

Ex lib. Com. v. J. J. G. 1770

R. 3000

Tomus Tertiusdecimus.

D. THOMAE AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI
COMPLECTENS
Expositionem

In Iob, In primam Davidis quinquagenam, In Canticum Cantorum,
In Esaiam, Ieremiam, & in Threnos.

Qui autem sunt integre expositi, qui uero mortis uitio imperfeci
relicti, propriis manifestum est locis.

ROMAE

M D LXX.

2 400 40 *Ulfat* MDCCLX

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32

Ex lib. Comit. de la Roche-Guyon

R. 3000

Tomus Tertiusdecimus.

D. THOMAE AQVINATIS
DOCTORIS ANGELICI

C O M P L E C T E N S

Expositionem

In Iob, In primam Davidis quinquagenam, In Canticum Cantorum,
In Esaiam, Ieremiam, & in Threnos.

Qui autem sunt integre expositi, qui uero mortis uitio imperfeci
relicti, propriis manifestum est locis.

ROMAE

M D LXX.

D I V I
T H O M A E A Q V I N A T I S
D O C T O R I S A N G E L I C I ,
I N L I B R U M B E A T I I O B
E X P O S I T I O .

P R O L O G V S . S . T H O .

Ic v r in rebus, quæ naturaliter generantur, pa-
latim ex imperfecto ad perfectum perueniuntur: sic
accidit hominibus circa cognitionem veritatis. nam
a principio parum quid de veritate attigerunt, po-
sterius autem quasi pedetent ad quandam plenioram
mensuram veritatis pertulerunt: ex quo co-
ringit, multos pro-
per imperfectam co-
gnitionem circa ve-
ritatem errasse. inter
quos aliqui extite-
runt, qui diuinam
prudentiam aufer-
entes, omnia for-
tunam, & casui attri-
buebant: & priore
quidem intant ad
hoc inualuit opini-
o, ut poneretur mun-
dum casu factum esse, & ea, quæ naturaliter generantur,
casu attribuerent, sicut percipi potest ex opinionibus antiquorum
naturalium, ponentium solum cām materialem. Posteriorū ēt quād
dam, vt Democritus & Empedocles, plurima casu attribuebāt.
Sed posteriorum philosophorum diligentia perspicacius intrēs
veritatem, evidētis & rationib⁹ ostendit res naturales
prudentia regi, non enim tam certus cursus in motu ce-
li, & siderum, & in aliis nature effectibus inueniretur, nisi hęc
omnia a quadam intellectu supereminentē ordinata gubernarentur.
Opinione igitur plurimorum firmata in hoc, quod res
naturales non casu, sed prudentia regerētur, propter ordinem
qui manifeste apparet in eis, dubitatio manit apud plurimos de
actibus hominum, verum res humanae casu procedent, an ali-
qua prudentia vel ordine quadam superiori gubernarentur.
Cui quidem dubitationi maxim fomentum ministravit, q̄ in
euentibus humanis nullus certus ordo apparuit, non enim semper
bonis bona eueniunt, aut malis mala, neque rursus semper
bonis mala, aut malis bona: fed indifferenter bonis & mala, bona & mala. Hoc igitur est, quod maxime corda hominum com-
moneat ad opinandum res humanas prudentia diuina nō re-
gī: sed quidam eas casualiter procedere dicunt, nisi quatenus prouiden-
tia & consilio humano reguntur: quidam vero celesti fati
eorum eventus attribuunt, hęc autem opinio maxime humano
generi noctis inuenientur. diuina enim prudentia sublata, nulla
apud homines Dei reuenerent, aut timor, cum veritate remane-
bit, et quo quanta desideria circa virtutes, quanta proritas ad vi-
ta subsequeretur, faris quilibet perpendere potest, nihil enim
est quod tantum reuocet homines a malis, & ad bona inducat,
quantū Dei timor, & amor. vnde eorum qui diuino spiritu sunt
sapiētiam consecuti, ad aliorum eruditōnem primum, &
principium studiū fuit, hanc opinionem a cordibus hominī amo-
vere: & idco, post datam legem, & prophetas, in numero agio-
graphorum, librorum, per spiritum Dei sapienter ad eruditō-
nem hominum conscriptorum, prius ponitur liber Iob, cuius
tota intentio in hoc versatur, ut per probabiles rationes osten-
datur, res humanas diuina prudentia regi. Procedit autem
in hoc libro ad propositum ostendendum ex suppositione, q̄ res
naturales ex diuina prudentia gubernentur. Id autem, quod
precipue prudentiam Dei circa res humanas impugnare vide-
tur, est afflictio iustorum. Nā q̄ malis interdum bona eueniant,
etq̄ irrationalē primo aspectu videantur, & prudentia cōtra-
rium, tamen vtrumque habere potest aliqualem excusationem
ex miseratione diuina. sed quidam iusti sine causa affliguntur, tota-
liter videtur subruere prudentię fundamentum. Proponitur

B ergo ad questionem intētam, quasi quoddam thema, multiplex
& grauis affīctio cuiusdam viri, in omni virtute perfecti, qui dicitur Iob. Fuerit autem aliqui, quibus vīsum est, quod iste Iob
non fuerit aliquid in rerum natura, sed quod fuerit quedam pā-
rabola conficta, ut esset quoddam thema ad prouidentia dispu-
tationem, sicut fre-

quenter homines cō-

tingunt aliqua facta
ad disputandum de
eis: & quād ad intentionem libri non
multū referat, vīrū
sic vel aliter fuerit;

refert tamen quan-
tū ad ipsam verita-
tem: viderur n. prae-
dicta opinio autho-
ritati sacrae scriptu-
re obuiare. dicit n.

Ezechiel 14. ex p-
sona Domini: Si fuerint tres viri in medio eius, Noe, Daniel, &
Iob, ipsi iustitia sua liberabunt animas suas. Manifestum est autem,
Noe, & Daniel homines in rerum natura fuiss: vnde nec
de tertio eis connumerato, s. de Iob, in dubium debet venire. dicitur
etiam Iacob 5. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt: sus-
tentant Iob auditis, & finem Domini viditis. Sic igitur cre-
dendum est Iob, hominem in rerum natura fuiss. Quo autem
tempore fuerit, vel ex quibus patētibus originē duxerit, & quis
etiam huius libri fuerit author, vīrum. s. ipse Iob hunc librum
conscrīpsit de se quād de alio loquens, an aliis de eo ista retu-
lerit, non est praesens intentionis discutere. Intendimus enim
compendiose s̄m nostram possibilatatem, de diuino auxilio fidu-
ciam habentes, librum istum, q̄ intitulatur beati Iob, s̄m litera-
lē sensu exponere: etsi enim mysteria tam subtiliter, & di-
fcrete beatus Papa Gregorius nobis apernit, ut his nihil vītra
addendum videatur.

L E C T I O P R I M A .

Vīa, sicut dictum est, intentio huius libri ordina-
tur ad ostendendum, qualiter res humanas prouiden-
tia diuina regantur: p̄mittitur, quasi totius funda-
mentum disputationis, quedam historia, in qua cu-
iūdam viri iusti multiples afflictio recitatatur. Hoc n. est quod
maxime videtur, diuina prudentiam a rebus humanis exclu-
dere. Huius igitur viri prima persona describitur: & quantum
ad sexum dum dicitur: *Vīr erat*, hic enim sexus ad perferendas
molestias inuenientur robustior. describitur etiam quādum ad pa-
triā, cum dicitur: *In terra Hus*, quae est in partibus orientis: &
quādum ad nomen, cum dicitur: *Nomine Iob*. & videtur hac duo
posita esse, ad firmandum hoc quādum dicitur, non esse parabolam,
sed rem gestam. Et ne aliquis aduerteret, quādum modum in-
ducuntur, pro peccatis huius viri ei accidisse, crederet, conseque-
ter describitur eius virtus, per quam a peccatis demonstratur im-
munit. Scindunt quidam est hominem tricūpter peccare. Sunt
enī quādum peccata, quibus peccatur in proximum, sicut ho-
mīcidia, adulteria, furta, & alia huiusmodi: quādum, quibus pec-
catur in Deum, sicut perirūm, sacrilegium, blasphemia, & hu-
iūmodi: quādum, quibus vīnus quisque in scīpīm peccat, secundū
dum illud Apostoli 1. Corint. 6. Qui fornicatur, in corpus suū
peccat. In proximum autem quādum peccat duplīciter, occulte per
dolum, & manifeste per vim. hic autē vir non circūfūnit per do-
lum proximum, unde dicitur: *Et erat vīr ille simplex*. Simplici-
tas enim proprie dolostati opponitur, nulli violentiam intulit.
S. Tho. in Iob. A sequitur

sequitur enim; Et rectus rectitudo non proprie ad iustitiam pertinet: quia in equalitate consistit secundum illud Esa. 26. Semita iusti recta est, rectus callis iusti ad ambulandum. Quod autem in Deo nobis peccauerit, aperte ostenditur per hoc quod sequitur; Ac timens Deum, in quo reverentia ad Deum designatur. Quod etiam in scriptum non

peccauerit, ostenditur in quo diluculo, offerebat holocausta per singulos. dicebat enim. Ne forte peccauerint filii mei, & benediximus deo in cordibus suis. Sic faciebat Iob cunctis diebus.

LECTIO I.

VA D A M autem die cui uenissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Sathan. cui

tuitare possunt, quin vel per ineptam latitiam, vel per inordinatum loquacitatem, aut etiam immoderatum vnum cibi ostendit, ut ex precedentibus prosperitate, grantur seipso iudicetur adversitas. Similiter etiam ad offendendum, quod ex puritate Dei intentione iusti semper bona tribuntur, non solum spiritualia, verum etiam temporalia. sed quod aliquando iusti aduersitatis prestantur, accidit propter aliquam speciem causam. unde sic a principio homo institutus fuit, ut nullus subficeret perturbationibus, si in innocencia permaneisset. Principium autem prosperitatis temporalis, post bonam consuetudinem personae proprietas, constitut in personis coniunctis, & precipue in natis, qui sunt quodam modo aliquid parentum, delibrabitur igitur primo eius prosperitas, quantum ad secunditudinem prolis, cum dicitur: *Nec quis sine eis septem filiis, & tres filiae.* Consequenter numerosior multitudo marium, quam feminarum ponitur: quia parentes affectare solete magis filios, quam filias, cum quia id, quod perfectius est, desiderabilius est: nam autem comparantur ad feminas, sicut perfectum ad imperfectum: tam quia in auxiliis rerum gerendarum, solent esse parentibus magis potentes natu, quam natae. Deinde ostenditur prosperitas eius, quantum ad multitudinem diutinarum, & praeceps in animalibus. nam circa principium humani generis propter hominum paucitatem, agrorum possessio non ita pretiosa erat sicut animalium, & maxime in partibus orientis, in quibus etiam sive hodie sunt pauci habitatores, pre latitudine regionis. Inter animalia autem primo ponuntur ea, quae maxime defuerunt ad victimum & vestitum personae, ut quae. unde dicitur: *Et fuit posseps eius septem milia ovinorum.* Secundo ponuntur ea, quae maxime defuerunt ad onera defenda, scilicet cameli, & hoc est quod subditur: *Et tria milia camelorum.* Tertio ponuntur ea, quae defuerunt ad culturam agrorum: & hoc est quod subditur: *Qua singenta queque inga locorum.* Quarto ponuntur animalia, quibus homines ad vestitum utuntur: unde sequitur: *Et quingeniae asinæ.* ex quibus muli generantur, quibus antiqui maxime insidebant. Sub istis autem quatuor generibus animalium, comprehenduntur omnia alia, quae ad eosdem usus defuerunt: puta sub oibus, omnia victus & vestitui necessaria: & sic de reliquo. Et quod homines multas diutinas possidentes, ad eas gubernandas, multitudine indigent famulorum, conuenienter subditur. Ac familia multa nimis. Consequenter ponitur prosperitas eius, quantum ad honorem & famam, que longe lateque diffundebatur: & hoc est quod dicitur: *Et a vir ille magnus inter omnes orientales, id est honoratus & famosus.* Ad maiorem autem ipsius Iob commendationem, consequenter disciplina domus eius describitur: sicut immunit erat ab illis viis, quae opulentia generari solent plerunque. nam diutinarum abundans discordia parit: unde legitur Gene. 13, quod Abram & Lot nequerunt simul habitare, ad vitandum inquinum, quod ex rerum abundantia prouenieret. Frequenter etiam homines multa possidentes, dum ea quae possident, immoderate amant, eis tenacis vniuersitate, unde dicitur Eccles. 6. Est aliud malum quod vidi sub sole, & quidem frequens apud homines: vir, cui dedit Deus diutinas, substantiam, & honorem, & nihil deest nisi maiores eius ex omnibus que deseret, nec tribuit ei Deus potest, ut comedat ex eo. Ab ipsis ergo malis immunit erat dominus beatus Iob, erat enim ibi concordia iocunda, & aqua frugalis, quod significatur, cum dicitur: *Et ibant filii eius, & faciebant communia per domos ruris quaque in suo, hec autem charitas & concordia non solum inter fratres erat, sed vixque ad sorores extenderatur, quae frequenter despiciuntur a fratribus propter superbia, quam opulentia plurimum gignit: unde subditur: Et mitientes vocabant tres sorores suas, ut comederent & biberent cum eis.* Similiter etiam designatur in his securitas, que de cunctis familiaribus habebatur: alias enim non circumveniente erant, sed includente & in illud Ecclesiastici 26. In filia non auerteret se, firmo custodiā, ne inuenta occasione vtratur se. Sicut autem in domo Iob frugalitas & concordia vigebat; sic in ipso Iob nigerat sancta sollicitudo puritatis, quae frequenter diutius obruit, vel etiam minuit, & in illud Deut. 32. Inclusus est, dilata-

LECTIO II.

P Ost prosperebam beatu Job enumeratam, ponitur aduersitas ipsius, & primo inducitur causa ipsius: & nequis putaret aduersitates iustorum abfite diuina prouidentia procedere, ac per hoc estimarer res humanae prouidentiae subiectas non esse.

esse, præmititur quod Deus de rebus humanis curam habet, & eas dispensat. Hoc autem symbolice, & sub anigmate proponitur & in consuetudinem sacra Scriptura, quae res spirituales sub figuris rerum corporalium describit: sicut pater Esaia 6. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum. & in principio Ezech. &

dixit Dominus, vnde uenis? qui respondens ait: Circui terram, &

perambulauit eam. Dixitq; Dominus ad eum: Nunquid consideras seruum meum Iob, quod non

sunt ei similis in terra, homo simplex & rectus, ac timens deum, & rece-

sentum, sed literaliter: dens a malo? Cui respodet Sathan

qua sensus literalis

est, qui primo per verbū intenditur, sive proprie dicta, sive figurae.

Sciendum est autem q; diuina prouidentia tali ordine res

gubernat, quod inferiora per superiora dispensant, corpora enim

generabilis & corruptibilis subduntur mortali corporum celestiū:

& similiter inferiores spiritus rationales mortalibus cor-

poribus vniq; animi, per superiores spiritus incorporeos ad-

ministratur. Hac autem haberet ecclesiastica traditio, q; inter in-

corporeos spiritus, quidam sunt boni, qui puritatem in qua crea-

ti sunt, conseruant, diuina gloria perfruuntur: a Dei volunta-

ne nonquam recedentes: & hi quidam spiritus in scripturis in-

terdum dicuntur angeloi. in nunciis: quia diuina hominibus annun-

ciantur: interdum autem filii Dei dicuntur, in quantum Deo per

participationem glorie simulantur. Mali autem spiritus quidam

sunt non per naturam, aut per creationem (cum vniuersisque

nature author sit Deus, nec sumnum bonum potest esse causa-

rii honorum) sed sunt malo proper propria culpa. Huiusmo-

dri autem spiritus in scripturis demones dicuntur, & corum

primum dicitur diabolus, quasi deus, cades, vel etiam Sathan,

adversarius. Ut igitur spiritus, homines ad aliquam aggre-

da mouent, boni quidam ad bona, mali autem ad mala. Et sicut

homines mouentur a Deo per spiritus supradictos: ita etiam ea

que per homines aguntur, dicuntur in scripturis, eidem spiriti-

bus medianibus, ad diuinum examen referri. Ad offendendum

igitur quod tam bona, quam mala, que homines agunt, diuina

judicio subiungit, dicitur: *Q uadam autem die, cum venirent filii Dei ut assererent coram Domino, affuerint eis etiam Sathan.* Scidum vero est, quod angelis, qui hic filii Dei dicuntur, assistere dicuntur. Unde venis intentione & acta diaboli Deus examinat: p

hoc atq; Sathan responderet, Circui terrā, & perambulā eā, qualis

fuerit adū Deo rōne reddit: ut ex tyros ostēda, oīa q; per Sa-

than fuit, diuinā prouidentiā subiecta esse. Per circuionē aut

Sathan, caliditas eius offendit, ad explorā quos decipere pos-

it, & illud prime Petri ultimo: *A duersarius vester diabolus*

tāq; leo rugiens, circuit q̄s quē deuorat. Cōuenienter aut per

circuū caliditas designat, sicut p̄ rectū simplex & iūtus, nam

rectū est, cuius mediū nō exit ab extremis. Cū ergo actio iusti a

suo principio, quod est Dei voluntas, & fine illi intēto, nō discre-

pat, cōuenienter iusti adscribit rectitudo, calliditas aut est aliud

intendere, ac aliud intendere: & sic id quod demonstrat de suo ope-

re, exit at extremis, dū nec principio cōcordat, nec fini, unde re-

ctē calidi circuite dicunt: p̄ quod scriptū est, In circuitu ipi

ambulat. Scidū aut est, p̄ etiā diabolus erga cūtōs tā bonos q;

malos caliditas sicut studio utatur, effectus tā calliditas sicut

in foliis malis cōsequitur, ut q; recte terra nominatur. Cū in homo

cōpositus sit ex natura spirituali, & carne terrena, malum homi-

nis in hoc cōsistit, p̄ derelictis spiritualibus bonis, ad q; ēm rō-

mente ordinatur, terrenis bonis inhāret, q; sibi cōperatur ēm

carnē terrenā & ideo mali, inquantu carnē terrenā sequuntur,

recte terra dicuntur. Huiusmodi igitur terra nō solit circuitus Sa-

than, sed ēt perambulat: quia in ēt effectū sā malitia cōplet.

Perambulatiōnē, nō cōplementū processus ipsius designatur: si-

cūtē ecōuerso de viris statim dicuntur, q; in ēt Deus perambulat.

vnde Apol. 2. Cor. 6. inducit, Inhabito in illis, & inambula-

bo inter eos. P̄tērā ex hoc aliud intelligi. Triplex, n. est status

viuentū, quidā, n. sunt supra terrā, i. in celo, ut angeli, & beati

homines; quidā in terra, sicut homines in mortali carne viuen-

tes, quidā autē sub terra, ut dæmones, & damnati oīs. Primos iū-

tūtē Sathan neq; circuit, neq; perambulat: quia in cōstelbū ci-

ubus nulla malitia ēt potest: sicut nec ēt cōstelbū corporibus

inueniit aliquod malum nature. Illos autem qui sunt in infer-

no perambulat, sed nō circuit: q; eos totaliter suę malitię sub-

iectos habent: neq; oportet, ut ad eos decipiat, aliquia calliditate

veritatē. Eos autē qui sunt in terra, circuit, & perambulat: quia &

calliditate eos decipere nititur, & quosdam eorum ad suam ma-

litiam trahit, qui maxime per terram designantur, ut dictū est.

uenient bonis, quasi per accidēt. Est autē differentia inter ea, que per bonos angelos, & malos aguntur: nam boni angeli nil agunt, nisi ad quod diuino iūsu & voluntate mouentur: in oībus nō vo- luntatem diuina sequuntur, mali vero sua voluntate discordant a Deo: vnde ea, quae ipsi agunt, a Deo aliena existunt, quācū ad eorū intentionē. Et

corā intentionē. Et

quitā nō cōsuevit interrogare de iis quae nos facimus, sed de

iis, quae absq; nobis fiunt: ideo non dici-

tur, quod Dominus aliud quiesceret a fi-

lis Dei, sed solum a Sathan.: & hoc est

et tange cuncta, quae possidet, quod subditur; cui

dicit Dominus, vnde re-

gis? Et notandum est quod non dicit ei Dominus, quid facias, aut vbi es? sed vnde venis? quia ipsi facta, quae per dæ-

mones procurantur, interdum ex diuina voluntate prouen-

tiunt, dum per eos vel puniuntur mali, vel exercentur boni.

sed dæmonū intentio semper mala est, & a Deo aliena, & ideo a Sathan queritur. Vnde venis? quia eius intentio, a qua proce-

dit omnis ipsi actio, a Deo est aliena. Scindum autem est, q; dicere, duplīciter accipitur, nam quandoq; refertur ad concep-

tiū cordis, quandoq; autem ad significatiōnē, qua huiusmo-

di conceptus alteri exprimitur. Secundum igitur primū mo-

dum, dicere Dei est cōveniens, & nil est aliud quām generare fi-

lium, qui est verbū ipsius. Secundo vero modū specialiter Deus

aliqua dicit, dūtū modo tamen, secundum quē congruit eis,

quibus dicit. Nam hominibus corporeos sensus habentibus, ali-

quando Dei locutus est aero sōno, formato in aliqua subie-

cta creatura: sicut vox sonit in baptismo, & in transfiguratio-

ne Christi. Hic est filius meus dilectus. Ali quando autem per

imaginariā visionē, sicut multoties legitur in prophetis. Ali-

modo autem intelligibili expressionē: & hoc modo intelligen-

dūt Dominum ad Sathan dixisse, in quantum eum intelligē-

re facit, quod in ea quā ipse agit, Deo conspiciuntur. Sicut er-

et dicitur Dei ad Sathan, q; et notiam præbere: Sathan re-

spondere Deo, est non quidem aliquid rei notiā tradere deo,

sed considerare omnia illi auctoritate, aperta esse: & fe-

condū hunc lūcū dicitur: Q uadā autem die, cum venirent filii Dei ut assererent coram Domino, affuerint eis etiam Sathan.

Scidū vero est, quod angelī, qui hic filii Dei dicuntur, affiserū dicuntur: Vnde venis intentione & acta diaboli Deus examinat: p

hoc atq; Sathan responderet, Circui terrā, & perambulā eā, qualis

fuerit adū Deo rōne reddit: ut ex tyros ostēda, oīa q; per Sa-

than fuit, diuinā prouidentiā sub

LIBRIO B.

ostenditur per hoc, quod Dominus Iob, quamvis in terra habentem, a terra tamē segregare videtur. nam cum Sathan dixisset, Circuui terrā, & perambulauit eam subiungit; Dixit; Dominus ad eum. Nūquid consideras seruum meum Iob, quod non sī ei similiſt ēc. Frustrā enim queſitum videretur, an Iob

conſideralit, q̄ terrā circuile & perambulat, ſe aſſerebat, niſi tñiſi in faciem benedixerit tibi, Dicit ergo Dominus ad Sathan; Ecce, vniuersa quę habet, in manu tua ſunt; tantum in eum ne extendas manum tuam,

LECTIO III.

G R E S S V S Q V E est Sa than a facie Domini, Gadhuc ille loqueretur, uenit alter, & dixit; Ignis Dei cecidit de

F latur, ex nulla parte potest pati iſultum. Secundo ostendit eius proſperitatem quantum ad multiplicationem honorum: & hoc est quod dicitur; Operibus manū eius benedixiſſi. Et quia cū Deus dicendo omnia faciat, benedicere Dei eſt bonitatem rei dare. Tunc ergo Deus alicuius operibus benedicit, quando ea ad ho-

num producit, vt filii & filioli eius comedenter, & binum debitum conſeruentur, & quia que bona proueniunt homini abſque ſuo labore & intentione, propter hoc addit; Epofeſio eius crevit in terra. Sic igitur Sathan caluniuatur facta beati Iob, quia ea ageret ex intentione proſperitatis terrena, vnde maniſtum eſt, quod ea

bona qua agimus, non referuntur ad proſperitatem terrena quā ad premium: alias non eſter peruerſa intentio, ſi quis propter proſperitatem temporalē Deo ſeruerit: & ſimiliter econtra hunc autem eſt, quod mente Deo inhaeret, tanto remotor est a terra, hoc autem eſt, ſeruum Dei deficit, & per conſequens omnis affectio: nam cuiuslibet affectionis, amor, eſt principium. Vnde conuenienter poſtaquam dixerat, Nunquid conſideraſi ſeruum meum Iob, ſubditur. Quod non ſit similiſt ei in terra: qui nihil in terrenis spiritualibus equari potest, quamvis & pofit aliter intelligi. Nam in vnoquoque ſancto eſt aliquis virtus premaſtientia, quantum ad aliquem spiritualiſtēm viſum, p̄ quod de ſingulis confeſſoribus in Ecclesiā canitur. Non eſt inuenitus ſimili illi, qui conſeruerat legem excēli: niſi q̄ in Christo omnia em perficiſſum excellentiam fuerant: & in hīc modū in tanta intelligentia potest, quod nullus in terra habitantium ſimili erat Iob: in quantum Iob premaſinbat, quantum ad aliquem viſum virtutis. In quo autem Iob fuerit ſeruum Dei, & nullus ei ſimili in terra fuerit, oſtent cum ſubdit; Homo ſimplex & reſtis, ac timens Deum, & recedens a malo, quia ſupra ex poſita ſunt, ad preſens dimittuntur. Conſiderandum autem q̄ Dominus, in ſuorum vitam non ſolum ad eorum bonum ordinat, ſed etiam aliis eam conſpicit reddit, ſed conſpicit eam, non ſimiliter afficiunt ad ipsam, nam boni cam pro exemplo habentes, ex ipſa proficiunt, malo vero ſi non corrigitur ex ea, vt eius exemplo boni hanc, ex ſanctorum vita impedit, deficiunt, dum vel per inuidiam torquentur, vel ſalvi iudicis, eam peruertere conantur, ſem illud Apoſtoli 2. Cor. 2. Christi bonus odor ſumus Deo, & in iis qui ſalvi ſunt, & iis qui pereunt: alii quidē odor mortis in mortem, aliis odor vite in vitam. Sic igitur Deum vitam ſanctorum non ſolum ab electis conſiderari vult ad profeſionem ſalutis, fed etiam ab iniquis ad cumulum damnationis: quia ex vita ſanctorum, condemnablem oſtent, peruerſtas impiorum, ſem illud quod dicitur Sap. 4. Condemnat iuſtus mortuus viuſi impios, & ideo Dominus ad Sathan dicit, Nunquid conſideraſi ſeruum meum Iob? qui dicit, terram quidem circuile, & perambulans: ſed ſeruum meum Iob ſolum conſiderare potes, & eius virtutem mirari. Soler aut peruerſorū hominum, quorum princeps eſt Sathan, & eorum hic perfonā gerit, talis eſt conſuetudo, vt cum ſanctorum vitam reprehendere non poſſunt, non ex recte intentione eos agere calunieſſū, ſem illud Ecclefia, 1.1. Bona in malā conuerſants inſidiatur, & in electis imponit inaculum: & hoc apparet ex hoc quod ſubditur, Cuī reſpondet Sathan ait: Nunquid fruſtra Iob timet Deum? quia dicit, negare non poſſunt quia bona faciat: fed hoc agit reſta intentione pp amorem & honeſtatem, ſed pp temporalia, q̄ a te coſecutus eſt. Ideo dicit, Nunquid fruſtra Iob timet Deum? Illud enim fruſtra facere dicimus, ex quo id quod intendimus, aſſequi nō poſſumus. Iob autem tibi ſeruit propter temporalia, quae a te aſſecutus eſt, vnde non fruſtra, quod tibi ſeruendo, te timeat. Et quod temporalis proſperitatem conſecutus ſit, oftendit quantum ad duo, primo quantum ad immunitatem malorum: quia, ſi peruerſatus erat a Deo ab omni aduerſitate, & hoc eſt quod dicit; Nonne tu uallafii, protexiſti ſicut protegit vallū, aut murus; Eius quantum ad ſuam perfonam: Ac domum eius; quantum ad eius prolem & familiam; Univerſamque ſubſtantiam eius; quantum ad poſſeſſionem eius, & addit; Per circuitum: vt perſecta impunitas oſtentatur, quia illud quod per circuitum val-

Thobię 2. K

ta. ſunt: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. B

V n c Surrexit Iob, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. C

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. D

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. E

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. F

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. G

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. H

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. I

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. J

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. K

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. L

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. M

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. N

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. O

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. P

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. Q

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. R

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. S

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. T

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. U

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. V

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. W

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. X

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. Y

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. Z

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs.

L E C T I O T E R T I A.

P Oſta cauſa aduerſitatis beati Iob, conſequenter oſtentatur, qualiter ei huiusmodi aduerſitas ſuperuenit: & quia tota aduerſitas inducitur eft per Sathan, ideo de ipſo dicitur primo; Epofeſio eft a facie Domini, quia dicat, ad utendum potestate ſibi permifſa, & signat̄ dicitur quod egreſſus eft a facie Domini, nam Sathan, ſecundum quod potestas ei permittit non cendi alium, coram facie Domini, eft: quia ex rationabili Dei voluntate hoc accidit, dum autem exequitur permifſam ſibi potestatem,

C A P V T . I .

A tamen, a facie Domini exiit: quia ab intentione permittentis recedit, quod quidem in proposito a pater, permifſum enim fuit a Deo, vt pater nocere Iob, ad maniſtandam eius virtutem: sed Sathan non propter hoc eum afflitit, ſed vt eum ad impatiētiam, & blaſphemiam prouocaret. Similiter autem in hoc apparet manifeſte, verum

calo, & tactas oues puerosq; conſumpſit: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi.

L E C T I O I I I I .

G V n c Surrexit Iob, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi: Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. B

C

E

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. C

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. D

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. E

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. F

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. G

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. H

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. I

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. J

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. K

et, & ſeſtum ſuam, ut nūciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius, & dixit; Chaldei fecerunt tres turmas, & invaderunt camelos, & uelut eos: necnon & pueros percuſſerunt gladio: & effugi ego ſolus, ut nūciarem tibi. Adhuc loquebat ille, & ecce alijs. L

et, &

ad intima rationis tristitia signum ostendit quantum ad duo. s. quantum ad ea, quae sunt extra naturam corporis, vnde dicitur; Et scid sefimenta suis; & quantum ad ea, quae de natura corporis procedunt, vnde dicitur; Et tunc capite, quod apud eos, qui comam nutrit, solet esse doloris indicium. vnde haec duo signa tristitia conuenienter praemissis aduersitati bus respondent. nam scissio tunica responderet amissioni rerum, tunc capite amissioni filiorum. Tunc autem mens recta stat, quando humiliter Deo subiicit, vnumquodque enim i tato maiori nobilitatis altitudine cōficit, quāto magis sua pfectio substat, sicut aer dū subdit luci, & dū subdit materia formā. Et dixit Dominus ad Sathan: Nunquid considerasti seruum meum

CAPITIS SECUNDI.

LECTIO I.

HA C T Y M est autem, cum quadam die uenissent filii Dei, & starent coram Dominino, uenissent quoque Sathan inter eos, & staret in conspectu eius, ut diceret Dominus ad Sathan: Vnde uenis? qui respondens ait. Circuiu terrā, & gambulauit ēa. Et dixit Dominus ad Sathan: Nunquid considerasti seruum meum

deiecta non erat, sed in sui restitudine existens, manifestatur per hoc, quod Deo humiliiter se subdidit. Nam sequitur: Corruens in terra adorauit, ad humiliatissimū indicium demonstrauit: & non solum factis statim sua mentis declarauit, sed etiam verbis: rationabiliter enim demonstrauit, et si tristitia patetur, se tristitia non debere succumbere, primo quidem ex conditione naturae, vnde dicitur; Et dixit, Nodus egredit se sum de utero matris meae. scilicet terra, quae est communis mater omnium; Nodus reuertit illiciēt in terram, & secundum hunc modum dicitur Eccl. 11. Occupatio magna creaturā hominibus, & ingum grāe super filios Adam, a dictu ex utero matris eorum, vlique in diem sepulturem in matrem omnium. Potest & aliter intelligi, vt quod dicitur, de utero matris meae, accipiatur ad literam, de utero mulieris, qua genuit eum, quod autem dicitur. Nodus reuertit illuc, intelligitur q̄ haec dīctio illuc, facit simplicē relationē, nō enim aliquis iterato in uentre matris reuertit, sed reuertitur in illum statu, qui habuit in utero matris, quantu ad aliiquid. scilicet ad hoc, quod est alienum esse a conuersatione humana. hoc ergo dicens, rationabiliter ostendit, q̄ p̄ amissionē rerum, & exteriorum bonorum, nō debet homo tristitia absorberi: quia exteriora bona non sunt ei conuentionalia, sed accidentalia aduenient: q̄ ex hoc pater, q̄ homo sine eis in hoc mundo venit, & sine eis recessit, vnde accidentalib⁹ bonis sublati, si sublati maneat, nō debet homo tristitia obnubili, si eum tristitia tangat. Secundo ostendit id ex diuina operatione, q̄ p̄ tristitia homo non debet succumberere, dicens; Dominus dedit, Dominus abstinet. ubi primo consideranda est vera eius sententia de prouidentia diuina circa res humanas. in hoc n. p̄ dicitur; Dominus dedit, confessus est prospexitatem mundanā hoībus aduenire, nō casuālē, nec ex fato stellari, nec solo humano studio, sed ex dispositione, & dispositiōne diuina. in hoc vero q̄ dicitur; Dominus abstinet, cōficitur etiā ad ueritatem in hoībus diuina prouidentia iudicio prouenire. hic aut innuit q̄ non habet homo iustitiam querelā de Deo, si temporali bus bonis spoliatur: quia qui gratis dedit, potuit vel usq; ad finē, vel usq; ad rēp̄ largiri, unde cū ante finē homini temporalia auferat Deus, homo conqueri non pot. Tertio ostendit id ex beneplacito diuina voluntatis dicens; Sicut domino placuit ita faciat. Est aut amicorū id ēelle, & nōl, vnde si ex beneplacito diuina prouidentia procedit, q̄ aliquis bonis temporali bus spoliatur, si Deū amat debet voluntatē suā diuina voluntati cōfor mare, vt hac consideratione tristitia non absorbeatur. Hic ergo tres rōnes debito ordine ponuntur. nā in prima rōne ponit, q̄ bona temporalia sunt homini extranea: in secunda q̄ a Deo homini dantur & auferuntur. in tercia, q̄ hoc accidit, q̄ p̄ beneplacitū diuina voluntatis vnde ex prima rōne concluditur, quod homo p̄ amissionem temporalium bonorum nō debet tristitia absorberi: secunda, quod nec ē pot conqueri: ex tercia, quod ē debet gaudere. non n̄ est placitum Deo, quod aliquis aduersitatem patetur, nisi p̄ aliud inde proueniens bonum. vnde aduersitas, licet ipsa ex ē amara sit, & tristitia generet: tamen ex consideratione tristitia, q̄ p̄ quam Deo placet, debet esse inuicta: & etiam hoc ipsum, quod patiēt aduersitatem tolerauerat, non pro amore Dei fecerat, sed p̄ sui corporis salute, unde sequitur; Cui respondet Sathan ait, pelle pro pelle, & cūta quae habet homo dabit pro anima sua. Considerandum est autem, quod Job afflictus fuerat, scilicet in amissionē possessionum, & etiam in amissionē naturorum. Intendit igitur Sathan dicere quod

F bonitate noritā habent: q̄. sc̄a bene dispenset, & nil agat iniā sc̄is ergo concūditur innocentia Job cū dicitur; In omnibus his non peccauit Job labiis suis, vt. s̄ per verba, impatiētē motum ex primeret. Neque filiiū quidquā contra Deum locutus est. v̄t si pr̄a de diuina prouidentia blasphemaret, tristitia enim sapientia opposuit, quae proprie tē diuina.

LECTIO I.

Iob, quod nō sit ei similis in terra, ut simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedēs a malo, & adhuc retinens innocentiam tu autem commouisti me aduersus eum, ut affligerem eum frustra. Cui respon dens Sathan ait; Pelle pro pelle, & cūta quae habet homo, dabit pro anima sua, alioquin mitte manū tuā; & tange os eius, & canem: & tūc uidebis quod in facie benedicat tibi. Dixit ergo Dominus ad Sathan: Ecce in manu tua est: uerūtamen animā illius serua.

sensibiliter cūctis poterat esse manifesta, unde & Dñs ad Sathan supra dixerat, Nunquid considerasti seruum meū Job & c. sed Sathan calumniam inferat, quasi Job auctib⁹ uirtutum intendere propter temporalia bona: sicut & mali homines, quorum Sathan principes est, experimento sui iudicant de intentione iultorum. sed hæc calumnia repulsa erat per hoc, quod post exteriorum bonorum amissionem, adhuc in uirtute si abilis permanebat, quo sufficiēt est offensum, quod eius intentio non erat ad exteriora bona obligata. Rerar ergo ostendere ad p̄fētām demonstrationē uirtutis Job, quod nec etiam ad fulūtem proprii corporis incurvata erat eius intentio: & ideo rursus inducit diuinum iudicium, quo hoc manifestatur, hoc est quod dicitur; Factum est autem cum quadam die uenissent filii Dei, & assistent coram Dominō, sc̄iōtis quoque Sathan inter eos, & staret in conspectu eius, ut diceret Dominus ad Sathan: unde uenis? Quibus uerbis supra expositis diuiciis immorādū nō est: nisi quod hoc no tandem est, quod propter aliquod factum alia dies hic inducitur, sicut in principio Gen. secundum uero rēs generalia, qua creabantur, dies describuntur. Quid autem Sathan exanimis respondit, ostendit consequenter cum dicitur; Q̄ n̄ respondens ait, circuui terrā, & per ambulāti eam. & hoc ut supra. Et rursus Dominus uirtutem Job ei, quasi conspicuam proponit, ut supra, unde sequitur; Et dixit Dominus ad Sathan, Quid quid consideristi seruum meū Job, quod nō est illi simili in terra, ut simplex, & timens Deum, ac recedens a malo? Sed quia iā quedam uirtus beat̄ Job manifesta erat, quae prius manifesta non fuerat, sc̄iōtis in aduersis: & ideo nūc addit. Et adhuc: s. post amissionem temporalium bonorum; Retinens innocentiam, ex quo ulterius Dominus ostendit suspicionem Sathan fusse calumniosam, & intentionem frustarum, unde sequitur; Tu autem commouisti me aduersus eum, non est intelligendum, q̄ Deus ab uestitatis in hoībus diuina prouidentia iudicio prouenire. hic aut innuit q̄ non habet homo iustitiam querelā de Deo, si temporali bus bonis spoliatur: quia qui gratis dedit, potuit vel usq; ad finē, vel usq; ad rēp̄ largiri, unde cū ante finē homini temporalia auferat Deus, homo conqueri non pot. Tertio ostendit id ex beneplacito diuina voluntatis dicens; Sicut domino placuit ita faciat. Est aut amicorū id ēelle, & nōl, vnde si ex beneplacito diuina voluntatis procedit, q̄ aliquis bonis temporali bus spoliatur, si Deū amat debet voluntatē suā diuina voluntati cōfor mare, vt hac consideratione tristitia non absorbeatur. Hic ergo tres rōnes debito ordine ponuntur. nā in prima rōne ponit, q̄ bona temporalia sunt homini extranea: in secunda q̄ a Deo homini dantur & auferuntur. in tercia, q̄ hoc accidit, q̄ p̄ beneplacitū diuina voluntatis vnde ex prima rōne concluditur, quod homo p̄ amissionem temporalium bonorum nō debet tristitia absorberi: secunda, quod nec ē pot conqueri: ex tercia, quod ē debet gaudere. non n̄ est placitum Deo, quod aliquis aduersitatem patetur, nisi p̄ aliud inde proueniens bonum. vnde aduersitas, licet ipsa ex ē amara sit, & tristitia generet: tamen ex consideratione tristitia, q̄ p̄ quam Deo placet, debet esse inuicta: & etiam hoc ipsum, quod patiēt aduersitatem tolerauerat, non pro amore Dei fecerat, sed p̄ sui corporis salute, unde sequitur; Cui respondet Sathan ait, pelle pro pelle, & cūta quae habet homo dabit pro anima sua. Considerandum est autem, quod Job afflictus fuerat, scilicet in amissionē possessionum, & etiam in amissionē naturorum. Intendit igitur Sathan dicere quod

utrumque

CAPUT III.

Vtramque afflictionem Job patienter tolerauerat propter corporis sui salutem, & quod hoc non erat magna virtus, sed crat humanum, & apud homines consuetum. & hoc est quod dicitur; Homo, quācūcūt etiam non virtuosus dabit de facili. Pelle pro pelle, carnem alienam pro carne sua. sustineret, homo non virtuosus,

LECTIO II.

CVM triplex sit hominis bonū, sc̄iōtis corporis, & exteriorum resū: hoc modo adiuuicēt ordinantur, ut corpus sit proper animā, res vero extēiores & proper corporis, & p̄ proper animā: sicut ergo est peruersa intentionē, si quis bona animā ordinat ad corporis salutē, & quidē quod Job in actib⁹ uitūtum abundauit, quae sunt aīa bona,

sensibiliter cūctis poterat esse manifesta, unde & Dñs ad Sathan supra dixerat, Nunquid considerasti seruum meū Job & c. sed Sathan calumniam inferat, quasi Job auctib⁹ uirtutum intendere propter temporalia bona: sicut & mali homines, quorum Sathan principes est, experimento sui iudicant de intentione iultorum. sed hæc calumnia repulsa erat per hoc, quod post exteriorum bonorum amissionem, adhuc in uirtute si abilis permanebat, quo sufficiēt est offensum, quod eius intentio non erat ad exteriora bona obligata. Rerar ergo ostendere ad p̄fētām demonstrationē uirtutis Job, quod nec etiam ad fulūtem proprii corporis incurvata erat eius intentio: & ideo rursus inducit diuinum iudicium, quo hoc manifestatur, hoc est quod dicitur; Factum est autem cum quadam die uenissent filii Dei, & assistent coram Dominō, sc̄iōtis quoque Sathan inter eos, & staret in conspectu eius, ut diceret Dominus ad Sathan: unde uenis? Quibus uerbis supra expositis diuiciis immorādū nō est: nisi quod hoc no tandem est, quod propter aliquod factum alia dies hic inducitur, sicut in principio Gen. secundum uero rēs generalia, qua creabantur, dies describuntur. Quid autem Sathan exanimis respondit, ostendit consequenter cum dicitur; Q̄ n̄ respondens ait, circuui terrā, & per ambulāti eam. & hoc ut supra. Et rursus Dominus uirtutem Job ei, quasi conspicuam proponit, ut supra, unde sequitur; Et dixit Dominus ad Sathan, Quid quid consideristi seruum meū Job, quod nō est illi simili in terra, ut simplex, & timens Deum, ac recedens a malo? Sed quia iā quedam uirtus beat̄ Job manifesta erat, quae prius manifesta non fuerat, sc̄iōtis in aduersis: & ideo nūc addit. Et adhuc:

LECTIO SECUNDI.

A Cepta potestate Sathan ad eius executionē procedit, vnde dicitur; Egressus igitur Sathan a facie Domini, percussit Job.

D percutit quidem cum turpi & abominabili ulcere, incurabili, & doloroflo, vnde dicitur; Peccato, & vniuersaliter; A plantis per rēs ad verticem eius solēt autem agrotantum afflictiones remedii exterius adhibit, & delicias alienari: sed Job sic alienatus non fuit: sequitur enim; Q̄ n̄ ista sanie radebat, in que offenditur, quod lenitus medicamenta, & delicate ei non adhibebantur. Sedens in sterquilino, ex quo ostenditur, & non recreabatur nec loci amicentur, nec stragulorum mollitie, nec aliquid odoris oblectantur, sed magis contrariae vrebatur. poterat autem hoc duplicit ex causa contingere, vel quia percutit Dominus ipse etiam si magis sponte affligebat, & humiliabat, vt misericordiam facilius obtinere: vel quia cūcta, quae habebat, amiserat, vnde non poterat sibi conuenientia remedia exhibere, & reliquo cultu, & rerum amissionē. Quod autem dicitur; Procul, intelligentem est secundum eam membrum, quia homo a re mortis potest cognoscere, haec autem immutata amici eos prouocauit ad tristitiam, & compassionem, quam per signa ostenderunt. E sequitur enim; Et exclamans, icilicet premagnitudine doloris: Plorauerunt, sc̄iōtis, & rēbus p̄fētūr puluēt, super caput suum: infigunt humilitatis, & dejectionis, & ex dejectione amici deictos reputantes. Addit autem, In calum, ut quasi hac humiliatio calefacte miseritatem p̄fētūr. Considerandum est autem, quod amicorū consolatoria est: quia aduersitas, quod onus quoddam leius fertur, quando a plurib⁹ portat, nō magis, quia omnis tristitia ex adiunctione dilectionis alienatur, delectabilissimum autem est, experimentum sumere de amicitia alciūtis, quod maxime sumitur ex compassionē in aduersis: & ideo consolationē afferit, non solum autem ex compassionē oīensa eum consolabuntur, sed etiam ei societatem exhibendo, sequitur enim; Et sedēt in terra cum eo septem diebus, & septem noctibus. Intelligentem tamē est, non continue, sed congruentibus horis indigebat in magna tristitia consolationē diuina, sed tertium, quod maxime est consolato

S. Tho. in Job.

A 4 rium,

xiuum, scilicet verbum non exhibebant, sequitur enim; *Et nemo loquebatur ei verbum, eacum uirat ostendit curia, cum dicitur; Vnde enim dolor est vehementem, quae causa magis redditur secundum consolantium opinionem, quam secundum statum afficit, cum enim mens aliquis fuit dolore absorpta, consolationis verba non recipit: unde & poterat dicit. Quis natus, nisi mentis inops, in fluere nati fleret vera tur? lob autem non sicut erat dispositus, ut pretristitia consolacione recipere non posset: sed magis ipse secundum rationem consolabatur seipsum, ut ex verbis eius supra indicatis apparet.*

LECTIO I.

Dicitur hanc aperit Iob os suum, & maledixit diei suo, & locutus est. Preat dics, in qua natus sum: & nox, in qua dictum est. Conceptus est homo, dies ille uertatur in tenebras: non requirat eum Deus defuper: & non illustretur lumine, obscurerunt eum tenebrae, & umbrae mor

delectatur. Si quis ergo passionem sui gustus uellet exprimere, denunciarerit medicinam esse mala, quamvis ratio iudicaret eam esse bonam propter finem, sapienter quidem tristitia, sed in tristitia emoneo moderate se habere, & hac opinio veritati concordat. Ratio in contradictione naturam autem non potest: sed aucta naturale sensibili natura, ut de cœneteribus detectetur: & gaudent & de noxiis doleant, & tristiter. Hæc igitur ratio auferi non potest, sed si moderatur per iustitiam ratio, quod a sua reuertitur non diuerterat, concordat enim haec opinio facta scripture quae tristitia in Christo ponit, in quo est omnis uirtus, & sapientia plenitudo. Sic igitur Iob ex prænarratis aduersitatibus tristitiam quidem sentit: alia patientie uirtus in eo locum non habet: sed propter tristitiam ratio a restituendo non declinatur, quoniam post tristitiam dominatur. Ad hoc igitur ostendendum dicitur: Post haec aperit Iob os suum. dicit autem Post hæc, id est, post septem taciturnitas dies, ex quo manifestum est quod uerba, que sequuntur, secundum rationem prolata sunt, per tristitiam non perturbantur. si enim ex perturbatione mentis discedunt, prius ea protulisset, quando uis tristitia uehementer erat. tristitia enim qualibet longitudine temporis mitigatur, & in principio magis sentitur: vnde propter hoc tacuisse videtur, ne perturbata mente loqui videcerentur. quod etiam ostenditur per hoc quod dicitur: Aperit os suum. cum enim aliquis loquitur ex impetu passionis, non ipse aperit os suum, sed passione agitur ad loquendum, non enim per passionem uoluntatis dominum sumus, sed per solam rationem, loquendo autem, tristitiam, quam patiebatur, ostendit, consuetum enim est apud sapientes, ut ex ratione loquantur passionem motus, quos sentiunt, sicut & Christus dixit: Tristis est anima mea usque ad mortem. & Apostolus dixit Rō. 7. Non enim, quod uolo bonum, hoc ago: sed, quod odio malum, illud facio. Sicut etiam Boetius in principio de consolacione tristitiam aperit, ut ostenderet quo modo eam ratione mitigaret: sic etiam Iob loquendo tristitiam suam aperit, vnde sequitur: Et maledixit dies suo quod videtur contra illud Apostoli Rom. 12. Benedicite, & non male dicere. Sed sciendum est, quod maledicere multipliciter dicitur. Cum enim maledicere nihil aliud sit, quam malum dicere, totiens dicitur maledicere, quotiens contingit malum dicere. contingit autem aliquem alicui maledicere, primo declarando malum, quod alicui debetur: & sic sententia iudicis aliquem iudicantis, est causa peccati eius, qui condemnatur. Per hunc modum intelligitur, quod Dominus dixit Gen. 3. Maledicta sit terra in opere suo. Secundo, imprecando malum, vel optando, sicut legitur in primo Regum, quod Philisteus maledixit Dáuid in dies eius. Tertio, conuenit aliquem dicere malum, simpliciter enunciando uel in præfenti, uel in præterito, uel in futuro, sive vere, sive false. Prohibetur igitur Apostolus maledicere tali maledictione, quia quis imprecatur malum alicui, vel cum false diffamat: non autem modo, quo iudex reum condemnat, vel aliquis uerax malum alicui rei ordinante demonstrat, vel demonstrando præfens, vel recitando præteritum, vel præmitredo futurum. Sic ergo intelligendum est Iob sic dei maledixisse, quia eum malum esse denunciavit, non secundum suam naturam, quia a Deo creatus est, sed secundum illam scripturam, & in eum, atque tristitia. Est autem aliquis dies clarus tripliciter, primo quidem ex Dei sanctificatione, qui eum celebret esse institutus, sicut habetur Exodi 20. Memento ut diu sabbathi sanctifices. Hanc ergo claritatem a predicto die remouet dicens, Non requirat cum Dominus defuper, quasi

CAPITIS TERTII.

LECTIO I.

Dicitur hanc aperit Iob os suum, & maledixit diei suo, & locutus est. Preat dics, in qua natus sum: & nox, in qua dictum est. Conceptus est homo, dies ille uertatur in tenebras: non requirat eum Deus defuper: & non illustretur lumine, obscurerunt eum tenebrae, & umbrae mor

delectatur. Si quis ergo passionem sui gustus uellet exprimere, denunciarerit medicinam esse mala, quamvis ratio iudicaret eam esse bonam propter finem, sapienter quidem tristitia, sed in tristitia emoneo moderate se habere, & hac opinio veritati concordat. Ratio in contradictione naturam autem non potest: sed aucta naturale sensibili natura, ut de cœneteribus detectetur: & gaudent & de noxiis doleant, & tristiter. Hæc igitur ratio auferi non potest, sed si moderatur per iustitiam ratio, quod a sua reuertitur non declinatur, quoniam post tristitiam dominatur. Ad hoc igitur ostendendum dicitur: Post hæc aperit Iob os suum. dicit autem Post hæc, id est, post septem taciturnitas dies, ex quo manifestum est quod uerba, que sequuntur, secundum rationem prolata sunt, per tristitiam non perturbantur. si enim ex perturbatione mentis discedunt, prius ea protulisset, quando uis tristitia uehementer erat. tristitia enim qualibet longitudine temporis mitigatur, & in principio magis sentitur: vnde propter hoc tacuisse videtur, ne perturbata mente loqui videcerentur. quod etiam ostenditur per hoc quod dicitur: Aperit os suum. cum enim aliquis loquitur ex impetu passionis, non ipse aperit os suum, sed passione agitur ad loquendum, non enim per passionem uoluntatis dominum sumus, sed per solam rationem, loquendo autem, tristitiam, quam patiebatur, ostendit, consuetum enim est apud sapientes, ut ex ratione loquentur passionem motus, quos sentiunt, sicut & Christus dixit: Tristis est anima mea usque ad mortem. & Apostolus dixit Rō. 7. Non enim, quod uolo bonum, hoc ago: sed, quod odio malum, illud facio. Sicut etiam Boetius in principio de consolacione tristitiam aperit, ut ostenderet quo modo eam ratione mitigaret: sic etiam Iob loquendo tristitiam suam aperit, vnde sequitur: Et maledixit dies suo quod videtur contra illud Apostoli Rom. 12. Benedicite, & non male dicere. Sed sciendum est, quod maledicere multipliciter dicitur. Cum enim maledicere nihil aliud sit, quam malum dicere, totiens dicitur maledicere, quotiens contingit malum dicere. contingit autem aliquem alicui maledicere, primo declarando malum, quod alicui debetur: & sic sententia iudicis aliquem iudicantis, est causa peccati eius, qui condemnatur. Per hunc modum intelligitur, quod Dominus dixit Gen. 3. Maledicta sit terra in opere suo. Secundo, imprecando malum, vel optando, sicut legitur in primo Regum, quod Philisteus maledixit Dáuid in dies eius. Tertio, conuenit aliquem dicere malum, simpliciter enunciando uel in præfenti, uel in præterito, uel in futuro, sive vere, sive false. Prohibetur igitur Apostolus maledicere tali maledictione, quia quis imprecatur malum alicui, vel cum false diffamat: non autem modo, quo iudex reum condemnat, vel aliquis uerax malum alicui rei ordinante demonstrat, vel demonstrando præfens, vel recitando præteritum, vel præmitredo futurum. Sic ergo intelligendum est Iob sic dei maledixisse, quia eum malum esse denunciavit, non secundum suam naturam, quia a Deo creatus est, sed secundum illam scripturam, & in eum, atque tristitia. Est autem aliquis dies clarus tripliciter, primo quidem ex Dei sanctificatione, qui eum celebret esse institutus, sicut habetur Exodi 20. Memento ut diu sabbathi sanctifices. Hanc ergo claritatem a predicto die remouet dicens, Non requirat cum Dominus defuper, quasi

CAPT. III.

quasi diceret. Non exigat Deus ab hominibus, ut hunc diem celebrē agant: dies enim aliqui exiguntur a Deo ad celebritatem propter aliquod insigne beneficium in illa die hominibus collatum, sicut fabbathum in veteri lege, propter beneficium creationis: & dies paschæ, propter beneficium liberationis ex Aegypto: quod etiam manifesta

LECTIO II.

VA RE non in uulua mortuus sum: & egressus ex utero non statim perire: quare exceptus genibus, cui lactat ueribus? Nunc enim dormies filarem, & somno meo requiesce rem cum regibus, & consilibus terri, qui adificant sibi solitudines: aut cum principibus, qui pos

dunt in tenebris, & ideo, quando dies incipit, appareat, maledicunt dicit: quia per hoc eorum opus, & intentio impeditur. Alio modo potest intelligi, ut per Leviathan significetur draco antiquus, scilicet diabolus, secundum illud Esaiæ 27. In die illa visitabit dominus in gladio suo duro, & gradi, & fortis super Leviathan serpentem tortuosum. Illi ergo parenti sunt suscitare Leviathan, qui student ad suggestiones diabolii implendas, operibus inquinatis vacan

do: qui eriam diei maladicunt: quia, ut dicitur Ioannis 3. Omnis, qui male agit, odit lucem. Et Iob. 24 dicitur. Oculus adulteri obseruat caliginem. & infra: si subito apparuerit aurora, arbitratur uirum mortis. Secundum hoc igitur, sicut per hoc quod dixerat: Nec laude digna, vult prædictam noctem esse odio: nam maledictionem & boni, & malorum abhorrent. Deinde excludit, sed magis tristitia, ut ex euenui apparere. Tertio, dies clarus est ex corporali lumine: que quidem claritas minuitur, primo ex subtractione radiorum solis illuminantium terram, ut pater quod est eclipstatur, & quantum ad hoc dicit: Nec illufretur lumina. Secundo, ex oppositione nubium, vel aliquorum humidi occultantium radios solis, & quantum ad hoc dicit: Obscurerunt cum tenebrae. Tertio, ex defectu propria virtutis, cum enim aliquis moritur, vel visu priuat, quantum ad eum oscuritas diei austertus. & quantum ad hoc dicit: Et umbra mortis. Modus autem obtenebrationis præmissus exponit duplicitate, primo quidem quantum ad ordinem: & hoc est, Vel occupat eum caligo, tunc enim dies caligine occupatur, quando diei prius splendens subito & ex insperato tenebre inducuntur. Simile & in vita Iob apparere. Secundo, quantum ad genus tenebrarum, in hoc quod dicit: Et immolatur amaritudine, per hoc daf intelligi, quod totum, quod de obtenebratione dictum est, ad tenebras tristitia est referendum. Hunc enim morem obseruare videtur, ut parabolæ locutionem ex aliquo subsequenti exponat. Per omnia igitur hæc dicit, nil aliud dicere intendit, quoniam quid est dies sua natuitatis non debet iudicari dies gaudii, sed mæoris, cum quidem per suam natuitatem, ad vitam tantum aduersitatis subiectum deuenerit. Post maledictionem igitur dies sua natuitatis, consequenter maledicta nocti sua conceptionis, secundum similem modum loquendi, & primo attribuit ei illud, unde nox magis horribilis redidit. Cum enim nos p. tenebras in se ipsam horrida sit: quanto magis tenebra noctis augmentantur, tanto magis horrida reditur: quod contingit, cum aliqua magna tempestat in nocte obortitur & quantum ad hoc dicit: Non illam tenebrofus turbo possidit, quasi dicit, Cogrum suis noctem illa tenebrofus turbine poliferi, ut vite mea congruerit, que tanto aduersitatis turbine in uoluitur. Deinde remouet ab ea illa, que pertinet videtur ad bonum noctis, & primo quantum ad opinionem humanam. Cum enim homines tempore nocte autem pauca, vel non multa sicut memoria digna: non notatur per se ipsam in hominem memoris, nisi ex die coniuncta, hos ergo bonum a nocte prædicta remouet dicens: Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus, quasi dicit, Nox illa non est memoria digna, cum nil insigne in ea acciderit, sed magis aliquod dolorosum. Inter noctes autem, quae in memoris hominum aguntur, quedam non solum memorales sunt, sed etiam celestes & festiæ, in quibus scientes homines ad aliquam festa agenda congregantur, & hoc remouet dicens: Sit nox illa solitaria. Hoc modo autem hominem congregatio in aliqua nocte sit in laude, & celebrite illius noctis, p. aliquod celebrefactu, qd in illa nocte recolit, sicut apud fideles agit in nocte Domini resurrectionis. & ideo subdit: Nec laude digna est enim aliqua nox digna laude, p. aliquod magnum factu in illa nocte contingens. Et hoc ergo nimirum intendit, quoniam significare, quod sua conceptionis non fuit ad aliquod magnum, nec ad bonum ordinata, sed potius ad malum aduersitatis, quam sentiat, unde subdit: Maledicent ei, qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan. quod quidem secundum litteram dupliciter potest exponi, uno modo secundum quod per Leviathan in intelligitur aliquis magnus pisces, prout videtur congruere illis, que in fine huius libri de eo dicuntur, scilicet An extrahere, inquit, poteris Leviathan hamo? & secundum hoc intelligendum est, qd illi, qui huiusmodi magnos pisces pescantur, de nocte coniu

tratur uirum mortis. Secundum hoc igitur, sicut per hoc quod dixerat: Nec laude digna, vult prædictam noctem esse odio: nam maledictione per hoc, quod subdit, Maledicat ei &c, vult eam esse odio: nam maledictionem & boni, & malorum abhorrent. Deinde excludit, sed magis tristitia, ut ex euenui apparere. Tertio, dies clarus est ex corporali lumine: que quidem claritas minuitur, primo ex subtractione radiorum solis illuminantium terram, ut pater quod est eclipstatur, & quantum ad hoc dicit: Nec illufretur lumina. Secundo, ex oppositione nubium, vel aliquorum humidi occultantium radios solis, & quantum ad hoc dicit: Obscurerunt cum tenebrae. Tertio, ex defectu propria virtutis, cum enim aliquis moritur, vel visu priuat, quantum ad eum oscuritas diei austertus. & quantum ad hoc dicit: Et umbra mortis. Modus autem obtenebrationis præmissus exponit duplicitate, primo quidem quantum ad ordinem: & hoc est, Vel occupat eum caligo, tunc enim dies caligine occupatur, quando diei prius splendens subito & ex insperato tenebre inducuntur. Simile & in vita Iob apparere. Secundo, quantum ad genus tenebrarum, in hoc quod dicit: Et immolatur amaritudine, per hoc daf intelligi, quod totum, quod de obtenebratione dictum est, ad tenebras tristitia est referendum. Hunc enim morem obseruare videtur, ut parabolæ locutionem ex aliquo subsequenti exponat. Per omnia igitur hæc dicit, nil aliud dicere intendit, quoniam quid est dies sua natuitatis non debet iudicari dies gaudii, sed mæoris, cum quidem per suam natuitatem, ad vitam tantum aduersitatis subiectum deuenerit. Post maledictionem igitur dies sua natuitatis, consequenter maledicta nocti sua conceptionis, secundum similem modum loquendi, & primo attribuit ei illud, unde nox magis horribilis redidit. Cum enim nos p. tenebras in se ipsam horrida sit: quanto magis tenebra noctis augmentantur, tanto magis horrida reditur: quod contingit, cum aliqua magna tempestat in nocte obortitur & quantum ad hoc dicit: Non illam tenebrofus turbo possidit, quasi dicit, Cogrum suis noctem illa tenebrofus turbine poliferi, ut vite mea congruerit, que tanto aduersitatis turbine in uoluitur. Deinde remouet ab ea illa, que pertinet videtur ad bonum noctis, & primo quantum ad opinionem humanam. Cum enim homines tempore nocte autem pauca, vel non multa sicut memoria digna: non notatur per se ipsam in hominem memoris, nisi ex die coniuncta, hos ergo bonum a nocte prædicta remouet dicens: Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus, quasi dicit, Nox illa non est memoria digna, cum nil insigne in ea acciderit, sed magis aliquod dolorosum. Inter noctes autem, quae in memoris hominum aguntur, quedam non solum memorales sunt, sed etiam celestes & festiæ, in quibus scientes homines ad aliquam festa agenda congregantur, & hoc remouet dicens: Sit nox illa solitaria. Hoc modo autem hominem congregatio in aliqua nocte sit in laude, & celebrite illius noctis, p. aliquod celebrefactu, qd in illa nocte recolit, sicut apud fideles agit in nocte Domini resurrectionis. & ideo subdit: Nec laude digna est enim aliqua nox digna laude, p. aliquod magnum factu in illa nocte contingens. Et hoc ergo nimirum intendit, quoniam significare, quod sua conceptionis non fuit ad aliquod magnum, nec ad bonum ordinata, sed potius ad malum aduersitatis, quam sentiat, unde subdit: Maledicent ei, qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan. quod quidem secundum litteram dupliciter potest exponi, uno modo secundum quod per Leviathan in intelligitur aliquis magnus pisces, prout videtur congruere illis, que in fine huius libri de eo dicuntur, scilicet An extrahere, inquit, poteris Leviathan hamo? & secundum hoc intelligendum est, qd illi, qui huiusmodi magnos pisces pescantur, de nocte coniu

LECTIO SECUNDA.

POstquam diei natuitatis, & nocti conceptionis sua maledicunt dicit: ut ostenderet initia sua vite abhorre, nunc ostendit, sed abhorret suam confectionem in vita, ut ex his manifestius ostenderet, quod vita eius est ei onerosa. Est autem duplex status vite, unus occultus, qui concepti vivunt in utero: aliis manifestus, qui viuant homines post natuitatem ex utero, quantum ergo ad primum statum dicit: Q. pare non in uulua moriens, sed quod aliquis vitam abhorret, dum omnibus desiderabile sit esse, & viuere: ostendit ex qua ratione id dixerit, cum subdit: Q. ab aliis maledicunt a oculis meis, quasi dicit: Non ipsam vitam propter abhorre, sed propter malum, quod patior. & quoniam vita secundum se desiderabilis sit, non tam vita nisteris subiecta. Vnde ostenderandum est, quod omnia, que supra figuratus locutus est, hæc finali clausula exposuisse videatur, idem etiam in aliis eius dicit aduerendum est.

Et hoc ergo nimirum intendit, quia hoc videbat mirabile.

L I B R I O B .

patitur, dices; *Nunc enim dormiens silentem*, mortem quidem somnum dicit proper spem resurrectionis, de qua post modum plenias loquitur, per silentium autem intelligit quietem, quam non habet in aduersitatibus, quas patiebatur, quasi dicat, si statim post oculis mortuus fuisset, his malis, quae patior, non inquietarer. Secundo ostendit

L E C T I O I I I .

G V A R E Data est misericordia eum Deus tenebris. Antequam comedam, suspirio: & quasi inundantes aquae, sic rugitus meus: quia timor, quem timebam, evenit mihi, & quod uerebat, accidit. Nonne dissimulauit? nonne filii? nonne quieti? & uenit su- per me indignatio.

Et praecepit alius quis diceret: si in vita confunditur, non est mortis, sed mortis, hoc est ergo quod dicit, *Et sonno meo, id est morte: Requiescerem*, a vita inquietudinibus immunis essem: *Cum regibus, & consilibus terrae*, sciendum est autem, quod corum, qui in dignitatisibus constituti sunt, qui maxime prosperari videntur, intentio est vel ad voluptatibus fruendum: & quantum ad hoc dicit, *Qui adscendi flos fuligineus*, ad literam, catena venationis, vel aliam voluptratum solitum esse volentes: vel ad diuitias congregandum: & quantum ad hoc dicit: *Aut cum principibus, qui posidens aurum, & repleta domus suas argento, quasi dicat: si statim mortuus essem post ortum, nil non minus habebam, quam habeant illi post mortem, qui in multis prosperabantur. Considerandum est autem, quod cum quietere non sit nisi subsistens, ex his verbis dat intelligere hominem sibi anima propter mortem subsistere. Si autem aliquis obiciat, quod huiusmodi reges, aut principes, de quibus loquitur, forte non quiescent, sed sunt in profundo inferni: & vel etiam quod Iob in hoc fuit uelis vita, & sibi meritum acquisivit: aduentum est, & ut supra diximus, Iob nunc loquitur ex persona sensuali partis, exprimitus eius affectum, qui non habet locum, nisi ad corporalia, & praesentia bona, vel mala, scilicet postquam ostendit sibi desiderandum non fuisse, quod post ortu conseruerat, consequenter ostendit sibi desiderandum non fuisse, quod conseruatus in uero peruenit ad ortum, vel explicans quod supra dixerat, Quare non in ualua mortuus sum: considerandum est autem, quod in ualua aliqui moriuntur ante infusionem animae rationalis, quae sola immortalis est: & quantum ad hoc dicit, *Aut sicut abortuum absconditum, ab huiusmodi enim abortuibus fetibus nihil perpetuum remanet, aliqui vero moriuntur post infusionem animae rationalis: qui quidem post mortem subsistunt sibi anima, sed lucet huius mundi non videtur: & quantum ad hoc dicit, & vel, supple sicut, Quid concepti non videbunt lucem*, scilicet vita praesentis, & quod hoc fuisse sibi optandum, ostendit per hoc, quod non esset subiectus malis huius vita, unde dicit, *Ibi, scilicet in statu, quem habent. Quid concepti non videbunt lucem: Impi ossauerunt tumultus*, scilicet quem aliis infrebant, eos affligendo, quod referunt ad imminutam, a male culpa. *Et ibi*, scilicet in statu mortuorum: *Festis robore, id est ueri bellatores, qui bella gerendo fatigati sunt: Regueuerunt, caruerunt huiusmodi labore: quia, vt dictum est, non loquitur nunc, nisi de quiete a malis praefactis vita. Potest etiam intelligi, & de fatigacione in quocumque bore, quem quis patitur sua fortitudine operando, & illi qui fuerunt in illi, & erunt ibi Sine molestia, id est sine priori angustia. Pariter: cum cis, qui con vincit detinebant: & ibi homines oppresi angariis vel feruientibus: Non audierunt vocem exactoris. Nam quod dicitur Isaiae 14. Quomodo collauit exactor: quiete in memori sua miseria provocatur ad rugitus, addit autem tributum. & quod hoc sit verum, ostendit per hoc, quod subdit: *Parus & magnus ibi sunt, supple pariter: quod paruitas & magnitudo est in hac vita finis inaequalitatem ex miseria nascitur, post amaritudinem animae, qui sublata, remanent sibi naturam aquales, quod ergo dicit: Parus, & magnus: intelligentiam est, sibi qui fuerunt in hac vita differentes sibi in magnitudinem terrena prosperitas. Sciendum tamen est, quod differentia magnitudinis, & paruitatis secundum spiritualia bona remanent etiam ibi: sed de his nunc non loquitur, ut iam dictum est. Et ibi erit seruus liber a domino suo, unde non habebit ibi locum exactoris, vel aliquod huiusmodi.***

L E C T I O T E R T I A .

P ostquam Iob vitam propriam detestatus fuerat, multipliciter, nunc detestatur communiter totius humani generis vitam, tam ad eos, qui in prosperitate sunt, quam ad eos qui sunt in aduersitate, de quibus primo prosequitur a manifestiori incipiens. Sciendum est autem, quod in viuentibus duo videntur esse

principia, si vivere, & cognoscere, & quidem ipsius cognoscere quamvis delectabilissimum sit, & nobilissimum: tamen cognoscere ea, quae hominem affligunt, penosum est: & ideo dicit, *Quare data est misera lux*? quasi dicat, ad quid prodest homini in misericordia constituto, quod lucem cognitionis habet, cum per eam cōsideret, quibus affligitur? vivere autem delectabile est propter animam, quod si anima in amaritudine sit, ipsum prouferet amarum, & ideo dicit, *Et vita illa, qui in amaritudine anime sunt, resolute. Quare data est, & in utile detur, ostendit haec ratione, quia cōtrarium est uerbi: & hoc removet a se dicens, Nonne quieti? impī autem quasi mār, feruens, quod quietere nō potest. Isaiae 57. Et quāuis innocens sim, tamen venit super me indignatio, id est poena a Deo. Ira enim in Deo non accipitur pro commissione animi, sed pro punitione, in quo recognoscit aduersitates huius mundi, non a casu, sed diuino nutu proueniens. Si quis ergo colligere velit, que in hac deploratione Iob dicit, sciendum est tria in eo contineri, primo enim ostendit sibi suam vitam esse odiosam, secundo magnitudinem misericordie, quam patiebatur, ibi: Antequam comedam, tertio ostendit suam innocentiam, cum dicit, Nonne dissimulauit &c.*

C A P I T I S Q U A R T I .

L E C T I O I .

R ESPONDENS autem Eliphas Themanites dixit: *Si cooperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies, sed conceptum sermonem tenere quis potest?* Ecce docuisti multos, & manus lassas roboraisti. uacillantes confirmauerunt sermones tui: & genua trementia confortasti. nunc autem uenit super te plaga, & defecisti: tetigit te, & cōturbatus es. ubi est timor tuus, fortitudo tua, &

ratione deficit: quia sicut scriptum est Eccl. 2. In igne probatur aurum, & argentum: homines vero receptiles in camino humiliacionis. Multiplici autem virtute aliquis in tribulationibus confirmatur, ne deficiat, primo quidem per reuerentiam diuinā, dum fortitudinem subsequitur. Secundum, ut quando recti de leti sunt: quin potius uidi eos, qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metum, eos flagitare Deo perfisse, & spiritu irae eius esse consumptos. Rugitus leonis, & vox leonina, & dentes catulorum leonum contriti sunt, tigris periret eo quod non haberet predam: & catuli leonis dissipati sunt.

L E C T I O P R I M A .

A Mici Iob, qui ad consolandum eum venerant, cum prius properabat magnitudinem tacuisse, post locationem Iob audaciam sumpserunt loquendi. Et primo loquitur Eliphaz Themanites, qui verba a Iob proposita non eo animo accepit, quo erant dicta, nam odiū presentis vita, quod dixerat se pati, desperationi imputabat, magnitudinem amaritudinis impatiens, innocentia confessionem presumptioni. Primo igitur arguit eius impatiens, & incipit loqui ad eum, quā ad hominem impatiens vita subiacet: qui ex verbis ab eo prolatis indigatur, unde dicit, *Si cooperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies: vbi sat is patientis & irati consuetudinem exigit, qui non patitur audire verba vaga ad finem, sed statim in ipsa verborum exordio provocatur, addit autem, forsitan, ne de temerario iudicio condemnetur, quām etiam in presumptuosis in meliori parte dicta vel facta interpretātur, sed dum ipse Iob de impatiens arguit, se ipsum impatiens, & fatigatus reum ostendit dicens, Sed conceptus sermonem tenere quis potest secundum illud Eccl. 15. Sagitta infixa senoni canis, sic verbum in eis de stulti, quām & iusti ex zelo diuino interdum ea, quae concipiunt ad honorem Dei dicenda, tacere non possunt, secundum illud Hier. 10. Dixi non recordabor eius, scilicet sermonis diuinī, nec loquar in nomine illius, & factus est in corde meo, quām ignis exstinctus clausus in ossibus meis, & defeci ferre non sustinens. Utterius autem procedit ad magis eius impatientiam ostendendam, exaggerat autem eius impatientiam ex duobus, scilicet ex precedenti doctrina, & ex precedenti vita: ex precedenti quidem doctrina, quia turpe est homini cum non seruat id, ad quod alios inducit, secundum illud Martazi. 23. Dicunt enim & non faciunt Iob autem ante multos ab impatientia retraxerat, & die ueris, secundū quod diversus congruebat, sunt enim aliqui, qui in patientia deficient ex ignorancia, dum nebulos aduersis viri ad virtutem: & quantum ad hoc dicit, *Ecco docuisti multis, qui operantur iniquitatem, & feminant dolores, & metunt eos flante Deo perfisse, & spiritu irae eius esse consumptos.* In hoc autem quod dicit, *Vidi*, dat intelligere ista per experimentum probasse. Per eos autem, qui operantur iniquitatem, intelligit eos, qui alii quam iniuriam faciunt, & præcipue in nocentium aliorum, per eos autem, qui feminant dolores, & metunt eos, intelligit eos, qui p. dolu alii nocent. si enim dolores feminant dum calamitas*

A sequenter ostendere, quod ea quae docuerat, non impleuit, unde subdit, *Nunc autem uenit super te plaga, & defecisti, a firmitate fici licet mentis, quam habere videbaris, & quam alii flaggerebas, & hoc referendum est ad aduersitatem, quam passus fuerat in exterioribus rebus; Tetigit te, & conturbatus es, id est quietem mentis, quam habuisti videbaris, amisisti, quod referendum est ad afflictionem corporis, quam sustinebat, unde supra Sathan dixit.*

R ECORDARE, obsecrare, & tage os eius, & carmine, hic ergo Iob arguit, quod precedente doctrinam subsequenti patientia tua, & perfectio uiarum tuarum?

L E C T I O I I .

R ESPONDENS autem Eliphas Themanites dixit: *Si cooperimus loqui tibi, perit, aut quando recti deleti sunt: quin potius uidi eos, qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metum, eos flagitare Deo perfisse, & spiritu irae eius esse consumptos. Rugitus leonis, & vox leonina, & dentes catulorum leonum contriti sunt, tigris periret eo quod non haberet predam: & catuli leonis dissipati sunt.*

ratione deficit: quia sicut scriptum est Eccl. 2. In igne probatur aurum, & argentum: homines vero receptiles in camino humiliacionis. Multiplici autem virtute aliquis in tribulationibus confirmatur, ne deficiat, primo quidem per reuerentiam diuinā, dum fortitudinem subsequitur. Secundum, ut quando recti deleti sunt: quin potius uidi eos, qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metum, eos flagitare Deo perfisse, & spiritu irae eius esse consumptos. Rugitus leonis, & vox leonina, & dentes catulorum leonum contriti sunt, tigris periret eo quod non haberet predam: & catuli leonis dissipati sunt.

L E C T I O S E C U N D A .

P OSTquam Eliphaz arguerat Iob impatiens, occasione accepta ex eo, quod dixerat, Ante quam comedam, suspicio: nunc intendit cum presumptionis arguere, eo quod se dixerat innocentem. Ad ostendendum autem eum non esse innocentem, ei usus aduteretur argumentum aslum dicens, Recordare, obseruo te, qui inquam innocent perit, aus quando regi deleri sunt? vbi considerandum est hanc fuisse opinionem Eliphaz, & aliorū duorum, ut supra dictum est, quod aduersitates huius mundi non adueniunt alicui, nisi in penam peccati, & econtrario prospicentes pro merito iustitiae, unde secundum eius opinionem inconveniens videbatur, quod aliquis innocent periret, aut quod aliquis rectus, id est iustus secundum virtutem, defineretur per amissionem glorie temporalis, quia credebat principium esse iustitiae, & hanc quidem opinionem intantum veram esse credebat quod etiam Iob ab ea discordare non posset, existimat: tamen, quod perturbata mente ipsius veritatem, quam aliquando cognoverat, quasi oblitus esset, dicit, Recordare, Posito ergo quod innocentibus & rectis aduersitas non contingat, consequenter adiungit, quibus aduersitas contingat dicens, *Qui potius uidi earum operantur iniquitatem, & feminant dolores, & metunt eos flante Deo perfisse, & spiritu irae eius esse consumptos.* In hoc autem quod dicit, *Vidi*, dat intelligere ista per experimentum probasse. Per eos autem, qui operantur iniquitatem, intelligit eos, qui alii quam iniuriam faciunt, & præcipue in nocentium aliorum, per eos autem, qui feminant dolores, & metunt eos, intelligit eos, qui p. dolu alii nocent. si enim dolores feminant dum calamitas

luminis preparant, quibus alios dolentes reddant; qui dolores, metunt, dum malitiam suam ad effectum perducunt; & hoc pro magno fructu habent, quanquidem metaphoram viterius prosequitur quantum ad pueram. consueverunt enim figures vento vrente licet, & consumi: unde dicitur Malachia. 3. Incepabo scilicet ventum, & non corrumperet fru-
stum terrae veltra. & hoc est, quod dicit, qd
Plane Deo perire, quia-
si ipsum diuinum iu-
dicium ad vindictam
iniquitatis procedes,
flatus quidam veti sit
ipsa autem Dei vindicta
dicitur spiritus, idest ventus ira eius, non solum autem dicit, quod periret, sed & consumuntur quia non solum in propriis personis puniuntur, sed & eorum familiis tota periret, vt nil ex eis refudum videatur: in quo videbatur tangere Iob, qui & in suo corpore flagellatus erat, & filios, & familiam, & opes amiserat, sed huc videbatur esse contra opinionem Eliphaz, quod pro peccato parentis, filii & familia punirentur, cum ipse intendat hanc opinionem defendere, quod aduersitates in hoc modo sunt propter peccata: huic obiectio respondens subiungit: *Rugitus leonis, & vox leonae & dentes canorum leonis contriti sunt*, vbi primo considerandum occurrit, quod homo ex tauris animalibus praevenire ratione, cum ergo ratione praeveni, passiones brutaes sequitur, efficitur si milis bestiis, & illius bestie nomen sibi competit, cuius passionem imitatur: utpote qui subiungit, *concupiscentiae passionibus, equo, vel mulo comparatur*, secundum illud psal. 31. Nolite fieri sicut equus, & mulus, in quibus non est intellectus, propter ferocitatem autem, vel iram leo, aut virus nominatur, secundum illud propter. 28. Leo rugiens, & virus eburnis, principes impiorum, sic ergo & nunc hominem ferocem leoni comparat dicens; *Rugitus leonis, est leonina ferocitatis indicium*. Coenit autem frequentier, quod ferocitas viri additum ex suggestione vxoris: & sic ea, quae vir ferociter agit, vxori imputantur in culpa: sicut patet de vxori Herodis, quae impulit eum ad decollationem Iohannis: propter quod dicitur: *Et vox leonae, illi autem, qui tyrannus aliquis ferociter acquirit, eius filii interdum luxuriose vtuntur & sic in rapina patris delendantur: vnde & ipsi a culpa immunes non sunt: propter quod subditur*: *Et dentes canorum leonis contriti sunt*, secundum illud Naum, Et leo coepit sufficienter catulis suis: & sic obiectio praemissa respondit videtur: quia cum pro peccato viri punitur vxor, & filii, non est iniustum, cum & ipsi culpe participes fuerint, quod totum dicbat, veleins Iob & eius familiam de rapina culpabilem reddere, videbatur tamen hoc, quod dixerat, ad Iob non pertinere: quia eius vxor punita non videbatur, & ideo ad hoc remouendum subiungit: *Tigris perit eo quod non habet pred. an.* ii enim, rapere consueverunt in hoc ipso puniri se existimat, quod eis rapere non licet. Considerandum est autem, quod mulierem legae comparat propter se rociatim ira, & rigidi propter promptitudinem, sive velocitatem ad iram, dicitur enim Eccl. 25. Non est ita super iram mulieris. Et iterum, *Brauis omnis malitia super malitiam mulieris*. Et quia filii Iob totaliter perierant, subiungit: *Et catuli leonis disperguntur*.

LECTIO TERTIA.

Q Via asserebat Eliphaz, quod aduersitates in hoc mundo non aduenient aliqui, nisi propter eius peccatas velut ex hoc: *guere Iob, & eius familiam fusile peccatis subiectam*, cuius contrarium videbatur ex iis, que maxime in Iob & in eius familia apparuerant, vult ostendere quod nec Iob, nec eius familia fuerit a peccato immunis, & quia propter auctoritatem Iob, & famam ipsius eius verbum inuidium videbatur, recurrerit ad maiorem auctoritatem, ostendens ea, quae propositurus est, se ex reuelatione didicisse, & ad ostendendum altitudinem reuelationis proponit eius obscuritatem, quanto enim aliqua sunt alioquin tanto humano aspectu sunt minus perceptibilia, vnde & Apologetus dicit. 2. Cor. 12. Quid raptus est in paradisum Dei, & videt arcana verba, que non licet homini loqui, iuxta quem modum & Eliphaz vel vere, vel falso loquitur dicens; *Porro ad me dictum est verbum absconditum*. Considerandum est autem quod, aliqua veritas, quamvis propter sui altitudinem sit hominibus abscondita, regelatur tamen quibusdam manifeste, quibusdam vero occulte, ad effugiendam ergo notam iactantem, hanc veritatem abscondebit sibi esse reuelatam: unde subdit: *Et quasi furina sit sepius aura mea uenas fusurri eius*. Vbi triplex modus occultationis inuenitur, qui solet in reuelationibus contingere, quorū-

F primus est, cum intelligibilis veritas alicui reuelatur per imaginariam visionem, secundum quod dicitur Numeri. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini in vi. ap. ei. vel fo. lo. ad eum, at nō talis seruus meus Moyses, qui in omni domo fidelis est: ore ad os loquar ei palam, & non per anigma & figuram vident Deum.

Moyes ergo hoc verbum absconditum, paupor tenuit me, & tremor, & omnina olla mea perterita sunt, & cu[m] modum clara vocis audiuimus, aliis vero per modum fulurum. Secundus modus occultationis est, quia in ipsa imaginaria visione per figuram quandoque continua videntur, hanc reuelationem nō & uocem quasi aurelenis audiui.

dormienti, sed vigilā factam esse, subiungit: *Imago coram oculis meis*, per quod significat se hoc vidisse cu[m] oculis per vigiliam suis reperit prauitatem, quāto ma-

gis ii, qui habitant domos luteas, diceret: *Quando se-*

por solet occupare homines, vbi inuit se sopore occupatum nō fuit. Deinde modum denunciacionis sibi sc̄ia narrat dicens: *& res cœnū quasi auræ lenis audiui*. Vbi considerandum est, quod huiusmodi apparitiones aliquando sunt a spiritu bono, aliquā a malo.

vtrōq[ue] autem modo in principio timorem patitur homo per insitum visionem: sed cum a bono spiritu apparicio procedit, timor in consolationem finitur, sicut patet de angelo confortante Danielis, &c. & de Gabriele confortante Zachariam: & Mariam: sed malus spiritus hominem perturbat relinquit, per hoc ergo quod dicit: *Vocem quasi auræ lenis audiui*, consolatiō-

rem quādam sedantem patrētum præstiter demonstrat, vñp[ro] hoc viso demonstrat esse a spiritu bono, non a malo, a quo fre-

querenter visiones mendaces ostenduntur, & in illud scriptura. 3.

Reg. c. 22. Egrediat, & ero spiritus mendax in ore omnium pro-

phetarum eius, per hunc etiam modum. 3. Regum. c. 19. legitur de apparitione facta Heliu: quod post commotionem tenuit auro sibyllis vbi Dominus auditus est. Sc̄iendum tamen est, quod etiam in visionibus, que a bono spiritu procedunt, interdum com-

motiones magna, & voces horribiles audiuntur, vt patet Eze-

chielis. 1. vñp[ro] dicitur. Et vidi, & ecce ventus turbinus veniebat ab aquilone, & post multa subditure, Et audiebam sonum alarum,

quasi sonum aquarum multarū, & Apoc. 1. dicitur. Audiri potest me vocem magnam, tanquam tubæ, sed hoc est ad significandum

communiones, aut aliqua gravis pericula, que in huiusmodi reuelationibus continentur, sed quia hoc ad confolandum ordinabatur, ideo inducit loquentis vox similis aura leni.

Vltimo autem ponuntur verba, quae sibi asserti esse reuelata, cum dicit: *Numquid homo Dei comparatio*ne iustificabitur?* quae quidem verba inducit ad confirmandum suam opinionem, quam supra terigerat: quia dicit, aduerditur in hoc mundo non proueniunt alii, nisi pro peccato. vt ergo nullus posset se excusare, quia aduersaria patitur per hoc, quod se afferat a peccato immum, inducit tres rationes: quarum prima sumitur ex comparatione ad Deum & eis ducens ad impossibile. Si enim homo absq[ue] culpa punitur a Deo, sequitur quod homo fit iniustus. Deo, cum enim opus iustitiae sit redire ynicie, quod suum est: si Deus homini innocentem, cui non debetur pena, inferat penam homo iniustior videbat esse Deo, homo autem qui a Deo patitur, nulli homini absque culpa penam intulit: quod oportet dicere, si homo innocens puniatur: sequitur ergo, quod homo punitus a Deo fru-
stris Deo: quod est, hominem copiarum Dei iustificari, & qua-*

forte alicui hoc non videatur inconveniens, ducit ad alium ap-

parentius inconveniens dicens: *Aut factore suo prius erit viri?* Quod libet enim res puritatem habet, & in sua conservacione natura quod ex cauſis propriis habet, puritas ergo ynicie usque effe-

tus a sua causa dependet: unde suam causam in puritate superera non potest: unde nec vir potest esse purior, suo factore, scilicet Deo. Secundam autem rationem ponit ex comparatione ad an-

gelos: & est a maiori cum dicit: *Ecce qui fortunis ei, non sum stabili*, & in angelis suis reperit prauitatem, quae quidem sententia secundum doctrinam catholicam fidei plena est, tenet enim fidem car-

holica, omnes angelos bonus fusile creatos: quorum quidam per

propriam culpam cederant a statu reūficiuntur: quidam vero ad maiorem gloriam peruenierunt, quod autem angelii a statu reūficiuntur, micum videtur propter duo: quorū vñp[ro] p-

atinet ad vitā cōtemplatiā, aliud ad vitam actiā ipsorum. Ex vita enim contemplatiā vñp[ro] in angelis esse debet stabilitas, manifestū est enim, causa immutabilitatis est potentia, & causa

immutabilitatis est actus, est enim de ratione potentiae, q[uod] se ha-

beat ad esse & non esse: sed sibi quod aliquid magis perficitur ab

actu, firmius sit in illo, id vero quod sibi se actus est, oīno immu-

tabilis est. Scindū est aut, q[uod] sicut materia cōparatur ad formam

vt potentia ad actuū: ita voluntas ad bonū: id ergo, quod est ip-

suum bonum. f. Deus, omnino immutabilis est. Ceterarū vero na-

cerarū voluntates, que non sunt ipsum bonū, comparantur ad ip-

suum, vt potentia ad actuū, vnde quanto magis inhaerent ei, tan-

CAPUT. III.

visu, quæ ex aliqua superiori causa oriuntur, qñq[ue] apparent dormientibus, quandoque autem vigilantibus, & veriora solēt esse, & certiora, cum vigilantibus apparent, q[uod] cu[m] dormientibus eo q[uod] in vigilando est ratio magis libera, & quia in somno spiritalis reuelationes minus discerni possunt a somnis frivolis, & consue-

tae, ideo vt ostendat

hanc reuelationē nō & uocem quasi aurelenis audiui.

Nunquid homo Dei comparatio[n]e iustificabitur, aut factore suo prius erit vir? Ecce; qui seruunt ei, non sunt stabiles, & in angelis vel minimū de prauitate esse possit, quāto enim quis propinquior est prius rectitudini, immus habet de obli-

quitate. Deus autem,

in quo est prima rectitudine, sua prouidentia dirigenz vniuersa, inferiores creaturas per superiores disponit, vnde in superioribus

creaturas, quæ dicuntur angelis, quād a Deo missi ad alia dirigen-

da, minimum vñ est, vel nihil de prauitate, vnde cum in angelis

inventur stabiles, & in angelis suis reperit prauitatem, quāto ma-

gis ii, qui habitant domos luteas, diceret: *Quando se-*

por solet occupare homines, vbi inuit se sopore occupatum nō fuit. Deinde modum denunciacionis sibi sc̄ia narrat dicens: *& res cœnū quasi auræ lenis audiui*. Vbi considerandum est, quod huiusmodi apparitiones aliquando sunt a spiritu bono, aliquā a malo.

vtrōq[ue] autem modo in principio timorem patitur homo per insi-

litum visionem: sed cum a bono spiritu apparicio procedit, timor in consolationem finitur, sicut patet de angelo confortante Da-

nielis, &c. & de Gabriele confortante Zachariam: & Mariam: sed malus spiritus hominem perturbat relinquit, per hoc ergo quod dicit: *Vocem quasi auræ lenis audiui*, consolatiō-

rem quādam sedantem patrētum demonstrat, vñp[ro] hoc viso demonstret esse a spiritu bono, non a malo, a quo fre-

querenter visiones mendaces ostenduntur, & in illud scriptura. 3.

Reg. c. 22. Egrediat, & ero spiritus mendax in ore omnium pro-

phetarum eius, per hunc etiam modum. 3. Regum. c. 19. legitur de apparitione facta Heliu: quod post commotionem tenuit auro sibyllis vbi Dominus auditus est. Sc̄iendum tamen est, quod etiam in visionibus, que a bono spiritu procedunt, interdum com-

motiones magna, & voces horribiles audiuntur, vt patet Eze-

chielis. 1. vñp[ro] dicitur. Et vidi, & ecce ventus turbinus veniebat ab aquilone, & post multa subditure, Et audiebam sonum alarum,

quasi sonum aquarum multarū, & Apoc. 1. dicitur. Audiri potest me vocem magnam, tanquam tubæ, sed hoc est ad significandum

communiones, aut aliqua gravis pericula, que in huiusmodi reuelationibus continentur, sed quia hoc ad confolandum ordinabatur, ideo inducit loquentis vox similis aura leni.

Vltimo autem ponuntur verba, quae sibi asserti esse reuelata, cum dicit: *Numquid homo Dei comparatio*ne iustificabitur?* quae quidem verba inducit ad confirmandum suam opinionem, quam supra terigerat: quia dicit, aduerditur in hoc mundo non proueniunt alii, nisi pro peccato. vt ergo nullus posset se excusare, quia aduersaria patitur per hoc, quod se afferat a peccato immum, inducit tres rationes: quarum prima sumitur ex comparatione ad Deum & eis ducens ad impossibile. Si enim homo absq[ue]*

culpa punitur a Deo, sequitur quod homo fit iniustus. Deo, cum enim opus iustitiae sit redire ynicie, quod suum est: si Deus homini innocentem, cui non debetur pena, inferat penam homo iniustior videbat esse Deo, homo autem qui a Deo patitur, nulli homini absque culpa penam intulit: quod oportet dicere, si homo innocens puniatur: sequitur ergo, quod homo punitus a Deo fru-

stris Deo: quod est, hominem copiarum Dei iustificari, & qua-

forte alicui hoc non videatur inconveniens, ducit ad alium ap-

parentius inconveniens dicens: *Aut factore suo prius erit viri?* Quod libet enim res puritatem habet, & in sua conservacione natura quod ex cauſis propriis habet, puritas ergo ynicie usque effe-

tus a sua causa dependet: unde suam causam in puritate superera non potest: unde nec vir potest esse purior, suo factore, scilicet Deo. Secundam autem rationem ponit ex comparatione ad an-

gelos: & est a maiori cum dicit: *Ecce qui fortunis ei, non sum stabili*, & in angelis suis reperit prauitatem, quae quidem sententia secundum doctrinam catholicam fidei plena est, tenet enim fidem car-

holica, omnes angelos bonus fusile creatos: quorum quidam per

propriam culpam cederant a statu reūficiuntur: quidam vero ad maiorem gloriam peruenierunt, quod autem angelii a statu reūficiuntur, micum videtur propter duo: quorū vñp[ro] p-

atinet ad vitā cōtemplatiā, aliud ad vitam actiā ipsorum. Ex vita enim contemplatiā vñp[ro] in angelis esse debet stabilitas, manifestū est enim, causa immutabilitatis est potentia, & causa

immutabilitatis est actus, est enim de ratione potentiae, q[uod] se ha-

beat ad esse & non esse: sed sibi quod aliquid magis perficitur ab

actu, firmius sit in illo, id vero quod sibi se actus est, oīno immu-

tabilis est. Scindū est aut, q[uod] sicut materia cōparatur ad formam

vt potentia ad actuū: ita voluntas ad bonū: id ergo, quod est ip-

suum bonum. f. Deus, omnino immutabilis est. Ceterarū vero na-

cerarū voluntates, que non sunt ipsum bonū, comparantur ad ip-

suum, vt potentia ad actuū, in adulteriū plenis, subito proferunt: sicut Da-

uid ad aspectū mulieris, in adulteriū prorupit: & etiam multi in

tormentis

tormentis fidem negauerunt. quocunq; ast modo, homo per peccatum ruit, dummodo peccatum suum recognoscet, & peniteat, misericordia consequetur. sed quia nullus est, qui sia peccatum cognoscere, & in illud psal. 18. Delicta quis inteligit sequitur quod plurimi homines peccata non cognoscentes, eis remedia non adhibent, per quod liberentur. &

CAPITIS QVINTI.

LECTIO I.

Vecchio ergo, si est qui tibi respondeat: & ad aliquem sanctorum convertere. Virum itulum interficit iracundia, & patuolum occidit inuidia. Ego vidi stultum firma radice: & maledixi pulchritudini eius statim. Longe fient filii eius a salute, & continentur in porta: & non erit, qui eruat. Cuius messem famelicus comedet, & ipsum rapiet armatus: & bibent sitiætes diuitias eius. ex eis, idest segregabuntur ex eorum cōsortio. Morientur quidem, quia quās homo a peccato peniteat, a mortis rūfæ necessitate non liberatur. sed sapientia in eis non moritur. & hoc est quod dicit: Et non in sapientia, vel hoc, quod dicit, Morientur, & non in sapientia, non credat ad immundum dicitur, sed ad id quod supra dixerat. In eternum peribunt, ut sit sensus: quod morientur sine sapientia, vel hoc, quod dicit: Qui reliqui fuerint, pōt intelligi de filiis, qui relinquunt ex patrebus pereuntibus: & propter peccata parētum, quæ imitantur, & ipsi auferunt sine sapientia morientes. Vult ergo ex omnibus istis Eliphaz habere, quod cū conditio hominis sit tam fragilis, de facili in peccatum: & quidē dī homino non cognoscit, in peccationem vadit ipse, & filii eius. & sic sibi licet se peccator non cognoscere, credendum erat, quid propter peccata aliqua ipse, & filii eius perirent. Sic igitur postquam reuelationem sibi factam expostulat, & possit Job reuelationi non credere, ideo subiungit quod sequitur.

LECTIO PRIMA.

Quasi dicatis mihi hoc esse reuelatum non credis, tu ipse in uoca Deum: si forte ipse ad hanc dubitationem respondere tibi voluerit. Esti per mea propria loca hoc Deo obtine non putas. Ad aliquem sanctorum convertere: ut eo mediante, huius relveritatem a Deo cognoscere possis. Et notandum est, quod dicit, Ad aliquem sanctorum: quia non licet per immundos spiritus quocunque modo, vel arte occulta perquirere, sed solum per Deum, vel sanctos Dei, & illud Eliae. 8. Cū dixerint ad vos, querite a phitonibus, & a diuinis, qui studierunt in incantationibus suis, nunc quidē populus a Deo suo requirit visionem pro viuis, aut mortuis. Virum itulum interficit iracundia, quia in reuelatione, quia sibi factam est commemorat Eliphaz, inter cetera hoc continetur, quod homines, qui terventur, habent fundamentum, conseruantur velut a tinea, vult hoc ostendere per hoium diuersas cōditiones, non est enim aliqua conditio hoium, cui non adsit proritas ad aliquod peccatum. Sunt autem duas hominum conditions. Quidam enim sunt magni, & elati animi, qui facile prouocantur ad iram: quod ideo est, quia ies appetitus vindictæ, ex precedenti offensa proueniens: quāto autē alius est magis elati animi, tanto ex leuiori causa se putat offensus: & ideo facilis provocatur ad iram, & hoc est, quod dicit: Virū stultum interficit iracundia. vocat autē eum, qui est superbi & elati animi, stultus, quia superbia homo recipie metas rationis excedit, sed humilitas ira sapientia parat. 11. Vbi humilitas, ibi sapientia. Simul cū hoc etiam stultitia iracundia competit, iracundus enim, vt docet philosophus, visitat quidem ratione, dum pro offensa intentat vindictam, sed perire, dum in vindicta modi rationis non seruat, percutias autē rationis stultitia est. Quidam vero sunt pusillanimi, & hi prout sunt ad inuidiam, vnde subdit: Et parvum occidit inuidia, & hoc rationabiliter dicit. Inuidia enim nil aliud est, q̄ tristitia de prosperitate alicuius: in quantum prosperitas illius, existimat propriez prosperitatis impedimentum, hoc autē ad parvitatem animi pertinet, & aliquis non se existimet posse prosperari inter alios prosperantes. Sic ergo manifestum est, q̄ homo, cuiuscunq; conditionis existat, pronus est ad aliquod peccatum, facile enim est, his similia, de aliis peccatis inducere. Sic ergo per omnia supradicta, Eliphaz probare intendit, q̄ aduersitates in hoc mundo non adueniunt alicui, nisi pro peccato. Contra quod, videntur esse duas obiectiones, quarū vna est ex hoc, q̄ multi iusti videntur aduersitatibus subiici, sed hanc obiectione soluere visus est per hoc, q̄ hoies ostendit esse

faciles ad peccandum. Secunda obiectio est, q̄ aliqui inique in hoc mundo prosperantur. Cui consequenter satisfacere intendit p̄ hoc, q̄ prospexit coram in malum ipsorum redundat. vnde dicit, Ego vidi stultum, i. hoiem in diuitiis superbientem. Firmardice, idest, firmatum in prosperitate huius mundi, vt videbat, sed ei⁹

prosperitatem nō ap⁹ probauit, quoniam rūfæ Maladix pulchritudinem eius statim, vbi considerandum est, q̄ lo-

gatur de hoīe sub metaphora arboris, cuius enim radix fuerit firma, pulchritudinem habet in ramis, & fructibus. Comparat ergo prosperitatē hoīs in diuitiis firmat pulchritudinem arboris, q̄ maledicit, i. malā effe pronuntiata, & nocuā, sū illud Eccl. 5. Est & alia infirmitas p̄fūsia, quā vidi sub lo-

calitate, & dicit, Et dat se de hac sententia nullatenus dubitare, q̄ aut mala ex p̄spite studi p̄fūsia, offert primo quātū ad filios: frequenter enim cōtingit, q̄ aliquis diues & potens, filios sine disciplina nutrit, q̄ propriū est stultis filiis eius in multa pericula incident. & quidē quidē pp̄ odia, q̄ in se cōcitant, absq; iudicis perimuntur, vel etiam dū ipsi sibi non cauent inordinate delectantē vrētes, viā amittunt: & quātū ad hoc dicit: Longe sicut filii eius a salute.

Hic quidē vero dū calūps, & iniurias aliis inferunt, cori iudicibus cōveniunt, & ibi cōdemnantur, & quātū ad hoc dicit: Et conseruantur in porta, i. per sententias iudicū, nā iudices olim in portis sedere solebant, & quia homines stulti in prosperitatibus nullū dubitare ostendere, in aduersitatibus non inueniunt adiutorium: ideo subdit: Et non erit qui errat. Sed quia posset aliquis dicere, noui curio quidquid accidat filiis meis, dūmō ego propteritatem stūlū in hoc mundo: ideo secundo ponit mala prouenientia ipsi stūlū, & in rebus, & in persona, dicens; Cuius messem famelicus comedet, frequenter enim homines stulti, diuitias abundantes, pauperes opprimunt: qui plerunque grauamina sustineunt, non valentes, quasi quadam necessitate ad rapienda bona diuitiū coguntur: & quia tales homines deliciae viuentes solent per uita diuitias animi uigore amittere, & imbellis esse facile a pauperibus bellicosis destruuntur, unde sequitur: Et ipsum rapiet armatus, quasi absque omni resistēt. & ut quod dixerat de messe, generaliter intelligatur, subiungit: Et bibent si timent diuitias eius. idest homines cupidi. Remotis ergo predictis obiectiōibus, finaliter ratione inducit ad probandum principalem intentionem, scilicet quod aduersitates in hoc mundo non prouenient alicui, nisi pro peccato: & est talis. Quocumque sunt in terra, ex propriis, & determinatis causis prouenient. si ergo aduersitates huīi mundi alicui accidunt, hoc habet determinatam causam, que nulla uideatur esse nisi peccatum, hoc est ergo, quod dicit, 7ij. in terra sine causa sit, uidemus enim omnes effectus ex determinatis causis procedere: ex quo quasi conclusiō subdit: Et de humo non orietur dolor, & est metaphorica locutio, quādam enim herba fine semine producuntur: de quibus dicitur, quod eas humo sponte profert, quidquid ergo sine causa propria uideat contingere, quasi sine semine, per quandam si multitudinē metaphorice potest dici, quod oritur de humo. Dolor autem, idest aduersitas, Non oritur de humo, idest non est sine causa, quod autem dixerat. Nihil in terra sine causa sit, ex hoc præcipue redditur manifestum, quod omnia habent dispositionem naturalem, congruum propriez operationis: ex apparet, quod dispositions naturales rerum, non sunt sine causa, sed propter determinatum finem, & idō dicit: Homo ad laborem nascitur, & ait ad laborem manifestū est enim, q̄ qui proprius motus, quem natura ait, requirebat, est nolatus: ideo oportuit autē habere ex sua natura iustitiam congrua ad uolādū, & alas & pennas: homo uero, qui rationem habebat, per quam proprio labore posset sibi omnia necessaria adiuuamenta acquirere, naturaliter productus est absque omnibus adiuuamentis, quae natura alijs animalibus dedit, s. absque regimento, absque armis, & alijs huīi modi, quā sibi proprio labore parate poterat ex industria rationis.

LECTIO SECUNDA.

Qvia Eliphaz proposuerat omnia, quā in terris sunt, determinatam causam habere, & hoc probauerat per hoc, q̄ res naturales apparetēt esse dispositioꝝ p̄p̄ter finem: hoc autem, scilicet

scilicet quod res naturales sunt propter finem, p̄tissimum argumentum est ad ostendendum, mundum regi diuina prouidenzia, & non omnia agi fortuito: iccirco Eliphaz statim ex prouincia concludit de regiunine diuina prouidentia. Scilicet est autem, quidē, diuina prouidentia sublata, orationis fructus tolitur, & cognitio Dei

circa res humanas: q̄ rāmen necesse est ponere ei, qui regimen

prouidentię concedit, & ideo Eliphaz cōclu-

dēs dicit, Ex quo omnia, quā in terra sunt,

sunt propter finē, ne-

cessit est concedere re-

gimen prouidentia.

Quamobrem ego de-

p̄cabor Dominum,

quasi oratio fructu-

fa existente, vtpote

Deo disponere res hu-

manas. Et ad Deum po-

nam eloquū meū, vt

pote Deo cognoscere

facta, & dicta, & co-

gnitata humana: ad cu-

ius confirmationem subiungit ea, quæ maxime diuinam pro-

videntiam ostenduntur. Est autem sciendum, quod illi qui

prouidentiam negant, omnia, quæ apparent in rebus mun-

di, ex necessitate naturalium caūarum prouenire dicunt, vt po-

te ex necessitate caloris, & frigoris, gratitatis, & lenitatis, &

aliiorū huīi modi: ideo ex his p̄tissime prouidentia diuina ma-

nifestatur: quorum ratio reddi non potest ex huīi modi mate-

rialibus principiis: inter qua, vnuū est determinata magnitudo

corporis huīi mundi, non enim potest assignari ratio ex aliquo

principio naturali, quare sol, ac luna, aut terra sit tantæ quanti-

tatis, & non maioris, aut minoris, vnde necesse est dicere, quod

ista dispositio quantitatū sit ex ordinatione aliquid intellectus.

& hoc designat in hoc, quod dicit, Q̄ si p̄t magna, idest

qui res interminata magnitudine disponit, rufus si omnia ex

necessitate principiorum naturalium prouenierit, cum principia

naturalia sint nobis nota, habemus vnam ad inquidē omnia,

quæ in ipsa prouocatione impediuntur a Deo, ne vñquam co-

gnitionem possint perducere ad effectū. Quidam vero per astu-

riam aliquos decipiunt: & quantum ad hoc dicit, Q̄ si appre-

hendit sapientia in astutia eorum, inquantum scilicet ea, quæ

astute cogitant, in contrarium propositi eorum cedit.

Et confitum prouocat, dum scilicet ea, quæ ab eis sapienter

confiliata videntur, aliquibus impedimenti superinductis ad

effectum perducere non possunt. Quandoque vero scilicet

confiliata non solum in operi, sed etiam eorum mens obsecratur, ne inobligando possint discernere meliora: vnde subdit: Per diem incurvant tenebras. quia scilicet in re manife-

sta omnia quidē faciunt: Et quās in nocte sic palpab-

bunt in meridie, idest iis, q̄ nullo modo sunt dubia, sic dubi-

tant, scilicet in rebus obscursis, & quod hæc ex diuina prouidentia

non est, ne inobligando possint discernere meliora: vnde subdit:

Per diem incurvant tenebras. quia scilicet in re manife-

sta omnia quidē faciunt: Et quās in nocte sic palpab-

bunt in meridie, idest iis, q̄ nullo modo sunt dubia, sic dubi-

tant, scilicet in rebus obscursis, & quod hæc ex diuina prouidentia

non est, ne inobligando possint discernere meliora: vnde subdit:

Per diem incurvant tenebras. quia scilicet in re manife-

sta omnia quidē faciunt: Et quās in nocte sic palpab-

bunt in meridie, idest iis, q̄ nullo modo sunt dubia, sic dubi-

tant, scilicet in rebus obscursis, & quod hæc ex diuina prouidentia

non est, ne inobligando possint discernere meliora: vnde subdit:

Per diem incurvant tenebras. quia scilicet in re manife-

sta omnia quidē faciunt: Et quās in nocte sic palpab-

bunt in meridie, idest iis, q̄ nullo modo sunt dubia, sic dubi-

tant, scilicet in rebus obscursis, & quod hæc ex diuina prouidentia

non est, ne inobligando possint discernere meliora: vnde subdit:

Per diem incurvant tenebras. quia scilicet in re manife-

sta omnia quidē faciunt: Et quās in nocte sic palpab-

bunt in meridie, idest iis, q̄ nullo modo sunt dubia, sic dubi-

tant, scilicet in rebus obscursis, & quod hæc ex diuina prouidentia

non est, ne inobligando possint discernere meliora: vnde subdit:

Per diem incurvant tenebras. quia scilicet in re manife-

sta omnia quidē faciunt: Et quās in nocte sic palpab-

bunt in meridie, idest iis, q̄ nullo modo sunt dubia, sic dubi-

tant, scilicet in rebus obscursis, & quod hæc ex diuina prouidentia

non est, ne inobligando possint discernere meliora: vnde subdit:

Per diem incurvant tenebras. quia scilicet in re manife-

sta omnia quidē faciunt: Et quās in nocte sic palpab-

bunt in meridie, idest iis, q̄ nullo modo sunt dubia, sic dubi-

tant, scilicet in rebus obscursis, & quod hæc ex diuina prouidentia

non est, ne inobligando possint discernere meliora: vnde subdit:

Per diem incurvant tenebras. quia scilicet in re manife-

sta omnia quidē faciunt: Et quās in nocte sic palpab-

bunt in meridie, idest iis, q̄ nullo modo sunt dubia, sic dubi-

tant, scilicet in rebus obscursis, & quod hæc ex diuina prouidentia

non est, ne inobligando possint discernere meliora: vnde subdit:

Per diem incurvant tenebras. quia scilicet in re manife-

</div

Dei omnipotens & omnia scientis corripio. ex qua sententia ad propositum concludit dicens; *Increpatorem Domini ne repræsum quasi dicat*; licet hanc aduersitatem patiaris a Deo propera peccata, tamen debes existimare, quod hoc sit quasi quedam Domini increpatio ad te corrigeendum, unde non debes hanc aduer-

Et scies, quoniam multiplex erit
semen tuū; & progenies tua qua-
si herba terre. Ingredieris in abun-
dantia sepulcrum, sicut infertur
acerus tritici in tempore iuio. Ec-
ce hoc ut innescigamus ita est;
quod auditum mente pertracta,

CAPITIS SEXTI.
LECTIO I.

RE S P O N D E N S autem
Iob dixit, Utinam appen-
derentur peccata mea,
quibus iram merui, & calamitas,
quā patior, in statera. Quia arena
maris hēc grauior appareret, unde
& uerba mea dolore sunt plena:
Quia sagitte Domini in me sunt,
quarum indignatio ebibit spiritū

autem de immunitate
a malis dicēs: *In sex tribulationibus liberabit te: & in septimā nouā
anger te malum.* quia enim septenariō dicūm, omne tempus agit
tur, sedet septenariō numero vniuersitas defigari: ut tū sens
quod ē, qui a Domino corripitur, post emendationē nulla no
cabit aduersitas: & quia secundum eius sententiam, quanto ali
quis magis fuerit pugnacis a culpa, tanto minus aduersitate
patitur in hoc mundo, ideo dicitur: *In septimā non tanger te malum.*
quasi ante emendationē homo ab aduersitate non liberetur.
cum autem incipit liberari, ab ea tangit, sed non opprimit
Deo liberante: post perfectam autem liberationem omnino no
tangit, quod quidem verum est, quantum ad mentemque dū
finem suum in rebus mundanis constitutis, ad uerbariis mun
danis opprimitur. cum autem ab eis animus suū reuocans, ana
logia uerbi, sicut etiam in scripturā, uerba

t tangere anima mea, nunc
gustia cibi ei sunt. quis det
at petitio mea; & quod ex-

tribuat mihi Deus? Et qui
pse me conterat? soluat ma-
tam, & succidat me? Et hæc
et consolatio, ut affliges me
non parcat: nec contradicā
nibus Sancti? Quæ est enim
do mea, ut suffineam, aut
his meus, ut patiente agā?
fortitudo lapidum fortitudo
ec caro mea ænea est.

ad vxor
oc dicit; Et visitans speciem tuam non peccabis;
onestā, & pacificā, cum qua cōuerſari potes;
ento quantum ad filios, vnde dicit; Et scies quoniam
in tūm, & progenies tua, quās herba terrae.
filios, & nepotes. Sexto quantum ad pacificā
item; & qua ntum ad hoc dicit; Ingredieris
in, quālē dicat in bonā prosperitatē, non spā
in infernū aceruīs iūici in tempore sū: qua
tempertia & subita morte. Ultimo quidem
pā dixerat dices; Ecce hoc in īnestigātūm
habebas Job in esā tristitia absortus, qñd

LECTIO PRIMA.

ex superioribus patet, Eliphaz in lamento
& desperatione quidem, que videatur
in presens vita: impatiens autem, &
irritatiam, propter suspiria, & gemitus quo-
rum suprime uero, quia se innocentem as-
trum totum superier Eliphaz sermo versat. in
Job peccato fuisse subiectum, & ideo adu-
erit inter cetera fragilitatem conditionis huma-
nis potest se presumere immunem esse a peccata
sunt sua responsio initium, certum est ei
tate conditionis humani nullus homo est in
quaruncunque iustus appareat: sed tamen
peccata grauias, & mortalia, sed sunt in e-
uenialia, quae ex negligencia, & surrectione
in hoc esse uerum, quod Eliphaz afflere
& poena peccatorum essent aduertentes prae-
ses patenter & propter grauias peccata gra-
uias leues: & sic niri iusti nunquam grauib-
iacerent: quod patet esse falsum, hanc ergo
disputationem Eliphaz proponit, unde dicit
Job dixi: *viam appendenter peccata mea*
qui dicit, dicere non possit, in me nulla
tamem in me non esse mortalia, sed uenialia
huiusmodi iram, id est poena a Deo meriti
tatera, iustitia appendi calamitas, & peccata
qualitate unum alteri responderet, sed ad
to maior, ipso peccato: & hoc est quod subdi-
cti, id est incomparabiliter: *Hac, scilicet calamita-*
tia, scilicet Eliphaz effter uera, quod aduersus
infirmitur solum secundum peccata, pro-
peccati graues poenas sustinuerit, sed haec
terra: cum apparet multos sceleratos, qui
Job comparata, quasi nulla erant, quas dan-

titles

stares sustinere . Ex hoc autem , vltius procedit ad excusandum eum a trilitia , quim verbis expreflerat dicens ; *Vnde ergo uerba mea plena dolore sunt* . quali concludendo infert , quia dolor ex adulteratis magnitudine cauabatur . Causam autem doloris subtingit duplcum . caufatur enim dolor ingredit ex iis , quia aliquis dit per id , quod subdit ; *Nec contradicem sermonibus Sancti idelli Dei* . hoc est ius iudicis lancis , quibus me afflixit . timebam enim Job , ne per afflictiones multas ad impatientiam deduceretur , ita quod ratio trilitram reprimere non posset . Impatientia autem ratio est , cum ratio alicuius adeo a trilitia

LECTIO II.

Cce non est auxilium
mihi in me: & necessa-
rii quoque mei recesser-
runt a me. **Q**ui tollit ab amico
suo misericordiam: timorem Do-
mini derelinquit. Fratres mei B
praterierunt me, sicut torrens:
qui raptum transit in conuallibus.
Qui timent pruinam, irruerunt su-
per eos nix. Tempore quo fue-
runt dissipati, peribunt: & ut

n. id est me respirare non permisit, sed con-
tra me virium, aut consolatios esse poterat,
ostendit rauam doloris ex iis, que pati ti-
tentes Dei militiam contra me. Solent enim
viri status consolari: sed cum post afflictio-
nem similia vel maiori timeret, nulla videatur
dua. Posset autem aliquis dicere: causam
est, sed ex ea in verba doloris prorumpere
qua responderet Job ex iis, qui in aliis
casus, homo enim aliis animalibus similis est,
vnde ea, que naturam sensitum se-
comini, sicut & aliis animalibus. quod au-
tem potest totaliter vitari. invenimus autem
quod afflictionem cordis ore exprimant, &
citat: *Nunquid rugiet onager, cum habuerit her-*
cum anna prefere plenaria florae? quasi dicat,
onager, & mugit bos, cum necessario vi-
uo apparer, naturale est animalibus, quod
exprimunt vox. Rursum aliquis dice-
re, quod dolor conceptus, vox exprima-
m non pertinet, quod ex quibusdam cau-
sicipiat, vt Stoici posuerint. Sed hoc no-
stra naturam sensitum. Nam sensus non
id, quod est nocuum, vel inconveniens.
potius comedì infusum, quod non est false con-
non: quia videt, quod huic insipida insipida
delectationem gustus, & similliter ea, qua-

LECTIO SECUNDA.

OSTENDERAT Iob in precedentibus se rationabiliter dolorem sensisse, & verba doloris protulisse, sed dolore non esse absfortum, propter ea, quae passus erat. sed quia interduum homo, licet aliquis aduersa patiatur, ita se suo & alieno auxilio, & solatio contra aduersa tuerat, ut vel parvum, vel nullum inde dolorem conceperat, vult ostendere beatus Iob huiusmodi remedium esse constitutum, ut ex hoc appareat evidenter, se rationabiliter verba doloris protulisse. & primo qui ostendit se predictis remediis constitutum esse ex parte sua, cum dicit: *Eccen non est auxilium mihi in me.* & si eius bona eius qualiter dispergitur, posset hoc abscire tristitia colorare, si peccet adiuuare ad recuperandum bona amissa, & ad vindicandum iniuriam illatam. sed hoc non poterat, omnibus diuitiis, filiis, & proprii corporis sanitati constitutus. rufus multa per nos ipsos non tollimus, quae possimus per amicos, & ideo Iob secundo ostendit se etiam auxilio amicorum constitutum esse, cum dicit: *Necessari quoque mei.* idem Iacob domestici, & domestici, Recuerterat a me, & quid hoc non sine culpa illorum sit, ostendit subdens: *Qui tollit ab amico suo misericordiam,* scilicet in tempore miseriae, *timore Domini derelinquit eum,* id est reverentiam, quam debet habere ad Deum, & propter quem, & in quo proximus diligendus est, Qui non diligit fratrem suum quem viderit: Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? re dicitur Iohanna Epistola, i. Capite, 1. De-

S. Theolog. Job.

Inde ostendit se etiam & consanguineis esse derelictum, dicens: Fratres mei, id est, consanguinei mei. Preterierunt me, loquuntur ad similitudinem simili in via incidentium, ac si vno cadente in foveam, alii nihilominus praecedant, et dimicent. Et quidem aliquatenus excusabiles essent, si post,

quam aliquo tempore auxilium tu-

hostis, & de manu robustorum eruite me? Docete me, & vel ppter cedum, vel propter despe- rationem adiuvandi. Bt deo, ut inex- cusabiles sint, ostendit, te statim, & subito ab eis esse de- fectum; quod signifi- cat cum subdit: Sicut torrens, qui rapim transit in con- uallibus, qui velociter impetur. Erne hoc se impune fecisse credant, subiu-

G

git; Qui sicut pruina, irruerit super eum nix. Quasi dicat; qui propter timorem minoris periculi, a iustitia & misericordia discedit, in maiora pericula deducetur, vnde & fratres Job,

H

qui eam praterierunt compati solentes, ipsi tristitia in propriis personis suis sustinebunt, & quod eorum pericula futura sint sine re medio, ostendit subdens: Tempore quo fuerint dissipati, id est, tempore quo incurrit alia pericula: Per- rident, scilicet totaliter; Et ut incaluerint, soluerint de laco suo, loquuntur sub metaphorâ niuis, de qua fecerat mentio- nem: qua cum multum firmata fuerit per congelationem, non statim a propria solis calefactione dissoluitur, sed cum non sit congelata, statim ad radium solis dissoluitur, & fuit. Hoc est ergo quod dicit. Ut incaluerint, soluerint de laco suo, id est, statim ad primum impatum aduersitatis, quasi cu- jusdam caloris, tota eorum propteritas dissoluetur. Vnde dicit: Involute sunt semita gressuum eorum, illud enim, quod innoluitur, in se ipsum quadam tortuositate reddit. Illorum quidem semita innoluitur, qui in consanguineis & ami- cit, nihil, nisi propriam querunt: propter hoc, in tempore prosperitatis amicitione simulant, sed in tempo- re aduersitatis derelinquent. Sed homines qui fraudulerent propriam utilitatem querunt, plorونque a sua spes deficitur. Et ideo subdit: Ambulabunt in vacuum. tunc enim aliqui in vacuum ambulare dicuntur, quando a fine ambulationis deficiunt. & non solum eorum spes evanescit, sed etiam contrarium eis accidet. vnde sequitur: Et peribunt. id est, totaliter destruuntur. Sic ergo, cum Job neque in seipso, nec in domesticis, nec in consanguineis auxilium haberet, non immortali doloris verba protulit. Consequenter ostendit, quod nec in aliis animis. Vnde dicit: Considerate sem- tas Theman, itinera Saba, in quibus regionibus maxime vi- debitur habuisse amicos. Nam & Eliphaz de Theman ve- nerant; Et expectate paupiri, considerantes. scilicet: verum aliqui per has vias veniant, ad auxilium mihi ferendum: & hoc non videbitis: Quia confusa sunt. scilicet venire ad me: Quia sperauit, id est, quia tempus era, in quo ab eis auxilium sperare debebam: homines enim, qui auxiliari solunt, confunduntur visitare illos, a quibus existimant si- bi rationabiliter posse peti auxilium: venerunt quoque ali- qui, qui scilicet, non mihi dederunt auxilium, cum cognoscerent se debere, nec est mirum de aliis, cum etiam nos, qui sapientiores videmini, in hoc deficitis. Vnde subdit, Num quis sit, & modo sidentes plagam meam, timetis: ne forte, scilicet, oporteat nos mihi auxilium ferre: sed non timeatis: quia in nulo auxilium vestrum requisiui, nec require a vobis re subuentari mihi in derari. Hoc est quod dicit;

Nenquid dixi, efferte mihi, & de substantia nostra donare mihi: nec petui a vobis auxilium in bello contra hostes, & hoc est quod subdit: Liberare me de manu hostis, & de manu rebus eorum errante me. nec petui a vobis auxilium doctrinæ, & hoc est quod dicit: Nenquid dixi, doceere me? scilicet in speculatoriis. Et ego tacebo, & sequi forte ignoravi, insinuare me, scilicet in agendis. Nec soluto vos mihi auxilium non pra- petit, sed etiam quantum in vobis est, me verbis affligi- tis, & hoc est quod subdit: Quare detraxitis sermonibus veritatem? quos scilicet, primo protuli in mea lamentatione, quam Eliphaz reprehendere vult est, vt dictum est. Et ut haec detractio inexcusabiles ostendatur, excludit omnia illa, quibus aliquis reprehensor a detractione potest excusari.

Quorum primum est, cum aliquis maioris autoritatis alium pro culpa reprehendit, & hoc excludit dicens: Cum in nobis nullus sit, qui possit arguere me. Secundum est, cum aliquis contra aliquem verba dura profert ad eius vilitatem, & non ad ipsum exacerbandum, & hoc est quod subdit: Ad incre-

pandum laicum, & non ad vilitatem. Eloquia concinnata, id est, studio compotis, vt non videtur leuiter esse dicta. Tertium est, cum aliquis uerba, quæ profert contra aliquem, efficaci- bus rationibus munis: & hoc removet dicens: Et in uen- sum uerba profers. quasi dicat, verba

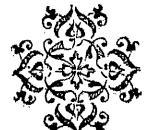
vestra inania sunt, nullum robur rationis habentia. Quarum est, cum aliquis aliquem reprehendit eo tempore, & in illo statu, in quo prouidi poterit, quod non fiat inde deter- ret, sed melior. Sed si aliquis eo tempore aliquem reprehendit, qui conternatur animo & ad iram dispositus est, videatur non velle correctionem, sed subversionem. Et ideo dicit: Super pupillum irruens, subuertere nitimus amicum ne- strum. Se ipsum pupillum nominat, quia in tristitia positus, omni auxilio defititus erat: & ne quis puraret, quod hoc dicaret, timens contendere cum eis, quasi de veritate sue sen- tientie, & iustitia sua cause non praesumeret, subiungit: Veruntamen, quod capitis expletate. vt scilicet ex mutua dilipa- ratione, veritas elucescat, vnde subdit: Probatere aarem, id est, auscultate: Et nide, id est, considerate: Au mentiar. hoc est enim primum impenitendum veritatem inuenientia per di- spitationem, cum aliquis ea, quae ab aduersario dicuntur, audire non vult. Secundum impenitendum est, cum ad au- dita clamore & contumeliose respondet, & ad hoc remouen- dum dicit: Responde oblecto absque contentione. Est enim con- tentio, ut Ambrosum dicit, impugnatio veritatis cum con- sideraria clamoris. Tertium impenitendum est, cum aliquis in disputatione non intendit ad veritatem, sed ad vi-

ctoriam & gloriam, vt accidit in disputationibus litigiosis, & sophistis, & quantum ad hoc dicit: Et loquenter id quod iustum est, iudi- cate: vt scilicet concedatis ea, que

vobis videntur vera, & negatis que videntur falsa, & si hoc feceritis: Non insensibilis in lin- gua mea.

iniquitatem. scilicet aliquid contra iusti- tiam quae debetur proximo, Nec in fauibus meis stolidus perso- nabit. scilicet aliquid contra sapientiam, qua recte sen- tient de Deo.

Iudicabat enim circa diuinam, & circa humana & de- fendere, & pro- bate verita- tem.

LECTIO PRIMA.

*E*LIPHAZ in superioribus volens, beatum Tob a de- speratione remouere, ei quandam terrenam beatitudi- nem reprobavit,

si in expectatione Do- mini non reproba- ret. Vnde beatu-

lob postquam tristi- tia sua rationabi- les causas ostendit,

vult viterius ostendere prædictam con- solutionem Eliphaz,

ex reprobatione ter- renæ felicitatis esse incongruum. Et pri-

mo hoc ostendit ex

conditione prefen- tis vita, postmo- dum vero id ostendit ex sua propria

conditione. Circa

presentis vita, diversa fuit hominum sententia, quidam enim

posuerunt in hac vita ultimam felicitatem esse, & hauc sen- tientiam videtur sequi Eliphaz. ibi enim est ultimus finis hominis, vbi expectat finalis retributionem pro bonis aut

malis, vnde si in hac vita homo remuneratur a Deo pro- bene actis, & punitur pro malis, vt Eliphaz videbatur af- ferere: consequens videtur, quod in hac vita sit ultimus hominis finis. Hanc autem sententiam intendit Job repro- bare, & vult ostendere, quod presentis vita hominis non ha-

bet in se ultimum finem, sed comparatur ad ipsum, sicut C

motus ad quietem, & via ad terminum, & ideo compa- rat eam illis statibus hominum, qui tendunt ad aliquem

finem, scilicet statui militum, quia militando ad victoriam

tendent, & hoc est quod dicit: Militia est uita hominis su- per terram, ac si dicat, vita præfens, quia super terram vi-

linus, non est sicut status vi-

llitiae, comparat etiam eam statui mercenariorum: & hoc est quod subdit. Et sicut mercenarii dies eius, scilicet ho-

minis super terram viuentis. Comparat autem presentem

vitam his duobus statibus propter duo, quæ imminent ho-

mini in presenti vita, vt scilicet resolutus impedimentis &

nocuis, & propter hoc comparatur militis: & vt opere-

rat utilia ad finem: & propter hoc comparatur merca-

nario. Ex utroque autem exemplo datur intelligi: præfens

vita diuina prouidentia subdi, nam milites sub due militant: & mercenarii a patriono operis mercedem expectant, sa-

tis etiam in his duobus exemplis appetit falsitas sententiae

quam Eliphaz defendebat. Manifestum est enim quod dū exer-

citus, strenuis militibus non parcit periculis aut laboribus, sed

secundum qd militia ratio exigit interdum eos & maioriibus

laboribus, & maioriibus periculis exponit, sed post victoriam

addepta strenuus plus honorat, sic & patrificari, homini

enim gratia infirmitate defento, nil potest contingere, quod

cum in hac uita faciat esse felicem; & ideo dicit:

Induta est caro mea putredine, quia dicat, vnde corpus

meum circundatum est putredine, sicut corpus circundatur

vestimento. & qui vulnera in principio curata ad san-

tacem perenniantur, ostendit vulnera sua esse neglecta, vnde

dicit: Et sicut mercenarius præstolatur finem operis sui, perfectum enim bonum est hominis finis: Sic & ego habui menses vacuos. id est, reputavi menses præteritos mihi vacuos præteriti: ut pote, in quibus perfectionem fi-

nalem adeptus

non eram; &

noties, depu- tas quieti contra afflictiones;

Laboriosus nome- rauit mihi: id-

est, reputavi ac si essent laborio-

si, inquietum in

eis retardabar a

prosecutione fi-

nis. Quomo-

do autem habue-

rit menses va-

cuos, & noctes

laboriosas, ex-

ponit subdens;

Si dormiero, id-

est, cum fuerit

tempus dormiendo de nocte: dico quando confurgam ex opere

diem. Et rursum factio dicit: Expectabo usperam. & sic semper in futurum per desiderium tendens, & hoc quidem

est commune omnium hominum uiuentium super terram, sed plus

& minus hoc sentiunt homines, secundum quod magis

aut minus gaudium aut tristitia afficiuntur, nam qui in ga-

dio est, minus considerat futurum, plus autem, qui in tri-

stitia. & ideo, ut hoc desiderium Job in se esse vehemens ostendat, subiungit, Et replebor doloribus usque ad tenebras, pro-

pter quos dolores, præsens tempus si est mihi tardiosum, fu-

turem magis desidero.

LECTIO SECUNDA.

*S*TENDRAT supra beatus Job conso- lationem Eliphaz ex promissione felicitatis in

vita eterna fuisse ineptam, ex generali condi-

tione vita hominis super terram, nunc autem inten- dunt ostendere tandem consolationem ineptam, esse ex

sua propria conditione, & proponit duo, quæ impeditum

ipsum expectare præfertatem super terram, quorum pri-

mus est infirmitas corporis, quam patiebatur, homini

enim gratia infirmitate defento, nil potest contingere, quod

cum in hac uita faciat esse felicem; & ideo dicit:

Induta est caro mea putredine, quia dicat, vnde corpo-

rum circumdatum est putredine, sicut corpus circundatur

vestimento. & qui vulnera in principio curata ad san-

tacem perenniantur, ostendit vulnera sua esse neglecta, vnde

dicit: Et sordibus pulueris, non enim erant debito

modo curata, quia (ad litteram) in sterquilino iacebat, vt supra dictum est. Expectatur autem sanitas vulne- rum, etiam si vulnera sint neglecta, quando natura est

fortis, sed in Job etiam vigore naturæ defecerat. vnde dicit:

Cuia mea artus & contracti est, quia humor naturæ iam confunditus est, vel propter senectutem, vel pro-

pter infirmitatem, vnde non videtur locus, vt in hac vita

viterius felicitatem expectem: Secundum est, quod plu-

rum tempus vita sua iam præterierat. vnde modicum

tempus restabat, ne in eo poterat magnam felicitatem

exspectare. & propter hoc dicit: Dies mei noluit transfe-

rent quād a tenore tela succiditur, vita enim hominis quād

sum ad quād dies telo transiit, sicut enim ille qui re-

xit te am, fili a dñi dñguit, vt ad perfectionem tela per-

ueniatur: quia perfecta, eam succidit: sic ad hoc vt uita ho-

ix. posperunt enim aliqui, quod post mortem transactis plurimis annorum circulis, homo redditus erat ad eandem vitam seriem, quam prius eggerat, ut puta, quod Plato in futuris temporibus lectorum erit Athenis: & eadem acturus, qua prius egit. & sic homo licet plurimum temporis vita eius transferit, posset exceptare restitu-

Dies mei velocius transferunt, quam a texente tela succiditur: & consumpti sunt absque illa spe. Memento, quia ventus est vita mea, & non reuertetur oculus meus, ut videat bona, nec aspiciat me visus hominis. Oculi tui in me: & non subsistam. Sicut consutur nubes, & pertransit: sic qui descendit ad inferos, non ascen-

dum, subiungit. *Iob. Et consumpti sunt absque ultra spe.* redeundus, scilicet ad primitos dies, & ad hoc probandum, subiungit, Ad dominum loquens, ad quem, ab illo loco, Militia est vita hominis super terram, videatur direxisse sermonem, dicens: *Memento, quia ventus effixa mea.* idest vento simili, sicut enim ventus pertransit, & ultra non reuertetur, ita vita hominis cum pertransierit, non redit, & hoc est quod subdit: *Et non reuertetur ventus meus, ut videat bona.* felicitate terrena vita, que quandam habuit, & nunc amisi, & sicut cum vita mea praefererit, ego non reuertar, ut videam bona terrena, sic nec videbo ab oculo terreno. vnde sequitur: *Nec aspiciet me visus hominis,* ponit enim hic duo, ut significet quod non reuertetur ad conuertonem humanam, que maxime consistit in videre, & videri, nam visus, cum sit subtilior sensuum, principatum tenet in vita sensibili. Sed quamvis post mortem, ab hominis oculo se dixerit non videndum, constetur tamen, se videndum esse ab oculo diuino, in hoc quod subdit: *Oculi tui in me,* scilicet erunt. Deo enim mortui conspicui sunt, qui spiritualiter inueniuntur, quia mortui secundum spiritum vivunt, non secundum carnem, quam visus hominis aspicerit. Posset autem aliquis ex hoc intelligere, quod oculi Dei ita respiciant mortuorum, non secundum statum praesentem, sed secundum quod respicit futura, quasi homo mortuus iterum redditus sit ad vitam, quam dimisit. & ideo ad hoc excludendum, subiungit: *Et non subsistam.* quasi dicar, sic dico, quod oculi tui in me erunt post mortem, quod tamen ego postmodum revertar, non subsistam in statu huius vita terrena. & hoc probat per simile, cum subdit: *Sicut consumptus nubes, & pertransi,* si qui descendit ad inferos & non ascenderet. Dicuntur autem mortui ad inferos descendere, vel quia secundum animam ante Christi mortem omnes ad infernum descendebant, vel quia secundum carnem sub terra ponuntur, quantum enim ad praeferit, nihil diffest quo modocunque exponatur. nihil enim aliud vult dicere, nisi quod mortui non redeunt ad vitam praeferentiam. & hoc probat in quadam simili probatione sufficienti. Sicut enim Philosophus docet in secundo de Generatione, tam in corporibus corruptibilibus, quam in corporibus incorruptibilis, quidam circularis motus appetit, sed haec est differentia, quia in corporibus caelestibus secundum circulationem reiterant idem numero, sicut idem sol numero, qui occidit, reddit ad ortum: & hoc ideo, quia substantia non corruptitur in tali mutatione, sed solus locus mutatur. In motu vero generabilium & corruptibilium non reddit idem numero, sed idem specie, patet enim quod secundum circulardinum motum solis, nubium circulatio quadam sit in dispositione aeris, nam in hyeme sunt nubes, & postmodum in estate consumuntur. & ictum redente hyeme, redeunt nubes. non tamen eadem numero, sed specie: quia illæ nubes, quia prius fuerunt, omnino disparuerunt: & similiter est in hominibus; non enim idem homines per generationes redeunt, qui prius fuerunt secundum numerum, sed solum secundum speciem. Ex quo patet solutio rationis illorum, qui ponebant redditum ad eandem vitam, & ad eosdem actus. credebant enim quod inferiora disponuntur secundum motum corporum caelestium, vnde, cum redicerit eadem constellatio post plurima temporum spatia, cre-

debat quod rediret eadem res numero, non est autem necesse quod redirent eadem numero ut dictum est, sed formam similes secundum speciem. Ponebant autem isti, quod homo mortuus post certa temporum spatia, non solum rediret ad vitam, sed etiam ad eadem possessiones & domos,

quas prius habebat: & ideo ad hoc excludendum, subiungit:

LECTIO III.

VA PROPTER, & ego non parcam ori meo: loquar in tribulatione spe

cur eius idest non redibit viterius ad locum suum, & accipitur hic locus pro statu personæ, illo modo loquendi, quo dicitur confusus. Ita habet magnum locum in illa ciuitate. Manifestum est autem ex his, quod Job hic refutavit, quia fides afferit, non negat, sed redditum ad vitam carnalem, quam Iudei ponunt, & alii quidam philosophi posuerunt. Non hoc etiam contradicit narrationi scripturarum de hoc, quod aliqui sunt refutati ad vitam praesentem. quia aliud est quod miraculo agitur, aliud est, quod agitur secundum cursum naturalem, prout hic loquitur Job. Considerandum est etiam, quia quod supra dixit, Memento quia ventus est vita mea, non ideo dixi, quasi in Deum obliuio cadat: sed loquitur ex hypothesi potius adversariorum. Si enim Deus reprobaret homini, cuius vita iam quasi præterit, bona in hac vita terrena, videretur quasi oblitus, quia vita hominis ad modum venti, sine redditu transit.

LECTIO TERTIA.

OSTQVAM ostendit Job consolationem Eliphaz, promittens prosperitatem terrenam suis incongruam per rationes ostensivas, nunc idem ostendit, deducendo ad inconveniens: quia, illi consolationi inniteretur, quæ ex ipse terrena prosperitatibz sibi aliquando secundum Eliphaz danda erat, cum illa spe fruolit & vanæ, ut ostensum est, sequeretur, quod optoret eum adhuc in tristitia remanere, & doloris verba proferre, & penitus desperare. & ideo quasi contra populum dispergat, concludit: *Quapropter, scilicet vanum est exceptare prosperitatem terrenam, ut ostensum est: & aliunde non habebis, vnde de me consolamini: ergo: & ego, quasi consolatione definitus, Non parcam ori meo, quin loquar verba lamentationis, prout mens suggerit. & hoc est quod subdit: Loquar in tribulatione spiritus mei.* scilicet, secundum quod tributio, quam patitur, spiritum meum impelli ad loquendum. nec solum adhuc in tribulatio exterior, sed & tristitia interior exinde concepta, & ideo subdit: *Confabulabor cum amaritudine anime meæ.* id est in amaritudine, quia fabulosa verba loqui, secundum quod amaritudo anime mee mihi ministerabit. Inter cetera autem que homines amaricant confabulati solent, præcipue solent inquirere de causa sua amaritudinis, quia, vix est aliquis amaricatus, quin videatur sibi penitus iniuste, vel plus iuste afflatus esse. & ideo Job gerens personam hominis amaricari, inquirit de causa afflictionis sua, dicens: *Nunquid mare sum ego, aut ceteri, quia circumdidi me carcere?* vbi notandum est, quia aliter prouidentia diuina operatur circa creaturas rationales, & aliter circa irrationalies. In creaturis enim rationalibus, inveniuntur meritum, & demeritum, proper liberum arbitrium, & proper hoc debentur eis peccata & premia. creature vero irrationalies, cum non habeant liberum arbitrium, nec merentur, nec demerentur peccatas & premias: sed operatur Deus circa eas ad eorum ampliationem, vel restrictionem, secundum quod competit, ad bonum, uniuersi.

Ex qua

Ex quia in tribulatione spiritus mei. scilicet, secundum quod tributio, quam patitur, spiritum meum impelli ad loquendum. nec solum adhuc in tribulatio exterior, sed & tristitia interior exinde concepta, & ideo subdit: *Confabulabor cum amaritudine anime meæ.* id est in amaritudine, quia fabulosa verba loqui, secundum quod amaritudo anime mee mihi ministerabit. Inter cetera autem que homines amaricant confabulati solent, præcipue solent inquirere de causa sua amaritudinis, quia, vix est aliquis amaricatus, quin videatur sibi penitus iniuste, vel plus iuste afflatus esse. & ideo Job gerens personam hominis amaricari, inquirit de causa afflictionis sua, dicens: *Nunquid mare sum ego, aut ceteri, quia circumdidi me carcere?* vbi notandum est, quia aliter prouidentia diuina operatur circa creaturas rationales, & aliter circa irrationalies. In creaturis enim rationalibus, inveniuntur meritum, & demeritum, proper liberum arbitrium, & proper hoc debentur eis peccata & premia. creature vero irrationalies, cum non habeant liberum arbitrium, nec merentur, nec demerentur peccatas & premias: sed operatur Deus circa eas ad eorum ampliationem, vel restrictionem, secundum quod competit, ad bonum, uniuersi.

CAPUT VII.

II

Ex qua quidem prouisione, seu ratione contingit, quod Deus mare coercet ne totam terræ superficiem occupet, ut sit locus animalium ex terra nascientibus, sic etiam esse infra mare occiduum coeret, ne si in alia maria deduceretur, aliquibus posset esse etiam non cum eum. & ideo inquirit Job: autrum simili causa sit sue afflictio-

nis causa, propter quam coactatur mare aut cetus, ut scilicet afflictus sit, non propter aliquod suum detrimetum: sed propter aliquam utilitatem exinde alii proueniencem. Dicit autem in carere circudacum, eo quod ita opprimitur erat tribulatio, quod ex nulla parte pateret fibula liberatio, vel consolatio, & ideo con-

sequenter ideo edit se priuatum esse illi remedium, quibus afflitti solent consolari, quorum unum est somnus, nam proprium somniu[m] tristitia mitigatur. & hoc notatur cu[m] dicit: *Si dixero consolabitur me lectulus meus,* scilicet pore dormitionis Aliud remedium est cum homines sapientes per deliberationem rationis se ipsos consolantur, & hoc remedium tangit cu[m] dicit: *Releuabor, scilicet ab oppositione tristitiae.* Loquens cum per deliberationem rationis *In fratre meo, homines enim lapientes quando solitari sunt, & tumulantes hominem & negotiorum senorum, tunc magis secum loqui possunt, secundum rationem aliquid cogitando;* id est ista remedia cum iuare non poterant, quia tempore quo remediis uici debet, aderant sibi alii impedimenta, quibus perturbabantur, scilicet somnia terribilia, & uisiones horribiles, & hoc est quod subdit: *Terrabis me per somnia.* que scilicet dormienti apparent *Et per visiones,* que scilicet apparent uigilantibus ab illi exteriorum lenitum alienato. *Horrors concuties,* solent enim nocturna phantasmata conformia esse diuinis cogitationibus, unde quia Job in die noctes cogitabat, similibus phantasmatis perturbabatur in nocte, infirmitas etiam corporis ad hoc operatur, ut perturbata phantasmata dormientibus apparent, sic ergo undique consolatione exclusa, nullus modus mihi remaneat, et angustias evadendis nisi per mortem, & ideo pre elegi mortem quamcumque abiectam, ne uitem tantam miseriam, & hoc est quod dicit: *Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut uerum fruor prosperitate terrena, & quare desperauerat ostendit subdit;* *Nequaquam ultra iam uiuam, in quo duo possunt intelligi, quæ supra poterat, scilicet quod maius tempus uite, uia præterit, & quod non erat redditus post mortem ad eandem uitam, ut scilicet uiuere super terram, hoc ergo inconveniens inferebat ipse Job ex consolatione Eliphaz, quod scilicet desperatus mortem eligeret, & non haberet unde tristitiam reperiret.*

LECTIO III.

Dostqvam ostendit Job, quod consolatio Eliphaz ex promissione scilicet terrena, inducet eum ad desperationem & desiderium mortis, ostendit quid si bi[us] per sperandum relinqueretur a Deo, ut scilicet tribulatio illata cesseret, & hoc est quod dicit: *Parce mihi Domine, quasi dicar, a sp[iritu]e prosperitate terrenæ decidi, ho[m]i[n]i suffici ut parcas, id est flagellare desistas, & quia ad pacendum inducere solet parcas & miseria hominis, subiungit;* *Nihil enim sum dies mei, quod videtur referri ad hominis parvitetem, & ad uitæ breuitatem, & cõmiserit quantum ad omnes, & specialiter quantum ad seipsum, cuius dies iam præterierunt.* Vt quoniam autem consequenter proficitur, & prima de paritate dicens: *Quid si homo, id est quidam parvum quidem & infirmum secundum corpus: Quia magnificas sum, honore grandi inter ceteras creaturas.* Aut quid apponit erga eum cor tuum, eum scilicet speciali cura custodiens & protegendo. Vbi considerandum est, quod licet omnia subintendunt diuinam prouidentiam, non suppetat meæ vires ad faciendum aliquod, propter quod peccata mea remittuntur. vnde si hoc experatur: nunquam mihi parceret, & ideo hoc non obstante, mihi parceret debet. Secunda ratio sumitur ex importunitate perseverandi, homo, non post corruptionem humanae naturæ perseverare non potest sine gratia Dei. vnde & in sacra scriptura confutatum est dici, quod

S. Tho. in Job. B 3 Deus

A dum quid habent ordinem ad uniuersum. Scindunt est autem, quod secundum modum, quo aliqua participat perpetuitatem, essentialiter ad perfectionem uniuersi spectant, secundum autem quod a perpetuitate deficiunt, accidentaliter pertinent ad perfectio nem uniuersi, & non per se, & ideo secundum quod aliqua perpetua sunt, propter se disponuntur a Deo, secundum autem quod corrupti bilia sunt, propter aliud. Quæ ergo perpetua sunt & species & individuo, propter se gubernant a Deo. Quæ autem sunt corrupibili individuo, perpetua species tantum, secundum speciem quidem propter se disponuntur a Deo, secundum autem individuum propter spe cijem tantum, sicut bonum & malum, quod accidit in bruis animalibus, ut quod hæc ouis occiditur ab hoc lupo, vel aliquod aliud huic modum, non disponuntur a Deo propter aliquod meritum, vel demeritum huius lupi, vel huius ouis, sed propter bonum species, qui diuinitus unicus speciei ordinatus est propriis ei bus, & hoc est quod dicit: *Aut quid apponis erga eum cor tuum?* dum scilicet ei propriez propter eius bonum, non apponit autem in bruis erga singularia cor suum, sed erga bonum species, quod potest esse perpetuum. Quo modo autem apponat erga eum cor suum ostendit, cum subdit: *Visitas eum dilucido.* id est a principio naturitatis, sua prouidentia administrans ei, que sunt necessaria ad uitam & magnificationem, tam corporalem, quam spiritualem: Et subito probas illum, per aduersa, in quibus appare qualiter se habeat auitus, quia sicut habetur Eccl. 27. Vnde si quis probat forsan, & homines iustos tentatio tribulationis. Dicitur autem Deus hominem probare, non ut ipse discat qualis est homo, sed ut alios eum cognoscere faciat, & ut ipsem seipsum cognoscat. Hæc autem verba non sunt intelligenda tanquam in probatis diuinam circa homines sollicitudinem, sed tanquam inquiruntur, & admirantur, id enim quod de homine uidetur exterius parvum quidem est, frangere, & caducum. Vnde mirum uidetur, quod Deus tantam sollicitudinem habeat de homine, nisi aliquid lateret, eo quod est perpe ruitas capax, & per hanc inquisitionem & admirationem, sententia Eliphaz excluditur, quia si non esset alia uita hominis, nisi quæ est super terram, non uidetur condignus homo tanta Dei sollicitudine circa ipsum. Ipsa ergo sollicitudo, quam Deus specialiter habet de homine, demonstrat aliam esse uitam hominis post corporis mortem. Deinde aliam rationem subiungit, ut ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura id D* quod est in homine robustus, designari, & quare hoc elegit, ostendit cum subdit: *Desperauit id est quod mihi dedisti, ut sub interrogacione propoenens cù dicit: Quoniam elegi suspensum anima meæ?* & ne putaret hæc electio ex aliqua infirma cogitatione pronouiretur, alii fortibus cognitionibus repugnantibus subiungit, nil esse in te tam forte, quod mortem non desideret. & hoc est quod dicit: *Et mortem offia mea foler enim per os in scriptura*

L I B E R . I O B.

Deus aliquid induxit vel exceperat ex hoc quod gratiam non largitur, per quam emolliatur et videatur: secundum ergo hunc modum hic loquitur dicens: *Quare posuisti me contrarium tibi id est, quam mihi gratiam non dedisti? per quam in hoc perfuerarem, ut mihi contrarius non esses propter peccatum?* Quicunque enim

peccatum, quantum in
se est. Deo contra-
rius est, dom scilicet,
diuini mandatis res-
pugnat, sive que sunt
in lege scripta tradi-
ta, sive naturaliter
indiv hominis ra-
tionis. Scindamus et
autem quod homini

me contrarium tibi, & factus sum
michi meti pli granis? Cur non tol-
lis peccatum meum, & quare non
aufers iniquitatem meam? Ecce
nunc in puluere dormiam: & si
mane me quæquieris, non subfi-
stam.

CAPITIS OCTAVI.

LECTIO

RESPONDENS autem Baldat Suites, dixit: Vsque quo loqueris talia, & spi

modicum abfor-
tur per concupiscen-
tiam, vel iram, aut alias inferiorum partium, & sic homo peccat.
non tamen inferiores si possunt rationem ligatum tenere,
quia tempore redat ad suam naturam, qua in spiritualia bona ho-
mo tendit, sicut in proprium finem. Sic ergo pugna quædam sit,
etiam hominis ad seipsum, dum synderesis remunratur ratione
propter hoc, quod per concupiscentiam vel iram absorpta, pec-
cauit, ex quo ex peccato præterito inferioribus viribus est addita
pronitas. & deo ad similes actus proper confundentur ratio
non potest libere uti inferioribus viribus, ut eas scilicet, ad supe-
riora bona ordinet, & ab inferioribus retrahat, & sic homo, dum
sic contrarius Deo per peccatum, si etiam fibimeti per graui-
tatem, hoc est quod subdit; Et factus fum mihi meritis gravis. In quo ap-
paret, quod peccatum statim hanc pœnam habet, & sic post hanc
penitentia facilis videtur homini esse parandum. Tertia ratio
luminis ex impotencia hominis ad purgandum peccatum, homo
enim per seipsum in peccatum labitur: sed solius Dei est pecca-
tum remittere, & ideo querit Iob, si pœna mea celsare non debet
quamdiu peccatum manet, & tu solus peccatum auferre potes; Cur
non tollis peccatum meum, quod in te Deum, vel in me ipsum com-
missi? & adhuc subdidi? Et quare non aufers iniquitatem meam? si
qui est contra proximum commissa. Considerandum est autem,
quod huiusmodi quæstiones Iob non facit, quasi temerarius diuinorum
iudiciorum inquisitor, sed ad felicitatem defensandam,
quam aduerteri afferre nitebatur, scilicet quid in hac vita tam
utrum expetenda a Deo bona, vel mala pro factis humanis,
quo quidem posio, tanta ratio diuinorum iudiciorum turbatur, quibus
homines in hac vita puniri proper peccata, vel pœccata remittit
secundum quod eos praecordiat ad uitam futuram vel præde-
stinando, vel reprobando. Si autem non esset vita futura, fed tan-
zum præfons, non esset ratio, quare Deus differre parcere iis, qui
bus parcer intedit, aut eos iustificare & remunerare, & ideo Iob,
ut suam intentionem aperiat, subdit: Ecce nunc in pulvere dor-
miam: qui iam in promptu est finis uitæ meæ, cui non iari resol-
vendus in pulvere, & proper incertitudinem mortis tempus vivere
non potest explicari, hinc etiam dicas cratinius, & ideo subdit,
Et si mane me quereris non subsisti; quam dicat, non pœnum remit-
tere promittere mihi tempus una vilque in mane, ne dum longa vita
spatia, in quibus expectare possum, quod in hiis parcas, scilicet vi-
ta non erit. Considerandum est autem, quod Iob procedit more
disputationis, cui a principio suffici falsam opinionem repellere,
& postmodum aperit quid ideo de veritate sentiat. Notandum est
etiam, quod Iob in verbis præmissis tres rationes tergit, quare
aliquis in hac vita flagellatur a Deo. Prima est, ut cohabeatur
eius malitia, ne alii possit nocere, & hanc rationem tergit, cum
dixit. Nunquid mare sum ego, aut Cetus, quia circundedit me
carcere? Secunda est, ut habeatur hominis experientia, ut scilicet
virtus eius manifestetur, & hanc tergit cum dixit, Vixisti eum
dilectum, & fabio probas illum. Tertia est in penam peccato-
rum, & hanc tergit cum dicit, Peccavi, quid faciam tibi o cu-
stos homismus?

LECTIO PRIMA.

In superioribus, beatus Iob dicit Eliphaz respondit, eius sententiam efficaciter & profunde evanescat, sed Baldus Suiet in eandem sententiam cum Eliphaz concordans, profunditatem beati Iob non comprehendat, & ideo, contra responsum eum

F beati Iob loquitur, sicut solent homines loqui contra sententias non intellectas, homines autem non comprehendentes invenies loquuntur, in dubios deficeret solent, quorum unum est, quia ne-
scirent quando ille qui loquitur, ad finem propositi perieauerat.

Aliud est, quod ordinationem sermonum locutus capere nova posse, & hoc ver bis Baldath Suites, manifeste appareat; et enim; Respondens autem Baldath Suites dixit. Vnde quo loge ris talia? Videbaris enim ei quod nimis protractissiter sermo nem, non confidens nec intelligens ad quem finem lob suum sermonem producere solebat. Similiter eum ordinacionem eorum, quae lob dixerat, qualiter faciliter adiuvenit componebat, non posse.

capiebat; & ideo ibi
jungit; *Et spiritus multiplex sermonis oris suis* reputabatur enim,
(quia Iob multa prorulerat, quorum ordinem ipse non capiebat)
quod essent verba dissipata, & quasi hominis sine ratione, eximis
spiritu spiritus varia loquentis absque ordine rationis. & quia ut di-
cunt est, Baldath intentionem Iob non comprehendebat, eius
verba in alia intentione accipiens, ad inconveniens deducere con-
natur. Volens enim Iob superioribus excludere lentiamentum Eli-
phaz, ponentes quod aduersitates in hoc mundo pro peccatis ho-
minum coatingebant, & quod peccatores flagellatio Deo con-
uerterantur, ad statum prosperitatis reducuntur, contra veram
quod locutus fuerat. Nam contra primum, ut supra expositum
est, dixerat. *Vinam appenderentur peccata mea:* Contra secundum dixerat, *Desperau, nequam vita iam uiuam,* &
multa huiusmodi, ut ex superioribus patet. Hoc autem dicebat
Iob, intendens quod penas peccatorum & iustitiae premium, non
sunt expectanda a Deo in hac vita. Baldath autem, qui aliam vi-
tam nesciavit, sic accepit haec verba, ac si lob intendentes dicere,
quod Deus peccata non puniri, nec beneficia renuniera, quod vi-
deatur esse diuina iustitia contrarium: & ideo Baldath proponit
dicens; *Nanquid Deus suppluant iudicium, & omnipotens ful-
lis quod insum est?* quasi dicat, *hoc sequitur ex tuis verbis,* si ho-
mines in hoc mundo absque peccato puniri, aut ultra menturam
peccati, vel si ad se reuerteris bona non reddit. Et notandum est,
quod in istius dupliciter corrumptitur, scilicet per astutiam alio-
nius sapientis, & per violentiam aliiius potestis. In Deo autem
verumque est, & perfecta sapientia, & omnipotenta. Nec tam
men per sapientiam, que nomine Dei intelligitur, quasi astute
agens, supplantat iudicium, nec per omnipotentiam, quasi vio-
lenter subiicit quod iustum est. Duo autem erant, que vide-
bantur impeditre Iob, ne pristina prosperitas ei restituiri posset,
etiam si conuerteretur ad Deum, ut Eliphaz dixerat: quoniam
vnum erat, quia filii quos amiserat, mortui erant, nec expectari
poterant quod resuferentur per hanc conuersationem ad vitam,
& ideo Baldath dicit; *Etim si filii tui peccauerint ei, & dimisi eis
in manu iniquitatis sue, quasi dicat, cum tu conuersus fueris ad
Deum, illa recuperabis, qua pro peccatis tuis amissisti.* Filii autem
tui morte oppresi sunt, non proper peccata tua, sed propter
peccata eorum. Vnde non est contra lentiamentum Eliphaz,
qua dixerat, quod per conuenientem redibit ad prosperitatem
si filii tui, te conuerso, non resuferentur. Et notandum est,
quod quia iste Baldath penas presentis vite pro peccatis accide-
re credebat, vixima autem penarum praefinitum est mors, tunc
homo uidetur perfide pro peccato puniri, quod vise ad modum
terri pro pecccato perduratur, & ideo subiicit ergo & dicit; *Et dimisi
eos in manu iniquitatis sua, quasi dicere, in potestate peccatorum
fuorum, ut absque aliquo retranculo visequead ultimam penam
pro peccatis deducerentur. Aliud autem est, quod plurimum
pristinam pro peritatem impeditre videbatur, quod plurimum
tempus vitae Iob iam transierat, & parum restabat, ut ipse supra
dictum diceret, *Quod si in aliis annis transierat, non
dimisi eis in manu iniquitatis sua.**

dixerat, unde non videbatur quod in illo modo tempore lut-
cierem fibi primita prosperitas posset restituiri, etiam si conuer-
retur ad Deum. & ideo Baldath ei promisit possessionem re-
compensationem fidam ad tempus, ut scilicet multo ma-
iorabon obirent, quam prius habuerunt per hoc quod modo tempore
ex effet habiturus. & ideo Baldath primo desirerit ei mon-
dum de his conversionibus, ad quam tria requiruntur. Quorum
primum est, ut peccator tulerit surga, & hoc est quod dicit;

Tu tamen si dilucula i. tempitiue: conserrexit ad Deum. relieti peccatis, secundu[m] illud Eccl. 5. Ne tardes conuerti ad Dominum Secundu[m] est, ut homo pro peccatis satisfaciat, et quantu[m] ad hoc dicit; Et omnipotenter tuus deprecatus, inter satisfactionum, n. opera, quali precipiu[m] videtur esse oratio. Tertium est, ut homi perleueret, cauebis

LECTIO II.

NTERROGA enim generationē pristinā: & diligenter inuestiga patrū memoriam. Hesterni quippe sumus & ignoramus, quoniam licut vmbra dies nostri sunt super terram. Ipsi docebunt te, loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia. Nunquid uire potest scirpus absque humore, aut crescere carectū fine aqua? Cum adhuc sit in flore, galera autem, quando eos defendit, secundum illud, Exurge quare obdormis. Domine, & effectū huius euigilationis subiungit dices; Et pacatum redder habitatculum infirmiæ, quem dicas, domus & familia tua tempore peccati tui, cum erant reproba, fata perturbata; & tempore iustitiae tua pacem habebitis, & ne posset conqueri de temporis breuitate, reprobritim excedum prosperitatē dicens intantum tu et prior tua fuerint paria, faciliter comparationē sequentium, hoc est quod subdit; Et nouissima tua multiplicentur nimis, ita quod magnitudo propteritatis, recomponeret tibi tempus, quo in aduentuera fuit.

LECTIO I

PINTERROGA enim generationē pristinā: & dili-
genter inuestiga patrū
memoriam. Hesterni quippe sumus
& ignoramus, quoniam sicut vim-
bra dies nostri sunt super terram.
Ipsi docebunt te, loquentur tibi,
& de corde suo proferēt eloquia.
Nunquid uirere potest scirpus ab
que humore, aut crescere carectū
fiae aqua? Cum adhuc sit in flore,

*instituta esse, quasi dicat, domus & familia tua cum erant reprobata, fuit perturbata; & tem-
cem habebit, & ne possit conqueri de tem-
onitatem excellum prosperitatem dicens intan-
suerint parua. feliciter comparatione sequen-
tia subdit; Et nonnulla tua multiplicentur ni-
tido prosperitatis, recompensem tibi tempus,
iusti.*

LECTIO SECUNDA.

BALDATH Suites in præcedentibus eandem sententiam cū Eliphaz Thebanites defendēt, posuerat horum pro peccato in praesenti uita diuinis puniētos, post conuersiōē ad proprieatis statū reddituros, quod quidem placitum probare intendit duplicitē, primo quidem experimento; secundo ex similitudine. experimentum. n. in rebus particularibus, maxime efficacē est ad probandū, & tanto magis, quanto diutius est obseruatum, & infallibiliter inventum. **E**t autē, quia diuturnitas temporis requiriunt, per antiquorū memorias, maxime probantur. & ideo ad propositiū probationē, recurrat ad antiquorum memorias, quantū ad antiquos cum dicit; *Interrogavisse generationem pri- mā*, & quantū ad immediate præcedentes, cū dicit: *Et diligenter investiga patrum memoriam*; ea quæ patres cui in memoria habent. Interrogatio autē generationis præfinita, est considerare antiqū gestorū scripta, & ea, quæ de antiquis per famū feruntur. Et quia de rebus antiquis molera fabulose scribuntur & narrantur, ne hoc aliquis le falli repeteret, remittit ad patres, qui narrare possunt ea quæ viderunt: necessitatē autē huius investigatiōnis ostendit subdēns: *Hesperi quippe famū, quasi heri nati, & ignoramus.* s. hec antiqua, & hoc quidē dicit ad ostendendā utrō breuitatem, vnde subdit: *Quoniam fecit umbra dies nostri sunt super terram, umbra n. cito transit, statim. s. dum remouetur obicitur luc s. & dū corpus mouetur a quo fit umbra, prior umbra transire, & alia succedit, sic etiā dies hominī sunt in continuo varietate, dū aliū aliis succedunt.* Quid autē ex præcedenti inuigilātione veritatis subsequatur, ostendit subdēns: *Ipsē enim prīmis*, patres interrogati. *Docēbantur* s. veritate (uper premis), vel verbis patris, vel scriptis & forma antiquorum. **E**t de corde sua profetem eloqua. Quod subdit, ad ostendendā veritatem huius doctrinae, quā dicat, nō aliud docēbunt, quām quod corde feruerint, quia nulla inēst causa eis decipiendi. Deinde inducit similitudinem ad propositiū probationē, ex rebus corporalibus sumptū & nomine exemplū de dubiis ex terra nascentibus, quoruū nū ad illū conuersationē exigit humorē in terra. s. *Scirpus. iuncus*, vnde dicit, *Nūquid potius scirpus absque humorē nūrit?* aliud autē requirit loca aquosa, ut sunt herba latifolia, & in summitate acutæ, quā non crescunt nisi in locis aquosis, vnde subdit: *Aue eresore care hum fine aqua?* dicitur, n. caretū, locis in quo huiusmodi herba crescunt, & qd scirpus humorē requirat & caretū aqua, ostendit, quia per solā subtraktionē humoris aut aquæ, faciliter desiccatur, nulla alia causa desiccationis existēt. **E**t autē duplex causa in aliis ex terra nascentibus desiccationis. una est naturalis, qd est properat antiquitatem, altera autē est violenta, qd est quando euellū pīnus ex secessu causat solitū. Ciprus. & caraganum.

A crescent ex sola subtractione humoris & aquæ: & hoc est quo-
sum adhuc sit in fratre, cum adhuc sit in his virtute, & su-
viro, per quod excluditur temporis antiquitas: Nec carpe-
mannu, per quod excluditur violentia: Anse omnes herbas arce-
fident præ omnibus aliis herbis facilius. Hoc autem aptat ad pro-

**nec carpatur manu, ante omnes
herbas arescit, sic viæ omniū, qui
obliuiscuntur Deum, & spes hy-
pocrite peribit. Nō ei placebit ue-
cordia sua, & sicut tela arianearum
fiducia eius. Innotetur super domū
suam, & non stabit, fulciet eam, &
non cōsurget. Humeat vñ ante q̄
veniat sol, & in ortu suo gerimen-
tū eius egrediet. Super acerū petra-
rū radices eius densabūtur, & in-
ter lapides cōmorabitur. Si absor-
buerit eum de loco suo, negabit**

Deo non inhæret, eius prosperitas terrena deficit. & qui-
dem uerū est de felicitate spirituali, que est uerum hominis bo-
num, non autem de prosperitate terrena, quia inter minimā
bona cōputat̄ur, vtpote organe de seruens ad aeram hominis
felicitatē, & ideo subdit̄. **Sic uie omnium, qui obliniſcuntur Deum,**
& ſper hyperbia priuō. Vbi confiderandū est, quid dubius fu-
pra poſtis, dico huc correpſondentia subdit̄: carēcum enim mani-
festam aquam requirit ad sui viriditatem, & per eius subtrac-
tionem arescit: ſcirpus autem requirit aquam in terram occulat̄,
& per eius defectum ſiccatur, ſic & aqua ſuī qui ſecondū eius

C & per eas delectum vocatur. ut & aliquantum, qui secundu[m] eius sententiam pereunt per hoc, quod eis subtrahitur in manifesto adhæsio ad Deum, scilicet quia opera manifeste agent Deo contraria, quos significat per eos, qui obliuiscuntur Deum, qui enim manifeste male agunt, perfidientem eum.

Dicitur: qui enim manifeste inata agunt, nec formidant, omni
no Dei reverentiam postponere uidentur, ut etiam eum in me-
moria non habeant. Aliqui autem sunt, qui secundum eius senti-
mentam percutunt propter subtractionem occultae adhäsionis ad Deum: & hi sunt hypocrita, qui exteriori pretendunt ac si Deo
inhareant, sed cor eorum est ad terrena, & idea de hypocrita lo-
quens, nominant spem, sed de obliuiscientibus Deum, nominan-
tias, id est operationes, quia eorum opera sunt auera a Deo.
quomodo autem spes hypocrita pereat, ostendit cum subdit:
Non ei placet secordia sua, ubi considerandum est, quod est hypocri-
ta habet cor uanum, quod est negligens ad spiritualia, ad tem-
poralia vero sollicitum, & hoc quidem ei placet, quia dicit in te-
poralibus ei succedit secundum quod sperat, si autem ei tempo-
ralia subtrahantur, tunc necesse est quod ei displicat, quia circa
Deum cor etrum & firmum non habuit, dicit ergo: *Non ei place-
bis secordia tua*, id est dueritate veniente, displicebit ei, quod ad
Deum correptum non habuit, & sollicitudo eius quam circa tem-
poralia habuit, omnino deficit. & hoc est quod subdit: *Ei sciem-
tela aranearū fiducia eius*, id est ea, in quibus confidat, de facili
frangentur, sicut aranearum tela, confidebat enim nos in diuino
auxilio, sed in fortitudine domus sua, id est in abundantia diui-
tiarum, multitudine consanguineorum, & aliis huiusmodi. Sed
hac ei de facili deficiente, unde lequitur: *Inniuerit super dominum
suam*. id est fiducia habebit stabilitatis, in prosperitate donum sua,
& tamen non habbit, quia cum defecserit ei diuinum auxilium,
ruet. Cōtingit autem, quod aliquis in futurum aduersa propi-
tia, aliquia admunicula sibi & domui sua cōtra aduersa parati-
fet & hoc ei non valebit, sequitur enim: *Falsum est, aliquibus*, si
remedii contra aduersa, sicut domui, que minatur ruinam, ful-
cimēta aliqua adhibetur, & r̄i non conseruat, vel ipse vel domus
sua ad prospexitū sit. Ad hanc autē sententiam quā de fragili-
tate fiducia dixerat, præmissam similitudinem de serpente adaptat.
ex duob⁹. n. de serpente fiducia haberi vñ, primo quidē ex propria
viriditate, quæ tñ adueniēt sole, & deficiente terre humore, ei
to deficit, & quantum ad hoc dicit: *Humilem uidetur*, s. i. cirpus, an-
te q̄ ueniat sol, qui eius viriditas tollat; *Ei in oru sua germeret
egredierit*, citu, n. cresceret & propriū fructū facere vñ, & limi-
liter hypocrite accidit, quia a principio sibi fortuna pficeret vñ:
sed venire sole, i. tribulatione cito prosperitas eius deficit. Se-
cundo pot̄ habet fiducia de serpente ex alio, s. vel ex multitudine
aliorū serpōrum ei coherentem, vel ex soliditate loci, in quo cre-
scit, dū nascitur in loco lapidoso, & idea cōsequenter dicit: *Super
aceruum perarravat radices eius*, s. i. cirpus, densib⁹nus, inquantu m
mul cōtinguntur multorum serpōrum radices, & hoc dicit quantum
ad primū. Quicquid est deinde de desideriis, id est

n. Quanrum ad secundū dicit: Et inter lapides comme-
S. Tho. in Job. B. 4. rebitur.

rabitur, ita aliquis hypocrita potest habere fiduciam de sua fortitudine: non solum propter prosperitatem propriam, sed etiam propter multitudinem contagiosorum & domesticorum, aut etiam propter fortitudinem regum, aut ciuitatis, in quibus habitat. Sed haec fiducia eis us deficit ei, licet & circa scirpum accidit. Sequitur enim: *Si abforuerit eum, scilicet & inter lapides commorabitur.*

Scirpum; Aliquis de loco suo. Locus eius;

Nec dicit, non noui te, quasi dicat,

scirpus de loco suo euellit, quod nec

vestigium eius in lo-

co apparet, nec lo-

cus eius. Quodque

aute aliquis opera-

tur ad hoc, quod ille

idem scirpus tertium

renascatur. & tamen

subiungit dicens: *Hæc*

est enim Letitia mea eius, non rufsum de terra alijs germinentur, quasi

dicat, processus & uita scirporum in aliquo loco commoratum,

non ad hoc naturali appetitu tendit, nec per hoc conservatur, q

idem numero scirpus, qui eruptus est, renascatur, sed ad hoc,

quod alii eiusdem speciei renascatur: ita etiam est cum aliquis

per mortem aut alio modo ab aliquo fortium societate separa-

tur, statim quasi oblitus traditur, secundum illud psal. 30.

Oblitio datum sum tamquam mortuis a corde, sed huius socie-

ta gaudet in iis, que ei succedit, secundum illud Eccl. 4.

Alius natus in regno, inopia consumatur. Hac autem ad hoc in-

troducta sunt, ut offendat, quod si aliqua prosperitas interdum

malis eveniat, non tamen est firma, de qua confidere possint,

sed cito transire: unde pro nihilo reputanda est. Ex omnibus au-

tem supradictis, offendit consequenter, quod intendit dicens:

Deus non projicit simplicem, id est a se eum non elongabit, ut non

sufficiat, qui simplici corde ei adhaeret; *Nec porrigit manum*

malignum, id est non dabat eis auxilium, ut eorum prospexitas co-

firmetur. & quia posset dicere Job, quicquid tu dicas & simili-

dibus confirmare uelis, tamen ego contrarium in me sum ex-

peritus, qui cum simplex essem, aduertitur patior, & maligni

aduersarii mei contra me prauoluerunt: ideo ad hoc excluden-

tum subiungit; *Donec implorauerit risu os teum, & labia tua inibili-*

quasi dicat, hoc quod dixi, intantum verum est, quod inter sen-

tes: si tamen sueris simplex, ita scilicet quod prosperitate qua-

subsequitur, latitias tua prouincias in rufis & inibiliis, qua so-

lente ex magnitudine gaudia prouenire, & contraria; *Qui ode-*

reunt te, indumentum confusione, id est manifeste ac multipliciter co-

considerantur: ne hec sit eis confusio quasi uestimentum. Et ne hoc ali-

ci videntur in impossibile propter prosperitatem presentem, qua

videtur floreci, subiungit; *Ei tabernaculum impiorum non ha-*

bitat, per tabernaculum enim, in quo ut primi orientium ha-

bitare conuenientib; ibi sunt diuitias, & superfluitates habentes, pote-

intelligi omne illud, quod perfruerit ac prosperitate utra pre-

sentia. Considerandum est autem, quod ideo Baldath de hypo-

crita & simplici facit mentionem, quia ex illius ab initio Job non ue-

re faneatur, sed hi poecilites suis, & quod propterea prospexitas

eius firma non fuit: sed si simplex esse inciperit, promittit ei

ei prosperitatem astutum.

LECTIO PRIMA.

BEATVS Job in superiori responsione, qua uerbis Eliphaz respondet, unum prætermissu videbat, quod Eliphaz de dei iustitia proposuerat cum dixerat: *Nunquid homo comparatione Dei iustificabitur?* quinimum quadam quasi comparatione vel disputatione uetus est ad Deum loqui, cum dixit: *Nunquid mare sim ego, ant Cœs &c.* Et iterum: *V'fque quo non parci mihi &c.* quod Baldath Suites replicans contra responsum beati Job, a defensione diuina iustitia incipit dicens: *Nunquid Deus siipianus iudicium &c.* & in hoc idem fermone terminauit cum dixit: *Deus non praescribet simplicem &c.* & idem beatus Job in hac responsum primo ostendit se diuina iustitia contradicere nolle, nec contra Deum velle contendere, ut illi suspicabantur. & hoc est quod dicit: *Respondens Job ait: V'fque quod ita sit,* scilicet quod Deus non supplantat iudicium, & quod non praescribet simplicem, ut Baldath proposuit; *Ei scit quod non iustificat homo comparatus Deo, id est comparatus ei;* & hoc dicit responsum ei, quod supra Eliphaz dixerat. Nunquid homo comparatione Dei iustificabitur. & unde hoc sciat, consequenter ostendit ex quodam signo. Cum enim aliquis comparatione alterius iustus est, liberis, & securis potest cum eo contendere, quia

per mutuam disceptationem iustitia & veritas manifestatur. Nulli autem homini totum est cum Deo contendere: & ideo subdit: *Si uoluerit contendere cum eo: icilicet homo cum Deo,* Non poteris respondere ei, tali est homo Deo: *V'nus pro mille.* Scendum quidem est, quod maior numerus, qui apud nos prou-

prum nomen ha-

beat, est millenari;

nam apud nos ma-

iores numeri per re-

plicationem inferio-

rum minorum no-

minantur, vt puta

decem milia, centu-

ria millia: & hoc ratio-

nabiliter accidit.

Nam secundum quot

dam antiquos, spe-

cies numerorum vi-

que ad decem pro-

tenduntur, postmo-

dum enim priores

numeris repetuntur, quod quidem secundum nominationem ma-

iore est, quicquid licet secundum rei veritatem. Cubus autem ex

denario coliguntur millesimae etiades enim decimae decies, mil

le fuit, millesimum ergo numerum apud nos pro quantu-

que magis indeterminato numero sumpsit. idem est ergo quod

dictum, quod non est est homo Deo responderi vnum pro mille;

ac si diceret, quod nulla determinata numeri mensura inueniatur

potest, secundum quam diuina iustitia humanam exceedat, cum

haec sit finita, illa autem infinita: quod autem homo in conten-

dendo nulla proportionem posset ad Deum accedere, ostendit con-

sequenter, omni dicit: *Sap' ens corde eft, & foris robore.* scilicet

Deus duplex enim est contentio, in qua contendit disputan-

do, & haec est per sapientiam, alia qua contendit pu-

gnando, & haec est per fortitudinem: in utroque autem excedit

Deus, quia & fortitudine & sapientia omnem fortitudinem &

sapientiam excedit. & utrumque horum excessum ostendit con-

sequenter, & primo excessum fortitudinis, quem quidem ostendit

incipit, quantum ad homines cum dicit: *Quis refinit ei*

& pacem habuit? quasi dicat, nullus. Scendum est siquidem

quod aliter homo obtinet pacem a potentiori, aliter a minus

potente, vel a uxore potente. manifestetur ei enim, quod

potenter a minus potente pacem acquirit contra eum pugnando, sicut cum Rex potens contra aliquem rebellerem in suo regno bellum mouet, & victoriam obtinet, pacem regni reformat.

Siquidam etiam ab aequo plemente, cum aliquis pacem obiret pu-

gnando, licet enim cum superare non posset, tamen assiduita

te pugna eum fatigat ut ad pacem reducatur: sed a magis poten-

tia manifestetur, manifestetur ei adhuc, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori potente pacem obtinet, & tamen inveniatur

excedere, ut inveniatur in aliis, qui secundum etiam quod autem

potenter a minori

LIBERIO B.

quod dixerat. Et graditur super fluctus maris: & mirabilia, quorum scilicet rationes, homines considerare non possunt, licet a Deo secundum rationem sint facta: & hoc respondet ei quod dixerat, Qui facit arcuunt &c, quod autem addit; Quorum non est numerus: ad singula referendum est, ita tñ, quod intelligatur, diuina opera innumerabilia esse hominibus: sunt tamē numerabilia Deo, qui facit oia in numero, pondere, & mensura.

LECTIO XI.

LECTIO III.

BEATVS Iob oportet ostendere sua intentionem non esse, ut cum Deo contendat, per plura in dicta profunditatem diuina sapientie in rebus naturalibus ostendit: nunc autem vult ostendere profunditatem diuina sapientie in rebus humanis. Considerandum est autem, quod ad rectorem humanarum rerum tria pertinere uidentur. Primum est, ut suis oculis iustitiae precepta & alia beneficia dispenset. secundum est, ut actus subditorum examinet. tertium est, ut quos culpabiles inuenit, punitis subiiciens exterminet, vel purget. In his ergo tribus immensis profunditatem diuina sapientie ostendit. Primo quidem, qui tam profunde & subtiliter suis subditis prouidet sua beneficia, quod etiam eis incoprehensibile est qui recipiunt. & hoc est quod dicit; Si uenerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligam. Si repente interroget, quis respondebit ei? Vt Deus, cui ira nemo resistere potest & sub quo curvantur, qui portant diuina sapientie in

obedient, secundum illud Psal. 102. Benedicte domino omnes angelii eius, ministri eius, qui faciunt voluntatem eius. In igitur angelis Deo, obedientia, manifestum est, quod rotus cirlus rerum corporalium, qui per angelos administratur, diuina subiacer voluntati: & sic ex nulla creatura potest nomen habere auxilium ad celiugie dum Dei vindicta, secundum illud psal.

138. Si ascendero in celum, tu illic es; si descendero ad infernum, ades, quinquo ut dicitur Sap. 5, pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Post sunt etiam intelligi portare orben reges & principes mundi, qui sub Deo curvantur, secundum illud Prover. 8. Per me reges regnant, vel quia nec ipsi reges ita diuina restringe possunt, vt ex hoc, a maior, idem de aliis concludi possit. Sic igitur olena multipliciter immensitate diuina potentia, & profunditate diuina sapientie concludit propositionem, quod scilicet sua intentionis non est cum Deo contendere. & hoc est quod dicit; Quoniam ergo sum ego. id est quam potens, quam sapiens; Qui respondebam ei, scilicet Deo interrogato potenterissime & sapientissime. Et loquar uerbis meis cum eo, examinando facta eius & dicendo, Cur ita facis? ac si dicere, non sufficiens sum ut contendam cum Deo. Contentio enim in respondendo & obiciendo consistit. contingit autem quandoque, quod aliquis eti non sit multum potens, aut sapiens, tamen propter securitatem sua conscientie, non formidat contendere cum quoquis iudice. sed hanc etiam causa contendendi cum Deo, si excludit dicens; Quis etiam habuero quippiam iustum, non respondebo. scilicet Deo examinanti, quia meam iustitiam defendendo. Sed meum iudicem deprecabor. quasi non petens iudicium, sed misericordiam. signanter autem dicit, Si habuero quippiam iustum, ad designdandum incertitudinem humanae iustitiae, per hoc quod dicit, Si habuero, secundum illud Apollini. ad Corinthios. 4. Nihil mihi conscient sum, sed non in hoc iustificatus sum. & ad ostendendum quod iustitia hominis parva est & imperfecta ad diuinum examen relata. propter quod dicit, Quippiam. secundum illud Esa. 64. Omnes iustitia nostra quasi pannus menstruata, sic sunt coram illo. Quid autem ex sua depreciatione configuratur, ostendit cum subdit; Et cum inuocauerit me exaudient, non credo, quod audierit vocem meam. Contingit enim quandoque quod Deus hominem exaudit non ad eum, sed ad profectum: sicut enim medicus non exaudit ad eum, sed ad profectum infirmum, postulantem amoueri medicinam anatam, si medicus eam non remaneat, eo quod fecit eam esse fataliter: exaudit tamen ad profectum, quia per hoc sanitatem inducit, quam maxime infirmus desiderat: ita Deus homini in tribulationibus constituto, tribulationes non subtrahit, quamvis deprecatur, quia sicut eas expedire ad finalium eius fatum. & sic licet Deus uere exaudiatur, tamen homo in misericordia respondendi debet, potest per panitiam delicta ei ducere. contingit autem quandoque, quod aliquis in examinatione aliorum excelsus, remissus inuenitur, timens ne & sui excelsus, uerae nibe ac aliis examinarentur. sed hoc Deo formidandum non est, ut in sua examinatione molesteretur qui non habet superiorē qui de eius factis iudicare posset. & ideo subdit; Et quis diceret posse, cur ita facis? quasi cum caligando. Tertio autem ostenditur diuina sapientie profunda, in punitione delictorum: qui quocunque se uerat homo, nulla astutia, nulla potencia, Dei vindictam declinare potest, secundum illud Psal. 138. Quo ibo a spiritu tuo: & quo a facie tua fugiam? & hoc est quod dicit; Deus cuius ita restituere nemo potest. Ita enim secundum quod Deo attribuitur in scripturis, non importat commotionem animi, sed vindictam, huius autem probationem consequenter inducit dicens; Et sub quo curvantur qui portant orbem. Intelligendi autem sunt portare orbem caelestes spiritus: quorum ministerio tota corporalia creatura diuinitus procuratur, ut dicit Aug. 3. de trinitate autem caelestes spiritus sub Deo curvantur, quia ei per omnina

Iob

CAPUT IX.

14

Iob obseruansum est, quod obscurae dicit, per aliqua consequentia expoantur. & quia supra breuiter & summarie dixerat Iob, Quoniam ego sum, qui respondebam ei: hic consequtetur diffusus explicat, ubi etiam assignat causam, quare non responderet, sed in dicem deprecatur. Quod enim aliquis audacter iudici responderet, potest ex duobus contingere. Primo quidem, si iudex sit debilis, si subditos coercere non posset. sed hoc excludit dicens; Si fortius fuerit in iudicio: nemo audet pro me testimonium dicere. Si iustificare me volueret: os meum condemnabat me. Si innocentem ostendere: primum me comprobabit. Etiam si simplex fero: hoc ipsum ignorabit alia mea, & tenebit me vita mea.

re spiritum meum, & implet me amaritudinibus. Si fortius queritur: robustissimus est. Si equitas iudicij: nemo audet pro me testimonium dicere. Si iustificare me volueret: os meum condemnabat me. Si innocentem ostendere: primum me comprobabit. Etiam si simplex fero: hoc ipsum ignorabit alia mea, & tenebit me vita mea.

re spiritum meum, & implet me amaritudinibus. Si fortius queritur: robustissimus est. Si equitas iudicij: nemo audet pro me testimonium dicere. Si iustificare me volueret: os meum condemnabat me. Si innocentem ostendere: primum me comprobabit. Etiam si simplex fero: hoc ipsum ignorabit alia mea, & tenebit me vita mea.

tes, Vnde sequitur: Terra data est in manus impii. quasi dicit, si ipsi Deo non placaret secundum se pone innocentem, qui tamen punitur in terra, oportebit dicere, quod Deus regimur terra alicuius impio commiserit, ex cuius iniuritate iudicium in terra permaneat, ut innocentes puniantur, & hoc est quod subdit; Vultum indicat eius operis. id est, rationem eorum obviat, vel cupiditate, aut odio, aut amore, ne veritatem iudicis in indicando sequatur: Quod si ille non est, scilicet ipius, cui tradita est terra, a quo scilicet castigatur innocentium punio. Quis ergo est: scilicet huius punitionis causa? non enim dici potest, ut oculum est, quod hoc sit a Deo, supposita veltra politione, quod solum peccatum sit causa penitentiae praesentium. hoc autem quod dixi, Terra data est in manus impii. est quidem secundum aliquid verum, in quantum scilicet, terreni homines libere possentate diaboli a Deo relinquuntur, secundum illud Ioan. 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. simpliciter autem est talis sum, non enim diabolus absolute, terra dominum est concessum, si scilicet liber in terra facere possit quod vellet, sed quidquid facere permittitur, ex diuina dispensatione procedit, quae omnia ex rationabili causa dispensat. Vnde hoc ipsum, quod innocentes puniantur, non dependet absolute ex malitia diaboli sed ex sapientia Dei permittentis. Vnde, si peccatum non est causa punitionis innocentium, non sufficit hoc ad malitiam diaboli reducere: sed oportet velerius aliquam rationabilem causam esse, propter quam Deus permittit, & ideo signanter dicit, Tertius gradus est, quando aliquis eti non presumat se esse iustum, tamen non comprehendit eum conscientia de aliqua peccato, secundum illud ad Corinthios. 4. Nihil mihi conscient sum; sed nec hoc testimonium ualeat contra Deum. vnde dicit; Si innocentem ostendere, id est si innocentem volueret dicere & esse suae peccato. Primum me comprobabit in quantum mihi uel aliis, manifestabit peccata quorum mihi non sum conscientius, qui ut dicitur in Psal. 18. Delicta quis intelligit?

Tertius gradus est, quando aliquis eti sit hinc concius de peccato, tamen presumit: uel quia non habuit malam intentionem, D

aut quia non fecit illud ex malitia uel dolio: sed ex ignorantia & inconstitute, sed nec hoc testimonium ualeat homini contra Deum. ideo dicit; Etiam si simplex fero, id est sine dolo, uel duplicitate praevaricationis: Hoc ipsum ignorans anima mea, homo enim non potest ad liquidum iusto sum iuri compreendere: tum propter uariationem eius, tum propter permissionem & impetum multarum passionum, propter quod dicit Hierem. 17. Primum est cor hominis & infatibile, quis cognoscet illud? & propter huius ignorantiam, quod homo seipsum non cognoscit nec statim suum, & redditus etiam iustis sua uita (aduersa, & propter hoc subdit; Et scilicet me uite mea.

LECTIO QVARTA.

POSSIT QVAM Beatus Iob ostendit, no est sua intentionis ut cum Deo contemnet, proponit illud, de quo cum aduersariis eius disputatio ei erat. Dixerat enim Eliphaz quod pene a Deo non nisi pro peccato inveniuntur, contra hoc, quod in superiori eispositione Iob locutus fuerat, quia Baldach sententiam Eliphaz conatus afferre, Iob iterat sententiam suam repetit dicens; Vnum est quod locutus sum, impium & innocentem ipse consumi, quasi dicit, non solum peccatoribus, sed etiam innocentibus mors a Deo immittitur: que tamen est maxima peccatorum punitione, & sic non est uerum quod dicit, quod solum pro peccatis propriis homo puniatur a Deo: quod autem mors a Deo sit dicitur Deuter. 32. Ego occidam, & ego uiuere faciam: sed cu mors communiter omnibus immittitur a Deo, unum est quod durum uideatur, scilicet quod innocentibus pretermissit etiam eō, munem multiplices aduersitates sustinent in hac uita, cuius rei causam inuestigare intendit: & ideo subdit; Si flagellat, occidat semel, quasi dicas, detur, quod flagellum matris omibus sit commune: uidetur tamen rationabile, quod innocentibus qui ex propriis peccatis non sunt rei, propter mortem qua debetur pro peccato communi, aliam panam infligere non debetur. Si enim ut vos dicitis,

sed

A nulla alia causa est, q late iuste alicet peneam al ei infligi possit. nisi peccatum, & manifestum est innocentem pati peneam in hoc mundo: videtur quod finis causi puniatur, ac si ipse penea propter se Deo placenter, ideo subdit; Et de pene innocentium non rideat, de illis enim rideat sol emus, quae nobis secundum se placent, si autem hoc est inconveniens, q dedit pene innocentem Deo secundum se placet: inueniuntur enim in nocentes frequenter in terris puniri, videot se qui alius inconveniens, scilicet, q ista pene ex diuino iudicio non procedat sed ex malitia alicuius iniqui Domini, q potestatem habet in terra, & pene innocentem

LECTIO III.

NVM est quod locutus sum, & innocentem & impium ipse consumit. Si flagellat, occidat semel: & non de pene innocentium non rideat. Terra data est in manus impii: vultum iudicium eius operit.

tes, Vnde sequitur: Terra data est in manus impii. quasi dicit, si ipsi Deo non placaret secundum se pone innocentem, qui tamen punitur in terra, oportebit dicere, quod Deus regimur terra alicuius impio commiserit, ex cuius iniuritate iudicium in terra permaneat, ut innocentes puniantur, & hoc est quod subdit; Vultum indicat eius operis. id est, rationem eorum obviat, vel cupiditate, aut odio, aut amore, ne veritatem iudicis in indicando sequatur: Quod si ille non est, scilicet ipius, cui tradita est terra, a quo scilicet castigatur innocentium punio. Quis ergo est: scilicet huius punitionis causa? non enim dici potest, ut oculum est, quod hoc sit a Deo, supposita veltra politione, quod solum peccatum sit causa penitentiae praesentium. hoc autem quod dixi, Terra data est in manus impii. est quidem secundum aliquid verum, in quantum scilicet, terreni homines libere possentate diaboli a Deo relinquuntur, secundum illud Ioan. 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. simpliciter autem est talis sum, non enim diabolus absolute, terra dominum est concessum, si scilicet liber in terra facere possit quod vellet, sed quidquid facere permittitur, ex diuina dispensatione procedit, quae omnia ex rationabili causa dispensat. Vnde hoc ipsum, quod innocentes puniantur, non dependet absolute ex malitia diaboli sed ex sapientia Dei permittentis. Vnde, si peccatum non est causa punitionis innocentium, non sufficit hoc ad malitiam diaboli reducere: sed oportet velerius aliquam rationabilem causam esse, propter quam Deus permittit, & ideo signanter dicit, Tertius gradus est, quando aliquis eti non presumat se esse iustum, tamen non comprehendit eum conscientia de aliqua peccato, secundum illud ad Corinthios. 4. Nihil mihi conscient sum; sed nec hoc testimonium ualeat contra Deum. vnde dicit; Si innocentem ostendere, id est si innocentem volueret dicere me esse: uultum, Dominus mihi obiciet quod sum impius; Os meum condemnabit me, id est condemnabilem me reddet propter blasphemiam. Secundus gradus est, quando aliquis eti non presumat se esse iustum, tamen non comprehendit eum conscientia de aliqua peccato, secundum illud ad Corinthios. 4. Nihil mihi conscient sum; sed nec hoc testimonium ualeat contra Deum. vnde dicit; Si iniquitatem facio, iniquitatem ualeat contra me. Id est, rationem eorum obviat, vel cupiditate, aut odio, aut amore, ne veritatem iudicis in indicando sequatur: Quod si ille non est, scilicet ipius, cui tradita est terra, a quo scilicet castigatur innocentium punio. Quis ergo est: scilicet huius punitionis causa? non enim dici potest, ut oculum est, quod hoc sit a Deo, supposita veltra politione, quod solum peccatum sit causa penitentiae praesentium. hoc autem quod dixi, Terra data est in manus impii. est quidem secundum aliquid verum, in quantum scilicet, terreni homines libere possentate diaboli a Deo relinquuntur, secundum illud Ioan. 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. simpliciter autem est talis sum, non enim diabolus absolute, terra dominum est concessum, si scilicet liber in terra facere possit quod vellet, sed quidquid facere permittitur, ex diuina dispensatione procedit, quae omnia ex rationabili causa dispensat. Vnde hoc ipsum, quod innocentes puniantur, non dependet absolute ex malitia diaboli sed ex sapientia Dei permittentis. Vnde, si peccatum non est causa punitionis innocentium, non sufficit hoc ad malitiam diaboli reducere: sed oportet velerius aliquam rationabilem causam esse, propter quam Deus permittit, & ideo signanter dicit, Tertius gradus est, quando aliquis eti non presumat se esse iustum, tamen non comprehendit eum conscientia de aliqua peccato, secundum illud ad Corinthios. 4. Nihil mihi conscient sum; sed nec hoc testimonium ualeat contra Deum. vnde dicit; Si innocentem ostendere, id est si innocentem volueret dicere me esse: uultum, Dominus mihi obiciet quod sum impius; Os meum condemnabit me, id est condemnabilem me reddet propter blasphemiam. Secundus gradus est, quando aliquis eti non presumat se esse iustum, tamen non comprehendit eum conscientia de aliqua peccato, secundum illud ad Corinthios. 4. Nihil mihi conscient sum; sed nec hoc testimonium ualeat contra Deum. vnde dicit; Si iniquitatem facio, iniquitatem ualeat contra me. Id est, rationem eorum obviat, vel cupiditate, aut odio, aut amore, ne veritatem iudicis in indicando sequatur: Quod si ille non est, scilicet ipius, cui tradita est terra, a quo scilicet castigatur innocentium punio. Quis ergo est: scilicet huius punitionis causa? non enim dici potest, ut oculum est, quod hoc sit a Deo, supposita veltra politione, quod solum peccatum sit causa penitentiae praesentium. hoc autem quod dixi, Terra data est in manus impii. est quidem secundum aliquid verum, in quantum scilicet, terreni homines libere possentate diaboli a Deo relinquuntur, secundum illud Ioan. 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. simpliciter autem est talis sum, non enim diabolus absolute, terra dominum est concessum, si scilicet liber in terra facere possit quod vellet, sed quidquid facere permittitur, ex diuina dispensatione procedit, quae omnia ex rationabili causa dispensat. Vnde hoc ipsum, quod innocentes puniantur, non dependet absolute ex malitia diaboli sed ex sapientia Dei permittentis. Vnde, si peccatum non est causa punitionis innocentium, non sufficit hoc ad malitiam diaboli reducere: sed oportet velerius aliquam rationabilem causam esse, propter quam Deus permittit, & ideo signanter dicit, Tertius gradus est, quando aliquis eti non presumat se esse iustum, tamen non comprehendit eum conscientia de aliqua peccato, secundum illud ad Corinthios. 4. Nihil mihi conscient sum; sed nec hoc testimonium ualeat contra Deum. vnde dicit; Si innocentem ostendere, id est si innocentem volueret dicere me esse: uultum, Dominus mihi obiciet quod sum impius; Os meum condemnabit me, id est condemnabilem me reddet propter blasphemiam. Secundus gradus est, quando aliquis eti non presumat se esse iustum, tamen non comprehendit eum conscientia de aliqua peccato, secundum illud ad Corinthios. 4. Nihil mihi conscient sum; sed nec hoc testimonium ualeat contra Deum. vnde dicit; Si iniquitatem facio, iniquitatem ualeat contra me. Id est, rationem eorum obviat, vel cupiditate, aut odio, aut amore, ne veritatem iudicis in indicando sequatur: Quod si ille non est, scilicet ipius, cui tradita est terra, a quo scilicet castigatur innocentium punio. Quis ergo est: scilicet huius punitionis causa? non enim dici potest, ut oculum est, quod hoc sit a Deo, supposita veltra politione, quod solum peccatum sit causa penitentiae praesentium. hoc autem quod dixi, Terra data est in manus impii. est quidem secundum aliquid verum, in quantum scilicet, terreni homines libere possentate diaboli a Deo relinquuntur, secundum illud Ioan. 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. simpliciter autem est talis sum, non enim diabolus absolute, terra dominum est concessum, si scilicet liber in terra facere possit quod vellet, sed quidquid facere permittitur, ex diuina dispensatione procedit, quae omnia ex rationabili causa dispensat. Vnde hoc ipsum, quod innocentes puniantur, non dependet absolute ex malitia diaboli sed ex sapientia Dei permittentis. Vnde, si peccatum non est causa punitionis innocentium, non sufficit hoc ad malitiam diaboli reducere: sed oportet velerius aliquam rationabilem causam esse, propter quam Deus permittit, & ideo signanter dicit, Tertius gradus est, quando aliquis eti non presumat se esse iustum, tamen non comprehendit eum conscientia de aliqua peccato, secundum illud ad Corinthios. 4. Nihil mihi conscient sum; sed nec hoc testimonium ualeat contra Deum. vnde dicit; Si innocentem ostendere, id est si innocentem volueret dicere me esse: uultum, Dominus mihi obiciet quod sum impius; Os meum condemnabit me, id est condemnabilem me reddet propter blasphemiam. Secundus gradus est, quando aliquis eti non presumat se esse iustum, tamen non comprehendit eum conscientia de aliqua peccato, secundum illud ad Corinthios. 4. Nihil mihi conscient sum; sed nec hoc testimonium ualeat contra Deum. vnde dicit; Si iniquitatem facio, iniquitatem ualeat contra me. Id est, rationem eorum obviat, vel cupiditate, aut odio, aut amore, ne veritatem iudicis in indicando sequatur: Quod si ille non est, scilicet ipius, cui tradita est terra, a quo scilicet castigatur innocentium punio. Quis ergo est: scilicet huius punitionis causa? non enim dici potest, ut oculum est, quod hoc sit a Deo, supposita veltra politione, quod solum peccatum sit causa penitentiae praesentium. hoc autem quod dixi, Terra data est in manus impii. est quidem secundum aliquid verum, in quantum scilicet, terreni homines libere possentate diaboli a Deo relinquuntur, secundum illud Ioan. 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. simpliciter autem est talis sum, non enim diabolus absolute, terra dominum est concessum, si scilicet liber in terra facere possit quod vellet, sed quidquid facere permittitur, ex diuina dispensatione procedit, quae omnia ex rationabili causa dispensat. Vnde hoc ipsum, quod innocentes puniantur, non dependet absolute ex malitia diaboli sed ex sapientia Dei permittentis. Vnde, si peccatum non est causa punitionis innocentium, non sufficit hoc ad malitiam diaboli reducere: sed oportet velerius aliquam rationabilem causam esse, propter quam Deus permittit, & ideo signanter dicit, Tertius gradus est, quando aliquis eti non presumat se esse iustum, tamen non comprehendit eum conscientia de aliqua peccato, secundum illud ad Corinthios. 4. Nihil mihi conscient sum; sed nec hoc testimonium ualeat contra Deum. vnde dicit; Si innocentem ostendere, id est si innocentem volueret dicere me esse: uultum, Dominus mihi obiciet quod sum impius; Os meum condemnabit me, id est condemnabilem me reddet propter blasphemiam. Secundus gradus est, quando aliquis eti non presumat se esse iustum, tamen non comprehendit eum conscientia de aliqua peccato, secundum illud ad Corinthios. 4. Nihil mihi conscient sum; sed nec hoc testimonium ualeat contra Deum. vnde dicit; Si iniquitatem facio, iniquitatem ualeat contra me. Id est, rationem eorum obviat, vel cupiditate, aut odio, aut amore, ne veritatem iudicis in indicando sequatur: Quod si ille non est, scilicet ipius, cui tradita est terra, a quo scilicet castigatur innocentium punio. Quis ergo est: scilicet huius punitionis causa? non enim dici potest, ut oculum est, quod hoc sit a Deo, supposita veltra politione, quod solum peccatum sit causa penitentiae praesentium. hoc autem quod dixi, Terra data est in manus impii. est quidem secundum aliquid verum, in quantum scilicet, terreni homines libere possentate diaboli a Deo relinquuntur, secundum illud Ioan. 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. simpliciter autem est talis sum, non enim diabolus absolute, terra dominum est concessum, si scilicet liber in terra facere possit quod vellet, sed quidquid facere permittitur, ex diuina dispensatione procedit, quae omnia ex

LIBER I O B.

sed uirtutes congregauit, cum quibus tendo ad finem consequendum. Tertium restat, consecratio finis, unde dicit: *Sicut aquila noctans ad escam.* in quo etiam duo praedicta designantur, nam aquila velocius uolat, & præcipue cum a fane impellitur: & escam habet pro fine qua reficitur, quia ergo in his verbis, quasi innuerat se esse iustum, & innocentem, quod præsumtum ab aduersariis reputabatur, incipit de sua innocencia conferre cū Deo, qui solus est consciens index, unde subdit: *Cum dixerim.* scilicet in corde meo, *Nequaque ita loquar,* ut scilicet him iniustus, & innocens. Commissu faciem meam, scilicet a fiducia, quam conceperam de mea innocentia, ad quandam solitudinem inuestigandi peccata: *Et dolore torqueror,* in conscientia propria discussio ne recognitis, non forte pro aliquo peccato sic puniar, & causam doloris subdit dicens: *Verebar omnia opera mea.* est enim alicui magna causa doloris, quando magnam solitudinem habet de re aliqua, & ramen incidit in illud, quod uitare studebat: ipse autem circa omnia opera sua magnam solitudinem apponebat, timens ne in aliquo a militia declinaret, & hoc est quod dicit: *Verebar omnia opera mea.* & causa quare se uerebat in omni opere suo, erat timor de seueritate diuinij iudicii, unde subdit: *Sciens quod non parceres delinquenti,* ali scilicet convertatur, quia sicut in psal. 7. dicitur, *Nisi conuerteri fuerit, gladium suum uiirabit:* si autem post tantum studium innocentie: *Et sic impius sum,* ut tam gravis penitus a Deo puniri mererim, quare fructu laborei in tanta solitudine innocentie conferuande? fructu enim laborei dicitur, qui suo laborei tendit ad finem, ad quem non pertinet, sed quia puritas hominis quantu[m]cunque sit, ad diuinum examen relata, deficiens inuenitur, ideo conuenienter ostendit quod cum se purum & innocentem dicit, se purum & innocentem intelligi, quasi hominem, non quasi in nullo penitus a rectitudine diuinæ iusticie recedentem. Et autem scientia, quod duplex est puritas, una quidem innocentie, altera penitentie, utraque autem imperfecta est in homine, si ad perfectam rectitudinem diuinam regula comparetur, non ut incomprehensibilis comprehendantur, sed semper eo moderamine, ut intellectum suum diuinum subiectum a ueritati, reuocantur autem per timorem Dei, ne sic perscrutentur diuinam, quas comprehenderet uolentes, & intellectum suum diuinam ueritatem non regulantes: sic igitur per haec verba Job intendit ostendere, quod eo moderamine de his, quae ad diuinam prouidei in pertinent, perscrutatur, ut intellectum suum diuinam ueritatem subiectum, non ut diuinam veritatem impugnet: quod est contra reuocantem diuinam timoris.

CAPITIS DECIMI.

LECTIO 1.

RAED ET animam meam vita mea, dimittam aduersum me eloquium meum. Loquar in amaritudine animæ meæ. Dicam Deo, Noli me condemnare. Indica mihi, cur me ita iudices. Nunquid bonum tibi uideretur, si calumnieris me, & opimas me, opus manuum tuae idest, coercere

H utrumque, hoc enim excludit per immensitatem diuinæ potentie, quæ supra ostendit, & quia, ut dictum est, intendit perscrutari, qua ratione innocentes puniantur in hoc mundo, consequenter ostendit, quid eum impedit posse hac perscrutari, & qua intentione hoc perscrutari uelit, impediri autem posset ab hac perscrutatio[n]e ex duobus, primo quidem ex afflictione, quam patiebatur homines enim, quorum mens occupata est tristitia, non possunt subtiliter perscrutari, & quantum ad hoc dicit: *Asperferat me uirga suam.* Secundo, ex reverentia quam ad Deum habent, homines enim aliquando ex quadam reverentia, quam ad Deum habent, omitunt ea, quia Dei sunt, perscrutari, & quantum ad hoc dicit: *Et pauci eius non me terreat,* quasi dicat: concedat spiritum meum requiescere ab afflictione quam parior, & non imputetur mihi ad irreuerendam, quod de diuinis disputationibus & sic potero perscrutari, unde sequitur: *Loquar & non timebo eum,* idest, si non timere, eum, *Nequae enim possum mutuens responderem,* idest, dum a reverentia eius reuocor a perscrutatione. Scindum est autem, quod timor Dei aliquando timet, Deum a perscrutacione diuinorum non reuocat, quando scilicet perscrutantur diuinum, desiderio ueritatis cognoscendi, utraque autem imperfecta est in homine, si ad perfectam rectitudinem diuinam regula comparetur, non ut incomprehensibilis comprehendantur, sed semper eo moderamine, ut intellectum suum diuinum subiectum a ueritati, reuocantur autem per timorem Dei, ne sic perscrutentur diuinam, quas comprehenderet uolentes, & intellectum suum diuinam ueritatem non regulantes: sic igitur per haec verba Job intendit ostendere, quod eo moderamine de his, quae ad diuinam prouidei in pertinent, perscrutatur, ut intellectum suum diuinam ueritatem subiectum, non ut diuinam veritatem impugnet: quod est contra reuocantem diuinam timoris.

LECTIO PRIMA.

ROSTRUM superius propositum lob, quod tam innocentem, quam impium in hoc seculo tribulantur, & tenet causam punitio[n]is innocentium, quae posset existi, mari scilicet: quod terra quasi de relicta a Deo, exposita uoluntate iniquæ potestatis, innocentem prohibet punientis, hoc autem remoto, quia manifestum inconveniens continet, inquisuit quis esset innocentem punitio[n]em, & quia de causa & hanc questionem hic profecti intendit, prius tamquam ad investigationem procedat, ostendit quo animo hic loquitur, enim in persona hominis affliti secundum conceptiones quas ei tristitia subministrat, unde primo ponit tamquam quod patitur in hac uita, quod quidem tamquam est propter tribulationes, quas patitur, quae intantum grates sunt, quod erant ipsam vitam reddunt radios, scilicet enim viuere secundum se delectabile sit, tamen in angustiis uiuere radiosum est, unde dicit: *Tedet animam meam uite meæ.* sicut autem homo, cui delectabilis est sua uita, optat se uiuere, ita cui radiosum est sua uita, optat se uiuere, & ideo subiungit: *Dimittam aduersum me eloquium meum.* tunc enim homo aduersum le loquitur, quando le uita priuata exoptat: sed signanter dicit, *Dimittam multores enim hominibus aliquos*

aliquos motus in corde patitur propter aliquam passionem, vel tristitia, vel concupiscentia, vel ira, ut cuiuscumque alterius, sed tam in ratione eius motus reprimunt, quod ad verbum extremum non procedunt: quod autem ratio ostendere vult, quid interior patitur, oculos motus in verba producit, & tunc hoc eloquium dimittere dicitur, quali prius retinuit: & propter hoc subdit: *Lognar & amaritudine animæ meæ.* quasi dicat, verba quæ exterius proferantur, interior anima uitudinem ostendit, scilicet, ut de intellegere se in persona hominis amicari punitio[n]em fecerit: cū sit nemo, qui de loqui: sed ne turfus intelligatur, quod ista eloquio dimissus sit per hoc, quod ratio a tristitia superatur, subiungit: *Dicam Deo, noli me condemnare,* cum enim ratio a passione vincitur, homo contra murmurat: & quandoque siquid a blasphemiam procedit: sed dum inter tribulariones hominis ratio recta manet, Deo se subdit, & ab ipso remedii praetolatur: *Dicam Deo, noli me condemnare,* simul etiam in hoc ad solvendum questionem accedit, cum enim supra qualiusser, quæ est causa in innocentium penitentia in hoc mundo, hic confiterit Deum esse auctorem punitio[n]is huius, dum petit quod ab eo non condemnetur, secundum illud: *1. Reg. 2. Dominus mortificat, & uiuificat: ex quo Manicheorum heresis confutatur, iis autem premissis, supposito quod Dominus sit punitio[n]is auctor, inquirit de causa sua punitio[n]is, ad Deum loquens: Indica mihi, cur me ita iudicas?* idest facias me cognoscere causam, proprie quam a te punior. Sciebas enim, quod rōnis inuestigatione ad veritatem terminum peruenire non posset, nisi si diuinus doceatur. scire autem causam sua punitio[n]is necessarium est homini, vel ad correptionem, vel ut patiens flagella sustinet. Ad inquisitionem autem huius questionis, procedit sub quadam disunctione, necesse est enim, quod ipse qui punitur, vel sit innocens, vel peccator. Primo autem procedit, supponendo quod sit innocens, & quia ad cognitionem diuinorum per res humanas peruenimus, proponit duos modos, quibus in humano iudicio, quodammodo innocentibus puniuntur: primus modus est proper malitiam punientis, ex qua contingit tripliciter peccatum innocentibus irrogari, aliquando quidem dum per astutiam innocentibus calumnias ingerunt, & quantum ad hoc dicit: *Nunquid bonum tibi videatur, si calumnieris?* Aliquando vero per potentiam opprimuntur. Et quantum ad hoc subdit: *Et opprime me opus manuum tuarum.* Aliquando vero ip[s]i quidem ex proprio motu innocentibus non puniunt, sed quia inordinate aliquos impios diligunt, eos etiam in oppressionem innocentium iuvant, unde subdit: *Et consilium impiorum adiuuere?* Sed considerant, est, quod aliquando aliquid in diversis naturis, vñ & idem potest esse bonum, & malum, sicut iracundum esse, cani quidem est bonum, homini autem malum, nullus autem fana mentis hoc in dubitatione deducit, quod Deus ex malitia aliquid operatur: non enim potest in summo bono aliquid mali esse, sed potest contingere, quod aliquod malum est in homine, quod ad diuinum pertinet bonitatem, sicut non miseri, secundum quod misericordia compassionem sonat, in homine quidem vituperatur, quod tamē bonitas diuinæ ex sua perfectione requirit. Ma[n]ifestum est autem, quod tria prædicta calumnias, opprimere, & consilium impiorum adiuuare, in hominibus mala sunt, unde hoc in questione inducit: *vitrum Deo possit esse bona.* unde non querit. Nunquid calumnias, & opprimas, scilicet suppones profirmo, quod Deus nunquam aliiquid facit, nisi quod bonum habi[re] videatur: & hoc vere est bonum. Item, considerandum est, quod ea quæ naturaliter sunt, non impunitantur in culpam vel in malum: naturale autem est, quod unumquodque perdat sumum contrarium, unde & Deus, qui est summe bonus, odit ea quæ contra se sunt, & ipsa dispersit, secundum illud Plat. 5. Odisti omnes qui operantur iniquitatibus, perdes &c. si ergo homines non efficiunt a Deo facti, sed a principio contrario, ut Manichei fabulantur, bonum videretur, quod Deus homines opprimet propter seipsum. Ad hoc igitur excludendum, non simpliciter dicit: *Et opprimes me;* sed addit: *Opus manuum tuarum.* Item, bonum videtur, quod Deus iustorum voluntates adimplat, qui autem innocentem calumnari aut opprimere volunt, non sunt iusti, sed impii, & præcipue si non ignorantibus vel casu, sed ex eisdem & deliberatione hoc velint. unde cum se innocentem supponat in prima parte questionis, sequitur impios esse, qui eum ex delibera to consilio opprimere vel calumnari volunt, & ideo

A signanter dicit: *Et consilium impiorum adiuuere?* Hac igitur causa remora, quia Deo bonum uideri non potest, cum ipse sit opus manuum Dei, & cum eius hostes, qui ipsum oppreserant, impiorum probentur, procedit consequenter ad secundum modum, quo in humano iudicio, quandoque innocentes affliguntur.

Cōtingit enim quā-

manu tua possit crux. Manus tua fecerunt me, & plasmaverunt me totum in circuitu, & sic aliquis innocens false apud iudicem acclamat, index ad exquirendam veritatem, cum tormentis suis, secundum in iustitiam agens. sed huic rei causa est defectus cognitio, humanæ, qui est triplex. Vnus qui dem

B est, quia omnis cognitio hominis a sensu procedit, & quis sensus corporis, & corporalium sunt, non potest index interiore conscientiam cognoscere, vt ergo hoc excludat, ideo dicit: *Nunquid oculi carnei tibi sunt?* ac si dicat, nunquid tu corporalibus sensibus cognoscis, vt sola corporalia videoas, & interiore cognoscere non possis, ponit autem oculos, quia visus inter alios sensus, ex credit. Secundus defectus est, quod homo per sensus corporales nec etiam omnia corporalia conspicere potest, non enim potest cognoscere que a remotis & in absconditis sunt, quod a Deo removet, dicens: *An sic uides homo, & in uidebis?* vt scilicet non possis, quia ubique sunt etiam occulta cognoscere. Tertius defectus humanæ cognitionis est ex tempore, tum quia, homo de die in diem plura cognoscit, tum etiam, quia per temporis longitudinem obliuiscitur ea, quæ nouit: vt sic oporteat eum iterato quasi addictere, hoc a Deo removere dicens: *Nunquid sic uides dies tuu*s* dies tuu*s*?* vt scilicet de die in diem sua creaturæ cognitionis? Et anni sui sunt humanæ tempora? vt scilicet per cursum temporum aliquid tua cognitioni decrebat & subdit: *Vi queris iniquitatem meæ & peccatum meum seruare?* idest vt per flagella inquiras, an ego peccauerim opere, & iniquus sum, sicut homines per tormenta peccata exquirunt, & sic post inquisitionem huiusmodi, iu[m] me peccata non inuenies: *E[st] scias quod nihil impium fecerim,* quia hoc aliunde cognoscere non possis, nisi per flagella peccata mea exquiras, & hoc libere facias absque contradictione. Cum sit nemo, qui de manu tua possit crux, ali quando enim ab inquisitione, quæ est per tormenta, iudices deficiunt, dum si, qui torqueri debent, ab eorum manibus eruntur. Et quia supra diu[x]erat, se si opus manuum Dei, vi ex hoc ostenderet, quod bonum Deo videri non potest, vt eu[m] opprimes, nisi per flagella peccata mea exquiras, & hoc libere facias

C ali quando enim ab inquisitione, quæ est per tormenta, iudices deficiunt, dum si, qui torqueri debent, ab eorum manibus eruntur. Et quia supra diu[x]erat, se si opus manuum Dei, vi ex hoc ostenderet, quod bonum Deo videri non potest, vt eu[m] opprimes, nisi per flagella peccata mea exquiras, & hoc libere facias

D ali quando enim ab inquisitione, quæ est per tormenta, iudices deficiunt, dum si, qui torqueri debent, ab eorum manibus eruntur. Et quia supra diu[x]erat, se si opus manuum Dei, vi ex hoc ostenderet, quod bonum Deo videri non potest, vt eu[m] opprimes, nisi per flagella peccata mea exquiras, & hoc libere facias

ali quando enim ab inquisitione, quæ est per tormenta, iudices deficiunt, dum si, qui torqueri debent, ab eorum manibus eruntur. Et quia supra diu[x]erat, se si opus manuum Dei, vi ex hoc ostenderet, quod bonum Deo videri non potest, vt eu[m] opprimes, nisi per flagella peccata mea exquiras, & hoc libere facias

ali quando enim ab inquisitione, quæ est per tormenta, iudices deficiunt, dum si, qui torqueri debent, ab eorum manibus eruntur. Et quia supra diu[x]erat, se si opus manuum Dei, vi ex hoc ostenderet, quod bonum Deo videri non potest, vt eu[m] opprimes, nisi per flagella peccata mea exquiras, & hoc libere facias

ali quando enim ab inquisitione, quæ est per tormenta, iudices deficiunt, dum si, qui torqueri debent, ab eorum manibus eruntur. Et quia supra diu[x]erat, se si opus manuum Dei, vi ex hoc ostenderet, quod bonum Deo videri non potest, vt eu[m] opprimes, nisi per flagella peccata mea exquiras, & hoc libere facias

ali quando enim ab inquisitione, quæ est per tormenta, iudices deficiunt, dum si, qui torqueri debent, ab eorum manibus eruntur. Et quia supra diu[x]erat, se si opus manuum Dei, vi ex hoc ostenderet, quod bonum Deo videri non potest, vt eu[m] opprimes, nisi per flagella peccata mea exquiras, & hoc libere facias

dum huc modum dicitur in Psalmo 12. Vtquecum Domine ob-
liuisceris me in finem? & ideo dicit; Memento quod sicut
lumen feceris me. Vbi considerandum est, quod duplicitum homi-
nis factioem continebat, primo quidem eam, quae pertinet
ad primam institutionem naturae, aliudens ei quod dicitur Gen.

1. Deus hominem
de limo terrae suum
creavit. & ideo dicit;
Quod sicut lumen fe-
ceris me, ubi etiam
compositionem ho-
minis ex primis ele-
mentis tangere vide-
tur, & quia etiam pri-
mo homini dictum
est, Pulus es, & in
puluerem reuertaris,
consequenter subiu-
git; Et in puluerem
reduces me, quod
etiam naturali ma-
teria competit, nam
ea quae ex terra ge-
nerantur, conse-
quenter secundum
naturae ordinem,
ut reboliuntur in terram. Sed de hoc aliquis mirari po-
test, cum maius uideatur de terra formare hominem, quam ho-
minem formatum retinere, ne in puluerem redigatur. Vnde est,
quod Deus, qui hominem formauit, eum in puluerem redigi per-
mititur, ut scilicet, hoc sit solum ex necessitate materie, vt ho-
mo in hoc nihil plus habeat alii, quae ex terra formantur, vel
hoc sit ex diuina prouidentia aliquam hominis culpam punien-
te. Consequenter autem tangit factioem hominis quantum ad
opus propagationis, secundum quod homo ab homine genera-
tur: vbi considerandum est, quod quia omnia naturae op-
era Deo attribuitur, non excludit naturae operationem, sed
eo modo quo principali agenti attribuantur ea, quae per
causas secundas aguntur, ut artifici ipsa operatio terra, hoc
enim ipsum quod naturae operatur, a Deo habet, qui ad
hoc eam instruit. In hac autem hominis generatione, pri-
mo occurrit feminis resolutio, & quantum ad hoc dicit.
Nomen fecur lac multus mihi. sicut enim semini est superfluum
alimenti, ita & lac. secundum autem concurrit compagno malleo
corporis in vtero mulieris, & quantum ad hoc subdit; Et sicut
casuum me coagulasti, ita enim se habet semen matri ac materni,
quam femina ministrat in generatione hominis, & aliorum ani-
malium, sicut se habet coagulum in generatione caeci. Tertio au-
tem occurrit distinctio organorum, quorum quidem consilien-
tia & robur est ex nervis & ossibus, circundatur autem exterius
a pelle & carnisbus, vnde dicit; Pelle & carnisbus uestisti me, offi-
bus & nervis compagisti me. Quartum autem est animatio fetus,
& praecepit quantum ad animam rationalem, quae non infundi-
tur nisi post organizationem. simili autem cum anima rationa-
li infunduntur homini diuinus quodam seminaria virtutum,
aliqua quidem communiter omnibus, aliqua vero specialiter ali-
quis, secundum quod homines quidam sunt naturaliter dif-
ficiunt ad unam virtutem, quidam ad aliam. Job autem dicit in-
tra cap. 1. Ab infancia crevit mei miseratio, & de vetero ege-
festa est mecum, vnde & hic dicit; Vtiam & misericordiam tribui-
sti mihi. Ultimum autem est conservatio vita, tam in materno
vtero, quam post exitum ab vtero, quae quidem conservatio est
partim quidem per principia naturalia, partim autem per alia
Dei beneficia naturae superaddita, sive pertinet ad animam, sive
ad corpus, sive ad exteriora bona, & quanum ad hoc subdit; Et si
statua tua custodiatur spiritum meum, sicut in Deum ab aliquo recede-
re dicitur in scripturis, quando Deus ab eo sua dona subtrahit,
sic eum visitare dicitur, quando ei sua dona largitur. Ne autem
ex hoc, quod Job Deo dixerat; Memento quod sicut lumen fe-
ceris me, aliquis credere posset, eum iuvenis opinio esse, quod
oblivio in Deum cadere posset, excusat se ab hoc dicens; Liec-
tus celos in corde suo: tamen scio quia uniuersorum memineris, dici-
tur autem Deus per similitudinem hominis, aliquid in cor-
de celare, quando non ostendit per effectum quod
habet in cognitione vel affectione, sic itaque
Deum predicit in corde celare dicitur,
quia in effectu non ostendit, quod
cum sua factura recognoscit,
quam sic repente pra-
cipitare, vide-

LECTIO III.

Si peccavi, & ad horam
pepercisti mihi: cur ab
iniquitate mea, mundum
me esse non pateris? Et si im-
pius fuero, tu mihi est; & siu-
quens est secundum

naturae ordinem,
ut reboliuntur in terram. Sed de hoc aliquis mirari po-
test, cum maius uideatur de terra formare hominem, quam ho-
minem formatum retinere, ne in puluerem redigatur. Vnde est,
quod Deus, qui hominem formauit, eum in puluerem redigi per-
mititur, ut scilicet, hoc sit solum ex necessitate materie, vt ho-
mo in hoc nihil plus habeat alii, quae ex terra formantur, vel
hoc sit ex diuina prouidentia aliquam hominis culpam punien-
te. Consequenter autem tangit factioem hominis quantum ad
opus propagationis, secundum quod homo ab homine genera-
tur: vbi considerandum est, quod quia omnia naturae op-
era Deo attribuitur, non excludit naturae operationem, sed
eo modo quo principali agenti attribuantur ea, quae per
causas secundas aguntur, ut artifici ipsa operatio terra, hoc
enim ipsum quod naturae operatur, a Deo habet, qui ad
hoc eam instruit. In hac autem hominis generatione, pri-
mo occurrit feminis resolutio, & quantum ad hoc dicit.
Nomen fecur lac multus mihi. sicut enim semini est superfluum
alimenti, ita & lac. secundum autem concurrit compagno malleo
corporis in vtero mulieris, & quantum ad hoc subdit; Et sicut
casuum me coagulasti, ita enim se habet semen matri ac materni,
quam femina ministrat in generatione hominis, & aliorum ani-
malium, sicut se habet coagulum in generatione caeci. Tertio au-
tem occurrit distinctio organorum, quorum quidem consilien-
tia & robur est ex nervis & ossibus, circundatur autem exterius
a pelle & carnisbus, vnde dicit; Pelle & carnisbus uestisti me, offi-
bus & nervis compagisti me. Quartum autem est animatio fetus,
& praecepit quantum ad animam rationalem, quae non infundi-
tur nisi post organizationem. simili autem cum anima rationa-
li infunduntur homini diuinus quodam seminaria virtutum,
aliqua quidem communiter omnibus, aliqua vero specialiter ali-
quis, secundum quod homines quidam sunt naturaliter dif-
ficiunt ad unam virtutem, quidam ad aliam. Job autem dicit in-
tra cap. 1. Ab infancia crevit mei miseratio, & de vetero ege-
festa est mecum, vnde & hic dicit; Vtiam & misericordiam tribui-
sti mihi. Ultimum autem est conservatio vita, tam in materno
vtero, quam post exitum ab vtero, quae quidem conservatio est
partim quidem per principia naturalia, partim autem per alia
Dei beneficia naturae superaddita, sive pertinet ad animam, sive
ad corpus, sive ad exteriora bona, & quanum ad hoc subdit; Et si
statua tua custodiatur spiritum meum, sicut in Deum ab aliquo recede-
re dicitur in scripturis, quando Deus ab eo sua dona subtrahit,
sic eum visitare dicitur, quando ei sua dona largitur. Ne autem
ex hoc, quod Job Deo dixerat; Memento quod sicut lumen fe-
ceris me, aliquis credere posset, eum iuvenis opinio esse, quod
oblivio in Deum cadere posset, excusat se ab hoc dicens; Liec-
tus celos in corde suo: tamen scio quia uniuersorum memineris, dici-
tur autem Deus per similitudinem hominis, aliquid in cor-

-

LECTIO TERESA.

TERMINAVERAT Job inquisitionem suam in hoc, qd sive in-
clusus sive peccator esset, tribulationibus multiplicebus su-
biacebat, & ne alius posset credere, Deum in eius tribulationibus
delectari, vult ingredi, an hoc vere esse possit. Inconuenienter autem
est, qd alius effectu sui predicat ad hoc, qd male se habeat, cu po-
tius,

terius omnem agentem in suo effectu bonum intendat. Supponit au-
tem, sicut ex primis pater, se esse opus Dei: & ideo ab eo que-
rit; Quare de vultu eduxisti me, quasi dicat, nunquid propter hoc
me natice fecisti, ut tribulationibus subdas? & quia posset aliquis
dicere, quod etiam sic in tribulationibus est, melius est simpliciter,
quam natum nō

esse, excludit hoc di-
ctum, Quid inimicorum con-
sumptus essem, scilicet
in materno utero; Ne oculus me nide-
ret, i.e. ne cōfūsionem
pateretur ex tantis ma-
lis, que in me oculi
homini conficeret, & tamen si in mater
no utero cōsumptus
essem, habuisses di-
gnitatem essendi, si-
ne miseria, quae mi-
hi existent accidit;

& hoc est quod di-
cit; Fuisse, quasi participans, id est, participasssem id, quod
bonum est in esse; Quis non essem immunis fore a malis
huius uite, ac si nuncquam fuisse; non est enim dignitas hu-
mani esse, ut in perpetuum conferuerit sed ut tandem ho-
mo morietur, & transferatur ad tumulum, qui mortuo prepara-
tur ad hoc, quod aliquis eius memoria post mortem rema-
neat: & hoc etiam mihi non defuerit: uide sequitur; Ex re-
veror transducens ad tumulum, nullus autem qui in penitus aliquis
delectatur, ita crudeliter inuenitur, qui vel non ad modicum
ab affligendo celer, dato ergo, quod Deus causula natiuitatis ho-
minis non esset, tamen dies hominis breves sunt, & praecepit in
comparacione ad eternitatem Dei, & ista etiam breuitas, quando
homo iam magnam partem uite transuerit, citro finienda ex-
pectatur, & hoc est quod dicit; Nequid non paucis dierum meo-
rem. quia omnes dies uite mea pauci sunt; Finitur breui, iam
ipius paucitatis magna parte transacta, non est ergo magnum,
si de cetero a percutiendo celer, & hoc est quod concludit; Di-
mire ergo me, & si ibi durum uideatur, quod uel ad horam abs-
que afflictionibus certum est quod etiam te cessante a per-
cussione, non mihi remaneat unde gaudent, sed unde doleant.
& hoc est quod subdit; Ve plāgam paulum dolorem meum, scilicet
quem ex præcedentibus percussionibus concepi. Hoc autem di-
cit, qui percuti se adhuc reprobatur, dum amici cum obiurgan-
tibus, de quibus dixerat, Instauras telles tuos contra me, & quia
posset sibi responderi, immo potius hoc modico tempore astringe-
dus es; quando hinc transibis, consolacionem inuenies, quod
possit esse dupliciter, uno modo iterato redendo ad hanc vitam,
& hoc excludit cum dicit; Antequam uadam, scilicet per mortem;
Et non reuertir, ut iterum uiuam; quod potest exponi dupliciter,
uno modo, ut dicit se non reuerti ad similem modum uiuendi ut
quidam fabulantur; vel melius dicendum, quod more disputato-
ris loquitur secundum id, quod aduersitatis lentitatem, antequam
veritas manifestetur. Infra autem Job manifeste resurrectionis
ueritatem indicabit; & ideo in omnibus præcedentibus loquitur
de resurrectione, supponens opinionem eorum cum quibus
disputabat; qui non credebant aliam uitam esse nisi istam: & in
hac sola homines aut panitia, aut premari pro malis ac bonis,
qua agunt. Alio modo posset potius huius uite consolacionem
expectare in ipso Ratu mortis; sed hoc excludit dicens; Ad
terrā tenebrofam, ad quam scilicet uadam post mortem, &
potest hoc exponi dupliciter, uno modo de inferno, ad quē anima
omnium hominum descendebant, etiam iustorum, ante mortem
Christi; licet iusti ibi poenas sensibiles non patuerint, sed solū
tenebras, alii uero & poenas, & tenebras, sed quia Job si locu-
sus fuerit, ac si dubium esset, utrum ipse esset iustus, ut rei ner-
itas erat, vel peccator licet amici eius calumniabant, describit
infernū communiter, & quantum ad bonos, & quantum ad
malos, accipiendo ergo infernum sic communiter dicitur; Terra
tenebrofam. Inquantum careat claritate diuinæ uisionis: dicitur;
Operia mortis caligine, quantum ad peccatum originale,
quod est caligo, inducens ad mortem, dicitur; Terra mi-
seria. quantum ad peccata, quas ibi reprobi patiuntur;
Terra tenebrarum; quantum ad obscuritatem peccatorum a-
gualium, quibus mali inuoluuntur; dicitur autem esse ibi;
Umbramoris, id est similitudinem mortis: quia sic affliguntur,
ac si semper morentur: dicitur autem ibi; Nullus ordo
est: uel propter confusionem mentium, quam patiuntur dam-
nati, uel propter hoc, quod ille ordo non ibi seruatur, qui hic.
Hic enim ignis ardet, & lucet, quod ibi non est; Semper uer-
tem horror ibi inhabitat, quia licet semper doleant de peccatis pre-

sensibus, semper tamen timent futuras. sed quia illi, contra
quod disputabat, immortalitatem animæ non ponebant, ut sic
post mortem remaneret, ipse adhuc loquitur; Uxandum probior
totum referatur ad corpus, quod in terra lepilitur, & in terra
convertiscitur. Dicit er-
go; Ad terram tene-
brofam, quātū ad ip-
sām proprieitate ter-
re que in se opaca
est: sed licet in se sic
opaca, tamen uinea-
tes qui super terrā
habitant, illustran-
tur lumine aeri o-
perientis terram, &
sed illo lumine mor-
tuī non perficiuntur,
vnde subdit; Oper-
tam mortis caligine;
quasi dicit, mors fa-
cit ut post mortem

CAPITIS VNDECIMI.

LECTIO I.

ESPONDENS autem Sopher
Naamathites dixit, Nun-
quid qui multa loquitur
nō audierat, aut uerbo busus iustifi-
cabit; Tibi soli tacebunt ho-
res, & cū ceteros iriseris a nullo confu-
taberis; Dixisti, Purus est sermo
tuus, & mūdus sū in cōspectu tuo.

aliquis non perficiatur lumine, quo uiui uruntur. Conci-
git autem quandoque, quod licet aliquis viuis, lumine cit-
tudante terram, non perficiatur, tamen in aliquo occulto lo-
co terra existens, fruiter defiderat quo ad appetitum, & con-
siderat aliquas veritates quo ad intellectum, sed hoc mortui ca-
tent, vnde subdit; Terram miserie. quantum ad carentiam
omnium desiderabilium vel delectabilium; Re tenebrarum, in
quantum deficit consideratio veritatum. Inter alia etiam, in
quibus uiui delectantur, præcipuum est societas humana cum
debito ordine, quo quidam præstunt, & alii sub sunt, & alii
forantur, sed hoc mortui priuantur; vnde subdit; Vnde umbra
mortis. quasi dicit; apud mortuos non sunt nisi horribilia fe-
cundum existimationem uiuentium, vt dicitur Sap. 17. Personæ
apparentes tristes paucem illis deaderunt. Et nullus ordo, quia
abique doctrina honoris & dignitatis simul est conditum mortuo-
rum. Sed sempiternus horror inhabitat, quantum ad uiuentes,
quibus horro sunt mortui, quasi dicit; in isti est in statu mor-
tuorum, nisi que homines horret, & hoc in sempiternum apud
eos erit, si uitam non redeunt. Sic igitur Job, inquirendo can-
sum, ut uita tribulationis, nonnulli illis deaderunt. Et nullus ordo, quia
abique doctrina honoris & dignitatis simul est conditum mortuo-
rum. Sed sempiternus horror inhabitat, quantum ad uiuentes,
quibus horro sunt mortui, quasi dicit; apud mortuos non sunt nisi
horribilia fealdum existimationem uiuentium, vt dicitur Sap. 17. Personæ
apparentes tristes paucem illis deaderunt. Et nullus ordo, quia
abique doctrina honoris & dignitatis simul est conditum mortuo-
rum. Sed sempiternus horror inhabitat, quantum ad uiuentes,
quibus horro sunt mortui, quasi dicit; in isti est in statu mor-
tuorum, nisi que homines horret, & hoc in sempiternum apud
eos erit, si uitam non redeunt. Sic igitur Job, inquirendo can-

LECTIO PRIMA.

SUPERIVS Job inter cetera mala, quae patiebatur, mirabi-
liter cruciatus dixerat ab amicis suis, qui contra eum insur-
gebant, quasi telles pro Deo, a quo verbo talis Sopher respon-
dit, vnde dicit; Respondens autem Sopher Naamathites dixit.
nunquid qui multa loquitur nec audierat? quasi dicit, tu multa lo-
cutes es inordinate, vnde nec isti mirum si ab amicis suis repre-
hensus es. Quod si homo qui loquitur multa non reprehendit,
sequeretur hoc inconveniens, quod hemines ex hoc ipso, &
sunt loquaces iusti reportantur; Aut uerbo nō
sufficiatur? id est iustus reputabitur? & quia posset dicere
Job, sibi debere deferri proprietate suam dignitatem, excludit hec
subdentes; Tibi soli tacebunt ho-
res, & cum ceteros iriseris,
a nulla confababeris? Inclittererat enim Job dicens; alios esse iri-
tores in hoc, quod telles Dei eos vocauerat, & in hoc quod sub-
dit; Quare deiraxisti sermonibus veritatis, & ideo dicit
non esse mirandum, si etiam alii contra ipsum loquuntur. Sed
forte posset dicere, quod non haberent quid dicere, contra eum,
vel contra verbum eius, & ad hoc excludendum subdit; Disi si enim
purus est sermo meus. Hoc accipit ab eo, quod supra dixerat,
Non inueniens in lingua mea iniquitate, nec in fauibus meis
stultitia apparet, & mundus sum in conspectu tuo. hec Job ex-
pedit non dixerat, sed ex verbis eius accipere solebat, quia di-
spatauerat se non propter peccatum punitum, vel ex eo quod
dixerat, Scias quia nihil impium feceris, vel ex eo quod supra
dixit, Nonne dissimulans, nonne filii? Considerandum est au-
tem, quod cum peccatum sic obliquatus a lege Dei, non potest
plene cognosci peccatum, vel quantitas eius, nisi lex Dei co-
gnoscatur, rectum enim, est iudex sui ipsius, & obliqui. Quod
igitur Job se diceret inuincibilem a peccato, & non ita graviter
peccasse

L I B E R I O B.

peccasse sicut puniebatur, ex hoc reputabat Sopher acci-
dere, quod Iob legem Dei non perfecte cognolceret, & ideo di-
citur: *Atque ueniam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.*

hoc uideatur in fugillationem Iob d' cere, quia dixerat, *Indica mihi, cur me ita iudicas?* & potest dicere, quod Deus simpliciter

loquitur homini, cu

eius corli aliquid

de sua sapientia inspi-

rat, secundum illud

Pial. 84. Audi qd

loquatur in me Do-

minus Deus. Labia

autem sua aperit, &

per aliquos effectus

homini bus aliquid

revelat. Labiis enim

multiplex est lex eius: & intelli-

geres, quod multo minor a exigaris

ab eo, quam meref iniquitas tua.

Foritan uigilia Dei comprehen-

des: & usque ad perfectum omni-

potentem reperies? Excelstor celo

G Et quid facies? Profundior in-

forno: & unde cognoscēs? Lōgor

terra mensura eius, & latior mari.

Si subuerterit oīnna vel in vnum

diuinorum dupli- ratione deficitus,

primo quidem, quia

cum iniubilis Dei cognoscere non possumus, nisi per ea,

que facta sunt, ea vero que facta sunt, multum deficiunt a vir-

tute factoris, oportet quod remaneant multa in factore considera-

da, que nōbūs occuluntur: & hec noīcuntur secreta sapientiae

Dei: quibus dixit: *Potestibz tibi secreta sapientiae sūa.*

Secundo etiam, quia ipsum creaturam ordinatum ad plenum com-

prehendere non possumus, secundum quod a diuina prouiden-

tiā dispensantur, aliter enim est in humano regimine, & aliter in

diuino. Nam apud homines, quanto alius est superior in re-

gendo, tanto eius ordinatio ad uniuersitatem solu se extedit,

particularia vero relinquit inferio, ibus rectoribus dispensanda:

& sic lex superioris rectoris, est uniuersalis & simplex: sed Deus,

quoniam est sui prior in regendo, tanto eius ordinatio etiam ulo-

ad minima se extedit, unde lex sui regiminis non solum est secre-

ta, si relipiam ad altitudinem rectoris, excedente uniuersi-

tan proportionem causatur, sed etiam est multiplex, uniuersa,

& singularia, & minima sub certo ordine dispensans. & ideo ad-

didiit: *Ei qui multiplex est deus tuus,* quo res distinguuntur:

Quis contradicet ei? id est que virtus creature poterit esse con-

traria, contra eius voluntate conferuantur, uel alia in-

elle? Sed ne aliquis dicat, quod licet nihil possit confer-

ari in elle, nisi per eum, tamen, quia quasi ex debito res

in elle conferuntur: ideo ad hoc excludendum subdit: *Vel quis*

diceret ei poterit, cur ita facit? quasi ab eo exigens rationem de

debito praetermissu.

F per effectus cognoscimus, eam dicimus inuenire: nec est mirum. si creaturis non perfecte cognoscitur, creator non perfecte cognoscitur, quia etiam creaturis perfecte cognoscitur, adhuc creator non perfecte cognoscetur. tunc enim per effectus perfecte causa cognosci potest, quando effectus adaequantur causa in virtute,

quod de Deo dici non potest, & ideo subdit: *Excelstor celo est, & qui facies? profundior in ferno, & un de cognoscēs? longior terra mensura eius, & latior mari.* haec sub metaphorā dicuntur, non enim debet intelligi, quod talis enim oratio est quando homo primo iniquitatem dimittit, & postea a Deo petit ut a pugno celi, & hoc est quod subdit: *Si iniquitatem, que in manu tua, absconde in frena, sed magnitudine virtutis, sub similitudine describit corporalis magnitudinis, quia quantumcumque cor-*

pore uidentur esse magna altitudine, uel longitudine, uel latitudine, deficientem tamen a magnitude vir-

tute Dei, que major facere potest, & ideo significat, Deum om-

nipotentem prius nominavit, ex hoc ergo ostendit, quod perfe-

ctio in creaturis inueniri non potest, quia dato, quod omnes crea-

turae perfecte cognoscetur, ex eis cognoscēi non possit virtus

eius equaliter, quia medium sumi non potest ad cognoscendum

virtutem Dei: sed excedit omnem creaturam. & hoc significat

cum dicit: Quid facies, & unde cognoscēs? non solum autem di-

uina virtus excedit omnem creaturam in producendo, sed etiam in

conseruando, non enim creaturae confervatio est, nisi a Deo:

& sic lex superioris rectoris, est uniuersalis & simplex: sed Deus,

quoniam est sui prior in regendo, tanto eius ordinatio etiam ulo-

ad minima se extedit, unde lex sui regiminis non solum est secre-

ta, si relipiam ad altitudinem rectoris, excedente uniuersi-

tan proportionem causatur, sed etiam est multiplex, uniuersa,

& singularia, & minima sub certo ordine dispensans. & ideo ad-

didiit: Ei qui multiplex est deus tuus, quo res distinguuntur:

Quis contradicet ei? id est que virtus creature poterit esse con-

traria, contra eius voluntate conferuantur, uel alia in-

elle? Sed ne aliquis dicat, quod licet nihil possit confer-

ari in elle, nisi per eum, tamen, quia quasi ex debito res

in elle conferuntur: ideo ad hoc excludendum subdit: Vел quis

diceret ei poterit, cur ita facit? quasi ab eo exigens rationem de

debito praetermissu.

L E C T I O N I I .

P S e enim nouit homi- num uanitatem, & ui- dens iniquitatem: non ne- confiderat. **T** u autem firmasti cor tuum: & expandisti ad Deum manus tuas. Si iniquitatem, que est in ma-

poena uidetur esse magna altitudine, uel profunditate, uel

longitudine, uel latitudine, deficientem tamen a magnitude vir-

tute Dei, que major facere potest, & ideo significat, Deum om-

nipotentem prius nominavit, ex hoc ergo ostendit, quod perfe-

ctio in creaturis inueniri non potest, quia dato, quod omnes crea-

turae perfecte cognoscetur, ex eis cognoscēi non possit virtus

eius equaliter, quia medium sumi non potest ad cognoscendum

virtutem Dei: sed excedit omnem creaturam. & hoc significat

cum dicit: Quid facies, & unde cognoscēs? non solum autem di-

uina virtus excedit omnem creaturam in producendo, sed etiam in

conseruando, non enim creaturae confervatio est, nisi a Deo:

& sic lex superioris rectoris, est uniuersalis & simplex: sed Deus,

quoniam est sui prior in regendo, tanto eius ordinatio etiam ulo-

ad minima se extedit, unde lex sui regiminis non solum est secre-

ta, si relipiam ad altitudinem rectoris, excedente uniuersi-

tan proportionem causatur, sed etiam est multiplex, uniuersa,

& singularia, & minima sub certo ordine dispensans. & ideo ad-

didiit: Ei qui multiplex est deus tuus, quo res distinguuntur:

Quis contradicet ei? id est que virtus creature poterit esse con-

traria, contra eius voluntate conferuantur, uel alia in-

elle? Sed ne aliquis dicat, quod licet nihil possit confer-

ari in elle, nisi per eum, tamen, quia quasi ex debito res

in elle conferuntur: ideo ad hoc excludendum subdit: Vел quis

diceret ei poterit, cur ita facit? quasi ab eo exigens rationem de

debito praetermissu.

L E C T I O N E S E C U N D A .

P O s t q u a n d a ostendit Sopher, quod in diuina sapientia est aliquid secreta, quod homini incomprehensibile est, proce- dit ad aliud manifestandum, quod prius supposuerat, scilicet, quod Deus pro peccato, ab homine exigit pauperem; & quod Deus facta hominum cognoscatur. vnde dicit: *Recte dico, quod exigitur tibi a Deo minor, quam mereatur tua iniquitas: Ipse enim nouit hominum uanitatem, id est hominum facta vana, vana autem dici coſueretur, que instabilitas sunt, eo quod debitis finibus non stabilitur: ex hoc igitur est vanitas hominis, quod cor eius in veritate non fitur, per quam solam potest flabiliri, & ex hoc, quod a veritate recedit, iniquitatem operatur, dum vi- deatur apparet illud, quod apparet bonum, loco eius, quod est bonum. vnde subdit: Et uides, scilicet Deus. Iniquitatem, ex vanitate hominum procedentem: Nonne confidat scilicet ad Deum quidam secretum, tunc enim iudeo peccatum videns, inconfidat transire videatur, quando dissimulat, & peccatum apponere non curat, quod de Deo videtur non esse dicendum, cum igitur ipse videat hominum vanitatem, pro iniquitate exigit pauperem, sicut autem ex vanitate contigit, quod homo ad iniquitatem declinat, ita ex eadem vanitate pronuntit, quod homo diuino iudicio subiectum est non reputat, & ideo subdit: Vir natus in se- perbiā erigitur, ut scilicet, suo superiori se subiectum esse non credat, & hoc est quod subdit: Tu tanquam pullum onagri, se liberum natum putas. Onager alius filius est, cuius pul- lus a domino hominis natura liber, pulli autem ab hominum, qui ab hominibus possidentur, in seruitutem hominum na- scuntur, hominis igitur, qui se diuino iudicio subiectos ef- fe non parat, reputare se quasi pullos onagri natos, licet vi- deant alios homines eiusdem conditionis, diuino iudicio coerceri, hoc in fugillationem hacten Iob dicens videbatur, intelligens*

intelligens ex verbis eius, quod quasi de pari cum Deo vellit co- tendere, quia dixe at: Aufer a me uirgam tuam, & panor eius non me terreat: liq[ua]r ex non timebo eum, & ideo subdit: Tu autem similiis cor tuum, ut scilicet defenderes iniquitatem tuam & tam- men cum hac coris obſtrutione, Expandisti ad Deum manus tuas. orando scilicet

supra cum dixit: Di- cam Deo, noli me co- demnare, & ideo in- utilis est oratio tua.

Taliter enim oratio est quando homo pri-

mo iniquitatem di- mitit, & postea a Deo petet ut a pu- gido cellet, & hoc

est quod subdit: Si iniquitatem, que in manu tua, absque ma- culā, & eris stabili-

sus. Miseria quoque obliuisceris: & quasi aquarum que pre- terierunt non recordaberis: Et iniquitatem, que in manu tua, absque ma- culā, ut scilicet

in manu tua in taber- naculo tuo iniustitia.

ut scilicet ictus iniqui- tate accepta repotita habes, relatuas: uel tuos familiares cori- gas, pro quo rū-

delictis interdum domini puniuntur propter negligētiā cor-

rigendi: Tunc leuatur poteris, scilicet ad Dominum orando; Pa- ram tuam absque macula, scilicet culpa: & sic celsitū condamna-

tiō: primo quidem quantū ad futura, vnde subdit: Et eris stabili-

us, ut scilicet ulterius per tribulationes non moueris: Et non timet- ur, futura pericula. & quia aliquando licet homo non timet de futuro, tamen affligit pro illo, quia amissus est paulus est, su- biungit: Miseria quoque obliuisceris: Et scilicet quam haecens paulus est: Oblis- sūseris, propter abundantiam honorum superercentium, & hoc eum delictis interdum puniuntur propter negligētiā corrigendi: Et quod aquarum que pre- terierunt non recordaberis, quasi dicas, quia homo post tempe- state complicitus est in obliuione, excludens eum, & propter peccata tribularentur: Et quod potest hanc vitam non esse aliquis expectandum: Ter- tio ex huiusmodi afflictionibus, propter aduersitatem, quam patiebatur Iob, arguebat cum qualis iniquum, & promitte- bat ei quodam iniquam, si iniquitatem deferret: vnde subdit: C

Et quod ab iniquitate, ut scilicet culpa: & sic celsitū condamna-

tiō: secundum quidem quantū ad futura, vnde subdit: Et eris stabili-

us, ut scilicet ut scilicet culpa: & sic celsitū condamna-

tiō: tertium quidem quantū ad futura, vnde subdit: Et eris stabili-

malum manifestum, sed quasi bonum occultum, & ideo hęc sim-
pliciter vocatur lampas propter claritatem iustitie: sed contem-
pta apud cogitationes diuitium, scilicet qui finem suum in diui-
tius ponunt, qui enim sumum bonum in diuitiis ponit, por-
ter quod cogite, quod in tantum sunt aliqua magna bona, in
quantum magis pro-
funt ad diuitias con-
quenditas. Vnde o-
porteret, quod eis sit
comprehensibilis iusto-
rum simplicitas, per
quam diuitiarū mul-
tiplicitas impedit:
sed licet ipsa simpli-
citas iustorum in co-
gnitionibus diuitiis
contaminatur, tamē
suo tempore a fine
debito non fraudabi-
tur, vnde dicit: *Pa-
ratum ad tempus fave-
rum*, non autem dicit hoc, quia in aliquo tempore praesentis vi-
tae, iustis pro sua simplicitate aliqua terrena prosperitas sit redi-
enda, sed inde terminatum relinquit quid sit istud tempus ita-
tum, & ad quem finem iustorum simplicitas præparetur, non
dum enim ad hoc disputatione pertinet, sed in sequentibus ostendetur. Sic igitur Job occulce insinuat, quare ab amicis irritetur, quos diuitias vocat, quia propteritatem huius mundi finem homi-
nina ponebant, quia primum iustitia homini. Ipse autem sua simplicitate non hoc primum quereret, sed aliud in tem-
pore statuto, & ideo fiduciam habebat, ut si inuocaret Dominum, ab eo exaudieret: quia diuitiae, iusti simplicitatem iridentes, non in hoc iustitiae, sed visque ad contemptum Dei procedunt, vñ de subdit: *Abludant r̄bernam predonum*, consequens au-
tem, quod ex quo finem suum in diuitiis ponunt, quod diuitias omnes vias exquirant ad hunc finem ultimum consequendum, vel
fraudando, vel quocunque alio modo, & sic efficiunt predones, dum predantur, diuitias abundant, ex hac autem abundan-
tia sequitur, contemptus Dei, vnde subditur: *Ex audacter pro-
secutio Deum*, tunc enim aliquis aliquid audacter facit, cum do-
cere hoc esse bonum, quod facit, cum enim conscientia eum re-
mordet de malo, non sine timore homo perpetrat malum, quia, ut dicitur Sap. 17: *Cum sit timida nequitia, daca est in omnium condemnationem*. Qui autem finem ultimum in diuitiis ponunt, ex hoc existimant bona omnia esse, per qua hanc finem, consequntur. Manifestum est autem, quod cum diuitias ac-
quirunt pradando, priuocant Deum, contra eius iustitiam faci-
tes, vnde consequntur, quod audacter priuocent Deum, vel
aliter ex diuitiis, quod homo in superbia erigitur, reputans se per eas sibi sufficere, & ex hoc contemnit Deum audacter, in di-
uitiis suis confidens, secundum illud Deut. 32. Incautus est dilectus, & recalcitrauit: Sed quia dixerat, abundant predonum tabernacula, qui prouocant Deum, ne forte responderetur, quia talis abundantia non est a Deo: subiungit: *Cum ipse dederit omnia in manis eorum*, cum ei virtus humana refire non pos-
sit, & hoc est quod dicit: *Si destruxeris nemem qui adficeret*. Item videmus aliquos homines in suis processibus impedit, etiam si non totaliter destruantur, licet habeant plurimos directores. Vnde manifestum est, quod hoc etiam ab aliqua excellentiori virtute fit: vnde subdit: *Ex si inclivis hominem*, scilicet in-
volvendo eum diuersis difficultibus. Nullus est qui aperiat, qui eum expedire possit. vnde in Ecclesiastic. 7. dicitur, Nemo potest corriger eum, quem Deus despexit. Deinde ostendit, quod modo possint homines experi diuinam potestiam in rebus naturalibus, præcipue quantum ad plu-
rias & accidit. vnde dicit: *Ex si consumierit aquas*, ne scilicet pluendo cadant. *Omnia secundum eum*, scilicet quae ex terra germinant. Et si emiserit eam, scilicet in magna abundantia: *Subseruent terram*, sicut in diluvio accidit, & licet hoc ex aliquibus causis naturalibus proueniat, scilicet quod aliquando pluvia cessent, & que ad omnitudinem siccitatem, aliquando autem abundant vique ad terrae subuertere, non tamē hoc diauinam potentiam subseruit, que ipsas naturales causas, ad proprios ordinavit effectus. sic igitur quasi ex præmissis concludens subdit: *Apud ipsum est fortitudo*, deinde incipiens progrede ad secundum membrum, adiungit: *Ex sapientia*. scilicet est, quasi apponens, quod manifestare intendit. Et autem proprium sapientiae, ut per eam rectum iudicium

F a Deo dari pro merito iusticie, cum etiam predonibus a Deo dentur.

LECTIO SECUNDA.

Q uia superioris posuerat Job ea, que Sophar de excellentiā diuine magnitudinis dixerat, esse omnibus manifesta, intendit hic ostendere quod hoc ad notitiam hominum peruenire potest per experimentum diuinum potentie, & sapientiae, in rebus humanis diuino iudicio subduntur, de quibus iudicare non posset nisi peccata cognoscatur, inter quae magnum locum obtinent deceptions & fraudes. Deinde ostendit per ea quae in rerum cognitionem deueniant, dicens: *Nonne auris verba diuidicat?* scilicet, dum ea audit. Ex siue condenatis saporem, nonne diuidicant? quia experimentum sensus est, conuenienter per iudicium sensuum virtutem experimenti manifestat, & principes per auditum & gustum, quia auditus inter omnes sensus est discipinabilior, vnde plurimum ad scientias contemplativas ualeat, gustus autem vel perceptum ciborum, qui quidem sensus homini necessari sunt ad vitam, vnde per iudicium gustus experimentum significat, quod de rebus actiis vita habentur: & propter hoc ex iudicio diuini sensum ostendit virtutem experimenti tam in speculatiis, quam in operatiis, cum subdit: *In antiquis est sapientia*, quae ad contemplationem pertinet, quia scilicet antiqui multa audiuerunt. *Ex in multo tempore prudentia*, quae ad actionem pertinet: quia scilicet, in multo tempore homines multa degulant utilia vel nocua. Sic igitur manifestata experientia virtute, subiungit id quod homines de Deo experi-
ri posunt, cum dicit: *Apud ipsum est sapientia, & fortitudo: Ex ipso habet consilium, & intelligentiam*, vbi quatuor Deo attribuit, que ex quo finem suum in diuitiis ponunt, quod diuitias omnes vias exquirant ad hunc finem ultimum consequendum, vel
fraudando, vel quocunque alio modo, & sic efficiunt predones, dum predantur, diuitias abundant, ex hac autem abundantia sequitur, contemptus Dei, vnde subditur: *Ex audacter pro-
secutio Deum*, tunc enim aliquis aliquid audacter facit, cum do-
cere hoc esse bonum, quod facit, cum enim conscientia eum re-
mordet de malo, non sine timore homo perpetrat malum, quia, ut dicitur Sap. 17: *Cum sit timida nequitia, daca est in omnium condemnationem*. Qui autem finem ultimum in diuitiis ponunt, ex hoc existimant bona omnia esse, per qua hanc finem, consequntur. Manifestum est autem, quod cum diuitias ac-
quirunt pradando, priuocant Deum, contra eius iustitiam faci-
tes, vnde consequntur, quod audacter priuocent Deum, vel
aliter ex diuitiis, quod homo in superbia erigitur, reputans se per eas sibi sufficere, & ex hoc contemnit Deum audacter, in di-
uitiis suis confidens, secundum illud Deut. 32. Incautus est dilectus, & recalcitrauit: Sed quia dixerat, abundant predonum tabernacula, qui prouocant Deum, ne forte responderetur, quia talis abundantia non est a Deo: subiungit: *Cum ipse dederit omnia in manis eorum*, cum ei virtus humana refire non pos-
sit, & hoc est quod dicit: *Si destruxeris nemem qui adficeret*. Item videmus aliquos homines in suis processibus impedit, etiam si non totaliter destruantur, licet habeant plurimos directores. Vnde manifestum est, quod hoc etiam ab aliqua excellentiori virtute fit: vnde subdit: *Ex si inclivis hominem*, scilicet in-
volvendo eum diuersis difficultibus. Nullus est qui aperiat, qui eum expedire possit. vnde in Ecclesiastic. 7. dicitur, Nemo potest corriger eum, quem Deus despexit. Deinde ostendit, quod modo possint homines experi diuinam potestiam in rebus naturalibus, præcipue quantum ad plu-
rias & accidit. vnde dicit: *Ex si consumierit aquas*, ne scilicet pluendo cadant. *Omnia secundum eum*, scilicet quae ex terra germinant. Et si emiserit eam, scilicet in magna abundantia: *Subseruent terram*, sicut in diluvio accidit, & licet hoc ex aliquibus causis naturalibus proueniat, scilicet quod aliquando pluvia cessent, & que ad omnitudinem siccitatem, aliquando autem abundant vique ad terrae subuertere, non tamē hoc diauinam potentiam subseruit, que ipsas naturales causas, ad proprios ordinavit effectus. sic igitur quasi ex præmissis concludens subdit: *Apud ipsum est fortitudo*, deinde incipiens progrede ad secundum membrum, adiungit: *Ex sapientia*. scilicet est, quasi apponens, quod manifestare intendit. Et autem proprium sapientiae, ut per eam rectum iudicium

judicium habeatur de rebus. ille autem recte iudicat de rerum A
veritate, qui potest discernere, quo modo aliquis decipiatur a
veritate declinans. ideo ad ostendendum quod in Deo sit sa-
pientia, subdit, *Ipsa nouis decipientem, & eum qui decipiatur*,
idest discernit recte iudicio deceptions, quibus aliquis pre-
termitat veritatem,

deuviando a recta ve-
ritatis cognitione. & hos quidem sup-
ponit ab eo, in quo
ad notitiam homi-
num peruenire po-
test per experimen-
tum diuinum poten-
tiae, & sapientiae, in
rebus humanis. *Ex ipso* primo manifestat,
quomodo hominem per experimentum,
a sensibus in rerum cognitionem deuen-
tient, dicitur: *Ex iudicando a recta ve-*
ritatis cognitione. Si continueratq[ue]s, omnia
siccabantur: si emiserit eas, sub-
uertent terram. Apud ipsum est
fortitudo & sapientia. Ipsa nouit
& decipientem, & eum qui deci-
pitur. Adducit consiliarios in stu-
tum finem, & iudices in stupore.
Baltheum regum dissoluit, & pre-
cinctus fuisse tenes eorum. Dicit
sacerdotes inglorios, & optimates
supplantat. Commutans la-
bium veracium, & doctrinam fe-
tis, nemo est qui adficeret, si incluse
rit hominem, nullus est qui ape-
riat. Si continueratq[ue]s, omnia
siccabantur: si emiserit eas, sub-
uertent terram. Apud ipsum est
fortitudo & sapientia. Ipsa nouit
& decipientem, & eum qui deci-
pitur. Adducit consiliarios in stu-
tum finem, & iudices in stupore.
Baltheum regum dissoluit, & pre-
cinctus fuisse tenes eorum. B
Qui immutat cor principum
populi terre, & decipit eos ut
frustra incedant per iniunium.
Palpabunt quasi in tenebris, &
non in luce, & errare eos faciet
qui resolvit, subdit: *Qui resolvit*
profunda de tenebris.
Iachimes in infimo
statu positus: & pp
hoc ignotus quasi in tenebris existentes, in gloria adducit eos, ali-
qua ruelatio, quā vero ad eos, qui ignorantes reputantur, subdit: *Ex producit in lucem umbram mortis*. umbra enim mor-
tis ignorante esse uidetur, vel ita ut sit, cum per cognitionem
maxime, uiuentia a non uiuentibus distinguatur, producit ergo
in lucem umbram mortis, quando uel ignorantibus sapientiam
tribuit, vel eos qui sapientes non erant, sapientes esse de-
monstrat, quorum sapientia erat prius ignorata, ut sic quod dic-
tum est. Eos qui oppressi fuerant releuat, dicatur quasi in op-
positum iustus quod dixerat, Baltheum regum dissoluit, quod ne-
ro subdit: Qui resolvit profunda de tenebris, contra id quod di-
xerat, Dicit sacerdotes inglorios, quod uero subdit: *Ex producit in lucem umbram mortis*, contra omnia qua sequuntur. Sicut au-
tem huiusmodi iterationem sublimitatus & deiectionis contra
singulares personas a Deo fieri dixerat, hoc idem, & circa totam
gentem ostendit subdus: *Qui multiplicat gentes*, scilicet uer-
nacolos hominum crescat. Et perdis eas, id est destruit aut bel-
lis, aut pestilentis. Et subversas, vel ex his casibus, vel oppressio
ne aliquius, vel aliquorum, qui inique præfident: *In integrum re-
stituit*, id est ad bonum statu reducit. Ostendo igitur quod in Deo
sit fortitudo, sapientia, & consilium, ultimo ostendit quod in Deo
sit intelligentia, quam diximus de cognitione ordinem principiorum
ad sequentia: non tamē ei conuenient inuestigare aliquid per
modum rationis, vt ratio facit, sic apud ipsum dicitur esse con-
silium, non per modum inquisitionis, sed per modum simplicis
& absolute cognitionis. Profunditus autem alieuius in con-
silio ex duobus perpendi potest, primo quidem, quando subtili-
tate sui consilii aduersarios, etiam si exercitati in consilio vi-
centiant, ad hoc deducit eos, quod necesse sit eis deficientibus
omnibus viis eorum ad finem inconvenientem peruenire: &
quantum ad hoc dicit: *Adducit consiliarios in stultum finem*, im-
pediendo scilicet, profunditatem sui consilii vias, quas inueniunt
ad finem huiusmodi, euidentur. Secundo autem ostendit
profunditas alieuius in consilio, quando aduersarios ad
hoc deducere potest subtilitatem sui consilii, vt ignorent quid eos
opereat agere: & quantum ad hoc subdit: *Et iudices in stu-
pore*, scilicet adducit. Dicit autem iudices, sapientes, qui de
agendis rectum iudicium consueverunt habere. sicut etiam &
in disputationibus speculatoris accidit, quod aliquis efficax
disputator haberetur, quia aduersarius ad inconveniens dedu-
cere potest, vel propulsio taliter firmare, quod in contrarium
nihil dici posset. sic autem & Deus contra hos aduersarios fa-
cit, quia & per vias, quas ipsi eligunt, eos ad perditionem
ducit, & suam virtutem & opera sic firmat, vt ab aduersariis
commoveri non possint. & quia hoc generaliter dixerat, con-
sequenter per specialia exempla manifestat ostendens, quomo-
do omnia, quae in rebus humanis excellebantur, profun-
ditate diuinum consilii in stultum finem & stuporem adducen-
tur. In rebus autem humanis excellunt reges secundum poten-
tiam: & quantum ad hos dicit: *Baltheus*, id est cingulum
militare. Regum dissoluit, in cingulo enim eorum potentia
designatur, secundum illud Psalm. 44. Accingere gladio tuo
super fenus tuum, potestissime. Et præcinctus fuisse tenes eorum,
scilicet dum in captiuitatem trahuntur. in quo maxi-
mus potestus defensus denotatur. Sacerdotes autem excellunt,
quanto m[od]i reverentiam, in qua habentur, de quibus subdit: *E*
Dicit sacerdotes inglorios, primates autem, & consiliarii ciui-
tatis aut regni excellere videntur secundum prudentiam in con-
silio: & de iis subdit: *Et optimates supplant*. id est decipit.
Philosophi autem excellunt in conderatione veritatis: & de
his dicit: *Communans labium veracium*, id est eorum, qui ad
veritatem loquuntur student: aliquando enim Deus obnu-
bilat eorum mentem per subtractionem sua gratia, vt verita-
tem inuenire non possint, & per consequens nec loqui, secun-
dum illud Rom. 1. Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.
excellunt etiam senes in directione iuuenum: & de his subdit:
Et dolinam fenus asperges, vel quia senes infatuantur, vel
quia totaliter de medio subtrahuntur. secundum illud Esa. 3.
Asperget dominus iudicem & prophetam, & ariolum, & se-
men, excellunt autem principes in autoritate, quam habent
alii in agendis dupliciter, uno modo per ignorantiam:
& quantum ad hoc dicit: *Palpabunt in tenebris*, &
non in luce, ut per tenebras ignorantia, per lucem
cognitione defigetur, & palpat autem aliqui
per ignorantiam ad modum eorum, dum
non considerant, nisi que presentialiter
tangendo sentiunt. Alio modo errant
aliui in agendis propter passiones,
quibus eorum ratio ligatur circa
particularia, ne iuuenientur
cognitionem, & non procedant per
agendum: & quantum ad
hoc subdit: *Et errare
facit quasi ebrios*.
sic enim ligatur
passione ratio,
sicut quadam
ebriera-
te.

alii præcipendi, & de his subdit: *Effundit despectio-
nem super principes*, ut scilicet despiciantur ab iis, qui eis obedire debeant
hac omnia pertinere uidentur ad hoc, quod dixerat, Adducit
consiliarios in stultum finem, sed quod aliquando aliqui ex in-
mo statu promoveantur ad sumnum, pertinere uidentur ad hoc

quod dixerat: *Et iu-*

dices in stuporem. &

quantum ad subdi-

tos: Ex eos qui oppres-

suerant relevat, ut

hoc referatur ad in-

potentes, potentia

maiorum oppres-*los*,

qui oppres-*los* de-*bet*

iectis interdum ad

statu positos: & pp

homines in infimo

statu positus: & pp

hoc ignotus quasi in tenebris existentes, in gloria adducit eos, ali-
qua ruelatio, quā vero ad eos, qui ignorantes reputantur, subdit: *Ex producit in lucem umbram mortis*. umbra enim mor-
tis ignorante esse uidetur, vel ita ut sit, cum per cognitionem
maxime, uiuentia a non uiuentibus distinguatur, producit ergo
in lucem umbram mortis, quando uel ignorantibus sapientiam
tribuit, vel eos qui sapientes non erant, sapientes esse de-
monstrat, quorum sapientia erat prius ignorata, ut sic quod dic-
tum est. Eos qui oppressi fuerant releuat, dicatur quasi in op-
positum iustus quod dixerat, Baltheum regum dissoluit, quod ne-
ro subdit: Qui resolvit profunda de tenebris, contra id quod di-
xerat, Dicit sacerdotes inglorios, quod uero subdit: *Ex producit in lucem umbram mortis*, contra omnia qua sequuntur. Sicut au-
tem huiusmodi iterationem sublimitatus & deiectionis contra
singulares personas a Deo fieri dixerat, hoc idem, & circa totam
gentem ostendit subdus: *Qui multiplicat gentes*, scilicet uer-
nacolos hominum crescat. Et perdis eas, id est destruit aut bel-
lis, aut pestilentis. Et subversas, vel ex his casibus, vel oppressio
ne aliquius, vel aliquorum, qui inique præfident: *In integrum re-
stituit*, id est ad bonum statu reducit. Ostendo igitur quod in Deo
sit fortitudo, sapientia, & consilium, ultimo ostendit quod in Deo
sit intelligentia, quam diximus de cognitione ordinem principiorum
ad sequentia: non tamē ei conuenient inuestigare aliquid per
modum rationis, vt ratio facit, sic apud ipsum dicitur esse con-
silium, non per modum inquisitionis, sed per modum simplicis
& absolute cognitionis. Profunditus autem alieuius in con-
silio ex duobus perpendi potest, primo quidem, quando subtili-
tate sui consilii aduersarios, etiam si exercitati in consilio vi-
centiant, ad hoc deducit eos, quod necesse sit eis deficientibus
omnibus viis eorum ad finem inconvenientem peruenire: &
quantum ad hoc dicit: *Adducit consiliarios in stultum finem*, im-
pediendo scilicet, profunditatem sui consilii vias, quas inueniunt
ad finem huiusmodi, euidentur. Secundo autem ostendit
profunditas alieuius in consilio, quando aduersarios ad
hoc deducere potest subtilitatem sui consilii, vt ignorent quid eos
opereat agere: & quantum ad hoc subdit: *Et iudices in stu-
pore*, scilicet adducit. Dicit autem iudices, sapientes, qui de
agendis rectum iudicium consueverunt habere. sicut etiam &
in disputationibus speculatoris accidit, quod aliquis efficax
disputator haberetur, quia aduersarius ad inconveniens dedu-
cere potest, vel propulsio taliter firmare, quod in contrarium
nihil dici posset. sic autem & Deus contra hos aduersarios fa-
cit, & iachimes in infimo statu positus: & per consequens & obnu-
bilat eorum mentem per subtractionem sua gratia, vt verita-
tem inuenire non possint, & per consequens nec loqui, secun-
dum illud Rom. 1. Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.
excellunt etiam senes in directione iuuenum: & de his subdit:
Et dolinam fenus asperges, vel quia senes infatuantur, vel
quia totaliter de medio subtrahuntur. secundum illud Esa. 3.
Asperget dominus iudicem & prophetam, & ariolum, & se-
men, excellunt autem principes in autoritate, quam habent
alii in agendis dupliciter, uno modo per ignorantiam:
& quantum ad hoc dicit: *Palpabunt in tenebris*, &
non in luce, ut per tenebras ignorantia, per lucem
cognitione defigetur, & palpat autem aliqui
per ignorantiam ad modum eorum, dum<br

LECTIO I.

Postquam ostenderat Iob quod per experimentum cognosci poterat diuinæ virtutis excellētia, quasi concludens subdit, *Ecce hec omnia nūdū oculus meus & audītū. quasi dicat, effectus prædictos,* quibus diuina fortitudo et sapientia & consilium & intellectus ostenditur, par tim visu, parim autem cognoui: nec in his sensibilibus effectibus mea cognitio requieuit, sed ex eis ad intelligentiam veritatis ascendi: unde subdit: *Et intellexi singula. Secundum scientiam vestram & ego non: nec inferior vestris sum. Sed tamen ad omnipotētem loquar, & disputare cū Deo cupio: prius uos ostendens fabratores mendaci, & cultores peruerorum dogmatum. Atque vitam taceretis, ut putaremī esse sapientes. Audite ergo correctionem.*

CAPITIS XIII.

LECTIO I.

Cecidit omnia hæc vidit oculus meus, & audītū auris mea: & intellectus singula. Secundum scientiam vestram & ego non: nec inferior vestris sum. Sed tamen ad omnipotētem loquar, & disputare cū Deo cupio: prius uos ostendens fabratores mendaci, & cultores peruerorum dogmatum. Atque vitam taceretis, ut putaremī esse sapientes. Audite ergo correctionem.

Fdolis utebantur, ostendendo scilicet fragilitatem humanam, quæ facile labitur in peccatum, & comparando eam ad diuinam excellentiam, ut sic probabilis reputetur, Iob iniquum fuisse, quam Deum esse iniustum, & ideo subiungit: *Pro illo loqua mihi dolor.* quia quasi pro Deo dolos loqebantur, dum dolose impietatem ipsi Iob imponere nitebantur Deum esse iustum detenderent.

Possent autem dicere se non dolose contra Iob aliquid dicere, sed hoc tantum dicere, quod purabat. ostendit ergo Iob, quod si hoc verum esset, quod a dolositate excusarentur, in aliud uitium labebantur, scilicet in accusationem personarum, quæ iustitiam iudicavit. Est enim personarū acceptio, si aliquis iustitia alicuius, que appetat, contemnit

Aut negat propter magnitudinem alterius, licet iustitiam eius cognovit. Si igitur amici Iob eum esse iniquum iudicabant, uidentes in eo iustitiam manifestam, haec sola diuina magnitudo confidat one, licet intelligere non possent secundum sua dogmata qualiter Iob iuste puniatur a Deo, in suo iudicio, quo Iob condemnabat, quasi Dei personam accipere videbantur. & ideo subdit: *Nūquid faciem eius accipiū? & pro eo indicare nūtimi? quod signanter dicit, quia illi pro alio quo iudicare nūtit, qui eius iustitia nō cognoscit, & tamen conatur qualescum quas uias adiuueniunt ad hoc, quod eius causam iustam cile ollendat. Contingit tamen quandoque, quod aliquis alicuius causam fraudulenter defendens, ei placeat, etiam si sit iustus, quod esse potest dupliciter: uno modo quia ignorat suam causam esse iustam, sed vt vultus errores defruat: quibus suppositis sequitur, quod est in iustitia apud Deum. unde subdit: *Prius nos ostendens fabricatores mendaci, quia hoc mendaciam adiuueniunt, quod lob iniquam vitam duxisset. In hoc autem mendacium deuenerant propter hoc, quod circa fidem, qua Deus colitur, errabant, credentes quod in hac uita tantum fieret meritorū & pecuniarum retributio. & ideo subdit: Et cultores peruerorum dogmatum: qui enī uera cognitione Dei decinia, non Deum, sed sua falsa dogmata colit, non autem si intelligentēdū est, quod dicit: Prius nos ostendens, quasi prius in ordine sequētis doctrinam destrutus sit prava eorū dogmata, & postmodū cū Deo disputatus: sed quia dum cum Deo disputare intendit, hoc primum est in intentione sua, vt eorum dogmata destruantur: contingit autem quandoque ut aliqui aliqua probabilitate licet falsa proponant: sed dum ea uerisimiliter defendunt, nesciunt aut probare, in loquendo suam insipientiam manifestant, quod amīcī Iob contingebat. & ideo subdit: Atque uiriam tacetis, ut puta emini esse sapientes. quia est pro hoc ipsum quod uerba falsa dogmata inconvenienter defendunt, & probatis, uos insipientes esse demontant, quia ergo falsa dogmata proponitis, & ad eorū manifestationem inconvenientia media astatim, ideo correctione ne indigeris, & hoc est quod concludit subdens: *Audite ergo correctiones meas.* qua uerbi processum corrigam, Et iudicium laborum meorum attende, quod uerba falsa dogmata condemnet. Primo autem intendit corrigere eorum inconvenientem processum, ad eorum falsa dogmata destruenda procedit sub figura diuinæ disputationis. Quare enim proponebant bonorum & malorum operum præmia & pœnas in hac uita retribuī, ad iustitiam Dei defendendam iam oporebat, quod quædam mendacia astatim erumperent, cum enim manifestum sit quodam innocentis & iusti in hac uita aduersitatis præmi, necesse erat etiā iusti imponere crimina ad Dei iustitiam defendendam, & sic Iob, quem afflictum videbant, impietatis arguebant. Non autem conuenienter medio uitum, qui ueritatem per mendaciam defendit, & ideo dicit: *Nūquid Deus indiges mendacio uero? quia dicat, nunquid necessarium est, quod ad defendendum diuinam iustitiam mendacia astatim erupint?* Quod enim non potest nisi per mendaciam defendi, impossibile est esse verum. Cum autem aliquis contra manifestam ueritatem mentiri nititur, cogitare aliquas dolosas & fraudulentas uias adiuuenire, ut mendacium aliquia fraude possit colorare, sic & isti cum contra iustitiam Iob, quæ omnibus manifesta erat, mentiri conarentur, quorundam illud**

Illud propter quod tantum Deum timeat, ubi superueniet, sciāt aduersitas præsens, secundum illud quod dicitur Proverb. 10. Quod timet impius, ueniet super eum. & quia ipsi uane Iob promiserant, quod etiam post mortem in memoria hominum remaneret, ipse contrarium eis promittit, quasi eos irridens, dicens: *Memoria nostra comparabitur cineri.* sicut enim ci- nis post consumptiōnem lignorum ad modicum durat, ita fama hominis post mortem cito petrificat. vnde expectare famam post mortem, & animam meam porto in manibus meis? Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Veruntamen uias meas in conspectu cuius argua, & ipse erit salvator meus. Non enim ueniet in conspectu tem, sed hoc etiam pro nihilo ducens, contrarium eis promittit dicens: *Et redigentur in lumen cernes nefre, per cernes eorum, potentiam & dignitatem designans;* quas dicit esse redigendas in lumen, id est in rem, contemptibilē & infirmam.

LECTIO II.

Secunda paulisper, vt loquar quacunque mihi mens suggesterit. Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis? Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Veruntamen uias meas in conspectu cuius argua, & ipse erit salvator meus. Non enim ueniet in conspectu tem, sed hoc etiam pro nihilo ducens, contrarium eis promittit dicens: *Et redigentur in lumen cernes nefre, per cernes eorum, potentiam & dignitatem designans;* quas dicit esse redigendas in lumen, id est in rem, contemptibili & infirmam.

LECTIO SECUNDA.

Postquam Iob correxerat amicorum processum, qui mendacium iustitiam nitebantur defendere, nunc procedit ad eorum falsa dogmata destruenda sub figura diuinæ disputationis. Et primo petet audentiam, quasi grandia dicturus, dicens: *Tace paulisper, us loquar quacunque mihi mens suggesterit.* hoc addit, ne forte dicentes tu inaniam loqueris, ideo non es audiendus: sed paulisper audire quidquid aliquis loquatur, non est durum: licet hoc addat ad designandum, quod non componderet audentia, vel adiungendio dolos locuturus sit, sed illud quod habet in mente. Duo autem impuserant Iob eius amici, scilicet impatientiam & iactantiam, quorum uerba a se excludit, ne videatur in sequenti disputatione uel ex ira, vel ex superbia locuturus. Considerandū est autem, quod impatientia contingit ex tristitia superabundantia non moderate per rationem: superabundans autem tristitia de speratione inducit, ex desperatione autem contingit, quod homo salutem & corporis & animæ paripendit. vt ergo a le impatientiam excludat dicit: *Quare lacero carnes meas dentibus meis?* quasi dicat, nulla est ratio quare de corporis salute desperem per impatientiam ad modum eorum, qui desperantes corporali uita, fame oppresi carnes suas comedunt. & iterum: *Quare animam meam porto in manibus meis?* id est nulla est ratio, quare salutem anime meae paripendam, illud enim quod in manibus portatur, de facili amitterit: videatur quod eius aueratio non multum timeatur, quia enim aliquis amittere timeret, diligenter abscondit: & rationem, quare nec per impatientiam carnes lacerare debet, ne animam in manibus portare, subdit dicens: *Etiam si occiderit me, in ipso sperabo.* quasi dicat: non credatis quod propter mala temporalia, que patior, de Deo sperare cœlauerit. si enim spes mea est de Deo propter bona temporalia tantum, cogitet desperare, si supra dixerat, Disputare cum Deo cupio: ex nunc loquitur quasi Deum habens præsentem, & cum eo disputans, videbatur autem disputatio hominis ad Deum esse indebita propter excellentiam, qua Deus hominem excellit. Sed considerandum est, quod veritas ex diuersitate personarum non uariatur. vnde cum aliquis veritatem loquitur, vincit non potest, cum quoque disputet, certus autem erat Iob, quod veritatem loquebatur, sibi a Deo per donum fidei & sapientie inspirata. Dinde ueritate non diffidens, petebat se diuina fortitudine non premi, neque per mala præfertiliter illata, neque per timorem inferendorum: & hoc est quod dicit: *Duo tam sum ne facias mihi?* & tunc a facie tua non abscondi, id est, non amittere tecum disputare. timentes enim, se abscondere solent a facie eorum, quis timet. quae autem sunt ista duo, ostendit subdens: *Manum tuam longe fac a me.* id est, non me persecutas per flagella presentia. Et formido tua non me terret. quantum ad dagella futura. his enim duobus modis potest impediri homo, ne etiam veritatem quam certissime nouit, disputando defendere possit, dum vel molestat in corpore, vel solicitatur in anima timore, aut aliqua alia passione. Est autem disputatio inter duas personas, scilicet opponentes & respondentem, ingrediens ergo disputationem cum Deo, et ei optionem viriliter perferam eligendi, vel opponentis, vel respondentibus, vnde dicit: *Voca me, & ego respondabo tibi.* quasi dicat: obicias, & respondabo. Aut certe loquar. obiciendo. Et tu respondebis. hoc autem dicit anigmate, ostendit paratum se esse ad verumque, siue ad defendendum veritatem quam profitetur, siue ad impugnandum quod contra veritatem diceretur. Primo autem Deo dat per sonam opposentis: secundo, responderet Iob ad illa que sibi posset respondere, ibi, Cur faciem tuam abscondis? Ad primum ergo dicit: *Quanta habeo iniquitates & peccata? sceleris mea atque delicta omnia.* Vbi considerandum est quod amici Iob, quasi causam Dei agentes, contra Iob disputatione videbantur, secundum illud quod supra dixit, Numquid faciem eius accipiter, & pro Deo iudicare nūtimi? amici autem Iob, hoc circa ipsum opponebant, quod pro peccatis suis punitus erat. Hoc igitur sibi a Deo obiciendum expedit dicens: *Quanta habeo iniquitates & peccata? sceleris mea atque delicta omnia.* qui dicit: si sic est, quod pro peccatis meis me affligis, ut amici mei pro te loqui. C. 3 qui

mo suam disputationem ingreditur, Duo tantum ne facias &c. Reddit autem auditores attentos dupliciter, uno quidem modo per occultationem dicendorum. cum enim ea, quæ dicenda sunt, difficultia profitemur, auditores attentiores redduntur, vnde dicit: *Audite sermonem meum, & enigmata percipite auri bus vestris.* Aerig- eius omnis hypocrita. Audite me dicimus sermo ob securus, qui aliud pre tendit in superficie, & aliud interius significat. vñ subdit; Si fuerit iudicatur, scio quod iustus inueniatur. Quis est qui iudicetur mecum? veniat. quare tancens consumor? Duo tantum ne facias. Ait: quod non dicitur iustitia vestra, cum supra dixerat, Vias meas in conspectu eius arguan, sed de veritate doctrinæ de qua quasi in iudicio contendebatur. Ille autem in iudicio inuenitur iustus, pro quo sententia fertur, vnde cum aliquis in disputando verum dicitur demonstratur, quasi in iudicio iustus inueniatur. Postquam ergo auditores reddidit attentos, modum disputationis determinat: vult enim disputatione quasi cum aliquo contendens: & hoc est quod subdit: *Quis est qui iudicetur mecum?* id est cum quo de veritate disputerem. Veniat. id est ad disputandum accedit. Causam autem quare de veritate disputatione intendat, subdit dicens: *Quare tacens consumor?* homo enim per disputationem præsentis virtutis paulatim consumitur, & precipue cum est infiltratus subiectus, sicut erat Iob. Tacens autem consumitur, qui sic præsentem vitam decurrat, quod tamen sue sapientie per doctrinam nullum vestigium relinquit. ne ergo Iob hoc patretur, dispositus non tacere de veritate, vt consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed tacendo interius magis a dolore angustia, & quodam modo sua taciturnitate consumitur. quia ergo disputationem perterretur, dispositus non tacere de veritate, ut consumptus corpore post mortem viueret in sua doctrina, vel potest hoc ad aliam intentionem referri: cum enim aliquis dolorem, quem in corde patitur, exterior exprimit, pro quodam modo eius animus mitigatur: sed

qui conantes, calumniantur, peto, ut mihi ostendas pro quibus peccatis tam grauiter me affligis, vnde non dicit, quas habeo iniquitates, sed quancas, quia si non est alia ratio aduersitatum praesentium, quam peccata hominum, ut amici Job opinabantur, necesse est maxima peccata esse, quae maximis afflictionibus puniuntur. Peccatorum autem quaedam sunt commissa, quae contra praecepta legis negativa sunt, quaedam omessa quaebus praecepta affirmativa negliguntur.

Commititur autem aliquid contra praeceptum legis tripliciter, uno modo, quia est in nocumenum proximi, ut furum, homicidiu[m] & huicmodi, quae proprie iniquitates dicuntur; quia aquitati iustitia, quae est ad alterum, emeritaria, alio modo, secundum quod homo peccat in seipso per deordinationem sui actus, ut appareat in peccatis praecepit gula & luxuria; & haec dicuntur peccata, quasi deordinatio quaedam hominis. Tertio modo committuntur aliqua directe contra Deum, ut blasphemia, sacrilegium & huicmodi: & haec proprie sui gravitatem sceleram dicuntur, omissiones autem proprie dignificantur delicta. Deinde quasi faciente eo, cui partes opponentes dederat, ipse partes placentis possum, & inquit de causa sua punitionis.

Et prius, qui possit aliquis dicere, quod Deus eum puniuit quasi injuriam, & hanc causam excludit, dicens: *Cur faciem tuam, obsonit, & arbitriis me iniuriam tuum?* Iniquum enim videatur, quod aliquis alium sibi inimicum arbitretur absque causa, tanta autem inimicitia conueniens esse non potest nisi offensa. tunc ergo manifestum est, quod Deus hominem inimicum libi arbitrat, quando eius peccata manifestatur, pecuerat autem Job sibi ostendit sua peccata, nec erant ei offensa. non ergo apparet ratio, quare Deus sibi inimicatur: hoc est quod inquit dicens: *Cur faciem tuam absonit?* quasi latenter, & ex ratione occulta eius odio habens, facies enim homini odiebit aperta est, quando rationem sui odii non occulat. Secundo, qui possit aliquis dicere, quod Deus eum puniuit, ut in ipso ostenderet suam potentiam, hanc etiam causam excludit dicens: *Contra folium quod vento rapitur ostendit potentiam tuam.* non enim conueniens est, quod aliquis fortissimum suam potentiam velit ostendere in re debilitissima. Comparatur autem humana conditio folio, quod vento rapitur: quia in seipso homo fragilis est, & infirmus, sicut folium quod de facili cadit, & nihilominus decursum temporis, & varietate fortune ducitur ut folium vento. vnde videatur inconvenienter dici quod Deus ad hoc solum aliquem hominem puniat, quod in eo suam potentiam ostendat. Tertio ergo posset dicere, quod Deus puniuit eum propter peccata, quia in sua inuentute commisit: & hoc etiam excludit dicens: *Et stipulam secum persequeris, & scribis enim contra me amaritudines, & confundere me vis peccatis adolescentie mea.* homo enim in inuentute comparatur herbe virente, sed in sententia comparatur quasi stipula sicca. idem ergo videatur hominem punire in sententiā pro peccatis adolescentiae, ac si aliquis pro defectu herbe virente, defuerit, in stipulam. Sed considerandum est, quod in hac inquisitione ab hac sententiā non recedit, quod aduersitates hominem ex diuīnū iudicio, inferuntur, ad quod significandum dicit: *Scribis contra me amaritudines, ac si amaritudines, idest aduersitates hominum, ex scriptura diuinā sententiā procedant.* Quarto, quia possit aliquis dicere, quod licet Job gravia peccata non commiserit, tamen aliqua peccata commisit, sine quibus prafens vita non agitur, & pro his sic punitus est: hoc etiam excludit dicens: *Possisti in neru pedem meum, & obseruasti omnes feritas meas, & refugia pedum meorum considerasti,* qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum quod comeditur linea, ubi considerandum est, quod illi, qui ponuntur in carceris neruo, sic ligantur, quod a neru divertere non possunt, sicut autem pes hominis constringitur neruo, ita processus hominis constringitur lege diuinā iustitiae, a qua divertere non licet: & hoc est quod dicit: *Possisti in neru pedem meum,* ad diuinam autem iustitiam pertinet, ut facta hominū discutiat, non

F solum quid unusquisque faciat, sed etiam quo animo, vel quo si. & ideo dicit: *Obseruasti omnes feritas meas.* quantum ad factas Et refugia pedum meorum considerasti; quantum ad effectū facientis, vel etiam quantum ad quicunque circumstantias operis. Ita actionabile autem videtur, qd Deus tantam diligentiam de actionibus puniuntur. Peccatorum autem quae-

CAPITIUS XIII.

LECTIO I.

Homo natus de muliere brevi: niuens tempore, repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit uelut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. Et dignum ducis super humerum aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium? Quis potest facere mundum & immundo conceptum femine? Nonne tu qui solus es?

LECTIO PRIMA.

Homo: natu de muliere, quasi de re fragili. & quantum ad durationem, cum dicit: *Breni nivens tempore,* & quantum ad conditionem cum dicit: *Repletur multis miseriis,* ubi quod expone videatur quod supra dixerat, Contra folium, quod vento rapitur, ostendit potentiam tuam. Secundo excludit ea de quibus homines gloriori possent: quorum primū est corporis pulchritudo, quia possit homo in iuventute, sed ista gloria nulla est, quia cito transit ad modum floris. Secundū est fama, quia diu non durat. vnde dicit: *Et fugit uelut umbra, umbra, n. transiunt nullum uestigium, aut memo riae mance.* Tertium est potestas & virtus, quae aliquis se & sua conferuare conatur, & cōtra hoc dicit: *Et nunquam in eodem statu permanet.* & posunt haec tria ad tria superiora referri. Homo, natus de muliere quasi flos egreditur & cito conteritur. Autem breui viuit tempore, ut velut umbra fugiat, cuius non restat vestigium. Si autem multis repletur mitteris, ut si interdum prospicit & gaudio potior, nunquam tamen in eodem statu permaneat. Tertio autem admiratur diligentiam diuinę prouidentiam circa hominem: mirabile enim videtur, quod de te tam fragili & despacta Deus tantam curam habeat. Quamvis autem omnia diuinā prouidentię subline, specialiter tamen sollicitudo diuinā circa hominem, apparet in tribus. Primo quidem, quantum ad hoc, quod ei leges & praecepta vivendi dedit: & hoc tangit cum dicit: *Et dignum ducis super huicmodi aperire oculos tuos,* eo modo loquendi, quo aliquis dicit super aliquem oculos tuos aperire, cum eum dirigit, & alias eius considerat. Secundo, quantum ad hoc, quod Deus hominem pro bonis premiat, & pro malis punit: & hoc tangit cum dicit: *Et adducere enim secum in iudicium.* Tertio quantum ad hoc quod Deus cum virtutibus ornat, quibus contra feditatis peccati se mundum consueat. & hoc tangit cum dicit: *Quis possit facere mundum de immundo conceptum femine?* sicut quidem hominis immundū est, non secundum naturam, sed secundum concupiscentię infectionem, de hoc tamen immundo semine homo conceptus, interdum mundus inuenitur per virtutem, sicut autem de frigido facere calidum, est eius, quod per se calidū est, ita de immundo facere mundum, est eius, qui per se mundus est, & ideo ludit: Nonne tu qui solus es? scilicet ure & per te ipsum mundus puritas enim & munditia in solo Deo perficie inueniuntur, in quo nec impunitas, nec defectus aliquis esse potest. vnde quidquid quoquaque modo mundum vel purum est, a Deo nū dicunt & puritatem habet.

L E C.

LECTIO SECUNDA.

Admiratus fuerat Job de dignatione diuinā circa homines, cum tamen homo sit, tam fragilis & miserae conditionis, considerato statu vite præsentis, sed hæc admiratio cef-

sat, si consideretur,

quod post hæc vitā,

homini alia vita re-

seruatur, & quia in

externū permaneat.

& ideo ad hoc often-

dendum ex nunc co-

natur, præsens er-

go, quasi supponēs,

quod ostenderet in-

tendū, & breuitatē

præsens vita, cum

dicit: *Breni dies ho-*

mini sunt: numerus

mensum eius apud re-

git; apud nos nu-

merum illorum esse

dicimus, quorum

numerus a nobis sta-

bilitur. & iterū præ-

mitit invenitabilita-

ten diuinæ determi-

nationis, cum dicit:

Constituti terminos

eius, qui præteri nō

poterunt. diuinā nō

dispositio nō fallit-

ur: vnde hominem, vel diutius vel minus viuere,

quam diuina diuinitas habet, est impossibile, licet hunc hominem punc,

vel prius mori, si contingens, si in se consideretur.

Sunt autem

termini humanae vita præstabiliti ex aliquibus corporali-

bus caulis, puta ex complexione, vel ex aliquo huicmodi,

veltra quis vita hominis procendi non potest: quidamvis autem

possit deficere ex aliqua accidentali causa: sed terminos præfici-

tutos secundum diuinā prouidentiam, sub qua omnia cadunt,

ne in plus, nec in minus vita hominis potest, præterire.

Præmitte etiam alterius vita expectationem, cum dicit:

Recede paululum ab eo, si quiescas, donec opta venias, et sic mercenari

diei eius. vbi considerandum est, quod sic filii est causa diei, ita eius autem vita, vnde considerandum est, quod in diutius est, vnde considerandum est, quod sic per mortem cōsumū, vnde nihil eius remaneat, vnde secundum hanc rationem appetit, quod impossibile sit ipsum iterum reparari ad uitam, & hoc est quod subdit: *Quomodo si recedat aqua de mari, & fluvius vacuus factus, si homo cum dormierit, idest cum moreus fuerit, non resurget a morte.* Euilem autem impossibilitatis esse videretur, ut incorruptibilis corrumptatur, & ut totaliter corrupta, iterum reparatur, calum autem incorruptibile est, & ideo subdit: *Donec ar-*

teratur etiam, non enigilabit, quasi reuulsus. Nec absurde de sonno suo, ad operam vita pergebat, quasi dicit: sic impossibile est calum attiri, idest corrumpti, ita impossibile est hominem morem resurrexit, & hoc quidem dicitur, ut dictum est, supposito quod de homine nil remaneat post mortem, secundum hoc quod dictum est: *Vbi quis est vel potest hoc referri ad opinionem il-*

lorum, qui ponebant totum vniuersum corporale illud corrum-

pendum, & iterum reparandum, in qua quidem reparacione ne-

rebus eisdem homines rediuturos, ut sit sensus, durante isto mu-

ndo, homo a morte non resurget. Fides autem catholica non ponit

quod de homine nil remaneat post mortem, secundum hoc quod

dictum est: Vbi quis est vel potest hoc referri ad opinionem il-

lorum, qui ponebant totum vniuersum corporale illud corrum-

pendum, & iterum reparandum, in qua quidem reparacione ne-

rebus eisdem homines rediuturos, ut sit sensus, durante isto mu-

ndo, homo a morte non resurget. Fides autem catholica non ponit

quod de homine nil remaneat post mortem, secundum hoc quod

dictum est: Vbi quis est vel potest hoc referri ad opinionem il-

lorum, qui ponebant totum vniuersum corporale illud corrum-

pendum, & iterum reparandum, in qua quidem reparacione ne-

rebus eisdem homines rediuturos, ut sit sensus, durante isto mu-

ndo, homo a morte non resurget. Fides autem catholica non ponit

quod de homine nil remaneat post mortem, secundum hoc quod

dictum est: Vbi quis est vel potest hoc referri ad opinionem il-

lorum, qui ponebant totum vniuersum corporale illud corrum-

pendum, & iterum reparandum, in qua quidem reparacione ne-

rebus eisdem homines rediuturos, ut sit sensus, durante isto mu-

ndo, homo a morte non resurget. Fides autem catholica non ponit

quod de homine nil remaneat post mortem, secundum hoc quod

dictum est: Vbi quis est vel potest hoc referri ad opinionem il-

lorum, qui ponebant totum vniuersum corporale illud corrum-

pendum, & iterum reparandum, in qua quidem reparacione ne-

rebus eisdem homines rediuturos, ut sit sensus, durante isto mu-

ndo, homo a morte non resurget. Fides autem catholica non ponit

quod de homine nil remaneat post mortem, secundum hoc quod

dictum est: Vbi quis est vel potest hoc referri ad opinionem il-

lorum, qui ponebant totum vniuersum corporale illud corrum-

pendum, & iterum reparandum, in qua quidem reparacione ne-

rebus eisdem homines rediuturos, ut sit sensus, durante isto mu-

ndo, homo a morte non resurget. Fides autem catholica non ponit

quod de homine nil remaneat post mortem, secundum hoc quod

dictum est: Vbi quis est vel potest hoc referri ad opinionem il-

lorum, qui ponebant totum vniuersum corporale illud corrum-

pendum, & iterum reparandum, in qua quidem reparacione ne-

rebus eisdem homines rediuturos, ut sit sensus, durante isto mu-

ndo, homo a morte non resurget. Fides autem catholica non ponit

quod de homine nil remaneat post mortem, secundum hoc quod

dictum est: Vbi quis est vel potest hoc referri ad opinionem il-

lorum, qui ponebant totum vniuersum corporale illud corrum-

pendum, & iterum reparandum, in qua quidem reparacione ne-

rebus eisdem homines rediuturos, ut sit sensus, durante isto mu-

ndo, homo a morte non resurget. Fides autem catholica non ponit

quod de homine nil remaneat post mortem, secundum hoc quod

dictum est: Vbi quis est vel potest hoc referri

am, unde dixerat: Recede paululum ab eo. videatur enim Deus homini esse iratus; quando beneficium uitæ ei subtrahit, & præcipue cum credamus mortem ex peccato primi hominis prouidimus, quomodo au tem se protegi velit etiam in inferno, exponit subdens: Et confitas mihi tempus in quo recordari mei. videatur enim Deus hominius tamen oblitus, quando ei subtrahit beneficium vite, tunc ergo eius recordatur, cu ipsum ad uitam reducit, constituerit ergo tempus, in quo Deus hominius mortui recordetur, nil immutatio mea. Vocabis me, & ego respôdebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram. Tu quidè gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis: Signasti quasi in facculo delicta mea: sed curasti iniquitatem meam.

LECTIO

Non cadens defluit: & faxum transfertur de lo-
urectionis: & fati
conuenienter hic no-
minat protectione:
um enim artifex,
isoluto artificio,
x eadem materia non intendit iterum edificium reparare, ut
ote domum vel aliquid huiusmodi, de materia dissipati edificii,
nullam curam habere videatur; sed quando ex ea intendit edi-
cum reparare, diligenter custodire ne pereat. hanc ergo custo-
diam protectionem vocat. Postquam igitur desiderii suum de-
refugiendo ex presbit, quia desideria quandoque sunt etiam im-
possibilium, consequenter sub questione ponit, utrum videlicet
quandoque futurum sit, quod ipse desiderauit. unde subdit: *Pu-*
ta
*n*a m o r t u s homo, cur sum uita? & super hoc quid ipsa fentia,
stendit dicens: *Cunctis diebus quibus nunc milito, expelto, donec*
venia immutatio mea, vbi confidardum est, quod supra, vitam
*ominiis super terram militare comparauerat, & diebus merce-
narii, quia tam milites quam mercenarii aliquid post statum*
presentem expectant: & ideo sicut supra resurrectionis statum
per diem optatum mercenarii expersit, ita & nunc sub statu
*line militis, idem ostendit. Et notandum est, quod optatum si-
em non expectat in aliqua parte temporis huius vita, quia cu-
tius dies huius vite statui militaria deputat dicens, *Cunctis diebus*
*alibus nunc milito, iterum notandum est, quod homo non expe-
ctat aliam vitam huic similem, quia tunc & illa est etitia, sed*
expectat vitam in qua non militet, sed triumphet & regnet, &
*ideo dicit, *Expelto donec venia immutatio mea, quasi dicat, In hac***

F Etia hominum bona vel mala in sua memoria conferuat ad retiri
buendum pro eis bona vel mala : vnde subdit ; *Signisti quafi in
fasculo delicta mea*. Ea enim quae signantur in fasculo, diligenter
conservamus : & ne ita signatio diuinam misericordiam
excluderet, subdit ; *Sed curias iniquitatem neam*. Quas uici dicat,

co suo. Lapidès excavant aquæ,
& alluvione paulatim terra con-
sumitur, & homines ergo simi-
liter perdes. Roborasti eum
paululum, ut in perpetuum tran-
fiseret, immutabis faciem eius, &
emittes eum. Siue nobiles fieu-
rint filij eius, siue ignobiles:
non intelliger. Attamen caro
eius, dum viuet, dolebit: &
anima illius super semetipsos lu-
gebit.

SECTION V.

PO ST & V A M
Iob suam sententiam de futura resur-
rectione proposita est, hic probabilitas rationibus eam in-
nuit. Et prima ratio sumitur ex comparatione hominis ad inferiores creaturas,

que totaliter consumunq[ue] abfque spe reparationis. Omnia n[on] quae generantur, corruptioni subiecta sunt. vnde & montes, lices videantur firmissimi, tamen ex certis causis post aliquam rem porum curricula dissoluuntur: & hoc est quod dicit. *Mons ca- denus defluit.* faxa etiam licet videatur fortissima, tamen vel per violatorem, vel aliaq[ue] naturali causa exciduntur: & hoc est quod sequitur: *Ita fixum transfruerit de loco suo,* lapides etiam li- ter videantur durissimi, aquis tamen excavantur. & hoc est quod subditur: *Lapides excavant aqua.* Terra autem licet videatur stabilissima, tamen a sua dispositione paulatim immutatur: & hoc est quod lubdit: *Ita allusione paulatim terra consumitur,* inconueniens autem esset, si esset eadem ratio corruptionis ho- minis, & rerum predictarum: & inde concludit quasi incon-ueniens, *Ez homines ergo similliter perdetis?* quasi dicat: non est conueniens, quod similliter corrumpanter homines, sicut aliæ creature corporales, nam predicatæ creaturae totaliter corrum- puntur, vnde non reparantur eadem numero: homo vero licet corrumpatur secundum corpus, remanet tamen incorruptibili- lis secundum animam, quæ totum genus corporalium transe- dit, ut sic remaneant spes reparationis. Deinde inducit ad idem rationes, sumptas ex proprietatibus hominis. in duobus autem excellit homo omnes inferiores creaturas, quorum unum est virtus operativa: et enim dominus lui actus per liberum arbitrium, quod nulli alii corporali creaturæ competit, & secundum hoc homo est potestior qualibet creatura corporali, vnde & alius vitetur propter seipsum. Aliud autem in quo excellit, est cognitio intellectiva, quæ cum sit in mente, aliquod tamè eius indicium apparet in corpore, præcipue in facie, quam habet homo valde diuersum ab aliis animalibus, ex his duobus appar- ret, quod homo nō sic corrumpitur sicut alia animalia, ut in per- petuum non sit. Quantum ad primum horum dicit: *Koborati- um paululum, ut in perpetuum tranxerit.* quasi dicat, non est con-ueniens quod tantum robur homini præstirum, ad modicum tempus sit, quod postea in perpetuum non esset stultum enim videretur, si aliquis faceret fortissimum instrumentum, vt ad modicam horam eo vteretur, & postea ipsum omnino proice- ret. Virtus autem cuiuscunque creaturae corporeis est determinata ad finitos effectus, sed virtus liberti arbitrii se habet ad infinitas actiones: vñ hoc ipsum attestatur virtuti anima, ad hoc q[uod] in infinitu[m] datur quād ad hoc. ad intellectū, dicit: *Immutabilis faciem eius,* et emittens eum, quasi dicat: non est cōueniens q[uod] tu facies eius mutaueris, id est diuersificaueris ab aliis animalibus, & tñ emitas eum a statu virte in perpetuum nō redditum, sicut alia animalia, per faciem autem intellectivam cognitioni accipi solet, propter hoc, quod est proprium rationalis creaturae. Intellectua lis autem cognitionis non potest conuenire, nisi substantia incorrupibilis, vt a philosophis probatur. Posset autem aliquis dis- cire, quod licet homo post mortem ad vitam non redeat, tamē non in perpetuum pertransfit, in quantum quodammodo viuit in suis filiis. quod etiam verba Baldath sonant, cum supra di- xit, Hæc est latitia viae eius, vt rursum de terra alii germinen- tur. Sed hanc responsionem excludit Iob subdenus, *Sine nobis fuerint filii eius, sine ignobiles, non intelligent;* quasi dicat: homo per intellectum caput aeternū boni, vnde & naturaliter ipsum desiderat. Bonum autem, quod est in successione filiorum, non potest satiare appetitum intellectualem, si homo totaliter per mortem consumatur, ut in perpetuum non sit: quia appetitus in intellectu non quietescit nisi in bono intellecto: bonu autem quod est in successione filiorum, non intelligit homo neque d[icit] viuit, neque post mortem, si totaliter definit esse per mor-

tem non ergo ad æternitatem huius boni tendit appetitus intel-
lectus hominis, sed ad bonum vel malum quod in seipso ha-
bet, unde subdit: *Atramen caro eius, dum visus, dolebit;* & anima
ipsius super semetipsum lugebit; ubi duplice dolorem distinguuit,
vnum quidem carnis in apprehensione sensus, aliud autem ani-
mæ ex apprehensio-
ne intellexus uel
imaginationis, qui
proprie dicitur tristi-
tia, & hic luctus no-
minatur.

CAPITIS DECIMI QVINTI.
LECTIO I.

E S P O N D E N S autem

CAPITIS DECIMI QVINTI.

L E C T I O II

L E C T I O I .

A V DITIS ver-
bis Iob Eli-
phaz, non ad profun-
ditatem sententia-
rum ei respödet, sed
nititur ad caluminio
se reprehendendum
aliqua verba a Iob
prolata, secundum
superficiem ipsorum
verborum ea consi-
derans, & non secun-
dum profunditatem
intellexus eorum.
& primo quidem re-
prehendit hoc, quod
Iob dixerat in prin-
cipio sua locutionis,
Et mihi est cor sicut
& vobis, nec infer-
ior uestri sum: in
quo quidem de duo

E S P O N D E N S autem
Eliphaz Themanites di-
xit, Nunquid sapiens re-
pondebit quasi in uentu loqués,
& implebit ardore stomachum
suum? Arguis uerbis eum, qui
non est aequalis tibi, & loqueris
quod tibi non expedit. Quan-
tum in te est, euacuasti timorem,
& tulisti preces coram Deo. Dó-
cuit enim iniquitas tua os tuum,
& imitaris linguam blasphemantia-
tum. Condemnabit te os tuum,
& non ego: & labia tua respon-
debunt tibi. Nunquid primus ho-
mo tu natus es, & ante omnes col-
les formatus? Nunquid consí-
lium Dei audisti, & inferior teerit
eius sapientia? Quid nosti quod
ignoremus? quid intelligis quod
nesciamus? Et senes & antiqui

bus eum notat: pri-
mo quidem de inani gloria, quia seipsum commendat, & hoc est
quod dicit: *N*onquid sapiens respondebit quasi in uennum loquens?
in ventre enim loqui videtur, qui ad gloriam captandam verba componit. secundo autem de iracundia, proper hoc, quod ob
iurgando loqui inceperat, cum dixerat. Ergo uos estis soli homines
&c. & video subdit, *E*t impiebit ardore stomachum suum i' ident
iracundia animum suum. Deinde reprehendit eum de hoc quod
dixerat, Disputare cum Deo cupio. & iterum: *D*uo tantum ne
facias mihi, & tunc a facie tua non abfondas &c. in que quidem
eum notat multipliciter. Primo quidem de superbia, quia con-
tra maiorem contendit, & hoc est quod dicit: *A*rguis eum ner-
bis, qui non est aequalis tui. Secundo de stultitia, quia Eliphaz D
talem disputationem nocivam reputabat, vnde subdit: *E*t que
ris quod tibi non expedit, disputando scilicet cum Deo. & quare
non expedit cum eo disputatione, ostendit per hoc, quod huiusmo^d
di disputatione duo ualde necessaria excludere videtur, quorum
primum est timor Dei: qui enim timet aliquem, non praesumit
cum eo contendere, vnde et Iob supra dixerat, formido
tua non me terreat, & ideo Eliphaz hic subdit: *Q*uantum in te
est, euacuisti timorem. quia scilicet conatus es a te timorem Dei
excludere. Secundum est oratio ad Deum, non enim est eiusdem
contendere cum aliquo, & cum rogare, & ideo subdit: *E*t in illis.

idest abstulisti. *Preces coram Domino, contra id quod supra Eli-*
phaz dixerat, quamobrem ego deprecabor Dominum. Disputa-
uerat autem Iob cum Deo, non ex superbit, sed ex fiduci ve-
ritatis, sed Eliphaz temerarie iudicauit hoc ex iniuritate proce-
dere, unde subdit; *Docuit enim iniq[ue]itas tua et tuum.* & hoc ex
effectu apparuit, quia blasphemias, unde sequitur: *Ex imitari*
tinguit blasphemantiam, blasphemans enim sicut qui Dei iustitia
negat; sed lingua blasphemantis immutari videtur, qui cum Deo
disputat de eius iustitia. Disputare enim de aliquo videtur esse
dubitantis de illo, dubitans autem est pro principiis neganti. Vo-
lens ergo Eliphaz cetera disputationem loqui, primo dicit quod
Iob tam manifeste male locutus est, quod non indiget alio re-
prehensor, sed ipsa verba eius indicant eius malitiam, & hoc
est quod dicit; *Ex condemnabit te tuum, & non egas, & labia tua*
*respondebunt tibi, quasi dicat: non indigent uestra tua alia respon-
dente, sed ipsa te interminut.* Ostendit tamen multipliciter di-
sputationem predicatum non fusile conuenientem, primo quidē
per comparationem eius ad omnes creaturās si enim aliqua crea-
tura cum Deo contendere posset, hoc praecepit competenter pri-
ma & excellentissimā creaturā, quod non conueniebat Iob, un-
de dicit; *Nunquid primus homo tu natus es?* & ante omnes colles for-
matus est hoc scilicet, competenter tibi pro toto humano genere,
uel pro tota creatura disputare cum Deo? Secundū per compa-

tionem ad Deum, ille enim potest cum aliquo de factis eius disputare conuenienter, qui cognoscit rationē, quam ille, cum quod disputat, operatur: quam cognoscere potest dupliciter: uno modo ut ab aliis discens, alio modo, ut per superiorē sapientiam de factis alterius iudicans: sed neptrum competit. Iob in compa-

sunt in nobis: multo vetustiores,
quam patres tui. Nunquid grande est ut consoletur te Deus? sed
verba tua prava hoc prohibent.
Quid te eleuat cor tuum, & quasi
magna cogitans attonitos habes
oculos? Quid tumet contra Deum
spiritus tuus: ut proferas de ore
tuo huiuscmodi sermones?

LECTIO IX.

Vi d est homo, ut im-
maculatus sit, & ut iu-
stus appareat natus de
muliere? Ecce inter san-
ctos eius nemo immutabilis, &
cali non sunt in mundi in conspectu
eius; Quanto magis abominabi-
lis & inutilis homo, qui bibit qua-
si aquam iniquitatem? Ostendam
tibi audi me, quod vidi narrabo
tibi. Sapientes constentur, &
non abscondunt patres suos, Qui

pore. *Sunt in nobis.*
nulto neistiores quam patres tuū. idest quā magistrīa quibus
cientiam accepisti. uel ad literām, quām tuū progenitores. per
maiorē autem uerūstācē, maiorem sapientiā vult intelligi.
quia per experimentū longi temporis aliquis sapientiā reddit
ur. Quarto, ex parte iphius Iob ostendit disputationē eius cū
Deo, non fuisse conuenientem, & primo quidem, quia fuit nocī-
na, explicans quā supra dixerat, Loqueris. quod tibi non expē-
*dit, unde dicit: *N*onquid grande est, ut consoleris te Deus? & quāsi*
licet, facile est Deo, ut te ad statūm prolisperitudo reducas, quia
*psa. vulnera & medetur, ut supra dixerat: *Sed uerba tua prava**oc prohibent. quibus irā Dei magis contra te prouocas. Secun-*
do, ostendit quid hinc vana & superba, exponens quod supra di-
terat, Nunquid sapientiā respondebit, quis dicat, in ventum lo-
*queris. unde subdit: *Q*uid te eleuat cor tuū & feliciter per super-*
biā, ut intantum de diuinā sapientiā prūsumas. & lignum fu-
*erbie ostendit subdicens: *E*st quasi magna cogitans auctorū habu-*
culo & cum enim aliquis aliqua magna & mirabilia considerat,
stupore adductus, & ex inde contingit, quod oculos attoni
os habeat. Tertio ostendit, quod disputationē eius fuit p̄fūlsum p̄-
ro & impia, exponens quod supra dixerat, arguit eum uerbis, qui
*est aequalis tibi, unde subdit: *Q*uid sumes contra Deum? *spir-*
*tuū tuū, ut profetas de ore tuo hispiā modis sermones***

LECTIO SECUNDA

Ost **Q** **V** **A** **M** Eliphaz reprehederat Iob de hoc, quod Deus ad disputandum prouocauerat, quod videbatur ad presumptionem sapientiae pertinere in re reprehendere eum de presumptione iustitia super hoc, quod dixerat, Si fueris iudicatus, scio quod iustus inueniar, quod quidem Eliphaz impugnat, primo uideam ex fragilitate conditionis humanae, per quam homo disertus uita peccatum: unde dicit: *Quid est homo sis immaculatus?* Et etiam difficulter operatur bonus, unde subdit: *Pris insinuat natus de muliere;* quia ut dicitur in proverbiis, In abun- tanti iustitia uirtus maxima est; quia non uideatur competere ei ex infirmitate originem haber. Secundo impugnat idem, ex imparacione sublimium creaturarum, unde subit: *Ecce inter natos eius,* idest angelos. *Nemo immutabilis,* scilicet per naturam propriam, sed solum dono divinae gratiae, qui posse in pecunia defecit. *Et celi,* qui tenent supremum locum puritatis ter corpora. *Non sunt mundi conspiciens,* idest per comparationem ad ipsum, quia sunt materiales & corporales & mutabiles. Tertio, impugnat idem ex propria conditione ipsius Iob, qua minori concludens: *Quanto magis abominabilis,* per peccatum, *Immutabilis,* per defectum iustitia. *Homo non ubique quasi aquila*

Iniquitatem id est, qui pro nihil, & absque aliqua obseruatione, F iniquitatem committit, qui enim habet utrum, cum aliqua obseruatione habet, ne inebritetur quod in potu aqua non obser- a- tio. In hoc ergo ipsius Nobis non quod de facili ad iniquitatem declinaretur, faciat aliquis de facili & in proprio habeat quoddam equa- bilitat. Offendatur si- budi, audi me ergo. Post hunc solis data est terra: & non trā-

bus foliis data est terra: & non trahit alienus per eos. Cunctis diebus suis impensis superbit, & numerus annorum incertus est tyranidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius, & cum pax sit, ille semper insidias suscipitur. Non credit quod reveri possit de tenebris ad lucem, circumspectans vndeque gladium. Cum se mouerit ad quaresum 'panem, nouit quod paratus sit in manu eius tenebrarum dies. Terribet eum tribulatio, & angustia uallabit eum, sicut regem qui preparatur ad prelium. Terredit enim aduerlus

Iudicad qd a Deo quibz
rebas; Audi me, attente, vnde autem ostendere possit, manife-
stat subdens; Q uod iudi, felicit, ex proprio intellectu inge-
niens; Narrabo tibi. Et iterum, non erubetis dicens quod ub
alii audiui, eos in authoritate inducens; Quia sapientes
confitentur, & non abscondunt patres suos, a quibus felicit, si pien
tiam percepimus, hoc enim insipientium est & superhorum, vi E
qua ab aliis accepteum, si i scribant, & quare non sicut osten-
dendi, ex eorum dignitate ostendite, cum habitis; Q uibus solis
date & terra, & poteris hoc indifferenter & sub eodem senti re-
ferriri, vel ad sapientes, vel ad partes sapientum, quos vult intelligi,
etiam sapientes. Sapientibus enim solis terra data esse dici-
tur, quia bonorum terrenorum ipsi sunt domini, videntes eis ad
suum bonum, insipientes autem videntur eis ad suum damnum,
secundum illud Sapien. 14. Creatura facta sunt in misericordia
pedibus insipientium, & iterum ad corundum dignitatem often-
dendam subdit: Es non transfiguratus alienus per eos, qui videlicet,
ii, qui sunt a sapientia alieni, consorcio latientium annunciarari
non posunt, vel qui sapientes ab extraneis non suppeditacur.
per illos enim alienis transire dicunt, qui ab aliquo alieno vin-
cuntur, & subiiciuntur. Postquam auditorem attentum redi-
diderat, iam contra verba Iob disputans respondere conatur, I
ex quibus duo intelligit, primo quidem, quod Iob in angustia
& timore uiuebat, quasi Deus eum perseguente, & infidias ci-
piente, quia dixerat; Arbitraris ne iniuriam tuum: & obseruant
omnes feminas meas. Secundo, quia de sua conflumpeione crede-
bat eum dubitare, quia dixerat, Scribis contra me amaritudi-
nes, & consumere me us peccatis adolescentiae mea. Primo er-
go loquitus contra primum, & secundo contra secundum ibi,

LECTIO III.

Sabitabit in ciuitatibus
detolatis, & in domibus
decretis, que in tumu-
s sunt redacte. Non ditabitur, nec
perseuerabit substaria eius, nec mit-
teretur in terrâ radicem suam, nec recederet
e tenebris. Ramos eius arefaciet.

bulaio. scilicet, ab
sibi immensis. Et angustia uallabit eum, scilicet per mortis
orem ex omni parte. Sic regem, qui preparatur ad prelium.
ex enim qui preparatur ad prelium sic angustiatur timore, ne
vidat, quod tamen molitur initios destruere, quo autem me-
rit in tantum misericordiam timoris impius & tyrannus deueniat,
tendit subdens: Texitur enim aduersus Deum manum suam, con-
tra Deum agendo. Et contra eminenter rebatur efi, id est, po-
nitia sibi data uita est contra Deum & quoniam modo contra Deum
erit ostendit subdens. Ceterum aduersus eum eretto collo, id
superbius, per superbiam enim maxime homo Deo resistit,
per humilitatem subici debet, secundum illud Ecclesiastis. Initio
peribit homini, apostolatare a Deo. Sic ille qui Deum dil-
igit, in via eius currite dicitur propter promptitudinem volun-
tatis ad seruendum eum, ita & superbus propter presumptiōnē
irritus, contra Deum currite dicitur. Superbia enim ex abundan-
tia temporalium rerum oritur folerit, & ideo sequitur. Et pin-
cipiis carnice armans efi, scilicet, contra Deum superbiendo. Pin-
ciudo enim ex abundantia humorum creatur, vnde abundantia
temporalium significat. Sic ut autem humilitas principium est
sapientiae, ita superbia sapientiae est impedimentum, vnde se-
quitur. Operari faciem eius crebrius, per operumtum enim es-
timandum cognitionis delignatur, nec solum opulen-
tia, que est superbia causa, in ipso inuenitur, sed etiam ad col-
terales eius derivatur, vnde sequitur; Et de ratione eius aris
dependet, per quam omnis significare incedit, quod Iob ex opu-
nitia in superbiis incidit, per quam contra Deum se erexit, &
rannidem in homines exercuit, & ideo in hac suspcionem
euenit, ut Deum sibi aduerfarium, & insidiatorē suspicetur.

LECTIO TERTIA.

superbit. id est ex ollitur contra Deum, & in documentum hominum dies autem hios dicit, non dies vita eius, sed dies potestatis vel prosperitatis. Sed quia voluntas nocendi est homini a seipso, potestas autem a Deo, non potest seire quanto tempore ei decur turas implendi suam impianu voluntatem, unde subditur: *Et numerus amionum incurvus si tyrannidis eius, & ex illa incertitudine sequitur suspicio, & timor, quam conque tener de scribit dicens: Sonitus terroris semper in auribus istius, quia sci licet ad quemlibet tumorem timer aliquid contra te parati, quasi de nullo confidens, propter quod subdit: Et cum pas sit, ille mis dies suspicatur.* id est, cum nullus contra eum aliquid molatur, aperte tamen de omnibus formidat per suam impianu volitatem, qua paratus est, omnibus nocere. Cum autem aliquis de aliis suis inimicis timer, sperare potest liberationem, etiam si ad horam succumbat, per adiutorium amicorum, sed ille qui de nullo confidit, sed de omnibus timer, non potest sperare, quod post oppressionem reletetur, & ideo subdit: *Non credit quod reveri posse de rebus ad lucem, id est, de statu adueniatis ad statu pro speritatis circumpstantias undique gladium.* id est ex omni parte inimicos sibi imminere uidentur. & hoc specialiter dicit propter hoc, quod Job dixerat, quasi putredo consumens sum, & quasi vestimentum quod comeditur a tinea, per quod intellexit Eliphaz, Job desperatus de sua liberatione. Contingit autem quando-

*lili, & alia personæ coniunctæ per quas homo interdum a statutis aduersitatis resurgat, sed filii Iob occisi erant, & eius familiæ perierat, & ipsius infinitate oppressus erat: quod innuit subdens: *Es auferens spiritus oris sui.* id est superbia verborum suorum, & non posset aliquo modo recuperationem spectare, nè etiâ modo molestiam sentis. Iob autem molestabatur, & ne aliquis crederet, quid hæc disputatio esset facilis amicis Iob pp eminenter scientiam, Iob autem molestia propter scientiæ defectum, hoc excludit ostendens, quid si adueritate non deprimeretur, & esset in statu amicorum suorum, similia loqui posset, unde di-*

a Deo, quem super-
bia verborum offen-
dit, unde subdit: Non creder frustra er-
rare deceptus, quod
aliquo pretio redimen-
dus sit. id est, quod
aliquo auxilio libe-
randus sit de tribu-
flamma; & auferetur spiritu öris
eius. Non creder frustra errore
deceptus, quod aliquo pretio re-
dimendus sit. Antequam dies
eius impleantur, peribit, & ma-
nus eius arescent. Lædetur quasi

bis ueborum, offen-
dit, unde subdit: Non creder frustra er-
rare deceptus, quid
aliquo pretio redimen-
dus sit. id est, quod
aliquo auxilio liber-
randus sit de tribu-
latione. Quartam
amartitudinem po-
nit abbreviationem
uita, unde subdit:
Antequam dies eius
impleatur, peribit,
id est morietur; ante
quam perficiatur te-
pus exitus eius: Et

uterus eius preparat dolos .
CAPITIS . XVI .
LECTIO I .
ESCONDENS . autem lob
dixit . Audiui frequen
ter talia , consolatores o
neris uos omnes elitis . Nutquid
habebunt finem uestra uentosa e
aut aliquid tibi molestum est si lo
queris ? Poteram et ego similiue
stri loqui , atque utinam esset ani
ma uestra pro anima mea . Conso

CAPITIS XVI.

LECTIO I.

RESPONDENS. autem lob-
dixit: Audiui frequen-
ter talia; consolatores o-
fero uos omnes estis. Nunquid
abebunt finem, uerba ienofa?
Est aliquid tibi molestum est si lo-
teris? Pótérām & ego similia nō
loqui, atque utinam esset ani-
a uesta pro anima mea. Confo-

stat ex parte ipsius qui partur; unde hoc subdit: *Congregatio enim hypocritae ferilis*, id est illa, quæ congregantur ab hypocrita, infrauctuosa redduntur. *Et igitur deuorabit tabernacula eorum*, qui libenter munera accipiunt, sicut enim interdum ex diuino iudicio, ut ea, quæ male acquisita sunt, defacili consumantur, & hoc dicit, notat Iob de impietate, & hy pocriſi, quæ propter huiusmodi peccata, ei aduenturas acciderint. Et ad tertium peccatum, scilicet dolositatem, unde sequitur: *Concepit doloram*, id est praexecogitauit in corde suo, qualiter ali⁹ dolores inferret, eius quidem conceptus est, omnem suum insule illatum; unde sequitur: *Et peperit iniquitatem*, adiungit con sequente modum, quo perficiat dicens: *Et inter utero eius preparat dolos*, hypocritarum enim est, non manifeſt, sed dolole, alii monumentum inferre. Per utrum autem eorū intelligitur, in quo sunt conceptus spirituales, sicut in utero conceptus corporales.

LECTIO PRIMA.

LET PHAZ in sua responsione durius contra Iob locutus fuerat, unde Iob in principio sui sermonis eum arguit de inconvenienti consolatione, primo quidem, quia frequenter eadē repetebat, tam ipse quām amici eius. vnde dicit; *Audiri frequenter talia, quasi dicat, uerba locutio circa idem versatur.* diuersis enim verbis ad idem intrendebant, scilicet ad arguendum Iob, quod pro peccatis suis in aduerstitates inciderat, & ideo subdit; *Consolatori orerofis nos effis.* consolatoris enim officium est ea dicere, quibus dolor mitigetur, onerosus ergo consolator est, qui ea loquitur, qua magis animum exasperant, possent ramen hæc excusam habere, quando ad utilitatem aliquam verba exasperantia proferrentur, & ueritatem concinerent, aut etiam breuiet & pertinaciter dicentes, fed si aliquis verba exasperantia contra concorditatum falso, inutiliter & prolixo prosequatur, onerosus consolator uidetur. vnde subdit; *Nunquid habebunt finem verba sensatio?* in hoc enim quod dicit; *Nunquid habebunt finem,* ostendit quod prolixo immorabantur circa verba exasperantia; in hoc vero quod dicit; *Uerba sensatio,* ostendit quod iniuria & falsa erant, soliditatem non habentia. Ostendit autem consequenter, quod nō erat paritas ex virtute parte in haec disputatione, quia amici Iob ab aliis molestia loquebantur; unde dicit; *Aus diuidit molestum tibi effsi loquaris.* quasi dicat, id est ea prolixo loqueris in meam calumniam, quia ex hoc nullo

A modo molestiam sentis. Iob autem molestatibus, & ne aliquis crederet, quod haec disputatio esset facilis amicis Iob propter eminentem scientiam. Iob autem molesta propter scientiam defectum, hoc excludit ostendens, quod si aduersitate non deprimeretur, & esset in statu amicorum suorum, similia loqui posset, unde di-

Blaret & ego uos sermonibus, &
mouerem caput meum super uos.
Röborarem uos ore meo: & mo-
uerem labia mea quasi pärçens uo-
bis. Sed quid agam? Si locutus
fuo, non quiecerit dolor meus,
& si faccio, non recedet a me.
Nunc autem opprescit me dolor
meus, & in nihilum redacti sunt
omites artus mei. Rüga mea testi-
monium dicunt contra me, & su-
scitatur falsiloquioz aduersus fa-
ciam meam, conträdicens mihi.
Collectis farragoribus suis in me, &

Collegit furem suum in me, & comminans mihi infirmum contra me dentibus suis: hostis meus terribilis oculis me intuitus est. Aperuerunt super me ora sua, & exprobrantes percusserunt maximam meam, satiati sunt penitus meis. Concluist me Deus apud iniquum, & manibus impiorum me tradidit. Ego ille quondam opulentus, repente contritus sum: tenuit certicem meam, confregit me, & posuit me sibi quasi in signum. Circumdedit me lanceis suis, concul

...ne per impāci-
tiam desiceretis. *E*s moverem labia, scilicet ad loquēdūm: *Quasi*
parcens nobis, idest simulans me ex misericordia quid ad nos hā-
bērem, loqui, sicut uos cōtra me facitis. *H*ic igitur tuus effet mihi
loqui, sicut & uobis, si in statu netro essem. *S*ed nunc impēdior
dolorē, qui non tollit nec locutio[n]e, nec taciturnitate, vnde
tūbās: *S*ed quid agam si locutus fuero, non quiesceret dolor meus,
E & si tacuero, non recedes a me. *E*st autem duplex dolor, unus qui-
dem interior, qui tristitia nominatur, proueniens ex apprehen-
sione aliquius mali inherens, alijs autem ex dolor exterior,
D qui est dolor secundum sensum, puta ex diuinisq[ue] coniuncti pio-
nēns, ex aliquo huismodi. *P*rimus quidem igitur horum
dolorum collatio[n]e tollit potest, non autem secundus. & ideo
consequenter ostendit, quod intelligit de hoc secundo dolore,
qui verbis non tollitur, dicens; *N*unc autem oppressi me dolor
meus, idest impedit me, ne faciliter & liberè vī possum ratiocinari.

natione, sicut ante solebam, nam cum est dolor vehemens in sensu, oportet quod intentio anima: euocetur vel impediatur ab intellectu alium consideratione, & quod de dolore corporali intelligat, ostendit subdens: *Et in nihilum redacti sunt omnes arzur mei*, omnia enim membra eius vulnerata erant, sicut supra dictum est, quod Sathan percussit Iob vlcere pessimo a planta pedis usque ad verticem, & non solum dissipaciones membrorum dolorem sensibilem mili ingenerat, sed etiam sunt in argumentum contra me. A mīcī enim Iob videntes eum sic vicerat, ex hoc argumentabantur, quod grauite peccasset, putantes hoc ei in prenā peccati accidisse: & hoc est quod sequitur: *Ruge mea refūminior dicunt contra me*. ex infirmitatibus enim corrugatur corpus propter humidi consumptiōēm, sicut ex senectute: quomodo autem ruge contra ipsum testimoniū perhibeant, ostendit subdens: *Et suscitator falsiloquus aduersus faciem meam, contradicens mihi*, fallum enim dixerat Eliphaz, quod propter peccatum in hanc infirmitatem incurrit, vel poret dici, quod Iob intellexit per spiritum sanctum suum aduersariem a diabolo procuratam Deo permittente, vnde quicquid pastus est vel in damnis suis & filiorum, vel in proprii corporis vlcere, vel etiā in molestacione vxoris & amicorum, totum hoc diabolo attribuit quasi instiganti, ipsum rōgo vocat falsiloquum contra suam faciem suscitatum, quia intelligebat instigante diabolo amicos suos contradicentes ēi, & secundum hunc tensum planius est quod sequitur: *Collegit furorem suum in me*, uidetur cuīm diabolus totum furorem suum contra Iob collegisse, dūa oīni mo-

do nocendi ipsum impugnauit, & non solum in præterito me affectavit, sed in futurum mihi ministratur. & hoc est quod sequitur: *Et comminatus mihi in rebus contra me dencibus suis*, & loquitur per similitudinem bestie, quæ homini commandando dentes contra ipsum parat: hoc autem dicit propter hoc, quia Eliphaz vix ad mortem ei sub persona impia mala inimicorum praenunciaverat, intelligebat autem huiusmodi comminationes per os Eliphaz a diabolo esse procucratae, & ideo dicebat, quod denique contra eum intreverat. Non solum autem Eliphaz verbis comminationis contra eum usus fuerat, sed etiam de facilius eius male iudicauerat: eum impium & hypocritam nominauit: & ideo subdit: *Hoc tuus meus terribilis regis me iniquitate*, scilicet enim oculis aliquem aliquis in tueretur, quando facta eius benigne interpretaretur: sed quando bona interpretetur in malum, tunc terribilibus oculis inquietur. & ideo subdit: *Apprehensum super mea sua*, scilicet amici mei ab hoste meo inrigatis: & hoc exponit subdens: *Exprobantes percussorum maxillam meam*, ille enim dicte aliquid in faciem percuerit, quando ei improprium in facie dicit: amici autem Iob multa inproperia contra eum dixerant, peccata multa exprobantes, & quia nulli homines iudicarent peccata, puniri de iustitia levarent, secundum illud psal. 57: *Lorabitur in te omnis qui videt inuiditiam*: amici Iob se iutus reputant, Iob autem peccatore, de peccatis gaudebant quodammodo, quasi diuina iustitia congratulans eis, & ideo sequitur: *Satias sunt patres meis*, & ne aliquis crederet quod Iob opinaretur huiusmodi peccata ab Deo inflictas non esse, quia dixerant ab hoste se esse atque, ad hoc excludendum subdit: *Conclusus me Deus apud iniquum*, id est diabolum, concedendo me, scilicet potestat ipsius: *Et manus impiorum me tradidit*, quantum ad eos qui initium diabolum eum delictis vel verbis affixerant. Intellexit enim Iob afflictiones suas libi per diabolum, non quidem per se, sed permitemente Deo irrogatas: & huius signum evidens ostendit quadrupliciter, primo quidem, quia a maxima prosperitate non paulatim decedit, sicut consuetum est in rebus humanis, sed subito totaliter corruvit, quod non uideret posse subito casu accidere, sed ex sola diuina ordinatione, & hoc est quod dicit: *Ego illi opulentia quondam repente contritus sum*, in hoc quod dicit: *Opulentus*, designatur diuitiarum abundantia, in hoc autem quod dicit: *Illi*, designatur claritas famæ eius, quia ab hominibus demonstrabatur. Secundum autem signum est, quod totaliter corruit quod sciendum subdit: *Tenuit ceruicem meam, confregit me*, & loquitur per similitudinem alicuius fortissimi viri, qui ali cuius debilis ceruice apprehensa, eam confringenter, & sic totaliter eum de vita auferret, sic enim Iob uidebatur totaliter prosperitas statum amississe. Tertium signum est, quod non una aduersitas, sed multis simul concurrentibus oppressus fuit, ut supra narratum est, & quantum ad hoc subdit: *Posuit me sibi quasi in signum*, quod ponitur diversis ligationibus terrena, & ideo subdit: *Circundedit me lancea suis*, ubi similitudinem tripli certarum aduersitatum describit, primo namque ostendit se ex certius vulneratum in rebus pollescit, & ad hoc pertinet quod dicit: *Circundedit me lancea suis*, res enim exteriores circa nos sunt quasi extrinsecus, tunc ergo homo lancea aduersitatis circumdat, quando in rebus exterioribus damnificatur. Secundum autem dicit se percussum interiorum, quia tamen ad corporalem afflictionem, & hoc est quod subdit: *commixtus sum lumbos meos*, quasi dicat non solum in circuitu lanceatus sum, sed uulnera peruenientia vixque ad interiora, in quibus delectabatur, que per lumbos significantur, quibus vel delectatio, vel etiam generationis origo, unde etiam per lumbos filii oppresi possunt assignari. & iustus per ostendit multipliciter per confusionis exasperatione vulnus cum subdit: *Non perperca*, quasi retrahens manum suam a percussione, ne grauius diffenderet, sed grauius iactat, & hoc est quod subdit: *Et effudi in terra uiscera mea*, quia scilicet omnes filios suos & filias una ruina opprescit. Tertio, ostendit multitudinem percussionis ex iis que in propria persona est paulus, unde subdit: *Et concidit me*, in propria scilicet persona, *Vlceres*, *Vlcus proprius posuit super vulnus mortis filiorum*. Quartum

signum est, quod eius tribulatio ex diuina prouidentia processit, cui resisti non potuit, nec remedium adhiberi, secundum illud quod supra dictum est, Deus cuius ira nullus resistere potest, & hoc est quod subdit: *Irruit in me quasi gigas*, cui propter magnitudinem potestatis homo debilis resistere non potest. &

meus. Ecce enim in celo testis meus, & cōscius meus in excelsis.

LECTIO II.

ER BOSI amici mei, ad Deum stillat oculus meus. Atque utinam sic iudicaretur noster cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis eum? scilicet amicus suo. Fasces mea cum collega suo. Ecce enim breves anni transiunt, & semitam, per quam non revertar, ambulo.

quæ tanto fuisse detestabilior, quanto per graves aduersitates commendari non potuisse, secundum quod contra quodam in psal. 34. dicitur, *Dilexisti sunt, nec compunisti*. & ideo consequenter descripta sua aduersitate ostendit se humiliatum, primo quidem quantum ad exteriorem habuit cum dicit: *Sacrum confusum per eum meam*, talis enim habitus est humiliatus signum, ut legitur de Niniuitis Ioræ 3. Similiter etiam cipri adhibetur ad recognoscendum propriam fragilitatem. vnde Abram dixit Gen. 18. Loquar ad Dominum meum cum sum puluis & cunctis, unde subdit: *Et operui cinere carnem meam*, legitur enim supra, quod in sterquilino fedebat in signum humiliatus. Secundo ostendit suam humilitatem per multitudinem fetu, cuius duos signa ponit, primo quidem tuorem faciei, cuo dicit, *Facies mea immutata a feta*, ascendente enim multa lacrymatum materia ad caput, facies plorantium intumescit. Secundo vero impedimentum iustus, & hoc est quod subdit: *Et palpebre mee caligauerunt*, scilicet a fetu. Ad literam, propter discursum humorum iustus oculorum impeditur: ex iis autem que de grauitate sue aduersitatis praenuntiatur, & de magnitudine sue humiliatis, possit aliquid suspicari, quod ipse quasi recognoscere grauitatem suorum peccatorum per penitentia humiliauerit, reputans le prouis peccatis afflictum, quod Eliphaz innuere uolebat, dicens, Ecce inter sanctos neminem mutabilis &c. & ideo ad hoc remouendum dicit: *Hec passus sum absque iniquitate manus mea*, per quod excludit a se peccata operi, subdit autem, *Cum haberem manus ad Deum precem*, & excludat a se peccatum indevotionis & omissionis, per quod uidetur responderi ei quod supra a. i. 1. dicit Sophar: Si iniuriam que est in manu tu abituleris, leuare poteris manum tuam absque macula. Sed ad excludendum inanitatem Iob, Eliphaz iam bis usus fuerat argumento suprapotato ex fragilitate terrena naturæ, nam supra dixerat, Ecce qui seruenti ei non sunt stabiles, quanto magis si qui habent domos luteas? & postea supra decimoquinto idem repetenter dicit: Cœli non sunt mundi in conspectu eius, quanto magis ab hominibus & inutili homo? & ideo ad hoc excludendum subdit: *Terra ne operis sanguinem meum*, & intelligit per sanguinem, sui corporis afflictionem, hic autem sanguis operietur, si pro culpa suiller effusus, si enim non habere gloriam, operietur autem a terra si occasione terrena fragilitate præsumptio de procedenti culpa præsumeretur, si autem sanguis eius ablique culpa suit effusus, iustum querelam habuit contra effundentem, sicut Gen. 4. dicitur, Ecce vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra: Hic autem clamor lateret, si iusta cōsequio sua videtur, quasi eius pro culpa fuerit punitus. & ideo subdit: *Negue iniuriam in te locum lauendi claram mensuram*, ex terrena cōversatione fragilitate videat iniuste cōqueri, quasi simul culpa puniat. Verum est autem quod difficile est homine terrena cōversatione ablique iniuriant peccati mortalitatem: nō est autem impossibile Deo adiuuare, qui est interioris puritatis est testis: & ideo subdit, *Ecce, n. in calafatis meis q.d. ideo terra non poterit sanguine, quia mar est tellus moni celi q. plumpio de fragilitate terre*, Est autem hic tellus celi idoneus, quia est cōscientia secreta iusta, vñ subdit: *Et cōscius meus in excelsis*, quasi dicat, ideo in infinito terra non poterit locu latendi clamor meus non habemus, ipsi nos seducimus. & per hoc exprimit quod supra dixerat de sua innocentia, *Hec passus sum absque iniquitate manus mea*, subdit autem: *Et in amaritudinibus meorum oculus meus*. Pluraliter autem dicit amaritudinibus propter multiplices aduersitates, quas supra enumerauit, dicit autem, *Moratur*, quia quamvis inter amaritudines se humiliauerit, saccum confusus super eum suam, adhuc tamen amaritudines perseverant, attribuit autem amaritudines oculo propter fletum, de quo supra dixerat, *Facies mea intumescit*.

LECTIO SECUNDA.

POET QVAM Iob descripsit magnitudinem sue aduersitatis, & suam humiliatem, & inopacitatem, procedit viterbius ad im-

ad improbadam vanam consolationem, quam amici eius frequenter ei iterabant, scilicet de spe temporalis prosperitatis recuperandæ, vnde & Eliphaz supra dixerat, Nunquid grande est ut consoletur te Deus &c., vnde huiusmodi consolationis vanitas ostendere intendens, præmitit; *Verbo amici mei*, quasi di-

ceat, verba inania mihi promittunt, non enim in temporalibus recuperandis est consolatio mea, sed in Dei fructu adipsenda, & hoc est quod subdit: *Ad Deum filias oculus meus*, id est lacrimatur propter Dei desiderio, secundum illud psal. 41. Fuerunt mihi lacrymae meæ paues, die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est el

Deus tuus? & ad exponendum quod dixerat subdit: *Aegae utinam sic iudicaretur vir cum Deo*, quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo. Iudicatur enim vir, cum unus alteri praesentialiter adest, & inanum sibi has rationes deprimum, desiderat ergo Deo praesentem existere, & rationes diuinorum operum & audieriorum cognoscere, in quo felicitas humana consistit, in cuius spe erat eius consolatio, non in vanis amicorum verbis, quibus recuperationem temporalis prosperitatis promittebant. & ideo ad ostendendam vanitatem huiusmodi promissionis, subdit: *Ecce enim breves anni transiunt*, quasi dicat, homo breui vitam tempore, ut supra, t. 4. dicitur est, temporis autem vita, Iob 2. 18. Loquar ad Dominum meum cum sum puluis & cunctis, unde subdit: *Et operui cinere carnem meam*, legitur enim supra, quod in sterquilino fedebat in signum humiliatus. Secundo ostendit suam humilitatem per multitudinem fetu, cuius duos signa ponit, primo quidem tuorem faciei, cuo dicit, *Facies mea immutata a feta*, ascendente enim multa lacrymatum materia ad caput, facies plorantium intumescit. Secundo vero impedimentum iustus, & hoc est quod subdit: *Et palpebre mee caligauerunt*, scilicet a fetu. Ad literam, propter discursum humorum iustus oculorum impeditur: ex iis autem que de grauitate sue aduersitatis praenuntiatur, & de magnitudine sue humiliatis, possit aliquid suspicari, quod ipse quasi recognoscere grauitatem suorum peccatorum per penitentia humiliauerit, reputans le prouis peccatis afflictum, quod Eliphaz innuere uolebat, dicens, Ecce inter sanctos neminem mutabilis &c. & ideo subdit: *Cor eum longe fecisti a disciplina*, scilicet tua spirituali, per quam temporis breuitatem, Fuerunt autem aliqui, qui credabant hominem post mortem iterato ad presentis vita cursum redire: & sic uideri posset, quod in spe terrena prosperitatis recuperanda, saltem in illa futura vita, posset Iob consolationem habere, & ideo ad hoc excludendum subdit: *Et semitam per quam non revertar ambulo*, homo enim in hac mortali vita per etatis processum tendit ad mortem, nec in hoc processu iteratio potest esse, vt sic iterato homo sit puer, & etates huius vita perambulet.

LECTIO PRIMA.

OSTENDERAT superius Iob multiplicitudinem sue afflictionis & mense humiliatem, innocentiam, & vitam irreveribilis breuitatem, ex qua, verbositas amicorum eius convincentebatur, & ideo in hoc capitulo intendit inanum præmissa, & finaliter eorum ignorantiam concidere. Primo autem incipit manifestare quod dixerat de processu vita humana, & præmitit cauam breuitatem uite, cum dicit, *spiritus meus attenuabitur*, vita enim corporis est per vitales spiritus, qui a corde ad omniam membram diffunduntur, qui quam diu in corpore durant, corpus uiuit, sed quod virtus caloris naturalis incipit debilitari in corde, huiusmodi spiritus minuitur, quam quidem diminutione & debilitatem per spiritus attenuationem deficit, & huiusmodi occasione causa subiungit esse, ut dicens: *Dies mei breuiabitur*, debilitas enim vitalis spiritus abbreviat dies uita: & ne aliquis crederet, quod attenuatus spiritus iterum roborandus esset secundum speciem huius viri moralis, ad hoc excludendum subdit: *Et filum mihi superpossum*, quasi dicat finis huius brevibus uite diebus, nihil de prelieti vita mihi relinquit nisi se pulchrum, & ea quae sepulcro conueniunt. Deinde alio modo consolationem eorum uanam ostendit, consolabatur enim eum dicentes, huiusmodi aduersitates propter peccata ei prouenient, de quibus si paniteret, ad prosperitatem, redire: sed ipse hoc excludens dicit: *Non peccauit*, quia scilicet non habebat conscientiam remordentem de aliquo graui peccato, propter quod tantas aduersitates incurrit, vnde & infra, 27. dicit. Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea. & ideo non est contra id quod dicitur, prima Ioan. 3. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. & per hoc exprimit quod supra dixerat de sua innocentia, *Hec passus sum absque iniquitate manus mea*, subdit autem: *Et in amaritudinibus meorum oculus meus*.

Moral. lib. 5. cap. 34. *Caligavit ad indignationem oculus mens*, scilicet rationis, cui acies est per iram zeli turbata. Secundo per hoc, q. ira per zelum etiam in corpore ex dolore quidam cōmotio facit: vnde dicitur primo Machabeorum 2. q. Matathias uidens Iudeum idolis sacrificantem doluit, & contremuerunt renes eius, & ideo hic subdit: *Et membra mea quisque in nihilum sunt redacta*, inquantum scilicet per dolorem corpus hominis tabescere videtur. Posset autem aliquis credere, q. ista oculi caligatio contra iustitiam esset, & in dignatione contra innocentiam: & ideo ad hoc excludens dū subdit: *Stupebunt iusti super hoc*, quasi dicat, et ad iustos pertinet, vt videt malorum doctrinam obstupescat, & hinc stupore super caligationem dixit: *equum autem*, *Et in amaritudinibus meorum oculus meus*. Pluraliter autem dicit amaritudinibus propter multiplices aduersitates, quas supra enumerauit, dicit autem, *Moratur*, quia quamvis inter amaritudines se humiliauerit, saccum confusus super eum suam, adhuc tamen amaritudines perseverant, attribuit autem amaritudines oculo propter fletum, de quo supra dixerat, *Facies mea intumescit*.

et separare. utilis tamen est ira per zelum, quia facit hominem cum maiore animi fortitudine insurgere contra mala. & hoc est quod subdit: *Ei mundis manibus addet fortitudinem.* concitatus scilicet, per zelum. vnde & dicitur 3. Ethico. quod ira fortitudinem terrenam & manifestum est enim, hoc ridiculosum esse.

LECTIO II.

POSTRAYAM Job proposuerat ea, ex quibus sententia Eliphaz confutatur, hic colligit: praemissa, & ordinat ea ad propositum ostendit, & primo excitat attentionem dicens: *Igitur, scilicet ex quo predicta lutea uera.* Vos omnes qui scilicet contra me conuenitis, & patres uestrorum: *Conuertimini, a vestris erroribus, & uenite, ad ueritatem consideram,* quia perspecta, patebit quantum a uera sapientia longe sitis. & hoc est quod subdit: *Et non inueniam in uobis ullum sapientem.*

ad leprimentam iactantiam Eliphaz, qui supra quintodecimo dixerat, Quid nosti quod ignoremus &c. & iterum, sapientes confituntur &c. in hoc autem praecepit eorum insipientiam ostendit intendit, quod ei consolationem temporalis prosperitatis promitiebat: contra quod primo proponit tempus uite sue, iam in magna parte esse elapsum, & hoc est quod subdit: *Dies mei transierunt.* deinde proponit mala que patitur, cum subdit: *Cogitationes mee dissipatae sunt, quasi impedita a quiete, & contemplatione sapientiae, propter acerbitatem corporalis doloris, & hoc est quod subdit: Torquentes cor meum.* quia uidelicet, eius cogitationes a sua consideratione ueritatis erant deductae in amaritudinem, qui cor torquebatur. Hoc autem tormentum cor dis, nec nox interrumpebat, que est tempus deputatum humanae quieti: vnde subdit: *Noctem uerterunt in diem.* quia uidelicet, propter predictas cogitationes noctem duebat insomnem, sicut & dicit. Est autem grauius ipsi somni defectum in nocte quam in die, quia in die reuelatur animus hominis ex hominum societate, & lucis aspectu, & idem dum ex esset insomnis, defederabat eam cito finiri, & hoc est quod subdit: *Et rursum post tenebras spero lucem.* id est spero quod lux dici, post tenebras noctis rursum adueniat. Sed quia Eliphaz eum inducebat, ut omnia aduersa patientem toleraret sub expectatione futuri, ideo consequenter ostendit, quid sibi in futurum de temporalibus rebus residuum videatur. vnde dicit: *Si si simuero.* id est patientem portauerit huiusmodi dolores, nihil mihi restat nisi habatio sepulcri: & hoc est quod dicit: *Infernus dominus meus est.* uocat autem infernum sepulcrum, secundum opinionem eorum, contra quos disputabat, qui non credebat animam hominis remanere post mortem, sed solum corpus in sepulcro, quod vocabat internum, quia intra terram situatur. homo autem in seculo iacens, tenebras patitur, tum propter defectum sensus, tum etiam propter defectum exterioris lucis, & ideo subdit: *Et in genibus stravi letitium meum.* sicut autem homo nascens a parentibus originem sumit, ex qua cum eis affinitatem contrahit, ita post mortem in sepulcro iacens, in putredinem & uermes resolutur, quia ex eius corpore generantur, & iterum ad manus inconveniens ducuntur: *Et patientiam meam quis considerat?* quia dicit, si sustinuero, per patientiam, nihilominus non restat nisi sepulcrum, & eius tenebra, putredines, & uermes. si ergo propter temporalia bona prouerenda a Deo, patientiam habem, queretur quod Deus patientiam non consideraret, quod est abnegare prouidentiam diuinam. & ne forte aliquis diceret quod etiam in sepulcro prosperitas sibi daretur a

F Deo, ideo hoc quasi irritans subdit: *In profundissimum infernum descendet omnia mea.* id est, quicquid meum est, ad sepulcrum decideret, quod mihi solum superest. *Putas ne saltum ibi erit requies mibi?* id est, nunquid ibi etiam debeo expectare prosperitatem terrenam & manifestum est enim, hoc ridiculosum esse.

LECTIO II.

GIRVYR omnes uos co uertimini, & uenite, & non inueniam in uobis ullum sapientem. Dies mei transierunt, cogitationes mee dissipatae sunt, torquentes cor meum. Noctem uerterunt in diem: & rursum post tenebras spero lucem. Si G sustinuero, infernus domus mea in tenebris stravi lectulum meum. Putredini dixi, pater meus es: mater mea & soror mea, verribus, & uenite, ad ueritatem consideram, quia perspecta, patebit quantum a uera sapientia longe sitis. & hoc est quod subdit: *Et non inueniam in uobis ullum sapientem.*

H tione uerborum, ac si premisis verbis Job pondus sententiarum deessent: quod significatur in hoc quod dicit: *Verba.* Tertio nota de inordinate connexione verborum, quod significatur in hoc, quod dicit, *Iacobus.* ille enim dicitur iactare uerba, quia ea inordinate spargit: quanquam etiam possit hoc tertium ad iactantiam elationis referri, hec autem tria proveniunt in locutione aliquis ex defectu intellectus: cum eo autem qui deficit in intellectu, inutilis est locutio, & ideo subdit: *Intelligi prius.* & sic loquamus. Iquasi dicat, ex hoc quod inefficaciter, leuiter, & etiam inordinate loqueris, patet quod deficit in intellectu. vnde prius in iste ut intelligas, & posse poterimus conferre adiuuicem. Deinde arguit eum de presumptione, quia eos non reputaverat sapientes, cum dixerat: *Non inueniam in uobis ullum sapientem.* & ideo ad hoc respondens subdit: *Quare reputari sumus in uenientia, & sordidius coram te?* homo enim qui sapientia caret, similis iumenti uidetur & foribus, quia in sapientia honor hominis & ornatus consistit. consequenter reprehendit eum de iracundia, quia dixerat: *Caligavit ad indignationem occursum meus.* quia prae intellexerat, credens quod after talis indignatio quo eum lumen sapientiae abuferet, non attendens id quod postea dixerat. Et tenebit iustus uiam suam. & ideo subdit: *Quid perdit animam suam in furore tuo?* ille enim in furore animam perdit, qui & propter furorem a sapientia & iustitia excidit, qui sunt praeceps anime bona, his ergo premisis quibus persona Job non taurit de defectu intellectus, de presumptione & de furore, accedit consequenter ad principale propositum, de quo conseruera uerbae, scilicet quod aduersitates presentes uita erant paucæ predicatorum peccatorum, contra quod Job dixit, Nō peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus. sed quia Baldath ad assertione sua sententia rationibus uia non poterat, uoluit suam sententiam alituere, quia ex communione firmissimam, ideo comparauit eam rebus que amouerit non possunt, scilicet terra & rupe, unde dicit: *Nunquid propter derelinqueret terra, & transferretur rupe de loco suo?* quia dicit, haec sententia, quod aduersitates accident pro peccatis, firma est hinc terra & rupe, nunquid ergo poterit remoueri propter tuas d. f. potationes, ut innocens comproberis? Deinde proficitur diffusus suam sententiam enarrans per singula mala, quia peccatoribus proueniunt, inter quia primo ponit cessationem prosperitatis successuum, quos comparat luci, quia sicut qui ambulat in luce, non offendit, ut dicitur Ioannis. 11. vnde uidentur in luce ambulare, quibus propere omnia succedunt ad uotum. De huiusmodi ergo lucis, id est prosperitatis amissione dicit: *Nonne lux impi extingueatur?* id est prosperitas cessabit, sicut autem lux corporalium ex flamma ignis procedit, ita etiam claritas prosperitatis ex hominis affectu, dum sibi prouenit, quod operat, & ideo subdit: *Nec splendebit flamma ignis tua,* per ignem enim ardor amoris significari solet. secundum illud Cant. 8. Lampades eius, lampades ignis atque flammarum. Est autem confidendum

A dam certitudine. Poenæ autem corporales non uidentur direcere cauari ex ipsis peccatis, nisi forte ex aliquibus, sicut praecipue ex gula & luxuria, quibus aliquis in proprium corpus peccat: & ideo corporales poenæ non proteguntur denunciantur, sed magis imprecando premitur autem poenæ corporales precedentes mortem, & quia per nutrimentum conferuant vita, primo impetratur ei nutriti, & ex qua primus homo incipit debilitati, & quantum ad hoc dicit: *Attenuetur fame robur eius.* deinde autem detinet nutriti, & ex qua nutriti, & subtrahatur vita, & quantum ad hoc subdit: *Et inedia inuadat costas eius.* per

consilium suum. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Tenebit planta illius laqueo: & exardescet contra eum. habitent in tabernaculo illius. socius eius, qui non est: aspergatur in tabernaculo eius sulphur. Deorsum radices eius siccantur, sum autem alteratur messis eius. Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen eius in plateis. Expellet enim de luce in tenebras, & de orbe transierat eum. Non erit semen

B TENNETVR fame robur eius, & inedia inuadat costas eius. per quod significatur de bilitatio vitalis operationum, quas principiantur eti. cor, quod sub costis continetur. Corporis autem bona, quae per famam attenuari incipiunt, per mortem totaliter consumuntur. bona autem praecipua corporis uidentur esse pulchritudo & fortitudo: & ideo subdit: *Deores pulchritudinem eius.* quia scilicet pulchritudo in exteriori apparentia consideratur: *Et consilium brachii illius,* in quibus praecipue attenditur fortitudo. *Principientia mors.* id est tempestiva, naturaliter autem præuentient, mortuus autem homo a domo sua exportatur, & quantum ad hoc subdit: *Anellus in tabernaculo suo fiducia eius,* quia scilicet spem suam non in Deo posuit, sed in opulentia & gloria domus sua, de qua post mortem existit. Eiectus autem de domo sua, sepulcro includitur, vbi rotuliter exterminatur a morte: & quantum ad hoc subdit: *Et calce super eum: quasi rex inferius.* id est mors: quia regis pleiotate potest cum puluere contenetur. Eo autem egresso de domo eius mortuo, remanent domestici, cum quibus in vita locutae habuit: & quantum ad hoc subdit: *Habent in tabernaculo eius foci illius, qui non est,* id est mortui, qui tam esse deficit in rebus humanis. Domestici autem, patrono mortuo, hoc agit, & aliqua signa tristitia demonstrant, vel quantum ad nigras & folidas velles, vel de uno modo peccandi in aliud, quia ipse sponte angeris se periculis, & non defert, sed semper procedit vltorius, id est quandoque impedimentum sentierit, vnde subdit: *Et eubilis planta illius laqueo,* id est processus voluntatis & operationis eius aliquo contrario impeditur. huiusmodi autem documenta ex triplici causa proueniunt in peccato procedentibus, primo quidem, ex parte ipsius peccantis, qui quanto plus peccat, tanto plus auger ubi desiderium peccandi, & quantum ad hoc subdit: *Et exaradescit contra eum situs,* quia videlicet, quandoque homo peccator & ex ratione desiderat aliquid sibi esse nocuum, sed feruens desiderium peccandi compellit eum contra suam sententiam agere. Secundæ causa documenti eius, quandoque est ex ipsius rebus in quibus peccat, sicut dicitur Eccles. 4. Diuitia contentata in malum Doenini suichuiusmodi autem documenta proueniunt ex rebus iam adeptis, & quantum ad hoc dicit: *Absondata in terra pedes eius,* quia uidelicet in ipsa terrena rebus latet aliquod periculum, unde pedes peccatoris capiantur. quandoque autem huiusmodi documenta proueniunt, dum homo est in via acquirendi, & quantum ad hoc dicit: *Et decipula eius superficiat,* quia videlicet antequam adipiscatur peccator quod quartus, in ipsa via latent eius pericula. Tertio causantur huiusmodi documenta ex parte aliorum hominum, quorum insidie & impugnationes formidantur, vnde subdit: *Vnde subdit: Prædictus est in tenebris.* Quia vt dicitur Sap. 17. Cum sit timida iniquitas, quia uidelicet in plateis, quod signanter dicit, quia non est celebrites nominis nisi apud multitudinem, que in plateis solitare, & sic cessante memoria & nominis celebritate, claritas gloria eius coruatur in tenebris percutit oblitionis & locis quod subdit: *Expellet enim de luce in tenebras.* i. de gloria nostra in oblitiois. Cessante autem fama eius, & corpore consumpto periret, tamen nihil ipsius remanebit in mundo, quia Baldath & sonus eius opibantur, quia anima non remaneret post mortem. Et de orbe transferetur eum vt. s. nihil eius in mundo remansat: sed quia parentes etiam in filiis viuent, id est ad hoc excludendu subdit: *Non erit semen eius,* quia filii eius morientur: *Neque progenies in populo eius,* quia nec nepotes, aut pronepotes remanebant, nec est aliqui ad ipsum pertinens, vt subdit: *Et uilla reliqua in regionibus eius,* id est, nec eis languinei, nec domestici, per quos de ipso memoria habeatur, quis aut effectus ex hoc sequatur in cordibus aliorum auditorum, ostendit cū subdit: *In die eius,* que s. est dies perditionis ipsius: *Suprbume novissimi,* id est, minores de populo per nimia administratione, non valentes considerare, quomodo rata gloria peccatoris subito in nihil sit redacta, & quantum ad maiores subdit,

C *Et inedia inuadat costas eius.* per quod significatur de bilitatio vitalis operationum, quas principiantur eti. cor, quod sub costis continetur. Corporis autem bona, quae per famam attenuari incipiunt, per mortem totaliter consumuntur. bona autem praecipua corporis uidentur esse pulchritudo & fortitudo: & ideo subdit: *Deores pulchritudinem eius.* quia scilicet pulchritudo in exteriori apparentia consideratur: *Et consilium brachii illius,* in quibus praecipue attenditur fortitudo. *Principientia mors.* id est tempestiva, naturaliter autem præuentient, mortuus autem homo a domo sua exportatur, & quantum ad hoc subdit: *Anellus in tabernaculo suo fiducia eius,* quia scilicet spem suam non in Deo posuit, sed in opulentia & gloria domus sua, de qua post mortem existit. Eiectus autem de domo sua, sepulcro includitur, vbi rotuliter exterminatur a morte: & quantum ad hoc subdit: *Et calce super eum: quasi rex inferius.* id est mors: quia regis pleiotate potest cum puluere contenetur. Eo autem egresso de domo eius mortuo, remanent domestici, cum quibus in vita locutae habuit: & quantum ad hoc subdit: *Habent in tabernaculo eius foci illius, qui non est,* id est mortui, qui tam esse deficit in rebus humanis. Domestici autem, patrono mortuo, hoc agit, & aliqua signa tristitia demonstrant, vel quantum ad nigras & folidas velles, vel de uno modo peccandi in aliud, quia ipse sponte angeris se periculis, & non defert, sed semper procedit vltorius, & quantum ad hoc dicit: *Et eubilis planta illius laqueo,* id est processus voluntatis & operationis eius aliquo contrario impeditur. huiusmodi autem documenta ex triplici causa proueniunt in peccato procedentibus, primo quidem, ex parte ipsius peccantis, qui quanto plus peccat, tanto plus auger ubi desiderium peccandi, & quantum ad hoc subdit: *Et exaradescit contra eum situs,* quia videlicet, quandoque homo peccator & ex ratione desiderat aliquid sibi esse nocuum, sed feruens desiderium peccandi compellit eum contra suam sententiam agere. Secundæ causa documenti eius, quandoque est ex ipsius rebus in quibus peccat, sicut dicitur Eccles. 4. Diuitia contentata in malum Doenini suichuiusmodi autem documenta proueniunt ex rebus iam adeptis, & quantum ad hoc dicit: *Absondata in terra pedes eius,* quia uidelicet in ipsa terrena rebus latet aliquod periculum, unde pedes peccatoris capiantur. quandoque autem huiusmodi documenta proueniunt, dum homo est in via acquirendi, & quantum ad hoc dicit: *Et decipula eius superficiat,* quia videlicet antequam adipiscatur peccator quod quartus, in ipsa via latent eius pericula. Tertio causantur huiusmodi documenta ex parte aliorum hominum, quorum insidie & impugnationes formidantur, vnde subdit: *Vnde subdit: Prædictus est in tenebris.* Quia vt dicitur Sap. 17. Cum sit timida iniquitas, quia uidelicet in plateis, quod signanter dicit, quia non est celebrites nominis nisi apud multitudinem, que in plateis solitare, & sic cessante memoria & nominis celebritate, claritas gloria eius coruatur in tenebris percutit oblitionis & locis quod subdit: *Expellet enim de luce in tenebras.* i. de gloria nostra in oblitiois. Cessante autem fama eius, & corpore consumpto periret, tamen nihil ipsius remanebit in mundo, quia Baldath & sonus eius opibantur, quia anima non remaneret post mortem. Et de orbe transferetur eum vt. s. nihil eius in mundo remansat: sed quia parentes etiam in filiis viuent, id est ad hoc excludendu subdit: *Non erit semen eius,* quia filii eius morientur: *Neque progenies in populo eius,* quia nec nepotes, aut pronepotes remanebant, nec est aliqui ad ipsum pertinens, vt subdit: *Et uilla reliqua in regionibus eius,* id est, nec eis languinei, nec domestici, per quos de ipso memoria habeatur, quis aut effectus ex hoc sequatur in cordibus aliorum auditorum, ostendit cū subdit: *In die eius,* que s. est dies perditionis ipsius: *Suprbume novissimi,* id est, minores de populo per nimia administratione, non valentes considerare, quomodo rata gloria peccatoris subito in nihil sit redacta, & quantum ad maiores subdit,

LECTIO SECUND A.

P R A E M I S E R A T Baldath poenæ peccatorum ad exterioris aduersitates pertinentes, hic autem incipit prosequi poenæ pertinentes ad personas eorum, est autem confidandum, quia ipsa peccata exterioribus aduersitatibus implicant, & ideo aduersitates exteriores prosequuntur est pronunciando, quia cū qua-

Dicit: *Es primus inuidet horror, timentes scilicet ne eis eueniat simile. & videatur hoc induxit ad respondendum ei quod Job supra. 14. dixit.* *Sicut nobiles fuerint filii eius, sicut ignobiles, non intelligent, attamen caro eius dum uiuet dolebit ex quo videatur Job comminationes amicorum uel promissiones de euentibus iupitris contingitibus post mortem, sed aliud eius neque progenies in populo confutari; nec vlla reliquia in regionibus eius. In die eius stupebunt noissimi, & primos inuidet horror. Hec sunt ergo tabernacula ini qui, & iste locus eius, qui ignorat Deum,*

CAPITIS XIX.

LECTIO I.

RESPONDE NIS autem Job dixit: *Vtque quo affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus? En decies confunditis me, & non erubescitis opprimentes me. Nempe & si ignoraui, mecum erit ignorantia mea. At uos contra me erigimini, & arguitis me opprobriis meis. Salte hinc intelligite, quia Deus non aequo iudicio afflixerit me, & flagellis suis me cinxerit. Ecce clamabo uim patiens, & nemo audiet, vociferabor, & non est qui iudicet. Semitam meam circumcidentiam,*

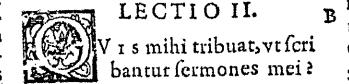
LECTIO PRIMA.

BAUDATH in praemissis verbis ad duo attendisse uidetur, Primo quidem ad confutandum Job de insipientia & superbia & furore, per quod eum affligere intedebat, similiter & alii amici lui, & ideo dicit: *Vtnequo affligitis animam meam. Secundo ad confirmandum suam sententiam, quod aduersitates presentis uita pro peccatis prouenant, quod quidem prolixus profectus fuerat, enumerando diuersas aduersitates ab quia alia probatione inducta, & quantum ad hoc subdit: Et alienus me seruans, idest uerbis fatigans, non probationibus conuictus. Est autem tolerabile si semel aliquis contra amicum suum loquatur, sed si homo multiplicet huiusmodi uerba, videatur esse malitia confirmata. Vnde subdit: En decies confunditis me. & ipsi loquendo, & me cum quadam indignatione audiendo. Ante hanc autem responsione quinques Job inuenitur locutus, si incipianus ab hoc quoq dixit, Paret dies in qua natus sum, & quinque ei respondens amici sui inueniuntur, saltem autem prius confusione, eti non propter amicitiam, debuissent ab afflitti affitione celsare. Vnde subdit: Et non erubescitis opprimentes me, sci liet tam opprobriis quam prolixitate uerborum me granantes. Inter cetera autem opprobria, uiderit eum Baldath de ignorantia notasse, cum dixit. Intellige prius, & sic loquuntur, quae quidem ignorantia toleranda ab amicis est, & propter eam excusandus non autem erat ei amproperanda, maxime tempore aduersitatis, & ideo subdit: *Nempe si ignoraui, mecum erit ignorans mea, quasi dicat, nihil nos sed me solum grauat. Vnde ad nos non pertinet inter aduersitatem mihi ignorantiam impropere, & ideo subdit: At uos contra me erigimini. scilicet scientiam vestram ostendentes: & arguitis me opprobriis meis, idest quae ad me solum pertinet, & alios non grauant, quibus praemissis ad confirmationem amicorum pertinentibus, accedit ad principale propostum prosequendum, intendens ostendere fallum esse quod dicit, quod præsentates aduersitates semper propter peccata præterita prouenient, ex qua suppositione statim a principio ad incōveniens dicit dicens: *Salem nunc intelligite, quia Deus non aequo iudicio afflixeris me, quasi dicat, si aduersitates, non aduentu nisi pro peccatis, non est equum Dei iudicium, quo me non grauerit peccantem, tam gravior affixit, dicit autem, Salem nunc, quia haec tenus non ita particulariter enumerauit suas aduersitas***

Ftes, sicut nunc. Non solum autem se dicit aduersitatibus afflictis sed & eis conciliis, ut uiam evadendi inuenire non possit, vt de sequitur: *Ita flagellis suis me cinxerit, quia scilicet ipsa flagella remediorum uiam subtraxerunt, & hoc secundum primo incipit prosequi. Porci aut in aduersitatibus remedium inueniri, primo quidem per auxilium humanum, & hoc duplicit: uno modo in ipso facto, puta cum aliquis ab aliquo violenter expriuerit, & ab illo succurrus habet: & hoc excludendum dicit: *Eccles clamabim patiens, & nemo exaudierat ut auxiliu ferret. Alio modo post factum, puta cum aliquis in iuriam passus, conseruerit iudicem, qui cum sententiale relictus & vindicatur, & hoc excludit subdit: *Vociferabor, & non est qui iudicet, id est si vociferarer con querendo, non adest iudex, qui me suo iudicio liberaret. Secundo inuenitur in aduersitatibus remedium ab ipso homine, qui aduersitates euadit. & hoc duplicit: vno modo per potentiam, & hoc excludit dicens: Semitam meam circumsepsit, & transire non possum. quasi dicat, tot impedimenta procelibus meis apposuit, ut ea amouere non possem. Alio modo per prudentiam, & ad hoc excludendum subdit: Et in calle meo tenebras posuit. ut scilicet non videam qualiter sit procedendum. deinde exclusi remedium, subdingit aduersitates, incipiens ab exterioribus bonis, qui perdidit, inter quae primo ponit iacturam honoris & glorie cum dicit: *Spolianis me gloria mea. quia cum prius in honore & reverentia haberetur, postea etiam iuniores tempore eum iridebat, ut dicitur infra. 30. Secundo ponit dispensum dignitatis, vnde subdit: Et absulit coronam de capite meo, quia ante fedebat quia rex circumstante exercitu, ut infra 29. nunc sedens in sterquilino, testa faniem radebat, ut dictum est supra, secundo. Tertio ponit damnum exteriorum rerum cui dicit: *Destruxit me undique, scilicet deuasta his omnibus exterioribus bonis, & aduersitate durante, quia non est spes recuperandi, vnde subdit: Et non erubescitis opprimentes me, sci liet tam opprobriis quam prolixitate uerborum me granantes. Inter cetera autem opprobria, uiderit eum Baldath de ignorantia notasse, cum dixit. Intellige prius, & sic loquuntur, quae quidem ignorantia toleranda ab amicis est, & propter eam excusandus non autem erat ei amproperanda, maxime tempore aduersitatis, & ideo subdit: At uos contra me erigimini. scilicet scientiam vestram ostendentes: & arguitis me opprobriis meis, idest quae ad me solum pertinet, & alios non grauant, quibus praemissis ad confirmationem amicorum pertinentibus, accedit ad principale propostum prosequendum, intendens ostendere fallum esse quod dicit, quod præsentates aduersitates semper propter peccata præterita prouenient, ex qua suppositione statim a principio ad incōveniens dicit dicens: *Salem nunc intelligite, quia Deus non aequo iudicio afflixeris me, quasi dicat, si aduersitates, non aduentu nisi pro peccatis, non est equum Dei iudicium, quo me non grauerit peccantem, tam gravior affixit, dicit autem, Salem nunc, quia haec tenus non ita particulariter enumerauit suas aduersitas******

E ob

Et obfederunt, scilicet perseueranter. In gyro, vniuersaliter quantum ad omnia. Tabernaculum meum. id est, bona domus mea. Deinde ostendit australis esse radicem spes, quae est ex humana auxilio, ostendens, quod nihil auxili poterat expectare ab illis, de quibus magis videbatur. & enumerat primo illos, qui non sunt habitatores domi separati, in cipiens a fratribus dicens: Fratres meos longe fecerunt a me, ut scilicet, auxiliū misericordie circa dētes meos. Misericordia mei, misericordia mei salvāt vos amici mei, qui manus Domini tetigist me. Quare persecuti me licut Deus, & carnibus meis saturamini?

LECTIO II.

QVI mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? manifeste suam intentionem aperit, ostendens se praedicta non dixisse, quasi de Deo desperans, sed quia aliorum spem de eo geret, non quasi relatum ad praesentia bona, sed ad futura. Et quia grandia & mira & certa dicturus erat, praestendit desiderium suum ad hoc, quod sententia quam dicturus erat, in fine posteriorum perpetuerat, transmitimus autem sensus & verba nostra in posteris per scripturæ officium: & ideo dicit: *Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei?* scilicet quos dicturus sum de spes, quam in Deo firmavi, ne oblitio delectarit. Solent autem ea, quae aratrum scribuntur, per longinquitatem temporis deleri: & ideo quando volumus aliquam scripturam in longinquum seruari, non solum per modum scribimus, sed per aliquam impressionem sine in pelle, sine in metallo, sine in lapide; & quia illud quod spectabat, non erat in proximo futurum, sed in fine temporum seruatur in plenum, ideo subdit: *Quis mihi derit, ut exarentur in libro styllo ferreo?* quasi in impressione aliqua, facta in pelle, aut si hoc parum est, impressione facta fortiori: *In lamina plumbi, vel si hoc parum niderit. Certe sculpantur styllo ferro in silice,* qui sint autem hi sermones, quos tanta diligentia velit conferuari, ostendit subdens: *Scio enim quod redemptor meus natus, signatur hoc per modum cause affigat, ea enim quae pro certo non habemus, non curamus mandare memoriam, & ideo signatur dicit: Scio enim, quia scilicet per certitudinem fidei, est autem haec spes de gloria resurrectionis futura, circa quam primo assignat causam, cum dicit: Redemptor meus natus. Vbi considerandum, quod homo, qui immortalis constitutus fuerat a Deo, mortem per peccatum incurrit, secundum illud Roma. 5. Sicut per unum hominem, peccatum intravit in hunc mundum, & per peccatum mors: a quo quidem peccato per Christum redimendum erat genus humanum: quod Job per spiritum fidei præuidebat, redemptum autem nos Christus de peccato per mortem pro nobis moriendo, non autem sic mortuus est, quod cum mors absorberet, quia enim mortuus sit secundum humanitatem, mori tamen non potuit secundum diuinitatem, vita autem diuinitatis etiam humanitatem est reparata ad uitam resurgentem, secundum illud 2. ad Corinth. viii. Nam & crucifixus est ex infirmitate nostra, sed vivit ex virtute Dei. Vita autem Christi resurgentis ad omnes homines diffundit in resurrectione communis, unde & ibidem subdit Apostolus, Nam, & nos infirmi sumus in illo, sed viuimus cum eo, ex virtute Dei in nobis, vnde & Dominus dixit Io. 5. Quando morui autem uocem suam dicit, & qui audierint, uidentur, sicut n. pater habet vitam in se metipso, sic dedit & filio, vitam habere in semetipso, est ergo priordialis causa resurrectionis humanae, vita filii Dei, que non sumit initium ex Maria, sicut Ebionites dixerunt, sed semper fuit, secundum Apololum Hebreorum vltimo, Iesus Christus heri & hodie, ipse & in facula, & ideo signatur non dicit, Redemptor viuer, sed vivit, & ex hac causa futurā resurrectionem pronuntiat, tempus ipsius determinans, cum subdit: *Et in nouissimo die de terra resurrecturus sum.* Vbi considerandum est, quod quidem ponentes mortum calix, & hunc statum mundi in aeternum duratur, posuerunt, quod circa revolutiones annorum, redeuntibus stellis ad situs eisdem, homines mortui repararentur ad uitam, cum autem dies ex motu caeli cauteretur, si motus caeli in aeternum durabit, nullus erit nouissimus dies: & ideo ad predictum errorum tollendum, signatur dicit: *In nouissimo die, & concordat sententia Domini, qui dicit Ioh. 6. Ego resuscitabo eum in S. Tho. in Job.**

LECTIO II.

DIXI R A T fu perius Job, spē suam esse ablata, quasi arboris auferre, qd quidē dixit, referens ad spem temporalis prosperitatis recuperandæ ad quā eum amici eius multipliciter incitabant: hanc autem spem si bi habendam non es, supra multipliciter ostendit ad diuerfa inconvenientia deducendo, nunc autē

tem esset magis consolationem adhibere, qualiter autem persequerentur ostendit subdens: *Et carnis meis saturamini, quod proprio ad detractores pertinet: qui carnis humanis uici dicitur, in quantum iniquitatibus aliorum delectantur. Caro enim est infirmior pars animalis.*

monissimo die. Fuerit alii, qui dixerit, quod homines resurgent, regnando non terrena, sed quadam caelestia corpora. sed ad hoc excludendu, subdit; Et rursum circumdabor pelle mea, quod signanter dicit, quia supra dixerat, solam pellem circa ossa remansisse, ex ipso autem modo loquendi, rationem resurrectionis assignat; ne scilicet anima a proprio indumento semper remaneat de nudata. Rursus fuerunt alii, qui dixerunt animam, idem corpus, quod depositum relumptur, sed secundum conditionem eandem, ut scilicet, indiget cibis, & potibus, & alia opera carnalia. huius uitae exercitat, sed hoc excludit, subdit; Et in carne mea videbo Deum, manus illius est enim, quod caro hominis secundum statum vita presentis corruptibilis est. Corpus autem quod corrumptitur, aggregatur anima, ut dicitur Sap.

Et ideo nullus in hac mortali carne viuens, potest videre Deum, sed caro quam anima in resurrectione resumet, eadem quidem erit per subtilitatem, neque corruptionem habebit ex diuino misterio secundum illud apostoli, I. ad Cor. 15. Oportet corruptibili hunc inducere incorruptionem, & illic caro huius conditoris mea respondet mihi. quasi dicat, adhuc intellectus meus habet, quid pro sententia sua respondeat. Hoc autem videbatur ei certissimum, & experimenter probatum, quod malo eti aqua prospicit gaudent, tamen illa si brevis, & citro in hac vita etiam finitur vel per festinam mortem, vel per aliquam subsequentem aduersitatem, & hoc est quod subdit; Hoc scio a principio, ex quo est dicitur homo super terram, q. si. dicat, a principio resurrectione futura: sed tamen adhuc totaliter primam sententiam non dicitur, & hoc est quod subdit; Et spiritus intelligentiae mea respondet mihi. quasi dicat, adhuc intellectus meus habet, quid pro sententia sua respondeat. Hoc autem videbatur ei certissimum, & experimenter probatum, quod malo eti aqua prospicit gaudent, tamen illa si brevis, & citro in hac vita etiam finitur vel per festinam mortem, vel per aliquam subsequentem aduersitatem, & hoc est quod subdit; Hoc scio a principio, ex quo est postea homo super terram, q. si. dicat, a principio humani generis: Quod laus impiorum brevis sit, laudant enim quandoque ad modicum, propter aliqua bonitatis sua, que in eis apparent, sed illa statim obnubilantur ex iniquis operibus, que in eis apparent, & ideo gaudium, quod habent de sauro, quem capiunt ex sua simulatione, in brevi perturbant: & hoc est quod subdit; Et gaudium hypocrite ad infar puniti. quasi in momento pertransit: quia ex fructibus suis cognoscitur, ut dicitur Matt. 7. Contingit tamen quandoque, q. ex illi sauro, quem brevi tempore ex sua simulatione caput, ad aliquem aliud statum sublimatum est, unde consequenter ostendit, quod nec ei stabile erit, dicens; Si ascenderit usque in celum superbia eius, id est propter alium statum, quem adepus est, in tantum ascendat superbiem, quod non reputet se caducum, quasi terrenum, sed immobilem, quasi caelestem: Et eius caput nubes teigetur, ut scilicet ultra communem statum hominum promoveatur. Quasi superquilibrium in fine perdetur, vel propter festinam mortem, ex qua redderetur humanum cadaver uile, abominabile quasi scelerus, secundum illud Hier. 9. Cadet morticius hominis quasi scelerus super faciem regionis, vel per hoc, quod eius malitia detergetur, & ab omnibus reputabitur vilis, secundum illud Eccl. 9. Omnis mulier qua est forniciaria, quasi scelerus in via conculcabitur. Eius autem superbia delecta, stupor in cordibus hominum orietur tam subita delectio, & reverentia, qua habebatur ad ipsum, cessabit: unde subdit; Et qui cum viderant, dicent, Vbi est vel admirantes vel contemnentes. & vt ostendat eius delectio irreparabiliter esse, subdit; Et vel somnium auolans non inveniatur, sicut enim ausi faciliter auolant auferunt ab oculis hominum, ita etiam somnia de facili auferuntur a cognitione humana: & quia eorum nullum manet vestigium vel debile, neque aliquod testimonium, per quod, si perdatur, possit requiri, ideo irreparabiliter transiit eius cognitio: & similiter dat intelligere, quod casus impiorum sit irreparabilis, & huiusmodi irreparabilitatis causam ostendit multipliciter, primo quidem ex parte ipsius peccatoris, qui perit: unde dicit; Transibit scutus nocturna, que quidem est visus fantasmatis non permanentis: & ideo posquam desierit, ad eam redditus habet non potest. visus autem diurnus est alicius re-permanet: quia si aliquis videre desierit, ad eam videndam turpis recurrere pot. & similiter quam diu peccator manet, si aduersitas ei adueniat, pot. & reparatio sperari, sed quando ipse ex hac vita trahierit, nulla ulterius reparatio speratur, secundo, ait ex parte aliorum hominum ostendit causam esse irreparabilem, cum subdit; Oculus, qui cum viderat, non videbit, ea enim, que ab oculis recessunt, de facili

Tex. c. 56.

rumque substantia est corruptibilis, reperiatur eadem specie, non eadem numero. His ergo premisis de causa resurrectionis, tempore, & modo, & gloria resurgentibus, & identitate ciuitatis subiungit, 3. Reposta est hoc spes mea in finu meo, ad offendendum, q. hoc spem non solum habebat in verbis, sed in corde absconditum, non dubium, sed firmissimum, non quia uilem, sed quasi pretiosam, quod enim in sinuabundat, in oculo habetur, & similes conferuntur, & charum reputatur. Sic ergo ostensio alitudine spes sua, quam habebat de Deo, excludit eorum calumnias, quas contra eum querebant, quod Dei spem & amorem abiecerit, quia in temporalibus spem non ponebat, unde subdit: Quare ergo nunc dico, persequamur cum? scilicet tanquam deo desperantem, vel Deum non timente: Et radicem nevi inveniamus contra eum, improbando dicta mea, quasi prouidentiam Dei negauerim, quam non nego, sed affero, dicens premia & poenas a Deo preparari hominibus etiam post hac vitam, & ideo subdit; Fugite ergo a facie gladii. id est diuinus ultionis in futuram nobis referuntur, quamvis temporali preparatio fereatis: Quoniam ulti iniquitatum gladius, id est ultimo, quam ipse proprie inducit post mortem: Et scirete esse iudicium, non solum in hac uita, sed post hanc uitam in resurrectione bonorum & malorum.

LECTIO PRIMA

SOPHAR audita sententia Iob, de spe futura vite, acqueiusse videtur: unde & post hanc secundam eius responsionem tertio nihil contradixit: sed tamen adhuc erat aliquid in corde eius, quod a priori sententia eum non permittebat omnino recedere, putabat enim, quod eis in futura uita fierent retributions & puniciones pro meritis, ut Iob dixerat, nihilominus tamen, adhuc ei videbatur, quod pro-

sperates & aduersitates huius vite hominibus dispensarentur a Deo pro merito virtutum vel peccatorum: & ideo quasi in parte coniunctus, & in parte adhuc primam sententiam tenens, dicit; Idcirco, scilicet propter verba que dicit de spe futura vita: Cogitationes mee varie succedunt sibi, & vt non intelligantur huiusmodi varię cogitationes ad ea den sententiam pertinere, sicut cum aliquis eandem conclusionem per varias rationes excogitat, subdit; Et mens in diversis rapitur, scilicet violentia rationis, que induci possunt pro utraque sententia, nunc ad unum, nunc ad aliud ducor, quia non sufficiens ad contrarias rationes soluendas, videbatur enim ei, quod sententiam Iob, subiungit etiam de pennis future, dicens; Et manus illius reddunt ei dolorem suum, id est pro operibus peccatorum que fecit, dolorem patiuntur in pennis. & quia ista retributio doloris sit intelligenda post mortem, apparet per hoc quod subdit; Officium implebitur viiij adolescentie eius, & cum eo in puluere dormient, quasi dicat, etiam post mortem, quando carnes eius in puluere refoluntur solis osibus in sepulcro remanentibus, penna patiuntur pro peccatis, non solum quae in sententia, sed etiam quae in adolescentia componit, que est magis praecipit ad peccandum, & caufam etiam, quare post mortem puniatur pro peccatis, ostendit. Cum enim dulce fuerit in ore eius malum, abscondit illud sub lingua sua, & loquitur ad similitudinem hominis dulcem cibum comedentis, qui nouo cito illum absorbet, sed diu tenet in ore, ut diutius delesteretur. unde hanc similitudinem exponens, subdit; Parcer illi, scilicet malo vel peccato, quod est ei dulce, nolens illud destruere: quod quidem destruere debet, de sequitur; Et non derelinquet illud: quare autem non relinquitur, ostendit subdit; Et scilicet in gutture suo, id est nulli manifestabit, & propter hoc nullus et peccatum occultum dissimilabit, nec aliquid remedii adhibebit: quod adhibetur peccata sua consitentibus, hoc est ergo causa, quare peccata aliquius puniatur post mortem, quia ea in vita relinquere noluit.

CAPUT XX.

A num, & lacie domesticorum sumitur, unde per mel potest significari quodcumque botum delectabile, prouenientis absque industria hominum, per botum autem designatur aliquod bonum delectans, ex studio humano prouenientis. torrens autem subito, & ex insperato superueniens in flumine, abundantiam de

signat propter aqua rum multitudinem.

Divitias quas deuoravit, euomet, & de ventre subiuto bonorum designatur, non enim illius extrahit eas Deus. Caput aspidum surget, & occidet eum lingua viperæ. Non uidet riuos fluentes, omnes omnia habent, neque temporalia, neque spiritua lia bona, sed quidam illa da tur ergo intelligi & bonis, secundum adiuventionum suarum, & sic susli

phar sententiam, sua

B vitas bonorum proueniant abundanter & ex insperato, cum ex humano ministerio, tam ex prouidentia diuina sine humanitate, secundum tamen quandam ordinatam distributionem;

qua quidem distributione punitandum allierat peccatorum. & quia quandoque ex multitudine peccatarum hominem detinet, ut ultius, dicens; Et manus illius reddunt ei dolorem suum, id est pro operibus peccatorum que fecit, dolorem patiuntur in pennis. & quia ista retributio doloris sit intelligenda post mortem, apparet per hoc quod subdit; Officium implebitur viiij adolescentie eius, & cum eo in puluere dormient, quasi dicat, etiam post mortem, quando carnes eius in puluere refoluntur solis osibus in sepulcro remanentibus, penna patiuntur pro peccatis, non solum quae in sententia, sed etiam quae in adolescentia componit, que est magis praecipit ad peccandum, & caufam etiam, quare post mortem puniatur pro peccatis, ostendit. Cum enim dulce fuerit in ore eius malum, abscondit illud sub lingua sua, & loquitur ad similitudinem hominis dulcem cibum comedentis, qui nouo cito illum absorbet, sed diu tenet in ore, ut diutius delesteretur. unde hanc similitudinem exponens, subdit; Parcer illi, scilicet malo vel peccato, quod est ei dulce, nolens illud destruere: quod quidem destruere debet, de sequitur; Et non derelinquet illud: quare autem non relinquitur, ostendit subdit; Et scilicet in gutture suo, id est nulli manifestabit, & propter hoc nullus et peccatum occultum dissimilabit, nec aliquid remedii adhibebit: quod adhibetur peccata sua consitentibus, hoc est ergo causa, quare peccata aliquius puniatur post mortem, quia ea in vita relinquere noluit.

C LECTIO II.

A NIS eius, in vtero illius vertetur in fel aspidus, sed etiam filii pro peccato eius punitur: unde sequitur; Filii eius atterentur egestate, iusto, scilicet Dei iudicio: ut quia prout filii filiorum peccauit, in hoc etiam spe frustetur, filii eius pauperibus effectis. Deinde, quasi aequationem sententia Iob, subiungit etiam de pennis future, dicens; Et manus illius reddunt ei dolorem suum, id est pro operibus peccatorum que fecit, dolorem patiuntur in pennis. & quia ista retributio doloris sit intelligenda post mortem, apparet per hoc quod subdit; Officium implebitur viiij adolescentie eius, & cum eo in puluere dormient, quasi dicat, etiam post mortem, quando carnes eius in puluere refoluntur solis osibus in sepulcro remanentibus, penna patiuntur pro peccatis, non solum quae in sententia, sed etiam quae in adolescentia componit, que est magis praecipit ad peccandum, & caufam etiam, quare post mortem puniatur pro peccatis, ostendit. Cum enim dulce fuerit in ore eius malum, abscondit illud sub lingua sua, & loquitur ad similitudinem hominis dulcem cibum comedentis, qui nouo cito illum absorbet, sed diu tenet in ore, ut diutius delesteretur. unde hanc similitudinem exponens, subdit; Parcer illi, scilicet malo vel peccato, quod est ei dulce, nolens illud destruere: quod quidem destruere debet, de sequitur; Et non derelinquet illud: quare autem non relinquitur, ostendit subdit; Et scilicet in gutture suo, id est nulli manifestabit, & propter hoc nullus et peccatum occultum dissimilabit, nec aliquid remedii adhibebit: quod adhibetur peccata sua consitentibus, hoc est ergo causa, quare peccata aliquius puniatur post mortem, quia ea in vita relinquere noluit.

LECTIO SECUNDA.

Q VI A dixerat, quod ossa impiorum replenda sunt vitiis adormentia eius, ut scilicet pro eis punitur post mortem, nunc de pennis eius prosequitur latius: & primo ostendit, quod bona, que in hoc mundo habuit, ei vertentur in malum: & viciat humilitatem coendentes, cui cibus quandoque in malum converterit, & hoc duobus modis, uno modo, quando cibus indigetus interius manet, & converterit in humores venenosos: & quantum ad hoc dicit; Panis eius in vtero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus. quasi dicat, sicut quandoque cibus omelius convertitur in humores venenosos, ita bona, que a hoc mundo habitu perleuantur vsque ad mortem, converterunt in amaritudinem mortis. secundo cibus comestus, si dixerit non potest, per vomitum extra exteriorum cum abominatione & dolore: ita quandoque etiam contingit, quod homines eateores bona temporalia que in hoc mundo acquirunt, quia is bene non videntur, quia indiget diuino iudicio cum dolore amittunt, unde subdit; Divitias quas deuoravit, id est rapaciter acquisit, Euomet, id est cum abominatione perdet, & hoc de reuere eius, id est de eius dominio: Extradet eis Deus, quia scilicet diuino iudicio per quandam violentiam ei auferunt: sic solum bona, que habuit, ei vertentur in malum, sed etiam ab iniuris mala patientur, & facta & verbo & ideo duo exempla ponit, primum quidem de aspide, quae mordendo interficit, unde dicit; Caput aspidis surget, scilicet contra eum ad eum mordendum, per quod significatur aliquis malefactor princeps, vel etiam diabolus eum intadens. secundum exemplum ponit de vipera, que lingua sua venena diffundit: unde sequitur; Et occidet eum lingua vipera, per quam intelligitur quodcumque documentum prouenientis ex lingua hominis, quasivenum ex lingua vipera. Deinde subiungit pennen ex priuatione bonorum, Non videat riuos fluentes, torvenes mellis & butyri, mel autem & butyrum in hoc conge- niunt, quod virum suum est ad edendum: sed mel officio apum ex floribus colligitur, butyrum autem ministerio homi-

E super eum bellum faciat. & in hoc quod dicit; Tunc designatur malorum abundantiam, & in hoc quod dicit; Super illum, id est super viros peccatores, designatur impotentiam refrendi, in hoc autem quod dicit; Bellum suum, ostendit quod mala non inferuntur ei ad correctionem per modum discipline, quia pater castigat filium, sed per modum exterrit, quo hostes perduuntur, unde subdit;

Fugit armis ferrea id est pennis prouenientis vita impatiens eas su-

S. Tho. in Iob.

D

finem.

finendo, quæ ad modum gladii ferrei ferunt de propinquo; Et irruerit in arcum areum, id est in panes futuræ vita, quæ quasi ferunt a remortis ad modum arcus æri, qui est infrangibilis, ut futurū pœnæ interminabilitas designetur. Exponit autem cōséquētū huius arcus processum dicens, *Eduetus: Et egrediens de nagiina sua*. Supple ait arcus illæ, quādiu enim arcus est in vagina, non percutit, & similiter ultio futura damnationis quādiu est in Dei præsentiâ, quæ in quādā vaginā nō ad nat, sed educitur de hac vagina per malitiam provocantem Deum, & tunc egreditur per dispositiōnem diuinam, & eius effectum ostendit, subdens: *Et fulgurans amaritudine sua*, scilicet enim fulgor de supernis, & subito, & cum violentia & claritate venit, ita ilia virtus infertur peccatori a Deo ex improposito, cum tanta violentia, quod resiliat non poterit, & cum tanta claritate iustitiae, quod excusationis locus non erit: & ex hoc peccator replebitur amaritudine. Deinde, penitus vltioris explicatio per partes. & primo quæcum ad hoc quid sub potestate diuini tradetur: & quantum ad hoc subdit; *Vadent, & venient super eum horribiles*, id est liberam potestatem accipient super eum dominos. Deinde ponit penam damni, cum subdit; *Omnis tenebra ab confine sum in oculis eius*, qui scilicet affectus tenebras exteriores & interiores patiuntur, elongatus a claritate Dei, quod in occulto dicit esse, quia sicut扇orū claritas in hac vita nobis occulta est, ita & tenebrositas impinguum. Deinde ponit penam sensus cum dicit; *Devorabit eum*, non quidem consumendo, sed sua afflictione absorbendo. *Ignis, scilicet genea*: *Qui non succenditur, scilicet humano studio, sed divina virtute, secundum illud Esa. 30. Flatus Domini fit cut correas sulphuris succendens eam*, in his autem penis nullum auxilium sibi ardet: unde subdit: *Affligerunt velictum in tabernaculo suo ex hoc, quod relinquitus sine auxilio in loco paorum sibi deputato*. Positis ergo penis, quas in leipo patiuntur, subiungit penas quæ pertinent ad ipsius secundum quid post mortem remanet in hac vita, & primo quidem quantum ad hoc quid remanet in memoris hominum, dicens; *Reuelabunt caliginosus eius*, id est celesti uitrecte fieri, quod iniquitas eius reuelatur post mortem, quia latet in vita. *Ita terra conseruet sursum eius*, quia manifesta eius iniquitate, homines terreni etiā contra mortuum turbabuntur, qui forte viuum reuerberantur. Deinde ponit penam eius, quantum ad hoc, quid remanet in *Kiliis*, cum dicas; *Aperium erit germin domus illius*, id est filii eius expediti erunt tribulationibus, & hoc germin; *Deterhesur, scilicet de hac vita*: *In die furoris Domini*, id est in die vindictæ diuinæ, quās possit & hoc ad finale iudicium referri, in quo sancti reuelabunt iniquitatem peccatoris, & totus mundus pugnabit contra intenſatos: *Ergerimur*, id est, opera peccati manifestabuntur, & tandem impius detrahatur in infernum. Deinde epilogando subdit: *Hec est pars impij a Deo*, id est, quam sibi acquisivit prauis verbis & operibus: *Et heret dicas verborum eius a Domino*, id est, quam sibi acquisivit prauis sermonibus. *Con siderandum, quid inter præmissa*, *præsentibus penis futuras*, *com mutantur*.

LECTIO PRIMA.

QVIA Sophia premissis verbis, quantum ad aliquid, ja-
sententiae lob confenserat, ut poneret peccata puniri
mortale, quamvis adhuc, in hoc suam sententiam reineret,

CAPITIS XXI.

L I C T I O N A R Y

RESPONDENS autem Iob, dixit: Audite quos sermones meos, & agite penitentiam. Sustinet me, ut & ego loquar, & post mea, si uidebitur, verba ridere. Nunquid contra nominem disputatio mea est, ut merito non debeam contristari? Attendite me & obstupefcite, & superponite digitum ori vestrō. Et ego quando recordatus fuerō pertinacēco: & concutit carnem uneam tremor. Quare ergo impīi uiuunt, subleuati sunt, confortati que diuitiis? Semen eorum permaneat coram eis, propinquorum turba & nepotum in conspectu eorum. Domus eorum secura sunt & pacata: & non est virga Dei super illos. Bos eorum concepit, & non abortiuit: vacca peperit, & non est priuata fetu suo. Egredientur quali greges parvuli eorum, & infantes eorum exulant lusibus. Tenent tympanum totaliter sentientia, primo huius duci eos in nem, cū dī quoque iuris & quia ha quadam iuris verba adiūtūt: Et agitāt, tūlūt, quod videntur filii, quādūt, qui contra omnia, tūlūt, sīt, sīt, us & ego spōdebo. Ultimūt, sunt, & audiēnt, condēmnaferat, sub mea, si audītār barīde, si iudicār, hanc semisibilēm, tamen ratiōnē, yobis eēt.

hoc quid sub potest.
Stat de monstro tradetur : & quantum ad hoc subdit ; *Vadent*, & *venient* super eum horribiles. id est liberam potestatem accipiet super eum demones. Deinde ponit peccatum damni, cum subditur. *Omnes cerebra ab confusione sunt in oculis eius*. quia felicit perferunt tenebras exteriores & interiores patiuntur, elongatus a claritate Dei: quod quidem in occulto dicit esse, quia sicut扇ctorum claritas in hac vita nobis occulta est, ita & tenebrositas impinguatur. Deinde ponit peccatum sensus cum dicit ; *Devorabitis eum*. non quidem consumendo, sed sua afflictione absorbingendo. *Ignor*. felicitate genere : *Qui non succindunt*, scilicet humano studio, sed divina virtute, secundum illud Esa. 30. Flatus Domini siccut correas sulphuris succendens eam. In his autem peccatis nullum auxilium sibi aderit: unde subdit : *Affligentur relicti in tabernaculo suo ex hoc*, quod relinquitur sine auxilio in loco prouorum deputato. Positis ergo peccatis, quas in lepto patiuntur, subiungit peccata quae pertinent ad ipsius, secundum quod post mortem remanet in hac vita, & primo quidem quantum ad hoc quod remanet in memorie hominum, dicens ; *Reuelabunt caliginositatem eum*. id est celesti uirtute fieri, quod iniquitas eius reuelatur post mortem, quo latebit in vita. *Et terra confusus ad mersus eum*. quia manifesta eius iniquitate, homines terreni etiam contra mortuum turbabuntur, qui forte viuum reuerebantur. Deinde ponit peccatum eius, quantum ad hoc, quod remanet in Kiliis, cum dicit ; *Aperium erit germin domus illius*. id est filii eius expoliati erunt tribulationibus, & hoc germin : *Destrahesur*. sci-licet de hac vita. In die favoris Domini, id est in die vindictae diuinæ quāvis possit & hoc ad finale iudicium referri, in qua sancti reuelabunt iniquitatem peccatoris, & totus mundus pugnabit contra intenfantos : Ergerimur, id est, opera peccati manifestabuntur, & tandem impius detrahatur in infernum. Deinde epilogando subdit: *Hec est pars impij a Deo*, id est, quam sibi acquisivit prauis verbis & operibus: *Et heret* dicas uerborum eius a Domino, id est, quam habet acquisivit prauis sermibus. *Con siderandum*, quod inter præmissa præsentibus peccatis futuris

malo, cum dicit: *Domus eorum, idest familia eorum cum necessariis rebus: Securæ sunt*, scilicet ab insultu hostium: *Et pacate, idest carentes interna dissensione, & etiam immunes sunt a diu-*

no flagello : & quantum ad hoc subdit ; Et non est virga Dei super illas, quia feliciter pro peccatis suis non corrigitur in hac vita. & subiungit de multiplicacione bonorum: quia scilicet, bona corum non sunt sterilia, nec fructu suo priuantur: & hoc manifestat in speciem boui, qui apud antiques acceptissimi erat,

iusmodi bona, est acceptandum. Sed bona temporalis prosperitas non sunt in potestate habentium, ut possint ea acquirere, vel retinere cum uelint. Et id obiciendum est eorum consilium, quo Deum, & iustitiam contemnunt, ut prosperitate uiuant, quia per hoc non possunt assequi, quod intendunt, sed quandoque ad

reddiderit, tunc sciet. Videbunt
oculi eius interpolationem suam,
& de furore omnipotentis bibet.
Quid enim ad eum pertinet de do-
mo sua post se? & si numerus men-
tium eius dimidietur?

LECTIO II.

NVNPVID Deum docebit
quispiā scientiam, qui ex
celbos iudicat? Iste mori-
tur robustus & sanus, diues & fe-
lix. Viscera eius plena sunt adipe,
& medullis ossa illius irrigantur.
Alius vero moritur in amaritudi-
ne animæ suæ absque ullis opi-
bus: Et tamen simul in puluere

& quotiens Deus duidit, idest sub certa mensura distribuit; Dolores, idest afflictiones aliquas: furoris sui: id est ex eius furore prouenientes; Erunt, impii scilicet: Sicut paleae ante faciem uerae, quia scilicet properat luctuante resistere non possunt uento. Et sic uia fauilla, quia scilicet remaneat ligno combustu. Quam turbido diffusigunt, quia scilicet non habet humorem ut simile se teneat, ita etiam impii, aduentuere aduersitate resistere non possunt, quia carent fulcimento diuinæ spei. & per diueratas cogitationes dispersuntur carentes humore uitius. & post hoc subdit de aduersitate quantum ad filios, cum dicit: Deus servabat filios illius dolorum patris. scilicet, quia peccata patris pertingunt velque ad filios imitatores paterna malitia, nec differunt ab his uocis post mortem patris, sed vivente & cognoscente patre, hoc erit, unde subdit Et cum reddiderit, scilicet Deus preciam filii; Tunc sciet, scilicet patre, unde subdit Videbant oculi eius insuperationem suam, idest filiorum suorum, vel quamcumque aduersitatem, & in hoc ipso: De furore omnipotentis bilis, quia hoc ipsum pertinet ad personam patris, quid hilis eo uiuentem, puniuntur, nein autem, si puniuntur post eius mortem, vnde subdit: Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se idest non affligetur a furiis infortunii posteriorum, & maxime cum peccator post mortem hoc ignoraret, sicut supra i. 4. dictum est, Sive nobiles fuerint illi eius sine ignobilibus, non intelligeret, aut quid pertinet ad eum, si numerus mensu eius diuidatur, non potest de hoc dolere in vita, quia hinc ignorabit futura.

LECTIO SECUNDA.

Qvia supra Iob propulerat, quod impis in hac vita, quā
doque prospera, q̄nī aduersitatem, quod facit homi-
nes arbitari, sideo ab huiusmodi dubitationis solutione accedē-
primitur, q̄ hoc non prouenit ex defectu diuine scientie, quasi
ēū lateat malitia eorum, quibus prosper succedit, & ideo dicit:
*Nunquid Deus docebit quipiam scientiam, quasi dicatis, nihil
indiget, ut ab aliquo instruator de meritis hominum, ut sciat
quibus prospera, & quibus aduersa reddat, quod autem subdit:
Qui excelsus indicat, potest dupliciter intelligi, uno modo, ut si
E sensus, quod Deus nō indiget instructione aliecius ad hoc, quod
potest excelsos indicare, id est eos, qui prosperantur in hoc mun-
do, sicut in rebus humanis indigent iudices instruti per testes de
meritis iudicandorum. Alio modo potest intelligi, ut indicetur
quasi probato precedens, quod enim Deus omnia sciat, & q̄
hoc ab aliis instrui non indiget, pareret per hoc, quod ipse habeat
iudicium super quemcumque re, nullus autem indicatur,
quaē ignorat, unde non potest esse, quod aliecius, quantumcum
que excelsi scientia, lateat ipsum. Præmissa igitur sufficiunt dī-
uine scientie, subdit dubitationis materiam, qua potest accide-
re super diversa humanum rerum dispositionem, in qua quidam
prosperantur vsque ad mortem, quidam vero in miseria
moriuntur, colisit autem ipsa prosperitas, primo iuste potestare, &
quād ad hoc subdit: *Iste mori rebus fuit, sīc in corporis sanitate,*
*& quād ad hoc subdit: Et san⁹ Tertio i⁹ extiorum rerū opulētias**

& quantum ad hoc subdit, *Dives*, quarto, in consiliorum & operum prolixi sicut est: & quantum ad hoc subdit, *Felix*, dicitur enim felix apud quosdam, cui omnia succedunt ad votum. ut autem non solum diuinas sufficiens, sed etiam superabundantes significet, subdit; *Visera ossis plena sunt adipe*. adeps enim propter superabundantiam nutrimenti generatur, & ut rursum ostendat eius potentiam multuplicibus auxiliis sufficiam, subdit; *Termedullis ossis illius irrigatur*, per osseum fortitudine dei gnatorem, quorum robur, nutrimenti me dullarum sustentatur, subiungit autem de aliorum aduersitate dicens, Alius vero moritur in amari ridine animae sua, quod scilicet pertinet ad interiores dolores, quos homines cōcipiunt vel de corporalibus nocuementis, vel etiam ex infortunatis eueneribus, adit autem; *Absque ullis opibus*, ad designandum exteriorum rerum defectum, sed tamen, cum sic diversificetur in vita cum aequalitate meritorum, non potest dici, quod faleum in his que sunt post mortem diversa, ad corpus pertinencia, eorum pars commutetur: aequaliter enim eorum corpora disponuntur post mortem: vnde subdit; *Et tamen sensu in pulvere dormient*, id est qualiter in terra, sepelientur. Et vermes operient eos, id est aequaliter eorum corpora putrefactio, vnde patet, quod non potest assignari ratio differentiæ, quæ est inter homines, secundum prosperitatem & aduersitatem in his, quæ sunt aequaliter me rit in demerito, ex diversa corporum dispositione post mortem. Erat autem opinio amicorum Iob, quod ratio prædicta diversitatis, est ex diuersitate meritorum: quod est contra id, quod experimento apparet de hoc, quod in impiorum quidam prosperantur, quidam aduersitatem patiuntur: vnde quasi tam improbatum est, ut dicitur, ex diversa corporum dispositione post mortem. Etiam autem opinio amicorum Iob, quod ratio prædicta diversitatis, est ex diuersitate meritorum: quod est contra id, quod experimento apparet de hoc, quod in impiorum quidam prosperantur, quidam aduersitatem patiuntur: vnde quasi tam improbatum est, ut dicitur, ex diversa corporum dispositione post mortem. subdit enim; *Interrogare quælibet de viatoribus*, quasi dicitionem oportet me cum magno studio ceterum quæcunq; vnde haberi potest a quibuscunque transiuntibus per viam, vel viatores dicit eos, qui hac viae videntur, non vt termino, sed vt via; *Et hec eadem illum intelligere cognoscetis*, quasi scilicet dicitur sum vobis: vnde inexcusabilis est, qui a veritate recedit, quam omnes communiter tenent, quam quidam veritatem exponi subdit; *Quia in diem perditionis seruant malum*, quasi dicat, quod in hac vita non punitur malus, sed prosperatur. hoc ideo est, quia referuntur eis punio in aliud tempus, quando gratus punio, vnde subdit; *Ad diem furoris ducitur*, qui enim furor est ira accessa, nomine furoris acrior vindicta significatur, quare autem ad diem perditionis furor seruetur, offert subdit; *Quis arguit coram eo viam eius*, & quæ facit, quis reddet illi? Vbi duas rationes assignare videuntur, quarum prima est, quia in tantum est sapientia inperceptibilis, ut nec per personas eruditetur, vt suā cognoscere culpā, sed inter flagella mormarer, quia punitus iniuste: & hoc est quod dicit; *Quis arguit coram eo*, id est, ut ipse recognoscatur. Viam eius, & scilicet ini quam. Alia ratio est, quia personæ huius vita non sunt sufficietes ad tantum culparū punitionem: quia si acerba sunt, cito interimunt: & hoc est quod dicit; *Et quæ fecit, quis reddet illi?* scilicet, in hac vita: & ideo quasi concludit, quod dies perditionis & furoris non est in hac vita, sed per mortem. subdit enim ipse; *Ad sepulcrum deicietur*, id est mortua secundum animam vivet: & hoc est quod subdit; *Et in congerie mortuorum vigilabit*, quia, scilicet videatur dormire per corporis mortem, vigilabit tamen per animæ vitam. & ne videatur post mortem transi

re ad gaudium subdit: *Dulcis fuit glareis cocytii* quia enim testimonium viatorum inveniatur, veritatem de peccatis malorum post mortem proponit sub fabula, qua vulgariter cerebratur, quia scilicet in inferno inter alios est quidam Huius nomine Cocytus, qui interpretatur luctus, quo animæ malorum perdeuntur, & sicut alii fluit trahunt glareas, & ille flumen quodam modo innotescit animas impiorum. dicitur ergo impensis dulcis fuit glareis Cocytus, qui eius cōuersatio acceptabilis fuit malis, & ideo inter malos qui sunt in lucu locum habebit, effectum auctius huic flumi, quantum ad homines subdit; *Et post eum omnem hominem trahit*, quasi sci licet, omnes homines cum quodam luctu mortis, quod enim est post mortem, est quasi postremum, huius flumi, cuius anterius est, quod in hac vita agitur, & ideo subdit; *Et ante se innumerabiles*, quia scilicet etiam plurimos in hac vita preoccupat luctus, sic igitur Iob per ordinem suam sententiam explicit, primo quidem supra. 19. ostendens spem iustorum tendere in remuneracionem futurae vita. hic autem exprimit, panem restituari malis post mortem, & ideo ex parte confutata aduersariorum sententia subdit; *Quonodo ergo consolamini me frustra*, scilicet promittendo temporalem prosperitatem; cum responso nefra repugnante ostensa sit veritatem in hoc quod dicitur, hominibus deputari praemium & personas in hac vita, quod supra multipliciter est improbatum.

CAPITIIS XXII. LECTIO I.

RESONDENS autem Eli phaz Themanites dixit, Nunquid Deo potest comparari homo, etiam cum perfectæ fuerit scientia? Quid prodest Deo, si iustus fuerit? aut quid ei cōfers, si immaculata fuerit vita tua? Nunquid timens arguit te, &

Huius flumi, cuius anterius est, quod in hac vita agitur, & ideo subdit; *Et ante se innumerabiles*, quia scilicet etiam plurimos in hac vita preoccupat luctus, sic igitur Iob per ordinem suam sententiam explicit, primo quidem supra. 19. ostendens spem iustorum tendere in remuneracionem futurae vita. hic autem exprimit, panem restituari malis post mortem, & ideo ex parte confutata aduersariorum sententia subdit; *Quonodo ergo consolamini me frustra*, scilicet promittendo temporalem prosperitatem; cum responso nefra repugnante ostensa sit veritatem in hoc quod dicitur, hominibus deputari praemium & personas in hac vita, quod supra multipliciter est improbatum.

LECTIO PRIMA.

FINITIS sermonibus beati Iob, Eliphaz eius uerba, non ea intentione, quia dicebantur, accepit, primo namque quod Iob dixerat ad ostendendum altitudinem materie, Nunquid contra hominem disputatione mea? Eliphaz sic accepit dictum, ac si contentio cum Deo disputatione intenderet, vnde eum presumptionis arguit ex tripli consideratione: primo namque aliquis prouocatur ad disputationem vel contendendum cum aliquo, quod videt eum comparabilem sibi in scientia veritatis, ut ex multis collatione aliquid occultum indagetur. Eius autem valde praefumpit uolum, quod homo suam scientiam diuinam audeat comparare: vnde dicit; *Nunquid Deo comparari potest homo, etiam cum perfecta fuerit scientia?* quasi dicat, non, eo quod Dei scientia sit infinita. Secundo pronocatur aliquis ad disputandum vel ratiocinandum cum aliquo, propter aliquam, quæ ab eo accepit, vt fiat collatio datorum & acceptorum. Eius autem presumptuositum, quod homo poterit bona que facit, esse Deo utilia, vnde & psal. 15. dicitur, Dux domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non egis, vnde subdit; *Quid prodest Deo si iusta fuerit*, scilicet recta opera faciendo; *Aut quid ei confers, si immaculata fuerit vita tua?* scilicet a peccatis abstinentio. Tertio, provocatur aliquis ad hoc, quod iudicio contendat cum aliquo, propter timorem superioris potestatis, eum in iudicium vocantis, quod nefas est de Deo cogitare. vnde subdit; *Nunquid si temeritatem*, scilicet aliquem iudicem: Argueret. Scilicet accusando. Et unius tecum ad iudicium, quasi de pari citatus. Deinde, quia Iob dixerat, iniquas esse eorum sententias, qui dicebant dominum eius perfide, scilicet tabernacula impiorum, intedit ostendere suam sententiam reclamare, eum subdit; *Et non propter malitia tuam pluriman, & infinitas iniurias tuas*, quasi dicat; *Deus arguit*, personas infligendo, non propter timorem, sed propter amorem iustitiae, ut poniat tua peccata, vnde malitia potest referri ad peccata, quibus alios lafit: iniquitas autem ad peccata, quibus iustitia opera prætermisit, vnde malitia dicit plurimam, sed iniquitas infinitas, quia in pluribus peccat homo, omitendo, quām commitendo. vnde subiungit, primo de documentis proximo illatis, quæ quandoque per calumniam inferunt sub praetextu iustitiae: vnde subdit; *Ab fulgi enim pinguis fratrum tuorum sine causa*, scilicet necessaria, quia de fratibus tuis, sine pignore confidere poteras. Quandoque autem

Autem inferuntur documenta sine aliquo colore iustitiae, & quæ tam ad hoc subdit; *Et nudos spoliasti nefibus*, quod potest intelligi dupliciter, uno modo, quia spoliando nudos reliquisti, nihil ei referunt, Alio modo, quia cum essent nudis, id est non sufficienter vestiti, illud modicum quod habebant, eis subtraxisti. Subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de peccatis pertinens, & impetu aquarum inundantium non oppresum iri. An cogitas quod Deus excelsior celo sit, & super staras te tenebras non uisurum, & impetu aquarum inundantium non oppresum iri. Et dicit: *Quid enim nouit Deus, & quasi per caliginem iudicat?* Nonne succisa est creatio eorum, & reliquias eorum devorauit ignis?

B Acquiescit igitur ei, & habet paucum, & per haec habebis fructus optimos. Si cipice ex ore illius legem, & pone sermones eius in cor de tuo. Si reuersus fueris ad omni potenterem, & dignificaberis, & longe facies iniuriam a tabernaculo tuo. Dabit pro terra silicem, & profilice torrentes aureos. Existe que omnipotens contra hostes tuos, & argenteum coaceruabitur tibi. Tunc super omnipotentem delicias astutes, & eleuabis ad Deum faciem tuam. Rogabis eum & exaudiens te: & uota tua reddes. Decernes rei, & ueniet tibi, & in uis tuis splendebit lumen. Qui

cognitionem vocat quasi caliginosam, sicut contingit de eo quod a remotis videatur quasi caligine

nihil possit facere omnipotens, & similiter eum. Cum ille impleset domos eorum, bonis, quorum sententia procul sit a me. Videbunt iusti & laberuntur;

vixit tecum in iudicium: Et non pp malitia tuam plurimam, & infinitas iniurias tuas? Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa, & nudos spoliasti nefibus.

Aquam lassu non dedisti, & esuristi subtraxisti panem. Aquam lassu non dedisti, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus & afflicti open & solatium non tulisti; *Et ejusmodi subtraxisti panem*, quasi dicat, indigeni non subuenisti & haec quidem dicta sunt, quantum ad pecuniam, quia commisit priuata persona, subiungit autem de omissione bonorum operum dicens; *Aquam lassu non dedisti*, qui scilicet ea indigebat properiter hunc ex labore via exortam, quasi dicat, laborantibus

*igit possit facere omnipotens , existimabant eum . quia scilicet , si ad F
eum non pertinet cura rerum humanarum ; sed bene nec male ho-
mini facere potest ; quod contrariatur omnipotencis rationi . &
ad exaggerandum culpam , subiectus de eorum ingratitudine , di-
cens : *Cum illi implores donos eorum bonis* . scilicet temporalis-
bus : *cum a Deo dan**

bus, quia deo dani
homini bus. &
ad eorum afferione
improbandan, sub-
sistit; *Quorum senes*
sia sit procul a me, &
videbatur, quod
enim humiliata fuerit, erit in glo-
ria: & qui scilicet oculos suos
ipse saluabitur. Saluabitur inno-
cens, saluabitur autem in mundis
manuum suarum.

CAPITIS XXIII.

L E C T O R I.

RESPONDENS autem Iob
ait. Nunc quoque in a-
maritudine est sermo
neus, & manus plague meæ aggra-
mata est super gemitum meum. Quis
nilii tribuat ut cognoscam & in-

ocetia, eos poterunt subsannare de hoc,
ione subuertuntur. in hoc enim iusti con-
& videat hoc proprie responderet ad id
mea, si videbitur, verba ridete, quasi con-
& ne aliquis dubitarer fundamentum
submersum, hoc quasi manifestum sub-
dicens: *Nonne suicida est credito eorum?*
osperitatem terrenam, vel per propriam
arboris erigi in sublime, sed sicut arboris
subito impeditur, ita etiam eorum eleua-
bito cesat. Contingit autem quando-
in altius quidem creceret non potest, sed
in et longitudo, si camen ignis apponitur,
tertiae altitudinis restat, ita etiam, si mor-
peccator per ignem aduersiterit, etiam
miserici diuiriuntur, nil residuum videbitur
remanere. vnde sequitur: *Ei reliquias*
arborum tribulationis, secundum illud
eum ardore, & arefecit fenum. Dicun-
minis vel filii, quemque alia res eius
quia igitur huiusmodi subuersioem im-
hoc, quod contra Deum nitabantur, vt

LECTIO PRIMA.

LI P H A Z in verbis præmissis duo contra Iob proposuisse
Evidetur, primo quidem, quod propter malitiam suam plurimam
fuerit punitus, secundo quod de Dei prouidentia dubitauerit,
vel etiam negauerit. Solent autem homines, cum eis fal-
so aliquo crimina imponatur, ex hoc contristari, vnde quia
Iob hoc in se non recognoscet, dicit; *Nunc quoque in amari-
sudine est sermo meus.* quasi dicat, sicut supra me constitutatis op-
probriis vestris, ita etiam nunc, ut cogar cum amaritudine lo-
quacum autem aliqui afflito de nouo afflictio additur, priores
afflictiones ad memoriam reuocantur, ex quibus præfens gemi-
tus aggrauatur: vnde subdit: *Et manus idest portellas;*
Plaga mee, idest aduersitatis, quam olim sum passus: *Ag-
grauata est super geminum meum.* idest facit præfentem gemi-
tum graviorem. Incipit autem primo respondere ad hoc,
quod dixerat: propter malitiam suam eum punitur: re-
cognoscet autem se Iob punitum diuino iudicio, vnde su-
pra testodiximus, dixerat, *Conclusit me Deus apud iniquum.*
Vnde inquirere causam, quare quis punitus sit, est inquirere ra-
tionem diuini iudicij, quam quidem nullus cognoscere po-
tebat, nisi ipse Deus. Ex quo patet præsumptuofe Eliphaz as-
seruit eum propter malitiam suisse puniturum, vnde super
hoc non vult cum Eliphaz contendere, sed disputationem suam uertit ad Dominum, qui solus fui iudicij rationem no-
nit, reputaret autem te diuino iudicio pragauatum, si pro-
pter malitiam plurimam esset punitus. Solent autem, quia ab
aliquo iudicio sunt graviati, primo quidem ad iudicem acce-
dere, quod facere non posunt, nisi locum eius inueniant: quod etiam non posunt, nisi prius eum cognoscant, nullus enim potest querere id, quod omnino ignorat, vnde dicit: *Qui*

mibi tribuat, ut cognoscam, & inseniam illum, & veniam usque ad
folium eius ; scribat enim, quod Deus eius cognitionem excep-
deret : & ideo non poterat perfecte de se insenare viam, per
quam usque ad folium eius perueniret ; id est usque ad plenam
cognitionem iudiciorum ipsius. Soler autem grauatus a iudi-
cere, cum ad eum per-
venierit, cause sua
iustitiam demonstrare: unde subdit : Pa-
nem coram eo iudi-
cium. quasi dicat,
propinquam ei, qualiter
debet esse illa iusti-
tia causa mea.
Et os meum replebo
inceptionibus id est,
conquestionebus: no
quidem, ut credam
iudicium ei

A. Non apparet scilicet sufficienter per hanc considerationem. Secundus autem effectus diuinæ virtutis in rebus corporalibus est motus planetarum, qui est ex aduerso motu firmamenti, unde principium est in occidente, ex quo etiam non sufficienter potest considerari uitius diuinæ, unde subdit: Si ad occidente, scilicet iero, consideras principium motus planetarum, non intelligam illum: & valde signanter loquitur hic enim motus magis intelligitur ex diuersitate fitus planetarum, quam appareat oculis, ex parte autem septentrionali non videtur esse principium.

illam partem sol nunquam accedit. Tenebris autem impeditum actionem, secundum illud Iohann. 9. Venit nox, quando nemo potest operari. unde subdit: *Si ad finistram*, scilicet per considerationem. *Perrexero: quid agam?* id est non inuenio ibi nisi defectum actionis. unde nullum vestigium dabitur ad eum cognoscendum. vnde subdit: *Non apprehendam eum, etiam qualitercumque ex parte uero meritorum est nobis principium latius proprii corpora luminarium ex illa parte nobis apparentia. unde subdit: Si me uertam,* id est per considerationem: *Ad dexter am,* id est ad partem meridianalem celorum. *Non siebo illum,* quasi dicat inueniam ibi lumen corporale, per quod tamen ipse videri non potest. & quamvis ipse me lateat, eum tamen non later, quæ circa me aguntur. vnde subdit: *Ipsa uero sit uanitas mea.* id est totum processuum vita mea, quod videatur. Iob dice re contra id quod Eliphaz supra induxit ex persona impiorum, quasi imponendo illud Iob: Nubes latibulum eius, nec non stra considerat. & quia posset aliquis dicere, si scit uiam euan, ergo propter peccata tua te puniri: ipse responderit: *Et prohibuit me quasi aurum, quod per ignem transi.* ubi primo manifeste exponit causam sue ad ueritatem, quæ fuit ei inducta, ut ex ea approbatu hominibus appareret, sicut aurum approbatu, quod potest ignem sustinere: *Et sicut aurum non fit uerum aurum ex igne, sed eius veritas hominibus manifestatur,* ita Iob per aduersitatem probatus est, non ut eius uirtus appareret coram Deo, sed ut hominibus manifestaretur, dicit autem: *Probabit de futuro,* quasi exhibens se per patientiam & ad futurum examinationem. Quod autem non sit punitus pro peccato precedenti, probat per rectitudinem vita sua. Vbi considerandum est quod unumquod que ostendit rectum per hoc, quod suæ regulæ conformatur. Est autem duplex regula humanae vita. Prima quidem, est lex D naturalis a Deo mentibus hominum impressa, per quam natura liter homo intelligit, quid est bonum ex similitudine diuinæ beatitatis, in quo primo attendendum est, quod homo, secundum suum posse imitetur in suis affectionibus & operibus diuinæ beatitatis operationem, secundum illud Matth. 5. *Estone perfecti, sicut & pater noster celestis perfectus est,* & Eph. 5. *Estone imitatores Dei sicut filii carissimi,* vnde dicit: *Vestigia eius, id est, ali qualicet ex parva parte similitudinem bonitatis diuinæ operaris, fecitus est.* scilicet per imitationem: *Pes meus,* id est affectus meus, quo ad operandum procedimus. Secundo requiritur, quod aliquis tota mente sollicitudinem adhibeat ad dominum imitandum, vnde subdit: *Viam eius custodiri.* quasi sollicitus, ne ab ea recedat. Tertio requiritur, quod homo in ea perseueret, & totaliter in ea maneat, non ex parte, vnde subdit: *Et non declinari ex ea.* id est ex nulla parte recessi. Secunda autem regula humana uite est ex exteriori, diuinus tradita, contra quam homo peccat duplum, uno quidem modo per contemptum, & contra hoc dicit: *A mandatis laborum eius non recessi.* fuerunt enim Noe aliqua præcepta diuinis data, & forte aliquibus aliis sanctis viris, in quorum labiis Deus loquebatur. Secundo aliquis peccat cetera legem Dei per ignorantiam, uel obliuionem, & contra hoc subdit: *Et in fine meo,* id est in occulto cordis mei: *Abscondi uerba eius.* secundum illud psal. 118. In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Et ne aliquis dicaret hanc probationem, quam induxit ex rectitudine sue vita non est conuenientem, ostendit consequenter, quod de diuinis iudiciis certissima & demonstrativa probatio induci non potest, propter incomprehensibilitatem diuinæ voluntatis, subdit: *Ipsa enim solus est,* quasi non habeat aliquam creaturam similem vel æqualem, quæ eum comprehendere possit, & per consequens nec eius voluntatem. vnde subdit: *Et nemo aduerte posse;* id est per certitudinem cognoscere: *Cogitationes eius,* id est dispositio-

spositiones iudiciorum ipsius. & hunc non potest comprehendendi eius dispositio, ita neque ei potest ab illa creatura resisti; vnde sequitur: *Et anima eius*, id est voluntas eius. *Quodcumque rouit hoc fecit*, quasi nullo resistere valente. Contingit autem quaque maxime in aliquo sapiente, qui voluntatem suam moderatur secundum suam virtutem, ultra quam facere non potest: sed hoc ideo excludit, cum subdit: *Cum exploraverit in me voluntatem suam*, & alia multa similia, praefato sunt ei, quasi dicat, quod mihi ultra aduersitatem non inducat, non est quia ultra non posset, sed quia ultra non vult. *Et ideo*, quia scilicet ideo, quod ultra facere potest, & non possum aduersitatem, utrū ultra facere vult. *Alij* quasi onagri in deferto egreditur. *Turbatus sum*, id est turbatione timoris, vnde subdit: *Et considerans eum*, id est potentiam eius. *Timore sollicitus*, scilicet adhuc me probaturus sit aduersitatem grauioriam, causam autem huius similitudinis formidolosa assignat per hoc, quod est experitus in diuinam percussionem: vnde subdit: *Deus molinit cornem*, quasi liquefaciens ipsum firmat securitatis sublatam. *Et omnipotens conturbatus me*, id est per omnipotentem suam perturbationem tristis de presentibus malis & timoris de futuris induxit: *Quare autem timeat in futurum*, cum non habet consciens de culpa, ostendit subdens: *Non enim perij*. id est aduersitatem passus sum: *Proprii imminentes tenebras*, id est erores vel peccata, qua quidam innimere dicuntur, quando in mente hominis confirmantur: puta cum quis ex malitia peccat. *Contingit autem quandoque*, quod malitia in homine non firatur, sed ex aliqua subita passione, puta concupiscentia vel ira, ad peccandum impellit: & hoc se excludit subdens: *Nec faciem meam operiis caligo*; quasi enim caligat oculus rationis, quando propter passionem, iudicium eius in opere particulari decipitur.

LECTIO PRIMA.

IN praecedenti capitulo Tob se non esse propter malitiam putatum dixit, vt Eliphaz afferuerat: nunc autem vult manifestare, quod non existimat Deum non habere curam rerum humanarum, sicut Eliphaz ei imponebat. Est autem confidandum, quod aliqui ponebant Deum humanarum rerum non rationam & curam non habere, propter differentiam eius a nobis. credebat enim, quod si propter huiusmodi distanciam nos eum cognoscere non valamus, ita nec ipso nos: fed hoc ipso primo excludit dicens: *Ab omnipotente non sunt abscondita tempora*, quasi dicat, quāmvis omnipotens sit extra temporum mutabilitatem, ipse tamen temporum cursum cognoscit. Ita vero, qui sunt in tempore, ita cum cognoscunt, quod tamen modū exteritatis eius comprehendere non valent: vnde subdit: *Qui autem nouerunt eum*, id est homines temporales, eius notitiam qualcumque habentes, vel naturali cognitione, vel per fidem, vel aliqua maiori sapientiae illustratione. *Ignorant dies illius*, id est comprehendere non valent modū exteritatis eius: & quia dixerat, temporalium cursum Dō ignotum non esse, consequenter ostendit, qualiter temporalia iudicat, primitens diuersas hominum culpas, quorum quidam fraudulerint alii inferunt nocumenta. vnde dicit: *Alij*, scilicet inter homines: *Terminus transfluerunt*, tunc scilicet mutantur possessionum coniuncta, & similia fecerunt in animalibus quae generatione pascuntur. vnde subdit: *Diripiuntur*, scilicet furture: *Greges*, scilicet alienos: *Et pauerunt os*, vt sic videantur esse eorum: & eorum culpam aggrauat vel exaggerat ex conditione personarum, quibus inferunt nocumenta. Confueunt enim homines misereri papillorum propter defectum etatis, & carentiam sustentacionis parentum: & contra hoc dicit: *Afsum papillorum abegerunt*, id est aberrare fecerunt, vt eum rapere, non miserantur. Similiter etiam viduarium confueunt homines misereri propter fragilitatem sexus, & quia deflitute sunt virorum solatio: sed contra hoc subdit: *Et abstulerunt pro pignore boyem viduae*, quasi sub quedam colore

CAPITIS XXIII.

LECTIO XI.

SB omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius. Alii terminos transtulerunt, diripiunt greges, & pauerunt eos. Afinum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem vidua. Subuerterunt pauperum viam, & oppreserunt pariter mansuetos terræ. *Alij* quasi onagri in deferto egreditur. *Turbatus sum*, id est turbatione timoris, vnde subdit: *Et considerans eum*, id est potentiam eius. *Timore sollicitus*, scilicet adhuc me probaturus sit aduersitatem grauioriam, causam autem huius similitudinis formidolosa assignat per hoc, quod est experitus in diuinam percussionem: vnde subdit: *Deus molinit cornem*, quasi liquefaciens ipsum firmat securitatis sublatam. *Et omnipotens conturbatus me*, id est per omnipotentem suam perturbationem tristis de presentibus malis & timoris de futuris induxit: *Quare autem timeat in futurum*, cum non habet consciens de culpa, ostendit subdens: *Non enim perij*. id est aduersitatem passus sum: *Proprii imminentes tenebras*, id est erores vel peccata, qua quidam innimere dicuntur, quando in mente hominis confirmantur: puta cum quis ex malitia peccat. *Contingit autem quandoque*, quod malitia in homine non firatur, sed ex aliqua subita passione, puta concupiscentia vel ira, ad peccandum impellit: & hoc se excludit subdens: *Nec faciem meam operiis caligo*; quasi enim caligat oculus rationis, quando propter passionem, iudicium eius in opere particulari decipitur.

justitia eam grauantes. Confueunt etiam homines miseri pauperum, qui diuinarum sufficienciae carent, & contra hoc sequitur: *Et anima eius*, id est voluntas eius. *Quodcumque rouit hoc fecit*, quasi nullo resistere valente. Contingit autem quaque maxime in aliquo sapiente, qui voluntatem suam moderatur secundum suam virtutem, ultra quam facere non potest: sed hoc ideo excludit, cum subdit: *Cum exploraverit in me voluntatem suam*, & alia multa similia, praefato sunt ei, quasi dicat, quod mihi ultra aduersitatem non inducat, non est quia ultra non posset, sed quia ultra non vult. *Et ideo*, quia scilicet ideo, quod ultra facere potest, & non possum aduersitatem, utrū ultra facere vult. *Alij* quasi onagri in deferto egreditur. *Turbatus sum*, id est turbatione timoris, vnde subdit: *Et considerans eum*, id est potentiam eius. *Timore sollicitus*, scilicet adhuc me probaturus sit aduersitatem grauioriam, causam autem huius similitudinis formidolosa assignat per hoc, quod est experitus in diuinam percussionem: vnde subdit: *Deus molinit cornem*, quasi liquefaciens ipsum firmat securitatis sublatam. *Et omnipotens conturbatus me*, id est per omnipotentem suam perturbationem tristis de presentibus malis & timoris de futuris induxit: *Quare autem timeat in futurum*, cum non habet consciens de culpa, ostendit subdens: *Non enim perij*. id est aduersitatem passus sum: *Proprii imminentes tenebras*, id est erores vel peccata, qua quidam innimere dicuntur, quando in mente hominis confirmantur: puta cum quis ex malitia peccat. *Contingit autem quandoque*, quod malitia in homine non firatur, sed ex aliqua subita passione, puta concupiscentia vel ira, ad peccandum impellit: & hoc se excludit subdens: *Nec faciem meam operiis caligo*; quasi enim caligat oculus rationis, quando propter passionem, iudicium eius in opere particulari decipitur.

diuntur ad opus suum: uigilantes que ad prædam præparant panem liberis. Agrum non suum demeunt, & vineam eius, quem ui op presserunt vindemiant. Nudos dimittunt homines indumenta tollentes, quibus non est experimentum in frigore. Quos imbre monitum rigant: & non habentes velamen amplexantur lapides. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem spoliauerunt. Nudis & incenditibus abesse vestitu, & esurientibus tulerunt spicas. Inter aceros eorum meridiano.

stres, qui hominum seruicii non subsunt: *Egregiuntur ad opus suum*, id est ad larcinum, cui quasi proprio operi sollecit intendunt, vnde subdit: *Vigilantesque ad prædam*, scilicet diripiendam: *Præparant panem liberis*, scilicet ius ex præda direpta. Deinde genus præde determinat subdens: *Agrum non suum demeunt*, scilicet per violentiam mesles alienas colligentes. *Et vineame eius*, quem ui oppriment, & indemnent, quia scilicet prius aliquem operimunt ad hoc, sp eis bona liberius rapiant, nec solu exteriora bona per violentiam abstrahunt, sed etiam ea, quae iam sunt ad vnum corporis foenui aucta, vnde subdit: *Nudos dimittunt homines*: id est nihil eis relinquent: *indumenta tollentes*, & vermagis exaggerat huiusmodi rapina culpam, subiungit afflictiones, quas ex nuditate subvenire, nec solu indumenta sunt necessaria ad caledacentum contra frigus, sed etiam ad regemunt contra pluviam. vnde oportet a latronibus denudatos, non solu frigore affligi, sed etiam pluvia perfundi, & hoc est quod subdit: *Quos imbre monitum rigant*, solent enim homines ad loca montana quasi ad tentorium configurare pro timore latronum vel horritum, vbi propter aeris frigitudinem, & frequentiores & grauiores sunt pluiae, maxime nudis hominibus. Est autem qualemque qui nuditas remedium, si ille qui vestimentorum operimentum non habet, saltem experimento domus non careat, sed contra hoc subdit: *Non habentes velamen*, scilicet vestimenta, nec domus: *Amplexantur lapides*: id est, abscondunt se in cavernis lapidum, quae inveniuntur in locis montanis. Ulterius autem exaggerat eorum culpam ex conditione miserabilium perlonarunt, quae grauauit, vnde subdit: *Vim fecerunt deprædantes pupillos*, qui scilicet magis erant sustentandi: *Et indugunt pauperem spoliauerunt*, cui scilicet magis erant subveniendum. Effet autem virumque tollerabile, si latenter habentibus sufficientia subtrahere vellent, & idea maiorem aggregationem iniquitatem coru, subdit: *Qui dicit*, id est non habentibus velimenti: *Et incidentibus abesse vestitus*, id est pte nimis necessitate etiam ad publicum sine vestibus nudi procedentibus, quod pertinet ad magnam inopiam vestitus. & vt ostendat etiam in viu eo inopiam pati, subdit: *Etiuſiſurientibz*, his autem nihil magis auferre possunt: sed & id modicum, quod habent, eis surripere non verentur, vnde subdit: *Tulerunt spicas*, quasi dicat, non tulerunt eis messem quam non habent, sed aliquas paucas spicas quas sibi collegant, & si forte aliquo abundante videantur, illud subtrahunt non pensantes quantum penuria in aliis patiuntur, vnde subdit: *Inter aceros frigum*, scilicet eorum: *Meridiuntur*, id est in meridiu queque sunt, quasi lascivientes de bonis eorum, qui calcatis torcularibus fitunt, id est, qui statim post vindemiam modicum habent de vino, nec solu homines spoliant in rebus exterioribus, sed etiam in rebus interioribus, vnde subdit: *De ciuitatibus fecerunt viros generare*, quia scilicet quibusdam laitis, multi ex ciubus conturbantur, & ipsi quilibet luna, conqueruntur, vnde subdit: *Et anima vulneratorum clamabunt*: *Et Deus*, a qua scilicet non sunt abscondita tempora aguntur: *In dulium abire non patitur*, quod scilicet non est, si de rebus humanis prouidentiam non habet. Causam autem quare Deus hoc inulta abire non patitur ostendit, quod non per ignorariam, sed per malitiam peccant, ex qua lapientiam odiant ipsorum peccata arguentem vnde

CAPUT XXIII.

vnde subdit: *Ipsi fuerunt rebelleri lumini*: scilicet ex proposito agentes contra id, quod eis lumen rationis dictat, sicut autem sapientia preoccupat eos, qui eam concupiscunt, ita fugit ab eis, qui ei renuntiatur, unde subdit: *Negliuerunt maris eius*, id est habentes se fumis per malitiam depravatum, non poruerunt sapientie processus cognoscere, vel nescierunt: id est non approbase rū, nec experitum voluerunt sapientie mandata, & inpetram coru demonstrat, subdens:

Et preſeruit pariter mansuetos terrenos, qui scilicet nec provocari, nec provocare, alias nocet. Sunt etiā quidam qui non fraudulerint, ut prædicti, sed per manifestam uolentiam alii nocet, qui ad mala facienda prouocant quasi nulla disciplina legis continguntur, de quibus subdit: *Alij quasi onagri in deferto*, id est alii silue-

ti sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt. De ciuitatibus fecerunt viros generare, & anima vulneratorum clamauit: & Deus inultum abire non patitur. Ipsi fuerunt rebelleri lumini, nescierunt uias eius, nec reuersi sunt per semitas illius. Mane primo confurgit homicida, interficit egenum & pauperem: per noctem vero erit quasi fur. *Oculus adulteri obseruat caliginem*, dicens: Non me uidebit oculus, & operiet uultum suum. Perforodit in tenebris domos, sicut in die condixerint sibi, & ignorauerunt lucem. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis, & sic in tenebris quasi in luce ambulant. Lewis est super faciem aqua, maledicta sit pars eius in terra, nec ambulet per uiam uinearum. *Et nescierunt*, id est existentibus tenebris: *Confurgit homicida, & interficit egenum & pauperem*, quia scilicet illa hora nondum communiter homines vadunt per viam, sed aliqui pauperes necessitate duici præoccupant tempus operis, quibus latrones infidiantur in via, ad hoc autem quod de domibus aliqui fortius surripant, profundioribus indigent tenebris, vnde subdit: *Per noctem erit quasi fur*, scilicet spoliandos domos, quia ei primo mane facere tutum non esset, quia tunc homines euigilare incipiunt. Idem autem in adultero ostendit, subdens: *Oculus adulteri*, qui scilicet infidiantur alieno thoro: *Obseruat caliginem*, ut scilicet deprehendi non possit. vnde subdit: *Non uidebit me oculus*, id est in hoc propoliito obseruat caliginem, ne cuiusquam oculo videatur, & quia non sufficit ei occultatio noctis, adhuc alias occultandi artes aucti, vnde subdit: *Et operiet uultum suum*, qualcumque scilicet mutatione habitus, & licet ad incipendum opus obseruat caliginem, ita etiam opus exequitur in tenebris, vnde subdit: *Perforat in tenebris domos*, scilicet qualcumque fraude vel violentia obtacula afferentes: *Sicut in die condixerint sibi*, scilicet adulter & adultera: *Et ignorauerunt lucem*, id est abicerunt in tota executione nefaria operis: *Si subito*, quasi ex impremeditato, quia tempus eius breve videatur: dum carnali defecatione vacant: *Apparuerit aurora*, quae est diurna lucis principium: *Arbitrantur umbras mortis*, id est existimant eam odiosam, sicut umbram mortis, dum videant suas lascivias viterius non posse protrahere. Solent autem homines duplicitate a suis operibus impediti, uno modo, quando non proficiunt rei euentum, alio, quod habent in suo proposito debile fulcimentum, sed adulteri qui ex concupiscentia ducentur, ex contrario, primo quidem inconsiderate, le periculis ingrant, quia uirginis quid sequatur, & ad hoc significandum dicit: *Et sic in tenebris*, id est in dubiis & obscuris: *Quasi in luce*, id est in manifestis: *Ambulati*, id est procedunt. Secundo ex parte modica & fragili magnam fiduciam capiunt, unde subdit: *Et uir efficietur adulteri*: *Super faciem aqua*, quasi dicat, adeo leviter mouetur, ut uideatur ei quod p alia mollia sicut et aqua, posuit pertransire ad suum propositum prosequendum, uel ad literam, quod dicit: *Sic in tenebris*, quasi in luce ambulanti, potest referri ad hoc, quod eterne, scilicet adulter & adultera, sua opera in tenebris agere antea, quod uero subdit: *Lewis erit super factum*, specialiter ad adulterum, cui propter imperium concupiscentia, uidetur quod etiam super aquam, & super quacumque difficultatem vel adversitatem leviter pertransire posse, ad hoc, quod perueniat ad fruitionem rei concupiscentiae. Enarratis ergo diversis generibus peccatorum, subiungit de poena, & primo quidem, quantum ad penam præsentis vitæ, cum subdit: *Maledicta sit pars eius in terra*, illud enim vinculique pars esse vietatur, quod quasi potissimum bonum defiderat, peccator autem in rebus terrenis quasi in sua parte ultimum finem constituit, se

cundum illud, Sapientia haec est pars nostra, & haec est fors, quæ quidem maledicta est, quia bona huius mundi, quibus uertitur, ei uertuntur in malum, & hoc manifestat subdens: *Nec ambules per uiam uinearum*, solent enim via uinearum umbroso esse, & per consequens temperata, uineæ etiam contemplatum lo-

cum requirunt, nam in locis nimis frigidis, detrauntur per glaciem, & in locis nimis calidis aduertuntur per calorem.

impis ergo per uiam uinearum non ambulat, quia rebus huius mundi moderate non uitit, sed quandoque declinat ad unum extremum,

quandoque ad aliud, & quantum ad hoc subdit: *Ad nimium calorem transierat ab quis uinum*, quasi a cōtrario uitio in cōtrarium transierat, qd

in medio uituitur non manet. & ita poena consequtitur omnes malos, quia inordinatus animus, sibi ipsi est poena, ut Aug.

dicit in primo Confessionum. Deinde ponit penam, quæ erit post mortem, cu

mortem, id est in recordatione, id est, ita totaliter

relinquatur a Deo sine remedio liberationis, ac si eius esset obli-

itus: ponit similitudinem cum subdit: *Sed conteratur quasi lignum infractum*, arbor enim quod non facit fructum, bonum, ex cederet, & in ignem mitetur, ut dicitur March. 3. Lignum autem fructuum præciditur, ut purgetur, secundum illud Ioann. 15.

Omnem palmitem, qui non fert fructum purgabit eum, ut fructum plus afferat.

Impi ergo purgantur ad extermiū, iusti autem ad profectum, quare autem infractum ligno comparetur, manifestat ex duobus, primo quidem, quia bona sua in res inutiles consumpti, vnde dicit: *Pauis enim steriles*, & quae non parit, & loquitur de illo, qui bona sua in res inutiles consumpsit, ad similitudinem eius, qui vxorem sterilem in uiliter nutrit. Secundo, quia indigentibus non subvenit, quod ei esse poterat fructus, vnde subdit: *Et siue bene non fecit*, per iudicium, homines indigentes significat, nec solu fuit in fructuoso, sed etiam fuit nocuus, sicut lignum proferens fructus uenenosos, vnde subdit: *Detraxit foris in fortitudine sua*, id est potestate sua virus est, non ad subveniendum opressus, sed magis ad opprimendum fortes, & hoc, quia quod alii nocet, etiam in suum documentum redundat, quasi scilicet in se securam uitam agere non potest, timens etiam laiti ab eis quos lascerat, vnde subdit: *Et cum se feret*, id est, cum nihil adulteri passus fuerit: *Nō credet ut si*, id est, non erit de uira sua securus, secundum illud quod Eliphaz supra dixerat. 15. Sonitus terroris temper in auribus eius, & cum pax sit, ille semper infidus suscipitur. Causam autem, quare absque misericordia sit puniendus, assignat ex hoc, quia misericordia non uult ut dum potuit, vnde subdit: *Dedit ei Deus locum penitentie*, scilicet differens penam, & hæc est ratio, quare permisus est in proferitate aliquis dixi viuere, sed hoc quod Deus exhibuit ei in bonum, ipse peruerit in malum, vnde subdit: *Et ille abutitur eo in superbiam*, non attribuens diuinam misericordiam, quod post peccatum non statim punitur, sed ex hoc sumi peccatum ad daciā, vñque ad Dei contemptum, & quamvis peccator tenebras querat ad peccandum, non tamen potest facere quia videatur, vnde subdit: *Oculi enim*, scilicet Dei, *Sum in uis eius*, id est confi-

considerant processus eius quādū in tenebris ambulent, & inde est; *Quod elephas sunt ad modicū.* idest, ad aliquam terrenam sublimitatem & caducam, Deo dante eis locum p̄niten̄tia. *Eius non subſſens,* scilicet finaliter, quia aburuntur Dei misericordia in superbiā, & adhibet huius rei similitudinem. Omnia enim quae in tempore generantur, determinato tempore crescunt, & postea incipiunt deici, & tandem totaliter destruntur. & ita cōtingit de impiis unde subdit; *Et humiliabitur sicut omnia*, quia scilicet, in tempore crescent; *Et auferentur;* scilicet totaliter, quando ad summum peruenient; & adhibet similitudinem, subdens; *Et si similes sibi*, aut apparete mundus, natus carum conseruentur.

Non enim conteruntur fruges, quādū sunt in herba & crecent; sed quando iam ad perfectam maturitatem peruenient, secundum mensuram a Deo prauisam. Hoc autem induxit ad ostendendum, quod hoc, quod impīi statim non puniuntur, sed prospicere agunt, non contingit ex defectu diuinae prouidentiae, sed ex hoc, quod differt Deus p̄enam in congruum tempus. & sic patet fallum est, quod Eliphaz ei calumnose impugnerat de negatione prouidentiae diuinae, vnde subdit; *Quod si non est ita,* sicut predixi de punitione malorum; sicut vos optimi credentes semper homines in hac vita puniri pro peccatis. *Quis me potest arguere effe mentium?* quia scilicet diuina prouidentiam denegat: *Et ponere ante Deum verba mea.* idest, verba mea in accusationem vertere coram Deo, ac si sint contra eius prouidentiam.

LECTIO PRIMA.

IOB in sua responſione duas calumnias, quas ei Eliphaz intercerat, in praecedenti sua responſione iam repulit, ostendens se, neque pro peccatis puniuntur, neque diuinae prouidentiae negotorem. Ostenderat autem valde ex preſie, quod diuinae prouidentiae non repugnabat, si impīi in hoc mundo prosperantur, quia refutator corum pena in aliud temporis: & ideo cōtra hoc vterius refutare non potuerunt: sed alterum, scilicet quod non fuerit pro peccatis punitus, non tam evidenter ostenderat, quin potius debilitatem luḡe ostentationis significauit, cum dixit; *Nemo aduertere potest cogitationes eius.* & ideo contra hoc vterius Baldath refutato niter redargens Iob, quod se afferebat nō p̄ peccatis suis punitus: & quasi in memori verborum Iob, quibus dixerat, non sibi sufficeret, si contra eum ex Dei fortitudine contendatur, a diuina potestate disputationis sua sumit exordium, & proponit magnitudinem diuinae potestatis dupliciter, primo quidem quartum ad hoc, quod potentiam exercet in superioribus creaturis, in summa pace eas conservans, vnde dicit; *Totus & terror,* idest, ex qua timor debet: *Apud eum est,* scilicet Deum; *Qui facit concordiam in sublimioribus suis,* in inferioribus enim creaturis discordia multiplex inuenitur, tam in creaturis rationabilibus, ut patet per contraria motus humanae voluntatum, quam in creaturis corporalibus, ut ex carum contrarietate appetit, per quam generationi & corruptioni subduntur, sed in superioribus corporibus non contrarietas reperitur, vnde & incorruptili sunt: sic & sup̄iores intellectuales substantiae etiam in summa concordia vivunt. Hac autem summa concordia superiorum creaturarum ex potestate diuina procedit, que sup̄iores creaturas in perfetta lux unitatis participatione constituit, quasi sibi propinquiores: & ideo signanter dicit; *In sublimioribus suis,* idest, sibi magis conformibus. Secundo, commendat diuinam potestatem ex his, que operatur in inferioribus creaturis, in quibus operatur per ministerium superiorum creaturarum, quarum multitudine homini est ignota, vnde subdit; *Nunquid est numerus militum eius?* milites quidem Dei vocat omnes celestes virtutes, que diuinum nutum sequuntur: sicut milites obediunt duci: harum autem celestium virtutum numerus ignotus est homini. & simile est, quod habetur Esaiæ 40. Qui educti in numero militiam eorum, & ne aliquis credere quod celestes virtutes non se haberent sicut milites parentes alieno imperio: sed sicut duces & principes ex suo arbitrio cuncta agentes, sicut alluvierunt multorum deorum cultores, subiungit; *Et super quem non surgit lumen eius,* quasi dicat,

CAPITIS XXV.

LECTIO I.

RESPONDENS autem Baldath Suites, dixit, *Potes tas & terror apud eum est,* qui facit concordiam in sublimibus suis. Nunquid est numerus militum eius? & super quem non surget lumen illius? Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo? quasi dicat, ex quo Deus tam magnus est, & in subtilia praeceles, ut etiam in subli-

mibus concordia faciat, quia est iustitia effectus, secundum il lud Ela. 32. Opus iusticiae pax: omnis iustitia hominis diuina iustitia comparata quasi nihil repurabitur: nec solū Deo homo comparatus, nō potest iustus videri, sed quod plus est, ei comparatus, apparet iniustus: sicut in comparatione adres pulcherrimas, que quāuis pulchritudinem habet, videntur in-

CAPITIS XXVI.

LECTIO I.

RESPONDENS autem Iob, dixit, *Cuius adiutor es?* nunquid imbecillis, & fūstas

munde: vnde subdit; *Aus apparere mundus, natus de muliere?* quod signanter dicit, quia ex hoc ipso, quod homo de muliere per concepcionem carnis nascitur, maculam contrahit: hoc autem quod dixerat, consequenter per simile confirmat, cū subdit; *Ecce etiam luna non splendet,* & *stelle non sunt mundi in conspectu eius,* vbi confidenter dicit, quod de Sole mentionem non facit, quia non appetit tenetib[er]e, quod ad praeſentiam maioris luminis lumen eius obtenebretur, sed luna & stelle etiam per praeſentiam corporalis solis ostenduntur: vnde multo magis earum claritas quasi obscuritas quadam est imministrata diuini luminis comparati, & ex hoc concludit proposicū subdit; *Quando ergo homo putredo:* & *filius hominis uermis?* scilicet, non potest reputari splendens splendore iustitiae, si diuinae iustitiae comparetur: neque mundus pro innocentiam, si comparetur prūritati diuinae: singulariter autem hominum putredinae comparata quasi ex materia existente putrefactioni vicina: & filium hominis uermi, quia uermis ex putredine generatur: hoc autē inducit ad ostendendum, quod homo non potest, quantumcumque iustus & innocens, iustitiam & innocentiam suam propone, quasi nihil reputaram in comparatione ad Deum, cum agitur de diuino iudicio.

LECTIO PRIMA.

BALDATH in verbis praemissis Iob cōvincere voluit ex consideratione diuina potestatis omnibus tremendae, respectu cuius nullus potest iustitiam aut innocentiam prætendere, vt se afferat absque peccato punitus. vnde Iob triplicem respondit subiungit: *quarum prima specialiter est contra Baldath,* qui Iob terrene conatus fuerat ex consideratione diuinae potestatis. Solent autem homines non ratione contra aliquem condemnantur, ut faciat iudicis potestiam & sapientiam allegantes, hoc facere in iudicis fauore: adhibetur autem fauor alieut personae duplicitate, vno modo propter defectum potestatis illius, qui fauoritudo modo propter defectum sapientiae. Quan tum ergo ad primum dicit; *Cuius adiutor es?* *nunquid imbecillus?* quasi dicat, haec quia locutus es, non secundum viam rationis, sed quasi in Dei fauore: nunquid ad hoc dixisti, ut ferres auxilium quasi infimo? adiuuare autem videret aliquem, qui eius operationem defendit: vnde subdit; *Et sustinet brachium eius,* qui non est fortis? quasi dicat, numquid vis tu in viis defendere operationem, quia punitus sum ab eo, ac si non esset fortis ad defendendum. Deinde quantum ad fauorem, qui alicui adhibetur propter defectum sapientiae considerandū est, quod hic fuit est duplex: vnu quidem ex hoc, quod consilium datur alii cui circa res agendas & quantum ad hoc dicit; *Cui dedisti consilium?* Videtur aliquis alicui consilium dare, quando eius causa sine ratione defendit: non autem consilio Deus indiget, qui est in sapientia perfectus. vnde subdit; *Forsitan illi, qui non nobis habet sapientiam?* quasi dicat, numquid dubitas Deum sapientiam non habere, ut tam sulte pro eo loquaris: qui autem sapienti consilium dat, videtur hoc facere ad suam sapientiam offendendam, vnde subdit; *Et prudenter tuam offendisti plurimam?* quasi dicat, numquid per hoc voluisti tuę prudenter abundantiam ostentare? Alius autem modus fauoris contra defectum sapientiae est, ut quis instruat ignorantem circa scibilia: & quantum ad hoc subdit; *Quoniam docere uolui.* vñlus es enim Deum docere, inquantum eius potentiam contra me allegasti: sed ipse doceri non indiger, qui est totius humanae scientiae causa: vnde subdit;

CAPUT XXVI.

Fomm̄ celestes virtutes per illuminationem diuinam diriguntur, sicut homines per hoc, quod super eos surgit lux Solis: propria ergo potestate diuina accedit ad propoſitum dicens, *Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo?* quasi dicat, ex quo Deus tam magnus est, & in subtilia praeceles, ut etiam in subli-

bus quam Baldath, enumerans multos

effectus diuinae potestatis: & incipit ab illis quae potenter fecit in genere humano circa diluvium. legitur enim Gene. 6. quod gigantes erant super terrā in dieb⁹ illis, & polteca subdit. Cumque videlicet Deus terrā esse corruptam; omnis quippe caro corpora perit viam suam super terrā; discit ad Nōe: Finis uictus carnis venit eō me, & polteca subdit, *Ecce ego adducam aquas diluvii*

super terrā, & interficiam omnem carnem. hanc ergo effe

ctuā diuinae potestatis ostendens; *Ecce gigantes, scilicet antiqui, & Gemunt,* scilicet in paenitētē inferni: *Sub aquis,* idest qui fuerunt submersi aquis diluvii, & qui non soli ipsi perirent, sed multi alii cum eis: *ideo etiam polteca subiungit;* *Et qui habent eum cum eis,* scilicet similiiter gemunt, scilicet a virtute potestatis ipsius. & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis.* idest, nisi ex parte perditionis, & ne aliquis crederet, quod diuina prouidentia excedat solum ad iudicandos homines in hac vita, sed autem post mortem, sicut amici Iob sentire videbantur, *at hoc excludendum, subdit;* *Quidam est in inferno coram illo,* quasi dicat, ea quae in inferno aguntur conspicua sunt oculis eius, & secundum eius iudicium aguntur, vnde ad huiusmodi explicationem subdit: *Et nullum est experimentum perditionis*

In proximitate verbis, Job confutauerat dicta Baldath, qui contra eum diuinam potestatem allegaverat; quia si Job eius magnitudinem ignoraret, hinc autem sua responsione intelligitur non potest esse rectum.

CAPITIS XXVII.

LECTIO I

DIDI DIT quoque lob,
assumēs parabolā suam,
& dixit. Vixit Deus,
qui abstulit iudicium meum : &
omnipotens qui ad amaritudi-
nem adduxit animam mēam . Quia
donec supererat halitus in me, &
spiritus Dei in naribus meis, non
loquētur labia mea iniquitatem,
nec lingua mea ineditabitur men-
dicacium. Absita me , vt iustos'uos
ēsse iudicem: donec deficiam, non
recedam ab innocentia mea . Iu-
nificationem meam, quam cepi te
nere, non deferam : neque enim
reprehendit me cor meum in om-
ni vita mea . Sit ut impios inimi-
cus meus : & aduersarius meus H
quasi iniquus . Quae est enim spes
hypocrite, si auare rapiat, & non
liberer Deus animam eius ? Nun-
quid Deus audiet clamorem eius,
cum uenerit, super eum angustia?
Aut poterit in omnipotente dele-
ctari, & inuocare Deum omni-

Lib. 8, ca. 2. non est adeo congrua, ut Aristoteles dicit in lib. de historiis animalium, respiratur ergo hominius, qui principaliiter in naribus posita est, hic spiritus Dei dicitur; quia hoc habet homo, ut vivendo possit respicere; & huic beneficio ipse non vult esse ingratius peccando: unde subdit: *Non loquerentur labia mea iniquitatem*, ut scilicet dicam, omnes qui sceleriter patiuntur, esse in quos. Nec lingua area meditabitur mendiciem, ut scilicet dicam hoc pertinere, ad diuinam iustitiam, ac in iustorum merita prosperitate remuneretur, & iniquorum peccata temporali aduersitate condemnetur & quia amicis. Iob ista afferebant, subiungit: *Alioquin in iustis nos non si- iudicemus*, non enim poterat iustos eos indicare, nisi eorum iniuriant tentantiam approbarer, per quam a sua iustitia recederet; unde subdit: *Danee deficiam*, scilicet per mortem: *Non recedam* id est propono non recedere; *Ab iniquitate mea*, a qua scilicet recederem, si sanctos aduersitatem in hoc mundo patientes, probissim iustos iudicare, & sic ut ab innocentia ad nocendum transferri non propono, ita nec iustitiae uianam desertereynde fuditur; *In sufficiencia meam*, quia scilicet pertinet ad iniustitiae executionem: *Quam cepi sente*, scilicet non approbando hominem prosperitatem, quam habent, nec condemnando pro aduersitate, quam patitur in hac vita. *Non deferam*, scilicet declinanda in vestram tentantium. Solent autem qui semel peccaueront, prouiores esse ad iterato peccandum, qui vero peccatorum sunt inexperi, difficilius ad peccata prolabuntur: unde subdit: *Negue enim reprehendis me cor meum in omni uita mea*, qui si dicat, ideo configo quod non recedam ab innocentia, neque iustitiam deteram, quia hoc per ex pertientiam didici, non enim

F habeo conscientiam remordentem de aliquo gravi quod commiserim in tua vita mea vel alter potest continuari, qui enim dixerat fe non recessurum ab innocentia tua, nec iustificatione, quam tenere coepit, deserturum, posset aliquis dicere, quod ipse ante hoc neque innocentium, neque iustitiam habuerat sed ipse hoc excludit.

tempore? Docebo uos per manum Dei, quæ omnipotens habebat, nec abscondam. Ecce uos omnes nostis, & quid sine causa vanâ loquimini? Hoc est pars hominis impiæ apud Deum, & haereditas violentorum quam ab omnipotente suscipient. Si multiplicati fuerint filii eius, in gladio erunt: & nepotes eius non saturabuntur pane. Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in inferitu: & vidua illius non plorabit. Si cōportauerit quasi terra argentum: & sicut lumen preparaverit vestimenta: Praparabit qui dem, sed iustus vestigetur illis: & argentum innocens diuidet. Aedificauit sicut tinea domum suā, & sicut custos fecit vmbra culum. Dives cum dormierit nihil secum afferet, aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Apprehendet eum quasi aqua inopia: nocte opprimet eum tempestas. Tollet cum ventus vrens & auferet, & velut turbo rapiet eum de loco suo. Et mireris super eum & non parcer: & de manu eius fugiens, fugiet. cens; Nec enim reprehendit me cor meum & declinare avertit ab innocentia, & deservere iusticiā, si uoluis fauerem, qui iniustitiam & impietatem sustinetis, unde subdit: *Sic ut impius inimicus meus*, in quantum scilicet, contra veritatem dīni iniusti locutus. *Aduerteritis meus*, quasi iniquus, iniquum scilicet iniquus sententiam profert, mihi aduerlando dūi dicit me impuleret, quia graniter sum afflictus. His igitur premisiis per tintibas ad amicorum suorum confutationem, & sic sententia firmitatem, accedit ad principia, le propositum, vt scilicet ostendat non esse contrarium dīni ne prouidentia, si malis in hoc mundo temporaliter prosperentur, & iusti temporali agfligantur. & supra quidem hoc manifesto.

miis & flagellis, quæ referuntur bonis & malis post hanc vitâ: nunc autem hic ostendit, ex debilitate bonorum temporium, quæ mali possident in hac vita, & magnitudine bonorum spirituum, quæ bonis conceduntur. A scilicet ergo primo inutile effe peccatoribus, si in hac vita bona temporalis confequantur absque animis bonis; unde dicit: *Quia est enim spes hypocrite, si evanescat rapax.* id est si iniuste diuitias congregate; *Et non liberes Deum animam cius* scilicet a peccato per gratiam dona, i.q.d. boni potest ex hoc confequere & loquitur de hyprocrite, scilicet simulatore, loco omnium peccatorum, quia simulata æquitas est duplex iniurias, & hyprocrite tanquam falsarii virtus, videunt maximum esse ab hominibus apud Dominum, sicut infra 3.6. dicitur. Si simulatores & callidi provocant iram Dei. Ostendit autem consequenter eos duplicitate spe priuari, quare una est quam habent iusti deo, qd in tempore necessitatis eorum orationem exaudiunt; sed hoc ab impiis excludit dicens: *Nunquid Deus audiet clamorem eius, cum uenerit super illum angustia?* quasi dicat, non & ratio huius alignatur Prouer. 1. Ex ore sapientie dicentis, Vocabuli & renuntiis, & post paucis subdit, tunc scilicet, quando venit super eos angustia, invocabunt me, & non exaudiunt. & Prouer. 28. dicitur, Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio eius fieri execrabilis. Secunda autem spes iustorum est, quod non deficit eis temporalis consolatio in tempore tribulationis; fruatur delectatione diuina, & delectantur in laude ipsius; sed hoc ab impiis excludit subdens: *Aus poteris in omnipotente delectari?* quem si non diligere in operibus comprimitur: *Et invocare Deum omni tempore?* ex magna enim delectatione Dei prouenit, quod semper fit in aliis uorum ore laus Dei. & quia ostenderat parum valere bona temporalia, quae impii possident, sine spe iustorum, quam sauci habent, ostendit consequenter temporalia bona, quæ interduum impii possident, fragilia esse: & ad affectionem eorum quæ dicturus est, duo præmitit, primo quidem quod ea, quæ dicturus est, sapientia diuina conuenienter; unde dicit: *Dico uos per manum Dei,* id est per virtutem ipsius: *Quia omnipotens habeat,* scilicet in sua sapientia quasi certum. *Nec abscondam,* quæ scilicet, Deo inservire me, didici, secundo ostendit, quod ea quæ dicturus est, tam sunt manifesta, ut etiam ipsi ea ignorare non possint: unde subdit: *Eces uos amnes noscitis.* scilicet uera

esse, quæ dicturus sum: & ideo miris est, quod tam irrationabiliter concra veritatem manifestam loquimini, & hoc est quod si dicit; Et si quid sine causa uana loquimini? id est ea qua rationis clementum non habet, solent enim homines hebetes cum cognoscant præmissa, non aduertere, quid ex eis sequatur. Est autem cōsiderandum, quod

Stringet super eum manus suas
& sibilabit super illum intuens
cum eius.

CAPITIS XXVIII

LECTIO

ABET argentum uenientia
suarum principia, & au-
ro locus est in quo con-
flatur. Ferrum de terra tollitur,

verso autem boni per-
cipiunt quasi suam partem, & hereditatem spiritualia bona, se-
dum illud Psal. 15. Eunes cediderunt mihi in praclaris, et
hereditas mea praclarâ est mihi. describens ergo, quâm fragi-
lit & tunc ducat pars impiorum, quam in rebus temporalibus acci-
piunt, dicit: *Hec est pars impiorum apud Deum. idest, tale est, quod*
in forâ venit, dum bonis spiritualia, & eis corporalia distribui-
tur. Et hereditas violentorum. idest iniuste acquiruentem tem pora-
lia bona. Quam ab omninitate sustinunt, et scilicet permetunt.

*...te, & facultatem præbente, sicut supra 22. dictum est: Cum ille impleuerit domos eorum bonis. Ostendit autem, hanc partem sue hereditatem esse caducam: primo quidem, quātum in homine quod frequenter circa impiorum prolem accidit, quod tamen temporalia bona potissimum reputatur. contingit autem quātum doque quid impiorum filii, qui in hoc mundo prosperari sunt occiduntur: vnde dicit: *Si multiplicati fuerint filii eius, quod scilicet ad magnam prosperitatem computabitur.* In gladio errant id est occidentur. & quātum raro contingat, quid uti dicitur: ad magnam paupertatem deuenient, tamen hoc circa nepotes posteros si frequenter contingit, vnde subdit: *Et nepotes eius non surabunt pene.* scilicet propter inopiam. quātum autem ad alios*

familiares eius, subdit; *Qui reliqui iuram ex eo scilicet domine & amicis, sepe habent in interiori, id est ab aliis solemnitate qui occisi, vnde et quantum ad vxores subdit; Et uidetur illius non per rebunt, quod scilicet, fieri solet in solemnibus sepulturis. Sicut ergo fragilis est & caduca eorum felicitas, quantum ad filios & micos, ita etiam quantum ad diuitias possellas, inter quas, quae sunt diuitiae artificiales, scilicet pecunia, quae est adiutoria, ut quae inest in rebus ratione et utilitate, ut Philosophus dicit.*

ta quantum habet communis etiam, ut in opere eius, & quantum ad hoc, libidit: *Si comportauerit quasi terram arsum*, id est, si tantum copiam pecunia acquirat, quāta haberet, alia uero sunt diutius naturales, que scilicet hominum naturali necessitate subveniunt, sicut panis & vinum, & uestimenta, & alia huiusmodi, & quantum ad hoc subdit: *Et fecit iunctu preparaverit uisimina*, ut scilicet, tātam eorum copiam habebat, quantum & lute, *Praparabit quidem*, id est habuit sollicititudinem in praparando, alius tamē habebit fructum, & quandoque bonū, qui circa hoc non sollicitatur, vnde subdit: *Sed in iustis nescierit illis*, scilicet vestimentis ad suam necessitatem: *Ex argenti immensis diuidet*, id est distribuet, & dabit pauperibus, non referuans conceruimus, quod contra innocentias est, periret etiam pro prosperitate terrenam spatio latas domorum, sed etiam hoc ostendit esse caducum propter duo, primo, quidem, quia quandoque sibi dominum edificat per violentiam in loco alieno, a qua pellitur, vnde subdit: *Aedificavit fecit tinea domum suam*, quā licet corrodendo vestem aleam praeparat sibi locum, a quo, cūsa velte, deiciuntur. Alio modo, quā etiā in solo proprio domo edificet, non tamē est sibi datum, ut in illius postpositis etiam & dominium habeat, sed ad modicum tempus, vnde subdit: *Et fecit enī*, scilicet uincit: *Fecit umbraculum*, quod secundum deicitur finito tempore custodiar eius. Q uomodo autem acquireta bona amittat, ostendit, subdens: *Dives cum dormierit*, id est cum mortuis fuerit, *Nihil ex his quis possit fecum asserere*, scilicet alia vita: *Aperit oculos suos*. Illicet in resurrectione: *Et nihil venier*, quia scilicet, non reuertetur ad temporalia bona possida, quandoque & in hac vita subito a perdit, ad modum, quā pluvia subito homini superuenit, vnde subdit: *Apprehenderet ei quasi aqua*, scilicet pluvialis. *Inopia*, id est subito superuenienti, & quamvis pluvia in die aliquippe prouideri posset, in nō etenim omnino praeoccupat hominem, vnde subdit: *Non opprimeret eum tempestas*, scilicet aduersitatis, id est omnino ex

A prouiso. Ultimo autem ostendit fragilitatem mundana prosperitatis, quantum ad ipsam personam hominis, que quandoque perit per aliquam febrem, vel per aliquam perfecutionem, & quantum ad hoc subdit 3 Tollerentur uenientia urens. Ideo occidet eum 3 Et auferet, scilicet a societate viventium sum: & hoc fieri subiungit & in iure.

lapis solitus calore in æs vertitur. Tempis posuit tenebris: & uniuersorum finem ipse considerat. ex improviso: unde sequitur. Vnde turbo rapies eum de loco suo, id est violenter & celeriter.

B rat: lapidem quoque caliginis & umbram mortis. Diuidit torrens a populo peregrinante eos, quo oblitus est pes egenitus hominis & innius. Terra, de qua oriebatur panis in loco suo, igni subuersa est. Locus saphiri lapides eius: & glebae illius aurum. Semitam ignorauit ausi, nec intuitus est
cet persecutor: unde ipse impius: *De manu eius.* idest de potestate eius: *Fugiens fugiet,* vel per mortem, vel postquam occiderit, non habet amplus quid faciat. eo autem mortuo, amicis eius remanet stupor & luxurians subditus. *Stringit super illum manus suas,* quasi praeflupore: Et subtilitatem super illum, quasi compatiens ei: *Inimici locum eius.* idest considerans eius prouinciam dignitatem.

LECTIO PRIMA

SV P R A Iob ostenderat quām fragilis, & caduca sit pars impiorum, quam a Deo recipiunt; nūne autem ostendere inten-
dit contrae dignitatem spiritalis boni, quod homines iusti a
Deo percipiunt ciām in hoc mundo, quod quidem spirale bonum sub sapientia comprehendit, & ideo intenit præferre sa-
piētiam omnibus corporalibus rebus, & quantum ad origine,
& quantum ad preio, statem, & incipit primo ostendere, quod
omnia, quæ in rebus corporalibus preciosi videntur, habent in
certis locis originem, & incipit a metallo, quæ apud homines

preiōsa habentur. Est autem considerandum, quod metalla generat̄ ex vaporibus humidis resolutis a terra per virtutem solis, & aliarum stellarum, & in terra retentorum; unde & metallū dūcibilā & liquabilā sunt, sicut econtrario lapides & alia huiusmodi quæ non molliuntur neque funduntur & generant exifica exhalatione intra terram retenta. Diversificantur autem metallorum species secundum maiorem vel minorem puritatem

vaporis relatu, & secundum differentiam caloris digerentes, in
ter qua atrum videunt purissimum, & post hoc argutum, & sub
hoc as, infimum autem ferrum: & secundum maiorem vel mine
rem puritatem, metallata plumbum habent diuersas origines:
quia ergo aerum est purissimum, innenitur ut plumbum gene-
ratum in sua puritate inter arenas fluminum propter multitudi-
nem evaporationis, & caliditatem arenæ. Argentum autem in-
venitur ut plumbum in quibusdam uenis terra, vel etiam lapi-
dumz autem inuenitur ut incorporatum lapidis ferrum an-

tem quasi in terra seculēta, nondum perfectam digestionem habente, ut sit peruentum vsque ad generationem lapidis. Enumerans ergo diuersa metallorum loca, dicit: *Habet argentum seu-rum suorum principia, scilicet in aliquibus determinatis locis, ex quibus tales vapores resoluuntur, qui hinc apud generationem argenti; & sic dum miscerunt terra, vel lapidi prædicti vapores, efficiuntur ibi venae argenteæ, quantum autem ad aurum subdit;* *Et auro locus est in quo conflatur,* quia scilicet ex multis arcis colliguntur quedam granulari auri, qui in unum ligantur: *quod quidem non sit in omni loco, sed in aliquo loco determinato, in quo concurrevit debita proportioni virtutis actus ad materiam proportionatam tali specie;* deinde quantum ad ferrum, subdit; *Ferrum de terra solitum,* scilicet quia in terra quasi indigesta inuenitur. deinde quantum ad æs dicit: *Et lapis,* cui scilicet vapores proportionatur, naturæ eius permiscetur: *Solus calore,* feliciter ignis uehemens. *In se uixit, dum, si id quod est ibi de natura æris, per calorē ignis eliquatur.* Deinde prosequitur de aliis rebus, quæ habent determinatā tempus & locum, ex dispositione diuinæ, vnde diuinæ cognitioni subiacent, pluraque ipsorum, quæ ab hominibus sunt occulta: occultantur autem a nobis & soli, & alia multa per tenebras noctis, sed hoc sit per dispositionem diuinæ, vnde dicit: *Tempus posuit tenebris, occultatur etiā quædam a nobis per eorum corruptionem dū resoluuntur in sua principia, que Deo sunt nota, nobis autem occultata, vnde sedib[us]*

LIBERIO B

*Et unius eorum finem ipse considerat, id est terminum resolutionis F
erum, inuenientur etiam quedam ab hominibus occulta pro-
pter locum in iuuium, sicut quandoque sunt quidam montes in-
accessibilis, in quibus sunt quedam in iuuiis hominibus: et quan-
cum ad hoc subdit, Lapidem quoque caliginis, id est aliquam rupē*

alicuius exceli mon-
is , quæ quasi femi-
nare caligine nebulosa
obtegitur : Et um-
bras moris . id est , ali-
quem locum umbro-
sum inter convalles
montium , ad quæ vi-
tatis calor solis nun-
quam pertingit : Di-
vidit torrens a populo
peregrinante . solent

eam oculus vulturis . Non calca-
uerunt eam filii in stirorum , nec per
transiuit per eam leæna : Ad fili-
cem extendit manum suam : sub-
uertit a radicibus montes . In pe-
tris riuos excidit , & omne pretio-
sum uidit oculus eius . Profunda
quoque flaviorum scrutatus est ,
& absconditus produxit in lucem .

LECTIO II.

SAPIENTIA vero ubi
inuenitur? & quis est lo-
cus intelligentia? Nescit
nomo pretium eius, nec inueni-
tur in terra suanter uiuentum.
Abyssus dicit, non est in me: &
mare loquitur, non est mecum.
Non dabitur aurum obrizum pro-
rea, nec appendetur argentum in
commutatione eius. Non confe-
retur tinctis Indiæ coloribus: nec
lapis Sardonicus pretiosissimo,
H

principium scientiae & sapientiae. sicut autem sapientia non con-
cluditur loco, ita etiam nec intelligentia, quae est principium eius.
Secundo, ostendit dignitatem sapientiae, ex quo dicitur estimari non potest: unde subdit: *Nec si homo preium eius.* id est, nihil
quod homo cognoscere, est sufficiens sapientie pretium. vrum
quae autem praeiustorum per consequentiam manifestat: & primo
quidem quod dixerat, sapientiam in loco determinato non inue-
niri, inueniuntur autem quae apud homines pretiosa reputan-
tur, partim quidem apud homines deliciose, qui preciosia lapi-
dum, & metallorum congregare nituntur, sed in talibus non in-
ueniuntur sapientia: unde subdit: *Nec inveniuntur in terra stani vel
viuentium.* id est delicosorum, quia ipsi maxime a sapientia per-
ceptione impediuntur, cor habentes deliciis occupatum. partim
autem inueniuntur huiusmodi pretiosa corporalia in aliquibus
profunditatibus obscuris: sed non est ea de sapientia: unde subdit:
Abyssus dicit, non est in me. quod scilicet ea que in abscon-
ditis profundatur latent, maxime sapientia humana sunt ab-
scindita. Partim autem inueniuntur in mari: tum quia ibi
generantur, sicut margarita in conchis marinis, sive quia ibi de-
pereunt in nauibus ibi submersi, sed non est ita de sapientia, tū
etiam quia per mare solene huiusmodi pretiosia de loco ad locū
portari: unde subdit: *Ei mare loquitur, non est mecum.* quinim
mo, ea que sunt in mari, maxime latent sapientiam humana.
Deinde manifestat id quod dixerat de hoc, quod sapientia preio
estimari non potest, & enumerat ea quae sunt apud homines
pretiosissima, dicens: *Non dabitis aurum obriqum, id est, purissi-
mum. Pro ea,* quia nullo auro potest pretium sapientiae estimari,
post aurum autem inter cetera pretiosas reputatur argētū, de quo
subdit: *Nec appendetur argenteum in commutatione eius.* sunt etiam
praeter metala pretiosissimi lapides diuersorum colorum, qui
maxime inueniuntur in India: de quibus subditur: *Nec confe-
reverit.* id est, non comparabitur sapientiae: *In his India coloribus,*
id est lapidis pretiosis, diuersis coloribus naturaliter in India
tinctis, & subiungit de quibusdam pretiosis lapidis, qui etiam
in aliis terris inueniuntur: unde subdit: *Nec lapidi Sardanicis pra-
etiosissimo.* qui scilicet est compositus ex duabus lapidis, scilicet
ex Sardo, qui est rubei coloris, accendens animum ad gau-
dium, & acvens ingenium: & Onichino, qui ab eo ligatur, qua-
si habens quasdam noxias virtutes, scilicet excitandi tristitia
& timores; causis documentum refrantriarum per Sardium: unde
proprietate habere dicitur, quod luxuriam depellat, hominem
cautum & pudicum reddens: unde & pretiosissimus nominatur.
subdit autem: *Et apphoro,* qui est caelestis coloris, qui etiam pre-
ciosissima est propter multas virtutes quas habet: nec referit quod

LECTIO II.

VI A ostende
rat, omnia pre-
tiosa, quia in corpo-
ralibus inueniuntur,
determinatis locis
cotineri, quæ signo-
ta sunt hominibus,
sunt tamen cognita
Deo; ad ostendendū
eminentiam sapienti-
æ, primo inducit,
quod determinato
loco non continetur
vnde dicitur sapientia
nero ubi inuenitur?
quasi dicitur, nullo
corporis loco con-
cluditur, utrumq[ue] est.

claustris quia non est
aliquid corporale ea
uero quae sunt in
corporibus preiosissima,
non solum ipsa, sed
& eorum principia
locis corporalibus
concluduntur. sed
hoc de sapientia Dei
non potest dici: vnde
de subdit: Et quis est

aliqui alii lapides preiosiores sunt; quia pretia lapidum non sunt eadem, nec in omnibus locis, nec in omnibus temporibus. Subdit autem de his qui hanc habent preiositatem ex pulchritudine, dicens: Non adegnavit eis aurum, quod habet pulchritudinem suam, sed laborans, ut vitrum quod haber pulchritudinem

ex perficiatur, quānūs non sit p̄-
cellens p̄xīlē cō-
mītatione. subdit au-
tem de iis que ha-
bent pulchritudinē
ex ar̄tificio, cum di-
cīt: Non cōmūta-
buntur p̄o ea nō s̄at
ri exēsa. felicit
quantitatē. Et emi-
nētia, felicit in cō-
paracione, & sicut
non possunt pro fa-
cītientia cōmūtarī,
ita etiam omnia p̄e-

xit homini, Ecce timor Domini,
ipsa est sapientia: & recedere a ma-
lo, intelligentia.

C A P I T I S X X I X .

L E C T I O I .

D D I D I T quoque Iob,
aliumēs parabolā suā,
& dixit. Quid mihi tri-

PITIS XXIX.

LECTIO I.

AD DIDIT quoque Iob,
assumēs parabolā suā,
& dixit. Quis mihi tri-

A deinde hoc ostendit, quantum ad alias creaturas sub eis contentas, sicut sunt clementia, vnde subdit: *Et omnia que sub celo sunt respicit.* Et ne aliquis crederet, quod mortitiam rei habeat a rebus acceptam sicut nos habemus, ostendit consequenter quod cognoscere res sine omni causa, vnde subdit: *Et non potest*

buat, ut sim iuxta menses pristinos,
secundum dies quibus Deus custo
diebat me? Quando splendebat
lucerna eius super caput meum,
& ad lumen eius ambulabam in
tenebris. Sicut fui in diebus ado-
lescentiae meae, quando secrete
Deus erat in tabernaculo meo.
Quando erat omnipotens meus, &
B in circuitu meo pueri mei. Quan-

Cfelicitate uaporales : *Appendit*, id est, appena las tenet in aere. *Ea huc in mensura*, ne felicitati superexcederent, omnia submergebantur; aut si plus debito diminuerentur, omnia siccarentur. Secundo, quantum ad ipsam generationem pluviarum, cum dicit: *Quando ponebat pluvias legem*, ut felicitas certis temporibus & locis descendenter. Tertio, quantum ad effectum, praecepit in mari, quod mixtum ex immutatione aeris commouetur, unde subdit: *Et simus*, felicitas, ponebat: *Procellis*. Felicitas marinis: *Sonatibus*, felicitas ex magna commotione; quia & humi modi procelles certis temporibus, & secundum certam quantitatem conflurgunt, qui vero ex ipsis creaturis sapientiam non acquirunt sicut nos, sed potius ex sua sapientia creaturas produxit, ideo subiungit: *Tunc*, felicitas, quando creaturas faciebat: *Vidit illam*, id est sapientiam. In seipso, in quantum per actualem suam sapientiam considerationem res in esse prodixit: ab ipso autem sapientia derivata est primo quidem ad angelos, qui facti sunt participes sapientiae diuinæ, & quantum ad hoc dicit: *Ei enarravit*, sapientiam suam eis manifestando. Secundo vero ad uniuersitatem creaturarum, eam per suam sapientiam disponendo: & ad hoc pertinet quod subdit: *Et preparauit*, scilicet in sapientia sua ortem terrarum. tertio, quantum ad homines, qui non per simplicem apprehensionem percipiunt sapientiam veritatis, sicut angeli, quibus enarratur, sed per inquisitionem rationis ad eam peruenient, unde subdit: *Et inuestigauit*, id est homines eam inuestigare fecit; & hoc est quod subdit: *Et dixit homini*, felicitas per interiorem inspirationem illuminando ipsum, & sapientiam communicando: *Ecce timor Domini*. quem scilicet principaliter tibi deo; *Hys est sapientia*, quia per timorem Domini, homo Deo inhaeret, in quo est vera sapientia hominis, sicut in altissima omnia causa. *Recedere a mala*, id est a peccato, quo homo amittit Deum; *Etsi intelligentia*, quia scilicet, intelligentia praecepit ad hoc homini est necessaria, ut per intelligentiam discernat mala a bonis; quibus euitatis, per executionem bonorum operum ad sapientiam diuinam participationem perueniat. sic ergo, quia timor Domini est sapientia, & recedere a malo est intelligentia, consequtens est, quod iusti, qui Deum timent, & recedunt a malo, habeant sapientiam & intelligentiam, quia praefrerunt omnibus bonis terrenis, que malii homines possident, & sic manifestum est, quod in hoc salvatur ratio prouidentiae diuinæ, quod iusti dantur bona spiritualia, tanquam meliora; malis autem bona temporalia, tanquam caduca.

LECTIO PRIMA.

VIA Job in præmissis verbis in vniuersali ostenderat rationem, ex qua euidenter apparet, non esse contra diuinam iustitiam, quod mali prosperantur, & boni interdum in hoc mundo temporali prosperitate carent, quibus conceduntur maiora, f. spiritualia bona, manifestat hoc in seipso, quasi in exemplo int̄ dens eorum confutare sententiam, etiam quantum ad hoc, quod ascriebat, ē pro peccato aduersitatis paup. Et primo commen-
orat prosperitatem præteritam, quia virtuose vebatur, & de-
inde magnitudinem aduersitatis in quā incidet, & ad ultimū multiplicantem suā in innocentia demonstrat. Datur q̄ū intelligi, &
sic postquā satisfecerat verbis Balaam, Sophar tacentे processerit ad suū propοtū ostendēdū, ita etiā manifesto proposito,
ex pectus si aliquis aliorū loqueretur omnibus aut tacentibus,
ip̄e iterato sermonē refūmpit, unde dicit: *Ad diūnū quoque Job,*
afflūmen parabolam suam. quia scilicet metaphorice locutus
erat: *Ez dixit, Quis mihi tribuat, quod ponitur ad desiderium*
Tha in Job.

ponitur ad desiderium

LIBER I O B

designandum, magis quam ad petitionem formandum; *Vt sim tuxia menses pristinos id est, ut in prosperitate uitum sicut olim.*

& quia hanc prosperitatem non fortuna neque suis viribus,

sed diuino attribuebat auxilio, subdit: Secundum dies quibus

Deus custodiebat me. protegendo scilicet, contra aduersa, &

etiam promouen-

do dirigebat ad bo-

na, in quibusdam

quidem producen-

do ad bonos effectus

etiam supra meam

intentionem, & hoc

est quod dicit: Quan-

do splendebat luxerna-

eius, scilicet prouide-

tia ipsius; Super cap-

pus meus, id est men-

tem meam, dirigens

in multa bona, ad

qua mens mea non

attinebat, in qui-

busdam vero dirige-

batur a Deo quasi

ab eo instructus de

is quae erant agen-

tae: unde subdit: Et

ad lumen eius, id est,

ad instructionem ip-

sus: Ambulabam id

est procedebam: In

senecte, id est in du-

bis, & ut non attri-

buatur hoc merito

iustitia precedenter, subiungit: Sicut fui in diebus adolescen-

tie meae, quando scilicet, adhuc non potueram tantam prospiri-

tem promerri. Deinde feriatim exponit bona statu prateriti,

& incipit quasi a principio a familiariter diuina, quam in ora-

& contemplatione percipiebat, unde dicit: Quando secre-

to Deus erat in tabernaculo meo, id est Dei praesentiam sentiebam,

dum secreto in tabernaculo meo orabam & meditabam, quod per-

tinet ad contemplationem. Quantum vero ad actionem subdit,

quando erat omnipotens mecum, quasi scilicet, mihi cooperans

ad bene agendum. Deinde describit prosperitatem suum ex par-

te prolixi, cum subdit: In circuitu meo pueri mei, adolescentes, n-

patris filios pueros esse oportet. Vltius autem procedit ad af-

fluientiam rerum, quae pertinent ad vsum vitæ, cum subdit:

Quando lauabam pedes meos butyro, apud antiquos enim diuitia

principiebat in pecudibus erant: a quibus proprius hoc secundum

August. Pecunia nominatur: inter fructus autem pecudum, pre-

terior videtur esse butyrum, quod est lacus pinguedo, cuius at-

fluentiam parabolice designat per pedum lotionem, puta si ali-

quis dicere, se tantum sibi abundare aliquem præficiunt liquo-

rem, vsque ad pedum lotionem: & sic butyrum videatur esse

preciosius inter fructus animalium, ita etiam oleum inter fru-

ctus terrarum. Solent autem oliva optimum oleum habentes

in locis lapidosis & arenosis esse: unde subdit: Et petra funde-

bat mihi rios olei, per quod abundantiam designat, & fructus bo-

niratum. Deinde exponit magnitudinem pristinæ glorie, cum

subdit: Quando procedebam ad portam ciuitatis, per quod dat in-

tellegere, se habuisse auctoritatem iudicandi, quia apud antiquos

iudicia exercabantur in portis, & vt ostenderet se non tuisse qua-

si vnum ex peneis iudicibus, subdit: Et in platea parabant ca-

thedram mihi, ut per hoc ostendat singularis dignitatis fuisse.

Ostendit autem consequenter auctoritatem sui iudicij, primo qui

dem per signum acceptum ex parte iuuenium, cum dicit: Vide-

bant me iuuenes, qui scilicet solent esse ad peccata proclives: Et

abscondebantur, quasi scilicet meum iudicium formidantes. Se-

condo, quantum ad senes, cum subdit: Et senes affligerent sta-

bant, quasi scilicet meo iudicio subiecti, habebat enim authori-

tatem non solum ad iudicandum iuuenes, sed etiam senes. Ter-

Tertio, quantum ad ciuitatum rectores, qui eius iudicio reverentia

exhibebant, primo quidem quantum ad hoc quod verba inchoa-

ta dimitebant, dum ille loqui uolebat, unde subdit: Principes

cessabant loqui. Secundo, quia eo loquenti, ipsum interrum-

pere non audebant: unde subdit: Et digitum super orbem ori-

fus, Tertio, quantum ad duces bellorum, qui solent auda-

ciores esse & promptiores ad loquendum, qui tamen coram

eo presumptuose & tumultuose loqui non audebant, unde

subdit: Vocem suam cohiebant ducas. scilicet plane & hu-

miliiter loquendo, & quandoque instantum stupebant, quod

loqui penitus non audebant: unde subdit: Et lingua eorum

gutti non adhærebant, quasi loqui non valerent, & quia lo-

*F*lent homines tam rigide auctoritatibus a populo potius cime-
ri, quam amari, ostendit se populo amabilem fuisse, quia
ad magnanimum pertinet, ut apud magnos auctoritatibus ter-
uet, & tamen minoribus condescendat: unde subdit: Auri-
audiens, scilicet ab aliis recitari, scilicet meam gloriam, vel mea

*judicis non odiebat,
nec inuidiebat; Sed beatificabat me, id est
beatum me reputa-
bat, & beatitudinem*

*mihi optabat: & hoc
periclit ad absentes.*

*Quantum autem ad
presentes subdit: Et*

*oculus fui cæco, & pes claudo.
Pater eram pauperum, & causam*

*quæ nesciebam, diligenter in-
vestigabam. Conterebam molas*

*iniqui, & de dentibus illius aufe-
rebat predam. Dicebamque, In*

*nido meo moriar, & sicut pal-
ma multiplicabam dies. Radix mea*

*aperta est secus aquas, & ros
morabitur in messione mea. Gloria*

*mea semper innouabitur, &
sicut palma multiplicabat.*

*Quarto, quantum ad
continuationem po-
tentis subdit: Et*

*arcus meus in manu
mea infatu, abiur. p-*

*arcum enim poten-
tia designavit: talibus*

*armis armis maxi-
mæ orientales vnu-
tur ad bella. Sic igit-
ur in premissis de-*

*scriptis: Pauperem roci-
ferem, id est conque-
rere. Secundo, quan-*

*tum ad pupilos: va-
de subdit: Et pupi-
lum cui non erat adiu-*

tor, scilicet amissio patre. Tertio, quantum ad homines in

periculis existentes: unde subdit: Beneditio peritii super

me veniebat, id est, ille qui in periculis erat, per me adiutus,

mihi benedicbat. Quarto, quantum ad vias: unde subdit: Et

*cor vias consolatus sum, quæ scilicet solatium viri amise-
rat, non autem sic in iudicio aliquibus misericordum, quod in*

periculis relinqutur: unde subdit: Injustia induxit sum: id est

in processibus meis iustitia apparuit, vestimentum enim homo

*vndique circundatur, & vt ostendat se non esse coactum, sed vo-
luntate fecisse iustitiam, subdit: Et vestini me, quæ propria spô-
di iustitiam: Sicut vestimento, scilicet undique protegente & or-
natu, sicut in concertatione bellorum vñctoribus datur*

corona, ita etiam & index, cum per iudicium suum iustitia

*victoriæ tribuit, coronam meretur: unde subdit: Et di-
uidebat iudicio meo, ac si dicar, indutus sum iudicio meo sicut*

*diademate: & vt ostenderet, qualiter simul cum iustitia por-
terat procedere in suo negotio, auxilium dedi, vt posset pro-
cedere, tuebatur etiam illos qui tutela carbant: unde subdit:*

*Pater eram pauperum, scilicet eos protegendo & souendo,
contingit autem quandoque, quod simplices & impotentes &*

*pauperes aliqui per fraudulentiam calunniis & leduntur: sed
contra hoc adhibebat diligentem solitudinem, ut calunniis*

*procesibus malignorum excludebat: unde subdit: Et cay-
fan quam nesciebam, diligenter inuestigabam, ne scilicet ali-*

*quid fraudis ibi lateret. Quicam vero per violentiam pau-
peres opprimunt, eos quodammodo per rapinam deglutiunt;*

et quorū violentiam Iob per suum potentiam destruebat: unde subdit: Conterebam molas iniqui, id est destruebam violentia

*rapacitatem, ne scilicet posset ulterius rapere: Et de deniba-
llus austerebam prædam, quia scilicet eos restituere cogebam*

totum id quod iam acceperant per rapinam. Ex premissis

*autem hominis multiplicantur, sed propter aliqua impedi-
menta superuenientia eos colligere non possunt, unde ad hoc
excludendum subdit: Et res morabitur in messione mea. Contra-
gut enim in terris calidis, quod propter vehementiam est, mes-
sires in agri consistere non possunt ad metendum: sed nubes*

*roris eis refrigerium
praefat, ut a meten-
do non impediatur,
neque inuidiebat, & sed
beatificabat me, id est
beatum me reputa-
bat, & beatitudinem*

mihi optabat.

*quando respondebam ad eos, non
credebant, & lux vultus mei non
cadebat in terram. Si voluissim*

*ire ad eos, sedebam primus, cum
que federem quasi rex circumstan-
te exercitu, etiam tamen maren-
tium consolator.*

C A P I T I S . XXX.

L E C T I O I .

Nunc autem deridet me
iuniores tempore, quo-

*rum non dignabar pa-
tres ponere cum canibus gregis.*

*M*eritis autem deridet me
iuniores tempore, quo-

*rum non dignabar pa-
tres ponere cum canibus gregis.*

*N*on autem deridet me
iuniores tempore, quo-

*rum non dignabar pa-
tres ponere cum canibus gregis.*

*P*ropter scilicet quantum ad rerum defectum: Et fame, &
quidam ad afflictionem inde consequentem: Steriles, id est

Petra fundebat mihi rios olei. Sexto, quantum ad gravem

vitam quam dicebant: unde subdit: Qui rodebat in foliis

destituta, & hoc per oppositum respondet ei, quod supra dixerat, Au-

*ris audiens beatifica-
bat me &c. Quin-<br*

abominabantur me. scilicet quasi vile & immundum. Tertio ostendit, quomodo continebant eum facta, in quantum eius presentiam horrebat, vnde subdit: Et longe fugient a me, contra id quod supra dixerat: Expectabam me sicut pluviam.

Secundo vero, in quantum ei iniurias interrogabant: vnde subdit: Et faciem meam con-

spue non uerentur.

scilicet in lignum co-

tumelie & delpecto,

ne putaret propter aliquam culpam

commisam in depe-

ctum venisse, ostendit causam prae*dicti*

contemptus ex parte

diuina percusso-

nis, ostendens primo

quidem se diuinitus

afflictum, cum dicit:

Pharetrum enim suum

aperuit, et afflxit me.

de pharetra sagitta

exrahitur, quibus

aliqui ventur ad per-

curendum, per sagit-

tas autem intelligu-

tur diuina flagella,

secundum quod su-

pra. 6. dixerat. Sagit-

ta Domini in me fu-

tum, quarum indi-

gnatio erit spiritu-

mum. Pharetra ergo

Dei est diuina dispo-

sitio, ex qua homini-

bus aduersitates pro-

uenient, quan aper-

cam esse dicit pro-

ppter abundantiam

aduersitatium, ex quibus non solum exterius, sed etiam interi-

ius se afflictem dicit. Secundo afferit te impeditum a Deo,

ne saltum verbo suas iniurias repellere possit, vnde subdit:

Et frenum posuit in ore meum. quia scilicet per flagella diu-

na sibi auferebatur fiducia respondendi: cum ali ex ipsis fla-

gellis argumenta sumerent contra eum. ostendit autem conse-

quenter huiusmodi aduersitates effici a Deo immisas, ex eo

quod praeter consuetum modum humanarum aduersitatium ad-

uenerint, quod quidem primo ostenditur ex loco, vnde aduersita-

tes aduenient, solent enim, & prae*dicti* in terris illis impugna-

tiones insurgere a parte septentrionali, in qua habitant barbare

nationes, & homines magis ferocios & bellicosi: secundum illud

Hier. 1. Ab Aquilone pandetur omne malum, sed impugnat-

ores beati Job prouenerunt ex parte meridiei, vbi solent homines

minus bellicosi & ferocios habent. Dicitur est enim supra, quod

eius aduersitas incipit a Sabaeis, qui rularent boues & asinas, &

pueros occiderunt, vnde dicit: Ad dexteram orientis, id est ex par-

te meridiei qua est dextrum respectu habitat.

Calamitatis mea illico surrexerunt, id est statim a principio Sabaeis irruerunt. Se-

condo ostendit suas aduersitates esse praeter communem modum,

quantum ad multipliciter imputagationes, imputagationes enim

fuit etiam quantum ad amissionem bonorum: ex quibus homo

habet facultatem operandi, quae per pedes significatur, vnde sub-

dit: Pedes mei subiunguntur. id est omnes facultates meas deflu-

xerunt, & hoc fecerunt faciliter & totaliter, vnde subdit: Et op-

erentur. scilicet pedes meos. Semis suis, quasi in suo transi-

rare tantum temporalem statum, reputarem te crudelem &

durum hostem, vnde subdit: Mutatus es mihi in crudelum. se-

condum scilicet, quod videtur ex exterioribus flagellis, dum

non mihi decipiuntur pars: Et in duritia manus tua aduersa-

ri mihi. scilicet grauer me affligendo: & secundum quod

ex exterioribus appetit, videtur quod in malum meum mihi

piissimam prosperitatem concesseris. vnde subdit: Eleusisti me.

scilicet in tempore pro*per*itatis: Et quasi super uentum ponen-

do in altissimo statu instabilis, tantum ad modum venti: Eli-

festi me ualide. id est grauer me laetisti, quasi de alto in terram

proiiciens, & ne videbatur hoc ex desperatione dixisse, subdit:

Scio quod mortis iradas me, quasi dicat, non patior hoc quasi in-

excogitata, sed scio, quod ad hunc vteriorem defectum dedu-

cat, scilicet usque ad mortem, hoc autem dicit se scire propter

conditionem mortalitatis vitæ vnde subdit: Vbi confundit est domus

omni uiueni. quia videlicet ad mortem omnes homines ten-

dunt, scilicet homo ad suum dominum: nec tamē homo per mortem

totam, vnde subdit: Et ad meus miseriae devoluti sunt.

F id est totaliter ad hoc intenderunt ut me miserum redderet. Ter-

tio ostendit huiusmodi aduersitates esse a Deo immisas ex esse-
tu earum, quia scilicet per eas totaliter erat destitutus, vnde sub-

dit: Redacta sum in nihilum. quod dixit, quia nihil ei de præli-
na prosperitate remanerat, quæ quidem in duobus constitebat:

vno quidem modo
in exterioribus re-
bus, quae per violen-
tiam amiserat, vnde subdit: Abstulit
quasi uentus, scilicet
per violentiam: Defi-
derim men. id est
omne desiderabile
quod in rebus exte-
rioribus habebam.

Alio modo consti-
tabat eius prosperitas
in salute propriæ
personæ: & quantu-
m ad hoc subdit: Et ne-
lus nubes, id est subi-
to & totaliter: Per-
transit salus mea. scilicet
prosperitas in salute
propriæ personæ:
ablati autem deside-
rabilibus bonis, eius
anima in tristitia re-
manebat, vnde subdit:

Et nunc autem in
membris marcescit,
scilicet per tristitiam:

Anima mea non
enim poterat non
tristari filii & re-
bus amissis. rece-
dente autem salute
corporali, conseque-
erat ut etiam corpo-

rale dolorem sentire, qui in die nec dabat ei requiem, vnde subdit: Et possidens me dies afflictionis, id est corporalis doloris:

quod etiam in nocte aggrauatur, vnde subdit: Noste or meum
perforatur doloribus. quasi dicat, ita in nocte increpant dolores
mei, quod videtur mihi, quod perueniant usque ad os illum per-
forationem, causam autem doloris ex vulneribus putrefactis fuis-
se ostendit, vnde subdit: Et qui me comedunt, scilicet uermes ex
putredine vulnerum generati; Non dominum, quia scilicet nullus

requiem ei dabant, & vt eorum multitudinem ostendat, subdit:

In multitudine eorum consumitur uerminorum meum. quasi dicat,
tanta est verminum multitudine, quod non solum carnem come-
dunt, sed etiam vestimenta corrodunt: & ut ostendat eos non in
una tantum parte corporis esse, sed quasi per totum corpus usque

ad caput diffundi, subdit: Et quasi capio tunica succinxerunt me.
quasi dicat, præ multitudine non continentur sub velamine ligatu-

rum vestimenti, sed prorumpunt in apertum, & circundant col-
lum, ex huiusmodi autem poena ostendit se abominabilem ho-
minibus factum. vnde subdit: Frater fui dñe com.

In dñe ostendit illi, qui me debant ut fratrem diligere, mordebat
me, vt dracones: Et focus brusnionum, qui scilicet solent oblitisci
proprietatis: & ipsi oblit sunt mei, vt mihi non subuenient,

partim autem erat ei aduersitas ex infirmitate corporali, vnde
primo, quantum ad exteriora, dicit: Cutis mea denigrata est super
me, scilicet propter interiorem corruptionem humorum & ver-
minum. Deinde, quantum ad interiora subdit: Et ossa mea ar-
vunt pre cauam, id est tanta est uis inordinati calor in me, &
quasi medulla ossium aruerunt, partim autem confitebat eius
ad exterioribus tristitia signis, in que commutata

erant signa gaudii, quæ quidem sunt vel musica instrumenta, &
quantum ad hoc, dicit: Verba est in luctu cithara mea, quasi dicat,
succedit mihi luctus cithare, qua ad iocunditatem utebar,
vel sunt humanæ uocis cantica, vnde subdit: Et organum meum,
qua scilicet, vrebam ad gaudium. In uocem flentium, scilicet ver-
sum est.

A totaliter consumitur, quia remanet anima immortalis, vnde
subdit: Personam non ad consumpcionem eorum, scilicet hominū
uiuentium: Emittit manum suam. vt scilicet per eum potentiam
eos in nihilum redigat; Et si corrueint, scilicet per mortem: Ipse
salubris, animas, scilicet beatificando: & hoc de tua benignitate
spero, quantumcumque in temporalibus aduersariis.

C A P I T I S . X X I .

L E C T I O I .

R E P R I G I fœdus cum oculis
meis, ut ne cogitaré quidem de virgine. Quam
enim partem haberet in me Deus
desuper, & hereditatem omnipo-
tentis de excelsis? Nunquid nō per
ditio est iniqua, & alienatio opera-
tibus iniustitiam? Nonne ipse cō-
siderat uias meas, & cunctos gref-
sus meos dinumerat? Si ambulan-
tiu[m] in uane, & super illâ in-
curuet alij. Hoc enim nefas eis,
& iniquitas maxima. Ignis usque
ad perditionem deuorans, & om-
nia eradicans genimina. Si cōtepli-
mea ad carnalem delectationē eliciatur,
aliquid de Deo sp̄iritu ad horam
aliquid de Deo sp̄iritu ad horam
aliquid ter cogitant, sed mox per delectationē concupiscentiam
ad ima vocantur, vnde pars dei in eis firma esse nō potest quā-
hereditas: vnde subdit: Et hereditatem. id est firmam
possessionem. In me, scilicet, ad inferiora prolapso. Habe-
re non poterit: Omnipotens de excelsis id est in excelsis habi-
tat, vnde oportet, quod hereditas eius sit in iis, qui sublimia
petunt, scilicet sp̄iritalia, non autem in iis, qui ad carnalia de-
scendent. Secundo ostendit cauam, quare luxuriaz peccatum
vitaverit ex dñm quod homini infert, quod est duplex, vñ-
quidem corpore, dum scilicet homo propter peccatum luxu-
riz incurrit, ut in uante fuit præuen-
tus propter inuiditatem, & iniquam, qui hoc peccato
inuoluitur, in perditionem vadit. Aliud vero dñm, est im-
pedimentum a bonis operibus: vnde subdit: Et alienatio opera-
tibus iniustitiam? quia enim vehementer delectatio magis animū
ad se trahit, inde est quod homines luxuriaz dediit, a bonis ope-
ribus discedunt, & etiam a bonis predicationibus. Tertio, asti-
gnat cauam, quā cōsiderat ex parte diuina prouidentiæ, quae
omnia facta hominum prospicit: & sic nullus potest a poena ef-
fe immunit, vnde subdit: Nonne ipse considerat vias meas. id est
processum meorum operum ad remunerandum: nec solum tota-
lem processum ipse cognoscit, sed & singulas partes illius pro-
cessus, vnde subdit: Et cunctis grefsus meos dinumerat id est om-
nia etiam modicas, quae in actibus meis reprehensibilia videntur
suo iudicio examinat, & in non transire de eis impunitus, se-
cundo, se a virtu doloſitatis, vñc in hoc & in omnibus subfe-
quentibus quadam iuramento, quod sit per excrationem, dum
scilicet homo, si nō est verum quod dicitur, obligat se ad poenā,
vnde dicit: Si ambulan, id est, li processi. In vanitate. id est in ali-
o, qui tunc homo scilicet dicitur, quād per aliquas vias do-
loſa, in tendit velociter obtine, quod per viā veritatis cū ma-
gna difficultate obtinere, qd autē aliquis absq[ue] dolo ambulet,
considerabit pōr in inspectione rectitudinis iustitiae, a qua dolo-
sus declinat, vnde subdit: Appendas me in patera iusta, s. Deus,
vt ex eius iustitia discernatur, an ego in dolo processerim. Cum
autē dñs p̄cipit in intentione cordis cōficit, ille solus potest
de dolo indicare, cui pater cordis intentio, scilicet Deus: vñ sub-
dit: Et scilicet Deus simplicitatem meam, quæ s. duplicitati doloſit-
atis opponitur, dicit autē: Et scilicet Deus, nō quād de novo cognoscit,
turus, sed quād alios de nōcō scilicet facturis: vel qd in rōne sive
iustitiae hoc ab æternō cognovit, & quād vñiuerſaliter a s. dolo
excluserat, de cedēt ad quēdā sp̄iritalia peccata, quibus aliquis
dolo rebus alienis infidetur, qd quidē cōtingit in furto & in
adulterio, in furto, n. aliquis doloſitatis infidetur reb⁹ p̄fessis a p̄-
ximo, & hoc excludit a se dīcēs: Si declinans gressus meus de via,
si iustitia contēndit ip̄am: ex quo sequitur, qd homo res pro-
ximi infideli oculo videat ad rapiendum: vnde subdit: Si secu-
re oculi mei, ad rapiendum scilicet: cor meum, id est
E. 3. deside-

P O S T Q V A M Job narrauerat priuatinam prosperitatem, &
subsequenter aduersitatem, hic consequenter innocentiam B
suum ostendit, ne credatur propter peccata in aduersitate inci-
disse. Incipit autem innocentiam suam ostendere per immunita-
tem a peccato luxuriaz, quod plures inuoluit, quod quidem peccata
in lubro positum est, & nisi aliquis principia viter, uix a
posterioribus posse pedem retrahere. Primum autem in hoc pec-
cato, est a pectus oculorum, quæ mulier pulchra ap̄ficitur, & p̄
cipue virgo, secundum autem est cogitatio, tertium, delectatio,
quartum, consentit, quintum, opus. Voluit igitur Job principia
huius peccati excludere, vt eo non inuolueretur, vnde dicit: Pe-
pigi sedis: id est in corde meo firmaui, sicut pacta firmantur; Cum
oculis meis, ex quorum scilicet affectu peruenitur in concupi-
ciam mulierum: & ita ab inspiciendis mulieribus abstine, vt
ne cogitarem de virgine, id est vi nec primum gradum interiorum

desiderium meum. quasi dicat, si ad hoc habendum oculus F
meus intendit, quod cor desideravit. Tertio autem contin-
guo, quod homo contemptu iustitia & intentione directa ad ac-
quirendum, quod cor concupiscit, adhibet manum ad rapien-
dum aliena, unde sequitur; Et manus meis adhaesit macula.
ciliice per ablato.

em rei aliena. Iustum est autē, ut ipsa bona aliena apia, & bona eius ab aliis diripiatur: unde subdit: *Seram,* & alius comedat: qua dicat, si bona alie na rapui, bona mea ab aliis rapiantur: quod est excretatio nis iuramentum. Solent autem homi nes aliena rapere ut filii suis diuitias cō cum quāserit, quid respondebo il li? Nūquid nō in utero fecit me, qui & illum operatus est: & for manuit me in ulula unus? Si negauī: quod uolebant, pauperibus: & oculos viduae expectare tecī: Si co medi bucellam meam solus, & nō comedit pupillus ex ea. Quia ab infantiā mea creuit mecum misera tio, & de utero matris meę egressa est meū. Si despexi prætereūtem, eo quod non habuerit indumen-

prægent, secundum illud Naum. 2. Leo cepit sufficienter carolis suis. & ideo iustum est ut homini, qui aliena rapit, non solum sua diripiatur, sed etiam filii moriantur: vnde subdit: *Et progenies mea eradicetur*, cui scilicet, videretur rapina fuisse conferuata. In adulterio vero, homo vxori proximi dolose infiducia, in quibus insidias quedam cordis deceptio procedit, dum scilicet, ratio per concupiscentiam obtenebratur: vnde subdit: *Si deceperum est per meum super mulierem*, scilicet alienam concupiscentiam. ex quo autem cor a concupiscentia mulieris vincitur, consequens est ut mulierem concepitam, quibususcumque dolis habere conetur, vnde subdit: *Ei si ad officium uicini mei infiduciam sum*, ut scilicet, eius uxore abuteret. Iuste autem puniri videatur, qui alienam vxorem adulterio polluit, quod etiam eius uxor ab H[abitu] illius polluatur. vnde subdit: *Scorpius alterius sit uxor mea*, ut scilicet, alius se venalem exhibeat. ex quo sequitur, quod ad eam abutantur, vnde subdit: *Et super illam incurvatur ali*, scilicet, adulterium committendo. quare autem hoc peccatum vi- tauerit, offendit subdits: *Hoc enim nefas est*. quia scilicet, est contra statuum Dei, qui virum & mulierem in matrimonio coniunxit: & si consideretur humana iustitia: *Et iniq[ue]itas ma-* xima, quia scilicet, quanto est maritus bonum quod surrepit, tanto est iniustitia maior: si quis enim furareb[us] bouem, maior est iniustitas quam si furaretur orem. vnde & maiori pena punitur, vt habeat Exod. 22. Ille autem, qui adulterium committit, maxime quid ei subtribuitur: scilicet vxorem, quia est una caro cum ipsa: & prolem certam, & per consequens totam patrimonii successionem. quia propter adulterium, quandoque ad extraneum peruenit. vnde subdit: *Ignis est*. scilicet adulterium, v[er]o que ad consumpcionem denovans. quia scilicet defraudat hominem in toto patrimonio, vt dictum est: *Eromnia radicans geninam*. dum scilicet filiorum successionem facit in certam, vnde dicitur Eccl. 23. Mulier omnis relinquentis vi- rum suum peccabit, statuens hereditatem ex alieno matrimonio. sic ergo postquam ex purgatione se de iniustitia, quantum ad hoc, quod alii iniuriam non fecit, nec in rebus surripiendis, nec persona contumcta abutenda, excusat se consequenter i quod iniustiūtiam non incurrit per iustitiae defectum: vnde subdit: *Si consumpsi iudicium subiunxi cum seruo meo*, & ancilla mecum disceparent aduersum me, quasi dicat, si minoribus meis iu- timentis reddere contempsti, hec & illa grauia mihi accidant. quare autem cum seruis suis iudicium subire non contempserit, offendit subdits: *Cum surixeris ad iudicandum Deus, idest, cum apparuerit indicatus ipse*, cutus iudicium modo despici- tur: non habet ad cuius coniunctionem vel auxilium refuge- tam: nec etiam possem Deo rationabiliter in iudicio respon- dere. vnde subdit: *Et cum quiesceris*. id est cum facta mea ex- minauerit: *Quid respondebo* id est quam rationem reddere potero, quare cum seruis meis iudicium subire noluerim: quasi dicat, nullum. & hoc offendit consequenter ex hoc, quod na- turaliter est eadem conditio omnium hominum: vnde subdit: *Nyquid non in uero feci me, qui & illum operatus est*? quasi dicat, eadem animam cum seruis meis habeo a Deo creatam. corpus ejam meum eadem digna virtute formatum est: vnde subdit: *Ei formauit me in uulnus*, scilicet Deus; qui & il- dum formauit, & ideo manifestum est, quod cura est Deo. qua- dater illum tractem. Pol quam igitur offendit se non fuisse luxuriosum neque iniustum, consequenter offendit se non fuisse amissericordem: quod quidem primo ostendit ex hoc, quod beneficia miseriis non subtrahit: solen autem quidam pauperi esse nosnam detinet: statim a principio negare, quod petiuntur

mod a se excludit, dicens s: *Si negauit pauperibus quod uolebant*. idam vero non negant, sed tamen dare differunt, quod a se excludit, dicens: *Est oculos uiduae expectare feci*. ali vero non negant, nec dare differunt quae pertinet ur, sed nihil ex proprio viri donant, sed hanc a se excludit, ostendunt quid nec medi-

um, & absque operimento paue-
m. Si non benedixerunt mihi la-
tra eius, & de uelleribus ouium
carum calefactus est. Si leuani lu-
per pupillum manum meam, etia
um viderem me in porta superio-
rem: Humerus meus a iunctura
cadat, & brachium meum cu
is ossibus configuratur. Semper
im quasi tumentes super me flu-
tus, tumui Deum, & pondus eius
ire non potui.

neficium misericordia non subtrahitur eis, nisi per omnimodam negationem. viii. autem petunt quidem, sed instare verentur: & ideo nisi eis subveniatur, misericordia beneficio priuatur. pupilli item nec petere audent: vnde oportet, quod etiam eis non entibus, misericordia impendatur: quare autem tam misericordia fuerit, ostendit ex duobus, primo quidem, ex antiqua praeftuetudine quam a pueritia inchoauit. vnde subdit: *Ligia infantiae mea, creui tecum misericordia.* quanto enim magis crebat in annis, tanto magis in misericordia operibus exercebatur. Secundo, quia naturalem inclinationem habebat ad misericordiam, sicut diuersi homines ad diuersas virtutes, quasdam naturales inclinations haberent, vnde subdit: *Et de uero ari meo egrediebam mecum.* quia scilicet, ex primis generantibus sic dicitus fuit, ut esset ad miserendum promptus. Solet autem esse duplex misericordia impedimentum. quorum primum est, contemptus miseri, quem non reputat miseratione datum. consueverunt autem despici, qui utilibus induuntur, & honorari, qui videntur vestibus praetiosis. vnde dicitur Ecclesiast. 19. Quod amictus corporis enunciatus de homine. sed hoc misericordia impedimentum a se excludit, subdens: *Si despexit alterum.* id est quemcunque extraneum per viam transirent: Et pauperem eo quod non habuerit indumentum. scilicet notum: *Eo quod est absque operimento, subaudi, hec,* alia mihi accidunt. nec solum non delpexi vestimentarentem, sed etiam de vestimentis prouidi ei. vnde subdit: *i non benedixerim mibi latera eius,* que scilicet discoptera perire, & sic fuerunt occasio, quod mihi benedixerunt. & ratione huius exponit, subdens: *Et de uelleribus osiam meam defecatus est.* scilicet per vestimenta sibi exhibita, & est subdendum idem quod est supra. Aliud autem impedimentum misericordia, est fiducia proprie portatissima, ex qua homini videtur, quod impune posset alios grauare, & maxime inferiores personas; & hoc a le excludit, dicens: *Silenui super pupillum manum meam.* vt scilicet cum oprimerem: Et cum uidarem me in porta, idest, in loco iudiciorum. Superiore est, magis potenter. Iustum est autem ut homo membris conseruerit, quibus ad iniustitiam vitetur. & ideo subiungit a distionem, quia ponam, non solum manus, sed etiam brachia, in quo radicantur manus, & humeri, cui brachium collatur. vnde subdit: *Humerus meus a iunctura sua cadat;* & *brachium meum cum suis ossibus conseretur.* si scilicet, manu mea abusus ad pauperum oppressionem. ostendit autem consequenter, quare, licet esset superior, super pupillum manum non grauaret, quia, s. est non dimitteret propter hominem, dimitteret propter Deum, cuius s. iudiciorum timebat; vnde subdit: *Si enim quis tumenter super me fluctuat, timus Deum.* & loquitur similitudinem in mari nauigantium, qui, intume submersus fluctibus super alitudinem panis, rimet ne ab eis submergantur.

Cibus super altitudinem natus, timet ne ab eis submergantur. similiter timebat comminationes diuinæ, qualiæ
fuctus intumescentes: & etiam auctoritati dñi
vinæ cedebat; ex qua prohibetur pupillo.
rum oppressio: vnde subditus Et pon.
dus sibi, id est, auctoritatem
Dei protegenitis pupillos;
Ferre non posui, quin
scilicet, in me
inclinara.

LECTIO

LECTIO SECUNDA.

PO^TQ^VA^M Iob excusauit se de iniustitia & de immisericordia, hic cōsequenter excusat se de inordinato affectu ad diuinum.

LECTIO II.

Si putauit apicum robur
meum, & obtinco dixi, fi-
ducia mea. Si latatus
sum in puer multis diuitiis meis, &
quia plurima reperit manus mea,
Si vidi solem cum fulgeret, & lu-
nam incidentem clare. Et latacū
est in abscondito cor meum, & ol-
culatus sum manum meam ore
meo. Quia est iniquitas maximus,
& negotio contra Deum altissimus.
Si gauius sum ad ruinam eius,
qui me oderat, & exultaui quod
inueniiserit eum malum. Non enim
dedi ad peccātum guttur meum,
ut expererem maledicens animam
eius. Si non dixerunt uiri taber-
naculi mei: quis det de carnis
eius, ut saturerent foris nos mā

opris possidebam. Quantum autem ad
unum, subdit: Et quia plurima reperi manus
ines de us que de novo acquirunt, magis
se a peccato superstitiosis, quod est con-
temnunt antiquitatem idolatrias stellarum cali, &
ropere maximam eorum claritatem, & hoc
se sedi solent cum fulgerat, & lunam inq-
uis scilicet ab idolatria coluntur. Et loquac-
ium, quasi interiori cultu eis devotus,
d exteriorem cultum subdit: Et obscuta
mea, quasi in eorum reperientiam, & qua-
li subdens: Quae est iniquitas maxima, si
lud, quod est vini homini debitum, alter-
tetur esse iniquum, ut cuius Dei debi-
tur: & quia impossibile est, quod homo si-
milibus latratis, id est subdit: Et negati-
vum enim quibusdam creatoris nomen. Dei
atributatur, loquitur tamen Deo, altissimo latri-
e altissimum, etia si aliis talis cultus exis-
tis qui pertinet ad eum iustitiam, subi-
nit ad perfectionem virtutis, inter que-
ntur excludit, quod maxime manifestatur,
de totali ruina eius: & hoc excludit a se-
ipso, ad ruinam eius, qui me oderat. vel de aliquo
ex quod a se excludit subdens: Et si excludit
alium, id est ex insperato ei superueniente,
ostendit subdens: Non enim dedi ad per-
petuam maledictionem animam eum, ne-
quiter eras ea, de quibus gaudent, & desiderium
consequens, sicut est, vt si aliquis de ma-
nia ad eus desideret, & per consequens, quod
in impetraret. Deinde perfectionem su-
am ad superabundantium honorum, quo-
rum quidem quantum ad domesticos suis di-
vidit, acutus melius, quis de carne illius ei-
us liquid est delectabilis ad vitium comedio-
cium canibus saturatus, p. hoc ergo dat in-
terstatio tam suje fuisse domesticis grata, &
superient saturati: Quantum autem ad
eius non remanserit preponitur, quia scilicet in
Ostium meum intraverit, quis scilicet ei-
us. Ulterius ad ostendendum, lux virtu-
tum ad exclusum temporis indebiti. So-
roptor, confusione timorem, interdum, co-
pani occultare, vel eam, negando, quod a
subcondi, quod habet, indebet, sicut homines
meos, illud, indebet, negare, vel excul-
pere, aliquibus palliando, unde subdit: Et exca-

A in sinu meo, id est per aliquam occultam significationem; In initia-
rem meam, cum felicitate am confiteri vereretur. Consequenter autem
excludit a se in ordinatum timorem corporis periculorum,
qui quidem maxime solet procedere ex multitudine con-
tra hominem insurgente, secundum illud Eccl. 2, 6. A tribus ti-

Sit peregrinus, ostium meum via
toti patuit. Si abscondi quasi ho-
mo peccatum meum; & celavi in
sui meo iniquitatem meam. Si
expauis ad multitudinem nostrum;
& despectio propinquorum ter-
rinx me, & non magis tacui, nec
egressus sum ostium. Qui amphi-
tribuat auditorem, ut deliderium
meum audiat omnipotens, & li-
brum scribat ipse qui indicat: Ve-
hi humero meo portem illum, &
circum illici quali coronam mihi:
Per singulos gradus meos pronu-
ciabo illum, & qualem principi offe-
ram eum. Si aderum me terra mea,
clamat, & cum ipsa sulci eius deflet.
Si fructus eius comedibusque pe-
cunia, & anima agricultus eius af-
flixi. Pro frumento oriatur mihi
tribulus, & pro hordeo spina.

Nec regressus som
stium & quia multa & magna de se dixerat, super his diuinum
testimonium in vocas, unde subdit: *Quis mihi tribuit adiutorium?*
qui scilicet mecum interpellat ad Deum. & ad quid adiuvari
velit ostendit subdito: *Sic desiderium meum audias omnipotens,*
et quod se desiderium exponit subdens: *Ei libuum scribita, scilicet
mea accusacionis vel commendationis super praemissis;*
*Ipsa qui induxit, scilicet omnes actus humanos, scilicet interiores
& exteriores, & liquido per hunc librum testimonium, id est per
certam veritatem in vita et actione, ego culpabilis appaream, volo
portare, primum unde subdit: *Kin humero me porrem illum;* &
vero manifilara veritate, cum membrabilis appaream, exinde con-
tronach premii accipiam, unde subdit: *Ei circumdat illum quique
coronam mihi, per quod dat intelligere suum desiderium esse, ut
qui intulit et condemnabatur ab anteis, iusto Dei iudicio reser-
etur, predictio autem libro divini testimoniis se non contradic-
tum promittit, unde subdit: *Per singulare gradus meos; id est pro-
cessu operum meorum, pronuntiabo illum; id est confitebor ser-
talem diuinum testimoniij, nec requirabo subire sententiam: secun-
dum testimoniun diuinum, unde subdit: *In qua principiis offici-
orum illarum, scilicet gratianae, ferens, vel secundum diuinum testi-
monium cum eo agatur. Deinde excludit se vitium superflua
cupiditatis, etiam in rebus acquirendis, ex propriis postficien-
tibus; quod quidem duplicitate manifestatur, uno modo per hoc,
quod homo per natus cultum, superfluo fructus a suis possit
bonis extrahere nititur, & ad hoc exclaudendum, metaphorice
se subdit: *Si aduersus me terra mea clamans, quasi non permis-
sim eam quietescere, sed nimis eam coluerim: unde subdit: Ei cum
ipsa scilicet desler, & loquitur per similitudinem hominis, qui
nimis angariagetur, alio modo manifestatur superflua cupiditas
per hoc, quod homo operaris suis pretium denegat, laboris unde
subdit: *Si fructu sua comedit, absque pecunia, scilicet soluta ope-
rari;* & etiam agri culum eius afflitti, scilicet nimis cogenti-
do, ad laborandum, vel mercem subtraheundo. Est autem debi-
tum, ut qui superflua & inconvenia capiat, etiam debita & conve-
nientia perdant; unde subdit: *Prosum quo, quod si seminatur ad viam ho-
minis, agitur mihi rebatus, qui scilicet, non solum est iniur-
ia, scilicet sed & pungitius: Et pro herde, quod scilicet se-
minatur in cibum iumentorum. Spiss, quia scili-
cet etiam iumenta pungendo laddit, quibus
primitur, subditur epilogus, cum di-
cit: *Si iniquus erit, tunc quod* (sic) *scilicet adiutorio adiutorio* (sic)
te trax, assertione, *et propter pugna-
tumque post nibilique post
hoc propriae, tunc quod* (sic) *luit.*******

L E C T I O N E R I M A
In, t. a. disputatione Iob, & trium amicorum eius, subdia-
etur disputatione Eliu contra Iob, qui quidem quibuidam acu-
toribus rationibus contra Iob uictus, quem pectoris, & magis ad
meritum accedit.

CAPITI^S XXXIII.

Missa RYNT autem tres
uiristi respondere Iob;
eo quod iustus sibi uide-
tur. Et iratus indignatusque est
filius Barachel Buzithes, de G-
nitione Ramii. Iratus est autem
et suum Iob; eo quod iustum se-
dicere coram Deo. Porro ad-

est, Respondere Job, ubi notandum
minaretur, si non sufficit res gesta, sed pa-
rem si sit, ostendit, subdicens: Et quod
nisi dixerat Job, que ad hanc iustitiam
tibus prædicti tres viri contradicere
horum, scilicet ex hiato amicorum;
utrum tibi debatur, communus fuit Eliu,
et subdit: Et tuatu, scilicet in corde
dendo ista figura exterioris: Et Eliu, in
Filiis Barabatello quo describitur ex
scribit ex patria: De cognatione Ram-
os, que tota descripicio ad hoc valet,
in pertinet: Gaudent autem in ita ex-
posito quidem contra Iob, cum dicunt
ad iustum, sicut se dicit coram Deo, id
simonius, quod maxime acclipi po-
stra 30. Iste percutiunt meam, & post
curus est meus. Quia uatum au-
tem, us res ambo eris indignatus est,
et uolumen, quia felices respon-
sibus affabiles, sed ractum modo
scilicet quia esse iniquum offendit
in quare Eliu peius in illa respon-
sione expellit Iob, loquenter, id est
seruohibitus, quod seniori essent quis-
cens regis sapientioribus, quod artas
uia non videbatur ei, quod alcum de-
i in praeditum veritas, iurat cō-
siderare non possum, scilicet ratio-
niter, quasi existimans quod per illa
erit, & ideo loco illorum voluit ver-
itas, & hoc est quod subdit: Responde
Job, si sermonibus & rationibus Iob
et primo excusat, primitum filium ex sua
minor sum tempore: tum ista ex illorū
Por aenam antiquiora, inuenies aut de
moriibus, unde sequitur: Demissi capite
suis sum inuicere nobis metu sententiati-
ter impeditendo, meis sermonibus la-
tare aut videretur, q̄ senes sapiētis loquā
de qua ratiōne ex seruore animi re-
cipi p̄pohunt, senes aut proper grau-
quærunt, unde subdit: Sperabam n. quod
gratius & efficacius. Secundo vero, quia
et res ipsa milita coghoscere potuerū,
tunc loqui, unde sequitur: Et annoī mul-
titudine acclipi potest: Doctrinæ sapien-
tia conuenienter ex utra se, quare nū
erit est, q̄ etras nō est sufficiens sapiē-
tia diuinamente subdit: Sed ne video
istis, Dei est in hominibus, inquit. Lin-
tus dicit: Et insinuat omni poterit, qua
benevolēt, qui est spiritus sapientie &
sancti, ueritatis, qui est sapientia prin-
cipal, aue hęc inspiratio fit sapientię preci-
p̄ etas, nō p̄ficit sapiētia, sed causat, vn-
ius sapientie, quantum s. ad cognitionē di-
intelligimus indicium. quād, s. ad ordi-
& quia licet bōnū s̄tēt fēnēx, cōsidera

pat in le inspirati a Deo, ideo loqui audebat, unde subdit: Ideam. In hac aut sua locutione primo inducit eos ad audiendum ex autoritate Dei, cuius inspiratione loquebatur, vnde dicit. Audite ete, si etsi sermone non in terrum pant, audientibus autem premit scientie documenta: vnde subdit; Offendam voluerat eto, feliciter quaminus

versum autem eius indignatus
est, eo quod non inuenient re-
ponsorem rationabilem, sed ta-
rammodo condensaverit Iob. Igi-
enur Eliu expectauit Iob loquentes,
eo quod seniores essent qui loque-
bantur. Cum autem vidisset q-
uod responderet non potuissent,
iratus est vehementer. Respon-
denque Eliu filius Barachel Bu-
zithes, dixit. Iunior sum tibi
tibi autem antiquioris. idcirco
sum iuvenis scientia
meam scilicet ex qua
respondebo rationib.
Iob. Iustum autem
erat quod ipsi eum
audirent, quia etia
ipse eos audierat, ut
de subdit; Exspecta-
ui enim, scilicet diu,
Sermones uestrorum, quos
scilicet contra Iob
proculis, & quia
reputabatur se posse
diferre, quid ab
eis in dictum alio

autem antiquiores. Iudicio eius deinceps factum est
et quid non bene,
sabide; *Audiri prudentiam vestram*, quasi dicat, audiendo diu
sogitari, & diudicari quid in verbis vestris ad prudentiam
pertinet; non autem parum, sed diu expectauerat. Ter-
minum autem expectationis sive determinat ex duobus pri-
mo quidem ex illorum, voluntate: unde subdit: *Dance dispe-
tis in sermonibus vestris*, id est, donec placuit vobis contra Iob
discepere. Secundo ex spe, quam de eorum sapienti doctrina ha-
cebat: unde subdit: *Ei donec putabam vos aliquid dicere, conside-
ram*; non est autem amplius audiendus, de quo non speratur,
quod aliquid vnde sit dicturus, videbat autem quid verba eorum
quibus contra Iob vrebantur efficacia non erant, primo quidem
qua eum rationibus vintere non poterant: unde subdit: *Sed re-
sponde, non est qui possit arguere Iob*, scilicet eum concinuende ra-
tionibus. Secundo, quia non poterant vias rationibus obuiare:
unde subdit: *Ei responderet*, scilicet sufficienter: *Ex Iob*, id est
Vestro sensu, vel non est qui possit ex vobis: ex vestro sensu
vel; *Non est qui possit ex Iob*, id est ex vestro numero: *Sermones*
Iob, de quibus licet et contra vobis vituperare autem coru-
lationes contra Iob fundabuntur in hoc, quae dirutives Iob at-
tribuebant diuino iudicio, quod errare non potest, quia quidem
responsione esse insufficietur consequenter ostendit dicens: *Ne
foras dicatus, invenimus sapientiam*, id est istud sufficit ad sapien-
tem responsione: *Deus protegit eum*, scilicet in aduersitates, qui
terrate non potest: *Ei non homo, qui potest decipi & decipere*. Ip-
se autem interebat efficaciam respondere unde subdit: *Nihil loqu-
tis est mihi*. Ex quo vult ostendere, quod non loquuntur quasi pro-
uocatus: *Ei non secundum sermones vestros respondebit illi*, id est
non sequar vias vestras in reprehensione: sed alias efficacieores ad
respondendum vias inueniam. Intendit autem se de futura re-
sponsione excusat: non volum apud ipsos, sed etiam apud alios;
& ideo ad alios continxit sermonem suum dicens: *Extimuerunt
scilicet veteris loqui, ne manifestius coincideret*: *Ne respon-
deremus ultra*, scilicet Iob. & vt ostenderat hoc fuisse pp eorum igna-
uium, pp efficacia rationis Iob, id subdit: *Affligeremus & fele-
quemus*, scilicet negligenter tacendo, quod autem homo efficaci ratione
contingitur, non spicte a se auster eloqui, sed potius et ab alio au-
fertur, quia ergo illi descererat, dicit se velle eorum defectum supple-
re: unde subdit: *Quoniam igitur expectavi*, scilicet diu, ve eis de-
bet: *Ei non sunt locuti*, scilicet respondentes insufficietur sermonis
Iob. *Sed scierimus*, id est cœla seruerit & siluerunt falsitatem, si
non resistentes: *Nec responderemus ultra*: scilicet pro testimonio
veritatis aliquid thessemus: *Respondebo & ego partem meam*, quia
scilicet defensio veritatis pertinet ad omnes: & vnuquisque de
bet ibi ponere, quasi pro parte sua, quod potest, non solius au-
tem zelo veritatis defendenda, sed etiam ex inani gloria moue-
batur: unde subdit: *Ei offendit scientiam meam*, querit enim in
mia gloria cupidis, ut si quid in se excellens est, manifestetur: &
ideo conqueunter ostendit maximam sibi facultatem animi esse
ad respondentium, sibi subdit: *Plenus sum enim sermonibus*, quasi
abundanter occurrit mihi, quod respondemus: & quia facultas
non sufficit ad agendum, nisi homo ab aliquo inciteretur, ideo subdit:
Ei vocavit me peritus veri mei, verius est locus conceptionis: n
de per veterum his metaphorice signatur in intellectu, intelligibili-
ha diversa concipiens. Spiritus vero veteri est voluntas, impelles
hominem ad manifestandum: exceptiones cordis per sermones. Est aut
Homini molesta, ne impleret quod desiderat, & id anxiatur, quia
patiebatur tacendo, exponit per similitudinem subdens: *En venen-
tis i mes mera*, *Quod ferunt*: *Ab hi spiritu*, *Quod legumque mundi disperguntur*, *in hi*, *vapor musti feruntur ex*
parte aquae portus, *multiplicatur vapor*, *interius quandoq*

vsque ad vasis confractio[n]is: & ita etiam se musto proper iu-
uentum comparat: & id ex magno desiderio loquendi peri-
culum si: ex illimit immure, n[on] loquatur: unde subdit: Ze-
gwan: & resp[on]abo paululum: quia s[ic] per uerba euaporabo interio-
rem furorem, vt ab anxieta[m] desiderii quietam: quid autem lo-
qui vni ostendit

*Sabidus: Aperiāt la-
bia mea, & responde-
do sacerdoti. Quē
autem modum in re-
spondendo obserua-
re debeat, ostendit
Sabidus: Non acci-
piam perfanum viri. il-*

*demissō capite veritus sum uobis
indicare' meā sententiam. Spera-
bam enim quod ætas prolixior lo-
queretur, & annotum multitudo
doceret sapientiam: Sed ut video,
spiritus ei in hominibus: & inspi-
ratio omnino tentis de intelligentia*

le enim in respondēdo personam hominis accipit, qui veritatem telinquit, ut ratio omnipotens dat intelligētiā. Non sunt longe sapientes: nec senes intelligent iudicium. Ideo dicam, audite me: ostendam

uobis etiam ego meam sapientiam.
Expectauit enim sermones vestros;

Ex ipse tunc hinc ostendit subdens. Et Dei homini non aequalis. Talis enim ibi videbatur esse disputatione presens, ut si homini deferret, excellentia diuinae reverentiam debitam non feruerat. quod quidem quare facie timeat, ostendit. subdens; Nescio enim quam diu subsistam. scilicet in hac mortali vita, ut possim mihi diuina spacio temporis ad panem dicum, re promittere. Et si post medicinam solli me factur meus, per mortem asuimat ad suum iudicium. Et quo pater, quod Eliu in hoc concordabat cum Iob, retributio peccatorum effet post mortem, alias enim fructu videretur timuisse. Deum offendere, proper vicinitatem mortis.

A dit: *Si posse responderemus misi, quantum scilicet ad ea, que contra dicamus: Et aduersari faciem meam confite. ut scilicet et tu etiam contra me obiciatis; si quid dixeris, quod tibi non placet. & ne Iob designaretur cum eo disputare propter suam famam sapientiam; & illius iuuentutem, ad hoc excludendum subdit: Ecce de te*

riam labia mea & respondebo.
Non accipiam personam uiiri, &
Deum homini non-aquaabo. Ne-
scio enim quamdiu subsistam, &
si post modicum tollat me factor
meus.

CAPITIS XXXIII.
LECTIO I.
V p i igitur lob cloquia pedimentum . vnde subdit : Et de eodem luto ego quoque formatus sum . ex cu-

mea, & omnes sermo-
nius scilicet grossitie
sumen intelligentie

nes meos aulculta. Ecce
aperui os meum: loquatur lingua
mea in faucibus meis. Simplici
corde meo sermones mei, & sen-
tentiam labia mea puram loquantur.
Spiritus Dei fecit me, & spiracula-
culum omnipotentis uniuersificauit
me. Si potes responde mihi, & ad
uersus faciem meam consiste. Ec-
ce, & me sicut & te fecit Deus, &
de eodem luto ego quoque forma-
ta sum. Verum tamē, miraculum
meum non te terreat: & eloqua-
tia mea non sit tibi grauis. Dixisti
ergo in auribus meis, & uocem
verborum tuorum audii. Mun-
dus sum ego, & absque delicto im-
maculatus: & non est iniquitas in
me. Quia querelas in me repperit,
ideo arbitratūs est me inimicum
sibi. Posuit in neruo pedes meos,
custodit omnes semitas meas.
Hoc est ergo, in quo non es iusti-
ficiatus.

meis, quali dicat: ex-
eufare se non potes
dixeris: Et nunc verborum audiui. scilicet per sollicitationem at-
tentio, primum ergo in verbis lob notauerit, quod se immune
esse dixerat peccato, unde dixit: Mandus sum ego. ab immuni-
tate carnis. Es absque delicto, scilicet peccato omissionis; Imma-
cuktus, id est granibus peccatis quae sunt contra Deum, puto ido-
latria, vel aliquod huiusmodi; Et non est iniquitas in me, ut si pro-
ximos laeserim. Secundo notat in verbis eius quod Deo iniqui-
tatem iudicii imputaverit: iniquitas aures, iudicij soleas odio
inducunt: procedere et quantum ad hoc commemorat lob dixisse:
Quia querelas in me reperit, ideo arbitriatus est me inimicum. Sibis
supra quidecim. lob dixerat interrogative. Curi faciem tuum ab-
scendis & arbitriaris me inimicium tuum? hoc autem quod dicitur
hici: Querelas in me reperi, non invenitur dixisse, unde haec est
additio Elius, prout interpretans verba lob. Iudicis enim odii
iustum esse videtur, si certificatus de malitia aliquius, iudicio sum
habeat ad puniendum, letis ex locibus querelis iudex prouoce-
tur ad odium aliquius, scilicet odium insitum: & taliter interpre-
batur, quod lob dixerat le a Deo inimicum reputatum esse. Se-
cundus, ad iniquitatem iudicis pertinere videtur, si aliqui faculta-
tem iustitiae divisionis austerant: Et quantum ad hoc subdit: Posit
in nera pede mes, id est compediuit, quasi impedito me a meis
operibus: Tertio: pertinet ad iniquitatem radicii, ut qualibet le-
via ad condemnationem congreget aliquius: & quantum ad hoc
subdit: Cuiuslibet omnes lenitas meana, quasi in singulis operibus eū
obseruans: hoc autem lob non dixerat ad ostenderendum peruer-
satorem diuinum iudicem, sed quasi figuralem ter loquens, ut supra 13.
ostensum est, unde: & ibi praesentitur. Aenigmata percipie au-
ribus velris, & quia hoc secundum excludit, primum sulciat.
Hoc est ergo in quo non es insufficiens, quasi dicat: non potes te in-
sum dicere, quia hoc ipsum ad iniuriam tuam pertinet, quod
Deo iniuriantem imponis.

L I B E R N O B I .

L E C T I O S E C U N D A .

PR O P O S I T U M . Supra Eliu ea, de quibus contra Iob disputa te intendebat; verum quia Iob antequam premisla verba dicet, premiterat supra 13. Disputare cum Deo cupio: videtur lucem inconveniens.

L E C T I O I I .

RE S P O N D E B O tibi, quia maior sit Deus homine. Adversus eum contendis, quod non ad omnia uerba responderit tibi. Se- mi loquuntur Deus: & secundo id ipsum non repetit. Per somnium in visione nocturna, quando iruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo: Tunc aperit aures uirorum, & erudit eos instruunt disciplina, ut auerterat hominem ab iis quae fecit, & liberet eum de superbia: Erueat animam eius a corruptione, & vita illius, ut non transeat in gladium. In- crepat quoque per dolorem in lectulo, & omnia osta eius marcescere facit. Abominabilis ei sit disputare cum Deo.

Et hoc quidem iuste argueret Iob, si cum Deo disputare volebat ad conterendum quasi de pari. Iob autem cum Deo disputare volebat quasi ad ostendendum, ut discipulus eum magistro. Vnde lupa 13. dixit: Os meū replebo incepitionibus, ut scia verba que mihi responderentur: tamen Eliu interpretabatur, quasi haec Iob contentio contra Deum, conterendum, quod ei non respondere volebat: Vnde subdit: *Aduersus eum contendit, quod non ad omnia verba responderit tibi, quod quidem ex predictis verbis Iob colligere volebit: ex hoc quod etiam 19. dixerit: Ecce clamabo uim patiens, & nemo exaudiens: vociferabor, & non est qui uideat quae quidem verba, & si qua similia superius dicta sunt, non per modum contentiones dicebantur, sed quia desiderabat rationes diuinæ sapientia cognoscere: ad repellendum autem predicta verba Iob, quae interpretabantur Eliu, ac si esset contentio se dicta, conterente ostendit Eliu, non esse necessarium, quod Deus homini ad lingua verba respondeat: si vnicuique sufficiet loquuntur ad eius instructionem: Vnde subdit: Semel loquitur Deus, scilicet homini sufficiens ad eius instructionem. Vnde deinceps non aporteret, quod ad singulas hominum interrogations respondeat: Vnde subdit: *Et secundo id ipsum non repetit: quia quod sufficiens factum est, transferre superfluum est, quoniam autem loquuntur Deus homini, ostendit subdens: Per somnum in visione nocturna, potest autem & alius esse sensus, ut per hoc quod dicitur: Semel loquitur Deus, scilicet homini, resolutus ad mentis instructionem, quae est per lumen rationis naturalis, secundum illum Psal 4. Multi dicunt, quis ostendit nobis bona? & quia respondens, ibidem, signatum est super nos: lumen virtutis tu Domine, per quod scilicet distinxerat postulans bonum a malo, & quia naturalis ratio immobiliter in homine manet, ut non sit ne celles eam iterare, ideo subdit: *Et secundo id ipsum non repetit: & deinde ostendit aliquando modum, quod Deus homini loquitur per imaginariam visionem in apparitionibus somniis: Vnde subdit: *Per somnum in visione nocturna, quod quidem potest referri ad prophetiam revelationem, secundum illum Num. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, per somnum, sicut in uisione loquerat ad suum vel potest referri optima, & communia somnia, quae credebat Eliu dissimilares procurari, modum uacuum & ordinem: omnium consequenter expavit. Primo quidem tangens naturalis causam, cuius dicit: *Quando invenerit super hominem, quod quidem sit deibilitatis exterioribus sentire per vapores descendentes ad principium somniandi. Secundo ponit dispositionem ex parte voluntatis humanae, cum subdit: *Et dormione in lectulo, quae scilicet homines maxime ordinata & significativa somnia, vident, quando quiete dormiunt: Vnde in primis proprietas, inquietudinem apparentib; somnia: Vnde signanter dicitur: Dan. 4. Somnium euom, & divisiones capituli qui in cubiculo uno huiusmodi fuerint. Tu res cependit cogitare in statu tuo & cetero. Tertio posuit operationem diuinam, eiusa dormientes, & quae quidem attingunt primo quantum ad hoc, quod delimitur exterioribus, &******

*scibus per sopore in homine in lectulo quiescente, datur diuinus facultas quedam percipiendi diuinam instructionem, & ei anima circa exteriora non occupatur: Vnde subdit: *Tunc operis aures rirentur: & satis convenienter vix perceptu diuinam instructionem loquitur sicut de qua locutione, eo quod non sit per infelixis nem ipsarum rerum sed per signa quodam sicut & locutio, datur autem facultate audiendi, consequitur etiam doceat: Vnde subdit: *Et eruditio eius, istud disciplina, & summa hic dicta plena pro instruendo eorum, que homini occurrit agendum, vel vitanda, non pro cognitione scientiarum, apud Deum, ita etiam ipse sit executor diuinæ misericordie apud homines: & a quo liberandus sit, subdit: *Vt non descendat in corruptionem, id est in mortem. & ut hanc liberationem Deo esse gratiam ostendat, subdit ex persona Dei dictum: *Ianuam in quo ei proprie, id est appetere in homini aliquid aequalitatis, ex quo ei misereri possum quem querabam: & quia primo supra viri, quasi reparari non posset, dixerat, Induta est caro in ea putredine, ad hoc liberandum, subdit: *Consumptus est caro eius a suppliciis, quasi dicat, hoc mea potestati non praeditum: Vnde subdit: *Revertatur ad dies adolescentia sua, id est recuperet vigorem sicut in adolescentia. Sic igitur potius Dei verbis liberantis, Eliu uenit suis verbis, describit modum liberationis humanæ, dicens: *Deprecabitur Deum, quasi dicat, non sufficit quod angelus pro eo loquatur, sed ad hoc quod libereatur, oporet quod ipse etiam pro se ore, vel aliter potest continuari: quia enim supra ostenderat, quod homo non potest conqueri de hoc, quod iudicium suum coram Deo ponere non possit, quia angelus pro eo efficaciter proponit, nunc ostendit, quod etiam ipse pro se proponere potest oratio: & vt ostendat etiam hoc esse officia sicut & primum, subdit: *Et placabilis erit ei, scilicet, Deus homini, secundum illud Iohelis. 2. Benignus & misericors est, & placabilis super malitiam, & ex hoc sequitur in homine fiducia cogitandi de Deo cum quadam spirituali letitia: Vnde subdit: *Et videbit, scilicet homo: Faciem eius, id est considerabit bonitatem ipsius, in presenti quidem vita imperfetta, in futura autem perfecta: *In uibilo, id est in quadam inexplicabili gaudio, & sic: Reddet, scilicet Deus: *Homini iustitiam suam, id est remunerabit eum pro meritis, remoto impedimentoo peccati: sed hoc esse non potest, nisi homo humilietur sicut peccatum recognoscatur & confiteatur, Vnde subdit: *Respicere homines, quasi vitro se offerens ad confessionem peccati: Vnde subdit: *Et dicit, peccavi. & vt non credat hoc ex humiliitate dicer, subdit: *Et vere deliqui, quod inducit contra Iob: quia supra dixerat, xvi. 11. Non peccavi, & in amaritudinibus mortuus sum: & in sua confessione non murmurabat de peccato grauitate: Vnde subdit: *Et etiam dignus non recipi, quasi dicat, grauiorem ponam merui: & hoc videbat dicens contra hoc, quod supra vi. dixerat: Utinam appendere peccata mea, quibus iram merui, & fructum humiliatis ostendit subdens: *Liberavit animam suam, confitendo peccatum: *Nisi pergeret in iniuriam, id est in mortem corporalem scilicet vel spiritalem, ut vltius bona confereretur: Vnde subdit: *Sed vltius videbat scilicet vel corporalem, vel spiritalem sapientiam, & quia Deus non statim hominem finaliter damnat, sed multoties moneret, ideo subdit: *Ece hec omnia, scilicet quae pertinent ad instructionem per somnia & incepitionem, per dolores & fatigationem: *Operatus Dei tribus vicibus, id est multoties, quā diu videbit expedire, fed vltius numero ternario, ut congruat humanae consuetudini, per quā solent homines ter moneri vel citari, & hoc non facit vlt tantum, sed omnibus indigentibus, vnde subdit: *Per singulos, quos scilicet, viderit instruendos & increpandos: & assignat utilitatem, subdens: *Et recte animas portis, a corruptione, quod pertinet ad liberationem a malo: *Et illiusm luce visentium, quod pertinet ad confessionem hominum, & potest utrumque exponi corporaliter vel spiritualiter. Quod autem dicitur hic de tribus vicibus, referendum est ad duos secundos modos locutionis. Nam de primo dictum est, quod secundo id ipsum non repeat. Inducit autem hoc ad ostendum rationem, quare aliquando peccatores sustinent in proportionate, & non statim condemnantur, & quia id est debatur ei, quod efficaciter locutus esset, inducit Iob ad tactile audiendum ea que relant: vnde subdit: *Attende Iob, scilicet corde: Et audi me, scilicet auribus: *Et tace, dum ego loquor, scilicet, ne me impediatis, & ne videatur ei auterre facultatem respondendi, subdit: *Si autem habes, quid loquaris, responde mihi, & quasi desiderans eius responsionem subdit: *Loquere, & causam desiderii subdit, dicens: *Volo enim te apparere iustum. quod dicit ad ostendum, quod non intedebat ad eius confessionem: & quia non credebat eum iustum, subdit: *Quod si non habes, quid loquaris, & gaudi, scilicet, ut tua iustitia dicat: *Autem, n. verba probat, & guttare escas gustu dijudicat, iudicium eligamus nobis, & inter nos video mus quid sit melius. Quia dixit Iob, scilicet ignoras:*******************************

*efficaciter locutus esset, inducit Iob ad tactile audiendum ea que relant: vnde subdit: *Attende Iob, scilicet corde: Et audi me, scilicet auribus: *Et tace, dum ego loquor, scilicet, ne me impediatis, & ne videatur ei auterre facultatem respondendi, subdit: *Si autem habes, quid loquaris, responde mihi, & quasi desiderans eius responsionem subdit: *Loquere, & causam desiderii subdit, dicens: *Volo enim te apparere iustum. quod dicit ad ostendum, quod non intedebat ad eius confessionem: & quia non credebat eum iustum, subdit: *Quod si non habes, quid loquaris, & gaudi, scilicet, ut tua iustitia dicat: *Autem, n. verba probat, & guttare escas gustu dijudicat, iudicium eligamus nobis, & inter nos video mus quid sit melius. Quia dixit Iob, scilicet ignoras:********

C A P I T I S X X X I I I .

L E C T I O I .

RO N V N C I A N S itaque Eliu, etiam hęc locutus est. Audite sapientes verba mea, & eruditis auctoritate. Auris n. verba probat, & guttare escas gustu dijudicat. iudicium eligamus nobis, & inter nos video mus quid sit melius. Quia dixit Iob,

L E C T I O P R I M A

PO S T Q U A M Eliu reprehendit Iob de hoc, quod cum Deo disputare cupiebat, accedit ad disputandum contra illa duo, quae supra premiterat. Et primo disputat contra id, quod sicut ibi videbatur, Iob dixerat diuinum iudicium esse iniustum. Et quia hęc materia est valde difficultis & sublimis, non est contentus in hac disputatione ad solum Iob verba dirigere, præcipue, quia putabat in hac materia eum esse erroneum: sed invocat sapientes ad hanc rem diadicandam. hominum autem quidam sapientiam per seipsos considerant, & quantum ad hoc, dicit: *Audite sapientes verba mea, quidam uero de iis, quae ad sapientiam pertinent instruuntur: & quantum ad hoc, subdit: *Et eruditus est auctoritate mea, quare autem alios ad sapientiam inuitat, seu ad auctoriam, ostendit subdens: *Auris enim verba probat, quasi dicat, hoc mea potestati non praeditum: *Revertatur ad dies adolescentia sua, id est recuperet vigorem sicut in adolescentia. Sic igitur potius Dei verbis liberantis, Eliu uenit suis verbis, describit modum liberationis humanæ, dicens: *Deprecabitur Deum, quasi dicat, non sufficit quod angelus pro eo loquatur, sed ad hoc quod libereatur, oporet quod ipse etiam pro se ore, vel aliter potest continuari: quia enim supra ostenderat, quod homo non potest conqueri de hoc, quod iudicium suum coram Deo ponere non possit, quia angelus pro eo efficaciter proponit, nunc ostendit, quod etiam ipse pro se proponere potest oratio: & vt ostendat etiam hoc esse officia sicut & primum, subdit: *Et placabilis erit ei, scilicet, Deus homini, secundum illud Iohelis. 2. Benignus & misericors est, & placabilis super malitiam, & ex hoc sequitur in homine fiducia cogitandi de Deo cum quadam spirituali letitia: Vnde subdit: *Et videbit, scilicet homo: Faciem eius, id est considerabit bonitatem ipsius, in presenti quidem vita imperfecta, in futura autem perfecta: *In uibilo, id est in quadam inexplicabili gaudio, & sic: Reddet, scilicet Deus: *Homini iustitiam suam, id est remunerabit eum pro meritis, remoto impedimentoo peccati: sed hoc esse non potest, nisi homo humilietur sicut peccatum recognoscatur & confiteatur, Vnde subdit: *Respicere homines, quasi vitro se offerens ad confessionem peccati: Vnde subdit: *Et dicit, peccavi. & vt non credat hoc ex humiliitate dicer, subdit: *Et vere deliqui, quod inducit contra Iob: quia supra dixerat, xvi. 11. Non peccavi, & in amaritudinibus mortuus sum: & in sua confessione non murmurabat de peccato grauitate: Vnde subdit: *Et etiam dignus non recipi, quasi dicat, grauiorem ponam merui: & hoc videbat dicens contra hoc, quod supra vi. dixerat: Utinam appendere peccata mea, quibus iram merui, & fructum humiliatis ostendit subdens: *Liberavit animam suam, confitendo peccatum: *Nisi pergeret in iniuriam, id est in mortem corporalem scilicet vel spiritalem, ut vltius bona confereretur: Vnde subdit: *Sed vltius videbat scilicet vel corporalem, vel spiritalem sapientiam, & quia Deus non statim hominem finaliter damnat, sed multoties moneret, ideo subdit: *Ece hec omnia, scilicet quae pertinent ad instructionem per somnia & incepitionem, per dolores & fatigationem: *Operatus Dei tribus vicibus, id est multoties, quā diu videbit expedire, fed vltius numero ternario, ut congruat humanae consuetudini, per quā solent homines ter moneri vel citari, & hoc non facit vlt tantum, sed omnibus indigentibus, vnde subdit: *Per singulos, quos scilicet, viderit instruendos & increpandos: & assignat utilitatem, subdens: *Et recte animas portis, a corruptione, quod pertinet ad liberationem a malo: *Et illiusm luce visentium, quod pertinet ad confessionem hominum, & potest utrumque exponi corporaliter vel spiritualiter. Quod autem dicitur hic de tribus vicibus, referendum est ad duos secundos modos locutionis. Nam de primo dictum est, quod secundo id ipsum non repeat. Inducit autem hoc ad ostendum rationem, quare aliquando peccatores sustinent in proportionate, & non statim condemnantur, & quia id est debatur ei, quod efficaciter locutus esset, inducit Iob ad tactile audiendum ea que relant: vnde subdit: *Attende Iob, scilicet corde: Et audi me, scilicet auribus: *Et tace, dum ego loquor, scilicet, ne me impediatis, & ne videatur ei auterre facultatem respondendi, subdit: *Si autem habes, quid loquaris, responde mihi, & quasi desiderans eius responsionem subdit: *Loquere, & causam desiderii subdit, dicens: *Volo enim te apparere iustum. quod dicit ad ostendum, quod non intedebat ad eius confessionem: & quia non credebat eum iustum, subdit: *Quod si non habes, quid loquaris, & gaudi, scilicet, ut tua iustitia dicat: *Autem, n. verba probat, & guttare escas gustu dijudicat, iudicium eligamus nobis, & inter nos video mus quid sit melius. Quia dixit Iob, scilicet ignoras:****************************

conscientie contradicentis hoc ageret. Solet autem hoc proprii esse in peccatis perseuerare volentium, ut divina contemnant in dicia, unde subdit: *Qui gradus, id est consentit: cum operantis, iniquitatem, qui scilicet iudicia divina despiciunt, homines autem contra pietatem diuinam religionis agentes, non solum de spiciunt diuinam iudiciam, sed etiam ea negant, vel afferunt iniusta: quorū patricipem Iob esse credebat: unde subdit.*

Et ambulat cum uiris impiis, qui scilicet pietatem diuinam religionis abiciunt, quare autem eum cum eis consentire dicat, ostendit subdens: Dicit enim, non placebit vir Deo, etiam si cucurrit cum eo. Ideo vi G et cordati, audite me: absit a Deo impietas, & ab omnipotente iniqutis. Opus enim hominis redet ei, & iuxta vias singulorum restituet eis. Vere enim Deus non condemnabit fructa, nec omnipotens subuerteret iudicium. Quem constituit aliud super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? Si direxerit ad eum cor suum: spiritum illius, & flatum ad se trahet. Deficit omnis caro simul: & homo in ci- H

H *terendum. Cor suum, id est voluntatem suam: spiritum illius, id est animam eius: Et flumen, id est corporalem vitam ex anima subsecutam; Ad se trahet, id est a corpore separans, secundum illud Eccl. vltimo. Et spiritus reuertatur ad Dominum qui dedit illū: ablato autē spiritu diuinitus homini dato, con- quens est, ut carnalis vita deficiat, unde subdit: Deficit omnis caro simul, & vlti- terius in sua compo- nentia refolueret: unde subdit: Et ho- mo in cinerem renun- teretur, secundum il- lud Psal. 103. Aucte- res spiritum eorum & deficient, & in pu- luorem suum renun- teretur. Puluerem autem in quem ca- ro resoluitur, cinere nominat, usq; quia apud antiquos cor- pora mortuorum igne combusca relou- bantur in cineres, usq; quia ea in qua corpus mortuum re- soluitur, sunt quae- dam reliquiae na- turalis caloris, qui in humano corpore vi- gebat, quia ergo tam facile est Deo, si que- bis credebat Iob hoc sentire, quod Deo disperceret, quamvis eum fuerat secutus, sed Iob predicta verba retulerat, ad extero- rem perfectionem, non ad interiorum reprobationem, quia ergo Eliu verbis Iob abutens, ei imponere nitebat, quod ipse no- sentiebat, ne in suis verbis intellexerat, mani, etiam est, quod tota sequens disputatio contra Iob non erat quia tamē Eliu ex stimabat Iob tantè peruerterit esse, vt Dei iudicium reputaret iniustum, designatur eum super hoc ad dilutionem priuocare res, alios sapientes aduocati ad iudicandum: unde subdit: Ideo uiri cordati, id est, intelligentes. Audite me, sicut enim cor est principium vita corporalis, ita intellectus est principium totius intellectualis vita: unde supra 12. cor pro intellectu posuerat di- cens: Et nihil est cor, sicut & vobis, in sua autem disputacione Eliu proponit primo quod probare intendit: quod scilicet in diuino iudicio iniustitia esse non posset, ipse enim est Deus, cui debet pietatis cultus, & per suam omnipotentiam omnibus dominatur, leges iustitiae statuunt homini, & ideo contra diuinitatem eius est, si impietas facere: & ideo dicit: Absit ab eo impietas, est enim contra dominum omnipotentem eius, si ad iniustitiam declinaret: unde subdit: Et ab omnipotente iniustitas, scilicet absit. Remota autem diuina iniustitia, ostendit modum diuinae iniustitiae, subdit: Opus enim hominis reddet ei, id est retrahet ei bonum vel malum pro suis operibus, & quia eorum, qui bene operantur, quidam alii melius faciunt, & eorum, qui male operantur, quidam alii magis peccant, ideo subdit: Et iuxta vias singulorum refuerit eis, scilicet melius meliori, & peius pe- ri, quod autem ei Deo non sit iniustitia, probat, primo quidem ex hoc, quod si ipse iniustus esset, nesciunt iniustitia repperire: quia ad ipsum pertinet vniuersale iudicium omnium, unde subdit: Quem confinxit aliud super terram, quasi dicat, nūquid credendum est, quod aliquis sit constitutus a Deo, qui iuste iudicet omnem terram, si apud ipsum sit iniustitas? ideo autem dicit credendum non esse quod aliud terram iudicet, quia idem est factor mundi & gubernator, unde sicu ali nulli committit, quod face- ret mundum, ita nullum aliud praeponit gubernationi mundi, & hoc est quod subdit: Aut quem posuit super orbem quem fabri- carū est, id est, totius mundi gubernatorem? quasi dicat, nullū, quia sic ipse per seipsum orbem fabricatus est, ita etiam per se ipsum orbem gubernat & iudicat, habet quidem gubernationis sua executores tanquam ministros, sed ipse est omnium ordinatio: nullo autem modo possibile est quod vniuersali mundi gu- bernatio sit iniusta. Secundo ostendit, quod apud Deum non sit violentia & iniustitas per experimentum, tanta est enim eius po- tentia, quia res conservat in esse, ut & violentia vti vellet contra iniustiam, omnes homines subito posset extinguere, unde subdit: Si direxerit, scilicet Deus. Ad eum. scilicet ad hominem con-*

terendum. Cor suum, id est voluntatem suam: spiritum illius, id est animam eius: Et flumen, id est corporalem vitam ex anima subsecutam; Ad se trahet, id est a corpore separans, secundum illud Eccl. vltimo. Et spiritus reuertatur ad Dominum qui dedit illū: ablato autē spiritu diuinitus

nerem reuertetur. Si habes ergo in collectum, audi quod dicitur, & ausculta uocem eloquii mei. Nun quid qui non amat iudicium fana- ri potest? Et quomodo tu cum, qui iustus est intantum condem- nas? Qui dicit regi apostata: qui uocat duces impios: Qui non ac- cipit personas principum, nec co- gnouit tyrannum, cum discepta- ret contra pauperem, opus enim manuum eius sunt uniuersi. Subi- quitas. Opus enim hominis redet ei, & iuxta vias singulorum re- stituet eis. Vere enim Deus non condemnabit fructa, nec omnipotens subuerteret iudicium. Quem constituit aliud super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? Si direxerit ad eum cor suum: spiritum illius, & flatum ad se trahet. Deficit omnis caro simul: & homo in ci- H

H *terendum. Cor suum, id est voluntatem suam: spiritum illius, id est animam eius: Et flumen, id est corporalem vitam ex anima subsecutam; Ad se trahet, id est a corpore separans, secundum illud Eccl. vltimo. Et spiritus reuertatur ad Dominum qui dedit illū: ablato autē spiritu diuinitus homini dato, con- quens est, ut carnalis vita deficiat, unde subdit: Deficit omnis caro simul, & vlti- terius in sua compo- nentia refolueret: unde subdit: Et ho- mo in cinerem renun- teretur, secundum il- lud Psal. 103. Aucte- res spiritum eorum & deficient, & in pu- luorem suum renun- teretur. Puluerem autem in quem ca- ro resoluitur, cinere nominat, usq; quia apud antiquos cor- pora mortuorum igne combusca relou- bantur in cineres, usq; quia ea in qua corpus mortuum re- soluitur, sunt quae- dam reliquiae na- turalis caloris, qui in humano corpore vi- gebat, quia ergo tam facile est Deo, si que- bis credebat Iob hoc sentire, quod Deo disperceret, quamvis eum fuerat secutus, sed Iob predicta verba retulerat, ad extero- rem perfectionem, non ad interiorum reprobationem, quia ergo Eliu verbis Iob abutens, ei imponere nitebat, quod ipse no- sentiebat, ne in suis verbis intellexerat, mani, etiam est, quod tota sequens disputatio contra Iob non erat quia tamē Eliu ex stimabat Iob tantè peruerterit esse, vt Dei iudicium reputaret iniustum, designatur eum super hoc ad dilutionem priuocare res, alios sapientes aduocati ad iudicandum: unde subdit: Ideo uiri cordati, id est, intelligentes. Audite me, sicut enim cor est principium vita corporalis, ita intellectus est principium totius intellectualis vita: unde supra 12. cor pro intellectu posuerat di- cens: Et nihil est cor, sicut & vobis, in sua autem disputacione Eliu proponit primo quod probare intendit: quod scilicet in diuino iudicio iniustitia esse non posset, ipse enim est Deus, cui debet pietatis cultus, & per suam omnipotentiam omnibus domi- nat, leges iustitiae statuunt homini, & ideo contra diuinitatem eius est, si impietas facere: & ideo dicit: Absit ab eo impietas, est enim contra dominum omnipotentem eius, si ad iniustitiam declinaret: unde subdit: Et ab omnipotente iniustitas, scilicet absit. Remota autem diuina iniustitia, ostendit modum diuinae iniustitiae, subdit: Opus enim hominis reddet ei, id est retrahet ei bonum vel malum pro suis operibus, & quia eorum, qui bene operantur, quidam alii melius faciunt, & eorum, qui male operantur, quidam alii magis peccant, ideo subdit: Et iuxta vias singulorum refuerit eis, scilicet melius meliori, & peius pe- ri, quod autem ei Deo non sit iniustitia, probat, primo quidem ex hoc, quod si ipse iniustus esset, nesciunt iniustitia repperire: quia ad ipsum pertinet vniuersale iudicium omnium, unde subdit: Quem confinxit aliud super terram, quasi dicat, nullū, quid credendum est, quod aliquis sit constitutus a Deo, qui iuste iudicet omnem terram, si apud ipsum sit iniustitas? ideo autem dicit credendum non esse quod aliud terram iudicet, quia idem est factor mundi & gubernator, unde sicu ali nulli committit, quod face- ret mundum, ita nullum aliud praeponit gubernationi mundi, & hoc est quod subdit: Aut quem posuit super orbem quem fabri- carū est, id est, totius mundi gubernatorem? quasi dicat, nullū, quia sic ipse per seipsum orbem fabricatus est, ita etiam per se ipsum orbem gubernat & iudicat, habet quidem gubernationis sua executores tanquam ministros, sed ipse est omnium ordinatio: nullo autem modo possibile est quod vniuersali mundi gu- bernatio sit iniusta. Secundo ostendit, quod apud Deum non sit violentia & iniustitas per experimentum, tanta est enim eius po- tentia, quia res conservat in esse, ut & violentia vti vellet contra iniustiam, omnes homines subito posset extinguere, unde subdit: Si direxerit, scilicet Deus. Ad eum. scilicet ad hominem con-*

terendum, vel etiam occident: *Violentum, id est eum, qui spreta iustitia, violentiam subdit, inficerat. Abfuge manus, & li- cet armatorum. Cum enim aliquis princeps ab extraneis aufer- tur, requiratur, quod habeant manum armaram contra ipsum, sed quando subdit, in quibus erat tota eius potentia, subito ei defertur, videatur au- ferri sine manu: quā uis & hoc possit re- ferri ad penam po- pulorū subdit, & spe- cies carnis esibit, & vi- terius in sua compo- nentia refolueret: unde subdit: Et ho- mo in cinerem renun- teretur, secundum il- lud Psal. 103. Aucte- res spiritum eorum & deficient, & in pu- luorem suum renun- teretur. Puluerem autem in quem ca- ro resoluitur, cinere nominat, usq; quia apud antiquos cor- pora mortuorum igne combusca relou- bantur in cineres, usq; quia ea in qua corpus mortuum re- soluitur, sunt quae- dam reliquiae na- turalis caloris, qui in humano corpore vi- gebat, quia ergo tam facile est Deo, si que- bis credebat Iob hoc sentire, quod Deo disperceret, quamvis eum fuerat secutus, sed Iob predicta verba retulerat, ad extero- rem perfectionem, non ad interiorum reprobationem, quia ergo Eliu verbis Iob abutens, ei imponere nitebat, quod ipse no- sentiebat, ne in suis verbis intellexerat, mani, etiam est, quod tota sequens disputatio contra Iob non erat quia tamē Eliu ex stimabat Iob tantè peruerterit esse, vt Dei iudicium reputaret iniustum, designatur eum super hoc ad dilutionem priuocare res, alios sapientes aduocati ad iudicandum: unde subdit: Ideo uiri cordati, id est, intelligentes. Audite me, sicut enim cor est principium vita corporalis, ita intellectus est principium totius intellectualis vita: unde supra 12. cor pro intellectu posuerat di- cens: Et nihil est cor, sicut & vobis, in sua autem disputacione Eliu proponit primo quod probare intendit: quod scilicet in diuino iudicio iniustitia esse non posset, ipse enim est Deus, cui debet pietatis cultus, & per suam omnipotentiam omnibus domi- nat, leges iustitiae statuunt homini, & ideo contra diuinitatem eius est, si impietas facere: & ideo dicit: Absit ab eo impietas, est enim contra dominum omnipotentem eius, si ad iniustitiam declinaret: unde subdit: Et ab omnipotente iniustitas, scilicet absit. Remota autem diuina iniustitia, ostendit modum diuinae iniustitiae, subdit: Opus enim hominis reddet ei, id est retrahet ei bonum vel malum pro suis operibus, & quia eorum, qui bene operantur, quidam alii melius faciunt, & eorum, qui male operantur, quidam alii magis peccant, ideo subdit: Et iuxta vias singulorum refuerit eis, scilicet melius meliori, & peius pe- ri, quod autem ei Deo non sit iniustitia, probat, primo quidem ex hoc, quod si ipse iniustus esset, nesciunt iniustitia repperire: quia ad ipsum pertinet vniuersale iudicium omnium, unde subdit: Quem confinxit aliud super terram, quasi dicat, nullū, quid credendum est, quod aliquis sit constitutus a Deo, qui iuste iudicet omnem terram, si apud ipsum sit iniustitas? ideo autem dicit credendum non esse quod aliud terram iudicet, quia idem est factor mundi & gubernator, unde sicu ali nulli committit, quod face- ret mundum, ita nullum aliud praeponit gubernationi mundi, & hoc est quod subdit: Aut quem posuit super orbem quem fabri- carū est, id est, totius mundi gubernatorem? quasi dicat, nullū, quia sic ipse per seipsum orbem fabricatus est, ita etiam per se ipsum orbem gubernat & iudicat, habet quidem gubernationis sua executores tanquam ministros, sed ipse est omnium ordinatio: nullo autem modo possibile est quod vniuersali mundi gu- bernatio sit iniusta. Secundo ostendit, quod apud Deum non sit violentia & iniustitas per experimentum, tanta est enim eius po- tentia, quia res conservat in esse, ut & violentia vti vellet contra iniustiam, omnes homines subito posset extinguere, unde subdit: Si direxerit, scilicet Deus. Ad eum. scilicet ad hominem con-*

terendum, vel etiam occident: *Violentum, id est eum, qui spreta iustitia, violentiam subdit, inficerat. Abfuge manus, & li- cet armatorum. Cum enim aliquis princeps ab extraneis aufer- tur, requiratur, quod habeant manum armaram contra ipsum, sed quando subdit, in quibus erat tota eius potentia, subito ei defertur, videatur au- ferri sine manu: quā uis & hoc possit re- ferri ad penam po- pulorū subdit, & spe- cies carnis esibit, & vi- terius in sua compo- nentia refolueret: unde subdit: Et ho- mo in cinerem renun- teretur, secundum il- lud Psal. 103. Aucte- res spiritum eorum & deficient, & in pu- luorem suum renun- teretur. Puluerem autem in quem ca- ro resoluitur, cinere nominat, usq; quia apud antiquos cor- pora mortuorum igne combusca relou- bantur in cineres, usq; quia ea in qua corpus mortuum re- soluitur, sunt quae- dam reliquiae na- turalis caloris, qui in humano corpore vi- gebat, quia ergo tam facile est Deo, si que- bis credebat Iob hoc sentire, quod Deo disperceret, quamvis eum fuerat secutus, sed Iob predicta verba retulerat, ad extero- rem perfectionem, non ad interiorum reprobationem, quia ergo Eliu verbis Iob abutens, ei imponere nitebat, quod ipse no- sentiebat, ne in suis verbis intellexerat, mani, etiam est, quod tota sequens disputatio contra Iob non erat quia tamē Eliu ex stimabat Iob tantè peruerterit esse, vt Dei iudicium reputaret iniustum, designatur eum super hoc ad dilutionem priuocare res, alios sapientes aduocati ad iudicandum: unde subdit: Ideo uiri cordati, id est, intelligentes. Audite me, sicut enim cor est principium vita corporalis, ita intellectus est principium totius intellectualis vita: unde supra 12. cor pro intellectu posuerat di- cens: Et nihil est cor, sicut & vobis, in sua autem disputacione Eliu proponit primo quod probare intendit: quod scilicet in diuino iudicio iniustitia esse non posset, ipse enim est Deus, cui debet pietatis cultus, & per suam omnipotentiam omnibus domi- nat, leges iustitiae statuunt homini, & ideo contra diuinitatem eius est, si impietas facere: & ideo dicit: Absit ab eo impietas, est enim contra dominum omnipotentem eius, si ad iniustitiam declinaret: unde subdit: Et ab omnipotente iniustitas, scilicet absit. Remota autem diuina iniustitia, ostendit modum diuinae iniustitiae, subdit: Opus enim hominis reddet ei, id est retrahet ei bonum vel malum pro suis operibus, & quia eorum, qui bene operantur, quidam alii melius faciunt, & eorum, qui male operantur, quidam alii magis peccant, ideo subdit: Et iuxta vias singulorum refuerit eis, scilicet melius meliori, & peius pe- ri, quod autem ei Deo non sit iniustitia, probat, primo quidem ex hoc, quod si ipse iniustus esset, nesciunt iniustitia repperire: quia ad ipsum pertinet vniuersale iudicium omnium, unde subdit: Quem confinxit aliud super terram, quasi dicat, nullū, quid credendum est, quod aliquis sit constitutus a Deo, qui iuste iudicet omnem terram, si apud ipsum sit iniustitas? ideo autem dicit credendum non esse quod aliud terram iudicet, quia idem est factor mundi & gubernator, unde sicu ali nulli committit, quod face- ret mundum, ita nullum aliud praeponit gubernationi mundi, & hoc est quod subdit: Aut quem posuit super orbem quem fabri- carū est, id est, totius mundi gubernatorem? quasi dicat, nullū, quia sic ipse per seipsum orbem fabricatus est, ita etiam per se ipsum orbem gubernat & iudicat, habet quidem gubernationis sua executores tanquam ministros, sed ipse est omnium ordinatio: nullo autem modo possibile est quod vniuersali mundi gu- bernatio sit iniusta. Secundo ostendit, quod apud Deum non sit violentia & iniustitas per experimentum, tanta est enim eius po- tentia, quia res conservat in esse, ut & violentia vti vellet contra iniustiam, omnes homines subito posset extinguere, unde subdit: Si direxerit, scilicet Deus. Ad eum. scilicet ad hominem con-*

terendum, vel etiam occident: *Violentum, id est eum, qui spreta iustitia, violentiam subdit, inficerat. Abfuge manus, & li- cet armatorum. Cum enim aliquis princeps ab extraneis aufer- tur, requiratur, quod habeant manum armaram contra ipsum, sed quando subdit, in quibus erat tota eius potentia, subito ei defertur, videatur au- ferri sine manu: quā uis & hoc possit re- ferri ad penam po- pulorū subdit, & spe- cies carnis esibit, & vi- terius in sua compo- nentia refolueret: unde subdit: Et ho- mo in cinerem renun- teretur, secundum il- lud Psal. 103. Aucte- res spiritum eorum & deficient, & in pu- luorem suum renun- teretur. Puluerem autem in quem ca- ro resoluitur, cinere nominat, usq; quia apud antiquos cor- pora mortuorum igne combusca relou- bantur in cineres, usq; quia ea in qua corpus mortuum re- soluitur, sunt quae- dam reliquiae na- turalis caloris, qui in humano corpore vi- gebat, quia ergo tam facile est Deo, si que- bis credebat Iob hoc sentire, quod Deo disperceret, quamvis eum fuerat secutus, sed Iob predicta verba retulerat, ad extero- rem perfectionem, non ad interiorum reprobationem, quia ergo Eliu verbis Iob abutens, ei imponere nitebat, quod ipse no- sentiebat, ne in suis verbis intellexerat, mani, etiam est, quod tota sequens disputatio contra Iob non erat quia tamē Eliu ex stimabat Iob tantè peruerterit esse, vt Dei iudicium reputaret iniustum, designatur eum super hoc ad dilutionem priuocare res, alios sapientes aduocati ad iudicandum: unde subdit: Ideo uiri cordati, id est, intelligentes. Audite me, sicut enim cor est principium vita corporalis, ita intellectus est principium totius intellectualis vita: unde supra 12. cor pro intellectu posuerat di- cens: Et nihil est cor, sicut & vobis, in sua autem disputacione Eliu proponit primo quod probare intendit: quod scilicet in diuino iudicio iniustitia esse non posset, ipse enim est Deus, cui debet pietatis cultus, & per suam omnipotentiam omnibus domi- nat, leges iustitiae statuunt homini, & ideo contra diuinitatem eius est, si impietas facere: & ideo dicit: Absit ab eo impietas, est enim contra dominum omnipotentem eius, si ad iniustitiam declinaret: unde subdit: Et ab omnipotente iniustitas, scilicet absit. Remota autem diuina iniustitia, ostendit modum diuinae iniustitiae, subdit: Opus enim hominis reddet ei, id est retrahet ei bonum vel malum pro suis operibus, & quia eorum, qui bene operantur, quidam alii melius faciunt, & eorum, qui male operantur, quidam alii magis peccant, ideo subdit: Et iuxta vias singulorum refuerit eis, scilicet melius meliori, & peius pe- ri, quod autem ei Deo non sit iniustitia, probat, primo quidem ex hoc, quod si ipse iniustus esset, nesciunt iniustitia repperire: quia ad ipsum pertinet vniuersale iudicium omnium, unde subdit: Quem confinxit aliud super terram, quasi dicat, nullū, quid credendum est, quod aliquis sit constitutus a Deo, qui iuste iudicet omnem terram, si apud ipsum sit iniustitas? ideo autem dicit credendum non esse quod aliud terram iudicet, quia idem est factor mundi & gubernator, unde sicu ali nulli committit, quod face- ret mundum, ita nullum aliud praeponit gubernationi mundi, & hoc est quod subdit: Aut quem posuit super orbem quem fabri- carū est, id est, totius mundi gubernatorem? quasi dicat, nullū, quia sic ipse per seipsum orbem fabricatus est, ita etiam per se ipsum orbem gubernat & iudicat, habet quidem gubernationis sua executores tanquam ministros, sed ipse est omnium ordinatio: nullo autem modo possibile est quod vniuersali mundi gu- bernatio sit iniusta. Secundo ostendit, quod apud Deum non sit violentia & iniustitas per experimentum, tanta est enim eius po- tentia, quia res conservat in esse, ut & violentia vti vellet contra iniustiam, omnes homines subito posset extinguere, unde subdit: Si direxerit, scilicet Deus. Ad eum. scilicet ad hominem con-*

terendum, vel etiam occident: *Violentum, id est eum, qui spreta iustitia, violentiam subdit, inficerat. Abfuge manus, & li- cet armatorum. Cum enim aliquis princeps ab extraneis aufer- tur, requiratur, quod habeant manum armaram contra ipsum, sed quando subdit, in quibus erat tota eius potentia, subito ei defertur, videatur au- ferri sine manu: quā uis & hoc possit re- ferri ad penam po- pulorū subdit, & spe- cies carnis esibit, & vi- terius in sua compo- nentia refolueret: unde subdit: Et ho- mo in cinerem renun- teretur, secundum il- lud Psal. 103. Aucte- res spiritum eorum & deficient, & in pu- luorem suum renun- teretur. Puluerem autem in quem ca- ro resoluitur, cinere nominat, usq; quia apud antiquos cor- pora mortuorum igne combusca relou- bantur in cineres, usq; quia ea in qua corpus mortuum re- soluitur, sunt quae-dam reliquiae na- turalis caloris, qui in humano corpore vi- gebat*

tans de sua iustitia & veritate suorum verborum, intendit assere. Prece, conseq̄ueretur Iob in sapientia & intellectu deficere, & propter hoc reputabatur eum indignum sua disputatione; cuius vna pars pertinet ad opponentem, in qua maxime requiritur acutum intellectus, ad inueniendum rationabilis vias ad propositum ostendendum. Vnde subdit: *Vix intelliguntur*

CAPITIS XXXV.
LECTIO I.

GITVR Eli hæc rufsum
locutus est. Nunquid
æqua videatur tibi tua con-
gitatio, vt dices, iustior sum
Deo & Dixisti enim, Non tibi pla-
ceret quod rectum est: vel quid ti-
bi proderit si ego peccaueris? Ita
qua ego responderebo sermonibus
tuis, & amicis tuis tecum. Suspi-
ce celum & intuere: & contem-
plare æthera quod altior te sit. Si
peccaueris, quid ei nocebis? & si
multiplicatae fuerint iniquitates
tuæ, quid facies contra eum? Por-
ro si iuste egeris, quid donabis ei,
aut quid de manu tua accipier?
Hominí qui similis tui est nocebit

LECTIO PRIMA.

POST QVAM. Eliu improbauerat verba Iob, quantum ad hoc
qui licet ipse existimabatur, improbauerat iniquitatem diuinu*dictio*, hic intendit improbare verba eius quantum ad hoc, quod
dixerat se esse iustum: unde dicitur: *Igitur Eliu hec rufum locutus est*, interrupto scilicet sermone, expectans si Iob responderet,
quo non respondet, iterato sermonem a&sumptu dicens: *Nun-*
quid equa uiderat tibi tua cogitatio, ut diceret, iustior Deo sum? hoc
quidem nunquam lob dixerat: nec Eliu ei imponit qui hac verba
protulisse, sed qui verba quae protulit, ex hac cogitatione pro-
uenient: unde signanter fecit de cogitatione mentionem: ex qui
bus autem uerbis haec cogitationem habuisset, Eliu ostendit
subdedit: *Divisi enim, non tibi placeat quod bonum est*, alia litera ha-
bet: *quod rectum est*. *Vel quid sibi prudens, si ego peccaueris?* haec duo
verba in primitiss. sub verbis nunquam inuenientur, sed primu*m* horum,
scilicet quod Deo non placet quod bonum est, videatur
accipere ab eo quod Iob supra to.dixerat, *Si impius fuero, va-*
nihi est: si iustus, non leuabo caput, quod Iob dixerat ad signan-
tium quod temporalibus penitis iusti pariter & iniusti affligi-
unt: sed Eliu hoc interpretabatur esse dictum, quod Deo homi-
nus iustitia non placetur, hoc vero quo secundo proponit: *Quid sibi prudens, si ego peccaueris?* nunquam legitur Iob dixisse: sed hoc
accipere voluit Eliu, ex hoc quod idem lob dixerat, *Si peccavi,*
& ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea, mundum
me esse, non patieris? quod Iob dixerat ad ostendum, quod
prosperitas temporalis non semper in innocentiam conmittatur, alio
quin ipsa prosperitas tempore innocens fuerat. dimissi igitur
sibi peccatis, non erat ratio quare post peccatorum remissionem
iterato a Deo peccatis mundaretur, sed Eliu ad hac sententiam

hæc verba retorxit, quasi Job putauerit peccatum suum, aut pos-
nam peccati Deum induxisse propter suam vilitatem. Ex his
autem duobus, scilicet quod Deus non placet quod bonum est,
et quod ipse vult sibi repararet peccatum, sequi videtur, quod
Job iustior Deo esset, cum de lepra dixerit, quod dislocuerint

impieras tua, & filium hominis
adiuuiabit iustitia tua. Propter
multitudinem calumniatorum clama-
bunt, & eiulabunt propter viam
brachii tyrannorum. Et non dixit
vbi est Deus qui fecit me, qui de-
dit carmina in nocte? Qui docet
nos super iumenta terre, & super
volucres cali erudit nos. Ibi clama-
bunt, & non exaudiet, propter
superbia[m] malorum. Non ergo
frustra audiet Deus, & omnipo-
tentia causas singulorum intuebi-
tur. Etiam cum dixeris, non con-
siderat: iudicare coram illo, & ex-
pecta cum. Nunc quoniam non infert
furorem suum, nec vlciscitur sce-
lus valde. Ergo lob frustra aperit
os suum: & absque scientia verba
multiplicat.

ra. i
sed c
lices
prob
vel i
hoc
mitt
tes t
tra i
na c
ius
ex l
dit
tion
de g
non
clu

qui scilicet iaceperib[us] est documentum: *Ei solum homini adiubis infinita tua*, qui scilicet iustitia iustitiae indiget: proper hoc prohibetur a Deo impietas, & iustitia mandatoria, quia Deo est de hominibus curia, quia per hoc vel iuantur, vel leduntur. Et ex hac fide contingit, quod oppressi clamant ad Deum cetera op pressiores, contumaciam quidam dolosum opprimuntur per calumniam, unde subdit quantum ad hos: *Propter multitudinem calumniorum clamabunt*, scilicet ad Deum illi, qui ab eis oppressi sunt, quidam vero opprimentur manente per violentiam, & quantum ad hos subdit: *Ei iurabunt propter nimbrachij tyrannorum*, id est clamabunt ad Deum propter violentiam & potentiam tyrannorum, ex quo datur intelligi, quod non solum Deo placet quod aliquis peccat, sed ei displaceat & punit, alioquin fructus clarament oppretti. Deinde conuenit se ad improbadum aliud verbum quod praeferatur, *Non tibi placet quod rectum est*, quod diuina sapientia repugnaret, quod priuato quidem apparet in rerum creatione: *Ei non dixit*, scilicet Iob sentitus *Deo bono non placebam*; *Vbi est Deus qui fecit me* & non enim Deus fecit res nisi propter bonum, unde dicitur. Gene. 1. Vidi Deus quod bonum & vnde manifestum est, quod placet Deo bonum. Secundo, inducit beneficium humanae iustificationis, quo aliqui instruuntur ad bonum ex revelatione diuinæ, unde subdit: *Quod dedit*, scilicet per revelationem; *Carmina*, humanae iustificationis dogmata, que ab antiquis multoties carminibus comprehendebantur; *In nocte*, id est, ad literam, in somnio nocturno, vel in quiete contemplationis, sed obficitur vobis, non autem eruditus, homines ad bonum familiariter, nisi bonum ei placeat. Tertio, inducit infusionem naturalis luminis, quo bonum & malo differuntur per rationem, ita quia excidimus bruta. Unde subdit: *Qui docet nos super iumenta terra*, que scilicet ratione carerit, & quia antiqui avium garritus & monos obserabant, quia si diuinus iustificari, ac si rationem haberet, ideo ad hoc ex- cluden-

cludendum, subditus Super nolueres celi credidit nos, quia etiam rationem non habent, & quia odit malum, & placet ei bonum, ideo oppresos clamantes audit, oppressores non audit: unde subditus Illi clamabat, scilicet oppressos & tyranni, quasi pertentes a Deo desideriorum suorum impletionem: Et non exaudies, scilicet

CAPITIS XXXVI.

D E N S quoque Eliu,
hæc locutus est. Sustine
me paululum, & indica
bo tibi : adhuc enim habeo, quod
pro Deo loquar. Repetam scientiam meam a principio, & opera
torem meum probabo iustum. Ve
re enim absque mendacio sermo
nes mei : & perfecta scientia pro
babitur tibi. Deus potentes non
abiicit, cum & ipse sit potens: sed
non saluat impios : & iudicium
pauperibus tribuit. Non aufert a
iusto oculos suos : & reges in so
lio collocat in perpetuum : & illi
eriguntur. Et si fuerint in cathe
nis, & vinciantur funibus pauper
tatis : indicabit eis opera eorum,

oram illa, id est preparare, ut iudicium eius suscitetur, scilicet in futurum iudicantem. et si hic non vivit in futuro grauius condemnetur. vnde subdit in praesenti vita: Non inferi furorem suum in peccata. Nec uictus per secula ualde, id est non secundum quod exigit gratia culpa. quia sit iustus ad correctionem: & ideo illos, quos nos iudicamus, futura damnationi referuntur. & hec est impius in hoc mundo prosperatur, in quo cōsidero Iob, sed quia eius verba prae iطلlexerat, concludens ex dictis Iob: Ergo fristrā Iob ratione: Aperius os suum, quasi prolixitatem reprehendens; Absque scientia nebulosa multiplicat ignorantiam, & loquacitatem inutilem.

LECTIO PRIMA

PR A E M I S E R A T Eliu supra duo in verbis Iob, contra quæ disputare intendebat, primum, quia dixit se esse iustum: & quod Deo imposuerat iniuriam iudicis, prout Eliu verba Iob interpretatus fuerat, & contra hec duo, Eliu in superioribus iam disputauerat: nunc iterum per aliam viam contra eadem disputare intendit, vnde dicuntur: *Addens quoque Eliu, scilicet sub sequentes rationes ad præmissas.* *Hec locutus est.* scilicet quæ sequuntur, inter quæ primo eum ad attentionem excitat: *Suffici me paululum,* quia scilicet breuius sub una responsione contra duo præmissa disputare intendit, vnde subdit: *Et indicabo tibi,* scilicet veritatem rei, de qua agitur, & ne videatur superflusus, quia scilicet hoc iam supra ostendisse videbatur, quod uolebat subdit: *Adhuc enim habeo quod pro Deo loquar,* quasi dicat, adhuc mihi aliæ suppetunt rationes, quibus exquiratur diuinus iustitia defendant. & quia contra virtutem præmissorum iterato intendit rationes inducere, subdit: *Repetam scientiam meam a principio,* quasi dicat, contra totum id quod est a principio dictum, iterato secundum meam sententiam rationes adducamus, & quod huiusmodi rei sit debitor, subdit: *Et operatore meum.* id est, Deum, qui me fecit. *Probabo iustum,* excludens scilicet iniuriam ab eius iudicio, quia tu Iob ei imponere videris, ut te aferas iustum: & ne aliquis diceret, quod ea, quæ dicturus erat, non ex vera scientia, sed ex falsa opinione procedebant, subdit: *Vera enim absque mendacio sermones mei.* quasi dicat, non sibi dicturus nisi vera, quæ recte scientia conuenient. vnde subdit: *Et perfecta scientia probabitur tibi,* id est probations sequentes tibi concludent ex his, quæ videntur pertinere ad perfectam scientiam. His initus quæ si promulgarerit præmissis, incipit disputare super præmissis verbis, quæ Iob imponebat, & primo cōtra hoc, quod Iob dixerat, se esse iustum ad quod excludendum, hoc modo procedit. Iam

A prosperitatē tempore magnæ potestatis erat, contingit autem quandoque, quod aliqui aliquos potentes persequuntur, vel propter inuidiam, vel propter timorem, quo timent ne ab eis per potentiam opprimantur, quod quidem proprie est impotens; qui & potentioribus inuident, & eorum oppressionibus ti-

& sceleram eorum, quia violenti fuerint. Reuelabit quoque aurem eorum, ut corripiat: & loquetur ut reuerterantur ab iniuitate. Si audierint, & obseruerantur, complebit dies suos in bono, & annos suos in gloria. Si autem non audierint, transibunt per gladium, & confundetur in stultitia. Simulatores, & callidi provocant iram Dei: neque clamabunt, cum vinclis fuerint. Moriatur in tempestate anima eorum: & vita eorum inter effeminatos. Eripiet de angustia sua pauperem, & reuelabit in tribulatione aurem eius. Igitur saluat te de ore angusto latissime, & non habente fundamentum subter se, requies autem mensa tua erit plena pinguedine. Causa tua quasi impii iudicata est, causam, iudiciumque recipies. Non te ergo supererit ira, ut aliquem

id est iudicium facit de potentibus iniquis, pauperibus qui ab eis sunt oppressi. non autem propter potentiam desicit a subventione iustorum. unde subdit: *Non atra fera iusta.* scilicet homine etiam potente: *Oculus suo.* id est prospecum sue benignitatis, & misericordie, secundum illud psalmi 3:3. *Oculi domini super iustos.* & quod a potentibus, si sunt iusti non auferat sicut misericordiam, manifestat per beneficia, qua potentibus confert: primo quidem stabilendo potestatem eorum, unde subdit: *Et reges in solo collocat in perpetuum.* scilicet, si fuerint iusti. Secundo, quia eos promovet in maius, unde subdit: *Ex illic.* scilicet in solo locati. *Eriguntur.* id est ad maiora exaltatur, dum scilicet, Deus eis & potentiam, & diutinas auger. Tertio, per hoc, quod etiam si puniti fuerint propter peccata, misereatur eorum, si paniter voluerint: unde subdit: *Et si fuerint scilicet reges.* In cunctis. id est in carcere positi. Et *uniantr.* id est ligentur. *Tunib[us] pauperatis.* id est, si in carcere positi paupertate patiantur, quae est

Dquoddam vinculum, quo homines ligatur, ne opera sua possint implere. & insuper multis misericordiis affligrantur, & tamen eis sic in misericordiis constitutis, primo quidem Deus hoc beneficium confortat, eis nos recognoscere facit pristina peccata; pro quibus puniti sunt, unde subdit: *Indicabit eis opera eorum, id est faciet, ut cognoscant ea quae fecerunt, esse iniusta, vnde subdit: Et scelerorum, quasi dicat, facies cognoscere, quod opera quae fecerant, erant scelerata. et quantum ad hoc, quid peccauerint, subdedit subdicens: Quidam violenti fuerunt, hoc enim est peccatum proprium potentum: ut subdicit violentiam inferant ventates sua potentia quasi lege iustitia, nec solum facit eos peccata suis praterita cognoscere, sed etiam ostendit eis, quod pro suis peccatis puniuntur, unde subdit: Renekabitur quaque auctem eorum, id est faciet ut intelligant, quod eis Deus puniendo loquitur: quod scilicet propter peccata sua puniuntur, vnde subdit: Ut corrigit, quasi dicat, hic faciet eos recognoscere, quod Deus eos puniunt ad correctionem: & ulterius persuadet eis, quod peniteat, vnde subdit: Et loquitur: scilicet interius vel per exteriorem admonitionem. **Vt revertantur ad iniquitatē penitentia.** scilicet, a pristinis peccatis: & huiusmodi penitentia fructum ostendit, subdicens: *Si audieritis, scilicet corde proponentes: Et obseruantur, opere implentes, reducentur ad statum pristinum: & ita; Complebunt dies suos in bono.* scilicet virtutis, vel prosperitatis terrena. Et annos fuos in gloria, scilicet serena. *Si autem non audieritis, id est si non obedierunt interiori inspirationi ut paniteant.* Transfusum per gladium, id est de carcere reducentur ad occisionem gladii: *Et consumantur, id est destruantur: In mortis.* id est propter suam mortificam: vnde considerandum est, quod Elius in hoc dicitur cum amicis Iob conuenire, quod possint aduersitates praesentes esse penas peccatorum: & quod per penitentiam quis redit ad pristinam prosperitatem. *Hac autem, eti aliquid controvertitur,**

LIBERIO B

Non tamen semper, secundum opinionem Iob. Sed quia quandoque contingit, quod aliqui aduersitates patiuntur, quorum peccata non apparent, ne per hoc prædicta eius sententia elidatur, interpretatur eos simulatores esse, quantum ad hoc, quod prætendunt iustitiam, quam non habent, & callidos, inquantum scilicet astutis quiibusdam utuntur ad opprimas: nec multitudo dono-hoc, quod sub colore iustitia inclinat te. Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustos fortitudine.

Similares & callidi pronostican in Dei, quia ad iniquitatem: hanc enim coepit decessum, tales sti sequi post misericordiam.

etiam non de facili

penitent in peccatis: ideo ab aduersitate non liberantur etiam inter flagella, quia existimant se iustos, sicut ab aliis laudantur: unde subdit: *Nec clauduntur, sed Deum misericordiam petentes: cum iuncti fuerint, scathenatis, & funibus pauperatis, in quo dat intelligere, quod existimauerat Iob simulatores & callidi fuisse, & ideo inter penas peccatorum suum non recognoscet, & quia tales non penitent in peccatis, ideo ab aduersitate non liberantur, unde subdit: Miserere in tempore anima eorum, quia illi vlti ad mortem diuerter angustias patierent: Et uita eorum, si deficeret: Inter esternatos, quibus s. non est virtus, ut se de manu opprimeant liberent. Rechte autem simulatores esternatos comparat, quia ex partiture animi contingit, quod homines sint simulatores enim proprium magnanimitate manifestum, ut dicitur in*

Cap. 6.

quarto Ethicorum, & quia dixerat, quod Deus potenter in tribulatione constituit subuentum, ne videatur Deum dicere acceptorem personarum, ostendit quod etiam idem beneficium pauperibus continet, unde subdit: *Eripere pauperem de angustia sua, eum ab aduersitate liberando, & ordinatio liberationis ostendit, subdens: Et renabili in tribulatione aures eius.* idest faciet eum intelligere, quod pro peccatis suis punitur, & ad penitentiam eum in dicit, sicut & supra de potentibus dicitur autem quia supra cōmunitate de potentibus dixerat, applicat ad personam Iob, & primo quidem, quia dixerat, quod Deus in tribulatione salutem affert & pauperibus & potentibus, concludit quod etiam Iob huiusmodi salutem sperare potest a Deo, cum subdit: *Ideo salutis te de ore angusto latissime, idest de tribulatione, que illi huc quoddam foramen angustum, per quod homo in quandam latitudinem diuerterum miseriarum intrat, vnum enim malum fit homini causa diuerterum malorum, & horum malorum multiplicatio procedere potest usque ad infinitum, & tuncquam sit peruenire ad statum quietis: & hoc est quod subdit: Et non habere fundatum, scilicet in quo homo posset quietescere. Subter se, idest, cum descendere in profundum malorum: quod pertinet videtur ad penas, quae sunt post mortem, quae in perpetuum durant sine quiete, non solum autem promittit eis liberationem a malis, si peccatum recognoscere & panitere uoluerit, sed etiam abundantiam bonorum, unde subdit: *Requies autem mens tua erit plena pinguedine, quasi dicat, cum saturitate & quiete comedere poteris abundanter de bonis, que tibi divinitus restituerit, & quia ostenderat, quod Deus potentes non abiicit, sed iniquos, Iob autem videbat a Deo diecetus per multitudinem aduersitatis, subdit: Causa tua quasi impj indicata est, quasi dicat, non es punitus quia potens eras, sed quia impius. & contra hoc, recompensationem proniciter, si panitere, cum subdit: Causam iudiciumque recipies, idest, causa & iudicium refutatur ibi, vt possit aliorum causas discutere, & de eis iudicare: & quia iam hoc factum est, monet eum, qualiter in statu illo se debet habere. Cōtingit autem quandoque, quod iudices a iustitia declinant propter iram, & quantum ad hoc dicit: Non te ergo supereris ira, vt aliquem opprimas iustitiae, quando scilicet causam & iudicium recipies.* idest, auctoritate a Deo ad tuam humilationem. Quodque vero contingit, quod iudices a iustitia declinant, deferentes aliquibus potenter propter timorem, & quantum ad hoc subdit: *Et omnes robustos fortitudine, scilicet tua deponas, vel quantumcumque robustos in tua fortitudine, tu non dubites deponere propter iustitiam, quandoque autem contingit, quod aliqui iudices a iusticia deficiunt, parcentes propter suam quietem, unde subdit: Nec protrahas noctem, idest, ne velis nimis dormire, ut expeditus iustitiae non intendas, vel;**

FNe protrahas noctem. idest non permittas diu latere iustitiam causam, sed festina, ut veritas manifestetur: & causam ostendit, subdens: *P's ascendens opul' pro eis.* scilicet robustis, quasi dicat, non ita protrahas iudicium, quousque totus populus conciteretur ex violentiis robustorum, & pro eorum iniurias ad te inquirendum accedant. vel aliter: *Ne prætrahas noctem, ne ascendas populi pro eis,* quasi dicat, ne differas iudicium contra robustos exercere, ne forte per suam potentiam inuenias multos fautores, qui pro eorum defensione, operatus es iniquitatem? Me-

inquietum accedant.

L E C T I O . II.

Cc. Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. *Qui's poterit scrutari vias eius, aut quis audet ei dicere, operatus es iniquitatem?* Me-

tum iudicium impediatur, omnia autem ista ad hoc tendunt, ut in statu futurae prosperitatis iustitiam uiter. unde subdit: *Cause ne declines ad iniquitatem.* scilicet per aliquem predicatorum modorum, vel aliquos alios. Posset autem Iob dicere, hanc administrationem esse superfluam, quia ipse tolebat iustitiam dilectorum exequi, sicut dicitur supra xxix, & ideo Elius subiungit: *Hanc enim, scilicet iniquitatem; capisci sequi post misericordiam.* scilicet in hoc quod te reputas Deo iustiorum. & ideo caudentur est tibi, ne a iustitia declines, si te contingat ad statum prosperitatis redire.

L E C T I O S E C U N D A.

Possumus autem dixerat, quod Deus potenter in tribulatione constituit subuentum, ne videatur Deum dicere acceptorem personarum, ostendit quod etiam idem beneficium pauperibus continet, unde subdit: *Eripere pauperem de angustia sua, eum ab aduersitate liberando, & ordinatio liberationis ostendit, subdens: Et renabili in tribulatione aures eius.* idest faciet eum intelligere, quod pro peccatis suis punitur, & ad penitentiam eum in dicit, sicut & supra de potentibus dixerat, applicat ad personam Iob, & primo quidem, quia dixerat, quod Deus in tribulatione salutem affert & pauperibus & potentibus, concludit quod etiam Iob huiusmodi salutem sperare potest a Deo, cum subdit: *Ideo salutis te de ore angusto latissime, idest de tribulatione, que illi huc quoddam foramen angustum, per quod homo in quandam latitudinem diuerterum miseriarum intrat, vnum enim malum fit homini causa diuerterum malorum, & horum malorum multiplicatio procedere potest usque ad infinitum, & tuncquam sit peruenire ad statum quietis: & hoc est quod subdit: Et non habere fundatum, scilicet in quo homo posset quietescere. Subter se, idest, cum descendere in profundum malorum: quod pertinet videtur ad penas, quae sunt post mortem, quae in perpetuum durant sine quiete, non solum autem promittit eis liberationem a malis, si peccatum recognoscere & panitere uoluerit, sed etiam abundantiam bonorum, unde subdit: *Requies autem mens tua erit plena pinguedine, quasi dicat, cum saturitate & quiete comedere poteris abundanter de bonis, que tibi divinitus restituerit, & quia ostenderat, quod Deus potentes non abiicit, sed iniquos, Iob autem videbat a Deo diecetus per multitudinem aduersitatis, subdit: Causa tua quasi impj indicata est, quasi dicat, non es punitus quia potens eras, sed quia impius. & contra hoc, recompensationem proniciter, si panitere, cum subdit: Causam iudiciumque recipies, idest, causa & iudicium refutatur ibi, vt possit aliorum causas discutere, & de eis iudicare: & quia iam hoc factum est, monet eum, qualiter in statu illo se debet habere. Cōtingit autem quandoque, quod iudices a iustitia declinant propter iram, & quantum ad hoc dicit: Non te ergo supereris ira, vt aliquem opprimas iustitiae, quando scilicet causam & iudicium recipies.* idest, auctoritate a Deo ad tuam humilationem. Quodque vero contingit, quod iudices a iustitia declinant, deferentes aliquibus potenter propter timorem, & quantum ad hoc subdit: *Et omnes robustos fortitudine, scilicet tua deponas, vel quantumcumque robustos in tua fortitudine, tu non dubites deponere propter iustitiam, quandoque autem contingit, quod aliqui iudices a iusticia deficiunt, parcentes propter suam quietem, unde subdit: Nec protrahas noctem, idest, ne velis nimis dormire, ut expeditus iustitiae non intendas, vel;**

ad

C A P V T . XXXVII.

48

ad hoc dicit: *Qui auferit pluviae fillas.* scilicet impediendo ne pluat, quandoque vero in aere abundant pluviae, quarum magni tudenem deserbit dicens: *Et effundit imbre ad instar gurgitum;* qui scilicet fluunt in terram, & huiusmodi abundantia pluviae admirabilis apparet, si consideretur pluviarum origo, ut scilicet

ad hoc dicit: *Qui auferit pluviae fillas.* scilicet impediendo ne

A hoc scilicet quod homo possit ascendere ad lacem possidendum:

Exponit cor meum, timore scilicet admirationis & stuporis;

Emocum est de loco suo, ut scilicet non solum desideret & concepi-

scit que videtur ei connaturalia secundum sensibilem uitam,

sed etiam ad spiritualia & celestia transforatur. Post usum au-

tem, qui est cognos-

ciatus lucis corporal-

alis, maxime defer-

uit intellectus audi-

itus, in quantum est

percepitus vocum,

quibus intellectua-

les conceptiones ex-

primuntur. sicut au-

tem per usum lu-

cis corporalis homo

reducitur in cogni-

tionem & expecta-

tionem cuiusdam al-

& per auditum cor-

poralium sonorum

diuina uite for-

matori, homo ma-

nus ducitur ad au-

diendam spiritalem Dei doctrinam, unde subdit: *Audi.* scilicet

homo a Deo.

Scilicet spiritualis doctrina: In terrorre

vocis eius, idest signo tonitruis: quod quasi terribilis vox Dei est:

Auditionem autem predictam exponit, subdens: *Et sonum*

de ore illius precedentem. sonus enim tonitruis corporalis est qua

si manus eius, idest potestate formatus; sed sonus ex ore eius procedens est doctrina sapientie eius, secundum illud Ecclesiasticum, 24. Ego ex ore altissimi prodii. Et ne aliquis credere, Deum non habere aliam superiori lucem quam sit lux corporalis celi, hoc excludit subdens: *Super omnes caelos ipsi confederat, quasi dicat: eius uiso non est infra celum, sed supra celum, nihil autem uidetur, nisi in aliquo lumine, quia omnino quod manifestatur, lumen est: ut dicitur ad Eph. 5, unde necesse est, quod lux Dei sit excellenter ista luce corporali, quia primo inuenitur in celis, unde subdit: Et lumen illius, scilicet intelligibile est: Super terminos terre, idest super omnem corpoream creaturam, et sicut lux corpora celi est in infra ipsum, ita etiam & sonus tonitruis corporalis est inferior ipso, unde subdit: *Post eum, idest sub ipso, Ruggit sinistrus.* scilicet tonitruis corporalis: habet autem aliam uocem spiritalem, scilicet sapientie doctrinam, quae est homini incomprehensibilis, de qua subdit: *Tonabit vocem magnitudinem sue, idest quae docet magnitudinem eius.* et hanc uocem non omnes audirent sicut tonitruum corporale, et illi qui aliquiter audirent, eam comprehendere non possunt: unde subdit: *Et non insuspirabilis scilicet perficie: Cum auditu fuerit, idest percepta spiritualiter ab aliquo homine: Vox eius.* idest, sapientia doctria. Huius autem uox non solum ordinatur ad doctrinam hominum, qui eam audiunt, sed etiam ad perfectionem naturalium operum, quae ex precepto diuinæ sapientie sunt. In deo secundo repetit: *Tonabit Deus in uoce sua,* idest in imperio sapientia sua: Mirabiliter, idest mirabilis effectus producendo, et hoc est quod subdit: *Qui facit magna.* scilicet secundum eorum rationem: *Et in frumentib; scilicet ratione humanæ, & horum enumerationem incipiens: subdit: Qui facit nini, scilicet uoce sapientia sua: Vi descendat super terram, quia scilicet eius imperio nubes generantur, & etiam pluvias, & imbre: ut plub; et subdit: Et pluvias hyemis, quae scilicet in hieme abundant: Et imbre frumenti sue, qui scilicet ex aliqua uelmentori portantur, & cum impetu uenti: Et quia omnia quae in rebus inferioribus sunt, ad homines quodam modo ordinantur, id est subdit: *Amunciat de ea, luce spirituali per corporalia signata: Amico suo.* scilicet uirtus uocis Dei amat: *Quod possit eius sit, idest quod illa lux spiritualis sit thesaurus, quem Deus amicis suis reseruat in premio, & quod ad eam possit ascendere, scilicet per opera virtutum ipsam promerendo, & ad ipsam possidendum se preparando, quamvis etiam hoc posset exponi de luce corporali. Posuerunt enim Platonici, quod anima hominum derivabantur ab animalibus stellarum: unde quando anima humana sicut dignata est servare secundum rationem uident, reuertuntur ad claritatem stellarum, unde defluxerunt, unde in somnis Scipionis legitur, quod ciuitatum reuictores & seruatores hinc profecti, scilicet a celo, huc reuertuntur. In quo etiam dat intelligere, quod non ponebat ultimam remuneracionem uirtutis in temporalibus bonis, sed in bonis spiritualibus post hanc vitam. Hoc autem est inter omnia maxime ad mirandum, quod homo terrenus corruptibilis ad spiritualium & celestium possessionem promouetur, & ideo subdit: *Super****

tem, qui est cognoscitus lucis corporalis, maxime deferuit intellectus audiitus, in quantum est percepitus vocum, quibus intellectuales conceptiones exprimuntur. sicut autem per usum lucis corporalis homo reducitur in cognitionem & expectationem cuiusdam alterius lucis, ita etiam & per auditum corporalium sonorum diuina uite formatori, homo manus ducitur ad audiendum spiritalem Dei doctrinam, unde subdit: *Audi.* scilicet

V per hoc expauit cor meum, & emotu est de loco suo.

Audiet auditio-

ne in terrore vocis eius, & sonum

diuina uite for-

matori, homo ma-

nus ducitur ad au-

diendum spiritalem Dei doctrinam, unde subdit: *Audi.* scilicet

homo a Deo.

Scilicet spiritualis doctrina: In terrorre

vocis eius, idest signo tonitruis: quod quasi terribilis vox Dei est:

Auditionem autem predictam exponit, subdens: *Et sonum*

de ore illius precedentem. sonus enim tonitruis corporalis est qua

si manus eius, idest potestate formatus; sed sonus ex ore eius procedens est doctrina sapientie eius, secundum illud Ecclesiasticum, 24. Ego ex ore altissimi prodii. Et ne aliquis credere, Deum non habere aliam superiori lucem quam sit lux corporalis celi, hoc excludit subdens: *Super omnes caelos ipsi confederat, quasi dicat: eius uiso non est infra celum, sed supra celum, nihil autem uidetur, nisi in aliquo lumine, quia omnino quod manifestatur, lumen est: ut dicitur ad Eph. 5, unde necesse est, quod lux Dei sit excellenter ista luce corporali, quia primo inuenitur in celis, unde subdit: Et lumen illius, scilicet intelligibile est: Super terminos terre, idest super omnem corpoream creaturam, et sicut lux corpora celi est in infra ipsum, ita etiam & sonus tonitruis corporalis est inferior ipso, unde subdit: *Post eum, idest sub ipso, Ruggit sinistrus.* scilicet tonitruis corporalis: habet autem aliam uocem spiritalem, scilicet sapientie doctrinam, quae est homini incomprehensibilis, de qua subdit: *Tonabit vocem magnitudinem sue, idest quae docet magnitudinem eius.* et hanc uocem non omnes audirent sicut tonitruum corporale, et illi qui aliquiter audirent, eam comprehendere non possunt: unde subdit: *Et non insuspirabilis scilicet perficie: Cum auditu fuerit, idest percepta spiritualiter ab aliquo homine: Vox eius.* idest, sapientia doctria. Huius autem uox non solum ordinatur ad doctrinam hominum, qui eam audiunt, sed etiam ad perfectionem naturalium operum, quae ex precepto diuinæ sapientie sunt. In deo secundo repetit: *Tonabit Deus in uoce sua,* idest in imperio sapientia sua: Mirabiliter, idest mirabilis effectus producendo, et hoc est quod subdit: *Qui facit magna.* scilicet secundum eorum rationem: *Et in frumentib; scilicet ratione humanæ, & horum enumerationem incipiens: subdit: Qui facit nini, scilicet uoce sapientia sua: Vi descendat super terram, quia scilicet eius imperio nubes generantur, & etiam pluvias, & imbre: ut plub; et subdit: Et pluvias hyemis, quae scilicet ex aliqua uelmentori portantur, & cum impetu uenti: Et quia omnia quae in rebus inferioribus sunt, ad homines quodam modo ordinantur, id est subdit: *Amunciat de ea, luce spirituali per corporalia signata: Amico suo.* scilicet uirtus uocis Dei amat: *Quod possit eius sit, idest quod illa lux spiritualis sit thesaurus, quem Deus amicis suis reseruat in premio, & quod ad eam possit ascendere, scilicet per opera virtutum ipsam promerendo, & ad ipsam possidendum se preparando, quamvis etiam hoc posset exponi de luce corporali. Posuerunt enim Platonici, quod anima hominum derivabantur ab animalibus stellarum: unde quando anima humana sicut dignata est servare secundum rationem uident, reuertuntur ad claritatem stellarum, unde defluxerunt, unde in somnis Scipionis legitur, quod ciuitatum reuictores & seruatores hinc profecti, scilicet a celo, huc reuertuntur. In quo etiam dat intelligere, quod non ponebat ultimam remuneracionem uirtutis in temporalibus bonis, sed in bonis spiritualibus post hanc vitam. Hoc autem est inter omnia maxime ad mirandum, quod homo terrenus corruptibilis ad spiritualium & celestium possessionem promouetur, & ideo subdit: *Super****

<div data-bbox="720 823 8

LIBER I O B

LECTIO SECUND A.

depressus sub nostro orizonte secundum quietatem, qua polus arciclus super orizonte eleuator, ideo dicitur: *Ab interioribus egreditur tempestas*, q.d. tempetas apud nos causatur per ventum procedentem a parte cali, qua quidem semper deprimitur sub nostro orizonte, qui quidem ventus est australis, & quantum ad aquilonem subditur: *Et ab australi frigus*, arctos, n. in de ore illius procedentem, Subter omnes celos ipse considerat, & lucrum vocatur castella, tio urbe, qua somper eleuator supra orizontem, & ex illa parte procedit aquilo, qui causat frigus propter remotiones solis ab illa plaga celi, & vt hoc attribuitur diuinam sapientiam, & Gubertus: *Flante Deo crescit gelu*, q.d. ventus aquilo, qui caput gelu, oritur Deo flante, i. ipsius flatu, caufante, & rursus. f. Deo flante, & pars septem, & arcturo frigus. Flante Deo crescit gelu: & rursus latissime funduntur aquae. Frumentum desiderat nubes: & nubes spargunt lumen ex aucto. & ut huiusmodi eti effectus ad utilitatem homini referri ostendat, subditur: *Frumentum desiderat nubes*, q.d. nubes ordinantur ad frumentum sicut ad quandam finem, propter quem sunt viles. Qualiter autem res desiderat suu finem, & pro tanto dicitur, qd nubes desiderant frumentum, quia videlicet ex nubibus virtus frumento prouident, vel ratione pluviae ex nube descendens, quia irrigat terram, secundet eam ad productionem frumenti, vel etiam quantum ad hoc, qd vtile est frumentum, qd aliquando nubibus obviretur, ne desiceretur continuis solis ardoribus, subiungit autem aliam utilitatem nubium, cum dicit: *Et nubes spargunt lumen suum*, qd potest referri vel ad lumine coronacionum, Em id, quod supra in precedentibus capitulis predixerat, Si uoluerit extenderet nubes, & fulgurare lumine suo, vel magis poterit ad lumine, quod respellet in acre ex radio solis reuerberantis ad nubes quodammodo contemplari per ipsas, vnde claritas solis apparet in aere ante oculum solis, & etiam post occasum propter reuerberationem radiorum solis ad nubes quae sunt in loco sublimiori, ad quem cunctis accedunt radii solares, & tardius eas deferunt. Posita autem utilitate nubium, describitur eorum motum dicens: *Quae lustrantem circuitum non nubes super unam tanum partem terra residunt, ex qua vapores sunt elevati, sed uentorū impulsu ad diuersas partes transferuntur, solent autem uenti vel plurimum gyrum quendam facere sequentes motum solis*: vnde & in manefianti orientales, polles meridionales, & tandem uetus nubes occidentales, vnde & ex consequenti nubes circuitu quodam mouentur. Ut ostendat hoc ex prouidentia diuina procedere, subditur: *Quocunque eas voluntas gubernans*, i.e. *Dei Duxerit*, quia, s. non semper ad omnem partem terre nubes peruenient, sed quandoque ad hanc, quandoque ad illam, Em Dei dispositionem, procedit autem ex nubibus diuersi effectus, pater pluviae, nivis, grandines, tonitrua, & similia, & sicut ex diuina dispositione dependet, ad quam partem terra nubes perueniant, ita etiam ex ea dependet, qd effectus ex nubibus consequatur, vnde subditur: *Ad omne quod precepit illi super faciem terrae*, quasi dicat, ex precepto diuino dependet, quis effectus sequatur ex nubibus super terram, & quia dixerat, Quocunque eas voluntas gubernans duxerit, hoc exponit subdens: *Sue in una tribu*, quia scilicet contingit quandoque quod in uno territorio nubes apparent, & in alio non apparent, secundum illud Amos 4. Plui super unam cunctam, & super alteram cunctam non plui. & hoc duplicitur, contingit, quia quandoque nubes apparent in eadem regione, ex qua vapores generantur, quod contingit quando ex impulso venti ad loca remota vapores non transferuntur, & quantum ad hoc subditur: *Sue in terra sua*, scilicet nubium, unde sunt exortae, quandoque uero transferuntur ad aliam regionem, & quantum ad hoc subditur: *Sue in quocunque loco misericordie sue*, ex inferia inueniri, ex magna enim misericordia Dei procedit, quod nubes & pluvias alicui regioni prouideat temporibus optimis, & praecipue in terris calidis, ubi sunt pluviae rarores.

conuenit

CAPUT XXXVIII.

42

conuenit ei secundum excellentiam, scilicet suu virtutis, & si quis in tantam presumptiōnē erigeretur, vt sufficienter de eo loqui se extimaret, ex hoc ipso libi periculi imminentie, unde subditur: *Istam si locutus fuerit homo*, quasi uoleus diuinos effectus comprehendere, *Denorabitur quasi absortus*, a magnitudine materie de qua loquitur, secundum illud Prove. 25. Qui perfectator est manifeste tāgere videtur, angelos esse medios inter Deum & homines, Iob autem verbis eius nō respondet, primo quidē, quia in principiis dogmatis cum eo concordabat, in quib⁹ amici eius errabant, quos supra xii. uocauerat peruersiōnē, dogmatū culores, quid autē de sua persona sentiret Iob non tantum cura erat ei, quid propter hoc cum Iob veller contendere, praeferat, quod puritatem conscientie suę non aliter quam supra poterat probare, scilicet diuino testimonio. Secundo, quia ex iuuenili quadam presumptiōne more contentiosus, Iob imponebat verba, quae non dixerat, vel quae aliter dixerat quam ipse accepit, & ideo ut se a contentiōib⁹ separaret, decernit magis esse silendum, & diuino iudicio committendum.

CAPITIS XXXVIII.

LECTIO I.

RE S P O N D E N S autē dominus Iob de turbine, dicitur: *Quis est iste inuolens sententias sermonib⁹ imperitis?* Accinge sicut vir lumbos tuos, interrogabo te, & responde mihi. Vbi eras qd ponebam fundamēta terrenā, indica mihi istellētia. *Quis posuit mēsus ei⁹ si nosti? vel qd tenetis sup ē lineā?* Super quo

A cum amicis Iob, quantum ad personam ipsius Iob, quia putabat eum pro peccato puniūt, & quidē iustitia, quae in eo primitus fundabatur, seu videbatur, fuerit simulata, praeceps uerbo Iob accipiebat, sicut & ali⁹. Circa prosperitatem autem malorū in hoc mūdo, solus tangit hauc causam, quod prosperantur pro peccatis aliorū. Si militē etiam solus manifeste tāgere videtur, angelos esse medios inter Deum & homines, Iob autem verbis eius nō respondet, primo quidē, quia in principiis dogmatis cum eo concordabat, in quib⁹ amici eius errabant, quos supra xii. uocauerat peruersiōnē, dogmatū culores, quid autē de sua persona sentiret Iob non tantum cura erat ei, quid propter hoc cum Iob veller contendere, praeferat, quod puritatem conscientie suę non aliter quam supra poterat probare, scilicet diuino testimonio. Secundo, quia ex iuuenili quadam presumptiōne more contentiosus, Iob imponebat verba, quae non dixerat, vel quae aliter dixerat quam ipse accepit, & ideo ut se a contentiōib⁹ separaret, decernit magis esse silendum, & diuino iudicio committendum.

LECTIO PRIMA.

PR A E M I S S A disputatione Iob, & amicorum eius de prouidentia diuina, dum Iob sibi uices determinauit, asperferat, in quibusdam redargiens Iob, in quibusdam autem amicos ipsius, sed quia humana sapientia non sufficit ad prouidentiam diuinam comprehendendā, necessarium fuit vt predicta disputatio, diuina autoritate terminaretur: sed quia Iob circa diuinam prouidentiam recte sentiebat, in modo autem loquendo excellenter intantum, quod malorum: cordibus exinde seandalum prouenire, dum putabant eum: *Deo debitum reuertentiam non exhibere*; ideo Dominus tanquam questionis determinator, & amicos Iob redarguit ex hoc, quod non recte sentiebat, & ipsum Iob de inordinato modo loquendi, & Iob de inconveniente determinatione: vix dicitur. *Respondens autem dominus Iob quia scilicet, propter eum ista responsio fiebat, quāmuis non fuerit ipse immediate ante locutus, modum autem respondendi ostendit subdens;* *De turbine*: quod quidē potest ad literam intelligi, ve dicatur formata eis uocem Dei miraculose in aere eis quādam aeris turbatione, sicut in monte Syna factum legitur Exo. 10. vel sicut ad Christum uox facta est, quando guidam dixit, *Tonitruū factū esse*, ve legitur Jo. 12. vel potest intelligi, vixit metaphorice dictum, vt hac responsio dicta sit inspiratio, interior diuinum facta ipsi Iob: & sic dicitur dominus ei de turbine respondebit, tum propter turbationem quam adhuc patiebatur, tum etiam in tenebris ignorante huicmodi vita inuenit aliqui licet obscura refugient diuinam cognitionis: vnde subditur: *Et Deo formidolosa ludatio*. Si enim nihil diuinæ facis in nobis fulgeret, nullatenus eum laudare possemus, usus si fulgeret nobis diuina ueritas manifeste, sicut in merito, ex lectione laudamus: sed quia in terra eis quād obsecrante nobis aliquid de diuinā luce fulget, eis formidine ipsum laudamus: sicut eū formidine homo facit illud, quod scit, & perfite facere nō posse: vnde subditur: *Digne eum innuere nos possimus*, vt. s. per nostrā inuenitionem perueniamus ad eū cognoscendū sciti est: quod quidē ex eis excellētia continet, vnde subditur: *Magnus formidinē*, qui scilicet eius uirtus in infinitum excedit omnes effectus suis: vnde ex eis digne inueniri non potest. Et ne creditur propter uirtutis magnitudinē, sola uolētia ut in hominū gubernatione, subditur: *Et iudicio scilicet magnus est*, quia scilicet incomprehensibilis sunt iudicia eius: nec hoc propter iustitiae defectum, sed propter excellentem iustitiam: vnde subditur: *Et infinita*, scilicet magnus est, & propter suam magnitudinem, nec mente cogitare, nec ore sufficiens de eo loqui possumus: vnde subditur: *Et narrari non posset*, scilicet digna ab homine, & hec est causa, quare est eius laudatio formidolosa: vnde subditur: *Ideo timebunt eum uiri*, scilicet quācumque fortes propter fortitudinis magnitudinem: *Et non audiebant contemplari*, scilicet prouincias ad plementum cognoscere, irrōrie, subdit dicens: *Offendo nobis quid dicamus illi*, quasi dicat, si tu es ita sapiens, quod omnia Dei opera cognoscas, & quod super his etiam possis dilupitare cum eo, doceas nos vt possimus ei respondere: & necessitatem ostendit subdens: *Nos quidē inuoluerimus tembris*, quasi dicat, multum indigeremus, quod predicta nobis offenderes, quia nos ea penitus ignoramus. & quia ipse multa de effectibus diuinis locutus fuerat, ne hoc et ad presumptiōnē imputaretur, quod ipse estimaret le predicta perfecte cognoscere, ad hoc excludendum, subditur: *Quis narrabit ei quae loquor?* quasi dicat, hæc quae de effectibus eius locutus sum, nullus sufficienter narrare potest, prout

F 2 dicitur.

LIBER IOB

Sicutur. Homines in sole et lumbos praecingere ad hoc quid sunt? Fata die. Sed hoc dicitur ad ostendendum quid ordinis nature celum vel astra priora sunt terra, sicut incorruptibile incorruptibili, & moventi moto, dicit autem, *Astra matina*, id est de non condita, sicut apud nos altra matutina dicitur, que in principio dici solent apparere, quid autem dicuntur altra matutina Deum laudare, ex quo sole ibi existente incipit claritas diluculi ap parere: & hoc est quod subdit; *Ostenditque aurora locum suum*, quia si dicat, nisi quid tu dispensasti loca in celo, ex quibus aurora illuc elat, qua si dicat non: & ex his omnibus datur intelligi, quod uia regis deinceps diluculum: & ostendisti aurora locum suum?

Habiles illius solidata sunt, aut quis demisit lapidem angularum eius? cum me laudarent simul astra terminis meis: & posui uectem, & ostia: Et dixi, vobis huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tuniques flumus tuos. Numquid post ortum tuum precepisti diluculo: & ostendisti aurora locum suum?

Gloria celestia animata, astra in sua institutione initio Deum laudabant, non latuus vocali, sed mentali, quod etiam potest referri ad angelos, quorum ministeria celestia corpora mouentur, ut subdit; *Et iubilares omnes filii Dei*, referatur ad angelos super me Hierarchie, quos Dionysius dicit esse collacatos in uelutibus deitatis: & ideo signantur illis tanquam inferioribus, laudes, istis autem tamquam superioribus attribuitur iubilationem, que excellentiam quandam laudis importat. Primum igitur de fundatione terra, subiungit consequenter de aqua, quia immeditate superponuntur terrena, videatur autem naturalis ordo elementorum requirere, ut aqua ex omni parte circumdaret terram, si eum aer ex omni parte circundaret terram & aquam: sed diuina dispensatio, ut propria generatione hominum, animalium, & plantarum, ut aliqua pars terra discepta remaneret ab aqua, Deo sua nivitate aquas maris sub certis limitibus retinet: unde subdit; *Quis conclusit ophiu[m] marei*, certis terminis. Fuerit autem aliqui, qui putarentur per actionem solis aliquam partem terra exsiccata esse, sed Dominus ostendit, a principio ipsius solis, ut non vnde nisi terra operaretur, describit autem productionem maris sub similitudine nativitatis rei uite. I. pueri, quia aqua est res maxime formabilis in res viuis: vni & oia semina generativa humida sunt. puer autem primo de utero matris progrederetur: & hoc significat cum dicit; *Quando erumpet, quae de uulva procedens, uitum autem in productione maris uero erumpendi*, quia, s. proprium est aqua quasi continue moueri, dicitur autem quasi de uulva procedere, non & ortu habuit ex alia materia corporali, sed quasi ex occulto diuine prouidentiae procedebat, quasi ex utero quodam. Secundo autem puer natus in diuitiis ad hoc subdit; *Cum pone rei nubem vestimentum eius*, quia, n. nubes ex uaporibus refoliuntur, quasi dicat, ideo horum ratione indicare non potest, quia ad hanc capienda intelligentia tua non sufficit. Est autem considerandum quod artifex in edificiis fundatione quatuor disponit: prima quidem, quam uideat esse fundamentum: & similiter diuinam ratione dispositum est, quod tantu[m] debet esse quantitas terra & non maior, vel minor: & quantum ad hoc subdit; *Quis posuit mensuram eius*; scilicet secundum omnes dimensiones, et signanter dicit; *Posuit non, s. species terra ex necessitate talen* quantitatem requiri. sed haec quantitas est terra imposta ex sua ratione diuitia, quam homo recognoscere non potest, & ideo subdit; *Si no[n], quia scilicet, haec homo nec noscere nec indicare potest*. Secundo artifex per suam ratione dispositum determinatum situm fundamentum, quem comprehendit per extensionem linea[m] mensuralis: unde subdit; *Vel qui, responde super ea lineam*, per quam scilicet, significatur ratio diuinae dispositionis, designans determinatum situm terra in partibus unius. Tertio excogitata quantitate, fundameti, & ubi collocandu[m] sit, disponit artifex in quo positum fundamentum firmiter colloca[re]: & quantum ad hoc subdit; *Super quo basi illius*, scilicet terra, solidata sum, quia firma est super certum modum. Quarto autem praedictis tribus excogitatis, artifex in cunctis iaceere apud in fundamento, & primo lapidem angularum, ad quem ducunt paries congregantur: & quantum adhuc subdit; *Ant quis demisit*; id est deo tempore nisi: *Lapidem angularum eius*, per quem scilicet, significatur ipsum centrum terre, cui diversas partes terra coniunctur, ita etiam homo fundamentum edificii collocare proprie[n]tatem habitationis: sed ut ostendatur Deus non ex indigenia fundamenta terrena fecisse, subiungit; *Cum me laudarent singula astra matutina*; quasi dicat, quamvis adhuc mihi habitatio est, cuius altra me laudant; terra tamen fundata non ex indigenia famulanum: qui eam inhabitarent, sed ex sola voluntate, non autem hic dicitur, quasi celum prius sit factum quam terra, praesertim cum in Gene. legitur, in principio Deum creasse celum & terram, asta autem, de quibus hic sit mentio, legitur facta suisse quae-

ad talis effectu[m]. est autem difficultissimum cognoscere, quis sit periodus uite & permanentia cuiuslibet rei: & ideo porta mortis nobis aperta non sunt, quia non possimus in corporibus celestibus cognoscere propriam causam corruptionis cuiuscunque rei: morbi autem est in signo tarda ascensionis, amplius durat, & est determinata mensura, ex quo sole

L E C T I O II.

Non quod tenuisti con cuties extrema terrae, & excusisti impios ex ea: Restitutetur ut lutum signaculum, & stabit sicut uestimentum. Auferritur ab impiis lux sua, & brachium eius, quod uideat lux habet, & tenebrarum quod locus sit: Ut ducas unusquisque ad terre ostia tenebrarum proprie[t]at[em] mortis, quod prius appellauerat portas mortis. In hoc quod dicit; *Ostia tenebrarum*, potest referri ad alium effectum celestium corporum, qui est obscenatio aeris: ut sic hoc quod dixit de portis mortis, referatur ad sola uiuenia corpora: quod autem dixit de ostiis tenebrarum, ad corpora perspicua, subdit autem de diuersitate caloris & frigoris circa terram dicens; *Nunquid considerasti latitudinem terrae*, ubi considerandum est, quod longitudo terrae est aeronautologos accedit. Et progressus ab oriente in occidentem, latitudine autem eius accedit, a meridiis in septentrionem, eo quod in alta qualibet re maiori dimensio uocatur longitudo, minor autem dimensio uocatur latitudo. Est autem experimento probatum, quod dimensio terrae a nobis habitat, major est ab oriente usque ad occidente, quam a meridiis usque in septentrionem: unde latitudo terrae simul concutatur in terra motu, sed quia aliqua extremitates terrae concutuntur, omnia uero que accidunt in corporali creatura, in utilitatem homini redundantur: terra motus autem & alia huiusmodi, utilis sunt ad hoc, quod homines terrae a peccatis defstant: unde subdit; *Et excusisti impios ab ea*, loquitur ad similitudinem homini, qui concutuntur uestimentum, ut ex eo excutiat puerum seu cinam: ita etiam Deus uideatur concutere terram, ut excutiat peccatores ex ea, quodque quidem per mortem, quanodoque autem per emendationem virte. Solet autem in terra motu contingere, quod aliqua aperita recidunt, sicut parietes, vel aliqui huiusmodi: & quatuor ad hoc subdit; *Rerumque in lutum signaculum*, lutum, n. quod dicitur, de facilis ad candem dispositionem reintegratur, ita etiam aliquod signaculum, puta in parte uel in quoque aliquo homini quod uidetur immutari per actionem parietis, quodque diuina uirtute restituatur in primitu[m] statu, contingit etiam quodque que, quod turrem & arbores & alia homini per terram motum concutantur, & non cadunt: & quatuor ad hoc subdit; *Et stabit sicut uestimentum*, quod, s. si concutatur, pristinam integratem non perdit. Contingit autem quandoque contrario, quod homines, vel ablopiet terra, vel etiam oppresi parietibus per motu terrena cadentibus, moriuntur: & quatuor ad hoc subdit; *Anfertur ab impiis lux sua*, per mortem. Contingit etiam quandoque, quod munitiones, & turre fortissima per terram motum decipiuntur, & quantu[m] ad hoc subdit; *Et brachium excelsum confringetur*, ita aliqua fortissima munitione, in aliquo potens amicus, in quo homo confidit, sit in suo brachio. His igitur primis de terrae motu, & de effectibus eius, procedit ad dispositionem medijs elementi, s. maris, in quo hominibus uidentur occulta & mirabilia, primo quidem ea, quae sunt in profundo maris, puta pesci dispositiones in mari uiuentium, & quantum ad hoc dicit; *Nunquid ingressus es profundum maris*, ut, s. cognoscere anima, quae in eo latet. Alud autem quod in mari uidetur occultum & admirandum, est de positio terra sub aqua maris existens: & quantu[m] ad hoc subdit; *Et in uisimis abesse deambulat*, in infinitis eius partibus, post dispositionem autem terra & maris procedit ad dispositionem celorum: sub quo etiam continetur aer: & in hoc latius immoratur, propter inuita mirabilia, quae in eo appetuntur. Et primo incepit a dilpositione lucis & tenebrarum, quae communiter respicit totum superius corpus. Est autem considerandum quod corpora celestia per lucem suam agunt in ita insectora, eo quod lux est quasi qualitas actius celestium corporum, sicut calor, & sanguis elementorum: & ideo effectus celestium corporum in istis inferioribus, contingit cum consideratione lucis & tenebrarum, quod in eo latet. Alud autem quod in mari uidetur occultum & admirandum, est de positio terra sub aqua maris existens: & quantu[m] ad hoc subdit; *Et intelligit sensus dominus eius*, s. lucis, q. in meridiis circa summum eam mouet, tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[us]: id est ideo ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[us]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[us]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[us]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[us]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[us]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[us]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[us]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[us]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[us]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in autu[m] celesti corpori mensurante durationes inferiorum corporum, & tempora generationis, & corruptionis, ut Dionysius dicit 4. ca. de diuina nominib[bus]: id est ignoratis illis causis ceteris est, ut hi effectus ignorentur: & ideo subdit; *Sciens tunc quod nesciunt efficiunt*, q. d. nesciunt praeconoscere potuisse per considerationem motus celorum, tenuis tunc quasi perambulat semitas domus sue: termini autem eius sunt apud oras, & occasum, s. in aut

quis grandines grossioris substantiae sunt, & in loco multo magis propinquio nobis generantur, frigore ad interiora nubes expulso a circumstante calore, ideo circa grandines facie mentionem de vītu, quia magis vītu subiecti possunt certe nubes autem de ingressu, quia magis propter eorum tenacitatem possunt pertinere.

cius. Sciebas tunc, quod nascitur uterū egredies te glacie? & gelu de celo quis genuit? quod ad hanc attribuit patr, quia non apparat tanta uis frigoris in pruina, sicut in ulteriori glacie, alia uero est glacie quia generatur in inferioribus aquis, in qua maior uis frigoris apparat unde subdit; *In similitudinem lapidis aquae durantur*; scilicet per uehemē, frigus in glaciem condensata: & hoc quandoque intantum procedit, quod in frigidissimi terris etiā maria cōglantur, & hoc est quod subdit; *Et superfcies* abysmī confinguntur; scilicet aqua qua est in eius superficie per frigus conformatā: nō aut frigus aeris irrumpere potest vīgād maris profundum. His ergo enarratis de varijs mutationib⁹ aeris, procedit vītū ad immutabilem.

Himmutationes celestium corporum, circa quod primo in stellis fixis consideratur immobilitas figura: quia quilibet earti conferuat sicut suum, ita quod una alteri non appropinquit magis vel minus: & hoc pricipue apparet in stellis uiciniis, quae in unquam coniunguntur, unde subdit; *Nunquid coniungere ualebis micantes stellarū pleiades, stellarū pleiades, dicuntur quedam stelle, quae lucent in capite Tauri: quaram sex apparent, ualde propinquæ, septima autem est obcluvior.* Secunda consideratur in celestibus corporibus uniformitas primi motus, quo resolutur totum celum & omnes stellas in eo, semel in die & nocte super polos mundi: hic autem motus sensibiliter autem diversificatur intensio caloris: & ideo lucem sparagi dixit, quia indifferenter effusam: astum autem diuidi quia pro diversitate locorum diversitatem. Consequenter autem procedit ad effectus quodam ventorum in aere, ex quibus dum pluia impellunt, causant imber: unde dicit; *Quis dedit uelutissimo imbris cursum? est enim vehementia imbris cursus ex forti impulsu vētorum, quos diuina uirtus producit. Similiter autem dum ex ventis nubes impelluntur, causat sonus tonitrii, propter quod non auditur huiusmodi sonus in uno loco, scilicet quia aliquias corporis uiscus: unde subdit; Et uiam sonantis tonitrii, subdit: autem rationem quare pluiae & nubes: a uentiis impellantur, cum dicit; *Vt pluiae super terram absque homine in deserto, quod scilicet habitanter nō potest propter terce ariditatem: vapore: autem pluiae eleuatur maxime ex humido: si nubes & pluiae non impellentur a ventis, sequeretur quod nunquam in locis secis pluere. Contingit autem quandoque, quod aliqua loca humana industria irrigantur, id est cœlestis pluiae: sed hoc ibi accidere non potest: unde subdit; Vbi nullus moribus commoratur, & sic illi terre per humanam industria prouidei non potest: & propter hunc, Deus ordinatus ut uentis impellentur nubes & pluiae, vi etiam in locis defertis pluere: unde subdit; Vt implere, scilicet pluiae; Iuaniam, id est terram, per quā nec transire potest homo: Et deslatum, id est desertum humana procaratione, & sic sola procaratione diuina pordet herbas virentes, scilicet ad decorum terre, & ad pastum animalium silværum, que etiam diuina prouidencia procurantur. Consequenter autem facit mentionem de pluiae absque uento, cum dicit; *Quis ex pluiae pater, id est efficiens caustā non ex necessitate, sed ex ordine prouidentia, que cōuenit patris: Deo enim moeū sol & alia cœlestia corpora, quae sunt proxima causa efficiens generationis pluiarum, ros autem ex eadem cauila generali, ex qua & pluiae; nec differt nisi secundū in longitudinem & paucitate macte, unde dicit; Vt quis genuit filias rotis, signanter stellas nominat, ad designandum parvitate cœlum.***

Kut autem considerandum est dispositio inferiorum corporum in superiora: & quā ad hoc quod dicit, *Consergere facit, et notandum est, quod per hoc quod dicit, Consergere & producere facit; designatur noua appetitus stellæ, Quarto autem admirabilis uidetur in cœlestibus corporibus ordinatis, & motus ipsorum: unde dicit, Nunquid nō ordinatum est sicut signum, qui scilicet ab hominē comprehendi non potest. Quintum autem admirabile, est dispositio inferiorum corporum in superiora: & quā ad hoc subdit; *Et pones rationē ius in ore, ut singularis effectus proprios singularum eauſum cœlestis corporis. Prædicti aut effectus diuina virtutis: maxime quidem sunt, nō tamē in eis apprehendit multitudo vulgaris illa magnitudine uirtutis diuinae, sicut in tonitruo, & fulgore, et ideo istos effectus ultimo ponit, unde quā ad tonitruum dicit, Nunquid elevabis in nebula vocem tuam, tonitruum enim generatur in nube, cuius sonitus uidetur quasi vox Dei. Post tonitruum autem ut plurimum pluiae magne subducuntur.**

quantur, propter condensationem nubium ex commotione ventorum, ex quibus tonitruum causatur, unde subdit; *Et impetus equorum operis te, uidetur enim multitudine pluiae quasi Deum operare, in quantum nobis occultat celum, quod dicitur sedes Dei. Consequenter subiungit de fulgere, dicens; Nunquid missis fulgura, id est nunquid per tuam uitrum est gloriā?*

LECTIO III.

Vis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligētiā? Quis enarrabit celorum rationem, & cōcētūm cali quis dormire faciet? Quando fundabatur puluis in terra, & glebae compingebantur. Nunquid capies leonem vagantes, eo quod non habent cibos?

CAPITIS XXXIX.

LECTIONE. **V**NQVIS nosti tēpus partus Ibicū in petris, vel quasi a parentibus derelicti. Hoe autem non est intelligendum, quasi pulli coruorū Deū cognoscant; sed hoc dicitur, quia quilibet res naturalis suo desiderio in hoc ipso, quod aliquid bonum appetit, quasi intendit aliquid a Deo inquireat, id est auctor bonorum omnium.

LECTIO PRIMA.

COmmemoraverat Dominus in precedentibus id quod pertinet ad vim cognitum, loquens de sapientia hominis, & intelligentia galli: commemorauerat etiam de præda leonum, & esca coruorum, que pertinent ad vim nutritiā: nō autem commemorat quā tam pertinentia ad vim generatiā, & incipit agere de partibus Ibicū & Ceruarū, in quibus aliquid occultum esse videat. Ibices enim sunt quadam animalia partua corpore, que in locis patrofis habitant, in quibus & partur. unde ad huiusmodi loca de fisci non patet hominibus accessus, propter quod dicit; *Nunquid nō tempus partus ibicum in petris, quasi dicat, hoc hominibus est ignoratio propter asperitatem locorum, in quibus partur. Ceruæ autem, ut dicitur, eligunt loca occulta in quibus partur, ubi lupi accedere non solent: & iō ad ostendendum occultationem partus ipsarum, subdit; *Vt parturientes ceruas observari*? quod dicitur ad diuinam prouidenciam commendationē, mulieres enim cū partur, indigent obstericū obsequio: sed animalibus, quorū partus homines faciunt, Deus sua prouidencia exhibet auxilium, quod est eis necessarium ad partem, in quantum scilicet dat eis industria naturale, ut cognoscant ea, quae sunt in talibus cognoscenda, quorū primū est, quod scilicet partus temporis, que fetus in utero perficitur, & quantū ad hoc dicit; *Dinumerasti menses conceptus earum*. ut scilicet eis indicares, quando se debent preparare ad partum. unde subdit; *Es scilicet tempus partus earum?* vt scilicet eis indicares, quando partere debent, hi enim solent mulieres partur ab aliis instruī: sed animalia que etiam sunt longe a conuersatione humana, per naturalem industria eis diuinitus inditam hoc cognoscunt, & determinato tempore se preparant ad partum, eo modo quo facilis possit partus emitti. unde subdit; *Inveniamus* scilicet etiū tempus. Es partus, scilicet per seipso intrinsecus natura: & tamē partus non est eis delectabilis, sed penitus, unde subdit; *Et rugitus emitimus*, scilicet propter dolorē quē parto patiuntur, & sicut matres naturali industria se preparant ad partum, ita etiam & filii naturali industria diuinitus indita sibi necessaria conquirunt, unde subdit; *Separatur filii earum*, quod dicit ad differentiam fetus humani, nā puer mox natu nō potest se mouere ut difcedat a matre, quod tame in predictis animalibus contingit. statim enim postquam nascitur, mōventur, & primus eorum motus est ad eā querendā: unde subdit; *Et pergamus ad partum*, sed ramen in principio indigent paci latice matris, unde sic a matre separantur, quod tamen ad eam redant. Postmodum vero, cum perfecta fuerint haec animalia, taliter a matre separantur, unde subdit; *Egressimur & non retrahimur ad eas*, quia, sicut erit ab eis lactari non indigent. His autem præmissis, ad speciales qualidā animalium proprietates pertinet, scilicet cognitionē, scilicet, & partus commemorat ea quae pertinent ad totū conuersationē vite, circa quā primo mirabile apparet, & quædam animalia dū sunt domesticā, sufficiunt nō possunt absque hominis cura, inueniuntur tamē aliquā ad illud genus pertinēta, quae sunt silvestria, & absq; hominū prouidencia gubernantur: & hoc maxime mirabile apparet in afno, qui cū est domesticus, taliter videtur humana seruituti deputatus: a qua tamen seruitute asini silvestres, qui om̄igri dicuntur, liberi esse apparent, unde dicit; *Quis dimisit onagrum?* id est asinū silvestrem; *Liberum*, id est ab hominū seruitute, quod quidē dicitur, secundū*

S. Tho. in Job. F 4 id quod

LIBER I O B

Id quod consuetum est apprehendit ab hominibus quasi naturale, unde quia consueti sunt homines non uidere asinos nisi servituti subiectos, uidetur eis quid sint naturaliter servi; & ideo si inueniantur aliquando liberi, uidetur eis quid sint a seruitute dimissi. Econtra autem se habet, nam prius fuerunt huiusmodi animalia homini non subiecta per modum quo nunc pus partus earum? Incurvantur ad modum postmodum autem humano articulo sunt domita, & hominum seruitiis deputata, signa autem seruitus asino rum sunt vincula quibus ligantur, sicut chamus, uel aliquid huiusmodi: & quantum ad hoc subdit: *Et nunc eius quis soluit?* Cui dedi in soliditudine domum, & tabernacula eius in terra falsuginis. Contemnit multitudinem ciuitatis, clamorem exactoris non audit. Circumpicit montes pascuæ sua græ enī uinculis ca rent, apparer etiam in asinis domesticis, quod pereant si remaneant absque habitaculum ad hominum preparatis, sed onagri habent fibi per diuinam prouidentiam habitaculum preparatum. unde subdit: *Cui dedi in soliditudine?* scilicet ad quam hominem non accedit. *Dominum.* pata, aliquod antrum uel cavernam quamcumque; *In tabernacula eius.* pata, sub herbis aut arboribus; *In terra falsuginis.* idest in aliqua terra inhabita propter secutem, & solis excursionem, ex qua humor eius quasi in sapore falsi conuertitur: & quamvis huiusmodi habitat uideatur incultior & horridior propter solitudinem, tamen eam preferat quantumcumque nobili ciuitate. unde subdit: *Contemnit multitudinem ciuitatis,* scilicet in comparatione ad habitacionem deserti: & assignat duplum rationem: quarum prima est, quod ibi non exiguntur ab eo laboriosa opera, unde subdit: *Clamorem exactoris non audit.* idest dominum exigentem ab eo portationem onerum, uel aliquod huiusmodi. Alia ratio est, quia ibi liberius evagatur ad pastum querendum, unde subdit: *Circumpicit montes pascuæ sua,* quia scilicet patet ei liber accessus ad diversa loca pro pascuis querendis: & ipsa etiam pascua pro tuo libito accipit: unde subdit: *Et uirenia queque perquirit,* asinus autem domesticus non datur omnibus pascua, sed interdum uiliora, melioribus pascuis nobilioribus animalibus reseruatur. Sicut autem asinus seruit homini ad onera deferenda; loco cuius in siluestribus inueniuntur onager: ita etiam seruit homini inter domesticâ animalia bos ad arandum propter sui fortitudinem, cui comparat inter siluestria rhinocerotem. idest unicornem, quod est animal quadrupes, ualde forte & ferus, habens unum cornu in media fronte. hoc autem animal propter sui ferociatem non potest domari, sicut bos domatur. unde subdit: *Nunquid uiles rhinoceros.* idest unicornis; *Seruire ibi.* ut scilicet, domesticatus sponte tibi obediat. Animalia autem domesticâ cibum libenter ab hominibus capiunt: ad quod excludendum subdit: *Aus morabitur ad præsepe tuum.* ut scilicet paratus sit comedere, quod a te ei offertur. Boues autem domesticati ad hoc intulerunt, ut in ministerio arationis applicentur: & ad hoc excludendum subdit: *Nunquid alligabis loro tuo rhinocerota.* idest unicornem. *Ad arandum.* sicut scilicet aratur in bobus, uentur etiam homines bobus ad aliud ministerium, ut scilicet trahentes quadram rastrem, terram aratam complanant, glebas communiendo. unde subdit: *Aus confringeret glebas nullum.* quia scilicet solent diligenter excoli propter maiorem fecunditatem; *Potest.* idest potest quam terram araverit, uel; *Potest,* idest ut te præcedente, ille sequatur glebas confringens. dimittuntur ita quædam animalia fortia ad agrorum custodium contra latrones, uel animalia quæ possent leges deuallare, sicut custodiuntur agri per aliquos canes ferocios: sed hoc per unicornem fieri non potest, quia non domesticatur. unde subdit: *Nunquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius,* & derelinqueris ei labores tuos? idest fructus agrorum ad custodiendum. sicut ergo non potest ut sic uolat ad arandum, neque sicut cane ad custodiendum; scilicet non potest eo ut sic fortis agricultor ad fructus terræ procurandos. unde subdit: *Nunquid crederis ei,* quod reddet semenem tibi, & arcari terram congregare? sicut scilicet facit operarius, qui sementa a domino fert, & multiplicat reddit, leges congregando in horreum, & post triuoram in horreum domini reportando. His igitur positi, in quibus quædam animalia silvestria a domesticâ diversificantur, subdit quædam proprietates quorundam animalium, in quibus uidentur ab omnibus aliis animalibus quædam proprietates diuerse: & hoc præcipue appetit in Structione, qui est autem quædam

F appropinquans ad genus bestiarum, unde licet habeat penas ad modum animalium alte uolantium, non tamen se potest in altu eleuare, vnde dicit: *Pennam struthionis simile est pennis herodij.* idest nobilissimi falconis, qui grisculus dicitur. *Et accipitris,* que est avis nota, & ambo sunt aures boni uolatur. Est autem & alia proprietas struthionis, diuersa ab aliis aubus, quod scilicet sua ova non fuerit, sed fodiens in arena, ea dimicet & operit fabulos, vnde subdit: *Quæ derelinquit in terra sua sua.* Habet autem hanc naturalē industria, quod obseruat tempus, pata calidū scilicet, quando incipiunt felis apparere, que dicuntur Vergilia, scilicet in mense Iulii, & tunc parit oua, & sic ex calore temporis & loci, quia scilicet, non moratur nisi in locis calidis, oua uiuiscantur, & ex eis pulli nascuntur. vnde subdit: *Tu forsan in puluere calefacies ea,* quia dicat, non, sed hoc agitur prouidentia diuina, per quam etiam in puluere conseruantur illæ. Struthio enim est naturaliter animal obliuiosum, & nullam curam adhibet de conseruatione ouorum: vnde subdit: *Obliviscitur quod pes.* scilicet hominis transiens: *Per suam conculet ed.* scilicet oua: *Aus bestia agri conterat,* uel casu transeundo, uel propter appetitum cibi: & sicut non habet curam de conseruatione ouorum, ita non habet curam de nutritiâ pullorum, unde subdit: *Duratur ad filios suos quasi non sunt sui.* quia scilicet, nullam curam habet de nutritione eorum: & ita quantum in se est, perdit fructum generationis, vnde subdit: *Frastra laborauit,* scilicet concipiendo & conceptum portando, ex quo filios non nutrit. Contingit etiam quandoque, quod etiam alia animalia fetus suis defurunt propter timorem, sed Struthio hoc facit; *Quod timore cogente,* facit tamen hoc, est non propter timorem, tamen propter defectum naturalis industrie, quam circa haec & alia animalia habent: vnde subdit: *Prinuimus enim Deum eam.* scilicet feminam struthionis: *Sapientia,* scilicet ad ordinatae nutriendum & gubernandum futurum: *Nec dedit illi intelligentiam,* per quam scilicet, sollicitudinem habeat de pullis suis. Sapientiam autem & intelligentiam nominat industria natu ralem: & quia supra dixerat, quod habet penas similes pennis herodij & accipitris, consequenter ostendit ad quid ei huiusmodi unicorinem, cui comparat inter silvestria rhinocerotem. idest unicornem, quod est animal quadrupes, ualde forte & ferus, habens unum cornu in media fronte. hoc autem animal propter sui ferociatem non potest domari, sicut bos domatur. unde subdit: *Derider equum,* quia, scilicet uelocius currit, quam equus hominem deferens: *Etenim eum.* scilicet equi, qui scilicet uelocius curret quam homo si suis pedibus iret. Sicut autem Struthio haberet quædam proprietates a pluribus animalibus diversas, quibus ab aliis animalibus differt, ita etiam quae habet quædam proprietates ad nobilitatem pertinentes, in quibus ab aliis animalibus differt. primo autem equi fortitudinem commemorat, cum dicit: *Nunquid præbebis equo fortitudinem?* scilicet non solum corporis, prout est potens ad onus ferendum, sed etiam animi prout audacter ad pericula uadit. Aliam autem proprietatem eius commemorat, quod si ex exteriori ornata ad libidinem prouocatur, dicit enim de eis quæ iubarū decore ad coitū cōcitant: & tubis abscissis eorum libido extinguitur, ad quod significandum subdit: *Aus circundabis colos eius hinnitum.* solent, n. equi hinnire propter libidinem, secundum illud Hier. 5. Equi amatores in feminas & emissarii facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinnire, ergo hinnitus colo equi a Deo circundatur, quando sub ei dantur a Deo, ex quæ consideratione ad libidinem prouocantur. Est autem alia equi proprietates, quod uelociter saltat, contra morem multorum quadrupedum: unde subdit: *Nunquid suscitabis eum.* scilicet eleuando in altum: *Quæ locustas.* quæ scilicet saliendo mouentur. Aliæ uero proprietates equi est audacia ipsius in bellis, quam diffusus describit, quia est nobilis & admiranda. & primo manifestatur eius audacia, quod adhuc oderatu bellum percipit a remoris. unde sequitur: *Gloria naruum eius terror,* id est, bellum quod est aliis ad terrem, naribus ad equo perceptum est et ad gloriam, idest ad quandam animi magnitudinem, & hoc signum statim in eo appetit, de quo subdit: *Terram angustam.* quasi preparans se ad pugnandum, ex hoc autem quod bellum percipit, interior gaudet. unde subdit: *Exultas.* scilicet percepta oppor-

C A P V T X L

45

A sed etiam remotam: vnde subdit: *Et oculi eius de longe propiciunt.* est autem & aquila potens in preda, sicut & leo inter quadrupedia, & ad hoc defigandum, subdit: *Pulli eius lambunt sanguinem.* scilicet animalium uuentum, quem aquila ad nidum defert, pascitur autem aquila non tolum animalibus uitios, sicut falcones & accipitres, sed etiam cadaueribus animalium mortuorum, vnde subdit: *Et ubi inque cadauer fuerit, statim ad eadē,* per quod etiam uelocitatem uolatus eius designat. Hæc autem omnia sunt inducta, ad ostendendum magnitudinem diuina sapientiae, & uirtutis, per quæ tamen mirabilis effectus, p. ducentur: vnde datur intelligi, q. Job auditis totu[m] mirabilibus diuini oratione effectuum, stupes filius, sed Dominus eum excitat ad considerandum, q. homo non est idoneus ad disputandum cum Deo, vnde subdit: *Et die est Dominus.* s. super verba premisa: *Et locutus est ad Job.* s. eo tacete: *Nunquid qui contendit cù Deo.* i. qui offert se disputatur cù eo: *Tam facile conuictus.* s. qui arguit Deum, quasi de eius indiciis disputationes: *Debet & respondere illi.* iustum est, n. ut qui alium ad disputandum provocat, etiæ ipse paratus sit respondere. Et ne uideret Job, licet cōcūsus, in sua iniusta obstinatione permanere, in verba humilitatis prorupit, vnde sequit: *Respondens autem Job Domino, dixit, qui leuiter locutus sum, respondere quid possum?* vbi considerandū est, q. Job corā Deo & sua conscientia loquens, non de facilitate locutionis, aut de superba intentione se accusat, quia ex puritate animi fuerat locutus, sed a levitate sermonis: quia etiā si non ex superbia animi locutus fuerat, verba tñ eius arrogantiâ sapere videbantur, unde amici eius occasiōne scandali compulerant. Opteret autem non solum mala, sed etiā ea, quæ habet speciem malorum, s. Apolostolū 1. ad Thessal. 5. Ab omnī specie mala abstinet eos, & idem subdit: *Manum meam ponam super os meum,* ut. s. ad familiam ueiba de cæstro non prorupit: & de his quæ dixi panite: vnde subdit: *Vnum locutus sum quod uinam non dixisem,* quod dixi me uelle disputatione cù Deo. *Et alterum.* q. mea iustitia præterit, dū de diuinis iudicis agere, tertiu autem quod ei Eliu imposuit, ut. s. diceret iudicium Dei esse iniustum, nō recognoscit, quia hoc non pertinet ad levitatem locutionis, sed ad blasphemiam. s. autem de leuiter dictis panite, q. emendatione proponit, vnde subdit: *Qui bus uiria non addam,* ut. s. alia uerba leuita proferat. Est autem confundit q. prædicta locutio Domini ad Job, n. s. fuit per exteriorē sonū prolata, sed interiorē inspirata. Job tripliciter in hoc libro in uenit fuisse locutus. Primo quidem quæ representat affectu sensu, litatis in prima questione, cum dicit: *Pereat dies.* Secundo, exprimens deliberationem rationis humanæ, dum contra amicos disputatione. Tertio, inspirationem diuinam, dum ex persona Domini, uerba induxit: & quia humanæ ratio dirigit debet secundum dum inspirationem diuinam, post uerba Domini, quæ secundum rationem humanam dixerat, reprehendit.

L E C T I O P R I M A

In precedentibus Dominus per commemorationem mirabilium, quæ apparent in eius effectibus, demonstrauit suam sapientiam & uirtutem, ut ex hoc manifestum sit, quod nullus homo nec sapientia, nec potestate, potest cum Deo contendere: nūc autem ulterius procedit ad arguendum Job de hoc, quod suam S. Tho. in Job. F. 5. iustitiam

go illius quasi lame ferre, que scilicet incurvare & extendi non possunt. & per hoc significatur obstinatio diaboli, qui a proposito sua malitia retrahi non potest; & crudelitas eius per quam ab exteriori hominum numento non cessat. hac autem qua signulariter dicta sunt, exponit Dominus subdens; *Ipsé.*

scilicet Sathan; de quo prædicta meta-
calami, in locis huméribus. Prote-
phorice dicta sunt; *Etsi principium mali-
cum Dei.* id est ope-
rum eius, et si qui-
de hoc referatur ad
opera creatiōis, hoc
ea ratione dicitur,
quasi Sachā inter pri-
mas creaturas est cō-
ditus: uel etiam,

qua secundum quoddam fuit excellentior inter ceteras crea-
tas. sed conuenientius proposito uidetur, ut per vias Dei intel-
ligamus, opera prouidentis eius. Considerandum est autem,
quod Deo unum solum proprium est opus sua bonitatis conve-
niens, scilicet benefacere & misereri: quod auctm punit, &
aduersitates inducat, hoc contingit propter maliitiam creaturae
rationalis, qua primo est in diabolo inuenta, & per eius sug-
gestionem est ad homines deriuata. & ideo signanter dicit, quod
ipse principium uiarum Dei est, sed, quod Deus duxeris uis-
tatur, scilicet beneficiendo & puniendo: & ne credatur sic el-
se principium uiarum Dei, quod per se ipsum sit potens ad no-
cendum, hoc excludit subdens; *Qui fecit eum.* scilicet Deus;

Gladus eius applicabit. id est noxiā operationem ipsius.

Voluntas autem nocendi inest diabolo a seipso, propter quod dici-
tur; *Gladus eius;* sed effectus nocendi non habet nisi ex volun-
tate vel permissione diuina. & quia dixerat, quod si uenit sicut
bos comedere, ostendit unde fenum accipiat ad cedendum, unde
subdit; *Huc monte herbas ferunt;* per quod intelligitur, quod H

Cap.2. *sub umbris* & superbi afferunt diabolo sua delecta-
tionis seu refectionis materialiam. & quomodo hoc sit, ostendit sub-
dens; *Omnis bestia agri ibi ludens.* sicut enim ad litteram in mon-
tibus queletaria animalia congregantur ad securitatem & orium;

ita sub quadam sublimium uitrorum protectione homines be-
stiarum seuentur: quod signatur Danielis

4, ubi dicitur, quod subibus arborem, per quam significatur re-
gia dignitas, habicabant animalia & bestiae. Deinde describit

mansionem ipsius, ubi considerandum est, quod sicut Aristote-
les dicit in 8. de animalibus, ubi dicit, quod uenatores

5. animalium, Elephantes in solitudinibus manent,

& maxime quia circa fluvios tolent esse arundineta & salices,

& loca umbra: ideo ad designandum elephantis mansionem,

dicit; *Sub umbra dormit in secreto calami in locis humentibus.* &

quia hoc animal non qualenquamque umbram habitat, sed con-

densam, subdit; *Protegit umbra amorem eius.* ut scilicet in-

ferior umbra per superiorē umbrā cōtra aūsum defendatur.

& causam facientem umbram designat subdens; *Circundant*

eum salices torrentis. nam salices dentorem umbram faciunt &

frigidorem, quād arundines. inhabitant autem ad littorā, hoc animal umbra loca, quia est animal melancholicum, &

siccæ complexioñis, & habitat in terris calidis: unde contra ca-

lorem & siccitatēm s̄tus, querit refrigerium humiditatem & um-
brā, per quod designatur, quod gladius diaboli non solum esse

estum habet in montibus, id est in superbis, qui ei & ipsi herbas

ferunt, & bestias agri ludentes sustinent, sed etiam in homi-
nibus, qui in otio quasi in umbra uiuant, quād ipsi multipli-
ci studio continuare procurant, ut sic umbra protegant um-
bras, & qui in delictis quasi in locis humentibus nutritur.

propter eandem causam, propter quam hoc animal hu-
mentia & umbra loca querit, eriam multum de aqua potat

unde Aristoteles dicit in 8. de animalibus, quod iam quidam

Elephas macedonicus 14. pro semel, & ite-

rum alias octo. Et ideo ad describendum magnitudinem po-
tus eius, subdit; *Et absorbit fluminum, & non mirabitur.* quia

scilicet confutet multum bibere, & postquam multum bibit,

expedit aliud multum potum, unde subdit; *Habet fiduciam*

quod fluminis Jordanis influit in os eius. qui scilicet, fluminis no-
tus est in terra illa, ubi hoc dicebantur. At hoc quidem hyper-
bolice dicuntur. secundum quod referuntur ad elephantem: se-
cundum autem quod referuntur ad diabolum, in cuius figura
haec dicuntur, significatur eius presumptio, qua se confidit
de facilis fibi in corporare per confessum omnes homines instabi-
les, etiam si habeant aliquam Dei cognitionem: ad quod si-
gnificandum inducitur specialiter de Iordanē, qui est fluminis in terra, in qua uera Dei cognitione habebatur, in his enim tri-
bus generibus hominum, maxime diabolus habet effectum, ut
hominem conuenienter ferat, per hoc ergo datur intelligi, quod nullus potest diabolum ducere quod vult, nec eum dirigere, ut
sua voluntati defueriat. Tertio ostendit, quod Ieuathan su-

F celi deditis, qui possunt per fluuium designari, aliqui tamē sunt
qui a diabolo non superariunt, sed potius contra ipsum uictori-
am obtinent, quod quidem princeps convenerit Christo, de
quo dicitur Apoc. 5. Ecce uictis leo de tribu Iuda. conuenienter
autem conuenit aliis per gratiam Christi, secundum illud 1. ad

L E C T I O III.

N extrahere poteris le-
uiathan hamo, & fune
ligabis linguam eius?
Nunquid pones circulum in nari
bus eius, aut armilla perforabis
maxillam eius? Nunquid multi-

Corinth. 15. Deo au-
tem gratias, qui de-
dit nobis uictoriā, per
Dominum no-
strum Iesum Christum, & hanc quidē
uictoriā describit
Dominus sub simili-
tudine uenationis
elephantis, dicens;

In oculis eius quasi

hamo capiet eum. scilicet

Et loqueris si

li mollia. id est blan-

plicabit ad te preces, aut loque-
da verba ad te pla-

cēndum, secundum

illud Proverb. 15.

Responsio mollis

frangit iram. Alio

modo accende al-

qua obligatione,

que fit vel per al-

iquid particolare pa-

ctum, ad quod per-

met quod dicit;

Nunquid series te-

cum paetum? vel per

tertium: memento belli, nec ultra

addas loqui. Ecce spes eius fru-

strabitur eum, & uidentibus cum-

dis precipitabitur.

L E C T I O T E R T I A .

Postquam Dominus descripsit proprietates diaboli in similitudine elephatis, qui est maximum animalium ter-
ritorium, descripsit ipsum sub similitudine leuiathan, id est, ceteri,
qui est maximum animalium marinarum, & hec Plinius di-
cit, est magnitudinis quatuor ingerum. & Isidorus dicit quod
habent corpora aequalia montibus, ad quod referunt nomen le-
uiathan, quod interpretatur additamentum eorum, & ut Isidorus
dicit; *huc animal dicitur balena a βαλεν* quod est emittere,
quia aliis ceteris animalibus emitit aquas. & potest dici, quod
qua uirtus animalibus terrestribus captis, puta ceruis & aptis,
& aliis huiusmodi, quorum carnes diuiduntur duplicitate: uno
modo, gratis distribuendo amicis: & hoc excludit subdens;

Concedit eam amici? & hoc interrogative legatur. Alio mo-
do, uendendo diuersis, & quantum ad hoc subdit;

Dividens il-

lum negotiatorē quād dicit, non. tanta est enim huius ani-
malis magnitudo, quod si quandoque capiatur, toti regioni sui

ficiat, unde nec particulare diuiditur inter amicos, nec uen-
ditur in macello ad modum aliorum animalium: per quod de-

signatur quod homo non potest auxilium dæmonis vel alteri

gratis communicare, uel etiam uendere. Secundo ostendit,

quod non potest homo uti leuiathan ad modum quo visu

perficiatur, & potest capi, quorum maioribus pescatores implent maximas

agenas: & quantum ad hoc dicit; *Nunquid impletus saginas pelle eius?* forte signatur dicit pelle, ad exprimendum mo-
dum quo maximi Ceti capiuntur, qui longissimis culmis, quos

habent quando dormiunt, in rupibus pendente faxa, ut dici-
tur. & tunc pescator appropinquans, quantum potest de pelle

soluta a lardo iuxta caudam, est enim animal valde pingue, pro
per pinguedinem talēm incisuram non sentit, & sic immixtis

tunib⁹ quos ligat per faxa vel arboreis, excitat Cetum lapidibus

fundat, qui uolens recedere pellem dimittit. minoribus autem

pescatores implent quedam alia minoria instrumenta: & quan-

tuam ad hoc subdit;

Et gurgitum pescum capite illius. dicitur enim gurgitum quodam instrumentum de minimis fa-
ctum, quod pescatores in gurgite ponunt ad capiendum pescis.

Est autem magna cete, quod non totus, nec etiam via pars

eius, puta caput, potest in gurgitio quantumcumque magno

contineri. dicitur enim habere tam magnum caput, quod ab ip-

so 40. lagenæ sanguinis effluat, & hoc ponitur ad signulariter

offendendum, quod diabolus virute humana, includi non pos-
set, sicut quidam nigromantici se eum posse includere opinan-
tur: sed hoc rotum prouenit ex eius astutia, qua uitetur ad ho-

perari non potest per modum quo homo subiicitur homini: qd A mines decipiendo. Et si quis recte consideret, omnia præmissa
pertinere uidentur ad præsumptionem nigromanticorum con-
futandam, qui intutur cum dæmonibus pactum inire, aut
etiam fibi subiicerere, vel qualitercumque constringere. Oste-
no ergo, quod homo nullo modo sua uirtute diabolum superare

C A P I T I S X L I .

potest, quasi ex om-
nibus præmissis con-
cludit subdens: Po-
ne manum tuam su-
per eum. subaudi si
potes. quasi dicar,
nullo modo potes
tua uirtute manum
tuam ponere super
eum, ut eum tibi
subiicias: sed quam
uis non potest ab ho-
mine superari, supe-
ratur tamen diuina
uirtute: unde sub-
dit; *Memento belli.*
quo scilicet contra
eum pugno: *Nec ut
tra addas loqui.* scilicet
contra me, dum

scilicet vides eum

quandoque aliquis primo

quidem propter timorem preces portat uictori. secundo bla-

ditur: tertio ad paetum suscipitur: quarto per paetum seruitur

perpetue subiagatur, per que omnia datur intelligi, quod dia-
bolus non timer hominem, ut ei quād superiori aut fortiori pre-

ces ex timore, aut blanditas, aut paetum, aut seruitur exhi-
beatur: huiusmodi si loquitur, facit ad hominū deceptio-
nes, ut potius est libi subiicitur, quam eis subiicitur. Quinto ostendit,
quod non potest superari, quomodo auctus ab homine supe-
rantur. Circum quod considerandum est, quod auctus primo qui-
dem aliqua deceptione capiatur per retia, vel per viscum, vel
per aliquid huiusmodi, & hoc excludens subdit; *Nunquid il-
ludes ei secum auibus.* ut scilicet decipiatur ipsum in tunc redi-
gas potest. Secundo poliquam iam capte fuerint, ligantur
ne auolare possint, & exhibetur pueris & ancillis ad ludum,
& hoc significatur cum subdit;

An ligabis eum ancillis suis. per quod datus intelligi, quod homo non potest sua industria

decipiendum diabolum superare, nec eum alii decipendum ex

ponere. sic igitur ostendit, quod non potest subiicitur per modum

quo alia animalia subiiciuntur, olī edit conferenter quod ho-
mo non potest uti eo, etiam si subiiceretur, per modum quo vi-
tūtis animalibus magnis, quando sunt in potestate hominis redacta.

Et primo hoc ostendit auctus modum quo homines

debet considerare, quod tam noxiæ creature tantam poten-
tiā dedit. & idea ad hoc excludendum dicit;

Non quasi crudelis suscipito eum. id est alium esse permittam per potentiam si

bi datam. & uidetur hic responderi ad id quod supra Iob 30. di-

xerat, Mutatus es mihi in crudelē.

Quod autem hoc fibi ad

crudelitatem ascribi non debet, ostendit triplex ratione, pri-

mo propter potestatem ipsius Dei, cum dicit;

Quis enim potest referrere multū meo? id est prouidentia mea, quād dicit, quād

convenienter huiusmodi iste sit potens, non tamē potest prouiden-
tia mea resistere: ut potentia sua utatur, nisi quantum milie plā-

cerat: & mea voluntas non ad perniciem, sed ad latum homi-
num tendit.

Secundo, ostendit idem ex largitate bonitatis ipsius,

qua gratis omnibus bona sua distribuit. unde subdit;

It quis ante dedi mihi ut reddam ei, quād dicit, nullus: ex quo pa-

ret, quod omnia qua feci, diligō: quibus bona mea

piathan, & primo describit figuram eius a capite incipiens, dicitur autem quod super oculos certi sunt quadam additamenta coena in figura magna facis, & sunt ducenta quinquaginta super unum oculum, & totidem super alterum, & virtutis eis cestus pro operario oculi tempore magna tempestatis, & ad hoc exprimentum dicit;

Quis reuelabit faciem tuum eius formido. Corpus illius quasi indumentum suum ridet scura fusilia, compactum squamis quis homo potest accedere ita prope certum, ut a predictis operculis possit facieus detergere per quod datur intelligi quod datur intelligi

It nullus homo sufficit aperire. Dicitur etiam quod in gutture habet quandam pellem in modum membranae, & haec multis membribus perforata, ne scilicet quicquam corpulentum magnum ingredi uentre eius possit, quia scilicet, per hoc impediretur eius digestio, scilicet si aliquod magnum animal integrum absorberet, & ad hoc designandum subdit; Et in medium oris eius quis intrabit? ut scilicet perscrutetur strictos illos meatus, quibus parui pisces in eius uentre descendunt, per quod designatur, quod intentionem demonis, qua ad homines spiritualiter absorbendos utitur, nullus homo potest cognoscere. Dicitur etiam de ceto, quod habet ait certum oris dentatum valde, longis & magnis dentibus, & praeceps duo dentes sunt aliis longiores ad modum dentium elephantis, vel apri, ergo ad designandum hos duos dentes extremos maximos, dicit; *Portas uulnes eius quis aperiet?* videtur enim illi due dentes maximi, quasi due portae, quibus ceti aperiat, per quod designatur, quod nullus homo potest os diaboli aperire ad extra hunc de portate eius peccatores quos absorbet, quasi duabus portis, scilicet violentia & astutia. Quantum autem ad alios dentes ceti, subdit; *Per girum dentium eius formido*, quia scilicet in circuitu oris habet dentes tam magnos, ut aspicientibus terorem incutere posse; per quod significatur terror, quem demou hic hominibus incurit; ut per hoc eos impellat ad peccandum; & potest dici quod dentes eius sunt ceteri demones, vel etiam mali homines, qui potentia sua alios terrendo, ad malum inducunt. His igitur premissois de dispositione capituli Leuiathan, procedit ad dispositionem corporis eius, quod describit ad modum pescium habentium squamas, unde secundum magnitudinem sui corporis debet habere maximas squamas ad modum scutorum, unde dicit; *Corpus eius quasi scuta fusilia*, que quidem sunt continua: nam scuta linea per colligationem ad tantam molem mouendam, & ideo signantes subdit; *Sicut olla succensa, atque feruens*. aer enim qui respirando emititur, in pulmone continebatur: in quo calefacit per calorem cordis, qui pulmoni coniunguntur, sicut aqua in olla calefit & seruet per hoc, quod apponitur igni: & quia animal respirat non per narres, sed etiam per os, id est quinto subdit operationem oris, dicens; *Halitus eius, id est exhalatio de ore procedens*; *Prunus ardere facit*, id est tam calidus & vehementer, quod sufficeret ad prunas accendendas, loquitur, ut similitudinem eorum, qui sufflant, prunas accendunt, unde subdit; *Et flamma de ore eius egreditur*, quia scilicet tam calidus & ignitus est vapor de ore eius egredens, quod merito potest flammam comparari, per haec autem omnia designatur, quod diabolus suis occultis vel manifestis suggestione peruersa cupiditatis ignem in homine accendi. His igitur premissois quae pertinent ad uirtutem capituli Leuiathan, accedit ad narrandum ea, que pertinent ad uirtutem aliorum membrorum ipsius. Est autem considerandum, quod sicut Aristoteles dicit in secundo animalium, nullus pescis habet collum nisi illi qui generant animalia, sicut delphini: & ex horum genere sunt etiam ceri, & ideo incipit describere fortitudinem collis eius, cum dicit; *In collo eius morabitur fortitudo*, que quidem necessaria est tanto animali ad pondus capituli eius portandum: & quia per collum caput coniungitur corpori, possunt per collum leuiathan designari illi, per quos diabolus in alios malitiam suam exercet, qui ut plurimum sunt potentes, quos alii reuerterent, aut etiam timent. Est autem manifestum quod hoc animal, cum sit magni corporis, multo indiget cibo: & ideo cum in aliqua parte maris fuerit cetus, absorbet multitudinem pescium ibi existentium, ut quasi mare in conspectu eius remaneat pescibus vacuum. Et hoc est quod subdit; *Et faciem eius preceps egestas*, quia scilicet attrahit se pescis, ut supra dictum est, & mare remaneat pescibus vacuum ante eum: per quod significatur, quod egestas uirtutum in hominibus causatur ante faciem diaboli, id est per suggestionem ipsius. consequenter autem ostendit fortitudinem eius quantum ad alias partes corporis, cum dicit; *Membra carnium eius coherent fibris*, scilicet propter earum spissitudinem. per quod designatur confusum membrorum diaboli in malum. His igitur premissois de fortitudine leuiathan ad agendum, consequenter agit de fortitudine eius ad resistendum, quamvis autem possit resistere uirtuti humana agenti: tamen virtutis actionis diuinae vñqueaque resistere non potest, & ideo primo ostendit, quod Deus contra ipsum agat, cum dicit; *Miser contra eum fulmina*. Manifestum est enim

scilicet, ex sternutatione leuiathan tanta sit aquarum commotio, quod causatur quidam candor aquarum commoratum ad modum splendoris ignis, vel etiam potest referri ad hoc, quod fortiter commotio capite uel oculis, uidetur nobis, quod emittatur quidam splendor ignis, unde cum multo maior sit commotio capitis leuiathan ex ei.

L E C T I O I I .

STernutatio eius splendor ignis, & oculi eius, ut palpites diluculi. De ore eius lapides procedunt, sicut teda ignis

concupiscentia, aut etiam inanis gloria. Inter alias autem partes capitis sunt precipui oculi, unde subdit; *Et oculi eius, ut palpites diluculi*, oculus enim ratione sua leuitatis lucidus est.

Habet autem certus maximos oculos secundum magnitudinem capitis & corporis totius, & ideo inspectione ipsorum appetit quædam claritas diffusa, sicut est claritas diluculi: per quam de signatur temporalis propria, ita quia diabolus homini repromittit. Tertio autem describit operationem sue effectum oris eius, cum dicit; *Dore eius lampades procedunt, sicut teda ignis aces*. Vbi considerandum est, quod teda est quoddam lignum, quod accensum suuam odorem emittit. Dicitur autem de certo, quod quando multum elicit, vaporem odoriferum ad modum odoris ambrae ex ore suo emittit, in quo pescies delectati, os eius ingrediuntur, & sic ab ipso deuorantur. Huiusmodi vapores ex eo missi ab ore ceti, lampades dicuntur propter magnitudinem caloris, qui ex interioribus eius egreditur. teda autem accensæ comparatur propter redolentiam, ut dictum est, per hoc autem designatur quod diabolus ad concupiscentiam peccatori homines incidunt per ostentationem aliquem boni, quasi per redolentiam quandam. Quia etiam operatio narium eius, hoc enim animal habet pulmonem, & respirat sicut delphinus: & ad hoc designandum, subdit; *De navibus eius, que scilicet sunt precipua instrumenta respirandi*; Procedit, scilicet per respirationem; *Fame*, id est aer per respirationem adustus ex multitudine caloris, qui est necessarius huic animali ad tantam molestiam mouendam, & ideo signantes subdit; *Sicut olla succensa, atque feruens*. aer enim qui respirando emititur, in pulmone continebatur: in quo calefacit per calorem cordis, qui pulmoni coniunguntur, sicut aqua in olla calefit & seruet per hoc, quod apponitur igni: & quia animal respirat non per narres, sed etiam per os, id est quinto subdit operationem oris, dicens; *Halitus eius, id est exhalatio de ore procedens*; *Prunus ardere facit*, id est tam calidus & vehementer, quod sufficeret ad prunas accendendas, loquitur, ut similitudinem eorum, qui sufflant, prunas accendunt, unde subdit; *Et flamma de ore eius egreditur*, quia scilicet tam calidus & ignitus est vapor de ore eius egredens, quod merito potest flammam comparari, per haec autem omnia designatur, quod diabolus suis occultis vel manifestis suggestione peruersa cupiditatis ignem in homine accendi. His igitur premissois quae pertinent ad uirtutem capituli Leuiathan, accedit ad narrandum ea, que pertinent ad uirtutem aliorum membrorum ipsius. Est autem considerandum, quod sicut Aristoteles dicit in secundo animalium, nullus pescis habet collum nisi illi qui generant animalia, sicut delphini: & ex horum genere sunt etiam ceri, & ideo incipit describere fortitudinem collis eius, cum dicit; *In collo eius morabitur fortitudo*, que quidem necessaria est tanto animali ad pondus capituli eius portandum: & quia per collum caput coniungitur corpori, possunt per collum leuiathan designari illi, per quos diabolus in alios malitiam suam exercet, qui ut plurimum sunt potentes, quos alii reuerterent, aut etiam timent. Est autem manifestum quod hoc animal, cum sit magni corporis, multo indiget cibo: & ideo cum in aliqua parte maris fuerit cetus, absorbet multitudinem pescium ibi existentium, ut quasi mare in conspectu eius remaneat pescibus vacuum. Et hoc est quod subdit; *Et faciem eius preceps egestas*, quia scilicet attrahit se pescis, ut supra dictum est, & mare remaneat pescibus vacuum ante eum: per quod significatur, quod egestas uirtutum in hominibus causatur ante faciem diaboli, id est per suggestionem ipsius. consequenter autem ostendit fortitudinem eius quantum ad alias partes corporis, cum dicit; *Membra carnium eius coherent fibris*, scilicet propter earum spissitudinem. per quod designatur confusum membrorum diaboli in malum. His igitur premissois de fortitudine leuiathan ad agendum, consequenter agit de fortitudine eius ad resistendum, quamvis autem possit resistere uirtuti humana agenti: tamen virtutis actionis diuinae vñqueaque resistere non potest, & ideo primo ostendit, quod Deus contra ipsum agat, cum dicit; *Miser contra eum fulmina*. Manifestum est enim

enim, quod se uenter in mari fulmina cadunt, quibus quandoque etiam nubes pericitur, unde etiam probabile est, quod quandoque Ceti fulmine feciuntur: & hoc opus principi arti buitur Deo proprius magnitudinem & terroris huius effectus, unde supra; 8. Dominus dixit; *Nonquid misera fulmina, & ibunt &c.* subdit autem; *Et a locum ani* accense: de naribus eius procedit malum non ferentur, sed potest ad duas intentiones referri: primo quidem ad sternutationem multo magis talis splendor procedit, significans autem per hoc quod per componem etiam corporis tibi diaboli, id est tentacionem ipsius, foliis, fulgur aliquo locu[m] peccatis per quod perfusione ad alia loca reflecti, propinquam ramenam, fed corp[us] Leuiathan tam magnum est, ut fulmen in ipsum percussus, extra percutiatur, tunc bunt angelii, & corpus eius non recesserunt, tunc purgabuntur. Cum sublatu[u]s fuerit, timebunt angelii, & territi purgabuntur. Cum apprehenderit eum gladius, subfletere non potest percutiuntur. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Leuiathan non potest ledi a se, sed potest ledi a se, & quasi lignum putridum est. Non fugabit eum vir sagittarius: in stipulam uerti sunt ei lapides fondas. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radices, & de facili eas frangit, ita Le

dum subdit; *Possit enim habebit semita.* sicut enim quando natus mouetur per mare ad longum spatiū, velligium nauis transiūt relinquitur propter commotionem & spumam generatam in aqua, ita etiam cōtingit ex motu illius pīcīs propria magnitudine, per hoc autem significatur, quād effectus perturbationis quād diabolus in mundo concitat, nō sciat tam fortē operatōes cetus in maris operatōe, in nūllo timeri mari pro funditatem; vnde debet; *Aetatis abyssum.* id est pro fundū matis, *Quia si fenerentur.* id est ret sup uniuersos filios superbie.

CAPITIS XLII.

LECTIO I.

RESPONDENS autem Iob, Domino dixit. Scio quia omnia potes, & nulla te later cogitatio. Quis est iste qui caret confilium abique sciēt? Ideo rem, & quasi impo- rentē ad absorbendum ipsum. nam quod senescit, & debilitēt, & fini propinquum. Ex hoc autem significatur quād diabolus damnationem inservit non tantum estimat, ut propter eam deservit contra Deum nisi, ac si eius damnatio est terminanda; & sic leviathan non potest superari ab homine, nec a mani, neque ab aliqua creatura mari, ita etiam non potest superari a quacunq; alia creature terrestri, unde subdit; *Non est poteris super terram, qua ei comparevis,* non enim est in terra aliquod animal tam magnum, sicut cetus maris, vnde & Plinius dicit, quād in mari sunt mātora animalia terrestribus; & causa cōfidenſis est, humoris luxuria & superfuitas, per hoc significatur, quād nulla virus corporalis potest aquari pīcītati demonis, que est potestas spiritualis naturae. Quia igitur multa premisit de proprietatib; leviathan in figura diaboli, consequenter prædictam metaphoram exponit, & sicut dictum est, omnes prædictæ proprietates ad duo pertinere uidentur, quorum unum est, quād ipse ab aliis ladi non potest; & quantum ad hoc expōns subdit; *Qui sa-*

LECTIO PRIMA.

POΣΤ QVAM Dominus redarguit, Iob de inculta locutione, quād superbiam sapere uidebarat, quia scilicet in tantum se iustum aſcerbat, quād quib; uidebat in derogationem edere diuini iudicis, ideo Iob humiliiter conuictum se reputans respondens primo quidem confitendo diuinam excellentiam quāntum ad potētiam: vnde subdit; *Respon- dens autem Iob Dominu dixit.* scio quia omnia potes, & etiam quārum ad sciētiam, vnde subdit; *Ita nulla te later cogitatio,* per quo rum primum confitebarat, quād Deus poterat aduersitatem remouere a diabolo inducātā, quam Dominus sub figura be- hemoth & leviathan descriperat, per secundum autem recono- gnotis se interius fuisse aliqua cogitatione superba pullū, quād Deum non latuſe recognoscit, & ideo consequenter in uehitur contra eis, qui diuinam prouidentiam negant, dicens; *Qui est hic qui calat confilium absque sciētia?* id est quis est tam temerarius & stultus, qui dicit humantur confilium posse calari a Deo abique hoc, quād Deus illud cognoscat ex consideratione autem diuinæ excellentiae procedit ad confide- rationem propriei culpātum subdit; *Ideo insipient locutus sum,* id est debitam reuerentiam nou exhibens diuinam excellē-

tia in mei verbis: *Et que ultra modum excedunt scientiam meam* scilicet culpam confitendo, id est discutiendo diuinam iudicat̄ quād insipient locutus sum, decētero loquar sapienter, vnde subdit; *Audi & ego loquar:* meam scilicet culpam confitendo, & quād locutus sum quād excedunt scientiam meam, decētero

insipient locutus sum, & quād ultra modum excedunt scientiam meam. Audi & ego loquar: interrogabo te, & responde mihi. Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus uidet te. Idcirco ipse me reprehendo, & ago paenitentiam in fauilla & cinere. Postquam aurem locutus est Dominus uerba hæc ad Iob, dixit ad Eliphaz Themanitem. Irratus est furor meus in te, & in duos

scio quam prius, sicut id quod videtur oculis, certius cognosciatur, quād aure auditur, profecerat enim tum ex percussione, tum ex refractione diuina: Quād enim alius magis Dei iustitiam considerat, tanto plenius culpam suam recognoscit, vnde subdit; *Idcirco ipse me reprehendo:* propriam scilicet cul- pam considerando, & quād non sufficit culpam confiteri, nisi sequatur fatisfactio, id est subdit; *Hoc ago paenitentiam in fauilla & cinere:* insignis scilicet fragilitas nature corporez, cōuenit enim humiliis fatisfactio ad expiandam superbiam cogitationis. Quia ergo superioris Dominus redarguerat Eliu & etiā Iob, nunc tertio redarguit amicos eius, inter quos præcipuis erat Eliphaz: quād pater ex hoc quād proximū loqui inciperat vnde dicitur; *Postquam autem locutus est Dominus uerba haec ad Iob, dixit ad Eliphaz Themanitem;* Trauit est furor mens in te, & in duos amicos tuos, scilicet Baldath & Sopher. Vbi considerandum est quād Eliu ex impietate peccauerat, Iob autem ex letitate, & sic neuter eorum grauitate peccauerat, vnde deus dñus dñus suis cōtra eos, sed cōtra tres amicos Iob grauitate dicitur. Huius iratus, quia grauitate peccauerat, pertinet dogmata alterē vnde si pāta habitum est, vnde subdit; *Quoniam non occurrit estis coram me rectum.* id est fidelia dogmata: *Sicut seruus meus Iob qui scilicet a veritate fidei non recessit, pro grauitate autem peccati ex ampliis antiqui confuerunt sacrificia offerre:* vnde subdit; *Sicut ergo nobis septem rauo, & septem tristes,* quia scilicet ipsi erant duces populorum. Septenarius autem est numerus viuueris: vnde septenarius sacrificiorum competit ad exārium delictorum expiationem. Sed quia infideles per fidēles Deo reconciliati debent, subdit; *Per ite ad seruum meum Iob.* vt eo mediante reconciliemini mihi: *Et offerite pro nobis holocaustū,* scilicet uos faciat sacrificiū, qui peccatis: sed uox fatus factio in dīgēre fidei utrū patrocinio vnde subdit; *Iob autem seruus meus orabit pro nobis,* qui scilicet dignus est exaudiiri ppīfū fidem, vnde subdit; *Faciem eam,* scilicet deprecantis. Sopheriam scilicet exaudiendo eam orationem. *Et non impunitur nobis fulū,* scilicet infidelis dogmatis. Et hoc ex ponit subdens Regnū locū; *Et coram me rectum, sicut seruus meus Iob.* Accepta autem spe tenet implorūt, quod eis fuerat mandatum: vnde sequitur. Abierunt ergo Eliphaz Themanitem & Baldath Suites, & Sopher Naamah, & feuerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, & ita per obediētiā & humilitatem suam digni facti sunt vī pī oratio Iob exaudiētur, vnde se sequitur; *Et suscepit Dominus Iacob rogans,* scilicet pro amicis suis, nec solum humilitas amicorum efficaciam præstitūt eius orationi: sed etiam humilitas propria: vnde subdit Dominus quoque conversus est, scilicet a furore in clementiam: *Ad paenitentiam Iob cum orare pro amicis suis,* dignum enim erat ut qui pro leui suo peccato humilietur, etiam aliis grauitate peccantibus ueniam impetraret. Plus autem prodet unicuique sua penitentia quam aliis, vnde si oratio & penitentia Iob meruit amissionem dignationis diuinā ab amicis, multo decentius fuit ut etiam ipse ab aduersitate liberaretur. Et quānus Iob spīliū non referret ad propteritatem temporale recuperandā, sed ad consequendam futuram felicitatem: Dominus tamen ex abundanti etiam propteritatem temporalem ei restituit. Secundum illud Matth. 6. Primum quāntū regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiūcūtūt nobis, & hoc qui dem tempore erat congruū, propter statū ueteris testamēti, in quo temporalia bona promittebantur, ut sic per propteritatem, quam recuperauerat, aliis daretur exemplum

C A P V T X L I I .

49

A *septem filii, & tres filiae,* cuius ratio duplex potest esse, una pertinet ad futuram vitam: quia scilicet filii quos habuerat, non totaliter ei perierant, sed reseruabantur in futura vita, cum eo vicerūt: alia ratio potest esse quantum ad vitam presentem, nam si duplicatis ceteris rebus, etiam numerus filiorum esset duplicitus, non videbatur fortuna domus augmentata fuisse: quia eandem quantitatē in bonis eius vnuſquaque filiorum habuillet autem unam. Dominus autem benedixit nouissimis Iob magis quam prius. & ideo decentius fuit ut proles ei augeretur: Neque enim locuti estis coram me rectum, sicut seruus meus Iob. Inter aduersitates autē Iob, quād præcipua erat, quād fuerat ab amicis suis defertus: & ideo huiusmodi ad ueritatem pīmediuū pīmitur, cum dicitur; *Venerunt ad eum omnes fratres sui, & uniuersi frōres sue, & cuncti qui posuerant eam primū,* in quo designatur pristinæ amicitiae recordatio: *Et comedērunt cum eo panem in domo eius.* in quo designatur redditus ad antiquā familiārūtatem: *Et monerunt super eum caput,* scilicet compatiendo afflictionē ipsius. & quia non solum oportet afflīctus compati, sed etiam eorum afflictionē remedium pīberet, primo qui dēs pībuerunt re medium eius interiori dolori per consolatoria uerba: vnde subdit; *Et consolari sunt eum super annū melum quod inservat Dominus super eum.* Secundo autem adhibuerunt subuentiōnēs remedium contra exteriōrem inopiam. & quia amiserat & animalia in campis: & suppellectilia in subuentione domus; ideo in utroque ei subueniunt, sequitur enim; *Et de- derunt ei unusquisque ouem unam:* quantum ad animalia; *Et in arietem arietem unam,* quantum ad suppellectilia. hoc autem modicum suisser, ad reparationem ipsius, sed Dominus manū suam adhibuit ut ex his in maiora proferret: vnde sequitur. Dominus autem benedixit nouissimis Iob, scilicet multipli cando ea; *Magis quām eius principiō,* id est quām primus eius propteritatem. Est enim potens facere plus, quam intelligimus, aut petamus: *Et dicitur Eph. 1.* Desideraret autem Iob lupa 29. ut efficeret uixit, propter quod etiam datur intelligentia quād filii eius erant in uiritate præcellentes. sequitur enim; *Deditque eis pater suus hereditatem inter fratres eorum.* sciēt ad designdam contenientiam uirūtis in virūsque, quia Iob etiam in proprio corpore fuerat flagellatus; additū ei ad propteritatem augmentum longitudi dierum: vnde sequitur; *Vixit autem Iob post flagella haec, centum quadraginta an-*

ni. ut intelligatur totū hoc tempore in propteritatem uiuile, subdit; *Et uidi filios suos, & filios filiorum suorum, usque ad quarātū generationē.* & ista propteritas datur intelligi duratē vīque ad mortem: vnde sequitur; *Et mortuus est senex;* quād pertinet ad diuturnitatem vite. *Et plenus dierum,* quād pertinet ad ueritatem propteritatem, vnde supra ad significandum suam ad ueritatem, dixit. *Sicut et ego habui menses uacuos,* vnde & per plenitudinem dierum, designatur abundantia ipsius, & quārum uita bona fortuna, & quantum ad bona gratia, quibus perductus est ad futuram gloriam: quād durat per omnia secula seculorum. Amen.

F I N I S.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E F.

Omnis sunt Quaterniones, præter F, qui est Quinternio.

R O M AE,

Apud Iulium Accoltum, M. D. LXX.

D I V I
T H O M A E A Q V I N A T I S
D O C T O R I S A N G E L I C I ,
I N P S A L M O S D A V I D I S
E X P O S I T I O .

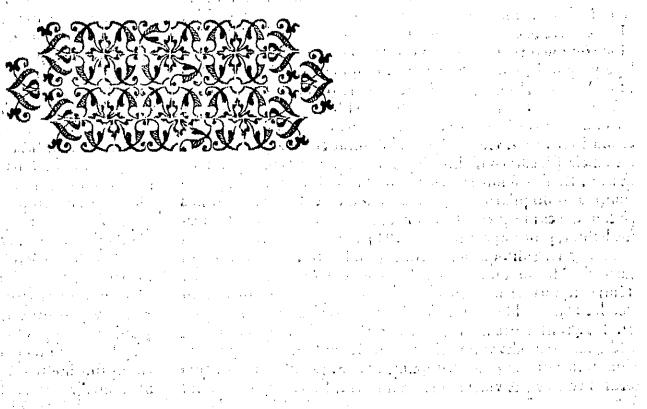

P R O O E M I V M .

N omni opere suo dedit confessionem sancto, & ex celso in verbo gloriae [Eccl. 47]. Verba haec dicuntur de David ad literam, & facis conuenienter assumuntur ad ostendendum causam huius operis. In quibus oīs dicitur quadraplex causa huius. C. materia, modus seu forma, finis, & agens: materia est vniuersalis: quia cu singuli libri canoni & scripturae speciales materias habeant, hic liber generaliter habet totius theologiae. Et hoc est quod dicit Dion. 3, lib. 2. c. 2. hierar. Diuinariū odarum, idest psalmo rū sacram scripturam intendere est, sacras & diuinas operationes vniuerſas decantare. Vnde, signatur materia in hoc quod dicit. [In omni opere] quia de omni opere dei tractat. Est autem qua duplex opus Dei scilicet Creationis, Gen. 1. c. Requieuit de se p̄ceptum ab omni opere &c. Gubernationis, Iob. 4. Pater meus usque modo operatur &c. Reparationis, Iob. 4. Meus cibus est ut faciam voluntatem eius qui misit me, ut perficiam opus eius. Glorificationis, Eccl. 42. Gloriam domini plenum est opus eius. Et de his omnibus, complete in hac doctrina tractatur. Primo, de opere creationis. Psalm. 8. Videbo celos tuos opera digitorum tuorum. Secundo, gubernationis: quia omnes historiae veteris testamenti tanguntur in hoc libro. Psalm. 77. Aperiā in parabolis os meum &c. Tertio, reparacionis, quantum ad caput scilicet Christum, & quantum ad oīs effectus gratiae. Psalm. 3. Ego dormiū & somnum &c. Omnia enim quae ad fidem incarnationis pertinet, sic dilucide traduntur in hoc opere, ut ferentur euangelium & non prophetia. Quarto, est opus glorificationis. Psalm. 149. Exultabunt sancti in gloria &c. Et hoc est tō, quae magis frequentatur psalterium in ecclesia: quia continet totā scripturam. Vel ēm glo. ad dāndā nobis spē diuinā misericordiā: quia cum peccasset David, ī per p̄niteniam est reparatus. Mater ergo vniuersalis est, quia oīs opus. Et quia hoc ad Christū spectat Col. 1. In ipso complacuit omnem plenitudinem diuinificatis inhabitat, ideo materia huius libri est, Christus & membra eius. Modus seu forma in sacra scriptura, multiplex inuenitur. Narratiū, Eccl. 42. Nonne Deus fecit sanctos suos enarrare oīa mirabilis sua? Et hoc in historiis libris inuenitur. Admonitorius, & exhortatorius, & p̄ceptuarius, ad Titum secūdo. Hoc loquere & exhortare. Argui cum omni imperio, Thim. 2. Hoc cōmoneo, teſtificans corā deo &c. Hic modus inuenitur in lege, prophetis, & libris Salomonis. Disputatiūs. Et hoc in Iob & in Apolito, Iob. 13. Disputare cum deo cupio. Deprecatiūs vel laudatiūs: & hoc inuenitur in isto libro: quia quicquid in aliis libris p̄adīs modis dicitur, hic ponitur per modū laudis & orationis. infra. Confitebor tibi domine &c. narrabo &c. Et ideo dicit. [Dedit confessionem] quia per modum confitendi loquitur. Et hinc sumitur ratio tituli qui est, Incipit liber hymnorū, seu soliloquiorum prophetarum David de Christo. Hymnus est laus de cū cantico. Canticum autē exaltatio mentis de gemitis habita, protum pens in vocem. Docet ergo laudare deū cum exultatione. Soliloquium est colloquio hominis cum deo. singulariter, vel secum tantum, quia hoc conuenit laudanti & oranti. Huius scripture finis est oratio, quæ est eleuatio mentis in deum. Damas, libr. 3. Oratio est alcesus intellectus in deum. Psalm. 148. Eleuatio manuum meatum sacrificium vestimentum. Sed quartuor modis anima eleuatur in deum: scilicet ad admirandum celitudinem potestatis ipsius. Esa. 4. Levate in excelsum oculos vestros, & videite quis creauit haec. Psalm. 103. Quām mirabilia sunt opera tua domine. Et hæc est eleuatio fidei. Secundo, eleuatur mens ad tendendum in excellentiam æternæ beatitudinis. Iob. 1. Levate poteris faci tuā abfī macula, eris stabili & nō timebis; misericordia quoq; obliuisceris & quasi fulgor mentis dianus cōfugiet tibi. Et hæc est eleuatio spei. Tertio, eleuatur mens ad inhaerendū diuinum in verbo gloriae. Eccl. 47. ad inhaerendū diuinum bonitati & sanctitati. Esa. 51. Eleuatur, confuge Hierusalem &c. Et hæc est eleuatio charitatis: Quarto, eleuatur mens ad imitandum diuinam iustitiam in opere. Tren. 3. Leuenitus corda nostra cu manibus ad deum in celos. Et hæc est eleuatio iustitiae. Et ite quā duplex modus iustinatur, cum dicit [Sancto & excelsō] qā duo ultimi modi elevationis p̄tinēt ad hoc quod dicit [sancto] Duo priū ad hoc quod dicit. [Excelsō] Et qd̄ hoc sit, finis scripturæ huius, haberet in psal. Proinde [excelsō] Psal. 12. A solis ortu: post, Excelsus super oīs &c. Secundo, de [sancto] Psal. 95. Cōfiratur nomini tuo magno, qm̄ terrible & sanctū est. Ideo Gre. 1. Hom. dicit super Ezecl. q̄ vox psalmodis si cu intentione coris agitur, op̄ponenti deo per eā ad eō iter paratur, ut intentio aīgo et p̄phetix mysteria, aut gratiā cōunctionis infundat. Finis ergo est, ut aīa cōiungatur deo, sicut sancto & excello. Author aut huius operis significatur, ibi in verbo gloriae] Notandum aut, q̄ aliud est in sacra scriptura, & aliud in alijs scientiis. Nā alia sciētis sunt per rōnem humāna edita, hæc autē scriptura per insinuum inspirationis diuinæ 2. Pet. 1. Non enim voluntate humana allata est propheta, sed spiritus sancto inspirati locuti sunt & cōcat. Et ideo lingua hominis se habet in scriptura sacra, sicut lingua pueri dicentes verba quā aīus ministrat. Psalm. 44. Lingua nea calamus &c. 2. Reg. 23. Spiritus domini locutus est per me, & sermo eius per linguā meam. Et ideo dicit [In verbo domini, vel gloria] quia per revelationē dicunt. Vnde 3. Re. 20. Percute me in sermonē dñi, i. in revelatione diuina. Et potest dici hæc scriptura verbū gloriae quatuor modis: qā quadripliciter. se habet ad gloriam, quantum ad cauam a qua fluit, quia a verbo glorioſo dei hæc doctrina emanavit 2. Pet. 1. Voce delapsa huiuscmodi a magnifica gloria. Hic est filius mens dilectus &c. Quantu ad continentiam, quia in isto libro gloria dei cōtinetur quā ap̄nunciat Ps. 96. Annunciate inter gētes gloriā eius. Quārum ad modū emanatiois. Gloriam, nādē est quod claritas. Et reuelatio huius p̄phetie gloria fuit, quia aperta. Triples est, modus p̄phetie. Per sensibiles res. Dan. 5. Apparuerūt dīgitī, quās hominis scribentes & c. rex aspicerat articulos manus scribens. Per similitudines imaginariae, sicut patet de somnio Pharaonis & interpētatione facta per Joseph Gen. 41. Esa. 6. Vidi dñm sedentem super solium excelsū & eleuatiū &c. Per ipsius veritati manifestatiōnē. Et talis modus prophetie conuenit Danieli, qui solius spiritus sancti in insinuū sine omni exteriori admīniculo, sūa edidit prophetiā. Alii nāq; prophetā sicut dicit Aug. p̄ quādā rerum imagines atq; verborum tegumenta, s. per somnia & visiones facta & dicta p̄phetauerūt: sed ite, nude doctus fuit de veritate. Vnde 2. Re. 23. cu dicitur David, Spiritus dñi locutus ē &c. Statim addidit. Sicut lux aurora orientē lōl manē abfī nubibus rutilat. Sol est spiritus sancti illuminās corda prophanarū, q̄ q̄ique sub nubibus apparet, q̄ique per duos modos p̄dictos prophetis illucet, quandoque sine nubibus, sicut hic. Et ad hoc adduci potest quod dicitur 2. Regum 6. Quām glorioſus fuit hodie rex Israel, discooperiēte ante ancillas seruorum suorum, & nudatus est. Et quia per eam nos invitat S. Tho. super Psal. David. A ad glo-

IN DAVIDEM

ad gloriam. Psalmus, 115. Gloria haec est omnibus sanctis eius, bene premitur. Quam gloriosus &c. Patet ergo materia huius operis, quia de omni opere domini. Modus, quia depreca-tius & latitans. Finis, quia ut elevat coniugam ex celo & sancto. Author, quia ipse spiritus sanctus hoc revelans. Sed antequam ad literam veniamus, circa hanc librum tria in generali consideranda sunt. Primo, de translatione huius operis. Secundo, de modo exponendi. Tertio, de eius distinctione. Translationes sunt tres. Una a principio ecclesie terrae tempore apostolorum, & haec viata erat tempore Hieronymi propter scriptores. Unde ad praeceps Damasus Papa Hieronymus psalterii corexit, & hoc legitur in Italia. Sed quia haec translatione discordabat a Greco, tunc fuit rursus Hieronymus ad praeceps Paulus de greco in latinum, & hoc Damasus fecit cantari in Francia, & concordat de translatione. Sed quia haec translatione discordabat a Greco, tunc fuit rursus Hieronymus ad praeceps Paula de greco in latinum, & hoc Damasus fecit cantari in Francia, & concordat de translatione. Item, in 107. scilicet in secundo Confitemini, & sunt quinque libri. Sed hoc distinctione non est apud Hebreos, sed pro uno libro habetur Act. 1. Sicut scriptum est in libro psalmorum 68. Fiat commoratio &c. Quid autem dicit, fiat, fiat, vel amen, amen, non referat ad finem libri, quia in aliis libris multoties hoc ponitur, nec est finis libri. Tertia distinctione est, quia psalmi distinguuntur in tres quinquagena; & haec distinctione comprehendit triplicem statum populi fidei, scilicet statum paenitentiae: & ad hunc ordinatur prima quinquagena que finitur in Misericordia dei, qui est psalmus paenitentiae. Secunda iustitiae, & haec consistit in iudicio & finitur in psalmo 100. Misericordiam & iudicium. Tertia, laudem glorie concludit aeternam, & ideo finitur. Omnis spiritus laudet dominum. Sed circa ordinem psalmorum secundum est, quod psalmi quidam tangunt historias, sed non sunt ordinati secundum ordinem historiae. Nam diligamus te domine, pertinet ad historiam Saulis, sed Domine quid multiplicasti, sunt, ad historiam pertinet Abafonis, & haec est posterior: unde aliquid aliud significant praeter historiam tantum. Prima ergo, quinquagena pertinet ad statum paenitentiae; & ideo significatur translatio in ea de tribulationibus & impugnationibus David & liberatione eius. Et ut diuina fia in secundum literam, David in regno suo existens contra duplicitem impugnationem vel persecutionem orat. Primo, contra eam quae fuit contra personam suam figura sunt futurorum; & ideo spiritus sanctus ordina: qd quando talia dicuntur, inseruntur quedam quae excedunt conditionem illius rei gesta, ut animus eleverit ad figuratum. Sicut in Danieli multa dicuntur de Anticepho in figura Antichristi: unde ibi quedam leguntur quae non sunt in eo completa, implebuntur autem in Antichristo, sicut etiam aliqua de regno David & Salomonis leguntur quae non erant implenda in talium hominum regno, sed implera fuerit in regno Christi, in cuius figura dicta sunt, sicut Psal. 71. Deus iudicium &c. qui est secundum titulum de regno David & Salomonis, & aliquid ponit in eo qd excedit facultatem ipsius, scilicet Orientis in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferat luna: & iterum, Dominabitur a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos &c. Exponitur ergo psalmus iste de regno Salomonis, in quantum est figura regni Christi, in quo omnia complebuntur ibi dicta. Distinctio eius prima est, quod sunt certum quinquaginta psalmi: & competit mysterio, quia componitur numerus iste ex 70. & 80. per 7. a qua denominatur 70. significatur cursus huius temporis quod peragitur septem diebus: per 8. vero a qua denominatur 80. status futura vite. Octaua enim secundum gloriam est resurgentis: & significat quod in hoc libro tractantur ea quae pertinent ad cursus praesentis vita & ad gloriam futuram. Item, per septem significatur vetus testamentum. Patres namque veteres

INCIPIT EXPOSITIO EIVSDEM IN PRIMUM PSALMUM DAVIDIS.

P 1c Psalmus distinguitur contra totum opus. Nō n. habet titulum, sed est quasi titulus totius operis. Sed & David psalmos composit per modis orantis, qui non seruat unum modum, sed ēm diuersas affectiones & motus orantis se habet. Hic ergo primus psalmus exprimit affectum hominis eleua-

tis oculos ad totum statum mundi, & cōfiderant quomodo

scilicet fiduciam proficiunt, quidā deficit. Et

tertius est, qui describit, ibi [Nō sic &c.]

Et circa hoc, duo faciuntur. Primo, ponit similitudinem. Secundum, adaptat, ibi [non resurgent] Sed nota quod hic premitur

Psalm. 117. O dñe saluum me fac o domine bene prosperare &c.

P S A L. I.

Euentus malorum cōtrariis est, qui describit, ibi [Nō sic &c.]

Et circa hoc, duo faciuntur. Primo, ponit similitudinem. Secundum, adaptat, ibi [non resurgent] Sed nota quod hic premitur

[non sic] & [non sic]

bis, propter maiorem certitudinem. Gen.

41. Quod secundum videtur, indicum firmatissime est. Vel [Nō sic]

faciunt in processu, ideo [non sic] recipiunt in euentu. Luc. 16. Recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic confortatur, tu vero cruciaris. Comparantur vero proprie pulueri, qui tristitia haberet contra ea quae de voto iusto sunt dicta: quia non adharet terra puluis, sed est in superficie. Lignum vero plantatum est radicibus, item, lignum in se compactum est. Item, humidus est. Sed puluis in se diffusus, siccus, & aridus est, per quem signatur, qui boni adiutari sunt charitate sicut lignum. Psalm. 117.

Cōsistit diem solennem in condensis, vsque ad cornu altaris.

Mali vero diuisi. Proverbiorum. 13. Inter superbos, semper iugula sunt. Item, boni inherent radicibus in spiritualibus & bonis diniris, sed mali in exterioribus bonis sustentantur. Item, sunt sine aqua gratia. Gen. 3. Puluis es &c. Et ideo omnis malitia eorum defuerit sicut defluit folium de vinea & sicut fuscus. Esa. 34. De bonis vero dicitur hic, quod folium eius non defuet, Luc. 21. Capillus de capite vestro non peribit. Sed isti malis dicitur, propter liter profligantibus [a facie] id est bonis superficialibus, quos ventus, id est tribulatio [proicit a facie terra] Iob. 4. Vidi eos, qui operatur iniquitatem, & seniant dolores, & merent eos, hanc deo perire, & spiritu ira sua consumptos. Deinde adaptat similitudinem, ibi [non resurgent] quia sicut puluis sunt.

Sed contra 2. Corint. 5. Omnes nos manifester oportet ante tribulum Christi. Item 2. Cor. 15. Omnes quidem resurgentur.

¶ Ad quod dicendum, quod dupliciter hoc potest legi. Refurgere enim propriè in iudicio dicitur homo, quando causa sua sublevatur per sententiam iudicis. Ita ergo non resurgent, quia sententia pro eis in iudicio non fertur, sed potius contra: unde alia litera habet [nō stabilietur] Boni vero sic: qd licet affliti

D sint ex peccato primi parentis, tñ habebunt sententiam pro se. [Neque peccatores] cōgregabuntur [in consilio iustorum] Quia boni congregabuntur in vita aeterna, ad quam mali non admittentur. Vel dicendum, qd hoc intelligitur de reparacione iustitiae ad quam reparantur proprio iudicio. 1. Cor. 11. Si nosneipso iudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Et quanti ad hoc dicitur [Non resurgent in iudicio], proprio de quo dicitur. Eph. 5. Exurge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus. Qui dñm vero reparantur consilio bonorum, & ita mō etiam mali non resurgent a p̄ctō. Vel [imp̄ii]. i. infideles non resurgent in iudicio discussionis, & examinationis, quia ēm Gregorii quidam cōdemnabantur & non iudicabantur, vt infideles. Quidā nō iudicabantur, nec cōdemnabantur, capitulo & viri perfecti. Quidā iudicabantur & condonabantur, scilicet fideles. Si ergo fideles nō resurgent in iudicio discussionis, vt examinentur. Iohann. 3. Qui nō credit, iam iudicatus est. Peccatores vero non resurgent in consilio iustorum, vt, si iudicantur & non condemnantur. Deinde redditur quare, huiusmodi non resurgent in iudicio. [Qd nō novit &c.] Et proprio loquitur quia quando aliquis seit quod perditum est, reparatur, qd vero necit, non reparatur. Iusti autem per mortem dissoluuntur, sed tamen deus nouit eos 2. Thess. 2.

Cognovit deus qui sum eius. Nouit scilicet notitia approbationis, & ideo reparantur: sed quia non novit viam impiorum.

notitia approbationis, ideo [iter impiorum peribit] Psalm. 118.

Etraui sicut ouis que perit: quare seruum tuum domine, quia mandata tua non sum oblitus. Psalm. 34. Fiant via illorum te-

nebra & lubricum &c.

si uires folium germinabunt. Deinde cum dicitur. [Et omnia] c. Adaptat similitudinem; quia beati in omnibus prosperabuntur: & hoc quando consequentur finem intentum, quantum ad omnia quæ desiderant, quia iusti peruenient ad beatitudinem. Psal. 117. O dñe saluum me fac o domine bene prosperare &c.

Euentus malorum cōtrariis est, qui describit, ibi [Nō sic &c.]

Et circa hoc, duo faciuntur. Primo, ponit similitudinem. Secundum, adaptat, ibi [non resurgent] Sed nota quod hic premitur

[non sic] & [non sic]

bis, propter maiorem certitudinem. Gen.

41. Quod secundum videtur, indicum firmatissime est. Vel [Nō sic]

faciunt in processu, ideo [non sic] recipiunt in euentu. Luc. 16. Recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic confortatur, tu vero cruciaris. Comparantur vero proprie pulueri, qui tristitia haberet contra ea quae de voto iusto sunt dicta: quia non adharet terra puluis, sed est in superficie. Lignum vero plantatum est radicibus, item, lignum in se compactum est. Item, humidus est. Sed puluis in se diffusus, siccus, & aridus est, per quem signatur, qui boni adiutari sunt charitate sicut lignum. Psalm. 117.

Cōsistit diem solennem in condensis, vsque ad cornu altaris.

Mali vero diuisi. Proverbiorum. 13. Inter superbos, semper iugula sunt. Item, boni inherent radicibus in spiritualibus & bonis diniris, sed mali in exterioribus bonis sustentantur. Item, sunt sine aqua gratia. Gen. 3. Puluis es &c. Et ideo omnis malitia eorum defuerit sicut defluit folium de vinea & sicut fuscus. Esa. 34. De bonis vero dicitur hic, quod folium eius non defuet, Luc. 21. Capillus de capite vestro non peribit. Sed isti malis dicitur, propter liter profligantibus [a facie] id est bonis superficialibus, quos ventus, id est tribulatio [proicit a facie terra] Iob. 4. Vidi eos, qui operatur iniquitatem, & seniant dolores, & merent eos, hanc deo perire, & spiritu ira sua consumptos. Deinde adaptat similitudinem, ibi [non resurgent] quia sicut puluis sunt.

Sed contra 2. Corint. 5. Omnes nos manifester oportet ante tribulum Christi. Item 2. Cor. 15. Omnes quidem resurgentur.

¶ Ad quod dicendum, quod dupliciter hoc potest legi. Refurgere enim propriè in iudicio dicitur homo, quando causa sua

sublevatur per sententiam iudicis. Ita ergo non resurgent, quia sententia pro eis in iudicio non fertur, sed potius contra: unde alia litera habet [nō stabilietur] Boni vero sic: qd licet affliti

D sint ex peccato primi parentis, tñ habebunt sententiam pro se. [Neque peccatores] cōgregabuntur [in consilio iustorum] Quia boni congregabuntur in vita aeterna, ad quam mali non admittentur. Vel dicendum, qd hoc intelligitur de reparacione iustitiae ad quam reparantur proprio iudicio. 1. Cor. 11. Si nosneipso iudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Et quanti ad hoc dicitur [Non resurgent in iudicio], proprio de quo dicitur. Eph. 5. Exurge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus. Qui dñm vero reparantur consilio bonorum, & ita mō etiam mali non resurgent a p̄ctō. Vel [imp̄ii]. i. infideles non resurgent in iudicio discussionis, & examinationis, quia ēm Gregorii quidam cōdemnabantur & non iudicabantur, vt infideles. Quidā nō iudicabantur, nec cōdemnabantur, capitulo & viri perfecti. Quidā iudicabantur & condonabantur, scilicet fideles. Si ergo fideles nō resurgent in iudicio discussionis, vt examinentur. Iohann. 3. Qui nō credit, iam iudicatus est. Peccatores vero non resurgent in consilio iustorum, vt, si iudicantur & non condemnantur. Deinde redditur quare, huiusmodi non resurgent in iudicio. [Qd nō novit &c.] Et proprio loquitur quia quando aliquis seit quod perditum est, reparatur, qd vero necit, non reparatur. Iusti autem per mortem dissoluuntur, sed tamen deus nouit eos 2. Thess. 2.

Cognovit deus qui sum eius. Nouit scilicet notitia approbationis, & ideo reparantur: sed quia non novit viam impiorum.

notitia approbationis, ideo [iter impiorum peribit] Psalm. 118.

Etraui sicut ouis que perit: quare seruum tuum domine, quia mandata tua non sum oblitus. Psalm. 34. Fiant via illorum te-

nebra & lubricum &c.

S. Tho. super Psal. David. A. P S A L.

IN DAVIDEM

P S A L . I I .

P R A E M I S S O Psalmus, in quo quasi vniuersaliter descripsit statum & processum humani generis, in hoc procedit ad materiam propriam, scilicet tribulations suas signantes tribulations Christi. Et circa hoc, tria facit.

a P S A L . D A V I D I I .

Vare fremuerunt gentes: & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges exauditus, & hoc in octauo psalmo. Domini nrum adiuertus dominum, & ad-

q; admirabile est no men tuum in vniuersa terra? Tertio, ostendit fiduciam inde concepam, & hoc in decimo psalmo. In domino confido: quo modo dicitis anima mea, transfigura in montem sicut pasei? In tribulationibus autem, postea homo duo petere. Primo, petit ut li beretur. Secundo, ut hostes deprimitur, & hoc facit in septimo psalmo. Dominus deus natus in te. Circa primum, duo fuit. Primo, implorat auxilium contra tribulantes. Secundo, contra decipere molentes, & hoc in quinto psalmo. Verba mea. Circa primum, tria facit. Primo, commemorat machinationse infus- tium contra ipsum. Secundo, implorat auxilium contra i; intur gentes, & hoc in tertio psalmo. Dominus quid multiplicatus? Ter- tio, confidens se exauditi inuitat alios ad confidendum de deo & hoc in 4. psalmo. Cui inuenientur. Sed attenduntur est, q; totus iste p; l. nihil cõtinet de oratione, sed de malitia insurgentium. Circa quod psalmum in gñali sciendi est, q; de eo fuit duplex opinio. Quidam n. dixerunt, id est est primo psalmo, & hoc fuit Ga malie. Et pp; hoc dicebant, quod fuit ille psalmus Beatus vir qui &c. Ita illi quasi pars ipsius finit. Beati omnes qui confidunt in eo, vt sit quasi circularis. Sed contra hoc, sunt duo. Primo, q; sic nō essent ceteri qui quaginta psalmi. Sed ad hoc respodetur, quia addont vnum qui inuenitur in pluribus psalteriis: & incipiit. Psallus eram &c. Et secundo, quia in hebreo psalmi secundum ordinum literarum ordinantur, vt quotus sit psalmus ita occurat. Nam in primo est Aleph, ad designandum quod sit primus. In secundo, est Petch, vt designetur quod sit secundus. In tertio est Gimel, & sic est aliis. Quia ergo Beth, quae litera est secunda in ordine alphabeti ponitur in principio huius psalmi, patet quod est secundus psalmus: & hoc tenet Augustinus. Di- cendum est ergo, quod psalmus est in ordine psalmorum et secundus, sed primus in titulo: & hic est titulus eius. Psalmus pro prius dicitur a psalterio, quod est quoddam instrumentum de- chordum, quod manu tangitur: unde dicitur a psalterio, quod est manu tangere, & habet taetum a superiori: unde psalmus proprius dicitur canticum, quod David cantabat, vel cantari faciebat ad psalterium. Mystice autem per decachordum psalterium signatur lex dei, quae in decim præceptis constituit, & poterit quod tangatur manu, id est bona operatione & a superiori, q; a præcepta sunt implenda pp; spem aeternam, alias iageretur ex inferiori. Est ergo ps David, quia ab eo compositus, & de regno eius in figura regni Christi agit. Per David enim Christus conuenienter significatur, quia David canticus manu foris, & Christus dei virtus 1. Corin. 1. Dicitur etiam David aspergit de- fensibilis, & Christus splendor gloria. Hebra. 1. Ipse est in quem desiderant angeloi propiscere. [Quare fremuerunt gen- tes & populi meditati sunt inania?] Psalmus iste, dividitur in duas partes. In prima, narratur machinatio molientium contra regnum David & Christi. In secunda, ponitur eorum pre- fatio, ibi. [Qui habitat in celis irridebit eos] Circa primum, tria facit. Primo, narrat machinantium rebellionem. Secundo, co- tra quem machinatur. Tertio, propositum machinantium. Se- cundum, ibi [aduersus dominum] Tertium, ibi. [Dirumpamus vincula eorum] Primo ergo historialiter secundum, q; quando populus moltur rebellionem. Primo, ergo in iurum in populo. Post accedit auxilium magnatum ad perficiendum. Primo ergo ponit conatum populi in iurum. Secundo, ad iurum ma- gnatum, ibi. [Afterunt reges trece & principes conuenuerunt in vnum] In populo autem iuri quidam minus habentes de ratione, qui sunt imperiosi: quidam plus, qui cati dicuntur. Primi, non mouentur sensu ad rebellandum, sed magis impetu. Ego dico de his [fremuerunt] quod est bestiarum. Prouer- biorum. 19. Sicut fremitus leonis ista & regis ista. Secundi mo- uentur consilio, & ideo de his dicit. [Meditati sunt inania.] Quia vanæ sunt cogitationes hominum. Psalm. 93. Populus est multitudine hominum iuris consensi sociata. Et ideo Iudei dicuntur populus, quia cum lege & sub lege dei sunt. Alii discuntur gentes, quia non sunt sub lege dei. Vel ad literam. In regno Da-

vid erat gentes subiugatae, & Iudei fideles, & vtrique moliebatur contra eum, ideo dicit. [Quare fremuerunt gentes & po- puli meditati sunt inania] Non interrogat, sed increpat, licet ibi. Sapient. 5. Quid nobis profuit superbia, aut diuitiarum ia- stancia quid contulit nobis? Item, minores nihil per se facere pos- versus Christum eius.

b. [Dirumpamus vincula eorum] & proiiciamus a nobis iugum ipsorum. Se- cundo, gratias agit exauditus, & hoc in octauo psalmo. Do- minus subfanabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua: & in furore suo conturbabit eos. Item, minores nihil per se facere pos- sent nisi haberent au- xiliū maiorum: vnu- de ponit, quodam præbentes auxiliū. Primo, per potentiam adiuuando: & quan- tum ad hoc dicit. [Afterunt reges ter- re & principes con- uenerunt in vnum: aduersus dominum] aduersus dominum & aduersus Christum eius] quasi dicat: illi [fremuerunt] sed alii assisterunt, id est affuerunt huic malitia. Item, quidam præbuerunt auxilium per sapientiam consulendo, & quantum ad hoc dicit. [Conuenerunt in vnum] scilicet ad confundendum. Litera Hie- ronymi habet [tractabat pariter] Hierem. 5. Ibo igitur ad opti- mates; & loquar ei: ipsi enim cognoverunt viam domini, & iudicium dei sui &c. Deinde cum dicit. [Aduersus dominum, & aduersus Christum eius &c.] Ponit patientes rebellionem. Ostendit enim contra quos sunt rebello, quia contra dominum, & contra regem eius. Reges enim dicuntur Christi, id est vni. Psal. 5. Nolite tangere Christos meos. Qui ergo rebellarunt regi- nistrato per deum, rebellarunt etiam deo. Romanorum decimo- tertio. Qui potestati resistit, dei ordinationi resistit. Et ideo di- cit. [Aduersus dominum, & aduersus Christum eius] Romano- rum octauo. Non se abiecerunt, sed me. Mistice haec dicta sunt sub similitudine David de Christo. Atum quarto. Do- mine tu dixisti per os patrii nostri pueri tui David, Quare fre- muerunt gentes &c. Convenuerunt enim vere in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum, quem vnxissi &c. Ec- secundum hoc intelligendum est, quod gentes, scilicet militis conuenerunt contra Christum [& populi] scilicet Iudei. [meditati sunt inania] credentes eum occidere totaliter, scilicet quod non resurget. [Ex reges terra] scilicet Hærodes Ascolonii prior qui occidit infantes; & poterit Herodes Antiphipes eiusdem filius qui Pilato consentit. [Et principes] id est Pilatus, vt ponatur pluraliter per singulare per Sinodochem. Vel principes sa- cerdotum [conuenerunt in vnum] id est vnam prauam volunta- rem, aduersus dominum & aduersus Christum eius.

b. [Consequenter, ponit propositum machinantium. Vnde di- cit. [Dirumpamus vincula eorum &c.] Qod proprie dicitur. Nam regis dominium dicitur iugum. 3. Regum, 12. dicitur ad Roboam, quod alienaret de iugis quod imposuerat eis Salomo. Sicut enim boues iunguntur iugis ad opus, ita homines ad dominum regni. Iugum autem renoueti non potest, nisi solu- nuntur. Vincula autem sunt in regno illis quibus firmatur pore- stas regia in regno, sicut milites calix & armis. Primo ergo opo- tet ista dissoluere, & tunc remouere iugum. Spiritualiter in Chri- sto est iugum lex chariatis. Mathei. 11. Iugum meum suave est &c. Vincula sunt virtutes, spes, fides, charitas. Ephel. 4. Solliciti seruare unitatem spiritus, in vinculo pacis. Ecclesi. 6. Vincula illius alligatura salutaris. Quod ergo conscientia ho- minis non sit iugis legis Christi, non potest esse nisi prius iugum. Recede a nobis scientiam viarum tuarum nolumus &c. Iob. 12. Hier. 2. A facculo confregisti iugum, diripiisti vincula & dixisti, non seruiam. Vel hoc dicitur in persona David a Christo ad suos seruos. Glo. quia ipsi ita moluntur: sed o mei [dirumpamus &c.] sed non facit ad propositum. Deinde cum dicit. [Qui] c. [Ponit oppresio molientium in regnum David.] Et circa hoc, duo facit. Primo, ostendit quodmodo opprimuntur a do- mino. Secundo, quomodo a Christo. Ibi. [Ego autem con- stitus &c.] Contra hos, scilicet dominum & contra Christum ei- moliti sunt, vt dicitur est. Circa primum, non quatuor: scilicet irrisionem, subfannacionem, iratam lotionem, & coru- bationem. Nam sicut aliquis puer nullius virtutes & poteris, si- pugnat contra gigantem irridetur a gigante, ita si aliquis nullius potestis moliti vult contra eum qui habitat in celis, iride- tur ab eo. Iob. 35. Suspicie celum & inuenie & contemplare aethera, quod alterius te fit. Si peccaueris quid ei nocebis? Et si perseuererit impotens, tunc ille qui est posterior, reprehendit & sub- fanat. Irriso namque sit bucca secundum Hieronymum in glo. sed subfannatio rugato naso, argue contracto ex quadam, scilicet leui indignatione. Proverbiorum primo. Ego quo- que est interitus retro ridebo, & subfannabo cum vobis quod ra- mebatis aduenierit. Si autem nullo modo desistat, procedit ad vim dictam. Et ideo dicit. [Tunc loquetur ad eos in ira sua] id est proferet

S P A L . II .

proferet sententiam vindictæ contra eos. Nam in deo non cadit ira, sed quod est creaturæ aliquando attributum creatori per an- tropos, quod est humana propositio. Psal. 6. Domine ne in ira tua &c. Ultimo autem, sententia executioni mandatur. Et ideo dicit [Et in furore suo conturbabit eos]. In corde & in ani-

ma in æterna pena, hoc est sua virtute puniri eos. Iob. 17. Cum se mouerit ad querendum panem, nouit quod paratus est in manu eius re- tiebrarum dies: terribilis est eū tribulatio, &

d. [Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Syon montem sanctum eius, predicans præceptum eius.] Et dicit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te.

e. [Reges eos in virga ferrea: & tā quām, vas figuli confringens eos.]

f. [Postula a me & dabo tibi gen- tes hæreditatem tuam: & posses- sionem tuam terminos terra, quo Christo compe- dit dominium gerū, iure hæreditario: hic offedit, quomodo ac- quisuit per suū me- ritum. Vbi consider-

andum est, quod sicut in naturalibus formæ infundunt secun- dum dispositionem materia, ita deus gratia dona largitur. Phi- lip. 2. Deus est qui operatur in nobis velle & perficere &c. Et iō- vult ut recipiamus dona petendo & orando: hoc exemplum vo- luit ostendere per Christū, quia voluit q; peteret, quod sibi iure hæreditario competit. Hoc autē postulatio pro genibus voca- dis, pōt intelligi duplicit. Primo, per orationem, quia pro eis oravit. 10. 17. Non pro eis rogo tantum, sed pro eis qui credi- ri sunt per verbum eorum in me. Itē, per passionem. Hebr. 9. Ve- morte intercedente in redemptionem eatis prævaricationum, q; erant sub priori testamento reprobationem recipiant, qui voca- ti sunt æternæ hereditatis. Quia quidem postulatio non fuit va- cua, quia in cibis Exauditus est pro sua reverentia. Hebr. 5. Vn- de subditur concepcioni, scilicet subditur [Et dabo tibi gentes] Vbi no- randum est, q; ad Christum nullus venit nisi dono patris. Iob. 6. Nemo potest venire ad me nisi pater qui misit me traxerit eum. Datio autem gentilium est pure donū. Nam Iudei quasi reddi- ti sunt, quia ante dati erāt. Rom. 15. Dico Iesum Christū mini- strū fuisse circumcisionis &c. Et ideo dicit [Dabo tibi gentes] Vt si- subscircutur tibi, & sint tui hereditas. Phil. 2. Vt in nomine Ie- sus oī genū flectatur caelestū terrarū & infernarū. Psal. 115. Hereditas mea præclarā est mihi. Item, non habet eas sicut mi- nistrū habent, vt Perrus, vel Paulus, fed sicut dominus. Hebr. 3. Et Moyes quidem fidelis erat in tota in domo eius tamq; famu- lis, in testimoniū eorum quæ dicenda erant. Christus vero tā- quām filius domo sua quæ domus sumus nos. Et ideo dicit. [Pos- sitionem tuam] Esa. 49. Vt possideres hereditates dissipatas, vt dices his qui vinciunt exitē, & his qui sunt in tenebris, re- velamini [Terminos terra] Quia per totum mundum edificata est ecclesia. Sed postmodum per Nicolaum hereticum, & Mahume- tum ad infidelitatem redierunt. Vel expectatur fundanda. Esa. 49. Parum est vt sis mihi Ierius ad suscitandas tribus Iacob, & facias Israēl conuertendas. Dedi te in lūcum gentium, vt sis salu- mea usque ad extreum terræ. Hbræo. 1. Quem constituī hæ- redem vniuersorum &c. Deinde cum dicit [Reges] e. [Ex eadem historia ostenditur, quomodo se habet ad gentes. Et circa hoc, duo facit. Primo, ostendit quod Christus con- uenit habere potestarem super gentes. Secundo, ponit vnum consti- tuted. [Reges eos.] Circa primum, duo facit. Primo, ostendit quo iure potestas sibi competit super gentes. Secundo, ponit accep- tionem ipsius potestatis, ibi. [Dabo tibi gentes.] Dicit ergo [dominus dixit ad me] hoc non vñqueaque complevit de Da- uid: & ideo præceptum meum &c. Hoc au- tem præceptum personaliter predicavit Iudeis in persona scilicet propria. Matth. 4. Circuibat Iesus totam Galileam docens in sinagogis eorum, & prædicens euangelium regni. Roma. 5. Dico autem Christum Iesum ministrum fuisse circumscriptionis propriei veritatem dei &c. Deinde cum dicit. [Dominus.] f. [Ex eadem historia ostenditur, quomodo se habet ad gentes. Et circa hoc, duo facit. Primo, ostendit quod Christus con- uenit habere potestarem super gentes. Secundo, ponit vnum consti- tuted. [Reges eos.] Circa primum, duo facit. Primo, ostendit quo iure potestas sibi competit super gentes. Secundo, ponit accep- tionem ipsius potestatis, ibi. [Dabo tibi gentes.] Dicit ergo [dominus dixit ad me] hoc non vñqueaque complevit de Da- uid: & ideo intelligitur de Christo cui competit dominium su- per gentes duplice iure: scilicet hereditario & meritorio. Primo ergo ponit ius. Secundo, meritum, ibi. [Postula &c.] Est au- tem Christus rex vniuersorum sicut dicitur. Hebreo. 1. Et hoc rō- petit ei, quia filius. Gala. 4. Si filius & hæret, per deum. Et ideo agit de æterna generatione Christi, in qua tria nōcūtū. Primo, modus generationis. Secundo, proprietas filiationis. Tercio, exter- nitas filii generati. Modus ostenditur in hoc quod dicit. [Do- minus dixit] quia scilicet processit per modū intellectus. Vni- scilicet generatio est per modū eius. Modus diuinæ naturæ non est carnalis, sed intellectualis, immo est ipsius intelligere. Secundo, generatio est processio secundum originem quæ inueni- tur in intelligibili, quæ est secundum conceptionem verbi. Pre- cedens est ab intellectu & luto manibus suis. Conqueriturque fecit illud vas alterum. Et post, sicut lumen in manu figuli, sic vos in manu mea. Quando enim vas figuli est, recens, frangit & faciliter a ma- teria forma, & restituitur in bonam. Iudei conueit erant: vnde non erant confringendi. Eadem enim est fides eorum & no- mīna. Gentiles autem erant idolatriæ, & ideo erant confringendi, vt aliam formam acciperet, id est aliam fidem veram. Vel alter. [In virga ferrea] bonos scilicet [& tamquam vas figuli] malos qui finaliter conterendi sunt. Luc. 2. Ecce politus est hic in rū- na & in resurrectionem multorum. Esa. 30. Subito dum nō spe- ratur venire contrarium eius, & cōminuetur sicu converterit lagena figuli, contritione perualida &c. vt sic. Qui iustus est iustificati. S. Tho. super Psal. David. A 3. tut

tur adhuc, & qui in cordibus est sordecat adhuc. Apoc. vltimo. F.

Deinde cum dicit. [Et nunc]

H ¶ Ostendit quomodo se habeat ad reges. Reprimis autem eos admonendo, & attrahendo ad seruitum dei. Circa hoc ergo duo facit. Primo, ponit admonitionem. Secundo, assignat admonitionis rationem, ibi. [Ne quan-
do iracutus] Moneret autem ad tria. Ad doctrinam veritatem, ad obsequium humilitatem, ad correctionis suceptionem. Se-
cundum, ibi. [Seru-
te] Tertium, ibi. [Ap-
prehendite] Veritas autem duplicitate cognosci potest ab ali-
quo: vel per inuen-
tiones, & tales dicuntur bene intelligentes, vel per eruditio-
nem, & tales dicuntur bene dociles. Item regentum duplex est gra-
dus. Quibusdam non committitur vniuersaliter gubernatio, qui di-
cuntur reges. Quibusdam aliquod speciale iudicium & hi di-
cuntur iudices. Primos ergo exhortatur ad intelligentiam. Nam in-
telligentis gubernacula possidebit. Prou. 1. Secundos ad erudi-
endum, ut scilicet ab aliis formam iudicij accipiant. Et ideo dicit.
[Intelligere & eruditini] Sapientia. 6. Audire reges & intelligentes,
scire iudices finium terrae. Deinde cum dicit. [Seruite.]

I ¶ Post intellectum conuenientem ponit seruitum, qui seru-
tus deinceps est laetitia, est profectus fidei. Et ideo, Primo, oportet &
credat, & postea confiteatur & seruat. Rom. 10. Corde creditur ad iustitiam, & ore autem dicitur. Dicit autem [domino] Qui, in
seruit homini, sufficit ut exterius subiiciatur ei obediens. Sed
qui seruit deo, oportet quod interius secundum animam subi-
ciatur ei bonum affectum habebit. Psal. 61. Nonne deo subiecta
erit anima mea &c. Dicit autem [in timore] qui sanctus perma-
net nec sinit peccare, vi. Qui stare se existimat, videat ne cadat.
Roma. 10. Et nonandum secundum Augustinum, quod res ser-
uit deo in quantum homo, in se iuste vivendo, sed in quantum rex
leges serendo contra ea, que sunt contra dei iustitiam: unde in
hoc psalmo præfiguratus status ecclesie. Nam a principio reges
terram faciebant leges contra Christum & christianos, sed postea
considererunt leges pro Christo. Et primum ostenditur cum dixit
[Aftiorunt]. Secundum, ibi. [Seruite domino] Ne autem haec ser-
uitus misericordia videatur, addidit & exultate ei cum tremore] Quia
timor domini non est misericordia, sed gaudii: propter quod Ies. 10.
respondit Aaron ad Moyen. Quomodo possum placere deo meo
te lugubris? Sed ne ita latitia præsumptionem haberet, vel negli-
getur, ideo subiungit. [Cum tremore] qui est metus subitanus.
Phil. 2. Cum metu & tremore velstram salutem operamini. Con-
sequenter monet ad suscepionem cum subdit. [Apprehendite]
ut nemo vivat ut liber, sed ut decet. Et ideo dicit. [Disciplina] precepta & bonus mores, vel adueria quod praescidum & mun-
imentum. Psal. 17. Et disciplina tua &c. Et ponitur ratio admoni-
tionis. [Nequando irascatur] & est duplex ratio ad uitandam
peccatum & ad consequendam gloriam, ibi. [Beati omnes qui con-
fidunt in eo] Dicit autem [Nequando] j propter patientiam dei,
quia in hoc secuio diu iustineret. Psal. 7. Numquid irascitur per
singulos dies & dicens. Nisi conuersi fueritis, quasi dicit. Seruatis
admonitionem ne veniat tempus punitionis [ne pereat de via
iusta] scilicet iustitia & societas bonorum, quod est valde pena
sum his, qui dulcedinem iustitiae gustauerunt. Litera Hieronymi,
habet [Pereatis de via] non est ibi iusta. Quando enim homo
in mundo est, est sicut in via. Nam si cedit potest resurgere. Nec
dicitur perire, quod reparari etiam si non cadit de via, sed
in via. Sed si perire de via irreparabilis est. Iob. 4. Et quia nullus
intelligit, in aeternum peribunt. Et ideo dicit. [Cum.]

K ¶ Ponitur alia ratio, quae est ad consequendam gloriam q. d.

[Apprehendite disciplinam] quia cum exarceretur] &c. [Beati erit
omnes qui confidunt in eo] Bene dicit [Cum exarceretur] Modo. n.

non ardet cum cattigat, ut pater. Sed in futuro absorbebit & ar-
debet, quando punieret peccata aeterna. Esaia. 30. Ecce nomen domini
venit de longinquitate, ardens furor eius, & gravis ad portan-
dum, labia eius quasi ignis deuorans. Dicit autem [In breui] quia non singula peccata separari, sed simul omnia discutieret.
Vnde illud iudicium in breui fieret, nec durabat per milles annos,
vt Lactantius dicit. Corin. 15. In momento, in ictu oculi, in
nouissima tuba: & tunc omnes boni in immortalitatibus gloriam
immutabantur: vnde [Beati qui confidunt] q. d. Vindicta non
modo attinget confidentes, sed beati erunt, quia ad regnum per
uenient. Quia beatitudo, vel gloria, major apparet ex pena malo-
rum. Hier. 17. Beat⁹ vir q. confidit in deo, & est deus fiducia ei⁹ &c.

SV P R I O R psalmus ostendit conatum aduersarijum: hic
contra eorum conatum implorat auxilium diuinum. Et est hic
psalmus editus per modum orationis. In quo psalmo, possumus

ponere fundamen-
tum historiæ, & postea
ponere sensum alle-
goricum, & vterius
moralem. Sensus hi-

storius patet per ti-
tulum qui est. Cum
fugeret a facie Absa-
lon filii sui. Vt 2. Re-

i, haberet Absalon
filius David perse-
quens patrem suum
querat eum occi-
dere. Cui David ces-

sit cum suis exiit de Hierusalē nudis plantis. Intellexit hoc sibi
contingere properè peccatum homicidii & adulterii, sicut Nathan
propheta ei predixerat. Reg. 12. Non recederet gladius de domo tua in semper, eo quod despiceris me. Dum aurem Absalon
perseveret David, conuersus est contra eum exercitus Da-
vid. Absalon autem impetu muli ductus est sub ramos querum, vbi circumconcentibus ramis collisi eis, ibi capite inter-
cepto pendens a loab principe militia David, interfecit eum. Et
Quo mortuo David restituto in regnum, in pace regnauit. Contra istam ergo persecutionem est iste Psalmus. [Dñe quid &c.] Per
hac tñ præfiguratur persecutio, quā Christus passus est a filio
suo Iuda. Io. 13. Filio adhuc modū vobissem suū. Et iterū. Mat.
9. Numquid possunt filii sponsi lugere &c. A quo Iuda Christ⁹
fugit, qñ illo descendente cum ceteris apostolis in monte Oliveti
sciebat imminentem passionem. Et sicut David pacē exhibuit iniquo
filio, qñ præcepit populo eunti ad bellū, Scrutare puerū Absalon,
& eo incerupto dixit, Quis mihi der, vt moriar pro te fili mi
Absalon &c. ita Christus Iudea proditor, vt patet in coniuvio
& in osculo. Propter quod bene Absalon pax patris dicitur. Ab
enim hebrei, latine pater interpretatur. Salōn vero, pax. Erup-
pe Iudas cum prolatione pacis prædictum Christum. Et sicut Ab-
salon, ita Iudas suspensus interit. Quo mortuo Christus in pa-
ce regnauit, quia in gloriā resurrexit. Et potest ad omnes tribula-
tiones ecclesiæ referri. Potest & moraliter contra tribulationes,
quas sibi ab inimicis sue temporalibus, sive spiritualibus pati-
tur. Et id ex primitu effectus hominis implorantis auxilium
diuinum. Circā hoc ergo duo facit. Primo, præmit aduersarijum
conatum, sive exponit quantum ad nocentium numerū.
[Multiplicati sunt] scilicet gentes populi, reges & principes. Et
non solum hi exerantur, sed etiā filii. Psal. 36. Multiplicati sunt
super caput meum &c. Et quantum ad nocendū, motiuum: q
a fine causa. Vnde [Quid] Reg. 20. & 26. Quid scit, aut quod est
in manu mea malum? Et quantum ad multiplex tormentum,
quia vexant multipliciter tribulando. Vnde [Tribulante] Tribu-
lantur etiā herba pungitiva. Gen. 3. Spinas & tribulos germinabit tibi. Illi igitur tribulant, qui pungunt. Christus autem puni-
xerunt colaphizando, flagellando, conspuendo, & illudendo; &
mortem intentantur. Et hoc est quod dicit. [Multi infirmitati] sci-
licet factis, Absalon enim voluit occidere David, vt patet in cō-
filio Chusi. 2. Reg. 17. Similiter & Iudas tradidit Christum ad
mortem. Item tribulant verbis detrahendo, sive falsa proponendo.
D. Vnde [Multi dicunt &c.] Contra illud quod dicitur in Psal.
36. Salus autem iustorum a domino. Si enim hoc consideraret im-
pi, non de facili insuperare contra iustos: sed quia hoc non cre-
dunt, vel quis contemporanei dei potentiam, vel hominis iustitiam,
ideo dicunt ore, & opere. [Non est filius illi &c.] i. in eo quem
colit, & qui deum facit. Hoc dicunt etiā persecutores de Christo.
Si enim resurrectorum sperarent, ne Iudas tradiret, nec illi occi-
derent. Et est sensus. Non salvabit eum, nec est filius dei: vnde
dictebant. Matth. 17. Si filius dei es, defende de cruce. Et in
fra. Si rex Israël est descendens nunc de cruce, & credimus ei. [Tu]
b. ¶ Hæc est pars secunda. Vbi ostendit sibi a deo paratum auxilium.
Et circa hoc, duo facit. Primo, ostendit sibi specialiter
ad eum diuinum auxilium. Secundo, generaliter omnibus, ibi.
[Dominī est filius] Et circa primum, tria proponit. Primo,
auxilium diuinum. Secundo, auxilii experimentum, ibi. [Vo-
ce mea.] Tertio, securitas conceptu, ibi. [Non timebo] Dicit ergo
[Tu autem domine] quia dicit. Isti insurgunt ad bellandum;
led tu suscipias ad protegendum. Et hoc est melius p literam Hiero-
nymi, quia dicit. [Clipus meus circa me] quia defendens me
sicut clipus. Item, non solum seruans in vita contra delere vo-
lentes

lentes, sed etiam in gloria contra infamantes. Vnde ait [Gloria A
mea] 2. Cor. 10. Qui gloriatur in domino gloriatur. Hiero. 9.
In hoc gloriatur, qui gloriatur, scire, & nosse me. Et non solum
contra infamantes mili afflitti, sed etiam præualetere me facit co-
tra opprimit. Vnde subiungit [exaltans caput meum] Psal. 26.

Et nunc exaltavit ca-
put meum super ini-
micos meos. Hoc
possumus referri ad
Christum, qui con-
cepit fū huma-
nam naturam in
incarnatione, quoniam
verbū caro factum
est. Ioh. 1. Ifa. 42.

Ecce seru⁹ meus su-
scipiens ei, electus me-
us cōplacuit sibi il-
lo anima mea. Psal.
40. Beatus quem ele-
git & assumpsisti.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

¶ Non timebo millia populi
circundantis me: exurge domine
saluum me fac deus meus. Quoniam
tu percussisti omnes aduersantes
mili sine causa: dentes peccatorum
contriueristi.

ssi, & ideo dicit [deus] Contra quod R. 10. Ignorantes dei iustiam, & suam volentes statuerunt &c. Primo ergo debet bonum suum attribuere deo. Secundo, habere iustitiam. Tertio, clamatorem. Quartu exaudiri. Modus autem exauditionis describitur, cū di sit [in tribulatione] dicit [exaudiuit] & [dilatasti] vel forte metrica facta est psalmus, vbi oportuit

b. filij hominum usquequo graui corde vt quid diligitis vanitatem, & quae ritis mendacium? vel quia per modum granis, vbi ex diversis affectibus mutat dominum sanctum suum: domi nus exaudiens me, cum clamauerero dum. Dicit autem [in tribulatione] latisti mihi, i quia d. trascimini & nolite peccare: qd plus dilatisti quam dicitis in cordibus vestris, & in cu

no soli uerbi gratia;

sed in ipsa tribulatione cordis latitudine tribuisti. Psal. 17. Dilatasti gressus nos subiis me, & tu sunt iustitia vestigia mea. Vel latitudinem animi ad patienter sustinendum: vel latitudinem potestis de qua dicunt. Dilatet deus. Deinde cum dicit [in tribulatione] remouendo scilicet quicquid remansit in se pateris, [et exaudi me] orantem profuturis bonis. Deinde cum dicit [filii &c.]

b. Cœteris sed ad aliorum exhortationem. Et circa hoc, duo facit. Primo, redarguit peccatores. Secundo, exhortatur eos ad emendationem. Circa primum, duo facit. Primo, come morat conditionem. Secundo, arguit culpam, ibi, [et quid diligitis] conditionem commemorat dicens. [Fili hominum] qd dupliger potest intelligi. Primo, in malo, hec [fili hominum] quasi hominem secundum naturam inferiorem corruptibilem & proni ad peccandum. Gen. 6. Non permanebit spiritus meus in homine in eternum, quia caro est. Et iterum 8, cap. Sensu & cogitatione ho minum in malum prout sunt ab adolescentia sua. [Fili ergo hominum] qd. ostendit vos esse filios hominum, id est peccatorum, feliciter Eos & Ad [v]erum quo graui corde. Ista, i. Ve genit pecatrici, populo gravi iniquitate &c. Secundo, in bono, quia homo in quantum homo, est intago dei: vnde [fili hominum] non beslaru. Psal. 48. Homo cum in honore est non intellexit &c. Et o [grauia corde] id est, quia debet habere cor grave & stabile, usquequo non convertimini ad deum? & hoc est quod Hieronymus habet [fili viri, v]erisque in te mei ignoromodo diligitis vanitatem, querentes mendacium] & sic conuenienter arguit culpam. [Et quid diligitis &c.] In peccato namque sunt duo confenda, voluntas inhaerens rei, & intentio inordinata. Primo ergo tangit inordinatum amorem, cum dicit [Et quid diligitis?] id est, aliquid vanum non solidum. Temporalia quippe vana sunt, quia non continet solidum curat. Psalm. 50. Sacrificium & oblationem inuoluisti, aures autem perfecisti mihi. Vnde vos, [Sacrifice sacrum] iustitia & sperate in domino, multi dicitur quis ostendit &c. id est, quia contrita & penitentia. R. 12. Exhibeatis corpora vestra deo, holiam viventem, sanctam, deo placente &c. Secundo, dirigit eos circa finem boni dicens [& sperate in domino &c.] qd. Situs sparentes in domino, qui dedit vobis haec operati. Deinde cum dicit [Multi]

e. Mover questione quā dicitur, [Mulo]. i. stulti. Dicunt autem [Quis ostendit nobis bona] qd. Quo scire possumus qd sunt, hac sacrificia deo acceptabilis? Hac autem questione solvit cum dicit. [Signatu est super nos lumine vultus tui dñe] qd. Ratio naturalis indita nobis, docet discernere bonum a malo. Et ipso dicit. [Signatu est super nos lumine vultus tui dñe &c.] Vultus dei est id p. quod deus cognoscit: sicut homo cognoscitur p. vultu suo, hoc est, veritas dei. Ab hac veritate dei resulget similitudo lucis sua in aliis bus nostris. Et hoc est quasi lumen, & est signatu super nos, quia est superior in nobis, & est quasi quoddam signum super facies nostras, & hoc lumine cognoscere possumus bonum. Psalm. 88. In lumine vultus tui ambulabunt &c. Super hoc autem signum signo spiritus, Eph. 4. Nolite contristare spiritum sanctum in quo signati estis. Et iterum, signo crucis, cuius signaculum nobis impressum est in baptismo, & quotidie debemus imprimere. Cant. 8. Post me vt signaculum super cor tuum. Deinde cu dicit [Dediti.] f. Ponit preminentiam eius ad illos peccatores in bonis, quia dicerent ei. Tu nos exhortaris ad beneficia tua, sed nos habemus nostra, ideo comparat temporalia spiritualibus. Et primo, ponit spiritualia: Secundo, temporalia, ibi, [A fructu &c.] Tertio, praeminentia spiritualium, ibi, [In pace &c.] Dicit ergo. Verum est p. oes habet lumen vultus desuper se, sed o dñe sanctus & mihi de disti laetitiae]. L. spiritualium [in corde meo] vi. de te gaudeamus. R. 14. Nō est regnum dei elca & potus: fed iustitia & pax & gaudium in spiritu sancto: & hoc est beneficium spirituale. Malitia au tem

rum de quo Dm. 9. Hunc deus ostendit mirabilem. suscitando, & ad dexteram eius cum collocando. Quilibet erit iustus multiplicatus, & quia maiora sunt opera iustitiae, quam miracula exteriora. Psal. 67. Mirabilis deus in sanctis suis. Sed Christus est maximus mirabilis. Ela. 9. Et vocabitur nomen eius admirabilis.

Quantum ad secundum dicit. [Dñs exaudiens] Ela. 6. Ante teq[ue] clamans ego exaudiens &c. Deinde cū dicit [trascimini]. d. Exhortatur eos ad emendationem vittate. Et circa hoc, tria facit. Primo, exhortat ut recedant a malo. Secundo, ut tendant in bonum, ibi, [In pace in idipsum, dormiam duplex bonorum istorum defectus innoverunt. Quia temporalia singulariter in spe: cōstituisti me. In finem, pro ea que consequitur hereditatem.

a. P S A L M V. Erba mea auribus percibit. B

tem habent abundantiam temporalium, & ideo dicit [A fructu frumenti vini & olei sui, multiplicati sunt.] id est dilatatio. Et per omnia ista temporalia intelliguntur omnia alia, quia omnia referuntur ad necessitatem viendi: & he frumentum pro cibo, & vinum pro potu, oleum vero pro condimento accipitur. Alia littera haberet. [A tempore frumenti.] Vbi oportunitate ad remanentem exaudies.

g. In pace in idipsum, dormiam duplex bonorum istorum defectus innoverunt. Quia temporalia singulariter in spe: cōstituisti me. In finem, pro ea que consequitur hereditatem. Sap. 2. Vmbræ enim transitus est tempus nostræ. Et quia vnu non sufficit, oportet quod sint multa. b. Mane exadies vocem meam. Mane astabo tibi & video: quoniam non deus volens iniquitatem habuit, quod qui tu es. Neque habitabit iuxta te manu, vult petere aliquid ab aliquo, sic procedit. Primo, desiderat quod vult petere. Secundo, meditatur vera proponenda. Tertio, proponit ea apud exaudientem. Et eorum uero auditor, Primo, percipit verba auditu. Secundo, intellectu caput sensum verborum. Tertio, inclinarat ad implendum determinum petens. Loquitur ergo David ad deum, secundum similitudinem hanc. Et primo, petit primum: scilicet vaudiat verba eius exteriori auditu cum dicit. [Verba mea auribus percipit domine.] Secundo, petit secundum: scilicet intellectum verborum cum dicit [intelligere clamorem meum] non exteriorem, sed interiorum affidit. psalm. 17. Clamor meus in conspectu eius. Hieronymus, [intelligere murmur meum] quod cogitauit proponens: & confonit illi translationi qua dicit [meditationem]. Tertio, petit tertium, scilicet exauditionem. [Intende voci orationis mea] dicit velis exaudire orationem meam. Psalm. 69. Deus in adiutoriorum meum intendit.

C. Sed nūquid Deus haec seorsum facit, audi, intendit, exaudire? D. Dicendum, quod metaphoræ loquitur, scilicet ut omnia habeant hic aliquatenus in deo: sed omnia perfecte erit in patre. Et hoc idea habeo dicit David, quia vnu habeo in quo sunt omnia haec: & hoc est quod ait [Quoniam tu domine &c.] quasi dicit: vnu modo in quadam spe singulari cōstituisti me scilicet vita eterna de qua infra dicitur. Vnam peti a domine &c. Et hoc respondet eis in praesenti vita secundum incohationem, quia sancti omnia ista, habent hic aliquatenus in deo: sed omnia perfecte erit in patre. Et hoc idea habeo dicit David, quia vnu habeo in quo sunt omnia haec: & hoc est quod ait [Quoniam tu domine &c.] quasi dicit: vnu modo in quadam spe singulari cōstituisti me scilicet vita eterna de qua infra dicitur. 36. Vnam peti a domine &c. Et hoc respondet eis contra id quod dicit [multiplicati sunt]. Vnde [Quoniam tu domine &c.] quasi dicatur te singulariter spero. Et hoc magis sonat litera Hieronymi, qui dicit: [Quia tu domine specialiter fecisti, habitate me fecisti.] psalm. 17. Bonu est considerare, vel sperare in deo &c.

a. P S A L M . V.

S V P R A Psalmista orationem proposuit contra perseguentes. S manente, hic contra dolos orat, ne decipiantur. Et circa hoc duo facit. Primo, ponit petitio contra dolos ne decipiatur. Secundo, vt lapsus reparetur, ibi, [Domine ne in furore tuo &c.] Hic psalmus habet titulum in quo est aliud noui, qui talis est: [In finem pro ea que consequitur hereditatem.] Vbi tangitur figura & mysterium. Figura quidem, intellectu potest dupliciter. Primo, secundum quod glossa exponit: & habetur in historia Genes. 21. quod Sara videns Iudensem cum Isac filio suo turbata est, & dixit ad Abraham. Eince ancillam hanc, & filium eius. Non enim erit haec filia ancilla cum filio meo Isac. Intellexit quidem Sara Iudum illum, persecutionem esse contra Isac. Abraham autem dure accepit, quod dixerat Sara de filio suo Hismael: sed dixit ei deus. Non tibi videatur asperum super puer & ancilla tua: omnia quæ dixerit tibi Sara audi vocem eius: quia in Isac vocabur tibi semen & quod dicari est tibi haec erit tuus, non Hismael. Vnde infra. 27. dicitur. Dedit Abraham cuncta que possederat filio suo Isac, filii autem concubinarum largissima est munera &c. Potest ergo hic psalmus referri ad hoc, quod populus Iudeorum secundum figuram, confequebatur hereditatem promissam Abraham, cuius erat caput David & rex. Secundum mysterium vero, populus christianus. Gal. 4. Nos autem fratres, secundum Isac promissionis filii sumus. Ergo psalmus iste tendit in finem, id est in christum quem laudat pro ea, scilicet pro ecclesia, quia consequtur hereditatem reprobat synagogam. Alio modo secundum literam Hieronymi titulus est: [Victori pro heredibus canicum David.] & sic potest intelligi quod iste psalmus factus est pro victoria quam David habuit ad literam. Et sciundit quod David fuit, hæreditatem amisit per Absalonem, sicut habet 2. Reg. 16. Vnde, sicut procedit psalmus sicut pro liberatione & victoria contra Absalonem, ita hunc fecit pro recuperatione hæreditatis: quia David reuero in Hierusalem adhuc malitiosa insurrexerat ibi & quidam alii contra eum. Vnde 2. Reg. 20. mandauit David Agasias quod vique in die tertium conuocaret omnes viros Iuda ut persequeretur Siba filium Bochri: quia magis affictum

n. Jides a iuventute. [Salabo tibi.] Tren. 3. Bonum est viro cu[m] portauerit iugum domini ab adolescentia sua. Ecclesi. vlt. Me[m]et[us] creatoris cui in diebus iuuentutis r[ati]o &c. [exaudies vocem meam] quia Prover. 8. Diligentes me diligo, & qui mane vigi-lauerint ad me inuenient me. Secunda ratio fiduciae est, quod videt: vnde dicit [&

videbo] & exponit

lignum: neque permanebunt iniu-sti ante oculos tuos.

c Ego autem in mul-titudine] primo dicit quid videt: scilicet omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui lo-quuntur mendacium. Virum san-guinum & dolosum: abominabitur dominus.

d Ego autem in multitudine mi-hu[m]inod[is] impedi-metas& isti sunt ma-li: vnde dicit videbo] scilicet [quoniam de-us.] Vbi nota-ni sunt duo. Primo,

quod mali inducuntur ab illis. Secundo, quod inducuntur in mala poena, ibi. [Odisisti qmnes &c.] Circa primum, loquitur deo sicuti de aliquo homine qui diligat aliquos, seu odit. Vbi triplex gradus potest esse: quia alii, peccatores, placet peccatum, alii placet persona peccantis, alii neutrum: sed tamen libe-ter & sine indignatione videt eum, hoc autem non est in deo, quia deo non placet peccatum nec recipit me in terram rectam: propter nomen tuum domine uiificabis me in aquitatem tua. [Di-ridge in conspectu tuo viam meam.] Alia translatio habet. [Di-ridge in conspectu meo viam meam.] Prima concordat cum Hieronymo. Secunda, cum graco: sed tamen id est sensus, quasi dicit. Domine sum in via occulta. Prover. 14. Est via qua videatur homini recta, nouissima autem deducit ad mortem: & ideo [Di-ridge in conspectu tuo] id est secundum tuam p[ro]uidentiam, quia tibi nihil est occultum. Vel in conspectu tuo, vt tibi semper placeam. Vel [in conspectu meo viam tuam]. vt scilicet semper in corde meo, vt te semper sequi possim. Deinde cum subiungit [Quoniam].

f [A]signat rationem peritonis, & describit inimicos & per-eculum inimicorum. Primo, ex defectu boni. Secundo, ex abunda-nia mali, ibi, quia [cor eorum &c. Defectus quidem est, quia si seruarent pacem possem eis pacificari & secundum incedere. Sed non est in ore eorum veritas] quia aliud habent in ore, & aliud in corde. Osee. 4. Non est veritas: & ideo non possum secure in-cedere. Item ex abundantia mali. Et primo, quantum ad meditationem cum dicti [cor eorum vanum est] id est vana meditan-tur, ad quae attingere non possunt: scilicet decipere pauperes qui custodiunt a te. Ecl. 11. Multa infida sunt dolos. Secun-dum, ex audititate: quia [sepulchrum patens est guttur eorum] gut-tur seruit ad gulfum & locationem. Vno modo potest legi, & exponatur secundum quod ordinatur ad locationem, quae dicatur. [Guttur eorum est sepulchrum patens.] Nam sicut sepulchrum est locus mortuorum, & de eo egreditur fator, ita locationes eorum mortis tantum alios: vel spiritualiter, vel corporaliter. 1. Corin-thi. 15. Corumpunt bonos mores colloquia prava. Item fe-tida sunt eloqui talium, quia turpia loquuntur. Ecl. 11. Era-stant praecordia fonsitentia. Alio modo vt exponatur quantum ad confectionem & auditatem: & hoc postulamus accipere vel ad literam & sic sunt [sepulchrum patens] quia sunt voraces. Et propter hoc ut implante voracitatem suam adulantur, & inique agunt. Vel figuraler: & sicut sepulchrum quantum est de paratu[m] est ad suscipiendum mortuos, sic isti semper sunt parati ad decipendum. Hierem. 5. Pharetra eius quasi sepulchrum patens. Tertio, quantum ad eorum oppressionem, [linguis suis &c.] quasi dicatur: per verba blanda ducunt ad mortem. Rom. 16. Per dulces sermones, & blonde, sed uent corda innocentum. Hierem. 9. Sa-gita vulnerans lingua eorum &c. Hac potest esse oratio iusti & ecclesie. Consequenter cum dicit [Iudica].

g [Orat pro aliis. Et primo, contra malos. Secundo, pro bo-nis, ibi. [Et larentur] Circa primum, tria facit. Primo, petit eorum iudicium. Secundo, determinat iudicij modum, ibi. [De-cidant &c.] Tertio, assignat iudicij causam, ibi. [Quoniam irri-tauerunt.] Dicit ergo [Iudica illos.] ex quo sunt mali. Sed aduer-tendum, quod duplex est iudicium: scilicet discretionis quo eti[am] boni iudicantur. Psalm. 42. Iudica me deus & dicere causam meam &c. Secundo, condemnationis. Ioan. 3. Qui non credit, iam iudicatus est. Hic loquitur de iudicio condemnationis, quo mali iudicabuntur in extremitate iudiciorum, vnde Hieronymus habet, [Condemna eos deus.]

H Sed contra Matth. 5. Orate pro persequentiibus & calum-niantibus vos.

[Respon-

F faciem tuam &c. Sed tu cum sis peccator, jides vir sanguinis, quo modo appropinquas vel adoras? Certe in timore tuo] Ecclesi. 1. Qui sine timore est, non poterit iustificari. Ideo dicit [in ti-more tuo] scilicet cum reverentia.

e [Supra petit orationem exaudi: hic proponit eam. Et pri-

mo, orat pro se. Se-cundo, pro aliis. Cir-ca primum, duo fa-cit. Primo, propo-nit orationem. Secu-do, ponit eis ratio-nem, ibi. [Quoniam no[n] est.] Circa primum, duo peti: scilicet de-duce & dirigi: & hoc

g [Domine deduc me in iustitia tua, propter inimicos meos] dirigere in conspectu tuo viam meam.

f [Quoniam non est in ore eoru[m] veritas: cor eorum vanum est. Sepulchrum patens est guttur eoru[m]] linguis suis dolose agebant.

g [Indica illos deus. Decidant a cogitationibus suis, secundum mul-titudinem impetrati eoru[m] expelle eos: quoniam irritauerunt te d[omi]n[u]s.

bus: quia si via non fu[er]a secura indigent ducatu, & non est dubium. In mundo vnde sunt hostes. Psalm. 141. In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum milii. Item ignota est via. Job. 3. Viro cuius abscondit e[st] via &c. Et ideo primo peti: [Domine deduc me in iustitia tua] secundum iustitiam tua, vel ut ambulet in tua iustitia: & hoc [propter inimicos meos].

Psal. 142. Spiritus tuus bonus deducit me in terram rectam: propter nomen tuum domine uiificabis me in aquitatem tua. [Di-ridge in conspectu tuo viam meam.] Alia translatio habet. [Di-ridge in conspectu meo viam meam.] Prima concordat cum Hiero-nomo. Secunda, cum graco: sed tamen id est sensus, quasi dicit. Domine sum in via occulta. Prover. 14. Est via qua videatur homini recta, nouissima autem deducit ad mortem: & ideo [Di-ridge in conspectu tuo] id est secundum tuam p[ro]uidentiam, quia tibi nihil est occultum. Vel in conspectu tuo, vt tibi semper placeam. Vel [in conspectu meo viam tuam]. vt scilicet semper in corde meo, vt te semper sequi possim. Deinde cum subiungit [Quoniam].

f [A]signat rationem peritonis, & describit inimicos & per-eculum inimicorum. Primo, ex defectu boni. Secundo, ex abunda-nia mali, ibi, quia [cor eorum &c. Defectus quidem est, quia si seruarent pacem possem eis pacificari & secundum incedere. Sed non est in ore eorum veritas] quia aliud habent in ore, & aliud in corde. Osee. 4. Non est veritas: & ideo non possum secure in-cedere. Item ex abundantia mali. Et primo, quantum ad meditationem cum dicti [cor eorum vanum est] id est vana meditan-tur, ad quae attingere non possunt: scilicet decipere pauperes qui custodiunt a te. Ecl. 11. Multa infida sunt dolos. Secun-dum, ex audititate: quia [sepulchrum patens est guttur eorum] gut-tur seruit ad gulfum & locationem. Vno modo potest legi, & exponatur secundum quod ordinatur ad locationem, quae dicatur. [Guttur eorum est sepulchrum patens.] Nam sicut sepulchrum est locus mortuorum, & de eo egreditur fator, ita locationes eorum mortis tantum alios: vel spiritualiter, vel corporaliter. 1. Corin-thi. 15. Corumpunt bonos mores colloquia prava. Item fe-tida sunt eloqui talium, quia turpia loquuntur. Ecl. 11. Era-stant praecordia fonsitentia. Alio modo vt exponatur quantum ad confectionem & auditatem: & hoc postulamus accipere vel ad literam & sic sunt [sepulchrum patens] quia sunt voraces. Et propter hoc ut implante voracitatem suam adulantur, & inique agunt. Vel figuraler: & sicut sepulchrum quantum est de paratu[m] est ad suscipiendum mortuos, sic isti semper sunt parati ad decipendum. Hierem. 5. Pharetra eius quasi sepulchrum patens. Tertio, quantum ad eorum oppressionem, [linguis suis &c.] quasi dicatur: per verba blanda ducunt ad mortem. Rom. 16. Per dulces sermones, & blonde, sed uent corda innocentum. Hierem. 9. Sa-gita vulnerans lingua eorum &c. Hac potest esse oratio iusti & ecclesie. Consequenter cum dicit [Iudica].

g [Orat pro aliis. Et primo, contra malos. Secundo, pro bo-nis, ibi. [Et larentur] Circa primum, tria facit. Primo, petit eorum iudicium. Secundo, determinat iudicij modum, ibi. [De-cidant &c.] Tertio, assignat iudicij causam, ibi. [Quoniam irri-tauerunt.] Dicit ergo [Iudica illos.] ex quo sunt mali. Sed aduer-tendum, quod duplex est iudicium: scilicet discretionis quo eti[am] boni iudicantur. Psalm. 42. Iudica me deus & dicere causam meam &c. Secundo, condemnationis. Ioan. 3. Qui non credit, iam iudicatus est. Hic loquitur de iudicio condemnationis, quo mali iudicabuntur in extremitate iudiciorum, vnde Hieronymus habet, [Condemna eos deus.]

H Sed contra Matth. 5. Orate pro persequentiibus & calum-niantibus vos.

Rеспondeo. Dicendum, quod propheta in sua prophetia non loqueratur voluntate propria, Pet. 1. Nō voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritus sancto &c. Et ideo que proferebant dicebat ēm intellectum diuinū iustitiae: & ideo ha-erant magis predicationes futurorum, quam orationes eoru[m]: unde [Iudica] id est, scio quod iudicabis.

h [Et latentur omnes qui spe-rant in te: in aeternum exultabūt, & habitab[us] in eis. Et gloriabun-tur in te omnes, qui diligunt no-men tuum.]

i [Quoniam tu benedices iusto. Domine, vt scuto bona volūtatis tua coronasti nos.]

j [Omine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.]

k Septem p[ro]uidentiarū. Qui septem sunt propter septem dona sancti spiritus, per quem quis p[ro]uidenti: & omnes incipiunt a luctu & terminantur in laetitiam: quia per planctum p[ro]uidentia per-venitur ad regnum gloriae. Matth. 5. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Titulus talis est. In fine psalmi David pro-octaua. Hieronymus transl. Victor in psalmis super octaua canticum David. De isto titulo relat videtur, quid sibi velit hoc quod dicitur pro octaua. Nam cetera exposta sunt. Scindamus ergo, quod tituli istud facilius partim secundum ea quae tunc agebantur, & partim secundum ea quae contigeruntur. Habetur enim in historia Leuit. 23, quod in mense septimo Iudei faciebant festum tabernaculorum septem diebus: & octaua dies in terminis erat celeberrimus. Erat enim dies certus collectus: quae habebant pro necessariis ad cultum diuinū & pauperibus. Et forte David fecit hunc psalmum in ita solennitate, & dicebatur in octaua die. Pertinet autem festum istud ad misterium: quia per octaua significatur resurrexio, quando colliguntur omnes a qua tuor ventis a summo terra v[er]e v[er]e ad summum celi, Matth. 13. Vel dicitur octaua propter quartundam festum opinionem: qui dicebant quod post septem millia annorum futura esset resurrexio, domino ad iudicium veniente. Sed nulli hoc tempus notum existit. Aet. 1. Non est vestrum nosse tempora vel momenta &c. De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli celorum nisi pater solus. Vide ad ratiōne est, quare per octauam designatur resurrexio: quia in presenti facilius duplex vita est. Vna qua vacat homo rebus corporalibus, alia spiritualibus. Prima vita, significatur per quaternarium, quia est numerus corporum: ut etiam dixit Plato: quia per ipsum significantur dimensiones. In solidis namque primus numerus corporalis est pyramis, ut tradidit Boethius in arithmeticā sua. Cū igitur pyramis illa sit prima, quae triangula basi in altitudinem le tollit, sequitur quod quaternarius sit primus numerus solidus: ut verbi gratia, posito triangulo super tres angulos erigantur lineæ: & ad unum medium punctum vertices iungantur fit pyramidis: cuius basis est vni triangulum, latera vero triangula. Secunda vero vita, qua spiritualis est, significatur per trinarium. Nam in planis figuris, ternarius primus numerus superficiali existit. Et idem Boethius in eo d[omi]no dicit. Est enim prima superficies triangulatus omni prorsus crassitudine carens. Septenarius quod ex huiusmodi quatenario & trinario constituitur, succedit octaua resurrexio, corporum scilicet & animarum. In gloriam vero v[e]t[er]a ratio significatur, ut dicitur quod ad corpus pertinet quaternarius: quia constat ex quatuor elementis & quatuor affectibus qualitatibus, scilicet frigida & humida, calida, & frigida: & quatuor temporibus administratur Vere: Ascarate: Autumno: & hyeme. Ad animam vero pertinet trinarius propter tres vires animarum, scilicet rationabilem: trascibilem: & concupiscibilem. Peracta vero virtus vita scilicet corporali & spirituali quasi septemtrionali numero trascibit, venient dies iudicii & suis vnicuique pro meritis suis reddetur. Vel ideo per octauam significatur resurrexio, quia octaua aetate erit. Nam prima aetas, currit ab Adam usque ad Noe. Secunda, a Noah que ab Abraham. Tertia, ab Abraham usque ad David. Quarta, a David usque ad transmigrationem Babylonis. Quinta, a transmigratione Babylonis usque ad Christum. Sexta, a christo usque ad finem mundi: currit simul sexta & septima aetas. Si quiscentius & laborantium: & post has erit octaua aetas resurgentium. Dividitur autem psalmus iste in tres partes. Primo enim, ponit p[ro]uidentia, Secundo, p[ro]uidentia fletus, ibi. [Labora &c.] Tertio, v[er]iisque fletus, ibi. [dicedite] Sed homo existens in peccato, tria incommoda patitur a quibus petit liberari. Primum est, peruersitas actus. Secundum est, vulneratio naturae & debilitas. Tertiū, teatua poenitentia. Primo ergo petit liberari a primis: & ideo dicit [Dominne ne in furore &c.] Secundo, contra secundum: & ideo addit orans. [Misere mei &c.] Tertio, contra tertium: & ideo subiungit [sed tu domine &c.] Dicit ergo

te pro corona. Dicit ergo [Scuto bona voluntatis tua coronasti nos] quasi dicat. Pro scuto coronacionis nostrae habemus bonam voluntatem tuam quae nos hic defendit, & ibi coronat.

In precedentem Psalmum, petiit David ut deduceretur in via iusti

pp[er] inimicos

hic autem vt lapsus reparetur. Et videtur hic psalmus exprimeret affectus hominis, qui pro peccatis castigatus & in manibus inimicorum datus, penitentia peracta liberationem obtinuit: & ideo hic est primus psalmus

In finem in carminibus pro-octaua.

a PSAL. DAVID. VI.

Omne ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

B septem p[ro]uidentiarū. Qui septem sunt propter septem dona sancti spiritus, per quem quis p[ro]uidenti: & omnes incipiunt a luctu & terminantur in laetitiam: quia per planctum p[ro]uidentia per-venitur ad regnum gloriae. Matth. 5. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Titulus talis est. In fine psalmi David pro-octaua. Hieronymus transl. Victor in psalmis super octaua canticum David. De isto titulo relat videtur, quid sibi velit hoc quod dicitur pro octaua. Nam cetera exposta sunt. Scindamus ergo, quod tituli istud facilius partim secundum ea quae tunc agebantur, & partim secundum ea quae contigeruntur. Habetur enim in historia Leuit. 23, quod in mense septimo Iudei faciebant festum tabernaculorum septem diebus: & octaua dies in terminis erat celeberrimus. Erat enim dies certus collectus: quae habebant pro necessariis ad cultum diuinū & pauperibus. Et forte David fecit hunc psalmum in ita solennitate, & dicebatur in octaua die. Pertinet autem festum istud ad misterium: quia per octaua significatur resurrexio, quando colliguntur omnes a qua tuor ventis a summo terra v[er]e v[er]e ad summum celi, Matth. 13. Vel dicitur octaua propter quartundam festum opinionem: qui dicebant quod post septem millia annorum futura esset resurrexio, domino ad iudicium veniente. Sed nulli hoc tempus notum existit. Aet. 1. Non est vestrum nosse tempora vel momenta &c. De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli celorum nisi pater solus. Vide ad ratiōne est, quare per octauam designatur resurrexio: quia in presenti facilius duplex vita est. Vna qua vacat homo rebus corporalibus, alia spiritualibus. Prima vita, significatur per quaternarium, quia est numerus corporum: ut etiam dixit Plato: quia per ipsum significantur dimensiones. In solidis namque primus numerus corporalis est pyramis, ut tradidit Boethius in arithmeticā sua. Cū igitur pyramis illa sit prima, quae triangula basi in altitudinem le tollit, sequitur quod quaternarius sit primus numerus solidus: ut verbi gratia, posito triangulo super tres angulos erigantur lineæ: & ad unum medium punctum vertices iungantur fit pyramidis: cuius basis est vni triangulum, latera vero triangula. Secunda vero vita, qua spiritualis est, significatur per trinarium. Nam in planis figuris, ternarius primus numerus superficiali existit. Et idem Boethius in eo d[omi]no dicit. Est enim prima superficies triangulatus omni prorsus crassitudine carens. Septenarius quod ex huiusmodi quatenario & trinario constituitur, succedit octaua resurrexio, corporum scilicet & animarum. Peracta vero virtus vita scilicet corporali & spirituali quasi septemtrionali numero trascibit, venient dies iudicii & suis vnicuique pro meritis suis reddetur. Vel ideo per octauam significatur resurrexio, quia octaua aetate erit. Nam prima aetas, currit ab Adam usque ad Noe. Secunda, a Noah que ab Abraham. Tertia, ab Abraham usque ad David. Quarta, a David usque ad transmigrationem Babylonis. Quinta, a transmigratione Babylonis usque ad Christum. Sexta, a christo usque ad finem mundi: currit simul sexta & septima aetas. Si quiscentius & laborantium: & post has erit octaua aetas resurgentium. Dividitur autem psalmus iste in tres partes. Primo enim, ponit p[ro]uidentia, Secundo, p[ro]uidentia fletus, ibi. [Labora &c.] Tertio, v[er]iisque fletus, ibi. [dicedite] Sed homo existens in peccato, tria incommoda patitur a quibus petit liberari. Primum est, peruersitas actus. Secundum est, vulneratio naturae & debilitas. Tertiū, teatua poenitentia. Primo ergo petit liberari a primis: & ideo dicit [Dominne ne in furore &c.] Secundo, contra secundum: & ideo addit orans. [Misere mei &c.] Tertio, contra tertium: & ideo subiungit [sed tu domine &c.] Dicit ergo

[Domine]

IN DAVIDEM

Domine ne in furore tuo] A malis actibus liberat aliquis alii-
quem, arguendo verbis & corripiendo penit. & virtumque facit
deus. Sed argutio quandoque fit ad emendationem, & hoc est [in
misericordia] Psalm. 1. 40. Corripere me iustus &c. Quandoque
ad condemnationem & hoc est ira: & ideo dicit [Domine argua
me] sed [non in fu-
tore] quia hoc est vin-
dicate: & hoc fieri in
iudicio, quando di-
cet Matth. 25. Disce-
dere a me maledicti
&c. Esuriui n. &c.
Esa. 3. Ardens furor
eius: & grauis ad por-
tandum &c. Modo
autem arguit sed non
in furore: quia ad
emendandum arguit,
& non ad condemnandum: & hoc petit iste cum dicit [neque in
ira tua corripias me] quasi dicat. Corripe me, sed non in ira vel
in furore, sed per flagella temporalia. Aug. Hic vix hic seca, vt in
eternum parcas. Hier. 10. Corripe me verontamen non in iudi-
cio. Deinde cum dicit [Miserere]

b. [Miserere mei domine quoniam
infirmitus sum: sana me domine,
quoniam cōturbata sunt ossa mea.
Et anima mea turbata est valde:
sed tu domine viquequo] Con-
uertere domine, & eripe animam
meam: salvum me fac propter mi-
sericordiam tuam.

c. [Quoniam non est in morte qui
memor sit tui] Quoniam non est in morte qui

ea non fuit memor in vita. Et hoc ideo, quia aia rationalis non ha-
bet flexibilitatem arbitrii post mortem. Ecclesi. 11. Siue ceci-
derit lignum ad aquilonem, sive ad aquilonem, in quocunque lo-
co cecidit ibi erit. Secundum periculum est, quia in inferno est
obstinatio & non est ibi confessio: illa scilicet de qua dicit aposto-

lus Rom. 16. Ore au-
te sit confessio ad sa-
lutem: & ideo dicit

[in inferno autem qui
cōturbatur cibis] Vel
aliter [in morte] scili-
cet peccati. [qui
memor sit tui] quasi
deprecator.

e. [Turbatus est a furore oculus
meus: inueterauit inter omnes ini-
micos meos.] ne consentiam: quia
in peccato meo non
ero memor tui. Da-

nialis. 13. Declinauerunt oculos suos vt non videntur calum:
nec recordantur iudiciorum iustorum. [in inferno autem] idest
in profundo peccatorum. [qui cōturbatur tibi] Proverb. 9.
Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemner. De-
inde cum dicit [Laborauit]

b. [Petit liberari a secundo] cetera a vulneratione nature &
debilitate. Et primo, in generali infirmitatem exponit. Secun-
do, in speciali, ibi [sana &c.] Dicit ergo [Miserere mei domine
quoniam infirmitus sum] Peccatum est spiritualis infirmitas. Nā
infirmitas corporalis, ex solutione debita proportionis humorū
accidit. Sic quando affectiones animes non sunt proportionatae,
est ibi spiritualis agitudo: & ideo dicit [infirmitus sum] Globo.
Infirmitus sum natura & virtute, adeo quod justitiam tuam suffi-
ciente nequeo. Sapien. 9. Seruus tuus ego sum: & filius ancilla-
tus, homo infirmus & exigui temporis: & minor ad inelle-
ctum iudicii, & legum. Deinde cum dicit [sana &c.] exponit
in speciali quomodo sit infirmus: & hoc duplicit. Primo, quia
amisit suam fortitudinem. Secundo, quia perdidit suam dif-
ficationem, ibi [Et anima mea turbata est &c.] Dicit ergo [sana me
domine] Hierem. 17. Sana me domine & sanabor &c. Quia si
homo est liber a peccato, aptus est ad retinendum gratiam &
virtutes quae sunt fortitudine hominis: & ideo [sana me domine]
Et hoc ora, quia [ossa mea] idest fortitudine mea, anima scilicet
mox virtus & fortitudo. [turbata est] Item turbatur discretio,
in quantum peccatori videtur recte agere cum peccat: & ideo di-
cit. [Et anima mea turbata est valde] quia peruersum habet iudicium
de agendum: ut scilicet quod bonum est iudicet esse malum
& econuerso. Deinde cum dicit. [sed tu domine &c.] Orat con-
tra reatum damnationis. Vbi tria facit. Primo enim, ostendit pe-
riculum imminere. Secundo, petit auxilium gratiae, ibi. [Con-
uertere] Tertio, exponit periculum imminens, ibi. [Quoniam non
est in morte &c.] Dicit ergo [infirmitus sum] non possum per me
sumgere. [sed tu domine] qui potes. [viquequo] non exaudies? Psalm. 1. v. Viquequo domine obliuisceris me in fine &c. In hoc I
videbatur periculum sibi, quod non conuerterebat. Ecclesi. 5.
Ne tardes conuertiri ad dominum, & ne differas de die in diem:
sabitu enim veniet ira illius, & in tempore vindictae disperdet te.
Abacuch. 1. Viquequo clamabo & non exaudies, vociferabor
ad te verum patrem: & non sanabis &c. quia dicas. Quandiu
ero in peccato & non dabis auxilium vt relurgam? & ideo petit
auxilium dicens. [Conuertere] Et tangit tria: scilicet con-
versionem, eripcionem, & saluationem. Oculus hominis non
illuminatur a sole nisi habeat directam oppositionem ad illum:
ita anima si debet recipere lumen divinum debet habere directam
oppositionem ad deum: & huiusmodi directus aspectus semper est
paratus a deo: sed homo auerterit se, & oportet quod deus con-
seruat inquitur sibi prius conuerterit ad nos, conuertendo nos ad se:
& ideo dicit. [Conuertere] Tren. 4. Conuerte nos domine & co-
uertemur ad te &c. Si aliquis compeditus traheretur ad suspen-
dum ac videtur aliquem de quo consideret, rogarat attente ac
diceret, eripe me. Hoc modo orat iste dicens. [Eripe animam me-
am] quasi dicat eripe me tractum ad peccatum, ductum ad mor-
tem. Proverb. 14. Erue eos qui ducunt ad mortem. Psalm. 68.
Eripe me de luto vt non infingas &c. Colos. 1. Erupit nos de
potestate tenebrarum. Item, [Saluum me fac] Postquam libera-
ueris me a malis perducet ad salutem. Psalm. 62. In ipso salutare
meum: & hoc non propter meritam mea, sed propter misericordiam
tuam] ad Titum 3. Non ex operibus iustitiae quae fecimus
nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Deinde cu
dicit. [Quoniam].

e. [Ostendit periculum imminens. Et primo, periculum præ-
cis mortis, scilicet naturalis. Secundo, damnacionis æternæ a qua
non est reditus, vnde [Quoniam non est in morte] idest post mor-
tem. qui memor sit tui] scilicet cogitando bonitatem tuam, si de

P S A L M . VII.

Glor. Seruamus operibus noui hominis, idest christi, quia non A
nostris viribus vel lege attingimus, sed gratia spiritus sancti. Scientes quia verus homo noster simus crucifixus est. Roman. sexto. Ut destruktur corpus peccati, vt ultra non seruamus peccato. Per quam teruitatem reducitur quis in veru-
flatem peccati, mem-
brum factus veteris

f. [Discedite a me omnes qui ope-
ramini iniquitatem: quoniam exau-
diuit dominus vocem fetus mei.

Exaudiuit dominus deprecationem
meam: dominus orationem mea-
suscepit.

g. [Erubescant & conturbentur
deformati in nouita-
tē &c. Nouum homi-
num, scilicet chistū:
videlicet, invitantes
hanc verutatem &

deformitas miserias, propheta sub interrogazione deplorat
dicens. Baruchi. 3. Quid est Israel quod in terra inimico-
rum es? In ueterali in terra aliena & cetera. Et consonat ei
quod hic dicitur [in ueterali inter omnes inimicos meos] vel dæ-
mones: vel omnia peccata quibus omnibus consensi: & sic hoc
quod dicit [in ueterali] secundum hunc sensum est materia ge-
nitrix, quia dicit: ideo [lauabo &c.] quia [in ueterali] vetera
hominem limitatus, vitiis omnibus me subiiciens: & tunc hoc
quod dictum est [Turbatus est &c.] referunt ad statum pauperis.
Vel potest referri ad materiam iustitiae: & hoc quantum ad
statum peccati, quasi dicit: ideo [in ueterali] idest peccavi, quia
[oculus meus] idest caro mea turbata est [a furore] idest ab im-
petu paucis. Psalm. 57. Supercedeit ignis, scilicet concipi-
scientia secundum glor. Angustini. Et non viderunt solem, scilicet
luctum & stratum: & haec duo licet pro eodem accipi-
tur, tamen proprietatem sequuntur. Stratum dicitur pannus, qui
sternuntur in lecto. Lectum, illud quod subtilis ponitur: & dicitur
lectus ab elongando, scilicet stramina & similia, vnde fit lectus. Per
hoc ergo quod dicit [lauabo per singulas noctes lectum meum]
dat intelligere quod qualibet nocte surgebat & appodiatus iuxta
lectum plorabat. Litera Hieronymi est. Natare faciam lectum
meum] & est parabolica locutio. Vel [natare faciam] id est ad
modum natantis faciam habere ex inquietudine mea in eo. Di-
citur autem, [lachrymis strarum meum rigabo] quia etiam in le-
cto iacent plorando perfundebat pannos lecti, qui irriguum
lachrymarum. Moraliter lectus in quo homo quiete est & con-
ficiencia: hanc lauit homo per lachrymas in penitentia. Hierem. 4.
Et hoc ora, quia [ossa mea] idest fortitudine mea, anima scilicet
mox virtus & fortitudo. [turbata est] Item turbatur discretio,
in quantum peccatori videtur recte agere cum peccat: & ideo di-
cit. [Et anima mea turbata est valde] quia peruersum habet iudicium
de agendum: ut scilicet quod bonum est iudicet esse malum
& econuerso. Deinde cum dicit. [sed tu domine &c.] Orat con-
tra reatum damnationis. Vbi tria facit. Primo enim, ostendit pe-
riculum imminere. Secundo, petit auxilium gratiae, ibi. [Con-
uertere] Tertio, exponit periculum imminens, ibi. [Quoniam non
est in morte &c.] Dicit ergo [infirmitus sum] non possum per me
sumgere. [sed tu domine] qui potes. [viquequo] non exaudies?

Psalm. 57. Supercedeit ignis, scilicet concipi-
scientia secundum glor. Angustini. Et non viderunt solem, scilicet
luctum & stratum: & haec duo licet pro eodem accipi-
tur, tamen proprietatem sequuntur. Stratum dicitur pannus, qui
sternuntur in lecto. Lectum, illud quod subtilis ponitur: & dicitur
lectus ab elongando, scilicet stramina & similia, vnde fit lectus. Per
hoc ergo quod dicit [lauabo per singulas noctes lectum meum]
dat intelligere quod qualibet nocte surgebat & appodiatus iuxta
lectum plorabat. Litera Hieronymi est. Natare faciam lectum
meum] & est parabolica locutio. Vel [natare faciam] id est ad
modum natantis faciam habere ex inquietudine mea in eo. Di-
citur autem, [lachrymis strarum meum rigabo] quia etiam in le-
cto iacent plorando perfundebat pannos lecti, qui irriguum
lachrymarum. Moraliter lectus in quo homo quiete est & con-
ficiencia: hanc lauit homo per lachrymas in penitentia. Hierem. 4.
Et hoc ora, quia [ossa mea] idest fortitudine mea, anima scilicet
mox virtus & fortitudo. [turbata est] Item turbatur discretio,
in quantum peccatori videtur recte agere cum peccat: & ideo di-
cit. [Et anima mea turbata est valde] quia peruersum habet iudicium
de agendum: ut scilicet quod bonum est iudicet esse malum
& econuerso. Deinde cum dicit. [sed tu domine &c.] Orat con-
tra reatum damnationis. Vbi tria facit. Primo enim, ostendit pe-
riculum imminere. Secundo, petit auxilium gratiae, ibi. [Con-
uertere] Tertio, exponit periculum imminens, ibi. [Quoniam non
est in morte &c.] Dicit ergo [infirmitus sum] non possum per me
sumgere. [sed tu domine] qui potes. [viquequo] non exaudies?

Psalm. 57. Supercedeit ignis, scilicet concipi-
scientia secundum glor. Angustini. Et non viderunt solem, scilicet
luctum & stratum: & haec duo licet pro eodem accipi-
tur, tamen proprietatem sequuntur. Stratum dicitur pannus, qui
sternuntur in lecto. Lectum, illud quod subtilis ponitur: & dicitur
lectus ab elongando, scilicet stramina & similia, vnde fit lectus. Per
hoc ergo quod dicit [lauabo per singulas noctes lectum meum]
dat intelligere quod qualibet nocte surgebat & appodiatus iuxta
lectum plorabat. Litera Hieronymi est. Natare faciam lectum
meum] & est parabolica locutio. Vel [natare faciam] id est ad
modum natantis faciam habere ex inquietudine mea in eo. Di-
citur autem, [lachrymis strarum meum rigabo] quia etiam in le-
cto iacent plorando perfundebat pannos lecti, qui irriguum
lachrymarum. Moraliter lectus in quo homo quiete est & con-
ficiencia: hanc lauit homo per lachrymas in penitentia. Hierem. 4.
Et hoc ora, quia [ossa mea] idest fortitudine mea, anima scilicet
mox virtus & fortitudo. [turbata est] Item turbatur discretio,
in quantum peccatori videtur recte agere cum peccat: & ideo di-
cit. [Et anima mea turbata est valde] quia peruersum habet iudicium
de agendum: ut scilicet quod bonum est iudicet esse malum
& econuerso. Deinde cum dicit. [sed tu domine &c.] Orat con-
tra reatum damnationis. Vbi tria facit. Primo enim, ostendit pe-
riculum imminere. Secundo, petit auxilium gratiae, ibi. [Con-
uertere] Tertio, exponit periculum imminens, ibi. [Quoniam non
est in morte &c.] Dicit ergo [infirmitus sum] non possum per me
sumgere. [sed tu domine] qui potes. [viquequo] non exaudies?

Psalm. 57. Supercedeit ignis, scilicet concipi-
scientia secundum glor. Angustini. Et non viderunt solem, scilicet
luctum & stratum: & haec duo licet pro eodem accipi-
tur, tamen proprietatem sequuntur. Stratum dicitur pannus, qui
sternuntur in lecto. Lectum, illud quod subtilis ponitur: & dicitur
lectus ab elongando, scilicet stramina & similia, vnde fit lectus. Per
hoc ergo quod dicit [lauabo per singulas noctes lectum meum]
dat intelligere quod qualibet nocte surgebat & appodiatus iuxta
lectum plorabat. Litera Hieronymi est. Natare faciam lectum
meum] & est parabolica locutio. Vel [natare faciam] id est ad
modum natantis faciam habere ex inquietudine mea in eo. Di-
citur autem, [lachrymis strarum meum rigabo] quia etiam in le-
cto iacent plorando perfundebat pannos lecti, qui irriguum
lachrymarum. Moraliter lectus in quo homo quiete est & con-
ficiencia: hanc lauit homo per lachrymas in penitentia. Hierem. 4.
Et hoc ora, quia [ossa mea] idest fortitudine mea, anima scilicet
mox virtus & fortitudo. [turbata est] Item turbatur discretio,
in quantum peccatori videtur recte agere cum peccat: & ideo di-
cit. [Et anima mea turbata est valde] quia peruersum habet iudicium
de agendum: ut scilicet quod bonum est iudicet esse malum
& econuerso. Deinde cum dicit. [sed tu domine &c.] Orat con-
tra reatum damnationis. Vbi tria facit. Primo enim, ostendit pe-
riculum imminere. Secundo, petit auxilium gratiae, ibi. [Con-
uertere] Tertio, exponit periculum imminens, ibi. [Quoniam non
est in morte &c.] Dicit ergo [infirmitus sum] non possum per me
sumgere. [sed tu domine] qui potes. [viquequo] non exaudies?

Psalm. 57. Supercedeit ignis, scilicet concipi-
scientia secundum glor. Angustini. Et non viderunt solem, scilicet
luctum & stratum: & haec duo licet pro eodem accipi-
tur, tamen proprietatem sequuntur. Stratum dicitur pannus, qui
sternuntur in lecto. Lectum, illud quod subtilis ponitur: & dicitur
lectus ab elongando, scilicet stramina & similia, vnde fit lectus. Per
hoc ergo quod dicit [lauabo per singulas noctes lectum meum]
dat intelligere quod qualibet nocte surgebat & appodiatus iuxta
lectum plorabat. Litera Hieronymi est. Natare faciam lectum
meum] & est parabolica locutio. Vel [natare faciam] id est ad
modum natantis faciam habere ex inquietudine mea in eo. Di-
citur autem, [lachrymis strarum meum rigabo] quia etiam in le-
cto iacent plorando perfundebat pannos lecti, qui irriguum
lachrymarum. Moraliter lectus in quo homo quiete est & con-
ficiencia: hanc lauit homo per lachrymas in penitentia. Hierem. 4.
Et hoc ora, quia [ossa mea] idest fortitudine mea, anima scilicet
mox virtus & fortitudo. [turbata est] Item turbatur discretio,
in quantum peccatori videtur recte agere cum peccat: & ideo di-
cit. [Et anima mea turbata est valde] quia peruersum habet iudicium
de agendum: ut scilicet quod bonum est iudicet esse malum
& econuerso. Deinde cum dicit. [sed tu domine &c.] Orat con-
tra reatum damnationis. Vbi tria facit. Primo enim, ostendit pe-
riculum imminere. Secundo, petit auxilium gratiae, ibi. [Con-
uertere] Tertio, exponit periculum imminens, ibi. [Quoniam non
est in morte &c.] Dicit ergo [infirmitus sum] non possum per me
sumgere. [sed tu domine] qui potes. [viquequo] non exaudies?

Psalm. 57. Supercedeit ignis, scilicet concipi-
scientia secundum glor. Angustini. Et non viderunt solem, scilicet
luctum & stratum: & haec duo licet pro eodem accipi-
tur, tamen proprietatem sequuntur. Stratum dicitur pannus, qui
sternuntur in lecto. Lectum, illud quod subtilis ponitur: & dicitur
lectus ab elongando, scilicet stramina & similia, vnde fit lectus. Per
hoc ergo quod dicit [lauabo per singulas noctes lectum meum]
dat intelligere quod qualibet nocte surgebat & appodiatus iuxta
lectum plorabat. Litera Hieronymi est. Natare faciam lectum
meum] & est parabolica locutio. Vel [natare faciam] id est ad
modum natantis faciam habere ex inquietudine mea in eo. Di-
citur autem, [lachrymis strarum meum rigabo] quia etiam in le-
cto iacent plorando perfundebat pannos lecti, qui irriguum
lachrymarum. Moraliter lectus in quo homo quiete est & con-
ficiencia: hanc lauit homo per lachrymas in penitentia. Hierem. 4.
Et hoc ora, quia [ossa mea] idest fortitudine mea, anima scilicet
mox virtus & fortitudo. [turbata est] Item turbatur discretio,
in quantum peccatori videtur recte agere cum peccat: & ideo di-
cit. [Et anima mea turbata est valde] quia peruersum habet iudicium
de agendum: ut scilicet quod bonum est iudicet esse malum
& econuerso. Deinde cum dicit. [sed tu domine &c.] Orat con-
tra reatum damnationis. Vbi tria facit. Primo enim, ostendit pe-
riculum imminere. Secundo, petit auxilium gratiae, ibi. [Con-
uertere] Tertio, exponit periculum imminens, ibi. [Quoniam non
est in morte &c.] Dicit ergo [infirmitus sum] non possum per me
sumgere. [sed tu domine] qui potes. [viquequo] non exaudies?

Psalm. 57. Supercedeit ignis, scilicet concipi-
scientia secundum glor. Angustini. Et non viderunt solem, scilicet
luctum & stratum: & haec duo licet pro eodem accipi-
tur, tamen proprietatem sequuntur. Stratum dicitur pannus, qui
sternuntur in lecto. Lectum, illud quod subtilis ponitur: & dicitur
lectus ab elongando, scilicet stramina & similia, vnde fit lectus. Per
hoc ergo quod dicit [lauabo per singulas noctes lectum meum]
dat intelligere quod qualibet nocte surgebat & appodiatus iuxta
lectum plorabat. Litera Hieronymi est. Natare faciam lectum
meum] & est parabolica locutio. Vel [natare faciam] id est ad
modum natantis faciam habere ex inquietudine mea in eo. Di-
citur autem, [lachrymis strarum meum rigabo] quia etiam in le-
cto iacent plorando perfundebat pannos lecti, qui irriguum
lachrymarum. Moraliter lectus in quo homo quiete est & con-
ficiencia: hanc lauit homo per lachrymas in penitent

IN DAVIDEM

Circa primum, tria facit. Primo, praemittit orantis affectionem. Secundo, proponit petitionem [Saluum me fac] Tertio, petitionis rationem, [Nequando rapiat] Affectus oratus est ut speret in domino, Eccle. 2. Quia nullus sperauit in domino & consufus est: & ideo dicit, [In te sperau] Petatio est duplex: petit enim saluari & liberari secundi.

Dion. Liberari est remoueri a malo. Salvare cōsiderari in bonis. Sic ergo petit quod saluetur a corruptio ne hostium & libera reetur ab eis. Et pōt̄ intelligi de corporalibus hostib⁹ & de spiritualibus, quasi di-

videt leo animam meam: dum non est qui redimat, neque qui saluū faciat. Domine deus meus si feci istud: si est iniquitas in manibus meis. Si reddidi retribuentibus mihi mala.

b. **Decidam** merito ab inimicis meis inanis. Persequatur inimi-

cus animam meam & comprehen-

d. **Exalte** in terra vitam

e. **Exurge** domine in ira tua: &

f. **Exurge domine** in finibus inimicorum meo

rum. Et exurge domine deus meus in precepto quod mandasti: &

g. **Exalte** in finibus inimicorum meo

rum. Et pp hanc in altum regredere.

F dū. [Cōprehendat] quantū ad tertiu. [Et cōculcer] vel occidēdo, vel totaliter me proficerat. Quād ad gloriā subiungit. [& gloriā meā &c.] Ac si dicere, Quicquid sit illud in quo gloriatur, redigatur in puluorem & dispergatur. Mystice inimicus diabolus persequens tentando. Tren. 4. Velociores fuerunt persecuto-

ri & liberari secundi.

Dat, & conculcer in terra vitam peccati. Tren. 1. Omnes persecutores ei apprehenderunt eā, inter angulias. [Cōculcer] per contuetudinem & contemptum. Esa. 5. Incurvare ut transcamus. Gloria hominis duplex est naturalis scilicet, & spiritualis. De pri-

ma. 1. Corinth. 11. Vir non debet, idest mens, velare caput suū: quia gloria & imago dei est. De secunda 2. Corin. 1. Gloria nostra hac est testimonium conscientiae nostrae. Gloriam ergo hominis deducit diabolus in puluere, quia imago dei depuratur: quia maculatus. 1. Thim. 4. Cauteriatam habentes conscientiam. Psal. 72. Domine in ciuitate tua, imaginē ipsorum ad nihilum rediges.

c. [Supra propositus orationem pro se perens liberari & saluari.] Hic peti contra inimicos: vbi duo facit. Primo, peti eorum punitionem. Secundo, punitionis fructum, ibi [& exaltare] Legamus primo literam secundum historiam, sicut, potius competere David. [Exurge] Duobus generibus hominum dicitur, dormienti, & iacenti. Deus autem quando peccata non punit dormire videtur, quasi non haberet prudentie vigilantium. Psal. 43. Exurge, quare obdormis domine. Item quando non punit videatur impotens facere: sed tunc surgere videatur, quando potest manifeste aduersarios puniēdo. Esa. 2. 6. Exalte manus tua ut non videat, videant & confundantur zelantes populi, & ignis ardorem tuam deuores. [In ira] dicit, idest in punitione quae est, irae effectus. Fructum autem punitionis ponit triplicem. Vnum ex parte dei, vt deus exalteret non in se, sed in opinione hominum: quia per hoc reputatur altus & potens: & ideo dicit. [exaltare] quasi dicat. Deprime inimicos meos, & in hoc alcus apparabis. Ecl. 36. Sicut in cōpētu illorum magnificatus est in nobis, ita in conspicuo nostro &c. Et dicit. [In hībus] vt totaliter deprimit & nihil remaneat invadendo hinc eorum. Hieronymus habet. [Eleuare indignans super hostes] quasi dicat. Iraferet, & in hoc [eleuare] Alius fructus est ex parte David. Nam 1. Reg. 13. legitur. Inuenit dominus virum secundum cor suum: cui precepit vt effet dux super populum suum. Et ipse David de fēdit. 2. Reg. 6. Præcepit mihi dominus, vt sim dux &c. Hoc ergo præceptum videbatur euacuari David depresso: & ideo dicit. [Exurge in precepto quod mādā] scilicet, sim dux in regno: & ideo Hieron. habet. [Exurge ad me in iudicium quod mandasti] Alius fructus est ex parte populi. In veteri lege ordinabatur per homines, de aliis principibus populi: fed de summo principe solum dispensabatur per deum. Num. 27. Prouideat dominus deus spirituum omnis carnis hominem &c. Deut. 17. Cum intraveris terram, quam deus tuus dabit tibi & possederis eam, habitauerisque in illa, & dixeris, constitutam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes, illum constitutes principem quē dominus tuus elegerit. Ergo dominus in magno principatu, debebat sequi dignam ordinationem. Et ideo subdit [& synagoga] populorum circumdabit te] idest sequitur tuam ordinationem: vt reverterat in me, [& propter hoc in altum regredere] idest apparebit magnificenza tua, quasi dicat. Non solum propter vindictam, sed vt homines revertantur ad me: nec memor eris in iuria ciuium tuorum. Tertio, quidū inimicis beneficet: quod est tertium bonum. Vnde litera Hieronymi ha bber. [Dimisi horae meos vacuos] Rom. 12. Noli vinciri a malo, sed vincere &c. Proverb. 25. Si adiuerit inimicus tuus &c. Mar. 5. Benefacite eis qui oderūt vos. 4. Reg. 6. Regi Samaria manduit Helieus vt apponenter cibos exercitus regis Syrie, qui venerat ad capiendum eum. Appositaque est eis ciborum magna præparatio. Consequenter cum dicit. [Decidam]

b. [Determinat sibi poena que sequitur] quasi dicat. Si ista nō sunt vera quæ dico, sicut mihi ista. Et primo, ponit determinatum pecunia. Secundo, persona. Tertio, glorie. Dicit ergo quā tum ad primum. Hoc malum accidit mihi, scilicet [quidū decidā merito] idest iuste [ab inimicis] idest auferatur mihi bona mea. Iob. 32. Si adhuc membris meis macula, seram & alias comedat. Quo ad personam, tria ponit quæ homo patitur in se. Primum, persecucionem. Secundo, captivitatem. Tertio, mortem. Quantum ad primum dicit. [Persequatur] quantum ad secun-

I P S A L . VII.

A exaltetur appetit. Iob. 28. Profunda fluii scrutatus est & abscondita produxit in lucem. Sic ait. [Exaltare] idest manifestare: & sic quod nimis exaltatur occultatur, unde Act. 1. Eleuatus est & nubes suscepit eum a oculis eorum, sic [exaltare] ut officiaris Iudaicis occultus: vt te nō cognoscāt, & sic crucifigāt, & redimantur. Quādum ad secundum,

d. **Dominus iudicat** populos. Iudicat. [Exurge domi] dica me domine secundum iustitiam meam: & secundum innocentiam meam super me. Consu-

peratio. Secundo, perfec- tio. Tertio, pu- nito. Dicit ergo. [In

e. **Scrutans** corda, & renes deus. Iustum adiutorium meum a

f. & Olſedit iudicis idoneitatem. Et pri-

mo, ponit idoneitatem iudicis. Secun-

dio, confidentiam de eo concepiā, ibi, [lu-

stum adiutorii meū]

g. **Nisi** conuersi fueritis, gladiū Duo autem requiri- fūm vibrabit: arcum suum te- tendit, & parabit illum. Et in eo

h. & lelīcet vt fita piens, & vt sit iustus

Hac autem sunt in deo: & ideo iudex est idoneus. Proverb. 20. Rex qui sedet in solio iudicis, dissipat omne malum intuitu suo. Est enim sapientissimus omnī cognoscens, etiam interiora. Heb. 4.

Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Est ē iustissimus. Hiero-

4. Tu autem domine sabaoth, qui iudicās iuste. Et iuste dicit. [Scrutans corda] Hieron. habet sic. [Probator cordis & renū, deus iustus] & post sequitur alius versus. [Clypeus meus in deo].

Vbi litera nostra habet. [Iustum adiutorii &c.] Dicit ergo. [icru- tans] Triā sunt in homine. Vnde apparet, scilicet exterius opus:

& duo que latent, scilicet intentionē & delectatiō. Hac dñs nobis latet, sed deo patēt: & quia deo sunt nota, licet nobis oculata, id est dicit. [scrutans corda] quia nouit intentionē & renes] idest delectationem, vtrum scilicet delecteris in laude deīvel hominū: sed quia scrutari ei inquirere, inquirere ait est ignorātis, hoc a Deo removet: & vt olēdat quid deus eūdēget sc̄i, & dicit. [Cōsumetur &c.] conuenienter dixit [scrutans]. Quia in tribulatio ne maxime apparet conditio hominum. Deinde subintervit. In

i. Iustum adiutorium meum a domino &c.] Vbi ponitur fiducia coa- cepta de iudice a quo adiutorium est sperandum. Est enim du-

plex adiutorium dei, scilicet misericordia & aliud iustitia. Adiutorium qui liberatur a malis & peccatis est misericordia: & nō efficiuntur, quia non ex meritis. Sed quando quis iustificatur, deus perficit: & hoc est iustitia, quia respōdet aliquātē merito. De

j. Secundo pars est iustum psalmi: in qua agitur de exauditione petitionis. Et quia exauditor petitionis fit iudicio dei, id est introducit iustum iudicium. Et primo, p̄mittit ipsū. Se

k. cundo, agit de dilatione eius. [Deus iustus fortis & pacies]: numquid irascitur per singulos dies? Circa primum, tria facit.

Præmitit enim primo, iudicium. Secundo, eius modum. [Ju-

dicā de domine &c.] Tertio, iudicis idoneitatem. [scrutans cor- da & renes deus, Dicit ergo. Habeo inimicos persequentes: & peto diuino auxilio liberari. Et de hoc confido. Quia dominus iudicat populos] iudicat enim orbem terræ iniquitate & populo-los in veritate sua. Psalm. 96. Esa. 3. Stat ad iudicandum dominus, & stat ad iudicandos populos. Et nota quod postquam dicit. [Propter hanc in altum] subiungit de iudicio: quia post alē- stionem renetur ad iudicandum. Act. 1. Quemadmodum vidi

l. istis cum ascendentem in cālum, ita veniet ad iudicandum. Mo-

m. dūs iudicū ponitur in forma orationis: quia orādo ostendit quid

f. fieri in iudicio, dicens. [Iudica me] Et primo, ponit bonorum re-

tributionem. Secundo, malorum panitionem. [consumetur] In

g. iudicio duo retrahuntur: quia bonus bona, & malis mala. Qui

ergo bonus est & qui caet malis, habebit abundantiam bonorum

h. & sublationem malorum. Proverb. 1. Qui me audierit, abundan-

tia perfuerit, timore malorum sublatio. Et idem quantum ad

i. primum dicit. [Iudice me secundum iustitiam meā] scilicet qua deditis mihi secundum quidū sum iustus: & hæc iustitia est, vt

mihi retrahatur bona. Matth. 5. Beati qui elūnt & ieiūnūt: ieiūnūt: quoniam &c. Quantū ad secundum, dicit. [Secun- dūm innocentiam meā] & hæc iustitia est vt nihil mali patiar. Esa. 34. Ecce in iustitia regnabit rex, & princeps in iudicio fieri. Alia cā est. Quia nō est potes: sed hoc excludit, quia [Deus fortis] Iob. 9. Si fortitudine queritur robustissimus est. Quia ergo causa? quia. [Pasiens] & ideo dicit. Numquid irascitur &c.] idest non quilibet die puniet: sed expectat aliquātē & dissimulat.

E Sap. 1. Difflans peccata, hominum propter p̄tentia. Esa. 30. Expetat vos deus, vt misereatur vestri &c. & 2. Non in

perpetuum trituras trituras. Hieron. habet communis ro-

ta die] scilicet per sacra scriptura. Deinde cum dicit. [Nisi]

g. [Ostendit quid dominus parat se ad poenā inferendam: est si

differt ex causa. Et ponitur hac preparatio. Primo, ex parte dei

punientis. Secundo, ex parte hominis puniti, sive recipiētis, ibi.

h. [Ecce parturit] Præparatio ex parte dei describitur. Secundū p̄z

parationem hominis, contra meritum vel peccatum: quia, Odo-

i. sunt deo imp̄i & imp̄etas eius. Sap. 14. Et sicut homo prepa-

rat se gladio contra hostes qui sunt prope, sed arcu contra re-

moros, ita diuina vindicta contra eos qui videntur sibi adhære-

re: & possunt videre cauam punitionis, dicitur gladius quasi

contra propinquos, sed arcu contra remotos: & ideo non ita-

tim te puni, sed præparat se vt conuerteris. [& nisi conuersi

fuercis gladium suū &c.] idest vindictam suam. Iob. 19. Fu-

gite a facie gladii. Vt orū enim iniquitatis est gladii &c. Zach. 9.

Exhibit vt fulgor faciūlū eius, [vibrabit] ad terēndū: & ad

propria-

IN DAVIDEM

propinquos & fortius percutiat. Quia nisi per communiones homo conuertatur, fortiter percutit. Maximus Valerius. Lento gradu ad vindictam sui procedit diuina ira : tarditatemeque superbi gratiatae compensat. Hieronymus habet. [Gladium suum acutum] id est preparabit maiorem damnationem. Deutero. 32. Si acero ut fulgur gladium meum &c. Mact.

10. Non enim veni mittere pacem in terras sed gladium. Gladium Secundum glo.

Gladus dei Christus. Vibratio ergo est communitate genere in quo percutientem impati, sicut eo vindicante. Efa. 27. In die illa visitabili deus in gladio suo duro &c.

Prparat etiam se arcu, quasi ad remotos unde sarcu, fuit &c.] Et primo, agit de preparatione arcus. Secundo, sagittarum. [Et in eo parauit] Qui parat arcum, Primo, tendit. Secundo, ordinat in manu. Quantum ad primum, dicit [arcum sum] id est dimidium vindictam, quasi ex inopinata punientem. Quantum ad secundum, dicit [& parauit illum] Esa. 35. Prparata est enim ab heri. Topher a rege, prparata profunda & dilatata: ad punitendum. Secundo, agit de preparatione sagittarum [& in eo &c.] Et primo, quantum ad ipsas sagittas. Secundo, quomodo in eis aliquis magis nociu ponit, pote ignem vel venenum. Dicit ergo [& in eo] scilicet arcu, [prparauit vasa] id est instrumento mortis, feliciter occidentia Ezech. 9. Vnde quisque habet vas interitus in manu sua, [ardentibus efficit] Quia ibi aliquis habuit combituum, per quod intelligitur pena ignis aeterni: sed dicitur quod in hebreo est. [Sagittas suas persequentes me effecit] Per hanc arcum secundum Aug. in glo. intelligitur sacra scriptura. Iob. 29. Arcus meus in manu mea instaurabitur. Hie tecendit quando duritas veteris testamenti est emolliita per nonnum. Prparatus, quando exponitur [& in eo parauit vasa mortis] Vasa mortis possunt dupliciter accipi: scilicet in bono vel in malo. Hui sunt haereticorum, qui ex sacra scriptura mortem simplicibus parauit: & sic parauit, id est parari permisit. Psal. 106. Errant fecit eos &c. [effecit] id est extra factum: hoc est in apparatu politice [Sagittas] penetrabilis sententias. Psalm. 119. Sagittis potenter acuta &c. Vel in bono. [Vasa mortis] Apostoli inobedientibus. 2. Corinth. 2. Aliis tunc odor mortis in mortem. Et hos effecit apatos ad comburendum igne charitatis. Eccl. 4. Surrexit Helias quasi ignis, & verbum &c. Deinde cum dicit. [Ecce]

h. Agit de preparatione ex parte hominis puniendo. Vnde duo proponit. Pro regnum scilicet in peccatum, quo paratur scilicet ad punitionem. Et secundo, in eum poena. [Lucam &c.] In progressu peccati, tria occurrit. Malum propositum, Conatus, & Effectus. Et si iniustici David primo conceperat: sed tunc temporis erant in conatu, & post effecerunt. Propositum autem est sicut concepcion. Conatus sicut parturitio. Effectus sicut partus. Et ideo dicit. [Ecce paruit] id est nixit efficeri. [Inuictum] contra proximum. [Conceptum dolorem] quia Hierem. 9. Ut in que agerent laborauerunt. Esa. 59. Concepunt iniquitatem. Iac. 1. Concupiscencia cum conceperit parit peccatum. [Pepere] autem [iniquitatem] conceperat, quia abstulerant Hierusalem Absalon, & Achitophel cum suis complicibus [Lucam.] i. Agit de peccato. Et primo, ponit Metaphoram. Secundo, expavit eam, ibi. [Conueretur] Venatores ponunt ingenia, ut caeca plant lupos in forensi. Ipsi erantini inimici ut capiant homines exercitent ingenia sua: & hoc fit per predicationem: & ideo est sicut forena. Apud Hebreos forena dicitur lacus. Zacha. 9. Tu autem in sanguine testameti cui, eduxisti vires de lacu in quo non erat aqua. [Lucum] Iergo, id est forena profundan. [aperuit] id est excogitauit fraudem. [fodit] profunde cogitando: & hoc explendo. [Ia cidi &c.] quia cogitabat occidere, & fuit occisus. Psal. 56. Foderunt facie mea forenam &c. Et hoc exponit, quomodo meam, quia [conueretur &c.] Quia conceperunt dolor, [dolor conuertitur in caput eius], & iniquitas quam peperit, descendit in verticem] Esa. 24. Grauabit eum iniquitas sua & [Confitebor].

a. P S A L M . V I I I .

S V P R A posuit psalmum, in quo Quid orbat pro sua persecu-

tione, hic ponit psalmum ad gratiatum actionem: & primo, praimititur psalmus pro beneficio collatis toto humano generi. Secundo, alius pro beneficio collatis sibi pro destructione inimicorum, vel pro bonis concessis. Secundo, pro malis sublatris, ibi. [Cōfitebor] Nam hic exprimit affectionem hominis considerantis beneficiis dei concessis:

ni domini altissimi :

In finem pro torcularibus.

a P S A L M . D A V I D . V I I I .

D Omne dominus noster, quem admirabile est notum tuum in universa terra? Quoniam eleuata est magnificencia tua, super calos.

b. Ex ore infantium & lactentium, perfecisti laude propter inimicos

rationem habebat in festis celebrandis: & aliquid faciebat speciale ad laudem dei. Festum autem tabernaculorum precipuum erat. Et hoc fiebat in vindemis in commemorationem diuinum beneficium, quando eduxit de Aegypto filios Israel in tabernaculo, & in duxit in terram promissionis, ubi sunt fructus: & ideo oportebat quod haberet fructus pulcherrimos: quo tempore erant torcularia. Et ideo dicitur. [pro torcularibus] hoc ad literam. Sed spiritualiter torcular est ecclesia. Esa. 5. Plantauit vineam electam, torcular extulit in ea. March. 21. Plantauit vineam & fodit in ea torcular. Dicit ergo. [pro torcularibus] id est ecclesie orbis: & dicitur ecclesia torcular, quia sicut in torculari separatur vinum a vinis, sic in ecclesia boni separantur a malis operi ministrorum: & si non loco semper, affectu tamen. Eadem ratione dicitur & area: quia separatio fit granis a paleis. Item a verbis literaliter politis, separatur sensus spiritualis. Item, torcularia sunt martyria in quibus fit separatio animarum a corporibus, dum corpora eorum qui pro Christi nomine afflictione & perfectione calcatur, qualiter remaneat in terra, anima vero ad requiem in celoibus emanat. Psalmus iste, dividitur duas partes. Primo enim, psalmista admiratur diuinam excellenciam. Secundo, eius clementia, ibi, [Quid est homo] Circa primum, duo facit. Primo, ostendit maiestatem dei esse admirabilem. Secundo, esse manifestam, ibi [ex ore infantium] Circa primum, duo facit: quia primo cum mirabilem. Secundo, rationem dicti manifestat, ibi. [Quoniam eleuata &c.] Dicit ergo. [O domine] omnium Helleter. 13. Dominus omnium tu es: fed specialiter [dominus noster] qui te colimus, tibi adhaeremus. Hieronymus habet. [Dominator noster] Iudic. 8. Non dominabor veltri nec filius meus: fed dominabitur super vos dominus. [quam admirabile est nomē tuū &c.] scilicet diuinitatis. Psalm. 92. Mirabiles elationes maris & cœli. Genes. 32. Cur queris nomen meum quod est mirabile? Item, Christi incarnati. Esa. 9. Vocabitur nomen eius admirabilis. Sed numquid Iolum in Iudea ut dicunt Iudei, vel in Africa ut Donatitae non: sed [in vinea terra] Malach. 1. Ab ortu solis vestrum ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus. Ratio admirationis subiungitur. [Quoniam eleuata est magnificencia tua] quia in celis apparet magnitudo tua. Admiratur est quando aliquis vide effectum, & ignorat causam. Dupliciter est ergo: si est admirabilis: vel quia ignota totaliter, vel quia non producit effectum manifeste canam perfecte. Primum non est in deo: quia producit effectum. Ro. 1. Inuincibilis dei per ea quia facta sunt &c. Producit dico effectum, non tam manifestantem perfecte causam: & ideo remanet admirabilis: & hoc est quod dicit. [Magnificencia tua] id est laus vel virtus tua: quia potest facere magna. [Est eleuata super celos] impropotionaliter excedens factum celorum. Vnde excludit errorem dicentium, quod deus sit forma celorum. Effet enim secundum hoc, proportionatus celis. Item, dicent quod agit ex necessitate naturae: quia non extenderet se supra celos: ramen potest in infinitum maius facere: vel [super celos] id est scripturas, quia plus est quam in scripturis commendetur. Ecl. 43. Glorificantes deum quantumcumque potest, super celestib[us] adhuc & admirabilis magnificencia eius: vel [magnificencia tua] id est filius tuus deus homo. [Eleuata est] in ascensione. [Super celos] Ephes. 4. Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes celos & c. Deinde cum dicit. [Ex ore]

b. Ostendit quod est maxime manifesta. Et primo, ostendit manifestacionem. Secundo, eius rationem, ibi [Quoniam videbo]

Quod sit manifesta, probat: quia illud est manifestum quod est omnibus inditum, quantumcumque simplicibus, quasi quadam naturali cognitione. Duplex namque est genus hominum, qui conse-

P S A L M . V I I I .

e sequitur naturalē & rerum instinctū. Sicut sunt simplices, vel sapientes. Quod sapientes cognoscant deum, hoc non est magnū, sed quod simplices, sic. Sunt autem quidam qui naturalem instinc-
tum peruerunt: & isti cognitionem dei repulunt. Psal. 81. Ne-
scierunt, id est neesse voluerunt, neque intellexerunt &c. Iob.

22. Dixerunt deo te de a nobis, sciam via rū tuarū nolum⁹. De us aut facit vt per illos, id est per simpli- cies qui sequuntur na- turalem instinctum, confundantur qui peruerunt naturale in- stinctum: per infan- tes designant sim- plices. 1. Pet. 2. Sicut bus facies scilicet taberna- naculorum: quando de area & torculari col- liges fruges tuos &c. Scidem enim est, & David specialiter deo

tuos: vt destruas inimicū, & vitorē. c. Quoniam videbo celos tuos, opera digitorum tuorum: lunam & stellas, quæ tu suudisti. d. Quid est homo quod memor es eius: aut filius hominis quo- niam visitas eum? e. Minuisti eum paulominus ab angelis, gloria & honore corona- modo geniti, & rationabilis, sine do-

lo &c. Dicit ergo. [Admirabile] quidem [est nomen tuum] ita- tamen quod. [Ex ore infantium & lactentium perfecisti laude] qui interior instigas ad hoc: & hoc. [Propter inimicos tuos] qui aduerterat scietiam & cognitionem tuam. Phil. 3. Inimicos crucis Christi &c. [Vt destruas inimicū & vitorē] quæcumque persecuto- rē. Vel Pharaonem qui velit vleci contra cōfidentem nomē tuum. 2. Corin. 10. Confilia detructores & omnem altitudinem ex- tollentem se aduersus scientiam dei. Vel tyranum, qui armis impugnat nomen sanctum tuum. 1. Pet. 2. Vt beneficentes obmu- recere facias in prudentium hominum ignorantiam: hoc fecit Christus. Nam Matth. 21. de pueris Hebreorum respedit Christus, & ex eorum verbis perfecta fit laus, qui Spiritus sancti insin- uauit oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & scilicet & vici, dicit q̄ dō facit: scilicet quod memoratus est eius, & quod visitat eum. Primum, pertinet ad curam. Secun- dum, ad familiariatē specialē. Et est talis modus loquendi. Sicut si aliquis artifex fecisset magna, & inter aliqua vnum minimum, scilicet a cum, & quando fecit acutu offendit se habere eius scien- tiā. Sed quod in dispositione operum curaret de acu, esset valde mirabile. Et ideo dicit. [Quid est homo] quod inter magnas creatureas recordaris eius? Ecl. 16. Ne dicas a deo abscondas & que est anima &c. Quia propter paruitatem deus non obliu- scit eum. Sicut si aliquis homo in eis literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae. Matth. 10. Etsicut oues in medio lorum, & destru- erunt oīs inimicis Christi. 1. Co. 1. Que stulta sunt mīdi elegit isti pars, & infima & cōfidentes. Consequenter huius studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum deum. Item, hoc in apostoli qui sine literis & idiotae. At. 4. Simplices fecerunt columbae

IN DAVID E M

Sia ad Adam. Et hæc subieccio plenarie fuit ante peccatum : sed aliqua nunc iest in penam peccati. Tertio, cum dicit: [Oves & boves &c.] enumerat subiecta & ponit uictimam placere intelligentur. In animalibus autem quedam subiectur secundum totum genus suum ; scilicet animalia mansueta & domestica secundum suam naturam ; scilicet oves & boves: & hoc in fe minino dicit: [vniuersitate] fasquia armenta sunt præcipue de vacis & oviibus. Alia sunt quæ non subiectur secundum totum genus: & horum quedam sunt gressibilia: & quantu[m] ad hoc dicit: [Insuper & per cora campi &c.] scilicet apri, ceru[us], & huiusmodi: quedam volatilia , scilicet aues , & quedam natatilia sicut pisces. Posunt G & hoc ad beneficia gratia referri : & tunc in his omnia mysteria Christi numerantur. Primo, incarnationis: [Quid est homo?] Duo tangit: scilicet causam incarnationis, & ipsam incarnationem: dicit: [Quid est homo?] Videatur enim deus oblitus hominis, quando expulit eum de paradi[u]o: huiusmodi recordatur quando reductus ad illud: psal. 79. Memento nostri domine. Ecce sequitur incarnationis: quia visitat, & i[n]d[ic]at: [Ait filius hominis &c.] Quia licet totum genus humanum visitauerit, specialiter tamen illum hominem afflumpia in vnitate y postulat. Heb. 1. Numquam angelos apprehendit, sed semen Abraham apprendit. Secundum, est passionis: [Minutissimi] propter passionem, Hebrew. 2. Eum autem qui modico quam angelii minoratus est &c. In hebreo habentur & minus unum parum a deo] quia coniunctus est deo in unitate personæ: sed minoratus propter passibilitatem astupravit. Tertiū, est beneficium resurrectionis in honore exhibito apostoli, quæ numerat per passionem. Phil. 2. In nomine Iesu omne gen[e]re] flectatur &c. Ioan. 5. Ut omnes honorificent illum, sicut honorificant patrem. Quartum mysterium est ascensionis: [Constitutus eum super &c.] Eph[es]. 1. Constitutus eum ad dexteram suam : supra omnem principatum & potestatem &c. Quintum mysterium, est aduentus ad iudicium: [Omnia subiecta &c.] id est constitutus eum iudicet super omnia. Heb. 2. Nunc autem needum videmus omnia subiecta ei: tunc omnia subiectur sub pedibus eius, id est humanitate eius, q[uia] Caput Christi deus. 2. Corin. 1. Et sunt pedes humanitas, lo. 5. Porestatem dedit ei iudicium facere. Et hi in iudicio quidam boni: & horum qui dam subdit sunt signati perso[n]e. 2. Reg. vlt. Isti qui sunt oves quid fecerunt? Quidam prælati, & signati sunt per [boves] Propterea. 4. Vbi plurimi vegetes, ibi manifesta fortitudine bous. Qui dam malis: & horum sunt tria genera. Io. 1. Omne quod est in mundo aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut superbia vita. Et primo, ponit lux uiuolos: & hi sunt: [oves & boves] & pecora campi quæ bestialibus delectantur. Ieol. 1. Puteabant uimenti in iterore suo, demoliti sunt horrea campi. Dicit hoc, quia vadunt per amplam viam. Mat. 7. Secundo, superbos [volucres] Matth. 14. A ues cali comedenter illud. Deut. 32. Deuorabant eos aues morbu amarissimum. Tertio, cupidos, qui peribulant semitas maris] ad literam: vel mundi. Psal. 11. In circuitu impiorum ambulant. Iob. 1. Circuiu[rum] terram & perambulan[ti] eam: sicut deus est mirabilis ex eminente maiestatis, ita ostenditur ex clementia: & ideo concludit admirationem: [Dominus dominus noster &c.] Tamen sciendum est, quod iste Psalmus est circularis: quia eundem verbum habet in principio & in fine. Quidam sunt semicirculares: quia non reperunt totum verbum, sed partem: sicut, Benedic aia mea dño: nisi. In omni loco dominacionis eius.

P S A L . I X .

1 N . F I N E M P R O
O C C U L T I S F I L I I .

a P S A L . D A V I D I X .

G O N F I T E B O R tibi do mine in toto corde meo:

F magna & maiestate. Item est duplex Christi iudicium. Virum occulum, & hoc est in dispositione mundi, secundum quod permitteri bonis persecutionem pati a malis. Psal. 25. Iudicium tua abyssus multa. Item, aliud est manifestum in fine. 1. Corin. 4. Quoniam que veniat dñs, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cœilia cor narrabo omnia mirabilia tua. diuum. Agit enim de dñs. 20. Dñs meus est tamquam bellator fortis: idcirco qui prosequitur me cadere & infirmi erunt. Tertio, pereunt ipsi, ideo dicit: [perribunt] vel delinendo impietatem: & hoc [a facie tua] id est cognitione, vel cõdenatione tua. Ve[st]e peribit te vindicare & sententiæ eorum malitia. Vel[ut] pe ribut[ur] a facie tua: quia te vide non poterit. Psal. 26. secundum dum quod boni afflitionem patiuntur a translatione. Tollatur impius ne videat gloriam dei. d. Hic ponit iustitiam facti. Primo, ex parte sua cum dicit: [Quoniam fecisti] Ali quando quis haberet iustitiam non tamē habet iudicem qui faciat eam. Aliquando haberet iudicem, sed non testem vel adiuvacum: sed iste habens iustitiam inuenit iudicem: & ideo dicit: [Quoniam fecisti iudicium meum] id est dedicisti & cauſam meam id est testis meus. Hier. 19. Ego sum testis & index, dicit dominus. Deus enim est iudex & testis: inquit iudex facit iudicium, inquit testis causa defendit. Secundo, ponit iustitiam facti ex parte iudicis: & dicit de auctoritate indicandi. [Sed eti[am] super thronum] qui sedes iudicis est, id est habet regiam potestatē ad detraherendum malum. Propterea. 20. Rex qui sedet in folio intuito suo dissipat omne malum. Item, habes amor iustitiae: ideo dicit: [qui iudicas iustitiam] Hier. 11. Tu autem domine sabaoth qui iudicas &c. Quia dicatur tu proprium est hoc. Psal. 10. Iustus dominus ut iustitiae dilexit. Esa. 63. Ego qui loquor iustitiae, & propagator sum ad Galuandu[m]. Vel si hoc ad Christum referatur: [Quoniam fecisti &c.] Christus iudicat: fuit & cauſam habuit. Iob. 36. Causa tua quasi impij iudicata est. Sed fuit causa tua: quia peruerit ad gloriam suis fedes] scilicet deus patet. [Super thronum] id est animam christi. Vel Christus ad dexteram patris sedet. Cetera adaptata via: [Increpat] e. [Supra ostendit psal. iudicium facti ex parte sua, quia in hoc est facti sibi in iudicio debiti, & ex parte iudicis: hic ostendit iudicium sue iustitiae facti sibi ex parte vindicatur]. Et primo, ponit ipsam iustitiam. Secundo, exponit ibi: [Inimici defecerunt] Dñs puniens malos tria p[ro] ordiné facit in eis. Primo, quia non statim procedit ad ultimam p[ro]mam, sed primo precepit redit. Secundo, nisi corrigitur p[ro]mit. Tertio, exterminat. Quia si ad primū dicitur: [Increpat] p[er] peccatores. Esa. 5. Annuntia populo meo sceleris eori: & domini lacrima peccata eori. 2. Tim. 4. Argue, obsecra, increpa, in omni patetia & doctrina. Item, per tribulationes. Iob. 33. Increpat quoque per dolorem in lecto, & ossa illius marcescere facit. Et quantum ad hoc dicit: [perit impius vel Absalom, vel diabolus. Iob. 4. Quia nullus intelligit in eternum peribit]. [Increpat] g[ener]es: id est de ceptas, & impius] concitas [perit] quia tota multitudo rebellavit: sed non est destruta, quia fuit seducta. Quantum ad tertium dicit: [nomen eorum deleti] quod impi perpetuare nituntur: sed ipsi in perpetuum non inuenientur.

P S A L . IX .

10

f. Contra. Nomen Iudei est in memoria. [Dicendum, quod homines non intendunt nomen magnificare in malo, sed in bono: sed nomen Iudei manet in malo. Propterea. 10. Nomen impiorum patretur. Hieron. dicit quod quidam ignorat ut in memoria esset combusit templum: & sic in malo remaneat nomen malorum. [Inimici]] f. Hic exponit quomodo perit: & duo facit. Primo, assignat causam quare perit: Secundo, modum, ibi: [Perit memoria. Causa quare perit est: quia perit illud unde sibi voluit facere nomen. Quandoque scilicet aliqui faciunt sibi nomen ex potentia militari & bellorum: vnde Gen. 6. Hi sunt portentes a facculo vici famosi. Aliquando adiudicando ciuitatem. Ecol. 40. Aedificatio ciuitatis confirmabit nomen: & super hanc mulier immaculata conservabitur: vnde Luc. 18. Nemo bonus nisi solus deus. Et præcepit hoc nomen Iesus. March. 1. Ipse salu[m] faciet populu[m] sui &c. Phil. 2. In nomine Iesu omne gen[e]re] flectat. Et quare? [quia non derelinquis quarentes te] Sapientia. 1. Inuenitur ab his qui non occident ilium, appareat autem eis qui fidem habent in illum, scilicet qui querunt eum bona intentione: quia mali non inueniunt eum. Ioan. 7. Quarent me & non inueniunt. Item, vbi est: quia non inter cognatos & nos. Luc. 2. Iob. 28. Nec inuenitur in retrorsum viuentium. Tertio, inducit ad secundum fructum: scilicet ad iustitiam. [Scilicet domino qui habitat in Sion] Dominus dicitur habitat in loco non corporaliter. 2. Reg. 6. Daud posuit arcam in Sion: sed secundum veritatem habitat in ecclesia. Sion interpretatur specula: & in ecclesia speculamur eterna. Itero debetus p[ro]fessio: p[ro]fessio gaudi, corde, & ore & operibus, p[ro]p[ter]a. S. tho. super Psal. David.

B 2 bench-

beneficiis daris. Tertio, inducit ad tertium fructum [annuntiate]. Pet. 4. Vnusquisque prout accepit gratiam in alterum illa admittat. Et ideo primo, inducit quod debeant annunciare Greg. Ille sacerdos fructus tue praedicationis colligit, qui semina bona & operationis praemittit. [inter gentes] id est inter gentiles viucentes, id est inter peccatores. Esa. 21.

Occurentes sitiens aquam. [studi] id est curam eius sive solitudinem. de salute humani generis. Hier. 29. Ego cogitationes pati. In laqueo isto quem secerunt. In laqueo isto quem abscondit. Iliud derunt, comprehensus est pes eorum. quod cū suum & diligenter facit, non oblinseatur quin illud faciat. Deus autem gloriatus est ad salutem hominum: & ideo non oblinseatur. Duo faciunt obliuionem: scilicet mors. Psal. 30. Obluionis datum tamquam mortua a corde. Item paupertas. Prouer. 19. Fratres hominis pauperis oderunt eum. A poc. 6. Quare non vindicas &c. si deus non oblitus mortuorum? Quid requiri sanguinem eorum? Iste queritur, et si cogitatio eorum occidit & hoc iudicatur. Vel [requiri] et sanctorum sanguinem, in resurrectione reparando illum. Sap. 5. Ecce quid cōputari sunt &c. Dicitur autem [recordatus] non potest oblitus, sed quia videtur oblitus propter dilatationem. Id est non oblitus pauperum & parvorum: unde non est oblitus clamorem pauperum] Psal. 33. Iste pauper clamavit, vel in oratione, lac. 5. Clamor eorum &c. Psal. 22. Non spreuit neque despexit depreciationm pauperis. Exod. 3. Videns vidi afflictionem populi mei qui est in Aegypto: & desideri liberare eum. [Miserere] i. His ponit fructum quantum ad se. Et primo, cōmemorat beneficium. Secundo, ponit fructum, ibi [vt annunciem &c.] Beneficium duplex: unum futurum: aliud habitum. [Qui exaltas &c.] Primo, dō facit. Secundo, misericordiam. Tertio, misericordia motuum. Futurum beneficium est misericordia. [Misericordia mei] Psal. 32. Misericordia domini plena est terra. Motuum ad eam, considerat dei [vide] id est considerat [humilitatem meam] Hoc humilitas non importat virtutem sicut illud. Si non humiliiter sentiebam, sed delectio mea. Unde Hier. Hic afflictione de inimicis meis, quia scilicet affligunt. Vel aliter [videt humilitatem] quia humilius dat gratiam. Sed hoc potest considerare ex consideratione inimicorum, qui sunt superbi & mali. Consequenter confiteret beneficium habitum. [Qui exaltas me &c.] quasi dicat: De tanto periculo erubili me, quod non refabat nisi ut morerer. Hier. 9. Ascendit mors per nefandas nostras in gressu est domos nostras disperdere parvulos deforis. Spiritualiter autem portae mortis sunt haereticī. Matt. 12. Porte inferi non preualebunt aduersus eam. Et sensus hominis. Hier. 9. Mors introiuit per nefandas. Oditu verbi dei. Psal. 106. Omnes escam abominatione anima eorum: & appropinquaverunt vobis ad portas mortis. Tentationes & vita. Sap. 16. Deducis ad portas mortis & redicis. Qui ergo liberatur ab illis, dicit. [Exaltas me] id est libera, si de portis mortis. Consequenter cum dicit. [Vt]

Ponit fructum: sed ordine retrogradō. Primo, annuntiationis. Secundo, exultationis, ibi. [Exultabo] Tertio cognitionis, ibi. [Cognoscet] Dico quod miseris es, & peto quod miserearis: & hoc vt [annunciem predicationes] Antiquitus iudicata habebant in portis. Et ideo dicit [in portis filie Syon] id est Hierusalem, quia subiecta erat arcis qua vocabatur Syon, quasi dicat: In multitudine populi Hierosolymitanorum annunciant omnes laudationes] non quod omnes] sed de omni genere laudis. Item [porta filie Syon] R dicuntur doctores ecclésie. Esa. 54. Ponit portas eius in lapides sculptos: vniuersos filios tuos doctos a domino. Itē iustitia. Hac porta domini iusti intrabunt in eam: vt dicit Psalm. 117. Item, bona cogitationes. Psal. 147. Seras portarum: in his ergo portis annunciant laudes tuas. [Exultabo]

I. Posito uno fructu, scilicet predicatione divina laudis, hic ponit secundum, scilicet latitudinem spiritualem a deo. Et primo, ponit suam exultationem. Secundo, occasionem exaltandi, ibi [infixa sunt gentes] Dicit ergo [annuntiem omnes laudes tuas] scilicet haec non sunt steriles, si ita essent in ore quod non in corde esse dereliquerint. Psal. 146. Deo nostro iuxta sit laudatio. Et id subdit. [Exultabo in salutari tuo] Non in modo vel i carne, sed in tua salutione, quia me exaltas. Vel in Christo salvatore. Abac. 3. Exultabo in deo Iesu meo. 1. Reg. 2. Letara sum i salutari tuo. Occasio exultationis est inimicorum destruicio, qui persequuntur sanctos. Et persequuntur sanctos duplicitate. Primo, violenter. Secundo, fraudulenter. Dicit ergo quantum ad primū [infixa sunt gentes] ex hoc & paraverunt occasionem alii, ipsa occisi sunt. Et ideo di-

Fixi [infixa] vel secundum Hier. [submersa] quia illud quod infigitur, deprimitur cū violencia. Et illi qui alios cū violentia occidente videbantur, violenter oppressi sunt. Esa. 56. Semita eorum incurvat in eis. Psal. 36. Gladius eorum intret &c. Vel [spiritualiter] quis immersatur in interitum, quādo facit peccatum: quād ex hoc pœna aeternā intrat & damnatur: & in his operibus in figurant ex cōfusione. Iob. 18. Immisit in rete pedē suum: et in macula eius ambulat. Quantu ad secundū dicit. [In laqueo isto] Insidiosus ait: & aīlābū ponit laqueos, sic quād insidioso procedit.

Psal. 56. Laqueus parauerunt pedibus meis. Et dicit [abscōderū] quād ad literā aucepis abscondit laqueos: sic fraudulenter per verbū pacis quā dāt parvū venēt mortuorum? Quid requiri sanguinem eorum? Iste queritur, et si cogitatio eorum occidit & hoc iudicatur. Vel [requiri] et sanctorum sanguinem, in resurrectione reparando illum. Sap. 5. Ecce quid cōputari sunt &c. Dicitur autem [recordatus] non potest oblitus, sed quia videtur oblitus propter dilatationem. Id est non oblitus pauperum & parvorum: unde ipse quasi unus de pauperibus dicit. Domine rogo ut non differas vobis in finem premiarē: [Exurge] Et circa hoc, tria facit. Primo, repudiat prauum sive humanum iudicium. Homo enim humanus absque ratione opprimens [non conseruans] id est non valeat facere quod vult. Prou. 29. Cum impīi summa principatum gerat populus. Secundo, expōnit iudicium alterius [iudicentur gentes] non secundum voluntatē humanā, sed [in conspectu tuo] id est tuo iudicio, quasi appello ad te. Act. 25. Autē tribunal Caſa ſtō, ibi oportet me iudicari. Psalm. 25. Iudica me domine quoniam &c. Tertio, petet adiutoriem. [Constitue legiſlatorem] Iciliicit filium tuum. Esa. 23. Dominus legifer noster. Vel aliter. [Cōſtitue legiſlatorem] id est punitorum secundum legem tuam: secundum enim legem pœna infertur. Hier. habet. [Pone eis terrorē] Alta translatio. [Mitte eis amaritudinem] Glo. [non conserter hōmō] id est antichristus iudicatur] id est puniatur. Fratres iudicantur: quia recognoscunt se esse homines [i.e. gentes] quoniam homines sunt fragiles, peccatores, & mortales. Esa. 28. Veatio ad intellexum. Sic Alexander quando fuit percussus recognouit se non filius Louis, sed mortalem: vt ipse ait suis militibus, o [Hic ponit processum impiorū] Et primo, ponit causam nequitia eorum. Secundo, describit nequitia, ibi. [Cuius maledictione &c.] Tertio, contra eam implorat diuinum auxilium, ibi. [Exurge domine deus] Causa nequitia est duplex: scilicet permisitia & indulſiū. Secunda, ibi. [Quoniam laudatus peccator] Circa primū, tria facit. Primo, ponit diuinam dissimulationem, quād videtur eaſa male agendi malis. Ecl. 8. Quia non profert cito contra malos sentiū, absque timore filii hominum perpetrant mala: unde subdit. [Vt quid domine recessisti longe] a nobis, inquitātū non puni affligentes nos: & in hoc videris nos despicerē: [in opportunitatib] id est tempore in quo debet ferre auxilium. Vel [opportunitatib] id est opportune hoc facit: quia sancti inde proficiunt ad meritum vita eterna. Secundo, ponit dissimulationis effectum. [Dum superbit impiorū] Et ponit duplē effectum in malis. Superbiā, eo quod non statim puniuntur a deo: & ideo dicit superbit impiorū in potestib[us] incedunt pauperi, i. affliti. Vel [sic] id est ex cōſideratione superbita impiorū & eorum peccatis. Psal. 68. Zelus domini tua comedit me. Tertius effēctus est, quia cōprehēndunt in cōſiliis quibus cogitāt quia cōſilia eorum finaliter deſtruit eos. Prou. 5. Iniquitas sua capiunt īpiū: & funibus peccatorum fuorū conſtriguntur. [Quoniam] p. [Hic ponit tunc cauſa inducēt ad peccatum] Prima, est adiutoria Secunda, cōtempſus dei, ibi. [Dixit enim in corde suo] Tertia, præsumptio, ibi. [non est deus] Circa primū, tria facit. Primo, ponit diuinam dissimulationem, quād videtur eaſa male agendi malis. Ecl. 8. Quia non profert cito contra malos sentiū, absque timore filii hominum perpetrant mala: unde subdit. [Vt quid domine recessisti longe] a nobis, inquitātū non puni affligentes nos: & in hoc videris nos despicerē: [in opportunitatib] id est tempore in quo debet ferre auxilium. Vel [opportunitatib] id est opportune hoc facit: quia sancti inde proficiunt ad meritum vita eterna. Secundo, ponit dissimulationis effectum. [Dum superbit impiorū] Et ponit duplē effectum in malis. Superbiā, eo quod non statim puniuntur a deo: & ideo dicit superbit impiorū in potestib[us] incedunt pauperi, i. affliti. Vel [sic] id est ex cōſideratione superbita impiorū & eorum peccatis. Psal. 68. Zelus domini tua comedit me. Tertius effēctus est, quia cōprehēndunt in cōſiliis quibus cogitāt quia cōſilia eorum finaliter deſtruit eos. Prou. 5. Iniquitas sua capiunt īpiū: & funibus peccatorum fuorū conſtriguntur. [Quoniam] p. [Hic ponit tunc cauſa inducēt ad peccatum] Prima, est adiutoria Secunda, cōtempſus dei, ibi. [Dixit enim in corde suo] Tertia, præsumptio, ibi. [non est deus] Circa primū, tria facit. Primo, ponit diuinam dissimulationem, quād videtur eaſa male agendi malis. Ecl. 8. Quia non profert cito contra malos sentiū, absque timore filii hominum perpetrant mala: unde subdit. [Vt quid domine recessisti longe] a nobis, inquitātū non puni affligentes nos: & in hoc videris nos despicerē: [in opportunitatib] id est tempore in quo debet ferre auxilium. Vel [opportunitatib] id est opportune hoc facit: quia sancti inde proficiunt ad meritum vita eterna. Secundo, ponit dissimulationis effectum. [Dum superbit impiorū] Et ponit duplē effectum in malis. Superbiā, eo quod non statim puniuntur a deo: & ideo dicit superbit impiorū in potestib[us] incedunt pauperi, i. affliti. Vel [sic] id est ex cōſideratione superbita impiorū & eorum peccatis. Psal. 68. Zelus domini tua comedit me. Tertius effēctus est, quia cōprehēndunt in cōſiliis quibus cogitāt quia cōſilia eorum finaliter deſtruit eos. Prou. 5. Iniquitas sua capiunt īpiū: & funibus peccatorum fuorū conſtriguntur. [Quoniam] p. [Hic ponit tunc cauſa inducēt ad peccatum] Prima, est adiutoria Secunda, cōtempſus dei, ibi. [Dixit enim in corde suo] Tertia, præsumptio, ibi. [non est deus] Circa primū, tria facit. Primo, ponit diuinam dissimulationem, quād videtur eaſa male agendi malis. Ecl. 8. Quia non profert cito contra malos sentiū, absque timore filii hominum perpetrant mala: unde subdit. [Vt quid domine recessisti longe] a nobis, inquitātū non puni affligentes nos: & in hoc videris nos despicerē: [in opportunitatib] id est tempore in quo debet ferre auxilium. Vel [opportunitatib] id est opportune hoc facit: quia sancti inde proficiunt ad meritum vita eterna. Secundo, ponit dissimulationis effectum. [Dum superbit impiorū] Et ponit duplē effectum in malis. Superbiā, eo quod non statim puniuntur a deo: & ideo dicit superbit impiorū in potestib[us] incedunt pauperi, i. affliti. Vel [sic] id est ex cōſideratione superbita impiorū & eorum peccatis. Psal. 68. Zelus domini tua comedit me. Tertius effēctus est, quia cōprehēndunt in cōſiliis quibus cogitāt quia cōſilia eorum finaliter deſtruit eos. Prou. 5. Iniquitas sua capiunt īpiū: & funibus peccatorum fuorū conſtriguntur. [Quoniam] p. [Hic ponit tunc cauſa inducēt ad peccatum] Prima, est adiutoria Secunda, cōtempſus dei, ibi. [Dixit enim in corde suo] Tertia, præsumptio, ibi. [non est deus] Circa primū, tria facit. Primo, ponit diuinam dissimulationem, quād videtur eaſa male agendi malis. Ecl. 8. Quia non profert cito contra malos sentiū, absque timore filii hominum perpetrant mala: unde subdit. [Vt quid domine recessisti longe] a nobis, inquitātū non puni affligentes nos: & in hoc videris nos despicerē: [in opportunitatib] id est tempore in quo debet ferre auxilium. Vel [opportunitatib] id est opportune hoc facit: quia sancti inde proficiunt ad meritum vita eterna. Secundo, ponit dissimulationis effectum. [Dum superbit impiorū] Et ponit duplē effectum in malis. Superbiā, eo quod non statim puniuntur a deo: & ideo dicit superbit impiorū in potestib[us] incedunt pauperi, i. affliti. Vel [sic] id est ex cōſideratione superbita impiorū & eorum peccatis. Psal. 68. Zelus domini tua comedit me. Tertius effēctus est, quia cōprehēndunt in cōſiliis quibus cogitāt quia cōſilia eorum finaliter deſtruit eos. Prou. 5. Iniquitas sua capiunt īpiū: & funibus peccatorum fuorū conſtriguntur. [Quoniam] p. [Hic ponit tunc cauſa inducēt ad peccatum] Prima, est adiutoria Secunda, cōtempſus dei, ibi. [Dixit enim in corde suo] Tertia, præsumptio, ibi. [non est deus] Circa primū, tria facit. Primo, ponit diuinam dissimulationem, quād videtur eaſa male agendi malis. Ecl. 8. Quia non profert cito contra malos sentiū, absque timore filii hominum perpetrant mala: unde subdit. [Vt quid domine recessisti longe] a nobis, inquitātū non puni affligentes nos: & in hoc videris nos despicerē: [in opportunitatib] id est tempore in quo debet ferre auxilium. Vel [opportunitatib] id est opportune hoc facit: quia sancti inde proficiunt ad meritum vita eterna. Secundo, ponit dissimulationis effectum. [Dum superbit impiorū] Et ponit duplē effectum in malis. Superbiā, eo quod non statim puniuntur a deo: & ideo dicit superbit impiorū in potestib[us] incedunt pauperi, i. affliti. Vel [sic] id est ex cōſideratione superbita impiorū & eorum peccatis. Psal. 68. Zelus domini tua comedit me. Tertius effēctus est, quia cōprehēndunt in cōſiliis quibus cogitāt quia cōſilia eorum finaliter deſtruit eos. Prou. 5. Iniquitas sua capiunt īpiū: & funibus peccatorum fuorū conſtriguntur. [Quoniam] p. [Hic ponit tunc cauſa inducēt ad peccatum] Prima, est adiutoria Secunda, cōtempſus dei, ibi. [Dixit enim in corde suo] Tertia, præsumptio, ibi. [non est deus] Circa primū, tria facit. Primo, ponit diuinam dissimulationem, quād videtur eaſa male agendi malis. Ecl. 8. Quia non profert cito contra malos sentiū, absque timore filii hominum perpetrant mala: unde subdit. [Vt quid domine recessisti longe] a nobis, inquitātū non puni affligentes nos: & in hoc videris nos despicerē: [in opportunitatib] id est tempore in quo debet ferre auxilium. Vel [opportunitatib] id est opportune hoc facit: quia sancti inde proficiunt ad meritum vita eterna. Secundo, ponit dissimulationis effectum. [Dum superbit impiorū] Et ponit duplē effectum in malis. Superbiā, eo quod non statim puniuntur a deo: & ideo dicit superbit impiorū in potestib[us] incedunt pauperi, i. affliti. Vel [sic] id est ex cōſideratione superbita impiorū & eorum peccatis. Psal. 68. Zelus domini tua comedit me. Tertius effēctus est, quia cōprehēndunt in cōſiliis quibus cogitāt quia cōſilia eorum finaliter deſtruit eos. Prou. 5. Iniquitas sua capiunt īpiū: & funibus peccatorum fuorū conſtriguntur. [Quoniam] p. [Hic ponit tunc cauſa inducēt ad peccatum] Prima, est adiutoria Secunda, cōtempſus dei, ibi. [Dixit enim in corde suo] Tertia, præsumptio, ibi. [non est deus] Circa primū, tria facit. Primo, ponit diuinam dissimulationem, quād videtur eaſa male agendi malis. Ecl. 8. Quia non profert cito contra malos sentiū, absque timore filii hominum perpetrant mala: unde subdit. [Vt quid domine recessisti longe] a nobis, inquitātū non puni affligentes nos: & in hoc videris nos despicerē: [in opportunitatib] id est tempore in quo debet ferre auxilium. Vel [opportunitatib] id est opportune hoc facit: quia sancti inde proficiunt ad meritum vita eterna. Secundo, ponit dissimulationis effectum. [Dum superbit impiorū] Et ponit duplē effectum in malis. Superbiā, eo quod non statim puniuntur a deo: & ideo dicit superbit impiorū in potestib[us] incedunt pauperi, i. affliti. Vel [sic] id est ex cōſideratione superbita impiorū & eorum peccatis. Psal. 68. Zelus domini tua comedit me. Tertius effēctus est, quia cōprehēndunt in cōſiliis quibus cogitāt quia cōſilia eorum finaliter deſtruit eos. Prou. 5. Iniquitas sua capiunt īpiū: & funibus peccatorum fuorū conſtriguntur. [Quoniam] p. [Hic ponit tunc cauſa inducēt ad peccatum] Prima, est adiutoria Secunda, cōtempſus dei, ibi. [Dixit enim in corde suo] Tertia, præsumptio, ibi. [non est deus] Circa primū, tria facit. Primo, ponit diuinam dissimulationem, quād videtur eaſa male agendi malis. Ecl. 8. Quia non profert cito contra malos sentiū, absque timore filii hominum perpetrant mala: unde subdit. [Vt quid domine recessisti longe] a nobis, inquitātū non puni affligentes nos: & in hoc videris nos despicerē: [in opportunitatib] id est tempore in quo debet ferre auxilium. Vel [opportunitatib] id est opportune hoc facit: quia sancti inde proficiunt ad meritum vita eterna. Secundo, ponit dissimulationis effectum. [Dum superbit impiorū] Et ponit duplē effectum in malis. Superbiā, eo quod non statim puniuntur a deo: & ideo dicit superbit impiorū in potestib[us] incedunt pauperi, i. affliti. Vel [sic] id est ex cōſideratione superbita impiorū & eorum peccatis. Psal. 68. Zelus domini tua comedit me. Tertius effēctus est, quia cōprehēndunt in cōſiliis quibus cogitāt quia cōſilia eorum finaliter deſtruit eos. Prou. 5. Iniquitas sua capiunt īpiū: & funibus peccatorum fuorū conſtriguntur. [Quoniam] p. [Hic ponit tunc cauſa inducēt ad peccatum] Prima, est adiutoria Secunda, cōtempſus dei, ibi. [Dixit enim in corde suo] Tertia, præsumptio, ibi. [non est deus] Circa primū, tria facit. Primo, ponit diuinam dissimulationem, quād videtur eaſa male agendi malis. Ecl. 8. Quia non profert cito contra malos sentiū, absque timore filii hominum perpetrant mala: unde subdit. [Vt quid domine recessisti longe] a nobis, inquitātū non puni affligentes nos: & in hoc videris nos despicerē: [in opportunitatib] id est tempore in quo debet ferre auxilium. Vel [opportunitatib] id est opportune hoc facit: quia sancti inde proficiunt ad meritum vita eterna. Secundo, ponit dissimulationis effectum. [Dum superbit impiorū] Et ponit duplē effectum in malis. Superbiā, eo quod non statim puniuntur a deo: & ideo dicit superbit impiorū in potestib[us] incedunt pauperi, i. affliti. Vel [sic] id est ex cōſideratione superbita impiorū & eorum peccatis. Psal. 68. Zelus domini tua comedit me. Tertius effēctus est, quia cōprehēndunt in cōſiliis quibus cogitāt quia cōſilia eorum finaliter deſtruit eos. Prou. 5. Iniquitas sua capiunt īpiū: & funibus peccatorum fuorū conſtriguntur. [Quoniam] p. [Hic ponit tunc cauſa inducēt ad peccatum] Prima, est adiutoria Secunda, cōtempſus dei, ibi. [Dixit enim in corde suo] Tertia, præsumptio, ibi. [non est deus] Circa primū, tria facit. Primo, ponit diuinam dissimulationem, quād videtur eaſa male agendi malis. Ecl. 8. Quia non profert cito contra malos sentiū, absque timore filii hominum perpetrant mala: unde subdit. [Vt quid domine recessisti longe] a nobis, inquitātū non puni affligentes nos: & in hoc videris nos despicerē: [in opportunitatib] id est tempore in quo debet ferre auxilium. Vel [opportunitatib] id est opportune hoc facit: quia sancti inde proficiunt ad meritum vita eterna. Secundo, ponit dissimulationis effectum. [Dum superbit impiorū] Et ponit duplē effectum in malis. Superbiā, eo quod non statim puniuntur a deo: & ideo dicit superbit impiorū in potestib[us] incedunt pauperi, i. affliti. Vel [sic] id est ex cōſideratione superbita impiorū & eorum peccatis. Psal. 68. Zelus domini tua comedit me. Tertius effēctus est, quia cōprehēndunt in cōſiliis quibus cogitāt quia cōſilia eorum finaliter deſtruit eos. Prou. 5. Iniquitas sua capiunt īpiū: & funibus peccatorum fuorū conſtriguntur. [Quoniam] p. [Hic ponit tunc cauſa inducēt ad peccatum] Prima, est adiutoria Secunda, cōtempſus dei, ibi. [Dixit enim in corde suo] Tertia, præsumptio, ibi. [non est deus] Circa primū, tria facit. Primo, ponit diuinam dissimulationem, quād videtur eaſa male agendi malis. Ecl. 8. Quia non profert cito contra malos sentiū, absque timore filii hominum perpetrant mala: unde subdit. [Vt quid domine recessisti longe] a nobis, inquitātū non puni affligentes nos: & in hoc videris nos despicerē: [in opportunitatib

Florum. Sed impium sive peccatorem interrogat, ut cōdēetur. Matt. 23. Ligatis manibus & pedibus, proicit eum in tenebras extētiores.

dicitur ponitur condēnatio. Et circa hoc, duo facit: quia Primo, ponit culpā. Secundo, pēnā, ibi. [Pluerat lug peccatores] Oltre di q̄

quānū ē ex parte dei

nō ē perditio malo-

rū: fed ex parte no-

stra. Vñ dicit. [Qui

diligit iniquitatē].

peccati. Io. 3. Ois

qua facit peccati &

iniquitatē facit, quia

peccati iniquitas, est

[Odi animam tuā].

Sap. 16. Homo per

maliū occidi animam suam.

¶ Sed queritur Quomodo quis se odire possit.

¶ Dicendum, quod quodāmodo odit peccator seipsum: sed simpli-

citer nullus odit Ephel. 5. Nero vñquam carnem suam odio ha-

buit. Sed quod mali quodāmodo odunt seipso, & etiā boni quo

dammodo & odiunt, declaratur hoc modo. Anima nostra duas

habet facies: nam verus deum secundum rationē, sicut & vi-

carnem secundum naturam sensitum quā tantū corporalitā, &

prehendit. Et sicut quælibet res diligit proprium bonum, ita ho-

mo diligit illud quod excitat animam suam. Peccatores enim ex-

timunt animā suā quod principaliat in eundem: quia quilibet

res est illud quod est principiū in ea, sicut rex dicitur regū. Qui

ergo naturam sensitum habent peccatores, diligit eā. Qui autē

intellecūtiū, eandem amant. Nullus ergo odit animam quan-

tum ad id, quod extimāt principale. Boni ergo odunt quātū ad

naturā sensitum: mali quantum ad intellecūtiū. Secundo, po-

nit pēnā. Et hoc possumus expōne: & de præfenti, vel de futuro.

De præfenti sic, & sequitur metaphoram. Dixit q̄ dominus ēl in

celo, qui ēl est fides eius: fed de celo venti pluia, & de eo-

rum pena signatur cum dicuntur. [Pluerat super peccatores] Et

quid? [Laqueos] Et si exponatur hic in præfenti, norādum est,

quod ē in peccato lūnt quātorum. Primum ēl fidelio. Vnde dicit.

[Pluerat super peccatores laqueos] Quātū in isto iudicio permittit

cos illaqueari & fēdū. Esa. 8. Et si cōfēderetur ex his plurimi & ca-

dent, & conseruent & iustificentur. Secundum, ēl cō

cupientia: & ideo dicit. [Ignis] concupiscentia Psalm. 57. Su-

per cecidit ignis & non videunt solis: scilicet carnalis concupi-

scentia &c. Tertium, ēl fere infamia. Et ideo dicit [Sulphur]

Sic pluit dominus super Sodomam & Gomorrah, ignis & Sulphur.

Potest addi & quartum, scilicet inquietudo mētis: & ideo

dicit. [Spiritus processus] Esa. 57. Cor immūlū mētare fer-
vens [Pars calicis eorum] quia cuius ēt quādā mensura, & ip-

si penas habent secundum corū peccata. Esa. 47. In mensura cō

tra mensuram, cui abiecta fuerit iudicabat. Sed si exponatur de

futuro, sic punientur ibi motus: quia ligabuntur ve nec mala vi-

tare nec bona consequit posse. Ideo dicit. [Pluerat super pecca-

tes laqueos] sed colligentes fēdū: & sic referuntur, ad cōdārū

sulphur, ad tactum ignis. Esa. 66. Ignis eorum non extingue-
tur. Apoc. 20. Misit Iudeū in flagrātū ignis. Item affectus, quia

nō queruntur: quia spiritus processus pars calicis eorum] id est

demones inquietantes, mōkantes, & affligentes. [Quoniam

iustus dominus & iustitiae dilexit] Iudeo non exspectantē est ab

eo nisi iustitia. Hier. 9. Ergo dominus qui facit misericordiam, iu-

dicium & iustitiam in terra, Pſalm. 14. Iustus dominus in om-

bus viis suis. [Exequitatem vidit vultus eius] vel facies id est exequi-

vita est notitia eius, quia dicit. Illis qui vñus innotescit & quos

diligit, exequitatem ostendit.

P. S A. L. XI.

IN p̄mīa decade psalmista tractauit de percussione, quam ip̄e p̄fūs est ab Absalone filio suo per quam figurabatur per-
secutione, quam p̄fūs erat Christus a Iuda. In hac autem secun-
da decade sicut ex titulis quorundam psalmorum apparet, agit
de persecutione quam p̄fūs est Saulus per quam figurabatur per-
secutione, quam Christus erat p̄fūs a principib⁹ sacerdotib⁹. Di-
vidit autem deca huius, in duas partes. In prima, petit libe-
rari ab inimicis. In secunda, iam liberatus erat pro sui exaltatione in psalmo. [Exaudiat te dominus] qui quidē competit quantū ad historiā David: quia mortuo Saulo David promotus est in re-
gē. Et quānū ad mysteriū Christi, cuius regnum in morte eius cō-
firmat̄ est. Phil. 2. Propter quod, quia, ē, factus est obediens patri
vñque ad mortē, deus exaltavit illū. In prima parte, facit duo. Pri-
mo, petit liberationem. Secundo, de liberatione gratias agit: & hoc in 17. psalmo. [Diligam te] Circa primū, tria facit. Primo, exag-
gerat persecutorū malitiam. Secundo, cōmemorat propriā iustitiam,
ibi. [Dñs quishabitib⁹] Tertio, propter tuā iustitiam, petit exaudi-

P. S A. L. XII.

Fitionis efficaciam, ibi. [Exaudi dñe &c.] Circa primū, duo facit. Primo, reprehēdit aduersarij dolositatē. Secundo, arguit eorum ini-
quitatem, ibi. [Dixit insipiens] Circa primū, duo facit. Primo, cō-
memorat dolositatē eorū. Secundo, petet diuinū lumē, ne ab eis
illaqueatur, ibi. [Vñque domine] hoc ēt latitū competit quātū
ad historiā David: cōtra quē Saul dolositas & p̄cedebat. Prēmit
cōtra quē Saul dolositas & p̄cedebat. Prēmit

In finem pro oīana.

P. S A. L. XI.

Secundo, aluū me fac dñe, qm̄ defe-
cit sanctus: qm̄ diminuta
sunt veritates filii hominum.

b. [Vñana locuti sunt vñs quisque

rum. Secundo, petit eorū destruptionem, ibi. [Diliperdat dñs] Ter-
cio, ponit orationis exauditionem, ibi. [Propter miseriā &c.] Circa
primū, duo facit. Primo describit eorū defectū. Secundo, subdit
defectus signum, ibi. [Vñana locuti sunt] Circa primū, sciendū
est quod David cōsiderans malitiam aduersari cōtra se inuale-
scit, quasi stupefactus, primo recurrit ad diuinū auxiliū dicens. O
[domine salu me fac] Et meritorū quia p̄rēt ē nō est saluator.
Et dicit, Esa. 45. Secundo, enumerat eorū defectū. Duo autem
preferuntur hominē a malo, scilicet Timor dei. Ecl. 2. Qui timer-
deum custidit mādata illius. Et amor veritatis: quia scilicet re-
cta opera dicuntur verū quasi concordatā regulē: quia si non fiat
recta pertinent ad infamiam. Aliq̄ enim & si propter timorē dei
mala nō uitent, retrahuntur tamen ab eis propter infamiam. Sed
aliq̄ nec infamia timet: unde dicitur. Lue. 18. de quadam q̄
Nec deum timet, nec hominē reveretur. Et ista duo excludit ab
aduersarij psalmus. Primo quidē timorē dei, cū dicit. [Quoniam
defecit sanctus] sanctitas enim in timore & cultu dei cōsistit. Vñ
de & diuinū cultū dedicata sancta dicuntur, quā dicunt. Non in
uenit in hoc mundo homo qui deum timeat. Mich. 7. Perit
sanctus de terra, & restus in hominibus nō est. Secundo, exclu-
dit veritatis amorē cum dicit. [Quoniam diminuta]

c. Sed quārendū est, quare dicit. [Veritates] in plurali. Osee. 4.
Non est vñs Dei in terra.

d. Ad quod dicendum est, quod vñ ē primordialis veritas qua
est in intellectu divino. Io. 14. Ego sum via veritas & vita. Sicut
autem ab una facie hominis diverse similitudines resultant in di-
versis speculis, & in uno similiter speculo frācto, ita in diversis
animabus ab una veritate diuinā diverse veritates resultant. Et si
miter in vna anima, quia non accingit ad amplectitatem diuinam
sed ē cōposita, ex quo est, & quod est apparent ab illa vna veri-
tate qua sancta anima illustratur diverse veritates: quia quidē
veritates cū anima recedit a deo per culpas, diminuitur. Vel di-
cūdum, quidē dicunt veritates: propter triplicē veritatem cō-
tinentā quādā: quādā in sanctis, scilicet in cordia tua] Conquēto, ita continet. Admiratur di-
uinā dissimulationē, cōfutat proprieū defectum, conque-
ritur de aduersarij potestate. Secundum, ibi. [Quāndiu] Tex-
tū, ibi. [Vñque exaltabitur] Qui dissimulat iniurias ali-
cuīus, hoc id est facit, aut quia non recordatur eius, aut quia nō
vult non repudare. Vñ ergo apparet magni & deo æquales,
contumēt deum, idē diuinos honores. Sic de Antichristo
dicitur, quod aduersari deum deorum loquitur. The. 2. Aduersar-
tur & extollit super omnē quod dicitur deus & colitur, ita ut
in calos suos, & lingua corporis transire in terram.
Illud autem quod est maius in alio conueniunt se reverent, & qđ
minus non repudiat. Vñ ergo apparet magni & deo æquales,
contumēt deum, idē diuinos honores. Sic de Antichristo
dicitur, quod aduersari deum deorum loquitur. The. 2. Aduersar-
tur & extollit super omnē quod dicitur deus & colitur, ita ut
in templo dei seferat, ostendens te ipsiē sit deus. Er de Anthi-
cristo 2. Mach. 9. Iustum est subditum ille deo & mortalem
deo non parā sentire. Et Act. 12. de Herode, quod acclamat
ei populus voces dei & non hominis. Er ne posset excusari, qđ
non ex proposito fecerunt, subdit. [Qui dixerunt] scilicet expro-
posito. [Linguam nostram magnificabim⁹] Tertio, ponit eorum
fuerunt in calos suos, & lingua corporis transire in terram.
Illud autem quod est maius in alio conueniunt se reverent, & qđ
minus non repudiat. Vñ ergo apparet magni & deo æquales,
contumēt deum, idē diuinos honores. Sic de Antichristo
dicitur, quod aduersari deum deorum loquitur. The. 2. Aduersar-
tur & extollit super omnē quod dicitur deus & colitur, ita ut
in templo dei seferat, ostendens te ipsiē sit deus. Er de Anthi-
cristo 2. Mach. 9. Iustum est subditum ille deo & mortalem
deo non parā sentire. Et Act. 12. de Herode, quod acclamat
ei populus voces dei & non hominis. Er ne posset excusari, qđ
non ex proposito fecerunt, subdit. [Qui dixerunt] scilicet expro-
posito. [Linguam nostram magnificabim⁹] Tertio, ponit eorum
fuerunt in calos suos, & lingua corporis transire in terram.
Illud autem quod est maius in alio conueniunt se reverent, & qđ
minus non repudiat. Vñ ergo apparet magni & deo æquales,
contumēt deum, idē diuinos honores. Sic de Antichristo
dicitur, quod aduersari deum deorum loquitur. The. 2. Aduersar-
tur & extollit super omnē quod dicitur deus & colitur, ita ut
in templo dei seferat, ostendens te ipsiē sit deus. Er de Anthi-
cristo 2. Mach. 9. Iustum est subditum ille deo & mortalem
deo non parā sentire. Et Act. 12. de Herode, quod acclamat
ei populus voces dei & non hominis. Er ne posset excusari, qđ
non ex proposito fecerunt, subdit. [Qui dixerunt] scilicet expro-
posito. [Linguam nostram magnificabim⁹] Tertio, ponit eorum
fuerunt in calos suos, & lingua corporis transire in terram.
Illud autem quod est maius in alio conueniunt se reverent, & qđ
minus non repudiat. Vñ ergo apparet magni & deo æquales,
contumēt deum, idē diuinos honores. Sic de Antichristo
dicitur, quod aduersari deum deorum loquitur. The. 2. Aduersar-
tur & extollit super omnē quod dicitur deus & colitur, ita ut
in templo dei seferat, ostendens te ipsiē sit deus. Er de Anthi-
cristo 2. Mach. 9. Iustum est subditum ille deo & mortalem
deo non parā sentire. Et Act. 12. de Herode, quod acclamat
ei populus voces dei & non hominis. Er ne posset excusari, qđ
non ex proposito fecerunt, subdit. [Qui dixerunt] scilicet expro-
posito. [Linguam nostram magnificabim⁹] Tertio, ponit eorum
fuerunt in calos suos, & lingua corporis transire in terram.
Illud autem quod est maius in alio conueniunt se reverent, & qđ
minus non repudiat. Vñ ergo apparet magni & deo æquales,
contumēt deum, idē diuinos honores. Sic de Antichristo
dicitur, quod aduersari deum deorum loquitur. The. 2. Aduersar-
tur & extollit super omnē quod dicitur deus & colitur, ita ut
in templo dei seferat, ostendens te ipsiē sit deus. Er de Anthi-
cristo 2. Mach. 9. Iustum est subditum ille deo & mortalem
deo non parā sentire. Et Act. 12. de Herode, quod acclamat
ei populus voces dei & non hominis. Er ne posset excusari, qđ
non ex proposito fecerunt, subdit. [Qui dixerunt] scilicet expro-
posito. [Linguam nostram magnificabim⁹] Tertio, ponit eorum
fuerunt in calos suos, & lingua corporis transire in terram.
Illud autem quod est maius in alio conueniunt se reverent, & qđ
minus non repudiat. Vñ ergo apparet magni & deo æquales,
contumēt deum, idē diuinos honores. Sic de Antichristo
dicitur, quod aduersari deum deorum loquitur. The. 2. Aduersar-
tur & extollit super omnē quod dicitur deus & colitur, ita ut
in templo dei seferat, ostendens te ipsiē sit deus. Er de Anthi-
cristo 2. Mach. 9. Iustum est subditum ille deo & mortalem
deo non parā sentire. Et Act. 12. de Herode, quod acclamat
ei populus voces dei & non hominis. Er ne posset excusari, qđ
non ex proposito fecerunt, subdit. [Qui dixerunt] scilicet expro-
posito. [Linguam nostram magnificabim⁹] Tertio, ponit eorum
fuerunt in calos suos, & lingua corporis transire in terram.
Illud autem quod est maius in alio conueniunt se reverent, & qđ
minus non repudiat. Vñ ergo apparet magni & deo æquales,
contumēt deum, idē diuinos honores. Sic de Antichristo
dicitur, quod aduersari deum deorum loquitur. The. 2. Aduersar-
tur & extollit super omnē quod dicitur deus & colitur, ita ut
in templo dei seferat, ostendens te ipsiē sit deus. Er de Anthi-
cristo 2. Mach. 9. Iustum est subditum ille deo & mortalem
deo non parā sentire. Et Act. 12. de Herode, quod acclamat
ei populus voces dei & non hominis. Er ne posset excusari, qđ
non ex proposito fecerunt, subdit. [Qui dixerunt] scilicet expro-
posito. [Linguam nostram magnificabim⁹] Tertio, ponit eorum
fuerunt in calos suos, & lingua corporis transire in terram.
Illud autem quod est maius in alio conueniunt se reverent, & qđ
minus non repudiat. Vñ ergo apparet magni & deo æquales,
contumēt deum, idē diuinos honores. Sic de Antichristo
dicitur, quod aduersari deum deorum loquitur. The. 2. Aduersar-
tur & extollit super omnē quod dicitur deus & colitur, ita ut
in templo dei seferat, ostendens te ipsiē sit deus. Er de Anthi-
cristo 2. Mach. 9. Iustum est subditum ille deo & mortalem
deo non parā sentire. Et Act. 12. de Herode, quod acclamat
ei populus voces dei & non hominis. Er ne posset excusari, qđ
non ex proposito fecerunt, subdit. [Qui dixerunt] scilicet expro-
posito. [Linguam nostram magnificabim⁹] Tertio, ponit eorum
fuerunt in calos suos, & lingua

mo, quia tuus exasperabitur. Sap. 3. Iudicabunt sancti nationes, & dominabuntur populus. Et iterum s. c. Computari sunt inter filios dei. Secundo, quia liberamur ab omni poena. Esa. 25. Auseret deus oculi lachrymā, ab omni facie, i. cām lachrymā, vel penā. Tertio, quia liberamur ab omni peccato. Esa. 23. Opprobiū possuli sui auseret deus de vniuersa terra.

Quarto, q. tūc eripie mur a pīate diaboli. Esa. 11. Nō nobēt neque occidēt in vniuerso fando meo.

Quinto, q. tā liberabimur a seruitute corporis. Psa. 142. Educi de carcere animā.

Sexto, q. tā liberabitur a sequitur corruptionis. Septimo, q. tā videbimus deum facie ad faciem. I. Ios. 1.

Septimo, scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicut est. Hier. 2. Omnes cognoscunt me a minimo usque ad maiorem. Vel potest esse conuersio cuiuslibet hominis iusti pressi aduersitate, vel corruptione peccati & concupiscentia.

Hic confitetur proprium defectum. Et circa hoc, duo facit. Primo, ponit anxiaret cordis. Secundo, dolorem consequentem, ibi. [Dolorem in corde meo per diem] Quantum ad primū dicit philosophus in rhetorics. Timor cohibitiōis facit; hoc idem habet. Esa. 16. Inī consilium cogit consilium. Sic homo aliquando in aduersitate & tentatione consilatur quod refutat & ideo dicit. [Quandiu ponam consilium in anima mea]. I. quādū oportet me habere noua consilia ad refutandū inimicis? hic patres veteris testamētū habuerunt diversa consilia ad figurandum Christum. Quando autem homo in consilio accipit vnam & tamē deficiat ab eo, tunc sequitur dolor, & ideo dicitur. [Quandiu ponam domine consilium in corde meo] id est quotidie, dum continue deficio. Hier. 8. Dolor meus super dolorē in me cor meū mērēs.

C. Hic conuerterit de prosperitate inimici, qui exasperabitur, scilicet Saulis super David, & inimici qui ducit in consilium peccati & carnis, quoniam habent concupiscentias suās. Abac. 1. Propter hoc non peruenit usque in finem iudicium, quia prava let impius aduersus iustum.

d. Secunda pars huius psalmi, ponit oratio sine petitio. Et primo, ponit petitio respondens diuinam dissimulationē. Secundo, proprio defectū, ibi. [Illumina oculos meos &c.] Tertio, sperat inimicorum, ibi. [Negundo dicat &c.] Primo, dicit de diuina dissimulationē obliuionē & aduersōnē, quasi dicat. [Respicere] id est conuerte qui auertis tunc oblitus. Nunc [Exaudi me] Esa. 64. Respicere, populus tuus omnes nos. Secundo, ponit petitio correspondens proprio defectū, vñ, ex multis cōfisiis, & aliud, ex doloribus. Et ideo, quia non habeo consilia ex me illuminā oculos meos, ne vñquām obdormiam in morte] id est doce me. Item, Luc. 1. Illuminare his qui in tenebris &c. Hoc competit ad literam David fugienti a facie Saulis quem oportebat sepius cauere, ne aliquando in manus ipsius incideret & occideret. Similiter & quando homo sollicitus est, ut peccato refuerit non cadit in mortem, sed quando dormit occiditur. Sic 2. Reg. 4. Quando Isbōeth dormebat, illa purgabat tritacum oculis est. Eph. 5. Erxuge qui dormis. Peritio contra aduersarium. Nequando dicat inimicus] Et ponit duo. Primo, petitio nem. Secundo, eius rationē, ibi. [Qui tribulant me] Illumina, ne quādū dicat inimicus exultando. [Prevalui aduersum eum] Et diabolus exultat quando tentat & trahit in peccatum. Similiter. Exurge domine non praeuale homo & huiusmodi est ratio ne gaudeat, quia [Exultabunt si motus fuero] si dimiserit factum iustitiae & labar in peccatum. Eccl. 18. Post concupiscentias animae tuæ non eas & a volitatis tua auertere. Si prætes anima tuæ concupiscentias eius faciet te venire in gaudium inimicorum tuorum. Dani. 9. Propter temeritatem deus inclina aures tuas & audi, aperi oculos tuos & vide desolationem nostrā & ciuitatem super quam inuocatum est nomen tuum.

e. Hic signatur exaudito suæ orationis. Et circa hoc, tria facit. Primo, petit spem exauditionis. Secundo, gaudium de exauditione facta, ibi. [Et exultauit cor meum] Tertio, gratias agit, ibi. [Cantabo] Dicit ergo. [In misericordia tua sperauit] non in mundo. Tren. 3. Misericordia domini multa quod non sumus consumptiōnē in potestate mea, quia nulla est contra diabolū. Iob. 41. Non est potestas super terram quæ possit ei com-

parari. Et ponit his tria per quæ homo iūnatur cōtra diabolū: scilicet per luxuriam spiritualē, per orationem deuotam, & per bonam operationē. Propter primum dicit. [Exultauit cor meū in salutari tuo] non in temporalibus, vel vanitatibus, hec faciunt peccatores de quibus Iob. 21. Gaudient ad sonitum organi, & ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Osee. 9. Noli latari Israel, noli exultari, sicut populi, sed [in salutari tuo] i. in Christo qui ad hoc venit ut saluer nos. Matt. 1. Ipse enim saluum faciet &c. Et hoc latitia armat hominem contra diabolū. Pro. 17. Animus gaudens atētēm floridam facit, spiritus facit, spiritus exsciat offa. Secundum est oratio sine laus dei. Vnde adit [Cantabo domino] id est laudabo eum. Psa. 21. Qui canticis dominum laudate eum. Laus enim dei multum valet ad expugnandum diabolū. Matth. 17. Hoc genus daemoniorum non excedit nisi per orationem & ieunium. Abac. 3. Ego autem in domino gaudebo & exultabo in deo Iesu meo. Et hoc pro beneficiis concessis, & ideo sequitur. [Qui bona tribuit mihi] id est quia bona tribuit. Iacob. 1. Omne datum optimum &c. Et dicit [bona] quia sunt quadam bona temporalia qua dominus trivit. Matth. 15. Tradidit illis bona sua, & vñ dedit quinque talenta &c. Item, [bona] spiritalia quæ sunt bona gratia & virtutes. Cor. 12. Divisiones gratiarū sunt &c. Hoc omnia operatur sicut aqua idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Iob. 2. Si bona suscepimus de manu domini &c. Item, bona gloria. Psa. 26. Credo videre bona domini in terra viventium. Hec omnia bona tribuit dominus, & ideo merito laudans est. Eccle. vlt. Danti mihi sapientiam, dabo gloriam. Tertium est bonum opus, de quo tubiungitur [Psallass] id est operabor. Plāllere est manū tangere psalteriū. Hieron. Semper aliquid boni facito, ut te diabolus inueniat occupatum. Matth. 12. Cum immundus spiritus exierit ab homine &c. usque ingressi habent ibi & factū &c. [Nomen domini] id est ad laudem nominis domini [alitissimū] Luc. 1. Gloria in altissimis deo. Matth. 5. Sic luceat lux velut coram hominibus, ut videant &c.

IN FINE M A P S A L . D A V I D X H .

Ixit insipiens in corde suo,
Non est deus. Corrupti
sunt & abominabiles sa-

tritūs exsciat offa. Secundum est oratio sine laus dei. Vnde adit [Cantabo domino] id est laudabo eum. Psa. 21. Qui canticis dominum laudate eum. Laus enim dei multum valet ad expugnandum diabolū. Matth. 17. Hoc genus daemoniorum non excedit nisi per orationem & ieunium. Abac. 3. Ego autem in domino gaudebo & exultabo in deo Iesu meo. Et hoc pro beneficiis concessis, & ideo sequitur. [Qui bona tribuit mihi] id est quia bona tribuit. Iacob. 1. Omne datum optimum &c. Et dicit [bona] quia sunt quadam bona temporalia qua dominus trivit. Matth. 15. Tradidit illis bona sua, & vñ dedit quinque talenta &c. Item, [bona] spiritalia quæ sunt bona gratia & virtutes. Cor. 12. Divisiones gratiarū sunt &c. Hoc omnia operatur sicut aqua idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Iob. 2. Si bona suscepimus de manu domini &c. Item, bona gloria. Psa. 26. Credo videre bona domini in terra viventium. Hec omnia bona tribuit dominus, & ideo merito laudans est. Eccle. vlt. Danti mihi sapientiam, dabo gloriam. Tertium est bonum opus, de quo tubiungitur [Psallass] id est operabor. Plāllere est manū tangere psalteriū. Hieron. Semper aliquid boni facio, ut te diabolus inueniat occupatum. Matth. 12. Cum immundus spiritus exierit ab homine &c. usque ingressi habent ibi & factū &c. [Nomen domini] id est ad laudem nominis domini [alitissimū] Luc. 1. Gloria in altissimis deo. Matth. 5. Sic luceat lux velut coram hominibus, ut videant &c.

A P S A L . X I V .

S P R A p̄lmus exprobavit dolo statim inimicorum. Hic sunt et cōrum malitiam. Titulus. [In finem psalmus David] Et circa hoc, duo facit. Primo, manifestat eorum malitiam. Secundo, ponit spem liberationis sue ab eis, ibi. [Nonne cognoscere &c.] Et circa primum, duo facit. Primo, proponit eorum malitiam. Secundo, certificat hanc malitiam eis inesse, ibi. [Dominus de celo &c.] Prima, in duo. Primo, ponit radicem malitiae eorum. Secundo, processum malitiae [corrupti sunt &c.] Sicut dicitur, Eccl. 10. Initium omnis peccati superbia, & initium superbiae hominis apostatare a deo. Quod homo ergo non habeat deum in corde, principium malitiae est. Et ideo dicit. [Dixit insipiens in corde suo non est deus] Sapient. 1. In malitiam animam non introibit sapientia, aut habitabit in corpore subditō peccatis.

Sed numquid potest dicere? Dicere in corde est cogitare. Sed numquid potest cogitare deum non esse? An felinus dicit, q. nullus potest. Item, Damascenus. Cognitio dei naturaliter omnibus est inserta: naturaliter cognita nullus potest cogitare non esse. Sed secundum, quod de cognitione dei duplice loqui possumus: scilicet secundum se, vel quod ad nos. Si primo modo, sic proculdubio non potest cogitari non esse. Nulla enim propositio potest cogitari falsa, ex sua natura, cuius praedicatum includitur in distinctione subiecti. Notandum est autem, quod in deo est alter esse quam in aliis, quia esse dei est eius substantia. Ergo qui dicit deum secundum se, dicit ipsum esse: & ideo secundum se non potest cogitari non esse & verbum Damasceni solvit, quia quod naturaliter insecutum est, inde determinate sit, scilicet q. deus sit, sed non idem, quod deus: sed per fidem habetur. Deus dicit a theos quod est ardere omnem malitiam. Tunc ergo dicit alius, quod non est deus, quando cogitat quod non est omnipotens, & quod non habet curam rerum humanarum. Iob. 21. Quis est omnipotens ut seruamus ei? Potest referri ad Iudeos dicens Christum hominem purum esse non deū. Ios. 10.

Tu

Tu homo cum sis facis teipsum deum. Qui Iudei, non credentes ipsum qui promisus erat in lege, dicunt. [Non est deus] iste scilicet qui nobis praedicat. Et hoc dicit [insipiens] quia dei sapientian recipere noluerint habentes oculos mentis excusat. Psalm. 81. Nescierunt neque intellexerunt. Sap. 2. Excœcauit eos malitia corū.

Vel hic reprehendi. Et sunt in studiis suis: non est qui tur peccator. Primo, de peccato coris, ibi. [Dixit insipiens] Se dico, peccato operis, ibi. [Corrupti sunt] Ut videat si est intelligens, aut requirens deum.

Omnis declinauerunt, simul iniuti pedes eorum ad effundendum san- guinem.

c. ¶ Cōtritio & infelicitas ī viis eo- rū, & viā pacis non cognoverunt:

B nō est timor dei ante oculos eorum.

c. ¶ Sepulcrum patens est guttur

tritūs exsciat offa.

Vel hic reprehendi. Et sunt in studiis suis: non est qui tur peccator. Primo, de peccato coris, ibi. [Dixit insipiens] Se dico, peccato operis, ibi. [Corrupti sunt] Ut videat si est intelligens, aut requirens deum.

Omnis declinauerunt, simul iniuti pedes eorum ad effundendum san-

guinem.

c. ¶ Cōtritio & infelicitas ī viis eo-

rū, & viā pacis non cognoverunt:

B nō est timor dei ante oculos eorum.

c. ¶ Sepulchrūm patens est guttur

tritūs exsciat offa.

Vel hic reprehendi. Et sunt in studiis suis: non est qui tur peccator. Primo, de peccato coris, ibi. [Dixit insipiens] Se dico, peccato operis, ibi. [Corrupti sunt] Ut videat si est intelligens, aut requirens deum.

Omnis declinauerunt, simul iniuti pedes eorum ad effundendum san-

guinem.

c. ¶ Cōtritio & infelicitas ī viis eo-

rū, & viā pacis non cognoverunt:

B nō est timor dei ante oculos eorum.

c. ¶ Sepulchrūm patens est guttur

tritūs exsciat offa.

Vel hic reprehendi. Et sunt in studiis suis: non est qui tur peccator. Primo, de peccato coris, ibi. [Dixit insipiens] Se dico, peccato operis, ibi. [Corrupti sunt] Ut videat si est intelligens, aut requirens deum.

Omnis declinauerunt, simul iniuti pedes eorum ad effundendum san-

guinem.

c. ¶ Cōtritio & infelicitas ī viis eo-

rū, & viā pacis non cognoverunt:

B nō est timor dei ante oculos eorum.

c. ¶ Sepulchrūm patens est guttur

tritūs exsciat offa.

Vel hic reprehendi. Et sunt in studiis suis: non est qui tur peccator. Primo, de peccato coris, ibi. [Dixit insipiens] Se dico, peccato operis, ibi. [Corrupti sunt] Ut videat si est intelligens, aut requirens deum.

Omnis declinauerunt, simul iniuti pedes eorum ad effundendum san-

guinem.

c. ¶ Cōtritio & infelicitas ī viis eo-

rū, & viā pacis non cognoverunt:

B nō est timor dei ante oculos eorum.

c. ¶ Sepulchrūm patens est guttur

tritūs exsciat offa.

Vel hic reprehendi. Et sunt in studiis suis: non est qui tur peccator. Primo, de peccato coris, ibi. [Dixit insipiens] Se dico, peccato operis, ibi. [Corrupti sunt] Ut videat si est intelligens, aut requirens deum.

Omnis declinauerunt, simul iniuti pedes eorum ad effundendum san-

guinem.

c. ¶ Cōtritio & infelicitas ī viis eo-

rū, & viā pacis non cognoverunt:

B nō est timor dei ante oculos eorum.

c. ¶ Sepulchrūm patens est guttur

tritūs exsciat offa.

Vel hic reprehendi. Et sunt in studiis suis: non est qui tur peccator. Primo, de peccato coris, ibi. [Dixit insipiens] Se dico, peccato operis, ibi. [Corrupti sunt] Ut videat si est intelligens, aut requirens deum.

Omnis declinauerunt, simul iniuti pedes eorum ad effundendum san-

guinem.

c. ¶ Cōtritio & infelicitas ī viis eo-

rū, & viā pacis non cognoverunt:

B nō est timor dei ante oculos eorum.

c. ¶ Sepulchrūm patens est guttur

tritūs exsciat offa.

Vel hic reprehendi. Et sunt in studiis suis: non est qui tur peccator. Primo, de peccato coris, ibi. [Dixit insipiens] Se dico, peccato operis, ibi. [Corrupti sunt] Ut videat si est intelligens, aut requirens deum.

Omnis declinauerunt, simul iniuti pedes eorum ad effundendum san-

guinem.

c. ¶ Cōtritio & infelicitas ī viis eo-

rū, & viā pacis non cognoverunt:

B nō est timor dei ante oculos eorum.

c. ¶ Sepulchrūm patens est guttur

tritūs exsciat offa.

Vel hic reprehendi. Et sunt in studiis suis: non est qui tur peccator. Primo, de peccato coris, ibi. [Dixit insipiens] Se dico, peccato operis, ibi. [Corrupti sunt] Ut videat si est intelligens, aut requirens deum.

Omnis declinauerunt, simul iniuti pedes eorum ad effundendum san-

F Hic agit de spe liberationis. Et primo ostendit, quod impii non habent spem [Nonne cognoscet?]. Secundo, ostendit quod si huiusmodi spes, ibi [Quis dabit ex Syon?] Cuxa pri-
mum, duo facit. Primo, ostendit quod non cognoscet spem hanc. Secundo, ponit signum, ibi [Consilium inopis]. Mo-
vet Primo, quod lo-
quuntur & interponit
f Nonne cognoscet omnes qui in eo culpam impiorum & loquitur sic. Dico quod sunt se-
pulchri patres, & quod non est deus in corde eorum: sed num-
quid cognoscet, quod dominus in generatione iusta est, consilium inopis cōfundisti: quoniam domi-
nus ipses eius est.
g Quis dabit ex Sion salutare Is-
rael? cum auerterit dominus ca-
ptiuū plebis suae, exultabit Is-
rael, & latabitur Israel.
d. Ad nihilum deductus est in cō-

tem in sancto habi-
tas laus Israel. Est ergo dominus in eo sicut in templo. [Et om-
nes qui operantur iniquitatem] scilicet quantum ad deum. [Et deu-
orant plebem meam sicut escam panis] quantum ad proximos, quos deuorant auferendo bona eorum. Zec. 11. Voret vnuisque carnem proximi sui. Michæ. 2. Comederunt car-
nem populi mei, & pellebant defupere excorauerunt. E-
ccl. 24. Panis egentium vita pauperis, qui defraudat illum ho-
mo sanguinis est. Non inuocauerunt deum] id est non habent spem deo. Esa. 59. Deum non inuocauerunt. Et sequitur ex hoc, quod habent securitatem, id est dicit. [Illic trepidauerunt &c.] Prouerbiorum 28. Fugit impius nemine persequente. Iob. 15. Sonitus tetrovis semper in auribus illius, & pax cum filii semper insidias suscipitur, sed qui inuocant deum salvatur. Iob. 3. Omnes qui inuocauerunt nomen domini, salvi erunt. Prouerbiorum. 18. Turris fortissima nomen domini. Non ergo tales cognoscet, quia [Dominus in generatione iusta est?]. Et ostendit quod non, per signum, quia [Confiditis consilium inopis] id est confusibile reputatis & blasphematis quantum in vobis est, & hoc est consilium inopis, ut sciat [Quoniam Domi-
nus spes eius est?] Psal. 21. Sperauit in domino eriperet eum salu-
fici, qui sunt in captiuū peccati & carcere inferni. Esa. 49. Equidem captiuū a forte tolletur, & quod captiuū fuerit a ro-
busto: & tunc [lætetur Jacob] id est populus dei interiorius [& exul-
ter Israel] exteriorius.

a P S A L . X I I I .

SVRA psalmus egit de malitia & dolo aduersiorum: hic agit de propria iustitia. Et primo, ostendit quod sit iustitia quam deus acceperat. Secundo, quasi gratias agens ostendit quod sit sua iustitia, ibi [Conserua me]. Titulus [psalmus David]. In psalmo isto, duo facit. Nam quasi sacerdos extensus coram deo, consultus deo. Primo, ponit quæstio[n]e. Secundo, exposicio[n], ibi [Qui ingreditur sine macula]. Præmititur ergo duplēc questionem, quis duplex est status præsentis ecclesiæ & futurae. Primus est militantium. Apocalyp. 14. A modo iam dicit spiri-
tus ut requiescat. Et hi duo status signati sunt in veteri testamen-
to. Quis primo habuerunt tabernaculum. Exod. 26, quandiu habuerunt bella & labores. Regum 7. Factum est cum deditis dominus requiem David ab inimicis suis, dixit ad Nathan. Vides quod ego habitem in domo cedrina & arca dei posita est in medio pellium? Postea fecit templum, quando habuit pacem. Per tabernaculum designatur ecclesia militans, per tem-
plum in monte factum, status futurae vite: & ideo dicit [Quis ha-
bitabit in tabernaculo tuo?] id est in presenti ecclesia, quasi dicat: quis est dignus habitare? Peccatores enim habitant numero non merito. Hieronymus habet [Quis peregrinabitur] Psal. 67. Habitate faci vnam in domo. Secunda quæstio [Quis re-

quiescit in monte sancto tuo?] Et dicit mons sanctus, quia nūl est ibi coquinatum. Hierem. 31. Benedic tibi de minimis pulchritudo iustitiae: mons sanctus. Esa. 35. Via sancta vocabitur. Exod. 15. Introduces eos & plantabis in monte hereditatis tuae, firmissimo habitaculo tuo quod operatus es domine. [Qui]

a P S A L . D A V I D .
X I I I .

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiesceret in monte sancto tuo. b. Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Qui loquitur ve-
ritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua. c. Nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit aduer-
sus proximos suos. d. Ad nihilum deductus est in cō-

nem ad alios. Primo, proponit ea per qua homo bene operatur in se. Secundo, ea per qua se bene habet ad proximum, ibi [Nec fecit proximo suo &c.]. In se, quantum ad exteriora, in opere & in locutione. In opere, quantum ad duo. Primo, quod fugiat ma-
lum. Et ideo dicit [Qui ingreditur sine macula] Vita illa qua-
dam via est ad vitam æternam. Et ideo dicit [ingreditur] id est in via gradit. Psal. 41. Ingrediar in locū tabernaculi. Ite. 118. Beati immaculati in via [sine macula] scilicet mortali, quia pec-
atum veniale non habet maculam proprie. Eccle. 11. Beatus di-
uis qui inuenit eum macula. Sed in Christo & in Virgine
Maria nulla omnino macula fuit, & illici appropriat temper-
tanza, quia contra temperiā maculatur. Secundo, vt faciat bona. Et ideo sequitur [& operatur iustitiam] id est ea ad qua-
iustitia inclinat, & reducitur ad eam prout est specialis virtus. In sermone, Primo, vt faciat bonum [Qui loquitur veritatem] id est faciat bonum locationis. Esa. 32. Qui poterit ex vobis eū ardoribus semipinternis? Qui ambulat iniustitiis, & loquitur veritatem. Et dicit [in corde] contra illos qui loquuntur veritatem a casu, non ex proposito. Prou. 12. Labium veritatis fir-
mum erit. Per. 2. Deponentes omne inendacum & onus, dolum, quasi modo geniti intantes. Secundo, vt viret malum, scilicet dolofatu[m]. Hier. 9. Sagitta vulnerans linguam coru[m] locuta est. [Qui non egit dolum in lingua sua] Alia litera [Qui non est facilis in lingua sua] Proverb. 25. Vrbs patens & absque murorum ambitu, vir qui non portet in loquendo co-
hercere spiritum suum. Alia litera. [Et non est accusatio in lin-
gua eius] quia scilicet non est detractor & relator, vel quia ver-
ba sua non sunt accusabilita. Eph. 4. Omnis sermo malus de ore vefro non procedat. [Nec fecit]

c. [Supra egit psalmus de virtuosa operatione quam deus accep-
tit, connumerando per qua homo bene operatur in se. Hic au-
tem connumerat ea, per qua se bene habet ad proximum. Et hic
quod ad proximū, petit tria. Primo, vt ei nō noceat. Secundo, quod
nō cōscientia nocenti, R. o. 1. Qui talia agit regnum dei non con-
sequens, sed digni sunt morte, nō solum qui faciunt ea, sed etiam
qui consentiunt facientibus. Tertio, quod non decipiat ipsum. Dicit ergo quantum ad proximum, [Nec fecit proximo (uo malu)] nec corporaliter, nec spiritualiter. Rom. 12. Nulli malum pro-
malō redēntes. Col. vlt. Dum tempus habemus operemur bo-
num. Quancum ad secundum dicit [& opprobriu] non accepit
aduersus proximos (uos) Aliquis dicit aliquid contra alium, sed non est substinentum. Et ideo dicit, [Opprobrium non accep-
pit] tunc scilicet, quando ille qui audit verba detractionis contra
eum, & ex his detestatur illum de quo dicuntur, vel etiam ip-
se dicit aliis. Ecl. 19. Auditis verbū contra proximum tuum,
commoratur in te &c. Ecl. 28. Sepi aureum tuum sp̄nis, & noli
audire linguam nequam. Hieron. Si non est auditor, non est de-
tractor. Bernar. Detrahere aut detrahentem audire, quid horū
damnabilis sit, non facile dixer. Prou. 25. Ventus aquilo dif-
ficiat pluiam, & facies tristis linguam detrahentem. Quia ad
literam detrahens cessat cum audiens contristatur. [Ad nihilum]
d. Hic ostendit quod non despiciat. In homine sunt duo, scilicet virtus & virtus. Virtutem est despiciendum, & ideo dicit
[malignus] inquantum talis [ad nihilum est deductus] id est ni-
li reputatur. Et hoc est bonus, Primo, ad collendum æmula-
tionem. Quandoque enim aliquis malis exaltatur. Hier. 12. Via impiorum prosperatur &c. Sed propter hoc, nullo modo de-
bet eum reparare magnum, sed debet eum despiciere. Malac. 2,

Gloria

Gloria hominis peccatoris stercus & vermis est: hodie extollitur & cras non inuenitur, quia conuersus est in terram suam, & co-
gitatio eius perit. Vel aliquis magnus intendit noce, sed ex
quo est malignus contemnit eum: quia talium derogatio est no-
stra vita approbacio. Psal. 26. Si consilac aduersum me castra,
nō timebit cor meū, id est peccatores. Sed spectu eius malignus: timētes au-
tent dominum glorificat.

e. Qui iurat proximo suo & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vñram, & munera super innocentem non accepit. Qui facit hæc, non cōmōvebitur in æternū.

a IN S C R I P T I O T I T V L I
I P S I V S D A V I D .

PSAL. XV.

Onserua me domine quo

b. Hic ponit re-
spectu eius malignus: timētes au-
tent dominum glorificat.

c. Qui iurat proximo suo & non

d. Non cōgregabo conuenticula

e. Non credo, vel in cor-

f. Non credo, vel in cor-

g. Non credo, vel in cor-

h. Non credo, vel in cor-

i. Non credo, vel in cor-

j. Non credo, vel in cor-

k. Non credo, vel in cor-

l. Non credo, vel in cor-

m. Non credo, vel in cor-

n. Non credo, vel in cor-

o. Non credo, vel in cor-

p. Non credo, vel in cor-

q. Non credo, vel in cor-

r. Non credo, vel in cor-

s. Non credo, vel in cor-

t. Non credo, vel in cor-

u. Non credo, vel in cor-

v. Non credo, vel in cor-

w. Non credo, vel in cor-

x. Non credo, vel in cor-

y. Non credo, vel in cor-

z. Non credo, vel in cor-

aa. Non credo, vel in cor-

bb. Non credo, vel in cor-

cc. Non credo, vel in cor-

dd. Non credo, vel in cor-

ee. Non credo, vel in cor-

ff. Non credo, vel in cor-

gg. Non credo, vel in cor-

hh. Non credo, vel in cor-

ii. Non credo, vel in cor-

jj. Non credo, vel in cor-

kk. Non credo, vel in cor-

ll. Non credo, vel in cor-

mm. Non credo, vel in cor-

nn. Non credo, vel in cor-

oo. Non credo, vel in cor-

pp. Non credo, vel in cor-

qq. Non credo, vel in cor-

rr. Non credo, vel in cor-

ss. Non credo, vel in cor-

tt. Non credo, vel in cor-

uu. Non credo, vel in cor-

vv. Non credo, vel in cor-

ww. Non credo, vel in cor-

xx. Non credo, vel in cor-

yy. Non credo, vel in cor-

zz. Non credo, vel in cor-

aa. Non credo, vel in cor-

bb. Non credo, vel in cor-

cc. Non credo, vel in cor-

dd. Non credo, vel in cor-

ee. Non credo, vel in cor-

ff. Non credo, vel in cor-

gg. Non credo, vel in cor-

hh. Non credo, vel in cor-

ii. Non credo, vel in cor-

jj. Non credo, vel in cor-

kk. Non credo, vel in cor-

ll. Non credo, vel in cor-

mm. Non credo, vel in cor-

tt. Non credo, vel in cor-

uu. Non credo, vel in cor-

vv. Non credo, vel in cor-

ww. Non credo, vel in cor-

xx. Non credo, vel in cor-

yy. Non credo, vel in cor-

zz. Non credo, vel in cor-

aa. Non credo, vel in cor-

bb. Non credo, vel in cor-

cc. Non credo, vel in cor-

dd. Non credo, vel in cor-

ee. Non credo, vel in cor-

ff. Non credo, vel in cor-

gg. Non credo, vel in cor-

hh. Non credo, vel in cor-

ii. Non credo, vel in cor-

jj. Non credo, vel in cor-

kk. Non credo, vel in cor-

ll. Non credo, vel in cor-

mm. Non credo, vel in cor-

tt. Non credo, vel in cor-

uu. Non credo, vel in cor-

vv. Non credo, vel in cor-

ww. Non credo, vel in cor-

xx. Non credo, vel in cor-

yy. Non credo, vel in cor-

zz. Non credo, vel in cor-

aa. Non credo, vel in cor-

bb. Non credo, vel in cor-

cc. Non credo, vel in cor-

dd. Non credo, vel in cor-

</div

Sanctificatus &c. Zach. 9. Tu autem in sanguine testamente tui emisisti vincos tuos de lacu in quo non est aqua &c. Sed quod modo perfecta erit ista congregatio? [Quia non ero memor nominis litorum?] Quod habebant in flaco peccati, quia vnuus dicebat fornicator, alius latro. Sed nullus post conuersationem debet sic noscari, qd hojusmodi noia lunt deletra.

V. El vel non ero menor peccatorum in iudicio, cum congre gabo iustos. Venite benedicti Matth. 25. Et hoc [labia mea] vel per predictores meos. Sed diceret eis. Item maledicti &c. Hier. 15. Si separareris preciosum a vili, quasi os meū eris. Hiero. habet. [Multiplicata sunt idola eorum: post tergum sequentium non libabo libamini sanguini eorum: et exultauit lingua mea.]

G. g. Insuper & caro mea requiecit in spe. Quoniam non derelin ne, neque affumam nomina eorum in labiis meis] Iquasi dicat. Te colo, nō idola. Sed illorum idola multa sunt. Osee. 8. Multiplicata post dorsum recedentes a te. Hier. 2. Verterunt ad me tergum & non faciem, nec ero particeps libaminum eorum. Deut. 32. De quorum vi simis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum. Ne inrabo per illa idola. [Dominus]

e. Hic affigunt rationem sua in hereditateis solidi deo, quia scilicet ipse solus est hereditas sua: quasi dicat. Ideo solum hoc in calo, quia haec est hereditas mea. Primo, dicit deus esse suam hereditatem. Secundo, commendat eam, quod est contentus de ea, ibi [Etenim hereditas mea &c.] Ipse est bonum nostrum quod sum: homines in misericordia isto querunt possessiones & vnuus eorum, sed possessor suus est deus, unde [Dominus pars hereditatis meae] intransfuerit, id est hereditas qua venit mihi in partem. Quidam

habent pro hereditate delectationes carnis. Sap. 2. Hac est pars, & haec est fors nostra. Alii autem alia delectabunt mundi, sed deus est fors mea. Tren. 3. Pars mea dominus, dixit anima mea. Sed non solum est hereditas mea, sed [pars calix mei] id est calix meus inveniens in foro, quia tota delectatio mea & portus, est deus. Psal. 22. Calix meus inebrians quam praelatus est. Vel Christus haberet hereditatem fideles: & huiusmodi hereditatis scilicet fidelium, deus est pars sicut dictum est [dominus pars carnis mei] quia passio mea ordinatur ad deum. Ipse eriam est dator huius hereditatis [Tu es qui restitus hereditate meam mihi] scilicet aeterna gloria. Et sic Christus loquitur ex persona suorum, qui eam perdidabant peccante primo parente. Vel I

[hereditatem] id est claritate corporis, quam perdit homo peccando. [Funes extenderunt mihi in praecularis] Diuitiae terrae me sustinunt fune. Deut. 22. Jacob funiculus hereditatis eius. Et iō portio dicitur quasi funiculus funis, id est portio mea cedit mihi in rebus optimis, quia nihil melius ipsi deo. Hier. 3. Tribuan tibi terram desiderabilem, praecularis hereditatem. Secundo, ostendit quod sit ea contentus [Etenim hereditas mea praeclaras est mihi] quasi dicit. Non solum hereditas mea in praeculari est, sed est ita praeclarata mihi, quod nullo modo mutarem eam. Psal. 131. Hac requies mea in seculo seculi, hic habitabo quoniam elegi ea. [Benedictam.]

f. Supra psalmus posuit rationem, quare soli deo inharet: quia scilicet ipse est pars hereditatis suae: hic recognoscit beneficia. Et primo, proponit beneficia suscepit. Secundo, spernenda, ibi [Insuper & caro mea] Circa primum, duo facit. Primo, commemorat beneficia suscepit. Secundo, ostendit gaudium, quod habet ex eis, ibi [propter hoc laetitiam est cor meum] Cōmemorat ergo duplex beneficium: vnuum in adiunctione boni, aliud conferendo contra mala. Quantum ad primum dicit [Benedictam dominum &c.] ut intelliga quam praeclaras sit illa hereditas eterna. Psal. 118. Da mihi intellectum & scrutarior &c. Psal. 31. Intellectum tibi dabo & instruam te. Ecel. vlt. Danti mihi sapientiam dabo gloriam. Dedit autem dominus homini rationem ad sapientiam, sed non totaliter abstulit infirmitatem: sed hoc erit in gloria. Et primo, proponit eam. Secundo, ponit auxilium contra eam, ibi [Prouidebam dominum] Omnis homo habet a deo secundum rationem lumen intellectus, & iustus reformatur lumine gratiae. Sed adhuc infirmitas carnis refutat, & ideo dicit. [Insuper adhuc incepserunt me renes mei] id est infirmitates meae, scilicet culpa, vel peccata. Et hoc [vñque ad noctem] id est

vñque ad mortem [incepserunt me renes mei] id est reprehensibile me ostenderunt. Alia litera [quia in tenibus incertuum luxurie sedem haber, & sic delectationem tentando inolevit]. Corint. 12. Ne magnitudine revelationum &c. Sed in Christo non sunt infirmitates culpa, vel infectionis, quia caro eius non repugnat aduersus spiritum, & ideo intellegitur sicut in tenibus incertuum delectationem tentando inolevit].

ques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitae: adimplebis me latitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua vñque in finem.

ORATIO DAVID

a P S A L . xvi.

PXI Xaudi domine iustitiam meam: intende depreciationem meam. Auribus percipe orationem meam: non in

passibilitatem carnis. Et quia caro timebat, ego in ilia passione [prouidebam dominum] iuxta oculis in calum, non in mundo. Providentia est praevisio rerum fiendorum in futuro, sed visu fui confactus est rerum presentium. Sed si adhuc tales res impugnant non est timendum, quia paratum habet auxilium dei. Et ideo, Primo, ponit recordationem auxiliu dicens. [Prouidebam dominum &c.] quando scilicet [incepserunt me renes mei] Psalm. 24. Oculi mei semper ad dominum quoniam &c. Et hoc ideo, quia a dextris est mihi ne commouear. Non ad sinistram. Pro. 3. Dominus erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capias. Esa. 50. Stetis simul &c. [Propter hoc latitum est cor meum] 1. Reg. 2. Exultauit cor meum in domino. Psal. 63. Exultabit iustus in domino &c. [& exultauit lingua mea &c.] Exterius, cum exteriori gaudio prorupit in laude vocis. Esa. 12. Cantate domino quoniam magnifice fecit. Psal. 80. Exulta deo &c. [Insuper:]

g. Hic enumera beneficia speranda. Primo, quantum ad resurrectionem carnis. Secundo, quantum ad animam, ibi [Notas] Primus in duo. Primo, ponit spem resurrectionis. Secundo, modum, ibi [Quoniam non derelinques] Dicit ergo. Dedit mihi intellectum, & astutissimi mihi homini, sed [Insuper & caro mea requiescit in sp̄ resurrectionis] Psal. 3. Ego dormiū & sopora sum, & resurrexi. Et etiam habebit caro mea spem in resurrectione. Sap. 3. Spes illorum immortalitate plena est. Ratio, quia resurrectio requirit unionem corporis & animae. Et ideo non debuit anima coniuncta diuinata remanere in inferno, sed tandem debebat ibi stare, donec probaretur veritas humanitatis, & veritas carnis plus debeat reliqui in inferno, ubi descendenter ad libidinum sanctorum. Ecel. 14. Penetrabat omnes inferiores partes terrae, & inspicat omnes dormientes, & illuminando omnes. &c. Itē ex parte corporis, quia [nec dabis sanctum] id est corpus meum a te sanctificatum [videlicet corruptionem] id est putrefactionis, vel resolutionis, quam non est pausus, sed mortis corruptionem pausus est. Beneficia que pertinent ad animam commemorat, cū dicit. [Notas] Hoc referunt ad Christum pro membris suis, & haec sunt documenta & precepta, quae sunt via in beatitudinem. Prou. 7. Serua mandata mea & viues. Et ideo dicit. [Notas mihi fecisti vias vita] Secundo, commemorat beneficium, vbi tria dicit. Primo, plenaria dei visionem [adimplebis me latitum cu vultu tuo] id est video vultu tuum. 2. Corin. 13. Nunc cognosco ex parte id est imperfecte, tunc cognoscam facie ad faciem. Plenaria latitiam. Iob. 16. Ut gaudium vestrum plenum sit, quia de summo bono delectationes indeficientes, quia [in dextera tua vñque in finem] Esa. 51. Latititia semper super caput eorum, gaudium & latitiam obtinebunt: & fugier ab eis dolor & gemitus. Proverbiorum. 3. Longitudo dierum in dextera eius: & in sinistra illius diuitiae & gloria.

a P S A L . xvi.

SV P R A desribit psalmus diuinam iusticiam, & ostendit quod sum seruabat. Hic proponit orationem in qua petit exaudiiri, propter iustitiam. Titulus. [Oratio David] Et est primus psalmus qui initulatur ab oratione, quia huiusmodi totaliter est oratio, & ideo ab oratione incipit, quia inter tribulationes sicut refugium est oratio. Psal. 108. Pro eo vt me diligenter detra-

detraherant mihi, ego ante in orabam. Dividitur ergo psalmus in duas partes. In prima, orat pro stabilitate propria. In secunda, per liberacionem a malo, ibi [Ego clamavi] Circa primum, duo facit. Primo, petit exaudiiri. Secundo, proponit petitionem suam, ibi. [De vultu tuo] Considerandum est autem quod in exauditione sit triplex gradus. Primo, ille cui fit petitio audit verba. Secundo, attendit seorsum. Tertio, implet petit. Primo ergo petit ut exaudiatur, dicens. [Exaudi &c.] Dan. 9. Exaudi dñe deus orationem

serui tui. Secundo, in exauditione ponit meritum petitis: & iō dicit. [Injustitia mea] qd. dicitur in me est meritum ut exaudiatur. Igo. Injustitia habet vocē apud deum, quia penetrat celum. Iacob. vlt. Multum valer deprecationis iusti: assida. [Ioan. 9. Peccatores deus non audit, sed liquis dei cultor est, hunc deus exaudit. Secundo, petit quod intendat ad sensum orationis [intende deprecationem meam] Glo. dicit. Deprecationem quae est pro malis amouendis. Alia litera [Intendat ad canticos meos] quasi ad spiritualem intellectum. Psal. 129. Fiant aures tuae intendentes, in vocē deprecationis mea. Tertio, quod audiat verba orantis, & ideo dicit. [auribus percipe orationem] quae est [non in labiis dolosis] sed simplicibus. Esa. 53. Dolus non fuit in ore eius.

C. **S**ed cū omnia audiat, quare dicitur quædam audire & quædam non. Sap. 1. Spiritus sanctus discipulus effugiet factū, & auferet se a cogitationibus quae sunt fine intellectu. Deus non debet audire nisi verba vera, & non que pronenunt ex labiis dolosis & ideo dicit [non in labiis dolosis]. Psal. 11. Labia dolosa in corde. Et sic dolosus dupliciter accipitur, scilicet factio respectu oris, & respectu operis, cum opus non concordat ori. Phariseus qui dicebat, non sum sicut ceteri homini &c., non fuit exauditus, sed alius qui non in labiis dolosis, sed recte orabat fuit exauditus, quia descendit iustificatus in domum suam. Glo. Labia dolosa sunt qui dicunt, domine domine, & non faciunt voluntatem patris mei. [De vultu tuo] Iudeus non profert sententiam nisi audita petitione, & discussa causa. Et ideo hic petitionem ponit, & petit tria. Primo, sententiam. Secundo, causa examinationis, ibi [proba] Tertio, sententia qualitatē [Perfice] Circa primum, duo facit. Primo, petit iudicium. Secundo, temperamentum, ibi [oculi tui] Dicit ergo [de vultu tuo] id est de cogitatione tua. [Iudicium meum prodeat] id est pro me. Hier. 10. Corripe me domine, veruntamen in iudicio non in furore tuo: ne forte ad nihil redigas me. Sed hic petet iudicium non securitatem, Esa. 64. Omnes iustitiae vetrae quasi pannus menstruatus, sed aquitatis secundum quod patitur humana natura: & ideo dicit [oculi tui videant aquitatem] id est iudicent iudicium equitatem. Esa. 11. Arguit in aquitate pro manuetis terra. Iob. 22. Aequitatem proponat contra me & ad victoriā prouenient iudicium meū: quasi dicat. Non peto iudicium, quia causa mea tibi examinata est: quia causa tua sit examinata coram eo, ostendit cū dicit. [Proba si. &c.] Et primo, ponit ordinē examinationis. Secundo, quid sit inuenit exponit [& non est iniusta] Dicit ergo [Probasti cor meū] Differencia est inter probare & examinare: probare quærit rōm facti, examinare quærit ipsum factum. Ratio autem facti magis tangit cor, sed factum magis tangit corpus. Dicit ergo [Probasti cor meū] id est probatum ostendit, quod non est turbatus propter tribulationes quas patior. Deus cum examinat, tria facit. Probat, visitat, & examinat. Probat cum diuidat, an habeat cordis redditum, quia si non habet non curat examinare. Sed quando hoc habet, indigit examinari, utrum habeat firmitatem. Hier. 17. Ego dominus scrutans corda & probans renes, qui do vñque iuxta viam suam. Sed hac examinatio est dura & fortes, ita quod nullus suffineret nisi adiutus ab eo. Iob. 6. Quæ fortitudine mea vt sufficiat, & quis nesciis mei vt patiente ageret nec fortitudine mea nec cara mea ænea est. Et ideo premittit visitationem. Psal. 88. Visitabo in virga, vel adiuvando, vel corrigendo [visitasti nocte] Sed potest id est intelligentia per noctem & ignem, qui turbat animam. Iob. 29. Nocte os meum perforatur doloribus: & incendium facit hoc idem. Vel nocte, id est defecit spiritualis intelligentia. Quandoque quis habet restum cor si superuenit sibi tentatio & negligenter, & est in nocte: & in hac nocte dominus adiuvando contra tentationes, & negligenter excusat & confortat. Psal. 49. Cum defecit virtus mea ne derelinquas me. Vel nocte, id est quiete & silentio, & tunc visitat p consolations. Matth. 5. Media nocte clamor factus est ecce sponsus venit [examinasti ignem] id est tribulatione, quia tu apparet si est bonus amicus & non recedit. Ecel. 6. Et amicus fecun-

A dum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Inuenitur per illam examinationem innocentia & perfectio, quia ex minat si in eo inueniatur innocentia, hoc autem in illo inuenitur. Et primo, ponit eum innocentia. Secundo, perfectio, ibi [non est inuenta in me iniurias.]

B. **S**ed contra 1. Ioā. 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus nolimus seducimus, & veritas in nobis non est. Et Prou. 20. Quis potest dicere, mūdum est cor meum? Ecl. 7. Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum & non peccet. Glo. Nec insans vius diel.

C. Dicendum, quod loquitur de iniuriate peccatis quā in tribulatione recedit a deo. Perfectio innocentie inuenitur in eo, in tantum quod non loquitur opera hominum id est peccatum, qd. Non solum in corde, sed nec in ore eius est iniurias. Iob. 6. Non inuenies in lingua mea iniurias, nec in faucibus meis iniurias personabitis. Eph. 4. Omnis termo malus de ore velro non procedat. Veli si non est inuenta iniurias, ut non loquatur os meum cum post sequitur opera hominum &c.] quasi dicat. Tu vidisti quod in me non est iniurias: & hoc quia non decet me loqui tamen vidisti hoc. Prou. 27. Laudet te alienus & non os tuum: extraneus, & nō labia tua. Hier. habet sic [probasti] & non inuenisti cogitationes meas ascendere super os meū. Jō. d. Non intant turbatio processit, ut veniret a corde ad os per murmur. Secundo, exponit quo igne examinatus cum dicit [propter verba laborum tuorum ego custodi vias duras] Vide sunt aduersitates, & hoc sustinet [propter verba laborum tuorum] id est vi seruare verba, aut annunciarē verba tua. Hier. 22. Factus est sermo domini ibi opprobrium & in derisionem. Hier. habet [vt vias latas] latrones querunt diuerticula ut latenter, ita David quando sequeretur eum Saul. Psal. 17. Posuit pedes meos quasi certorum. Spiritualiter dicitur de Christo puto inter latrones ut malefactor. Ioh. 18. Si non est hic malefactor, non tibi tradidimus eum. Si incipias versum, ibi [propter opera hominum custodi vias duras] dicas vias duras quæ sunt opera hominum. Prou. 4. Viam sapientia monstrabo tibi, dum te per semitas aquitatis, quas dum ingressus fueris &c. Consequenter determinat quid petet [Perfice gressus meos in semitis tuis] scilicet iustitia. Iob. 4. Vbi est fortitudo tua, patientia, & perfectio viarum? Et hoc ut vestigia id est affectus meus, non moueatur a mandatis tuis. Vel petet Christus pro ecclesia ut gressus eius perficiatur, & vestigia id est sacramenta non moueantur. Item, cum ex actibus generentur habitus, actus vestigia relinquentur in voluntate. Vel ad literam petit David, quod non præcipitetur de præceptis per quæ transibat fugiens Saulem i. Reg. 24. Sequebarum eum Saul per præceptissimas petras. Alia litera habet [Sustenta gressus meos in calibus meis, & non labet vestigia mea] Vel quod Christus secundum quod homo per faciat in sempiternis gloria diuinitatis. Ioh. 14. Clarifica me pater apud tenebris, claritate quam habui priusquam mūdus fieret. [Ego]

b. **S**upra posuit psalmus ut stabilitur in bono: hic autem petit ut libertetur a malo. Et circa hoc tria facit. Primo, petit exaudiiri in sua petitione. Secundo, ponit eam [Mirifica misericordia tua] Tertio, exauditionem sua petitionis manifestat, ibi [Ego autem] Circa primum, duo facit. Primo, proponit [petit] exaudiiri. Secundo, ex hac petit se exaudiiri, ibi [Inclina aures tuas] Dicit ergo [Ego clamavi] videtur ordo propositus: quia cōuenientius videtur dici [quoniam clamavi exaudiisti me] Et ideo tripliciter exponit. Vno modo secundum glo. [Ego clamavi] In clare validior intentio mentis est, & libera. Tū ergo clamāt qui cum magna devotione orant, & libertate cordis. Et unde hoc [quoniam exaudiisti] dando scilicet libertatem. Greg. Neminem exaudit deus nisi quem vt preceretur inspirat: animam scilicet, per aliquam devotionem. Plat. 118. Concupiuit anima mea desiderare &c. Alio modo, secundum Aug. 10. de cuit. dei, oply quoniam nō designat causam, sed signum, quasi dicat: hoc est signum quod clamavi, qui exaudiisti me. Terti modo, quia cū qui exaudiisti, iterum fiduciatus petet. Et ideo dicit quoniam exaudiisti ego clamavi] Hieronay, habet [plane quoniam exaudiisti] Semper hanc duo coniungit, clamorem & exauditionem, quia qui sic clamat exaudiatur. Iona. 2. Clamavi de tribulatione mea ad dominum, & exaudiuit me. Psal. 141. Clamavi ad te dixi tu es &c. Consequenter petit exaudiiri: & qui exaudiit, Primo, audire dico [Inclina] nisi dominus sit in alto loco oportet quod inclinet aures ad audiendum illum qui est in ino.

Dominus.

Dominus sedet in maiestate sua, et vellet nostra agere secundum aliquid in iustitia non salutaremur, quia Isa. 64. Quali pannus menstruorum iustitia nostra. Et ideo oportet quod inclinet & ut exaudiatur. Dan. 9. Inclina dñe aures tuas & audi. [Mirifica]

c. Hic ponitur petitio & est duplex. Prima, de sui liberatione.

Secunda, de inimicis.

corum delectione, c. Mirifica misericordia tua: qui [Exurge domine per] saluos facis sperantes in te. A refi- tuerunt declinare in terram. Suscep- stentibus dexteram tuam: custodi me, mo, petit liberatio- vt pupillam oculi. Sub umbra ala- num. Secundo, sub duo facit. Pri- rum, duo facit. Pri- mo, petit liberatio- nis. Secundo, sub rationis, ibi [Inimi- ci mei] Circa primum, d. Inimici mei animam meam cir- cundederunt, adipem suum con- cluserunt, os eorum locutum est inimicis manu tua. Domine a pau- cis de terra diuide eos in vita eo-

Primo, praemittit afflictionem. Secundo, afflictionis modum, ibi [adipem &c.] Dicit ergo [In inimicis] demones, siue peccata tua affligunt nos, quod [circundederunt animam meam] id est sic vnde concludunt, quod non inueniam viam liberationis. Et dicit [animam] quia nihil querunt nisi animam. Hostes corporales quartum collere vitam, hostes vero spirituales quartum animam. Vel potest intelligi de Christo cuius animam Iudei suis malitiis circundabant. Psa. 117. Circundederunt me sicut apes &c. Item. Circundederunt me canes mul- ti, concilium mali- gnatum obsecrit me.

Consequenter ponit modum, unde dicit [adipem] Adeps in scriptura quandoque in bono, quandoque in malo accipitur. In bono secundum quod signat devotionem mentis. Psa. 62. Sicut adipe & pinguedine re pleat anima mea. In malo Primo, secundum quod signat nequitia cordis. Secundo, oris. Tertio, operis: & ideo designat detestabilem malitiam. Iob. 21. Viscera impi plena sunt adipe, & medullis ossa illius irraguntur. Et hoc est multiplex. Quandoque delectatio de peccato quod faciunt. Prou. 2. Qui latantur cum male fecerint, & exultant in rebus peccatis. Ita superbia & falsitas. Iob. 11. Vir vanus in superbiam erigit, & quasi pullum onagri se liberum natum putat. Item, carnalis sensus. Dicit ergo [adipem suum] id est carnalem sensum, vel superbia, vel delectationem [concluserunt] in se non capiant spirituali- len sensum. Hieronymus habet [adipem suum] id est abundantia re poralium & facularis potestatis [concluserunt me] Secundo, quo ad os, quia [os eorum locutum est superbiem] Et hoc quando Iudei dicebant contra Christum, Si rex Israel &c. Tertio, quo ad opus. Et primo, ostendit quomodo procedit ad opus. Secundo, causam huius, ibi [oculos suos] In operatione autem duo ponit. Primo, defectum. Secundo, solitudinem nocendi, & tamen quando quis contemnit non solicitare nocere. Et ideo dicit [prosidentes] id est despiciens. Isa. 33. Proiecti ciuitates, non reputavit homines, & tamen circundederunt me vnde foli- cete. Et hoc fecerunt Iudei Christo, quando procererunt cum extra ciuitatem. Luc. 2. Et [circundederunt me] coenientes ad spe. Et aculum vi irriterunt. Act. 7. Et huius ratio est, quia non respiquant ad deum, sed ad terram. Psalm. 3. Non est salus illi in deo eius. Statuerunt oculos suos declinare in terram, scilicet peccatores statuerunt intentionem cordis sui declinare in terra, cum deliberatione & mora. Prou. 17. Oculi sutorum, id est pecatorum infinitus terra, & ideo non recipiunt lumen gratiae. Ecl. 2. Oculi sapientis in capite eius, stolidus id est peccator in tenebris, id est in peccatis ambulat. Dan. 13. Declinaverunt oculos suos vt non viderent celum. Et hoc ad literam fuit in Iudeis, cum dicebant. Iob. 11. Ne forte venient Romani & tollat locum nostrum & gentem. [Vel in terram] id est in carne Christi, cuius in similitudine tantum considerabant & non eius divinitatem, quia dicunt: [Statuerunt oculos suos &c.] De industria si militudo ponit quantum ad violentiam, quia sicut levi paratus ad praedam suscepit me vel a deo, vel a Pilato militis, quantum ad fraudulentiam, quia sicut catulus leonis habitans in abdito] Leo in agro inuidit, sed catulus eius in occulto morans, raptam praedam comedit, vel inuidit. Matth. 26. Osculo enim fuit traditus, & nocte captus, per falsos condemnatus, & princeps facerdotum scidit vestimenta sua. [Exurge]

K Hic ponit aliam petitionem, id est delectationem inimicorum. Et ponit tria. Primo, petitionem. Secundo, expositionem, ibi [Eripe animam meam] Tertio, petitionis rationem, ibi [de absconditis] Circa primum, duo facit. Primo, petit occultationem auxiliis. Secundo, destrunctionem aduersarii. Dicit ergo. Dormire videris dum patris me affligi, sed [Exurge domine praeueni] vt citius subuenias quam nocere possit [& supplantam eum] id est destitue eum quasi auctore. Iob. 5. Qui apprehendit sapientes in auctoria eorum. Prouer. 19. Astutia hominis supplanta gressus eius [supplantam eum] in duobus, scilicet in mei liberatione. Et quantum ad hoc dicit [Eripe animam meam ab impiis] quia contra iustitiam perseguitur me, & ideo impius est. Psa. 42. Ab hominibus iniquo & doloso eripe me. Et huius est, quia anima mea, est frumenta gladii acutus ex vtrac parte, quia destructus est diabolus. Et hoc proprie dicitur de anima Christi. Isa. 17. In in die illa visitabit dominus super Leviathan in gladio duro & fortis. Dicit [frameam tuam ab inimicis manus tua] supple [eripe]

Psal. 68.

Primo, intende animam meam & libera eam. Vel [eripe frameam tuam ab inimicis] id est aufer gladium & portula quam habent a te. Sap. 6. Data est vobis a deo potestas. Et voluntatem quam habent a te. Zach. 13. Frameam libeitate super pastorem meum. Vel [supplantam eos] in eorum frustratione: & eripe animam meam

ab inimicis manus tua [id est Christi] iiii. Nam filius dei venter eorum. Saturati sunt filii: & dimiserunt reliquias suas parvulis suis.

e. Ego autem in iustitia apparebo confitebitu tuo: satiabor cum appetuere gloriam tua.

I N F I N E M

Puero domini David, qui locutus est domino verba cantici huius in psalmo Romano sic

e. Domine dispertere

[eos in vita eorum] quasi dicas: ipsi oculos habent ad terram, & ideo malo faciunt: sed tu exclude eos de terra quam dedisti eis. Sed quomodo Nunquid tvadant in unum locum? No. Sed dispartite eos per totum mundum. Alia litera [Domine a paucis de terra diuide eos] quasi dicas: diuide eos de terra: & [paucis] id est a societate electorum [in vita eorum] id est dum vivunt. Vel quia legitur quod innidente destruuntur sunt admitti per angelum: quod fideles recederent & irent in regnum Agrippe. Et ideo diuide eos a paucis id est Christianis qui sunt reformati ab absconditis suis adimpletus est veterum eorum] id est de peccatis non confessis. Prou. 28. Qui abscondit sceleram sua non datur. Iob. 31. Si abscondi quasi homo peccatum meum & calau- ui in sinu meo iniquitatem meam. Vel hic ponit ratione petitionis: & hinc ratio est duplex, videlicet quia potest referri ad peccata, vel ad beneficia de quib[us] sunt ingratiti. Si primo modo, ut Primo, ponit abundantiam peccatorum. Si secundo modo, ostendit effectum que concepit ex beneficio predicto. In secunda, ostendit effectum inde sequente, ibi [Laudas] duplex effectus surrexit in eo ex hinc beneficio, famoris & spei. Et primo, ponit primum. Secundo, secundum, ibi [Deus meus] Primo, ponit effectum amoris ad deum. Secundo, ratione eius, ibi [fortitudo] Dicit ergo. O dñe qui me liberasti, ego semper [Diligam te] quia in te manebos Iob. 14. Manete in dilectione. Ro. 8. Certi sum, quia hec vita, neque mors, neque angeli, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Christi. Diligerem, nec rationabiliter, amare fratrem eum. Iudic. 5. Qui diligenter te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilat. Rō ast dilectionis alius cuius est apparet bonū. Unde, si quis reputat bonū suū dependere ab aliquo, haec est ratio diligenter ei. David reputabat totū bonū suū a deo. Vnde dicit [Diligam te] quia tu es [fortitudo mea] Fortitudo habet firmare animū, ne quis recedat a bono pp difficultas imminentes. Quod aut sit eius fortitudo, non dicit. Hō indiger fortitudine ad duo. Primo, in bonis vel stabilitat in eis, & iob dicit [Dñs firmamentū] i. firmū fundamētū 2. Re. 22. Dñs petra mea. Mat. 7. Omnis q[ui] audiret verba mea & faciat ea similis est viro adi- fici domū suū supra petram. Itē, in malis, & hoc ad duo. Vno modo, antequam adueniat vir fugiat. Vnde dicit [Refugium meū] Prouer. 14. Turris fortissima nomen domini. Psalm. 102. Petra refugium hereticis. Alio modo, postquam euenerit, ut liberetur. Vnde dicit. Et liberator meus] [Deus meus].

b. Hic ponit effectum spei: & differet inter spem & amorem, quia amor est vis vnitiva: amamus enim aliquid inquantum reputamus illud nostrum. Et ideo dicit, quod ipse est fortitudo sua. Esa. 12. Fortitudo & laus mea dominus & factus est mili in salutem. Spes importat defensionem ad extrinseco, & virtusque deus facit. Vel sic. Obiectum spei est bonum arduum futurum, possibile adipisci. Sicut ergo quis amor propter bonum iam datum, ita sperat futurum ex fiducia ex amore concepta, & ex multis inquantum credit similia in futurum recipere. Et ideo hic tria facit. Primo, sperare refugium & firmamentum quod est in bonis. Secundo, petit protectorum quod est in malis, qui iam euenerunt. Dicit ergo primo, [Dens mens adiutor meus] Psa. 93. Niis q[ui] dominus adiuuit me paulominus habitalet in inferno anima mea &c. Et video sperabo in eum] Ecles. 2. Qui timeat dominum, sperate in illum, & cum oblatione venient vobis misericordia. Secundo, speramus liberari a malis, quibus nondum subiecti sumus, quia defendit nos. Primo, ne ledamur. Secundo, quod ea vincamus & pro victoria coronat. Quantum ad primum dicit. [Protector meus] Hieronymus habet [Iusti] quod protegit ne trahatur posset a malis. Sic facit deus. Psa. 63. Protexisti deus a conuentu malignantium. Quantum ad secundum dicit. [Et cornu salutis] quia animalis cornu impinguunt, ita virtus dei contra aduersarios refligit, quia pugnat, ut vincat mala temporalia & spiritualia. Psa. 43. In te inimicos nostri. C. venti-

In praecedenti psalmo psalmista petuit orando liberari ab ini- micis. Hic autem liberatus gratias agit. Et primo gratias agit de beneficio liberationis. Secundo, prorumpit in laudem libera- toris, ibi [Celi enar- rant gloriam dei] Ti- tolus [In finem pao- ro domini David] Et locutus est verba cā- tici huius in die qua eripuit eum dominus de manu omnium inimicorum eius: & de manu Saulis.

H Iligam te domine fortitu- do mea: dominus firma- mentum meum & refu- gium meum, & liberator meus.

b. **D** Deus meus adiutor meus,

Re. 19. legitur quo

Saul querebat eum occidere. Et eo mortuo 2. Reg. 2. Iterum Abner & filius eius, fuit contra eum. Tandem victoriam ha- buit David contra eos. Et ideo fecit hunc psalmum. Et Hiero- nymus dicit idem. Et quia per David significatur Christus, omnia ista referri possunt ad Christum, vel secundum caput, vel secundum corpus, scilicet ecclesiam, quia liberatus est a Saulo a morte. Saul enim interpretatur petitor, quia ad petitionem populi datum fuit, immo potius exortus. Vnde non sicut datum ad permanendum. Sic Christus, Primo, sustinet mortem, postea remaneat quietus secundum glo. Liberatur etiam ab inimicis omnibus Indeis & demonibus, & quantum ad corpus suum id est ecclesia. Diuiditur autem ista pars in tres. In prima, in generali com- memorat beneficium liberationis. In secunda, ostendit potentiam liberantis, ibi. [Misi de summo &c.] Circa primū, duo facit. Primo, cōmemorat affectum que concepit ex beneficio predicto. In secunda, ostendit effectum inde sequente, ibi [Laudas] duplex effectus surrexit in eo ex hinc beneficio, famoris & spei. Et primo, ponit primū. Secundo, secundum, ibi [Deus meus] Primo, ponit affectum amoris ad deum. Secundo, ratione eius, ibi [fortitudo] Dicit ergo. O dñe qui me libera- rasti, ego semper [Diligam te] quia in te manebos Iob. 14. Manete in dilectione. Ro. 8. Certi sum, quia hec vita, neque mors, neque angeli, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Christi. Diligerem, nec rationabiliter, amare fratrem eum. Iudic. 5. Qui diligenter te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilat. Rō ast dilectionis alius cuius est apparet bonū. Unde, si quis reputat bonū suū dependere ab aliquo, haec est ratio diligenter ei. David reputabat totū bonū suū a deo. Vnde dicit [Diligam te] quia tu es [fortitudo mea] Fortitudo habet firmare animū, ne quis recedat a bono pp difficultas imminentes. Quod aut sit eius fortitudo, non dicit. Hō indiger fortitudine ad duo. Primo, in bonis vel stabilitat in eis, & iob dicit [Dñs firmamentū] i. firmū fundamētū 2. Re. 22. Dñs petra mea. Mat. 7. Omnis q[ui] audiret verba mea & faciat ea similis est viro adi- fici domū suū supra petram. Itē, in malis, & hoc ad duo. Vno modo, antequam adueniat vir fugiat. Vnde dicit [Refugium meū] Prouer. 14. Turris fortissima nomen domini. Psalm. 102. Petra refugium hereticis. Alio modo, postquam euenerit, ut liberetur. Vnde dicit. Et liberator meus] [Deus meus].

b. Hic ponit effectum spei: & differet inter spem & amorem,

quia amor est vis vnitiva: amamus enim aliquid inquantum re-

putamus illud nostrum. Et ideo dicit, quod ipse est fortitudo sua.

Esa. 12. Fortitudo & laus mea dominus & factus est mili in salu-

tem. Spes importat defensionem ad extrinseco, & virtusque deus facit. Vel sic. Obiectum spei est bonum arduum futurum,

possible adipisci. Sicut ergo quis amor propter bonum iam da-

tum, ita sperat futurum ex fiducia ex amore concepta, & ex mi-

litibus inquantum credit similia in futurum recipere. Et ideo

hic tria facit. Primo, sperare refugium & firmamentum quod est in bonis. Secundo, petit protectorum quod est in malis, qui iam euenerunt. Dicit ergo primo, [Dens mens adiutor meus]

Psa. 93. Niis q[ui] dominus adiuuit me paulominus habitalet in

inferno anima mea &c. Et video sperabo in eum] Ecles. 2. Qui

timeat dominum, sperate in illum, & cum oblatione venient

vobis misericordia. Secundo, speramus liberari a malis, quibus

nondum subiecti sumus, quia defendit nos. Primo, ne ledamur.

Secundo, quod ea vincamus & pro victoria coronat. Quantum

ad primum dicit. [Protector meus] Hieronymus habet [Iusti]

quod protegit ne trahatur posset a malis. Sic facit deus. Psa. 63.

Protexisti deus a conuentu malignantium. Quantum ad secun-

dum dicit. [Et cornu salutis] quia animalis cornu impinguunt, ita

virtus dei contra aduersarios refligit, quia pugnat, ut

Vincat mala temporalia & spiritualia. Psa. 43. In te inimicos no-

sost. Tho. super Psa. David.

IN DAVIDEM

et libabimus cornu : & in noſe tuo ſpernemus inſurgētes in no-
bis 1. R. c. Exultauit cor meum in domino : & exaltare cor-
nu meum in deo meo: id est virtus mea . Quantum ad tertium
& ſuſcepitor meus Quando quis vincit ſuſcipitur cum triun-
pho . Sic etiam facit deus . Ioh. 14. Iterum veniam & accipia
vos ad me ipfum . vt
vbi ſum ego , & vos
ſtitis . Pſal. 72. Cum
gloria ſuſcipiſti me .
Simile habetur 2;
Reg. 22. Conſequē-
ter ponit effectum le-
quētem, feliciter lau-
dem . Laus eſt fermo
eludicans magnitu-
dinem virtutis , vel
ex hoc faltem ſequi-
tur . Primo ergo po-
nit laudem . Secundo
enſeſſicaciam .
& ſperabo in eum . Protector meo
& cornu ſalutis mea , & ſuſcepitor
meus . Laudans inuocabo dominū:
& ab inimicis meis ſaluu ero .
c ¶ Circundederunt me dolores
mortis : & torrentes iniquitatis co-
turbauerunt me .
d ¶ Dolores inferni circundede-
runt me: praecouperauerunt me la-
que mortis . In tribulatione mea
inuocauit dominum : & ad deum

Dicit ergo [Landanus] inuocabo dominum q. d. ex hoc laudem propriam non habeo: sed quæruam, quia tu fecisti. Isa. 63. Miserationem domini recordabor, laudem domini super omnibus, quæ retribuit mihi. [Ecce inuocabo te] secure cum efficacia; quia sic inuocans [Salutis ero ab inimicis meis] Iesu. vlt. Quicunque in vocauerit nomen domini, saluus erit. [Circundederunt].

C. His ponitur necessitas liberations. Et primo, magnitudine liberationis ostendit. Secundo, orationem quam fundit ad deum [In tribulatione]. Tertio, ponit exauditionem. [Exaudiuit] Nostra quod ista tria sic sunt adinuicem ordinata, iniquitas, mors, & infernus: ex eo iniquitate homo inducitur ad mortem, & per mortem deducitur ad infernum. Et sicut primum est via ad felicem, secundum, ita est tecundum ad tertium. Ut ideo primo, dicit de primo progressu. Secundo, de secundo, quod de morte vadunt ad infernum, ibi [Dolores inferni &c.] Primo, duo facit. Primo, ponit modum. Secundo, viâ ad eam, scilicet iniquitatibus [Torrentes iniuriantur] Dolor mortis maximus est. Reg. 15. Siccine separat amara mors. Ecc. 41. O mors, quam amara est memoria tua. Unde quanto quis non potest enim effugere tunc circumdant eum dolores, & tanto magis quanto sunt ineffugibiles. Via est iniquitas: quasi ideal timore eam, quia [Torrentes iniuriantur] conturbant ut meruit [Tortens] fluxus aquæ decurrentis cui impetus. Iob. 6. Sic ut tortens qui cipit transit in conuallibus. Impetus ergo subversus iniuriantur interioris, puta subire tentationis & grauis est tortens impellens ad peccatum. Vel exterioris: sic ut impelli-

tu alicuius hostis. Et hi. [Conturbauerunt me [Dolores]]
d. [Hic prosequitur secundum progressum. Erito dicit [Dolores inferni] id est similes infernibus. Gen. 37. Lugens in infernum descendam. Vel dolores qui concipiuntur ex timore inferni. Et hi circundant quando in ineuitabiles sunt: & veniunt hi dolores. [Quia praeoccupauerunt mihi laquei mortis.] Quae mors? Prou. 21. Qui congregat chefauros lingua mendaci, vanus & excors est: & impingeat ad laqueos mortis. Ecce necessitas. Et per medium appositum orationis. Et primo, penitentia oratio: & ideo dic [In tribulatione mea inuocauim dominum] Osee. 6. In tribulatione sua manu confusigunt ad me. Baruch. 3. Nunc domine deus &c. Esa. 55. Quxerite dominum dum inueniri potest & Psal. 49. Inuoca me in die tribulationis & eruam te. Sap. 7. Inuocauit & venit in me spiritus sapientia. Consequenter ponitur orantis deuotio, quia [Ad dominum meum clamaui] id est cum magnitudine deuotionis orantis. Psal. 119. Ad dominum cum tribulaver & heresi. Et clamore valido & lachrymis offerens exauditus est: & dicit [Ad dominum meum clamaui] non alienum. Deut. 10. Dominum deum tuum adorabis &c. Tertio, ponitur exauditiu[m] [exaudiui] Duo dixerat: se iuocasse, & clamasse. Triio dicit exauditum vocem & clamorem. Vnde [De templo sancto suo vocem meam exaudiuit] Templum dei est ipsa excellens tua sanctificans, quia dominus est templum suum. Apo. 21. Templo non yidi in ea: dominus enim deus omnipotens templum illius est: &c. Item, tēplum est ipse Christus. Ioan. 2. Hoc autem dicebat de templo corporis sui, in quo deus est per vniuersum personā. Item anima iusta in qua deus est per gratiam 1. Cor. 3. Templum, h[ab]ei sanguini est q[uod] estis vos. Item, beata Virgo. Psal. 1. Adorabo ad templo sanctum tuum in qua id est per quā exaudire nos deus. Psal. 33. Exaudiuit me & ex obviis tribulationibus meis eripuit me. Item, ecclēsia. Psal. 10. Dñs in templo sancto suo. Et de quolibet templo isto exaudiuit 3. Reg. Si quis cognoverit plagam cordis sui & expandente manus tuas in domo habuera exaudiens in loco habitationis tuae. Et non solū orōmen dicere exaudiatur sed etiam clamore, ideo dicit [Et clamor meus in cōspicuum] si introuerit in aures eius. Et dicit [in cōspicuum] i. in occultu-

F eius: quia oīa vider. Exo. 3. Videns vidi affi cōfōnem &c. Vel [in conspectu]. in benelicitate vel in corde, vbi pīs solus cōspicit. Re. 16. Homo vider ea quā apparent deus autem intuetur cor. [Et introiuit in aures eius] p acceptationē. Iac. 5. Clamor corū in aures dñi. Vel [in aures]. i. in clementia eius. Ecl. 15. Oratio humilis fūt nubes penetrat. [Cōmota] e ¶Supra egit psal. de effectu cōcepto ex beneficiis liberatio- nis hīc agit de poten- tia liberantis. Poten- tia agentis ostenditur ex effectu agēdūque aut hic dicuntur pāt ad duplēcēdūt effe- cūt pertinere. s. ad illū qui ostenditur in corporalib⁹ & ad effectū redemptio-

meum clamauit. Et exaudinit de te
plo sancto suo vocem meam: & cla-
mor meus in conspectu eius in-
troiuit in aures eius.

e [Cōmota est & contremisit ter-
ra, fundamenta montium contur-
bata sunt & commota sunt, quo-
nam iratus est eis].

G f [Ascendit fūmus in ira eius, &
ignis a facie eius exarbit: carbones succensi sunt ab eo.

nis. Et forte verius ad
vtrumq; quia ea q; hic dicitur sub figura corporalium spiritualiter
complentur per effectuū redēptionis. Effectus autē diuinæ potentie
maxime manifestat in rebus corporalibus, q; spiritualia minus
sunt nobis nota & praecipue in illis quos hoies admiratur: & hac
sunt cōmōtiones elementorum, i. terræ, aeris, aquæ & ignis. Diuinæ
dicitur ergo pars ista in tres partes. Primo, ostendit dei potentia in
effectibus q; sunt circa terram. Secundo, in permutationib; aeris. Ter-
tio, in permutationib; aquarum. Secunda, ibi [Inclinauit celos] Tercia, ibi [Aparuerunt fontes aquarum] Sed si ad misterium referatur
diuiditur in duo. Primo, ostendit tristitia diuinæ redēptionis factæ
per Christum. Secundo, modū ipsius, ibi [Inclinauit celos] Prima,
in duo. Ad primū referendo primo agit de effectu terra q; est ab-
imo. Secundo, de eo q; summo ascendit. Si myristice, sic ostenditur
duplex effectus redēptionis. I. panitia pectorum & deuotio iusto
ris, ibi [Ascendit] Sed ēm quod referatur ad corporale effectum q;
est ab imo terra maxime mirabilis effectus est terremotus &c. Hic
tria rāgit. Primo, ipsam cōmōtionem. Secundo, id qd; mirabile eam
reddit. Tertio, eius cām. Dicit ergo [Cōmōta est & contremuit
terra] Dupliciter aliquid moeget. Vno mō, mouerit aliquid de lo-
co in locū & sic nō mouetur terra. Alio mō, ad modū tremētis:
& sic mirabiliter facit esse terremotū cōcūsso montium: quia si terra
mollis mouerit nō esset mirabile sed q; mouetur mō testis mi-
rabile est: & iō dicit. [Cōurbata sunt] quia videtur stabilitatem
amihile. Prima cā est volitas diuinæ, & hæc ex primis metapho-
rice cī dicit [Quoniam irat est eius] Iudeus. Sic ut cū turbatur qui
ei asfūstunt tremunt, ita ad cōmōtione dei oīa turbantur. Myristice
designatur q; hoc cōmōto homini ad paniuentiam. Itē, inter eos
quidā sunt minores & hi defiguntur p terra. Vnde dicit. Cō-
mōra est & cōtremuit terra: id est qui prius peccatores erāt & ter-
rent. Esa. 51. Poluiisti vt terria cor tuū: & quasi viā transfūntib;. Hac
cōmōta est per effectuū a terrenis ad caelestia: & hoc a tremō
re qd; cōcepit de pánis. Esa. 62. A timore tuo dñe cōcepimus:
& quasi parturim⁹ & peperim⁹ spiritū salutis. Quidā sunt ma-
gni & hi dūcūt mōtes, i. superbiens in faculo. [Cōmōta sunt] p
Christi adventū. [Montū fundamenta] sunt illa in quib; fīrmā-
tur, fiducia, potestates & honores. P̄sal. 51. Transferūt mon-
tes in cor maris: puta turbātū q; venient aduersitates: & post
totaliter cōmouentur. Esa. 23. Dñs exercitū cogitauit hoc vt de
trahere oēm superbiā glorie: & ad ignominiam deduceret vniuer-
sos inclitos terras: q; regna & potestates q; habent initū habe-
būt occasiū. Rō est [Quoniam turbatus est ei] hōc pō dūcitur in
telliç. Si de malis nō est turbū p ex vindicta dei q; dū ira, tran-
sūrūt. Si de bonis, i. quoniam ira dei eius innotuit, iō concuruetur.
Innotuit, n. per eum. Ro. 1. Reuelatūr ira dei de celo super om-
nem impietatum: & iniustitiam hominū, corum qui veritatem dei,
in iniustitia detinent. [Ascendit]
¶ Hic ponit corporaliter expōnēdo effectus q; est a sumo. Effectus
autē terra a summo est: q; terra celestis igne in aliqua sui parte cō-
burunt. Et circa hoc, duō facit. Primo, rāgit materiā iplam. Seci-
do, accessionē ignis & cōbūsionē Materiā eius est fūsus fūcus re-
solutus ascēdens quoq; inflāmetur. Et iō dicit [Ascēdit fūmus
in ira eius]. In voluntate eius, i. dei per quam sū punit. [A facie]
id est a potestate eius [ignis exardecſit]. I. accēditur [Et carbones]
id est materia cōbūsionis hic incendit. Myristice p hoc innun-
tūr duo, i. deuotio orationis & inflāmatio charitatis. [Alcedi] Et ex hoc con sideratur ira dei cōtra peccatores [Ascēdit fūmus]
deuota orationis. Apocal. 8. Ascēdit fūsus aromarum id est
ignis charitatis. [A facie ipsius] id est Christi [exardecſit] Luca. 12.
Ignum veni mītere in terram. [Carbones succensi sun-
tū ab eo] scilicet iī suceptiū ascēnsionis. Carbo aliquādo habuit
ignemis homo a principio habuit charitatem, sed extīctus

P S A L. XVII.

eratis sed isti succenti sunt a Christo. Item, carbones non humidi A
si inceduntur, sed humidis, non incendi hincum fuisse carnarium.
P. 19. Significat potenter acutus cum carbonibus &c. [Commenta
et contempsit terra fundam et c.] [qm iratus est eis] deus
iratus dicitur quia ad modum irati se habet non in se, sed quatu
ad effectum. Dominus

autē iratus facit tremere seruum, & leo caecum : pro quo sciendū quid virtus continens mēbra dimittit exterius , & reuerterit interius puera ad quas fugiēs & cedens malo imaginato; vel virtuti surgenti contra eā: cui refū

g Inclinavit catos, & descendit: & caligo sub pedibus eius. Et asce dit super cherubin .

h Et volauit : volauit super penas ventorum. Et posuit tenebras

mal tremore, quando concutitur pars eius, ror in eodē loco mānente; & similitur quia contingit hoc in terremoto, dicitur terra tremere per similitudinem ad animalia. *Dicitur* deus traxi terrae in terremoto. Vel sic. In humore sunt quatuor: scilicet ratio, vires tensitatis, natura, res, & corpus. Sed in mundo sunt deus, angeloi, animalia, plantæ & elementa. Videntur enim quod ad malum imaginari, cuius corporis non potest existere corpus, statim tremitio ex cognitione, sed quodam naturali dictio fuit natura, in quantum virtus maiorum imaginari est potentior. Et similitudinē deus ei veritus virtute suam super terram dicit non cognoscas me.

deas, ut etiam in aliis. Nam supra citatae non cognitae: in natura tamen tremit [Fundamenta] id est aliquę concavitates sue terra concava, qua mota noctes cōcūtiuntur. [Quoniam i ratus &c.] Prima causa est volitus deus virtus cuius volens in eis agere; sed mediantebus causis secundis hoc agere: ita quod omnes causa secunda coparantur ad tenetam, sicut imaginis cuiusdam communem.

bra [Ascendit fumus] Vbi nota secundū Philosop̄hū, quōd a terra humida & soluitur virtute caloris solis vapor calidus & humidus. A terra autem sicea vapor siccus & calidus: sed naturaliter plus ascendit secundas quam primus. Hic enim assimilatur igni, ille aeris: & hunc vaporem psalmus vocat fumum, scilicet calidū & siccum. Philosop̄hū s' vero vocat eum materiam incendi. Sursum enim hiatus, hic vapor cum modico augmento caloris factus, per modum circulationis ascendit. Qui quidē fumus siccus si habeat longitudinē & latitudinē postquam ascensus est, vocatur flama. Est enim flāmā secundū Philosop̄hū spiri uscī ardoris: si longitudinē tantū, vocāt daly iuectiones & exigibes, siue capre & fūndit. P. 15.

& tydera. Quale quid quando ell*materiā* illa incendiū longacō
tinuit sine scintillatione Caprae & vocatur quādō est cū scintillatio-
ne, id est quando videtur fulge & discorrere, sicut capra. Sydera
quando est māteriā discontinua & videtur volare sicut lydeia: &
hoc habet minūm um de materia. Est & aliud genū syderū quod D
est frigus expellens calidū: & talia sydera nō videtur volare, sed
magis prout vi dicit philosophus Et genētūr ne ex fumo om-
nino scīs, sed vapore magis humido & calido; qui scīdū naturā
fūa, non tantū ascendit sic ut fuscus sicut dictū est. Et quia est siccū
particulā a trigo & repercutitur: & inferius proficitur. Et si hoc
in die & in ferentias extingueretur a densitate & humiditate
aeris. Et quia videatur in die signum ell, quādō est prope ter-
ram. A cendit autē duplicitate: & per continuacionē sicut super-
ior flama accedit inferior ē lucernā: sive per motu a frigore &
contrictione, sive conglobatione calidi. Sic ergo dicit. [Alcendit
fumus] id est exhalatio fūca, [In ita eius] id est per voluntate ipsius
volentē agere in eo. [Et ignis] id est fūsum qui vocatur ignis
euia a Philosopho in principio metaphysicō, quādō eo q̄ non ha-
beat propriū nōmen: sicut exhalatio humida quo vocatur vapor:
sed dicitur ignis, quia dispicitur ell ad accēsionē & quia ell calida
& heca sicut ignis. Ille in ignis fixari] id est accessus est felī-
cer et deo tāq̄ua a prima cauſa. Cui enīcō unius accēsionē usus
est.

dalus, flama, & sydera. Sydera dico generata primo modo, vt dicitur. [Et carbones succensu sunt ab eo] dicitur sydera. secundo modo, generata. Vel sic. [Cōmota et c. e.] Vapor fuscus virtute caloris solis a terra eleutatus aliquando est iubilis; & tunc eleutatur superius; & facit incensum vel dicitur est supra. Aliquando in superficie terra est aliquantulus graecia, unde a frigore reperciens non tantum ascedit & est ventus. Aliquando in humo terra eleutatur grossior vapor fuscus qui precepit suam grossitudinem & terra solidatam & profunditatem non expirat extra sed clauditur in terra, & congregatur in aliqua concavitate terra limili habet, & coartatur ab aliquo corpore non habet limili in specie, & sic agitatur in terra visceribus & sic conmovet eamque miru' cu' videamus ventum in mari facere undas quasi mōes, & in terra eleutare arbores & adi-

A ficia corrueire: & in aera tēpestates maximas facere. Quod autē vē-
tus sit causa terremotus, signum est quid ante tremorū cōfū-
nitū sit trāquilitas a ventis, id post tremorū sunt venti. Ma-
teria autē tremorū subtilitas per calōs foliis expirat a terra: &
sic efficitur tremor, & fit ventus. Causa tremorū est impul-
sio, velut venti, ut

latibulum suum, in circuitu eius
tabernaculi eius : tenebrosa aqua
in nubibus aeris. Praefulgore in cō-
spectu eius nubes transierunt: grā-
do, & carbones ignis.

motus dicitur **Siciliā**,
a **Calabriā** & **Hispā-**
niam ab **Aphrica**. Et durat aliquādo per quadraginta dies aliquā-
do per vñ annū. Itē, nōa q̄ terra solida a qua nō pōest vapor
exire extra apertā ell̄ vt citio moeatur, ea enim quā ell̄ de natura
lapidea non leuant moeuerū & cōcūtūr: s̄ portant ramen ab ali-
qua parte porofam ell̄ vñ ingrediatū vapor vt per poros incēt;
& per soliditātē contraria vñ cōficiuntur. Cōsidera cōsidera;

et per somnium continetur. Et tunc h[ab]it ingrediatur non poterit egredi, dicendum q[uod] non potest temperare hoc facere quia aliquando perpetuo continuatur ingressus & elevatio vaporis ad locum illum. Et iteru[um] quia calidum nō vadit inferius, ad hoc cooperatur vnde maris claudens poros: & praefrigore recludens inferius. Vnde loca cauernola circa mare, faciunt frequentem terremotum. Itē nota q[uod] si se vapor contineat egreditur de terra quantum ad aliquid, & propterea tempore terremotum animalia quae portant caput iuxta terram sepe hoc inficiuntur per vaporum illum venenosum egredientem de terra. [Inclinavit]

g. ¶ Hic agit de ventis. Vbi nota p materia venti est vapor vel exhalatio siccæ calefacta, sed non ita subtilata q possit ad superum locū ascendere, nē c'ira calefacta; vnde possit a frigore & ingroßlatrice & repercutitur inferius: & hoc repercutiſſa mouet aer. Habentur tantū de caliditate q non ita vincitur a figura, re vt conuertatur ad terrā: & dicitur [Cali]go & dicitur Sub pedibus quia non est alia sicut illa, q, ut acceditur in flamma. Ali quando non statim repercutitur sed agitat nubes quia nō tota taliter vincitur; nec directe reddit inferioris ad terrā: & properat huc motum tortuosum quasi nūc fursum ascendet, & non valer propter repercussionem. Et hoc est quod dicit. [Et volauit]
h. ¶ Hic agit de permutatione aeris secundū corporales effectus: & est triplex permūtatio: scilicet in ventis, in nubibus, & rotinītus, & agit de perfecta. Circum primum, proponit tria. Primo, calam effectuā omnīs itariū transmutationē. Secundo, matēria. Tertio, modū. Causa autē ē omniū itorū et corpus calefacte, quod suo iusto causā habet alterationē ariæ & ardorē. Eleemosynæ

[Inclinauit cœlos] id est virtutē cœlesti corporum ordinatae ad hos effectus: quia hoc habent a deo. [Ex descendit] Licet deus immobilis manus omnia operetur, dicitur tamen moe i per effectum in qua-
tu facit mobiles effectus. Sap. 7. Oibus mobilibus mobilior est sapientia & secundum hoc dicendum descendere in quantum facit descendere virtutē cœlorum. Materia ventorum est caligo, sive fumus fœcūs: nō ita subtilis quod ascendat vsque ad ignites subtilites, & dicit. [Sub pedibus] sub patriis eius: & totū est a deo. Modus. [Aliquid super cherubim, Non autem quod Iudgi singulis p[ro]p[ter]a sic ut rex habet curru, ita habet deus et curru, q[uod] est cherubim: & imaginant deū corpora deum & similiem cherubim. Et deo in psalmo Hieronymi erant de verbo ad verbū dicuntur. [Aequitudo super cherubim] Et isti libent saltare imaginationem: quia quis imaginabiliter di-
cuntur in scriptura, figura sunt spirituāles vestitus. Diuina au-
tēntia sapientia moueri desideria, in quantum motu causat in mo-
bilis. Quenquid autē cat deus in illis seniorib[us], et ministerio spūia
lis creaturæ: vnde dicit Aug. q[uod] deus mouet corporalē creaturam
mediāte spūialib[us]: sed non facta hoc via virtutē spūialis creaturā, sed
deus præsident[ur]. Et dicit hoc spūialis facere cherubim, quia interpre-
tur plenitate scītāe: & deus oīa per suā scītām facit. Et dicitus
est super cherubim, quia scīta excedit scītām angelorū. Et iō
Enoch 1. 10.

fact̄ hoc deus. Volās] .i. volare faciēs. Et per cherubin .i. per suā
sc̄itāt̄, & super eos qui ex cedit illos: & dixit [Volauis, volauis]
quia motus venti nō est vni formis; & dicit [Pēnans v̄o, un] pp
velocitatem motus eorum. Myſtice, hic ponitur mysterium
incarnationis. Et primo, ponitur Christi incarnatione, per quam exi
uit & venit in mundum. Secundo, eius astenſio, qua iuit ad pa
trem, ibi [Ascendit super cherubin] Tertio ea, quā post Christi
ascensionem in ecclesia facta fuit. [Et posuit tenebras] Dicit
ergo [Inclinauit calos & defendit &c.] Si quis magnus facit
humiliat̄ item alciū parto de villa, dicitur facere miriam &
deiectionem toti loco, cui praefider. Sic filius hominis dicitur
humiliare ſe & inclinare calos, qā volunt veint ad nos humili
[Descendit] id est vifibiles apparuit. Baruch tertio. Post h̄e
in terris viuis est, & cum lebominus coniungatur ei. Joan.
S. 2 ho. Super Psal. David. C. 10. 10.

endo; contra prudentes. Vnde sequitur [Eduxit me in latitudinem] in angulo in quo eram positus nesciens quid facerem, dans vias quid faceret. Vel in latitudinem charitatis. Psal. 118 Iatum mandatum tuum nimis. Causa liberationis est duplex, scilicet divina gratia & meritum humanum. Vnde dicit saluum me fecit quoniam voluit me.

[Eduxit me in latitudinem] huc est portentissima causa liberationis, scilicet voluntatis sua. Ep. 1. Qui operatur opera cum libato voluntate: & tandem puritatem manuum mearum retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam: & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius. O. Cū sancto sanctus eris: & cū viro innocentis innocens eris. Et cum electo electus eris, & cum persequenter operari ibi aliquid, meritum humum. Cor. 15. Gratia dei in me vacua non fuit. Et ideo subdit. [Et retribuet mihi dominus &c.] Vbi tria facit. Primo, proponit meritum. Secundo, in quo cōsistit. Tertio, ponit viam peruenienti ad hoc meritum. Secunda, ibi [Quia custodiū &c.] Tertio, [Quia] omnia iudicia. Meritum hominis cōsistit in duobus, scilicet in operatione boni & in cuitatione mali. Psal. 33. Declina a malo & fac bonum. Et ideo quantum ad primum dicit [Retribuet mihi dominus ēm iustitiam meam] quā ipse in me operari est. Sap. 3. Iustitia anima in manu defunctorum &c. Secunda, ibi [Quia] custodiū tuorū tuorū currit. Et id dicit [Quia] custodiū vias dñi. Iob. 23. Vestigia eius secutus est pes meus: vias eius custodiū & non declinat ex ea: & quia [non impie] gesisti] recedendo [a deo] q[ue]a per peccatum hō recedit a deo, & inquit natura. Psal. 43 Non recessit retro cor nostrum. Q[uia] peruenit ad hoc. Quia [omnia iudicia eius in conspectu meo] Valer valde ad operandum bona & evitanda mala, cogitare diuina iudicia. Iob. 9. Fugite a facie gladii, quoniam vltor iniquitatis est gladius. Et custodiū hoc, quia iustitiae eius non repulit a me, de industria peccando. Iob. 21. Dixerunt deo recedere a nobis. Et sequitur peruenientiis inundatio. Qui ex infirmitate, vel ignorantia peccat, faciliter venientiis consequitur [Et ero].

n. [Et ero immaculatus cum eo :

& obseruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi dominus, secundum iustitiam meam: & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.

1. Qui operatur opera cum libato voluntate: & tandem

puritatem manuum mearum retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam: & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.

Iatum mandatum tuum nimis. Causa liberationis est duplex,

scilicet divina gratia & meritum humanum. Vnde dicit saluum

me fecit quoniam voluit me.

[Eduxit me in latitudinem] huc est portentissima causa

liberationis, scilicet voluntatis sua. Ep. 1. Qui operatur opera

cum libato voluntate: & tandem

puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.

O. Cū sancto sanctus eris: & cū viro innocentis innocens eris. Et

cum electo electus eris, & cum per-

sequenter operari ibi aliquid, meritum humum.

Cor. 15. Gratia dei in me vacua non

fuit. Et ideo subdit.

[Et retribuet mihi dominus &c.] Vbi tria

facit. Primo, proponit meritum. Secundo, in quo cōsistit. Tertio,

ponit viam peruenienti ad hoc meritum. Secunda, ibi [Quia]

custodiū tuorū tuorū currit. Et id dicit [Quia] custodiū vias dñi.

Iob. 23. Vestigia eius secutus est pes meus:

vias eius custodiū & non declinat ex ea: & quia [non impie] gesisti]

recedendo [a deo] q[ue]a per peccatum hō recedit a deo, & in-

quit natura. Psal. 43 Non recessit retro cor nostrum. Q[uia] peruenit ad

hoc. Quia [omnia iudicia eius in conspectu meo] Valer valde

ad operandum bona & evitanda mala, cogitare diuina iudicia.

Iob. 9. Fugite a facie gladii, quoniam vltor iniquitatis est gladius.

Et custodiū hoc, quia iustitiae eius non repulit a me, de industria

peccando. Iob. 21. Dixerunt deo recedere a nobis. Et sequi-

tur peruenientiis inundatio. Qui ex infirmitate, vel ignorantia

peccat, faciliter venientiis consequitur [Et ero].

n. [Et supra cōmemorauit psalmus beneficium liberationis de pra-

terito: hic de futuro quātū ad spem. Et primo, cōmemorat bene-

ficia in generali. Secunda, in conspectu quae accepit & quae sperat, ibi

Deus meus impolluta via eius] Tertio, cōmemorat iustitiae diuinā.

Circa primum, duo facit. Primo, proponit orationem ad deum. Se-

condo, cōmemorat spem exauditionis, ibi [Quia] tu illuminas

I. Tria proponit. Primo, propositum per feuerandi in innocentia. Se-

condo, meritorum retributionis. Tertio, p̄nēm afflignit. Secunda, ibi [Retribuet] ibi [Cum sanctus eius] Dicit ergo. [Et e:o] immaculatus ei] adhaerebo deo, quia l[et] qui ex p̄fōna sua & alio:ū, quorū quidā innocentēs sunt & iō:ū dicit [Et e:o] i:stabo & perseuererū in innocentia. Eccl. 31. Beatus qui inuenit eī sine macula. Velfro immaculatus cum eo], adha-

rebo deo t. Cor. 6. Qui aut̄ adhaereret deo vñus est spiritus &c. con-

seruans te ab omni macula. Iob. 21. Donec deficit non rece-

dām ab innocentia mea. Quidam sunt paenitentes: & ad hoc p̄-

atenet ne teror in peccatum labantur. Et jō dicit [& obseruabo

me ab iniquitate mea] sicut canis qui revertitur ad vomitum, &

sus loca in volutabro luti t. Pet. 2. Eccl. 26. In duobus contri-

statum est cor meum, & in tertio, iracundia mili aduenit. Vir-

bellerator deficiens p̄ inopia, & vit sensus contemptus, & qui

transgreditur de iustitia in peccatiū, deus parauit illum ad rom-

phænam. Consequenter ponit spem retributionis cum dicit [Et re-

tribuet mihi dominus ēm iustitiam meam] Et est duplex retri-

bution. Una, quia datur pro bonis impletis. Et propter hoc dicit.

[Retribuet mihi dominus ēm iustitiam meam] An felix. Iustitia

est redditio voluntaris propter se seruata. Vell secundū opera ho-

minis reddet ei. Psal. 62. Reddet vñcūq[ue] ēm opera sua. Dicit,

[Obseruabo] & [retribuet] quia si homo aliquando fuit iustus,

& fecit opera iustitiae, & non obseruat se a peccatis, vel non con-

seruat se in operibus iustitiae, idem mortificantur, nec meretur

retributionem. Ezecl. 8. Omnes iustitiae eius non recordabuntur.

Alia est quia datur pro beneficiis: unde dicit [Retribuet secun-

dūm puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius]

Aliqui habent exteriorum tantum manus, idest operationes puras,

& illis deus nō retribuet: sed quando habent puras in corde ope-

rationes tunc retribuet. Et hoc est in conspectu oculorum eius]

non illis bonis quae sunt in conspectu nostro: sed in conspectu dei. Isa. 64. Oculi nō vidit deū absque te. Et quid retribueret? Incunditatem inestabilē & augmentum gratiae, quae pronuntiā ex mādatis dei seruatis. Psal. 18. In custodiendis illis retributio multa. [Et retribuet ēm p̄iūtatem manuum mearum] i. operū.

Dicitur autem opus impurū, ratione carnis affectus. Bala. 1. Manus veltre sanguine plena sunt. Item, rationis inanis gloria. Mat. 5. Attende ne iustitiam vestram faciat coram hominib[us] ut via

ad orationē, q. d. Ita iustus es. [Quoniam] tu illuminas lucernam meam] Et de amīdī ab eius alio:ū, Gregor. Vercordia est magna agere, & laudi in hīre, qui unde cōlum

merci potuit, inde vanum & transitorium sermōnem querit. Cōsequētū ponit ratio retributionis: ideo lequitur [Cū sancto] o. Circa horū, duo facit. Primo, ponit rōnēm retributionis. Secundo, exponit eā, ibi [Quoniam] tu populus] Primi duo versus duplīciter posse: ut intelligi. Vno modo vel intelligatur ad deum loqui, & sic ē literalis sententia quā dicit. Tu domine sc̄i sancto sanctus eris] Et sic dicit duo, sc̄i deus sit remunerator & approbator bonorum. Secundo, q[uia] deus est retributor malorum: vnde sequitur [& cum innocentē &c. & cum peruerso peruerteris] Est autem sciendū q[uia] nominat, sc̄i sanctum, innocentem, & electum. Electus autem potest duplicitate intelligi. Vno modo a deo, & hoc est cōmune omnibus sanctis. Ephes. 1. Elegit nos deus ante mundū constitutōnem &c. Alter modo, dicit electus qui habet excellētiām innocentis & sanctitatis. Cant. 5. Dilectus meus cādūs & rubicundus, electus & milibus. Si primo modo sumatur electus, tunc secundū ponit ex parte nostra, & tertium ex parte dei. Si secundū modo, sic proponit duo quae ex parte nostra sunt. Primum est operatio boni quae sibi propter deum: & quae p̄ pri habet rationēm sanctitatis: quia omnia quae ordinantur ad deum dicitur sancta: sed hoc est quod dicit. O domine tu eris sanctus cum sancto, sanctitatem ī eo cauſando. Lexit. 21. Ego deus qui sanctifico vos. Vel sic. Tu eris sanctus effectus, ostendens te amare & approbare sanctitatem. Non enim ostendit se nisi per opera, substantiam enim eius non videmus. Nec aliter est sanctus cum sancto, nisi ostendendo sanctitatem. Non est enim visibilis nō nobis, vt dicamus quod conformat sibi sancto in mortibus exterius, sc̄it de hoīe qui diuersus diuersimode se conformat maxime amicos: quia omne animal diligit sibi simile, & quod diligit quis, illud remunerat. Vnde ostendens se sanctum, qui remunerabis inquit sanctitatis opera? [Et cū viō innocentis inno-

cens eius] effectus & remunerando. [Et cum electo] quem tu diligis [electus eius] quia secundū quod ipse re elegerit. Ioannis 15. Non vos me elegitis, sed ego elegi vos, primordialiter. Deuter. 21. Dilexit patres tuos, & elegit semen eorum post eos. Et 26. Deum elegit hōbit ut sit tibi deus & obedias eis imperio: & dominus elegit te hōbit ut sis ī populus peculiaris, & faciet te excelsorem cōntis gentibus ut sis populus sanctus. Vell [elec-

tus] id est excellenter separatus [& cum peruerso peruerteris] id est permittet eum ī se peruersum. Vell peruersi sunt illi, qui non sequuntur illos, quos debent sequi. Qui ergo non sequi-

tur voluntate dei videor peruersus. Ergo tu contra voluntatē dei & deus cōtra voluntatē tuā q. d. Tu vis habere beatitudi- nē, & deus dabit tibi misericordia. Leu. 16. Si ambulerauerit mihi ex aduerso & ego cōtrō vos aduersus incedā, & percutiōs septies p̄ peccata vestra. Et ideo dicit [cum peruerso peruerteris] id est permitte eum ī se peruersum. Vell peruersi sunt illi, qui non sequuntur illos, quos debent sequi. Qui ergo non sequi-

tur voluntate dei videor peruersus. Ergo tu contra voluntatē dei & deus cōtra voluntatē tuā q. d. Tu vis habere beatitudi- nē, & deus dabit tibi misericordia. Leu. 16. Si ambulerauerit mihi ex aduerso & ego cōtrō vos aduersus incedā, & percutiōs septies p̄ peccata vestra. Et ideo dicit [cum peruerso peruerteris] id est permitte eum ī se peruersum. Vell peruersi sunt illi, qui non sequuntur illos, quos debent sequi. Qui ergo non sequi-

tur voluntate dei videor peruersus. Ergo tu contra voluntatē dei & deus cōtra voluntatē tuā q. d. Tu vis habere beatitudi- nē, & deus dabit tibi misericordia. Leu. 16. Si ambulerauerit mihi ex aduerso & ego cōtrō vos aduersus incedā, & percutiōs septies p̄ peccata vestra. Et ideo dicit [cum peruerso peruerteris] id est permitte eum ī se peruersum. Vell peruersi sunt illi, qui non sequuntur illos, quos debent sequi. Qui ergo non sequi-

tur voluntate dei videor peruersus. Ergo tu contra voluntatē dei & deus cōtra voluntatē tuā q. d. Tu vis habere beatitudi- nē, & deus dabit tibi misericordia. Leu. 16. Si ambulerauerit mihi ex aduerso & ego cōtrō vos aduersus incedā, & percutiōs septies p̄ peccata vestra. Et ideo dicit [cum peruerso peruerteris] id est permitte eum ī se peruersum. Vell peruersi sunt illi, qui non sequuntur illos, quos debent sequi. Qui ergo non sequi-

tur voluntate dei videor peruersus. Ergo tu contra voluntatē dei & deus cōtra voluntatē tuā q. d. Tu vis habere beatitudi- nē, & deus dabit tibi misericordia. Leu. 16. Si ambulerauerit mihi ex aduerso & ego cōtrō vos aduersus incedā, & percutiōs septies p̄ peccata vestra. Et ideo dicit [cum peruerso peruerteris] id est permitte eum ī se peruersum. Vell peruersi sunt illi, qui non sequuntur illos, quos debent sequi. Qui ergo non sequi-

tur voluntate dei videor peruersus. Ergo tu contra voluntatē dei & deus cōtra voluntatē tuā q. d. Tu vis habere beatitudi- nē, & deus dabit tibi misericordia. Leu. 16. Si ambulerauerit mihi ex aduerso & ego cōtrō vos aduersus incedā, & percutiōs septies p̄ peccata vestra. Et ideo dicit [cum peruerso peruerteris] id est permitte eum ī se peruersum. Vell peruersi sunt illi, qui non sequuntur illos, quos debent sequi. Qui ergo non sequi-

tur voluntate dei videor peruersus. Ergo tu contra voluntatē dei & deus cōtra voluntatē tuā q. d. Tu vis habere beatitudi- nē, & deus dabit tibi misericordia. Leu. 16. Si ambulerauerit mihi ex aduerso & ego cōtrō vos aduersus incedā, & percutiōs septies p̄ peccata vestra. Et ideo dicit [cum peruerso peruerteris] id est permitte eum ī se peruersum. Vell peruersi sunt illi, qui non sequuntur illos, quos debent sequi. Qui ergo non sequi-

tur voluntate dei videor peruersus. Ergo tu contra voluntatē dei & deus cōtra voluntatē tuā q. d. Tu vis habere beatitudi- nē, & deus dabit tibi misericordia. Leu. 16. Si ambulerauerit mihi ex aduerso & ego cōtrō vos aduersus incedā, & percutiōs septies p̄ peccata vestra. Et ideo dicit [cum peruerso peruerteris] id est permitte eum ī se peruersum. Vell peruersi sunt illi, qui non sequuntur illos, quos debent sequi. Qui ergo non sequi-

tur voluntate dei videor peruersus. Ergo tu contra voluntatē dei & deus cōtra voluntatē tuā q. d. Tu vis habere beatitudi- nē, & deus dabit tibi misericordia. Leu. 16. Si ambulerauerit mihi ex aduerso & ego cōtrō vos aduersus incedā, & percutiōs septies p̄ peccata vestra. Et ideo dicit [cum peruerso peruerteris] id est permitte eum ī se peruersum. Vell peruersi sunt illi, qui non sequuntur illos, quos debent sequi. Qui ergo non sequi-

tur voluntate dei videor peruersus. Ergo tu contra voluntatē dei & deus cōtra voluntatē tuā q. d. Tu vis habere beatitudi- nē, & deus dabit tibi misericordia. Leu. 16. Si ambulerauerit mihi ex aduerso & ego cōtrō vos aduersus incedā, & percutiōs septies p̄ peccata vestra. Et ideo dicit [cum peruerso peruerteris] id est permitte eum ī se peruersum. Vell peruersi sunt illi, qui non sequuntur illos, quos debent sequi. Qui

[& super excelsa statuit me] id est super cœlestia statuit mentem meam defixam. Abac. 3. Super excelsa mea deducit me viator. Consequenter ponitur doctrina militaris; unde air. [Qui docet manus tuas ad prælium] Doctrina militaris acquiritur scientia, & perfectio exercitio. Primo ergo scientia sue doctrinam querit: quia haec doctrina necessaria est mihi.

Qui docet manus meas ad præliū; & posuisti ut arcum æreum brachia mea. Cum dispositio[n]e nitur bellum. Sed iste edocet a deo, dicit quantum ad secundū. Polvilli ut arcum arcum brachia mea]. i. brachia quae si intarigabili[m] mili[u]m ad bellandum dedi-
xii. Vel [qui docet &c.] id est contra vi-
tia & daemones: do-
cet nos operari ad su-

perando hostes, qui iter cali claudere conantur. Postea mutas perlonam dicit. [Posuisti &c.] Alia litera habet [Con]fingi at cum & nevin] id est brachium meum. Psal. 143. Benedic[us] domi-
nus deus meus, qui docet manus meas ad præliū &c. Nona, & excellenti agilitatis & excellentis fortitudinis est in leonibus siccitate nimia, nec habent medullam in ossibus, & haec conti-
guunt ex magna inæqualitate elementorum immista: & ideo pa-
rum vivunt, & hoc non debet in homine propter operations eius: vnde huiusmodi dicuntur ex speciali munere data David, ut dicitur. Eccl. 47. Lusit cum leonibus quasi cum agnis: & vni-
fis similiter fecit sicut cum agnis ouium. Propter hibi data est a deo ex gratia, doctrina pugnandi, Misticæ. Oportet nos in spi-
rituali bello esse doctos. Eccl. 11. Multæ infidie sunt dolos: quas non pollium euadere nisi habeamus & doctrinam & auxilium diuinum. Iob. 39. Gloria narium eius id est daemones, terror: con-
temnit paucem nec cedit gladio. Corint. 4. Liceris qui foris est noster homo corrumpatur, tamen qui intus est renouatur de die in diem. [Et dedi-]

u Hic ostendit quomodo prædicta sibi data cōseruantur a deo exterius: vnde dicit [Præcinxisti me virtute] & tamen protegit me. [Et dedi]li mihi protectionem salutis tuae] id est protegisti me ad salutem: quia non sufficiunt prædicta nisi ad protectionem dei. Psal. 61. Protegisti me a conuentu malignantium &c. & dexteram tuam suscepisti me] id est fauor gratiae tuae: me in bello confortauit. De hoc bello. Ezech. 3. Manus domini erat meū confortans me. Vel [dexteram tua] id est filius tuus suscepisti me] id est naturam meam. Vel [me] in firmum ad curandum. [Et di-
sciplina tua correxit me in finem] id est finaliter & perfecone. Pro-
verb. 3. Quem diligit dominus cor castigat, & quasi pa-
ter in filio complacet sibi: vnde [disciplina tua correxit me in fi-
ne] Quād ad secundū dicit: [Disciplina &c.] cōtingit aliquando,

quod aliquis dubitet, aliquando errat. Ille autem scilicet deus errata corrigit: vnde [disciplina tua correxit me in finem] vt supra dictum est. Item dubitata dirigit [Et disciplina tua ipsa me docet] Psal. 118. Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me. Quād ad tertium dicit: Dilataisti gressus meos sub tunc] Dicit ergo. O domine tu fecisti hoc mihi. [Et præcinxisti me virtute ad bellum] id est tota virtus quam habeo ad bellandum est a te, non a me. Esa. 40. Qui dat lapsu virtutem, & his qui non sunt fortitudinem multiplicat, & robur. [Et supplantasti in-
surgentes in me subi]stis me] id est fortitudinem multiplicat, & robus. Tunc dicit: [Et disciplina tua correxit me in finem] & fugiā: [dedisti dorsum] dimicatio[n]em [Confringam] & eorum casum, quia [cadent] & hoc deo attribuit, non eodem ordine. Primo, ponit casum inimicorum suorum, quād dicat. Inimi-
ci tue cadent [subtus me] Esa. 42. Deficiunt pueri & laboran-
tib[us]: & iuuenes in infirmitate cadent, sed tu hoc feci. [Et sup-
plantasti insurgentes in me subtus me] id est virtutem abilitatis, ne possint mihi resistere. Leuit. 26. Persequuntur quinque de-
victis centum alienos. Secundo, ponit fagum inimicorum. [Et inimico meos dedisti mihi] dorsum] Esa. 41. Dorsa regis ver-
tam. Tertio, agit de fractione [& odiētes me disperdidisti] in ge-
nibus, quas non nouerunt. [Clamauerunt].

& Hic ostendit, quod omnino fuit desolatus, vnde dicit [Clamauerunt nec erat qui saluos faceret] quia nec auxilium homi-
num habebant, nec etiam deorum, quos ipsi dicebant creatorum. Hier. 2. Vbi sunt dii qui quos fecerunt? Sargent & liberent te in die afflictionis tuae: vnde sequitur [Clamauerunt ad domi-
num, nec exaudiuit eos] Esa. 1. Cum multiplicaueritis orationes vestras non exaudiāt vos.

Sed contra. Esa. penit. Antequam clament, ego exaudiām.

Psal. 90. Clamabit ad me & ego exaudiām eum.

Et dicendum, quando recta intentione quis clamat sine orati-

F persequuntur boni mali sue peccatores. Quidam p[ro]sequunt ex odio inferentes malum & impediētes bonum: & hoc modo per-
sequunt mali sue carnales, viros iustos. Psal. 70. Persequi-
mini & comprehendite eum &c. Vel [persequar inimicos meos] id est carnales affectus [comprehendam illos]

comprehendam illos: & non con-
uertar donec deficient. y. ¶ Cōfringā illos, nec poterūt sta-
re: cadent subtus pedes meos. z. ¶ Et præcinxisti me virtute ad
bellū: & supplantasti insurgentes in me subtus me. Et inimicos meos
dedisti mihi dorsum: & odientes me delperdidisti.

& ¶ Clamauerunt, nec erant qui
saluos faceret, ad dominum, nec

batur proficiēs atq[ue] succrescens, & dominus deus exercitū erat
cum eo. Item ostendit, quomodo est perseverans: quia [non co-
uerta] scilicet a perfecione in iustorum [donec deficient] id est
donec consumantur. Reg. 1. Sagitta Ionathani numquam redi-
retorium. Moraliter inimici nostri sunt motus concupiscentiae
qui in nobis sunt, & mouent continua bella. Roman. 7. Video
aliam legem in membris meis, repugnante legi mentis mea &c.

Hos debemus persequi & comprehendere & ligare, eis domina-
ri & restringere [& non coru[n]tar] id est deficitam persequi [donec
deficient a rebellione] id est deficitam persequi [donec
humiliavit eos: sed haec non deficitunt vita ista, licet n[on] s[un]t
a deo ex gratia, doctrina pugnandi, Misticæ. Oportet nos in spi-
rituali bello esse doctos. Eccl. 11. Multæ infidie sunt dolos: quas
non pollium euadere nisi habeamus & doctrinam & auxilium
diuinum. Iob. 39. Gloria narium eius id est daemones, terror: con-
temnit paucem nec cedit gladio. Corint. 4. Liceris qui foris
est noster homo corrumpatur, tamen qui intus est renouatur de
die in diem. [Et dedi-]

u Hic ostendit quomodo prædicta sibi data cōseruantur a deo
externius: vnde dicit [Præcinxisti me virtute] & tamen protegit
me. [Et dedi]li mihi protectionem salutis tuae] id est protegisti me
ad salutem: quia non sufficiunt prædicta nisi ad protectionem
dei. Psal. 61. Protegisti me a conuentu malignantium &c.
& dexteram tuam suscepisti me] id est fauor gratiae tuae,

et cōtingit aliquando,

I Hic agit de eorum totali detractione: & commemorat duo.
Primo, diuinum beneficiū. Secundo, finale eorum exterminiu[m]
ib[us] [Et communiat eos &c.] Et quia ea qua dixit viderunt ad glo-
riam suam pertinere, ideo attribuit ea deo. Et primo, excludit
propriam virtutem. Secundo ostendit, inimicorum detractionem,
et cōplantaſti] Tertio, eorum auxiliū substitutionem, ib[us] Clamaue-
runt] Dicit ergo. O domine tu fecisti hoc mihi. [Et præcinxisti
me virtute ad bellum] id est tota virtus quam habeo ad bellandum
est a te, non a me. Esa. 40. Qui dat lapsu virtutem, & his qui
non sunt fortitudinem multiplicat, & robur. [Et supplantasti in-
surgentes in me subtus me] id est fortitudinem multiplicat, & robus.

Tunc dicit: [Et disciplina tua correxit me in finem] & fugiā: [dedisti dorsum] dimicatio[n]em [Confringam] & eorum casum, quia [cadent] & hoc deo attribuit, non eodem ordine.

Primo, ponit casum inimicorum suorum, quād dicat. Inimi-
ci tue cadent [subtus me] Esa. 42. Deficiunt pueri & laboran-

tib[us]: & iuuenes in infirmitate cadent, sed tu hoc feci. [Et sup-
plantasti insurgentes in me subtus me] id est virtutem abilitatis, ne

possint mihi resistere. Leuit. 26. Persequuntur quinque de-
victis centum alienos. Secundo, ponit fagum inimicorum. [Et inimico meos dedisti mihi] dorsum] Esa. 41. Dorsa regis ver-
tam. Tertio, agit de fractione [& odiētes me disperdidisti] in ge-
nibus, quas non nouerunt. [Clamauerunt].

& Hic ostendit, quod omnino fuit desolatus, vnde dicit [Clamauerunt nec erat qui saluos faceret] quia nec auxilium homi-
num habebant, nec etiam deorum, quos ipsi dicebant creatorum. Hier. 2. Vbi sunt dii qui quos fecerunt? Sargent & liberent te in die afflictionis tuae: vnde sequitur [Clamauerunt ad domi-
num, nec exaudiuit eos] Esa. 1. Cum multiplicaueritis orationes vestras non exaudiāt vos.

Sed contra. Esa. penit. Antequam clament, ego exaudiām.

Psal. 90. Clamabit ad me & ego exaudiām eum.

Et dicendum, quando recta intentione quis clamat sine orati-

F persequuntur boni mali sue peccatores. Quidam p[ro]sequunt ex odio inferentes malum & impediētes bonum: & hoc modo per-
sequunt mali sue carnales, viros iustos. Psal. 70. Persequi-
mini & comprehendite eum &c. Vel [persequar inimicos meos] id est carnales affectus [comprehendam illos]

comprehendam illos: & non con-
uertar donec deficient. y. ¶ Cōfringā illos, nec poterūt sta-
re: cadent subtus pedes meos. z. ¶ Et præcinxisti me virtute ad
bellū: & supplantasti insurgentes in me subtus me. Et inimicos meos
dedisti mihi dorsum: & odientes me delperdidisti.

& ¶ Clamauerunt, nec erant qui
saluos faceret, ad dominum, nec

batur proficiēs atq[ue] succrescens, & dominus deus exercitū erat
cum eo. Item ostendit, quomodo est perseverans: quia [non co-
uerta] scilicet a perfecione in iustorum [donec deficient] id est
donec consumantur. Reg. 1. Sagitta Ionathani numquam redi-
retorium. Moraliter inimici nostri sunt motus concupiscentiae
qui in nobis sunt, & mouent continua bella. Roman. 7. Video
aliam legem in membris meis, repugnante legi mentis mea &c.

Hos debemus persequi & comprehendere & ligare, eis domina-
ri & restringere [& non coru[n]tar] id est deficitam persequi [donec
deficient a rebellione] id est deficitam persequi [donec
humiliavit eos: sed haec non deficitunt vita ista, licet n[on] s[un]t
a deo ex gratia, doctrina pugnandi, Misticæ. Oportet nos in spi-
rituali bello esse doctos. Eccl. 11. Multæ infidie sunt dolos: quas
non pollium euadere nisi habeamus & doctrinam & auxilium
diuinum. Iob. 39. Gloria narium eius id est daemones, terror: con-
temnit paucem nec cedit gladio. Corint. 4. Liceris qui foris
est noster homo corrumpatur, tamen qui intus est renouatur de
die in diem. [Et dedi-]

u Hic ostendit quomodo prædicta sibi data cōseruantur a deo
externius: vnde dicit [Præcinxisti me virtute] & tamen protegit
me. [Et dedi]li mihi protectionem salutis tuae] id est protegisti me
ad salutem: quia non sufficiunt prædicta nisi ad protectionem
dei. Psal. 61. Protegisti me a conuentu malignantium &c.
& dexteram tuam suscepisti me] id est fauor gratiae tuae,

et cōtingit aliquando,

I Hic ponit gratiarum actionem: & circa hoc tria facit. Primo,
proponit eam. Secundo, ponit eius materiam, ibi [Deus qui
det &c.] Tertio, proripit in laudes dei, ibi [Propterea] [Vivit do-
minus] Et loquitur admodum regis deo. Antiquitus, modus
salutandi regē fuit. Vivat rex. Hoc conuenit deo: quia ip-
se est vita aeterna. Psal. 35. A pudore est tonsa vita. Et ideo dicit,
[Vivit dominus] Ezech. 33. Viuo ego dicit dominus deus. Ip-
se enim est dator vita hominibus Iob. 1. Quid factum est in ipso
vita era. Item, alius optaret benedictionem, sed ipse est ipsa bene-
dictionis deo. Non aliud nomen datum hominibus sub celo. Vt deus qui
saluat me exaltetur per suum effectum, vt saluet me non solum in
infinitis, sed etiam in eternis. Matt. 1. Benedictus qui venit
in nomine domini, osanna in altissimis. Eccl. 44. Exaltate illum
quoniam potestis: maior est enim omni laude. Psal. 98. Exaltare
dominum deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quo-
niam sanctum est. [Deus]

I Hic ponit materia gratiarum actionem, & pro beneficio li-
berationis a malo, & pro beneficio promotionis ad bonum: vnde
dicit [Deus &c.] Et hoc potest dici in persona ecclesie: quia
ei potest contra gentes. Dicit ergo. Non solum [odientes me] disperdi-
sunt, sed [ipius] me disperdiunt. Eripiunt me a deo. Non aliud
nomen datum hominibus sub celo. Vt deus qui saluat me exaltetur
per suum effectum, vt saluet me non solum in infinitis, sed etiam in
eternis. Matt. 1. Benedictus qui venit in nomine domini, osanna in altissimis. Eccl. 44. Exaltate illum quoniam potestis: maior est enim omni laude. Psal. 98. Exaltare domini deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quo-
niam sanctum est. [Deus]

I Hic ponit materia gratiarum actionem, & pro beneficio li-
berationis a malo, & pro beneficio promotionis ad bonum: vnde
dicit [Deus &c.] Et hoc potest dici in persona ecclesie: quia
ei potest contra gentes. Dicit ergo. Non solum [odientes me] disperdi-
sunt, sed [ipius] me disperdiunt. Eripiunt me a deo. Non aliud
nomen datum hominibus sub celo. Vt deus qui saluat me exaltetur
per suum effectum, vt saluet me non solum in infinitis, sed etiam in
eternis. Matt. 1. Benedictus qui venit in nomine domini, osanna in altissimis. Eccl. 44. Exaltate illum quoniam potestis: maior est enim omni laude. Psal. 98. Exaltare domini deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quo-
niam sanctum est. [Deus]

I Hic ponit materia gratiarum actionem, & pro beneficio li-
berationis a malo, & pro beneficio promotionis ad bonum: vnde
dicit [Deus &c.] Et hoc potest dici in persona ecclesie: quia
ei potest contra gentes. Dicit ergo. Non solum [odientes me] disperdi-
sunt, sed [ipius] me disperdiunt. Eripiunt me a deo. Non aliud
nomen datum hominibus sub celo. Vt deus qui saluat me exaltetur
per suum effectum, vt saluet me non solum in infinitis, sed etiam in
eternis. Matt. 1. Benedictus qui venit in nomine domini, osanna in altissimis. Eccl. 44. Exaltate illum quoniam potestis: maior est enim omni laude. Psal. 98. Exaltare domini deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quo-
niam sanctum est. [Deus]

I Hic ponit materia gratiarum actionem, & pro beneficio li-
berationis a malo, & pro beneficio promotionis ad bonum: vnde
dicit [Deus &c.] Et hoc potest dici in persona ecclesie: quia
ei potest contra gentes. Dicit ergo. Non solum [odientes me] disperdi-
sunt, sed [ipius] me disperdiunt. Eripiunt me a deo. Non aliud
nomen datum hominibus sub celo. Vt deus qui saluat me exaltetur
per suum effectum, vt saluet me non solum in infinitis, sed etiam in
eternis. Matt. 1. Benedictus qui venit in nomine domini, osanna in altissimis. Eccl. 44. Exaltate illum quoniam potestis: maior est enim omni laude. Psal. 98. Exaltare domini deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quo-
niam sanctum est. [Deus]

I Hic ponit materia gratiarum actionem, & pro beneficio li-
berationis a malo, & pro beneficio promotionis ad bonum: vnde
dicit [Deus &c.] Et hoc potest dici in persona ecclesie: quia
ei potest contra gentes. Dicit ergo. Non solum [odientes me] disperdi-
sunt, sed [ipius] me disperdiunt. Eripiunt me a deo. Non aliud
nomen datum hominibus sub celo. Vt deus qui saluat me exaltetur
per suum effectum, vt saluet me non solum in infinitis, sed etiam in
eternis. Matt. 1. Benedictus qui venit in nomine domini, osanna in altissimis. Eccl. 44. Exaltate illum quoniam potestis: maior est enim omni laude. Psal. 98. Exaltare domini deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quo-
niam sanctum est. [Deus]

I Hic ponit materia gratiarum actionem, & pro beneficio li-
berationis a malo, & pro beneficio promotionis ad bonum: vnde
dicit [Deus &c.] Et hoc potest dici in persona ecclesie: quia
ei potest contra gentes. Dicit ergo. Non solum [odientes me] disperdi-
sunt, sed [ipius] me disperdiunt. Eripiunt me a deo. Non aliud
nomen datum hominibus sub celo. Vt deus qui saluat me exaltetur
per suum effectum, vt saluet me non solum in infinitis, sed etiam in
eternis. Matt. 1. Benedictus qui venit in nomine domini, osanna in altissimis. Eccl. 44. Exaltate illum quoniam potestis: maior est enim omni laude. Psal. 98. Exaltare domini deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quo-
niam sanctum est. [Deus]

I Hic ponit materia gratiarum actionem, & pro beneficio li-
berationis a malo, & pro beneficio promotionis ad bonum: vnde
dicit [Deus &c.] Et hoc potest dici in persona ecclesie: quia
ei potest contra gentes. Dicit ergo. Non solum [odientes me] disperdi-
sunt, sed [ipius] me disperdiunt. Eripiunt me a deo. Non aliud
nomen datum hominibus sub celo. Vt deus qui saluat me exaltetur
per suum effectum, vt saluet me non solum in infinitis, sed etiam in
eternis. Matt. 1. Benedictus qui venit in nomine domini, osanna in altissimis. Eccl. 44. Exaltate illum quoniam potestis: maior est enim omni laude. Psal. 98. Exaltare domini deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quo-
niam sanctum est. [Deus]

I Hic ponit materia gratiarum actionem, & pro beneficio li-
berationis a malo, & pro beneficio promotionis ad bonum: vnde
dicit [Deus &c.] Et hoc potest dici in persona ecclesie: quia
ei potest contra gentes. Dicit ergo. Non solum [odientes me] disperdi-

IN DAVIDEM

P S A L . X V I I .

SVRA psalmus multipliciter egit gratias de beneficis datis & speratis. Hic autem ex consideratione illorum beneficiorum confutat in laudem benefactoris. Titulus patet [in fine psalmus David] secundū literam refert ad David: secundū autem mystriū ad Christum. In finē] Dicitur autem psalmus iste in duas partes. In prima enim, commendatur deus ex sua eruditio, qua nos instruit. Et hoc dupli citer. Vna communī, qua se habet aequaliter ad omnes: & hæc per opera sua manifestatur. Rom. 1. Inutilitas dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Alia speciali, per legem lati nem, quæ est solum ad fidèles. Secundū, ibi] Lex domini immaculata] Psalmus iste secundum veritatem exponitur de Christo, quia Apolitus de hoc autoritate ad mysterium Christi. Ro. 10. inducit. In omnem terram exiit &c. Nihilominus tamen sic ut mysteria christi representantur figuraliter quandoque in figura veteris testamenti, ita quandoque figuraliter præmonstrantur in figuris operum sanctorum. Et ideo, Primo, exponetur iste psalmus quo ad figuram. Secundo, quo ad veritatem. Et primo, loquens de celis. Secundo, de sole. Per celos apostoli: per sole Christus intelligitur. [In sole] Circa hoc, duo facit. Primo, ponit doctrinā qua nos erudit deus per celos, quicunque intellexit. Secundo, excludit impedimentū huius doctrinæ, ibi [Dies dei eruat verbū &c.] Duo necesse est cognoscere de deo. Vnum, scilicet gloriam dei in qua est gloriōsus. Secundo, opera eius. Si H recipiunt corporales celos, illi nunciat nobis gloriam dei, quia in eis est mira & ordinata distinctio, quæ est quædā redundautia illius in firmitate gloriae. Ecl. 43. Species celi gloria stellarum, mundum illuminans in excelsum dominus. Et quia sol illuminans per omnia resplexit, & gloria domini plenam est opus eius. Et ideo intelliguntur illi celi materiales indicare nobis gloriam dei, non quæ animalia materialia: vt Rabbinos dicit, sed in eius pulchritudine qua multo magis indicatur eorum artitex. Et firmamentum demonstrat nobis, quantum deus sit magnificus. Firmamentum dicitur celum, vt dicit Gen. 1. Vocabit deus firmamentum celum. Secundum autem distinctionem dicitur celum, & sic in celorum distinctione appareat diuina sapientia: si totum accipiat simus, sic narrat eius virtutem: sed alii omnes eos intelligebant.

I **C**ontra hoc est apostolus. 1. Corin. 14. Gratias ago deo meo, quod omnium velut lingua loqueretur. Vnde [Non sunt loquela] in quibus non audiantur loqui. Loquela significant linguas principales: sed sermones significant varietates idiomatum in eadem lingua. Vel [loquela] lingua [sermones] sunt modi loquendi. Est autem triplex modus loquendi. Vnus humilis, quæ communiter loquuntur. Alius, quando est coloratus. Et aliis, quā do est ornatus tantum. Primus, conuenit docenti. Secundus, per suadentem. Tertius, delectantem & qualibet istorum modorum loquebantur apostoli. Ifa. 28. In loquela labii & lingua altera loquar ad populum istum. Item, impedimentum doctrinæ est diuicias & remoto loci. Quia doctrina aliquando non vadit ad remotas partes: sed non ita est de ista: quia [In omnem terram exiit sonus eorum] scilicet celorum, vel apostolorum: quia vbi est doctrina, quia cali eridunt: sed de apostolis melius dicitur, quia dicit [exiit] non exiit [sonus] id est fama [& in fines orbis terra verba eorum] Esa. 12. Cantate domino quoniam magnifica fecit, annuntiate hoc in vniuersa terra. March. vii. Euntes docentes omnes gentes. Et ideo dicit [in fines orbis terrarum verba eorum] quia sonus peruenit ad remota: & verba, ad loca propria. Sed non est ita de apostolis: immo etiam verba id est distinctione soni peruenit ad fines orbis terrarum, vel propheta aliqua, vel fama miraculorum. [In sole]

Contra inter gentes gloria eius: in omnibus populis mirabilia eius. Vef. Celi enarrant &c. Quia celi nouam stellam miserunt, oratum saluatoris nuntiantem. March. 2. Vidimus stellam eius in oriente. [Dies]

b. Hic excludit impedimentum doctrinæ: & excludit triplex impedimentum. Aliquando impedimentum doctrinæ, vt non possit adiici ex tempore. Aliquando ex linguarum varietate. Aliquando ex locorum diuersitate. Primum impedimentum est de nocte. Non est tempus legendi cum sit tempus, quietescendi: & secundū diuersa tempora conuenit docere & discere. Et primo, dicendum est, de materialibus diebus qui causantur secundum naturam ex motu celi: & ideo non solum substantiam celorum oportet co-

I N F I N E M

P S A L . D A V I D

X V I I .

Aeli enarrant gloriā dei: & opera manū eius annuntiat firmamentum.

G[In sole posuit tabernaculum]

c. In sole posuit tabernaculum

H[Dies eruat verbū]

G[quia sicut loquela est in alia]

D[tempus loquendi]

E[tempus meditationis propter quietem]

F[tempus scientiæ]

G[tempus scientiæ]

H[tempus scientiæ]

I[tempus scientiæ]

J[tempus scientiæ]

K[tempus scientiæ]

L[tempus scientiæ]

M[tempus scientiæ]

N[tempus scientiæ]

O[tempus scientiæ]

P[tempus scientiæ]

Q[tempus scientiæ]

R[tempus scientiæ]

S[tempus scientiæ]

T[tempus scientiæ]

U[tempus scientiæ]

V[tempus scientiæ]

W[tempus scientiæ]

X[tempus scientiæ]

Y[tempus scientiæ]

Z[tempus scientiæ]

A[tempus scientiæ]

B[tempus scientiæ]

C[tempus scientiæ]

D[tempus scientiæ]

E[tempus scientiæ]

F[tempus scientiæ]

G[tempus scientiæ]

H[tempus scientiæ]

I[tempus scientiæ]

J[tempus scientiæ]

K[tempus scientiæ]

L[tempus scientiæ]

M[tempus scientiæ]

N[tempus scientiæ]

O[tempus scientiæ]

P[tempus scientiæ]

Q[tempus scientiæ]

R[tempus scientiæ]

S[tempus scientiæ]

T[tempus scientiæ]

U[tempus scientiæ]

V[tempus scientiæ]

W[tempus scientiæ]

X[tempus scientiæ]

Y[tempus scientiæ]

Z[tempus scientiæ]

A[tempus scientiæ]

B[tempus scientiæ]

C[tempus scientiæ]

D[tempus scientiæ]

E[tempus scientiæ]

F[tempus scientiæ]

G[tempus scientiæ]

H[tempus scientiæ]

I[tempus scientiæ]

J[tempus scientiæ]

K[tempus scientiæ]

L[tempus scientiæ]

M[tempus scientiæ]

N[tempus scientiæ]

O[tempus scientiæ]

P[tempus scientiæ]

Q[tempus scientiæ]

R[tempus scientiæ]

S[tempus scientiæ]

T[tempus scientiæ]

U[tempus scientiæ]

V[tempus scientiæ]

W[tempus scientiæ]

X[tempus scientiæ]

Y[tempus scientiæ]

Z[tempus scientiæ]

A[tempus scientiæ]

B[tempus scientiæ]

C[tempus scientiæ]

D[tempus scientiæ]

E[tempus scientiæ]

F[tempus scientiæ]

G[tempus scientiæ]

H[tempus scientiæ]

I[tempus scientiæ]

J[tempus scientiæ]

K[tempus scientiæ]

L[tempus scientiæ]

M[tempus scientiæ]

N[tempus scientiæ]

O[tempus scientiæ]

P[tempus scientiæ]

Q[tempus scientiæ]

R[tempus scientiæ]

S[tempus scientiæ]

T[tempus scientiæ]

U[tempus scientiæ]

V[tempus scientiæ]

W[tempus scientiæ]

X[tempus scientiæ]

Y[tempus scientiæ]

Z[tempus scientiæ]

A[tempus scientiæ]

B[tempus scientiæ]

C[tempus scientiæ]

D[tempus scientiæ]

E[tempus scientiæ]

F[tempus scientiæ]

G[tempus scientiæ]

H[tempus scientiæ]

I[tempus scientiæ]

J[tempus scientiæ]

K[tempus scientiæ]

L[tempus scientiæ]

M[tempus scientiæ]

N[tempus scientiæ]

O[tempus scientiæ]

P[tempus scientiæ]

Q[tempus scientiæ]

R[tempus scientiæ]

S[tempus scientiæ]

T[tempus scientiæ]

U[tempus scientiæ]

V[tempus scientiæ]

W[tempus scientiæ]

X[tempus scientiæ]

Y[tempus scientiæ]

Z[tempus scientiæ]

A[tempus scientiæ]

B[tempus scientiæ]

C[tempus scientiæ]

D[tempus scientiæ]

E[tempus scientiæ]

F[tempus scientiæ]

G[tempus scientiæ]

H[tempus scientiæ]

IN DAVID E M

In veteri quidem testamento, quedam sacrificia siebant, qua non totaliter comburebantur, sed pars & pars in vsum offerentis veniebat, sicut hoīus pacifico, quodam quae totaliter comburebantur, quæ dicebantur sanctissima; quæ vocabantur holocaustum ab elon, quod est totum, & causa quod est incensum. Et ideo è duplo genere.

Nos honorum operum. Quedam qua dicuntur sacrificiū, quando aliquis de his suis dedicat deo: vt si quis conjugatus aliquibus diebus abscondeatur, Eccle. 3. Tempus amplexandi, & tempus lōge fieri ab amplexibus. Scđ qñ aliquis totum dat nihil sibi referens, vel totaliter continet, sic dicitur holocaustus: ideo dicit. [Memor sic ois sacrificiū tui] Psal. 50. Sacrificium deo &c. [B] holocaustum tuum pingue fuit id est acceptum deo. Eccle. 35. Oblatio iusti impinguat altare, & odor suavitatis est in conspicuum domini. Et dicit. [Pingue] quia holocaustū incendebatur & odorem facebat; quia pingua plus odoris habent. Et idem qui plus deuote sacrificiū offert, magis est acceptum quamcumque sit illud. Hac referri possunt ad sacrificium Christi, qui totum se obluit in arca crucis. Et sic [memor sic] id est memores nos faciat esse passionis & mortis. Tre. 3. Recordare paupertatis & transgressionis mes absinthii & felis. Vel [memor sic] bonorum operum nostrorum quae faciebamus ei. [Tribual] b. Supra petuit psalmus orando promotionem in bonum, quod est bonum exterius desideratum: hic petuit quid illud bonum interius petuit. Et circa hoc, duo facit. Primo, petuit impleri quod postulat. Secundo, ponit rationem, ibi. [Latabimur] Circa primi, duo facit. Primo, petuit illud, quod est in interiori mori anima, secundum voluntatem finis. Secundo, petuit impleri consilium de his qui sunt ad finem. [Et omne consilium tuum] &c. Dicit ergo. [Tribuat ubi secundum cor tuum] id est voluntatem voluntatem qui est de fine, quasi dicat. Perducat te ad finem quem intendis, qui debet esse deus. Prouer. 10. Desiderium suum iussit dabitur. [Et omne consilium tuum confirmerit.] Hoc est de his qui sunt ad finem. Consilia enim nostra debilia sunt, quia non possumus prouidere omnia. Sapien. 9. Cogitationes mortaliū timidū: & incertus prouidens nostra. Sed deus est qui confirmat dirigendo consilium nostrum, quod debet esse de exercitio. Ioan. 17. Petrite, vt gaudium vestrum sit plenum. Et dando efficaciam ad nostra consilia exequenda. Sed consilium praevarum dissipat, vt dicitur Job. 5. [Latabimur]

Sed dum dominatoris. Et potest referri ad homines, ut sit sensus. [Salus dexterā tua] quia salus Christum & nos per eum, apparet in potentibus id est in omni loco, qui virtuō & potenter est in nobis. Vel potest referri ad deum: & sic [salus dexterā tua] est in potentibus, id est in magnitudine potestatis eius. Psalm. 67.

Nos autem in nomine dei nostri inuocabimus.

f ¶ Ipsi obligati sunt, & cæderunt: nos autem surreximus, & crederunt.

g ¶ Latabimur in salutari tuo: & in nomine dei nostri magnificabimur.

d Impleafat dominus oēs petitio-nes tuas: nunc cognoui quoniā saluum fecit dominus Christū suū. & Exaudiet illum de celo sancto suo: in potentibus salus dexterā eius. Hi in curribus & hi in equis:

G IN FINE M
A P S A L . D A V I D .
x x .

D OM IN L in virtute tua latabimur rex: & super

H

ducia & gloria quae est in hominibus. Secundo, ponit euuentum virtutumque, ibi. [Ipsi obligati sunt.] Est enim duplex genus hominum. Quidam enim ponunt totam spem suam in potentia seculari: contra quos dicitur, Hier. 17. Meledictus homo, qui confidit in homine. Psalm. 51. Videbunt iulti & irridebunt, & dicent &c. Quidam ponunt spem in deo. Psalm. 17. Bonum est sperare in domino. Et ideo dicit. [Hi in curribus, & hi in equis,] quasi dicat. Quidam confidunt in potentia seculari, de quibus dicitur. [Hi in curribus & c.] Vel referunt ad pugnā vel ad triumphos: quia quidam pugnant in curribus, quidam in equis. Ex. 15. Ingressus est Phatno in curribus & equitibus. Vel ad triumphos, & tunc non confidunt sed gloriantur: quia secundum gloriantur erat duplex genus triumphi: unus maior, alter minor. Primus dicebatur laetare: quia vīctor coronabatur lauro, & hoc fiebat in curru. Secundus dicebatur ouatio: & fiebat in equo, quasi dicat. Quidam gloriantur in magnis, quidam in equis, ut in curatione. Quia ouas idem est, quod luxus: est tractum a pueris qui latentur quādo datur eis ouum. Sed nos magis, id est, gloriamur in nomine domini. Triumphus dicitur a triis, quōd est tres, & phonos quōd est sonus: quia triplex sonus reverentibus vītoribus exhibebatur. Primo enim, torus populus ei obuiauit, Secundo, omnes captiuī sequerantur currum eius ligatis manibus. Tertio, ipse induitus tunica lōuis fiebat in curru quem trahebant quatuor equi albi: & sic ducebatur ad capitolium. Sed in curru ponebatur cum eo seruus quidam, qui colaphizabat eum dicens, Cognosce resipsum. [Ipse]

f ¶ Hic ponitur diversus euuentus: quia est euuentus malorum. Hieron. habet. [Incuruati] & tunc planum est, quōd incuruatio via ad casum: & sic poterit mudi paulatim decire. Vel [obligari] quia bona temporalia ligant, & maxime peccatores. Sap. 14. Creaturæ dei faciunt tunc in oīdum & in multiplicatum pedibus insipientium, id est peccatorum. Vnde dicit. [Et ceciderunt] quia finaliter conseruentur, Est. 8. Cadent & conterentur: & irreterunt & capientur. Item, euuentus potentiā cum dicit, [nos autem surreximus] paulatim. Michael. 8. Cecidi confugam, cum intenebris federo, dominus lux mea est. [Et erexit sumus.] Sicut inclinatio est via ad casum, ita erectio est via ad restitudinem statu. Et hoc in faneritate est. [Dominus]

g ¶ Ponitur conclusio totius istius psalmi: qui quidem ad duo videtur tendere. Quia vel petuit pro Christo vero, vel pro Christo figurative. Quantum ad primum dicit. [Domine saluum fac regem] id est Christum. Vel pro David. Et sic deprecatur pro ipsis oráribus. [Exaudi nos in die qua inuocaueris te] Psal. 137.

[In quācumque die inuocaueris te] exaudi me.

P S A L . X X .

SV R A in precedenti psamo facta est petitio pro exaltatione Regis: hic autem quasi exauditus pronunciat eam, Titulus. [In finem psalmū Dāuid] Dividitur ergo psalmus iste, in duas partes. In prima, pronunciat regis exaltationem. In secunda, hostium delectationem, ibi. [Inueniatur] Circa primum tria facit. Primo, pronunciat regis gaudium. Secundo, ponit caudam gaudii, ibi. [Desiderium] & Tertio, meritum cause, ibi. [Quoniam rex sperat in domino] Hic psalmus exponitur de Christo qui est rex, & de David qui fuit eis figura: & ideo de viroque potest

P S A L . XX.

24

A potest expōti: de Christo secundum veritatem, de David secūdum figuram. Est ergo duplex gaudium. Vnum deo: aliud de dei beneficio. Quancum ad primum, dicit. O [domine] deus pat[er] rex id est Christus. [Latabitur in virtute tua] id est rūta diuinatis. Psalm. 71. Deus iudicium tuum regi da. Errunt latitantes, quando videtur diabolus, & mortem, morte sua: & quando facit miracula, quando ascendet in celum. Psalm. 46.

b ¶ Desideriū cordis eius tribuit: & voluntate laborum eius non fraudasti eum.

c ¶ Quoniam praeuenisti eum in benedictionibus dulcedinis: posuisti in capite eius coronam de lapide de pretioso. Viram petuit a te, & tribuisti ei longitudinem dierū in seculum, & in seculum saeculi.

d ¶ Magna est gloria eius in salu-

corpus eius scilicet ecclesie, seruetur in longitudine dierum] Ecce hoc ei tribuit deus. Matth. vlt. Ecce ego vobis facio. Quantum ad secundū dicit. Et super salutare tuum &c. id est super adceptionem salutis per te facta. Precipue Christus exultabit per hoc, quod per eum saluus genus humana. Luc. 1. Iste saluum faciet popu- lum suum. [Desiderium]

e ¶ Hic ponitur causa gaudii, que est impletio desiderii. Propter, 13. Desiderium si compleatur, delectat animam. Sicut se habet desiderium ad gaudium, sic motus ad quietem ad quam per motum pertinet. Vnde primo, ponitur impletio desiderii. Secundo, ponitur in quibus desiderium impletu, ibi. [Quoniam praeuenisti] Bē autem duplex desiderium: vnum quod est tantu in corde, aliud quod exprimit ore: & utique implerit, quia deus antequām oretur, exaudiit. Quantum ad primum dicit. [De- sideriū cordis eius tribuisti ei. Luc. 22. Desiderio desiderauit hoc pascha manducare vobis] Et dicitur de quolibet viro iusto. Quantum ad secundū dicit. [Et voluntate laborum eius] id est quam expressit per labia. [Non fraudasti eum] quia exaudisti eum. Heb. 5. Exauditus est pro sui reueneria. Esa. 46. Consilii meū habuit: & omnis voluntas mea impliebitur. [Quoniam]

c ¶ Hic ponit in quibus impletur desiderium. Et primo, dicit de impletione desiderii cordis. Secundo, de impletione desideriorum, quod idem est quod desiderium laborum, ibi. [Vita] Et autem duplex beneficiū: & ideo primo ponit beneficiū spūiale interius, quod est beneficiū dulcedinis. Et quādū ad hoc dicit. [Quoniam praeuenisti eum in benedictionibus dulcedinis] Vnde dicere est bonum dicere: & dicere est, et eius facere. Vnde in benedictione dei intelliguntur infiniti bonitatis. Gene. 26. Be- medican tibi, & multiplicabo semen tuum &c. Et 17. Benedi- can ei & multiplicabo eum: & augebo eum valde. Hac ergo bene- dictio est multiplicatio. Sap. 11. O quān bonus & suauis est spūitus tuus in nobis, ergo [In benedictionibus dulcedinis] id est in bo- nis gratia: & in immunitate a peccatis [praeuenisti eum] id est Christum, tempore: quia a principio conceptionis fuit plenus omni gratia, Ioan. 1. Vidimus eum plenum gratia & veritate, quia vi nūgenitum a patri: quia quācōeceptus fuit, & vi nūfuit diuina natura, & tācōe fuit plenus gratia. Item [praeuenisti eum] quantitate: quia p̄ omib⁹ aliis gratiam accepit: & non ad mensuram. Sancti etiam dicunt praeueniri, Ioan. 4. Non quasi nos dilexerimus deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Sapien. 6. Praeoccupat eos qui se concupiscunt. Et sic in figura Christi David speciali gratia praeuentus est: quia vñctus fuit in regem cum adhuc esse puer, antequām ipse cogitaret de re gno. Beneficiū exterius ostendit dicit. [Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso] Si hanc referuntur ad Christum, tunc est sensus. [Posuisti in capite eius coronam de lapide & c.] id est fecisti eum regem. Corona autē est signum regiae dignitatis: quia vt dicitur Esa. 33. Regem in decoru suo videbit. Cant. 3. Egredimini filii Sion: & videte regem dyadenatum, quae coronavit eum mater sua: id est diuinitas: & propter hoc dicit. [De lapide pretioso] id est diuinitas: quia Regnum suum non ell de hoc mundo. Ioan. 18. Hieron. [De auro obrizo] id est purissimo. Apoc. 6. Data est ei corona. Vel corona de lapide pretioso sunt apostoli: qui dicuntur lapides pretiosi propter pretiositatem doctrinae. Apoc. 12. In capite eius scilicet Christi, corona stellarum duodecim, Eccl. 25. Corona senum multa peritia. Vnde ca- tus apostolorum, est quasi corona Christi. Vel [posuisti in capite eius coronam] id est ecclasiam. Prouer. 12. Ministrat id est ecclasia diligens, corona est viro suo: id est Christo. Vel p̄ dici hoc de quolibet sancto: quia corona sue merces: est ipse deus, Esa. 28. In die illa erit dominus corona gloria. [De lapide] pro-

ptet soliditatem: [presto] quia David ad literam ab ipso deo coronatus est. Consequenter ostendit, quomodo implerit peritio laborum eius: unde dicit. [Viram petuit a te] quando petuit a re sūreptionem. Psalm. 40. Tu autem domine miserere mei, & re- sūcita me, & retribua me. Et hoc datum est ei. Psalm. 2. Po-

stula a me, & dabo tibi hereditatem. Luc.

11. Omnis qui petuit accipit. Similiter est quilibet sanctus per hoc, scilicet vitā & maxime vitā æter-

nam. Psalm. 16. Vnā petuit a domino hanc comouebitur.

f Inueniatur manus tua omnib⁹ inimicis tuis: & dextera tua inueniatur omnes, qui te oderunt.

tari tuo: gloriam & magnum de- corem impones super eum. Quo- niam dabis eum in benedictionē in seculum seculi: letificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

e ¶ Quoniam rex sperat in domi-

no, & in misericordia altissimi nō

commouebitur.

f Inueniatur manus tua omnib⁹ inimicis tuis: & dextera tua inueniatur omnes, qui te oderunt.

corpus eius scilicet ecclesie, seruetur in longitudine dierum] Ecce hoc ei tribuit deus. Matth. vlt. Ecce ego vobis facio. Quantum ad secundū dicit. Et super salutare tuum &c. id est super adceptionem salutis per te facta. Precipue Christus exultabit per hoc, quod per eum saluus genus humana. Luc. 1. Iste saluum faciet popu- lum suum. [Desiderium]

b ¶ Hic ponitur causa gaudii, que est impletio desiderii. Propter, 13. Desiderium si compleatur, delectat animam. Sicut se habet desiderium ad gaudium, sic motus ad quietem ad quam per motum pertinet. Vnde primo, ponitur impletio desiderii.

Secundo, ponitur in quibus desiderium impletu, ibi. [Quoniam praeuenisti] Bē autem duplex desiderium: vnum quod est tantu in corde, aliud quod exprimit ore: & utique implerit, quia deus antequām oretur, exaudiit. Quantum ad primum dicit, [De- sideriū cordis eius tribuisti ei. Luc. 22. Desiderio desiderauit hoc pascha manducare vobis] Et dicitur de quolibet viro iusto. Quantum ad secundū dicit. [Et voluntate laborum eius] id est qui dimittit per labia. [Non fraudasti eum] quia exaudisti eum. Heb. 5. Exauditus est pro sui reueneria. Esa. 46. Consilii meū habuit: & omnis voluntas mea impliebitur. [Quoniam]

c ¶ Hic ponit in quibus impletur desiderium. Et primo, dicit de impletione desiderii cordis. Secundo, de impletione desideriorum, quod idem est quod desiderium laborum, ibi. [Vita] Et autem duplex beneficiū: & ideo primo ponit beneficiū spūiale interius, quod est beneficiū dulcedinis. Et quādū ad hoc dicit. [Quoniam praeuenisti eum in benedictionibus dulcedinis] Vnde dicere est bonum dicere: & dicere est, et eius facere. Vnde in benedictione dei intelliguntur infiniti bonitatis. Gene. 26. Be- medican tibi, & multiplicabo semen tuum &c. Et 17. Benedi- can ei & multiplicabo eum: & augebo eum valde. Hac ergo bene- dictio est multiplicatio. Sap. 11. O quān bonus & suauis est spūitus tuus in nobis, ergo [In benedictionibus dulcedinis] id est in bo- nis gratia: & in immunitate a peccatis [praeuenisti eum] id est Christus, tempore: quia a principio conceptionis fuit plenus omni gratia, Ioan. 1. Vidimus eum plenum gratia & veritate, quia vi nūgenitum a patri: quia quācōeceptus fuit, & vi nūfuit diuina natura, & tācōe fuit plenus gratia. Item [praeuenisti eum] quantitate: quia p̄ omib⁹ aliis gratiam accepit: & non ad mensuram. Sancti etiam dicunt praeueniri, Ioan. 4. Non quasi nos dilexerimus deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Sapien. 6. Praeoccupat eos qui se concupiscunt. Et sic in figura Christi David speciali gratia praeuentus est: quia vñctus fuit in regem cum adhuc esse puer, antequām ipse cogitaret de re gno. Beneficiū exterius ostendit dicit. [Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso] Si hanc referuntur ad Christum, tunc est sensus. [Posuisti in capite eius coronam de lapide & c.] id est fecisti eum regem. Corona autē est signum regiae dignitatis: quia vt dicitur Esa. 33. Regem in decoru suo videbit. Cant. 3. Egredimini filii Sion: & videte regem dyadenatum, quae coronavit eum mater sua: id est diuinitas: & propter hoc dicit. [De lapide pretioso] id est diuinitas: quia Regnum suum non ell de hoc mundo. Ioan. 18. Hieron. [De auro obrizo] id est purissimo. Apoc. 6. Data est ei corona. Vel corona de lapide pretioso sunt apostoli: qui dicuntur lapides pretiosi propter pretiositatem doctrinae. Apoc. 12. In capite eius scilicet Christi, corona stellarum duodecim, Eccl. 25. Corona senum multa peritia. Vnde ca- tus apostolorum, est quasi corona Christi. Vel [posuisti in capite eius coronam] id est ecclasiam. Prouer. 12. Ministrat id est ecclasia diligens, corona est viro suo: id est Christo. Vel p̄ dici hoc de quolibet sancto: quia corona sue merces: est ipse deus, Esa. 28. In die illa erit dominus corona gloria. [De lapide] pro-

ptet soliditatem. Secundo, insert conclusionem, ibi. [Exal-

tarē] Circa primum, duo facit. Primo, proponit p̄sonam hostiū.

Secundo, culpam, ibi. [Quoniam & cetera.] Circa primum, duo facit. Primo, ponit: inficitio p̄sonæ. Secundo, ipsam p̄sonam, ibi. [Pones & cetera.] Inficitio p̄sonæ est manus dei: vnde dicit. [Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis]. Hieron. habet. [In-

veniatur manus dexteræ dei inimicis odieis] sed hoc videtur re- pe-tatio p̄sonæ, quia idem est manus & dextera dei, & inimici, & odieis. Et confutum est in psal. Vel si distinguuntur, omnis dextera eius est manus: sed non omnis manus dextera. Per manus ergo dei intelliguntur potestia dei operativa: & hæc est quadam dextera

IN D A V I D E M

dextera, qua exaltat bonos in spiritualibus bonis. Prouter, 3. Longitudo dierum in dextera eius. Sinistra est, qua punit malos & largitur temporalia. Ibidem. In sinistra illius diuitia. Dicit ergo. [manus] id est potentia. [Inuenient] id est trader ad votum omnes inimicos] Esa. 9. In omnibus his non est avei sus furor eius sed adhuc manus ei?

extenta. Eisdexteram, quia hoc quod deus punit malos pertinet ad dexteram inquit quantum talis punio or dinatur ad salutem electorum. Sic ergo inquantum punit malos dicit manu: & inquantum ordinatur ad bonum iusti foris, dicit dextera. Vt dexteram Chri stus & manus: vnde [manus tua] id est Christus [inuenient] id est cognoscatur in bonum ab his qui sunt amici tui, scilicet genibus. Rom. 9. Esa. 5. Inuenient me qui no quasiterunt me. Vel in malum inuenient et c. id est cognoscatur ab inimicis tuis] i. Iudeus in iudicio, cu venier ad iudicium. Luc. 21. Videbunt filium hominis venientem & c. [dextera tua] id est filius tuus [inuenient] id est puniunt omnes qui te oderunt. I. Pones]

g. ¶ Ponit poena hostium. Et primo, quantu ad mala eis infesta. Secundo, quantu ad bona eis sublata. Ibi [Fructu] Ponit aut triplice ordine poena: & si referatur ad mysteriu patrem, quia in futuro iudicio erunt tria. Primo, erit ignis incendens superficie mundi. Psal. 96. Inflammabit in circuitu inimicis eius; video dicit [Pones eos ut clibanum ignis] scilicet in tempore vultus tui] id est Christus, quo tempore apparebit ad iudicium. Psal. 16. De vultu tuo iudiciorum prodeus & c. dicit [ut clibanum] quasi vnde igne oppres. Mat. 6. Sicut serum quod hodie es & cras in clibanum mittitur. Vel [ut clibanum] id est in se ignem continet: & per hunc intelligatur ignis quem malo patienter interius prave cupiditas & iracundia. Bona affectio est bonus ignis. Tre. 1. De ex celso misit ignem in ossibus meis &c. Mala affectio est malus ignis. Psal. 57. Supercedidit ignis & non videbunt solis idem semper ardere in conscientia impietatis sua. Osee 7. Omnes adulterates quae clibanus succensus a coquete. Adulterates omnes sunt, quicumque alii quam deo se cōtingunt inordinate. Coquens eti distibus, qui malas cogitationes ministrauntur, scilicet coguens ministrat ligna. Tre. vlt. Pells nostra velut clibanus exulta est, a facie cōspicuū sumis. Et hoc [in tempore vultus tuus] id est in tempore manifestatiois tua ad iudicium. Secundo, ponit disceptatio iudiciorum in qua improrabat impis p̄ctis & proferet sententia damnationis, sive vocaliter humeraliter. Et iō [Dix in sua cōturbabit eos] i. turbationem inducere tristitia de malis illatis, & de bonis sublati. Ter tio, ab igne inuoluerit: vñ [Et deuorabit eos ignis] Job. 20. Deuorabit eos ignis, qui non succendetur scilicet humano statu sed secundetur virtute diuina: vnde Hieron. habet [desiciet eos] Hac omnia possunt factis David conuenire. [Fructum]

h. ¶ Hic ponit priuatum honoris. Bona qua habet homines in hoc mundo, quādā sunt quibus cupiunt homines in hac vita frui: & quādā desiderant dimittere post se: & vtraque perdent. Et iō quādā ad primū dicitur. [Fructu] corū que frui rebat. Sap. 3. Vana est spes & c. Rō. 6. Quādā fructu & c. Quantum ad secundū, dicit [semē corū] scilicet peribit a filiis hominū] scilicet a societate sanctorū. Esa. 14. Perdi Babilonē &c. Et hoc ideo accidit, quia vñ Eccl. 14. Omne opus corruptibile in fine deficiet. Sap. 3. Nationes enim iniquae, diræ sunt costumatiois. [Qm] i. ¶ Hic ponit culpa peccatorū, & describitur quādā ad duo. Primo, quādā ad conatu operis: & quantu ad hoc dicit hic. [Qm] declinauerū & c. Quia licet nō possint facere, tamē conatur quādā possunt mala inferre. Psal. 34. Reretur mala mihi. Vell clibanauerū] quia mala eis imminentes volunt alii inferre. Immnebat enim duplex malū Iudaeis. malum poenæ: & hoc in Christū retorquere conatu sunt, quando ne Romani auferent dominium occiderunt Christū. Secundo, imminebat eis malū culpa. Io. 8. Vos ex patre diabolo esis: & hoc torquebat in Christū quādā dicebat. 10. 8. Nonne bene dicimus & c. Ipsi demoniaci erant & Christo peccatum imponebant. Secundo, defenserunt culpa Iudaorū siue peccatorū, quādā ad conatu cogitationis: vnde dicitur cogitauerū & c. id est cogitauerunt ut fidē eius destruerent. Hier. 11. Cogitauerū cōfūlū & c. De hoc ligno dicitur Sap. 14. Bene dictū est lignū per quod fit iustitia: sed non stabilicunt, i. vñ potuerunt perficere cogitare. Esa. 8. Inire consilium & diffidipabi tū & quare? quia Non est consilium cōtra dominum. Et rati-

f. nem huius dīcī assignat, quare non stabilierunt consilium cōtra dicentes [dorsum] Litera Hieron, planior est. [Quoniam pones eos humerū: fines tuos firmabis contra facies eorū] Dupliciter cōtingit: si hostes contra aliquā cōfūlā nō stabilit. Vno modo, si ab eo vincantur. Alio modo, si fines hostiū sint firmati: & ideo dicit [nō potuerunt & c.] id est fugient ante te Item [fines tuos firmabis contra eorū facies] Hoc spiritualiter intelligit de Christo: cu nullus nō potuerit irripere fines Io. 10. Nō rapiet eas quādā manus mea: Et in litera nostra habetur [in reliquis suis preparabis vultu eorū] id est contra vultum eorum em globo. Supra psalmus posuit poemam malorum futuram: hic autem poemam eorum presentem. Et est duplex poena spiritualis, quādā est in anima: scilicet secundum auctoritatem a deo: & secundum conversionem ad malum. Quantum ad primū dicitur secundū tuam prouidentiā [pones eos dorsum] Quantum ad secundū dicitur in reliquiis tuis preparabis vultum eorum] Et hoc multiplicit exponitur: secundū globo. Vno modo de his quādā Christus reliquit, scilicet temporalia quādā cōfūlū. Io. 18. Regnū meū non est de hoc mundo: quia in cupiditate rerū tē poralit reliquis vultu eorū id est preparabis intentionē eorum, ut proper hoc occidat Christus sicut cu dixerunt. Ne forte veniente Romani. Psal. 96. Inflammabit in circuitu inimicis eius; video dicit [Pones eos ut clibanum ignis] scilicet in tempore vultus tui] id est Christus, quo tempore apparebit ad iudicium. Psal. 16. De vultu tuo iudiciorum prodeus & c. dicit [ut clibanum] quasi vnde igne oppres. Mat. 6. Sicut serum quod hodie es & cras in clibanum mittitur. Vel [ut clibanum] id est in se ignem continet: & per hunc intelligatur ignis quem malo patienter interius prave cupiditas & iracundia. Bona affectio est bonus ignis. Tre. 1. De ex celso misit ignem in ossibus meis &c. Mala affectio est malus ignis. Psal. 57. Supercedidit ignis & non videbunt solis idem semper ardere in conscientia impietatis sua. Osee 7. Omnes adulterates quae clibanus succensus a coquete. Adulterates omnes sunt, quicumque alii quam deo se cōtingunt inordinate. Coquens eti distibus, qui malas cogitationes ministrauntur, scilicet coguens ministrat ligna. Tre. vlt. Pells nostra velut clibanus exulta est, a facie cōspicuū sumis. Et hoc [in tempore vultus tuus] id est in tempore manifestatiois tua ad iudicium. Secundo, ponit disceptatio iudiciorum in qua improrabat impis p̄ctis & proferet sententia damnationis, sive vocaliter humeraliter. Et iō [Dix in sua cōturbabit eos] i. turbationem inducere tristitia de malis illatis, & de bonis sublati. Ter tio, ab igne inuoluerit: vñ [Et deuorabit eos ignis] Job. 20. Deuorabit eos ignis, qui non succendetur scilicet humano statu sed secundetur virtute diuina: vnde Hieron. habet [desiciet eos] Hac omnia possunt factis David conuenire. [Fructum]

a. ¶ P S A L . X X I .

i. ¶ Hic ponit conclusio. Et primo, petit id quod est ex parte dei. Secundo, promittit id, quod est ex parte nra. Dicit ergo. Exaltari domine in virtute tua] vt scilicet in ea rex letet. Esa. 26. Exaltetur manus tua ut nō videant & cōfundantur. Tamen em myste. k. ¶ Exaltare Christe in resurrectione, quae erit [in virtute tua] Ioan. 1. Poetarē habet ponēd anima mea & iterū sumo eam: per resurrectionē & ascensionē. [Exaltare] quae erit in virtute tua. Esa. 63. Gadiens in multitudine virtutis tua. Et nos [cantabim] scilicet interius & psallemus exterius, [virtutes tuas] Vel catabim us] id est prædicabimus & annunciamus excellentiā potestis tua. 1. Pet. 2. Ut virtutes annuncietis eis, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum.

P S A L . X X I .

A propter quinque plagas Christi vel propter quinque effusiones sanguinis. Et unus est modus procedendi in omnibus, quia incipiunt a genuo & terminantur in salutem populum: quia ex passione facta est salus omnibus hominibus. Titulus Hieron. est [Victori pro eroe matutino] In nostra litera. [Victori pro assumptione, vel pro eroe matutino] In nostra litera. b. ¶ Deus meus clamabo per diē, & non exaudies: & nocte, & nō litter agitur de passio-

b. ue peccati: & ideo dicit [verba] quibuspe cit liberari: q̄ sunt [delictorum meorum] id est fideliū pro quo tangit in eo de resurrectione: quia per eam datur intelligi passio: & passio ordinatur ad resurrectiōem sicut si dicam. Iste est panum iusti, ostendit quod fuit seruus. Ergo iste psalmus est David id est Christi. Et est pro assumptione, id est resurrectiōe, & hoc fuit matutino: vnde pro seruo] id est pro humana natura vel pro seruo matutino] id est Christo. Psal. 107. Exurgam diluculo. Hic autem titulus est quando David ibat profugus & latebat in desertis sicut seruus. Unde supra dixit. Et posuit pedes meos tāquam ceruorum. Vnde pro ista tribulatione que figurabat passionem Christi in titulat iste psalmus hoc modo: tamē melius referut ad Christū: ut per cerū intelligatur humana natura in Christo: quia cerū transi spineta sine laetione pudicū. Christus transiuit per illā vitā praesente sine inquietatione. Ite, cerū optime salutis: Christus de soule mortis ascendit ad gloriam re resurrectiōis. Et ideo cerū dicitur, & matutinus dicitur: qui tunc surrexit. Psalms iste dividitur in tres partes. In prima, ponitur confitatio. In secunda, narratio passionis, ibi [Ego aut sum vermis] In tercia, ponitur liberations petitio, ibi [Tu autē dominus elongaveris] Circa primū tria facit. Primo, ponitur cōpositio sue questiōis. Secundo, ponit expositiō conquestiōis, ibi. [Longe a salute] Tertio, ponit ratio conquerendi, ibi. [Tu autē in sancto habitat] Hec est translatio septuaginta. In grāco & in Hebrew non est [Respicere in me] sed habetur sic [Deus deus meus quare me dereliquisti] quia hēc verba dicitur Christus in cruce: sed [respicere] interpolatum est. Ponit ergo petitio cum dicit [Deus deus meus] Repetit autē bis deus ad maiorem certitudinem. Gen. 41. Quod autem secundū vidisti ad eandem rem pertinet, indicit est firmitas: [respicere in me] id est misericordia mei Psal. 42. Respicere in me & miserere mei, quia vincis & c. Square me dereliquisti] Hec fuerunt verba Christi in cruce. Ex his autē verbis Arrius occasione sumpsit erroris, scilicet quod in morte Christi separata est divinitas ab humanitate. Unde de hoc secundū eū conqueritur dominus dicens [quare me dereliquisti] Sed hoc errorem est. Est autem sciendum, quod aliquis dicitur dñe a deo quando non adest ei deus, sicut videatur adeste quādā protegit cum: & impler eius petitionem. Hierem. 20. Dominus deus meū est tanq̄ bellator fortis: idcirco qui perseguunt me cadet & infami erit. Et quia Christus nō est liberatus a passione corporali cum esset in passione, secundū hoc dicitur ad horam derelictus id est passioni expoſitus. Rom. 8. Proprio filio suo non perpectis & c. Item illa petitio. Pater si fieri potest transeat a me calix iste ut dicitur Match. 26. non videatur implita: quia erat secundū carnem. Esa. 5. Ad punctum & in modico dereliquit te, id est passioni te expoſitus: & in miferationibus magnis congregabo te, scilicet in resurrectiōe. Et ideo dicitur quare me dereliquisti] id est passioni me expoſitus. [longe a salute mea] verbis delictorum meorum] Hic exponit cōpositio sue questiōis. Et primo, in generali. Secundo, in speciali, ibi [Deus meus clamabo] Dicit ergo [Dereliquisti me] Et hoc, quia [longe] sunt verba delictorum meorum a salute mea] mei veri hominis inquantum habeo humanam natūram. Psalm. 118. Longe est a peccatoribus salus. Et hec verba scilicet [dereliquisti: & longe, & quare] non videantur esse hominis iusti iuste iustitia, sed videantur esse verbis delictorum meorum] scilicet hominis peccatoris, id est ostendunt menō esse iustum led peccatorum. Vnde hēc verba dicitur Christus in persona peccatoris sua ecclesia. Et hēc vnde regula super in p̄cipio psalterii positis, quod ea quae pertinent ad membra dicitur. Christus de se propter hoc, quia sunt sicut vnum corpus mysti cū Christis & ecclesia: & iō loquuntur sicut vna persona, & Christus transformat se in ecclesia & ecclesia Christum. Rom. 12. Multi vñ corpus sumus in Christo. In membris autē Christi id est in ecclesia sunt delicta sive peccata. In capite vero id est in Christo, nullum est delictum sed similitudo delicti. Rom. 8. Misericordia filium sum in similitudinem carnis peccati: & de peccato damnavit peccatum. 1. Corinth. 5. Eum qui peccatum non novet peccatum pro nobis fecit: ut nos efficeremur iustitia dei in Christo. Christus autem imminente passione oravit, Pater si fieri potest & c. Sed hēc verba Christi orationis possunt dupliciter expoſiti. Vno modo ut Christus ea protulerit quasi gerens miferationem meam. Quartus, Saluum me fac deus, quoniam intraverunt aque. Quintus, Deus laudem meam ne tacueris. Et hoc propter

expositionem. [Quare me derequisti] deo scilicet, quia [verba delictorum meorum sunt longe a salute mea] spiritualiter: sed ego clano pro temporalitu vero qui habitat in sancto, ut si [laus Israel] non exaudies, quia non exaudis quando quis non clamat pro spirituali salute. [Vel secundum tertiam expositionem ut loquatur Christus]

in persona peccatoris.

laus Israel.
es quasi dicat: ideo d. In te sperauerunt patres nostri: sperauerunt, & liberasti eos. Ad te clamauerunt, & salvi facti sunt: in te sperauerunt, & non sunt in confusi.

d. Hic ponitur alia ratio quae sumitur ex antiqua consuetudine & experientia:

quo sancti patres liberaerant a tribulationibus innocentes de-

um sicut pater Exod.

14. quod liberari sunt de persecutione Aegyptiorum, de Susanni que liberata est ab injuria sententia senum. Dan. 13. Daniel liberatus de ore sue de lacu leonum. Dan. 15. Quomodo ergo sum derelictus a te & non sum liberatus a passione? Duo ergo facit circa hoc. Primo, facit mentionem de malo corporal afflictionis. Secundo, de malo confusionis. Quantum ergo ad liberationem primi mal, duo faciebant. Primo, spebant in eum unde dicit. In te no[m]i mundus [per]auerunt patres nostri. Esa. 26. Speratis in domino in seculis aeternis: in domino deo fortis in perpetuum & c. [liberati eo] & ite est fructus spei qui liberasti eos. Secundo, clamabant: unde dicit [Ad te clamauerunt] ex magna cordis affectione & salvi facti sunt. Psal. 119. Ad dominum cum tribularet clamauit &c. Quantum ad secundum malum, scilicet confusionem dicit. In te sperauerunt & non sunt confusi.]

Sed contra Dan. 13. Non est confusio confidentibus in te. Ro. 5. Spes non confunditur.

Dicendum quod patres pertinebant ad verum testimoniun in quo temporalia dabantur: & ideo ut ostendat quod diuina prouidentia tempora lia etiam disponat, liberat eos etiam temporalis liberatione. Sed Christus promittit & donat spiritualia: & ut ostendat contemnenda temporalia & speranda aeterna, noluit tempore liberacionem secundum rationem: & tamen aliqui in novo testamento sunt temporalibus liberationibus liberati, & in veteri testamento aliqui sunt spiritualibus afflictionibus eruditivi, ut ostendatur deus author esse viriusque testamenti. [Ego autem]

e. Hic ponit passionem suam. Et primo, proponit confusionem suam quam pauci est. Secundo, exponit eam, ibi. [Omnis videnes me] Tertio, causam eius assignat, ibi. [Quoniam tu es] Prima pars duplicitate potest legi. Vno modo, ut primo proponat similitudinem confusionis, Secundo exponat oprobrium. Dicit ergo. Illi sunt liberati, ego autem non sum liberatus a confessione: sed sic viliter cocalutus ac si essem vermis. & non homo. Iob. 25. Homo putredo, & filius hominis vermis. Tren. 3. Factus sum in derisione omni populo: caniculum eorum tota die. Et quomodo? Exponit oprobrium hominum & abiectio plebis] Matth. 25. Praeterentes blasphemabant eum. Vah qui destruxit templum. Et qui crucifixi erant conuictabantur ei. Alios saluos fecit. Et Ioh. 19. Plebentes coronam de spinis &c. & ideo oprobrium factus sum hominum in verbis eorum ut dictum est [abiectio plebis] qui spreuerunt eum, & qui abiecto eo perierunt Barabbas. Mat. 27. Tren. 3. Abiectio posuisti me in medio populorum. Secundo modo ut pertineat ad Christum dignitatem. Vermis enim non generatur ex coitu: sed ex terra solo calor solis caelestis. Ipse enim quasi tenerimus ligni vermiculus, ut dicitur. 2. Reg. 23. Sic Christus ex virginie sola operatione Spiritus sanctus. Psal. 84. Dominus dabit benignitatem: & terra nostra dabit fructum suum. Ideo dicit. [Ego autem sum vermis & non homo] scilicet tantum: sed etiam deus. Vel alter secundum Aug. Per hominem intelligitur homo verus scilicet Adam, qui sic fuit homo quod non filius hominis. Per verem intelligitur Christus qui sic fuit homo & filius hominis id est virginissime dictum sum vermis & non homo] scilicet gaudens temporalibus: sed filius hominis gaudens spiritibus: abiectio plebis] hic non mutatur. Consequenter ponit distinctionem: & primo ostendit quomodo sit vniuersalis. Secundo, quod sit multplex. Quod sit vniuersalis ostendit ei dicit. [Oes videntes me derelinquerunt me] Hieron. 20. Tota die omnes substanabant miliis quia populi & principes: & hac distributione] propterea populo intelligit scilicet malo. Quod illusio fuerit multiplex ostendit: quia verbis, unde dicit quia locuti sunt labii] Matth. 27. Praeterentes blasphemabant eum. Esa. 57. Super quem lusitis & super quem dilatatis os: & elecatis linguam? Sap. 2. Si verus filius

potestis. deit est suscipiet illum. Ita, factis [& mouerunt caput] Matth. 27. Mouentes capita sua scilicet praे derisu dicentes: alios saluos fecit &c. [Sperauit]

f. Hic ostendit quae sunt illa verba quae in eius confusione loquebantur: quia primo improperebant ibi spem quam habebat deo: unde dicit [Sperauit in domino non eripiat eum] Mat. 27. Confidit in deo, liberet eum si vult, qua si dicat: si sperauerit in domino liberabit eum supra statim. Quia sperauerunt in te patres nostri & liberasti eos. Sed decipiuntur: quia non intelligunt de fale, siue de liberatio ne temporali. Secundo, imprudente Christo, quod non sit deo acceptus: unde dicit [saluum faciat eum, quoniam vult eum].

g. Quoniam tu es qui extraxisti me de vatre: spes mea ab uberbib[us] matris meae, in te proiectus sum ex vtero. h. De ventre matris meæ Deus meus es tu: ne discesseris a me. i. Quoniam tribulatio proxima ē,

improperant Christo, quod non sit deo acceptus: unde dicit [saluum faciat eum quoniam vult eum]. Sapien. 3. Filium dei le nominat. [Quoniam]

g. Consequenter ponit causa confusionis & circa hoc, duo facit. Primo, ponit causam. Secundo, proponit in orationem. [ne discesseris] Causa irrisio[nis] confusio[nis] est stultitia. Unde temporales reputant bonos homines iustos: quia non confidunt de mundo. Psal. 13. Consilium inopis confusio[nis], quantiam dominus spes eius est. In ha[ec] causa duo facit. Primo, ponit diuinum beneficium: morium ad sperandum. Secundo, ipsam spem, ibi [spes mea] quia si dicat: derident me, quia spes mea est in te: & ideo dicit. [Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre matris meæ] Hic ponit pri mo quae pertinent ad caput. Quoniamque nascuntur naturaliter & vñter ex vtero matris virtute diuina producentur: & ipsa est omnium causa. Gal. 1. Qui me segregavit ex vtero matris meæ, & vocavit per gratiam suam. Sed singulariter dicit Christus abstraetum ex vtero matris, quia mirabiliter conceptus est & sine semi ne natus ieruita matris integritate: hoc est beneficium. & ex hoc sequitur spes. Et circa hoc, tria ponit. Primo, ipsam spem. Secundo, eius perfectionem. Tertio, eius rationem. Dicit ergo [spes mea ab uberbib[us] matris meæ] id est tu es spes mea ex quo homo sum & lux vbera matris meæ: quia canit erat verbum apud deum non conueniebat ei sperare. Psal. 78. Spes mea a iuuentute mea.

¶ Sed contra Christus ab instanti conceptionis habuit vsum liberi arbitrii, ergo extincione sperauit.

¶ Respondeo, Dicendum quod vbera id est lac vberum in eodem tempore preparatum fuit, qui sunt conceptus: unde vbera ad ipsam conceptionem referuntur. [In te proiectus sum ex vtero]

¶ Contra. Si postquam egrediu[er]t[ur] est ex vtero proiectus est in deum, ergo antequam exiret vterum non fuit proiectus in deum.

¶ Dicendum, quod ille proicitur in alterum, qui non in se sed ei inuitatur. 1. Pet. 5. Ommem folicitudinem vestram proficientes in eum: unde [proiectus sum ex vtero] quia tibi soli inuitor. Et sic describitur perfectio spes. [De ventre]

h. Hic ponit ratio spes, quasi dicat in te speravi, quia te habui semper te deum. Psal. 27. In deo sperauit cor meū & adiu- ratus sum. Et ideo dicit. [Tu es deus meus de vtero matris meæ] id est quo factus sum homo: quia ante nos erat dei filius homo. Sed si exponatur de membris Christi, proiectio sue extractio est de vno in aliud secundum carnem Christi autem semper tendebat in deum: sed loquitur de membris quae secundum carnem semper sunt in vtero carni scilicet concupiscentia mundanis: sed per deum ab huiusmodi concupiscentiis extrahuntur & propiciuntur in deum: ut nihil nisi deum sperent & querant. Consequenter concludit orationem cum dicit [ne discesseris me] scilicet defendendo: vel in me, vel in membris meis quantum ad spiritualia, quasi dicat: [Denique isti me] exponendo passionis corporis ne recedes a me: soufendo me spirituali auxilio. [Quoniam] i. ¶ Tunc secundum Hieron. est principium versus sequentis: & ideo potest ut dictum est, cōuenienter cum precedentibus legi: & etiam cum sequentibus. Et ut dicit Hieron. conuenienter legitur cum sequentibus. Nam psalmus ex persona domini expōnit passionem, premitit primo orationem: postea ordinē passionis subsequitur, ibi. [Circundederunt me &c.] Circa primū, duo facit. Primo, proponit orationem. Secundo, necesse statim orandi ostendit. [Quoniam tribulatio] Dicit ergo. [Tu es deus meus de vtero matris meæ] & ideo oro [ne discesseris a me] quoniam tribulatio proxima est. Hac enim intelligenda sunt ut Christus loquatur in persona membrorum suorum, ut non derelinqueret ea in tribulationibus. prima. Corinthiorum. 10. Fidelis deus qui non patietur vos tentare supra id, quod potestis:

potestis. Psalm. 70. Ne derelinquas me: quia dixerunt inimici mei mihi: & qui custodiebant animam meam consilium fecerūt in eum. Nō autem dicit hoc pro se. Nec sicut autem est duplex: tribulatio qua imminet, & auxiliū quod deficit. Vnde dicit [tribulatio proxima est] scilicet tempore. Matth. 26. Ecce appropinquabit hora: & filius

homini tradet &c. quoniam non est qui adiuuet.

¶ Sed obicitur quod Circundederunt me vituli muliti: tauri pinguis obfederunt me. Aperuerunt super meos suum, si dicat: si sperauerit in Christi iam in cruce existens, quanto dicit. [Quoniam tribulatio proxima est]

i. ¶ Sicut aqua effusus sum: & dispersa sunt omnia olla mea. Factū est cor meum tamquam carna liquefaciens: in medio ventris mei.

A ideo dicit [dispersa sunt &c.] quasi dicat: quicquid videbaris in me forte, est dissipatum: quicquid pulchrum, emarcuit. Et ideo dicit dispersa &c. In homine est duplex fortitudo. Una est fortitudo corporis: & hinc constituit in ossibus & nervis: & quantum ad hoc dicit [dispersa sunt omnia olla mea] quasi dicat.

Omnis virtus mea

corporis defecit: ra men de Christo dici tur spiritualiter. Nā a postoli qui sunt of fa Christi dispersi fu erunt. Zacharie. 13.

Percutiam palorem & dispersentur ones gregis. Alia est for

titudine anima que constituit in corde: un de dicit. [Factum est cor meum tamquam

extra liquefaciens.]

¶ Quoniam tamquam testa virtus corporalis defecit: ramen de Christo dicitur spiritualiter. Nā a postoli qui sunt of fa Christi dispersi fuerunt. Zacharie. 13.

B ideo Circundederunt me canes multi: concilium malignum obfedit me. Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumeraverunt omnia olla mea.

C etera liquefacens.] ¶ Quoniam Circundederunt me vituli muliti: tauri pinguis obfederunt me. Aperuerunt super meos suum, si dicat: si sperauerit in Christi iam in cruce existens, quanto dicit. [Quoniam tribulatio proxima est]

D ico. ¶ Sicut aqua effusus sum: & dispersa sunt omnia olla mea. Factū est cor meum tamquam carna liquefaciens: in medio ventris mei.

C etera liquefacens.] ¶ Supra ostendit psalmus in persona Christi suam conquestio nem fuit quarelam rationabilem esse: & ex parte dei & ex antiquorum confitudine, siue experimento: hic autem prosequitur ordinem passionis quantum ad afflictionem carnis. Et propositum, Primo persecutores. Secundo, persecutionis effectum, ibi. [Sicut aqua] Tertio, perfectionis modum, ibi. [Circundederunt me canes] Primo ergo introducunt persecutores inuidentes opere: quorum quidam minores ut plebs & ministri & quantum ad hos dicit. [Circundederunt me vituli multe] Eccles. 1. Sculptor infinitus est numerus. [Circundederunt me] quia vnde iniqua serunt. Psalm. 117. Circundederunt me sicut apes &c. Quidam sunt maiores: unde dicit [tauri pinguis obfederunt me] Eccles. 6. Ne extollas te in cogitatione tua sicut tauri: qui ex pinguedine & fortitudine, nec iugo præmit & multum generat & superbit. Dicitur quod tauri est animal melatolicum & propter hoc diu retinet iram: & sicut minores habent audaciam propter multitudinem, ita maiores propter diuitias. Et ideo dicit [pinguis] Ioh. 15. Pingui ceruice armatus est [obfederunt me] Ioh. 19. Obfederunt in gyro tabernaculum meum. Consequenter ponit persecutores inuidentes ore: unde dicit. [Aperuerunt super me os suum] Et quidem multipliciter eum tentando. Matth. 22. Quidam tentans hipocrate: accusando, inuidiendo, ad mortem extendo, dicentes crucifige. Tren. 3. Inimici mei aperuerunt os suum super me. Consequenter ponit persecutores inuidentes opere: quia quando supererunt amor runc homo tendit in aliud quod in se erat. Et de hac liquefactione potest exponi etiam de Christo, secundum quod est caput. Nam hoc liqueficeri & est a Spiritu sancto: & est in medio veritas ideat affectus. Vel per cor Christi intelligitur sacra scriptura, quae manifestat cor Christi. Hoc autem erat clausum ante passionem, quia etiam obscura: fed uperata est pot passio, quia etiam intelligentes considerant, & discernunt quomodo prophetia sint exponenda. [Arunt]

D 4. ¶ Hic ostendit quod quicquid pulchrum fuit in Christo eius. Flovere videbantur in Christo ante passionem tria. Operatio miraculorum, facundia doctrina, fama & gloria populorum. De primo Ioh. 6. Multitudine magna sequebatur eum: quia videbant &c.

E 7. Et hanc virtus aruit in passione quantum ad opinionem eorum: vñ clamabat. Alios salios fecit &c. [Arunt] 4. viluit [tamq; &c.] [Vel] testa pinguis aequaliter induatur, sic in passione virtus Christi fuit inducitur ad subflandum. Eccles. 27. Vafa figura probat forsan, & homines iustos teatatio tribularionis. De secundo. Mat. 7. Erat docens eos tanq; potestate habens: sed in passione. [Adhuc lingua mea fauicibus meis] p[ro]p[ter] taciturnitate, Ezechiel 3. Adhuc faciam linguam tuam palato tuo: qui eris mutus. Et hoc est factum in passione: quia non respondebat Herodius. Luc. 23. Interrogabat eum Herodes: quis fuit iste? accepit in potestate. De tertio March. 2. Plurima autem turba strauerunt velimeta sua in via. Allii autem cedebant ramos de arboribus &c. Tunc implenti est quod David prosperebat de Christo dicens. O domine salu[m] me facio, domine bene prospere: benedictus qui venit in nomine domini, deus dominus & illuxit nobis. Sed in passione viluit vnde dicit [in puluorem mortis deduxisti me] id est vilium mortis mei pati fecisti. Sap. 2. Morte turpis fuit condemnatus ei. Vel si referatur ad membra [in puluorem mortis deduxisti me] id est membra mea que sunt incinerata: non autem Christi. Vel [in puluorem &c.] id est in potestatem Iudeorum dedisti me, qui sunt sicut puluis &c. [Quoniam]

F 5. Hic ponit modus passionis. Et primo, ponit ea quae facta sunt ante crucifixionem. Secundo, que facta sunt in ipsa crucifixione. Tertio, que facta sunt post crucifixionem. Ante crucifixionem facta fuerunt duo. Primo, fuit captus: & quādūt membra mea que sunt incinerata: non autem Christi. Vel [in puluorem &c.] id est in potestatem Iudeorum dedisti me, qui sunt sicut puluis &c. [Quoniam]

G 6. Hic ponit modus passionis. Et primo, ponit ea quae facta sunt ante crucifixionem. Secundo, que facta sunt in ipsa crucifixione. Tercio, que facta sunt post crucifixionem. Ante crucifixionem facta fuerunt duo. Primo, fuit captus: & quādūt membra mea que sunt incinerata: non autem Christi. Vel [in puluorem &c.] id est in potestatem Iudeorum dedisti me, qui sunt sicut puluis &c. [Quoniam]

H 7. Tho. super psalm. David. D 2. Con-

Consequenter ponit ea, que facta sunt in ipsa crucifixione. Et primo, quantum ad afflictionem. [Foderunt manus meas & pedes meos] grossis clavibus affigentes ligno. Zacha. 13. Quid fuit plaga ista in medio manuum tuarum? Item quantum ad afflictionem dicit [dum numerauerunt omnia ossa mea] id est dum numerabili fecerunt. [Ip-

o] Ipsius vero considerauerunt, & si vero] o Hic ponuntur illa, que facta sunt post passionem. Unde dicit. [Ipsi &c.] Convenientes ad speculum ut illudetur. Luc. 23. Milites illuminantes in pleurenti spongiam a cetero dicentes. Si rex Israel es saluus te fac &c. [& insperaverunt] scilicet qui euenieret de me. [dum numeraverunt inter se vestimenta mea] quae erant plura & diuina, [& super vestem meam] scilicet inconsutilem [misericordia fortis] & hoc fecerunt, vel propter cupiditatem, vel propter quandam illusionem. Per haec vestimenta diversa signant ecclesias sacramenta: sed per vestem, que non dividitur signatur unitas ecclesiarum quam quislibet credit habere debet non habet nisi vobis, quia sola est unitas ecclesiarum. Cant. 4. Vnde est columba perfecta mea. [Tu autem]

p. [Narrata passione, hic procedit ad orationem!] Et circa hoc, duo facit. Primo, petit diuinum auxilium. Secundo, petit praestitum auxilii fructum, ibi. [Narrabo nomen tuum] Circa primum, duo facit. Primo, petit diuinum auxilium in generali. Secundo, per se in speciali, ibi. [Erue a framea Deus animam meam: & de manu canis vnicam meam] G

hoc indicat quod unum cornu habet in capite: & est tanta superbia quod nullo modo patitur subiectioem, sed statim capit mortis. Iob 39. Numquid volet rhinoceros, id est unicornis seruire tibi aut morabitur &c. Et per hoc significatur principes Iudeorum qui singulariter gloriantur de cognitione dei. Et qui

cumque singulariter se extollit similis est Phariseo. Luc. 18. Non sum sicut catari hominum. Psalmus 74. Nolite extollere in altum cornu vestrum. [Narrabo]

t. [Qui timetis dominum, laudate eum: vniuersum semen Iacob glorificate eum. Timeat eum omne semen Israel.]

alios, ibi. [Edet pauperes] Circa primum, ponit duplum fructum, scilicet praedicationis & laudis.

Secundo, explicat verumque, ibi. [Qui timetis] Circa primum, ponit duplum fructum de liberatione Christi. Primus fructus Christi fuit praedatio per vniuersum mundum. Dicit ergo. [Salua me ex ore leonis &c.] quia salvator & liberatus de fauibus eorum. [Narrabo nomen tuum fratibus meis] id est apostolis. Et hoc fecit post resurrectionem. Sunt autem apostoli fratres sui, & per naturam assumptam, & per gratiam vocacionis ad apostolatum. Rom. 8. Quos praelicuit & praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui: quos praedestinavit hos & vocauit.

[Sed numquid non narrauit ante passionem nomen dei, cum ipse dicit. Io. 2. Pater manifestauit nomine tuum hominibus &c.] Dicendum quod sic: fed plenus post passionem & resurrectionem. Primo quidem, narrauit discipulis ore proprio, quando Aperuit illis sensum ut intellegent scripturas. Luc. 18. Secundo, dando eis spiritum paraclitum. Iob. 16. Cum veniret paracitus ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Et Io. 14. Cum veniret paracitus quem mittet pater & caro, ille docebit vos omnia. Sed plenissime narrabit quando manifestabit diuinitatem suam in iudicio. Ioan. 14. Manifestabo ei me ipsum. Lingua dilucido. [Ad defensionem meam confice] quasi dicit: ad hoc necessarium est auxilium tuum mihi, scilicet ad defensionem. Sub umbra alarum tuarum protege me &c. Defende me scilicet contra persequentes ad mortem: & contra damnos ne derineat in limbo. Sic ergo petit ne corpus resoluatur in cineres, & ne anima defineretur in inferno. Actu. 2. Solutis doloribus inferni: iuxta quod impossibile erat teneri illum. Psalm. 37. Ne derelinquas me &c. [Erue]

q. [Hic exponit in speciali a quibus petit defendi. Et primo, contra mortem. Secundo, contra tentationem mortis, ibi. [de manu canis] Dicit ergo [confice ad defensionem meam] & o deus, [serue animam meam] quam ipsi querunt [a framea] id est a gladio qui fremit agitatus.

Sed contra Christum non fuit occisus gladio sed lancea: & lanza erat percussus post mortem.

¶ Sed dicendum, qd gladius sua curitur dividitur. Heb. 4. Acutior est gladio acutipiti, & pertingens, vnde ad divisionem. Et ideo quia mors dividit animam a corpore & patrem a filio, & econtra, & fratrem a fratre, dicitur gladius. Zadi. 13. [Framea] id est mors: fusciare super pastorem meum. Et ab hac eruit in resurrectione. Vel [framea] est lingua aduersariorum. Psalm. 56. Lingua eorum gladius acutus. Vel hic loquitur Christus pro membris quorum plures sunt occisi gladio. Actu. 12. Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio [de manu canis] Hic orat contra tentationem & tripliciter deferit hunc eos irrationabilem. Et hoc facit sub similitudine canis, qui latrat antequam percipiat contra quem debeat latrare propter subitam iram eius. Sic Iudei antequam fecerint quare latrare contra Christum, clamabant. Phil. 3. Vide canes: videat malos operarios. Et supra [Circundederunt me canes multi] Hoc maxime pertinet contra Iudeos, qui contra Christum larrantes clamabant. Crucifige crucifige eum. [Salua me]

r. [Hic describit eos crudeles sub similitudine leonis: qui est crudelis animal. Et hoc referunt ad Pilatum qui fungitur leonis potestate, id est imperatoris, que apostolus dicit leone. 2. Thim. 4. Liberatus sum de ore leonis. Vel referunt ad diabolum. 1. Pet. 5. Tamquam leo rugiens circuit quarens quem devorat. Et a cornibus vnicornium humiliatorem meam] Hic describit eos superbos: & refertur ad principes sacerdotum & scribas, qui scilicet comparantur vnicorni superbiu[m] designanti: & reueren-

reverentia qui est cu[m] dilectione. Deut. 10. Et nunc Israhel quid dominus deus tuus petet a te nisi ut times eum, & ambules in viis eius? Israhel idem est quod Jacob. [Quoniam]

v. ¶ Hic ostendit quid eis annuncietur, scilicet virtus Christi, secundum quod loquitur in persona Christi orantis. Aliquando enim non vult quis

preces exaudire quod do[minus] scilicet ipsum pro despexit depreciationm pauperis. Nec auerit faciem suam a me: & cum clamarem ad eum, exaudiuit me.

x. ¶ Apud te laus mea in ecclesia magna: vota mea reddam in conspectu timimenti eum.

o. ¶ Manduauerunt & adorauerunt omnes pinguis terrae: in conspectu eius cadent omnes, qui de-

reverentur eum: inuenient potest inuocate eum: domini

ad terrum dicit. [Vident corda eorum &c.] Ioh. 6. Si quis manduauerit ex hoc pane, vident in eternum. Et ideo dicit. [Vi-

uet] quasi dicit. Quamvis corpore moriantur imitando passionem domini, tamen cor de vivent. Psalm. 68. Quartie domi-

nun, & viuent anima vestra. [Reminiscetur]

¶ Hic ponit effectus deriuatus ad alios. Et primo, communiter ad omnes. Secundo, quantum ad carnales, ibi. [Manduauerunt] Tertio, quantum ad spirituales, ibi. [Et anima mea]

Et autem triplex effectus. Primus, est diuina cogitatio: ad quam gentes per apostolos deuenerunt. Secundus, est effectus ad conuercionem ad Christum. Tertius effectus, manifestatur per operis perfectionem. Quantum ad primum dicit. [Reminiscetur] Hominibus naturaliter inserta est quadam dei cognitio: sed obliuiscuntur domini per peccatum. Deut. 32. Oblitus est domini creatoris tui. Gentiles autem habuerant aliquam dei cognitionem, sed oblii fuerunt propter peccata: sed per apostolos fuerunt reduti ad reminiscientiam naturalis cognitionis, i.e. dicit [dum clamarem ad eum exaudiuit me]. [Apud]

x. ¶ Supra psalmus ex persona Christi duo promisit: le dictum: scilicet narrationem diuinum nominis, & laudem dei. De primo, ian. dixit. Hic agit de secundo, scilicet de laude divina. Circa hoc, duo facit. Primo, ostendit qualis sit laus dei. Secundo, quo modo laudi adiungit opus, ibi. [Vota mea] & dicitur. Dicit ergo quantum ad primum, sapid te laus mea] Et hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo sic: laus mea qua ego laudor est apud te, non apud homines a quibus non habeo laudem: sed a re. 2. Corin-

th. 10. Non qui seipsum comedat ille probat eum: sed quem deus commendat. Alio modo sic. [Lauda mea] qua scilicet te laudo, est sapid te non in oculis hominum. Ecl. 47. De omni corde suo laudauit deum, & dilexit dominum. Et hoc in ecclesia magna:

D Recordamini dominum procul &c. Quantum ad secundum dicit. [Et reuerteruntur ad dominum] scilicet per amorem. Et hoc sicut non solum, Iudei, sed [vniuersi fines terre] Ioh. 2. C

Si quisritur quarete: conturbitimi & venite. Et hi duo effectus etiam ad sacramentum altaris pertinent, quod est quoddam memoriae dominicae passionis, ut dicitur, i. Corinth. 11. Ideo dicit Reminiscetur] quia conversio animarum ad deum est effe-

tus scilicet altaris. Psalm. 22. Super aquam refectiis educavit me. Coletens eum: ioh in ceremoniis: sed [in conspectu eius] id est spirituali cultu. Ioh. 4. Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. [Et omnes familiae gentium] Sophon. 2.

D Adorabunt eum viri de loco suo, omnes insula gentium: quasi in intelligatur quod gentiles coluerunt deum Israhel: & sicut pro-

ficiunt ad habitandum: cum Iudeis, recesserunt a loco suo. [Quoniam]

¶ Potestas spiritualis totius mundi est Christi. Dan. 7. Et dedit ei potestatem, & honorem & regnum &c. Et non solum Iudeorum, sed illud Super soli David: sed ipse dominabit genus. Psalm. 2. Postula a me & Dabo tibi gentes hereditatem. [Manduauerunt]

¶ Hic ponit effectus qui secutus est quoniam ad carnales. Et ponit duo. Primo, post bonum sororum. Secundo, ponit eorum defectum, ibi. [In conspectu eius cadent] carnales. Et hi peregerunt duplex bonum: scilicet participationem facti, & veneracionem dei in celo. Quantum ad primum dicit. [Manduauerunt] licet indigne quia carnales sunt. 1. Corinth. 15: Caro & sanguis regnum dei non possidebunt. De bonis dicit supra quod saturabuntur & laudabunt dominum, & viuent: quia ve-

nerantur facti per fidem quam habent. Sed isti quia sunt pinguis terreni, id est in terrenis deficiunt, id est non in spiritualibus ele-

y. ¶ Hic consequenter ponit effectum passionis qui est ad alios. Et primo, proponit digeritos passionis effectus. Secundo, ostendit eos ad futura pertinere, ibi. [Annuntiabitur] Circa primum, duo facit. Primo, proponit effectus pertinentes ad apostolos.

Secundo, ponit tales effectus per apostolos ad alios deriuatos, ibi. [Reminiscetur] Ad apostolos pertinet ministerium domini sacramenti: quod designatur cum dicit. [Edet pauperes]

¶ Hic id est humiles & contententes res mundi. Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum. Id est edet sacrificium: id est lacrim corporis & sanguinis: sacramentaliter & spiritualiter. Et ex hoc sequitur triplex effectus: spiritualis scilicet satietas laus, & vita. Quantum ad primum dicit. [Et

saturabuntur] quia quisce[re] desiderium suum in plenitudine gratiarum, quam per hoc sacramentum acquirunt. Psalmus 62.

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

¶ Hic ponit effectus qui secundum dicit. [Timeat eum o[ste]nsem Israhel] timore

IN DAVIDEM

Hic ponitur effectus quo ad spirituales. Anima Christi sunt illi in quibus requiescit Spiritus sanctus: spirituales scilicet qui duplicitate se habent ad deum. Primo, quando ad cor: quia viuit illi scilicet deo vel Christo. Gal. 2. Vivo ego &c. Corin. 5. Qui vivunt iam non sibi ipsi viuant, sed et qui pro ipsis mortuus est. Secunda, quantum ad opus. [Semine meum]

Et anima mea illi viuet: et semen meum seruiet ipsi filii regni, q. d. filii regni quos ego seminavi seruerunt soli deo: quia oia opera que fecerunt ad eius gloriam regulerunt. [An nuntiatur]

A Hic exponit quando fieri, quia non in tempore, sed in futuris temporibus. Et ponit tria. Primo, prenuntiatio fidei praedicationem. Secundo, a quibus debet predicari. Tertio, quib[us] predicitur. Quantum ad primum dicit [Annuntiabitur domino generatio ventura: & annuntiabunt eum iustitiam eius populo qui nasceretur, quem fecit dominus.

a PSAL. DAVID

xii.

Secundum regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascue ibi me collocauit, mundum trahit. Prol. 18. Lex domini immaculata conuertens animas testimoniū &c. Et conuersus fit virtute dei. Tren. vlt. Conuerte nos domine ad te. Alius effectus est exterior, ut opera exteriora exequatur. Vnde dicit [Deduxit me super semitas iustitiae] h[oc] autem bona opera. Esa. 40. Rectas facite semitas dei nostrae. Vel semita sunt consilia. Propter. 4. Deducit temp[er]e semitas equitatis: & hoc [Propter nomen tuum] id est glori-nominis tui. Psal. 43. Propter gloria nominis tui libera nos. [Nō] b[ut] Hic ponit beneficia contra mala. Et primo, in generali. Secundo, in speciali: ibi [Virga tua] Et loquitur ad similitudinem hominis euntis per loca peccatorum cui necesse est. Securitas, & hoc beneficium ponit hic. [Na & si ambulauerit in medio tribulationis non timebo mala: quoniam tu mecum es] tamquam dux & protector & sic securus ero. Umbra mortis dicitur praesens tribulatio. Et enim umbra prasagium corporis subsequens est. Col. 3. Lex umbra futurorum corporis autem Christi. Sic tribulatio est quasi mortis indicium. [In medio] id est in intimo sue. veheretia tribulationis. Psal. 137. Si ambulauerit in medio tribulationis vivificabis me &c. Vel umbra mortis dicitur pars vita caligine peccatorum obscuritatem. Iob. 3. Occupet eum caligo &c. Vel umbra mortis dicitur facta hereticorum portantium in le imaginem diaboli. Iob. 2. Lapidem caliginis & umbram mortis dividit torrens &c. Dicitur autem umbra mortis: quia non infer malum deo praesente. Iob. 17. Pone me iuxta te &c. Esa. 43. Cum transferis per aquas tecum ero, ne flumina operiantur te, cùm ambulauerit in igne non combureris. Sed prater dictam secutus est, ponit tria beneficia quia deus facit in eis. Primo, sustentat, vnde dicit [Virga tua & baculus tuus]. Et hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo, vt per virgam intelligamus directionem viae. Psalm. 44. Virga directionis virga regni tui: per baculum intelligamus sustentacionem. Thob. 5. Baculum sustentatus nostra. Litera Hieronymi habet. [Fulcimentum] quasi dicat. Ostensio & sustentatio [Ipse me consolata sum] id est dedetur mihi consolationem in via. 2. Corinthiorum. 1. Deus totus consolatione: qui consolatur nos. Alio modo, vt exponatur hoc pertinere ad correctionem: quia virga fit correctio. Proverbiorum 13. Qui parcit virga &c. [Et baculus tuus] scilicet senioris disciplinis: quasi dicat. Mitis & dura correctio tua dedit mihi consolationem. Proverb. 3. Quem diligit corripit: & quis patitur in filio con placet sibi. Quantum ad secundum dicit [Parasti in conspectu meo mensam] duplices quidem doctrinas. Proverb. 9. Respicite mensam: misericordia ancillas suas vocare ad arcem: ipse enim patitur etiam voluntaria calix: & dicitur est. March. 8. Parcer populum tuum in virga tua, gregem haereditatis tuae. Esa. 1. Qui exiger regere gentes. Et sufficiens patitur. Vnde dicit [Nihil nulli debet: scilicet de eo, quod est necessarium ad salutem: & in temporibus]. Luc. 22. Quando miseri possunt facculo & pera & canum: quid aliquid &c. March. 6. Primum queritur regnum dei: & hoc omnia adiungentur nobis. Tum in futuro omnem sufficiemus: habebimus: quia nihil debet nobis: quoniam habebimus deum. Abundantiam omnem designat metaphorice per abundantiam cibi & potius. Quia si patitur habet se ad nos, sicut pastor ad oves: quae duobus paucuntur: scilicet haerbitis & aqua. Quantum ad primum, dicit [In loco pascue, ibi me collocauit] id est paucus: ubi est abundantia haerbarum. H[oc] abundancia sunt facta documenta: divinitate scripture: & spiritualium abundantia. Ezech. 34. In haerbitis viuentibus & in pascue pinguis bus paucentur. Quantum ad secundum, dicit. [Super aquam refectionis educavit me] Et dicit [Colloquuit] quia sermo diuinus duo facit: scilicet incipientes instruit,

& perficit firmat. Propter primum dicit [In loco pascue] Propter secundum dicit. [ibi me collocauit. Quantum ad secundum dicit] Super aquam refectionis educavit me] H[oc] est aqua baptismi. Ezech. 36. Effundam super vos aquam: mundanam &c. Vel est aqua sapientie sacra doctrina: quia quidem & illi cibus

qua confortat, & aqua quia refrigerat. Ecl. 15. Aqua sapientiae salutaris pota uite illum. [Animam meam convertit] H[oc] est effectus pascue: quia [animam meam convertit] id est, mentem eius populo qui nasceretur, quem fecit dominus.

a PSAL. DAVID

xii.

Super aquam refectionis educauit me: animam meam conuertit. Deduxit me super semitas iustitiae: propter nomen suum.

b Nam & si ambulauerit in medio umbra mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.

Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Parasti in conspectu meo mensam: aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum: & calix meus inebrians quam praelarus est.

Est autem duplex effectus spiritualis doctrinae. Primus est interior in conversione animae ad deum: quando taliter se a rebus

mundi trahit. Prol. 18. Lex domini immaculata conuertens animas testimoniū &c. Et conuersus fit virtute dei. Tren. vlt. Conuerte nos domine ad te. Alius effectus est exterior, ut opera exteriora exequatur. Vnde dicit [Deduxit me super semitas iustitiae] h[oc] autem bona opera. Esa. 40. Rectas facite semitas dei nostrae. Vel semita sunt consilia. Propter. 4. Deducit temp[er]e semitas equitatis: & hoc [Propter nomen tuum] id est glori-nominis tui. Psal. 43. Propter gloria nominis tui libera nos. [Nō] b[ut] Hic ponit beneficia contra mala. Et primo, in generali. Secundo, in speciali: ibi [Virga tua] Et loquitur ad similitudinem hominis euntis per loca peccatorum cui necesse est. Securitas, & hoc beneficium ponit hic. [Na & si ambulauerit in medio tribulationis non timebo mala: quoniam tu mecum es] tamquam dux & protector & sic securus ero. Umbra mortis dicitur praesens tribulatio. Et enim umbra prasagium corporis subsequens est. Col. 3. Lex umbra futurorum corporis autem Christi. Sic tribulatio est quasi mortis indicium. [In medio] id est in intimo sue. veheretia tribulationis. Psal. 137. Si ambulauerit in medio tribulationis vivificabis me &c. Vel umbra mortis dicitur pars vita caligine peccatorum obscuritatem. Iob. 3. Occupet eum caligo &c. Vel umbra mortis dicitur facta hereticorum portantium in le imaginem diaboli. Iob. 2. Lapidem caliginis & umbram mortis dividit torrens &c. Dicitur autem umbra mortis: quia non infer malum deo praesente. Iob. 17. Pone me iuxta te &c. Esa. 43. Cum transferis per aquas tecum ero, ne flumina operiantur te, cùm ambulauerit in igne non combureris. Sed prater dictam secutus est, ponit tria beneficia quia deus facit in eis. Primo, sustentat, vnde dicit [Virga tua & baculus tuus]. Et hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo, vt per virgam intelligamus directionem viae. Psalm. 44. Virga directionis virga regni tui: per baculum intelligamus sustentacionem. Thob. 5. Baculum sustentatus nostra. Litera Hieronymi habet. [Fulcimentum] quasi dicat. Ostensio & sustentatio [Ipse me consolata sum] id est dedetur mihi consolationem in via. 2. Corinthiorum. 1. Deus totus consolatione: qui consolatur nos. Alio modo, vt exponatur hoc pertinere ad correctionem: quia virga fit correctio. Proverbiorum 13. Qui parcit virga &c. [Et baculus tuus] scilicet senioris disciplinis: quasi dicat. Mitis & dura correctio tua dedit mihi consolationem. Proverb. 3. Quem diligit corripit: & quis patitur in filio con placet sibi. Quantum ad secundum dicit [Parasti in conspectu meo mensam] duplices quidem doctrinas. Proverb. 9. Respicite mensam: misericordia ancillas suas vocare ad arcem: ipse enim patitur etiam voluntaria calix: & dicitur est. March. 8. Parcer populum tuum in virga tua, gregem haereditatis tuae. Esa. 1. Qui exiger regere gentes. Et sufficiens patitur. Vnde dicit [Nihil nulli debet: scilicet de eo, quod est necessarium ad salutem: & in temporibus]. Luc. 22. Quando miseri possunt facculo & pera & canum: quid aliquid &c. March. 6. Primum queritur regnum dei: & hoc omnia adiungentur nobis. Tum in futuro omnem sufficiemus: habebimus: quia nihil debet nobis: quoniam habebimus deum. Abundantiam omnem designat metaphorice per abundantiam cibi & potius. Quia si patitur habet se ad nos, sicut pastor ad oves: quae duobus paucuntur: scilicet haerbitis & aqua. Quantum ad primum, dicit [In loco pascue, ibi me collocauit] id est paucus: ubi est abundantia haerbarum. H[oc] abundancia sunt facta documenta: divinitate scripture: & spiritualium abundantia. Ezech. 34. In haerbitis viuentibus & in pascue pinguis bus paucentur. Quantum ad secundum, dicit. [Super aquam refectionis educavit me] Et hoc dicit ad similitudinem antiquorum

P S A L . XXIII.

23

eliorum orientalium qui in felsis vngabant capita oleo. Esa. 61. Vi dareis coronam pro cinere: & oleum gaudii pro luctu. [Caput meum] id est Christum, [impingualitatem] id est, repleri abundanter, [oleo] spiritualis gratiae, vt ex eo ad nos gratia diffundatur. 1. Cor. 8. Vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia: & nos per ipsum. Psal. 44. Vnxit

c. Et misericordia tua subsequatur me: omnibus diebus vita mea. Et ut in habitem in domo domini, in longitudine dierum.

PRIMA SABBATHI:

2 P S A L . D A V I D .

XXIII.

DO M I N I est terra, & plenitudo eius: orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo. Quia

in statu? Sed addit[us] plenitudo eius] Gen. 1. Terra erat inanis & vacua &c, quia non erat plena arboribus & aliis quae pertinent ad ornatum terrae: sicut plantae & herbae: vel[plenitudo terrae] id est plenitudo gratiarum ecclesie. Et hic est Christus qui atulit omnes gratiarum plenitudinem in se. Eccl. 15. Facies tua plena gratiarum.

Ion. 1. De plenitudine eius: orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo. Quia

modo etiam dicit de orbis terrarum id est nostra terra habitabilis [& vniuersi qui habitant in ea] id est omnes habitatores eius.

Psal. 95. Iudicabit orbem terra in aequitate: & populos in iustitiae. Esa. 45. Non in vanum creavi eam scilicet terram: vt habitaret formam eius. Centrum est in hiis locus in mundo ad quod terra grauitate sua tendit & omnia alia cedunt sibi: & dicit psalmus. Qui fundauit terram super stabilitatem suam, quia per granditatem suam tendit illuc: & super nihil, quia nihil sibi subducet: & Esa. 40. dicit. Appendit tribus digiti molem terre: frigiditatem & partium suorum continuitatem. Sed quia terra est elementum, & ex ea cum aliis elementis fit missum: terra autem est secca & frigida: vnde ex motu nec ex fluxu pars vna continuatur, indiger humore continente & continuante: & sic fundatur vel confirmatur super aquas: & quia in qualibet parte terrae quasi sit generatio aquarum, tota terra potest dici fundari super aquam. Propter quod dicit. [Ipse super maria fundauit eam] Vel sicut fundamentum continet adiunctione sic aqua continet terram, ne disconueniat. Discontinuitate eius terra facit quod aqua quae liquida est & gravis, fluit quasi per totam terram. Item, per orbem designatur ecclesia & omnes habitantes in ea scilicet fideles: & omnes sumus Christi: & sive viuimus, sive morimur domini sumus: vt a post. dicit. Ro. 14. Consequenter reddit eam super gradus: & sicut dicit. Psalm. 26. Vnam peti a domino &c. Esa. 63. Gaudetiris & exultabitis vsque in sempiternum.

a P S A L . X X I I .

POSITA tribulatione & auxilio divino, hic commendat psalmus potestate auxiliantis. Titulus non est nouus in Hebrew: sed in latino additur in prima sabbathi. Vbi sciendum est quod sicut dicit Exod. 20. Memento vii die sabbathi sanctissimi & c. est tertium preceptum. Sex enim diebus fecit deus celum & terram, & omnia quae in eis sunt: & in septima requieuit. Ita & nos debemus pro reuertenda septima die requiescere. Vnde omnes dies hebdomadae sabbathi appellantur: sicut dies dominicus dicitur prima sabbathi. Matth. vlt. Vesperi autem sabbathi qui lucefecit in prima sabbathi. Et deinceps tota hebdomada sabbathum dicitur. Luc. 18. Ieiuniis in sabbachio: vnde psalmus hic in prima sabbathi commemorat ea, quae pertinent ad primam sabbathum id est ad dominicā. In qua tria facta sunt: scilicet creatio mundi, & producō lucis, & resurrectio Christi, vt in euangelio habet. Matth. 28. De illo ergo agit Psalmus scilicet de potentia creationis & gloria resurgentis: & forte iste psalmus cantabatur in prima sabbathi, sed videtur esse disiunctus. Tamen sciendum est, quod David deus celebatur soli in Iudea: & David considerans quod deus est deus totius terrae terrena in spiritu prophetice futurum esse, quod collet in toto mundo fecit isti psalmum: & de hoc agit hic. Dividitur ergo psalmus iste in tres partes. In prima, ponit vniuersale eius dñi. In secunda, ponit sive ostendit modum quo homines accidunt ad deum, ibi. [Quis ascendet] In tercia, praedicat futurum cultū dei per totū mundū, ibi. [Attollite] Circa primum, duo facit. Primo, offert q[uod] vniuersale est dei dñum. Secundo, ponit signum vel caelum, ibi. [Quia ipse super maria] Vel sic in psalmo isto agit de tribus. Primo, de creatione. Secundo, de illuminatione. Tercio, de resurrectione, ibi. [At tollite] G[loria] deus resurgens: & sicut dicit. Huncque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rūmes fluctus tuos Hier. 5. Qui ponit arēnam terminum mari, praecepit semper unum quod nō præterib[us]. Et super sua dñi id est iuxta fluminis illis sediunt. Super fluminis Babilonis id est iuxta fluminis illis sediunt & c. Fundauit id est firmā statu: vt mare non occupet. Iob. 38. Posui mati oīta & vates & dixi. Hucusque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rūmes fluctus tuos Hier. 5. Qui ponit arēnam terminum mari, praecepit semper unum quod nō præterib[us]. Et super sua dñi id est iuxta fluminis illis sediunt. Super fluminis Babilonis id est iuxta fluminis illis sediunt & c. Fundauit id est firmā statu: vt mare non occupet. Iob. 38. Posui mati oīta & vates & dixi. Hucusque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rūmes fluctus tuos Hier. 5. Qui ponit arēnam terminum mari, praecepit semper unum quod nō præterib[us]. Et super sua dñi id est iuxta fluminis illis sediunt. Super fluminis Babilonis id est iuxta fluminis illis sediunt & c. Fundauit id est firmā statu: vt mare non occupet. Iob. 38. Posui mati oīta & vates & dixi. Hucusque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rūmes fluctus tuos Hier. 5. Qui ponit arēnam terminum mari, praecepit semper unum quod nō præterib[us]. Et super sua dñi id est iuxta fluminis illis sediunt. Super fluminis Babilonis id est iuxta fluminis illis sediunt & c. Fundauit id est firmā statu: vt mare non occupet. Iob. 38. Posui mati oīta & vates & dixi. Hucusque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rūmes fluctus tuos Hier. 5. Qui ponit arēnam terminum mari, praecepit semper unum quod nō præterib[us]. Et super sua dñi id est iuxta fluminis illis sediunt. Super fluminis Babilonis id est iuxta fluminis illis sediunt & c. Fundauit id est firmā statu: vt mare non occupet. Iob. 38. Posui mati oīta & vates & dixi. Hucusque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rūmes fluctus tuos Hier. 5. Qui ponit arēnam terminum mari, praecepit semper unum quod nō præterib[us]. Et super sua dñi id est iuxta fluminis illis sediunt. Super fluminis Babilonis id est iuxta fluminis illis sediunt & c. Fundauit id est firmā statu: vt mare non occupet. Iob. 38. Posui mati oīta & vates & dixi. Hucusque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rūmes fluctus tuos Hier. 5. Qui ponit arēnam terminum mari, praecepit semper unum quod nō præterib[us]. Et super sua dñi id est iuxta fluminis illis sediunt. Super fluminis Babilonis id est iuxta fluminis illis sediunt & c. Fundauit id est firmā statu: vt mare non occupet. Iob. 38. Posui mati oīta & vates & dixi. Hucusque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rūmes fluctus tuos Hier. 5. Qui ponit arēnam terminum mari, praecepit semper unum quod nō præterib[us]. Et super sua dñi id est iuxta fluminis illis sediunt. Super fluminis Babilonis id est iuxta fluminis illis sediunt & c. Fundauit id est firmā statu: vt mare non occupet. Iob. 38. Posui mati oīta & vates & dixi. Hucusque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rūmes fluctus tuos Hier. 5. Qui ponit arēnam terminum mari, praecepit semper unum quod nō præterib[us]. Et super sua dñi id est iuxta fluminis illis sediunt. Super fluminis Babilonis id est iuxta fluminis illis sediunt & c. Fundauit id est firmā statu: vt mare non occupet. Iob. 38. Posui mati oīta & vates & dixi. Hucusque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rūmes fluctus tuos Hier. 5. Qui ponit arēnam terminum mari, praecepit semper unum quod nō præterib[us]. Et super sua dñi id est iuxta fluminis illis sediunt. Super fluminis Babilonis id est iuxta fluminis illis sediunt & c. Fundauit id est firmā statu: vt mare non occupet. Iob. 38. Posui mati oīta & vates & dixi. Hucusque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rūmes fluctus tuos Hier. 5. Qui ponit arēnam terminum mari, praecepit semper unum quod nō præterib[us]. Et super sua dñi id est iuxta fluminis illis sediunt. Super fluminis Babilonis id est iuxta fluminis illis sediunt & c. Fundauit id est firmā statu: vt mare non occupet. Iob. 38. Posui mati oīta & vates & dixi. Hucusque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rūmes fluctus tuos Hier. 5. Qui ponit arēnam terminum mari, praecepit semper unum quod nō præterib[us]. Et super sua dñi id est iuxta fluminis illis sediunt. Super fluminis Babilonis id est iuxta fluminis illis sediunt & c. Fundauit id est firmā statu: vt mare non occupet. Iob. 38. Posui mati oīta & vates & dixi. Hucusque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rūmes fluctus tuos Hier. 5. Qui ponit arēnam terminum mari, praecepit semper unum quod nō præterib[us]. Et super sua dñi id est iuxta fluminis illis sediunt. Super fluminis Babilonis id est iuxta fluminis illis sediunt & c. Fundauit id est firmā statu: vt mare non occupet. Iob. 38. Posui mati oīta & vates & dixi. Hucusque venies, & non procedes amplius: & hic cōfringens rū

IN DAVIDEM

in miserationibus suis multis. Psal. 78. Cito anticipent nos misericordia tua, quia pauperes facti sumus nimis. Non solum propter misericordiam quae pars miseriae sit memor tantum, sed [propter bonitatem tuam] qua bona facis omnia, & haec bonitas est ipsi deus, quia ipse est esse bonitatis. [Dulcis]

G Supra petuit psalmus sibi sua pecata dimiti per misericordiam diuinam: hic autem ponit fiduciam ex misericordia diuina conceputa. Et circa hoc, duo facit. Primo, ponit causam fiducie. Secundo, ponit ipsam fiduciam.

[Propter nomen tuum] Circa primum, duo facit. Primo, proprie causa fiducie circa diuinam bonitatem. Secundo, ponit diuinam bonitatem effectum, ibi. [Propter hoc legem dabit delinqutibus in via. Diriget mansuetos in iudicio; docebit mites vias suas. Vnuerse via domini, misericordia eius & veritas: requirentibus testamentum eius & testimonium ipsius: & testamento ipsius ut manifestetur illis.]

quiique quod suum est. Hoc autem non hoc modo est in deo, quia deus est impassibilis & non compaticit, quia compassio est cum alio in se afflum praefatio de aliena tribulatione. Item nulli aliquid debet. Est ergo misericordia in deo quando repellit miseriā vniuersaque rel, ut misericordia larga pro defectu sumatur. Iustitia est in deo, quantum est in deo, quantoque dat fe- cundum suam proportionem. Et hec duo inueniuntur in omnibus operibus dei: quia in prima etate institutione non inventur ratio iustitiae, sed misericordiae, quia nihil nihil debet; sed quando-
res fuerunt instituta tribuit eis omnia rebus competencia secundum suam proportionem, & in hoc manifesta est diuina iustitia. Et sic etiam facit in effectibus gratiae, quia prima iustificatio peccatorum est misericordia, & post iustificatio dat praeceptum iustitiae, quia dat secundum suam proportionem, & sic praecedit misericordia, & postea sequitur iustitia. Et ideo dicit [Vnuerse via domini misericordia & veritas] Tho. 3. Omnes viae tuæ misericordia & veritas, Psal. 14. Miserationes eius super omnia opera eius. Item, 118. Veritas tua &c. Sed quibus videtur via domini misericordia & iustitia? Non iniquis & peccatoribus, immo videtur eis quod sint crudelis & iniusta. Ezech. 18. Non est equa via domini dicunt peccatores, sed bonus & iustus via domini videtur tales ut dictum est. Psal. 72. Quoniam bonus Israel deus, qui recte sunt corde. Et dicit, quibus viae dñe sunt misericordia & veritas & iustitia, quia requirentibus testamētū eius & testimonia eius. Hier. habet [confidientibus] Sed quid est etiam testamētū eius & testimonia eius? Testamētū generaliter est omne pactum dei, testimonia vera sunt omnia dei promissio. Primus gradus, est peccatorum. Secundus, penitentium. Tertius, iustorum. Quantum autem ad peccatores manifestat deus suam bonitatem, eos corrigit. Vnde dicit [Propter hoc] idest propter dulcedinem & recititudinem suam [dabit legem delinqutibus in via] Gal. 3. Lex propter transgressionem posita est. Et ideo bonitas dei est, quod delinqutentes corrigit. Et dicit [De linquentibus] Quia ut dicitur 1. Timo. 1. Iusto non est lex posita. Item dicit [In via] quia in via est status merendi, & peccandi. Vel [in via] scilicet fidei, quia dicitur via qua iter ad deum. Hebr. 11. Accedentes ad deum oportet credere. ergo etiam si in fide delinquitur, reducitur ad deum per correctionem. Vel dabit legem charitatis. Rom. 13. Plenitudo legis est dilectio: ex charitate habeant remissionem peccatorum. Prop. 10. Vnuerse delicta operit charitas. Vel [Delinquentibus in via] iustitia eos corripiendo. Baruch. 3. Viam autem sapientia nescierunt. Et de his ponit legem. Secundus effectus est, quod parentes dirigunt. Vnde dicit [Dirige manus tuos in iudicio] Mansuetatur aut bestia, quando deposita ferocitate subditur hominibus. Sic homines quando deponunt peccata, subduntur deo. Et ideo dicit [In iudicio] scilicet correctionis, quia per iudicium correctionis proficiunt ad meliora, & in futuro iudicio magis proficiunt in quo parentes pertinuerunt ad hereditatem aeternam iustitiae, & audiunt sententiam pro le. Prop. 16. Hominis est animum preparare, & domini gubernare linguam. Mansuetus est virtus mitigans iras, quae ira valde impedit cognitionem, & maxime in moribus inueniatur. Haec autem virtus maxime deber appeti: vnde, dicit Dion, in epist. ad Demophilum, quod Moyles propter nimiam mansuetudinem fuit dignus apparitione diuinæ. Tertius effectus est, & iustos instruit. Vnde dicit [Docebit mites vias suas] Mansuetus dicitur, qui de feritate dicitur ad pietatem, vel humiliatorem, qui dicitur qui tempore tales fuerunt. Ita miserentur a deo, qui disciplina domini acquiruntur ab homine secundum quod est homo, non secundum quod est bestia. Tob. 3. Docet nos super lumenta terre. Proprium hominis, scilicet ratio pereretur per passionem irascibilis & concupisibilis, & mansuetudo temperat passionem irascibilis, & temperat passionem concupisibilis. Et ideo qui sunt mentes merentur accipere dominum doctrinam. Et 28. Qui docet scientiam, & quem intelligere facit audendum? ablatatos a lacche aullos ab uberioribus. Exponit consequenter vias quas doceat: vnde dicit. [Vnuerse via domini] Via domini sunt processus eius in aliquo opere q. d. Ego inueni istam viam. Processus aut domini in operibus suis ad duo referuntur. Ad misericordiam & iustitiam. Nam si aliquid de deo & de homine, de utroq; intelligitur em modum suum. Cum ergo dicitur, misericordia deo, accipitur em modum hominis. Misericordia in homine est cum compaticit in miseriis alienis. Iustitia: quando reddit vni-

P S A L . XXIII.

30

secundum quod tria sunt in homine, scilicet intellectus, voluntas, & virtus operativa. Deus ergo intellectum instruit, voluntati satisfacit, & virtutem roborat. Quantum ad primum dicit [le gem statuit ei in via quam elegit] idest homo, qui timet dominum elegit viam, scilicet seruire deo. Psal. 2. Scrute domino in timore. Esaiæ.

30. Haec est via amabilis in ea. Et in hac instruit qualiter duo inueniuntur in omnibus operibus dei: quia in prima etate institutione non inventur ratio iustitiae, sed misericordiae, quia nihil nihil debet; sed quando-

B

luntas autem honestatis ad duos referuntur

tribulationes cordis mei multiplicatae sunt: de necessitatibus meis

et labore meum: & dimittit vni

luc. 10 Porro vnu

uersa delicta mea.

n. [Respicere inimicos meos quoniam multiplicati sunt: & odio inno

ndo. Secundo,

quod sit contemptor

terum mundanarum,

o. [Custodi animam meam & erue

me: non erubescam quoniam spe

erue me. Vide humilitatem meam

pauper sum] idest

contemptus omnia propter te. [Tribulationes]

m. [Hic ponit tria, pertinentia ad misericordiam. Duo videlicet pertinencia ad poenam. Tertium, pertinens ad culpam. Est autem duplex poena. Vna, est ex necessitate infirma. Alia, voluntarie assump

pta. Poena infirma habent duo, quia affligunt interioris cor, & exterius cogunt corpus. Quantum ad primum dicit [Tribulationes cordis mei multiplicatae sunt] idest ex diversis rebus & multis tribulationibus quae eueniunt, perueniunt tribulationes usque

ad cor, sicut tribuli pungentes. Tre. 1. Multi genitus mei, & cor

meum mores. Quantum ad secundum dicit [de necessitatibus

idest opera hominis spiritualis, quae opera sunt filii nostri. Et hic

[hereditatis terram] scilicet quando dabitur hereditas illa, scilicet terra viuentium. Psal. 26. Credo videre bona dominum in ter

ris cogunt corpus. Quantum ad tertium dicit [Tribulationes

cordis mei multiplicatae sunt] idest ex diversis rebus & multis

tribulationibus quae eueniunt, perueniunt tribulationes usque

ad cor, sicut tribuli pungentes. Tre. 1. Multi genitus mei, & cor

meum mores. Quantum ad secundum dicit [de necessitatibus

idest opera hominis spiritualis, quae opera sunt filii nostri. Et hic

[hereditatis terram] scilicet quando dabitur hereditas illa, scilicet

terra viuentium. Rom. 5. Tribulatio patientia operatur, patientis probationem, probatio autem spes, spes autem non confundit. Iac. 1. Patientia opus perfectum habet. Glos. Patientia non vincit, perfectus probatur. Et ideo sunt viles

inquietum humiliant. Rom. 5. Non solum autem tribulamus,

sed gloriam in tribulationibus &c. Vel tribulationes dicitur

penuria. Deut. 8. Affixis te penuria fecit dicit. Rom. 17. Ne-

cessitatem communicantes. Vel propter violentiam que est ne-

cies quadam. Poena autem assumpta interioris est humiliatio

spiritus coram deo. Vnde dicit [vide] idest consideri humiliati-

tem meam: Luc. 1. Relipxit humiliatem ancillæ sue. Item est

etiam humiliatus exterioris manifesta que est quidam labor: vnde di-

cit [& laborem meum] Psal. 72. In labore homini non sunt &c.

de bonis hominibus dicitur. Sap. 3. Bonorum laborum glorio-

sus est fructus. De culpa dicit [dimittit omnia peccata mea] Eccl.

34. Deprecanti tibi peccata solvuntur. Et nota quod per tria co-

legitur quis remissionem peccatorum: scilicet per tribulationes

que remissionem peccatorum operatur, si patienter portantur.

Tho. 3. In tempore tribulationis peccata dimittis, & post tem-

pestem tranquillum facis, & post lachrymationem, & fluctum exultationis infundis: Item per humiliatorem 3. Reg. 21. Quia

humiliatus est Achab coram me, non inducam malum in diebus

eius. Psal. 50. Cor contritum & humiliatum. Item per la-

borem. Deut. 26. Relipxit humiliatorem nostrum, & laborem,

& angustias, & eduxit nos de Aegypto in manu fortis. Et ideo

dicit [dimittit &c.] [Respicere]

1. Supra psalmus posuit fiduciam conceptam ex diuina misericordia, & ad hoc etiam alios inuitauit: hic autem iterato ex concepta fiducia continuat orationem. Et circa hoc duo facit. Primo, premitit preparationem ad orandum. Eccl. 18. Ante orationem, non prepara animam tuam. Secundo, ponit orationem, ibi [Respicere] Circa istam autem partem, duo facit. Primo, ponit orationem in qua orat pro te. Secundo, ex parte inimicorum, ibi [Respicere inimicos meos] Circa primum tria facit. Primo, perit misericordiam. Secundo assignatur ratio misericordiæ, ibi [Tri- bulationem] Preparationem orationis est elevatio mentis in deum, vnde [Oculi] scilicet cordis Ephe. 3. Illuminatos habentes oculos cordis nostri. Ibi oculi scilicet intellectus & fidei dicuntur specialiter esse ad dominum. Psalm. 122. Ad te levavi oculos meos &c. Et hoc propter fiduciam conceptam [Quoniam ipse euellit de laqueo pedes meos] Eccl. 9. Nescit homo finem suum: sed si cur pices capiunt hamo, & aues laqueo, si homines a diabolo tempore malo. Hec mala sunt occasiones peccati. Et quando homo cadit in peccatum, tunc ligatur laqueo afflictus eius, qui dicitur peccatum, hunc laqueum solvit solus deus. Psal. 122. Laqueus contribuit est, & nos liberari sumus. Et quomodo? Adiutrium nostrum in nomine domini. Consequenter pedit misericordiam: & ideo dicit [Respicere in me &c.] Auferre vñ oculos, tñ non vñ pedit effectum misericordia, & resipicere cum impedit vnde ad effectum Christi Petrus fleuit. Luc. 22. Sic dicit [Respicere in me &c.] 4. Respicere in misericordia est in sanctos eius. Hic ponit rō quare misericordia indiget, quia [vñicus] Hoc vnde medo intelligit sic, quia qui non habet subsidium in se, oportet revertere ad deum. Psal. 120. A pax vñ meum a domino. Habent, in duplice subsidium in mundo: vñ amicorum, aliud rerum: sed hic neutrum habet, quia non am corum: vnde dicit [quia vñicus] idest solitarius abique, adiuto- rio pectorum & amicorum, Eccl. 51. Resipicere etiam adiu-

nentur cum dicit [Innocentes & recti adhaerentes mihi] In-

IN DAVIDEM

nocentes dicunt qui declinant a mali, recti qui operantur bonum. Eccles. 33. Omne animal diligit sibi simile. Et quare [qua sustinui te] i. quia sperauit in te, Psal. 26. Confortetur cor tuu & sustine dñm. Hieron, haber [Simplicitas & veritas] [Libera] p. ¶ Hic ponit psalm petitione pro toto populo: vnde dicit [Libera deus Israel] i.

populum illum, vel serunt mihi, quia sustinui te. eos quos praedicta ad hoc vt videat deum [ex omnibus tribulationib⁹ suis]

Et hoc erit perfecte i patria qn⁹ complebit illud Apoc. 21. Absterger deus omnem jachrymam ab oculis eorum, & iam non erit ultra neque iustus, neque clamaor &c.

a P S A L . D A V I D

x x v.

Tudica me domine, quo- niā ego in innocētia mea ingressus sum, & in domi no ioperans non infirmabor. Proba me domine, tenta me: vre renes

a P S A L . X X V.

SVRA psalmus proposuit orationem contra tribulationes. Hic autē vt sua oratio sit acceptior proponit suam iusticiam. Titulus planus est, quia non est nouus. Circa hoc ergo, psalmus duo facit. Primo, præmit in generali rotam intentionem. Secundo, exponit eam in speciali, ibi [Non sedi cum concilio] Circa primum tria facit. Primo, petit iudicium. Secundo, allegat iusticiam, ibi [Quoniam ego] Tertio, excusat presumptionem [Quoniam misericordia] David autem ex persona sua, vel iusti vi denē se committit a peccatores, loco & non merito, peccat ab eis discerni. Vnde dicit [Domine iudica], i. discerne me ab eis.

¶ Sed contra. Non int̄s in iudicium cum seruo tuo, quoniam non iustificabitur in contemptu tuo omnis viuens. Psal. 142.

¶ Respondeo Dicendum, quod duplex est iudicium, scilicet seueritatis & distinctionis. Et hoc iudicium non petit, quia nulla posset ferre. Aliud est iudicium misericordie & distinctionis, & hoc petit. Hier. 10. Corripe me domine, veritatem in iudicio & non in furore, & severitate. Et proponit: innocentiam, & iō dicit [Quoniam ingressus sum in innocētia mea] id est progressus sum in innocētia mea. Vel [ingressus sum] quia vita nostra est quidam progressus. Prou. 4. Ducantem per iemias aequitatis, quia cum ingressus fueris &c. Et hoc in innocētia mea, quam propono teruire. Iob. 2. Salvabitur innocens, & saluabitur in munditi manuum sūarum [non in infirmab⁹] Hieron. habet [non deficiam]. Scilicet in hac innocētia seruanda. Iob. 27. Donec deficiam non recedam ab eis & hoc faciam non in virib⁹ meis, sed confidentia diuini auxili⁹, quia [in domino sperans non infirmabor] Mach. 2. Omnes qui sperant in eum non infirmantur.

¶ Sed contra: hoc videtur esse presumptionis. Iob. 9. Si iustifica re me volero, omnes meū condonab⁹ me.

¶ Respondeo. Dicendum, quod allegatio innocentie potest quā doque procedere ex superbia, quando scilicet aliquis attribuit eis &c., & hoc est malum. Quandoque ex divina misericordia & hoc est bonus, & ideo subdit [Quoniam misericordia tua] sed vnde sc̄i p. tūtū innocens? [Proba domine, & tu ho] Et ponit trias scilicet probacionem, tribulationem, & tentacionem. Secundum, sequitur ex primo, tertium, ex secundo. Dicit ergo [Domine proba &c.] non ut sc̄ias aliquid ex hoc de me, sed ut alia ostendas. Probaruit autem aliquis optime per tentationem, que est sumptio experimenti. Tentatio est acceptio experimenti de eo, quod quis necfit. Probatio vero est eius, quod feci virtutis manifestatio. Et ideo dicit [Tenta me] scilicet ad hoc vt probatus appaream mihi & aliis. Non enim tentare deus ad malum. Iac. 1. Deus enim tentator malorum est. Sed dicitur tentare, quando aliquis ex difficultate, impenitentia ostendit. Hoc autem tentatio fit per ignem vt dicit. Sap. 3. Tanquam aurum in fornace, probauit illos. Et ideo dicit [vne renes meos & cor meum] i. immiti tribulationes per quas pateat quid sit in corde & renibus meis. Cordi attributio cogitatio, renibus delectatio. Et hoc apparet per tribulationes, quia qui delectantur in terrenis multum commouentur quando perdunt ea; sed non illi qui non delectantur. Vel potest referri ad ignem sancti spiritus. Lut. 12. Ignem veni mittere in terram; quasi dicit, Ne deficiam in tribulationibus, adhibe auxilium, mitte ignem qui exeat quicquid carna- litaris est in delectationibus meis & vanitatibus, in cogitatione. [Quoniam] [vne renes meos & cor meum] i. immiti tribulationes per quas pateat quid sit in corde & renibus meis. ¶ Hic excusatur dupliciter de hoc, quod petit se tentari. Primo, ex sua cogitatione: quia cogitat dei misericordiam cum di-

F cīs [Quoniam misericordia &c.] quasi dicit. Ideo peto tentari, quia cōfido in misericordia tua, que semper facit cū tentatione prouen- tum. Esa. 63. Misericordia domini recordabor, laudē domini super omnibus que reddit mihi dominus. Item ex amore iustitiae. [Et complacui in veritate tua] id est si punis me propter peccata, placet mihi: tētor, sc̄i quād remunera- bis [Non]

b [Hic explicat in speciali intentionem suam. Et primo, po- nit suam innocētiam. Secundo, po- nit petitionem, ibi [Ne perdas cum im- piis deus] Ostendit ergo innocētia suā.

c [Non sedi cum concilio vanita- tis: & cum iniqua gerentibus non introibo. Odiui ecclesi⁹ malignan- tium: & cum impiis non sedebo. Et ideo subdit vt enarem vni- queria mirabilia tua, Eccle. 42. Nonne de- fecit enarrare sacerdos Eccl. Et dicit [om- nia mirabilia] quan- tum ad affectum si- ne conatum, non q-

zum ad effectum, quia ipse est maior omni lande [Domine]

e [Hic ostendit affectum quā habet ad cultum diuinum: qui ut sit conueniens, debet esse affectus amoris. Propter quod dicit [Dominie dilexi decorē domus tua] Dion. Bonū & pulchrū est omnibus diligibile. Vnde omnis homo amat pulchritū: carnales amant pulchritū carnale, spirituales amant pulchritū spirituale, & hæc est pulchritudo domus dei. Num. 24. Quād pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel, vt valles nemorose, vt horti iuxta flumos irrigui, vt tabernacula quæ fixit dominus. Hæc autem pulchritudo est honorum operum, vel diuinorum munierum, vel iþorum sanctorum, quia omnia hæc sunt quasi quidam decor domus dei. Hæc ergo omnia ego dilexi, vt me facerent aptum ad decorum domus dei. Sic ergo often- ditur affectus dilectionis, & pulchritudo, & decor. Sed sciendum est, quod hic decor est exhibitione dei, sicut domus non est pulchra nisi inhabitetur: vnde dilexi vt in me habites, vel patrionum dilexi vt ibi habitem, vel in eam tendam. Et ideo di- cit [Et locum habitationis glorie tuae] & hæc omnia, id est bona opera, dona dei, & ipsi sancti sunt decor domus dei, iuvenatus relucet in eis gratia diuina quæ pulchritudinē sicut lux, sicut dicit Ambrosius, quod fine luce omnia sunt turpia. Ezech. 17. Ingressa est gloria domini portam [Ne perdas]

f [Hic explicat petitionem iudicis quod petit, & exponit qua- le iudicium petit. Et petit duo. Primo, peti separari a malis, quia postulat euenter in futuro. Secundo, a malis, quia in presen- ti patitur, ibi [redime] Primo ergo ponit petitionem. Vbi scien- dum est quod duobus generibus hominū teratur pœna a deo: scilicet illis qui sunt impii suis peccatores contra deum. Ezech. 18. Impietas impii erit super eum. Et ideo dicit [Ne perdas &c.]

g [Hic ostendit desiderium ex fiducia conceptum, ibi [Vnā peti] Tertio, ponit desiderium ex iþptionem, ibi [Exaudi domine]

C Circa primum, tria facit. Primo, commemorat beneficia sibi a deo præstata propter quæ non timeret, sed securus est. Secundo, commemorat impedimenta parata a deo, ibi [Qui appropiant] Tertio, ostendit fiduciam quam habet a deo, ibi [Si confidant] Notandum autem, quod ad timendum conceatur quis aliquan- do ex interiori cauta, quandoque ex exteriori causa. Primo ergo ponit auxilium contra primam causam. Secundo, contra secundam, ibi [Dominus protector] Est autem duplex causa intrinseca timoris, ignorantia, & debilitas: vnde in tenebris magis timendum est. Secunda causa timoris est debilitas, & contra has est remedium a deo. Cōtra pium est illuminatio: vnde di- cit [Dominus illuminatio mea] Mich. 8. Cū federo in tenebris dominus lumen meum est. Contra secundam est falso: vnde sequitur [& salus mea] Psal. 61. In deo salutare meum & gloria mea, deus auxili⁹ mei & spes mea in deo est. Et ideo ostendit fiduciam in quem timebo] sic illuminatus & sic salutatus. Esa. 5. Qui tu v̄t meas ab homine mortali & a filio hominis, q̄ quasi son⁹ sic arectet Rom. 8. Deus qui iustificat, quis est qui condemnat &

D si deus pro nobis quis contra nos? Causa extrinseca est homo, qui aduersatur, sed adhuc non est timendum, quia dominus op- ponit se ficut ficut: vnde dicit [Dominus protector vitæ meæ] Gen. 15. Ego protector tuus & merces tua magna nimis [Et] dicit a quo trepidabo] A quo si sumatur masculine tunc est sen- sus [A quo] scilicet a quo homine. Si neutraliter a qua re. Et sic nihil est timendum, nec homo, nec res aliqua [Dum appropiat super me innocentes] Et quia posset dici quod deus est illuminator etiam holuum, ideo hoc remouens dicit, quod deus oblitus eis. Et primo, dicit eorum conatum. Secundo, ponit impedimentum eis superueniens, ibi [Iþi infirmati sunt &c.] Circa pri- mun tria facit. Primo, præmitit præsumptuolum infultum. Se- cundo, peruerbum actum. Tertio, malignum effectum. Quan-

P S A L . X X VI.

31

Iaudis honorificabit me. Item laudem quam spiritus sanctus lo- quitur in nobis. Psal. 84. Audiam quid loquatur in me domi- nus deus. Item, in celo. Esa. 35. Gaudium & latitiam &c. Vel laudiam vocem laudis] id est Christi laudantis: & hoc erit in iudicio quando dicit. Esuri &c. March. 2. Sed Apocal. vlt.

A g [Hic ponit ratio quare hoc petit, & est duplex. Una est de præterito, quæ est rectitudi vita: vnde dicit [Pēs meus] id est affectus meus, vel processus meus [stetit in directo] Item de fu- turo proponit tibi semper seruire: vnde dicit [in ecclesi⁹ benedi- cam te domine] id est coram multis. Psal. 39. Annuntiavi iulti- tiam tuam in ecclē- sia magna. Et dicit pluraliter pp multi rūdinem particula- rum ecclēiarum, vt dicitur Apoc. 3.

I N F I N E M

P R I V S Q V A M L I N I R E T Y R

a P S A L . XX VI.

a P S A L . XX VI.

P ræmissa oratio- ne, hic psal. con- sequenter dicit fiduciā de oratione cōcepit. Et circa hoc, duo facit. Primo, ponit fiduciam con-

ceptam. Secundo, iterato orat vt non deficit in sua fiducia, ibi [Ad te domine] Titulus [In finem psalm priusquam liniret] Notandum est quod sicut glo. latius dicit, David tribus vicibus fuit unicus in regem. Primo, a Samuelē 1. Reg. 16. Et tunc nō fuit rex, sed habuit signum regni. Tulus Samuel cornu olei, & vnxit eum in media fratrib⁹ &c. Et tunc directus est [spiritus do- mini in David], quia extinxit fuit propheta secundum Hieron. & Ioseph⁹. Secundo, in Hebron 2. Reg. 2. Venerant viri Iuda & va- xerunt David in regem super domum Iuda. Tertio, occiso Ioseph⁹ filio Saulis regnauit super totum Israel 2. Reg. 8. Hæc due- cunctiones computabantur pro vna, quia virtusque fuit pro actua- li dignitate regni adipiscenda. In prima passus est persecutio- ne a Saulo, sed post secundum & tertiam regnauit in pace.

¶ Sed contra de Absalonē.

¶ Respondeo dicendum, quod non est passus persecutionem ab exerētis, sed ab Absalonē & Siba, & ideo fecit hunc psalmum ante secundam unione. Melius tamen videtur vt referantur ad Christum duas vñctiones in novo testamento, scilicet regis & fæderis. Et Christus fuit vñctus oleo spiritus sancti. Psal. 44. Vñxit te deus &c. in regem & fæderem. Et hæc vñctio deriva- tur vñctio deriva- tur a deo nos. Ps. 13. Sicut vñctum in capite quod de- scendit in barbam barbam Aaron. Ioan. 1. De plenitudine eius omnes accepimus. Primo ergo vñctum fæderis conceptum, ibi [Vnā peti] Tertio, ponit desiderium ex fiducia conceptum, ibi [Exaudi domine]

C Circa primum, tria facit. Primo, commemorat beneficia sibi a deo præstata propter quæ non timeret, sed securus est. Secundo, commemorat impedimenta parata a deo, ibi [Qui appropiant] Tertio, ostendit fiduciam quam habet a deo, ibi [Si confidant] Notandum autem, quod ad timendum conceatur quis aliquan- do ex interiori cauta, quandoque ex exteriori causa. Primo ergo ponit auxilium contra primam causam. Secundo, contra secundam, ibi [Dominus protector] Est autem duplex causa intrinseca timoris, ignorantia, & debilitas: vnde in tenebris magis timendum est. Secunda causa timoris est debilitas, & contra has est remedium a deo. Cōtra pium est illuminatio: vnde di- cit [Dominus illuminatio mea] Mich. 8. Cū federo in tenebris dominus lumen meum est. Contra secundam est falso: vnde sequitur [& salus mea] Psal. 61. In deo salutare meum & gloria mea, deus auxili⁹ mei & spes mea in deo est. Et ideo ostendit fiduciam in quem timebo] sic illuminatus & sic salutatus. Esa. 5. Qui tu v̄t meas ab homine mortali & a filio hominis, q̄ quasi son⁹ sic arectet Rom. 8. Deus qui iustificat, quis est qui condemnat &

D si deus pro nobis quis contra nos? Causa extrinseca est homo, qui aduersatur, sed adhuc non est timendum, quia dominus op- ponit se ficut ficut: vnde dicit [Dominus protector vitæ meæ] Gen. 15. Ego protector tuus & merces tua magna nimis [Et] dicit a quo trepidabo] A quo si sumatur masculine tunc est sen- sus [A quo] scilicet a quo homine. Si neutraliter a qua re. Et sic nihil est timendum, nec homo, nec res aliqua [Dum appropiat super me innocentes] Et quia posset dici quod deus est illuminator etiam holuum, ideo hoc remouens dicit, quod deus oblitus eis. Et primo, dicit eorum conatum. Secundo, ponit impedimentum eis superueniens, ibi [Iþi infirmati sunt &c.] Circa pri- mun tria facit. Primo, præmitit præsumptuolum infultum. Se- cundo, peruerbum actum. Tertio, malignum effectum. Quan-

B B

Iaudis honorificabit me. Item laudem quam spiritus sanctus lo- quitur in nobis. Psal. 84. Audiam quid loquatur in me domi- nus deus. Item, in celo. Esa. 35. Gaudium & latitiam &c. Vel laudiam vocem laudis] id est Christi laudantis: & hoc erit in iudicio quando dicit. Esuri &c. March. 2. Sed Apocal. vlt.

A g [Hic ponit ratio quare hoc petit, & est duplex. Una est de præterito, quæ est rectitudi vita: vnde dicit [Pēs meus] id est affectus meus, vel processus meus [stetit in directo] Item de fu- turo proponit tibi semper seruire: vnde dicit [in ecclesi⁹ benedi- cam te domine] id est coram multis. Psal. 39. Annuntiavi iulti- tiam tuam in ecclē- sia magna. Et dicit pluraliter pp multi rūdinem particula- rum ecclēiarum, vt dicitur Apoc. 3.

¶ In fine mē. Et dicit pluraliter pp multi rūdinem particula- rum ecclēiarum, vt dicitur Apoc. 3.

a P S A L . XX VI.

a P S A L . XX VI.

a P S A L . XX VI.

cum ad primum dicit [Dum appropiant super me nocentes] id est habentes animum noncendi [super me] id est mihi se praferentes. Tre. 4. Fauci sunt hostes eius in capite, & que ante faciem &c. Quantum ad secundum ut scilicet grauitate affigant [ut edant carnes meas] id est carnalem vitam. Prou. 1. Deglutiamus eum sicut infernus viventem, & integrum. ipsi infirmati sunt, & ceciderunt. Mich. 3. Carnem populi comedunt, & uiuunt deuersum me. Si exurper excoiuauerunt. Vel ut lyre tenetur, confectio, vt sit fons [edant carnes] id est carnalitatem, & in habitu in domo do tes meas, quia quan

do mali persequuntur bonos aliud intendunt ipsi mali, siue ipsi perfecutores, scilicet offenditionem corporalem, & finis hoc est prima expeditio. Aliud intendit Deus hoc peccatum, scilicet purgationem ab omni carnalitate, & sic secunda expositio. Et hoc modo dicit apostolus Gal. 5. Qui Christi sunt eum non sibi crucifixurunt cum vitiis & concupiscentiis. Quantu[m] ad tertium dicit [Qui tribulant me iniicii] Psalm. 12. Qui tribulat me exultabunt si motus fuerit [ipsi infirmari sunt] quia non valuebant impleto propostrum [& ceciderunt] quia supererunt, & aborti. Hier. 20. D[omi]n[u]s meus est tamq[ue] bellator fortis, idcirco quod persequuntur me eadē & infirmi erunt [Si consistant]

b. H[oc] debet habere securitatem in duabus, Primo, in preparatio ne malorum, in coram passione, ibi [Exurgam] Dicit ergo. Dominus sic est illuminatio mea, quia iniicii cadunt coram me. Glo [Si consistant aduersum me castra] Castra sunt ubi steterunt milites [non timebit cor meum] Quandiu homo est in castis non pugnat, sed disponit & confidit ad pugnandum. Per castra intelliguntur confilia & coniurationes malorum, contra aliquem. R[ec]g. 19. Angelus domini percussit calta Asyriam. Exo. 14. Factum est in vigilia matutina, & ecce ascendit dominus super castra & percussit &c. [non timebit cor meum] quia dominus mecum est. Iob. 17. Pone me iuxta te, & cuiusvis manus pugnet contra me. Sed si exurgat aduersum me praeium] id est si iam inuidant me, & praelient contra me quāmis sint multi [in hoc ego sperabo] quia te dicitur 1. Mac. 3. Non in multitudine exercitus victoria belli, sed de calo fortudo est. Est enim consuetudo amicorum iuare amicos, cum impugnatur ab hostibus. Psal. 33. Consolations tuae latificauerunt animam meam. [Vnam petui]

c. Supra psalmus posuit fiduciam ex oratione conceperam. Hic autem ponit desiderium, quod ex hac fiducia oritur. Et circa hoc duo facit. Primo, proponit desiderium. Secundo, causam desiderii assignat, ibi. [Quoniam abscondit me] Circa primū tria facit. Primo, describit qualiter desiderii. Secundo, ipsam rediderat, ibi [vt inhabitem] Tertio, intentionem finis, ibi I [vt videam voluntatem] Desiderii ergo qualitas in duobus consistit, scilicet in uitare, & sollicitare & vtrumque pertinet ad perfectionem desiderii. Perfectio enim desiderii dependet ex perfectione cause sua, scilicet amoris, qui quando est perfectus, pri mo, congregat in unum omnes vires & mouet in amorem. Congregat in unum omnes vires & mouet in amorem. Res autem ponderosa sine vacillatione tendit ad h[oc], sed non sic res nō est bene p[ro]dero, sed diuinus amor facit uolum hominem in deum tendere sine vacillatione. Psal. 72. Quid enim mihi est in celo & a te quid volu super terram? Greg. Vis amoris studium multiplicat inquisitionem. Hoc fecit Anna prophetissa, quae non cedebat de templo ieiunis & orationibus seruies die ac nocte. Et ideo dicitur Luc. 10. Porro vnum est necessarium: vnde dicit [Vnam petui] id est vnam rem, vel vnam petitionem 3. Reg. 2. Vnam petitionem parvum ego deprecor a te, ne confundas faciem meam. Secundo, sollicitat cum sic fecit simulus & ignis, amor. Can. 8. Lampades eius lampades ignis 2. Cor. 9. Charitas dei virgo res. Vnde dicit [hanc requiram] Ies. 21. Si queritis quārite. Matt. 7. Quārite & inuenietis. Consequenter ponitur res petita: vnde dicit [vt inhabitem in domo domini] Dominus domini spiritualis est duplex; & tercia est materialis scilicet ecclesia, in qua morari salutiferum est. Gen. 28. Non est hic aliud nisi dominus dei & porta cali Nam in ea excitatur animus hominis ad deuotionem. Dominus spiritualis dei est ecclesia militans 1. Tim. 3. Ut scias quomodo oporteat te conuersari in domo dei qua est ecclesia dei viu, columna & fundamentum veritatis. Alia est ecclesia triumphans 2. Cor. 5. Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod aedificationem ex deo habemus domum non manifastam, sed aeternam in celis. De utraque ergo potest hoc intelligi, quia hac domus via est ad illam & porta eius. Psal. 117. Hoc porta domini iusti intrabunt per eam. Et ideo deside

randum est habitare in hac domo, scilicet ecclesia. Et hoc omnibus diebus vite mea] id est vique in finem. Psal. 131. Hac res mea in seculum seculi, hic habitabo quoniam elegi eam.

Habitat autem quis in domo Dei per fidem, & charitatem, & conformitatem honorum operum. Psal. 67. Qui habitare facis sicut infernus vivens vnius moris in domo. mini omnibus diebus vite mea. Et laudabile est, & semper in ea habitet & non separaret ab ea. Separatur autem homo ab ecclesia per peccatum, per excommunicationem, & per istimam, vel heresim. Qui ergo vique in finem habitat in ea, id est in ista ecclesia, habitabit in illa in perpetuum. Psal. 83. Beati qui habitant in domo tua domine, tunc & sequentur ponitur intentio: scilicet [vt videam &c.] Et ponit duo: quia [vt videam voluntatem & vitem templum eius] Alia litera habet [vt con tempor habitationem] Hieron. habet [vt est merces] finis August. Ioan. 17. Hac est vita eterna ut cognoscant &c. Tria sunt in illa visione desideranda, quae naturaliter homo desiderat videre. Primo, pulchritudo. Summa pulchritudo est in ipso deo, quia pulchritudo in formositate consistit, deus autem est ipsa forma intormans omnia, id est secundum vnam literam [vt videam delectationem domini] 1. Sap. 13. Si specie delectati deputantur, sciant quanto his dominator corum speciosior est. Speciei enim generator, haec omnia constituit. Secundo, delectabilis, & fugere tristitia, & ideo secunda litera habet [vt contemplaverit delectationem domini] id est bonitatem dei, in qua est summa delectatio. Psal. 1. Delectationes in dextera tua vbia in finem. Tertio, dispositio rerum. Vnde multum est delectabilis scire, tunciam omnium rerum, quae in mundo sunt. & ideo videre dispositionem diuinae prouidentiae est maxime delectabile. Ideo dicit [vt videam voluntatem domini] rationem a deo volunt & dispositam. Rom. 12. Proberis quae sit voluntas dei bona, beneplacens & perfecta. Hac autem habemus in vita ista imperfecte & per fidem, in futura autem domo habemus perfecte vbi sunt sancti contemplantes deum facie ad faciem 2. Cor. 3. Nos autem regulata facie gloriam domini contemplantes &c. Sancti ergo qui sunt in patria, dirigunt contemplationem in ipsum deum, & etiam in his qua sunt ad ipsum deum ordinata. Et ideo dicit [vt vitem eius] id est frequenter videam templum, id est humanitatem Christi. Ioan. 2. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Vel [vt videam] Iste videam ipsum ordinationem ecclesie 1. Corin. 3. Templum dei sanctum est, quod estis vos. Item, dispositio in totius mundi: ideo in psalmo hebreo habetur [& diluculo] id est diluculum vel maneam. Psal. 5. Mane altabo tibi [Quoniam] d. H[oc] significat ratio desiderii habitandi in domo dei, quia dicit: quare tantum petis habitare in domo dei? Ratio est ex beneficio percepis. Et circa hor, duo facit. Quia primo, ponit ipsa beneficia. Secundo, addit recompensationem, ibi [Circuiu] Circa primum, duo facit. Primo, ponit beneficium protectionis a malo. Secundo, beneficium promotionis in bonam, ibi [In petra exaltauit me] Circa primum, duo facit. Primo, proponit beneficium. Secundo, eius necessitatem ostendit, ibi [in die malorum] Dicit ergo. Quare petis habitare in domo domini? ideo s. [quia abscondit me in tabernaculo suo] Et secundum literam 1. Reg. 24, quando David fugit ad tutu[m] loca Engaddi & abscondit se ibi. Vnde loquitur ex persona fugientis & latentis in aliquo loco. Ad iterum. Tabernaculum erat locus in quo orantes diuino auxilio protegebantur, & maxime in sancta sanctorum, vbi erat propitiatorium, & sic vocabat tabernaculum ipsum dei de confessione, sicut in psalmo 90. dicitur. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub penitus eius sperabis &c. Deut. 32. Expandit alas suas & aspergunt eos, atque portauit in humeris suis. Sed mystice tabernaculum potest dici humanitas aspergula, sive caro Christi in qua abscondit nos per fidem & spem. Col. 2. Abcondita est vita vestra in deo. Vel aliter tabernaculum dicitur rotundissimum ecclesia, & in utroque istorum abscondit homo iustus, quia in isto tabernaculo quadam latente sub manifestis latenter sunt inuisibilis & spiritualia vbi morantur boni. Malum autem morantur in exterioribus. Esa. 4. Tabernaculum erit in vmbra braculum dei ab astu. Sed quid contulit haec abscondit? immo necesse erat mihi [in die malorum] vel omnium illorum malorum quae tunc inveniuntur. Et simile est, quia quando hostes, vel tribulacio imminet illi soli salutabuntur, qui in ciuitate representantur in tribulatione illi pereunt, qui circa haec exteriora habent affectionem, qui facta tribulatione circa ista tales commoventur. Abscondit ergo ipse deus, vel Christus, vel mens iusti. Mat. 6. Pater tuus qui vides in abscondito reddet tibi [In petra]

e. H[oc]

f. H[oc] proponit aliud beneficium promotionis in bonum, & A. Terrio, vix suæ directiūm; ibi [Legem pone mihi domine] Circa primum ostendit, quod de re petita habet magnum desiderium, & intimum, & anxiūm, & afflictum. Intimum, quia [Tibi dixit cor meum] Aliquando homo aliquid petat ore, sed cor eius ad alia versatur. Marth. 7. Non omnis qui dicit mihi dicit.

Esa. 29. Populus hic

labiis ne henerat, & c. Sed quando petit, el ex intimo desiderio cordis, tunc ei deo accepta, sed tunc non os tantum sime cor petit 2. Re. 7. Inuenit seruus tuus cor suum ut oraret te oratione h[oc]. Psal.

118. Clamat in roto

corde. Anxiūm & quām dicit habens, cum dicit. Et quisque & c. Contingit alliquando quod desiderium est intimum & quietum & dulcum querit: sed quando est anxiū, tunc vere querit, unde dicit [Exquisitum te] id est frequenter & diligenter querit; Et hoc etiam ostendit & quidem desiderium, quia imaginatio non petit nisi pertinet ad exemplar, ad quod est factum. Vnde dicit [Exquisitum te facies mea] facies hominis interior est, in qua visus est interior, id est anima sua mens rationalis, & hoc scilicet facies mea que est facta ad imaginem tuam exquisitum te. Secundus, unde nō potest reformari & perfici nisi iungatur tibi dominus. Unde sicut qualibet res querit suam perfectionem, ita nō nostra querit deum. Et ostendit quod est afflictum, quia [Requiram], ut iterum & iterum queram, Esa. 21. Si queritis, quārite. Matth. 7. Quārite & inuenietis. Hoc est proprium diligenter, querere sibi rem dilectam. Et quid querit, ostendit cum dicit [Faciem tuam domine requiram] Hoc petebat Moyses. Exo. 33. Ostendit mihi faciem tuam. Et dominus non statim ostendit, sed dicit. Ostendam tibi omnem bonum. Luc. 10. Beati oculi qui vident quae vos videtis. Et ideo David non erat extra ipsum, sed adhuc querebat ubi alibi dicit. Ostende nobis faciem tua &c. Iob. 33. Deprecabitur deum suum, & placabilis erit, & videbit faciem eius in nihilo [Ne auertas]

i. H[oc] proponit triplicem petitionem. Et primo, petit non fraudaria, secundum, petit auerteri cauam per quam possit fraudari. Secundo, petit dirigi in via, ibi [Legem pone] Dicit ergo [Faciem tuam domine requiram] Et ideo [Ne auertas] facies tuam a me] quasi dicit: sicut auerteri homo ab homine, quando non vult eum audire. Sed aliter est in deo & in homine. Homo enim auertit faciem, mutatur. Ipsa deus autem immobilit est, sed dicit auertere faciem in quantum nos auerterimus & immutamus. Et per hoc quod in corde nostro fit aliquod ve lamen quo inepit redditum ad videndum faciem suam. Et ideo litera Hieronimus habet [Ne abscondas] Esa. 8. Expectabo dominum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat deo. Psal. 50. Sacrificium deo spiritus, acceptum de eis spiritu contrahibut. Et hoc exterius sacrificium ordinatur ad representandum illud: vnde Aug. dicit. Q[uo]d dico hoc exterius est ut representent animam tuum deo, sed quia in representatione per aliquam figuram, inter quae primaria tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeminent habere sacrificium laudis. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: vnde dicit [Immolam in tabernaculo eius hostiam] non pecorum, sed potius [hostiam vociferacionis] id est diuina laudis. Et hac vociferatio cantabo tibi scilicet canticum & laetitiam meam & restituendum opem. Ezecl. 1. Hic erat aspergillus splendoris: gyrum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat deo. Psal. 50. Sacrificium deo spiritus, acceptum de eis spiritu contrahibut. Et hoc exterius sacrificium ordinatur ad representandum illud: vnde Aug. dicit. Q[uo]d dico hoc exterius est ut representent animam tuum deo, sed quia in representatione per aliquam figuram, inter quae primaria tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeminent habere sacrificium laudis. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: vnde dicit [Immolam in tabernaculo eius hostiam] non pecorum, sed potius [hostiam vociferacionis] id est diuina laudis. Et hac vociferatio cantabo tibi scilicet canticum & laetitiam meam & restituendum opem. Ezecl. 1. Hic erat aspergillus splendoris: gyrum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat deo. Psal. 50. Sacrificium deo spiritus, acceptum de eis spiritu contrahibut. Et hoc exterius sacrificium ordinatur ad representandum illud: vnde Aug. dicit. Q[uo]d dico hoc exterius est ut representent animam tuum deo, sed quia in representatione per aliquam figuram, inter quae primaria tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeminent habere sacrificium laudis. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: vnde dicit [Immolam in tabernaculo eius hostiam] non pecorum, sed potius [hostiam vociferacionis] id est diuina laudis. Et hac vociferatio cantabo tibi scilicet canticum & laetitiam meam & restituendum opem. Ezecl. 1. Hic erat aspergillus splendoris: gyrum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat deo. Psal. 50. Sacrificium deo spiritus, acceptum de eis spiritu contrahibut. Et hoc exterius sacrificium ordinatur ad representandum illud: vnde Aug. dicit. Q[uo]d dico hoc exterius est ut representent animam tuum deo, sed quia in representatione per aliquam figuram, inter quae primaria tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeminent habere sacrificium laudis. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: vnde dicit [Immolam in tabernaculo eius hostiam] non pecorum, sed potius [hostiam vociferacionis] id est diuina laudis. Et hac vociferatio cantabo tibi scilicet canticum & laetitiam meam & restituendum opem. Ezecl. 1. Hic erat aspergillus splendoris: gyrum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat deo. Psal. 50. Sacrificium deo spiritus, acceptum de eis spiritu contrahibut. Et hoc exterius sacrificium ordinatur ad representandum illud: vnde Aug. dicit. Q[uo]d dico hoc exterius est ut representent animam tuum deo, sed quia in representatione per aliquam figuram, inter quae primaria tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeminent habere sacrificium laudis. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: vnde dicit [Immolam in tabernaculo eius hostiam] non pecorum, sed potius [hostiam vociferacionis] id est diuina laudis. Et hac vociferatio cantabo tibi scilicet canticum & laetitiam meam & restituendum opem. Ezecl. 1. Hic erat aspergillus splendoris: gyrum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat deo. Psal. 50. Sacrificium deo spiritus, acceptum de eis spiritu contrahibut. Et hoc exterius sacrificium ordinatur ad representandum illud: vnde Aug. dicit. Q[uo]d dico hoc exterius est ut representent animam tuum deo, sed quia in representatione per aliquam figuram, inter quae primaria tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeminent habere sacrificium laudis. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: vnde dicit [Immolam in tabernaculo eius hostiam] non pecorum, sed potius [hostiam vociferacionis] id est diuina laudis. Et hac vociferatio cantabo tibi scilicet canticum & laetitiam meam & restituendum opem. Ezecl. 1. Hic erat aspergillus splendoris: gyrum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat deo. Psal. 50. Sacrificium deo spiritus, acceptum de eis spiritu contrahibut. Et hoc exterius sacrificium ordinatur ad representandum illud: vnde Aug. dicit. Q[uo]d dico hoc exterius est ut representent animam tuum deo, sed quia in representatione per aliquam figuram, inter quae primaria tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeminent habere sacrificium laudis. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: vnde dicit [Immolam in tabernaculo eius hostiam] non pecorum, sed potius [hostiam vociferacionis] id est diuina laudis. Et hac vociferatio cantabo tibi scilicet canticum & laetitiam meam & restituendum opem. Ezecl. 1. Hic erat aspergillus splendoris: gyrum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat deo. Psal. 50. Sacrificium deo spiritus, acceptum de eis spiritu contrahibut. Et hoc exterius sacrificium ordinatur ad representandum illud: vnde Aug. dicit. Q[uo]d dico hoc exterius est ut representent animam tuum deo, sed quia in representatione per aliquam figuram, inter quae primaria tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeminent habere sacrificium laudis. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: vnde dicit [Immolam in tabernaculo eius hostiam] non pecorum, sed potius [hostiam vociferacionis] id est diuina laudis. Et hac vociferatio cantabo tibi scilicet canticum & laetitiam meam & restituendum opem. Ezecl. 1. Hic erat aspergillus splendoris: gyrum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat deo. Psal. 50. Sacrificium deo spiritus, acceptum de eis spiritu contrahibut. Et hoc exterius sacrificium ordinatur ad representandum illud: vnde Aug. dicit. Q[uo]d dico hoc exterius est ut representent animam tuum deo, sed quia in representatione per aliquam figuram, inter quae primaria tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeminent habere sacrificium laudis. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: vnde dicit [Immolam in tabernaculo eius hostiam] non pecorum, sed potius [hostiam vociferacionis] id est diuina laudis. Et hac vociferatio cantabo tibi scilicet canticum & laetitiam meam & restituendum opem. Ezecl. 1. Hic erat aspergillus splendoris: gyrum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat deo. Psal. 50. Sacrificium deo spiritus, acceptum de eis spiritu contrahibut. Et hoc exterius sacrificium ordinatur ad representandum illud: vnde Aug. dicit. Q[uo]d dico hoc exterius est ut representent animam tuum deo, sed quia in representatione per aliquam figuram, inter quae primaria tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeminent habere sacrificium laudis. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: vnde dicit [Immolam in tabernaculo eius hostiam] non pecorum, sed potius [hostiam vociferacionis] id est diuina laudis. Et hac vociferatio cantabo tibi scilicet canticum & laetitiam meam & restituendum opem. Ezecl. 1. Hic erat aspergillus splendoris: gyrum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat deo. Psal. 50. Sacrificium deo spiritus, acceptum de eis spiritu contrahibut. Et hoc exterius sacrificium ordinatur ad representandum illud: vnde Aug. dicit. Q[uo]d dico hoc exterius est ut representent animam tuum deo, sed quia in representatione per aliquam figuram, inter quae primaria tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeminent habere sacrificium laudis. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: vnde dicit [Immolam in tabernaculo eius hostiam] non pecorum, sed potius [hostiam vociferacionis] id est diuina laudis. Et hac vociferatio cantabo tibi scilicet canticum & laetitiam meam & restituendum opem. Ezecl. 1. Hic erat aspergillus splendoris: gyrum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat deo. Psal. 50. Sacrificium deo spiritus, acceptum de eis spiritu contrahibut. Et hoc exterius sacrificium ordinatur ad representandum illud: vnde Aug. dicit. Q[uo]d dico hoc exterius est ut representent animam tuum deo, sed quia in representatione per aliquam figuram, inter quae primaria tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeminent habere sacrificium laudis. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: vnde dicit [Immolam in tabernaculo eius hostiam] non pecorum, sed potius [hostiam vociferacionis] id est diuina laudis. Et hac vociferatio cantabo tibi scilicet canticum & laetitiam meam & restituendum opem. Ezecl. 1. Hic erat aspergillus splendoris: gyrum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat deo. Psal. 50. Sacrificium deo spiritus, acceptum de eis spiritu contrahibut. Et hoc exterius sacrificium ordinatur ad representandum illud: vnde Aug. dicit. Q[uo]d dico hoc exterius est ut representent animam tuum deo, sed quia in representatione per aliquam figuram, inter quae primaria tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeminent habere sacrificium laudis. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: vnde dicit [Immolam in tabernaculo eius hostiam] non pecorum, sed potius [hostiam vociferacionis] id est diuina laudis. Et hac vociferatio cantabo tibi scilicet canticum & laetitiam meam & restituendum opem. Ezecl. 1. Hic erat aspergillus splendoris: gyrum [& immolam] Et autem duplex sacrificium: scilicet interius quo

IN DAVIDEM

et in omnibus alis defectibus. [Ne despicias me] Et sic primo, ponit defectum humani auxilii. Secundo, ponit auxilium diuinum. Hæc litera legitur dupliciter. Vno modo de David ad literam sicut habetur in historia. Reg. 16. quando fuit David vñ etus, Ipsi presentavit maiores filios. Dominus autem elegit David, quia Samuel peditum est eum. Vel potest legi in persona viri qui, quia ad literam operantur in domino deficit omne humanaum auxilium. Iob. 16. Derelinquerunt me propinquæ mei, & qui me nouerunt oblitus sunt mei. Eccl. 5. Circumcisio erat ad adiutorium hominum & non erat. Sed dominus hunc assumpsit, & assumit cura sua, & hoc melius est. Psal. 64. Beatus sum elegisti & assumisti &c. Mystice autem [pater meus] id est Adam & mater mea id est Eva [dereliquerunt me] id est defensione me exposuerunt per peccatum. Vel [pater meus] id est diabolus, quia pater metus fuit in statu peccati [dereliquit me] quia non habet pectora in me [Mater mea] Babylon [dereliquerunt me] id est contempnerunt me. Et hoc quia [dominus assumpsit me] Legem]

1. **[Supra psal. posuit duas petitiones.]** Prima, fuit de duine facie prospœcta. Secunda, de diuina protectione auxilio. Hic autem ponit [lum petitionem de directione viae sua]. Et circa hoc, ponit [lum petitionem de directione viae sua]. Et circa hoc, duo facit. Primo, ponit petitionem. Secundo, ostendit necessitatem, ibi [Propter inimicos] Circa primum, duo facit. Primo, ponit legis petitionem. Secundo, petit directionem in his qui sunt legi, ibi [Et dirige] Dixerat supra [Vnam &c.] & quia quid hoc sit explicatis, scilicet uidere faciem tuam. Et quia ad hanc visionem cum sit ardua peruenitur, quadam ardua uia, per quam nullus vadit sine auxilio dei, petit illud titulum. Psalm. 83. Beatus vir cuius est auxilium abs te, quia ibunt de virtute invictum. Quia vero qui per viam ignotam vadit indigeret dulcore, petit eum dicens [Legem pone mihi domine in via tua] quasi dicat. Imitari mihi alcedere per viam, quia peto, ut ponas mihi legem. Lex est regula agendorum. In hac via procedit per actus virtutum, & ideo necessaria est lex, quæ est regula actuum humanaorum, quasi regulam qualiter ambulet. Hier. habet sic [Illuxit mihi dominus viam] Pro. 6. Mandat lucerna est, & lex, lux. Dare legem est illustrare. Sed quodq[ue] scit aliquis in iniurias quid sit hendū, sed non scit in particulari principiis propter seductores. Et contra hoc peti dicens. [Dirige me in semita recta] Esa. 26. Semita iusti recta est, rectus callis iusti ad ambulandum. Et hoc [propter inimicos meos] Hæc est causa quare peto dirigiri, in semita recta. Quia ille qui scit viam, & via est recta, securus incedit si non inueniat aduersarium, sed quando inimicum, vel aduersarium suum invenit, indiget protectione & directione. Plam. 14. In via hac quia ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Ipsi inimici nostri sunt concupiscentia carnis, prava desideria, gæmores, praui homines, sive peccatores, qui obstat in via cuncti ad deum [Ne tradideris]

2. **[Hic exponit quod dictum est, & duo dicit.]** Primo, petit liberari ab inimicorum periculo. Secundo, ostendit se inimicos habere, ibi [Quoniam insurrexerunt] Dicit ergo [Ne tradideris] in animis tribulantibus me] quasi dicat. Sic peto dirigiri in via, quod non incidam in posticarem inimicorum. Et non dicit in manus, sed in animis id est in voluntates. Sed contingit, q[uod] sancti traduntur in manus inimicorum, quia Terra data est in manus impi, ut dicitur Iob. 9. Sed non in animis, quia voluntates eorum est ut trahantur ad malum, sed deus hoc non permittit. Eccl. 18. Si pratess animæ tuae concupiscentias tuas, faciet te in gaudium inimicorum tuis [Quoniam insurrexerunt] Hic ostendit se habere inimicos. Et primo, ponit eorum constum. Secundo, eorum defectum. Dico [Propter inimicos] & hoc, [Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui] Hæc verba exponunt tripliciter: historicæ, allegorice, & moraliter: historicæ, quia ad literam aliqui mali testes falluntur contra David, scilicet Doct. Idemus qui accusauit sacerdotem & David: & alii. Allegorice de Christo cōtra quem iniqui testes accusantes eum insurrexerunt. Matth. 26. Nouissime uenerunt &c. Moraliter, quia contra unumquemque iustum falsi testes, quandoque sunt falsi doctores, sua doctrina conāntes a recta via alios declinare. Esa. 5. Vnde qui dicunt malum bonum & bonum malum. Item adulatores dicuntur testes falsi. Esa. 3. Popule meus, qui te beatum di-

cunt, ipsi te decipiunt. Pro. 19. Testis falsus non erit impunitus [& mentita est &c.] Hic ponit eorum defectum: hæc verba secundum quod hic ponit, tripliciter intelligi possunt. Vno modo sic. Dicitur aliquis loqui sibi, quando solus intelligit verba sua, sed quando alii, non i. Cor. 14. Qui loquitur lingua, sibi & Deo loquitur, non hominibus: & sic est sensus. Sunt falsi testes, & loquuntur mendacium, & per fraudem, sed iniquitas eorum mentita est sibi, quasi dicat. Non acquiesceret eis. Vel mentira est iniurias sibi, id est sui damno, quia ex mendacio quod fecerat ipse, in curerunt malum. Esa. 27. Qui laqueum alias ponit peribit in illo, ut [mentita est] quis non peruererit ad effectum de hoc, quod proposuerunt factio[n]i me expousuerunt per peccatum. Vel [pater meus] id est diabolus, quia pater metus fuit in statu peccati [dereliquit me] quia non habet pectora in me [Mater mea] Babylon [dereliquerunt me] id est contempnerunt me. Et hoc quia [dominus assumpsit me] Legem]

3. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

PSAL. IPSI DAVID

X X V I I .

[A] D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

4. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

5. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

6. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

7. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

8. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

9. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

10. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

11. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

12. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

13. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

14. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

15. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

16. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

17. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

18. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

19. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

20. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

21. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

22. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

23. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

24. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

25. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

26. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

27. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

28. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

29. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

30. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

31. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

32. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

33. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

34. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

35. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

36. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

37. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

38. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

39. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

40. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

41. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

42. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

43. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

44. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

45. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

46. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

47. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

48. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

49. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

50. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

51. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

52. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

53. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

54. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

55. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

56. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

57. **[Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us]]** D te Domine clamabo, de me us ne fileas a me: ne quan do taceas me, & assimila bor descendantibus in lacum.

P S A L. XXVII.

33

Esa. 14. Veritatem infiniti detrahent in profundū lacu. Hier. 3. Lapla est in latum vita mea. Hictonymus habet [Ne te tacere assimiles]. Mystice autem in glo. ex persona Christi loquitur quod homo Christus clamet ne deseratur a deitate. Et dicit [Ne fileas] subtrahēdo mihi beneficium resurrectionis. [Et ne taceas] i. ne deserteras in paf-

sione. Alias effem si b. Exaudi domine vocem orationis alii hominib[us] minibus: & sic est sensus. Sunt falsi testes, & loquuntur mendacium, & per fraudem, sed iniquitas eorum mentita est sibi, quasi dicat. Non acquiesceret eis. Vel mentira est iniurias sibi, id est sui damno, quia ex mendacio quod fecerat ipse, in curerunt malum. Esa. 27.

c. Ne simul tradas me cum peccatoribus: & cum operantibus iniuritatem ne perdas me. Qui loquitur pacem cum proximo suo:

b.

IN DAVIDEM

clendum est nobis omnibus beneficiis. 2. Corint. 1. Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi: pater misericordiarum &c. Tob. duodecimo. Benedic deum celi: quia fecit nobiscum misericordiam suam. Et ideo dicit [Quoniam exaudiuit vocem de preicationis meae] id est deuotio[n]em orationis meae. Iacobi vlt.

Mul[ti] valet depre-

catio iusti assida.

g Dominus adiutor meus, & p-

rotector meus; & in ipso sperauit cor quo est exauditus, scilicet quia consecuta est auxilium dei.

Et circa hoc, facit tria. Primo, ponit

beneficiu[m] diuinu[m] auxiliu[m]. Secundo, meritoriu[m] beneficu[m], ibi [Et in ipso sperauit cor meum]. Ter-

tio, effectu[m] beneficu[m], ibi [Et reforu-

rui] homo indiget diuino auxilio ad duo, ad bene agendum, & quod liberetur a mai-

lis, & quod promouere potest.

Quantum ad primum dicit [Dominus adiutor meus] Ioa. quinto decimo. Sine me nihil potest facere. Esa. quinquagesimo. Dominus deus auxiliator meus. Quantum ad secundum dicit [Et protector meus] & pro-

tektor a malis, sicut fons protegens hominem ab exterioribus tellis. Esa. quadragesimo nono. Sub umbra manus sua protexit me. Psalm. 63. Protexit me deus a conuento malignan-

sium. Sed quo merito me defendis? Numquid meo Non. Sed non alio nisi, quia [In ipso sperauit cor meum] quasi ex ini-

mo affectu non erubet. Et ideo [Adiutor sum] Esa. quadragesimo. Qui fuerant in domino mutabunt fortitudinem. Hac autem omnia pollunt referat ad Christum in quaenam vi, deus omnes ipse iuvat &

protectis simili cum patre. In quantum homo est iuvatus & pro-

tektus a patre. Et sequitur [In ipso] Effectus auxili iuntur hic quantum ad duo. Primo, quantum ad carnem. Secundo,

quancum ad animam. Vnde dicit [Et floruit] Iuuentus hominu[m] comparatur flor[i]: quia sicut flos est praeagiunum fructus, ita iuuentus hominis est praeagiunum vita futura. Psalm. 89. Mane si- cut herba transierat. Tunc ergo caro refloret, quando antiqua iuuenescit, q[uod] homo in tristitia vi, iuuenescit. Et sequitur h[oc] iuuenescit, sed in caro Christi floruit, tunc honestatis & incorruptionis. In primo h[oc] floruit, caro eius per innocentie puritatem, sed peccato iniquitatem. Sed in Christo refloruit in resurrectione. Fuit enim de Spiritu sancto sine peccato concepita. Esa. vindem-

cimo. Flos de radice eius ascensit. Item in primo statu natura humana floruit: quia erat incorruptibilis, sed per peccatum est subiecta corruptioni. Romantorum octauo. Corpus per pecca-

tum mortuum est. Sed Christus refloruit in resurrectione. Can-

primo. Est lectulus noster floridus est. Quantum ad animam

dicit [Et ex voluntate mea confitebor illi] Anima, quandiu est in peccato habet voluntatem a deo auferam & ad temporalia conuersam, sed quando per conuersione[m] reparatur, runc con-

vertitur ad deum voluntas eius, & confitetur deum laudando ipsum. Vel si dicatur hoc de Christo, refertur ad membra sua, scilicet fideles. Psalm. 53. Voluntarie sacrificabo tibi & confitebor nomini tuo domine, quoniam bonus est [Dominus]

b Hic agit gratias pro beneficiis populi. Et primo ponit bene-

ficiam exhibita. Secundo, petit ea continuari, ibi [Saluum fac populum tuum] Eadem beneficia que sunt sibi facta cum di-

cit [Dominus adiutor meus &c.] dicit facta esse in populo cum dicit. [Dominus fortitudo] Populi Iudeorum per melioriam a Philisteis. Et Christus est fortitudo populi eius liberati per eum a peccato. Esa. duodecimo. Fortitudo mea dominus, & factus eius est mihi in salutem. Psalm. 142. Protectar meus & in ipso sperauit. Et hic est protector salvationis, id est protectus eos, qui saluati sunt per Christum. Atque, quarto. Non est aliud nomen sub celo, in quo oporteat nos salvos fieri. Christus ergo protegit nos in presenti, ut non cadamus in peccatum. Et ideo, [Saluationis] id est predilectionis ad salutem proteget in futuro, liberando ab omni malo. Apoc. septimo. Non erunt neque sicut amplius, neque cadet super illos sol, neque villes astus &c. [Saluum]

i Hic ostendit continuationem, beneficiorum sive salutis. Et primo, ponit salutem. Secundo, modum, ibi [Benedic] Dicit ergo. O [domine] tu qui es protector meus! Saluum fac popu-

lum tuum] id est rogo ut ad salutem eos perducas. Ioan. decimo. Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serues eos a malo. Esa. 25. Saluatus est Israel in domino salute eterna.

Consequenter ponit modum peruenienti ad salutem ad quam

perueniatur requiruntur tria: scilicet donum gratiae, gubernatio, & spirituale profectus. Quantum ad primum dicit [Et be- nedictio haereditati tuae] id est confirma dona eius. Proverb. 10. Be-

neditio domini super caput iusti. Et dicit [haereditatis] quia ele-

cti sunt haereditas. Psalm. 32. Beata gens cuius est &c. Quantum

ad secundum dicit.

[Et rego eos] quia est cum gratia necessaria est gubernatio.

Proverb. 11. Vbi non

est gubernator, po-

pulus corruebit. Quā-

tum ad tertium di-

cit [Et exalte eos] id est promoue per

profectum [Vt que in

eternum] tribus

modis potest intelligi. Primo, in intelle-

citu quanto eleuatur

ad manifesta cogni-

tionem veritatis. Esa. 52. Ecce intelligere seruus meus, & exalta-

bitur. Secundo, in affectu quando non cupit carnalia, sed spiri-

tualia Desideria habens dissolui & esse cum Christo. Philip. 3.

quoniam remouerat ab hac vita ad vitam glorie. Esa. 56. Su-

stollam te super altitudinem nubium & cibato te &c.

a P S A L . X X V I I I .

IN CONSUMATONE

T A B E R N A C U L I

P S A L . XXVII .

Afferte domino filii dei.

b [Afferte domino filios

arietum.

c [Afferte domino gloriam & ho-

norem, afferte domino gloria no-

mini eius: adorate dominum in

eternum.

P S A L . XXVIII .

Soli deo honor & gloria. [Adorate dominum] hic manifestat spirituale sacrificium. Et primo, ostendit quomodo debemus ei gloriam. Secundo, quomodo debemus sibi honorem. Dicit ergo quod ipse deus est gloriolus, & ideo debemus sibi gloriam.

Vnde dicit [Afferte domino gloriam nomine eius] ipse in se glo-

riosus est, sed nomen eius debet in nobis

gloriolus esse, id est cum gratia necessaria est gubernatio.

Proverb. 11. Vbi non

est gubernator, po-

pulus corruebit. Quā-

tum ad tertium di-

cit [Et exalte eos] id est promoue per

profactum [Vt que in

eternum] tribus

modis potest intelligi. Primo, in intelle-

citu quanto eleuatur

ad manifesta cogni-

tionem veritatis. Esa. 52. Ecce intelligere seruus meus, & exalta-

bitur. Secundo, in affectu quando non cupit carnalia, sed spiri-

tualia Desideria habens dissolui & esse cum Christo. Philip. 3.

quoniam remouerat ab hac vita ad vitam glorie. Esa. 56. Su-

stollam te super altitudinem nubium & cibato te &c.

a P S A L . X X V I I I .

c Vox domini super aquas; Deus ma-

iestatis intonuit: dominus super

aquas multas. Vox domini in vir-

tute: vox domini in magnificetia.

d [Vox domini constringentis ce-

ders: & constringet dominus ce-

ders Libani.

B e Et comminet eas tamquam

vitalium Libani: & dilectus quem

admodum filii unicornium.

f [Vox domini intercedentis flâ-

mam ignis, vox domini concuti-

tionis desertum: & commouebit

dominus desertum Cades. Vox do-

minis tantum super lu-

dos, sed super Gen-

tiles. Esa. 49. Dedi te in lucem Gentium &c. Vel [super aquas] ba-

ptismi: vnde ex tempore quo Christus baptizatus est, iste pala-

mus cantavat. [Vox domini in virtute] super psalmus secundum

mysticum intellectum tenet mysterium conuersationis Iudeorum & gentium. Hic autem ponit beneficium temporalium donorum.

Hic ponit diuina beneficia. Et primo, praeterita. Secun-

do, futura ibi [Dominus diluuium &c. Circa primum, du-

cat. Primo, in umeris beneficia praefixa. Secundo, concludit

gratiarum actionem, ibi [& in templo eius] Praefixa beneficia

possunt exponi figuraliter & mystice. Figuraliter quidem, & sic

in prima parte ponit duo beneficia praefixa, scilicet in exito: & se

condo, post exitum de eo, ibi [Vox domini constringentis]. Et

primo, commemorat beneficium educationis de Aegypto. Secun-

do, futura ibi [Dominus diluuium &c. Circa primum

admirabilem ad quadam ardua: si-

do, manifast illud. Dicit ergo [Vox] id est imperium [domi-

nii] sicut [super aquas] maris iudei, ut dicatur. Exod. decimo-

quarto. Et magnificat hoc tripliciter. Primo, ex parte autho-

ritatis [Deus maiestatis] Qui scilicet est ipsa maiestas. Esaia. 6.

Plena erat omnis terra maiestatis eius [Intonuit] qui cum cle-

uerat Moyse manus, flauit ventus. Et hunc flauum dicit [Intonuit]

qui contrarium ex commotione vencorum fit. Item,

ex parte materie: quia sciauit non parua aqua, sed multa,

scilicet maris. Esaia. 41. Numquid non sciauit mare? Sapien-

zia. 10. Transtera eos per aquam nimiam. Item ex parte effe-

ctus ex hoc, quod fuit magna virtus in hoc quod delecti inimici

eos. Exod. quindecimo. Dextera tua domine percussit mitem

Propter quod dicitur [Vox domini in virtute] Item, alius

effectus est magnificencia: vnde dicit [Vox domini in magnifi-

cencia] quia fecit transire per siccum mare: vnde sequitur ibi-

dem scilicet Exo. 15. Magnificus in sanctitate, terribilis atque

laudabilis &c. [Vox domini constringentis cedros: & constringe-

re] id est virtus imperii diuinorum super omnes superbos. Esa. 14. Deinde est ad

inferos superbiam tua [& comminet cedros Libani] id est vox do-

mini super arrogantes & superbos comminuendo sua potentia:

qua omnes reges per hoc conuersi sunt ad Christum: & finaliter

super cedros Libani, quia maiores Iudeorum conuersi sunt, sicut

pater de Nichodemo. Ioan. 3. Item. [Et comminet eos tam-

quam vitalium]

d Consequenter commemorat beneficia praefixa, post transi-

tum. Et hoc potest dupliciter intelligi. Primo, per renovi-

ationem a malo. Secundo per collationem bonorum, ibi [Vox do-

mini concuentis] Circa primum, duo facit. Primo, pour-

IN DAVIDEM

Idest destruentis [Flammam ignis] Consequenter commemo-
rat beneficia quae promouet in bono. Et ponit tria. Primo, be-
neficia multiplicacionis populi. Secundo, nutritionis parvulo-
rum. Tertio, ducatus per desertum. Litera Hieronymi habet.
[Vox domini parturientis desertum] Sic legitur in Iosue. Nullus eorum q. exierunt

de Aegypto & vene-
runt in desertum in-
trauerunt terram, p-
missionis, nisi Iosue
& Caleph: vt patet.
Numer. 14. Sed oēs
qui intrauerunt in
eām nati sunt in de-
ferto. Et ideo cō-
memorat hoc beneficiū
populo suo in pace.
quōd populus non
est extinctus. Va-

de dicit [Vox domini parturientis] idest parturire facientis,
& specialiter desertum Cades: quia quantum ad intentionem
Moyse fuit, quod statim exentes de Aegypto intrarent ter-
ram promissionis & venirent in Cades. Vnde miserunt ex-
ploratores & illi distulerunt, & timuerunt intrare: & pro-
pter illud peccatum omnes mortui sunt. Et quia ex illo dimis-
erunt intrare, ideo in hoc deserto omnes mortui sunt. Vel se-
cundum literam nostram [vox domini conuenientis desertum]
idest communiciad generationem per desertum Cades. [Vox
domini preparantis ceruos] Hieronymus habet. [Obstre-
ticis ceruos] Hebreus habet [preparantis mulos] Cerui in desertis
manant. Et quia filii Israhel quadraginta annis fuerunt in de-
serto, ideo dicuntur cerui. Psalm. 17. Statut pedes meos tam-
quam ceruorum q. qui mulieres haberunt opporenitatem pa-
riendi & enutriendi [Et reuelabit condens] vel fatus, quia
ducatur ei proficit per columnam ignis per nossem: & nubis
per diem. Ps. 135. Transduxit populum suum per desertum.
Mythic in hoc quod dicit. [Vox domini configurans] signat
donum fortitudinis. Et ponit hic exclusionē peccati concupis-
cētē cum dicit [Vox domini intercedens flammam ignis] scilicet
concupiscentia. Sapientia. 6. Concupiscentia sapientiae deduc-
cit ad ignem per perniciem. Et haec nutrit alia mala: de hac prima
Iohann, secundo. Omne quod est in mundo, aut est concupis-
centia oculorum &c. Et haec conlumit. Iob. 31. Ignis est visus ad
consumptionem deuorum. Basilius exponit sic [Vox domini
intercedens flammam ignis] quia in die iudicii virtute divina
ignis dividetur, quia ardor sine luce erit in igne insuoluente re-
probus. Ignis splendens sine ardore erit ad gloriam electorum.
Et hoc quod hic dicit, pertinet ad donum confitit. [Vox domi-
ni concuientis desertum] His ponit exclusionē duplicitis infi-
delitaris, scilicet Gentilium & Iudeorum. Quantum ad pri-
mum dicit. [Vox domini concuientis desertum] idest gentem
ad fidem commouit conuertendo eam. Esa. 54. Multi filii
deserte idest populi gentilium magis quam eius quia habet virum,
idest synagoge. Quantum ad secundum dicit [Desertum Ca-
des] quod interpretatur sanctum legis: quia Iudei sanctificati
per legem conuertentur in fine mundi. Esa. primo. Ter-
ra nostra deferit &c. Et hoc pertinet ad donum intellectus. Co-
sequenter commemorat beneficium quod pertinet ad promotionem
in bonis. Et primo, ponit collationem sapientiae. Secun-
do, eius actum. Dicit ergo. [Vox domini preparantis ceruos]
idest sanctos & perfectos viros quia sicut cerui repulsi: veneno-
sa, ita sancti repellunt omne peccatum. Et sicut cerui per
spinas incedunt sine laetione, ita sancti per vanitatem mundi si-
ne delectatione. Genes. penul. Neptalmi ceruus emissus, dans
eloqua pulchritudinis. Et isti preparantur per deum, non per
se: & ipse deus [reuelabit] eis [condensa]. Id est ea quia alii sunt
abconditi. March. vndeclimo. Reuelabit et parvulus. Et hoc
pertinet ad donum sapientiae. Consequenter concludit gratia-
rum actionem pro predictis beneficiis dicens. [In templo eius
omnes dicent gloriam. Psalm. 148. Juuenes & virginis, senes
cum iunioribus &c. Alia litera habet [Omnis dicit] vel lo-
guntur gloriam] Verum est quod quilibet habet dona communi-
tia: & etiam spiritualia. Et pro hoc speciali dono quilibet di-
cet gloriam. Eccles. ultimum. Danti, nihilo iustitiam, dabo glo-
riam [Dominus]

h. [Hic agit de beneficiis speratis. Et primo, commemorat
potentiam benefactoris. Secundo, ponit sperata beneficia, ibi
[Dominus virtutem populo suo dabit] In hebreo habetur.
Dominus diluvio sedet] Et hoc habet planum sensum, quasi
dicat. Verum est quia hoc fecit populo Iraeli. Namquid non
eiudem potestatis aliquando fuit? Immo a principio mundi

iudicia eius manifesta fuerunt. Et commemorat unum mani-
festum q. ex iudicio pro peccato hominum induxit diluvium. Et
sedebit dominus rex in eternum] Iudicans scilicet populos in
exitate, Hieronymus habet. [Dominus diluvium inhabitat]
vel inhabitare facit. Diluvio inundante, terra evacuata est
ab habitatoribus. Po-

stea iterū inhabitat
facit terram diffi-
cilem cuncte per mul-
tiplicationem homi-
num mystice potest
tripliciter legi. Vno
modo, vt diluvium
sit quasi accusatio
appositus ad hoc in-
finitum [inhabita-
re] quia in arca
Nostri soli illi habita-
verunt diluvium: & sic per archā Noe signatur ecclesia, &
sancti qui sunt in ea securi habitant diluvium tribulationum.
Alio modo, econtra, quasi diluvium inhabitat in templo suo.
Diluvium est mundum: & carnales homines mundi. Nahū pri-
mo. In diluvio præterente consumationem faciet. Hoc ergo
diluvio faciet inhabitare in templo suo quando conuentur,
[& sedebit rex in eternum] ut supra expostum est. Alio modo
diluvium inhabitat, id est aquas baptismales, quas ipse inhab-
bit per effectum gratiae. Consequenter commemorat benefi-
cia sperata: & primo, pertinientia ad progressum. Secundo, ad
finem. Quantum ad primum dicit [Dominus virtutem popu-
lo suo dabit] per quam possint proficere. Esa. quadragesimo.
Qui ad lapso virtutem, & his qui non sunt fortitudine &c.
Quantum ad secundum dicit [Dominus benedicit populo suo
in pace. Esa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis,
in tabernaculis fiducie, in quiete opulentia.

PSAL CANTICI IN DE-
DICATI O N E D O M U S
x x i x .

Xaltabo te domine, quo-
niam suscepisti me; nec de-
lectasti inimicos meos su-
G per me.

de dicit [Vox domini parturientis] idest parturire facientis,
& specialiter desertum Cades: quia quantum ad intentionem
Moyse fuit, quod statim exentes de Aegypto intrarent ter-
ram promissionis & venirent in Cades. Vnde miserunt ex-
ploratores & illi distulerunt, & timuerunt intrare: & pro-
pter illud peccatum omnes mortui sunt. Et quia ex illo dimis-
erunt intrare, ideo in hoc deserto omnes mortui sunt. Vel se-
cundum literam nostram [vox domini conuenientis desertum]
idest communiciad generationem per desertum Cades. [Vox
domini preparantis ceruos] Hieronymus habet. [Obstre-
ticis ceruos] Hebreus habet [preparantis mulos] Cerui in desertis
manant. Et quia filii Israhel quadraginta annis fuerunt in de-
serto, ideo dicuntur cerui. Psalm. 17. Statut pedes meos tam-
quam ceruorum q. qui mulieres haberunt opporenitatem pa-
riendi & enutriendi [Et reuelabit condens] vel fatus, quia
ducatur ei proficit per columnam ignis per nossem: & nubis
per diem. Ps. 135. Transduxit populum suum per desertum.
Mythic in hoc quod dicit. [Vox domini configurans] signat
donum fortitudinis. Et ponit hic exclusionē peccati concupis-
cētē cum dicit [Vox domini intercedens flammam ignis] scilicet
concupiscentia. Sapientia. 6. Concupiscentia sapientiae deduc-
cit ad ignem per perniciem. Et haec nutrit alia mala: de hac prima
Iohann, secundo. Omne quod est in mundo, aut est concupis-
centia oculorum &c. Et haec conlumit. Iob. 31. Ignis est visus ad
consumptionem deuorum. Basilius exponit sic [Vox domini
intercedens flammam ignis] quia ardor sine luce erit in igne insuoluente re-
probus. Ignis splendens sine ardore erit ad gloriam electorum.
Et hoc quod hic dicit, pertinet ad donum confitit. [Vox domi-
ni concuientis desertum] His ponit exclusionē duplicitis infi-
delitaris, scilicet Gentilium & Iudeorum. Quantum ad pri-
mum dicit. [Vox domini concuientis desertum] idest gentem
ad fidem commouit conuertendo eam. Esa. 54. Multi filii
deserte idest populi gentilium magis quam eius quia habet virum,
idest synagoge. Quantum ad secundum dicit [Desertum Ca-
des] quod interpretatur sanctum legis: quia Iudei sanctificati
per legem conuertentur in fine mundi. Esa. primo. Ter-
ra nostra deferit &c. Et hoc pertinet ad donum intellectus. Co-
sequenter commemorat beneficium quod pertinet ad promotionem
in bonis. Et primo, ponit collationem sapientiae. Secun-
do, eius actum. Dicit ergo. [Vox domini preparantis ceruos]
idest sanctos & perfectos viros quia sicut cerui repulsi: veneno-
sa, ita sancti repellunt omne peccatum. Et sicut cerui per
spinas incedunt sine laetione, ita sancti per vanitatem mundi si-
ne delectatione. Genes. penul. Neptalmi ceruus emissus, dans
eloqua pulchritudinis. Et isti preparantur per deum, non per
se: & ipse deus [reuelabit] eis [condensa]. Id est ea quia alii sunt
abconditi. March. vndeclimo. Reuelabit et parvulus. Et hoc
pertinet ad donum sapientiae. Consequenter concludit gratia-
rum actionem pro predictis beneficiis dicens. [In templo eius
omnes dicent gloriam. Psalm. 148. Juuenes & virginis, senes
cum iunioribus &c. Alia litera habet [Omnis dicit] vel lo-
guntur gloriam] Verum est quod quilibet habet dona communi-
tia: & etiam spiritualia. Et pro hoc speciali dono quilibet di-
cet gloriam. Eccles. ultimum. Danti, nihilo iustitiam, dabo glo-
riam [Dominus]

P S A L . XXXIX.

In precedenti psalmo hortatus est propheta alios ad gratia-
rum actiones. Hic autem ipse gratias agit. Titulus [psal-
mus cantici in dedicatione domus David] sicut supra dictum
est, psalmus cantici dicuntur, quando prius cantabatur, & post
sequebatur psalmus, quasi prius sequens canticum. Sed legi-
mus quod David domum Dei non dedicauit, quia prohibi-
tus fuit per Nathan a domino secundi Regum septimo. Sed hic
non dicitur domus domini, sed David. Legitur secundi Regum,
quinto, quod post mortem Saulis cepit Hierusalem, & ibi fecit
domum suam. Et constitutum est, quod quando quis intrat do-
mum, facit solennitatem. Et posset dici quod tunc iste psalmus
cantatus fuit ad David quando primo, intravit domum
Iacob in nouam ut inhabet ibi. Tamen melius intelligi-
tur quod conferatur ad mysterium domus David idest Christi,
qui est ecclesia caput & corpus. Et haec eadem dicuntur taberna-
culum. Supra dictum est [pro confutatione tabernaculi] hic au-
tem [in dedicatione domus] Tabernaculum est militantium:
& sic præsens ecclesia dicitur tabernaculum. Apocal. vigesimo
primo. Ecce tabernaculum dei cum hominibus &c. Domus est
quiescentium, sic ecclesia expectat quietem patria. Psalm. 121.
In domum domini ibimus. Vtque haec habet constructionem
qua fuit in ordinatione sue incarnationis: & dedicationem, que
fuit in resurrectione, quando corpus Christi induxit est gloria
immortalitatis. Super corpus Christi continue construitur: &
per conuersationem fidelium dedicatur, quando erit in gloria.
Psalmus iste dividitur in duas partes. In prima, in generali com-
memorat beneficia pro quibus gratias agit. Secundo, in specia-
li, ibi [Ego autem dixi] Circa primum, duo facit. Primo.
agit gratias de propriis beneficiis. Secundo, inuitat alios ad
gratias agendas de communibus, ibi [Psallite domino sancti eius].
K per conuersationem fidelium dedicatur, quando erit in gloria.
Psalmus iste dividitur in duas partes. In prima, in generali com-
memorat beneficia pro quibus gratias agit. Secundo, in specia-
li, ibi [Ego autem dixi] Circa primum, duo facit. Primo.
agit gratias de propriis beneficiis. Secundo, inuitat alios ad
gratias agendas de communibus, ibi [Psallite domino sancti eius].

Circa secundum, facit. Primo, ostendit qui sunt gratias
deo debent. Secundo, de quo, ibi. [Confitemini] Dicit ergo
[Psallite] Ecce qualiter psalmus cantici, [Psallite] in qua
sancti: quia Eccl. 15. Non est specia fons in ore peccato-
ris. Apocal. 19. Laudem dicit deo nostro omnes sancti eius.
Sed de quo? [Confitemini] Gratias agendo [memoriae sanctitatis
eius] Vno modo [memoriae] potest intelligi, quia deus memori-
est nostri. Hierem. 2. Recordatus sum tui &c. Et dicit [sanctitas
eius] Er dupliciter potest intelligi: vel quia haec memoria
prouenit ex sanctitate, id est ex misericordi & bonitate sua. Le-
vit. 11. Sancti effete, quia ego sanctus sum: vel quia menor
est nostri ut sanctificet nos. Leur. 11. Ego dominus qui sancti-
ficco vos. Alio modo [memoriae] scilicet nostre, quia nos re-
cordamus sanctitatis dei, quasi dicat. Confitemini commemo-
randu[m] sanctitatem eius. Esa. 63. Miserationum domini recorda-
bos. Secundo, cum dicit [Quoniam ira]

P S A L . XXIX.

A sperum] Dicit ergo. [Quoniam ira &c.] Misericordia dei non
est sine futu[m]: ideo ponit Primo, iustitiam. Secundo, mis-
ericordiam. Iustitiam, cum dicit. [Quoniam ira] hic ira acci-
pitur per effectum ira, id est pro vindicta, indignatio vero non
pro comminatione ira in deo, sed pro iustitia dei, secundum quam
detefatur impium:

& vita in voluntate eius. Ad ve-
gat. Sapient. 14. Similiter odio sunt
deo ipsius & iepetas eius, quasi dicat.

e. [Ego autem dixi in abundantia
mea: non mouebor in eternum. Domine in volunta-
tē tua, prestatisti pec-
cata in ira, id est vin-
dicta. Hieronymus plausus [Quoniam
ad momentum est
ira eius] quasi dicat:

f. Sicut ab initio erat
crucifix. Vah qui destruit templum dei &c. Itē, etiam
vici in iustitiam, & latenter super eos. Iob. trigesimo
Derident me iuniores tempore, nunc in eorumātum versu-
sum, & factus sum in proverbiū eis. Sed dicendum, quod si ad
horam Iudicii de Christo gauiſ sunt, non ramen finaliter: quia
Christo resurgente nomen eius magis inualuit. Mich. septimo.
Ne latetis iniuria mea: quia cedit &c. Deinde cum dicit.
[Domine deus meus]

b. [Domine deus meus clamaui
tias eius anima tua, ad te, & sanasti me. Domine edu-
xiſt in gaudi-
um inimicis eius. Sed certum est quod
Saluasti me a descenditibus in
lucum.

c. [Psallite domino sancti eius: &
confitemini memoriae sanctitatis
de eo. De Christo eius. Autem
autem non est alii. Match. 1. Psallite
dei in voluntate tua, prestatisti
decori meo virtutem. Autem
stati faciem tuā a me: & factus sum
vigilante primo. In

d. [Quoniam ira in dignatione eius. Ad
vegat. Sapient. 14. Similiter odio sunt
deo ipsius & iepetas eius, quasi dicat.

e. [Ego autem dixi in abundantia
mea: non mouebor in eternum. Domine in volunta-
tē tua, prestatisti pec-
cata in ira, id est vin-
dicta. Hieronymus plausus [Quoniam
ad momentum est
ira eius] quasi dicat:

f. Sicut ab initio erat
crucifix. Vah qui destruit templum dei &c. Itē, etiam
vici in iustitiam, & latenter super eos. Iob. trigesimo
Derident me iuniores tempore, nunc in eorumātum versu-
sum, & factus sum in proverbiū eis. Sed dicendum, quod si ad
horam Iudicii de Christo gauiſ sunt, non ramen finaliter: quia
Christo resurgente nomen eius magis inualuit. Mich. septimo.
Ne latetis iniuria mea: quia cedit &c. Deinde cum dicit.
[Domine deus meus]

b. [Olent quodlibet liberat sicut. Et primo a malis interiori-
bus. Secundo, ab exterioribus, ibi [Domine eduxisti] Malum
interius est inimicitas, vel corporalis, vel spiritualis. Hæc du-
pontur etiā in David & in nobis, sed in Christo non nisi cor-
poralis proper passibilitate: & ideo dicit [clamaui] scilicet
David Psal. 102. Ad dominum cum tribularet clamavi. Item
Christus clamauit: si in quantum deus fit exauditor. Hebrewo
xv. 5. Cum clamore valido & lacrymatis &c. Sequitur [& san-
asti me] Dixit quia ab utrue infinitate, Christum vero san-
auit a corporali solu passibilitate. Consequenter dicit se esse li-
beratum ad exterioribus malis [Domine eduxisti] Et primo,
ab imminentibus. Secundo, ab illis qui subdit ad vesperum demorabitur] quasi dicat: in bre-
vi tempore dominus a tristitia ducit ad consolacionē: quia si ali-
quis tristis sit vesper, mane erit latus. Triplex autem ratio affi-
gnari potest, quare vesperi tristitia insit & mane latitia. Una
est exterioris di positionis: quia vesperi principium est tenebra-
rum, quæ contristant, mane vero lucis quæ latitatis: unde ca-
vi latentes cantant. Tobias quinto. Quale gaudium mihi erit in tenebris sedeo, & lumen celi non video? Secun-
do, ex interiori, mane est hora sanguinis: quia homo disponitur
ad gaudium. Vespere est hora melancolie, quia homo disponit
ad tristitiam. Tertio, ex natura somni. Somnus enim est
quies animalium: unde tristitia per somnum quietatur. Mysti-
ca litera est plana: quia [Ad vesperum] dominica sepulcra
fuit tristitia, quia adhuc fideles flebant mortem Christi. Sed
[ad matutinum] propter nuncium resurrectoris [latitatis] Si
potest intellegi de David: quia non erat eructus de inferno quan-
do hunc psalmum fecit. Potest tamen intelligi de eo secundum
metaphoram, quasi liberatus sit a mortali periculo. Sed ad lite-
ram intelligitur de Christo, cuius anima educta est de inferno a
deo. Psal. 15. Ne derelinquas animam meam in inferno. Item
conuenit illis, qui per Christum resuscitati sunt. Zach. 9. Tu
autem in sanguine testamenti qui, resuscitasti victimas de lacu in quo
non erat aqua. Secundo, dicit se præseruacum a mortali per-
iculo cum subdit[saluisti me a descendantibus in lacum] Ad literam
lacu accipitur pro concenitate. Mos enim fuit antiquitus
quod sepe libebant in profundis concavitatibus [saluisti me] D
aut [a descendantibus in lacum] quasi dicat. Libeiffi me a pe-
culis mortis. Sed de Christo exponit optime, quia per lacum
intelligitur damnatio eterna: quia licet Christus descendat in
infernum, non tam illuc descendat tamq[ue] ad damnationē, sed
ve liberetur eos qui erat in lacu, q. d. dedisti mihi ut non affini-
ter descendantibus in lacum]. I' famus 75. Factus sum fuit ho-
mo fine adiutorio inter mortuos liber. Vel [in lacum] id est in
peccatum, immunit enim fuit a peccato. Deinde cum dicit.
[Psallite domino sancti eius &c.]

c. [Inducit alios, Primo, ad gratiarum actionem. Secundo,
commemorat beneficia, ibi. [Quoniam ira in dignatione
eius] ybi duo facit: quia Primo, ostendit qui sunt gratias
deo debent. Secundo, de quo, ibi. [Confitemini] Dicit ergo

[Psallite] Ecce qualiter psalmus cantici, [Psallite] in qua
sancti: quia Eccl. 15. Non est specia fons in ore peccato-
ris. Apocal. 19. Laudem dicit deo nostro omnes sancti eius. E
Sed de quo? [Confitemini] Gratias agendo [memoriae sanctitatis
eius] Vno modo [memoriae] potest intelligi, quia deus memori-
est nostri. Hierem. 2. Recordatus sum tui &c. Et dicit [sanctitas
eius] Er dupliciter potest intelligi: vel quia haec memoria
prouenit ex sanctitate, id est ex misericordi & bonitate sua. Le-
vit. 11. Sancti effete, quia ego sanctus sum: vel quia menor
est nostri ut sanctificet nos. Leur. 11. Ego dominus qui sancti-
ficco vos. Alio modo [memoriae] scilicet nostre, quia nos re-

IN DAVIDEM

Spiritu habemus hunc decorum in vasibus sicutibus. **2.** Corinthio. 4. **L**ucæ vltim. Sedete in civitate, donec induamini virtute ex altero. Et ideo dicitur [præficiuntur deo] meo virtutem] sed in voluntate mea. Romanorum. 9. Cuius vult miseretur. Et hoc probat per effectum: quia quando auertisti faciem tuam] perit. Dicitur autem deus auertere faciem suam. **f.** Ad te domine clamabo: & ad ab homine, ut eum deum meum deprecabor. non videat, vel videtur ab eo. **g.** Quae utilitas in sanguine meo: dum descendit in corruptionem. Videbat autem omnes simplici visio[n]e & notitia: sed quodlibet visione misericordia. **P**sal. 70. Respic in me & miserere mei. [Avertisti ergo faciem tuam a me ne mei misericordias. Et statim factus sum confunditus] Vel spiritualiter incidendo in peccatum, vel temporaliter in aduersitatem. Vel [auertisti faciem tuam ne] videaris [a me]. Et hoc videtur sonare litera Hieronymi. In aduersis quibuscumque fortitudine hominis est habere oculos ad deum. **P**sal. 77. Memor fui dei, & delectatus sum. Avertisti ergo non videarem [et factus sum confunditus]. Sed si exponatur de Christo tunc in hoc. [Ego dixi] non quidem propter sum puto, sed scientia certitudine [in abundantia mea] id est virtutum & gratiarum. Ioann. 1. Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnguenti a patre non mouebatur] a voluntate dei. Ioan. 8. Qua placita sunt ei, facio tempore. Et hoc, quia [præficiuntur deo] meo virtutem] feliciter faciendo miracula & restituendi aduersarios. Romanorum. 1. Prædestinatus est filius dei in virtute. Et hoc patet: quia quando auertisti faciem tuam a me] in passione. **P**sal. 21. Deus deus meus quare me dereliquisti [factus sum confunditus] non in ratione, sed in sensualitate. Io. 12. Nunc anima mea turbata est [Ad te] **f.** Consequenter recurrat ad orationem cum dicit [Ad te domine clamabo] Et primo, ponit rationem. Secundo, assignat rationem, ibi [Quae utilitas] Tertio, ostendit orationis exauditionem, ibi [Audiebat dominus] Circa primum, duo facit. Quia primo, orat pro amotione mali. Secundo, pro afflictione boni, ibi [et ad deum meum deprecabor] dicit ergo [Ad te domine clamabo] vi clamor intelligitur oratio quia ad remotionem mali, in Christo passionis, in peccatore peccati, in homine aduersitatis [& ad deum meum deprecabor]. Deprecatio est proper bonum dandum Christo, gloriæ, peccatori gratiam, honoris afflito prosperitatem. Vel clamor referatur ad afflictionem cordis, deprecatio ad afflictionem orationis. Iac. vlt. Multum valet deprecatio iusti assida. Deinde cum dicit [Quae utilitas in sanguine] **g.** Dupliciter assignat. Et primo, in universalis. Secundo, in speciali, ibi [Numquid confitebitur]. Dicit ergo [Quae utilitas] si de Christo exponitur. In sanguine Christi maxima fuit utilitas. Mat. 26. Pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Sed si cito resuscitatus non fuisset, sed eius resurrectione sufficeret dilata vltus ad finem mundi, nullæ utilitas fuisset in eo, vel & si corpus eius fuisset totaliter purificatum. Sed numquid sufficeret passio ad salutem? Sic. Sed si hoc non fuisset, scilicet, quod non surrexisset, & cito, non fuisset credita eius diuinitas: & sic homines non fuissent utilitatem consecuti. In speciali ostendit, dicens [Numquid confitebitur tibi?] dupliciter dicitur puluis. Vno modo, puluis peccatorum intelligitur. **P**sal. 1. Tamquam puluis quem proicit ventus a facie terræ per mortem Christi peccatores, qui puluis sunt ad bona post resurrectionem peruenient, ut scilicet conferuentur peccata sua. Act. 2. His auditus compuncti sunt corde &c. Et ideo dicit [Numquid confitebitur tibi puluis?] scilicet peccator: si descendam in corporacionem purificationis, quia dicas? Non. Aliud bonum est confessio veritatis fidei. Vnde fuit annunciat veritatem tuam] **V**el numquid puluis resolutus ex corpore, modo erit materia, ut per apostolos confiteantur tibi populi veritatem, vel ipsi apostoli veritatem tuam? Si exponatur de homine, tunc sic [Numquid confitebitur?] id est si moriar non potero te laudare. Tertio, cum dicit [Audiebat dominus] **h.** Ostendit orationem exauditionem. Et primo, ponitur exauditione. Secundo, exauditionis modus, ibi [& misertus] Tertio, fractus [ut cancer] Dicit ergo [Audiebat dominus &c.] Dixerat supra [clamabo] Hic autem dicit se exauditum [Audiebat enim dominus] quia exaudiuit. Esa. penultim. Erigitne antequam claret ego exaudiens, adhuc illis loquentibus ego audiam. Ioan.

P S A L . X X X .

SVL PRA enarravit propheta tribulationes, beneficia dei, orationem suam, fiduciam, & graciæ actionem: hic autem exponit totum ordinem spei liberacionis. Titulus [In finem, psalmus David pro extasi] Hieronymus non habet pro extasi nec hebrei: & forte septuaginta addiderunt, propter hoc quod dicitur infra. [In excusâ] Extasis enim grecæ latine dicitur extensus: qui est mentis, quoniam scilicet homo ponitur extra se. Et hoc dupliciter contingit: vel quia a superioribus allicitur, vel quia ab inferioribus depellitur. Animus ergo hominis se restringit extra se, dicitur vel allectus a supernis per contemplationem & amorem: quia diuinus amor ut dicit Dionylius quartus cap. de di. nom. extasis facit, quia facit eum vivere non sua sed dei vita. Galat. 2. Vtio ego iam non ego, vivi vero in me Christus: vel impugnatus, vel territus ab inferiori: vnde quando timet sit extra se. Act. 3. Repleti sunt stupore & extasi. Et si cur vult glof, hoc modo hic accipitur extasis. Agitur enim hic de tribulatione Christi in passione: vnde Christus in cruce pendens ait. In manus tuas &c. **L**ucæ 23. Et de tribulationibus ecclesiæ: & hoc sub figura eorum quæ contigeruntur David: vel intelligent verba psalmi huius quasi ab una persona prolatæ: quia caput corpus & membra, sunt una persona: vnde Christus loquitur pro se & pro corpore suo. Esa. 61. Quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatum monilibus suis: quia Christus & ecclesia sunt una persona. **P**salmus iste dividitur in duas partes: quia, primo, premitit orationem. Secundo, ponit exauditionem, ibi. [Quia magna multitudine dulcedinis] Sed quia oso nescit spei. Primo, pmitit spem & fons. Sed oso gemitus virtus, rōtem, scilicet speret & ore tibi [Quia fortitudine] **Circa**

P S A L . XXX.

36

Circa primum, duo facit. Primo enim præmitit spem. Secundus, subiungit rationem, ibi [In iustitia tua libera me] Circa spem, duo facit. Primo, ponit spem relicitudinem. Secundo, certitudinem sue firmatatem, ibi [non confundar in æternum] Dicit ergo [In te domine speravi] **H**ier. 17. dicitur. Maledictus homo qui confidit in homine &c. Et ideo nō possit spes esse regula in homine, sed in deo. **E**ccl. 2. Qui timet deum, sperat in illum &c. Et dicit hoc ex persona Christi & ecclesie. **C**ontra. Spes non habet locum in comprehensione: Christus planum habuit in tempore passionis in se: quia Christus est anima mea &c. Matth. 26. Et in suis. Ioannis. 16. Quia plorabit & flebitis &c. Hunc planum convertit in gaudium resurrectionis. Quantum ad se. **P**sal. 20. Domine in virtute tua letabitur rex, scilicet Christus. Quantum ad tuos: quia Gaudi sunt disciplini viso domino. Ioan. 20. Secundo, ostendit communio facta de malis ad bona, quantum ad exteriora: quia [concidisti] Sacrus est pannus auferens, & inponit renibus tempore tristitia: & fit de pilis caprarum. Sic factus est caro Christi, in quod habet similitudinem carnis peccati. Capra enim & hædi peccatores significant: quia pro peccatis ferebantur, ut habetur in glof. [concidisti faciem meum] id est sciendi permisisti clavis & lancea, & refutasti mihi immortalitatem: & ideo dicit [circumdatum] Vel de qualibet usculo potest intelligi planum communiatum in gaudium. Ioannis. 16. Tristitia vestra vertetur in gaudium. **T**ob. 3. Post lamentationem & fletum exultatione infundis. Deinde cum dicit [Vt] Ponit fructus exauditionis. Fructus autem est gloria dei: & quod cedat ad gloriam dei, duplice potest intelligi, vel de gloria resurrectionis Christi, vel de gloria sanctorum: vnde dicit [gloria mea] milii data in resurrectione, vel danda sanctis in patria [Canticus tibi] id est sic tibi mea laus. Ioan. 17. Ut filius tuus clarificet te: & hoc sit in perpetuum: vnde dicit [Dominus deus noster] confortebat tibi. **P**sal. 83. Beati qui habitabunt in domo tua: in secula seculorum laudabunt te.

b. In iustitia tua libera me. Inclinatio ad me aurem tuam: accelerata vt eruas me. Esto mihi in deum protectorum, & in dominum refugij, vt saluum me facias.

c. Quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu, & propter non men tuu deduces me, & entruies me. Educes me de laqueo hoc, quæ abscondierunt mihi: quoniam tu es protector meus.

d. In manus tuas commendo spiritum meum: redemisti me domine deus veritatis. Odisti obseruantes vanitates, supererue. **e.** Ego aut in dñō speravi: exultabor, & labor in misericordia tua. **f.** Quoniam respexit humilitatem meam: saluasti de necessitatibus animalium mea. Nec conclusisti me in manibus inimici: & statuisti in loco spatio pedes meos.

g. Prorumpit tertio in subitam orationem. Et circa hoc duo facit. Primo, recomen-
dans se domino. Secundus, commemorans diuinum beneficium, vel habitu, vel mox secutum, ibi redemi-
sti &c. Dicit ergo, quantum ad prius, [In manus &c.] Quid carius est in homine spiritum est: & qui timet in via, quod carius habet commen-
dat ductori. Et ideo in vita ista periculo fa-
sa, spiritum meum
commendo tibi deo. Hoc fecit Christus in nostrum exemplum. Vnde in cruce dixit. In manus tuas &c. **T**im. 2. Scio cui cre-
didi &c. Ex persona ecclesie intelligitur, quasi dicat ecclesia capiti Christi. Tu dicas [In manus tuas commendo spiritum meū &c.] & ex hoc sequitur scilicet ex cruce redemptio nostra. Dicit autem [Deus veritatis] quia impletus quod promisit. Per compara-
tionem autem ad aduersarios, dicit [Odisti] quasi dicat: sic te habes ad me. Sed quomodo ad aduersarios? quia odis eos. & merito, quia [obseruant vanitates &c.] Illi, qui in rebus mundi spē habent & figunt. Et hoc [supererue] quia deficiunt. Sap. 5. Quid nobis profuit superbia &c. Item vanitates, auguria, vel somnia, vel pœna damnorum, & tales odiuntur a deo, quia sa-
cralegi & idolatriæ. **P**sal. 39. Beatus vir cuius est nomen domini &c. Ego autem
g. Supra rationem sue spes assignauit ex diuina conditione: hic autem assignat eam experimento diuinorum beneficiorum. Circa quod duo facit: quia [Primo, proponit spem. Secundo, eius effectum, ibi [Exultabo]] Dicit ergo. Deus odit malos [ego autem] qui non obseruant vanitates [speravi in solo deo] non in deo diuinarum. **t.** Tim. 6. Effectus spes est spiritualis letitiae. **R**o. 12. Spes gaudentis. Et ponit modum letitiae: quia [exulta-
bo & lababor] Est autem exultatio, gaudium per signa extero-
ra extra exiliens. Letitiae vero dicit interiore dilatatione cor-
dis. Exultatio ergo dicit magnitudinem gaudii; letitiae moderationem. Et præmitit exultationem, quia homines inflammantur amore dei in principio plus gaudent, & post moderate [Lætabor] non in iustitia mea, sed tua [Quoniam]
f. Hic commemora beneficium liberationis. Primo, libera-
tionem. Secundo, liberationis modum, ibi [Nec conclusisti] A duobus dicit se liberatum: ab aduersione, & a tribulacione. Pri-
mum oportuit honori. Secundum prosperitati. Quantum ad prium dicit [humilitatem] id est abiectionem, quasi dicat. Li-
cet tu altus sis in calis, tamē [res]pexit mihi in deum protectorem] vi mala non me ledunt. Esa. 49. In pharetra sua abscondebit me. Quantum ad secundum dicit [in domum refugii] & hoc est nomen domini. **P**rou. 18. Tarris fortissima nomen domini. Et ideo hic ait [vbi saluum me facias] Deinde cum dicit [Quoniam]
c. Ostendit quid moueret eum. Et primo, ad sperandum. Secun-
do, ad orandum, ibi [Misericordia mei domine, quoniam tribulor] Circa primum, duo facit: quia primo, moueret ad sperandum ex consideratione diuina conditionis. Secundo experimentum be-
neficiorum, ibi [Ego autem in domino speravi] Hac enim duo dant fiduciam. Conditionem autem dei ostendit duplizer. Pri-
mo, per comparationem ad nos. Secundo, per comparationem ad aduersarios, quia crant & aduersari, hostes, ibi [sodis] obser-
vant vanitates. Circa primum, tria facit. Primo enim ponit habitu-
dinem dei ad nos. Secundo, quid ex hoc speret, ibi [Et propter nomen tuum]. Tertio, in spem erexit prorumpit in orationem, ibi [In manus tuas] Scindum est autem, quod deus habet habitu-
dinem ad nos, quia est fortitudo nostra ad complendum omnia bona quæ per eum facimus. Exod. 15. Fortitudine mea & laus do-
minus &c. Item, quia refugium nostrum ad vitandum mala. **P**sal. 103. Petra scilicet deus refugium herinacis. Et ideo ait. Spero de te propter illa duo. Et quid speret ostendit ex persona viatoris, qui semper indiget dactore, procuratore, & defensore. Primum, pertinet ad viam, Secundum, ad vitam, Tertiū, ad salutem. Et ideo quantum ad prium dicit [Deduces] scilicet per viam salutis. Quantum ad secundum [& entrures] nu-
trimenti virtutum, & etiam corporali. **P**sal. 22. Dominus re-
git me & nihil mihi decit. Quantum ad tertium [educes me de laqueo] id est de fraudulentis infidia, quam mihi preparau-
erunt. **P**rouerb. 1. Veni nobiscum insidiemur &c. Psalm. 123. Laqueus contritus est. Et ratio est [quia tu es protector meus] quasi dicat. Ideo spero, quia ista facies mihi, quia tu es &c.
[In manus]
d. Prorumpit tertio in subitam orationem. Et circa hoc duo fa-
cit. Primo, recomen-
dans se domino. Secundus, commemorans diuinum beneficium, vel habitu, vel mox secutum, ibi redemi-
sti &c. Dicit ergo, quantum ad prius, [In manus &c.] Quid carius est in homine spiritum est: & qui timet in via, quod carius habet commen-
dat ductori. Et ideo in vita ista periculo fa-
sa, spiritum meum
commendo tibi deo. Hoc fecit Christus in nostrum exemplum. Vnde in cruce dixit. In manus tuas &c. **T**im. 2. Scio cui cre-
didi &c. Ex persona ecclesie intelligitur, quasi dicat ecclesia capiti Christi. Tu dicas [In manus tuas commendo spiritum meū &c.] & ex hoc sequitur scilicet ex cruce redemptio nostra. Dicit autem [Deus veritatis] quia impletus quod promisit. Per compara-
tionem autem ad aduersarios, dicit [Odisti] quasi dicat: sic te habes ad me. Sed quomodo ad aduersarios? quia odis eos. & merito, quia [obseruant vanitates &c.] Illi, qui in rebus mundi spē habent & figunt. Et hoc [supererue] quia deficiunt. Sap. 5. Quid nobis profuit superbia &c. Item vanitates, auguria, vel somnia, vel pœna damnorum, & tales odiuntur a deo, quia sa-
cralegi & idolatriæ. **P**sal. 39. Beatus vir cuius est nomen domini &c. Ego autem
g. Supra rationem sue spes assignauit ex diuina conditione: hic autem assignat eam experimento diuinorum beneficiorum. Circa quod duo facit: quia [Primo, proponit spem. Secundo, eius effectum, ibi [Exultabo]] Dicit ergo. Deus odit malos [ego autem] qui non obseruant vanitates [speravi in solo deo] non in deo diuinarum. **t.** Tim. 6. Effectus spes est spiritualis letitiae. **R**o. 12. Spes gaudentis. Et ponit modum letitiae: quia [exulta-
bo & lababor] Est autem exultatio, gaudium per signa extero-
ra extra exiliens. Letitiae vero dicit interiore dilatatione cor-
dis. Exultatio ergo dicit magnitudinem gaudii; letitiae moderationem. Et præmitit exultationem, quia homines inflammantur amore dei in principio plus gaudent, & post moderate [Lætabor] non in iustitia mea, sed tua [Quoniam]
f. Hic commemora beneficium liberationis. Primo, libera-
tionem. Secundo, liberationis modum, ibi [Nec conclusisti] A duobus dicit se liberatum: ab aduersione, & a tribulacione. Pri-
mum oportuit honori. Secundum prosperitati. Quantum ad prium dicit [humilitatem] id est abiectionem, quasi dicat. Li-
cet tu altus sis in calis, tamē [res]pexit mihi in deum protectorem] vi mala non me ledunt. Esa. 49. In pharetra sua abscondebit me. Quantum ad secundum dicit [in domum refugii] & hoc est nomen domini. **P**rou. 18. Tarris fortissima nomen domini. Et ideo hic ait [vbi saluum me facias] Deinde cum dicit [Quoniam]
c. Ostendit quid moueret eum. Et primo, ad sperandum. Secun-
do, ad orandum, ibi [Misericordia mei domine, quoniam tribulor] Circa primum, duo facit: quia primo, moueret ad sperandum ex consideratione diuina conditionis. Secundo experimentum be-
neficiorum, ibi [Ego autem in domino speravi] Hac enim duo dant fiduciam. Conditionem autem dei ostendit duplizer. Pri-
mo, per comparationem ad nos. Secundo, per comparationem ad aduersarios, quia crant & aduersari, hostes, ibi [sodis] obser-
vant vanitates. Circa primum, tria facit. Primo enim ponit habitu-
dinem dei ad nos. Secundo, quid ex hoc speret, ibi [Et propter nomen tuum]. Tertio, in spem erexit prorumpit in orationem, ibi [In manus tuas] Scindum est autem, quod deus habet habitu-
dinem ad nos, quia est fortitudo nostra ad complendum omnia bona quæ per eum facimus. Exod. 15. Fortitudine mea & laus do-
minus &c. Item, quia refugium nostrum ad vitandum mala. **P**sal. 103. Petra scilicet deus refugium herinacis. Et ideo ait. Spero de te propter illa duo. Et quid speret ostendit ex persona viatoris, qui semper indiget dactore, procuratore, & defensore. Primum, pertinet ad viam, Secundum, ad vitam, Tertiū, ad salutem. Et ideo quantum ad prium dicit [Deduces] scilicet per viam salutis. Quantum ad secundum [& entrures] nu-
trimenti virtutum, & etiam corporali. **P**sal. 22. Dominus re-
git me & nihil mihi decit. Quantum ad tertium [educes me de laqueo] id est de fraudulentis infidia, quam mihi preparau-
erunt. **P**rouerb. 1. Conclusi me apud iniquum &c.
g. Respondere. Verum est secundum intentionem inimici cre-
dientis hoc prævalere, sed non est verum simpliciter. Quantum ad secundum ai [statuisti &c.] id est in loco libero & amplio [pedes] id est affectus, quia ex nulla parte impeditur quia beneficiat. Propter viatorum quarto. Ducas te per seminas aquitatis, quas cum ingressus fueris non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum. Vel iste locus spaciose est vita æterna. Baruch tertio. O Israel quoniam magna est, dominus dei, &c. ubi statuerunt pedes nostri. **P**sal. 121. Stances erant pedes nostri & c. Deinde cum dicit. [Miserere mei domine, quo-
niam tribulor &c.]

Sed contra, Iob. 16. Conclusi me apud iniquum &c.
g. Respondere. Verum est secundum intentionem inimici cre-
dientis hoc prævalere, sed non est verum simpliciter. Quantum ad secundum ai [statuisti &c.] id est in loco libero & amplio [pedes] id est affectus, quia ex nulla parte impeditur quia beneficiat. Propter viatorum quarto. Ducas te per seminas aquitatis, quas cum ingressus fueris non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum. Vel iste locus spaciose est vita æterna. Baruch tertio. O Israel quoniam magna est, dominus dei, &c. ubi statuerunt pedes nostri. **P**sal. 121. Stances erant pedes nostri & c. Deinde cum dicit. [Miserere mei domine, quo-
niam tribulor &c.]

S. Tho. super psalm. David. E 4 g. Ratio-

g. Rationem orationis assignat duplex est. Primo, in generali praeoccidit orationem & eius causam. Secunde, prosequitur virum que in speciali, ibi [Conturbatus est] Circa primum, duo facit. Primo ponit petitionem in generali. Secundo causam petitionis, ibi [Misericere] Iudic. 8. Indulgentiam eius cum lachrymis postulemus. Et qua-

re sequentiam tribu-

lor. Psal. 118. Mul-

ti qui persequuntur

me & tribulant me.

Sed contra supra-

dicit. Saluisti de ne-

cissimis animam meam.

Respondeo Di-

videm, quod triplex

est in paupertate virtus

mea: & oīsa mea conurbata sunt.

Secundum dixerit

Sequitur [conur-

batus est]

Vbi exponit

in speciali, Pri-

mo, tribulationem.

Secundo, orationem,

ibi [Ego autem in te

speravi] Circa primum, duo facit: quia primo, quantum ad id quod est interius. Secundo, quod ad id quod est exterius, ibi [Quoniam defecit ad primū, tria ponit, focus, anima & venter, per quā, tō, voluntas & sensuātis, designantur: quando, s. hōe in tribulatore posito omnia ita commouentur]. Et ideo dicit [Focus] interior. Eph. 1. Illuminatos oculos cordis vestris [in ira] inimicorum perfequentium, vel deū punitient. Psal. 4. Conturbatus est a furore oculus meus. Ve[in ira] quia traeor contra malos. Hæc enim non exercitat oculū rationis, sicut facit ira per vitium, sed conurbat & obnubilat: quia non ita limpide videt. Anima mea quantum ad voluntatem: quia proprium est voluntatis mouere corpus, & voluntas mouet oīsa quæ in nobis sunt. Psal. 6. Anima mea turbata est [venter mens]. i. infirmus: & signat sensuātis. Hier. 4. Ventrem meum dolco. Vel [anima mea] referunt ad sensuātis, venter autem ad corpus, quæ dicat. Sensuātis turbata est & corpus. Vel referunt ad diuer- sa membra ecclésie. Nam [focus] adores [anima] prelati [vēter] alii sunt. Deinde cum dicit [Quoniam &c.]

h. Exponit tribulationem quantum ad exteriora. Tribulatio nāque expellit bonis presentis vita. Quæ tria sunt, scilicet delitiae carnis, diuitia, & honores. I. Ioan. 2. Omne quod est in mundo &c. Contra primum, ponit dolorem: contra secundum, paupertatem: & contra tertium, opprobrium. Secundum est, ibi [Infirmata] tertium vero, ibi [sive omnes inimicos] Circa primum, duo facit. Primo enim ponit dolorem. Secundo, eius signum, ibi [timor notis] Dicit ergo [tribulor] interius. & hec tribulatio venit ex interiori [Quoniam defecit in dolore vita mea] Vita continuo procedit ad defectum. Sap. 5. Continuo definiuntur esse. Poteſt ergo quia irritatur dicere [Vita mea defecit in dolore] Eccl. 38. A diuitia critici feltitare mors, vel vita spiritualis. Rom. 1. Iustus meus ex die viuit. Vel potest intelligi de vita, quia quis gaudet de bono aliorum. Cor. 17. Nunc gaudeo non quia tristes etis, sed quia confortati etis ad penitentiam. Et dolor caufat in eis defectum. vnde [& amici mei] id est duratio vita mea [in geminis] qui sunt signa doloris. De secundo, dicit [Infirmata &c.] Diuitia confirmant homines. Ecl. 7. Sicut protegit sapientia, hic protegit & pecunia. Et ideo paupertas refertur ad infirmitatem exteriorē. Sicut autem paupertas trahit sicutitate exteriorē, ita paupertas spiritualis, spiritualem [virtus], i. fortitudine corporalis q̄ est in nervis & ossibus, & iō subtili [suffia mea] qd. Oia in quibus fundatur fortitudine eius erat debilitas. Pla. 1. Denumeraerūt oīsa mea [Super] i. Propheta assignans suam exteriorē tribulationem propo- fuit dolore contra delitias, paupertatem contra diuitias. Hic autem opprobria, contra honores mundi. Circa quod, tria facit. Primo, ponit confusionem quam patitur. Secundo, inducit similitudinem [Factus sum tamquam vas] Tertio, probationem [Quoniam audiui] Circa primum, tria facit, secundum quod triplex gradus inveniuntur deficiētū alios. Quidam enim manifeste inferunt opprobria. Quidam eius societatem vitant. Quidam, qui omnino eius obliuiscuntur & hoc pertinet ad contemptum: quia nullus obliuiscitur eius, quod non contemnit. Primo ergo ponit primum & dicit [Super omnes inimicos &c.] Hier. habet [A pud omnes hostes meos factus sum opprobrium] viciniis meis nimis] quasi dicit. Nō solum inimici meis factus sum opprobrium, sed & viciniis. Et sunt verba Christi ex parte ecclēsiae. Vicini ecclēsiae sunt qui nondum sunt conuersi, sed proponeunt conuersi. Et dicit [Opprobrium] proper pœnam & proper culpam. Et quantum ad vitrumque exponitur vt dicat Christus

apud illos, qui debebant accedere. Et bene [Super omnes ini-

micos] quia turpior appetit vita eorum, quam infidelium.

Ezec. 5. Ita est Hie-

rusalem, in medio genitum posuit eam

&c. Item, idem 16.

Iustificati torores tuas i omibus abominacionib⁹ &c. Itē

quantum ad secundum nullus adiungit se ei, vnde dicit.

[timor notis] Id est

viciis qui timent ad me accedere. Vel proper pœnas quas pas-

tior, vel proper malam vitam malorum christianorum. Et si- gnatum huīus subdit. [Qui videbant me] id est qui considerabat hūi modi opprobria culpa & pœna: fugerunt a me foras quia noluerunt conuerteri. Iob. 6. Fratres mei pertransierunt quasi tor- res. Psalm. 87. Longe fecisti notos meos a me. Tertium est oblitio. Et hoc est quod ait [Oblivioni datus sum] Sed quia homo quantumcumque diligat aliquem post mortem tradit eum, obliuionis, ideo dicit [tamquam mortuus]. Psalm. 87. Sicut vul- nati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius. Hæc ad Christū referuntur in persona sua: quia factus est in op- probrium. Psal. 68. Properte [tutu] opprobrium: operat cōfusio faciem meam. Item timor: quia [fugerunt] discipuli. Item [obligioni datus] quia sperabamus quod ipse redempturus esset Israel. Luc. 24. Deinde adducit exemplum [Factus &c.] k. Factus sum tamquam vas perditum, id est inuile de quo nō curat. Hier. 1. Reddidit me quasi vas inane, absorbit me qua- si draco & c. Tertio, probationem. Et circa hoc, duo facit. Pri- mo enim inuidit contemptum. Secundo, perfectionem quam parit, ibi [In eo dum convenienti] Dicit ergo [factus sum op- probrium]: quia audiui vita operationem] a vita meis. Hier. 22. Audiui contumelias multorum &c. [in circuitu] Aug. Quantu- doque christiani peccant & infides non dicunt, hoc faciunt ma- li, sed hoc faciunt christiani. Et si religiosi peccant similiter. Et dicit [in circuitu] quia non intrant ad veritatem considerationem: quia tunc dicerent, hoc faciunt mali Christiani. Psalm. 11. In circu- itu ambulant. Consequenter cum dicit [In eo]

l. Oferit quomodo patitur persecutionem, & aggrauat ex-

duobus. Primo, ex multitudine perfequentium cum dicit [In

eo dum convenienti] id est vñanimitas [aduerit me] hoc

timendum est valde. Ecl. 16. A tribus timui cor meum: de-

laturam ciuitatis, collectionem populi, & calamitatem menda- cem &c. Ex crudelitate ipsorum, non ad leue conterunt, sed

ad occidendum: vnde faciunt animam meam] id est vitam [cō- filii sunt]. Hier. 18. Tu sis domine omne consilium eorum ad verbum me in mortem. Gen. penit. In consilio eorum non ve- nient anima mea [Ego]

m. Supra psalmus narravit mala quæ patiebatur, hic autem re-

fugium habet ad orationem. Et quia oratio vacua est nisi certa

spes inuitatur, id est præmit spem & subiungit orationem,

ibi [Eripe me de manu &c.] Circa primum duo facit. Primo, nō ponit spem. Secundo, assignat spem rationem, ibi [dixi deus meus]

Continuitatis est.

Non dicit simpliciter [Ego in te speravi]

sed [ego autem &c.] Glo. Aug. dicit. Confutat el, quod pue-

ri vocantur mammontreca, quia volunt diu fugere manus, sed

matres apponunt amaritudinem vt abhorrent. Vbera nostra,

quibus a domino lactamur, sunt prosperitas temporalium, & so-

latum amicorum. Quando videt deus, quod homines confidunt

nimiris in his & allieuntur ab his, subtrahit ea & ponit amari-

dine, vt ponant in solo deo spem suam. Sic illud aduentens dicit.

Audiui inquit vita operationem. Et ideo dicit [Ego autem &c.]

quasi dicat, omnibus aliis contradicentibus & pugnantibus ad-

uersum me, solum in te fuit spes mea. Hier. 17. Benedicetus vir, qui confidit in domino. Ratio spēi duplex assignatur. Vna,

ex cura & prouidentia dei. Alia, ex potestate eius. Confidit ergo in eo. Primo, quasi commissus diuinæ curæ, & a deo suscep-

ptus. Deus enim ex sua virtute curam haber viuētis. Sap. 21.

Nec enim aliis deus quam tu, cui cura est de omnibus.

Item eiusdem 14. Tu ergo pater cuncta gubernas prouidentia.

Vnde deus omnium, specialiter tamen aliquorum habet curam.

¶ Pet. vltim. Omnem solitudinem vestram prolientes in eum: quoniam ipsi cura est de vobis. Et ideo specialiter deus est eorum. Et ideo dicit [Speravi in te] quia deus meus es tu] Secūdo, ex potestate, quia nisi esset potens, deficeret spes. Sed non ita de deo sentit: vnde ait [in manibus tuis fortes meæ] id est omnia bona quæ mihi donantur, sicut in po-

testate tua. Ephe. 1. In quo & forte voca- ti sumus praedicta [Super omnes ini- micos] quia turpior appetit vita eorum, quam infidelium.

Ezec. 5. Ita est Hie- rusalem, in medio genitum posuit eam &c. Item, idem 16.

Iustificati torores tuas i omibus abominacionib⁹ &c. Itē

quantum ad secundum nullus adiungit se ei, vnde dicit.

[timor notis] Id est

viciis qui timent ad me accedere. Vel bene [Super omnes ini-

micos] quia turpior appetit vita eorum, quam infidelium.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

Illulta faciem tuam super seruum tuum, saluum me fac in misericordia tua: Domine non confundar, quoniam inuocani te.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

¶ Eripe me de manu inimicorum&: & a persequentibus me.

atio magis intelligendū est modū p̄ prænunciationis quām orationis, quasi dicas [Erubescat] Conformando voluntatem suam dī uina iustitia. Contra primū, tria ponit quæ in eis videntur: a in iudicio confundentur. Vnde dicit [Erubescat] O non iam di- cer. Mar. 23. Erubui & non dediſti mihi manducare &c. quo-

niam conscientia re- prehendet eos. Eſa. 1. Erubescit super or- tis quos elegarais in abuſione.

¶ Quæ loquuntur aduersus iu- stum iniquitatem: in superbia &

¶ Quæ magna multitudo dul- cedini tua Domine, quam abſco- disti timentibus te. Perfecisti eis,

¶ Erubescat impij, & deducatur in infernum] Psal. 48. Sicut oves in inferno politi sunt, noſtros depascet eos. Tertio obmutescit: vnde dicit [Mutat labia do- loſa] Psal. 106. Omnis iniqutus opilabit os suum.

¶ Sed contra Immo erunt loquuntur. Apoc. 16. Blasphemauerit deum &c. Item, ignemiscent. Sap. 5. Gementes p̄ angustia spiritus & dicent &c.

¶ Respondet. Dicendum quod obmutescit a verbis superbiz & doloris illati sanctis. Secundo, cum subdit [Quæ]

¶ A signat triplex illorū peccata: & præcipue oris, quod ex tri- bus aggravatur. Sex persona, cōtra quā dī, ex eo quod dicitur & ex radice eius quod dī. Quantum ad priūm dicit [aduersus iu- stum] quod peccatum quām ī contra peccatorem, quām dicat. Illa obmutescit quæ modo loquuntur, de eo q̄ dicit: quām ī iustitā dīcēt & falsa. Psal. 35. Verba oris eius iniqutis & dolus. Et radice vero, quia aliiquid aliquando dicitur contra virum iūlū.

¶ Ex ignorantia, & deceptio. Sed si ex prava radice procedit, tunc est malum. Et hæc prava radix est duplex, scilicet superbia, & abuso. Prou. 11. Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia. Item abutitur bonis sibi datus: quia data sunt eis ut humilietur, & ipsi inde excoluntur. Hier. habet [& defensione] Quia sultus alios contumescit. Et hæc est abuso: quia non vidi- tur iusto ut debet contemnendo ipsum. [Quām]

¶ Psalms supra præmissis tribulationem & orationem: hic au- tenem accedit ad gratiarum actionem, tamquam exaudiens. Vbi duo facit. Primo, commemorat vniuersaliter beneficia, quæ de-

humano generi & sanctis confert. Secundo, prorumpit ad gra- tias, ibi [Benedictus dominus quoniam &c.] Et circa primū, duo facit. Primo enim ostendit dei misericordiam, quantum ad do- nata collata sanctis. Secundo, quantum ad mala a quibus ruet eis, ibi [Ab his eos] Circa primum, duo facit. Ostendit in- primo, præparationem bonorum. Secundo, eorum adimplecio- nem, ibi [Perfecisti eis] Dicit ergo [Quām magna &c.] Dulcedo in spiritualibus transumptive dicitur. Sicut in dulcedo corporalis delectat gustus carnis, ita quod mentis delectat interioris, dicit dulcedo. Conigit autem quandoque quod gustus carnis non bene dispositus delectatur incorrupto sapore, & tunc fal- sof delectatur. Sic affectus hominis quando non est bene ordinatus, delectatio in re que non vere est delectabilis. Sed si bene sit di- spositus, delectatur in vero bono, feliciter diuino. Et

IN DAVIDEM

na absconditum 1. Cor. 2. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quae præparauit dominus diligenter & exploratio est manifesta: unde subdit [Perfecti eu. &c.] Inter illam predicationem & eius effectum, eius scilicet qui est in gloriam, in medio est status gratiae, qui est inchoatio gloriae. Et dicit [Perfecti eu.] id est absconditum & incipit per se: a conturbatione hominum. Proteges eos in tabernaculo tuo: a contradictione linguarum.

f Benedictus dominus: quoniam misericordia tua misericordiam suam mirificauit misericordiam suam in cunctate munera.

Cum venerit quod perfectum est euangelium.

tEgo autem dixi in excessu metis meae: perficitur & euangelium.

[Eis qui sperant in te] ad quos perveniet haec p. f. non ad eos, sed in seipsum confidant. Rom. 5. Gloriam in spe gloriam filiorum dei. Sed tunc non erit absconditum, immo erit [in conspectu filiorum hominum]. Quia illam gloriam omnes videbunt boni & mali. Rom. 8. Existimabunt quod non sunt conquisiti passionis huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis. Sap. 5. Videntes mirabuntur in habitatione &c. vtque. Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos Ios. filiorum est. Vel [filiorum] id est sanctorum qui plene videbunt. Psal. 106. Videbunt regnum &c. Vel [qui sperant in te &c.] Et hanc manifestantur sanctorum filiorum hominum. Non enim eruuntur euangelium. Deinde canit [Abscondes].

r Ostendit beneficia dei in sanctos, per liberationem a malo.

Sed quia duplex malum potest homo pati, scilicet in opere, & in verbo.

Primo, ostendit quando protegit a primo malo. Secundo,

quod a secundo, ibi [Proteges]. Dicit ergo [Abscondes &c.]

Loquitur similitudinem: sicut si quis rueratur ad mortem, &

quicunque illum absconderetur in cœritus sua domus ibi tutus esset: sic est de sanctis. In p. i. persequuntur eos, sed deus abscondit eos in absconditu, id est perducet ad illum absconditum dulcedinem. Col. 3. Vita vestra abscondita est cum Christo in deo: sed hoc erit in futuro perfecte, quando videbunt eum facies ad faciem 1. Col. 3. Tunc autem facie ad faciem videbimus: eum facies. Et hoc est quod ait [facies tua] Sed in presenti etiam abscondit, in qua nunc videmus aliquid de dulcedine gloriae sue contemplando. Et instantem abscondit, in quantum homines turbare non possunt firmatos in dei amore. Sap. 3. Iustorum anima in manu dei sunt &c. Vel non tentat concubationes, quas homines patiuntur in iudicio. Sap. 5. Turbantur timore horribili &c. Et in quantum homo absconditur in contemplatione, & non tentat concubationes mundi. Sap. 8. Intrans in domum meam conquiscam in illa &c. Secundo, ostendit quomodo abscondetur a malo: quod cum dicit [Proteges eos &c.] Aliqui enim proteguntur a malefactoribus, sed non a malo: quod ab hoc enim malo non omnes proteguntur. Vnde Octavianus Tyberio respondit: dicitur: velut pro ipso cœcta male loquentes de eo. Nolo super hac re mihi Tyberi turberis. Satis præstum est nobis, ut nullus nos offendere posset. Dicit ergo [Proteges eos in tabernaculo tuo] Hoc ac presentem eccliam respicit, quia tabernaculum est militantium Isra. 4. Tabernaculum erit in umbra culi dei ad exitu grec. Et hoc [a contradictione linguarum] quæ vel blasphematio deus, vel docendo falsa contradictione viridice doctrine, ut sunt schismatica & diuersa heres. Iob. 1. 6. Suscitatur falsiloqua adversus faciem meam, contradictionis mihi. Si ergo recurratur ad tabernaculum dei, id est ad ecclesiam, & ad tertiam fidem eius, ibi inuenitur defensio secura ab hismodi [contradictione linguarum]. Consequenter cum dicit [Benedictus]

f Refert gratiarum actionem. Vbi duo facit. Primo, n. gratias agit. Secundo inducit alios ad hoc, quibus predicta beneficia sunt collata, ibi [Diligite] Circa primum, tria facit. Primo enim pro-rupi in gratias. Secundo, proponit misericordiam gratiarum, ibi [Quoniam misericordia &c.] Tertio, exponit causam, ibi [Ego autem dixi] Dicit ergo [Benedictus dominus] quod dicit [Ex hoc quoque protet et sic populus sanctorum a deo, nihil aliud relata nisi benedicere deum, id est attribuere hoc cuius bonitatis. Thob. 1. 2. Benedic deum, & enarrare omnia mirabilia eius. Et quare? [Quia misericordia] id est mirabiliter fecit [misericordiam suam mihi] Tunc enim videtur homo teneri ad graviorum actiones, quando mirabiliter liberatur a magnis periculis. Et quomodo misericordia? [In cunctate] inquit [munera] quia dicat. Ita liberauit me, quod fecit me sicut cunctatem munera. Alia litera [In cunctate circunstantia] Hebrei habent [Obsessa] hoc autem potest referri ad duas intentiones, & virtumque misericordia dei ostendit mirabiliter; quia in cunctate munera ita liberavit me, quia fecit me sicut cunctatem munera contra mala. Et hec cunctas est

eccllesia. Hier. 1. Dedi te hodie in cunctatem munera, & in columnam ferream, & in murum zineum. Vel si [in cunctate obsessa] similiter nostra misericordia est: quia sumus liberati a maiori malo. Periculum enim magnum perireunt obesse, & ideo dicit [Eram in cunctate obsessa] seu circumdata: & tamen liberavit me. n. elut centrum a circumferentia. Circumferentia namque ponitur in gyro centro in medio: populus Iudeorum, qui in medio erat genitum, qui circumstabat Iudæam, ubi dicebantur laudes deo, vbi sacrificia offerebantur, vbi prophetæ non cessabant. Modo autem in omnibus gentibus circumstantibus diffusa est misericordia dei. Mar. viii. Euntes in mundum vniuersum prædicare euangelium omni creatura. In cunctate ergo cunctationibus, scilicet in toto populo gentium. Deinde cum dicit [Ego autem]

tExpouit misericordiam gratiam. Vbi primo, ponit magnitudinem. Secundo, ponit exauditionem, ibi [Ideo &c.] Dicit ergo [Ego dixi in excessu mentis mea] Excessus contingit quando ex causa interiori: & hoc quando videtur aperire ex quibus sit extra se. Act. 3. Repleti sunt stupore & extasi. Quia doceo a causa superiori quando, & contemplatur quis diuina, & rapitur extra se supra se. Cor. 5. Sicut mente excedimus deo.

Sic ergo eleuatus ad diuinam dicit [Proiectus sum &c.] id est pendit me longe esse a te. Quia quanto homo magis accedit ad deum, tanto le minorem aduerteret. Iob. vii. Audita avis audiuit, nunc autem oculus meus videret te &c. Vel si intelligatur quantum ad excessum causa inferioris quod inuitit litera Hieronymi, aliquando homo considerat gravitatem peccatorum, vel malorum imminutum, & ex hoc repuat se derelictum: sicut Christus in persona suorum dixit Matth. 27. Deus deus meus tu quid me dereliquisti? Et sic dicit hoc David. Considerans mala, quæ mihi venient [proiectus sum] Iona. 2. Abieetus sum a conspectu oculorum tuorum. Secundo, cum dicit [Ideo exaudiisti]

u [Ponit exauditionem, quasi dicit] Ideo quia hoc dixi [Exaudiisti] Psal. 100. Respexit in oratione humilium. Sic publicanus Luc. 18, quoniam recognoscit peccatorem. Descendit iustitius in domum suam. Eccles. 35. Oratio humiliantis se, nubes penetrat. Vel secundum Hieron. ponitur interrogative. [Ego dico &c.] Ergo ne exaudies? quia dicat. Mirum est cum hinc ita longe a te, quod me exaudias. [Dum clamarem ad te] Glo. Augustini. Clamor fit ad deum non voce, sed corde, quia multi silentes labi, corde clamauerunt: multi ore strepentes, corde aduerso nihil in petrare poruerunt. Clama ergo intus vbi deus adit. [Consequenter cum dicit] Diligite dominum]

x Inducti illos quibus predicta beneficia sunt collata ad gratias exhibendas. Et ordinat eos. Primo, quantum ad affectum.

Secundo, quantum ad effectum, ibi [Viriliter agite] Circa primum duo facit. Primo, inducit eos ad diligendum deum. Secundo, ratione diligendi assignat [Quoniam veritatem requiri] Dicit ergo. Quia exaudiuit, & quia misericordia [Diligite dominum] Deut. 4. Et nunc Israel audi, precepta & iudicia, quæ ego doceo te &c. Et qui sunt qui diligere debent, ostendit: quia [Sancti] Cant. 1. Recti diligunt te [Quoniam veritatem] Assignat causam diligendi. Redditur autem duplex causa, quare deum diligere tenetur: quia quod diligunt sancti deus diligat, & quod odunt, deus odit. Secunda est, ibi. [Et retribueret] Quantum ad primum dicit. [Quoniam veritatem requiri] Et hoc [a contradictione linguarum] quæ vel blasphematio deus, vel docendo falsa contradictione viridice doctrine, ut sunt schismatica & diuersa heres. Iob. 1. 6. Suscitatur falsiloqua adversus faciem meam, contradictionis mihi. Si ergo recurratur ad tabernaculum dei, id est ad ecclesiam, & ad tertiam fidem eius, ibi inuenitur defensio secura ab hismodi [contradictione linguarum]. Consequenter cum dicit [Benedictus]

f Refert gratiarum actionem. Vbi duo facit. Primo, n. gratias agit. Secundo inducit alios ad hoc, quibus predicta beneficia sunt collata, ibi [Diligite] Circa primum, tria facit. Primo enim pro-

rupi in gratias. Secundo, proponit misericordiam gratiarum, ibi [Quoniam misericordia &c.] Tertio, exponit causam, ibi [Ego autem dixi] Dicit ergo [Benedictus dominus] quod dicit [Ex hoc quoque

protectione] Et sic populus sanctorum a deo, nihil aliud relata nisi benedicere deum, id est attribuere hoc cuius bonitatis. Thob. 1. 2. Benedic deum, & enarrare omnia mirabilia eius. Et quare? [Quia misericordia] id est mirabiliter fecit [misericordiam suam mihi] Tunc enim videtur homo teneri ad graviorum actiones, quando mirabiliter liberatur a magnis periculis. Et quomodo misericordia? [In cunctate] inquit [munera] quia dicat. Ita liberauit me, quod fecit me sicut cunctatem munera. Alia litera [In cunctate circunstantia] Hebrei habent [Obsessa] hoc autem potest referri ad duas intentiones, & virtumque misericordia dei ostendit mirabiliter; quia in cunctate munera ita liberavit me, quia fecit me sicut cunctate munera contra mala. Et hec cunctas est

eccllesia. Hier. 1. Dedi te hodie in cunctatem munera, & in columnam ferream, & in murum zineum. Vel si [in cunctate obsessa] similiter nostra misericordia est: quia sumus liberati a maiori malo. Periculum enim magnum perireunt obesse, & ideo dicit [Eram in cunctate obsessa] seu circumdata: & tamen liberavit me. n. elut centrum a circumferentia. Circumferentia namque ponitur in gyro centro in medio: populus Iudeorum, qui in medio erat genitum, qui circumstabat Iudæam, ubi dicebantur laudes deo, vbi sacrificia offerebantur, vbi prophetæ non cessabant. Modo autem in omnibus gentibus circumstantibus diffusa est misericordia dei. Mar. viii. Euntes in mundum vniuersum prædicare euangelium omni creatura. In cunctate ergo cunctationibus, scilicet in toto populo gentium. Deinde cum dicit [Ego autem]

tExpouit misericordiam gratiam. Vbi primo, ponit magnitudinem. Secundo, ponit exauditionem, ibi [Ideo &c.] Dicit ergo [Ego dixi in excessu mentis mea] Excessus contingit quando ex causa interiori: & hoc quando videtur aperire ex quibus sit extra se. Act. 3. Repleti sunt stupore & extasi. Quia doceo a causa superiori quando, & contemplatur quis diuina, & rapitur extra se supra se. Cor. 5. Sicut mente excedimus deo.

Sic ergo eleuatus ad diuinam dicit [Proiectus sum &c.] id est pendit me longe esse a te. Quia quanto homo magis accedit ad deum, tanto le minorem aduerteret. Iob. vii. Audita avis audiuit, nunc autem oculus meus videret te &c. Vel si intelligatur quantum ad excessum causa inferioris quod inuitit litera Hieronymi, aliquando homo considerat gravitatem peccatorum, vel

malorum imminutum, & ex hoc repuat se derelictum: sicut Christus in persona suorum dixit Matth. 27. Deus deus meus tu quid me dereliquisti? Et sic dicit hoc David. Considerans mala, quæ mihi venient [proiectus sum] Iona. 2. Abieetus sum a conspectu oculorum tuorum. Secundo, cum dicit [Ideo exaudiisti]

u [Ponit exauditionem, quasi dicit] Ideo quia hoc dixi [Exaudiisti] Psal. 100. Respexit in oratione humilium. Sic publicanus Luc. 18, quoniam recognoscit peccatorem. Descendit iustitius in domum suam. Eccles. 35. Oratio humiliantis se, nubes penetrat. Vel secundum Hieron. ponitur interrogative. [Ego dico &c.] Ergo ne exaudies? quia dicat. Mirum est cum hinc ita longe a te, quod me exaudias. [Dum clamarem ad te] Glo. Augustini. Clamor fit ad deum non voce, sed corde, quia multi silentes labi, corde clamauerunt: multi ore strepentes, corde aduerso nihil in petrare poruerunt. Clama ergo intus vbi deus adit. [Consequenter cum dicit] Diligite dominum]

x Inducti illos quibus predicta beneficia sunt collata ad gratias exhibendas. Et ordinat eos. Primo, quantum ad affectum.

Secundo, quantum ad effectum, ibi [Viriliter agite] Circa primum duo facit. Primo, inducit eos ad diligendum deum. Secundo,

ratione diligendi assignat [Quoniam veritatem requiri] Dicit ergo. Quia exaudiuit, & quia misericordia [Diligite dominum] Deut. 4. Et nunc Israel audi, precepta & iudicia, quæ ego doceo te &c. Et qui sunt qui diligere debent, ostendit: quia [Sancti] Cant. 1. Recti diligunt te [Quoniam veritatem] Assignat causam diligendi. Redditur autem duplex causa, quare deum diligere tenetur: quia quod diligunt sancti deus diligat, & quod odunt, deus odit. Secunda est, ibi. [Et retribueret] Quantum ad primum dicit. [Quoniam veritatem requiri] Et hoc [a contradictione linguarum] quæ vel blasphematio deus, vel docendo falsa contradictione viridice doctrine, ut sunt schismatica & diuersa heres. Iob. 1. 6. Suscitatur falsiloqua adversus faciem meam, contradictionis mihi. Si ergo recurratur ad tabernaculum dei, id est ad ecclesiam, & ad tertiam fidem eius, ibi invenitur defensio secura ab hismodi [contradictione linguarum]. Consequenter cum dicit [Benedictus]

f Refert gratiarum actionem. Vbi duo facit. Primo, n. gratias agit. Secundo inducit alios ad hoc, quibus predicta beneficia sunt collata, ibi [Diligite] Circa primum, tria facit. Primo enim pro-

rupi in gratias. Secundo, proponit misericordiam gratiarum, ibi [Quoniam misericordia &c.] Tertio, exponit causam, ibi [Ego autem dixi] Dicit ergo [Benedictus dominus] quod dicit [Ex hoc quoque

protectione] Et sic populus sanctorum a deo, nihil aliud relata nisi benedicere deum, id est attribuere hoc cuius bonitatis. Thob. 1. 2. Benedic deum, & enarrare omnia mirabilia eius. Et quare? [Quia misericordia] id est mirabiliter fecit [misericordiam suam mihi] Tunc enim videtur homo teneri ad graviorum actiones, quando mirabiliter liberatur a magnis periculis. Et quomodo misericordia? [In cunctate] inquit [munera] quia dicat. Ita liberauit me, quod fecit me sicut cunctate munera. Alia litera [In cunctate circunstantia] Hebrei habent [Obsessa] hoc autem potest referri ad duas intentiones, & virtumque misericordia dei ostendit mirabiliter; quia in cunctate munera ita liberavit me, quia fecit me sicut cunctate munera contra mala. Et hec cunctas est

eccllesia. Hier. 1. Dedi te hodie in cunctate munera, & in columnam ferream, & in murum zineum. Vel si [in cunctate obsessa] similiter nostra misericordia est: quia sumus liberati a maiori malo. Periculum enim magnum perireunt obesse, & ideo dicit [Eram in cunctate obsessa] seu circumdata: & tamen liberavit me. n. elut centrum a circumferentia. Circumferentia namque ponitur in gyro centro in medio: populus Iudeorum, qui in medio erat genitum, qui circumstabat Iudæam, ubi dicebantur laudes deo, vbi sacrificia offerebantur, vbi prophetæ non cessabant. Modo autem in omnibus gentibus circumstantibus diffusa est misericordia dei. Mar. viii. Euntes in mundum vniuersum prædicare euangelium omni creatura. In cunctate ergo cunctationibus, scilicet in toto populo gentium. Deinde cum dicit [Ego autem]

tExpouit misericordiam gratiam. Vbi primo, ponit magnitudinem. Secundo, ponit exauditionem, ibi [Ideo &c.] Dicit ergo [Ego dixi in excessu mentis mea] Excessus contingit quando ex causa interiori: & hoc quando videtur aperire ex quibus sit extra se. Act. 3. Repleti sunt stupore & extasi. Quia doceo a causa superiori quando, & contemplatur quis diuina, & rapitur extra se supra se. Cor. 5. Sicut mente excedimus deo.

Sic ergo eleuatus ad diuinam dicit [Proiectus sum &c.] id est pendit me longe esse a te. Quia quanto homo magis accedit ad deum, tanto le minorem aduerteret. Iob. vii. Audita avis audiuit, nunc autem oculus meus videret te &c. Vel si intelligatur quantum ad excessum causa inferioris quod inuitit litera Hieronymi, aliquando homo considerat gravitatem peccatorum, vel

malorum imminutum, & ex hoc repuat se derelictum: sicut Christus in persona suorum dixit Matth. 27. Deus deus meus tu quid me dereliquisti? Et sic dicit hoc David. Considerans mala, quæ mihi venient [proiectus sum] Iona. 2. Abieetus sum a conspectu oculorum tuorum. Secundo, cum dicit [Ideo exaudiisti]

u [Ponit exauditionem, quasi dicit] Ideo quia hoc dixi [Exaudiisti] Psal. 100. Respexit in oratione humilium. Sic publicanus Luc. 18, quoniam recognoscit peccatorem. Descendit iustitius in domum suam. Eccles. 35. Oratio humiliantis se, nubes penetrat. Vel secundum Hieron. ponitur aliquod quod est ex parte hominis, ibi [Nec est in spiritu eius dolus] ut aliud habeat interior, & aliud pre-tedat exterior. Quo

non sicut us confiteatur, alias non cōfiteatur offensam: dum clamarem tota die. Spiritus sanctus discipula effugiet factum. Et ideo [Nec est in spiritu eius dolus] ut aliud habeat interior, & aliud exterior. Quo

P S A L . XXXI.

38

A d dñm, viriliter age, & confortetur cor tuū, & sustine dñm &c. A

P S A L . XXXI.

Hi c. incipit quarta deca prima quinquagena. Et sicut in prima decade sunt psalmi in quibus fit mentio de persecutione Absalonis, In secunda de persecutione Saulis, In tercia de persecutione Petri, In quarta de tribulatio ne populi, ita in ista quarta de tribulatio ne quam boni a persecutoribus sustinet 2. Petri. 2. Habens apud eos qui de die in die animam iusta iniquis operibus cruciabant. Dividitur autem haec deca in duas partes. Quia primo, commandatur iustorum dignitas. Secundo, imploratur auxilium contra p. fectiones impiorum in quartu psalmo. [Iudicavit deus in nomine noster] Circa p. i. duo coimmemorant. Primo, gratiam iustificantem. Secundo, dignitatem iustorum, ibi. [Exultate iusti & c.] Tertio, moneret iustos ut in iustitia sint, ibi. [Benedic dominum] Huius psalmi nouus est titulus, scilicet in elleitus David] Hieron. habet [Benedic dominus] In multis psalmis sequentibus est invenire titulum hinc. Et huius est in quoque est peccatum. De primo. Esa. 6. Vnde mihi quia tacui. Debet enim peccator dicere peccata sua. Iob. 16. Si tacuero, non recordarit me in omniis operis meis. Ergo quoniam tacui peccata mea [In veteranerunt offesa mea] id est interior fortitudo defecta. Sepe in scriptura sacra per membra corporalia intelliguntur virtutes interiores. Unde per offisa in quibus est fortitudo, intelliguntur interior virtus. Et quia iuenerantur ait quod deficit id est minor virtus, in deinceps inveniret se peccatorem, & gratiam dei liberatam. Leo. 5. Si intellexerit homo delictum &c. Hunc intellectum dat veritatem. Eta. 28. [Beati quorum] Iste est secundum psalmus panis celestialis. In primo enim egit de contritione cordis, in illo

GSi tanta est efficacia confessionis, quod non solum quando quis confiteretur, sed habens propositum confitendum consequitur remissionem, aut ergo remittitur ei quam confiteretur. *Ez. 65.* Et erit antequam clamet, ergo exaudia. Quod ergo facit confessio? **D**icendum, quod propositum operandi operatur ex virtute rei proprieatis, ut fiat. Vnde si celsa opera facta fuerint, et celsa est operatio illius regi celsa est factus: in tempore opportuno.

d Pro hac orabit ad te omnis sanctio illius regi celsa est factus: in tempore opportuno.

e Veruntamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

f Tu es refugium meum a tribulatione, quae circundedit me; exultatio mea erue me circumdatib[us] me.

g Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris: firma-
ta bona coequitur.

G

H Hic tertio, ponit desiderium sanctorum de remissione peccatorum. Et circa hoc tractat. Primo enim proponit sanctorum ad hoc desiderium. Secundo, peccatorum monitus. [No. Nolite fieri sicut equus & mulus.] Tertio, concludit psal. in gatiarum actione, ibi [Latamini] **C**ia: primum, duo facit. Primo enim exprimit desiderium sanctorum ad remissione peccatorum in generali. Secundo, in speciali suis ipsius refugium offendens, ibi. [Tu es] Circa primum, duo facit. Primo enim, proponit desiderium sanctorum signo orationis. Secundo, orationis effectum ostendit, ibi [Veruntamen in diluvio]. Dicit ergo [Dixi confitebor pro hac] re: pro remissione peccatorum orabit ad te &c. Et dicit tria. Primo quid orandum, scilicet ut remissione consequamur. Omnes enim peccamus & Ioan. 1. Si diximus quia peccatum non habemus &c. Et ideo petenda est remissio. Eccles. 38. Ora dominum & ipse curabit te. Matthe. 6. Dimittit nobis debita nostra. Secundo, quis debet orare, scilicet [sanctus omnis] Iac. vlt. Multum valet deprecatio iusti assida. Tertio, quando: quia [in tempore opportuno] scilicet gratia & praeventio vite: quia Nouissime clausa est ianua. Matthe. 25. 2. Cor. 6. Ecce nunc tempus acceptabile & Ioan. 9. Veritatem: quando nemo potest operari. Deinde cum dicit. [Veruntamen]

H Oleditur effectus orationis: quia [in diluvio aquarum multarum] Aqua poterit hic accipi tripliciter. Vno modo voluntatis. Gen. penal. Efflus est aqua. Alter modo falsa doctrina. Prou. 9. Aque fortius dulciores sunt. Tercio, tribulationis. Psal. 58. Intraeunt usque ad animam meam. Sequitur [Ad eum non approximabunt] Quod dicit [ad eum] duplicitate potest intelligi. In nomine, ut cum referatur ad sanctum, quasi dicat Quamuis oret sanctus, patitur tamen aquas multas, sed eum non obviret, sine finit aqua voluntatis, sine falso doctrina, sive tribulationis: unde non approximabunt] Esa. 43. Cum transierit per aquas tecum ero, & flumina non operiet te. Psal. 43. Transtulit per ignem & aquam &c. Aliquando vel utrum, referatur ad deum: & sic loquitur mutata persona: quia [Primo, ad deum loquitur, modo ad alios] quasi dicat. Qui sunt in diluvio aquarum multarum, sicut dicta sunt, non approximantur ad deum. Consequenter cum dicit [Tus es]

F Exprimitur desiderium sanctorum in speciali. Et circa hoc duo facit. Primo, exprimit desiderium, ut libereatur. Secundo, effectum desiderii, ibi [Intellectum] Circa primum, duo facit. Primo enim intendit, unde concipit spem orandi. Secundo, subdit petitionem. [Ere a circundantibus me] Spernem autem petendi concipit ex duabus. Primo, quia deus est specialis iustus & misericordia sua circumdat: secundum, quia spernit circumdat. Ergo dicit [Tu es refugium meum a tribulatione quae circundedit me] Tribulatio circumdat quando vindicem opprimit, ita quod non patet refugium ab aliqua parte. Psal. 39. Circumdebet mala quoniam non est numerus &c. Sed in hac tribulatione non est refugium nisi ad deum. **P**ara. 20. Cum ignoramus quid agere debeamus &c. Psal. 90. Qui habitat in autoritate altissimi &c. Sic ergo habeo inquit ad quem refugiam, habeo & in quo consoler: quia [Exultatio mea] **C**or. 1. Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Psal. 93. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolaciones tuae laetificauerunt animam meam. Deinde exprimit quid petet cum dicit [Ere me a circundantibus] Id est a tribulatione quae circundedit me. Et quia tribulatio haberet fieri ab aliquo, oportet quod si tribulatio circumdat quod junientes sint circumdantes, scilicet dæmones & persecutores: & ideo dicit [A circundantibus me] Secundo, cum dicit [Intellectum]

G Offendit effectum tua orationis. Deus est qui loquitur [In citharam, tibi dabo &c.] quasi dicat, deus, Petis a me ut eruam, & ego tria tibi faciam. Dabo enim tibi donum intellectus, &

F te instruam, & te custodiatur. Tria enim sunt necessaria homini, a deo. Primo, ut gratia donum percipiat, ut per hoc anima hominis perficiatur ad prompte agendum. Sed quia siueunque homo habetur donum gratiarum nisi deus moueat animam ad opus bonum non sufficit, ideo oportet quod post gratiam praevenientem, dens ope-

bo super te oculos meos.

H Nolite fieri sicut equus & mulus: quibus non est intellectus.

i In camo & freno maxillas eorum non eo modo, quo costringe: qui non approximat ad te.

f Multa flagella peccatoris: spectantem autem in domino misericordia est super hoc pectus dei, & defensione. Et ideo, Primo,

ponit donum intellectus: cum dicit [In-

tellectum tibi dabo] Eccl. 15. Impletum est eum dominus spiritus sapientie & intellectus. Et hoc necessarium est homini, ut scilicet cognoscat peccatum suum: & quod non posset salvare nisi per cognitum. Secundo, ponit debitum usum huius doni cum dicit [Instruam te] Esa. 54. Ponam filios tuos doctos a domino. Tertio, custodiatur cum dicit [In via hac] feliciter mandatorum [qua graderis firmabit super te oculos meos] id est protegat te 2. Paral.

16. Oculi domini contemplant universum terram & prebent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eis. Consequenter ostendit cum dicit [Nolite]

H Conuertere se ad peccatores, ut ad paenitentiam redeant. Et circa hoc duo, facit. Primo, ponit monitionem. Secundo, communicationem, ibi [In camo] Dicit ergo Deus dat homini intellectum, sed & intellectu excedit animalia. Qui ergo indignum se reddit dono intellectus, comparatur animalibus. Et ideo dicit [Nolite fieri sicut equus & mulus &c.] secundum gloriam, equus est animal superbum, mulus animal vero pigrum: vnde non currit. Illi sunt ergo sicut equi, qui per superbiam extolluntur. Hieremi. 8. Omnes reuerbi sunt ad cursum suum &c. Illi sunt mulus, qui tarda ad viam dei ventunt. Proverbiorum, 13. Vult & non vult piger. Vnde per mulum intelligentur luxuriosi. Mulus luxuriosus est, tamen non generat. Sic peccata luxuriantur in fructuosa sunt. Roman. 6. Quid ergo fructu habituisti sic in illis, in quibus nunc erubescunt? Vnde equus portat, scilicet in differenter & mulus onus quodcumque: peccatorum duo imponuntur: scilicet, scilicet diabolus, & onus scilicet peccatum: non ergo sicut sicut equus non discernens inter se, est, scilicet Christus fit, vel diabolus. Nec sicut mulus qui quodlibet onus, scilicet peccatum indifferenter portat. Deinde cum dicit. [In camo]

i Ponitur communio. Et primo, per modum orationis. Secundo, per modum pronuntiationis, ibi [Multa] Dicit ergo [In camo &c.] Sic metaphorice. Si homo sicut fieri homo, deus traxit eum sicut hominem, monitionibus & doctrinis: sed quod recedit a dignitate hominis, traxit acutum brutum animal, quod coheretur peccatis & violentia, scilicet [In camo & freno] quasi dicat. Monuit quod non sicut sicut equus & mulus: quod si non aquiecat, fac eum sicut equo & mulo scilicet [In camo & freno] maxillas eorum constringe] comprehendendo scilicet loquacitatem, & subtrahendo cibos quibus virut ad voracitatem. Locutionem enim in gustu defertur maxilla. Esa. 27. Ponam circulum in naribus tuis & frumentum &c. Vnde [In camo & freno] id est in maiori & minori tribulatione. Secundo cum dicit [Multa]

k Pranunciat, & primo, quid paratur malis: quia [multa flagella] a deo. Pl. 49. Arguan te & struam conera faciem tuam.

A sua conscientia. Prou. 12. Quali gladio pungitur conscientia. A potestate. Rom. 13. Vindex est in terra ci, qui male agit. Prou. 26. Flagellum equo, & canus alino, & virga in dorso imprudenti. Secundo, quid paratur bonis [Sperantem &c.] Misericordia potest esse nominatum casus, ut sic intelligatur, quod ipsum misericordia circumdat qui spernit in domino. Vnde potest effablatum casus, ut intelligatur quod dominus misericordia sua circumdat spernentem in se. Et hoc est quando vndeque fabnunt in misericordia homini. Psal. 103. Qui coronat te in misericordia &c. Ultimo coeluditur psal. in gloriam punitentialibus, & hoc incipit in luctu & finiunt in leticitia quia hoc facit punitentia.

i Ere me a circundantibus] Id est a tribulatione quae circundedit me. Et quia tribulatio haberet fieri ab aliquo, oportet quod si tribulatio circumdat quod junientes sint circumdantes, scilicet dæmones & persecutores: & ideo dicit [A circundantibus me] Secundo, cum dicit [Intellectum]

inquit, non in mundo. Phil. 4. Gaudete in domino, iterum dico gaudete. Sequitur. [Et gloriamini omnes recti corde.] Recti corde sunt, qui conformant voluntatem suam voluntati diuina: hi habent gloriar in deo. 1. Corinth. 10. Qui gloriar in domino glorietur.

a quia per eas signantur decem precepta decalogi in quibus tota doctrina spiritualis consistit. Consequenter cum dicit. [Cantate] c. ¶ Agit de canu humano vocis. Scindendum est autem secundum literam, quod duplex est modulatio. Quædam enim est per simplicem cætum, & quædam est organizando. Primum tangit, cù dicit t. [Canticum no-

in cithara: in psalterio decem chorum.] Secundum, ibi

[In vociferatione.] secundum spiritu-

len intellegendum de duobus debet homo

exultare: scilicet de bonis gratis suscep-

tiis, & de bonis glo-

riis expectari. Per

misericordiam & iudicium:

prima bona inno-

mur Eph. 4. Renova-

uamini spiritu men-

oris uestra. Ro. 6. In nouitate uite ambu-

lemus. Ille ergo can-

tat canticum nostrum, qui exultat deo de renouatione gratia. Apoc. 14. Cantabat sancti canticum nostrum. Ille uero bene psal-

lit in vociferatione, qui de bonis gloria cantat, & cantum quod

homo corde concepit ex primis uerbis. Vel in jubilatione, seu in

huiusmodi. Secundum, ibi

[Quia rectum est uerbum domini: & omnia opera eius in fide. Diligit misericordiam & iudicium: & misericordia domini plena est terra. prima bona inno-

mur Eph. 4. Renova-

uamini spiritu men-

oris uestra.

Sed dices: in veteri testamento erant musica instrumenta, &

canticia vocis. Quare ergo ecclesia illa dimisit, haec uero as-

sumpsit?

¶ Ratio duplex mystica assignatur, quia erant figuralia. Se-

conda ratio est, quod deus laudatur mente & uoce, non instrumentis.

Alia ratio habetur ex uerbis Philosophi, qui dicit quod contra sapientiam est quod homines instruuntur in lyris, & musicis: quia occupant animum in suis operationibus: sed simplex debet esse mu-

ca, ut a corporalibus retrahantur diuinis laudibus mancipati.

Secundo cum dicit. [Quia]

d. Assignat rationem gaudi & laudis. Ratio autem laudis &

gaudi duplex est: ex parte Dei de quo exultandum. Se-

conda, ex parte effectuum eius, ibi [Verbo domini.] Circa primi-

tria facit. Primo, ponit ex quibus ex parte Dei. Et primo, quia rectum est uerbum domini. Id est instructio. Psalms. 1: 8. Luce-

rat pedibus meis &c. Vel ipsa promissio. Prouer. 8. Iusti sunt omes

sermones mei &c. Usque recti sunt intelligentibus. Secundo

quæ omnia opera eius in fide. Id est fideles. Psalms. 1: 44. Fidelis

dominus in omnibus uerbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Multum autem habetur gaudium, quando inuenitur homo fidelis. Prouer. 20. Virum autem fidem quis inueniret? Vnde [in deo] jacta quia opera Dei sunt bona merita. Haec autem non sunt meritoria, nisi sunt in fide, quia sine fide impossibile est placere Deo. Heb. 11. Vnde rectum uerbum.] Et opera eius.] Sed quibus? [In fide,] Id est in fidibus. In infidelibus enim non appetit opera Dei, & uerba recta. Tertio quia [dicit] Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit effectum Dei cum dicit. [Diligit dominus.] Secundo, manifestat per signum, ibi [Misericordia domini plena est terra.] Inter omnia quae faciunt gaudere de domino, sunt duo, scilicet misericordia, & iustitia. Prouer. 20. Misericordia & ueritas custodiunt regem. Per iustitiam enim subdici defenduntur. Tolle iustitiam, & nullus securus, & latus erit. Item sine misericordia omnes timent & non diligunt. Hoc de Deo dat intelligi, cum dicit. [Diligit dominus misericordiam & iudicium.] Diligit enim in seipso, quia quandoque institutus in quadam rectitudine & ambiuitate, quandoque rapitur in celitudinem, quandoque in dulcedinem, & iunctitudinem. Et hoc ut uult philosophus in 8. pol. tria genera cantus sunt in futura. Quia in cithara. B. Secundo secundum, ibi [Cantate ei] Effectus enim hominis per instrumenta & consonantias musicas diriguntur, quantum ad tria. Quia quandoque institutus in quadam rectitudine & ambiuitate, quandoque rapitur in celitudinem, quandoque in dulcedinem, & iunctitudinem. Et hoc ut uult philosophus in 8. pol. tria genera cantus sunt in futura. Quia in cithara. B. Indicabo tibi o homo quid sit bonum, & quid dominus requirat a te. Utique &c. Et ideo ait. [Exultate,] quia uere misericordiam diligit Deus. Nam [misericordia domini plena est terra.] Ecce manifestat per signum. Omnis enim plenitudo terra procedit ex misericordia Dei, quia terra est non temporalibus, sed (pi) ritualibus bonis plena, & maxime post aduentum Christi. Act. 2. Repleta sunt omnes spiritu Sancto, &c. Omnia enim haec sunt ex misericordia Dei. Ro. 9. Non est uolentis neque currentis, sed Dei misericordia. Dicit autem [terra] & non calum, quia in celo nulla est miseria, & ideo non indiget misericordia, sed terra ubi repletur homo multi miseri, indiget plenitudine misericordia. Deinde cum dicit. [Verbo]

e. ¶ Ponitur causa gaudi, ex parte diuinorum affectuum. Moy-

ses in principio creationis rerum faci mentionem de tribus: de

celo, de aqua, & de terra. Gen. 1. In principio creauit deus celum

& ter-

& terram, & infra. Spiritus domini serebatur super aquas: secundum hoc ergo psalmus dicit, Primo, effectum dei in calis. Secundo, in aqua, ibi [Congregans] Tertio, in terra, ibi [Timeat dominum omnis terra]. Dicit ergo [Verbo domini egli firmari sunt] secundum glor. exponitur literaliter & mystice. Et utrumque lensu tradatur

hac verba quae sunt f. Congregans sicut in utre aquas ex parte dei, scilicet mariis: ponens in thesauris abyssos;

dominus, verbum, & spiritus oris. Dominus est nomen potestatis, & potentia appropriatur patri.

Verbum est concepcionis, unde & sapientia genita dici

Et verbum est filius. Spiritus eius est Spiritus sanctus. Dicitur autem spiritus oris, quia verbo appropriatus est: unde idem est dictum, ac si diceret. Spiritus verbi, quia ipse est spiritus filii & veritatis. Et ideo individui sunt opera trinitatis in diuinis. Ioh. 5. Quoniam pater fecerit hic & filius facit similiter, hic tamen secundum appropriationem loquitur. In celo autem sunt duo mirabilia, scilicet eius per perpetuas quia incorruptib; & eius virtus per quam totus mundus inferior immutatur; per calorem videlicet in aetate, per frigus vero in hinc. Perpetuitas autem cali contingit ex natura formae sua. Nam forma elementorum sunt particulares, & non implent totam potentiam materie: unde materia eorum remanet in potentia ad aliam formam. Forma vero cali habet totalitatem quandam: & replet totam potentiam materie. Sed forma artificata procedit ex forma artificis. Forma autem concepta in corde patris, est verbum. Ergo formatio omnis regi, attribuitur virtus. Unde dicit [Verbo domini cali sunt] Vetus autem calorum est in mouendo. Omnis autem motus posterior, derivatur a priori sicut a causa. Primus motus in rebus qua sunt per voluntatem, est motus amoris: quia omnis motus in rebus qua voluntatem habent, est motus voluntatis. Et ideo dicit Dion. 4. ca. de diu. no. quod diuinus amor non finit cum esse sibi germe: mouet autem operandum & operari. Necesse est ergo quod virtus calorum sit a spiritu. Et ideo dicit. Et spiritu oris sicut omnis virtus eorum. Mystice per calos intelliguntur apostoli: hi firmati sunt verbo domini, scilicet Christi, vel filio domini. Et hoc est exhortatio eius & doctrina. Luc. 2. 2. Eg pro te rogaui, ut non deficiat fides tua &c. Item virtus eorum firmata est per Spiritum sanctum. Luc. vlt. Sede in ciuitate, quo adiuuani virtute ex alto. Deinde cum dicit:

[Congregans huc]

f. Ostendit effectum dei, in aqua. In aqua autem duo mirabilia sunt consideranda. Vnum, quod aqua congregantur in unam partem terra, & non occupant totam superficiem: quod est mirabile, ppter duo. Primo, quia naturalis ordo est, quod sic aqua circuicat totam terram, sicut aer aquam. Item maius est altius terra. Secundo, quia licet aqua continue evaporet per calorem solis, tamen in eadem quantitate conservatur. Et ideo duo dicit, scilicet quod congregatur in unum ex mandato dei. Hier. 5. Posui aenam terminum mari praeceptum sempiternum, quod non praebebit: & commouebuntur & non poterunt, & intumescunt flum eius, & non transibunt illud. Ioh. 38. Quis conclusus oitis mare & vsque rumentes fluctus eius? Et ideo dicit Congregans sicut in utre aquas maris. Aqua congregata in utre habet tremorem & elevationem, non tamen defluit quia retinetur a pelle utr: sic aqua congregata in mare habet tumorem, & tamen non fluit quia contractur virture diuina. Gene. 1. Congregantur aqua &c. Aliud mirabile est, quod continue evaporet & non minitur. Unde sicut quidam philosophi dicunt, per virtutem caloris sola aqua siccatur secundum naturam. Et ideo contra hoc dicit [Ponens in thesauris abyssos]. Abyssus secundum Augustinum dicit profunditatem aquarum immeabilis: & habet duplicitatem interpretationem: ab a, quod est fine, & b, quod est fundamenum: quod sine fundamento, & sine cōdore, quia profunda est & obclara, in thesauro sunt tria: quia thesaurus quandam multitudinem aut dicit, & illud quod in thesauro ponitur, conservatur. Unde dicit, quia theca atri. Item, ponitur, ut ad utilitatem extrahatur. Hoc tamen est in abysso: quia in eis est immensa abundancia sive multitudine aquarum. Secundo, in abysso conferatur aqua & non decidit. Tertio, extrahuntur ad utilitatem cum eleuantur vapores ex eis & generantur pluviae, & irrigant terram. Psalm. decimus septimus. Apparuerunt fontes aquarum. Mylise exponitur dupliciter, de bonis & de malis. De bonis, ut per aquas maris intelligamus populos. Apoc. 17. Aquas multas populi sunt & gentes & lingue. Quasi ergo aquas maris populos huius mundi congregat in ecclesia sicut in vita. Comparatur autem ecclesia vita propter unitatem:

¶ Respondeo.

¶ Respondeo. Dicendum, quod aliter accipitur consilium in deo, hoc aliqui ad ecclesiam venient, ut mortificent membrum suum, quae sunt super terram. Nam quasi cali confirmari sunt: & ex his congregari sunt in ecclesia populi [Ponebas abyssos] id est profunditatem diuinorum sculorum [in thesauris] facie fertur.

pura. Esa. 32. Divinitas salutis, sapientia, & scientia: utique dominus ipse est rhefauis ei^r. Vel abyssus profundus, scilicet pectora, & obscuros tenebris, vi-

tiorum, pone in thesauris auti ecclesiæ. Magnus resuauit, & omnibus volutis mea heret. ¶ Beata gens cuius est dominus deus eius: populus quem elegit in consilium stare & diluere illud [Cogitationes cordis eius] id est deo, & reprobare consilia principum.

¶ Timeat dominum omnis terra: ab eo autem commouetur omnes inhabitantes orbem.

¶ Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt.

G. Magnus resuauit ecclesia Paulus est, & Matthæus, & Magdalena, qui quondam fuerat quasi quædam abyssus. In malis vero, aqua maris intelligitur tribulatio huius, utr. Psal. 68. Intrauit aquæ vtque ad animam meam. Deus autem cofirmat calos, nec tamen austertates inimicities, quia sic gratia conseruatur interior, quod insimilitates exterius non excludat. Et ideo dicit quod congregat tribulationes eorum, scilicet calorum, id est vires, & eius vires id est in corporibus eorum ponens abyssos, id est persecutores ecclesiæ in thesauris: quia non dat eis libertatem seniendi contra ecclesiam quantum volunt. Tertio, cum dicit [Timeat] g. Ostendit effectum dei in terra. Et primo, præmit monitionem. Secundo, ostendit effectum dei circa terram, ibi [Quoniam ipse dixit &c.] Circum primum, duo facit. Primo enim ponit monitionem. Secundo, exponit eam, ibi [Ab eo autem &c.] Dicit ergo [Timeat dominum &c.]

H. ¶ Sed quare hic posuit monitionem, cum locutus sit de effectu suis in quibus nulla motione vius est, sed solum de terra?

¶ Ratio est, quia omnis alia creatura obedit deo ad nutum, nisi homo terrenus. Et ideo dicit [Omnis terra] id est omnis homo terrenus [timeat dominum] Ecl. vlt. Deinde time, & manda eius obserua. Hoc enim est omnis homo. Nam methonomica locutio est hæc, ut intelligatur continens pro contento, cum dicit. [Terra] id est habitatores terræ. Secundo, exponit monitionem, dicens [Ab eo aut &c.] bona, & commotio ad seruitum dei: quia ipse solis trahit. Ioh. 6. Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit mihi traxerit eum. Deinde cum dicit [Quoniam]

¶ Ostendit effectum duplicem circa terram. Et primo, effectum creationis. Secundo, gube nationis, ibi [Dominus dissipat] In creatione autem sunt duo consideranda, ipsa formatio & ipsa creatio. Verumq; autem est hic. Nam primo, ostendit ipsam formationem cum dicit [Ipsa dixit &c.] Secundo, ipsam creationem cum addit [Ipse mandauit &c.] Dicit ergo [Quoniam ipse dixit] Aug. 7. super Gen. ad literam. Omnis formatio est per verbum: quia res creata sunt habent ad deum, sicut artificia ad artificem. Unde si in onibus forma artificia sunt concepta in mente artificis, ita omnis forma rerum est a verbo diuino concepto. Unde [ipse dixit] id est conceptus verbum ab aeterno, & secundum illud, omnia facta sunt, quasi dicat. Genuit verbum in quo erat ut fierent omnia: & sic est formatio. Secundo, creatio: quia [mandauit & crea- ta sunt] Dicere namque, importat verbum formatum. Manda re importat monitionem, vel emanationem solum. Unde mandare importat creationem materie informis, Ecl. 8. Sermo illius potestate plenus est. Mylise [Dixit & facta sunt] semine gratia [Mandauit &c.] Dicit ergo [Quoniam ipse dixit] Aug. 7. i. Quia stabili manu, inuitat omnes. Et primo, ponitur hominum mutatio. Secundo, sua stabilitas, ibi [Con]sumit. Circa habitatores terræ aduerendum est, quod quidam sunt parui, quidam magni, & utique mutantur. Quantum ad paruos dicit [Dominus dissipat &c.] Vbi duo tangit: scilicet propositum quod est de fine, & consilium de his que sunt ad finem. Et hoc immutatur quia non agit fin quod confitatur, sed em quod deus disponit. Esa. 8. Inscilicet consilium, & dissipabitur. Et hoc est quod dicit [Dominus dissipat consilia genitum] Et specialiter dissipavit consilium voluntum dissipare legem Christi [& cogitationes reprobar populum] humana scientiam. Talum enim potest, reprobar dominus. Quantum ad magnos dicit [& reprobat consilia principum] quia dicunt: non solum populus, sed & principi consilia reprobat: quia non est in potestate cordis, p. intentum assequantur effectum, sed in ordinatione diuina. Job. 12. Adducit consilia in stultum sicut. Deinde cum dicit [Cō filium autem]

K. ¶ Ponitur stabilitas dei, quia consilium suum stat, & cogitatione sua permaneat. ¶ Sed numquid consilium est in deo? Videretur, quod non. Quia importat dubitationem:

A. n. ¶ Remouet dubitationem. Aliqui enim crediderunt deum, aliter in nobis. Scientia enim in nobis importat discursum, in deo vero certitudinem. Sic de consilio: cum est in nobis dicit inquisitionem, cum autem dicit deo, importat ordinacionem respectu omnium ad debitum finem. Esa. 46. Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea heret. ¶ Beata gens cuius est dominus deus eius: populus quem elegit in hæreditatem sibi.

m. ¶ De celo respexit dominus: vires cordis eius id est de celo respicit oculi misericordia sua ad salvandum homines. Deinde cum dicit [Qui fixxit]

o. ¶ Non saluatur rex per multam virtutem: & gigas non saluabitur in propria voluntate. ¶ De preparato habitaculo suo, non mutat sententiam non mutat consilium. ¶ Deinde cum dicit [De praeparato]

ret. Stultus n. rex est, & aliis in nobis. Scientia enim in nobis importat discursum, in deo vero certitudinem. Sic de consilio: cum est in nobis dicit inquisitionem, cum autem dicit deo, importat ordinacionem respectu omnium ad debitum finem. Esa. 46. Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea heret. ¶ Beata gens cuius est dominus deus eius: populus quem elegit in hæreditatem sibi.

p. ¶ Non saluatur rex per multam virtutem: & gigas non saluabitur in propria voluntate. ¶ De preparato habitaculo suo, non mutat sententiam non mutat consilium. ¶ Deinde cum dicit [De praeparato]

q. Qui fixxit singillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum. ¶ Deinde cum dicit [De praeparato]

r. ¶ Non saluatur rex per multam virtutem: & gigas non saluabitur in propria voluntate. ¶ Deinde cum dicit [De praeparato]

s. Qui fixxit singillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum. ¶ Deinde cum dicit [De praeparato]

t. ¶ Non saluatur rex per multam virtutem: & gigas non saluabitur in propria voluntate. ¶ Deinde cum dicit [De praeparato]

u. Qui fixxit singillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum. ¶ Deinde cum dicit [De praeparato]

v. Qui fixxit singillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum. ¶ Deinde cum dicit [De praeparato]

w. Qui fixxit singillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum. ¶ Deinde cum dicit [De praeparato]

I N D A V I D E M

tex per multam vltuem.] Si vero sit potens ut regat alios, hoc non est per virtutem suam, sed habet a deo. Secundum est constata, & haec non habet per virtutem suam: vnde dicit [& gigas non salvabatur in multitudine virtutis sua.] Tertium est bona di spacio corporis & fortitudo: vnde dicit [Fallax equus] scilicet corpus forte & robustum est fallax. Vel q. Ecce oculi domini super metuentes eum: & in eis qui sperant abundanciam virtutis sua.] id est vndeque habeat aperte nūm ad bonum, non salvatur nisi ei deus salutē tribuat. Psal. 9. Ego dixi in absidā tia mea, non mouebor in eternū [Auer tisti &c.] Hoc est quod dicit Hier. 9. Non fiat misericordia tua domine sapiens in gloriet fortis in for titudine sua, & nō glorietur diues in diuitiis suis. Deinde cum dicit [Ecce oculi]

q. Ostendit efficacia diuina misericordia ad salvandum. Et primo ponit misericordiam salvantem. Secundo, effectum lanctorum ex hac confidenciae conceptum, ibi [Anima nostra] Circa primum, tria. Primo enim, ostendit diuinam misericordiam. Secundo, in quibus habet effectum diuinam misericordia, ibi [su per metuentes eum] Tertio, quem effectum habet, ibi [vte erat] Dicit ergo [Ecce oculi domini] Diuinam enim misericordiam in finuit per respectum dei. Psal. 18. Aspice in me & miserere mei. In quo autem relipit, subdit [Su per metuentes eum &c.] Abac. 1. Mundi sunt oculi tuū ne videoes malum: & respicere ad iniquitatē non poteris. Respicere ergo eos super eos qui timor habet & spem. Unum enim sine altero non sufficit, quia timor sine spe desperat, & spes sine timore prasumit. Timor autem configuratur ex consideratione diuinae potestatis. Hier. 10. Quis nos timebit te o rex genitum? Spes vero configurit ex dei misericordia. Ex primo, configurit fuga peccati, ex secundo [spes vestre]. Effectum autem diuinae misericordiae ostendit cum dicit [vt erat a morte &c.] vbi duplicit effectus ostendit: quia liberat a malo, & quantum ad hoc dicit [vt erat a morte] Item confirmatur in bono, & quantu[m] ad hoc dicit [& alat eos] Dicit ergo vt erat a morte animi eorum a morte corporali, & more peccati, & a morte futurae damnationis in resurrectione. Osee. 13. De manu mortis liberabo eos &c. Confirmat etiā in bono: vnde ait [& alat eos in fane], i.e. in necessitate, & loquitur de alimento corporali. Psal. 144. Oculi oūm in te sperat dñe, & tu das illis elat in tpe opportuno. Et de alimento spirituali. Deut. 8. Nō in solo pane vivit hō, sed in ore vbi qd procedit de ore dei. Et de aliamento sacramentali. Ioā. 6. Caro mea, uere est cibus. In loco pacifici, ibi [me collocauit]. Psalm. 22. Consequenter cum dicit [Anima] q. Ostendit quis effectus sequitur in illis, ex hac confidenciae. Benedicere ergo domino est vt dicimus cht, consoliter laudem dei, sed benedicere dominum est facere bonum [in omni tempore] scilicet aduersariis & prosperitatem.

Contra Psalm. 48. Confitebitur tibi cum beneficeris ei: fed nō sic faciebat. Tob. 2. Si bona sufficiens de manu domini mala au tem &c. Tob. 4. Omni tpe beatus dei. Item, oportet ut non solum in se, sī in corde suo quis benedicat deum, sed etiam quod laudem eius habeat in ore. Necelitas, laudis vocalis est, vt nō solum laudes dei, sed etiam ad vtilitatem & provocacionem aliquo tate. Unde dicit [laus eius in ore meo] Els. 1. Gaudium & latititia inuenientur in ea, gratiarum actio & vox laudis. [Semper] autem dicit, i.e. in omni statuto tpe. Vel in preparatione animi. Vel semper benefaciendo, ex quo deus semper laudat. Nota qd hic versiculus cattatur in lecta, quando Christus passus est, cuius passus est nobis causa laudis. Deinde cū dicit [In dñe] qd est, cuius passus est nobis causa laudis. Dicit ergo [In domino laudabitur anima mea] Semper enim bonus amici quis reputat tuum bonum. Unde dicit. In laudem dei etiam laus mea est. Si deus est magnus, constat quod eius amicus est magnus. Psal. 17. Fortitudo mea & laus mea dominus. Bi dicit [animi] quia ad ipsam principaliiter est gaudia spūiae. Consequenter cū dicit [Audiat] q. Inductus alios primo, ad cauham laudis. Secundo, ad ipsam laudem, ibi [Magnificare] Principium laudis est in terius gaudium: vnde dicit [Audiant mansueti] Et ideo levantur in omni bus que dei sunt, quia immates non levantur, sed rebellant. Et dicit [Audiant] quia haec latititia est ex audiio aliorum bene agendum. Deinde cum dicit [Magnificare]

x

d. Hora tur ad laudem. Et primo, ad intonorem. Secundo, ad extonarem, ibi [& exalte] Queniam ad primum dicit.

[Magnifi-

a P S A L . XXXIII

Cum mutauit os suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit.

a P S A L . XXXIII.

Benedic dominum in omni tpe semper laus eius in ore meo. b. In dño laudabitur anima mea. c. Audiant mansueti, & latentur. d. Magnificare dñm meū: & exalte nos, quemadmodum sperauimus in te.

glorie fortis in for

titudine sua, & nō glorietur diues in diuitiis suis. Deinde cum

dicit [Ecce oculi]

q. Ostendit efficacia diuina misericordia ad salvandum. Et primo ponit misericordiam salvantem. Secundo, effectum lanctorum ex hac confidenciae conceptum, ibi [Anima nostra] Circa primum, tria. Primo enim, ostendit diuinam misericordiam. Secundo, in quibus habet effectum diuinam misericordia, ibi [su per metuentes eum] Tertio, quem effectum habet, ibi [vte erat] Dicit ergo [Ecce oculi domini] Diuinam enim misericordiam in finuit per respectum dei. Psal. 18. Aspice in me & miserere mei. In quo autem relipit, subdit [Su per metuentes eum &c.] Abac. 1. Mundi sunt oculi tuū ne videoes malum: & respicere ad iniquitatē non poteris. Respicere ergo eos super eos qui timor habet & spem. Unum enim sine altero non sufficit, quia timor sine spe desperat, & spes sine timore prasumit. Timor autem configuratur ex consideratione diuinae potestatis. Hier. 10. Quis nos timebit te o rex genitum? Spes vero configurit ex dei misericordia. Ex primo, configurit fuga peccati, ex secundo [spes vestre]. Effectum autem diuinae misericordiae ostendit cum dicit [vt erat a morte &c.] vbi duplicit effectus ostendit: quia liberat a malo, & quantum ad hoc dicit [vt erat a morte] Item confirmatur in bono, & quantu[m] ad hoc dicit [& alat eos] Dicit ergo vt erat a morte animi eorum a morte corporali, & more peccati, & a morte futurae damnationis in resurrectione. Osee. 13. De manu mortis liberabo eos &c. Confirmat etiā in bono: vnde ait [& alat eos in fane], i.e. in necessitate, & loquitur de alimento corporali. Psal. 144. Oculi oūm in te sperat dñe, & tu das illis elat in tpe opportuno. Et de alimento spirituali. Deut. 8. Nō in solo pane vivit hō, sed in ore vbi qd procedit de ore dei. Et de aliamento sacramentali. Ioā. 6. Caro mea, uere est cibus. In loco pacifici, ibi [me collocauit]. Psalm. 22. Consequenter cum dicit [Anima] q. Ostendit quis effectus sequitur in illis, ex hac confidenciae. Benedicere ergo domino est vt dicimus cht, consoliter laudem dei, sed benedicere dominum est facere bonum [in omni tempore] scilicet aduersariis & prosperitatem.

Contra Psalm. 48. Confitebitur tibi cum beneficeris ei: fed nō sic faciebat. Tob. 2. Si bona sufficiens de manu domini mala au tem &c. Tob. 4. Omni tpe beatus dei. Item, oportet ut non solum in se, sī in corde suo quis benedicat deum, sed etiam quod laudem eius habeat in ore. Necelitas, laudis vocalis est, vt nō solum laudes dei, sed etiam ad vtilitatem & provocacionem aliquo tate. Unde dicit [laus eius in ore meo] Els. 1. Gaudium & latititia inuenientur in ea, gratiarum actio & vox laudis. [Semper] autem dicit, i.e. in omni statuto tpe. Vel in preparatione animi. Vel semper benefaciendo, ex quo deus semper laudat. Nota qd hic versiculus cattatur in lecta, quando Christus passus est, cuius passus est nobis causa laudis. Deinde cū dicit [In dñe] qd est, cuius passus est nobis causa laudis. Dicit ergo [In domino laudabitur anima mea] Semper enim bonus amici quis reputat tuum bonum. Unde dicit. In laudem dei etiam laus mea est. Si deus est magnus, constat quod eius amicus est magnus. Psal. 17. Fortitudo mea & laus mea dominus. Bi dicit [animi] quia ad ipsam principaliiter est gaudia spūiae. Consequenter cū dicit [Audiat]

x

c. Inductus alios primo, ad cauham laudis. Secundo, ad ipsam laudem, ibi [Magnificare] Principium laudis est in terius gaudium: vnde dicit [Audiant mansueti] Et ideo levantur in omni bus que dei sunt, quia immates non levantur, sed rebellant. Et dicit [Audiant] quia haec latititia est ex audiio aliorum bene agendum. Deinde cum dicit [Magnificare]

x

d. Hora tur ad laudem. Et primo, ad intonorem. Secundo, ad extonarem, ibi [& exalte] Queniam ad primum dicit.

[Magnifi-

[Magnificate dominum mecum] Idem est magnificate & lauda te dei, quia idem est bonitas dei & magnitudo, quia in his que non mole magna sunt, idem est maius esse quod melius secundum Aug. de trin. Et ideo dicit [Magnificate] Lue. 1. Magnificat anima mea dominum Et his responder ei quod dicit [Benedic dominum] Quo ad secundum dicit] Et

e. Exquisui dominum, & exaultem⁹ nomē eius] Et exaltat vulnū tuum coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit. Historia haec habetur 1. Reg. 11. Vbi dicitur, qd David fugiens a facie Saulis, venit ad Achis regem. Gerh & cognitus est ibi, & virtus eius, quia occiderat Philisteum: & tēmēt ex ipso.

f. Accedite ad eum, & illuminamini: & facies uestræ non confundentur.

g. H̄ste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum: & ex omnibus tribulationib⁹ eius salvabit eum.

h. Immetit angelus dñi in circu-

e. Ponit materia laudis quae est diuina clementia in exaudiēdo. Circa primum, duo facit. Primo enim ponit clementiam eius. exaudiēdo. Secundo, meritum exaudiēdo, ibi. [Iste pauper clamauit] Circa primum, duo facit. Primo enim ponit beneficium sibi concessum. Secundo, in uitare alios ad hoc beneficium consequendum, ibi [Accedit &c.] Circa primum, tria facit. Primo enim ponit petitionem. Secundo, exaudiēdo, ibi. [Et exaudiū] Tertio, exaudiēdo effectum, ibi [Et ex omni bus] Dicit ergo [Exquisui dominum] Optima optio, querere ipsum deum. Vnde in oratione dominica, primo, petitur, San & factetur nomen tuum, Esa. 55. Quarete dominum dum inueniri potest. Dicit ergo [Exquisui] quāsi dicat. Cum magna diligētias queſuit. Et ideo subdit exaudiēdo [& exaudiū] me. Effectus autem exaudiēdo est: quia [ex omnibus tribulati onibus meis eripuit me] Erripuit namque iustos ex tribulationib⁹ quandoque, vt tribulationes non patientur. Iosan. 5. In sex tribulationib⁹ liberabit te & in septima non tanget te malum. Quandoque ut non nimis molestent. Psal. 93. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolations tua latifiscerunt animam meam prima Corinth. primo. Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Et hanc consolationem semper habent viri sancti. Item eripuit exterius, quia numquā malī possunt separare sanctos a Christo. Roma. 8. Quis nos se parabit a charitate Christi? Deinde cum dicit [Accedit ad eum & illuminamini: & facies vestre &c.]

f. Inuitat alios ad hoc beneficium consequendum. Et circa hoc, duo facit. Primo enim ponit invitationem. Secundo, initiationem effectum, ibi [& facies vestre non cōfundēdo] Dicit ergo [Accedit ad eum] per fidem & charitatem. Iac. 4. Appropinquate deo & appropinquabit vobis. Et ideo subdit [& illuminamini] deus lumen est: & qui accedit ad lumen illuminatur, Esa. 6. Surge per affectum: & illumine, Deut. 33. Qui appropinquit pedibus eius, accipient de doctrina illius. Effectus autem inductionis est, quia facies vestre non confundēdo] In resplendit, quia non est inopia timoris eius. Et dicit sancti, qui nullus potest esse sanctus nisi sit timens. Et dicit hoc, qui non solum timor ne cessari, est ascendentibus ad sanctitatem, sed etiam manentibus in ea. Ecle. 27. Si non in timore domini teneris te, infestare te subiectus domus tua. Et est quia nihil ita euacuat sancti tamen sicut superbia, & timor est refinaculum superbie. Eccles. 7. Sicut timet deum nihil negligit. Eccles. 40. Non est in timore domini minoratio. Causam autem quare timendum est, subdit [quoniam non est inopia timimenti eum] Hoc expontur multipliciter. Primo, de inopia spiritualium bonorum. Esa. 23. Diuitia salutis sapientia & scientia, timor domini ipse thesaurus eius. Si ergo timor domini thesaurus est, non est inopia timimenti eum. Item de inopia corporali. Contingit namque aliquando timementem deum parum habere, sed non contingit eu inopia. Inopem. Inopem est qui se deficiens reparet: qui timet deum sicut contenti his quae habent. Philip. 4. Vbiique & in omnibus institutis sum &c. Item deus quarentibus se subuenit in necessitate.

g. Ponit meritum exaudiēdo. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit ipsum meritum. Secundo, promittit simile beneficium alii, ibi [Immetit] Tertio, exhortatur ad experientiam [Gustate] Dicit ergo [Iste pauper] Iste versus nihil differt ab alio [Exquisui] nisi quod ibi dicit se, hic versus pauper. Et ideo hoc solum exponatur quis sit pauper. Et dicit quod [Iste] vel demon strat lepsum, vel Christum. Et in hoc quod dicit [pauper] insinuat meritum exaudiēdo: qui pauper spiritu, vel pauper superbie, vel habendi voluntate certera. Et isti exaudiēdo. Iud. 9. Humiliū & mansuetorum, tibi semper placuit deprecatio. Psal. 32. Relpexit in oratione humilium &c. clamauerit magnitudine interior affectus. Esa. 6. Seraphim clamabant aliter ad alterum, & dicebant sanctus, sanctus, sanctus &c. Secundo cum dicit [Immetit angelus]

h. Promittit beneficium, quasi dicat: ita exaudiēuntur alii si & [iste pauper] Multi codices habent [Immetit angelus domini] Hieronymus habet Circundat angelus domini in gyro mentis eius] Dicit ergo [Immetit angelus domini] splendor sui luminis protegendo [In circuitu] Psalm. 124. Montes in circuitu eius scilicet angelii. Roman. 6. Multo plures nobiscum sunt quam cum illis. Et infra. Ecce mons &c. [Immetit] ergo immisionem facit. Hebraor. 1. Omnes sunt administratores spiritus [& eripier eos] scilicet ab impugnatione hostium & demonum. Judith. septimo. Filii Israel non in lancea nec in sa

S. Tho. super Psal. David. virtutes

A gitā confidunt, sed montes defendunt illos, scilicet angelus, ver Christus. Esa. 96. Secundum translationem Septuaginta interpretum. Vocabulari magni confili angelus. Quia missus a deo in quantum homo. Vel angelus intellegitur prelatus ecclesiæ. Malac. 2. Angelus domini exercitum est. Prelati enim ecclesiæ debent custodire gregem suum. Ter-

tio, cum dicit [Gu state & videte, quoniam sua] spērare in eo.

i. Horatur ad ex perendum. Et circa hoc, duō facit. Pri mo enim exhortatur ad experientiam. diuini consortii. Se

j. Horatur ad obseruantiam diuini dignitatis, ibi [Timete] Circa primum, duo facit. Primo, ponit experientiam. Secundo, po

nit experientia effectum [& videte quoniam]

k. Dicit ergo [Gustate & uidete, quoniam sua] spērare in eo.

l. Horatur ad experientiam. diuini consors. Se

m. Horatur ad experientiam. diuini consors. Secundo, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

n. Horatur ad experientiam. diuini consors. Tertio, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

o. Horatur ad experientiam. diuini consors. Quarto, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

p. Horatur ad experientiam. diuini consors. Quinto, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

q. Horatur ad experientiam. diuini consors. Sexto, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

r. Horatur ad experientiam. diuini consors. Septimo, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

s. Horatur ad experientiam. diuini consors. Octavo, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

t. Horatur ad experientiam. diuini consors. Noveno, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

u. Horatur ad experientiam. diuini consors. Decimo, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

v. Horatur ad experientiam. diuini consors. Undevigesimo, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

w. Horatur ad experientiam. diuini consors. Vigesimoseptimum, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

x. Horatur ad experientiam. diuini consors. Vigesimumoctimum, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

y. Horatur ad experientiam. diuini consors. Vigesimumnonagesimum, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

z. Horatur ad experientiam. diuini consors. Vigesimumduodecimum, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

. Horatur ad experientiam. diuini consors. Vigesimumquattuordecimum, ponit experientiam effectum [& videte quoniam sua]

1. Manifestat rationem per contrarium. Contrarium enim timori domini est affectus eorum, qui animas suas diuinitatis dant.

Primo ergo ostendit quod qui in diuinitate sunt deficiunt. Secundo, qui querunt deum sunt absque defectu, ibi [Inquirentes] Dicit ergo [Diuites eguerunt] scilicet spiritualiter, id est qui sunt diuinitates in mundanis, eguerunt in spiritualibus diuinitatis. Apoc. 3. Dicit quod deus est nutritor & medicus. Medicus autem sub trahit nutrimentum infirmo, & facit eum & sanare, quia expedit sanitatem. Ita deus secundum quod expedit saluti nostrorum, quia doce in opere invenit, quandoque diuinitas confert, quandoque longitudinem diuinitatē concedit, quandoque brevitatem ad ducit. Sed consequenter cum dicit [Diuites]

2. Sed obicit Augustinus in sermone domini in monte: quia apostolus ait. Corin. 4. Vnde in hanc horam elurimus & siti mus, & nudū sumus. Quid ergo non est inopia timimenti eum?

virtutes. Vel in futuro [leguerunt] idest egebunt [& esurierunt] idest esurient. Isa. 65. Serui mei comedent, & vos esurient. Item ad literam intelligitur: quia duites frequenter ad egescit deducuntur, quia res mundanae sunt caduce. Luc. 1. Esurientes implevit bonis &c. [In quirentes autem dominum] Esa. 55.

Quarete dominum
dū inueniri pōt &c.
[non minūetur om̄ni bono] nō deficit
perfecto bono: quia
spiritualia habebunt
ad vōrum & tempora-
lita ad necessitatē.
Luc. 12. Primum,
quāre regnum de-
& hēc omnia adiici-
tur vobis. Pro. 10.

Desideriorū iustus dabitur. Et eorum desiderium est omne bonū.

Pro. 11. Et ideo omne bonum habebunt [Venite]

m. [Postea superius exhortatione ad laudem, hic ponitur in-
struētiō necessaria. Et circa hoc, duo facit. Primo enim intruit
de timore deit. Secundo, de diuina prouidentia, ibi [Oculi do-
mini &c. Circa primum, duo facit. Primo enim premitit qua-
si proemītūm suā doctrinā. Secundo, addit doctrinā suā, ibi,

[Quis est homo] In exordio tria facit. Primo, reddit erudientem
benevolū. Secundo, attentum, ibi [audite me] Tertio, doc-
iū, ibi [timorem domini docebo vos] Dicit ergo quantum ad
primum [Venite filii] Parentum enim est diligere filios: & iō
dici [filii] vt eos reddat ex paterna dilectione benevolū. Item,
parentum est inuitare filios ad doctrinā & eos erudit: vnde
dicit [Venite] Gen. penult. Vocauit autem Iacob filios suos, &
dixit. Congregamini ut annuum que ventura sum uobis die
bus nouissimis. Hebreorum. 12. Patres quidem carnis nostra
eruditores habimus, & seuerabamus eos. Quantum ad secun-
dum dicit [Audite me] Proverbio: 1. Audiens sapiens lapen-
tor erit &c. Ecl. 33. Audiens me magnantes & omnes populi &
rectores ecclēsiae &c. Tertio, reddit docilem: & hoc quando in-
truit de quo est dicturus timorem domini docebo vos] id est
quem fructū habebitis si timueritis deum. Vel quoniam tim-
ueatis deum. Et incipit a timore, & bene: quia in scientia inci-
piendum est ab elementis. Prover. 1. Timor domini principium
sapientiae scilicet diuinæ. Deinde subiungit doctrinā suā cū
dicit [Quis est homo]

p. [Ostendit prouidentia domini circa malos. Et circa hoc, duo facit. Primo, docet fructū timoris. Se-
condo, timorem, ibi [Prohibe] Dicit ergo [Quis est homo,
qui vult vitam] homo namque desiderat duo, scilicet longam
vitam, & prospexitatem: sed quia longa vita in malo est fugien-
da, ideo dicit [Quis est homo qui vult vitam] hanc autem ac-
quirit homo per timorem domini, qui est Initium sapientiae vt di-
citur in psalmo 101. sine qua sapientia nō est vita: vñ ipsa dicit
Proverbiorum. 8. Qui me inuenierit, inueniet vitam. Aliquai au-
tem viuent, sed in malis & erubuis. Gen. 47. Dies peregrina-
tionis vite mea centum triginta annorum patet & malis. Et iō
dicit [diligit dies videre bonos] id est plenos: quis nihil in die-
bus illis æternitas est nisi bonum. Psalm. 83. Melior est dies
vna in atris tuis super milia. Sed quis sit effectus mortis often-
dit, Primo, in sermone. Secundo, in opere, ibi [Diuerte] In-
sermone duo vetat, scilicet manifestū malum, & fraudulentū
bonum. Quantum ad primū dicit [Prohibe lingua tuam a
malo] scilicet derisionis, infamacionis, & erroris. Ephel. 4. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat. Iac. Si quis pu-
eat se religiosum esse non refraens lingua suam &c. Quantū
ad secundū dicit [& labia tua ne loquantur dolum] quasi di-
catineat bona proferas in dolo. Psal. 11. Disperdat domi-
nus linguam dolofam. Sed nota quod prius loquitur de lingua
cohibenda, & postea de labiis: quia prius mouet quis lingua cū
vult loqui, & postea labia. Item lingua prius format, sed labia
distinguunt verba. Item operè demonstrat duo facienda. Debet
enim homo ordinare vitam suam, Primo, quantum ad se. Et
quantum ad hoc dicit. [Diuerte] Secundo, quantum ad pro-
ximum: & quantum ad hoc dicit [inquire pacem &c.] Circa primum,
duo facit, secundum diuerſas partes iustitiae, que sunt scilicet
diuerte a malo, & facere bonum. Secunda est, ibi [& fac bo-
num] Dicit ergo [Diuerte a malo]. Ecl. 7. Noli facere mala &c.
Diuerte a malo inon est quid meritorum, si diuerte dicat
solū negationem. Per hoc enim scilicet non facere malum, vi-
tarum quidem peccata quam incurrit si illud admisisset, non tñ
propter hoc vita acquirebitur. Et ideo sic accipiendo, non facere
malum non est meritorum, dummodo talis voluntas non sit in
formata charitate, ut propter deum a malo diuerteat [& fac bo-
num] Esa. 1. Discite benefacere. Secundo, quantum ad proximū
dicit, inquire pacem &c. Sed contingit aliquando, quod

&

F habes proximum qui impugnat te, & tunc tuum est inquirere
pacem. Et ideo dicit [inquire pacem] Roman. 12. Si fieri po-
telt, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem haben-
tes. Quandoq; vero contingit, q; habes aliquem qui inquirat a
te pacem & tuū est tunc sequi eam: vnde ait [& perseguere eā,]

Vel de pace loquit
quam in se debet ha-
bere: & hanc inquit
inquiras in vita ita.

p. [Vultus autem domini super fa-
cientes mala: vt perdat de terra me-
moriā eorum.

q. [Clamauerunt iusti, & domi-
nus exaudiuit eos: & ex oībus tri-
bulationibus eorum liberauit eos.

r. [Quis est homo qui vult vitā,
spiritualia habebunt
diligit dies videre bonos; Prohibe
ad vōrum & tempo-
ralita ad necessitatē.
Luc. 12. Primum,
quāre regnum de-
& hēc omnia adiici-
tur vobis. Pro. 10.

Desideriorū iustus dabitur. Et eorum desiderium est omne bonū.

Pro. 11. Et ideo omne bonum habebunt [Venite]

m. [Postea superius exhortatione ad laudem, hic ponitur in-
struētiō necessaria. Et circa hoc, duo facit. Primo enim intruit
de timore deit. Secundo, de diuina prouidentia, ibi [Oculi do-
mini &c. Circa primum, duo facit. Primo enim premitit qua-
si proemītūm suā doctrinā. Secundo, addit doctrinā suā, ibi,

[Quis est homo] In exordio tria facit. Primo, reddit erudientem
benevolū. Secundo, attentum, ibi [audite me] Tertio, doc-
iū, ibi [timorem domini docebo vos] Dicit ergo quantum ad
primum [Venite filii] Parentum enim est diligere filios: & iō
dici [filii] vt eos reddat ex paterna dilectione benevolū. Item,
parentum est inuitare filios ad doctrinā & eos erudit: vnde
dicit [Venite] Gen. penult. Vocauit autem Iacob filios suos, &
dixit. Congregamini ut annuum que ventura sum uobis die
bus nouissimis. Hebreorum. 12. Patres quidem carnis nostra
eruditores habimus, & seuerabamus eos. Quantum ad secun-
dum dicit [Audite me] Proverbio: 1. Audiens sapiens lapen-
tor erit &c. Ecl. 33. Audiens me magnantes & omnes populi &
rectores ecclēsiae &c. Tertio, reddit docilem: & hoc quando in-
truit de quo est dicturus timorem domini docebo vos] id est
quem fructū habebitis si timueritis deum. Vel quoniam tim-
ueatis deum. Et incipit a timore, & bene: quia in scientia inci-
piendum est ab elementis. Prover. 1. Timor domini principium
sapientiae scilicet diuinæ. Deinde subiungit doctrinā suā cū
dicit [Quis est homo]

p. [Ostendit prouidentia domini circa malos. Et circa hoc, duo facit. Primo, docet fructū timoris. Se-
condo, timorem, ibi [Prohibe] Dicit ergo [Quis est homo,
qui vult vitam] homo namque desiderat duo, scilicet longam
vitam, & prospexitatem: sed quia longa vita in malo est fugien-
da, ideo dicit [Quis est homo qui vult vitam] hanc autem ac-
quirit homo per timorem domini, qui est Initium sapientiae vt di-
citur in psalmo 101. sine qua sapientia nō est vita: vñ ipsa dicit
Proverbiorum. 8. Qui me inuenierit, inueniet vitam. Aliquai au-
tem viuent, sed in malis & erubuis. Gen. 47. Dies peregrina-
tionis vite mea centum triginta annorum patet & malis. Et iō
dicit [diligit dies videre bonos] id est plenos: quis nihil in die-
bus illis æternitas est nisi bonum. Psalm. 83. Melior est dies
vna in atris tuis super milia. Sed quis sit effectus mortis often-
dit, Primo, in sermone. Secundo, in opere, ibi [Diuerte] In-
sermone duo vetat, scilicet manifestū malum, & fraudulentū
bonum. Quantum ad primū dicit [Prohibe lingua tuam a
malo] scilicet derisionis, infamacionis, & erroris. Ephel. 4. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat. Iac. Si quis pu-
eat se religiosum esse non refraens lingua suam &c. Quantū
ad secundū dicit [& labia tua ne loquentur dolum] quasi di-
catineat bona proferas in dolo. Psal. 11. Disperdat domi-
nus linguam dolofam. Sed nota quod prius loquitur de lingua
cohibenda, & postea de labiis: quia prius mouet quis lingua cū
vult loqui, & postea labia. Item lingua prius format, sed labia
distinguunt verba. Item operè demonstrat duo facienda. Debet
enim homo ordinare vitam suam, Primo, quantum ad se. Et
quantum ad hoc dicit. [Diuerte] Secundo, quantum ad pro-
ximum: & quantum ad hoc dicit [inquire pacem &c.] Circa primum,
duo facit, secundum diuerſas partes iustitiae, que sunt scilicet
diuerte a malo, & facere bonum. Secunda est, ibi [& fac bo-
num] Dicit ergo [Diuerte a malo]. Ecl. 7. Noli facere mala &c.
Diuerte a malo inon est quid meritorum, si diuerte dicat
solū negationem. Per hoc enim scilicet non facere malum, vi-
tarum quidem peccata quam incurrit si illud admisisset, non tñ
propter hoc vita acquirebitur. Et ideo sic accipiendo, non facere
malum non est meritorum, dummodo talis voluntas non sit in
formata charitate, ut propter deum a malo diuerteat [& fac bo-
num] Esa. 1. Discite benefacere. Secundo, quantum ad proximū
dicit, inquire pacem &c. Sed contingit aliquando, quod

&

¶ oratio sanctorum magna est vox propter duo, scilicet propter magnitudinem affectionis, & propter magnitudinem per-
secutionis, qui perunt æternā. March. sexto. Primum que-
rite regnum dei [& dominus exaudiuit eos] quia ipse mihi dat,
vt petram. Psal. 119. Ad dominum cum tribularer &c. Sequi-

rur effectus exaudi-
tionis [& ex omni-
bus tribulationibus
&c. cat. Jvt scilicet tri-
bulationes non fūt
heant. Vel si patian-
tur tamē nō vt ob-
ruantur tribula-
tionibus. Hebr. 11. For-
tes facti sunt in bel-
lo. Ut quia libera-
ti sunt de limbo. Za-
ch. 9. Tu autē in fan-
guine testamēt ed u-
xili vindicta lacu-
&c. Psal. 33. Iste pa-
per clamauit & dominus exaudiuit eum, & ex omnibus &c. Se-
condo cum dicit [Intra et dominus]

x. [Ostendit quomodo oculi domini sunt super iustos. Et circa hoc, tria facit. Primo enim ponit iustorum meritum. Secundo, eorum periculum imminentem, ibi [Multe] Tertio, auxilium eis praefit, ibi [& de omnibus his] Circa primum, duo facit, se-
cundum quod est duplex meritorum iustorum, vnde promere, tur-
dei misericordiam. Tantū enim primo, meritorum contritionis de-
peccatis: & quantum ad hoc dicit [Iustitia est dominus &c. Psal. 143. Prope est dominus omnibus innocuitibus eum . Quidam sunt realiter miseri, tamē non cognoscunt: vnde nec conter-
tur, & ideo non consequuntur misericordiam. Apoc. 3. Dicit quod diuines sum, & locupletatus sum, & nullus ego, & nescio quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & exesus, & nudus. Ne-
cessitatis enim, quod recognoscit misericordiam suam corde gemendo: & ideo ait his qui tribulato sunt corde] Ecce contrito de pecca-
tis. Esa. 66. At quem respiciam nisi a pauperum, & contri-
tum [spiritu &c. Matth. 5. Beati qui lugent &c. Quantum ad se-
cundum dicit [& humiles spiritu saluabit] spiritu dicit non ver-
bis: quia Ecl. 19. Est qui nequerit se humiliat & interior &c.
[humiles] ergo [spiritu] qui veram scilicet humilitatem habent
in corde [saluabit] Pro. 29. Humilem spiritu suscipit. Con-
sequenter ponit imminentem periculum, quia [multe tribulationes
iustorum] Tren. 1. Multi genitus mei &c. 2. Thi. 3. Ois qui
volunt p̄ vivere in Christo, persecutionem patiuntur. Et has
tribulationes patiuntur a persecutib. Psal. 118. Multi qui
perseguuntur me & tribulant me. Item ex consueto eorum,
quos peccare vident dolent. Pet. 2. Habitans apud eos, qui de-
die in diem animam iusti inquis operiq; cruciabatur. Item a te-
tationibus mundi, carnis, & hostis. Gal. 5. Caro concupisit ad
uersus spiritum &c. Consequenter cum dicit [Et de omnibus his
liberari] Tales ergo qui de seruis dei facti sunt liberi non redi-
muntur, sed illi qui subduntur iugū dei redimuntur a culpa &
a pena precioso Christi sanguine. 1. Pet. 1. Non corrupcib; a-
gentes, vel auro redempti eis de vana vela conuersatione pa-
teinē traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni incontamina-
ti & immaculati Christi. Osee. 13. De morte redimam eos. Se-
condo, ostendit quomodo proteguntur a peccato iusti.
¶ Ostendit quomodo in his periculis liberantur boni. Et pri-
mo, quomodo a peccatis præteritis. Secundo, quomodo prote-
guntur a futuri, ibi [& non delinquunt] Dicit ergo [Redime
dominus animas seruorum] Posset dici. Si mors peccatorum
peccata est, cum nullus sit sic fit iustus, qui non peccet, ergo & ip-
sum iustum mors est etiam peccata. Et video ad hoc excludē-
dum dicit [Redimer dominus animas seruorum suorum] Redi-
mer inquit pretio mortis sua [animas seruorum suorum] Non
dicit liberum. Illi enim sunt liberati, qui executi sunt a se iugū
iustitiæ. Roman. 6. Liberati a peccato seru facti deo, habent su-
cum p̄ vivere in Christo, persecutionem patiuntur. Et has
tribulationes patiuntur a persecutib. Psal. 118. Multi qui
perseguuntur me & tribulant me. Item ex consueto eorum,
quos peccare vident dolent. Pet. 2. Habitans apud eos, qui de-
die in diem animam iusti inquis operiq; cruciabatur. Item a te-
tationibus mundi, carnis, & hostis. Gal. 5. Caro concupisit ad
versus spiritum &c. Consequenter cum dicit [Et de omnibus his
liberari] Tales ergo qui de seruis dei facti sunt liberi non redi-
muntur, sed illi qui subduntur iugū dei redimuntur a culpa &
a pena precioso Christi sanguine. 1. Pet. 1. Non corrupcib; a-
gentes, vel auro redempti eis de vana vela conuersatione pa-
teinē traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni incontamina-
ti & immaculati Christi. Osee. 13. De morte redimam eos. Se-
condo, ostendit quomodo proteguntur a peccato iusti.

x. [Ostendit dominus animas seruorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

B

-

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet dominus animas seruorum suorum : & non delin-
quunt omnes, qui sperant in eo.

¶ Redimet domin

IN DAVIDEM

F de arma &c.] Circa primum, duo petit in generali, scilicet condemnationem eorum, & diuinum auxilium, ibi [Expugna] hæc enim duo petit contra duo. Nam contra nocentes petit condemnationem, & contra impugnantes petit diuinum auxilium. Primo, quis impugnat alium. Secundo, prævalens ei nocum- tum interficit. Est ergo hic ordo præpostus.

b. ¶ Apprehende arma & scutum: Quando enim alius impugnat alii non statim meret cōdemnationem, sed concitat impugnatum, & conclude aduersus eos, qui persequuntur me: dic anima meæ. Salus tua ego sum. c. ¶ Confundatur & reuereantur: quarentes animam meam. Avertantur retrosum, & confundantur: cogitantes mihi mala. Et iō hic distinguit

vtrumque, qui nō cumentum p̄t in intentione inferentis, & ideo primo, petit cōdemnationem nocēt. Dicit ergo [O domine iudica nocentes me] Est autem triplex iudicium, scilicet condemnationem. Iac. 2. Iudicium sine misericordia illi, qui non fecerit misericordiam. Item, purgationis. Nehe. 4. Tempus est ut incipiat iudicium a domo domini. Item discretionis. Psal. 42. Iudica me deus & discerne causam meam. Hic autem agitur de primo. Similis petitor habetur Hier. 11. Tu ait domine sabbathum qui iudicas iuste & probas renes & corda, videam vltionem tuam ex eis.

¶ Cōtra Mat. 5. Orate pro persequentiis, & calūniantibus vos. ¶ Respondet. Dicendum, quod in omnibus istis imprecationibus duplex est intellectus. Vnde quod dicuntur per modum pronunciacionis, ut cum dicit [Iudica] quasi dicat: iudicabis. Vel ut omnia intelligantur prolatæ non ex zelo vindictæ propriæ, sed diuinæ iustitiae cui se conformant iusti. Secundo, impugnatus desiderat ut adversarius resistat: vnde ait [Expugna] impugnantes me] ut scilicet non prævaleat in me. Hier. 20. Dominus meus est tamquam bellator fortis. Esa. 62. Ego qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum. Consequenter cum dicit [Apprehende arma]

b. ¶ Explicat petitionem suam. Duo enim petit, scilicet condemnationem nocēt, & expugnationem impugnatum. Et ideo in particulari ista duo explicat. Primo enim explicat secundum. Secundo, primum, ibi [Confundatur] Circa primum quinque proponit, quæ sunt necessaria in defensore. Primum est, quod se fermerit: quod hoc tangit dicens [Apprehende arma, & scutum] Arma dei sunt electi eius. Romanorum, 6. Exhibete membra vestra iustitiae deo. Unde angelici dicuntur arma dei, quibus virtus ad pugnandum contra malos. Sapien. 5. Pugnabit pro illo orbis terrarum, contra infenatos. Scutum dei propriæ est diuinæ protectione, & voluntatis sua qua protegit. Psal. 5. Scuto bona voluntatis tuae coronasti eos. Dicit ergo [Apprehende arma & scutum] Id est mittit sanctos tuos, & tu etiam protege me, bona voluntate tua. Vnde [arma & scutum] sunt virtutes. Sapien. 5. Induct pro thorace iustitiam, sumet scutum in expugnable aquitatem. Secundum est, quod procedat ad bellum. Et ideo dicit [Exurge in adiutoriū mihi] Deus dicitur dormire, quando homo est in tribulationibus, & non sentit auxilium diuinum. Matth. 37. Egressus est angelus domini & percutit in castis Afflytorum concum octoginta quinque millia &c. Deinde cum dicit [Fiant via illorum] ponitur similitudo de secundo impedimento, id est de processu viae: & tria impedimenta ponit in via. Primum est tenebris: quia tunis de facili quis impingit [Fiat ergo via illorum] id est procellos [tenebra] Secundum est, quod sit diuinæ & dispositio quæ sic puluis & in minima diuisus: & ideo facile dispingibilis est. Et ideo dicit [Fiant tamq; puluis] vt sicut puluis communitus est in multis propter defectum humoris, ita sine & impīi. Alia rō est, ventus cōmōnus: vnde ait fante facit venti] Vents quādōq; significat tribulationem. I. 27. Tollit eum ventus viens &c. Quādōq; ipsam tentationem peccati. Esa. 64. Iniquitates vestre quæ venticus abstulerunt vos. Terro, ex impulsu aliquis impellēt ventum: vnde ait [Et angelus domini coartas eos, sed hoc ut totaliter dispergatur]. Nam sicut per auxilium angelorum aliqua prosperat virtute maiori, ita ex angelis bonis, vel malis contingit quod tribulationes magis grauantur. Nam deus quandoque puniit etiam per bonos angelos peccatores. Esa. 37. Egressus est angelus domini & percutit in castis Afflytorum concum octoginta quinque millia &c. Deinde cum dicit [Fiant via illorum] ponitur similitudo de secundo impedimento, id est de processu viae: & tria impedimenta ponit in via. Primum est tenebris: quia tunis de facili quis impingit [Fiat ergo via illorum] id est procellos [tenebra] Secundum est, quod sit diuinæ & dispositio quæ sic puluis & in minima diuisus: & ideo facile dispingibilis est. Tren. 4. Lubricauerunt vestigia vestra in itinere viarum nostrarum. Et tertium est, quod sit aliquis persequens & cogens, vt magis corrueat [Et angelus domini &c.] Pro. 17. Angelus crudelis contra eum mittetur. Dicit ergo. [Fiant via illorum tenebra] ignorantia. Psal. 81. Nescierunt neq; intellexerunt, in tenebris ambulare [& lubricum]. I. via carnalia in quibus de facili cadant [& angelus dominus per sequens eos] Ipse demon tentans ad peccandum, vel angelus bonus permittens cadere, ut humiliati fortiores resurgant [Quoniam gratis] Si aliquis intēt malū contra le nocente, non ut tot

taliter

¶ Agit de condemnatione nocēt. Et primo, petit eorum condemnationem. Secundo, adhibet similitudinem, ibi [Fiant tamq; puluis &c.] Circa primum, duo petit in condemnatione contra duo, quæ mali persequentes intendunt. Principiter enim intendunt eum totaliter destruere. Psalm. 82. Non memoretur nomen

¶ Fiant tamq; puluis ante faciem venti: & angelus domini coartans eos. Fiant via illorum renebra & lubricum: & angelus domini persequens eos.

c. ¶ Confundatur & reuereantur: quarentes animam meam. Avertantur retrosum, & confundantur: peracutæ exprobauerunt animam meam.

d. ¶ Fiant tamq; puluis ante faciem venti: & angelus domini coartans eos. Fiant via illorum renebra & lubricum: & angelus domini persequens eos.

e. ¶ Quoniam gratis abscondeunt mihi interitum laquei sui: su

peracutæ exprobauerunt animam meam.

f. ¶ Veniat illi laqueus quem ignorat, & captio quam abscondit aprehendat eum: & in laqueum cadat in idiopum.

g. ¶ Anima autem mea exultabit in domino: & delectabitur super salutem suam. Omnia offa mea dicit, Do mine quis similis tibi? Eripiēs ino

P S A L M U S XXXIIII

A Exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Et potest hoc referri ad ecclesiam. Consequenter cum dicit [Omnia offa mea] Ponit secundus fructus, qui est reuerentia diuina. Et circa hoc duo facit. Primo enim ponit reuerentiam ad deum. Secundo, rationem assignat, ibi [Eripiēs] Dicit ergo [Omnia offa mea]

Omnis fortitudo ho

minis deo compara- mina & pauperem a diripientibus

eam.

h. ¶ Surgentes testes iniqui: quæ igno- rabam interrogabant me. Retribue- bant mihi mala pro bonis: sterili-

litas ad mortem: vn de air [In interiorum

laquei sui] id est ab-

scindunt laqueum ad mortem. Propt. 1. Vnde nobiscum insidie- mur sanguini, abscondamus tentaculæ contra insutum frustula- deglutiamus eum &c. Secundo, cum dicit [Superacutæ expro- brauerunt] Ponit usus executio, similiter sine causa. Dicit autem [Exprobauerunt] quia opprimit intell. un. Et autem oppro- brium, quando qui imponit crimen aliqui, quod est contra eius honorum. Aliquando imponitur crimen aliqui, ut confundatur & abiciatur. Aliquando vero per perdita vitam, & hoc est contra animam eius. Et ideo dicit [Animam meam] quasi dicat, Propter hoc fecerunt, ut totaliter me vita priuarent. Sic Iudei Christo imposuerunt criminis morte digna. Luc. 23. Commotus populū, docens per vñleram Iudazam. P̄al. 68. Impropria exprobra- tium tibi scederunt super me. Sed hoc [superacutæ] id est sine causa, sicut supra dictum est. gratias. Ioan. 8. Quis ex vobis argueret me de peccato? 1. 10. [superacutæ] imposuerunt ei peccatum. Vel [superacutæ] id est frustra, quantum ad eorum intentionem: quia intendebant idem eum detruere. Ioan. 11. Quid facimus huic homo multa signa facit? Si dimicimus &c. Tamen hoc consilium sicut superacutæ, quia totus mundus post eius mortem ad fidem conuerteris. Consequenter cum dicit [Veniat illi laqueus quem &c.]

i. ¶ Ponit pena conueniens culpe. Et hoc, quia eodem judicio iudicantur, quo iudicante volebant. Matth. 7. In quo iudicio iudicaveritis, iudicabimini. Iti fraudulenter intendebant mor- sem ipsius, id est psalmus petit contra eos, vel conformando volun- tam suam voluntati diuinæ, vel prenunciando. Et petit tria: scilicet quod laqueus eis preparatur, quod capiatur, quod non evadat. Quantum ad primum, dicit [Veniat illi laqueus] scilicet populus, vel ei qui principalis est inter eos. Laqueus hic tri- pliciter potest intelligi. Et propter laqueum penam, quia propter mortem Christi illaqueati sunt. Esa. 8. Offendent ei eis plus & cadent, & conteruntur, & irretinent, & capientur: quia captiu- sunt apud omnes gentes [Quem ignorat] dicit, quia nec suscipiunt quidem poterant talentum penam. Luc. 2. Erit n. præsu- ra magna super terram, & ira populo huic, & cadent in ore gla- dii, & capiuntur in omnes gentes. Matth. 24. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis numquā fuit ab initio mundi usque modo, neque het. Vel, de laqueo culpe. Timo. vlt. Qui vo- luntates fieri incident in tentationem, & in laqueum diabolus: quasi dicit. Veniat illi laqueus culpe quem prauiderit non pos- tet: quia peccatori non videtur quod sit ligatus, sed quod faciat voluntatem suam: in veritate tamen laqueatus est, quia, Prou. 5. Funibus peccatorum suorum constringitur. Vel de laqueo iusti- ficia, quasi dicit [Veniat illi laqueus] constringens ad bonum [Quem ignorat] quia Corint. 2. Animalis homo non percipit ea, quia sunt spiritus. Quantum ad secundum dicit [Et capio quā abscondit apprehendere eum] id est capiatur, sicut in abscondito me voluit capere. Prouer. 5. Iniquitates suo capiunt impium. Quantum ad tertium, dicit [In laqueum cadat] id est deiciatur a laqueo, vt inde se non eximat [In idiopum] id est in laqueo, quem parauit alii. Psalm. 9. In laqueo suo humiliavit eum, inclinabit &c. & cadet cum &c. Sic euensis Iudazis, quia ipsi Christi gemitibus tradiderunt, gentibus postmodum traditi sunt. Deinde cum dicit [Animam autem mea exultabit in domino: & delectabitur super &c.]

j. ¶ Ponit fructum condemnationis impiorum. Et ponit fru- ctum ex parte sua duplicitem. Primo, exultationis specialis. Se- cundo, reuerentia diuina, ibi [Omnia offa mea] Circa primum, duo facit. Primo enim ponit exultationem, ex dei iudicio prouidentem. Secundo, materiam exultationis, ibi [Et delectabitur] Dicit ergo. Peto ut sic fiat, sed cum hoc feceris [anima mea exultabit in domino] Abac. tertio. Exultabo in domino Iesu meo. Et ratio huius est, quia per eum adeptus sum salu- tem: vnde dicit [Et delectabitur super salutem] i. quod nullus remedium redi- cultur ad bonum. Et autem duplex remedium, quo ali-

qui super Psal. David. F 3 qui

IN DAVIDEM

qui solent reuocari ad bonum'. Primo, per sanctitatem eius quae pertinet. Secundo, ex diuino flagello. Primo ergo ostendit eorum pertinaciam ex eo quod non sunt reuocati per sanctitatem. Secundum, ibi [Dissipati] Circa primum, duo fari. Pro primo ponit, sanctitatem suam contra tribulationes. Secundo, pertinaciam eorum in malum, ibi [Et essent, in duebar cilicio. Humilia- bat in ieunio animam meam: & ea primū facit tria, secundum quod san- k. Quasi proximum, & quasi fra- tris nostrū sic complacēbat: quasi lugēs spiritus deuotione, & affectus piecate. Et hæc tria ponit psalmus per ordinem. Nam primo, ait de carnis maceratione. Secundo, alimento subtrahito. Et dicit [Lugens] Luxus enim est planctus pro mortuis. Tunc ergo hæc luget pro aliis, quando plorat mala eorum quæ ipsi non sentiunt velut mortui. Peccatores namque in peccatis mortui sunt, nec sentiunt mala sua, sed iunt inde dolent ex compasione. Hierem. 9. Quis dabit capiti meo aquam &c. Aliquid de etiam dolet quis pro malis alicuius, quæ etiam inde sentit. Et hoc est contristari. Vnde Hieronymus habet pulchritus [Quia humiliabam in curabar] His cilicium meroprice dicitur, si exponatur de Christo, quia non legitur portasse cilicium. Hoc autem fit de pilis caparum. Et in legi hircus caprarius in molabatur pro peccato: & ideo cilicium signat peccatum. Christus ergo dicitur portare cilicium, quia induitus est carne non valentem amplius pati morari, quasi in anxietate posuit. Et ideo dicit [Domine quando respicies] Hoc est n. proprie non ferentes mortis. Psal. 41. Quando veniam, & apparebo ante faciem domini? Et potest hoc dupliger intelligi, secundum quod duplex est respectus dei. Vnde est misericordia, quo ad iustos ad salutem. Sapien. 4. Gratia dei & misericordia eius in sanctos eius, & respsus eius in electos illius. Alius est quo ad malum ad puniebit. Iud. 9. Relpice castra Affyriorum nunc sicut castra Aegyptiorum vide dignatus es, quod post seruos tuos armati currebant. Et de vroque respectu potest intelligi si de Christo exponatur. [Domine quando respicies] me vrelucte es me. Relpice & exaudi me domine deus meus. Illumina oculos meos, ne vnguam obdormiam in morte, nequando dicat inimicus meus: prauulii aduersus eum. Vel [quando respicies] super aduerfariorum meos. Abac. 1. Quare respicias super iniuriantes sine inique agentes, & taces deuorante impio iustorum le? Deinde cum dicit [Restitue] ipsum auxilium quod petit, exponit: & in hac peritio dat duo intelligere. Primo, necestatem quæ patiebatur. Secundo, malitiam aduersariorum, ibi [A malitiate] Dicit ergo quantum ad primum [Restitue] quia necestatis grandis est. Nam periculis res est, quia in periculo anima. [Restitue] in qua anima meam corpori scilicet a quo separata fuit in morte, licet a diuinitate, non fuerit separata. Ioh. 10. Potestatene habeo pondenti animam meam &c. Ego poterat potest diuinitatis, quoniam est alia quan potestis partis: unde ita facit a se quicquid facit, quod ramen haberat a patre. Hoc etiam dicit quilibet vir iustus: quando est in periculo, vel corporali, vel spirituali q. d. Libera me a periculis. Malitia hostium duplex. Primo, quantu ad fraudulentiam: tunc dicit [A malitiate] quia malitiose contra me procedunt. Ioh. 10. Vicitis malum. Item, quantum ad crudelitatem [Et a leonibus vnicam meam] quia anima vnicula liberatur a leonibus, a daemonibus, vel tyrannis. Psal. 56. Animam meam eripiuit de medio catulorum leonum. Ego a tu gemitibus preparabis ad escam [Confitebor]. O [Hic ponit fructum auxili: & primo, ex parte sua. Secundo, ex parte hostium, ibi [Non supergaudeant] Tertio, ex parte iustorum, ibi [Exultent] Fructus ex parte liberari est laus dei. Vnde dicit [Confitebor tibi & laudabo te, quia liberasti me. Pla. 65. Reddam tibi vota mea &c. Et si referatur ad Christum, fructus resurrectionis Christi est instruatio ecclesiæ: & fides qua ecclesia conseretur deum. Rom. 10. Corde creditum ad iustitiam ore autem confessio fit ad salutem. Vel describitur ecclesia ex multis credentium. Secundo, ex virtute corum. Quantum ad prium dicit [In ecclesia magna] Magna quidem numero & diffusione terrarum. Malach. 1. Magnum est nomen tuum in gentibus. Item, magna constantia & virtute, quia Portæ inferni non præualebunt aduersus eam. Matt. 16. Psal. 39. Annuntiavit iustitiam tuam in ecclesia magna. Quantum ad secundum dicit. In populo graui laudabo te. Grauitas quandoque sumitur in bono, quandoque in malo, quia similitudinare est duplex proprietas in corporali grauitate. Vnde est ponderositatis, quæ tendit deorsum, & haec est mala: quia homo dicit graui, secundum sp. ad terræ ponderositatem & similitudinem tendit. Pla. 4. Filii hominum vñj quo graui corde? Esa. 1. Populo graui iniquitate, semini neq; filii sceleratis. Alia proprietas est stabilitas, quæ opponitur levitati, & non commouetur. Leuis homo dicitur, qui mouetur omni vento. Eph. 4. Qui stabilis in bono est, dicitur graui. Cor. 10. Epistola graues sunt & fortes. Hieron. habet [In populo forci laudabo te] Non supergaudeant mihi inimici mei] Hic ponit fructus ex parte hostium: vbi petit quod eorum exaltatio reprimatur. Et primo, proponit hunc fructum. Secundo, ponit radicem iustificationis, ibi [Aduersantur] Tercio,

P S A L. XXXIIII

44

ad hoc dicit [Fréduerunt &c.] Hoc est aprorum, q; crudeles sunt, sic & Iudai. Tren. 2. Fréduerunt dentibus, & dixerunt: de uorabimus [Domine quando] n. Supra psal. ex persona Christi, vel iusti, nequitiam persecutorum & pertinaciam ostendit: hic autem contra utrumque inuocat deū. Et primo, petri diuinum auxilium. Secundo, ostendit diuinum auxilium. Ilii fructum, ibi [Cōfitebor] Circa primum duo facit. Primo, per accelerationem. Secundo, ipsum a uxilium [Restitue] Dicit ergo [Domine quando respicies] In hoc maxime fuit in Christo. Luc. deci- monono, quando fuit lupi ciuitate. Et dicitur, a leonibus vnicā mā. o [Confitebor tibi in ecclisia magna: in populo graui laudabo te. Non supergaudeant mihi, qui aduersantur mihi inique: qui odi- es & iustum, sed quia inique gaudent, indecens est. Psal. 35. Iniquitatem meditatus est in cubili suo. Ex parte cordis est odia indebitum: vnde dicit [& qui oderunt me gratis] id est fine cau- sa. Psal. 119. Dum loquebar illis impingabant me gratis. Ioh. 15. Vt impetraverit sermo qui in lege eorum scriptus est, Quia odio habuerunt me gratis. Psalm. 34. Retribuebam mala pro bonis. Item, odium simulantum, quia cum odio cordis [An- nunt oculis] Hoc duplicerat. Vno modo, ad ostendendum palliationem odii, quasi annuentes quod diligenter. Vel annuen- bant sibi inuidem oculis, concitantes se ad malum. Proverbio. 6. Hô apostola vir inutilis. Ex parte otis, duplicerat. Primo, quan- tum ad verba fraudulenta. Secundo, quantum ad iritatoria. Quantum ad primum dicit, quod in ore. Secundo, quod in cor de. In ore verba pacis. Vnde dicit [Quoniam mihi quidem pa- cifice loquebantur] Mar. 22. Scimus quia verax es. Psalm. 27. Loquantur pacem cum proxiimo suo: mala autem in cordibus eorum. In corde habent dolos, id est verba dolosa. Hierem. 9. Sagitta vulnerans eorum lingua, dolum locuta est. Et hoc [In iracundia terra, dolos cogitantibus] id est habentes iram contra me pro terrenis. Ioh. 11. Ne forte venient Romani &c. Hieron. habet [In rapina terra verba irrisoria] Qui irridet aliquem, duo facit: quia huiusmodi verba molestant derisum, & latificant iri- dientem: & ideo dicit [Dilatauerunt super me os suum] qua- si andauerit & gaudente loquuntur malum de alio. Esa. 37. Su- per quem exaltati vocem tuam, & levasti in altitudinem oculos tuos [Dilatauerunt super me os suum] Gaudium eorum ostendit cum dicit [Euge] interieatio congratulantis. Matt. 25. Euge serue bone & c. quasi dicas sibi ipsi congratulantes de vi- gloria quam videbant se habere de me. Et hoc, quia [Viderunt oculi mei] scilicet Christi passionem quam defiderauerunt. Mat. 27. Vt ah qui destruxit templum dei &c. Tren. 2. Hæc est dies quam exspectabamus, inuenimus, vidimus [Vidisti] p. Supra psalmus posuit radicem insultationis, quæ fuit cori- malitia: hic autem removet illam radicem, sine auam imple- rans dei iudicium. Circa quod, tria proponit. Primo, cognitio- nem necessariam ad iudicium præcessile. Secundo, petit iudici- um, ibi [Ne fileas] Tertio, iudicij effectum, ibi [Non dicant] Index non potest iuste ferre sententiam nisi prius instrutus de- factio: hoc autem diuino iudicio non deest, quia videat ea, quæ aguntur ex vroque parte: vnde dicit [Vidisti] scilicet eorum malitiam & meam iniustiam. Hebreo. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Consequenter petit iudicium divinum. Et pri- mo, agit de iudicii dilatione. Secundo, petit procelium iudicij. Quod iudicium differatur procedit ex duobus, scilicet ex patien- ti tolerati defecus iniquoru, & ex hoc q; index nō diligit eū pro- sentia dari debet, & ex hoc excludit eum. Quantum ad prium dicit [Ne fileas] scilicet eorum malitiam, quam vidi- fi pertransfundo. Aba. 1. Quare respicias contemptorem, & ta- tes concilante impio iustorum se? Quantum ad secundum dicit [Ne filedas a me] quia non ferendo auxilium in necessitate. Ofer. 11. Vz eis cum recessero ab eis [Exurge] q. Hic ponit processum iudicij. Trias enim requiruntur in iudicio. Primo, quod iudex sumat iudicandum. Secundo, quod consideret merita cause. Tertio, quod proferat sententiam iudicij. Quantum ad primum dicit [Exurge] id est a corpore, & assume animam iudicandi. Psalm. 43. Exurge, quare obdormis domine? Quantum ad secundum dicit duo, quibus debet iudex intendere debet. Si iudicium proferendum, & causam super quam debet sententiam ferre: vnde dicit [Intende iudicio meo] id est pro me serendo. Psalm. 71. Deus iudicium tuum regi da &c. Quantum ad secundum dicit [Deus meus & dominus meus in cauam meam] Vno modo, [In liem meam] sicut in He- tho, super psal. David.

F 4 bræo.

IN DAVIDEM

braso] In item meam] Iob. 29. Causam quam nesciebam, dili- gentissime inuestigabam, vel [in causam] secundum quod cau- sa idem est quod principium, ex quo sequitur aliud, quasi dicunt. [Intende in causam] pro qua ego patior. Et hoc est obedi- entia patris. Philip. 2. Factus est obediens vsque ad mortem &c.

Item causa est chari-

tas quam habuit ad

nos, propter qua cau-

sam pariebat. Qua-

tum ad secundum di- cit [Iudica me] Vna litera habet [secun- dum iustitiam tua]

alia litera habet [lu- dica me], secundum iustitiam meam] pri-

mum idem est, ac si dicere [Iudica me] secundum legem tua- & iustitiam. Nam iu-

stitia dei est redde- vniuersicu- secundum merita: & que non possum falli & flecti a veritate. Rom. 2.

Iudicium dei est se- cundum veritatem [secundum iustitiam meam] scilicet quam ego sum fecutus. Et potest dici quod idem est iustitia mea & tua: dei scilicet iustificantis, hominis, quasi iustificati, quia iustitia nostra est ex deo. Ro. 10. Volentes iustitiam tuam statuerat &c.

Consequenter petit effectum iudicii: [Vt non supergaudeant mihi] Et circa hoc, duo facit. Primo, petit insultationis repre- hensionem. Secundo, petit eorum confusionem, ibi [Erubescant]

Exterior exultatio nascitur ex interiori gaudio. Primo, ergo, pe- rit vi reprimatione eorum gaudium intus. Secundo, exterior in-

sultatio. Dicit ergo quantum ad primum [Non supergaudeant mihi] quasi dicat. Ita iudicium tuum reprimit eos, vt non gau- deant super me. Tren. 1. Omnes inimici mei audierunt malum meum: & latenter sunt. Quantum ad secundum dicit [Non di- cat in cordibus suis] Insultatio in duabus fit, sicut & gaudium.

Gaudium autem vel est de presentib[us] bonis, vel de bonis futu- ris. Similiter insultatio, vel est propter mala iam facta, vel pro- pria fides. Primo, ergo, petit remoueri insultationem de parte ri: & ideo dicit [Ne dicant in cordibus suis, euge, euge, ani- ma mea] id est non congratuletur anima eius super aliquibus de me [& dicant anima nostra deorabitur cum] Aliquando enim aliquis opprimit aliquem non exultatione, sed surreptio ne ex infinitate: & hoc patet quod statim panitez. Sed quan- do ex malitia opprimit, tunc gaudet se fecisse. Et hoc est quod dicit [Nec dicant deorabitur cum] scilicet in futurum. Psal. 56. Lingua eorum gladius acutus. Abach. 3. Exultatio eorum, sicut eius qui deorabit pauperem in ab[us] condito [Erubescant]

H[ic] petit eorum confusione, & petit duo corresponsen- tia duobus premissis, de quibus fit insultatio, scilicet de factis, & fiendis. Primo, petit vi confundantur de malis iam factis. Secun- do, vt confundantur super futuris, ibi [Induantur confusione]

Primo ergo petit erubescant eorum, vel bonam confusione, vel eternam: & hoc dicit per modum prænunciationis, vel con- formationis ad deum. Esa. 6. Serui mei larabuntur, & vos co- fundemini. Secundo, petit eorum diffidentiam sive timorem: unde [Et reuereant simus] Vel in bonum, quasi incipiant deu- timorem. Nam timor initialis & castus proprie reuerentia dicitur: & hic timor in salutem: quia vt dicitur Eccl. 1. Ti- mor domini initium sapientie. Vel semper sint in timore.

Sapien. 17. Cum sit timida nequitia, dat testimonium. conden- nata. Iob. 15. Sonitus terroris semper in auribus eius. Et qua- se haec euenerint ei: & quia gloriantur in malis meis. Consequen- ter petit confusione de futuro: & aliqua petit per alium modum, quia idem est confusio quod erubescencia: & sic illa possunt ac- cipi in bono & in malo, ita confusio & reueraentia. Sed quod additur [Induantur confusione] aliquid addit. Indumentum enim dicit habitum. Qui ergo simpliciter & in principio timeret, non potest dici habere habitum timoris: sed qui firmatur in ma- lo, & desiderat malum. Hier. 17. Duplici contritione con- tere eos. Et quare plus petit modo quod affligantur quam ante- quia est major culpa, quasi scilicet non sunt contenti his quae se- gerunt, sed adhuc maligna cogitant contra me. Sicut Iudea retin- post mortem Christi volebant occultare eius resurrectionem, cor- rumpendo custodes. Prou. 20. Verbum malignum, vanitatem, & verba mendacia longe fac a me. Hier. habet [Qui magna lo- quuntur contra me] Reg. 2. Nolite multiplicare loqui subli- mia, gloriante. [Exultent & latenter]

P S A L . X X X V .

F Hic est tertius fructus, qui consurgit ex parte diuini auxilii. Et hic fructus est gaudium sanctorum. Et primo, ponit fructum exultationis dicens [Exultent & latenter] Ponit autem pro fru- tu sanctorum iunctitudinem, quia latitudinem cor- dis: unde signat interius gaudium. Psal. 118. Dilatati cor mei. Et hoc latitia est. p

meditabitur iustitiam tuam: tota prie in iustis. Psal. 96. Lux orta est iu- stitia & rectis corde leuita. Exultatio di- cit gaudium prorū- pens exterius ab in- teriori: & hec exul- tatio cōpetit iustis. Psalm. 32. Exultare iusti in domino. Et hoc iusti in af-

fectu in cubili suo, asperit omni vi- uet timor domini. Prou. 15. In timore domini declinatur a malo. Iob. 15. Quā- tum in te est evoca- ti timorem & tuli- si preces & c. Et iō- dicit Non est timor deante oculos eo-

rum] Timor est in af- fectu, sed causa timoris est in oculis, ex hoc quod non conside- rent iudicium dei. Dan. 13. Averterunt oculos suos, ne vide- rent cubili, sed causa est. [Quoniam dolose egit] Quando ali quis in oculis regis facit aliquid regi odiosum, signum est quod non timet eum. Si peccator quando facit peccatum coram deo, qui omnia videt, signum est quod non timet deum: quia in con- spectu scilicet dei, egit dolose iustitie dolum. Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Et dicit [Dolose] quia aliud profert extra, aliud similitudinem. Psal. 5. Virum sanguinem, & dolorum abominabitur dominus. Iob. 36. Simulatores & cali- di provocant ira dei. Et ideo [Inueniatur iniquitas eius ad odiū] id est talis sit iniquitas eius quod deus habeat eam odio. Et hoc est signum quod deus tales simulatores odit, quia in euangelio multa inuehitur deus contra simulatores. Alia litera habet [In con- spectu tuo] ut videat iniquitatem suam & odiseat. Contingit quod aliquis discutat conscientiam suam, ut inueniat iniqui- tatem suam & odiet. Frequenter in hoc fraudulentus agit, quia non discutit bene, sed graui leuitat, & leuita aggrevat. Et ideo dicit [Dolose egit in conpeccato suo] id est in conscientia: quia si fideliter tuam odiserit iniquitatem, discussisset. Vel secundum eundem sententiam [In conpeccato suo] scilicet dei, id est in sacra scri- ptura, quam non attendat secundum veritatem suam & spiri- tussantem sed agunt dolose, & hoc ideo, quia non inueniunt iniquitatem. Consequenter ponit processum radicis. Et primo, ponit peccata oris. Secundo, cordis & operis. Homo committit peccatum ore duplicitate: vel per apertam malitiam, cum aperte mētitur, & hoc est quod dicit [Verba oris eius iniquitas] Iob. 6. Non inueniens in ore meo iniquitatem. Vel per oculata fra- dulenta, & hoc est dolus. Hier. 9. Sagitta vulnerans lingua corum dolum locuta est. In corde peccat quis duplicitate: per co- tempnum boni, & per studium mali. Contingit, quod aliquis peccat per infirmitatem, aliquis ex ignorantia. Sed quando est ignoranta affectata, tunc est graue peccatum. Iob. 21. Scientia viarum marum nolumus. Et ideo dicit [Nolite intelligere ut bene ageret] vnde voluit intelligere curiosa, & non vt bene opere- raretur. Hier. 4. Sapientes sunt, vt faciant mala: bona facere nescierunt. Item aliquando facit homo peccatum ex studio malitiae: vnde dicit [Iniquitatem meditatus est in cubili suo] id est in corde suo. Vel in cubili, quando stat in fecero. Prou. 24. Cogitatio stulti peccatum est: & abominatio [Affitit] Hic ponit quod committitur opere. Et primo, ponit coadiuvationem ad malum. Secundo, quod non imedit malum. Quantum ad pri- mum dicit [Affitit omni via non bone] i.e. viuit & fuit omni ma- lia via, vel mala operationi. Psal. 2. Alterunt reges terræ. Quia zum ad secundum dicit. [Malitia autem non odit] Psal. 51. Dilexit malitiam super iniquitatem &c. Iob. 2. Cū dulce fue- rit in ore eius malum, ab condito illud sub lingua sua [Dominus] b. [Hic ostendit que recepta a deo] Et primo, numerat ipsa bo- na. Secundo, petit ea fibi dari, ibi [Pretende te] Resolutio spiritualis in duobus consistit: scilicet in donis dei & in eius dulcedine. Quā- tum ad primum dicit [Inebriabuntur ab vberate domus tua] Domus est ecclesia. Tim. 2. Vi scias quomodo oporteat te co- fari in domo dei. Et hoc domus quod modo est in terris, quando transferetur in celis. Ps. 121. In domum domini latentes ibi mus. In vtrage est vberitas donorum dei, sed in hac ecclesia est imperfecta, sed in alia est perfectissima abundantia omnium bonorum, & has satiatur spirituales viri. Psal. 64. Replebitur in bonis domus tua. Et quod plus est inebriantur, inquantu supra omnem mensuram meriti desideria impientur. Ebrietas enim excessus quidam est. Esa. 64. quod Oculis non vidit &c. Can. 5. Inebriamini charissimi. Et qui sunt ebrios non in se sunt, sed extra se. Sic repletis sunt spiritualibus charissimis, tota coru intentio fertur in deum. Philip. 2. Nolite conuersatio in celis est. Et non solum donis reficiuntur, sed etiam dilectione dei. Iob. 22. Tunc super omnipotentem delitatis afflues, & elevabis ad deum faciem tuam. Et ideo dicit quantum ad secundum [Ec tor- rente]

P S A L . XXXV.

45

care, non in fato stellarum. Ecl. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consili sui: sed processus ir- referatus pecandi est ex eo quod remouetur impedimentu pe- ccati. Dicitur autem quod peccatum in spiritum sanctum, est quā ex certa malitia peccatur: & hoc quando remouetur impedimen- tum. Hoc ergo im-

pedimentum remo- tus est in cubili suo, asperit omni vi- uet timor domini. Prou. 15. In timore domini declinatur a malo. Iob. 15. Quā- tum in te est evoca- ti timorem & tuli- si preces & c. Et iō- dicit Non est timor

deante oculos eo- rum] Timor est in af- fectu misericordiam tuam deus. & charitatem. Mat. 4. Merces vestra co- piosa est in celis. Ite in illis maxime rela- cer misericordia: quā omnino sunt ab omni tribulatione libe- ratā. Nos autem su-

mitibus. Per nubes intelliguntur doctores. Esa. 5. Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbre. Et in eis reluet ve- ritas quam manifestant. Per motes intelliguntur sancti viri: & quid sequitur ex omnibus illis? quod haec iudicia sunt abyssus multa, id est in comprehensibili. Roma. 11. Quām incompre- hensibilia sunt iudicia eius &c. [Homines]

c. Supra commendauit psalmus de iustitiam, veritatem, & mi- sericordiam, & iudicia, ex quibus nobis bona proueniunt: hic autem enumerat illa bona. Et circa hoc, duo facit. Primo, com- memorat bona, quae communiter largitur omni creature. Secū- do, bona propria quae conferunt rationali creature, ibi [Filii autē hominum] Circa primum, duo facit. Primo, commemorat quae communiter proueniunt a deo. Secundo, confugit in admiratio ne divina misericordia, ibi [Quemadmodum multiplicasti] Di- co ergo, quād misericordia tua est magna, & ex hac saluas homi- nes & iumenta, deit rationales & irrationalies creaturas, Vel per homines intelliguntur iustitia, per iumenta ipsi peccatores, qui tem- porali fale sunt & iubantur a deo. Matth. 5. Pluit super iustos & ini- justos. Psal. 48. Homo cum in honore esset non intellexit &c. Et haec flos eius est omnibus in duabus, scilicet in salute corporis & in rerum prouisione. 4. Reg. 6. Salua me rex. Qui ait. Non te faluet dominus. Vnde falure te possumus de arca, an de tor- lari? Consequenter admiratur diuina misericordia, ibi [Quemadmodum multiplicasti] & quād multū multiplicasti [misericordia] scilicet quād saluas non solum homines, sed & iumenta. Vel quād est tibi cura non solum de iustis, sed etiam de peccato- ribus, quantum ad bona temporalia quae in eis multiplicatas. Hieron. habet [Quād pretiosa &c.] Magna est enim misericordia dei, quād omnes saluat; magna etiam quia viuicique plus dā- quām meruerit. Psal. 83. Misericordia tua magna est super me. [Filii autem]

d. Hic ponit bona spiritualia, quae sunt tria. Fiducia, spiritualis refectio, & intelligibilis cognitione: & hac respondent gradus entiū. Entium quadam sunt tñ, & quadam sunt & viunt;

quādam cum hoc etiā intelligunt: & inter entia rationalis crea- tura quandam eternitatem participat, quia anima rationalis nō perit. Et ideo dicit [Iniquitatem meditatus est in cubili suo] id est in corde suo. Vel in cubili, quando stat in fecero. Prou. 6.

Non inueniens in ore meo iniquitatem. Vel per oculata fra- dulenta, & hoc est dolus. Hier. 9. Sagitta vulnerans lingua

corum dolum locuta est. In corde peccat quis duplicitate: per co- tempnum boni, & per studium mali. Contingit, quod aliquis peccat per infirmitatem, aliquis ex ignorantia. Sed quando est

ignorantia affectata, tunc est graue peccatum. Iob. 21. Scientia viarum marum nolumus. Et ideo dicit [Nolite intelligere ut bene ageret] vnde voluit intelligere curiosa, & non vt bene opere- raretur. Hier. 4. Sapientes sunt, vt faciant mala: bona facere nescierunt. Item aliquando facit homo peccatum ex studio malitiae: vnde dicit [Iniquitatem meditatus est in cubili suo] id est in corde suo. Vel in cubili, quando stat in fecero. Prou. 24.

Cogitatio stulti peccatum est: & abominatio [Affitit] Hic ponit quod committitur opere. Et primo, ponit coadiuvationem ad malum. Secundo, quod non imedit malum. Quantum ad pri- mum dicit [Affitit omni via non bone] i.e. viuit & fuit omni ma- lia via, vel mala operationi. Psal. 2. Alterunt reges terræ. Quia zum ad secundum dicit. [Malitia autem non odit] Psal. 51. Dilexit malitiam super iniquitatem &c. Iob. 2. Cū dulce fue- rit in ore eius malum, ab condito illud sub lingua sua [Dominus]

b. [Hic ostendit que recepta a deo] Et primo, numerat ipsa bo- na. Secundo, petit ea fibi dari, ibi [Pretende te] Resolutio spiritualis in duobus consistit: scilicet in donis dei & in eius dulcedine. Quā- tum ad primum dicit [Inebriabuntur ab vberate domus tua] Domus est ecclesia. Tim. 2. Vi scias quomodo oporteat te co- fari in tegmine alarum tuarum] Et loquitur metaphorice. Gal- lia protegit pullos suis alis ne occidantur, ita ipse deus spiritu

ntibus entiū. Entium quadam sunt tñ, & quadam sunt & viunt;

quādam cum hoc etiā intelligunt: & inter entia rationalis crea- tura quandam eternitatem participat, quia anima rationalis nō perit. Et ideo dicit [Filiis hominum] id est fili dei Christi: vel si

li hominum generaliter omnes homines intelliguntur [Sper- bunt in tegmine alarum tuarum] Et loquitur metaphorice. Gal- lia protegit pullos suis alis ne occidantur, ita ipse deus spiritu

ntibus entiū. Entium quadam sunt tñ, & quadam sunt & viunt;

quādam cum hoc etiā intelligunt: & inter entia rationalis crea- tura quandam eternitatem participat, quia anima rationalis nō perit. Et ideo dicit [Filiis hominum] id est fili dei Christi: vel si

li hominum generaliter omnes homines intelliguntur [Sper- bunt in tegmine alarum tuarum] Et loquitur metaphorice. Gal- lia protegit pullos suis alis ne occidantur, ita ipse deus spiritu

ntibus entiū. Entium quadam sunt tñ, & quadam sunt & viunt;

quādam cum hoc etiā intelligunt: & inter entia rationalis crea- tura quandam eternitatem participat, quia anima rationalis nō perit. Et ideo dicit [Filiis hominum] id est fili dei Christi: vel si

sente voluptatis tua potabis eos] Hic est amor Spiritus sancti, qui facit impetu in anima sicut correns. Isa. 19. Quasi fluvius violentus, quem spiritus domini cogit. Et videtur voluptatis, quia voluntatem & dulcedinem in anima facit. Sapientia. 12. O quis honor & laus est spiritus tuus domine in nobis. Et hoc poterat boni. Cor.

10. Eundem potum e. Et in lumine tuo, videbimus spiritalem biberunt.

Vel torreto volup- f. Prætende misericordiam tuam scitibus te, & iustitiam tuam his,

18. Torrens redundans fons sapientiae; quia voluntas eius sic efficax est, ut ei resili non possit su- cut nec torrenti. Ro-

man. 9. Voluntati eius quis resistet? Ma- teria autem talis re- fectionis est; quia qui coniugantur fonte, & qui tenerent os suu ad fontem vini inebriantur. Sie qui teneant os suum idest defensionem ad fontem vite & dulcedinis, inebriantur. Cor. 11. Alius autem ebrios est. Et sic inebriantur quia [apud te et fons vita] Si referatur ad Christum, sic est sensus [Apud te &c.] id est tu es fons vita. Si autem referatur ad patrem, sic est sensus [Apud te est fons vita] id est verbum tuum vivificant omnia [et apud te] Ioh. 1. Verbum erat apud deum. Hier. 2. Me dereliquerunt fontem aqua viua &c. Qui vere est fons vita id est spiritu lium bonorum, ex quibus omnia vivificantur. Secundum est cognitio intelligibilis, quam homines, siue rationales creature par- ticipant. Ideo dicit. [Et in lumine]

e. Quid sunt privilegia rationalis creature. Vnum, quod ratio- nalis creatura videt in lumine dei, quia alia animalia non videt in lumine dei, ideo dicit [In lumine tuo] Non intelligitur de lumine creato a deo, quia si intelligitur illud quod dicitur Genes. 1. Fiat lux [Sed in lumine tuo] quo scilicet tu lumen, quod est similitudo substantiae tue. Istud lumen non participat anima in brata: sed rationalis creatura primo, post illud in cognitione naturali. Nihil enim est aliud ratio naturalis hominis nisi resplendens diuina claritas in anima: propter quam claritatem est ad imaginem dei. Psal. 4. Signatum est super nos lu- men vultus tui domine. Secundum est lumen gratiae. Ephe. 5. Exurge qui dormis &c. Tertium est lumen gloriae. Isa. 60. Sur- ge illuminare Hierusalem, qui venit lumen tuum &c. Vnde in lumine tuo id est in Christo, qui est lumen de lumine: & sic est lumen quod est verus deus. Est ergo lumen Christus, in quantum procedit a patre: est fons vita, in quantum est principium spiritus vivificantis. Aliud privilegium est, quia sola creatura ratio nalis videt hoc lumen: vnde dicit [videbimus lumen] Hoc lumen vel est veritas creati Christus secundum quod homo, vel est veritas increata quia aliqua vera cognoscimus. Lumen, siue spirituale veritas est: quia sicut per lumen aliquid cognoscitur, in quantum lucidum, ita cognoscitur in quantum est verum. Anima bruta bene cognoscunt aliquam veram, puta hoc dulce, sed non veritatem huius propositionis, hoc est verum, quia hoc consistit in adequatione huius intellectus ad rem, quod non possum facere bruta, ergo bruta non habent lumen creatum. Similiter nec lumen increatum, quia solus homo factus est ad videndum deum per fidem & per spem: & sicut nunc videmus per fidem in lumine, sic videbimus cum in specie quando errimus in patria. [Prætende misericordiam]

f. Hic conseruit se ad orationem, & petit misericordiam dei. Et primo, petit petitionem quantum ad alios. Secundo, quantum ad se, ibi [Non veniat mihi] Duo petit, secundum duo genera hominum, qui conseruant in domo dominum. Quidam enim co- runt de prosperitate ciuilis: in qua possunt aliqua videri magna, si se considerant non respiciensibus ad eternam. Si vero ad spiritualia comparatur, cum nullum tempore quantumcumque magnum possit spiritualibus comparari, in talibus exemplatio locum non habent, & ideo non sunt emulandi mali de huiusmodi bonis sibi prouidentibus. Vnde theologi attendentes diuinam prouiden- tiā his bonis q̄ indistincte bonis & malis, dignis & indignis pro- veniunt, non tristauerit quando indigne adueniunt. Confide- rāt enim, quod iusta dei ordinatione disponuntur, vel ad eorū correctionem, vel ad eorum damnacionem, & quod huiusmodi bona sunt quasi nihil in comparatione ad futura quae seruantur bonis. Et ideo huiusmodi tristitia prohibetur: vnde dicit [Noli emulari] id est indignari [in malignis] pro eo quod florēt. Psal. 27. Non est populus sapiens: Hier. 9. In hoc glorietur qui gloriat, scire & nosse me. Sed his qui recte sunt corde id est qui habent rectum cor, & sunt co- firmati tibi per charitatem [Prætende eis] id est amplia iustitia, id est coronam quam meruerunt, quia isti iam merentur coronā. 2. Ti. 4. In reliquo reponit, est mihi corona iustitia &c. Et ideo petit eis iusta. Pro te duo petit. Primo, petit conseruari a peccato, & hoc remouendo duas causas peccati. Una est interior, & haec est superbia quae est initium omnis peccati. Vnde dicit [Non veniat mihi pes superbia] id est affectus superbiendi remoueat a

g. Hic ponit ratio- tis ratio: & est duplex. Primo, quia ex hoc pede est ca- fus, sicut quando quis cadit propter pedem quem habet malum: & ideo di- cit [Ibi] id est in pe- de superbia sc̄ide- runt. Ecce inictum omnis peccati superbia. Ecc. 10. Homo enim ex hoc peccat pro eo quod non cō- tinetur sub regula legis diuinæ, sed ex superbia exit arrogancia.

r. Cor. 10. Qui se existimat stare, id est per superbiam videat ne cadat. Et dicit [qui operantur] non qui operantur sunt, quia aliquis aliquando ex infinitate peccat, vel ignorans, & ite non permanet, sed qui peccat ex superbia, hic perficit, quia Prou. 2. Latentur cum male fecerit, & exulantur in rebus peccatis. Itē alia causa est alieni impulsus: vnde dicit [Expulsi sunt] id est im- pulsus dum maniter efferunt, sicut Lucifer de celo & homo per superbiam de paradiso expulsi sunt [nec potuerunt stare]. Iob. 18. Expellit eum de luce in tenebras &c. Sed humilitas facit sta- re. Psal. 121. Stantes erant pedes nostri &c.

P S A L. IPSI DAVID.

x x x v i.

N Oli emulari in malignan- tibus: neque zelaueris fa- cientes iniquitatem. Quo- niā tamquam fenum velociter are- scēt: & quemadmodum olera her- barum, cito incident.

tinetur sub regula legis diuinæ, sed ex superbia exit arrogancia. r. Cor. 10. Qui se existimat stare, id est per superbiam videat ne cadat. Et dicit [qui operantur] non qui operantur sunt, quia aliquis aliquando ex infinitate peccat, vel ignorans, & ite non permanet, sed qui peccat ex superbia, hic perficit, quia Prou. 2. Latentur cum male fecerit, & exulantur in rebus peccatis. Itē alia causa est alieni impulsus: vnde dicit [Expulsi sunt] id est im- pulsus dum maniter efferunt, sicut Lucifer de celo & homo per superbiam de paradiso expulsi sunt [nec potuerunt stare]. Iob. 18. Expellit eum de luce in tenebras &c. Sed humilitas facit sta- re. Psal. 121. Stantes erant pedes nostri &c.

H a. P S A L. X X X V I.

S V P R A petuit psal. diuinum auxilium contra peccatores, & ostendit malitia eorum: hic aut docet cōtēndā esse eorum felicitate. Titulus nō est nouus. Intentio ait psal. huius est ostende- re, q̄ nō reputentur propter peccata impiorū. Circa quod, psal. tria facit. Primo enim præmit intentionem psal. Secundo, ponit rationes in generali, ibi [Quoniam tamquam] Tertio, explicat in speciali, ibi [Noli emulari in eo] Circa primum, duo facit. Primo enim remouet a bonis malorum emulacionem. Secundo, zelum [neque zelaueris] Dicit ergo [Noli emulari] Hic ponit vnum ex parte peccatorum per modum designationis. Et ex hoc ponit malignantes, & facientes iniquitatem. Aliud vero ponit ex parte bonorum per modum prohibitionis, & ponit duo, scilicet [Noli emulari] & [neque zelaueris] Peccatores autem de- gnat primo, quantum ad prauam ipsorum intentionem, quia malignantis enim pertinet ad cor vnde dicitur ma- lignus quasi malus ignis. Quando scilicet aliquis facit ex praua intentione aliquid, illud est malignum consilium. Secundo, quantum ad prauitatem executionem: vnde dicit [facientes ini- quitatem] sed iusto culibet dicit [Noli emulari &c.] Secundū Philosphum in 2. Et sic, quatuor ad idem genus spectant, scilicet misericordia, inuidia, zelus, & nemesis, & hac omni importantia tristitia de eventibus aliorum, sed misericordia & inuidia de his quae cōuenient bonis: alia vero duo de his, quae cōuenient malis. Inuidia enim est tristitia de prosperitate bonorum, sed misericordia est tristitia de miseria bonorum. Zelus proprius est, quando quis tristatur de bono alterius: non ex eo quod ipse bonum habet, sed ex eo quod ipse non habet. Nemesis est tristitia de bonis quae indigne cōuenient. Sed quia loquitur hic de malis, non facit mentionem de duabus primis. Advertendum est ut hīc, quod si aliquis indigne fuit emulatur de prosperitate malorum, non viruperatur secundum philosphos, qui tractae sunt de prosperitate ciuilis: in qua possunt aliqua videri magna, si se considerant non respiciensibus ad eternam. Si vero ad spiritualia comparatur, cum nullum tempore quantumcumque magnum possit spiritualibus comparari, in talibus exemplatio locū non habet, & ideo non sunt emulandi mali de huiusmodi bonis sibi prouidentibus. Vnde theologi attendentes diuinam prouiden- tiā his bonis q̄ indistincte bonis & malis, dignis & indignis pro- veniunt, non tristauerit quando indigne adueniunt. Confide- rāt enim, quod iusta dei ordinatione disponuntur, vel ad eorū correctionem, vel ad eorum damnacionem, & quod huiusmodi bona sunt quasi nihil in comparatione ad futura quae seruantur bonis. Et ideo huiusmodi tristitia prohibetur: vnde dicit [Noli emulari] id est indignari [in malignis] pro eo quod florēt.

K Psal. 27. Non est populus sapiens: Hier. 9. In hoc glorietur qui gloriat, scire & nosse me. Sed his qui recte sunt corde id est qui habent rectum cor, & sunt co- firmati tibi per charitatem [Prætende eis] id est amplia iustitia, id est coronam quam meruerunt, quia isti iam merentur coronā. 2. Ti. 4. In reliquo reponit, est mihi corona iustitia &c. Et ideo petit eis iusta. Pro te duo petit. Primo, petit conseruari a peccato, & hoc remouendo duas causas peccati. Una est interior, & haec est superbia quae est initium omnis peccati. Vnde dicit [Non veniat mihi pes superbia] id est affectus superbiendi remoueat a

quād fenum] Hic ponit rationes in generali. Et primo, qua- non est amulandum. Secundo, quare non zelandum [Spera in domino] Dicit ergo [Quoniam tamquam fenum] quasi di- cat. Non est emulandum in malignis, quia id parum est, & transitorium. Et ideo dicit [tamquam fenum] velociter are- scēt &c.] Ponit enim exemplum de rebus

b. Spera in domino, & fac boni- tatem: & inhabita terram, & pa- sceris in diuitiis eius.

c. Delectare in dno: & dabit tibi petitiones cordis tui. Reuela dno viā tuam, spera ī eo, & ipse faciet.

d. Et educet quasi lumen iustitiae tuam, & iudicium tuum tamquam meridiem: subditus esto domino, B

duo sunt in homine, quā magna esse videntur. Primum est decor q̄. videntur homines vivere in gaudiis. Sapientia. 2. Nullum sit pra- tum &c. Et ideo dicit [tamquam fenum] Vel alter. Quia decor gaudii cito deficit. Iob. 20. Gaudium hypocrite ad instar pun- ctū. Psal. 128. Fiant sicut fenum testorum quod priusquam eu- elatur exaruit. Iob. 46. Omnis caro fenum &c. Secundum est. celitudo secularis potestatis defigitur per herbas olerum, que crescent, & tamen totum transfit. Et ideo dicit [tamquam ole- ra] Vel per fenum intelliguntur maiores, per herbam vero, ni- nores. Non ergo indignandum est de bonis eorum. Item, non est zelandum facientes iniquitatem, quia tibi promittuntur ma- iora. Et hoc ostendit cum dicit [Spera in domino]

b. Et qui prosperitas temporalis in tribus conficit, scilicet in diuitiis, voluptatibus, & honoribus. Ioh. 2. Omnes quod est in mundo &c. Ideo secundum quod etiam propter spiritua- lis in tribus conficit, tria facit. Primum enim ponuntur diuitias. Secundo voluptes, ibi [Delectare] Tertio, gloria, ibi [Edu- cē] quas promittit deus operantibus in se. Circa primum, duo facit. Primo, ostendit modum acquirendi spirituales diuitias. Secundo, vbi sunt querenda, ibi [Et inhabita terram] Tertio, promittit illas abundanter, ibi [Et paſcer] Circa primum duo facit, secundum quid in acquisitione duo exigitur. Primo, n. proponit finis. Secundo, ponit conatus ad finem, ibi [Eu- fac bonitatem] Dicit ergo [Spera in domino] id est spera re- habitum bona domini, id est ipsum dominum. Psal. 15. Domi- nus pars hereditatis mea &c. 1. Pet. 1. Regeneravit nos in spē- viam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis in hereditatem in corruptibilem &c. Et hic est finis intentus. Vel [Spera in domino] id est deo, scilicet de auxilio domini. Eccles. 2. Qui timet deum &c. Secundo, dicit quod conetur ad acquirendū finem bona operando. Et ideo subiungit [Et fac bonitatem] id est omnia opera virtutum. Psal. 33. Declina a malo & fac bonum. Deinde cum dicit [Et inhabita terram] ostendit vbi querenda sunt iste diuitiae. Hoc non potest intelligi de materiali terra, quia etiam iniuii inhabitant eam, sed exponitur de quadruplici ter- ra. Et primo, de terra viuentium quae est gloria. Psal. 26. Cre- do videre bona domini, in terra viuentium: quām inhabites p- desiderium. Phil. 3. Nostra conuersatio in celo est. Itē de ani- ma tua. Luc. 8. Quod autem cōscit in terram bonam &c. Et hanc inhabites semper ad conscientiam retentendū. Sap. 9. In- trans in domum conquiescam cum illa. Tertia terra, est ecclē- sia, vtrumq[ue] misit, ibi [Melius est modicū] Circa primum, duo facit. Pri- mo, reiterat sententiā & exponit cuius rōtem assignare intendit. Secundo, assignat rōtem, ibi [Desine ab ira] Dicit ergo [Noli emulari &c.] q.d. Qui facit iniustitiam prosperatur: de quo etiam iu- sti emulantur. Psal. 72. Zelati super iniquos &c. Item, potest le- gitimū: & sic fuit duas rōtes quae indigne cōtra eos. Vna, quia omnia eis ad notum succēdunt: & ideo dicit [in eo], qui prosperatur, i.e. si vides eos prosperari. Prou. 1. Prospēritas studi- torum perdet eos. Item si vides quod inualescant super iustos no- li indigneari. Sic dicebat Baruch. 4. Animāq[ue] estō populus dei, memorabilis Irael. Nobentes peribunt qui tē vēxārunt: & qui gratulati sunt in tua ruina; punientur. Et ideo dicit [in homine faciente iniustias] Deinde cum dicit [Desine]

c. Et circa hoc duo facit, secundum quod hic delectationis iustitia consistit in duabus, scilicet in consequēdo desiderium, & implendo suum propositum. Secunda est, ibi [Reuela] Dicit ergo de primo [Delectare &c.] Prou. 13. Desiderium si compleat- tur delectat animam. Si deo inhaebes impletur desiderium tuū. Sed quia ad hoc requiriuit ut sit iustum desiderium: non enim est deus auctor iniustitiae, ideo primo ponit ad iustitiam iusti desideriū quod homo delectetur in deo per amoitem: vnde ait [Dele- care in domino] id est totus amor tuus sit in deo. Phil. 4. Gau- dete in domino sepe. In greco habetur [Deliciare] quasi dicat, Primo enim, ostendit périculum p̄fessū si non accipietat mo- dicationi. Secundo, périculum futurū ibi [noli emulari] vt non maligne-

I N D A V I D E M

tur per erubescientiam de peccatis. Psal. 5. Confundantur & erubescant valde velociter. Iusti autem honorabunt. Rom. 2. His quidem qui secundum patientiam boni operis gloriam & honorem &c. Quantum ad secundum malum, quod est per defectum boni subiungit (& in diebus famis saturabuntur.) Hoc tripliciter exponiatur. Ad litem enim hoc potest quoadmodum fumus deficient. exponi de fame tem. q. Mutuabitur peccator, & non porali. Nam aliquā soluer: iustus autem miseretur, & famas est apud inretribuet. Quia benedicentes ei, he fideles, apud fideles.

vero abundanter, quia fideles sibi in uicem communicabant quae habere poterant. Aliquando etiam prouidetur a deo fidelibus ne egeant. Iob. 5. In visitate & fame ridebis: sic & Heliā statut tempore famis 3. Reg. 17. Ad probationem tamen nostra, aliquando famis necessitas feruas de preoccupasti probatur. Vnde apostolus ait de seipso Cor. 11. In fame & siti &c. Vel quia serui dei modico contenti saturantur. Phil. v. 16. Scio & humiliari, & abundare: vbiq; & in omnibus instituti sum: & saturari, & esuriri, & abundare, & penuriam pati. Impii autē multa volunt & multa querunt, & ideo, in diebus famis non saturabuntur. Exponas etiam de fame verbi dei. Et huius diebus, hoc saturantur iusti. Matth. 5. Beati qui esurunt & sitiunt iustitia, quoniam ipsi saturabuntur. Vel tertio expostrum de fame, quae erit in futura vita vbi iusti saturabuntur & iusti esurient. Esa. 65. Serui mei comedent & nos esurient. Origines in glo. Ego. 16. Qui non colligebat manna in die sexto, esuriebat in die septimo. Nunc est dies sextus: & ideo qui non colligit nunc, esuriet tunc ibi. Consequenter cum dicit [quoniam peccatores peribunt] ostendit quoniam conterentur brachia peccatorum. Et ponit tria. Primum, casum impiorum. Secundo, ordinem cadi, ibi [Inimici] Tertio, modum [quemadmodum fumus de] Dicit ergo [qui peccatores peribunt] quasi dicar. Ideo iusti conseruantur, quia perditio debetur soli peccatoribus, sed fatus sunt. Iob. 38. Conteret multis & immunerabilis, & stare facies alios pro eis. Ordo cadenti est quia tolluntur in ultum, vt fortius cadant. Iob. 30. Eleuisti me, & quasi super ventum ponens esuristi mihi validi. Et ideo dicit [Inimici vero domini mox ut hominibus fuerint & exaltati] Psal. 72. Deificisti eos dum alleluia tenuerunt. Sed modus est feci fumus, quia si dispergitur non repaterunt. Et hoc est quod ait [deficientes quemadmodum fumus de scici] Iac. 4. Quia est vita vestral vapor est ad modicum parens. [Mutuabitur peccator]

q. Supra ostendit, quod pauca iustum fructus preponderant malis malorum bonis ratione stabilitatem: hic autem ostendit idem ratione utilitatem. Et primo, ostendit quod bona iustum sunt fructuosa, sed malorum econsumto. Secundo, ostendit hoc experimento, ibi [Junior fui] Tertio, concludit principale intentionem, ibi [Declina] Circa primum, duo facit secundum quod duplex fructus prouenit homini. Vnde in est, ex bonis possedit, alias ex operibus quae fecit. Vnde primo, ostendit quod fructus sunt boni, quantum ad primum. Secundo, quantum ad secundum, ibi [Apud dominum] Circa primum, duo facit. Primo enim, primitus fructus istum bonorum: & contrarium malorum. Secundo, assignat rationem, ibi [benedicentes] Circa primum, duo facit. Primo, ostendit fructus istum malorum. Secundo, fructus bonorum, ibi [In iusti autem] Dicit ergo [Mutuabitur peccator] Legamus primo, secundum superficiem litteræ. Duplex signum est quod aliquis deficit in temporalibus. Vnum, quando indiger mutum acciperet. Deut. 28. Ipse sonerabitur ibi, & tu non sonaberis ei. Et ideo dicit [Mutuabitur peccator] idem mutuum accipiet. Aliud signum est, quando quis mutuum confundit & reddere non potest: vnde dicit [& non soluit] Eccl. 29. Solidi vix reddet dimidium: & econverso. Vnum signum abundantie est, quod habeat, vnde gratis det: vnde dicit [& viam eius volet] Hoc duplicitus potest intelligi, vt dicatur primo. Et homo directus a deo volet viam eius scilicet dei, quasi dicat. Deus sic dirigit hominem quod non cogit eum, sed facit eum & eligere bonum, & id quod est dei. Phil. 2. Qui operatur in nobis & uelle & perficere. Vel aliter [& dominus volet] idest acceptabit & remunerabit viam eius, idest bona opera nostra. Pro. 4. Quia a destris sunt noui dominii. Consequenter cum dicit [Cum ceciderit] ostendit bonorum in operibus instruositatem, quantum ad eorum reparationem. Et circa hoc, duo facit. Primo enim ponit ipsam reparationem. Secundo, ipsius causam assignat rationem, ibi [qui dominus supponit manum suam] Dicit ergo [Cum ceciderit] Directio viatoris sic est, vt aliquando cadat, sed comprehensor est non cadere. Viator tamen in illis bonis signatur promissa quadam spiritualia. Tamen in illis bonis signatur promissa quadam spiritualia: & ideo oportet exponere etiam quantum ad illos, qui in veteri testamento pertinebant ad nouum testamentum. Oportet ergo hoc aliud expondere [Mutuabitur &c.] Et potest referri ad duplex mutuum. Hominem enim aliquid a deo mutuatur, & ali-

quid a ministro dei, scilicet homine. Dicitur autem peccator homo quicunque. Dicit ergo [Mutuabitur] scilicet a deo: quia Quid habes quod non accipisti? Cor. 4. Et hoc est quasi mirus: quia ad hoc dar nobis deus quemcumque bona vt ex eis crescam* in his; quae ad honorem dei sunt. Luc. 19. Et ego veniens cum usris viisque exegi sem illam. Et sic retribuimus ei per gratiarum actionem. Sed deus peccator dedit bona naturalia. Temporalia vero aliquantum peccatum & spiritualia, sed peccator non soluit per spiritualia profectum & gratiarum actionem. Esa. 1. Filios utrui & exaltauit, sicut autem spreuerunt me. A ministro enim dei accipit homo mutum. Prelati namque & doctores sunt quidam campores. Item, Luc. 19. Vocatis decem seruis dedit eis decem minas & ait illis, Negociamini dum venio. Ergo sunt negotiatori. Doctores ergo ad populo doctrinam, quasi pecuniam. Psal. 11. Eloquia domini eloquia casta, argenteum igne examinatum &c. Sed dat verba domini, non sua. Boni autem retribuunt, quia faciunt quod audiunt, fed mali non, quia non implent obedienti. Ecc. 33. Audiens verba tua, & non facient ea, iustus autem quod acceptit a deo quicquid sit illud & quoquecummodo excedit in alios. I. Petri quartu. Vnde quisque propter acceptum gratiam in alterum illum administrantes. Et sic miseretur. Itē regnatur deo, & sic retribuet. Psal. 11. Quid uult traducere domino &c. Ratio affiguntur [qui benedicentes] Hic sunt tres sensus secundum glo. [Benedicentes ei] scilicet deo in omnibus gratias agentes & iusta sequentes [haereditantur terram] scilicet viuentium. Gal. v. 1. Qui seminar in benedictionibus, de benedictionis & metet vitam aeternam. Vel secundum literam [haereditantur terram] id est tertiis promissiones. Et loquitur populus carnali, Esa. 1. Si volueritis & audieritis me, bona terra comedetis. Econtrario qui maledicunt deo, scilicet non solum verbo, sed facto, vel occasionali, disperibunt. Psal. 1. Iter impiorum peribit. Orig. exponit alter [benedicentes ei] scilicet iusto, benedicentur. Quicquid enim fit iusto, deus accipit sibi factum. Luc. 10. Qui vos spernit me spernit. Et Matth. 25. Quod vni ex minimis meis fecisti, mihi fecisti [haereditantur terram] iusto debiram. Matth. 10. Qui recipiunt iustū in nomine iusti &c. [Majestatis autem ei] scilicet iusto [disperibunt]. Gen. 27. Qui maledixerit ibi si ille maledicetus. Sed Hieron. habet alterum [peccator deficeret vi non soluat, sed iustus misereatur, & retribuet] Qui benedicti deo, haereditantur terram. Propterea. Benedictio domini diuitias facit. In iusti vero qui malediciti sunt a deo id est puniti, disperibunt. Et ideo sunt steriles. Gen. 3. Maledicta terra in opere tuo. Deinde cum dicit [Apud]

r. Ostendit bonorum fructuositatem: quantum ad opera. In operibus autem duo ostenduntur. Et primo, eorum prosperitas. Secundo, eorum reparatio, ibi [Cum ceciderit]. Sed quia prosperitas est ex electione dei. Primo, ostendit quod est ex parte dei diligenter. Secundo, quod est ex parte hominis dilecti, ibi. [viam eius volet] Dicit ergo [Apud dominum] gressus hominis diriguntur, quod homo direcione intendat in finem ultimum. Hoc enim non est homini a se. Hier. 10. Non est homini via eius, nec viri est vt ambules & dirigat gressus suis: fed est a deo. Pro. 16. Hominis est animum preparare, & domini gubernare linguam: omnes visum homini, patient oculis eius. Psal. 17. Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea. Dirigit autem deus gressus hominis in via veritatis cognoscendæ, vt non labatur in errore. Psalm. 26. Dirige me in veritate tua & doc me &c. Item in via iustitiae vt declinet a malo & faciat bonum. Psal. 26. Dirige me in semitam rectam &c. Quantum ad secundum dicit [& viam eius volet] Hoc duplicitus potest intelligi, vt dicatur primo. Et homo directus a deo volet viam eius scilicet dei, quasi dicat. Deus sic dirigit hominem quod non cogit eum, sed facit eum & eligere bonum, & id quod est dei. Phil. 2. Qui operatur in nobis & uelle & perficere. Vel aliter [& dominus volet] idest acceptabit & remunerabit viam eius, idest bona opera nostra. Pro. 4. Quia a destris sunt noui dominii. Consequenter cum dicit [Cum ceciderit] ostendit bonorum in operibus instruositatem, quantum ad eorum reparationem. Et circa hoc, duo facit. Primo enim ponit ipsam reparationem. Secundo, ipsius causam assignat rationem, ibi [qui dominus supponit manum suam] Dicit ergo [Cum ceciderit] Directio viatoris sic est, vt aliquando cadat, sed comprehensor est non cadere. Viator tamen in illis bonis signatur promissa quadam spiritualia. Tamen in illis bonis signatur promissa quadam spiritualia: & ideo oportet exponere etiam quantum ad illos, qui in veteri testamento pertinebant ad nouum testamentum. Oportet ergo hoc aliud expondere [Mutuabitur &c.] Et potest referri ad duplex mutuum. Hominem enim aliquid a deo mutuatur, & ali-

collidetur, quia patienter sustinet. Iac. 1. Patientia opus perfectum, & dicit quod aliud quod est expertus de viro iusto est: quia [Tota die] id est tota tempore vite sua[misereretur]miseris aliorū: [& commoda] scilicet spiritualia & temporalia. Psal. 101. Inuidus homo qui miseretur & commoda: vel actu, vel promptitu dine. Et ideo [Semen illius in benedictione erit] Gen. 22. Mul tiplico semen tuū & in habitu in saeculū saeculi. Quia dominus amat iudicium: & nō derelinquet sanctos suos, in aeternum conservabuntur. u. In iusti punitur: & semen impiorum peribit. Iusti autem haereditantur terram: & inhabitabunt in saeculum saeculi super eam.

B & in habitu in saeculū saeculi. Quia dominus supponit manum suam. f. Junior fui, et enim senui: & nō vidi iustum derelictum, nec semine eius querens panem. Tota die miseretur & commoda: & semen illius in benedictione erit.

t. Declina a malo, & fac bonum: & mortaliter peccet: vnde dicitur. Prou. 34. Septies in die ca dic iustū & refugit. Quid si referat ad calum peccati mortalitatis, quo aliquando iustus cadit, et David per adulterium & homicidium, & sicut Petrus negando Christum, sic pecatores ex casu colliduntur, dum desperati nolunt ad paenitentiam redire. Vnde Eph. 4. Desperantes semetipsos traherunt &c. 2. Cor. 12. Lugeant multos ex his, qui ante peccaverunt, & nō eggerunt paenitentiam &c. sed iustus non colliditur per deferventionem, sed redit ad paenitentiam: vnde David dicit. Peccauit domino: & dicit ei ei z. Reg. 12. Dominus transiit peccatum tuum. Item, Petrus fleuit amare. Match. 26. Mich. 7. Nō lateris inimica mea quia cecidi, confurgam. Ratio autē quod non colliditur est quia dominus supponit manum suam] scilicet gratia confortans eum. Eze. 13. Manus domini erat mecum confortans me. Psal. 138. Et tenebit me dextera tua. Deinde cum dicit [Junior fui]

s. Ostendit experimentum, quod bona iustum sunt fructuosa, sed non malorum. Et ponit illud diuturnum de duobus. Primo, de immunitate bonorum a malis. Secundo, de profectu coru in bono, ibi [Tota die] Circa primum, duo facit. Primo enim, ostendit immunitatem a malo, quantum ad ipsum iustum. Secundo, quantum ad sementem eius, ibi [Nec semen eius] Circa primum, duo facit. Primo enim ponit diuturnitatem experimenti. Secundo, ipsum experimentum, ibi [Non vidi] Dicit ergo [Junior fui] Ac si diceret ei aliquis: vnde habes haec omnia, qua dictis de bonis iustum & R. Respondet: quia ab experimento [Junior fui &c.] Hoc dupliciter potest exponi. Primo, de aetate corporali, secundum quod homo primo, floret in iuuentute & postea senex fit. Psalm. 89. Mane florat & transeat.

C Sed contra hoc dicit Aug. Tu David semper fuit in terra tua, & in illa nō fuit iustus derelictus nō tñ est mirum si alibi est derelictus. Et ideo vult Aug. qd loquatur in persona ecclesie. Et hac habet aetatem pueritiae in Abel, iuuentutis in patriarchis, senectutis in apostolis, senectam in fine mundi. Primitus duas medianas etates & ponit extremas: & sic fuit a principio mundi & erit vñque ad finem. Et hoc distinctione ponit Gal. 4. Vel potest intelligi de spiritualitate: quia quandiu homo delectatur in puerilibus & vanis, sic puer meute; fed quando delectatur in matutis, sic senex. Et hoc distinctione ponit 1. Cor. 13. Cum enim parvulus loquebar vt parvulus & Cū aut factus sum & fuit senex fit. Psalm. 89. Mane florat & transeat.

D Sed contra hoc dicit Aug. Tu David semper fuit in terra tua, & in illa nō fuit iustus derelictus nō tñ est mirum si alibi est derelictus. Et ideo vult Aug. qd loquatur in persona ecclesie. Et hac habet aetatem pueritiae in Abel, iuuentutis in patriarchis, senectutis in apostolis, senectam in fine mundi. Primitus duas medianas etates & ponit extremas: & sic fuit a principio mundi & erit vñque ad finem. Et hoc distinctione ponit Gal. 4. Vel potest intelligi de spiritualitate: quia quandiu homo delectatur in puerilibus & vanis, sic puer meute; fed quando delectatur in matutis, sic senex. Et hoc distinctione ponit 1. Cor. 13. Cum enim parvulus loquebar vt parvulus & Cū aut factus sum & fuit senex fit. Sic in statu puerili fuit in statu senectutis hoc iudicavit filii iusti: & non possumus fieri iusti nisi expellamus malum [Et in habitu in saeculū saeculi] His ponitur fructus iustitiae, quasi dicat. Si declinauerit a malo & fecerit bonum, inhabitabis, sed non dicit explicite vbi, sed quantum[qua in saeculum saeculi.] Sed contra hoc dicit Aug. Tu David semper fuit in terra tua, & in illa nō fuit iustus derelictus nō tñ est mirum si alibi est derelictus. Et ideo vult Aug. qd loquatur in persona ecclesie. Et hac habet aetatem pueritiae in Abel, iuuentutis in patriarchis, senectutis in apostolis, senectam in fine mundi. Primitus duas medianas etates & ponit extremas: & sic fuit a principio mundi & erit vñque ad finem. Et hoc distinctione ponit Gal. 4. Vel potest intelligi de spiritualitate: quia quandiu homo delectatur in puerilibus & vanis, sic puer meute; fed quando delectatur in matutis, sic senex. Et hoc distinctione ponit 1. Cor. 13. Cum enim parvulus loquebar vt parvulus & Cū aut factus sum & fuit senex fit. Sic in statu puerili fuit in statu senectutis hoc iudicavit filii iusti: & non possumus fieri iusti nisi expellamus malum [Et in habitu in saeculū saeculi] His ponitur ratio iustitiae, quasi dicat. Iustus non est ex diuino iudicio. Probat hoc, scilicet quod inhabet tempus & libenter[qua dominus amat iudicium] Eze. 6. Ego dominus diligens iudicium. Et inducit quod hic dicit duplicitate: quia si est ratio eius, quod dicit [Declina a malo &c.] Vt si scilicet imitator dei, quia dominus amat iudicium. Et hoc est declinare a malo & facere bonum. Vel ad hoc refertur. [In habitu in saeculū saeculi] quia hoc iustum est. Et deus amat iudicium. Iustum enim est vt si homo non velit relinqueret deum, non relinquatur ab eo, qui est aeternus. Et ideo non relinquatur ab eo, qui volunt esse cum eo. Et ideo dicit [Non derelinqueret sanctos suos] Et ex hoc sequitur, quod in aeternum conservabuntur] quia aeternus est & potens. Psal. 11. Tu domine seruabis nos, & custodies nos &c. Esa. 33. Non rumpent funiculi [Inuiti]

E u. Hic ponitur forma iudicii, quae est boni & malis. Primo ergo ponit quid dabitur malis in iudicio. Secundo, quid bonis, ibi [Iusti] Malis immittit punitionem: quia [In iusti] punitur.

F Eccl. 25. In finem illorum, scilicet peccatorum, inferni & tenebrae & poena. Thef. 1. Dabunt poenas in interitu aeternis. Itē, exterminationem [qua femen impiorum peribit] Hic loquitur secundum exterminationem hominum. Malis autem cum moriantur, credunt saltem in filiis viuere. Sed dicit quod [femen] eorum peribit id est vel carnales filii qui proprie imitantur eorum malitiam, vel sedatores falsa doctrinæ aliquorum: scilicet discipuli qui imitantur magistrum, sunt femen spirituale, scilicet illi qui imitantur corrum doctrinam in opere [Tota die] Hic ostendit aliud signum experientia, sive aliquod experien-

IN DAVIDEM

acquirit eam &c. I. Regeneravit nos in spem viuam. Cōtra exterminationem hæreditatis, quia [inhabitabant in sæculū facili] super eam] id est in hac terra viuentium semper erunt. [Os iusti meditabitur]

x. [Hic ostēdir, quod bona iustorum maiora sunt, quantum ad vsum virtutis:

quia iusti habent os prouum ad malum. Primo ergo agit de spiritualibus bonis iustorum. Secundo, de peruersitate malorum, ibi [con siderat] Circa primū duc facit. Primo, ponit spiritualia iustorum præmītia. Secunda, ponit fructum ipsorum bonorum, ibi [Non sup plantabuntur] Bona spiritualia in duobus consistunt: scilicet p̄ ut sunt in ore, & prout sunt in corde. In ore iusti non est nisi bonum & veritas. Eph. 4. Deponentes mendacium, loquimini veritatem. Et autem duplex veritas: & vtrahabec iusti præmia. Prima, est de diuinis. Secunda, est de humanis. Quantum ad primum dicit. [Os iusti meditabitur sapientiam] Sed nō vñ bñdicerere. Quia meditari est actus cordis, non oris.

¶ Respondeo Dicendum, quod meditabitur, id est meditata loquatur, vel modularitur. Et multiplicare aliqui meditantur sapientiam. Quidam meditatur Christum, qui est sapientia dei patris saltem credendo. Deut. 4. Hæc est sapientia vestra & intellectus coram populis. Quidam acquisiendo cum intelligentibus. Eccl. 6. Si dilexeris audire sapiens eris. Quidā in ea psalendo. Eccl. 3. Psallentes in cordibus vestris domino. Prou. vlt. Os suum aperit sapientia: & lex elementaria in lingua eius. Sed iusti meditabitur sapientiam docendo. Cor. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. Origen, ait, dicit. Imperiti pessimum viam habent, vt superfluo eos dicant, qui studium doctrinae impendunt: imitantes rerum vocabula, eorum studium contemplant, loquacitatem suam, inertiam, & imperitiam approbatibus. Quantum ad secundum dicit. [Et lingua eius] hoc tripliciter exponit. Lingua eius loquetur iudicium] id est cum iudicio & distinctione sermonem proferet. Psalm. 101. Disponit sermones eius in iudicio. Eccl. 21. Verba prudentum statera ponderabuntur, alio modo secundum quod referunt ad iudices: quia iudex siue iusti, sive lingua iudicis iustum loquitor in sensu iudicando. Vel lingua iusti loquitor de iudicis dei: & conuertet peccatores ad p̄nitentiam ex consideratione diuini iudicii. Iob. 19. Fugite a facie gladii, quoniam vltor iniquitarum gladius est. ¶ Sed quare dicit in futuro, meditabitur, & loquetur?

¶ Respondeo Dicendum, quod loquitur in futuro, vt designet continuatatem meditationis, quasi dicit. Continue loquitur & meditatur. Vel dictum hoc de futuro, quia modo modicum quid de sapientia possumus loqui. Sed in futuro poterimus magna meditari de sapientia, & plura loqui de iudicis dei. Sed contingit quod aliquis non habet in corde quod loquitur ore. Māth. 15. Populus hic labilis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Non sic de viro iusto, sed sicut loquitur ista habet in corde, quia infixa habet in memoria per meditationem, & in voluntate per amorem, legem dei. Propter hoc dicit. Lex dei eius in corde in ipsius] id est legem & iudicium loquitur & meditatur. Et ideo [Non supplantabuntur gressus eius] Et ponit hic fructum bonorum operum, quia non deficit, neque fraudabuntur: quia qui habet sacram scripturam & legem dei in corde non despicipt a diabolo. Psal. 118. In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Nam lex est lucerna: & ideo qui sciunt eam, non offendunt [Considerat peccator]

y. [Hic agit de consideratione malorum. Et primo, ponit cogitationes malorum contra bonos. Secundo, defensionem bonorum. Dicit ergo. [Considerat peccator iustum] scilicet insidio quomodo possit nocere. Psalm. 21. Ipsí vero considerauerunt. Prou. 24. Ne infidelerit & quaras impietatem in domo iusti] Et querit mortificare eum] Vbi ostenditur eius crudelitas, vel intentio. Prou. 10. Pedes eius ad malum currunt, & festeant &c. Sapien. 2. Mortis turpissima condemnamus eum. Sed iusti defenduntur. Primo, quia euadunt eorum perfectionem: vnde dicit [Dominus autem non derelinquet eum in manib⁹ eius] quia licet ad horam impiū habeant potestem super iustos, non tamē semper. Psa. 124. Non relinquit dominus virgam peccatorum super fortē iustorum &c. Secundo, quia liberantur diuino iudicio. Vnde dicit, quod non solum hic liberatur, sed nec damnabuntur scum indicabitur illi] id est iusto, id est ad ultimatū iusti. Vel [ill] id est peccatori condemnabitur. Māth. 12. Resurgent in iudicio, id est in condemnationem [Expo. 22].

Fz. ¶ Multa locutus est psal. in præmissis ad condemnationem iustorum, & deiectionem malorum: & haec omnia reculit ad hoc ut sequatur iustitiam, & declinermus malum. Hic autem inducit exhortationem ad iustitiam. In duobus seruat iustitia, scilicet in his, quae sunt ad deum, & in his, quae sunt ad proximum.

Circa hoc ergo, tria facit. Primo, propria exhortationem.

Secundo, ostendit p̄sum, ibi. [Ecce exaltabit te] Tertio, probat quodammodo propositum, ibi [Vidi impium] ordinat ergo exhortando ad deum, Primo, per expectationem. Secundo, per obedientiam. Dicit ergo [Expecta dominum] vbi dicuntur duo. Primo, quod si aliquam molestiam patet, non statim desperes nec turberis contra deum, sed ex pœta quoque succurrat. Psal. 39. Expectas expectavi dominum: & intendit mihi. Et sic hortatur ad sapientiam. Secundo, hortatur ad longanimitatem, quia dicit. Si nondum remuneratus es de bonis tuis non frangaris, sed expecta remunerationem. Abac. 2. Si morā fecerit expecta eum &c. Iac. 5. Expectat agricola pretium frumenti terre patienter ferens. [Et custodi viae eius] Expectatio est in malis, custodia est in bonis. Custodi ergo vias, scilicet charitatis & præceptori & serua cum diligentia. Proverbiorum, 4. Omni custodia serua &c. Iob. 22. Veltigia eius securus est p̄ meus: viam eius custodiui. Psal. 118. Scrutabor legem tuā &c. [Et exaltabit te] hic ponit præmium sue fructus hoc est fructus bonorum, vt ab eo exaltetur. Eccl. 15. Exaltabit illum apud proximos suos. Sap. vlt. In omnibus honorasti populum.

H. Apud proximos suos. Sap. vlt. In omnibus honorasti populum. Et ad quid? [Vt hæreditate capias terram.]

¶ Mirum est quod dicit. Cum terra sit inhinc, quomodo exaltabit, vt capias eam?

¶ Et dicendum, quod terra de qua loquitur est terra viuentium: & haec est in alto, quasi fitabilis aeternorum & spiritualium bonorum: & ad hanc non pertinet quidam mens in imis, sed oportet quod exaltetur. Esa. 58. Subiollam te super altitudinem terræ. Velet etiam potest intelligi de ista terra. Illi ergo hæreditate capiant terram, qui terra dominantur: & tales sunt, qui habent cor eleutera a terra, qui non habent cor presum ad terram sicut sunt ferri & possefio terra. Et ideo oportet ad hoc quod capiant eam, vt exalteantur. Prou. 4. Gloriosaberis ab ea, cum eam &c. [Cum perierint peccatores videbis] Illi letabuntur per perdicionem malorum. Psal. 17. Letabuntur iusti cum viderit vindictam &c. Iob. 22. Videbunt iusti & letabuntur. Sed non propter perdicionem impiorum, quia deus non propter ipsam latatur. Sapien. 1. Non latatur in perditione viatorum: sed de diuina iustitia. Esa. vlt. Egredientur & videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me. Item, de diuina misericordia ipsi exhibita: quia sunt liberati a malis, sine penitentia damnatorum. Et ad hoc videndum oportet quod sis etiā exaltatus: quia si es deprehensus non videbis perdicionem iprorum. Psal. 72. Hoc labor est ante me, scilicet scire facta peccatorum, donec &c. [Vidi impium]

¶ Hic probat duo, circa perdicionem peccatorum. Primo, ponit prosperitatem ipsorum. Secundo, perdicionem: vnde dicit. [Vidi impium] id est quæcumque peccatorum [superexaltatum] id est supra statum sua conditionis: & supra alios homines felicem, quantum ad statum mundi. Iob. 21. Quare impii viuunt confortati: sicut robore diuitiis &c. [Et eleuarunt sicut cedros Libani.] Hic est duplex litera. Vel supra cedros Libani, qui inter omnes arbores maiorem altitudinem habet, quasi dicit. Excellenter super alios vidi eum. Eccl. 10. Positum stultum id est peccatorum in dignitate sublimi. Amos. 2. Altitudo cedrorum, quasi altitudo illi, & fortis ipse quasi querus. Sed quare impii viuunt, est duplex ratio. Vna, quia quandoque sublimantur mali, propter peccata hominum. Iob. 34. Qui regnare facit hominem hypocrita propter peccata populi. Et ideo, mali sunt quasi flagella dei ad populum cum dominantur. Esa. 10. Vt Aſlur viuorū furoris mei, & baculus ipse est. Alia ratio est, vt mali cum dominante rauis perirent. Iob. 30. Eleuasti me & quasi super ventum ponens elisti me valide. Vnde quandoque in eo quod magis defiderant magis deiiciuntur. Alia ratio est ad instructionem iustum, vt non multum reputem haec temporalia quia etiam boni habent & mali, vt dicit Aug. Iob. 21. Verutamen non sunt in manu eorum dona tua, sicut bona anima. Non curio de eis. Item vt iuste damnentur, qui abutuntur bonis datis. Esa. 1. Filios enatriū & exaltati &c. Vel hoc potest referri ad hereticum, qui eleuatur in suo sensu: & finaliter dicitur. [Et transiui] Hic ostendit

olten dicit

P S A L. XXXVII.

49

ostendit deiectionem peccatoris. Secundo, ostendit destructionem loci eius. Dicit autem [Transiui] Non dicit [Transiui] q. dicit Transiui ego per considerationem. Exod. 3. Transibo & videbo. Quandiu homo defigit oculum in rebus mundi, videatur ei quod mali sunt potentes: quando autem mente transit ad spiritualia & dei iudicia,

pro nihilo reputat ui eū, & nō est invenitus locus eius. Eos. Vnde [Transiui] per conversionem:

¶ Custodi innocentiam, & vide æquitatem: quoniam sunt reliquæ homini pacifico. In iusti autem desperibunt: simul reliquæ impiorum interibunt. Salus autem iustorum a domino: & protector eorum in tempore tribulationis. Et adiuvabit eos dominus, & liberabit eos: & eruet eos a peccatoribus, & salvabit eos, quia sperauerunt in eo.

b. ¶ Quoniam sagittæ tuae infixa sunt mihi: & confirmasti super me manum tuam. Non est sancta in carne mea a facie ira tua: non est

tunc dæmones ve- niunt, querentes si aliquid suum inueniant. Ioh. 14. Venit princeps mundi huius. Et finalis fatuus, a saluabit eos. Et causa est. [Quia sperauerunt in eo] quia haec falsus debetur speranticibus.

PSAL. XXXVII.

S V P R A psalmus imploratus diu-

nū auxilium contra persecutores, ibi [Iudica] ostendit etiam eorum nequitiam, ibi [Dixit iniustus] docuit contemnere prosperitatem impiorum, in predicto psalmo [Noli emulari] In hoc autem psalmo, confiterit se pro peccatis suis afflictum. Circa hoc ergo, facit duo. Primo, proponit suam afflictionem. Secundo, cautelam in futuro, ibi [Dixi rusticam] Titulus [psalmus David in memoracione] August. addidit. In memoracione fabbati, sed hoc non habetur, neque in Hebreo neque in Hieronymo. Et est secundum, quod hic est tertius psalmus pænitentialium: & diversi tales psalmi referuntur ad diuersos ad pænitentias, & commemorationem peccatorum. Et ideo dicit ad commemorandum scilicet peccata. Esa. vigesimo octavo. Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine anima mee. Sed si addatur fabbatus, pertinet ad finem huius commemorationis, quare scilicet sit affigendum & rememorandum: scilicet propter fabbatum id est propter quietem reprobiam. Esa. 58. Si auerteris a fabbato pedem tuum, facere &c. vsque vocaberis fabbatum delicatum, id est quies delictosa. Dividitur ergo psalmus in partes duas. In prima, petit misericordiam. Secundo, exponit misericordiam, ibi [Quoniam sagitta tua] Misericordia petitur a iudee cu ius poena timetur. Index primo, arguit verbis. Psalm. 49. Arguit te. Postmodum corrigit factis. Psalmista ergo non petit quod non in furore: vnde dicit [Domine ne in furore tuo argueris, sed quod non in furore: vnde dicit [Domine ne in furore tuo argua me] Furor & ira in deo non ponunt commotionem, quia Sapie. 12. Cum tranquillitate iudicatur. Sed quantum ad effectum dicuntur de deo, quia furiosus non parcit. Vnde petit corripit, sed non in ira: ideo dicit [Neque in ira tua corripas me] quia vi dicitur Proverbiorum sexto. Zelus & furor viri non parcer in die vindicta. Vnde in furore arguit quod non parcer: sicut Marth. vigesimo secundo. Esuriri & non desistis &c. Itē, Itē maledicti in ignem eternum. Vnde per corripit, sed non in furore. Secundo, agit de pena iudicis. Et est duplex pena. Vna est ad extirpationem: & hæc infernalisa: & hanc petit sibi non insigisci, cū dicit [Domine ne in furore &c.] Aliā eff ad corrictionem: & hanc petit sibi insigisci. Sed petit, quod non corripiatur in ira, ibi [Neque in ira tua] id est graui pena [corripas me] Hier. 10. Corripe me domine: veruntamen in iudicio & non in furore [Quoniam sagitta tua]

b. ¶ Misericordia non habet locum nisi vbi est miseria. Et ideo circa hoc, duo facit. Primo, commemorat multiplicem suam misericordiam, ibi [Ne derelinquas] Miseria ostendit primo, quā patitur a superiori, cito infigere. Secundo petit diuinum auxilium, ibi [Ne derelinquas] Miseria ostendit primo, quā patitur ab interiori, conscientia reprobante, ibi [Nō est pax] Tertio, ab exteriori, si homine contēnet, ibi [Amici] Circa primū, duo facit. Primo, ponit percussione diuinā. Secundo, effectu percussioneis, ibi [Nō est sanitas] Hic loquitur ut referatur, uno modo, ad percussione tribulationis quā deus immitrit. Alio modo, ad cōmotionē cōtritionis. Primo, mō cōgruit. Percusso est grauius ex duobus. Cito hoc p̄ intima penetrat: & ex hoc hō cōseruit. Et q̄tū ad hoc dī primo, quia peruenit v̄s; ad intima: vnde dicit [Sagitta tua] i. p̄cussio tua [In hinc sūc mihi] V̄s; ad interiora. Iob. 6. Sagitta dūi in me sunt, quarū indignatio eb̄bit sp̄ni meū. Scđo, quia hm̄i percussiones nō cito trāfēt, sed manēt [vnde dicit] Cōtritūlū sp̄ni meū manū tua. Esa. 30. Brit transitus virga fundatus quā requiecerēt facit dñs super eū. Hebr. 10. Horrendū est incide in manus dei viuētis. Tertio, quia sunt grapes: & est rō eius quā dicit [Non in furore] quia iam fatis sum sagittatus [Non est sanitas] Hic ponit effectus sagittationis. Caro mea decūnata est, corruptioni & infectioni lucta. Rō. 7. Scio q̄ non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Alio modo, de cōmemorationē cōtritionis p̄t intelligi: & sic S. Tho. super Psal. Danid. assignat

C. ¶ Hic exhortatur ad iustitiam quā est ad proximum. Et circa hoc, tria facit. Primo, ponit exhortationem. Secundo, p̄sum, ibi [Qoniam sunt] Tertio, exponit quod dixerat.

¶ Custodi innocentiam, & vide æquitatem: quoniam sunt reliquæ homini pacifico. In iusti autem desperibunt: simul reliquæ impiorum interibunt. Salus autem iustorum a domino facere, vt primo, exponit quod temeritatem & iniquitatem reprobiam. Esa. 58. Si auerteris a fabbato pedem tuum, facere &c. vsque vocaberis fabbatum delicatum, id est quies delictosa. Dividitur ergo psalmus in partes duas. In prima, petit misericordiam. Secundo, exponit misericordiam, ibi [Qoniam sunt] Tertio, exponit quod dixerat.

D. ¶ Hic exhortatur ad iustitiam quā est ad proximum. Et circa hoc, tria facit. Primo, ponit exhortationem. Secundo, p̄sum, ibi [Qoniam sunt] Tertio, exponit quod dixerat.

¶ Custodi innocentiam, & vide æquitatem: quoniam sunt reliquæ homini pacifico. In iusti autem desperibunt: simul reliquæ impiorum interibunt. Salus autem iustorum a domino facere, vt primo, exponit quod temeritatem & iniquitatem reprobiam. Esa. 58. Si auerteris a fabbato pedem tuum, facere &c. vsque vocaberis fabbatum delicatum, id est quies delictosa. Dividitur ergo psalmus in partes duas. In prima, petit misericordiam. Secundo, exponit misericordiam, ibi [Qoniam sunt] Tertio, exponit quod dixerat.

E. ¶ Hic exhortatur ad iustitiam quā est ad proximum. Et circa hoc, tria facit. Primo, commemorat multiplicem suam misericordiam, ibi [Ne derelinquas] Miseria ostendit primo, quā patitur a superiori, cito infigere. Secundo petit diuinum auxilium, ibi [Ne derelinquas] Miseria ostendit primo, quā patitur ab interiori, conscientia reprobante, ibi [Nō est pax] Tertio, ab exteriori, si homine contēnet, ibi [Amici] Circa primū, duo facit. Primo, ponit percussione diuinā. Secundo, effectu percussioneis, ibi [Nō est sanitas] Hic loquitur ut referatur, uno modo, ad percussione tribulationis quā deus immitrit. Alio modo, ad cōmotionē cōtritionis. Primo, mō cōgruit.

Percusso est grauius ex duobus. Cito hoc p̄ intima penetrat: & ex hoc hō cōseruit. Et q̄tū ad hoc dī primo, quia peruenit v̄s; ad intima: vnde dicit [Sagitta tua] i. p̄cussio tua [In hinc sūc mihi] V̄s; ad interiora. Iob. 6. Sagitta dūi in me sunt, quarū indignatio eb̄bit sp̄ni meū. Scđo, quia hm̄i percussiones nō cito trāfēt, sed manēt [vnde dicit] Cōtritūlū sp̄ni meū manū tua. Esa. 30. Brit transitus virga fundatus quā requiecerēt facit dñs super eū. Hebr. 10. Horrendū est incide in manus dei viuētis. Tertio, quia sunt grapes: & est rō eius quā dicit [Non in furore] quia iam fatis sum sagittatus [Non est sanitas] Hic ponit effectus sagittationis. Caro mea decūnata est, corruptioni & infectioni lucta. Rō. 7. Scio q̄ non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Alio modo, de cōmemorationē cōtritionis p̄t intelligi: & sic

IN D A V I D E M

I. Hic ponit causa patientie, quae est triplex. Ex parte dei, ex parte inimicorum, & ex parte sui. Et ex parte dei causa patientie est, quod tota causa relinquitur deo. Mihi vindictam & ego retribuan. Deut. 32. Et ideo dicit [Ego autem in te speravi domine] quasi dicat. In te est causa mea. Hierc. 17. Spes mea tu. Et qd speras de deo?

[Dixi tu exaudies

me dñe deus meus]

Origenes. Quandoque homo orat deu-

& non exaudis quia

ipse non audit eum

principientem. Pro-

28. Qui declinat au-

tes neaudia legem,

oratio eius fieri ex-

erabilis; sed qui obe-

dit deo & legi, tunc

Multum valet depe-

catio iusti filii tua.

Dens autem maxime precepit patientiam.

Matth. 5. Si perculcitur in vrñ maxilla &c. Et iō illi exau-

ditur a deo, qui noverit pro inimicis orare vt eccllesia facit; vn-

de dicit Hier. 5. Si fteretur Moyss & Samuel corā me &c, quia

illi in veteri testamento orauerunt pro inimicis, non est aia mea

ad populum istum; id est, non exaudiunt eos pro populo isto; quia

dicat. Ideo quia, patiente sustinetio tu exaudies me [Quia]

k. Supra posuit psalmus mala quia pafus est ab hominibus:

& ostendit etiam patientiam suam affixaque via ratione

patientie ex parte dei: hic autem assignat rationem patientie

ex parte inimicorum.

Contingit aliquando ex dei misericordia,

quod qui patitur tribulationem aliquam, sustinet mala quia ab

aliis inferiorum, vt pacem cum inimicis habeat. Prou. 16. Cum

placuerint dominio via eius inimicos eius conuerterat ad pacem.

Iob. 5. Beatis terra pacifice erunt &c. Et hoc etiam naturale est:

quia nullus est ita feius sine crudelis, quod quando videt aliquem

humiliatum affligit eum vlerius.

Canis etiam non mordet ho-

minem lacenteum.

Quando ergo aliquis resistit inimico, conci-

ta inimicum ad nocendum sibi & deus non iuuat.

Psal. 7. Si reddidi retribuimus inimici mala & c. Et ideo assignat hic ratio-

nem patientie, quia est ne veniat in manus eorum. Et circa hoc

duo facit. Primo, commemorat de hostibus gaudium corporis.

Secundo, insultationem eorum.

Dicit ergo [Dixi nequando su-

pergaudent inimihi inimici mei]

Si nollet me defendere deus, nō

interretur me, & sic superaret me hostes & gaudent.

Quan-

tum ad secundum dicit [Et dum commouentur pedes mei]

Hieronym. habet [Deficio] litera nostra habet [Super me ma-

gi locuti sunt]

Et dum labuntur pedes mei &c. [Loquuntur]

Si intelligatur de praeferito, sic est lensus [Dixi nequando &c.]

Potest hoc referri ad experimentum, quali dicat: expertus sum,

quod gaudent. Sed si laboreret pedes mei & c. Quidam cor-

ruunt, quidam labuntur, sed nō corrunt, quidam sunt infirmi. Mal-

quis contra aliquem religiosum insultant, & maxime loquuntur

per ipsum. Re. 2. Nolite multiplicare loqui sublimis gloriarum.

Psal. 11. Disperdat dñs vniuersa labia dolosa. Tertia est rō ex par-

te sui scilicet ex parte patientis. Primo, proponit promptitudi-

num animi. Secundo, causam. Dicit ergo [Quoniam ego in fla-

gella paratus sum] Nullus est impatiens nisi de eo quod innuit

sustinet: quando igitur est paratus ad sustipendum, non est

impatiens. Consideranda sunt duo genera hominum. Quidam

sunt qui hic non flagellantur, sed referuntur aeterno igni. Psal.

7. In labore hominum non sunt &c. scilicet hic non corripian-

tur. Alii sunt qui flagellantur in hoc mundo, quia deos corri-

pit. Gregorius. Signum eterna reprobationis est, quando deus

nullum flagellat in domo illius, qui semper fuerat in prosperitate.

Et ideo dicit [Quoniam ego in flagella paratus sum] Primo, po-

nit dolorum. Secundo, doloris causam. Est autem consuetudo,

quod quando aliquis patitur grauem dolorem, sustinet alium do-

lorem, vt liberetur ab alio grauiori: sicut quando homo sustinet

extractionem dentis, vt libereatur a dolore dentium. Et ideo dicit

[Sum paratus ad flagella] quia habeo alium dolorem quem

vole curare. Et ideo dicit [Dolor meus] scilicet de peccatis [in

conspicte meo semper] Rom. 9. Dolor continuus cordi meo.

Tren. 1. O vos omnes qui transitis per viam & c. Et hic dolor est

major omni omni dolore: non quidem sensu, sed secundum rei

veritatem. August, dicit quod omnes afflictiones anima causal-

tur ex amore: hon. o deflectatur in eo quod amat, & timer con-

trarium eius quod amat, & dolet similiter. Ergo quanto maior

est amor, tanto est major dolor de contrario. Sed minima chari-

tas est maximus amor. ergo dolor de peccato est maximus: sed

F non magis sentitur, quia appetitus sensibilius non mouetur nisi ex apprehensione sensibiliu, nisi p redundantia rōnis. Et inde est quod hō plus sentit dolorē de aliquib⁹ aliis rebus q̄ de peccatoriam fīm rōnē plus veller sustinere eum q̄ dolorē de pecca-

to. Causa huius doloris magni, est peccatum. Et ideo dicit [Quo-

niam iniquitatem] niam iniquitatem]

cato meo. Inimici autem mei vi-

lū 1. Quasi dicit. Iō

doleo, qui peccatum meum confide-

re, & intantum ut

me inique. Qui retrahunt mala

pro bonis detrahebant mihi: quo-

rum annuntiab⁹ id est alias manu-

festabo, in quo ma-

ximum remediu sen-

tit, quod maxime fit in confessione, q̄

laudificat confite-

tem. Proverbio. 28.

Qui abscondit scele-

ra sua &c. Iac. vltimo. Confitemini alterum &c. Et iō illi exau-

ditur a deo, qui noverit pro inimicis orare vt eccllesia facit; vn-

de dicit Hier. 5. Si fteretur Moyss & Samuel corā me &c, quia

illi in veteri testamento orauerunt pro inimicis, non est aia mea

ad populum istum; id est, non exaudiunt eos pro populo isto; quia

dicat. Ideo quia, patiente sustinetio tu exaudies me [Quia]

k. Supra posuit psalmus mala quia pafus est ab hominibus:

& ostendit etiam patientiam suam affixaque via ratione

patientie ex parte dei: hic autem assignat rationem patientie

ex parte inimicorum.

Contingit aliquando ex dei misericordia,

quod qui patitur tribulationem aliquam, sustinet mala quia ab

aliis inferiorum, vt pacem cum inimicis habeat. Prou. 16. Cum

placuerint dominio via eius inimicos eius conuerterat ad pacem.

Iob. 5. Beatis terra pacifice erunt &c. Et hoc etiam naturale est:

quia nullus est ita feius sine crudelis, quod quando videt aliquem

humiliatum affligit eum vlerius.

Canis etiam non mordet ho-

minem lacenteum.

Quando ergo aliquis resistit inimico, conci-

ta inimicum ad nocendum sibi & deus non iuuat.

Psal. 7. Si reddidi retribuimus inimici mala & c. Et ideo assignat hic ratio-

nem patientie, quia est ne veniat in manus eorum. Et circa hoc

duo facit. Primo, commemorat de hostibus gaudium corporis.

Secundo, insultationem eorum.

Dicit ergo [Dixi nequando su-

pergaudent inimihi inimici mei]

Si nollet me defendere deus, nō

interretur me, & sic superaret me hostes & gaudent.

Quan-

tum ad secundum dicit [Et dum commouentur pedes mei]

Hieronym. habet [Deficio] litera nostra habet [Super me ma-

gi locuti sunt]

Et dum labuntur pedes mei &c. [Loquuntur]

Si intelligatur de praeferito, sic est lensus [Dixi nequando &c.]

Potest hoc referri ad experimentum, quali dicat: expertus sum,

quod gaudent. Sed si laboreret pedes mei & c. Quidam cor-

ruunt, quidam labuntur, sed nō corrunt, quidam sunt infirmi. Mal-

quis contra aliquem religiosum insultant, & maxime loquuntur

per ipsum. Re. 2. Nolite multiplicare loqui sublimis gloriarum.

Psal. 11. Disperdat dñs vniuersa labia dolosa. Tertia est rō ex par-

te sui scilicet ex parte patientis. Primo, proponit promptitudi-

num animi. Secundo, causam. Dicit ergo [Quoniam ego in fla-

gella paratus sum] Nullus est impatiens nisi de eo quod innuit

sustinet: quando igitur est paratus ad sustipendum, non est

impatiens. Consideranda sunt duo genera hominum. Quidam

sunt qui hic non flagellantur, sed referuntur aeterno igni. Psal.

7. In labore hominum non sunt &c. scilicet hic non corripian-

tur. Alii sunt qui flagellantur in hoc mundo, quia deos corri-

pit. Gregorius. Signum eterna reprobationis est, quando deus

nullum flagellat in domo illius, qui semper fuerat in prosperitate.

Et ideo dicit [Quoniam ego in flagella paratus sum] Primo, po-

nit dolorum. Secundo, doloris causam. Est autem consuetudo,

quod quando aliquis patitur grauem dolorem, sustinet alium do-

lorem, vt liberetur ab alio grauiori: sicut quando homo sustinet

extractionem dentis, vt libereatur a dolore dentium. Et ideo dicit

[Sum paratus ad flagella] quia habeo alium dolorem quem

[Et nunc quæ est] Circa primum, dicitur. Primo, describit miseriam huius vita; quantum ad ipsam vitam. Secundo, quantum ad vita occupationem, ibi [Veruntamen in imagine] Circa primum, duo facit. Primo, describit miseriam hanc quantum ad vitam. Secundo, rationem assignat, ibi [Veruntamen vniuersa] Miseriam huius vita ostendit;

quæcum ad eius breuitatem: & quantu[m] ad eius debilitatem. Quantum ad primu[m] dicit. Domine petui, ve annuntiares mihi numerum dierum meorum. Sed nūqui sum numerabiles dies mei ita;

quiæ [Ecce mensura] bilo[po] fuit die mōs] Homo est sic conditus, quod si num-

quam peccata non moreretur, & ita dies eius non menfurar-

tur: sed peccato moritur, & sic numerari possunt. Iob. 14. Bre-

ves dies hominis sunt, numerus mensum eius apud te est. Sed

esto quod vita est brevis, & posse estira preiosissima quod mūlū

reputanda est. hoc nihil est, quia substantia nica & natu-

ra mea & vita mea tamquam nihil ante te est, id est in compa-

ratione tui: licet aliquid videatur esse in comparatione creatura-

rum insimilium. Esa. 40. Omnes gentes quæcum non sunt, sicut sunt

coram eo. Potest autem dicitur sic. [Substantia mea] id est dum

considero illud quod ante te id est bona exterior, q[uod] dabis sanctis,

substantiam meam nihil reputo. Vel sic. Qui considerat res hu-

ius mundi ante te, id est oculo diuino nihil reputant eas [Verum-

tamen vniuersa]

d. Hic assignat rationem secundum literam [Vniuersa] secundu[m] litera nostra, vel est nominatiu[m] casus singularis numeri, vel est no-

minatiu[m] casus neutri generis & pluralis numeri. Si secundo mo-

do, sic est sensus [Veruntamen vniuersa] quæcum dicitur. Non est

mīrum si vita homini est nihil ante te, quia [Vniuersa] id est infe-

riora omnia sunt vanitas. Et ideo Hieronymus habet [omni-

nia enim vanitas] ut sit quasi ratio precedentium. Eccl. 1. Om-

nia vanitas. Et dicuntur vanitas, quia vanitas opponit soli-

titati & stabilitati. Omnia enim quæ sunt in mundo sunt subi-

cta mutabilitati, & ideo sunt vanitas. Romanor. 8. Vanitas enim crea- tura, id est homo, subiecta est non

volens. Vel secundum literam [vniuersa] si sit singularis numero,

sic est sensus [vniuersa vanitas] id est vanitas, & oī homo

vniuersus id est in omni homine mundane viuenti. Vanus di-

citur homo ex hoc quod sequitur res mutabilis. Hierem. Secun-

do. Ambulauerunt post vanitates, vani facti sunt. Vel sic [Om-

nisi homo vienes id est carnaliter: id est omnis, id est perfecta va-

nitas [Veruntamen in imagine]

e. [Hic ostendit misterium conditionis humanae, quantum ad oc-

cupationem. Et circa hoc, tria facit. Primo, ostendit quod aliquid sit in homine quod vanitati debet refire. Secundo, ostendit in generali vanitatem occupationis eius, ibi [Sed frusta] Tertio,

ostendit hoc idem in speciali, ibi [Thefaurizat]. Dicit ergo

[Omnis homo vanitas] tamen aliquid est in homine fixum,

quod semper manet in eo dum transit & hoc est imago. Et po-

test hoc tripliciter exponi. Vno modo de imagine dei, quæ est

inquantum homo est prædictus ratione. Gen. primo, Facias hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et hæc imago debet refire vanitati, scilicet ratio, & debet eam, scilicet vanitatem excludere. Et hoc est quod sit. Quām homo sit subiectus vanitati, semper tamen est prædictus ratione. Sed quia non determinatur hic cuius sit imago, ideo nota hic duplicitas imaginis. Nam caelstis hominis, aliam vero hominis terrena: prima Corinthiorum decimoquinto. Sicur portauimus ima- genem caelstis. Dico ergo quod omnis homo est vanitas: tamen omnis homo pertransit in aliquam imaginem, quia, vel per bo- na opera representat in se imaginem hominis caelstis, vel per mala, imaginem se rennet. Vel aliter. Imago importat similitudinem: curius autem vita istius dirigitur per aliquam cognitionem, quia affectus mouetur secundum cognitionem. Est autem du- plex cognitione. Una, quæ cognoscitur veritas & hæc est certa. Alia est per veri similitudinem, & hæc est quasi cognitione imagi- nis: quia non attingit ad ipsam veritatem, sed ad similitudinem veritatis. Si homo attingeret ad ipsam veritatem sicut est, non turbaretur, quia consideraret conditionem huius vitæ & quid erit post hanc vitam, & sic non occuparetur in ista vita, sed ad ea quæ sunt in alia vita tendet. Et ideo Hieron. habet [Quan- tum ad imaginem peterant homo, tantum turbatur] id est quæcum deficit homo a vera cognitione veritatis, tantum turbatur

F per occupationem huius vitæ sive in bonis sive in malis. Luke 10. Martha Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. Quædo ergo facit bona opera tunc non turbatur frustra: sed quando non occupat le in bonis, tunc frustra turbatur. Esa. 49. Vane cōsumpi fortitudinē meam. Et ponit exemplum de occupatione que cōturbat homines, q[uod] est occupatio avaritie: hæc au- tem maxime conturbat homines. Concupiscentia autem ad horam occupat homines, similiter & ira. Sed vt dicit, Eccl. 5. Avarus non impetrat pecunia: & ideo deponit exē plū dicas [Thefa- rizat & ignorat cui congregabit ea]. i. congregat thefauros super fluos in hac vita. Match. 5. Nolite thefaurizare vobis thefauros in terra, scilicet vane & frustra, quia ignorans cui cōgregatis ea. Sibi non, qui Iob. 27. Dies cum dormierit, nihil fecum afferat. Ergo aliis, sed nescit cui: quia aliquando non congregat pueris, quia non remparat post eum, & si remaneat, non tamen sicut quæ sunt, quia aliquando sunt contra parentes [Et nunc quæ est expectatio mea &c.]

f. [Hic petit dei auxilium contra miseriā. Et primo, ponit si duciam, ex qua oratio sua procedit. Secundo, proponit orationem, ibi [Ab omnibus iniiquitatibus] Tertio, petit eam exaudiiri, ibi [Exaudi] Quæcum homo est in miseria: & tunc aut confidit liberari per fe, aut per alium. Si confidit liberari per fe, non expectat alium, sed in seipsum habet subsidium. Si per alium tunc expectat, q[uod] sperat p[ro] alio iuvare. Si est in ista miseria: quia breves dies sunt, & nō cōdūt in fe: sed dicitur cf. Job. 6. Ecce non est aliud nisi in mesed expectat auxiliū a deo: Unde dicit q[uod] est expectatio mea? nonne dñs? q[uod] d. Solus p[ro] me liberare, quia ipse solus est super oīm veritatem, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rotum quod habet ponit in deo potest confidere deo. Et ideo dicit [substantia mea apud te est] q[uod] d. Tertio in eis qui expectant eum, qui solus est veritas. Esa. 30. Bea- tri omnes qui expectant eum, In expectatione etiā mora est q[uod] d. Ego p[ro] stolabor. Abac. 2. Si morari fecerit expecta eum [& sub- stantia mea apud te est] Hic ponitur ratio fiduciae, quam habet deo. Naturale est quod homo confidat de deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo rot

ea primum, duo facit. Primo, commemorat fiduciam, quam habet deo, recitando præterita beneficia. Secundo, ostendit misericordiam dei per quam benefacit, ibi [Multa fecisti] Psal. iste mystice agit de mutatione veteris testamenti in noui. Titul⁹ in finem psal. David. In aliis psalmis finis accipitur pro Christo. Rom. 10. Finis legis Christus. Hic finis accipiē pro novo testamento quod est finis veteris. Tit. 1. Finis præcepti est charitas. Circa prius in partem, tria cōmemorant. Primo, efficiunt fiduciam in generali. Secundo, tangit eam in speciali, ibi [Statuit] Terzo, ostendit hanc esse in aliis, ibi [Videbunt]. Circa primum, duo facit. Primo, tangit eam ostendens eam efficiacem. Secundo, fiducia signum. Dicit ergo [expectantes] hæc litera intelligitur quod David in persona sua multo expeccauit diuinum auxilium. Sed quia loquitur in persona ecclesie, melius est ut de humano genere expectante gratiam noui testamenti accipiat. Et dicit [Ex peccatis expectant dām] vt ostendat continuationē: quia licet tardaret, non tamen defecit. Abac. 1. Si moras fecit ex pecta eum, quia veniens veniet. Et sic debet quilibet iustus homo semper in fiducia dei manere, quia non deficit speratus in se. Vel referatur ad diuerlos status expectantia: quia patriarcha & propheta & omnes alii ex pectauerunt, & latius cōmiserunt tenet. Exteriori expectationis adiungit intentionem cum dicit [& intendit mihi] quia licet deus omnes audiat, non tamen omnibus intende, quia non omnes sunt ordinati ad bonum: & ideo [intendit mihi] id est ad utilitatem meam. Signum fiducia est preceatio: quia nullus finaliter rogat nisi quia sperat exaudiiri. Et ideo dicit [& exaudiuit preces meas] Psal. 142. Respxit in orationem humiliū, & eduxit me de lacu miseriae. Hic ponit in speciali fiduciam fiduciam in quibus est exauditus. Et tangit tria. Primo, liberationem a malis. Secundo, collationem bonorum, ibi [& statuit] Tertio, gratiarum actionem virtusque, ibi [Et immixtus]. Est autem duplex malum quod refugiant homines, scilicet malum miseria & penalitatis. Quantum ad primum dicit [Eduxit me de lacu miseria] Et potest hoc etiam referri ad Miseriam temporalium in qua aliquando fuit David. Et dicit Iacob miseria temporalis, proper eiū profunditatem & multiplicatatem. Potest etiam referri ad miseriāculū culpæ: quia miseros facit populos peccatum. Prou. 14. Et potest verumque reduci ad culpam vitorum carnalium cum dicit [de lacu miseria] id est de profundo peccatorum. Vel potest referri ad spiritualia peccata, quibus homo in suis inuoluntur peccatis. Vnde dicit [delito fecis] Ad peccata carnalia referendo non dicit luctum simpliciter, sed locis, vel fini secundum Hieron, quia luctum in terra non corruptus non est fax nec fædum & abominabile, vel lacus miseria, id est infernus de quo sancti edociti sunt a Christo. Et luctum est opprobrium, de quo sancti sunt edociti in quo detinebantur a demonibus. Consequenter agit de collatione honorum: in quo duo laudabilis ponit. Primo, vt homo in bonis firmetur: & quantum ad hoc dicit [Statuit supra petram pedes meos] id est affectus meos quibus procedendum est in vita spirituali. Petra dicitur fundamentum diuinum auxiliū. Reg. 22. Dominus petra mea. Vel petra dicitur Christus. Cor. 10. Petra autem erat Christus, Et sic firmavit super petram, id est diuinum auxilium. Vel supra Christi pedes meos. Id est affectus meos. Secundum est, vt in bonis proficiat. Et quantum ad hoc dicit [& direxit gressus meos] id est peruenire me ad meliora. Prou. 16. Cor hominis dispergit viam suam, sed dominus est dirigere gressus eius. Consequenter gratias agit, quasi dicit. Hoc ipsum quod laudamus est supra vires meas, quia est maior omni laude: vnde deum dignare laudare est a deo, id est ipse [Immixtus in os meum canticum nouum] 2. Cor. v. An experimentari queritis eorum quæ &c. [canticum nouum] id est de nouis beneficiis & sunt haec, scilicet incarnationis opus. Hier. 31. Nouum fecit dominus super terram: feminā circundabit vi rubi. Item, nouus liberations modus. Hebr. 9. Per proprium sanguinem introit seūl in sancta: eterna redemptio inuenienta & immisit dominus David canticum in os meum] quia nouum cantium id est nouum testamentum. Esa. 55. Feriam vobis sacramentum sem pitemnum, misericordias David fidelis. Apoc. 14. Nemo poterat dicere canticum, nisi illa cœnum quadriginta quatuor millia, quia nouus rex, noua lex, noua gaudia. Homines veteris testamenti cantabat vetera cantica. Oculum pro oculo, animam pro anima. Ad inferos quoque descendebant: quia conculca erat eis ianua regni, prohibente Cherubim adiutum patralsi, in cuius manu erat acuta romphea. Sed omnes homines

F noue legis cantant canticum nouum, quod novus homo Christus actulit. Apo. 21. Ecce noua facio omnia. Novus ergo populus noua cantat, scilicet de incarnatione domini, de resurrectione, de ascensione, de nativitate, & aliis huiusmodi. Vnde in his precipuis solemnitatibus ministri ecclesiæ induiti albis, vel sericis ornamenti cōtant & legunt, vt non ueni canicum nemini innovatus cōtare presumat. Cantum dico, non de vanitate, non de cogitationib⁹, sed quod plausib⁹, sed quod placet deo: vnde dicit [hymnum] vel carmen deo: vnde dicit

c [Multa fecisti tu domine deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non est quis similis sit tibi. Annuntiaui & locutus sum: multipliati sunt super numerū.]

G men quod placet deo nostro, id est laudem deo. Psal. 64. Te decet hymnus deus in Syon. Ephe. 5. Cantantes & psallentes in cordibus vestris deo [Videbunt multi].

b [Hic ponit ueritatem in aliis, scilicet in aliorum conuersione. Et primo, ponit ipsam ueritatem. Secundo, ponit fructum eius. Ibi [Beatus vir] Hic est ordo conuersio. Primo, oportet, quod homo videat illud ad quod debet conuerti: vnde dicit [Videbunt multi] scilicet Christum natum. Multi priores populi qui cum expectauerunt videbunt. Baruc. 3. Post hoc in terro viuis est, & cum hominibus conuerstati est. Vnde cum Symeon, qui recepit eum in templo, & multi alii. Luc. 2. Viderit oculi mei salutare tuum. Et Luc. 10. Multi reges & prophetæ voluerunt videare, quia vos videtis & non viderunt. Vel viderunt multi miracula Christi. Luc. 10. Vidimus mirabilia hodie. Et hoc, vel per fidem, vel per oculos. Secundo, oportet quod timorem illum ad quem debet conuerti: vnde dicit [& timebunt] Eccl. 1. Qui sine timore est non poterit iustificari: quia timor domini expellit peccatum. Tertium est spes Rom. 8. Spe enim salvi facti sumus. Nisi enim adest spes timori, homo fugeret a deo. Et ideo oportet quod si timor quo fugiat peccatum, & spes quæ accedat ad deum.

Efectus erit beatitudine: vnde dicit [Beatus vir cuius est nomen domini spes eius] Et primo, ponitur fructus, qui est beatitudo, & quibus debetur, quia illis qui deo inuarent. Et ideo ponit primo veram opinionem, & excludit falsam. Vera opinio est, quod beatitudine non est nisi in illis, qui spes habent in eo. Esaia. 30. Beati omnes qui expectant eum. Et ideo dicit. [Beatus vir cuius est nomen domini spes eius] Hoc nomen Iesus est vera spes, quia in ipso est salus. Vnde ille est beatus, qui non téporaliter sperat ab eo, sed futuram eternam, quam nomen eius indicat. Vnde qui expectant salutare dei, illi beatificantur. Vel [Beatus vir cuius est nomen domini spes eius] id est cuius spes est inuocatio nominis domini. Psal. 19. Hi in curribus &c. nos autem in nomine domini dei nostri inuocabimus. Falsa opinio est quod beatitudine consistat in rebus temporalibus, vel in cultu idolorum: & hoc excludit cum dicit [non respexit in vanitates] id est in res temporales & voluntates: in quo includuntur omnis ad voluntates, & temporalia pertinentia. Eccl. 1. Vanitas vanitatum &c. Secundum excludit, cum dicit [infanias falsas]. I. culturas idolorum in quibus falsa quedam finguntur, quod homines fierent dī. Item sunt ibi lacūtiae multæ, & immunditiae, & crudelitatis exercentur. Sapie. 14. Dum lætantur infaniantur. Item erant falsæ, quia erant in falsitate, & non super virtutem diuinam, quibus non conueniebat. Amos. 3. Congregamini super montes Samariae & videate infanias multas in medio eius. Ad hanc pertinet omnes vanæ & noxiae superstitiones, sicut nigromantia, diuinationes, & auguria. Vel infanía dicitur iracundia, rixa, vel vana spectacula ludorum [Multa fecisti]. c [Supra psalmū ex parte Christi, vel ecclesie fiduciam suam exposuit: & effectus eius scilicet multiplicatio dei beneficiorum autem ostendit causam huius fiduciae, scilicet vnde motus sit ad cōfidentem, & spes ex meritis prouenientem. Et ita causa fiduciae sunt multa bona temporalia, quæ etiam sunt retribuções quædam, quas homo retribuit deo pro beneficiis. Psalm. 115. Quid retribuimus domino &c. Et ideo vroquo modo exponitur hoc: quia meritum Christi est causa fiduciae & retributio meritorum. Et hoc confitit in prædicatione diuinę veritatis. Et circa hoc, tria facit. Primo, proponit meritorum actū, scilicet annuntiationem diuinorum operum. Secundo, ponit causam annuntiandi, ibi [Sacrificium] Tertio, ponit modum, ibi [Annuntiaui iustitiae tuam] Circa primum, tria facit. Primo, ostendit misericordiam suam esse copiam ad annuntiandum. Secundo, manifestat causam sue necessitatē annuntiationis, ibi [Multiplicati] Materia annuntiationis est copiosa. Et primo, quantum ad multiplicatatem diuinorum operum, quia [Multa fecisti]. Et in operibus naturæ. Iob. 9. Qui facit mirabilia & inferabilia. Psal. 138. Mirabilia opera tua &c. Et ad mirabilia facie da est ipse per se sufficiens, quia non est ab alio instruens, sed

per

per suas cogitationes. Vnde dicit [Et cogitationibus tuis] id est p ordinationes sua sapientia. Psal. 103. Omnia in sapientia fecisti. Iob. 26. Cui dedisti consilium? numquid deo? Rom. 2. Quis consilarius eius fuit? Est magnus in opere & sufficiens. Item, vroquo excellens, quia in opere miraculorum, quando Petrum super mare fecit am

bulare, & alia mirabilia multa quæ hic posunt adaptari. Et nullus potest compari operibus eius, rari operibus eius, postulasti: tunc dixi, Ecce venio. nee cogitationibus eius. Vnde dicit, [Non est qui similius sit tibi] Psal. 85. Quis similius tu in diis domini &c, quo ad primū. Iba. 52. Sicut exaltantur celi a terra, sic exaltare sunt via meæ a viis vestris, & cogitationes meæ a cogitationibus vestris: quo ad secundū. Sic ergo habes materiam affluenciam ad prædicandum: vnde subdit [Annuntiaui & locutus sum] Et dicit [Annuntiaui] in quo de signar manifestationem diuinorum operum [& locutus sum] quæ si dicit. Ex prelixi dixi verbo, quām nūtū. Vel designat ordinem prædicationis. Vel annuntiaui ego Christus per prophetas [locutus sum] ego ipse in propria persona. Esa. 52. Ego ipse qui loquerer, ecce adsum. Necesse predicandi fuit in multitudine malorum quia multiplicati sunt super numerū] bonorum. Eri ad hoc vt minuantur mali & augeantur boni, oportet, quod nūntietur eis. March. 7. Arcta est via quia ducit ad vitam, & lata est quia ducit ad perditionem. Vel [multiplicati sunt super numerū] ego ipse & concordat cū præcedentibus, quia magis vult nos offere sacrificium laboriorū, id est prædicationum operum dei, quām animalium. Et ideo dicit saures &c.] quasi dicit: istud requiris a me quod principaliter dedisti mihi, scilicet virtutem percipiendi sapientiam. Et ideo hoc requiris vt ostendam sapientiam, quam ad hoc accipimus, vt enarrēmus & prædicēmus: Esa. 50. Dominus aperuit mihi aures [& non postulasti] id est non accepisti [holocaustum & pro peccato]. Vel [non postulasti] hostiam eris pro peccato. Esa. 1. Holocausta, arietum, & adipem pinguis, vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui. Et vi etiam dicitur, hoc holocausti est deo accepti. Sed quā holocaustum est tantū sacrificium simplex, tunc est, scit quā sacrificium bona opera. Si autem omnia opera sicut prop̄ deum, tunc est holocaustum. Et si nos aliquo tempore feremus continentiā est sacrificium: si perpetuam virginitatem tunc est holocaustum: quia opera perfectio nis sunt, ideo sunt deo acceptissima [tunc dixi ecce venio]. Hic assignat causam prædicationis diuinorum operum ex parte sua, ostendendo suum propositum. Et primo, ostendit suum proprium. Secundo, ostendit illud esse conforme diuinā voluntati, ibi [In capite] hac verbi forte velle aliquis expone re de David & continuare sic, quasi dicit [ecce venio] spirituāli, accedit ad te & [In capite libri scriptum est de me] Caput in tribubus Israhel confitit te. Sed quia apostolus exponit de Christo, & nos etiam exponamus de eo. Et ideo cum dicit [tunc] de signat causam & necessitatem aduentus Christi: quia sacrificia veteris testamenti non erant deo accepta: quia Hebr. 7. Nemini ad pfectum adduxit lex. Et impossibile est per sanguinem taurorum & hircorum, auferri peccata. Hebr. 10. Et ideo nec es fatus erat, vt verum sacrificium venire, & manifestaretur. Et ideo dicit [Ecce venio] scilicet per incarnationem. Et dicit [Ecce] quasi dicit: in promptu sum propter propinquitatem. Esa. 14. Prope est in veniat tempus eius. Psal. 79. Excita potiam tuam & veni. Et hoc propositum est conforme voluntati diuinæ. Vnde dicit [In capite libri] Liber Christus est. Liber est instrumentum, in quo sunt conceptiones cordis [In Christo autem sunt conceptiones intellectus diuinī. Col. 2. In ipso sunt omnes thesauri sapientie & scientie dei absconditi. Caput libri est deus pater]. Cor. 11. Caput Christi deus. Ergo in capite libri, id est in voluntate dei patris scriptum est, id est ordinatio est de me, quod veniam. Vel aliter. Et liber prædestinationis quod est libere vite. Psal. 68. Deleantr dānatē de libro vite, siue viuentium. In hoc libro sunt scripti omnes saluandi, sed per ordinem: quia in capite huius libri scriptus est salvator, & omnes sunt scripti per eum. Romanorum octauo. Quos prædestinavit conformes fieri imaginis filii eius &c. Ephe. primo. Egit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti: quasi dicit. Non est scriptum de Christo sicut de aliis, sed in capite libri. Vel in capite libri palmorum, quia primus psalmus scriptus est de Christo. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum &c. Sic ergo ostendit propositum suum accedendi. Consequenter ostendit prop̄ obediēti, secundum quod homo. Sunt autem in homine duo principaliter scilicet voluntas & intellectus. Voluntas homini debet subiici voluntati diuinæ, & intellectus debet dirigi secundum legem dei. Et ideo [O deus meus] pater inquantum deus. Vel deus meus, inquantum homo. Volui ut faciam voluntatem tuam] quia est etiam voluntas mea, inquantum deus. Luca vigesimo primo. Non mea voluntas, sed tua fiat. Item intellectus meus dirigitur secundum te: vnde dicit [& legem tuam in medio cordis mei] & dicit [In medio quia perfec̄te cognoscit rationes diuinas [Annuntiaui iustitiam tuam in ecclesia]

A [Respondeo, Propter duo: videlicet in figura futuri sacrificii, Cor. 20. Omnia in figura contingebant illis. Et ad carneam: vt non offerrent ea idolis declinantes ad idoatriam existentes in meo dō gentium, ad quam prōī erant filii Israhel in principio legis. Sed in Exodo non fit mentio de sacrificiis nisi postquam lapsus

populus adorauit vi tulum. Hierem. 7. Nō sum locutus pa tribus vestris & non præcepī eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti de verbo holocaustum, & victimarum. Secus est de sacrificio noui testamenti, quod continet ipsum Christum, qui per se deo est accepitus [Aures autem præcepī mihi] Alia litera habet [Corpus]. Et sic apostolus inducit. Hebr. 10. Corpus autem aptati mihi. Et sic est sensus. Et ideo volunti sacrificium aliud noui testamenti, quia venit aliud sacrificium. Dediti enim mihi corpus, vt offrent per factum sacrificium. Vel [perfecti] id est perfectum sine macula corpus mihi tribuisti. Vel [aptati] id est vni fi mihi. Vel [aures præcepī mihi] Vel [fessi] & concordat cū præcedentibus, quia magis vult nos offerre sacrificium labiorū, id est prædicationum operum dei, quām animalium. Et ideo dicit saures &c.] quasi dicit: istud requiris a me quod principaliter dedisti mihi, scilicet virtutem percipiendi sapientiam. Et ideo hoc requiris vt ostendam sapientiam, quam ad hoc accipimus, vt enarrēmus & prædicēmus: Esa. 50. Dominus aperuit mihi aures [& non postulasti] id est non accepisti [holocaustum & pro peccato]. Vel [non postulasti] hostiam eris pro peccato. Esa. 1. Holocausta, arietum, & adipem pinguis, vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui. Et vi etiam dicitur, hoc holocausti est deo accepti. Sed quā holocaustum est tantū sacrificium simplex, tunc est, scit quā sacrificium bona opera. Si autem omnia opera sicut prop̄ deum, tunc est holocaustum. Et si nos aliquo tempore feremus continentiā est sacrificium: si perpetuam virginitatem tunc est holocaustum: quia opera perfectio nis sunt, ideo sunt deo acceptissima [tunc dixi ecce venio]. Hic assignat causam prædicationis diuinorum operum ex parte sua, ostendendo suum propositum. Et primo, ostendit suum proprium. Secundo, ostendit illud esse conforme diuinā voluntati, ibi [In capite] hac verbi forte velle aliquis expone re de David & continuare sic, quasi dicit [ecce venio] spirituāli, accedit ad te & [In capite libri scriptum est de me] Caput in tribubus Israhel confitit te. Sed quia apostolus exponit de Christo, & nos etiam exponamus de eo. Et ideo cum dicit [tunc] de signat causam & necessitatem aduentus Christi: quia sacrificia veteris testamenti non erant deo accepta: quia Hebr. 7. Nemini ad pfectum adduxit lex. Et impossibile est per sanguinem taurorum & hircorum, auferri peccata. Hebr. 10. Et ideo nec es fatus erat, vt verum sacrificium venire, & manifestaretur. Et ideo dicit [Ecce venio] scilicet per incarnationem. Et dicit [Ecce] quasi dicit: in promptu sum propter propinquitatem. Esa. 14. Prope est in veniat tempus eius. Psal. 79. Excita potiam tuam & veni. Et hoc propositum est conforme voluntati diuinæ. Vnde dicit [In capite libri] Liber Christus est. Liber est instrumentum, in quo sunt conceptiones cordis [In Christo autem sunt conceptiones intellectus diuinī. Col. 2. In ipso sunt omnes thesauri sapientie & scientie dei absconditi. Caput libri est deus pater]. Cor. 11. Caput Christi deus. Ergo in capite libri, id est in voluntate dei patris scriptum est, id est ordinatio est de me, quod veniam. Vel aliter. Et liber prædestinationis quod est libere vite. Psal. 68. Deleantr dānatē de libro vite, siue viuentium. In hoc libro sunt scripti omnes saluandi, sed per ordinem: quia in capite huius libri scriptus est salvator, & omnes sunt scripti per eum. Romanorum octauo. Quos prædestinavit conformes fieri imaginis filii eius &c. Ephe. primo. Egit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti: quasi dicit. Non est scriptum de Christo sicut de aliis, sed in capite libri. Vel in capite libri palmorum, quia primus psalmus scriptus est de Christo. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum &c. Sic ergo ostendit propositum suum accedendi. Consequenter ostendit prop̄ obediēti, secundum quod homo. Sunt autem in homine duo principaliter scilicet voluntas & intellectus. Voluntas homini debet subiici voluntati diuinæ, & intellectus debet dirigi secundum legem dei. Et ideo [O deus meus] pater inquantum deus. Vel deus meus, inquantum homo. Volui ut faciam voluntatem tuam] quia est etiam voluntas mea, inquantum deus. Luca vigesimo primo. Non mea voluntas, sed tua fiat. Item intellectus meus dirigitur secundum te: vnde dicit [& legem tuam in medio cordis mei] & dicit [In medio quia perfec̄te cognoscit rationes diuinas [Annuntiaui iustitiam tuam in ecclesia]

D [Sacrifictum & oblationem non luisti: aures autem præcepisti mihi, nullus potest compari operibus eius, rari operibus eius, postulasti: tunc dixi, Ecce venio. nee cogitationibus eius. Vnde dicit, [Non est qui similius sit tibi] Psal. 85. Quis similius tu in diis domini &c, quo ad primū. Esa. 52. Sicut exaltantur celi a terra, sic exaltare sunt via meæ a viis vestris, & cogitationes meæ a cogitationibus vestris: quo ad secundū. Sic ergo habes materiam affluenciam ad prædicandum: vnde subdit [Annuntiaui & locutus sum] Et dicit [Annuntiaui] in quo de signar manifestationem diuinorum operum [& locutus sum] quæ si dicit. Ex prelixi dixi verbo, quām nūtū. Vel designat ordinem prædicationis. Vel annuntiaui ego Christus per prophetas [locutus sum] ego ipse in propria persona. Esa. 52. Ego ipse qui loquerer, ecce adsum. Necesse predicandi fuit in multitudine malorum quia multiplicati sunt super numerū] bonorum. Eri ad hoc vt minuantur mali & augeantur boni, oportet, quod nūntietur eis. March. 7. Arcta est via quia ducit ad vitam, & lata est quia ducit ad perditionem. Vel [multiplicati sunt super numerū] ego ipse & concordat cū præcedentibus, quia magis vult nos offerre sacrificium labiorū, id est prædicationum operum dei, quām animalium. Et ideo dicit saures &c.] quasi dicit: istud requiris a me quod principaliter dedisti mihi, scilicet virtutem percipiendi sapientiam. Et ideo hoc requiris vt ostendam sapientiam, quam ad hoc accipimus, vt enarrēmus & prædicēmus: Esa. 50. Dominus aperuit mihi aures [& non postulasti] id est non accepisti [holocaustum & pro peccato]. Vel [non postulasti] hostiam eris pro peccato. Esa. 1. Holocausta, arietum, & adipem pinguis, vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui. Et vi etiam dicitur, hoc holocaustum est deo accepti. Sed quā holocaustum est tantū sacrificium simplex, tunc est, scit quā sacrificium bona opera. Si autem omnia opera sicut prop̄ deum, tunc est holocaustum. Et si nos aliquo tempore feremus continentiā est sacrificium: si perpetuam virginitatem tunc est holocaustum: quia opera perfectio nis sunt, ideo sunt deo acceptissima [tunc dixi ecce venio]. Hic assignat causam prædicationis diuinorum operum ex parte sua, ostendendo suum propositum. Et primo, ostendit suum proprium. Secundo, ostendit illud esse conforme diuinā voluntati, ibi [In capite] hac verbi forte velle aliquis expone re de David & continuare sic, quasi dicit [ecce venio] spirituāli, accedit

e Hic ponitur modus annuntiandi. Tria ergo annuntiare debemus de diuiniis, scilicet opera iustitiae, dogmata veritatis, & beneficia diuina misericordia: & haec tria dicit se nuntiasse. Primo, dicit se nuntiari iustitia opera [Annuntiaui iustitiam] quam tripliciter annuntiatur sive praedicavit. Primo, publice, prompte, & pure. Quantum ad primum dicit [In ecclesia magna] id est in congregatione multorum. Ioan. 18. Ego palam locutus sum mudo. Vell [in ecclesia magna] id est in ecclesia catholica, quia magna est potestate, & firmitate. Matt. 16. Porta inferi non pugnabunt adversarii eam. Et magna diffusione. Malach. 1. Ab ortu solis usque ad occasum magnus est nomen tuum: Quantum ad secundum dicit [Ecce labia mea non prohibebit] quasi dicat. Non cedam prohibentibus. Act. 4. Da seruis tuis cum fiducia loqui verbum tuum. Quantum ad tertium, dicit [Tu scisti] id est approbasti intentionem meam. Hier. 18. Tu scis omne consilium eorum. Vell [tu scisti] id est ab aeterno predestinasti: quantum ad Christum cum dicit [Iustitiam tuam non abscondi in corde meo] Dogmata veritatis contineat cum dicit [Veritatem tuam] Hanc Christus confessus est ante Pilatum. Ioa. 18. In hoc natus sum & ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. Prouer. 8. Veritatem meditabitur guttur meum [& latuare tuum dixi] quia per confessionem veritatis homini adueniit salus. Ioh. 3. Omnis qui invocauerit nomen domini, saluus erit. Beneficia misericordia continetur, cum dicit [Non abscondi misericordiam tuam & veritatem tuam] Quia misericordia & veritas sequuntur. Et ideo dicit [Veritatem] Non ponitur hic pro veritate doctrinæ, sed pro veritate iustitiae: quia vera verax est. Veritas autem confitit in hoc quod dat quod promittit: quia non est aliter de bitor noster nisi in quantum promittit [Tu autem domine].

f Supra psalmum commemoratur fiduciam quia habet deo, quantum ad prateritam: hic autem ponit fiduciam quam habet deo, quantum ad futura exprimens eam per orationem. Et circa hoc, duo facit. Primo, proponit orationem in generali. Secundo, in speciali, ibi [Complacete]. Circa primum, duo facit. Primo, proponit petitionem. Secundo, assignat petendi rationem, ibi [Misericordia tua] Dicit ergo [Annuntiaui iustitiam] id est puniantur. Et hoc orat conformando se diuina voluntati, vel iustitiae [Vel confundantur] id est paniteant [Et reuecuntur simul, vel timore penitentia]. Quod ad vtrum, Sap. 17. Cum sit timida nequitia dat testimonium condemnata, vel timore provocante ad panitentiam. Et hoc, quia [querunt animam meam] vel corporaliter occidant eam. Vel animas, ut in tenebris inducant. Gene. 14. Da mihi animas cetera tolle tibi. Corporales hostes petit ut impediatur: vnde dicit [Conuertantur retro simus] bonum id est sequantur Christum retro eum. Matr. 16. Vel in malum, id est decidant ab intentione, vt deficiant [& erubescant], qui cogitant mihi mala] id est qui gaudent de malis meis. Tren. 1. Omnes inimici mei audierunt malum meum, latrati sunt quoniam tu fecisti. Contra tres hostes petit accelerationem: quia mora continevit esse damno. Ecol. 8. Etenim quia non citat quod promisit vel abundantius facit. Haec duae sunt homini necessaria. Misericordia ut trahatur ad spem gloriae, & veritatis, ut confidat. Et hoc non quasi trahamur, ad Deum ex meritis nostris, sed deus per ista nos trahit & traxit. Et ideo dicit [Misericordia & veritas tua semper suscepimus te] Alia cæstnecessitas malorum. Et ponit duplicita mala. Illata ab exteriori alia ab interiori, ibi [Comprehenderunt me] Quantum ad primum dicunt [Quoniam circundederunt me mala, quoniam non est numerus] que scilicet mala inferunt mihi, & a mundo, & ab hostiis. Psal. 117. Circundederunt me sicut apes. Et dicit [Quoniam non est numerus] quia sunt infinita pericula in mundo, & infiniti mali homines. Eccle. 1. Infinitus stultorum est numerus. Interiora mala sunt peccata: & haec mala sunt periculosa duplicitate: proprieatate, & compunctione. Quia [comprehenderunt me iniquitates meæ] id est peccata mea ligauerunt me suo pondere. Prouer. 1. Iniquitates sue capiunt impium [Et non potui ut videarem] Sapient. 2. Excavauit eos malitia eorum. Esa. 59. Iniquitates

vestre diuiserunt inter vos & deum vestrum. Item, periculosa sunt propter multitudinem. Vnde dicit [Multiplicati sunt super capillos capituli mei] Sicut in capilli sunt innumerabiles, ita sunt innumerabilia pœna, & maxime venialis: quia si non terreat per pœnas, terreat per multitudinem. Glo. Si virasti gravia, cu[m] ue ne obruaris arena. Non quod peccata venialis quodcumque & quicumque finit, facient peccatum mortale; sed quia disponunt ad ipsum. Iac. 3. In multis offendimus omnes. Effectus huius est distractione cordis. Eccl. 10. Multe morientes perdunt suavitatem vnguenti. Et video dicit [Et cor meum dereliquit me] quasi dicat. Si non tollant charitatem, impedient tamen fervorem, & ita cor direstratur, ut non sit feruens. Roma. 7. Invenerit seruus tuus cor suum, ut oraret te oratione hac. Vell [Cor meum dereliquit me] id est non cogitauit quia mihi sunt utilia. Psal. 100. Lumen oculorum meorum non est mecum [Complacete filii domine].

g Hic ponitur oratio explicite. Et primo, explicat orationem, quantum ad se. Secundo, quantum ad malos, ibi [Confundatur, quantum ad bonos, ibi [exultent & latenter]. Quantum ad te, et ut inuenitur ad bona consequenda, quia per prouidentiam suam datur auxilium mihi. Et hoc non ex merito meo, sed ex beneplacito tuo. Vnde dicit [Complacete] Designatur dignitas personarum, quantum ad aduersarios cum dicit [Vt eruas me] a malis, vel hominibus, vel peccatis. Et nota quod ait [Complacete] non diffidens de misericordia dei, quasi dicat. Sit tu vis, potes: & ideo dicit [Ad adiuuandum me respice] scilicet in boni operatione, quasi dicat. Reipice penitentes in dolore suo. Respectus dei est auxilium nostrum [Confundantur] Hic ponit confusionem aduersariorum: quorum quidam sunt capitales, & querunt occidere. Quidam, qui non querunt occidere, sed latere. Alii sunt qui querunt verbis irridere, vel decipere. Et hoc tria genera malorum, designantur hic. Et possunt haec referri, vel ad bonum, vel ad malum: quia duplex est confusio. Quædam confusio est bona: quia est pœnitentia. Rom. 6. Quem fructum habuistis in illis, in quibus nunc erubescitis? Alii est confusio per peccatum. Ergo cum dicit [Confundantur] id est puniantur. Et hoc orat conformando se diuina voluntati, vel iustitiae [Vel confundantur] id est paniteant [Et reuecuntur simul, vel timore penitentia]. Quod ad vtrum, Sap. 17. Cum sit timida nequitia dat testimonium condemnata, vel timore provocante ad panitentiam. Et hoc, quia [querunt animam meam] vel corporaliter occidant eam. Vel animas, ut in tenebris inducant. Gene. 14. Da mihi animas cetera tolle tibi. Corporales hostes petit ut impediatur: vnde dicit [Conuertantur retro simus] bonum id est sequantur Christum retro eum. Matr. 16. Vel in malum, id est decidant ab intentione, vt deficiant [& erubescant], qui cogitant mihi mala] id est qui gaudent de malis meis. Tren. 1. Omnes inimici mei audierunt malum meum, latrati sunt quoniam tu fecisti. Contra tres hostes petit accelerationem: quia mora continevit esse damno. Ecol. 8. Etenim quia non citat quod promisit vel abundantius facit. Haec duae sunt homini necessaria. Misericordia ut trahatur ad spem gloriae, & veritatis, ut confidat. Et hoc non quasi trahamur, ad Deum ex meritis nostris, sed deus per ista nos trahit & traxit. Et ideo dicit [Misericordia & veritas tua semper suscepimus te] Alia cæstnecessitas malorum. Et ponit duplicita mala. Illata ab exteriori alia ab interiori, ibi [Comprehenderunt me] Quantum ad primum dicunt [Quoniam circundederunt me mala, quoniam non est numerus] que scilicet mala inferunt mihi, & a mundo, & ab hostiis. Psal. 117. Circundederunt me sicut apes. Et dicit [Quoniam non est numerus] quia sunt infinita pericula in mundo, & infiniti mali homines. Eccle. 1. Infinitus stultorum est numerus. Interiora mala sunt peccata: & haec mala sunt periculosa duplicitate: proprieatate, & compunctione. Quia [comprehenderunt me iniquitates meæ] id est peccata mea ligauerunt me suo pondere. Prouer. 1. Iniquitates sue capiunt impium [Et non potui ut videarem] Sapient. 2. Excavauit eos malitia eorum. Esa. 59. Iniquitates

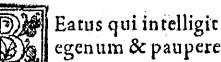
h Quantum ad interius gaudit, quasi lætitia, & dilatatio cordis. Quarto, gratiarum actio est laus: vnde dicit [Et dicat semper magnificetur dominus &c. Esa. 12. Exulta & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israhel] Ego autem.

Hic ponitur causa petitionis, & primo, proponit indigentiam. Secundo, ponitur auxilium dei coram. Dicit ergo. Per hoc omnia: quia per me non possum aliquid facere, quia mendicus sum] Et potest dupliciter legendi. Vno modo, ad literam de Christo in persona sua, qui in hoc mundo vivens, & mendicus & pauper per fuit 2. Cor. 8. Scit is gratiam domini nostri Iesu Christi:

Eatus qui intelligit super egenum & pauperem: in quantum eius egenus factus est pro nobis, ut ipius inopia diuines efficiat. Mendicus dicitur, qui ab alio querit victum. Pauper vero, qui sibi non sufficit. Et haec duo dicuntur de Christo: Ioh. 9. Filius hominis non habet ubi caput sum reclinet. Vel spiritualiter necesse habeo mendicare a deo, auxilium gratis [Et pauper sum] quia non sufficiunt mihi haec que habeo. Et ideo quia haec recognoscit [Dominus solitus est] me] Et quia indiget [Tu domine ait adiutor meus] Et propter periculum [Ne tardaveris] Matth. 15. Domine adiuua me.

IN FINE M.

PSAL. DAVID XL.

Eatus qui intelligit super egenum & pauperem: in

A rat &c.] id est qui suscipit sibi in cura negotia pauperum. Tob. 29. Oculus sui caco, & pes cludo. Myfice si referatur ad Christum: beatus Christianus si est filius Core id est crucis Christi per meditationem [Qui intelligit j id est qui habet intellectum redditum in obsequium [intelligens super egenum & pauperem]

id est beneficium qd Christus fecit per crucem. Tre. 3. Recordare paupertatis & trahyfisiis mea absentia & filii. Primum ponit cum dicit [In die mala liberabit eum dominus] in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.

c Dominus opem ferat illi super leustum doloris eius: vniversum stratum eiusversati in infirmi bate eius. Ego dixi, Domine miserere mei: sana animam meam, quia a deo. Psalm. 118. Ordinatione tua per feuerant dies. Sed di

mala, quia in eis contingit. Eph. 5. Redimentes tempus quoniam dies mali sunt. Et dicit in die mala, id est in die alicuius malæ tribulationis, est autem multiplex dies mala: scilicet triumphationis. Eccl. 11. In die bonorum ne immemor sis malorum. Sumnum malorum est damnatio eterna, quia imminet homini in iudicio, vel particulari, scilicet morte, vel in iudicio viueri. Id est in fine mundi. Et illa dies est mala in qua fit ralis damnatio, id est dies illa dies iræ, dies tribulationis & angustie &c. In hac mala die liberabit dominus misericordem. Matr. 25. Esi*ri* &c. Venite benedicti &c. non quod sola misericordia sine aliis virtutibus liberet hominem, sed quia per misericordiam homo satisciat pro peccatis [Dominus conferuet]

b Hic ostendit quomodo meretur misericordiam ex oratione sanctorum, qui orant pro misericordibus. Et ponit oratio pro misericorde existente in statu prosperitatis. Secundo, pro existente in statu aduersitatis. In statu prosperitatis homo dubius indigeret, scilicet ut promovetur & conferetur in bono. Secundo, ut libereatur a malis. Est autem triplex bonus: scilicet bonum naturæ, bonum gratiae, & bonum gloriae. Primum scilicet bonum naturæ petit sibi conferuari; vnde dicit [Dominus conferuet tibi] scilicet in bono habito, scilicet in bono naturæ. Psal. 55. Confervata me domine, ne scilicet corruptum sit bonum naturæ per peccatum, vel per tribulationes imminentes. Bonum gratiae petit dari, cum dicit [& viuiscere eum] per gratiam. Namque homo habet vitam spiritualiter. Hoc autem vita consideranda est, & habetur per fidem formatam. Abac. 2. Iustus meus ex fide viuit. Gal. 2. Quod autem viuo in carne, in fide viuo filii dei. Etiam si ne haec vita scilicet gratiae vita nostra est mors. Timo. 5. Quæ in delitiis viuens mortua est. Quantum ad tertium, bonum scilicet gloriae dicit [Et beatum faciat eum in terra] Si de perfecta beatitudine intelligatur, sic dicitur [in terra] scilicet viuentis. Psal. 26. Credo videre bona domini in terra viuentium. Matr. 5. Beati mites, quoniam ipsi possibunt tertiæ. Si autem intelligatur de beatitudine huius vite, in quantum aliquid aeternum menet sapientia, sic dicitur. Phil. 3. Nostra conqueritur in celis est, sic dicitur [Beatus faciat eum in terra] haec scilicet participatio ne illius beatitudinis [Et non tradat eum in animas inimicorum eius] hic petit liberari a malo. Inter omnia mala sumnum malum est incidere in manus inimicorum. Psal. 68. Eripe me de iniiciis meis deus meus, quia inimici ex odio persequuntur & affligunt: vnde dicit [Ne tradas eum in animas] id est in voluntates inimicorum quorum est semper odire, quia nihil aliud est, q[uod] velle malum. Quando ergo quis subiicitur malis, traditur in voluntate inimici. Vel [in animas inimicorum] id est in potestate diaboli, & ministrorum eius [Dominus opem]

c Hic ponitur oratio pro misericorde existente in aduersitate. Et primo, petit divinum auxilium sine subdividi. Secundo, allegat necessitatem huius. Dicit ergo [Dominus opem ferat illi super leustum doloris eius] Petit pro misericorde sive pro viro iusto filio. Core simpliciter quod dominus viuiscere eum, & quod beatum faciat eum in terra. Secundo, conferuet eum, & quod non tradat eum in animas inimicorum eius. Et ex hoc posset alii quis colligere quod misericors nullus modo affligeretur. Vnde ad hoc excludendum dicit, quod quandoque lectus eius repletus doloribus, & hoc sit ipsi misericordi, Aliquando ad correctionem. Ioh. 3.3. Incepit quandoque per dolorem in lectulo. Vel ad humiliacionem: sicut Paulus datus est stimulus carnis 2. Cor. 12. Vel ad probationem. Ioh per totum, & Thobie. Et ideo dicit [Dominus opem ferat illi] id est misericordi existenti in tribulatione [super leustum] Ad literam in quo facit: vel in quo quiete est. Corint. 19. Fidelis deus, qui non patietur vos temporari,

supra

IN DAVIDEM

et persecutionem ab Absalone. Et contra hoc fuit prima deca. Item a Saulo, & contra hoc secunda deca. Item, a toto populo, & contra hoc tercia deca. Item a multis auxiliis, & contra hoc quarta deca. Iudica domine &c. Restat quinta deca: in qua loquitur specialiter de his quae pertinet ad regnum. Et petit in illa deca contra impugnatores regni autem & apparebo ante faciem dei? xilium diuinum. Et ut b. ¶ Fuerunt mihi lachrymae meae ad mysterium referatur, peti iustus homo quotidie, Vbi est deus tuus?

pugnant. Dividitur ergo psalmus iste in tres partes. Primo, format petitionem pro statu regni. Secundo, quia regnum videtur esse turbatum per peccatum, id est peti veniam pro peccato, ibi [Misericordia mea deus] Cira primum, duo facit. Primo, proponit petitionem contra hostes regni. Secundo, exaudiens gratias agit de gloria regni, ibi [Eruerant] Quia omnis petitio prouenient ex desiderio, ideo circa primum, duo facit. Primo, proponit suum desiderium. Secundo, ad dit orationem, ibi [Deus auribus] Circa primum, duo facit. Primo, ostendit desiderium quod haber ad deum. Secundo, peti desiderii imploracionem, ibi [Iudica me] Titulus [In finem intellectus filii Core] Hoc est exppositum in titulo praecedentis psalmi: tamen alia litera hec [In finem intellectu] idest attributur iste psalmus filii Core. Intellectu, i. per intellectum ducens nos in finem. Core interpretatur calvaria. Vnde illi dicuntur filii Core qui patiuntur iuris iunctione propter crucem. Vnde 4. Reg. 7. pueri iridebant Eliseo. Ascende calce, ascende calce: & nollefixit eis Eliseus, & visi comedebant illos. Illi ascendunt de Bethel, qui ad fidem Christi converuntur de Iuda, quia olim domus dei vocabatur. Et hi deridentur a pueros, id est Iudeis pueri sensu ventribus, quia adhuc sub pedagogo sunt & impropereant cruce Christi: & illi duo viri deuotauerunt eos, scilicet Titus & Vespasianus. Dividitur ergo psalmus in duas partes. In prima enim ponit suum desiderium. In secunda, ponit tristitiam incitam desiderium, ibi [Fuerunt mihi] Circa primum tria facit. Primo, proponit desiderium sub similitudine. Secundo, rationem similitudinis assignat, ibi [Sicut] Tertio, exponit rem desideratam, ibi [Quando veniam] Similitudinem sumit ex ceruo qui specialiter habet hanc proprietatem, quod est ex suggestione serpentem: & quando vult mutari commedit serpentem: & sic astuat pro veneno, & tunc currit ad aquam & sic renouatur. Sicut cerus in generali desiderat aquas, ita fidelis desiderat deum: tamen in speciali appetitor cathecumensis & viis perfectis. Cathecumensis enim est hec cerus, qui sentit in veneno ardorem quod est ex suggestione serpentis introductum, Gen. 3. Ex quo veneno seculatum est peccatum originale. Rom. 5. Per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit. Et hoc venenum est reatus concupiscentia, & reatus primi peccati. Et idcirco debet desiderare fontem baptismi. Zach. 13. Erit scons patens domui Iacob in ablutionem peccatorum. Ezec. 36. Effundant super vos aquam mundam. Vir autem prefectus est, sicut cerus in petra stabilitus. Psal. 17. Qui perfecti pedes meos tamquam ceruorum [Sicut anima mea] Hic iam comedit id est desiderat peccatum. Eccl. 21. Quasi a facie colubri, tunc peccatum. Et ideo nihil habet in mundo quod cōcupiscat, & ideo desiderat uenire scons vita. Et ideo, quia illi conuenit haec similitudo scilicet cathecumensis & viis perfectis, ideo canetur psalmus iste in officio baptismi in Sabbathio sancto & Pentecoste, quando fit solenne baptisma, quantum ad cathecumenos. Item cantatur cum exequis mortuorum, quia conuenit viis perfectis accedere ad fontem vita eterna. Ita desiderat anima mea ad te deus] Hic adaptat similitudinem. Anima mea desiderat interior affectu. Esa. 26. Anima mea desiderauit te in nocte. Tren. 3. Pars mea dominus dixit anima mea. Sed numquid in deo est fons aquarum? Ita: vnde dicit [Sicut anima mea ad deum fontem viuum] Fons dicitur, qui seatur per produt aquas vias, & qui iugiter & indecipient emittit aquas. Omnis aqua gratiarum ab isto fonte emanat scilicet a deo pacem. Hier. 2. Dereliquerunt fonte aqua viua. Item emanat a filio, etiam in quantum deus. Psal. 35. Apud te est fons vita. Fons sapientiae verbum dei est. Eccl. 1. Item a spiritu sancto. Ioan. 4. Fiet in eo fons aqua salientis in vitam eternam. Et Ioan. 7. Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Ergo quia ipse est fons, anima mea situit ad eum. Situs designat desiderium, cum anxietate. Ita iste designat se pati anxietatem, non solum ex dilatatione rei desiderata, sed propter mala quae hic affigunt. Matth. 5. Beati qui esurunt & sitiunt institutam, quoniam ipsi saturabuntur. Sed de hoc fonte desiderat hoc, scilicet quando veniam] Hoc verba desiderantur sunt, & exprimunt desiderium cathecumensis ad baptismum. Et sic est sensus. Quando veniam ad factum Christi

baptisma? Mat. 11. Venite ad me &c. Psa. 33. Venite filii &c. Hoc vt dicit. August. conuenit cathecumensis, quia a principio cathecumeni quoque; adulti non fuissent sed admittebatur ad altera mysteria, sed usque ad euangelium poterant intrescere. Vnde dicit [Quando veniam & apparebo] Ad liceram, cum aliis,

c. ¶ Hac recordatus sum, & effudi in me animam meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque in domum Dei.

te facie ad faciem, quia modo sum procul a te, quia video te per fidem? Sed quando videbo te per speciem, tunc ero prope. Psa. 1. Desiderium habens disolutum, & esse cum Christo. Et non dicit apparere mihi dominus, sed apparebo ante faciem domini: quia ex hoc quod videbo faciem domini reddat confitimus omnibus, multo magis quam Moyse qui vidit eum in vita ista. Io. 3. Non ducas quid erimus: fons quoniam cum apparet, similes ei erimus. Roma. 80. Non sunt condigne passiones huius temporis &c. Quasi dicat. Intererat societas violentum deum: & ex hoc conspicuus & gloriosus ero. Sed ab hac viro, ne excluditur hypocrita. Iob. 13. Non veniet in conspicuum eius omnis my porcita [Fuerunt mihi lachrymae]

b. ¶ Hic describitur, vnde habeat hoc desiderium, vel anxietatem.

Et primo, ponit remedium quod habet contra eam, [Hac recordatus sum] Et primo, ponit magnitudinem sua tristitia. Secundo, effectum. Tertio, continuatum. Primum ostendit cum dicit [Fuerunt mihi lachrymae meae] in quas scilicet homo prouimp ex abundanti tristitia. Et hae tristitia, vel est de peccatis impediens consecutionem rei desideratae, vel de molestis aliorum. Secundum ostendit cum dicit [Panis] panis reficit, & sic etiam lachrymae reficiunt duplici ratione. Vnde est, quia viresque est delectabilis actio sibi conueniens. Vnde tristitia est delectabilis actio conueniens tristitia: & lachrymatio est tristitia actio. Alia ratio est: quia quando calor evaportat extra, minuitur: & ideo dicit, quod lachrymae sunt ei sicut panis, quia reficiuntur enim. Vnde sicut panis, quia sicut per panem iumentatur, ita ipse iumentatur in bono per lachrymas. Tertium ostendit cum dicit [Die ac nocte] scilicet in prosperitate & aduersitate. Hier. 9. Plorabo die ac nocte. Et causa huius est [Dū dicunt mihi quoniam est deus tuus] Hec si sunt verba gentilium, referuntur ad cathecumenos, quasi dicat. Nos, dicunt gentiles habemus deum quem videmus, solum. Sed vbi est deus vester, quem singulis? Responde. Deus videri potest, sed non a te, quia non es mundus corde. Item si dicatur Iudeo conuersus a fido in infidelitatem, vbi est deus tuus? Responde. Iudeus conuersus a fido. Vbi sit deus meus apparet in poena vestra scilicet Iudeorum: quia estis dispersi. Item sunt verba peccatoris ad virum iustum in afflictione potium, quali dicas? Vbi est deus tuus? quare non liberat de afflictione quam patens? Respondet iustus. Quia haec temporalia non sunt preuiuum quod deus dat seruis suis, sed carlesia [Hac recordatus sum].

c. ¶ Supra posuit psalmista suum desiderium & cautam desideravit, hic autem ponit remedium contra causam scilicet tristitiam. Et circa hoc, duo proponit, sive facit. Primo, ponit remedium ex parte proprie meditationis. Secundo, ex parte diuini auxilii, ibi [Ad me ipsum] Circa primum, duo facit. Primo, proponit remedium. Secundo, per hoc remedium, tristitia impediens, ibi [Quare tristis] In remedio proponit primo, meditationem. Secundo, mentis delectationem, ibi [Effudi] ergo affligit huius rationem, ibi [Quoniam tristis] Dicit ergo [Hac recordatus sum] scilicet inproperia infidelium dicentium. [Vbi est deus tuus?] Tren. 3. Memoria memor ero. Et habui confitacionem mentis quia effudi in me animam meam] Quod liquor diffunditur, dilatatur. Vnde, quia latitudine cordis pertinet ad latitudinem quae delectatio est, ideo in effusione anima designatur delectatio. Psal. 61. Effundite coram illo corda vestra. Aliud habet [Effudi super me animam meam] Id secundum hoc alterum legitur: & est sensus. Dicunt [Vbi est deus tuus?] Et ego haec recordatus. Primo, quasvis insensibiles creaturas si inueni rem deum meum, sed inueni in eis quadam dei vestigia. Rom. 1. Inuicibilis dei a creatura mundi per ea, quae facta sunt coniunctur. Sed uera processus in rebus intellectualibus anima [Est effudi super me animam meam] id est sicut sicut discutens quasvis quicquid est in eis, quasi coram me ponens omnia: sicut qui extrahit de vase oia, ut discutat quicquid sit intus: & tunc non est ibi deus meus. Sed est adhuc aliquid supra hoc, & hoc fecit. Quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad dominum dei] quasi dicat. Totum solarium quod habere possem, est spes tendendi

P S A L . X L I .

56

A bvi primo, proponit remedium. Secundo, exponit. Dicit ergo, [Ad me ipsum] Alia litera habet [A meipso anima mea conturbata] Prima est melior, quasi dicat. Quae est ratio quare [Quare anima conturbas me?] Et haec turbatio venit, quia qualiter cumque conuerto me ad me iuuenio mihi tribulationem. Osee.

¶ Perditio tua Isra-

ela mea conturbata est, ppea memor el ex te, tunc ex me aero tui de terra Jordanis, & Hermon. Hiero. habet [Deus meus] meipso] secundum illam literam est sensus, quasi dicat. Causa turbations mei, & deus meus. Ad me ipsum

¶ In voce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me? Spera in deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei? Item. Paral.

Hiero. habet [Deus meus] meipso] secundum illam literam est sensus, quasi dicat. Causa turbations mei, & deus meus. Ad me ipsum

¶ Sed promissum est ei quod filius suis

edificaturus est domum dei: vnde ipse paruit impensas: & ideo dicit [dicunt mihi vbi est deus tuus?] Et ego haec recordatus delector quod inueniam eum: & ideo tunc adest tendit in eum.

B [Et transibo in locum tabernaculi admirabilis] quasi dicat. Non quietem donec inueniam eum. Et dicit [transibo] quia per tabernaculum quod erat mobile signatur status presentis ecclesie, quia non est perpetua nec stabili nisi usque ad consummatum seculi, & tunc transferetur. Et hoc dicitur Apoc. 21. Ecce tabernaculum dei cum hominibus, id est presentis ecclesie cum hominibus, id est donec homines erunt in vita illa. Et ex hoc transibo ad stabilem domum dei. Psa. 64. Replebitur in bonis domus tuas, Ioan. 14. In domo patris mei &c. Et sic innuit in tabernaculum mirabile & in domum dei. Et dicitur tabernaculum mirabile propter mirabiliter quae facit sanctus suis [In voce]

C ¶ Hic describit modus transeundi usque ad domum dei. Et hic similiter accipienda est quedam imaginatio. Erat autem cōsuetudo quod quando aliqui per terram ibant ad tabernaculum, ibant cum gaudio. Psa. 30. Cancicum erit vobis sicut vox sanctificata & laetitia: sic qui pergit cum tybia gaudenter vadit: & ideo dicit [Ibo in locum tabernaculi &c.] Et cum gaudio: quia [in voce exultationis & confessionis sonus epulantis] Alia littera habet [soni epulantis] quasi dicat. Ibo in voce soni epulantis, quia in epulis est sonus gaudii: & hoc magis patet secundum alias laetitas quae sunt ibi. Referamus ergo hoc ad ingressum gaudii, quia erunt ibi tria. Primo, erit ibi exultatio de bonis habitibus. Esa. 55. Gaudium & laetitiam obsecinabunt. Secundo, erit ibi confessio de beneficiis gratiae, quia agnoscunt se illi obtinuisse per gratiam dei: & ideo confitebuntur mirabilia dei: & ideo sequitur ibi gratiarum actio & vox laudis. Tertio, erit ibi spiritualis refectione. Esa. pen. Serui mei comedent & vos esurientis: serui mei bibent & vos sitiatis &c. Matth. 5. Beati qui esuriant & sitiunt iustitiam &c. & ideo erit ibi sonus epulantis. Item festiuitatis, id est iugis exultatio. Baruch. 5. Conspice Hierusalem ad orientem & vide iunctum ad deo tibi venientem. Et quia haec oī imperfete sunt in ecclesia subditis quare tristis es anima mea? hic adhibet remedium contra cauam tristitia: & primo removet affectum. Secundo, removet effectum eius. Dicit ergo [quare tristis es anima mea?] cum debeat gaudere, quia es in tabernaculo, & quia ibo ad dominum domini. Quare ergo es tristis? Nam parva mala non sunt reputanda in consideratione ad bona eterna. Ecl. 30. Tristitiam scilicet seculi, longe expelle a te. Corin. 7. Tristitiam scilicet mortem operatur. Effectus tristitiae est turbatio, quia ex inordinatione affectus ipsa ratio conturbatur. Et quis loquitur a anima secundum hunc sensum. Animus habet duas partes: scilicet sensitum quam nominat hic animus, & per animalitatem, & superior rationem quam nominat lepsam: quia virusque maxime est, quod melius in eo est: & iō dicit ratio iuxta inferiori [quare conuertas ibi] quae est causa? Ostendit autem quod non debet esse tristis, quia est spes futura confessionis: & ideo dicit [Spera in domino, quoniam adhuc confitebor illi, & quasi dicat. Spera in ipso deo, quia adhuc venies ad hoc quod desideras, quia scilicet adhuc confitebor illi] id est adhuc spero vultus eius vel in via, vel in patria: quod maxime est, quod melius in eo est: & iō dicit ratio iuxta inferiori [quare conuertas ibi] quae est causa? Et secundum hoc intelligatur sacramenta dona, & spes futura testamentum. Et hoc duo concorditer in dicit ut memori sui tui, quia in utroque promittit homini auxilium dei: & hoc in voce catharactarum tuarum] id est praedicatorum & doctorum. Vel alter [Propreterea memor &c.] quia abys-

D sus & quasi dicat. Vnde punitus dei [abyssum inuocat] id est cōtinuitur ad aliud, quasi dicat. Iudicium dei qui interficit presentia malam inuocat iudicium, qui futura mala interficit. Psa. 35. Iudicium tua abyssus multa. Et hoc sic in voce catharactarum tuarum] id est per vocē scripturā tuarum, vel praedicatorum. Et hoc resurferat ad hoc quod dicit [Animis mea conuertas ibi] Quare? quia abyssus, ex uno malo, vel ex uno peccato sequitur magna pena. Vnde alii propterea memor &c., ut ab abyssus intelligatur sacra doctrina: & sic est sensus [abyssus] id est vetus testamentum vocat alium, id est nouum testamentum. Et haec duo concorditer in dicit ut memori sui tui, quia in utroque promittit homini auxilium dei: & hoc in voce catharactarum tuarum] id est praedicatorum & doctorum. Vel alter [Propreterea memor &c.] quia abys-

E sus & quasi dicat. Tristitiam scilicet seculi, longe expelle a te. Cor. 12. Tunc in scriptura, scilicet abyssus & tempestas importat malum. Exod. 15. Abyssus multa. Et hoc sic in voce catharactarum tuarum] id est cōtinuitur ad aliud, quasi dicat. Vnde punitus dei [abyssum inuocat] id est cō-

tempora in consideratione ad bona eterna. Ecl. 30. Tristitiam scilicet seculi, longe expelle a te. Corin. 7. Tristitiam scilicet mortem operatur. Effectus tristitiae est turbatio, quia ex inordinatione affectus ipsa ratio conturbatur. Et quis loquitur a anima secundum hunc sensum. Animus habet duas partes: scilicet sensitum quam nominat hic animus, & per animalitatem, & superior rationem quam nominat lepsam: quia virusque maxime est, quod melius in eo est: & iō dicit ratio iuxta inferiori [quare conuertas ibi] quae est causa?

F Ostendit autem quod non debet esse tristis, quia est spes futura confessionis: & ideo dicit [Spera in domino, quoniam adhuc confitebor illi] id est confitebor illi: scilicet Christo in quo sunt duo naturae: humana scilicet quae est simili matre, & ideo dicit [salutare vultus mei] id est vultus meum gerens. Luc. 2. Viderunt oculi mei salutare tuum &c. Gen. pen. Salutare tuum expectabo domine. Item natura diuina: & quātū ad hoc est deus mens: ideo dicit. [Deus meus.] Roma. 9. Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in secula. Vel secundum Hieron. ly. salutare est accusatio causa: quasi dicat. Confebor ei salutare id est salutationem quae me salvauit. Et quod sequitur [deus meus] coniungitur cum sequitur. Consequenter adhibet remedium: scilicet diuini auxiliū.

gus

IN DAVIDEM

Aes tui super me transierunt.] Excelsa ista sunt futura supplicia & respiciunt futurum iudicium, quod fuit in mari quando submersi sunt quasi plumbum. Exo. 15. Fluctus sunt praece presentes quae invocant illud. Et ideo [turbatus sum] Iob. 19. Viam fecerunt sibi per me, Glo. [transierunt] id est a me recesserunt, [fluctus tuus] Et sic te cundum istam expostionem, haec est ratio consolacionis, qua si dicat. Memor ero tui, quia omnia ex cella tua, & fluctus tui recesserunt a me, quasi dicat. Perg maniores que designantur per fluctus transierunt super me, id est videbantur excidere facultatem meam: sed prima expositio est melior. [In die] f. ¶ Sicut dicit est, duo dixit: turbationem ad scipsum &c. & fiduciam, ibi [propterea memor ero tui.] Et posuit causam turbationis: modo exponit causam, quare memor sit dei. Et primo, ponit experimentum diuinam misericordiam. Secundo, addit orationem, ibi [Apud me oratio.] Et facit duo, secundum duplum statum diuinam misericordiam: quia misericordia dei placida est in prosperitate & aduersitate. Et ideo quantum ad prosperitatem, dicit [In die mā daut dominus misericordiam suam] id est tempore prosperitatis, quasi dicat. Quicquid habeo prosperitatis imputo diuinam misericordiam. Tren. 3. Misericordie domini, quia non sumus consumpti. Quantum ad statum aduersitatis, dicit [et nocte] id est tempore aduersitatis dedit [castrum eius] id est laxaria, id est misericordiam suam, & nocte canticum eius apud me.] Et hoc oratio domini &c. quasi dicat. Pericio misericordiam dei &c. in die naturali, vel aduersitatis, in nocte canticum dei, & oro. Iterum [deo vite mea] Et haec est planior: tamen secundum quid glorietur exponitur & dicamus [Apud me oratio] vbi proponit orationem: & facit circa hoc, tria. Primo, describit modum orandi. Secundo, orationis tempus. Tertio, orationis effectum. De oratione duo dicitur: qualiter se habeat ad orandum, quia ali quando orat homo & oratio eius non est apud deum, quando non orat per se, sed vi videatur quasi in publico. Matth. 6. Tu autem cum oraveris &c. Secundo, qualiter se habeat ad eum quem orat, quia [deo vita mea] scilicet naturalis vita auctori 1. Reg. 2. Domini mortificare & vivificare. Item, vita gratiae. Ipse est vita tua: quia anima vivit per gratiam per hoc quid vivit deo. Item, vita gloria. Psal. 3. Apud te est fons vita. Consequenter ponitur oratio & [dicam deo susceptor meus es &c.] In qua, duo facit. Primo, gratias agit de beneficiis perceptis. Secundo, quae rit rationem de malis quae patitur. Primo, debet homo premittere, quia non est gratius de beneficiis perceptis, ideo indigne est de percipiendis. Sapiens. 16. Ingrati &c. Et ideo dicit [susceptor meus es] Hieron. habet [Petrus mea es] id est fortitudo. Et ideo susceptor dicitur ad defendendum. Psal. 3. Tu autem nomine susceptor meus es &c. Vel [susceptor meus es] id est natura mea. Esa. 42. Ecce seruus meus suscipiens illum. Vel [susceptor meus] in baptismo. Psal. 17. Asumpsit me de aquis multis. Et si susceptor es, miror de malis quae patior. Et primo, inquit rationem de malis. Secundo, proponit quedam quae sunt ligna vniuersi & causa alterius, ibi [dum affligit] Ex malis duo confidat. Vnum ex parte dei, scilicet quod est eius oblitus. Aliud ex parte sui, quia premebatur tristitia. Ex parte dei, quia permittebat eum affligi: & ideo dicit [Quare oblitus es mei] quia olim sic suscepisti mei. Esa. 49. Dominus oblitus est mei. Sed in re vereitate non est oblitus ex parte sui, qui affligebatur: vnde dicit [Quare contristatus incedo] id est causa qua das me tristitia? Psal. 37. Tota die contristatus ingrediebar, dum affligit me inimicus. Hic ostendit dolorem quem patitur ab aduersariis: & assignat effectum persecutionis, quasi dicat. Hec est causa quae contristatus incedo, quia affligitor ab inimicis: quandoque a temporalibus, quandoque a spiritualibus. Matth. 13. Inimicus homo hoc fecit. Causa doloris seu effectus est [dum confinguntur ossa mea] Ossa ecclesiae sunt fortes, vt pralati & viri perfecti. Et quandoque vel aduersarios temporales, quandoque per tentatio-

Fnes affliguntur. Psal. 21. Dinumerauerunt ossa mea. In quolibet homine qualiter virtus est sic quoddam os: & si contingat istum castum cadere, confingitur os cuius[exprobauerunt] hic agit de causa tristitia quam patitur ex verbis iniuriosis: vnde dicit [exprobauerunt mihi] felicit verbis iniuriosis. Hier. 20. Fatus sum in derelictum

mea, & quare conturbas me? Specula in deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, & deus meus.

IN FINE M

PSAL. DAVID XLIII.

Vdica me deus, & dilcerne causam meam de gente non sancta: ab homine 12. Nequando dicat inimicus &c. [quare tristis es &c.] Hic ostendit orationis effectum. Et oratio habet duplum effectum. Vnus est, expulso tristitia. Alius est, augmentum spei. Primus effectus est, quia per orationem ascendit mens hominis in deum: & quia deus est lumen bonus, quando anima in heret ei venit: delectationem maximam, & delectatio pellit tristitiam, vel diminuit: & ideo dicit [quare tristis es &c.] ex quo orauit. Et hoc expositum est supra. Alius effectus est, quia crescit in spe: quia si rex admittit aliquem ad familiare obsequium & colloquium, assumit fiduciam petendi & obtinendi. In oratione autem homo specialiter loquitur cu deo. Psal. 27. In ipso sperauit cor meum &c. & ideo subdit [Spera in deo] & hoc expositum est supra.

P. S. A. L. X LI. I.

In praecedenti psalmo David narravit suum desiderium: nunc autem adhibet orationem ad implendum desiderium. Et primo, ponit orationem. Secundo, effectum eius, ibi [quare tristis es] Circa primum, duo facit. Primo, proponit orationem in generali. Secundo, in speciali, ibi [ab homine iniquo] Et primo, petit iudicium. Secundo, iudicium effectum. Petit ergo [Iudica meus deus] ¶ Sed videtur presumptionis esse: quia ipse dicit. Non intres in iudicium. Psal. 142. &c. ¶ Respondeo. Dicendum, quod est duplex iudicium scilicet severitatis & misericordiae seu equitatis. Primum est, quando attendit solum res & non conditio, & hoc est timendum. De hoc dicit. Psal. 142. Non intres in iudicium &c. quia iustitia nostra nihil surit in conspicu dei, vt dicitur Esa. 64. Et hoc iudicium est sine misericordia, vt dicitur Iac. 2. Secundum est, quando consideratur non solum natura rei, sed conditio persona. Psal. 102. Misertus est dominus timentibus fe, quoniam ipse cognovit flagitium nostrum. Et hoc petit. Vel aliter. Est duplex iudicium: scilicet discussio, & cum merita discussio: & hoc non petit hic, quia discussio est timenda. Iob. 9. Verebar omnia opera mea, scilicet quod non parces delinqentis. Aliud est discriptionis: scilicet separationis a malis. Et hoc petit: & ideo subdit [& discerne causam meam] Et hoc refut ad presentem statum: & sic petit nisi discerni a malis, & si non loco, factum causa. Multa, n. sunt communia nobis & eis: quia locus est euentus fortunae, sed causa non, quia eisdem rebus alteri ventur boni & alteri mali: quia in adversitate boni utilitatem per patientiam, mali vero sumant per impatientiam. Si vero ad futurum iudicium, referamus, perimus distinguimus: quia causa malorum iudicabitur ad condemnationem, bonorum ad salutem. In speciali autem petit iudicari quantum ad duo: videlicet quantum ad liberationem a mali, & quantum ad promotionem in bono. Petre ergo liberari a mali, vel praefaci, vel futuro: vnde dicit [ab homine iniquo & doloso erit mei] homo iniquus dicitur dolosus. Matth. 13. Inimicus homo hoc fecit. Vel alius homo feductor, sine iniustis quicunque. Et dicitur iniquus ille qui iniustitiam intendit aperte: dolosus vero propter occultam fraudulentiam. Prou. 12. Dolus in corde cogitantium mala. Ab his ergo liberari quis, dupliciter. Vno modo, vt non seducatur occulta dolositate. Alio modo, vt non opprimatur aduersitate [Quia tu es deus meus] Hic ponitur ratio liberationis & est duplex: vna ex parte dei qui potest: vnde dicit [tu es fortitudo mea] Esa. 12. Fortitudo mea & laus mea dominus. Et dicit fortitudo nostra effectus est: quia ab ipso est. Esa. 40. Qui dat lauso virtutem, & his qui non sunt fortitudinem & robustum multiplicat. Alia ratio est ex parte sua, scilicet malorum, quae patitur

P S A L . X L I I I .

57

Paticur. Quodam mala patimur ex opinionem, quia cum sumus in aduersitatibus videbatur repulsi a deo: vnde dicit [Quare ne repulisti.] Sed non repellit dominus plebem suam. Et sic est tantum opinatum malum hoc. Aliud est verum: vnde sequitur [quare tristis incedo] tristis. Vel tristitia facili, quia mortem operatur, & sic est se

sus[quare tristis] ice iniquo & doloso erue me. Quia tu es deus fortitudo mea: quare me repulisti, & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

b.

Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in motu [ctu tuu, & i tabernacula tua. Et introibo ad altare dei, ad deum qui suis[quare tristis] incedo] tantum, quia etiam iuxit aedium genda est panitentia in sa- lute. Et sic est sensus[square tristis] incedo] tantum, quia etiam iuxit aedium genda est panitentia in sa- lute. Et sic est sensus[square tristis] incedo] tantum, quia etiam iuxit aedium genda est panitentia in sa- lute. Eus auribus nostris audi-

mus: patres nostri an- nuntiauerunt nobis. O- pus quod operatus es i diebus eo- rum, & in diebus antiquis. Manus tua gentes disperdidit, & plantaisti eos: afflixisti populos, & expuli- sti eos. Nec enim in gladio suo pos- sederunt terram: & brachii eorum non sequuntur sumus illa- gaudia superna. [Quare tristis &c.] Totum hoc quod se- quirur, expositum est supra in precedenti psalmo.

a.

P. S. A. L. X L I I I .

Six autem procedit ad orandum, contra afflictionem totius po- puli. Titulus. [In fine psal. filii Core ad intellectum.] Filii Co- re sunt filii passionis Christi, & hi sunt proprii martyres qui Christum imitantur. 1. Petri. 4. Christus paulus est pro nobis &c. Et ideo coenit proprii martyribus. Verum est quod a deo dantur omnia bona temporalia & spiritualia. Temporalia sunt minora bona, spiritualia autem sunt maiora. Pater parvus filiis det parva, magna vero dat perfectis. Et sic deus facit. Nam quando homines erant in statu parvolorum dedit eis parva, id est tem- poralia, sicut pater in veteri testamento Gal. 3. Erant sicut parvuli sub pedago, id est sub obterritis legis. Esa. 1. Si volueritis & audieritis me, bona terra comedetis. Sed iam perfectis in novo testamento non promittunt temporalia, sed dure afflictiones & hoc sub spe spiritualium, Luc. 6. Beati eritis cum vos oderint homines &c. & sic est intentio prius retrahere homines noui tes- tamenti ab appetitu terrena prosperitatis promissae in veteri te- stamento. Diuiditur ergo psal. iste in tres partes. Primo, agit de prosperitate præterita. Secundo, de aduersitate presenti, ibi. Nunc autem repulisti. Tertio, perit auxilium contra eas, ibi. [Exurge.] Circa primum duo facit. Primo, enumerat beneficia antiquis collata. Secundo, ostendit se habere spem maiorum, ibi. [Tu es ipse.] Circa primum, tria facit. Primo, premittit auditum beneficiorum. Secundo temporis, ibi. [Opus quod.] Tertio, ponit ipsum beneficium, ibi. [Manus tua.] Circa primum, primo proponit modum audiendi, secundo a quibus audierunt. Premittit autem inuocationem divini nominis cum dicit [Deus.] Et hic iste procedit per modum orationis, quia est ascensus mentis in deum: vel quia in isto psalmo agit de proprie, & aduersis. Et ibi erit iustitia. Esa. 66. Videbitis & gaudebit cor vestrum. Matth. 25. Intr in gaudium dominum tuum. Et ideo dicit [Iustificare inuuentum meum] id est ibi renouatio & iuuentus: quia ye- dicunt Eph. 4. Omnes apparebimus in mensuram aetatis plenitudinis Christi: & ideo dicit [inuuentum] psal. 102. Renouabitur ut aquila iuuentus tua. Et hinc psalmum dicunt presbyteri cum accedunt ad altare, quia haec duo scilicet iustitia, & renouatio sunt necessaria illis, qui ad celeste altare accedere volunt. Lx. 10. Quomodo portu comederet a placere domino, in ceremonia mente lugabri? Item non est ibi veritas peccati. Iob. 12. Scribo vobis iuuenies. Vel totum quod dicitur est refut ad celestem patrem in qua desiderio debemus stare, & ad illam desiderante pergere: & hoc designat cum dicit in montem sanctum tuum. Exod. 15. Introduces eos & plantabis in monte ha- reditatis tuae, quia est ibi stabilitas status. Ita est ibi societas sanctorum, vnde dicit [& in tabernacula tua.] Numeri 4. Quam pulchra tabernacula tua Iacob &c. Et dicuntur tabernacula, quia licet sint homines cives secundum gratiam, tamen secundum conditionem humanae naturae sunt ibi hospites. Ter- tio, altare designat humanitatem Christi. Esa. 33. Regem in deo suo videbant. Et Christus dicitur altare dei. Hebr. 12. Habemus altare de quo edere non habent potestem, qui tabernaculo defuerint, quia sicut omnia sacrificia carnalia offerebantur in altari, ita omnes orationes offeruntur per Christum.

Thos. luter psal. David.

H

exerce-

mortificamur] continuas quia [tota die] 2. Corinth. 1. Quotidie morior propter gloriam vestram. Opinio, quia credebat eos occidere non vt beatos, sed vt malos & dignos morte: & ideo dicit [Aeternam lumen ut oves occisionis] Ad utilitatem hominum, vel ad patientiam martyrum, quasi dicat. Quare mortificamur tota die, & quatenus nō reclamamus, sed sufficiemus sicut oves ducta ad occisionem? sic etiā fuit de Christo [Exurge, quare] 1. Hic innocet auxiliū dei. Et primo, ponitur quæstio adquirantur. Secundo, petitio diuini auxilii. Admiramur ergo, quia permittit sanctos suos sic affligi. Et hoc potest esse aut ex defectu voluntatis, aut cognitionis. Quod non uelit contingit dupliciter, vel propter pigritiam, vel propter contemptum. Quantum ad primum dicit [Quare obdormis dominus] quasi dicat. Numquid propter pigritiam permisisti nos affligi? Et dicitur obdormire propter effectum. Psalm. 120. Ecce non dormitabit neque dormierit qui cultuimus Israel. Quantum ad secundum dicit [& ne repellas i fine] scilicet finaliter & si videatur nos repulsisti ad tempus. Et hoc dicitur de Christo, vt sit uerbum nostrum, quasi dicat Abscondisti te & nondum surrexisti in fide gressum. Exurge in eis & nos non repellemur ab eis. [Quare faciem tuam auerter] Dupliciter contingit defectus cognitionis, vel qn non videtur, & ideo dicit auerter. Quando deus iuuat, videatur respicere: quando non, videatur auertire. Exod. 3. Videnti afflictionem populi mei qui est in Aegypto &c. psal. 26. Ne auerteras faciem tuam a me. Vel [quare auertis faciem tuam] vt te nō videamus. Nam si videbemus non pateremur aliquod malū. Vel quia est oblitus. Et ideo dicit [In opere nostra & tribulationis non sunt obliuisceris] hic enumerat mala quia patimur. Et est triples malum: in exterioribus in corpore, & in anima. [Quantum ad primum dicit] Oblivisceris inopere nostra] quia ad literam pateres erant propter bona sublata. Heb. 10. Rapiā bonorum & statorum cum gaudio suscepistis. [Quantum ad secundum dicit] tribulationis] quia multa tribulationes iustorum. [Quantum ad tertium dicit] Quoniam humiliata est in puluere anima nostra. Aliqui humiliantur animo, aliqui corpore aliqui spiritu intrinfecis. Et ideo dicit [Adhaesit in terra venter noster]. Et ponit ventrem pro toto corpore. Vel hoc quod dicit. Humiliata est in puluere anima nostra preferitur ad defectum in spirituali bus: quia [anim] id est cogitatio animae, cogitat terrena. Ite. 26. De terra loqueris & de humo audierit eloquio tuum. [Et] venter id est sensualitas totaliter terra inheret. Vel aliter. [Quoniam humiliata est &c.] id est perfectiores in nobis humiliata sunt [a puluere] id est a peccatore; psal. 1. Tamquam puluis quem proponit &c. Item [venter] id est infirmi inter nos adhaerunt terrenis hominibus quia recesserunt a se. Contra oblationem dicit [Adiuua nos]. Contra obdormitionem dicit [Exurge]. Contra mala dicit. [Et redime nos propter nomen tuum].

P S A L. X V.

SV PRA psalmista dposit orationem pro aduersitate regni, & regis: hic quasi proponit gloriam regis & regni, ex diuino beneficio. Et primo, proponit diuinum beneficium. Secundo, iu uitat ex hoc exemplo alias gentes ad feliuendum deo, ibi [Omnes gentes]. Circa primum, duo facit. Primo proponit gloriam regis, & magnificientiam regni. Secundo proponit pacem regni, ibi [Deus noster refugium] Itē psa. dicitur epithalamium. Consuetudo enim erat, quid in nupiis cantabantur aliquae cantica ad laudem sponsi & sponsae & illa dicuntur epithalamica. Est ergo materia huius psalmi de quibusdam sponalibus Christi, & ecclesiae, quae quidem primo initia fuerunt quando filius dei vniuit sibi naturam humam in vtero virginali psa. Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Vnde eadem est materia huius psalmi, & libri qui dicitur Cantica cantorum. ¶ Titulus talis est. [In finem pro his qui commutabuntur filii Corre ad intellectum canticum pro dilecto] Et potest dupliciter intelligi. Vno modo, vt suppleatur psa, vt sit sensus. Psalminus iste est ducens nos in fine Christum, pro his qui commutabuntur, & de statu infidelitatis ad Christum. Vnde dicit. Pro patribus tuis &c. Ita & hic psa. conuenit passioni Christi, & credentib[us] in Christum psalmi. Et hoc ad intelligendū mysteria Christi & ecclesiae. Et

F nō solum psa. sed etiam canticum [p dilecto]. s. Chro Matth. 3. Hic est filius meus dilectus. Hier. habet sic. Victoria pro liliis filiorum Core, canticum pro dilectissimo. Et quod dicit, pro liliis oñdit quod agit hic psalmus pro delitatis sp̄fi, & sponsae. Et hoc signat per flores, rosas, & lilia. Canticorū 2. Fulcite me floribus &c. Et cōpetit virgi

I N F I N E M P R O H I S , Q V I
C O M M U T A B V N T V R F I L I I S C O R E
A D I N T E L L E C T U M C A N T I C U M P R O D I L E C T O .

P S A L. X V.

Ructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribe; velociter scribetis.

gnat affectum ibi. [Lingua] Editio designatur cum dicitur Eructauit cor meum verbum bonum.] Eructatio ex nimia plenitudine, sue repletione pcedit, in quo signat quod ex abundantia deuotionis, & sapientiae loquitur. Matth. 12. Ex abundantia cordis os loquit. Et notandum quod huius editio psa. attributus cordi ex eius magna deuotione est compositus, quia non est iste de illis quibus dicitur. Populus hic labiis mea honorat, cor autem eorum longe est a me, sed corde pronuntiat laudes Christi. 1. Corin. 1. 4. Psallam spiritu, psallam & mente. Hoc cor eructauit verbum scilicet huius psalmi quod est bonum, quia cōfessorum, loquitur enim mysteria Christi & ecclesie. Thi. 1. Fi delis sermo: & nullus sermo melior illo, Zach. 1. Respondit dominus angelus qui loquebatur in me verba bona, verba confatoria. [Dico ego] i. pronuntio opera mea regi] id est ad honorem regis Christi. Efa. 3. 2. Ecce in iustitia regnabit rex, q. d. Cato huc psalm, ad honorem Christi, cui opera nostra omnia debemus dicere. Col. Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Iesu Christi facite. [Lingua mea calamus scribe.] Hic ponitur actor psalmi qui est lingua q. d. Non intelligatur q ex proprio hunc fecerint, sed auxilio Spiritus sancti, qui vtitur lingua mea sicut scriptor vtitur calamo. Et ideo principalis actor huius psalmi est Spiritus sanctus 2. Reg. 23. Spiritus domini loquitur est per me quis per instrumentum 2. Pet. 1. Non voluerunt humani, allata est sapientia sed spiritu sancto &c. Et cuius calamus est [Scriba velociter scribentis.] Spiritus sancti qui velociter scribit in corde hominum. Qui enim per studium querunt sapientiam, per partes, & etiam longo tempore student. Sed qui habent eam a spiritu sancto velociter accipiunt. Act. 1. Faet⁹ est repente de calo sonus & c. Illi qui habent scientiam per reuelationem diuinam subito implentur sapientia, scilicet illi sunt subito replete Spiritu sancto, psal. 147. Velociter currit sermo eius. Ercle. 1. Facie est in oculis dei subito honeste pauperem. Vel velociter operantis, quia Dixit & facta sunt. Potest autem lingua ad aliud referri, quia scilicet quod non solum voluit dicere sed corde primo cogitauit, secundo dixit ore, & tertio scripsit, q. d. Non solum profinat preuentibus qui audiunt, sed etiam futuris, Efa. 8. Sumetibi librum grandem, & scribae in eo stilo hominis. Abach. 2. Scribae visum & explana eum. Hęc ergo expositione est literalis. Sed aliqui dicunt quod haec verba proponuntur ad commendationem Christi secundum diuinitatem, quasi sint verba dei patris. Sed hanc expositionem non approbat Augustinus, & Hieron. tamen Dionys. v. ritur secundo ea de diuino. Vbi introducit hoc verbum. [Eructauit &c.] Et secundum ista expositionem commendatur a patre tripliciter. Primo describitur eius emanatio. Secundo eius virtus ibi [Dico] Tertio eius operationis, ibi [Lingua]. Circa emanationem eius a patre ponit quantus. Primo eius naturalis processio, cum dicit [Eructauit] quod est quædam emanatio de plenitudine, vnde processus filii a patre est diuina eruatio, qui procedit ex plenitudine diuina natura. Ioan. 2. Pater diligit filium & c. Secundoponit modum emanationis, quia non corporaliter nec de aliqua alia natura emanatus, sed ad modum spiritualis. [Cor meū] Iquasi non ex nullo nec de alia essentia, sed de corde meo. psalmus 99. Ex vtero ante luciferum genuit. Secundo ponitur proprietas procedentis, quia [Verbum] Ioan. 1. In principio erat verbum. Item ponitur perfectio procedentis: quia [Bonum] quasi habens plenam bonitatem diuinitatis. Luke 18. Nemo bonus nisi & c. Virtus ostenditur cum dicit. [Dico ego] id est per verbum facio omnia mea opera regi] id est ad honorem regis scilicet filii, qui est unus deus mecum, Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt. Propria operatio designatur cum dicit. [Lingua mea calamus scribe] quasi dicat: quod ipse est lingua

gu mea: est etiam calamus scribae. In sacra scriptura operatio[n]es metaphorice designantur per instrumenta, vel membra, que sunt operationum principia, & sic per linguam & calatum operatio[n]e dei designatur conueniens lingua & calamo. Operatio[n]e linguæ est, quod per eam diffunditur sapientia cordis ad alios, & calatum autem de

signature quod sapientia [Speciosus forma] p[ro]filiis ho[m]inius, qui est in corde in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p[ro]prio editione psal. Secundus, ibi [Dico] Tertio, defi-

nibus ē sunt quasi lilia. Ille ps. diuidit in tres partes. Primo ponitur procemium cantici. Secundo ponitur commendatio spon[ti], ibi [Speciosus Tertio ponitur commendatio sp̄fi] ibi [Audi filia.] Circa primū tria facit. Primus, & non p[ro]prio nomine, p

IN D A V I D E M

funt tria: principium, medium, & finis. Principium debet esse diligens & discreta consideratio. Prou. 3.4. Cum dispositione ini tur bellum & Luca. 4. dicitur quod rex iuris ad bellum prius &c. Vnde [Intende] id est diligenter considera. In Christo autem intendere, designat dispositionem misericordie eius, qua intendit ad salutem

humani generis Psa. Propter veritatem & mansuetudinem &c. Intende in adiutorium meum. Medium est prosperus processus. Procesus autem intelligi tur duplicitate. Vno modo, secundum quod ex veteri virginis processus in nativitate. Psa. 18. Tamquam spodus processus procedens de thalamo suo. Et hoc sicut prosperus processus quia sine peccato natus est, & matris non abstulit virginitatem, nec dolorum intulit. Alio modo, secundum quod processus de homine ad hominem convertendum, hunc & illum. Et in hoc sicut prospexit, quia tandem peruenit ad conversionem totius mundi. Ela. 5. Faciet quaecumque volui, & prosperabitur in his ad quae misericordiam tuam. Psa. 17. O domine bene prosperare. Quod dicit [Intende] potest coniungi cum hoc quod dicit [Species tua] quasi dicatur ergo sponsa virtute humanitatis &c. & pulchritudine diuinitatis intendere. Finis eius regnum eius. Psa. 46. Regnabit deus super omnes gentes. Finis eius quod regnet per fidem in cordibus hominum. Luc. 1. Et regnabit in domo Iacob. Et ideo dicit [Ecce regna] Causa processus, propter veritatem. Et hoc vel causa dispositio, vel finalis. Si per ly proprie, primodicitur secundum quod est causa dispositio, secundum quod in Hieronymo habetur. Propter verbum veritatis & manuferendum iustitiae secundum quod sunt necessaria & rex profereatur. Primo, scilicet ut ei credatur, quia si nihil ei crederetur & ipse alii crederent non posset plus quam vnu homo. Prouer. 17. Non dereliquerit te misericordia & veritas custodiunt regem. Secundo, scilicet ut etiam iudicariam potest. Et primo, describit eius iudicariam potestatem. Secundo, potestatis executionem, ibi [Virgo directionis] Tertio, rationem, ibi [propterea vixit] Dicit ergo [Sedes tua deus] Per fidem in scriptura iudicaria potestas designatur. Psa. 121. Illic federunt sedes in iudicio. Christo autem iudicaria potestas conuenit, sive competit. Ioan. 5. Pater omne iudicium dedit filio: & ideo per fidem Christi eius potestas accipitur. Mat. 19. In regeneratione cum se deit filius hominis &c. Sed hanc etiam iudicariam potestatem habent etiam prelati & reges: verum sicut ministri. Sap. 6. Ceteris ministri regni illius, non ratione iudicantur. Sed Christus sicut principalis iudex, & sicut verus deus: & ideo dicit [Sedes tua deus] dominii. N. videntur est: & hic expresse loquitur de Christo, quia dirigit sermonem suum ad eum. De hoc Apoc. 3. Qui vicec dabo ei sedere in throno meo, sicut & ego sicut & sedi in throno. Esa. 6. Vidi dominum sedentem super thronum. Item, est aliqua potestas iudicaria temporalis, alia perpetua. Et talis est potestas filii dei: vnde dicit [In seculum seculi] quia de aeternis est iudicium eius. Dan. 7. Potestas eius potestas aeterna. Si igitur describit potestate, dignitatem, & aeternitatem. Consequenter agit de executione potestatis, cum dicit [Virgo directionis] Et primo, ponitur executio potestatis. Secundo, eius expositio. Necesse enim est quod rex coheret delicia, quia vt Philosophus dicit, si animi hominum essent a deo ordinati, quod obedienti monitioni paternae, non essent neccesari reges & indices: vnde ut inquieti corrigantur neccesari sunt reges. unde habent scripturam. Prouer. 2. Stultitia colligata est in collo pueri, & virga disciplina fugabit eam. Sed habet virginem ad hostes coherendos. Psalm. 2. Reges eos in virga ferrea & ramquam uas &c. Item, ad subditos gubernandos. Mich. ultimo. Pace populum tuum in virga tua: & ideo dicitur [Virgo regni tui est virga directionis] id est ad ducentum populum in via recta, quia haec est finis legis, & regiminis, vt non exoriantur, sed ut faciat virtuosos: & haec est his politice, & hoc conuenit Christo. Psa. 24. Dirige me in veritate tua & doce me. Sed hac directio consistit ut homo deseret malum, & adhaereat bono. Esa. 30. Hac est via ambulare in ea, & non declinet nequaad dexteram, neque ad sinistram: id est neque per excellum, neque per defectum. Et ideo dicit [Dilexisti iustitiam] Item, debet odire iniquitatem, prout tria. Primo, quia sagitta sua acuminata vique ad cor penetrat. Osee 2. Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. ita verba Christi. Hebr. 4. Viuus est sermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipi. Item, sagitta velociter mouetur. Sap. 5. Tranitus vita &c. Sic verbum Christi subito totum operatur est iustitiam, ut deus vngat te. Sed numquid meruit

Hierusalē sermo Christi fuit diffusus. Psa. 147. Velociter cucurrit sermo eius. Item sagitta ad remota attingit: sic eriam sermo Christi. Psa. 18. In omnem terram exiit sonus eorum. Et sic sermo dei est gladius in quantum vulnerauit Iudeos, qui conuersti sunt ad Christum qui erant prope. Propter quod dicitur [Accio

gere gladio tuo] & est sagitta etiam quae remota genites peruenit & conuersi sunt ad Christum. Eph. 3. Euaupterea unxit te deus, deus tuus gelauit pacem vobis qui longe fuistis, & pacis hi qui pro

pe [Populi sub te cadent] Hic ponitur effectus verbis diuinis, qui est conuersto populi ad deum: vnde [populi &c.] Id est omnes ad te currunt. Phil. 2. In nomine Iesu omne genu fleatur &c. Sed quod est quod addit [In corda inimicorum regis] Hoc potest dici. Inter intelligi. Vno modo, ut coniungatur cum prima clausula huius versus [Populi sub te cadent] ut sit interpositio, & sic est sensus. Sagitta tua acuta intrant in corda inimicorum regis. Verba tua sunt sicut sagitta quae penetrant corda &c. Ex hoc populi sub te cadent. Alio modo, ut coniungatur cum hac [populi sub te cadent] & hoc in corda, vel in corde inimicorum regis, id est qui es rex. Quidam enim subiectiunt violenter, sicut modo subiectiuntur inimici. Et de hac subiectione dicit se non loqui, sed de voluntaria, & ideo dicit [In corda] quasi dicat: secundum illa corda subiectiuntur, secundum quae inimicabantur Christo, vel finalis. Si per ly propriam, primodicitur secundum quod est causa dispositio, secundum quod in Hieronymo habetur. Propter verbum veritatis & manuferendum iustitiae no-

tandum quod sunt necessaria & rex profereatur.

Primo, scilicet ut ei credatur, quia si nihil ei crederetur & ipse alii crederent non posset plus quam vnu homo. Prouer. 17. Non dereliquerit te misericordia & veritas custodiunt regem. Secundo, scilicet ut etiam iudicariam potest. Et primo, describit eius iudicariam potestatem. Secundo, potestatis executionem, ibi [Virgo directionis] Tertio, rationem, ibi [propterea vixit] Dicit ergo [Sedes tua deus] Per fidem in scriptura iudicaria potestas designatur. Psa. 121. Illic federunt sedes in iudicio. Christo autem iudicaria potestas conuenit, sive competit. Ioan. 5. Pater omne iudicium dedit filio: & ideo per fidem Christi eius potestas accipitur. Mat. 19. In regeneratione cum se deit filius hominis &c. Sed hanc etiam iudicariam potestatem habent etiam prelati & reges: verum sicut ministri. Sap. 6. Ceteris ministri regni illius, non ratione iudicantur. Sed Christus sicut principalis iudex, & sicut verus deus: & ideo dicit [Sedes tua deus] dominii. N. videntur est: & hic expresse loquitur de Christo, quia dirigit sermonem suum ad eum. De hoc Apoc. 3. Qui vicec dabo ei sedere in throno meo, sicut & ego sicut & sedi in throno. Esa. 6. Vidi dominum sedentem super thronum. Item, est aliqua potestas iudicaria temporalis, alia perpetua. Et talis est potestas filii dei: vnde dicit [In seculum seculi] quia de aeternis est iudicium eius. Dan. 7. Potestas eius potestas aeterna. Si igitur describit potestate, dignitatem, & aeternitatem. Consequenter agit de executione potestatis, cum dicit [Virgo directionis] Et primo, ponitur executio potestatis. Secundo, eius expositio. Necesse enim est quod rex coheret delicia, quia vt Philosophus dicit, si animi hominum essent a deo ordinati, quod obedienti monitioni paternae, non essent neccesari reges & indices: vnde ut inquieti corrigantur neccesari sunt reges. unde habent scripturam. Prouer. 2. Stultitia colligata est in collo pueri, & virga disciplina fugabit eam. Sed habet virginem ad hostes coherendos. Psalm. 2. Reges eos in virga ferrea & ramquam uas &c. Item, ad subditos gubernandos. Mich. ultimo. Pace populum tuum in virga tua: & ideo dicitur [Virgo regni tui est virga directionis] id est ad ducentum populum in via recta, quia haec est finis legis, & regiminis, vt non exoriantur, sed ut faciat virtuosos: & haec est his politice, & hoc conuenit Christo. Psa. 24. Dirige me in veritate tua & doce me. Sed hac directio consistit ut homo deseret malum, & adhaereat bono. Esa. 30. Hac est via ambulare in ea, & non declinet nequaad dexteram, neque ad sinistram: id est neque per excellum, neque per defectum. Et ideo dicit [Dilexisti iustitiam] Item, debet odire iniquitatem, prout tria. Primo, quia sagitta sua acuminata vique ad cor penetrat. Osee 2. Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. ita verba Christi. Hebr. 4. Viuus est sermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipi. Item, sagitta velociter mouetur. Sap. 5. Tranitus vita &c. Sic verbum Christi subito totum operatur est iustitiam, ut deus vngat te. Sed numquid meruit

P S A L . X L I I I I .

bus eburneis] quasi dicat. Redolet etiam a domibus tuis eburneis, que redolent propter illa aromata: Antiqui parietes erant tabulati, apud nos sunt marmorei. Et sic apud Hebreos & orientales, parietes erant recti ebore. Amos tertio, Peribunt domus eburneae: domus signat fideles i. Petri secundo. Et ipsi tamen lapides viui adfica-

propere vixit te f. Mirtha & gutta & cassia a vedeus. In veteri testa stimentis suis a domibus eburneis. frigidæ propter castitatem. Cantorum. h. Audi filia & vide, & inclina au re tuu: & obliuiscere populu tuu, & j. Vetus illius eburneus. Item, candi

da propter puritatem, rubicunda propter castitatem. Tren. 4. Rubicundiores ebore antiquo. Ex tertio [ex quibus delectau- mini in domos spirituales &c. Eburnea frigidæ propter castitatem. Cantorum.

b. Asfitt regina a dextris tuis i ve- stimenti deaurato: circu data varietate. h. Audi filia & vide, & inclina au re tuu: & obliuiscere populu tuu, &

Reg. 16, & de Sal- mone, vt patet i. Reg. 1. Et propheta inungebantur, vt patet de

Eliseo, qui inunctus fuit ab Heli. 3. Reg. 19. Et hoc conueniunt Chtisto, qui fuit rex. Iac. 1. Regnabit in domo Iacob in eternum. Item, sunt sacerdos, qui scplum obtulit deo sacrificium. Eph. 5. Item sunt prophetæ, qui prouinuntiam viam salutis. Deu. 18. Prophetæ suscitabunt dominus de filiis Israel. Sed quo-

modo vixit? Non oleo visibili, quia Regnum eius non est de hoc mundo. Ioan. 18. Item non est functus sacerdotis materiali: & ideo non materiali oleo vñctus, sed oleo Spiritus sancti: & propterea dicit [Oleo lacticia] Et dicit Spiritus sanctus oleum, quia sicut oleum superemine oibus liquoribus: ita Spiritus sanctus oibus creaturis. Gen. 1. Spiritus dominus ferebat super aquas, i. debet esse super oia in cordibus hominum, quia est amor dei. Secundo, propter suavitatem suam. Misericordia & ois suavitatis meis a Spiritu sancto est. Cor. 6. In suavitate, in mansuetudine, in Spiritus sancto. Tertio, quia oleum est diffusum, sic Spiritus sanctus est com- municatus 2. Cor. vlt. Communicatio sancti spiritus sit semper cum omnibus vobis, amen. Ro. 5. Charitas diffusa est in cordib vestris per Spiritum sanctum. Item, oleum est somnium ignis & caroris & Spiritus sanctus fons & nutrit amoris calorem in nobis. Can. vii. Lam pades eius lampades ignis. Item, oleum illuminat, & ita Spiritus sanctus. Iob. 32. Inspiratio omnipotens das intelligentiam. Sed dicit [Deus deus] Hæc litera deus, vel est nominatiu calus, vel vocativus: & in latino est dubium, sed in greci. Et secundum vel vocativus: & in tempore latini est in dñe, quia ibi vñ est calus nominatiu, & aliud vocativus, quia dicit. O deus, deus tuus vixit te oleo lacticia. Et datur intelligi quod loquitur de Christo qui est deus: & non potest inquadratur deus, quia in deo non potest promoueri: & ideo oportet aliquid accipi in Christo in quo vngatur: & haec est humana natura. Et secundum hanc habet deum, quia secundum quod deus, non habet deum. Et dicitur oleum lacticia, quia in tempore latini orientales vngebant se oleo. Esa. 61. Oleum gaudii pro loco. Spiritus sanctus est causa laetitiae. Et dicitur ex quatuor, scilicet quatuor ad sponsa, praesentiam, quantum ad dignitatem, quantum ad gloriam, & quantum ad ornatum. Sponsa Christi est ecclesia, sponsa regis dicitur regina. Hester secundo. Ista est Hester ordinata regina. Et haec regina in ecclesiæ 2. Corinthi. 11. Despondi vos vñ viro virginem castam &c. Dignitas eius est, quod est regina. Haec asfitt semper inherens deo, & coniuncta. Unde angelus qui non mitratur, dicuntur asfientes. Daniel. 7. Millia millioni &c. Psalm. 5. Mane astabo tibi &c. Dicit Gregorius. Videl quidem per fidem, erigitur per spem, vnitur per charitatem. Gloria istius regis est prerogativa quam habet, quia in deo istius regis est in potioribus bonis. Unde & filius, in quantum est in potioribus bonis patris secundum quod homo, dicitur elle a dextris. Mar. vlt. Domini quidem Iesus fideliter a dextris dei. Et haec meliora sunt, sed si comparent spirituallæ temporalibus, spirituallæ sunt potiora. Et haec regina asfitt in spirituallibus. Prouerbiorum tertio. Longitudine dierum in dextera eius. Item, si per dexteram significatur bona opera, haec sunt potiora quam peccata. Prouerbiorum quarto. Vias, quæ a dextris sunt nouit dominus. Et in his altis hæc regina. Oratus describitur cum dicit [In vestitu deaurato] Hieronymus non habet [Circundata varietate] nec Hebrei, sed Hieronymus habet [In diademate deaurato] In Hebreo [In mappa auri] Et secundum nostram literam est duplex vestimentum ecclæsiæ. Vnum est doctrina duorum testamentorum. Prouerbiorum vlt. Omnes do mestici eius vestiti duplicitibus. Et iste vestitus non est aurum folium, sed deauratus, quia est resplendens diuina sapientia, quia hoc doctrina est plena. Tamen est [circum- amicta varietate] Et potest referri quantum ad diuersa genera lignorum, vel quantum ad profundiorum modum sapientiae. Alio vestitus est operatio virtutis. Psalm. 131. Sacerdotes eius &c. Per aurum autem significatur charitas. Genes. 2. Aurum terra illius optimum. Est enim charitas fulgida & rubra. Et ideo dicitur deauratus, qui informatus charitate, prima Corinthiorum vltimo. Omnia opera vestra in charitate fiant. Vel [circum- amicta varietate] id est diuersis virtutibus operibus, quia alii fuerunt aurei per martyrium, alii rosei per gemmam panitentiaz. Coloss. 3. Induit vos sicut electi dei sancti & dilecti vñscera misericordia &c. Et potest exponi totum hoc de Beata Virgine quæ regina & mater regis est, q. aflat super omnes choros in vestitu de aurato id est deaurata, diuinitate: non quod sit deus, sed quia est mater dei. Audi filia.

f. Hic agit de iudicis regis: & describit has delicias ex quatuor, ex vestitu, ex habitaculo, ex ministerio, & ex coniugio. De primo, dicit [Mirtha & gutta & cassia a vestimentis suis] Vestimenta Christi possunt esse duplicita scilicet corpus eius. Esa. 63. Quæ rubrum est vestimentum tuum? Item vestimentum Christi sunt sancti omnes. Esa. 49. His omnibus vultu ornamento vestieris. Et ab his procedit odor mirrae gutta & cassia, sive de vestimento, quod est corpus eius, sive de sanctis. Mirra habet amaritudinem passionis. Can. 5. Digitus eius scilicet confixi ligno, pleni mirra probatissima. Si autem referatur ad corpus Christi signat amaritudinem passionis. Esa. 5. Digitus eius scilicet confixi ligno, pleni mirra probatissima. Per aurum autem significatur charitas. Genes. 2. Aurum terra illius optimum. Est enim charitas fulgida & rubra. Et ideo dicitur deauratus, qui informatus charitate, prima Corinthiorum vltimo. Omnia opera vestra in charitate fiant. Vel [circum- amicta varietate] id est diuersis virtutibus operibus, quia alii fuerunt aurei per martyrium, alii rosei per gemmam panitentiaz. Coloss. 3. Induit vos sicut electi dei sancti & dilecti vñscera misericordia &c. Et potest exponi totum hoc de Beata Virgine quæ regina & mater regis est, q. aflat super omnes choros in vestitu de aurato id est deaurata, diuinitate: non quod sit deus, sed quia est mater dei. Audi filia.

g. Hic commendatur sponsa quadruplicite: scilicet a decore, ab excellentia gloria, ibi [Omnis gloria] A societate, ibi [Ad- ducentur] Et a prole, ibi [Pro patribus tuis] Circa primum duo facit. Primo, ponit quomodo acquirat decorem seu graciolitatem. Secundo, agit de ipsa graciolitate, ibi [Et concupisces] Pri-

mo ergo redditur attenta ipsa ad admonitionem. Vnde dicit. Audi filia] Vocat futuram ecclesiam filia duplicitatione. Vna est, quia loquens David in persona sua: quia sicut inquantum adhaeremus Christo filio Abraham, sumus filii Abraham.

Tho. super. Psa. David. H 4 ita,

Ita & filii David cuius filius est Christus. Vel loquitur in persona apostolorum, ex quibus sumus propagati in Christo Iesu per euangelium. Dicit itaque [Audi filia] Iacobus 1. Sit omnis homo velox ad audiendum scilicet euangelium, vel verbum Christi. *Luc. 11.* Beati qui audiunt verbum dei. Vel scripturam prophetarum, ut credant Christo. *Esa. 53.*

Quis credit auditi nostro? Et [vide] per fidem huc, sed in futuro videbis p[ro]p[ter]e. *Cor. 13.* Viderimus nunc &c. Vel vide Christum natu[m] Baruch. 3. Post hoc in terris visus est. *Ioa. 1.* Vidimus eum plenum gratiae & veritatis. *Inclina aurem tuam* scilicet per h[abitu]m militatem ut obedias. *Eccle. 6.* Si inclinaveris aurem tuam excipies doctrinam. [Obliviscere populum tuum] Monitio imaginaria, quod haec regina venerat ad David, vel Salomonem ex populo alieno. Et ideo monetur ut memor sit sui. Et hoc competit ecclesie qua vocata est ad Christum ex alieno populo, vel Iudeorum, vel gentium, qui secundum Augustinum. Nemo potest venire ad vitam novam Christi nisi p[re]nateat eum veteris vita, scilicet peccati. Et ideo dicit [Obliviscere populum tuum] *Psal. 77.* Transierunt de gente in gente & de regno ad populum alterum. [Et dominum patris tui] Scilicet diaboli. *Ioa. 8.* Vos ex parte diabolo estis. *Ezech. 16.* Pater tuus Amorheus. Vel peccati, vel carnalis affectus. *Gen. 41.* Oblivisci me fecit deus omnium laborum meorum, & dominus patris mei. Et hoc signat. *Deuter. 21.* de pueri captiuorum, quae debet radi & debet plorare patrem & matrem sicut mortuam. [Et concupisces rex decorem tuum] Hic promittit ipsi sponsa gratiositatem regis. Primo, a rege, & hoc est amoris. Secundo, a populo, & hoc est honoris, ibi [Vultum tuum deprecabuntur] Repromittit ergo regis amorem, & ostendit regis dignitatem. Dicit ergo. Si obliuisceris populum tuum & dominum patris tui, ex hoc acquires decorem spiritualis, *Psal. 25.* Domine spiritu exponit dominus tuae. Et hic decor concupisces a spacio spirituali: propterea dicit [Et concupisces rex decorem tuum] Et hic decor est pulchritudo iustitiae. *Hier. 31.* Benedic tibi dominus pulchritudo iustitiae. [Concupisces] id est delectabitur in eo. *Esa. 62.* Quia placuit dominus in te, Et hoc est desiderandum, quia iste rex est magnus in potestate, in natura, in honore: primus habet quia rex deo est dominus. *Psa. 99.* Scitote quoniam ipse est dominus. Secundum, quia ipse est deus. *Psal. 95.* Quoniam deus magnus dominus. Tertium, quia adorabunt eum scilicet remoti, & omnes populi totius mundi, *Psal. 85.* Omnes gentes quascumque fecisti, venient & adorabunt coram te domine. *Soph. 2.* Adorabunt eum omnes viri de loco suo, omnes insula gentium. Item adorabunt eum propinqui qui [quia filii Tyri] in munib[us] scilicet Tyrus est vicina terra promissionis. Vnde [Filia] id est habitatores terrae illius a [vultum tuum deprecabuntur] id est subduntur tibi, cum munib[us]: quia hoc impletum est quando mulier Chananaea egredia a finibus Tyri, venire ad Iesum. *Matt. 15.* Vel vultum tuum deprecabunt omnes diuitiae plebis id est vii qui sunt in Tyro. Tyrus interpretatur angustia: vnde omnes qui sunt in angustia de prebeatute te: ad literam, omnes venientib[us] ad Christum. *Luca. 4.* Cum sol autem ostendat omnes qui habebant infirmos variis languoribus &c. *Esa. 26.* Dominus in tempore requiescit te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. [Et offerent munera] id est seipso. Vel eleemosinas. *Esa. 19.* Vota vobebunt domino & soluent [Omnis gloria]

K *Supra* psalmus commendauit sponsam a decore: hic autem commendat eam, quantum ad gloriam & intrinsecus & exterioris. Primum, facta cum dicit [Omnis gloria eius, Lytus, superfluit: vnde confringitur ex postu eius scilicet filii regis abutus] & hoc triplice. Primo, quia in interiori cōcētia id est in exteriori fama ostendit eam fama p[ro]tōrum. *Cor. 1.* Gloria nostra est testimonium cōcētiae nostrae. Sofo, in interiori iustitia non in exteriori obseruantia, sicut in veteri testamento. *Ro. 2.* Circuncisio cordis, non carnis, in spiritu, non in litera: cuius laus non est ex hominibus, sed ex deo. Tertio, quia est in spe eterna, quae est interna, non in spe temporalium quae est extra. *Matth. 5.* Attende ne iustitiam vestram faciat coram hominibus: sed cum facias eleemosinam &c. Secundum facit cum dicit [In simbris aureis] per has simbris intelligitur doctrina ecclesie. *Exod. 28.* vbi dominus mādat quod in simbris vestimenta fācerdos esset: Non solum auctem illi, sed nosphi primiās spiritus habentes: tempore prius, ceteris abundantius, dicit glo. Vnde sicut Beata Virginis nulla

nulla mulier comparatur, ita nec aliquis sanctus potest apostolis comparari, nec adaequari. Item, dicuntur principes, quia fuerunt & sunt eccl[esi]as gubernantes. Item, quia primi post Christianum doctores nostri fuerunt. *Psa. 67.* Preuenient principes &c. Iste sunt diligendi. *Iudith. 5.* Cor[poris] vestrum diligit principes. Israel. Itos constitutes principes, qui non per lepros constituti, sed per Christum. *Ioan. 15.* Nō vos me elegitis, sed ego elegi vos &c. Itē alii pralati constitunt per summum Pontificem. *Hebr. 5.* Nemo assumat sibi honorem. Et non in aliqua parte, sed super omnem terram. *Psal. 18.* In omnem terram exiit sonus cori &c. Et nimis honorati sunt &c. *13.* Et hoc specialiter conuenit Petro & Paulo. Nam Petrus obtinuit principatum vniuersalem eccl[esi]e. *Ioan. 21.* Pasc oves meas. Paulus super totum mundum, quantum ad gentes genitiles. *Esa. 49.* Posui te in lucē gentium, vt si salus mea v[er]a ad extremum terrae. Et hoc etiam dicit ipse. *Aet. 13.* [Memores erant nominis cui domine] Hic ponitur officium apostolorum, quod est praedicare nomen dei. *Mar. 16.* Euntes in mundum vniuersum praedicate euangelium omni creatura: & ideo dicit [Memores erunt] id est faciet habens memoriam nominis tui in omni generatione. Quantum ad locum, quia in omni parte mundi & generatione. Quantum ad tempus, quia cūlūm & terra transibunt &c. *Mar. 16.* Ecce ego vobis fumus &c. [Propterea populi] Hic ponitur fructus, qui est, quia omnes populi confitebuntur tibi Christo: & dicit [populi] quia non solum vnu[er]us populus, sed omnes. *Psal. 66.* Confeantur tibi populi deus, confeantur tibi populi omnes. *Philip. 2.* Omnis lingua confiteatur, quia &c. Iti confitebuntur tibi in eternum. In graco, id est aeternum quod scilicet, vel cu[m] vnde glo. In aeternum scilicet praesentis saeculi, & in saeculum saeculi] id est in futuro. Et hac memoria durabit in aeternum. *Esa. 35.* Gaudium & letitiae obtinebunt. Alia litera habet [Memor ero nominis tui &c.] Et haec est melior: & tunc resurget ad fructum apostolorum, & erit vox populi eiusdem q.d. Dico quod constitues eos principes: & ego populus Christianus memor ero nominis tui &c. in quo designatur fides, quae est in corde, & post laus quae est post fidem. Et hic psalmus cantatur in festo natalis domini, propter sponsa laudem que tanguntur. Item cantatur in festis virginis, propter eius laudem que tanguntur. De primo, ibi [Speciosus] De secundo, ibi [Astit regina] Item, in festis apostolorum [Pro patribus tuis]

a P S A L. XL V.

P O S T Q. V A M. psalmista petit diuinum auxilium contra aduersa quae patitur ab hostiis, cum dixit [Deus auxilius] & viam exaudiens ostendit gloriam regis dicens. [Eruat] hic autem exaudiens pro populo, ostendit beneficium datus populo. Et sicut per precedenter psalmum gloria Christi designatur, ita in hoc psalmo designatur beneficia exhibita fideli[bus] Christi. Vnde in titulo hoc etiam designatur: & est duplex litera [In finem psalmus David pro archanis] Archana qua sunt a principiis scilicet profectis, scilicet quod filius dei factus est homo, quod deus moriatur, quod gentes conuerterunt ad Christum. Ita fuerunt secreta. *Esa. 24.* Secretum meum mihi. *Ephe. 3.* Aliis filiis hominum non est agnitus. Et haec sunt reuelata per Christum. *Matth. 13.* Eruat abscinda. *Iob. 28.* Abscinda, prodixit in lucem. Hic ergo psalmus tendens in finem id est in Christum est David pro archanis, id est archanorum manitulationem: alia litera habet [pro filiis Core] Pro Core qui interpretatur calvaria intelligitur crux Christi. Hic ergo psalmus attribuitur fideli[bus] crucis Christi pro reuelatione archanorum, Hieronymus, habet. [Pro viuentibus] Agit enim hic de tribulatione, & consolacione in eis. Est ergo pro viuentibus id est pro his, qui seruantur in vita, & qui seruantur auxilio dei dicuntur esse in afflictione. *Psal. 30.* Protegit me in afflictione facies sue, a conturbatione hominum. Dividitur ergo psalmus iste in duas partes. Primo, agit de auxilio diuino contra tribulationes. Secundo, agit de pace post tribulationes concessa, ibi [Venite & videte] Circa primum, duo facit. Primo, praemitit causam horum beneficiorum. Secundo, exponit mala & beneficia data contra mala, ibi [Sonuerunt] Circa primum, duo facit. Primo, ponit auxilium dei contra tribulationes praetextas. Secundo, ponit fiduciā coniectam de futuris, ibi [Propterea non timebimus] Circa primum

A tria facit. Primo, tangit de auxilio. Secundo, tribulationē contra quam diuinum auxilium datur. Si aliquis vult subuenire afflito, hoc facit tripliciter. Primo, vt ipsum fugientem recipiat: & hoc est parum. Secundo, vt assistat ei in tribulatione positio. Tertio, vt ei auxilium exterius praebeat. Et hac tria de facit qui est refugium: & ideo dicit [Deus noster refugium] Pro. *13.* Turris fortissima nomen nominis. Item pugnantes, & afflitos adiuuat, & fortificat: ideo dicit [Eus noster refugium & virtus] Esa. 40. Qui dat laetitiam, & p[ro]p[ter]e & p[ro]alios: unde dicit [Adiutor] *Psal. 9.* Adiutor in opportunitatibus. Hoc auxilium est necessarium [in tribulationibus quae inueniuntur, nominis] Ha[bit] tribulationes sunt & spirituales, & corporales. Spirituales sunt peccata: & hec inueniuntur homines nimis, quia dolor paenitentie maximus est inter omnes dolores. *Psal. 37.* Afflitus sum & humiliatus sum nimis. Et in hac tribulatione Christus est refugium: quia in eo confortatur & ab ipsis roboratur & iuvatur homo. Corporales fuerunt in primitiva ecclesia fandi. *2. Cor. 1.* Grauius fumus lūpū modum: & ideo dicit [nimis] Hieron. habet [Auxilium inueniuntur est in tribulationibus validum] Et sic by nimis, resurget ad adiutorium diuinum [Propterea non timebo] *Psal. 2.* Dominus illuminatio mea & salus mea: quem timebo? quae dicat. Nullum timebo. Et merito, quia ipse est [Deus noster refugium & virtus], adiutor in tribulationibus quae inueniuntur nos nimis] adiuuat, ostendit quae sunt timenda. Duo autem sunt timenda, scilicet generalis tribulatio, & oppressio magnorum. Generalis tribulatio est, quando omnes trucidantur. Alia est, quando principes capiuntur. In his habet locum timor. Sed [ego non timebo] dum turbabitur terra [id est] si totus populus tribuletur [& transiere] montes in cor maris] Nec timebo etiam si magni capiantur. Sed mystice per terram quae solida est intelligit. Iudea quae solida fuit in cognitione vnius dei, & fixa, & cingebatur gentibus sicut terra circumdat mari. Et cingitur aquis. *Esa. 1.* Terra vixtra deserata: & sic signat perfecitionem quam fideles passi sunt a Iudeis, quasi dicat. Non timebo dum turbabitur Iudea per predicationem Christi. *Matth. 2.* Audiens hoc Herodes turbatus est &c. Et [non timebo] quia [montes] id est apostoli transierunt se ad gētes. *Aet. 13.* Ecce conuertimur ad gentes [in cor maris] id est in dilatationem gentium: quia gentes habuerunt apostolos in magna reverentia. Vel [in cor maris] id est v[er]que ad profunda, & extrema terra. *Aet. 22.* Ad nationes longe mittam te [Sonuerunt & turbatae sunt aqua]

b *C* *H*ic ostendit quae sunt iste tribulationes. Et primo, proprieas ea in metaphora. Secundo, exponit. Dicit ergo [Sonuerunt & turbatae sunt aqua eorum] Secundum Hieronymus. [aque eius] Et haec est melior litera: & est sensus [transferetur in cor maris aqua eius] id est principes sicut Nero & alii [conturbati sunt] fortitudine eius scilicet dei: quia ex hac fortitudine etiam ipsi montes turbati sunt. *Hebr. 1.* habet [in superbia sua] Mylste loquitur sic [sonuerunt montes] id est apostoli, qui montes dicuntur [turbata sunt aqua] id est populi gentilium ad sonum montium, id est ad predicationem apostolorum. Aquae signant sapientiam, quasi dicat. Aquae id est propheta gentilium sunt turbatae. *Corin. 1.* Perdim sapientiam sapientum &c. Vel [montes] id est apostoli [turbati sunt] scilicet exterius per tribulationes [in fortitudine] maris.

c *Sed* videtur contrarium dicere alibi. Iustus non conturbabitur. *Psal. 36.*

d *Sed* dicendum, quod verum est, interius: quia non contrahit iustum quicquid ei acciderit [Fluminis]

c *S*ub quadam similitudinem posuit tribulationes, quas sancti sustinuerunt: hic autem sub alia similitudine proponit diuinam consolationem, quantum ad duo: scilicet quantum ad effluentia diuina gratiae, & quantum ad solitum diuinam presentem, ibi [deus in medio eius] Et sicut tribulatio exprimitur sub similitudine aquarum ionantum & turbatarum, ita consolatio exprimitur sub similitudine fluminis quod signat gratiam propter aqua abundantiam, quia in gratia est abundantia donorum. *Psal. 6.* Flumen dei repletum est aqua. Et quia derivatur a principio sicut fonte, sed non fons a flumine, quia fons est in suo principio; & Spiritus sanctus est a patre & filio. Apoc. 1. Ostendit mihi flumen aqua viua splendidum sicut chrystillam, procedem tem

I N D A V I D E M

tem a sede dei & agni. Item, quia fluius mouet arenam & lapides, sic spiritus sanctus mouet cor ad opus. Ioan. 7. Flumina de ventre eius &c. Sed aliqui sunt fluuii, qui habent tardum motum: non est talis iste, quia est festinus: unde dicit [Imperius fluensis] Et hoc referunt ad duo, Primo, quia Spiritus sanctus gratia perfundit subito eorum. Act. 2. Factus dicitur Deo in medio ei non commouebitur: est repente de calore adiuuabit eam deus mane diluculo. sonus &c. Alio modo, quia Spiritus sanctus & in suis impetu amoris clinata sunt regna: dedit vocem mouet cor. Esa. 56. Cum veneat quasi fluius violentus. Roma. 8. Qui spiritu dei impinguatur, hi filii dei sunt. Cant. 4. Fons horum sunt, qui sunt Spiritus sancti: quia, divisiones gratiarum sunt in Cor. 12. Eius est duplex. Iucunditas est vius: & hoc designat cum dicit [Iucunditatem dei] Et hoc manifestatur ex autoritate sacra scriptura, quae dicit, Rom. 14. Regnum dei non est esca & porus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Galat. 5. Fruetus spiritus est pax, gaudium &c. Et quia facit amare deum. Et in hoc amore semper est iucunditas, quia quilibet delectatur in praefaciens amorem, & qui diligat deum, habet deum presentem. Ioa. 4. Qui manet in charitate &c. Hac ciuitas est ecclesia. Psa. 86. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei &c. Tria sunt in ista ciuitate, quae sunt de eius ratione. Primum est, quod sicut ibi multitudine liberorum: quia sicut ibi unus, vel pauci, non est ciuitas. Et similiter si sunt servi. Et hoc maxime inuenitur in ecclesia. Gal. 4. Non sumus ancilla filii, sed liberae. Secundum est, quod habeant sufficienciam per se. In vico enim non inueniuntur omni necessaria vita humanae sanis & insirmis. Sed in ciuitate oportet inuenire omnia necessaria ad vitam. Et haec sufficientia est in ecclesia: quia quicquid necessarium est ad vitam spirituali, inuenitur in ea. Psa. 64. Replebitur in bonis dominus tuus. Tertium est, unitas ciuitum: quia ad hoc scilicet ab unitate ciuitatis nominatur: quia ciuitas quasi ciuitum unitas. Et haec est in ecclesia. Ioan. 17. Ut sint unum in nobis, sicut & nos unum sumus. Haec ergo ciuitas laetificatur per gratiam spiritus sancti in eam descendenter. Tertius effectus est, sanctitatis: unde dicit [Sanctificauit tabernaculum suum altissimum] Hoc tabernaculum uno modo, est ipsa ciuitas. In ciuitate habitant quietescentes in tabernaculo militans Ecclesia, quae hic habet pacem scilicet ex deo: & tamen pariter inquietur a mundo. Ioan. 17. In mundo pressuram habebitis: in me autem pacem. Et hoc propter primum dicitur ciuitas: propter secundum, dicitur tabernaculum: hoc ergo sanctificauit altissimum per proprium sanguinem. Hebreo. viii. Iesus ut sanctificaret per suum sanguinem &c. Item, per sacramenta in quibus operatur virtus sancti Christi. Corin. 1. Sed abluti effis, sed sanctificati esisti, sed iustificati esisti. Vel alter. In ciuitate & in exercitu est principale tabernaculum regis, vel ducis, ita in haec ciuitate id est ecclesia principale tabernaculum est corpus Christi. Et corpus tabernaculum dicitur. Per. 1. Sciens quod velox est depositio tabernaculi mei. Et sic corpus Christi est tabernaculum, quia in eo est tota plenitudo diuinitatis. Hoc tabernaculum sanctificauit altissimum. Non quod aliquando non fuerit sanctus, sed quia in ipsa conceptione sanctum ipse formauit: quod sicut singulare in Christo [Deus in medio eius] Et describit deum adiuuantem, & eius presentiam, & eius auxilium. Deum describit duplicitem: quia dominum virtutum, quia dominatur non solum creaturis inferioribus, sed etiam virtutibus celestibus. Non erat sufficiens homo quod mitteretur angelus quos misit ad dationem veteris testamenti, sed oportebat quod ipse veniret, ut innotescat, quod non est acceptor personarum, ut dicitur. Act. 10. & Ephe. 6. Medium autem dicitur quod excellenter distat ab extremis. Et deus quantum est in se qualiter se habet ad omnes. Luke. 24. Stetit Iesus in medio discipulorum. Gen. 2. Lignum vita erat in medio paradisi. Vel ideo dicit in medio quia cor dicitur esse in medio hominis. Quia ergo habitat in cordibus nostris, ideo dicitur esse in medio. Effectus est duplex. Stabilitas contra malam, & firmitas ad bona. Dicit ergo [Quis deus est in medio eius] scilicet ihesus ciuitatis [non commouebitur] id est firma reddetur & stabilis. Psalm. 124. Qui confidunt &c. Matth. 16. Porta inferi non proualebunt aduersus eam. Quantum ad secundum dicitur adiuuabit eam deus: quod non solum oportet, quod derur stabilitas contra mala, sed auxilium ad bona implendo. Dicit ergo [Adiuuabit eam deus] id est ecclesiam [mane diluculo]. Per manu intelligitur principium boni operis. Quidam dicunt, quod principium boni est a naturali principio, sed finis & consumatio est a deo. Sed contra est, quod hic dicit quod [mane] id est ab exordio boni operis: vnu exordiu boni operis ex parte intellectus est cogitatio, aliud ex parte voluntatis, & hec duu sunt a deo, quia Non sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis. Ita post dicitur. Cor.

iam, Matth. 11. Venite ad me omnes &c. [et videte] id est con siderate [opera domini] Esa. 5. Opus domini non resexistit. Dicitur peccatoribus. Psal. 148. Mirabilia opera tua &c. [qua posuit prodiga super terram] Hoc opera sunt prodigia, quae pertendunt aliiquid in futurum. Et mirabilia quae tempore Christi fuerunt: sive circa mortem Christi, sive

facti vel verbi. Primum enim, ponit imitationem ad laudem dei. Secundo, causam ibi [Quoniam dominus excelsus] Tertio, manifestat hanc causam, ibi [Ascendit deus] Laus dei procedere debet ex iucunditate cordis, sicut etiam in patria. Esa. 51. Gaudium & laetitia innenitur in ea. Hoc laetitia cordis ostenditur per signum exterius,

nihil enim inducit ad laudem, quam ad laudam, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

b [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

c [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

d [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

e [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

f [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

g [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

h [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

i [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

j [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

k [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

l [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

m [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

n [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

o [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

p [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

q [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

r [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

s [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

t [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

u [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

v [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

w [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

x [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

y [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

z [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

a [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

b [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

c [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

d [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

e [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

f [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

g [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

h [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

i [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

j [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

k [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

l [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

m [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

n [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

o [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

p [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

q [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

r [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

s [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

t [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

u [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

v [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

w [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

x [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

y [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

z [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

a [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

b [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

c [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

d [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

e [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

f [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

g [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

h [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

i [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

j [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

k [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

l [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

m [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

n [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

o [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

p [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

q [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

r [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

s [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

t [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

u [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

v [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

w [Quoniam dominus excelsus] Secundo, quatuor ad laudem, quia facta. Secundo, quatuor ad laudem, quia facta.

x [Quoniam dominus excelsus]

ciem Jacob quem dilexit.] Litera Hier. habet [gloriam], vel superbiā Jacob.] Et hic accepit superbia pro excellētia. Esa. 60. Ponam te in superbiam, id est in excellentiam seculorum. Ibidē. Cum gloria id est specie, vel decor: quia in ipsa hereditate aeterna erunt excellētes, gloriosi, & decori. Hier. 31. Benedicat tibi dominus pulchritudo iustitiae [quem dilexit.] Vcl. quē Jacob, quā dicit. Hec hereditas est gloria Jacob, id est fidelis, quam gloriam deus dilexit, quia diligit dominū portas Sion. Vcl. [speciem Jacob] id est id quod est representat p. Iacob: quia repreſentata sunt ei sp̄ula bona qd ad sum⁹ nos electi: quia sc̄la quā vidit & alia hīs. Sed prima lectura est melior. [Ascēdit deus in iubilo.] Hic exponit cām & dñm. Dicit quid est excelsus & rex magnus: sed propter hoc est laudandus. Sed numquid est ita excelsus? Ita. Et primo, ostendit eius excellentiam. Secundo, ostendit amplitudinem eius, ibi [Pſallite] Circa primum, duo facit. Primo, ponit excellentiam eius. Secundo, concludi exhortationē, ibi [Pſallite] Dico ergo, quid est excelsus, quia excelsus, quoniam ascendit? Quia ascēdit. Eph. 4. Qui ascendit ipse est &c. [Sed quoniam ascēdit] in iubilo! Iubilus est gaudium imponentum: & hic iubilus signat imperfectam cognitionem. Due genitiva pfallentum fuerit in ascensione Christi, scilicet apostoli & angeli. Apostoli autem imperfectam cognitionem habent de diuinis: & ideo ad eos pertinet iubilus de gaudio ascensionis Christi cum gloria. Item fuerunt ibi angeli, & claram cognitionem haberunt, & ad eos non pertinet iubilus, sed manifesta annuntiatio, & ideo dicit [do minus in voce rubra] Unde angelis dicunt. A& 1. Viri Galilei quid statis &c. Si ergo est excelsus [pſallite deo nostro] pſallite deo nostro] corde Corinth. 14. Pſallam spiritu: pſallam & mente [Quoniam rex]

d. ¶ Quoniam rex omnis terrae deus: pſallite sapienter. Regnabit deus super gentes: deus fecit super seculum suum. Principes populorum congregati sunt cum deo Abraham: quoniam dicitur fortis terra, & vehementer eleuatorum.

a. P. S. A. L. X. L. V. I.

CANTICI FILII CORE
SECUNDAS SABBATI

P. S. A. L. X. L. V. I.

N Agnus dominus & laudabilis nimis: in ciuitate dei nostri, in móte sancto ei⁹.

G. b. ¶ Fundatur exultatione vniuersitatem

barum solennissimum habebatur: & omnes ferias a sabbatoocabant: ita quid dies dominica vocabatur prima sabbati: dies luna vocabatur secunda sabbati: & sic de aliis diebus. Dicit ergo. Pro secunda sabbati, quia Gen. 1. prima die dixit deus. Fiat lux: secunda die dixit. Fiat firmamentum. Per lucem intelligit Christus: per firmamentum ecclesia designatur. Quia ergo agit hic de magnificencia ecclesie, ideo conuenienter dicitur pro secunda sabbati. In Hebreo tamen, nec in Hieronymo non est pro secunda sabbati. Dividitur ergo iste in duas partes. Primo enim describit magnificeniam ciuitatis. Secundo, subdit gratiarum actionem, ibi [Sulcepimus deus] Circa primum, duo facit. Primo, describit magnificeniam ciuitatis. Secundo, inducit, testimonium, ibi [Quoniam ecce] Dignitas ciuitatis dependet a domino eius: & ideo, Primo, commendat dominum. Secundo ciuitatem, ibi [Fundatur] Dominum describit ex propria dignitate: & ex suis operibus. Ex dignitate, quia [Magnus dominus] Pſal. 8. Quidus deus magnus &c. Et magnitudo eius est imminenter eius bonitatis. Augu. In his qua non mole magna sunt, id est magnum esse quod bonum esse. Ex operibus, quia [laudabilis nimis] Laus proprie recipit opera. Et dicit [nimis] quia quantumcumque laudes eum, adhuc deficit a laude eius. Eccl. 43. Glorificantes deum quantumcumque poteris: praeualebit adhuc: & hoc licet in tota creatura patet, specialiter tamen appetere in beneficio gratia quibus constituta est ecclesia. Et ideo dicit [in ciuitate dei nostri] scilicet ecclesia. Apoc. 21. Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem &c. Et hoc ciuitas, scilicet ecclesia sit [in monte sancto eius] hic mons est Christus. Esa. 2. Erit mons domus domini. De hac ciuitate dicitur Mathe. 5. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita [Fundatur]

I. b. ¶ Hic commendat ciuitatem tripliciter. Primo, ex amplitudine, vel iunctitudine. Secundo, ex dispositione. Tertio, ex sapientia ciuium. Dicit ergo [Fundatur exultatione vniuersitatem] quasi dicat. Fundatur est in monte, id est Christo. Sed numquid haec fundatio pertinet ad viam terram tantum? Non, sed redundat in gaudium vniuersitatem: quia omnes percipiunt gaudium huius fundacionis. Pſal. 65. Iubilate deo omnis terra, pſalmum dicite &c. Esa. 51. Venient in Sion laudantes. Tren. 1. Hecce est vrbs perfecti decoris? Alia litera habet [Fundatur] quasi dicat. Magnus dominus. Et dico dominus, qui est fundator huius ciuitatis. Et hoc [in exultatione] [Mons Sion latera aquilonis] id est deposita in latere montis Sion ad aquilonem. Sion signat Iudeos, aquilo vero signat gentiles idolatras. Hec ergo ciuitas est composta ex Iudeis & gentilibus. Hieron. aliter habet & competit mysterio sponsa [Germine] gaudio vniuersitatem montis Sion. In lateribus aquilonis ciuitatum regis magni] Et exponit secundum mysterium. Haec ciuitas laudatur ex ciuitate quam colit, & ex humanitate Christi quam asum pſit. Dico, quid est magna & hoc est ex ipso specie germe, id est Christo. Et hoc est gaudium vniuersitatem. In hebreo habetur [Decorus nimis exultationis] scilicet Christus: & hoc est in monte Sion [Deus in dominibus eius cognoscetur] Hic commendat ciuitatem sapientia ciuium. Vera namque sapientia consistit in dei cognitione. Hier. 9. In hoc gloriatur qui gloriatur, scire & nosse me. Et ideo commendat eam ex hoc, quid deus in ea cognoscetur: & dicit [Deus in dominibus eius cognoscetur] Est autem triplex cognitio dei, quia hoc potest referri ad statum ciuitatis Hierusalem, & ad ecclesiā, & ad futuram gloriam. Vna ergo cognitione deo est figuralis & obscura: & haec cognitione sicut in veteri testamento: & talis cognitione fuit in ciuitate illa, scilicet Hierusalem: & in populo Iudaico. Pſalm. 75. Notus in Iudea deus &c. Et secundum hoc dicitur [Deus in dominibus eius cognoscetur] Hieron. habet [Deus agnitus est &c.] scilicet non in uno loco, sed in omnibus dominibus & ciuitatibus. Et dicit [in dominibus] Nam apud Athenas cognoscetur deus. A& 17. In ipso viuimus, mouemur & sumus ad Roman. 1. Inuiscibilis dei &c. Sed

K. d. Potens est fulcriter de lapidibus illis filius Abraham. Pſal. 71. Reges Arabum &c. Et ratio quare congregari sunt [quia dī fortis terrae] vehementer eleuatorum sunt.] Et hoc potest dupliciter intellegi. Vno modo, de Iudea: quia ipsi fuerunt deo, quia instruti deo. Ioan. 10. Illos dixit deo ad quos sermo dei factus est. Item fuerunt fortis, quia constantes in fide vniuersitatis dei, sed [terram] quia oculi eorum & affectus eorum erant semper ad terram. Illi [funt eleuatorum] per superbiam [vehementer] intantum quid noluerunt Christi doctrinam. Et ideo apostoli fuerunt ad gentes. Alter modo [quia dī fortis] id est apostoli. Et dicuntur dī propter iudicariam potestatem. Et indices in veteri testamento, dī vocabantur. Exod. 22. Dīs non derribas. Applicad deos, id est ad iudices. Et dicuntur fortis, propter constantiam in passione. Roma. 8. Quis nos separabit a charitate Christi? [terra] id est adhuc in terrenis existentes. Secundum Corinthiorum, quartu. Habemus thesauros illū in vasib⁹ scilicet. Et [eleuatorum] sunt vehementer] per prædicationem. Matth. vltimo. Illi autē

Sed non cognoscetur in dominibus, sed in scholis apud aliquos: A profecti prædicauerunt vbiq[ue]. Item, per miraculorum operationes, Item, per gloria adēptionem. Hierony. habet [Quoniam dī sc̄ta terra] quia apostoli fuerunt protectores omnium populorum.

a. P. S. A. L. X. L. V. I.

CANTICI FILII CORE
SECUNDAS SABBATI

P. S. A. L. X. L. V. I.

N Agnus dominus & laudabilis nimis: in ciuitate dei nostri, in móte sancto ei⁹.

G. b. ¶ Fundatur exultatione vniuersitatem

terre: mons Sion latera Aquilonis ciuitas regis magni. Deus in dominibus eius cognoscetur, cum suscipiat eam.

c. ¶ Quoniam ecce reges terrae congregati sunt, conuenerunt in vnu.

Ipsi videntes si admirati sunt: concurbari sunt, commoti sunt, tremerunt, apprehendit eos. Ibi dolores, 31. Me omnes cognoscunt a minimo usq[ue] ad maximum. Alii

est realis quia est cognitio perfecta & aperta. 1. Cor. 13. Tunc cognoscam, sicut & cognitus sum. In domib⁹ celestis Hierusalem.

Et dicitur plures domus diversi ordines sanctorum scilicet apostolorum, martyrum, confessorum, virginum &c. Ioa. 4. In domo patris mei mansiones multe sunt. Et secundum hoc dicitur in pſalterio Romano. [Deus in gradibus eius cognoscetur] qd a non omnes equaliter cognoscunt, sed erunt diversi gradus cognitionis secundum quoddam 1. Cor. 15. Stella differt a stella in claritate. Sed hoc erit [cum suscipiet eam] ad adiuuandum: quia ipse est suscipitor, & auxiliator noster. Alia autem litera habet, in auxiliando [Quoniam].

c. ¶ Hic probat dignitatem ciuitatis per testimonium. Et primo inducit telos. Secundo eorum probatorem. Tertio ipsorum confessionem. Ad hoc quid testimonium sit credibile, tria sunt necessaria, scilicet dignitas testium vt finis telos authoritatis, quia si sunt leues eorum testimonium non debet approbari. Itē nūme C

m̄istis, & concordia: & haec tria sunt in istis testibus, quia sunt magna dignitas: quia reges terrae vnu sunt. Constantinus, aliis suis Iustinianus, & Carolus magnus qui ecclesiam firmaverunt priuilegii. I tem multi fuerunt, quia congregati sunt de diversis nationibus & temporibus. Possum etiam per reges intelligentia & iusti, qui testimonium perhibuerunt ecclesia: concordia: & ecclesia iam vidimus. Sed contingit aliquando quod ali

qui audiri aliquid magnus & non credit sic esse, donec experietur. Et hoc Iacob dixit Genes. 28. Vere locus iste sanctus est &c. 2. Reg. 10. Regina Saba quā venit experiri sicut audierat,

non tamen credebat tantam sapientiam Salomonis. Quia plura incredibilitus vidit in eo quā audiret. Et sic sunt isti qui viri plurimi, quā audirent antiquā ad fidem veniant. Et vbi vidimus? [in ciuitate domini virtutum] scilicet celstium. Vbi ostendit quid potest te illuc perdire. Et ne credatur quid sit altus ne tu possis ire ad eum, dicit [in ciuitate dei nostri]. qd. Sic est deus virtutus, qd est Deus noster, & ille fundauit eam] scilicet ciuitatem istā non ad tempus, sed in aeternum. Eccle-

26. Fundamenta aeterna super petram solidam [Sulcepimus].

e. ¶ Supra posuit psalmista magnalia ciuitatis. Hic autem potest triūfū sicut eam: postea eam firmaverunt. [Ipsi videntes.] Hic describit corum probitatem, vbi septem fuerunt. Primum visio, id est cognitio fidei: vnde dicit. [Ipsi videntes] id est cognoscere D

tes per fidem miracula qua Christus & apostoli faciebant. Esa. 62. Videbunt gentes iustum tuum, & cuncti reges inclyrum tuum. Secundum est admiratio in his quae videuntur, quia sunt supra sensum, & ratione humana non videntur. Esa. 60. Videbis & dilacabitis cor tuum. pſal. 138. Mirabilia opera tua. Tertium est conturbatio pro peccatis. Propter secundum superficiem litera legitur ex persona non Iudeorum, sed admirantium & dicentium. [Sicut audiuius &c.] Suscepimus deus misericordiam tuam.] Hoc limititer potest legi ex persona Iudeorum. Sed dicit. [Suscepimus &c.] Misericordia domini tripliciter accipitur, scilicet efficiens gratia qui effectus confortur in sacramentis Christi. Tit. 3. Secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lavacrum regenerationis &c. Et in ecclesia omnes communiter suscipiunt misericordiam: sed boni cum sacramentis suscipiunt misericordiam, id est gratiam & effectum sacramenti. Malo autem suscipiunt tantum sacramentum. Dicunt ergo boni. Nos [suscepimus misericordiam] id est gratiam tuam] in medio templi tui] in templo, in extremo sunt peccatores, in medio templi sunt virtuosi & iusti. Alio modo misericordia est ipse Christus, qui datus est nobis ex dei misericordia. pſal. 100. Quoniam venit tempus misericordie eius. Et sic potest exponi hoc de duplice templo, & de duplice susceptione scilicet corporali, & sic haec verba sunt Simeonis iusti. O deus suscepimus misericordiam tuam scilicet Christum in vlnas nostras in medio templi tui, scilicet materialis. Item de susceptione fidei: & sic est sensus. O deus nos suscepimus Christum misericorditer datum per fidem. Iac. 1. In manu tuo suscipit eum, & ita suscipit in sensu ecclesie, quia non suscipiunt communem doctrinam ecclesie

IN DAVIDEM

Ecclesia non suscipiunt hanc misericordiam. Eccl. 15. In medio ecclie aperuit se eius. [Secundum nomen tuum deus.] Hic ponitur effectus huius susceptionis. q.d. Per hoc quod nos nomen tuum suscepimus, laus tua diffusa est in omnem terram. Et hoc [secundum nomine tuum deus] qui est essentialiter bonus. Et qui cunque cognoscit de

um secundum illam Sion, & exultent filiae Iudea: promensuram, laudat eum secundum quod cognoscit eum: & iō dicit. [Secundum non me tuum deus] idest secundum cognitionem quam habet de te. [sic & laus tua.] Et quia ubique est notus iō dicit in fines terrae. Malach. 1. A foliis ortu vlique ad oceum, magnum nomen meum in genibus. Vel [in fines terrae] idest in tuta ecclie, quae ubique diffusa est. Vel quia laus tua vera non est nisi in scis qui vere te laudant, quia vera te cognoscere. Scio eum, [in] scia plena est dextera tua.] Hic commendat iustitiam: Et primo ponit commendationem iustitiae. Secundo, ponit eius effectum. Dico ergo quod si suscepimus misericordiam tuam] & hoc non sine iustitia. Immo [suscepimus plena est dextera tua.] Manus dei dicitur virtus eius operationis. Et deus habet duas manus, scilicet dexteram qui remunerat bonos, & sinistram qui punxit malos. Matth. 25. Statuerit omnes a dextris &c. In veritate mala est iustitia: sed in sinistra non est plena iustitia, quia punxit circa condignum: sed in dextera est plena iustitia, quia abundantanter remunera. Luk. 6. Mensuram bonam &c. Rom. 18. Existimo quod non sunt condignae passiones &c. [dextera tua] idest gloria futura est plena iustitia: quia ibi nullus est nisi iustus. Ibla. 60. Populus tuus omnes iusti. [Latetur mons Sion.] Hic ponitur effectus iustitiae que fecit sinistra: & est geminus: sed effectus iustitiae quae fecit dextera est laetitia. psa. 18. Laetitia domini tanta & laetificantes corda. Supra dixi, quod effectus misericordie se extendeat ubique ad fines terrae, hic autem attribuit effectum iustitiae monti Sion, & aliis Iudea. Hoc etiam apostolus dicit Ro. 25. Dico autem Christum Iesum ministrum vestis circumcisionis &c. Quia ergo promissus fuit filia Sion Zachar. 9. Exulta fatis filia Sion &c. Latetur mons Sion quia iustitiae est quod promissio fereatur ei. Sed quia non fuit facta promissio gentibus, misericordia fuit quod daretur. Potest tamen dici quod mons Sion dicitur ea Hierusalem: & exultent filiae Iudea: idest confessionis, idest totius populus Iudeorum [exultent] Ecce faciens [propter iudicia tua domine] quia recta sunt. [Circundate]

f. Hic inducit ad diligentiotem considerationem, ut intelligatur quod reges iam aliquando viderint magnalia: sed tamen David inuitat omnes vt plus confidenter. Et primo, inuitat ad hoc. Secundo, addit causam invitationis. Dicit ergo. [Circundate] scilicet ecclesiam militanter, vel triumphantem oculi con templationis. Cant. 3. Surgam & cibabo &c. Aliqui circundant iniquo oculo ecclesiam ad impugnandum, sed nos circumdamus eam ad amandum: & ideo dicit [complectimini eam] scilicet diligendo psa. 25. Domine dilexi decorum donum tuae. Hieronymus habet [circuite] quia ita extra, & circuite per vicos, & narrate in turribus eius.] Hic inducit ad considerationem in speciali. In clivitate sunt tria magnifica, scilicet turris, muri, & plateae. Quatum ad primū dicit [narrate in turribus eius]. Hieron. habet] mi rate turres eius. Turres sunt ad videndum a lige. Turres ergo ecclie sunt pratal, & fuerunt a postoli. q.d. Mirare apostolos, & prelatos. Vel [narrate] idest doctores secundum doctrinam apostolorum, & doctorum. Quantum ad secundum dicit. [Ponite corda vestra in virtute eius.] Hier. habet] Separate dominos eius, distinguente palatia eius.] Distinguente scilicet per rectū iudicium. Suntem enim aliqui, qui propter aliquos malos volunt rotam eccliam damnare. Dicit ergo [distribuite] idest non debetis bonos propter malos damnare. Genet. 18. Abste a te domine vt perdas iustum cum impio. Vel [distribuite domos eius] scilicet dispensanda diuersas ecclias diuersis ministris, vt non sit confusio in ecclia, scilicet Paulus fuit apostolus genitri, & Petrus fuit minister circumcisionis idest apostolus Iudeorum. Alia littera habet gradus eius] idest ordines diuersos: quosdam sub diacones, quosdam diacones, & quosdam sacerdotes. Ephes. 4. Et ipse dedit quosdam quidem apostolos &c. Finis huius confide-

rionis est laus dei. Et primo, ponit quibus nuntiet laus dei, Secundo, quare nuntietur. Dicit ergo [vt enrexit.] scilicet que auditis Efa. 21. Quia audiuit a domino exercitum deo Irael, nuntiavit vobis: quia quod accepit unus debet alii communica re [in progenie altera] idest peccatoribus. Vel [altera] idest futura. Et quid enatreis?

IN FINEM PRO FILIIS CORE.

a P S A L . X L V I I I .

A A Vnde hęc omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Qui que terrigenae & filii hominum: simul in unum dives & pauper.

G b § Os meum loquetur sapien-

noster. Et post hec in terris &c. Hebr. vlti. Christus Iesu heri, & hodie, ipse & in secula. Quantum ad secundum dicit [ipse reger nos in secula.] Matth. vlti. Ecce ego vobis sum &c. pta. 22. Dominus regit me & nihil &c.

a P S A L . X L V I I I .

S p r a p salmista inuitauit gentes ad gaudium, & gratia rum actionem pro beneficiis populo dei datis: hic autem monet eas vt confidant deo. Et circa hoc, duo facit. Primo, ex citat attentionem. Secundo, prosequitur propostum. Titulus non est nouus. Secundum autem titulum homo dupliciter redit attentus. Vno modo dicitur at tenus reddi aliquis, ex parte dicendorum, cum promittat de dicturum aliqui magna. Prover. 18. Audire me quia de reb⁹ magnis locutuam. Et hoc modo loquitur hic. Primo ergo reddit eos attentos ex parte corum qui bus loquebatur, Secundo, ex parte dicendorum, ibi. [Os me⁹] Dicit ergo, quod ad omnem differendam hominum & ad omnes pertinet, quia dicturus est. Et tangit quatuor differendam hominum. Vnam, ex diuersitate populorum: quia alius erat populus Iudeorum & alius gentium. Aliam, ex parte locorum, Aliam, ex parte originis. [Quidam enim erant nobiles & infideles: qui dani non. Aliam, ex parte fortuna: quia quidam diuines: quidam non. Primam ponit cum dicit. [Audite haec omnes gentes] non solum Iudeorum, quia haec ad omnes pertinent audire: & est hoc neccesarium. Proverb. 1. Audiens sapientiam &c. Secundā ponit cum dicit. [Atributis percipite qui habitatis orbem.] idest quacunque parte orbis: & dicit. [Atributis percipite] quia operat audire & percipere. Matth. 1. Qui habet aures audiendi audiat: idest attendat. Hieronymus habet. [Habitorum occidentis] Qui si quidam propheta: quia fides Christi praepuc vigit in populo occidente: quia in aquilonari sunt adhuc multa Gentiles: & in orientalibus sunt multi scismatici: & inhediles. [Vel audire haec omnes gentes] referunt ad malos. [Qui habitatis orbem.] ad bonos qui dominantur terra. Tertiam ponit, cum dicit. [Quique terrigenae] idest ignobiles & filii hominum idest nobiles. Hiero. habet. [Tum filii Adam quām filii singulorum] quia quidam nihil habent insigne ex parentibus. Mytice terrigenae dicuntur peccatores, qui terra adhaerent per affectum, vnde serpenti comparantur. Eta. 65. Serpenti, idest terrenis, puluis panis eius. Filii hominum dicuntur boni, qui imaginem dei & Christi qui est filius hominis habent. Quartam ponit cum dicit. [Sicut in vni dices & pauper] q.d. Omnes audiatis haec docentia: quia omnis sunt vtilia. Et quae sunt? Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum. Eccl. 1. Beatis diuines qui inueniunt est sine macula &c. Tamen ali qui sunt diuines a deo non affectu: & hic potest esse sanctus, scilicet Abraham, & Ludovicus rex Francie. Alius est diuines actu, & affectu: & hic non est sanctus. De hoc dicitur Matth. 19. Facilius est camelum intrare &c. quia fons est contra naturam intrare per foramen accus, ita intrare diuine in regnum celorum est contra iustitiam diuinam. Et tales sunt terrigenae: sed pri mi sunt filii hominum. [Os meum]

b. Hic reddit attentos, ex promissione dicendorum. Quicunque docet, aut docet res, aut docet verba. Quando predicamus fidem, & mores, docemus res: quando expomimus scripturam, docemus verba. Primo ergo, dicit de prima doctrina. Secundo de secunda, ibi. [Inclinabo] Rerum autem cognitione necessaria est ad duo, scilicet ad cognitionem veritatis, & ad vitam operationis. Omnis ergo cognitione veritatis quae nobis necessaria est de aliis rebus, referenda est ad cognitionem veritatis diuinorum. Vnde August. dicit. Qui scrutatur haec non referens ad eternam

P S A L . XLVIII.

64

eterna, est otiosus. Et ideo omnis cognitione veritatis, pertinet ad A sapientiam, & ideo dicit [Os meum loquetur sapientiam.] Cor. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. Id autem quod est necessarium quantum ad vitam operationis pertinet ad prudentiam: qua habetur directio rerum humanarum: & ideo dicit,

[Et meditatio cordis mei prudentiam] tiam: & meditatio cordis mei prudentiam. Inclinabo in parabolam aurem meam: aperiā in palaestrum gloriantur. Frater non redimis, redimet homo: & non dabit deo placationem. Et pretium redemptio suam. c. Cur timebo in die mala? ini quisitas calcanei mei circundabit me. Qui confidunt in virtute sua, & in multiitudine diuinitatium obsecratorum.

Et sunt circa ea duo necessaria. Primo, ve studeat intelligere. Se B cundo, vt studeat ea expondere aliis. Quantum ad primum dicendum, vt studeat ea expondere aliis. Et ideo ad primum dicendum, id est confidendum. Ideo dicit. [Qui confidunt in virtute sua] iei licet amicorum suorum, vel in virtute propria spirituali, quia Est. via quia videtur homini recta, nouissima aet illius ducit ad mortem. Proverb. 14. Item qui confidunt in virtute diuinitatum sua, non liberantur per ista omnia a peccati pena: quia Prover.

11. Qui confidunt in diuinitatibus suis, corrueant. Non enim confidendum est in diuinitatibus corporalibus, vel spiritualibus, sed querat homo prius potest salutem suam. Hier. 9. Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diuinitas in diuinitatibus suis. Nec persona coniuncta sibi quantumcumque potest eum redimere, debet liberare a peccato sua a pena. Ezech. 14. Si fuerint tres vii in medio eius Noe, Daniel, & Iob, ipsi iustitia sua liberabunt animas suas. Sed postquam tra- ter non potest redimere quantumcumque sibi propinquum, num quid redimet homo? Non: quia homo non potest aliquem eripere de manu dei: sed solus deus redimeat eos. Et homo: tunc licet Cibritis, vt premium idest mors locum in eo habere possit: & de us ut habeat virtutem redimendi. Vel aliter. [Frater] debet Christus, qui est verus frater noster. psa. 21. Narrabo nomem tuum tribus meis. Can. 8. Quis mihi dicit fratrem meum &c. Si non redimet iste quis alius redimet q.d. nullus. [Non dabit deo placationem suam.] Hic ostendit quod non evadunt penam propter aliquod quod faciunt, dum sunt in peccato: quia duplī re medio indigent peccatores: propter duplex malum quod incurruunt: scilicet offendant deū, & reatuā penam. Et ideo indiget plācare deū, quod ipsi facere non possunt: quia ex quo ipsi non plācent deū, & sunt inimici deū, nec eorum munera accipiuntur. d. C. [Cur timebo in die mala?] Vbi prima videtur esse, est quando dicitur. [Non dabit deo placationem suam] quia non plācent exterior deū, nisi sit interior gratia, quam non potest purus hominem. Item indigent abfoliū a pena: & hoc etiam homo facere non potest: vnde dicit. Nec premium redemptoris anima (totū) scilicet purus homo potest dare: & ideo non potest liberae a pena psa. 88. Quis est homo qui viuit & non videbit mortem, eruet animam suam de manu inferi? Sed Christus qui est deus & homo, dedit placationem pro nobis. Rom. 5. Cum inimici esse mus, reconciliat suum deo &c. Item solum premium redemptoris. 1. Pe. 1. Redempti estis de vanā vestra conversatione &c. Vel [non dabit] idest non curabit dare placationem. [Et premium redemptoris anima sua.] Ille scilicet qui confidit in diuinitatem, Et secundum hoc potest conciliari alia littera, quae dicit. [Frater] Christus; scilicet [non redimit] quia illi non curant placare deū per pānitentiam: quia Christus non iūnat eos, qui nolunt feiūrare. [Et laborabit.] Hic ostendit, quod non evadet per defectum sui, quia semper penitent: vnde dicit. [Laborabit in eternum] idest puniēt supplicio eterno. Mach. 25. Ibunt hi in supplicium eternum: quia noluerunt hic laborare. psa. 72. Id est peccatum procedens ex iniquitate carnis [circūdabit me] Tertio, perfecito iniusta, quam quis mouet cōtra alium secundum illud Iona. 14. Qui manducat panem meum, leuabit contra me calcaneum. Et sic iniquitas calcanei idest perfecito iniusta reiortetur contra pēnitentem. Proverb. 5. Iniquitates suæ capiunt impium. [Qui confidunt in virtute sua.] Hic ponit ratio, quare sit timendum: quia propter peccatum. Et effūs ratio quare sit timendum peccatum. Primo, propter impossibilitatem evadendi penam; secundum, propter imprudentiam.

B

etiam agit de malis, quae imminentis eis propter imprudentiam eorum. Et circa hoc tria facti. Primo, commemorat imprudentem de malis futuris. Secundo, commemorat mala quae imminentib[us] penam. Secundo, ostendit mala imminentia malis, ibi. [Relinquent alienis.] Tertio, ponit spem de deo quae spe rat liberari ab his malis, ibi. [Veruntamen.] Circa primū, duo facit. Primo, ostendit eorum imprudentiam. Secundo, ignorat pēnitentiam, ibi. [Cum viderit.] Dicit ergo iste aīs cui imminentia mala. [Non videbit] idest non considerabit interitum, idest

damna-

I N D A V I D E M

damnationem suam. Infortunum enim est nouissima memorari. F. Ecclesiastici. 32. Sed de ipsis dicitur Deuteronomio. 32. Gens absque prudencia, & sine consilio. Et quare iniusti non praudent sibi Reddunt ratio. Ecclesiastes. 9. Hoc est pessimum inter omnia, que sub sole sunt: quia eadem cunctis eveniunt. Et ideo non considerant, quid eis possit evenire in futurum. Et iō viderit sapientes morientes: simul cum viderit etiam sapientes mortientes & stultus peribunt.

F Et homo cum in honore esset sed videt alienis diuitias suas: & sepulchra eorum dominus illorum in aeternum. Tabernacula eorum in progenie, & finem sapientis, & non intelligit quid cogitauerit de illo in terris suis. **D**ifferencia est inter insipientem et stultum. Insipiens est qui habet scientiam humanam, & non considerat aeterna. Stultus est qui non considerat etiam praesentia. Vel insipiens est qui non attendit mala praesentia, sed futura. Stultus est qui attendit, & non vitat. Unde dicitur [Similis insipiens & stultus peribunt] secundum Hieronymum, duplex est causa contemptus infortuniorum: diuinitatis vita: & quia vident simul sapientes, & insipientes mori. [Et relinquent.]

E Hic ponit mala quae contingunt peccatoribus. Et primo, ponit mala quae contingunt in praesenti. Secundo, ponit mala quae eveniunt in futuro, ibi [Sicut oues]. Circa primum, duo facit. Primo, ponit mala quae eveniunt in praesenti, quantum ad bonam extrinsecam. Secundo, quantum ad bona intrinsecam, ibi [Cū in honore]. Et ostendit primo quid perdit malum per mortem. Dixit quod perdit diuitias. Vnde dicitur [Relinquent alienis diuitias suas] Hieron. 17. Fecit diuitias & non in iudicio, in dimidio dierum suorum reliquerunt eas. Et dicit [suas] quasi a se possedas, vel quia vobis est eis ad utilitatem aliorum. Phil. 2. Omnes quae tua sunt querunt. Et dicit [Alienis], quia saepe alieni idest extranei secundum carnem accepunt diuitias suas, psalmus 38. Thesaurezat, & ignorat cui congregabat ea. Dicit aliquando, quod si etiam filii dimicent diuitias, tamen alieni sunt: ut dicitur Luc. 10. Ille proximus qui fecerit misericordiam tu illo. Et contingit quod filii & nepotes nihil boni faciunt mortuis: sed residua sunt eis duo de rebus mundi, sepulchrum, & fama hominum. Secundum ibi, [Tabernacula]. Quantum ad primum dicit. Habuerunt domos & vineas & curas & multa pretiosas. Sed quid habebunt in mortem? Pro palatio habebunt sepulchrum, & hoc [in aeternum] idest vobis in diem iudicij habitabit in sepulchris. Vel ex hoc quod faciunt curiosa sepulchra, credunt habitare in aeternum in eo. Sed decipiuntur: quia & sepulchra defrumentur. Vnde licet secundum opinionem eorum illa sepulchra fuit domus eorum in aeternum, tamen non est ita. Hieronymus tamen habet alterum. [Interiorum eorum domus illorum in aeternum] quia hō habet duplum domum exteriorem scilicet & haec non manet in exteriorum, & interiorum, scilicet conscientiam: & haec manet. Elia, 38. Disponit domum tuam. Sive bona, sive mala, semper manet. [Tabernacula.] Hic ostendit, quod non remanet fama, seu memoria hominis post mortem. Memorabilia hominis sunt scilicet fortia: ideo dicit [Tabernacula eorum in progenie, & progenie] q.d. Ita adsciscantur ac si sint duratura vobis in finem: sed decipiuntur quia destruuntur. Iob. 21. Vbi est dominus principis, & ubi tabernacula impiorum? Match. 13. Vides has magnas adificationes? Non relinquuntur &c. Et dicitur [Tabernacula]. quia non diu manent in eis. [Vocauerunt nomina sua in terris suis.] quod non portando cibaria ad sepulchra. si [Et omnes.]

T Supra propositum psalmi, mala quae iniument malis, quantum ad amissionem exteriorum: hic autem ponit quae ex corruptione bonorum inferiorum ex iniument. Et circa hoc, duo facit. Primo proponit malum interiorum corruptionem. Secundo ostendit quid ex hoc malo sequitur, ibi [Hoc via illorum]. Scindunt est autem quod homo compotus ex natura rationali & sensitiva. Secundum naturam rationalem homo haberet similitudinem cum deo & angelis. Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Psal. 8. Minus siue paulominus ab angelis. Secundum autem sentitum naturam habet communicationem cum bestiis. Primo ergo, ponit honorem hominis quantum ad hoc, quod haberet similitudinem cum angelis. Vnde dicitur [Inuocabunt nomina eorum]. idest defunctorum. [In terris suis.]

Homo cum in honore esset, secundum Philosophum, honor est excellentius quid quam laus: quia laus ordinatur ad aliud: honor autem est per se & in se. Et dicit [Ester. 1] scilicet similis ad deum. Et ex hoc quod haec habet praemitit tria: quia praemitit, quod haec non considerat. scilicet quod sit similis deo. Secundo, quod declinat, quod declinat, quod ignorat, & ignorabilitatem beatitudinem. Tertio, quod consequitur actu bestiale. Quatum dicit supra, quod est illis. **G** Hac via illorum scandalum ipsi: & postea in ore suo complacuerunt nomina sua cebunt. **P** genie vocauerunt nomina sua in inferno positi

Sunt, mors depascet eos. Et dominabuntur eorum iusti in matutino, & auxilium eorum veterascat in inferno a gloria eorum. Venientem deus redimet animam meam de manu inferi, cum accepte similis mori cum insipientibus. Hic dicit quod iusti dominabantur eorum, scilicet malorum. Vel sapientes, qui qui vocantur [iusti in matutino], id est in die iudicii quando acciperi me.

I Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cum interierit non sumet omnia, neque descendet cum eo in gloria eius.

K Quia anima eius in vita ipsius benedicetur, confitebitur tibi potestem. Malach.

L Calcabitis ipsos cum fuerint cini sub planta pedum vestrorum. Et auxilium eorum. Hoc est illud quod dixit. Et in multitudine diutinum &c, quasi dicat. Auxilium eorum quod erat ab amicis & diutinis eorum [veteris] id est peribit in inferno. Esa. 10. Ad cuius fugient auxilium? Iob 6. Ecce non est auxilium mihi in me [A gloria eorum] id est iuxta gloriam eorum. Apocal. 18. Quantum glorificauit se tantum &c. Veruntamen redimet animam meam] quasi dicat. Malis ista habent: sed ego liberabor ab illis. Et per quid? Per effusionem sanguinis Christi. [Redimet de manu inferi] id est de manu diaboli, sub qua erant homines ante adventum Christi. Osee 13. De morte redimam eos [Cum accepiterit me] id est cum accepiterit animam meam. Hebrei. 1. Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abraham. [Ne timueris]

M Supra Psalmus ostendit, quid sit homini timendum in mundo: hic ostendit, quid sit non timendum, scilicet prosperitas impiorum.

N Et primo, monerit ut non timeamus propter prosperitatem malorum. Secundo, assignat rationem, ibi [Quoniam cum interierit] Prosperitas malorum duo habet, scilicet abundans diutina, & sublimitatem glorie. Quantum ad pri-

O munum dicit [Ne timueris cum diues factus fuerit homo] Quantum ad secundum, dicit [Et vsque in exter-

P num non videbit lumen] quia quasi scilicet hic in suo aeterno, scilicet in vita nostrarum sequi lumen rationis, ideo [in aeternum non videbit lumen] Iob 15. Non credit quod reuerari possit de tenebris ad lumen. Marth. 25. Inutilem seruum mitite in tenebras exteriores &c. Et quo ordine est quia cum ester praeeditus lumine rationis, sicut homo in honore constitutus noluit illo lumine regi. Asimilatus est iumentis insipientibus], & ideo facit licet iumentis, debet deputari occisioni.

R Vp[er] Psalmista inuitauit gentes ad confidendum deo: hic inuitauit eas ad cultum dei. Tirillus [Psalmus Asaph] Ite Asaph vobis sicut de praefectis super cantores populum, & super illos qui cantabant & laudabant in cimbali sicut t[er]psichoreus.

Secundum ostendit, item ibidem 12. Abundant tabernacula praedonum, si ista scilicet videris, ne timueris. Duplex potest esse causam timoris. Una, ne deserviant in homines: alia, ne ex hoc scandalizentur boni & deficientia a spe: secundum illud, Psalm. 72. Met autem pene moti sunt pedes &c. & dixi. Ergo sine causa iustificari cor meum, quasi dicat. Ex quo tot bona deus facit, manus: videris quod non erit de nobis secundum illud Malach. 3. Vanus est qui seruit deo, & quod emolumenum habemus, quia custodiuimus praecipita domini? Quantum ad secundum dicit [Ecce multiplicata fuerit gloria domus eius] Ecclesiastes 9. Non zeles gloriam & opus peccatoris. Psalm. 48. Vidi impium &c. [Quoniam cum interierit] Hic assignat ratio, quare non sunt timendi mali, si diuites fuerint. Primo, quia quandoque omnibus exterioribus bonis priuabuntur. Secundo, ex iam omnibus interioribus bonis deficient: secunda, ibi [Quid anima eius] Ideo dicit. Non sunt timendi, quia deus referat subi maiores. Hac autem quae dantur illis sunt transitoria. Et ostendit primo, quod diuitiae transiuntur dicens [Quoniam cum interierit] scilicet diutes [non sumet omnia] id est nihil ex omnibus quae habent poterit habere. Iob 27. Diues cum dormient nihil secum auferet, t[er]psichoreus, venter. Tertio, apparatus, ibi [Deus noster, manifester, venter]. Tertio, apparatus, ibi. [Ignis in conspectu] Circa primum, tria facit. Primo, ostendit quis sit citator. Secundo, qui sunt citati, ibi [Et vocavit] Tertio, quo ordine citentur, ibi [Ex Sion] Qui citat magnus est, quia deus omnium etiam doctorum. Vnde dicitur [Deus deorum dominus locutus est] Primo ergo, commendatur ab excellencia naturae, quia deus deorum non angelus. Hieronymus habet [Fortis deus] Sed numquid sunt multi dii? I. Corinth. 8. Si quidem, sicut dicitur multi, & dominii multi. Deus enim dicitur

dicitur tripliciter, scilicet naturaliter, & iste est tantum unus deus. Deuter. 6. Audi Israel, dominus deus tuus unus est. Item per participationem, & isti sunt multi. Cor. 8. Item per nuptiationem & opinionem: sicut idola, & asta, Venus & Saturus, Psal. 95. Omnes dei genitum dæmonia. Sed dici dei aliqui posunt, quatuor modis.

Sion species decoris eius. b ¶ Deus manifeste veniet: Deus noster & non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius iustitiam eius: quoniam Deus iudex est.

c ¶ Aduocauit celum desursum;

& terram discernere populum

&c. Aliqui per participationem diuine

poteſtatis in miraculis faciens, Exo. 7. Conſtitui te deum Pharaonis. Alii per ministerium, sicut iudices. Exod. 22. Duis non derreas. Item commendatur a gubernatione, cum dicit [Dominus locutus est] Hic locutus est interius per inspirationem.

Pſal. 84. Audiam quid loquatur in me dominus deus. Item, exteriori locutione. Hebrei. Nouissime locutus est &c. [Et vocavit terram] scilicet vniuersitatem, id est, vniuersos habitatores terra, vnde citati sunt, non aliqui tantum in medio mundi, sed [a foliis ortu usque ad occasum] Mat. viii. Euntes in mundum vniuersum &c. Hier. 16. Ad te venient gentes ab extremis terra & dicent: vere mendacium &c. Ordo vocationis ponitur cum dicit [ex Sion species decoris eius] q.d. Haec vocavit inchoata est in Sion. Eſa. 2. De Sion exhibet lex &c. Nam apostoli quando accepissent spiritum sanctum erant in Sion, & tunc fortis fani sunt ad eundum per mundum. Ex Sion ergo vbi apostoli erant, ceperit diuulgari species decoris eius. Sed Christus bene incipit aliquiliter diuulgari: sed non videbatur species eius, quia circundatus erat infirmitate: quia, Vidi enim eum nouissimum virorum, virum dolorum, vt habetur Eſa. 53. Sed post passionem a pauperrimis virtus & potestas sua [Deus manifeste]

b ¶ Hic agit de aduento, & dicit duo, de secundo aduento, contra duo quae fuerunt in primo. In primo aduento, venit deus occultus in infirmitate humanitatis. Ezech. 32. Solemne rebegam. Et illud Eſa. 45. Vere tu es deus absconditus. Sed tunc erit manifestus. Apocal. 1. Ecce veniet, & videbit eum omnis oculus. Theſſal. 2. Quem dominus Iesu inteficit spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Item in primo aduento, ostendit manufactidinem. Eſa. 53. Tamquam agnus coram tendente ductus est. Vnde nihil dixit coram principibus & fæceroſibus, nec coram Pilato: sed tunc non silebit [sed loqueretur]. Eſa. 42. Silui ſemper tacui & patiens fui, in iudicio quando iudicabatur, quando tolerabam malos, & vt parturientes clamabat: & dicit [Noster] quasi dicat. Non aliud deus est iste qui venit quam noster, extra quem non est salus. Hiérōnomytus incepit verbum. Ex Sion perfecta decore, deus apparet, quasi dicat. Deus apparet ex Sion qua est perfecta decore Spiritus sancti. Quantum ad primum, subdit [Deus manifeste veniet]. Quantum ad secundum [Ignis in conspectu eius ardebit] Hic ponit apparatum venientis. Principes coram se faciunt deferrit insignia & gladios. Roma. 13. Non sine causa gladium portat, quasi dicat, quia habent potestatem iudicandi. Sic ante Chrītum præcedent signa vindictæ & ministri iudicis. Primo ergo, ponit signa & instrumenta vindictæ. Secundo, ostendit potestatem quantum ad ministros, ibi [Aduocauit] Instrumentum diuini iudicii est duplex. Vnum principale ex parte ignis punitivæ, & aliud ex parte totius creaturæ pugnantes contra intemperantes. Sapientia. Quantum ad primum, dicit [Ignis in conspectu eius exardecet] [Ad literam] Ignis præceder ante eum, vt habetur. Hebrei. 10. quia ignis confringens ardebit, & purgabit superficiem terre, & purgabit si quid est purgandum in bonis, & tandem inueniet malos infernum. Vel ignis conscientiae remordens. Eſa. 30. Ambulate in lumen ignis vestri. Quantum ad secundum dicit: & in circuitu eius tempeſtas valida [qua] confutat ex commotione omnium elementorum ante iudicium. Luc. 21. Erunt signa in sole, & erit tota commotio, quod etiam genitum celorum mouebuntur. [Tempeſtas] id est, indignatio erit in circuitu eius id est, in sanctis qui erunt circa ipsum. Eſa. 3. Ad puniendum peccatores. Iob 27. Apprehendet cum, quia aqua inopia. Proverb. 1. Cum venerit repentina calamitas. [Aduocauit celum desursum: &c.]

c ¶ Posteo aduento iudicis ad iudicium, & iudicis apparatus quantum ad instrumentum poenæ, hic ponit apparatum iudicii quantum ad ministros. Et primo agit, de afflictione ministrorum.

Secundo, de officio angelorum, ibi [Congregate] Tertio, de officio apostolorum, ibi [Annuntiabitur] In prima parte fit mentio

F de celo & terra. Et intelligitur duplicitate. Vno modo, vt intelligatur per methonomiam, continens pro cōtentio, vt per calum designat sanctos, qui in celis sunt, & per terram designat homines qui sunt in terra, & isti omnes ad iudicium vocantur. Et hec est secunda vocatio, quia supra dixit, & vocavit terram, quia illa possumt, quatuor modis.

Sion species decoris eius.

b ¶ Deus manifeste veniet: Deus noster & non silebit. Ignis in conspectu eius exardecet, & in circuitu eius tempeſtas valida.

c ¶ Aduocauit celum desursum;

& terram discernere populum

&c. Aliqui per participationem diuine

poteſtatis in miraculis faciens, Exo. 7. Conſtitui te deum Pharaonis. Alii per ministerium, sicut iudices. Exod. 22. Duis non derreas. Item commendatur a gubernatione, cum dicit [Dominus locutus est] Hic locutus est interius per inspirationem.

Pſal. 84. Audiam quid loquatur in me dominus deus. Item, exteriori locutione. Hebrei. Nouissime locutus est &c. [Et vocavit terram] scilicet vniuersitatem, id est, vniuersos habitatores terra, vnde citati sunt, non aliqui tantum in medio mundi, sed [a foliis ortu usque ad occasum] Mat. viii. Euntes in mundum vniuersum &c. Hier. 16. Ad te venient gentes ab extremis terra & dicent: vere mendacium &c. Ordo vocationis ponitur cum dicit [ex Sion species decoris eius] q.d. Haec vocavit inchoata est in Sion. Eſa. 2. De Sion exhibet lex &c. Nam apostoli quando accepissent spiritum sanctum erant in Sion, & tunc fortis fani sunt ad eundum per mundum. Ex Sion ergo vbi apostoli erant, ceperit diuulgari species decoris eius. Sed Christus bene incipit aliquiliter diuulgari: sed non videbatur species eius, quia circundatus erat infirmitate: quia, Vidi enim eum nouissimum virorum, virum dolorum, vt habetur Eſa. 53. Sed post passionem a pauperrimis virtus & potestas sua [Deus manifeste]

b ¶ Hic agit de aduento, & dicit duo, de secundo aduento, contra duo quae fuerunt in primo. In primo aduento, venit deus occultus in infirmitate humanitatis. Ezech. 32. Solemne rebegam. Et illud Eſa. 45. Vere tu es deus absconditus. Sed tunc erit manifestus. Apocal. 1. Ecce veniet, & videbit eum omnis oculus. Theſſal. 2. Quem dominus Iesu inteficit spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Item in primo aduento, ostendit manufactidinem. Eſa. 53. Tamquam agnus coram tendente ductus est. Vnde nihil dixit coram principibus & fæceroſibus, nec coram Pilato: sed tunc non silebit [sed loqueretur]. Eſa. 42. Silui ſemper tacui & patiens fui, in iudicio quando iudicabatur, quando tolerabam malos, & vt parturientes clamabat: & dicit [Noster] quasi dicat. Non aliud deus est iste qui venit quam noster, extra quem non est salus. Hiérōnomytus incepit verbum. Ex Sion perfecta decore, deus apparet, quasi dicat. Deus apparet ex Sion qua est perfecta decore Spiritus sancti. Quantum ad primum, subdit [Deus manifeste veniet]. Quantum ad secundum [Ignis in conspectu eius ardebit] Hic ponit apparatum venientis. Principes coram se faciunt deferrit insignia & gladios. Roma. 13. Non sine causa gladium portat, quasi dicat, quia habent potestatem iudicandi. Sic ante Chrītum præcedent signa vindictæ & ministri iudicis. Primo ergo, ponit signa & instrumenta vindictæ. Secundo, ostendit potestatem quantum ad ministros, ibi [Aduocauit] Instrumentum diuini iudicii est duplex. Vnum principale ex parte ignis punitivæ, & aliud ex parte totius creaturæ pugnantes contra intemperantes. Sapientia. Quantum ad primum, dicit [Ignis in conspectu eius exardecet] [Ad literam] Ignis præceder ante eum, vt habetur. Hebrei. 10. quia ignis confringens ardebit, & purgabit superficiem terre, & purgabit si quid est purgandum in bonis, & tandem inueniet malos infernum. Vel ignis conscientiae remordens. Eſa. 30. Ambulate in lumen ignis vestri. Quantum ad secundum dicit: & in circuitu eius tempeſtas valida [qua] confutat ex commotione omnium elementorum ante iudicium. Luc. 21. Erunt signa in sole, & erit tota commotio, quod etiam genitum celorum mouebuntur. [Tempeſtas] id est, indignatio erit in circuitu eius id est, in sanctis qui erunt circa ipsum. Eſa. 3. Ad puniendum peccatores. Iob 27. Apprehendet cum, quia aqua inopia. Proverb. 1. Cum venerit repentina calamitas. [Aduocauit celum desursum: &c.]

c ¶ Posteo aduento iudicis ad iudicium, & iudicis apparatus quantum ad instrumentum poenæ, hic ponit apparatum iudicii quantum ad ministros. Et primo agit, de afflictione ministrorum.

Secundo, de officio angelorum, ibi [Congregate] Tertio, de officio apostolorum, ibi [Annuntiabitur] In prima parte fit mentio

F de celo & terra. Et intelligitur duplicitate. Vno modo, vt intelligatur per methonomiam, continens pro cōtentio, vt per calum designat sanctos, qui in celis sunt, & per terram designat homines qui sunt in terra, & isti omnes ad iudicium vocantur. Et hec est secunda vocatio, quia supra dixit, & vocavit terram, quia illa possumt, quatuor modis.

Sion species decoris eius.

b ¶ Deus manifeste veniet: Deus noster & non silebit. Ignis in conspectu eius exardecet, & in circuitu eius tempeſtas valida.

c ¶ Aduocauit celum desursum;

& terram discernere populum

&c. Aliqui per participationem diuine

poteſtatis in miraculis faciens, Exo. 7. Conſtitui te deum Pharaonis. Alii per ministerium, sicut iudices. Exod. 22. Duis non derreas. Item commendatur a gubernatione, cum dicit [Dominus locutus est] Hic locutus est interius per inspirationem.

Pſal. 84. Audiam quid loquatur in me dominus deus. Item, exteriori locutione. Hebrei. Nouissime locutus est &c. [Et vocavit terram] scilicet vniuersitatem, id est, vniuersos habitatores terra, vnde citati sunt, non aliqui tantum in medio mundi, sed [a foliis ortu usque ad occasum] Mat. viii. Euntes in mundum vniuersum &c. Hier. 16. Ad te venient gentes ab extremis terra & dicent: vere mendacium &c. Ordo vocationis ponitur cum dicit [ex Sion species decoris eius] q.d. Haec vocavit inchoata est in Sion. Eſa. 2. De Sion exhibet lex &c. Nam apostoli quando accepissent spiritum sanctum erant in Sion, & tunc fortis fani sunt ad eundum per mundum. Ex Sion ergo vbi apostoli erant, ceperit diuulgari species decoris eius. Sed Christus bene incipit aliquiliter diuulgari: sed non videbatur species eius, quia circundatus erat infirmitate: quia, Vidi enim eum nouissimum virorum, virum dolorum, vt habetur Eſa. 53. Sed post passionem a pauperrimis virtus & potestas sua [Deus manifeste]

b ¶ Hic agit de aduento, & dicit duo, de secundo aduento, contra duo quae fuerunt in primo. In primo aduento, venit deus occultus in infirmitate humanitatis. Ezech. 32. Solemne rebegam. Et illud Eſa. 45. Vere tu es deus absconditus. Sed tunc erit manifestus. Apocal. 1. Ecce veniet, & videbit eum omnis oculus. Theſſal. 2. Quem dominus Iesu inteficit spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Item in primo aduento, ostendit manufactidinem. Eſa. 53. Tamquam agnus coram tendente ductus est. Vnde nihil dixit coram principibus & fæceroſibus, nec coram Pilato: sed tunc non silebit [sed loqueretur]. Eſa. 42. Silui ſemper tacui & patiens fui, in iudicio quando iudicabatur, quando tolerabam malos, & vt parturientes clamabat: & dicit [Noster] quasi dicat. Non aliud deus est iste qui venit quam noster, extra quem non est salus. Hiérōnomytus incepit verbum. Ex Sion perfecta decore, deus apparet, quasi dicat. Deus apparet ex Sion qua est perfecta decore Spiritus sancti. Quantum ad primum, subdit [Deus manifeste veniet]. Quantum ad secundum [Ignis in conspectu eius ardebit] Hic ponit apparatum venientis. Principes coram se faciunt deferrit insignia & gladios. Roma. 13. Non sine causa gladium portat, quasi dicat, quia habent potestatem iudicandi. Sic ante Chrītum præcedent signa vindictæ & ministri iudicis. Primo ergo, ponit signa & instrumenta vindictæ. Secundo, ostendit potestatem quantum ad ministros, ibi [Aduocauit] Instrumentum diuini iudicii est duplex. Vnum principale ex parte ignis punitivæ, & aliud ex parte totius creaturæ pugnantes contra intemperantes. Sapientia. Quantum ad primum, dicit [Ignis in conspectu eius exardecet] [Ad literam] Ignis præceder ante eum, vt habetur. Hebrei. 10. quia ignis confringens ardebit, & purgabit superficiem terre, & purgabit si quid est purgandum in bonis, & tandem inueniet malos infernum. Vel ignis conscientiae remordens. Eſa. 30. Ambulate in lumen ignis vestri. Quantum ad secundum dicit: & in circuitu eius tempeſtas valida [qua] confutat ex commotione omnium elementorum ante iudicium. Luc. 21. Erunt signa in sole, & erit tota commotio, quod etiam genitum celorum mouebuntur. [Tempeſtas] id est, indignatio erit in circuitu eius id est, in sanctis qui erunt circa ipsum. Eſa. 3. Ad puniendum peccatores. Iob 27. Apprehendet cum, quia aqua inopia. Proverb. 1. Cum venerit repentina calamitas. [Aduocauit celum desursum: &c.]

c ¶ Posteo aduento iudicis ad iudicium, & iudicis apparatus quantum ad instrumentum poenæ, hic ponit apparatum iudicii quantum ad ministros. Et primo agit, de afflictione ministrorum.

Secundo, de officio angelorum, ibi [Congregate] Tertio, de officio apostolorum, ibi [Annuntiabitur] In prima parte fit mentio

F de celo & terra. Et intelligitur duplicitate. Vna est exterior per predicatorum. Heb. 1. Olim deus loquens paribus in prophetis. Alia est interior per inspirationem. Psal. 44. Quid loquatur in me &c. Item testificatio est duplex: vna est per miracula. Ioh. 5. Opera qua ego facio testimonium perhibent de me. Alia per testes. Eſa. 44. Vos

tis mihi testes &c.

D eus tuus ego sum.

E ¶ Non in sacrificijs tuis arguam

te: holocaustum autem tua in con-

spectu meo sunt semper. Non ac-

cipiam de domo tua vitulos &

neque de gregibus tuis hircos.

H ¶ Et inuoca me in die tribula-

tionis: eruam te, & honorifi-

cabis me. quod dili-

gitur de opere eorum de-

delectatur, quia non delectant secundum

f. ¶ Supra Psalmus ex persona domini assignauit rationem;

quare dominus non accipiet hircos, etiam si indigeret: hic au-

tem ostendit, quod non indigeret. Scendum est autem, quod in

lege prescipitur, quod

carnes holocausti

cōburcreantur, & san-

guis effundebat ad

altaris crepidinem:

Et posset aliquis su-

g. ¶ Immola Deo sacrificium lau-

dis: & reddet altissimo votum tua.

h. ¶ Et inuoca me in die tribula-

tionis: eruam te, & honorifi-

cabis me. Hac etiam

non delectatur, quia non delectant secundum

f. ¶ Ideo dicitur secundum Psal. 44. Deus tuus ego sum

¶ Non in sacrificijs tuis arguam

te: holocaustum autem tua in con-

spectu meo sunt semper. Non ac-

cipiam de domo tua vitulos &

neque de gregibus tuis hircos.

I. ¶ Et inuoca me in die tribula-

tionis: eruam te, & honorifi-

cabis me. quod dili-

gitur de opere eorum de-</p

IN DAVIDEM

Dicendum est ergo, quod si aliquis est in peccato publico non debet publice prædicare vel docere. Et dico publico, quia si peccatum non est publicum, posset cum charitate occulte fratrem suum de peccato etiam minori, quam si suum peccatum occultum est reprehendere: reprehendendo tamen scipsum. Si vero est in peccato occulto & sine paenitentia, tunc prouocat deum quia similat. Prover. ii. Simulator ore decipit amicum suum. Et de his loquitur hic, sicut dicit glori Augustini. Lingua laudare non præsumat: cui contradicit conscientia. Si vero peccatum est occultum & dolet, non peccat prædicando vel docendo, etiam si publice loquatur contra peccatum: quia sic detestando aliorum peccata detestator etiam suum. [Et assumis testamentum meum per os tuum] Iustitia refertur ad instructionem, testamentum refertur ad laudem fidei. Eccles. 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris, quia nomen dei est sanctissimum: & ideo inconveniens est, quod a peccatoribus aslumatur, quasi usurpatum. Proverb. 26. Quomodo pulchras fructu habet claudus tibias, sic indecens est in ore stultorum parabola [Tu vero odisti disciplinam] Hic ostendit mala, quæ faciunt peccatores. Et faciunt duo mala: primum est, quod odiunt diuinam correptionem. Vnde dicit [Tu vero odisti disciplinam] Hæc correptione mortui fit per difficultia. Hebr. 12. Omnis disciplina in præsenti quidem videtur esse non gaudii, sed mororis. Hanc odiunt mali. Hebreo. 12. Si extra disciplinan estis &c. Psalm. 118. Bonitatem & disciplinam &c. Amos 5. Odo: habuerunt corripiensem in porta. Tu ergo non vis ab aliis castigari cum quotidie delinquas? [Et proiecisti sermones meos retrorsum] quibus informaris ad bene operandum & merendum. Tales sermones debent haberi in reuerentia. Sed isti scilicet peccatores non accipiunt eos, nec considerant. Ezech. 33. Audiunt sermones tuos, & non faciunt eos, quia in canticum oris sui conuentunt illos. Vel [proiecisti] idest pro nihilo habuisti. [retrorsum] ita ut nec etiam considerares eos [Si videbas furem currebas cum eo] Hic proponit malitiam peccatorum, quantum ad operationem mali. Sed paulo ante ostendit defectum eorum, quantum ad desertionem boni cum dixit [Tu vero odisti &c.] Et primo, ponit eorum nequitiam, quantum ad malum operis, deinde quantum ad malum oris. Dicit ergo [Si videbas] Vbi sciendum est, quod hæc verba ex persona dei, proponuntur peccatori annuntianti & prædicanti iustitiam dei. Et competit maxime prælatis & doctoribus, qui non de facili per se in peccatum labuntur: sed aliis peccantibus consentiunt & hac conuertuntur in eos. Rom. 1. Digni sunt morte non solum qui faciunt &c. 1. Reg. 2. Punitus est Hely, qui non correxit filios. Ideo de hoc reprehendit eos. Et tangit duo, scilicet furturn & adulterium. Quantum ad primum dicit [Si videbas furem] ad te delatum ad iudicium [currebas cum eo] non corrigo. Esa. 1. Principes tui infideles. Item [cum adulteris portionem tuam ponebas] quia non corrigit adulteros, sed blanditis: & cooperis & fous eos, cum ad notitiam cuam perueniunt. Hierem. 9. Omnes adulteri sunt. Spirituale autem furtum est, quando ex verbis sacrae scripturae depravator furatur verum intellectum, & sic videns depravare & occultare verum intellectum, & tu consentiens curris cum eo. Hier. 23. Ecce ego ad prophetas que furant verba mea. Adulterium spirituale est, quando verba retorquent in alium sensum vel ad alium finem, puta si prædictet ad lucrum vel seductionem 1. Corinth. 2. Non sumus sicut plurimi adulterantes verbum dei. [Os tuum]

k. Hic agit de peccato oris, quod aggrauabatur dupliciter. Primo, ex circunstantiis. Secundo, ex conditione personarum, ibi, [sedens] Circa primum, duo facit. Primo, ponit conditions aggrauantes, scilicet frequentiam. Aliud est dolositas. Frequentia, quia si aliquando quis committat aliquod peccatum: quoquomodo tolerabile est. Vel si ex lapsu lingua aliquod inordinatum dicat facilius portatur. Iac. 3. Si quis verbo non offendit, hic perfectus est vir. Si quis autem os suum implet maledictionibus, tunc ex malitia propria procedit. Nam ex abundantia cordis os loquitur. Matth. 12. Ps. 13. Quorum os maledictione &c. Aggrauatur etiam peccatum lingua ex dolositate, siue fraude. Hiero. 9. Sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta est: & ideo dicit [& lingua tua concinnabat dolos] idest componebat, & quasi ut docens ordinabat dolos, ut verba eius essent placentia.

1. **¶** *Qui testis est repentinus, concinnat verba mendacii [Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris]* Hic ostendit quomodo peccatum linguae aggrauatur ex conditione personarum. Et primo, ex conditione loquentis. Secundo, ex conditione eius contra quem loquitur. Tertio, ex conditione audiendum. Dicit ergo *[Sedens]* Contingit aliquid quod aliquis dicit amarum verbum commotus & prouocatus, & hoc utrumque tolerabile est. Sed quando aliquis quieto corde non provocatus dicit mala, hoc iniquum & detestabile est : & ideo dicit *[Sedens]* si quietus. Psalm. 68. *Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta.* Ex persona eius contra quem loquitur aggrauatur peccatum, quia si loqueretur contra iniquum fecus esset. Sed dicit *[aduersus fratrem tuum]* Hier. 9. *Vnusquisque a proximo se custodiat* & aduersum filium matris tuae ponebas scandalum. Hic ostendit quomodo aggrauatur ex parte eorum, qui ex hoc scandalizantur, scilicet audiendum : & ideo dicit *[ponebas scandalum]* scilicet aliorum cōtra fratrem tuum. Et quod dicit *[filium matris tuae]* ostendit quod parvuli lactentes dicuntur filii matris, & pusilli scandalizantur de verbis malis quae dicit *[hæc fecisti & tacui]* Hinc agit de dei simulatione. Et primo, ponitur dissimulatio dei. Secundo, ponitur effectus dissimulationis in malis, ibi *[Exultimati]* Dicit ergo *[hæc fecisti]* scilicet omnia quæ supradicta sunt : locutus es bona, & perpetrasti mala, vt sic loquatur Psalmus in persona dei [& ego tacui] quasi scilicet non statim te correxi. & puniui : sed ex clementia & misericordia te ad paenitentiam expectavi. Esa. 42. *Tacui, semper filii.* R. o. 2. An ignoras quod benignitas dei ad paenitentiam te adducit? Sed homo malus & peccator hac clemencia abutitur in superbiam. R. o. 2. Secundum duritiam tuam & cor impaenitens thesaurizas tibi iram &c. Et ideo dicit *[Exultimati inique quod ero tu similis]* Dictum est autem supra *[Si videbas furem &c.]* Arguant ex hoc peccatores & credunt iniqui, quod peccatum placeat deo & non puniat, quia tacet *[hæc fecisti & tacui]* sed hæc exultimatio est iniqua, quia Similiter odio sunt deo impius & impieras eius, vt dicitur Sap. 1. 4. & Abachuc 1. Mundi sunt oculi tui ne videant mala, & ad iniuriam respicere non poteris *[sed arguam te]* Vnde hic ponitur diuina securitas. Et primo, in eius reprehensione. Secundo, in effectu. Dicit ergo *[arguam te]* id est condemnabo te. Psalm. 6. Domine ne in ira tua corripias me. In ira est effectus *[statuam contra faciem tuam]* Deus qui punit non solum punit per seipsum, sed per alias creaturas, vt Sap. 5. Pugnabit cum eo orbis terrarum contra insensatos. Item etiam ipse homo contra se pugnat per resurrectum conscientiam. Et sic etiam contra se pugnat, & per seipsum arguit. Et hoc est, quod dicit *[statuam te contra faciem tuam]* id est tu ipse te condemnabis. Ioan. 8. Nemo te condemnavit? nemo domine, nec ego te condemnabo. Vel *[statuam contra faciem tuam]* scilicet creaturas, vt dicitur Sap. 5. Siue rationales, id est angelos & sanctos, siue irrationalis quibus male visus est in peccatis. Iob 7. Posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihi meipso grauis, quia contra seipsum peccator dicer. Sap. 5. Erramus a via veritatis. Naum 3. Reuelabo pudenda tua in faciem tuam. Esa. 3. Agnitus vulnus eorum respondebit eis. Et hæc prece est vermis conscientiae. *[Intelligite hæc qui obliuiscimini deum]*

1. **¶** *Hic hortatur ad peccatorum considerationem.* Et primo, ad considerandum dei severitatem. Secundo ostendit, quid sit acceptum deo in sacrificiis. Primo ergo hortatur ad intelligendum. Vnde dicit. *[Intelligite hæc qui obliuiscimini deum]*, scilicet que dicta sunt considerate. Et hoc necessarium est, quia estis oblieti dei. Deut. 32. Oblitus es dei creatoris tui. Secundo, quid intelligat *[Nequando rapiat]* scilicet diabolus [& non sit qui eripiat] scilicet de eius potestate. Quando diabolus rapit ad peccatum inferni, non est qui eripiat. Aliquando rapit ad peccatum, & deus eripit peccatorem. Psalm. 90. Eripiam eum. Quod non eripiat de potestate diaboli ad peccatum non est ex potentia, sed ex sua iustitia non vult *[Sacrificium laudis honorificabit me]* Hic concludit, quid sit acceptum deo in sacrificiis. Et ostendit duplum fructum in eis. Vnus fructus, ex parte dei, vt excellētia eius manifestetur : & hoc sit per sacrificium laudis vocalis. 1. Corinth. 10. Omnia in gloriam dei facite. Alius fructus est ex parte nostra, scilicet vera salus. Vnde dicit & illi iter

PASSAGE. L.

quod ostendam illi salutare dei. Ideo ad videndum deum. Esa. 52. Leuauerunt vocem: simul laudabunt. Hieronymus habet [Et qui ordinate ambular ostendam illi salutare dei] quasi dicat. Duo autem necessaria sunt ad salutem, id est, sacrificium laudis, & quod ordinatae ambules.

P S A L M . L. Quando uenit ad eum Nathan propheta cum intravit ad Bersabee.

T N precedentibus Psalmis huius decadi videtur psalmista egisse de his, quae pertinent ad statum regni cuius gloriam descripsit, & alios ad eam inuitauit. Nunc autem quia gloria huius regni impedita est per peccatum, agit de abolitione peccati. Vbi duo confideranda sunt. Primum, quod in ordine psalmorum hic Psalmus est quinquagesimus: & hic est numerus iubileus, ut dicitur Leuit. 27. In quo siebat remissio omni debitorum: unde congruit hic numerus huic Psalmo, in quo agit de plena remissione peccatorum. Similiter quantum ad penitentiales iste ponitur quartus, & contineat. Nam primum pertinet ad cordis contritionem: unde dicit. Lauabo per singulas noctes &c. Secundus pertinet ad oris confessionem. Dixi confitebor &c. Tertius pertinet ad satisfactionem: unde dicit. Afflictus sum &c. Hie autem quartus pertinet ad effectum penitentiae: In quo ostenditur quomodo penitentia restaurat hominem ad perfec-
B tum: & ideo inter omnes alios Psalmos iste magis frequentatur in ecclesia, quia iste solum implorat misericordiam, & sic impetrat veniam, & hoc facile est, & cuilibet potest competere. In aliis autem Psalmis penitentialibus, sunt quedam gratia sicut [Lauabo &c.] [& cinerem tamquam panem manducabam &c.] quae non possunt cuilibet competere. Titulus talis est. [Psalms David, quando venit ad eum Nathan propheta cum intravit ad Bersabee] Hac historia habetur expresse. **R**egum. 11. & 12. c. quando David erat in prosperitate vidi mulierem, lauantem se, & concupiuit eam, & adulterauit, & fecit occidere virum eius. Et hoc disperguit deo, & missus est ad eum Nathan propheta, & reduxit eum in detestationem sui peccati, sub similitudine ovis perdite. Et David dixit. Peccavi domino: Et dimissum est ei peccatum. Et haec est materia huius Psalmi, scilicet dimissio peccati. Sed secundum est, in titulo huius Psalmi, quod David in aliis Psalmis loquitur de aliis: sicut ibi. [Deus deus meus] Loquitur prænuntians passionem Christi: & sic in diuersis Psalmis loquitur de diuersis: sed ictum Psalmum propter seipsum fecit: In quo ostendit culpam quam fecit mundo manifestat: & similiter veniam, & sic impletat illud quod dominus dixit. **R**egum. 12. Tu fecisti hoc in occulto: & ego faciam illud manifestum. Ratio autem huius manifestationis est diuina misericordia. Nam virtus est iustis haec manifestatio, vt non præstumant de sua iustitia: quia si David post tot victorias, post donum Spiritus sancti, post tantam familiaritatem cum deo & prophetiam peccauit, quantum debemus cauere nos, qui fragiles & peccatores sumus? **I**. Corinth. 10. Qui se existimat stare, videat ne cadat. Item vitilis est peccatoribus, vt non desperent. Proverb. 24. Si desperaueris lapsus, in die ingesta imminuetur fortitudo tua. Nam David post homicidium & adulterium recuperauit gratiam prophetie. Notandum est autem modus loquendi initulo. [Quando venit] vbi designat veniam, de qua agitur in Psalmo, qui per eum audiuit eum dominus, & transtulit peccatum illius: sed cum dicit quando intravit ad Bersabee] designatur culpa. Vbi duo ostensa sunt. Primum, quod nominat culpam cum dicit [& intravit] Psalm. 11. Eloqua domini eloquia casta. Item cum commisisset duo peccata, scilicet adulterium & homicidium, scriptura nominauit adulterium tantum. Et hoc, propter duo. Primo, vt designet quod in scrutandis & publicandis peccatis aliorum non sumus proprii, sed valde parci. Proverb. 14. Ne infideleris, vt queras impietatem in domo iusti. Et hoc signatur Matth. 25. Vbi dominus merita bonorum enumerat diligenter, demerita malorum transtulit. Item adnotandum, quod quando quis facit duo peccata & unum facit propter aliud, unum transit in speciem alterius: sicut qui commitit furtum vt fornicietur, dicitur potius fornicator. Duidit autem iste Psalmus in duas partes. Primo n. implorat misericordiam. Secundo, promittit emendam, ibi. [Docebo iniquos] Circa primum, duo facit. Primo, petit culpe relaxationem: Secundo, petet sanctitatis & gratia restorationem, ibi. [Quoniam iniquitatem] Petet ergo primo misericordiam dei cu[m dicit [Miserere mei deus] Vbi sciendum est, quod sicut dicitur Proverb. 14. Miseros facit populos peccatum. Sicut enim non

Aest vere felix qui abundat diuinitate, fructus voluntatibus; pollet honoribus, sed qui fructus deo, ita non est miser qui est pauper, miser, & debilis, & infirmus: sed qui est peccator: & ideo iste qui est peccator dicit [Miserere mei deus] tu scilicet, qui misereris omnium & nihil odisti eorum quae fecisti. **S**ap. 11. & secundum Apostolum. Misericordia cui us, Roma. 9. Misericordia cui volueris. Ergo si voluntate tua subest misericordia. [Miserere mei] scilicet peccatoris. Non vult contendere, non querit, dilputare, sed breui utriusvia.

[Miserere] Item non allegat misericordiam causam, non seruitia quae fecit deo, non pericula quae sustinuit pro eo, sed solum dei misericordia implorat: unde dicit [secundum magnam misericordiam tuam] Dan. 9. Non in iustificationibus nostris prostrernimus preces ante faciem tuam: sed in miserationibus multis. Et notandum, quod aliquis potest sperare de misericordia diuina, duplice ratione. Una ratio est, ex consideratione diuina naturae: alia ratio est, ex consideratione & secundum multitudinem effectuum eius. Primo ergo ostendit, quod sperat de misericordia dei, ex consideratione naturae diuinae, quia naturae diuinæ proprium est, quod sit ipsa bonitas. Vnde Dionylius dicit, q[uod] deus est ipsa substantia bonitatis. Et Boetius de Tri. similiter. Vnde nihil aliud est haec dei misericordia nisi bonitas relata ad depellendam misericordiam. Ergo cum considero quod bonitatis misericordiam repellere est proprium, & tamen est ipsa bonitas, confidenter ad misericordiam recurro. Et dicitur magna sua incomprehensibilitate quia impler omnia. Ps. 11. 8. Misericordia domini plena est terra. Et in omnibus habet locum. Nam iusti innocentiam seruunt propter misericordiam dei. Aug. Domine gratias te deputo mala quae non feci. Item peccatores sunt conuersi ad iustitiam propter dei misericordiam. **I**. Tim. 1. Misericordiam consecutus sum. Item in peccato existentes misericordiam dei experiti sunt. Tre. 3. Misericordia domini multæ, quod non sumus consumpti. Item dicitur magna sublimitate, quia miserationes eius super omnia opera eius. Nam in misericordia non signat in deo passionem animi: sed bonitatem ad repellendam misericordiam. Item magna duratio. Esa. 54. In misericordia sempererna misericordia summi. Item magna virtute, quia deum hominem fecit, de celo deum ad terram depositum, & immortalem motu fecit. Ephel. 2. Deus autem qui diues est &c. Item magna per effectum, quia ex omni miseria potest homo per misericordia elevari. Psal. 85. Misericordia tua magna est super me, & remissisti impietatem peccati mei. Et ideo confidenter peto [Miserere mei deus]. Ita alia ratio est, quia in omnibus a principio mundi inueni effectus misericordia: tunc. Et ideo dicit. [Et secundum multicardinam miserationum tuarum dele iniquitatem meam] q.d. Miserere mei secundum q[uod] multipliciter & in diuersis miseres es oibus hominibus. Vnde dicitur Esa. 63. Miserationes domini recordabor Ps. 2. 4. Reminiscere miserationes tuarum &c. [dele iniquitatem meam] Hic ponit esse tu misericordia. Nathan dixit. Dominus transtulit peccatum tuum &c. Et sic erat securus de venia, sed volebat totaliter peccatum extirpari. Remanet autem duplex effectus peccati, creatus peccatum, & macula in aia. Primo ergo petit remoueri reatu peccatum: & ideo dicit [Amplius laua me ab iniquitate mea] Sciendo est, q[uod] Hier. 17. dicitur q[uod] Peccatum Iude scripsit fuit stylo ferreo in vngue adamantino: ad similitudinem iudicis qui scribit culpam, quem tandem seruat scripsa, quandiu habet animus puniendi. Sed si deponit animus non seruat scripturam. Et sic scriptum stylo adamantino dicitur, q[uod] peccatum non delectur. Et hoc est q[uod] dicit [dele iniquitatem meam]: i.e. non imputes mihi iniquitatem ad peccatum. Esa. 5. 3. Ego sum qui deleo iniquitates vestras. Ita ibid. 44. Dele vi nubes iniquitates tuas, & quasi nebula petra tua [Amplius] Hic petit remoueri inimicitiam culpæ. Homo qui habet mentem bene dispositam plus abhorret inimicitia culpæ, q[uod] austeritatem peccatum: & ideo dicit. Amplius laua me] q.d. Peto ut deles peccatum: sed amplius peto q[uod] menses macula. Vell [Amplius laua] q[uod] ego intelligo. R. 8. Nam quid orenus sicut oportet nescimus. Ephes. 3. Ei qui potens est oia facere superabundanter q[uod] permisimus aut intelligimus. Duo sunt necessaria ad remouendam maculam. Ablutio praecedens, & munditia sequens. In corporibus ablutio fit per aquam, & sic & in gloriam Psalmus per aquam: præfigurat virtutem baptismi, quia deus dimisit[us] erat peccatum. Ezech. 36. Effundam super vos aqua mundâ &c. Zach. 13. Erit fons patens domum David in ablutione peccatorum & membrorum. Et licet baptismus nondum institutus esset, tamen virtus dei lauans erat in baptismo. Ergo [laua me ab iniquitate mea] Hier. 4. Laua a maiestate cor tuum. Hierusalem, vt salua fias. Item peto: ut menses me a peccato, quia nullus mundatur nisi a te. Job. 14.

Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Ecclesiast. 34. Ab immundo quis mundabitur? Et dicit duo, scilicet iniquitatem & peccatum. Iniquitas est contra iustitiam; peccatum vero mundatur: & hoc est adulterium. Et sic iniquitas fuit iniquitatem lexit aliam per homicidium: sed peccatum est per adulterium in quem se pollutum.

[Quoniam] Ieron. b. Hic confiterur culpam: Et primo, confiteretur culpam; Secundo, ostendit hanc confessionem esse deo acceptam.

Primo, ergo confite-

tur culpam. Secundo, ipsam culpam exaggerat, ibi [Tibi soli pec- caui] Terito; etsi originem demonstrat, ibi [Ecce, enim] Recognoctis ergo culpam suam dicens [Quoniam iniquitatem] Qui-

dam sunt qui peccata sua non cognoscunt, proprietates cauas;

Quia aggrauatur ratio, ex graviitate peccati Proverb. 8: in plus;

cum in profundis peccatorum venerit concomit. Psal. 39. Com-

prehenderant me iniquitates mee, & non porci ut viderem suam,

quia non recordantur. Ecclesiast. 5. Oblitus est delictarum suarum. Item propter adulterios hominum. Psalm. 9. Laudat peccator in desideriis anima sua. Et ideo quia alii laudant eum, de peccatis, ipse non recognoscit.

Sed felix qui peccatum suum

recognoscit Datus. Proverb. 14. Cor non novit amari-

dinem anima tua: in gaudio eius non commiscerent extraneos.

Quantum ad secundum dicit & peccatum meum contra me est semper] Quidam sunt qui eti cognoscant peccatum suum, tan-

tem non detestantur: sed iste semper peccatum suum contra se habet in contrarium; & nociuit, & detestabilis. Et dicit [semper] Quidam sunt qui ad hoc tam detestantur peccatum Iacob. 1. Con-

sideravit se & abiit &c. Et 3. 8. Recognitabo tibi mones annos meos &c. Psalmus Iniquitatem meam ego cognosco. A lia litera, [coram me] & sic designatur quid: recognoscit culpam, & quid: continue ineditatur de ea. Et hoc statutum est coram deo per Nathan prophetam sub similitudine [Tibi soli peccavi] Supra:

Psalista posuit recognitionem proprie culpae autem exaggerat culpam suam. Et circa hoc duo facit. Primo, exaggerat ipsam. Secundo, ponit id quod ad exaggerationem consequitur, ibi [vt iustificeris] Hanc culpam exaggerat per respectum ad detum & duplicitate dicuntur Hier. 29. Ego ero index & testis. Viderunt autem deum iudicem contemnere, qui non timet pecca-

re propter iudicium eius. Et similiter contemnit deum caelestem,

qui peccat in oculis eius: & ideo dicit [Tibi soli peccavi] Sed:

numquid non peccatum contra Vriam quem occidit? Sic. Sed di-

cit [Tibi soli] id est deo, quia ipse non est obnoxius famulo suo,

sed sententia dei. Cum enim peccat dominus qui est super seruitu-

nus non peccat seruo deo. Sap. 6. Potestis vobis dala est a domi-

no & virtus ab altissimo, qui interrogat opera tua: & cogita-

tiones scrutabuntur. Vel [Tibi soli] id est per comparationem ad te solum peccatum. Et potest hoc referi, sive ad deum, sive ad Christum. Deus dicitur peccare per comparationem ad iustum, & sic [Tibi soli peccavi] quia solus est sine peccato. Et similitudines Christus omnino sunt sine peccato. [Tibi ergo soli peccavi] con-

temnit iudicium tuum. Item contumelie testem, quia in ma-

lam coram te feci] vidente & presente feci. Proverb. 15. Infensus

& perditio coram domino: quanto magis corda filiorum hominum?

Eccle. 23. Oculi domini multo lucidiores supra solem [vt iusti-

ficiens] Hic ponit quod: consequens est ad illam exaggerationem,

& hoc potest multipliciter legi. Sed primo quod magis vi-

detur dicam. Ut enim, quando ponitur causality, quando

ponitur consecutiva tantum, & tunc est eius sensus [malum

coram te feci] videlicet tu] quia nullus propter peccatum iu-

stificatur, sed hoc consequitur ex peccato, qui ex hoc ipso quod

homo peccat iustitia dei manifester redditur. Nam ex peccatis

eius apparuit quod enim deus puniuit. Hac autem punitio, con-

stituit in dubibus. Primo, comminatur. Secundo, infert poenam,

& in veritate est iustus. Quantum ad primum dicit [In sermo-

nibus] quibus poenam comminari. Proverb. 8. Iusti sunt sermo-

nes mei. Quantum ad secundum dicit [Vincas cum iudicaris]

id est cum aliis in iudicio comparatis. Frequentur deus ad often-

dendam, ibi iustitiam & nostram etiam, vult nobiscum iudi-

cari. Esa. 5. Iudicate inter me & vineam meam. Et in hoc deus

iustitiae inuenitur. Iob 9. Si contendere cum deo voluerit non

poterit ei respondere, vnum pro mille. Et quod: haec sit intentio

Psalmo pater ex Apostolo Roma. 3. Et autem deus verax, om-

nus homo mendax, sicut scriptum est. Sed in globo loquitur vt hoc

quod dicitur [iustificeris in sermonibus &c.] non continuetur

cum [malum coram te &c.] sed cum hoc quod dicitur [Tibi soli]

id est ad tui comparationem qui solus es iustus, & intentum

inquit, ibi iustitiam & nostram etiam.

qui d. omnes sermones tui sunt iusti. Et sic vt: ponitur causa,

littera, quasi dicat. In tantum est iustus [vt iustificeris] Vel si refe-

ratur ad Christum sic est sensus [Tibi soli] scilicet Christo [pec-

caui] quia es iustus [& vincas] omnes homines [cum iudicaris]

scilicet iudicaris a Pilato. Vel aliter [vt iustificeris] in hoc amplius

per ut laues me ad hoc [vt iustificeris]

scilicet promissiones nostra, perficie res

contra mea. Ecce enim veri-

tatem dilexisti.

b. ¶ Quoniam iniquitatem meam

ego cognosco: & peccatum meum

contra me est semper. Tibi soli pec-

cati, & malum coram te feci, vnu-

stis iustificeris in sermonibus tuis, &

tu manifestasti mihi. Asperges me

&c. & quod: pecca-

tum remittere, &c.

¶ Ecco. n. in iniquitatibus con-

ceptus sum: & in peccatis conce-

pit me mater mea. Ecce enim veri-

tatem dilexisti.

c. ¶ In certa & occulto sapientia

tua manifestasti mihi. Asperges me

&c. & quod: pecca-

tum remittere, &c.

¶ Reg. 12. Dominus transfiguratus tibi, &c. & vinas em. in dignis.

¶ Quidam sunt qui peccata sua non cognoscunt, proprietates cauas;

Quia aggrauatur ratio, ex graviitate peccati Proverb. 8: in plus;

cum in profundis peccatorum venerit concomit. Psal. 39. Com-

prehenderant me iniquitates mee, & non porci ut viderem suam,

quia non recordantur. Ecclesiast. 5. Oblitus est delictarum suarum. Item propter adulterios hominum. Psalm. 9. Laudat peccator in desideriis anima sua. Et ideo quia alii laudant eum, de peccatis, ipse non recognoscit.

Sed felix qui peccatum suum

recognoscit Datus. Proverb. 14. Cor non novit amari-

dinem anima tua: in gaudio eius non commiscerent extraneos.

Quantum ad secundum dicit & peccatum meum contra me est semper] Quidam sunt qui eti cognoscant peccatum suum, tan-

tem non detestantur: sed iste semper peccatum suum contra se habet in contrarium; & nociuit, & detestabilis. Et dicit [semper] Quidam sunt qui ad hoc tam detestantur peccatum Iacob. 1. Con-

sideravit se & abiit &c. Et 3. 8. Recognitabo tibi mones annos meos &c. Psalmus Iniquitatem meam ego cognosco. A lia litera, [coram me] & sic designatur quid: recognoscit culpam, & quid: continue ineditatur de ea. Et hoc statutum est coram deo per Nathan prophetam sub similitudine [Tibi soli peccavi] Supra:

Psalista posuit recognitionem proprie culpae autem exaggerat culpam suam. Et circa hoc duo facit. Primo, exaggerat ipsam. Secundo, ponit id quod ad exaggerationem consequitur, ibi [vt iustificeris] Hanc culpam exaggerat per respectum ad detum & duplicitate dicuntur Hier. 29. Ego ero index & testis. Viderunt autem deum iudicem contemnere, qui non timet pecca-

re propter iudicium eius. Et similiter contemnit deum caelestem,

qui peccat in oculis eius: & ideo dicit [Tibi soli peccavi] Sed:

numquid non peccatum contra Vriam quem occidit? Sic. Sed di-

cit [Tibi soli] id est deo, quia ipse non est obnoxius famulo suo,

sed sententia dei. Cum enim peccat dominus qui est super seruitu-

nus non peccat seruo deo. Sap. 6. Potestis vobis dala est a domi-

no & virtus ab altissimo, qui interrogat opera tua: & cogita-

tiones scrutabuntur. Vel [Tibi soli] id est per comparationem ad te solum peccatum. Et potest hoc referi, sive ad deum, sive ad Christum. Deus dicitur peccare per comparationem ad iustum,

& sic [Tibi soli peccavi] quia solus est sine peccato. Et similitudines Christus omnino sunt sine peccato. [Tibi ergo soli peccavi] con-

temnit iudicium tuum. Item contumelie testem, quia in ma-

lam coram te feci] vidente & presente feci. Proverb. 15. Infensus

& perditio coram domino: quanto magis corda filiorum hominum?

Eccle. 23. Oculi domini multo lucidiores supra solem [vt iusti-

ficiens] Hic ponit quod: consequens est ad illam exaggerationem,

& hoc potest multipliciter legi. Sed primo quod magis vi-

detur dicam. Ut enim, quando ponitur causality, quando

ponitur consecutiva tantum, & tunc est eius sensus [malum

coram te feci] videlicet tu] quia nullus propter peccatum iu-

stificatur, sed hoc consequitur ex peccato, qui ex hoc ipso quod

homo peccat iustitia dei manifester redditur. Nam ex peccatis

eius apparuit quod enim deus puniuit. Hac autem punitio, con-

stituit in dubibus. Primo, comminatur. Secundo, infert poenam,

& in veritate est iustus. Quantum ad primum dicit [In sermo-

nibus] quibus poenam comminari. Proverb. 8. Iusti sunt sermo-

nes mei. Quantum ad secundum dicit [Vincas cum iudicaris]

id est cum aliis in iudicio comparatis. Frequentur deus ad often-

dendam, ibi iustitiam & nostram etiam, vult nobiscum iudi-

cari. Esa. 5. Iudicate inter me & vineam meam. Et in hoc deus

iustitiae inuenitur. Iob 9. Si contendere cum deo voluerit non

poterit ei respondere, vnum pro mille. Et quod: haec sit intentio

Psalmo pater ex Apostolo Roma. 3. Et autem deus verax, om-

nus homo mendax, sicut scriptum est. Sed in globo loquitur vt hoc

quod dicitur [iustificeris in sermonibus &c.] non continuetur

cum [malum coram te &c.] sed cum hoc quod dicitur [Tibi soli]

id est ad tui comparationem qui solus es iustus, & intentum

inquit, ibi iustitiam & nostram etiam.

¶ Hic dicitur Esa. 6. Vidi dominum sedentem &c. Alius

peccati omnes sacerdotes. Cumque illi nolent mittere manus ad occidendum sacerdotes, iste Doech interfecit omnes sacerdotes. Sed tamen diversitas est in titulo, & in historia; quia princeps sacerdotum in historia vocatur Achimelech in titulo Abimelech. Et dicit glo quod hoc factum est vitio scriptorum, vel propter mysterium. Nam per

David signat Christus: tum quia vobis est officio regere dignitatem, tum etiam quia vobis fuit dignitate sacerdotali conmedendo panes positionis. Doech in terpretatur mutus: Idem auctor terrenus: Ioseph.

Saul petitio. Abime-

lech patris mei regnum. Per Doech ergo qui fuit motus a terrenis cum veniret David scilicet Christus ad Abimelech, idest ad Iudeos qui est patris mei regnum [nuntiavit Sauli] idest morti,

et impie manibus & verbis accesserunt eam & occiderunt eum.

Vel [Doech] idest Antichristus qui commouebit in fine mundi terreni. Cum veniret Christus in ecclesiam nuntiavit diabolo, quod persequeatur ecclesiam. Et principaliter intelligitur totus iste Psalmus de malis qui persequeuntur Christum, vel in se vel in membris. Dividitur autem Psalmus iste in partes duas. In prima agit de malitia peccatorum, qui ad iniuriam afficiuntur. Secundo agit de iustitia sanctorum, ibi [Ego autem sicut olius] Circa primum duo facit. Primo, agit de culpa malorum. Secundo, de corum poena, ibi [Propterea destruet te] Scindunt est autem, quod in homine, qui afficitur ad peccatum, tria per ordinem sequuntur. Primum est, delectatio peccati. Secundum est, cogitatio de peccato; quia in illis cogitamus que diligimus. Tertium est gloriatio, de perpetratione peccati. Quilibet gaudet naturaliter cum faciat quod amat. Sic ergo procedit ab ultimo, ad primum de gloria malorum in acto peccati. Secundo, de cogitatione circa peccatum, ibi [tota die] Tercio, de amore peccati, ibi [Dilexit te] Circa primum duo facit. Primo, ponit potentiam aliorum ad male faciendum. Secundo, ostendit quod quidam gloriantur de malo opere. Quidam autem sunt prompti & fortis ad mala & ad bona debiles. Dicit ergo [Tu peccator qui potens es in iniuriae] Hier. 3. Fecisti mala & portuisti. Isa. 5. Vx qui potentes estis ad bibendum vinum &c. Tu ergo qui sic es potens. [Quid] idest, quare gloriariis in malitia? Unde debes verecundari & confundi & tristari. Proverb. 2. Laxatur cum male fecerit, & exultant in rebus pessimis [Tota die iniuriam] Hic ostendit secundum quod premiserat supra, scilicet quod non solum gloriantur in malitia, sed cogitant, quomodo male facient. Et primo, ponit assiduitatem cogitationis sine interpolatione: unde dicit: [tota die iniuriam cogitare lingua tua] Improprie dicitur, quod lingua cogitat: quia cogitare pertinet ad cor: & ideo potest duplicitate intelligi [Lingua tua] idest, cor tuum, quod in lingua manifestatur. Eccl. 22. In ore fautorum cor eorum: quia est vnu cum lingua, idest, paratum habet cor ad locationem. Vel [Lingua cogitare iniuriam] in quantum excogitata loquitur [tota die] Et specialiter, quia docet per linguam peccare. Secundo, exequitur efficiaciter quia cogitat: unde dicit: Sicut nouacula acuta fecisti dolum] Et hic est similitudo quantum ad tria. Primo, quia nouacula acuta idest, raforum efficiaciter & cito incidit: quia nullus pilus resistit ei. Sic Doech non est reveritus sacerdium, nec timorem David, nec aliquid: sed interfecit omnes sacerdotes. Mich. 2. In luce marutina faciunt illi, idest, statim. Vel [sicut nouacula acuta &c.] quia sicut nouacula radit pilos, ita mali dolum accidunt contra iustos, idest, persecutores inimicunt: sed haec vere faciunt sicut nouacula, quae pilos superfluous radit: quia non nisi superflua, idest, temporalia possunt peccatores sanctis auferre, spiritualia vero non quoniam: sed sicut nouacula &c. quia promittit purgationem tantum: sed sicut inexperi harbitron forces incident carnem, ita mali faciunt qui suis machinationibus carnem iustorum, idest, famam suam iniqua lingua student.

Pfalm. 27. Loquuntur pacem cum proximo suo &c. Hieronymus habet [Quid gloriari in malitia potens misericordia dei tota die] Et hic est versus, q.d. Tu qui potens es in malo, quid gloriari in malitia? Misericordia parata est ad quam potes conserui [Dilexit te]

b. Hic agit de affectu mali, sicut peccatoris ad nocendum proximo. Et hic affectus in duabus consistit, scilicet in exterioribus & interioribus. Primo ergo in exterioribus ostendit [ubractio] nem iniuria. Dicit ergo [Dilexit te] malitiam [super benignitatem] Benignitas, idest, bonaigneitas, & sic facit liquefcere animum hominis ad bona communicanda, malitia econtraferre mouet impietum hominis ad nocendum. Et isti mali & peccatores plus ma-

Divitibus huius saeculi precepit &c. De vanâ gloriâ mala face re & deo permittente pœnaluit: unde dicit: Et pœnaluit in vanitate sua] Et de hoc deridentur. Pfal. 93. Dominus seit cogitationes hominum: quoniam vanâ sunt. Vel pœnaluit &c. vt referatur ad peccatum, qui quantum ad aliquid pœnalet omnibus aliis peccatori bus.

Ecclesiast. 10. Qui diligit iniuritatem odit animam suam. Quantum ad interiore dicit: [Dilexit omnia verba pœcipitationis] trahendo alios i mortem, sicut Doeche: iteru in malum culpe. 1. Cor.

15. Corrumpt bo nos mores colloquia prava. Vel pœcipitandi te ipsum: & ideo dicit: lingua dolosa] Et

G u qui es linguis & dolofus, vel hoc facis per linguam dolosam. Hier. 9. Sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta est [Proprietate]

c. Supra egit Psalmus de malitia peccatorum: hic autem agit de poena eorum. Et circa hoc, duo facit. Primo, ponit ipsorum malorum poenam. Secundo, ostendit poenam utilitatem, ibi [videbunt] Circa primum duo facit. Primo, ponit malorum poenam. Secundo, ponit modum peruenienti in illam, ibi [Eueller te] Di

cit ergo [Propterea] scilicet, quia dilexit malitiam &c. & dilexit verba pœcipitandi alios [Deus destruet te in finem] idest in perpetuum. Pfal. 27. Destrues illos & non redificabis eos. Et merito pœcipita eos domino & diuide linguas eorum. Modus quia [eueller te] Vbi notandum, quod primo ponitur ista destruere, quantum ad ipsum modum. Secundo, quantum ad amissionem futurorum. Quantum ad primum, duo consideranda sunt.

H Quandoque enim contingit, quod homines habent aliqua fundamento in sua prosperitate: sicut amicos & diutias & humi modi: & ideo comparantur radici: quia per hoc radicati sunt in his: & ideo dicit: [Eueller te] ab omnibus istis in quibus & per quos es in prosperitate radicatus. Iob 29. Quasi arbori austultus pœnit meam. Hier. 1. Ut euellas & defellas &c. Secun-

doo, emigrat prima amissione, idest transfertur totaliter unde [Emigrabit te] idest faciet te transire [de tabernaculo tuo] idest de domo & de statu & de dignitate tua. Esa. 22. Expellunt te de statione tua. Iob 22. Oculus qui eum viderat non videbit. Alia sita habet [De tabernaculo suo] idest ecclesia. Apocal. 21. Ecce tabernaculum dei cum hominibus. Nunc boni sunt malis permisi: sed in fine mali excludentur ab ecclesia, vbi nunc sunt numeri non merito. Quantum ad amissionem futurorum dicit: Et radicem tuam de terra viuentium [Scilicet eueller]. Per radicem intelligitur hic charicas, quæ est radix omnium bonorum. 1. Cor.

13. In charitate radicari &c. Hanc auferet deus de terra viuentium: quia auferet tibi donum charitatis quod dedit. Item a bonis auferetur cupiditas, quae potest per radicem signari. 1. Tim. viii. Radix omnium malorum cupiditas. Hanc deus viris spiritualibus auferit: quia qui ad temporalia tudent non possunt peruenire ad terram viuentium: quia qui volunt diuines fieri incident in tentationem in quibus cupiditatibus radicantur mali, scilicet antichristus & diabolus. Iob 5. Vidi fulsum, idest peccatorem: firma radice & maledixi pulchritudini eius statim. [Videbunt iusti]

d. Hic ponitur fructus poenæ. Nam deus punit hic & prænuntiat poenam propter utilitatem iustorum. Primo, propter metum ponat: quia [Et timebit] Et hoc post transference ad statu pœnitentia: sed illi qui sunt in patria non timent ab aliquo statu cadere: vita in qua timent iusti habendo reverentiam ad deum, & decidunt a statu in quo sunt. Rom. 1. Noli alcum sperare sed time re. Sed illi qui sunt in patria non timent ab aliquo statu cadere: quia sunt in perfectione gratiae confirmati: quia non separabuntur, sed reverentia filii timebunt. Pfal. 8. Timor domini sanctus &c. Et reverentia dei iustiam. Tamen specialius in praesenti vita timent. Secundo, propter despectionem peccati & presentis profleritatis. Et primo, ponitur deriso. Secundo, ponitur causa derisionis, ibi [Ecce] Quantum ad primum. Super eum] idest contra eum, scilicet peccatores videbunt, idest contemnet eis fiduciam & prosperitatem. Et hoc specialiter het in futuro. Pfal. 57. Laxabitur iustus cum viderit vindictam. Iob 22. Videbunt iusti & latabuntur & derident. Primo, peccatores superbi. Secundo, anam fiduciam & eorum fragilem gloriam. Superbi, quia non sperabant in deo, sed de se confidebant. Et dicent] iusti [Ecce homo qui non posuit deum adiutoriem suum] idest non posuit quod indigeret dei auxilio. Pfal. 11. Labia nostra &c. Deuter. 23. Dereliquerit factorem suum. De vanâ fiducia: vnde dicit: [Sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum] Proverb. 11. Qui confidit in diuitiis suis, corruebit. 1. Timot. v. Diuitibus

A hunc fructum feci [in domo dei] non in mundo. Pfal. 83. Elegit: abiecius esse in domo dei. Item quo ad deum: iusti in mundo isti faciunt aliud bonum sperando, scilicet in eo: vnde dicit: [Sperauit in misericordia dei] Iuost meis meritis, sed iustus misericordia. Tit. 3. Non ex operibus iustitia quæ fecimus nos &c.

E hac misericordia & in seculum saeculi. Confitebor est in æternum. Et tibi in seculum quæ secessisti, & ex parte hæc dupliciter exponi. Vno modo, ut designat æternitatem: & sic potest referri æternitas ad essentiam misericordia diuinæ, quæ

& in seculum saeculi. Confitebor est in æternum. Et tibi in seculum quæ secessisti, & ex parte hæc dupliciter exponi. Vno modo, ut designat æternitatem: & sic potest referri æternitas ad essentiam misericordia diuinæ, quæ

e. Hic autem sicut olius fructifera] B

f. Hic agit de sanctitate bonorum. Et primo, offendit quid agunt in presenti. Secundo, quid promittit ibi [Confitebor]

Duplex bonus faciunt sancti in presenti ecclesia. Primo, in hoc quod bene habent ad proximum fructificando in eis: & ideo justus comparatur olio, q.d. Peccatores sic euellit sine fructu: sed ego sicut olius fructifera in domo dei: & comparatur olio propter pinguedinem. Nam olio semper habet fructum pingue. Iud. 9. Non possum detergere pinguedinem meam. Hier. 1. Oliuam vberem, pulchram; fructiferam, speciosam, vocavit dominus nomen tuum. Hoc tamen comparatur olio propter fructum specialiter: quia ex olio fit oleum per quod significatur misericordia, ex qua iusti prouident aliis & fructum faciunt in ecclesia. Ioan. 15. Posui vos ut eatis & fructum afferatis. Et

g. Hic agit de sanctitate bonorum. Alio modo, ut referatur ad effectum misericordie. Aliquando ex misericordia dei conceduntur bona ex parte & sic [in seculum seculi] idest per mea facultas [Confitebor] His promittit quid sit facturus: & promittit duo. Vnum referatur ad presentem, & cito gratiarum actione de beneficis collatis. Propter hoc dicit: [Confitebor tibi in seculum] idest referam tibi laudes. Et hoc, quia est [secessisti] tollerit quod essem olli fructifera in domo domini, & quod spero in misericordia dei. Aliud referatur ad futura [Exspectabo nomen tuum, quoniam bonum est] Exspectabo nomen regis esse salutare suum. Et hoc specialiter contingit in illis, qui sunt in patria: vnde dicit: [Quoniam bonum est in conspectu sanctorum suorum] qui videtur ipsam effectum bonitatis: vnde non potest nisi diligere deum.

Explicit Expositio Divi Thomæ Aquinatis in aliquot Davidis Psalmos.

DOMINA THOMAE AQVINA TI
DOCTORIS ANGELICI,
IN CANTICIS CANTICORVM

EXPOSITIO.

SALomon inspiratus diuina spiritu, composuit

hunc libellum & deinceps Christi & Ecclesie & quo-

dammodo Epichalium in sece Christi & Ecclesie,

id est Canticum super chalamas: Vnde & Cantica

Canticorum vocavit hunc libellum: quia omnia alia Cantica super

excellit. Sicut enim in aliis libellis & canticis

etiam dicitur: Rex IN CIPIT CAP. I. CANTICI

regum: & Dominus in canticis hunc libellum & canticorum

dominianum: & Secundum hoc etiam canticum

leontis: solennitas: & canticum deinde

sic dicitur: Canticum deinde & canticum

Canticorum: Canticorum: & canticum

ob excellentiam: & dignitatem. Et au-

tent in hoc obsecratis

iste liber: quia

nulla ibi commi-

natur per sonum: cum

luminis: diluxerunt te.

Trahe me post te. Cutremus in odore v-

erbi: ergo Olcu-

letur me: oculo oris sui: quia meliora]

Desiderans vox est Synagoga Aduentum Christi. Quasi di-

cere: Quia roties mihi aduentum suum promisit per Propheta-

tas: veniat ergo & osculetur me oculo oris sui: id est: per fe-

sum mihi loquatur: [Quia meliora sunt vbera tua vino] Repe-

te ipsum cuius desiderio fragrabat: vbera conuentus subdit:

[Quia meliora sunt vbera: & reliqua. Per vbera Christi dulcedo euangelii intelligitur: quia veluti laste nutritur infanta creden-

cium. Vnus autem: austeritatem legis significat. Sed vbera:

Christi meliora sunt vino: quia dulcedo euangelii: melior est au-

steritate legis. In lege enim nulla reseruarunt peneititia: quia

principit: ut qui occidi: occidatur. Euangeliu autem dicit: No-

lo morietur peccator: & reliqua. [Fragrantia vnguentis optimis]

Vnguenta dona sunt spiritus sancti: vel est operationes virtutum,

de quibus apostolus 2. Cor. 15. Christi bonus odor sumus Deo.

[Oleum effusum nomen tuum] Nomen tuum o Christe: effu-

sum est. Christina Graece Latine vnitio dicitur. Inde nomen ab

vocatione vocatum est. Sol autem spiritus sanctus hoc olei no-

mine appellari: iuxta qd Psalmista ait 44. Vnxit te Deus Deus

tuus oleo: id est spiritu sancto. Hoc oleum effusum est: quando

hac gratia quam Christus singulariter habuit: data est omnibus

electis. Vnde & a Christo Christiani dicuntur participatione

nominis Christi. Et bene non illatū: sed effusum dicitur oleum:

quia abundantia hac gratia omnibus data est in Christo creden-

tibus [Ideo adolescentula dilexerunt te] Adolescentula dicun-

tur anima electorum: quia in baptismate reliquerunt lordes veter-

is hominis: & renouata sunt in Christo. Reme autem feminino

genere dicuntur: quia anima sanctorum quo maioris fragilitatis sibi conscientia fuit: eo amplius diligunt Christum. Vox ecclie-

iae de genibus [Trahe me post te: cutremus] Nam haec tenet locuta est sy Nagora. Hic incipit loqui ecclesia de gentibus. Trahe me post te: quia inquit meam infirmitatem cognosco: & video ni-

hil me meis viribus boni posse agere: tua gratia: trahe me ad tui

imitationem: vel eriam cum: calvum ascenderis: trahe me post te:

vt te sequi merear. [Introduxit me rex in cellaria sua] Hic lo-

quitur ecclesia de Christo sponso suo ad animas fideles: Cellaria

Dei sunt: aeterna beatudo: & superna patria gaudia. In qua

introducta est ian ecclesia per fidem & spem: & quandoque in-

troductetur per rem. [Exultabimus & lætabimur in te] De

domis inquit tuis exultabimus & lætabimur: sed quia scimus hoc

non nostris meritis: in te: non in nobis exultabimus: hoc est:

qd Apostolus ait. 2. Cor. 10. Qui gloria: ja dno glorietur. [Me-

mores vberum tuorum super vinum] Id est memor es gratiae tuae

& misericordiae: quia saluati sumus. Vbera enim sunt: ipsa gra-

tia qua saluamus. Recordantes etiam quia tu austeritatem legis

yberibus doctrina euangelica: temperare dignatus es [Recit di-

vidua: vbi coepit: & Indica: vbi ceperit: & Indica: vbi custodem in vineis: & Indica: vbi pascas: vbi cubes in meridie] Vox ecclie ad spōsum suum Christū. O sponse quem diligat anima mea: id est: quem tota mens intentione diligat: Indica mihi vbi pascas: id est: vbi cubes in meridie, ne vagari incipiām post greges sodalium tuorū. Si ignoras te o pulcherrima inter mulieres: egerdere & abi post vestigia gregum tuorū: & pacē hos tuos iuxta tabernacula pastorum. Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilauit te amica mea: id est: dum adhuc tu es in curribus Pharaonis: ego te equitatui meo assimilauit: quia attendi quid praedictionis in te feci: & tu comparauit. Vide. Deus multos adhuc deditos luxurie, adhuc auaritie seruitates: & tu attendit in secreto iudicio quid ī de ipsis operatus ē. Quia habet equos

Deus: sed multos videt adhuc equos esse Pharaonis: & quia considerat occulto iudicio occulta prædestinatione ad bonū cōmūrādos: similes illos attendit iam equis suis: quia videt illos ad currum suum duendos: qui prius in curris Pharaonis deferueribāt. Nam cubare sponso: requiesce est: sicut ipse dicit. Super quem requiescit spiritus meus: & reliqua. Ne enim sancti actū tentationis aescant: ipse in eorum cordibus cubat: & requiescit: atque ab omni feroce tentationum & perfectionum protegit. Quare hoc: [Non vagari incipiam post greges sodalium tuorū] Greges sodalium appellanat contumelia harēticorum: qui fodales Christi sunt: quia & ipsi greges suos pascunt. Sed Christus vnum habet gregem: harētici vero non gregem: sed greges pascit: & est sensus: O sp̄ense indica mihi sanctos & electos tuos: in quorum mentibus requiescis: ne forte offendam & incurram harēticos: putans te me ibi posse inuenire. Hunc versum male harētici distinguunt: tamquam interrogari vbi pascas: vbi cubes: & ipse responderet in meridie cubo: id est: in australi parte si ignoras te] vox sponsi ad sponsam suam ecclesiam [Si ignoras te o pulchra: egerdere & abi post vestigia gregum] ac si diceres: tu queris te quasi a me derelictam & perfectionum seruoribus denigratam: nec confidas: quod pulchra sis inter mulieres: id est: non attendis virtutum spiritualium pulchritudinem: qua præcesseris decoraris: licet tentationibus denigreris. Si ergo ignoras te: id est: si hanc dignitatem & formositatem tuam non recognoscis: egredere de meo conforto: & abi post vestigia gregum. Hoc est sequere & imitare doctrinam errantium harēticorum: qui contento vero paotre vnius gregis: multis sibi greges coaceruauerunt: & palce hēdos tuos iuxta tabernacula pastorum: id est: peccatores & errore auditores sub dogmate harēticorum. Vnus enim paot̄r̄ el Christus: qui vnum habet gregem: id est: vñitatem ecclesia catholica. Paot̄r̄ vero multi sunt harētici: qui pregenit deceptorum hominū sibi aggreditur quos diabolo pascunt: de quibus Psalmista 48. Sicut oves in inferno positi sunt: Oves vocatur in loco hoc malī non properi boni similitudinem vel ignorantismodi propter hebetudinem: quia ne- sciant resistere praeva doctrina. Sed omnia quae sibi imponuntur a malis doctoribus: sibi sunt bona patientia. Vox eiusdem sponsi: [Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilauit te amica mea] Equitatu suum appellas exercitum filiorum Israel: videlicet sex centas ex milie: qui egressi sunt de Aegypto: & transierunt mare Rubrum. Equitatu autem suum: illam multitudinem dicit: quia sicut autiga currii praest: ita Deus illici plebi praeat: protegens illam: & defendens: ad terram re- promissionis introducens. Huic suo æquitatu assimilauit amicam suam. Quoniam sic ut populus per mare Rubrum salutatus est Pharaone demerto: ita ecclesia gentium per baptismum diabolis feruite liberata est: & ad veram reprobationis terram euangelicam libertatem introducta. Sicutque erat ancilla virtutum: facta est amica Christi: emundata & abluta per baptismum a soribus peccatorum. Vel alter secundum Gregor. equitatu meo in curribus Pharaonis: assimilauit te amica mea. Omnes enim qui luxurie: qui superbitas: qui avaritie: qui iniuria: qui fallacie defervunt: adhuc quasi equi quidam sub curru Pharaonis sunt: id est: sub regimine diaboli: omnis vero qui in humilitate: castitate: in doctrina: in charitate feruet: si equus effectus est creatoris nostri: iam in curru Dei positus est: iam servorem Deum habet. Vnde cuiusdam dicitur cui iam dominus presidebat. Act. 9. Durum est tibi contra timor calcitrare: ac si diceret: meus equus es: iam contra me calces iactare non potes: iam tibi ego præfideo. De istis equis alibi dicitur. Ab. 4. Misisti in mari equos tuos: turbantes aquas multas. Habet enim currus Deus: quia animabus sanctis præsideret: & per animas sanctas cir-

funt: in Greco habentur disseminati sunt. Ad hoc enim diuinus dispersi sunt: vt plures ecclesiæ fierent per vñitatem orbē. Vineam meam: id est: vnam illam ecclesiam quæ in Hierosolymis sunt: non custodiū. Hoc autem non ad votum neq; ad mentem est referendum: sed ad locum non custodiū subaudi, vt eset colummodo ibi vbi coepit: & Indica: vbi ceperit: & Indica: vbi custodem in vineis. Vineam meam non custodiū. Indica mihi quem diligat anima mea: vbi pascas: vbi cubes in meridie] Vox ecclie ad spōsum suum Christū. O sponse quem diligat anima mea: id est: quem tota mens intentione diligat: Indica mihi vbi pascas: id est: vbi cubes in meridie, ne vagari incipiām post greges sodalium tuorū. Si ignoras te o pulchra: egerdere & abi post vestigia gregum] ac si diceres: tu queris te quasi a me derelictam & perfectionum seruoribus denigratam: nec confidas: quod pulchra sis inter mulieres: id est: non attendis virtutum spiritualium pulchritudinem: qua præcesseris decoraris: licet tentationibus denigreris. Si ergo ignoras te: id est: si hanc dignitatem & formositatem tuam non recognoscis: egredere de meo conforto: & abi post vestigia gregum. Hoc est sequere & imitare doctrinam errantium harēticorum: qui contento vero paotre vnius gregis: multis sibi greges coaceruauerunt: & palce hēdos tuos iuxta tabernacula pastorum: id est: peccatores & errore auditores sub dogmate harēticorum. Vnus enim paot̄r̄ el Christus: qui vnum habet gregem: id est: vñitatem ecclesia catholica. Paot̄r̄ vero multi sunt harētici: qui pregenit deceptorum hominū sibi aggreditur quos diabolo pascunt: de quibus Psalmista 48. Sicut oves in inferno positi sunt: Oves vocatur in loco hoc malī non properi boni similitudinem vel ignorantismodi propter hebetudinem: quia ne- sciant resistere praeva doctrina. Sed omnia quae sibi imponuntur a malis doctoribus: sibi sunt bona patientia. Vox eiusdem sponsi: [Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilauit te amica mea] Equitatu suum appellas exercitum filiorum Israel: videlicet sex centas ex milie: qui egressi sunt de Aegypto: & transierunt mare Rubrum. Equitatu autem suum: illam multitudinem dicit: quia sicut autiga currii praest: ita Deus illici plebi praeat: protegens illam: & defendens: ad terram re- promissionis introducens. Huic suo æquitatu assimilauit amicam suam. Quoniam sic ut populus per mare Rubrum salutatus est Pharaone demerto: ita ecclesia gentium per baptismum diabolis feruite liberata est: & ad veram reprobationis terram euangelicam libertatem introducta. Sicutque erat ancilla virtutum: facta est amica Christi: emundata & abluta per baptismum a soribus peccatorum. Vel alter secundum Gregor. equitatu meo in curribus Pharaonis: assimilauit te amica mea. Omnes enim qui luxurie: qui superbitas: qui avaritie: qui iniuria: qui fallacie defervunt: adhuc quasi equi quidam sub curru Pharaonis sunt: id est: sub regimine diaboli: omnis vero qui in humilitate: castitate: in doctrina: in charitate feruet: si equus effectus est creatoris nostri: iam in curru Dei positus est: iam servorem Deum habet. Vnde cuiusdam dicitur cui iam dominus presidebat. Act. 9. Durum est tibi contra timor calcitrare: ac si diceret: meus equus es: iam contra me calces iactare non potes: iam tibi ego præfideo. De istis equis alibi dicitur. Ab. 4. Misisti in mari equos tuos: turbantes aquas multas. Habet enim currus Deus: quia animabus sanctis præsideret: & per animas sanctas cir-

tunc Christus accubuit quando pro nostra redemptio se vsg³ ad fulciendam naturam nostram inclinavit, & tunc Nardus dedit odorem suum, quia virtus ecclesia magis emituit. Cum n. considerat Deum pro se hominem factum, amplius ad specialium virtutum studium & amorem conditoris accenditur. Nardus. n. fragrantia virtutum

specialium designat. mihi, in vineis Engaddi. Ecce tu Erant quidem ante pulchra es amica mea: ecce tu pulchra, oculi tui columbarum. Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus. Lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarū cedrina, excreuit, & tunc quodammodo nardus eccl^{ia}, id est, odor vir-

tutum fortis dedit odorem suum. Iuxta literam nardus herba est aromatica, crassa, & fragili radice, soloque paruo & denso, cuius cacumina in aristas se spargunt. Hoc vnguento Maria Magdalena caput & pedes domini perunxit in euangelio legitur. Luc. 7. Cum esset in domo Simonis. [Fasciculus myrra dile-

ctus meus mihi] Myrra species est aromatica nimis amari-

dinus, qua mortuorum corpora conduntur, hoc loco passio Chri-

& sepulchrum designatur. Nam depositum corpus domini-

de cruce, a Nicodem & Ioseph myrra & aloë conditum est, &

involucrum linteis cum aromatibus ac sepulchrum datum est. Dicit

ergo ecclesia sponso eius. Dilectus meus fasciculus myrra mihi-

factus est, qui propter me mortuus & sepultus est [Inter vbera:

mea commorabitur] Nemo dubitat locum cordis inter vbera fe-

se. Dicit ergo. Inter vbera mea commorabitur cor, id est, in cordis

mei memoria eternaliter habebitur, & numquam tantorum be-

neficiorum eius obliuiscar: sed siue in membris meis praecep-

tim recordabor eius, qui me dilexit, & mortuus est pro me [Bo-

trus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi] Cyprus insula

est, ubi vites nobiles esse feruntur maximos botrys procreantes.

[Engaddi] locus similiter esse feruntur habes arbicularibus liquorem-

baliam defundentes. Loquitur ergo sponsus de resurrectione spon-

si sui, botrys Cypri dilectus meus mihi, ac si diceret, sponsus meus

qui mortis amaritudinem pro me gaustrauit, & quasi fasciculus

myrrae mihi fuit: sed in resurrectione sua factus est mihi bo-

trus Cypri, quando me gaudio sua resurrectionis latificauit. Vi-

nus enim latificat cor hominis, & hoc in vineis Engaddi, quia

ex resurrectione, quasi suauissimi balsami odore per vniuersum

mundum redoluit, & fragrantiam sua fidei late dispersit. Engad-

di autem fons hædi interpretatio, per quoniam significatur baptis-

ma & sacrificium, in quo omnia peccata abluuntur. Hædus na-

que peccatores significat. Bap. iiii ergo fons hædi est, quia pec-

caiores suscipit, & mundatos cum omnibus peccatis

reddit: Vox sponsi Christi ad ecclesiam suam [ponsam] Ecce tu

pulchra es amica mea: ecce tu pulchra] Bis eam reperire esse pul-

chra, propter perfectionem operis & munditatem cogitationis. Ec-

ce tu pulchra es, hoc est in bonis operibus perfecta es. sancte, &

iuste, & pie viuendo secundum Apostolum. [Ecce tu pulchra es]

munda & simplicem habens cordis cogitationem atque inten-

tionem, quia non propter terrena commodia vel mundi gloriam,

sed vt solis oculis Dei placeas bona operaris [Oculi tui colum-

barum] Columba simplicissima atvis est, per hanc simplicitatem,

acque innocentia ecclesia figuratur. Quasi enim oculus colum-

barum habet, quia ab omni fictione & simulatione se immunem-

ostendit: vel etiam oculus habet columbarum, qui scientia di-

uinarum scripturarum, casto & simplici intuitu intelligit, spi-

rituales & diuinos sensus in ea requirens: nam quoniā spiri-

tuales in specie columba apparuit, recte doctrina caelestis,

in oculis columba intelligitur. [Ecce tu pulcher es dilectus mi &

decorus] Postquam sponsus sponsam suam de pulchritudine

operis & cordis laudauit, reddit ei vicem sponsa: respondens.

[Ecce tu pulcher &c. ac si diceret, tu quidem me pulchram in ope-

re & cogitatione effici: sed ego omnem hanc pulchritudinem

ate me credo habete & cognoscio: tu enim es pulcher & dec-

orus, tu es fons totius boni, & quicquid boni habebo, tua gratia ha-

beo: pulcher autem & decorus dicitur, quia & diuinatus per-

petuitate & etiam suscepit humanitatis dignitate mirabilis est.

[Lectulus noster floridus] Lectulus ecclesia est qualiscumque

tranquillitas vel requies presentis vita. Nam quasi in bello est

ecclesia, dum pro Christo dinera tolerat certaminis, quasi vero

in lectulo requiescit, cum aliquantula pace sibi concessa fruatur:

sed hic lectulus est floridus, hoc est varietate virtutum quasi ver-

nantibus floribus diffinita est requies ecclesia: tunc enim libe-

rius contemplatione diuina inficit, cum ieiunia, vigilias, & ce-

terra bonorum operum exercitia liberius exequitur. Tigna do-

morum nostrarum cedrina, laquearia cypressina] Domus eccle-

sia, sunt fidelium conuenientia, penitentiorum disperfa-

ti-

guia vero & laquearia, sunt ipsa persona fideliuit ex quibus eccl^{ia} confiat. Sed attendendum est, quod tigna ad monumenta domus sunt, laquearia ad ornamentum. Ideoque per tigna designantur doctores, quorum doctrina fulcitur & sustentatur ecclesia, per laquearia vero sancti simplicitate gaudentes, qui suis vir-

tutibus ornante ecclesi-

am: non autem mu-

nina doctrina. & hic attendendum est

quod sic laquearia

tigna affixa sit,

& sic vita fidelium

in ecclesia ex docto-

ribus pender, quia il-

lorum doctrina in-

struitur. & robora-

tor. Bene autem tigna cedrina & laquearia cypressina dicuntur.

Nam vtrique arbores impetrabilis natura sunt, sanctos desi-

gnantes, qui in marcescibili desiderio flagrant amore sui condi-

torum & contempti transitorum, ad aeterna festinant. Cedrus etiā

odor suo serpentes fugat, & sic sancti doctores demones vel ha-

reicos fragrantia doctrinæ sua repellunt.

C A P . I I .

P r e quoque sponsus de se qualis sit ostendit, postquam spon-

sa qualem domum ipsa & sponsus eius habeant ostendit, dicens

[Ego flos campi] & reliqua, videlicet quia odorem meum vir-

te, per latitudinem totius mundi diffidi: ego sum flos campi,

id est, deus mundi. Sicut enim campus floribus adornatur &

vernat, ita totus mundus Christi fide & notitia decoratur. Sum etiā lilium conuallium] Quia illis mentibus mea praecipue

gratiam tribuo, que nullam spem in se habentes mihi se humili-

li deuotio submitunt. Conualeamus enim significant humiles

mentes, quarum lilium Christus est, quia pulchritudo humili-

mentum, ipse est qui dixit. Dicite a me quia mitis sum, & hu-

millis corde. Poneat & hoc quod dicit: ego sum flos campi, ad in-

carnationem referri. Campus enim non aratur, non scinditur,

non villo vomere proficitur. Dicit ergo. Ego sum flos campi,

id est, lilius virginis. Non ergo turris, sed campi se florem vocat,

quia virginæ carnis fructus est secundum vaticinium Esa. 11.

Egredietur virga de radice lese, & flos de radice eius ascendet.

Lilium conuallium est Christus, hoc est filius humili parentum,

Conualeamus enim humiles parentes eius, & pauperes signi-

ficant. Veniens enim filius Dei in mundum, non solum homo

feri dignatus est: sed etiam pauper homo pro nobis. Nec diuites

sed pauperes elegit habere parentes, ut particeps factus pauper-

is, & maculatus & mundatus cum omnibus peccatis

reddit: Vox sponsi Christi ad ecclesiam suam [ponsam] Ecce tu

pulchra es amica mea: ecce tu pulchra] Bis eam reperire esse pul-

chra, propter perfectionem operis & munditatem cogitationis. Ec-

ce tu pulchra es, hoc est in bonis operibus perfecta es. sancte, &

iuste, & pie viuendo secundum Apostolum. [Ecce tu pulchra es]

munda & simplicem habens cordis cogitationem atque inten-

tionem, quia non propter terrena commodia vel mundi gloriam,

sed vt solis oculis Dei placeas bona operaris [Oculi tui colum-

barum] Columba simplicissima atvis est, per hanc simplicitatem,

acque innocentia ecclesia figuratur. Quasi enim oculus colum-

barum habet, quia ab omni fictione & simulatione se immunem-

ostendit: vel etiam oculus habet columbarum, qui scientia di-

uinarum scripturarum, casto & simplici intuitu intelligit, spi-

rituales & diuinos sensus in ea requirens: nam quoniā spiri-

tuales in specie columba apparuit, recte doctrina caelestis,

in oculis columba intelligitur. [Ecce tu pulcher es dilectus mi &

decorus] Postquam sponsus sponsam suam de pulchritudine

operis & cordis laudauit, reddit ei vicem sponsa: respondens.

[Ecce tu pulcher &c. ac si diceret, tu quidem me pulchram in ope-

re & cogitatione effici: sed ego omnem hanc pulchritudinem

ate me credo habete & cognoscio: tu enim es pulcher & dec-

orus, tu es fons totius boni, & quicquid boni habebo, tua gratia ha-

beo: pulcher autem & decorus dicitur, quia & diuinatus per-

petuitate & etiam suscepit humanitatis dignitate mirabilis est.

[Lectulus noster floridus] Lectulus ecclesia est qualiscumque

tranquillitas vel requies presentis vita. Nam quasi in bello est

ecclesia, dum pro Christo dinera tolerat certaminis, quasi vero

in lectulo requiescit, cum aliquantula pace sibi concessa fruatur:

sed hic lectulus est floridus, hoc est varietate virtutum quasi ver-

nantibus floribus diffinita est requies ecclesia: tunc enim libe-

rius contemplatione diuina inficit, cum ieiunia, vigilias, & ce-

terra bonorum operum exercitia liberius exequitur. Tigna do-

morum nostrarum cedrina, laquearia cypressina] Domus eccle-

sia, sunt fidelium conuenientia, penitentiorum dis

centiam & simplicitatem, formosa mea per virtutum pulchritudinem: festina & veni, ac si diceret. Surge de strato tuo illo tibi dulcissimo, hoc est de quiete in qua mihi soli placere in psalmis, hymnis, & orationibus desideras. Festina & veni, festina ad vitilitatem proximorum, ut illos quoq; per prædicationis officium, & bonorum operum exempla cui imitantes, imber abiit & recessit. Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit. Vox tururis audita est in terra nostra, fucus protulit grossos suos, vires florentes dederunt odorem suum. Surge propterea amica mea: speciosa mea & veni: columba mea in foraminibus petra, in caverna maceris. Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas. Nam vinea nostra floruit. Dilectus meus mihi & ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies & inclinetur umbra. Reuertere, similis esto dilecte mihi caprea hinnulus.

transfisi, imber abiit & recessit. Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit. Vox tururis audita est in terra nostra, fucus protulit grossos suos, vires florentes dederunt odorem suum. Surge propterea amica mea: speciosa mea & veni: columba mea in foraminibus petra, in caverna maceris. Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas. Nam vinea nostra floruit. Dilectus meus mihi & ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies & inclinetur umbra. Reuertere, similis esto dilecte mihi caprea hinnulus.

Al. Bertha
vel Be-

tiae.

vel cæteras nocuas bestiolas. Per maceriam ergo significatur exterritum custodia præceptorum, vel virtutum, vel angelicum presidium: sicut Esaias de domini vinea ait. Et maceria circumcedens & circunsodit eam. In caverna ergo maceria moratur, quia praesidio angelorum vndeque circumdatur, & a tentationibus custodiatur. Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas. Nam vinea nostra floruit. Dilectus meus mihi & ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies & inclinetur umbra. Reuertere, similis esto dilecte mihi caprea hinnulus.

tempus habent, & omni rei est tempus sub caelo. Tempus contemplationis: tempus etiam actionis. Alio enim tempore debent sancti predicatorum diuinæ contemplacioni infestare, & mentem suam cœlesti quiete oblectari, alio vero tempore per charitatem debent curam proximorum agere, & eis bonorum operum exempla præbere, ac diuinæ contemplacionis doctrinam impendere. [I]am enim hyems transit, imber abiit & recessit.] Hyemis, & imbris nomine, asperitas infidelitatis ex primis, que corum mundum tenebat vñque ad adventum Christi. Dicit ergo sponsus. Surge amica mea & veni, quia hyems transit sole iustitia apparet, & imber infidelitatis recessit, ac serenitas vera fidei in mundo resplendit. Tale est quod Apostolus ait. Rō. 12. Non præcessit dies autem appropinquauit. Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit. Pinita hyeme & imbre, flores in terra apparuerunt, donec videlicet virtutum & pudicitia, & transiente asperitate infidelitatis, verna fidei successit tempes. Tempus putationis aduenit, hoc est purgationis sanctorum. Putatio enim vinearum, sanctorum significat purgationem, quæ in Christo & per Christum est, de qua ipse ait. Ioan. 5. Prosum vita vera & vos palmites, omniem palmitem in me non ferentem fructum, tollerem cum patrem meus, & qui fert fructum purgabit eum, ut plus afferat fructum. [Vox tururis auditæ est in terra nostra.] Hoc est vox prædicantium Apostolorum. Turtur enim quæ est autus calixima, & quæ in excelsis semper & in arboribus morati solet, & nidiificare, apostolos vel cateros doctores significari qui posunt dicere. Nostra conuersatio in celis est, Phil. 3: quod etiam gemini pro cantu habet, sanctorum ploratum significat, quique suos, ad flumen & lamenta horruntur dientes. Misericordie & lugere, ut lucus vester in gaudium conuertatur. Iaco. 4. Vox tururis auditæ est in terra nostra, id est vox prædicantium Apostolorum, in terra nostra, hoc est in ecclesia, de qua Psalmista, Dominum est terra, & plenitudo eius! Fucus protulit grossos suos.] Per fucus synagoga designatur. Grossi autem dicuntur primiutus & immaturus fucus inhabiles ad adendum, quæ ad pulsum venti facile cadunt: vox autem tururis insonante fucus protulit grossos suos, quia Apostolus prædicantibus, emeruntur multi de synagoga. Isidororum qui & Christum credentes: & ramer legem carnaliter obseruare vellent, magisque autoritate legis delectarentur, quoniam dulcedine euangelii, volentes circuncisionem & sabbatu & alia legis præcepta iuxta literam obseruare, de quibus Apostolus dicit. Galat. 4. Aemulantur vos non bene: sed volunt vos circumcidit, ut in carne vestra gloriantur. [Vines fluentes deputant odorem suum] Postquam tururis vox auditæ est, postquam fucus protulit grossos suos, vinea florentes dederunt odorem suum, quia multitudine eccliarum per laitudinem orbis diffusa est, quia flores virtutum & odorem bona opinione late de se spargunt. [Surge amica mea: sponsa mea, & veni columba mea in foraminibus petra, in caverna maceris.] Vocat iterato sponsus, amicam suam & dicit: Surge amica mea: sponsa mea, & veni. Noli, inquit, sponsa mea, quam mihi per fidem dilectionem amicam feci otioso corpore lentescere: sed surge, & veni, & exempla virtutum foris proximus præbe. Columba mea in foraminibus petra, si petra est. Christus, iuxta quod Apostolus ait, 1. Corinth. 9. Petra autem erat Christus, foramina petra sunt vulnera, quæ pro salutem nostram in cruce suscepit, fixarum videlicet clavorum lancea percussoram. In his ergo foraminibus, columba, id est, ecclæsa moratur, quia totum ipsum salutis suæ in passione sui redemptoris confundit. Ibi ab initio malignorum spirituum, quæ a rapta accipitris secunda deligebat, ibi nidificat, inservit bonorum operum congerit. In caverna maceris. Maceris constituitur ex viminibus, vel ex lapidibus ad monumenta ynearum ad repellendas vulpes,

A fiet in die iudicii, qn (vt Apost. ait, Ro. 11.) Cum plenitudo gentium intraverit, vñc omnis Israel salvus erit. Tantum ergo sibi de charitate sponsi sui promittit ecclesia, vt etiam se credit, synagogam posse conuertire. Quod autem dicit, donec introducam eum, non est putandum, quod tunc reliqua sit illum cum in

cubiculū matris in-

troducerit, sed do-

nec pre sempiterno

ponitur, id est, sem-

per illi inhærendo,

semper in eius fide

& dilectione perse-

uerabat. Taliter & in

Psal. 12. Ita oculi nostri ad dominum

Deum nostrum, do-

nec misereatur no-

strorum. Numquid post-

quam nostri miseri-

tus fuerit, non erunt

oculi nostri ad eum?

Vtique erunt! Ad-

iuro vos filiæ Hie-

rusalem, per capreas

ceruo-

rum, ne suscitatis,

neque euigilate faciat

ad ea percipienda inuigilant.

Quid codices habent, super mon-

tes Bethel.

Bethel interpretatur domus Dei,

apte mentes san-

ctorum signans, quæ domus Dei sive habentes in se Deum inha-

bitatores, qui dicit per prophetam, Leuit. 26. Inhabitabo in illis, & in ambulab. Super has ergo mentes dilectus similis est caprea hinnuloque ceruorum, quia illas visitare est dignatus quæ domus Dei esse student.

que ceruorum super montes Be-

th-el.

C A P . I I .

B

N

le

culo

meo

per no-

m

introducam illum in domum ma-

triæ meæ, & in cubiculum geni-

tricis meæ.

Adiuvo vos filiæ

Hie-

rusalem, per

capreas

ceruo-

rum, ne suscitatis,

neque euigilate faciat

ad ea percipienda inuigilant.

Quid codices habent, super mon-

tes Bethel.

Bethel interpretatur domus Dei,

apte mentes san-

ctorum signans, quæ domus Dei sive habentes in se Deum inha-

bitatores, qui dicit per prophetam, Leuit. 26. Inhabitabo in illis, & in ambulab. Super has ergo mentes dilectus similis est caprea hinnuloque ceruorum, quia illas visitare est dignatus quæ domus Dei esse student.

que ceruorum

super

montes

Bethel.

que

dilecta

re.

C A P . I I I .

C

V

O

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

I N C A N T I C . C A N T .

ta, disciplinis Spiritus sancti extenuata, non habens grossitudinem carnalium defideriorum. Siue virgula sumi, non sparsa sumo, comparatur propter vnitatem ecclesie que in Christo una est. Vnde vero ester illi sumus, ostendit cum subdit. Myrrha & thuris & vniuersi pulueris pigmentarii. Myrrha cōdiuntur mortuorum corpora. Thus vero adoeatur in sacrificio Dei. Ideoq; per myrram, carnis mortificatio designatur, per thus munidria orationum exprimitur. Virgula ergo sumi myrra & thuris ecclesia assimilatur, quia sancti mortificatio carnis sume & orationibus mundu ac simplici corde profusis, Deo placere student, & vniuersi inquit pulueris pigmentarii, id est, congerie omnium virtutum. Non autem integra huius aromata, sed in puluere redacta dicuntur, quia sanctorum actiones magna discretione considerandas sunt, & tāquām cibri subtilitate considerationis esentia in die ne quid forte in illis durum, aut inconveniens existat, ne salutem per ipsas virtutes mille formis aduersarius surripiat, qui callidus per bona etiam consuevit nocere. In lectulum Salomonis sexaginta fortis ambiant ex fortissimis Israhel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctrissimi. Vniuersiusque ensis super femur suum, propter timores nocturnos. Ferculum fuit sibi rex Salomon, de lignis Ly-

candidatio vel dealbatio interpretatur. Ligna ergo Lybani sunt sancti candidati & dealbati baptismi, & exornati omnium virtutum pulchritudine [Columnas eius fecit argenteae] Per columnas, doctores eiusdem ecclesie figurantur, qui eam vero & exemplo sustinent ac roboran, vnde dicitur, Galat. 2. Iacobus & Iohannes & Cephas qui videbatur columnam esse. Hæ columnæ sunt argenteæ, quia nitore caelestis eloqui resurgent. Eloquia n. dñi eloqua casta, argumentum, & reliqua, Ps. 18. [Reclinatorium fecit aureum] Per reclinatorium aureum, requies eterna accipitur, quæ sanctis in ecclesia promittitur, ad quam tñ ascensus est purpureus [Ascensus eius purpureus] Purpureus ascensus, est passus Christi, quia purpura colorum fanguinis imitatur. Ascensus ergo purpureo ad reclinatorium aureum peruenitur, quia illi ad eternarium epulū mensa discumbunt & ad superna quietem requiem veniunt, qui in praesenti passionem redemptoris sui digne venerari & iuntati satagunt [Media charitate construit] proper filias Hierusalem. Media charitate construit, quia omnibus fidelibus suā charitatem Christus commendauit, patiendopero nobis, & requiem nobis preparando, iuxta quod Apoll. Rom. 5. dicit. Commendat autem Deus suam charitatem in nobis, quia cum adhuc peccatores essemus, pro nobis filium suum in morte tradidit. Alter. Per columnas argenteas, Apostoli & apostolici viri designantur, per reclinatorium aureum, doctorum ordo, qui cum ineffabili aetate vita reprobunt, viisque nos sauviter quiete faciunt & hoc reclinatorium bene aureum dicitur, quia ineffabile est illud premium, quod sancti expectant. In rebus, n. caducis nihil auro pretiosius est. Per ascensem etiam purpureum, ordo designatus martyrum, qui passionem Christi imitati pro illis fanguinem suū fuderunt. Sed quid nos faciemus dicit B. Greg. qui nullius meritum sumus, & non inter doctores, non inter martyres locum nos habere videmus? Sequitur [Media charitate construit] Habeamus ergo charitatē, quia media huius ferculi contrata sunt, quæ & idcirco latum mandatum vocatur, quia omnibus suis obseruitoribus aeternam salutem parant. Hanc efficaciter teneamus, & per hanc salutabimur. Et hoc pp filias Hierusalē, hoc est pp amitas simplices, quae nullius virtutis sibi sunt conciae, quæ quanto maioris fragilitatis sibi sunt conciae, tanto amplius saluatorem & redemptorem suum diligere satagunt [Egregimi & videtur filia Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronavit Iacob, id est, videns Deum appellatorem fortissimi vero Israhel eum mater sua, in die desponsationis eius, & in die laetitiae cordis eius]. Vox ecclesiæ inuitantis animas fideliū ad intuendū, quā mirabilis & speciosus sit sponsus eius, filia namque Sion eadem sunt quæ & filia Hierusalem, sanctæ videlicet animæ, supernæ illius ciuitatis ciues, quæ & perpetua cū angelis pace fruuntur, & per contemplationem glorii dñi speculantur. Egregimi inquit o filia Sion, hoc est exite de turbulentia huius facili cōversatione, ut mente expedita, eum quem diligitis contemplari possitis. Et videat inquit Regem Salomonem, hoc est verum pacificum Christum, in diademate quo coronavit eum mater sua. Ac diceret. Confidete Christum pro vobis carnem indutum, quā carnem de carne Virginis matris sue assumptit. Diadema namq; vocat carnem quam Christus assumptit pro nobis, in qua mortuus destruxit mortis imperium. Quia tñ erunt, refurgendi nobis spem contulit. De hoc diademate Apoll. Heb. 2. dicit. Vidimus Iesum per passionem gloria & honore coronatum nocturnos. I. pp occultas infidias maligni hostis, qui in nocte huīus seculi sanctis maxime qui in ecclesia præminent infidulatur, ut illis deceperit, lectulum Salomonis, id est, requiem sanctorum fedare possit. Et notandum, quæ superius tenet gladios dicuntur, hic vero super femur enes habere. Gladios, n. tenent, ut aduersarii resistant, ut hereticos & omnes sancte fidei contradicentes confidant. Super femur vero enes habent, ut suimet curam habeant, ut fluxus carnalium voluptatum reprimant, ne iuxta verbum Apolloni. 1. Cor. 9. alios prædicantes, ipsi reprobi efficiantur [Ferculum fecit sibi Rex Salomon, de lignis Lybani]. Quod superius per lectulum Salomonis, hoc nunc designantur per ferculum, sancta videlicet ecclesia, in qua velut in lecto requiecent sancti Dei, & velut in lecto discubunt ad epulas æternæ satiatis. De lignis Lybani fecit Salomon Ferculum. Lybanus mons est Phoenicis, cuius arbores & proceritate & pulchritudine & durabilitate ceteris præminent. Ideoque significant sanctos virtutum specie fulgentes, & ad æternam festinantes. Lybanus enim

passionem sedem in mundum de diaboli potestate. Egredimini ergo & exite a tenebris infidelitatis, & videat, hoc est intelligentia, quia ille qui ut homo patitur verus est Deus. Vel etiam egredimini extra portam ciuitatis uestræ, ut eum in Golgotha monte crucifixum videatis.

C A P . IIII.

C A P . IIII.

B Is repeatit [Quæ pulchra es, q; pulchra es] id est, in opere, quia nihil secundum, nihil oculis meis indignum agit. In predicatione, quia ad considerandum incarnationis mysticum, etiam fôdiles tuas filias Hierusalem invitare non cessas [Oculi tui columbarum]. Per oculos, intelligitur acutum sensum spiritualium quibus diuina & semper nostra contemplatur, vel in tueretur ecclesia. Columba autem oculis ecclesiæ comparatur, propter spiritualium gratiam, quia Spiritus sanctus in specie columba apparet. Sequitur autem [Abique eo, quod intrinsecus lateret] Id est, absque superna retributione illius sicut in fine seculi percepta es, quam & in praesenti per fidem contemplaris. Lateret tamen intrinsecus, nec in praesenti videris potest: sed in futuro expectatur [Capilli tui sicut greges caprarum quæ ascenderunt de monte Galaad]. Per capillos ecclesiæ, subtile cogitationes accipiuntur quibus plenarumque temporalia disponuntur. Comparatur vero gregibus caprarum, quia hæc animalia munda sunt, & in rupibus siue in excelsis locis refusinata pascuntur, quia cogitationes sanctorum & corporali necessitate in temporalibus figurantur, tñ ab eternorum intentione non discedunt, & in ipsa etiam cursu quam necessitate corporeæ impendunt, quasi caro semper intentum. Possumus etiam per oculos, doctores ecclesiæ & prædicatores acipere, qui in corpore, cuius caput Christus est summum locum tenent, & ecclesiæ & spiritualia ceteris membris videntur. Per capillos vero innumeram multitudinem simplicium fidelium in laicali ordine constitutorum, qui & si minus vident spiritualia, sicut numerositate magnum decus præstant ecclesia. Et bene gregibus caprarum comparantur. Capra peccatoribus conuenit, per quam significantur plebes fidelium actionibus laeculi dedita, quæ fine peccato agi non patet. Bene aut sequitur, quæ ascenderunt de monte Galaad, Galaad, acerius testimonii interpretatur. Iuxta littera quidem, ideo quia Jacob precedentem de Mesopotamia persecutus est eum Laban, & die tertia repedit eum, ibi in testi monium mutui foederis acerum lapidum exruterunt. Mysticæ aut acerum testimonii Christus est, in quo multitudo consistit omnium sanctorum qui sunt lapides viui adhucentes illi lapidi, de quo Petrus. 1. Can. 2. ait. Ad quem accedentes lapidem viuū, & ipsi tāquam lapides viui simul coadiucamini. Greges capraru[m] de monte Galaad ascenderunt, quia sanctorum multitudines ad cella virtutum confidunt, & Christi doctrinam aque præcepta in omnibus sequi satagunt [Dentes tui sicut greges tonarum quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellis testibus, & sceleris non est inter eas]. Si per capillos ecclesiæ, innumerabilis multitudo fidelium simplicium intelligitur, per dentes ecclesiæ doctores figurantur, dentibus, n. cibos commolimus & masticamus. Et S. Doctores bene dentibus conformantur, quia spiritualis cibos quos simplices capere nequeunt ipsi quodammodo exponendo comminuantur. Dens ecclesiæ præcipuus erat Petrus cui dictu fuit in visione. Surge, occide, & manduca, ac si diceret. Hos quos ad fidem cōuerterit, occide ab eo quod sunt, ut definant esse peccatores & manduca, hoc est transferi in corpus ecclesia. Bene aut hi dentes oibus tonis & lauacro tonis comparantur. Solent in oibus post tonsionem currenti aqua abluti, ne illotus sudor corpori adhaeret & scabiem generet. Tonis ergo oves, sunt sancti doctores & magistri ecclesiæ, qui & lauaco baptimatis abluti sunt, & vellera, i. facultates & substantias suas pro Christo amiserunt. Oibus quidem fidelibus cōuenit quod dicit, quæ ascenderunt de lauacro. Nullus, n. sine lauacro baptizati fidelis esse potest. Nō aut oibus tonis cōuenit, quia nō oes ita sunt perfecti, ut sua pro Christo valeant amittere: sed illis specialiter congruit, qui secundum verbum dñi vendunt omnia sua & dant pauperibus, & nudi atque expediti sequuntur Christi. Tales sunt ergo dentes ecclesiæ, id est, prædicatores magistri eius, oves per innocentiam abluti baptismo, voluntaria paupertate & rerum sparsione gaudentes, sequitur [Omnes gemellis testibus, & steriles non est inter eas]. Quia gemina charitate dilectione Dei & proximi

vel ignis habet speciem. Labia ergo ecclesiæ i. sancti prædicatores vita coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce. Sicut fragmen malipunicum, ita genæ tua abducent, quod intrinsecus lateat. Capilli tui, sicut greges caparum, quæ ascenderunt de monte Galaad. Dentes tui, sicut greges tonarum, quæ ascenderunt de laetitia cordis eius.

B Mille clypei pendunt ex ea, omnis armatura fortii, dili-

gunt eos quibus verbum impendunt, &

etiam a quibus malum patiuntur. Ad hoc etiam pertinet, quod

Spiritus sanctus in linguis ignis apparuit, quia loquentes & ar-

dentes fecit apostolos, ardentes in dilectione, loquentes in predica-

tione. Et bene vita coccinea dicitur. Vita enim capillos ligat & costringit. Si S. Doctores sua predicatione ad unitatem fidei & dilectionis multitudinem fidelium in ecclesia nequant, & in

vnuum decorum redigunt. Possunt etiam per capillos subtiles co-

gitationes nostræ accipi. Vt ita ergo coccinea crines ligamus, quæ

do cogitationes nostras disciplina timoris Dei constingimus &

coeremus. Eloquium tuum dulce. Dulce est eloquium ecclesiæ,

cum sancti doctores, vel passionem sui redemptoris ad memoriam

reducunt, & prædicant quantum Deus hominem dilexit, vel

etiam cum cœlestia præmia auditoribus annuntiantur [Sicut frag-

men malii punici, ita genæ tua, abducent eo quod intrinsecus la-

tet]. Per genas, superius diximus ecclesiæ figurari. Nam cum ve-

recundamur, rubor languinis in genis effunditur. Malum autem

punicum habet rubendum corticem, interior vero multitudine

granorum plenum est: yude & malum granatum vocatur.

Per fragmen ergo male punici, memoriam eiudem dominicas

passionis accipiunt, quæ & in coco superius figuratur. Solet

enim vna res diuersis exprimi figuris. Genas ergo ecclesiæ frag-

mini comparamus, quia sancti Doctores venerabilitate agunt

memoriam passionis redemptoris sui, nec erubescunt crucem eius, immo gloriantur dicentes cum Apoll. Gal. 5. Mihi autem

abut gloriari, & reliqua, & aliis idem Apoll. Scribens ad disci-

pulum suum. Noli erubescere Christi crucem, neque me vincte

eris. Tim. 1. Bene autem non integrum male punico sed fragmi-

ni comparantur. Malum enim punicum cum frangitur, exteriorus

rubor languinis in genis effunditur. Sic & sancti prædicatores, cum

passionem Christi annuntiantur, quæ rubor est exteriorus. Cum ve-

ro quanta utilitas nostra redemptionis inde proueniret, & quod ho-

mo per passionem Christi non solum a peccatis iustificari, sed eti-

am diuinum confortium meruit demonstrant, quæ candidum est,

quod intrinsecus latebat. Possunt etiam per genas ecclesiæ mag-

tyres figurari, qui rubicundi sunt effusione sanguinis sui, velut

malum punicum. Sed fracto male punico, candor interiorus appa-

ret, quia post mortem miraculus coruscant. Sic ut turris David

collum tuum, quæ adificata est cum propugnaculis]. Collum

santæ ecclesiæ prædicatores sancti & doctores eius sunt. Hi, n-

onit designantur per collum, qui superius per oculos & per den-

tes, sancti videlicet prædicatores, qui veluti per collum acce-

ptos verbi. Del cibos nutritio corpori transmittunt, & vo-

cem diuinæ prædicationis auditoribus proferunt. Vel etiam san-

cti Doctores per collum signantur, quia sicut collum caput &

cetera membra corporis coniungit, ita sancti prædicatores,

quæ mediatores sunt inter Christum, & reliquos, quos in-

struunt fideles, & quæ lauaco baptimatis abluti sunt,

etiam Christum corpori suo, id est, ecclesiæ coniungunt. Hoc autem collum turri David comparatur. Da-

vid qui interpretatur manu fortis vel visu desiderabilis, Chri-

stum significat, & tota quidem ecclesia civitas David, id est,

magistri regis est Christi, qui est manu fortis quoniam diabolus

deceperit, iuxta quod Psalmista dicit, Psalm. 12. Dominus fortis

& potens, dominus potens in prælio. Est & visu desiderabilis,

quia, ut Apoll. 2. dicit. In eum desiderant angeli prospie-

cere, tñores autem huius ciuitatis illi sunt, qui vel scientia vel

operis perfectione ceteris præminent. Quæ adificata est cum

propugnaculis. Propugnacula sunt diuinarum scripturarum fa-

ceramenta, de quibus veluti iacula procedunt quibus aduersaria

potes. Et cibos repelluntur [Mille clypei pendunt ex ea, omnis armatura

fortium]. Mille clypei intelleguntur innumerata diuina præ-

sidia defensionis; quibus sancta ecclesia valatur & defenditur.

Omnis armatura fortii, id est, omnis instruacio vel sancta prædi-

satio. S. Tho. sup Cantic.

IN CANTIC. CANT.

erationis vel sancte operationis. Et bene collum ecclesie hoc est prædicatores & doctores, turri David comparantur, quia semper quasi in bello sunt pro defensione ecclesie pugnantes [Duo vbera tua sicut duo humuli capre gemelli, qui pascuntur in liliis, donec aspirer dies, & inclinentur vmbra]. Duo vbera ecclesie, eosdem significant sanctos doctores.

Sicut duoi humuli capre gemelli, qui pascuntur in liliis, donec aspirer dies, & inclinentur vmbra. Sancti doctores, oculi sunt, quia visus, & ad collem thuris. Tota pulchritudo in eum foror mea. Iposa, vulnera, & macula non est in te. Meni de Lybano. Spona sunt, quia cibos diuinorum scripturarum, molunt & comminunt ut mandi possint. Collum sunt, quia caput & membra, hoc est Christus & ecclesia coniunguntur. Ipsi ergo doctores, sunt & vbera ecclesie, quia pauperes & simplices fideles, lacte verbi Dei nutriti, iuxta quod Paulus simplicioribus intendens dicit. Corinth. 4. Non potui vobis loqui tamquam spiritualibus sed quam carnalibus tamquam parvulis in Cly isto, lac vobis potum dedi, non escam. Et bene non absolute vbera sed cum additamento dicit, duo vbera, quia minimus sancti doctores parvulos ex vroque populo, Iudaei videlicet & Gentilis, lacte verbi Dei nutriti. Nam & Paulus de seipso dicit. Gal. 4. Qui operatus est Petro, in Apostolatum circuncisionis, operatus est & mihi inter gentes. Et aperte haec duo humuli capre gemelli sed edicuntur, quia videlicet fructus sunt & filii saluatoris nostri Christi, qui nuperius per capicam designatus est. Hæc enim animalia acutissime, vident, & nimia velocitate alieiora conseriduntur. & Thaurus appellatur. Sanir vero & Hermon, montes sunt Iudea, in quibus Iones, & pardii teruntur habitat. Per hos autem montes, saeculi potestates, Reges videbunt & principes intelliguntur; qui veluti montes in superbia extolluntur, & magnis spiritibus, quasi leonibus & pardis cubilia praebent. Magnitudinem spiritus leones vocantur, propter superbiam; pardis autem propter ferocitatem, vel etiam pro mille nocendi artibus, quasi pardus varius animal est. De his ergo montibus coronatur ecclesia, quando principes saeculi ad fidem Christi, conseriduntur. Et non solum propter suas virtutes, sed etiam propter tantum conuersationem & salutem coronatur, vel remuneratur ecclesia. Potest haec & in praesenti accipi. Nam coronatur ecclesia de vertice horum montium, quando subiectis principibus catholice, fidei, ecclesiae, que ante premebatur, corona & gloriatur. Nam nox nihil est aliud, nisi vmbra terræ, quæ sole sub terras descendente configitur. Sole autem iterum super terras ascendente, inclinantur vmbrae, id est, cadit noctis. Pascuntur ergo liliis, donec aspirer dies & inclinentur vmbrae, quia sanctorum doctorum in praesenti tantum vita necessaria est prædictio & doctrina. Nam in alia vita postquam apparuerit æterna dies, & non praesens saeculi finita fuerit, non necesse erit doceri aliquem, quia omnes revelata facie gloriam domini contemplabuntur: vnde & Dominus per prophetam dicit. Hier. 31. Non docebit vir fratrem suum dicens, cognosc dominum. Omnes enim cognoscunt me a minimo, & que ad maximum [Vadam ad montem myrræ & ad collem thuris] In myrra, carnis mortificatione vel mortificatione pro Christo tolerantia. In thure vero, sancta deuotio orationum accipit. Mons ergo myrræ, & collis thuris, sunt excelsa anima sanctorum per contemplationem. Promittit ergo sponsum se ad montem myrræ venturus, & ad collem thuris, quia illas mentes sua visitatione dignatur inhabitare, quæ membra cum virtutis & concupiscentiarum mortificant, quæ etiam seipsum per sancta orationum studia Deo gratum sacrificant. Tota pulchritudo in oculis ipsius faciunt [Tota pulchritudo quibus sancra decoratur ecclesia. Et est sensus. Cum tota sis pulchra o ecclisia, & cum te ob multa dilectionem recipis maculam aut rugam. Non enim foli doctores, vel perfecti quiique pulchri sunt ante oculos Dei, qui summa scientia & contemplatione praeminentur: sed etiam simplices & fideles, qui, recta fide & bonis operibus exornantur, pulchri in oculis ipsius habentur. Nam vt Psalista dicit. 13. Benedixit omnibus qui timent dominum, pulilli cum maioribus. Ideo dicit tota pulchra es, non pars tu. Hæc autem ideo dicitur, non quod aliquis in praesenti vita sine peccato esse posse, cum scriptum sit. Nemo est super terram sine peccato, nec infans vnius dicitur: sed ideo quia fides perfecta & celeste desiderium omnem abferit, maculam peccati levioris. Non enim de grauioribus nunc ratio est, quæ qui committunt, iam sponsa Christi non sunt, nec ullam habent partículam huius sancte pulchritudinis. Hinc est quod Iohannes dicit. 1. Can. 3. Qui natus est ex Deo, non peccat, scilicet peccatum ad mortem, non

quod leibus peccatis quis careat, sine quibus vita ista agi non potest. Tota ergo pulchritudo ecclesie in quantum se cattani & immen ab omni peccato custodit. Si quando autem leui peccato fuscatur, cito plenitudine & recta fide ac celesti desiderio in ea præsca pulchritudo reparatur. [Veni de Lybano sposa mea, eosdem significant sanctos doctores.]

Sicut duoi humuli capre gemelli, qui pascuntur in liliis, donec aspirer dies, & inclinentur vmbra. Sancti doctores, oculi sunt, quia visus, & ad collem thuris. Tota pulchritudo in eum foror mea. Iposa, vulnera, & macula non est in te. Meni de Lybano. Spona sunt, quia cibos diuinorum scripturarum, molunt & comminunt ut mandi possint. Collum sunt, quia caput & membra, hoc est Christus & ecclesia coniunguntur. Ipsi ergo doctores, sunt & vbera ecclesie, quia pauperes & simplices fideles, lacte verbi Dei nutriti, iuxta quod Paulus simplicioribus intendens dicit. Corinth. 4. Non potui vobis loqui tamquam spiritualibus sed quam carnalibus tamquam parvulis in Cly isto, lac vobis potum dedi, non escam. Et bene non absolute vbera sed cum additamento dicit, duo vbera, quia minimus sancti doctores parvulos ex vroque populo, Iudaei videlicet & Gentilis, lacte verbi Dei nutriti. Nam & Paulus de seipso dicit. Gal. 4. Qui operatus est Petro, in Apostolatum circuncisionis, operatus est & mihi inter gentes. Et aperte haec duo humuli capre gemelli sed edicuntur, quia videlicet fructus sunt & filii saluatoris nostri Christi, qui nuperius per capicam designatus est. Hæc enim animalia acutissime, vident, & nimia velocitate alieiora conseriduntur. & Thaurus appellatur. Sanir vero & Hermon, montes sunt Iudea, in quibus Iones, & pardii teruntur habitat. Per hos autem montes, saeculi potestates, Reges videbunt & principes intelliguntur; qui veluti montes in superbia extolluntur, & magnis spiritibus, quasi leonibus & pardis cubilia praebent. Magnitudinem spiritus leones vocantur, propter superbiam; pardis autem propter ferocitatem, vel etiam pro mille nocendi artibus, quasi pardus varius animal est. De his ergo montibus coronatur ecclesia, quando principes saeculi ad fidem Christi, conseriduntur. Et non solum propter suas virtutes, sed etiam propter tantum conuersationem & salutem coronatur, vel remuneratur ecclesia. Potest haec & in praesenti accipi. Nam coronatur ecclesia de vertice horum montium, quando subiectis principibus catholice, fidei, ecclesiae, que ante premebatur, corona & gloriatur in Christo: sicut factum est tempore Constantini, quando illo conuerso, mirabiliter glorificata est ecclesia. Coronatur & de cubilibus leonum & montibus pardorum, quoniam superbos quoque & fauos a dolo los conuerit, & prolixorum quoque conuersatione eterna premia recipit. [Vulnerasti cor meum foror mea sponsa vulnerasti cor meum] Sponsam & fororem suam dicit sanctam ecclesiam, quæ & sponsa est, quia eam sibi Christus incarnatus defondet, samque emundat a foribus peccatorum, donec spiritus sancti sibi coniunxit. Sponsa vero est, quia p. eam incarnatus, frater eius fieri dignatus est, & resurrectio noctis. Nam nox nihil est aliud, nisi vmbra terræ, quæ sole sub terras descendente configitur. Sole autem iterum super terras ascendente, inclinantur vmbrae, id est, cadit noctis. Pascuntur ergo liliis, donec aspirer dies & inclinentur vmbrae, quia sanctorum doctorum in praesenti tantum vita necessaria est prædictio & doctrina. Nam in alia vita postquam apparuerit æterna dies, & non praesens saeculi finita fuerit, non necesse erit doceri aliquem, quia omnes revelata facie gloriam domini contemplabuntur: vnde & Dominus per prophetam dicit. Hier. 31. Non docebit vir fratrem suum dicens, cognosc dominum. Omnes enim cognoscunt me a minimo, & que ad maximum [Vadam ad montem myrræ & ad collem thuris] In myrra, carnis mortificatione vel mortificatione pro Christo tolerantia. In thure vero, sancta deuotio orationum accipit. Mons ergo myrræ, & collis thuris, sunt excelsa anima sanctorum per contemplationem. Promittit ergo sponsum se ad montem myrræ venturus, & ad collem thuris, quia illas mentes sua visitatione dignatur inhabitare, quæ membra cum virtutis & concupiscentiarum mortificant, quæ etiam seipsum per sancta orationum studia Deo gratum sacrificant. Tota pulchritudo in oculis ipsius faciunt [Tota pulchritudo quibus sancra decoratur ecclesia. Et est sensus. Cum tota sis pulchra o ecclisia, & cum te ob multa dilectionem recipis maculam aut rugam. Non enim foli doctores, vel perfecti quiunque pulchri sunt ante oculos Dei, qui summa scientia & contemplatione praeminentur: sed etiam simplices & fideles, qui, recta fide & bonis operibus exornantur, pulchri in oculis ipsius habentur. Nam vt Psalista dicit. 13. Benedixit omnibus qui timent dominum, pulilli cum maioribus. Ideo dicit tota pulchra es, non pars tu. Hæc autem ideo dicitur, non quod aliquis in praesenti vita sine peccato esse posse, cum scriptum sit. Nemo est super terram sine peccato, nec infans vnius dicitur: sed ideo quia fides perfecta & celeste desiderium omnem abferit, maculam peccati levioris. Non enim de grauioribus nunc ratio est, quæ qui committunt, iam sponsa Christi non sunt, nec ullam habent partículam huius sancte pulchritudinis. Hinc est quod Iohannes dicit. 1. Can. 3. Qui natus est ex Deo, non peccat, scilicet peccatum ad mortem, non

C A P V T . IIII.

75

mea sponsa] Per mammam superiorius eodem doctores diximus figurari, qui & per oculos designantur. Nam sancti doctores mammæ sunt cum lacte, id est simplici doctrina humiles quoque nutriti, oculi sunt cum summa queque celestia predicant. Ait ergo. Quam pulchre sunt mammæ tue sora tua foror mea sponsa]. Per mammam superiorius eodem doctores diximus figurari, qui & per oculos designantur. Nam sancti doctores mammæ sunt cum lacte, id est simplici doctrina humiles quoque nutriti, oculi sunt cum summa queque celestia predicant. Ait ergo. Quam pulchre sunt mammæ tue sora tua foror mea sponsa].

est, quam pulchri tui. Quam pulchrae sunt mammæ sunt doctores tui, id est sancti doctores. Pulchriora sunt vbera tua vino, & odor vnguentorum tuorum super omnia præminent & pondere. Fatus distillans labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua, & odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris. Hortus conclusus foror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus. Emissiones tue, paradisus malorum per vniuersum mundum multos hortos, id est ecclesiæ emitit. Mala aut punica que rubicundum habent corticem, eos

rum, sicut odor thuris. Hortus latine, quæ illa primicia ecclesiæ quæ in Iudea quasi hortus fuit, postea per vniuersum mundum multos hortos, id est ecclesiæ emitit.

Hic versiculos significat, qui non solum generali baptismi sanctificati sunt, verum etiam qui proprio sanguine sunt in passione baptizati, martyres videlicet. Fructus vero pomorum opera significant virtutum, sive eos qui ipsi virtutes opere exercent. Emissiones ergo ecclesiæ paradisus malorum punicorum furentur, quia primum locum post apostolos in ecclesiam martyres tenuerunt per ipsam dominii passionem, quæ ipso patiendo imitari studuerunt. Quamvis generaliter omnium fidelium multitudine paradisus malorum punicorum possit accipi, qui mala punica sunt, quia passionem sui redemptoris semper in memoria retinunt. Et sicut malum punicum intra unum corticem multitudinem habet granularum, ita in ecclesia multitudine fidelium intra mysterium dominice passionis continetur. Hinc apostol. Ro. 6. dicit. Quotquot baptizatis es in Christo Iesu, in morte ipsius baptizatus es, conséptuli cum ipso per baptismum &c. [Cypri cum nardo, Nardus & crocus fistula & cinnamomum, cum vniuersis lignis Lybani] In hoc horto sic clauso, id est in ecclesia nascuntur Cypri cum Nardo. Nardus simul & Crocus cum vniuersis lignis Lybani. Cyprus arbor est aromaticæ, seme simile Coriantri habens, id est album & sublucidum, quod oleo coquitur, & inde exprimitur, quod Cyprus vocatur: vnde regium vnguentum paratur. Legimus in Exod. cap. 16. quod manna erat quasi semen coriandri album. Cyprus ergo & manna vnam habent significacionem. Significat enim celestem gratiam tamquam manam de caelis venientem. Cyprus ergo in horto ecclesiæ est vel nascitur, cum fideles quique docentur gratiam spiritualem omnibus presenti, & perfecti & instructi conueniunt. Sub lingua ergo ecclesiæ mel & lac est, quia aliquando celestis mysteria perfecti, aliquando rudibus plana & simplicia annuntiant. Et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris] Vestimenta ecclesiæ sunt bonorum operum ornamenta, iuxta quod Ioannes in Apocal. cap. 3. & 16. dicit. Byssinum enim iustificationes sunt factorum: & ideo dicit. Iustitia induit byssum, & induit me sicut ornatum & diademate iudicio meo. Thure autem diximus superiorius sanctarum orationum munditiam designari. Vestimenta ergo ecclesiæ thuri comparantur, quia omnia opera ecclesiæ quasi orationes sunt. In cunctis enim quæ agit semper dominum deprecatur, & tali modo impleret hoc quod dñs dicit. Luc. 18. Oportet semper orare. Nec hoc aliter impleri potest in nostra rotâ vita, nisi vt conuersatio fratris, ut in conspectu Dei oratio deputetur. Thus est arbor Arabie felicis, cortice & folio lauro similis, succum in modum amigdale emitens, qui bis in anno colligitur Autumno & Vere. Sed autumnali collectione preparantur arbores, in eius corticibus flagrantissimo astatis feruore, facto tenui vulnere, ac sic profiliante spuma pingui, quæ concreta densatur, & vbi loci natura poscat tegente palmeam excipiente, quod in arbore hasti ferro depeccitur: ideoque videtur est se purissimum hoc, & candidatum esse. Secunda vindemiam eadem hyeme corticibus incisis, rubrum hoc exit, nec comparandum priori. Creditur & nouellæ arboris candidius efficitur veteris arboris odoratus. Quod ex eo in rotunditate gutta dependet masculum vocamus. Guttam concusam mannam nun cupamus [Hortus conclusus foror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus] Sororem & Iponam suam ecclesiam dicit, quoniam ex ancilla fororem sibi esse constituit, & dote spiritus sancti pigroratam sponsam sibi efficit. Hæc ergo ecclesia hortus est quia spirituum germina profers, quæ in sequentibus aromatibus vocabulis designantur. Conclusus vero est hortus iste, quia sancta ecclesia redemptoris & domini sui adiutorio munita est, & prefidio angelicarum virtutum vallata, nullis malignorum spirituum patet insidiis. Hæc ipsa ecclesia est fons signatus. Fons ideo, quia ecclesiæ doctrina fluentia manat, quibus omnes in Christum credentes a peccatis abluit & veritatis scientia potat. Signatus vero est fons iste, quia sermo fidei euangelicus veritatis signaculum munitus est, ita vt neque maligni spiritus, neque heretici fidem catholicam violare, atque disruptum valent. Hic hortus vel fons, id est ecclesia, primum in partu

D significat, qui non solum generali baptismi sanctificati sunt, verum etiam qui proprio sanguine sunt in passione baptizati, martyres videlicet. Fructus vero pomorum opera significant virtutum, sive eos qui ipsi virtutes opere exercent. Emissiones ergo ecclesiæ paradisus malorum punicorum furentur, quia primum locum post apostolos in ecclesiam martyres tenuerunt per ipsam dominii passionem, quæ ipso patiendo imitari studuerunt. Quamvis generaliter omnium fidelium multitudine paradisus malorum punicorum possit accipi, qui mala punica sunt, quia passionem sui redemptoris semper in memoria retinunt. Et sicut malum punicum intra unum corticem multitudinem habet granularum, ita in ecclesia multitudine fidelium intra mysterium dominice passionis continetur. Hinc apostol. Ro. 6. dicit. Quotquot baptizatis es in Christo Iesu, in morte ipsius baptizatus es, conséptuli cum ipso per baptismum &c. [Cypri cum nardo, Nardus & crocus fistula & cinnamomum, cum vniuersis lignis Lybani] In hoc horto sic clauso, id est in ecclesia nascuntur Cypri cum Nardo. Nardus simul & Crocus cum vniuersis lignis Lybani. Cyprus arbor est aromaticæ, seme simile Coriantri habens, id est album & sublucidum, quod oleo coquitur, & inde exprimitur, quod Cyprus vocatur: vnde regium vnguentum paratur. Legimus in Exod. cap. 16. quod manna erat quasi semen coriandri album. Cyprus ergo & manna vnam habent significacionem. Significat enim celestem gratiam tamquam manam de caelis venientem. Cyprus ergo in horto ecclesiæ est vel nascitur, cum fideles quique docentur gratiam spiritualem omnibus presenti, & perfecti & instructi conueniunt. Sub lingua ergo ecclesiæ mel & lac est, quia aliquando celestis mysteria perfecti, aliquando rudibus plana & simplicia annuntiant. Et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris] Vestimenta ecclesiæ sunt bonorum operum ornamenta, iuxta quod Ioannes in Apocal. cap. 3. & 16. dicit. Byssinum enim iustificationes sunt factorum: & ideo dicit. Iustitia induit byssum, & induit me sicut ornatum & diademate iudicio meo. Thure autem diximus superiorius sanctarum orationum munditiam designari. Vestimenta ergo ecclesiæ thuri comparantur, quia omnia opera ecclesiæ quasi orationes sunt. In cunctis enim quæ agit semper dominum deprecatur, & tali modo impleret hoc quod dñs dicit. Luc. 18. Oportet semper orare. Nec hoc aliter impleri potest in nostra rotâ vita, nisi vt conuersatio fratris, ut in conspectu Dei oratio deputetur. Thus est arbor Arabie felicis, cortice & folio lauro similis, succum in modum amigdale emitens, qui bis in anno colligitur Autumno & Vere. Sed autumnali collectione preparantur arbores, in eius corticibus flagrantissimo astatis feruore, facto tenui vulnere, ac sic profiliante spuma pingui, quæ concreta densatur, & vbi loci natura poscat tegente palmeam excipiente, quod in arbore hasti ferro depeccitur: ideoque videtur est se purissimum hoc, & candidatum esse. Secunda vindemiam eadem hyeme corticibus incisis, rubrum hoc exit, nec comparandum priori. Creditur & nouellæ arboris candidius efficitur veteris arboris odoratus. Quod ex eo in rotunditate gutta dependet masculum vocamus. Guttam concusam mannam nun cupamus [Hortus conclusus foror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus] Sororem & Iponam suam ecclesiam dicit, quoniam ex ancilla fororem sibi esse constituit, & dote spiritus sancti pigroratam sponsam sibi efficit. Hæc ergo ecclesia hortus est quia spirituum germina profers, quæ in sequentibus aromatibus vocabulis designantur. Conclusus vero est hortus iste, quia sancta ecclesia redemptoris & domini sui adiutorio munita est, & prefidio angelicarum virtutum vallata, nullis malignorum spirituum patet insidiis. Hæc ipsa ecclesia est fons signatus. Fons ideo, quia ecclesiæ doctrina fluentia manat, quibus omnes in Christum credentes a peccatis abluit & veritatis scientia potat. Signatus vero est fons iste, quia sermo fidei euangelicus veritatis signaculum munitus est, ita vt neque maligni spiritus, neque heretici fidem catholicam violare, atque disruptum valent. Hic hortus vel fons, id est ecclesia, primum in partu

E significat, qui non solum generali baptismi sanctificati sunt, verum etiam qui proprio sanguine sunt in passione baptizati, martyres videlicet. Fructus vero pomorum opera significant virtutum, sive eos qui ipsi virtutes opere exercent. Emissiones ergo ecclesiæ paradisus malorum punicorum furentur, quia primum locum post apostolos in ecclesiam martyres tenuerunt per ipsam dominii passionem, quæ ipso patiendo imitari studuerunt. Quamvis generaliter omnium fidelium multitudine paradisus malorum punicorum possit accipi, qui mala punica sunt, quia passionem sui redemptoris semper in memoria retinunt. Et sicut malum punicum intra unum corticem multitudinem habet granularum, ita in ecclesia multitudine fidelium intra mysterium dominice passionis continetur. Hinc apostol. Ro. 6. dicit. Quotquot baptizatis es in Christo Iesu, in morte ipsius baptizatus es, conséptuli cum ipso per baptismum &c. [Cypri cum nardo, Nardus & crocus fistula & cinnamomum, cum vniuersis lignis Lybani] In hoc horto sic clauso, id est in ecclesia nascuntur Cypri cum Nardo. Nardus simul & Crocus cum vniuersis lignis Lybani. Cyprus arbor est aromaticæ, seme simile Coriantri habens, id est album & sublucidum, quod oleo coquitur, & inde exprimitur, quod Cyprus vocatur: vnde regium vnguentum paratur. Legimus in Exod. cap. 16. quod manna erat quasi semen coriandri album. Cyprus ergo & manna vnam habent significacionem. Significat enim celestem gratiam tamquam manam de caelis venientem. Cyprus ergo in horto ecclesiæ est vel nascitur, cum fideles quique docentur gratiam spiritualem omnibus presenti, & perfecti & instructi conueniunt. Sub lingua ergo ecclesiæ mel & lac est, ita vt neque maligni spiritus, neque heretici fidem catholicam violare, atque disruptum valent. Hic hortus vel fons, id est ecclesia, primum in partu

F significat, qui non solum generali baptismi sanctificati sunt, verum etiam qui proprio sanguine sunt in passione baptizati, martyres videlicet. Fructus vero pomorum opera significant virtutum, sive eos qui ipsi virtutes opere exercent. Emissiones ergo ecclesiæ paradisus malorum punicorum furentur, quia primum locum post apostolos in ecclesiam martyres tenuerunt per ipsam dominii passionem, quæ ipso patiendo imitari studuerunt. Quamvis generaliter omnium fidelium multitudine paradisus malorum punicorum possit accipi, qui mala punica sunt, quia passionem sui red

tes, sive perfecti quique doctores, eandem habent fidem in eccl^{esi}, & eandem beatitudinem expectant [Myrrha & aloë cum omnibus primis vnguentis] Myrrha arbor est cuius fucus Stacten dicitur, ranta virtutis, ut quicquid ex eo tantum fuerit, ab omni putredine & vermis seruetur illas. Aloë est suauissimi odoris arbor adeo, ut vice tymantis, al

taribus adoleat. Habet vero succum amarissimum, resistentem putredini & vermis. Hinc & in passione domini. Ioh. 19. Nicodemus deculpsit dicitur myrrha & aloë.

Per has ergo arbores, designantur carnis continentia & castimonia. Nam putredo luxuriam solet designare, iuxta quod Propheta de quibusdam dicit, Iohel. 1. Comparuerunt iumenta in sterco suo. Ut hortus ergo ecclesie sunt myrrha & aloës, hoc est mentes castæ & omnis corruptionis imunes, audientes ab Apostolo, Hebr. 12. Pacem sectamini cum omnibus, & castimoniæ sine qua nemo videbit Deum. Cum omnibus primis vnguentis. Prima vnguenta quid melius quam charitas intelliguntur? De qua Apolostolus dicit, 1. Cor. 13. Adhuc excellentiorem viam vobis demonstrabo. Ac deinde. Si linguis hominum loquar & angelorum: charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest &c. Post myrrham ergo & aloë, bene prima vnguenta ponitur, quia post carnis continentiam, succedit vera charitas, quia Deus super omnia diligitur. Neque enim illi qui mundi dilectione tenetur, hoc est qui voluntatis & illecebris addhue delectantur, huius charitatis participes esse possunt.

[Fons horum puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Lybano. Fons horum ipsa est primaria ecclesia, quæ ve-

xiratis scientia hortos, id est, ecclesiæ per vniuersam mundum disseminatas irrigat. Ipsa est & putes aquarum viuentium, quia scientia veritatis quæ est in ecclesia, in quibusdam quasi fons est, ubi pater in quibusdam quasi puteus, ubi later, ad liquidum percipi non potest. Nam inter fontem & putenum hoc sitat, & fons est in imo & in superficie terra dicitur, putes vero lemper est in imo. Ecclesia ergo & fons est, quia mysteria Dei in quibusdam veluti fons facile capiuntur, in quibusdam vero cum difficultate tamquam aqua ex puto extrahuntur.

Aqua autem viuentes, ipsa mysteria scripturarum vocantur, quia in ecclesiæ habent virtutem. Ex econtra cisterne vocantur, id est, collectiones aquarum, dogmata hæreticorum, de quibus dominus per Propheteram. Hier. 2. Me dereliquerunt fontem aquæ viue, & foderi sibi cisternes dissipatas, quæ contineat non valent aquas [Quæ fluunt impetu de Lybano] Hoc est manans de ecclesia quæ dealbara est & candidata baptisata & bonis operibus, quæ Lybanus interpretatur. De hoc Lybanus hoc est de ecclesia fluunt, id est, emanat aqua doctrinarum caelestium. Et hoc

cum impetu, id est, cum magna virtute, quæ omnia hæreticorum figura destruantur & subvertantur. Hinc & Psal. 45. Fluminis impetus hæreticæ ciuitatem Dei, id est, virtus diuinorum eloquiorum [Surge Aquilo & veni Auster, perfila hortum meum & fluent aromata illius] Numeratis ecclesia virtutibus sub nomine aromaticum, scis Dominum qui est sponsus & redemptor ecclesiæ, ipsam ecclesiæ persecutionibus esse multiplicandum, subsequeenter ipse quodammodo iubet venire persecutionem, non præcipiendo: sed permittendo. Surge inquit Aquilo, & veni Auster. Per Aquilonem & Austrum, hatus persecutionum & perturbationum intelliguntur contra ecclesiæ sevientium. Aquilo quidem frigidissimus ventus est, Auster calidus. Et ideo per Aquilonem, terres & mites designantur, per Austrum, blandimentorum decipulae figurantur, quibus duobus modis probatur ecclesia, terroribus videlicet & blandimentis. Quod autem dicitur, Surge aquilo & veni auster, non impetrat malis, nec cogit eos ad mala facienda: sed permittit, & facultatem illis dat, ut possint faciunt contra ecclesiæ, quatenus per illorum malitiam ecclesiæ proberent, & illi grauius puniantur. Nouis enim dominus de malis hominum, bona quadam facere: sed & ipsam persecutionem in sua potestate habet, vt non tantum seviant quantum volunt. Unde scriptum est, Iob 18. Qui facit ventis pondus, quia videlicet statibus persecutionum modum impedit, iuxta quod Apostolus dicit, 1. Cor. 10. Facit tu tentatione preventum, ut possitis luctinere. Perfila inquit hortum meum, hoc est ecclesiæ meam. Et fluent aromata illius, hoc est fragrantia virtutum & odor bonorum operum ex illa procedent. Quo enim acerbius ecclesia conteritur, eo maiorem virtutum odorem ex se emittit.

Et ideo cor mei vigilat, quia securius concepta mihi pace amore spoli mei in herero, & ad illi oculis cordis mei intendo. Sed qd hoc tempus

A vidiens ecclesiæ persecutionem vocari tamquam se præparans contra aduersa dicit[Veniat dilectus meus in hortum suum] hoc est veniat Christus sponsus meus quem tunc corde diligere ad ecclesiæ suæ, [vt comedat fructum pomorum suorum] id est, delebet atque pacatur bonis operibus fidelium suorum. Nam cibus domini, bona nostra opera sunt: sicut ipsæ fidem Samaritanorum vel gentium intuens dixit Apostolis, Io. 4. Ego cibum habeo māducere quem vos nescitis [Venit in hortum meum foror mea sponsa] Desideranti ecclesia, ut ad se veniat sponsus, responderet se iam hoc scifice. Ego iam veni. Nam non est imperatus veni, sed praeteritum indicatur. O foror mea sponsa iam ego veni in hortum meum, id est, iam visitavi ecclesiæ mean & quotidiani visiti, & virtutum illius tamquam pomis pacetur atque odore fructus. Venio ad eam ut errantes corrigam, infirmantes roborem, dubios confirmem, & perfectos quoque præmissi celestibus donem. [Mellii myrrham cum aromaticis meis] Per myrrham designantur illi qui vitam martyrio finierunt, vel etiam carnem suam cum virtutis & concupiscentiis mortificaverunt. Aromata vero sunt opera sanctarum virtutum bona opinione odoribus fragrantia. Mictit ergo Dominus myrrham cum aromaticis suis, quando sanctos martyres, vel reliquos electos bonis operibus insignes ab hac vita salve moris præcedit atque ad matutinum bonorum operum perductos, in horrea super quæ recondit [Comedi fauum meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo] Per fauum & vinum sancti prædicatores figurantur, per mel vero & lac boni auditores. Fauum enim prædicatores sunt, qui arcana & intima scripturarum mysteria, quasi mella de fauis producunt, & prædicando alijs manifestat. Mel vero sunt boni auditores, qui dulcedinem verbi Dei atteneri percepere, eaque delectabiliter pauci student. Vinum sunt ipsi prædicatores qui & fauum, qui fortia quæque sacramenta scripturarum annuntiant. Læs vero sunt infirmi qui & auditores quibus aperta mysteria, quasi lac parvulus conueniunt. Cum ergo horum omnium vita diversis modis & studiis agatur, horum tantum omnium bona intentione redemptor delectatur & pacifit, & quæ fauum cum melle comedit, & vinum cum lacte bibit. Postulamus hoc etiam ad mortem electorum referre, quos dominus comedit cum ad æternam quiete vocat per mortem, & corpori suo, hoc est societati electorum in illa iam caeli felicitate levantum coniungit. Quod si hoc non accipimus, in melle debemus eos accipere, quorum animæ caelestis gloria latrat: In fauo vero eos, qui iam corpore & anima in illa beatitudine laudant Deum. Et in illo gaudent per petum, quales sunt illi qui cum domino surrexerunt [Comedite amici, bibite & inebriamini charismi] Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles mei, quia amici mei sibi faciendo quæ iubeo. Charissimi mei estis perfecta me animi charitate diligendo. Comedite, inquit, ergo & bibite, id est, sanctorum bonis actibus congaudent, & illis vobis ad imitandum proponite. Notandum vero, qd dicit, bibite & inebriamini charismi Non solum dominus profecti iustorum gaudent, verum etiam nos horratur, vt in illorum virtutibus gaudemus, & illos imitemur. Comedite inquit amici, hoc est fideles

ea solummodo Christum diligere faciunt. Hi tales possunt dicere cum Apostolo. Gal. 6. Mibi mundus crucifixus est, & ego mundo. Custodes murorum. Muri civitatis sunt Doctores ecclesie. Custodes ergo murorum illi sunt, qui etiam illos instruunt qui alii predicant. Qualis erat Pauli, qui Timotheum, Titius muros utique huic civitatis instrueret, si inuenieritis dilectum meum, bat & custodiebat, hoc est exhortabat ad perfectionem boni operis. [Adiutorio, o pulcherrima mulierum? vos filia Hierusalem, Qualis est dilectus tuus ex dilectione, quia sic adiurasti nos? Dilectus eius, quia amore laetitia, qui amorem laetitiae, lumen, sunt animae fidei]

[G] les que vel adhuc in praefenti peregrinantur, vel etiam Christo suunus, idest filia superna illius civitatis in qua est superna pax & felicitas diuinæ contemplationis. Sed hoc loco filias Hierusalem animas debemus accipere, Deum desiderantes, sed adhuc in hac peregrinatione versantes. Adiurat ergo sponsa filias Hierusalem, vt nuntient sponso, quia amore languet. Tunc, in anima fidelis amore languet, cum fideles alios desiderantes Deum, pro se deprecatur ut suum desiderium Christo insinuant, eique nuntiant suo amore illam teneri. Bene autem se amore languere dicit, quanto superna desiderare cōspicit, tanto magis erga ea quae mundi sunt infirmatae & languescit. Nec mirum si tales language dicuntur, cū apostolus. Col. 3. eos mortuos dicat. Mortui inquietus est, & vita vestrā abscondit, est cum Christo in Deo. Ita ergo adiurant sponsas, respondent filiae Hierusalem [O pulcherrima mulierum, qualis est dilectus tuus ex dilectione, quia sic adiurasti nos?] Hoc tunc est, quia quis fidelis fratrem fidem alluit, & inuenit sibi caelestium desideriorum verba suggerit, quibus se ad supernorum amorem accendat. Indica mihi inquit tamquam desiderante & iam ad visionem conditoris mei venire cōspiciens, qualis est dilectus tuus, idest, qualiter Christus amari debeat. Iam dudum inquit illum timere coepit, sed iam charitate timorem expellente, opto audire verba quibus ad amorem illius accendar. Tu ergo quia illum iam amore queris, eiusque amore langues, die mihi qualis est dilectus tuus ex dilecto. Dilectus ex dilecto, filius est ex patre, sicut est Deus ex Deo, lumen ex lumine. Vel etiam dilectus ex dilecto est Christus, ex ea parte videlicet qua diligendus est, non ex ea qua timendum. Nam timere minimum perfectorum est, quos timor a peccatis renocat. Amare vero est perfectorum est. Interrogat ergo qualis sit dilectus ex dilecto, idest, qualiter Christus amari debeat, vel qualis sit erga illos qui illum tantum amare noverunt. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus est millibus] Vox respondentis ecclesia. Dilectus meus candidus virginitate, rubicundus passione. Candidus, quia sine peccato natus est, & sine peccato est conuersatus. Peccatum non fecit, nec dolus inuenitus est in eo. 1. Pet. 2. Rubicundus, quia lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Electus ex millibus. Singulariter sum ego donec transeam. Electus ergo ex millibus, quia solum ex multitudine sanctorum dignus fuit audiens. Mat. 17. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi be ne complacuit. Caput eius aurum optimum. Caput sponsi Deus est, iuxta quod apostolus dicit. 1. Cor. 1. Caput Christi Deus, qui auto optime comparatur, quia sicut aurum omnibus metalis est pretiosius, ita omnipotens Deus omnibus a se factis bonis precelit & supereminet. Vnde dñs. Mar. 10. Nemo bonus, nisi filius Deus. Caput ergo sponsi aurum optimum est, quia Dei beatitas ineffabilis est, omnium retinuit beatitatem transiens, quia nihil bonum nisi participatione huius summi boni [Coma eius sicut elata palmarum, nigra quasi coruus] Coma sponsi sunt multitudines fidelium pp. fidei & dilectionis Dei adhaerentes, quae elata palmarum comparantur. Dicamus iuxta literam de elata palmarum. Elata palmarum sunt rami praeceps & excelsior, interdum aureo colore cristantes, & semper ad excelsa tendentes, & numquā virōrem suum amitterentes. Tales ergo dicit, como sponsi sui, crispsas videlicet & rutilas. Nonnulli dicunt elatas palmarum speciem effe arboris aromaticae, quam latini Abiesem sive Spartam vocant, nam Graecie abies, elates dicunt. Et autem haec species apta confidetur vnguentis. Abietem vero hic non magnam illam arbore quae est nauigis vel dominis apta, sed ut diximus speciem aromaticae arboris debemus accipere. Hec iuxta literam de elatis palmarum. Coma ergo sponsi

sunt elatis palmarum comparantur, quia fidelium multitudines, & vitore fidei gaudent, & ad aeternam premia desideranda extolluntur, atque superne suavitatis dulcedinem degustant, quanto magis percipiunt, tanto amplius in oculis suis peccatores sibi & contemptibiles esse videntur: unde sequitur. Nigra quasi coruus. Come, aurum optimū: Coma eius sicut elata palmarum, nigra quasi coruus. Oculi eius sicut columbae super riulos aquarum, quae lacte sunt lota, & resident iuxta fluentia plenissima. Genae illius sicut arco lae aromatum consistit a pigmentarijs. Labia eius lilia distillatia myr

contemptibiles sunt pressuris huius facili. Elata palmarum sunt sancti qui per gratiam Dei ad caelitatem victoriae palmarum tendunt. Nigra quasi coruus, quia per se infirmos & peccatores esse cognoscunt. Pnt est come sponsi angelicas virtutes accipi, quae Deo specialiter inhaerent, sicut coma capiti, eumque & vicino content plantur. Quae bene elatis palmarum comparantur, quia nonquam a stria sua rectitudine inclinantur, sed in dignitate officii suum in maestate permanent. Quae quanto magis claritatem sui conditoris contemplantur in eo, qd sunt omnes creaturae in eius comparatione aspiciunt: & ideo quasi coruus nigra esse dicuntur.

[H] Oculi eius sicut columbae super riulos aquarum, quae lacte sunt lota. Oculi sponsi sunt Spiritus sancti, qd ostendit Iohannes in Apoc. 5. dicens. Vidi agnum tamquam occisum habentem cornua septem & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram: unde bene columbae super riulos aquarum comparantur, quia Spiritus sanctus purus & sincerus mentibus edicatur. No[n] super stagna vel plaustris, sed super riulos aquarum, quibus se ad supernorum amorem accendat. Indica mihi inquit tamquam desiderante & iam ad visionem conditoris mei venire cōspiciens, qualis est dilectus tuus, idest, qualiter Christus amari debeat. Iam dudum inquit illum timere coepit, sed iam charitate timorem expellente, opto audire verba quibus ad amorem illius accendar. Tu ergo quia illum iam amore queris, eiusque amore langues, die mihi qualis est dilectus tuus ex dilecto. Dilectus ex dilecto, filius est ex patre, sicut est Deus ex Deo, lumen ex lumine. Vel etiam dilectus ex dilecto est Christus, ex ea parte videlicet qua diligendus est, non ex ea qua timendum. Nam timere minimum perfectorum est, quos timor a peccatis renocat. Amare vero est perfectorum est. Interrogat ergo qualis sit dilectus ex dilecto, idest, qualiter Christus amari debeat, vel qualis sit erga illos qui illum tantum amare noverunt. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus est millibus] Vox respondentis ecclesia. Dilectus meus candidus virginitate, rubicundus passione. Candidus, quia sine peccato natus est, & sine peccato est conuersatus. Pecca

tum non fecit, nec dolus inuenitus est in eo. 1. Pet. 2. Rubicundus, quia lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Electus ex millibus. Singulariter sum ego donec transeam. Electus ergo ex millibus, quia solum ex multitudine sanctorum dignus fuit audiens. Mat. 17. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit. Caput eius aurum optimum. Caput sponsi Deus est, iuxta quod apostolus dicit. 1. Cor. 1. Caput Christi Deus, qui auto optime comparatur, quia sicut aurum omnibus metalis est pretiosius, ita omnipotens Deus omnibus a se factis bonis precelit & supereminet. Vnde dñs. Mar. 10. Nemo bonus, nisi filius Deus. Caput ergo sponsi aurum optimum est, quia Dei beatitas ineffabilis est, omnium retinuit beatitatem transiens, quia nihil bonum nisi participatione huius summi boni [Coma eius sicut elata palmarum, nigra quasi coruus] Coma sponsi sunt multitudines fidelium pp. fidei & dilectionis Dei adhaerentes, quae elata palmarum comparantur. Dicamus iuxta literam de elata palmarum. Elata palmarum sunt rami praeceps & excelsior, interdum aureo colore cristantes, & semper ad excelsa tendentes, & numquā virōrem suum amitterentes. Tales ergo dicit, como sponsi sui, crispsas videlicet & rutilas. Nonnulli dicunt elatas palmarum speciem effe arboris aromaticae, quam latini Abiesem sive Spartam vocant, nam Graecie abies, elates dicunt. Et autem haec species apta confidetur vnguentis. Abietem vero hic non magnam illam arbore quae est nauigis vel domis apta, sed ut diximus speciem aromaticae arboris debemus accipere. Hec iuxta literam de elatis palmarum. Coma ergo sponsi

A potestate habens sermonem. Aurez autem erant, quia operatio illius divinitatis pergebat potentia. Nam in auro diuinitas figuratur, quia sicut aurum certa metalla antecedit & preservat, ita diuinitas omnibus suis operibus ineffabil modo cunctorum studia & operationes praeceps. Plena hyacinthis. Hyacinthus lapis est aeris coloris, quid ergo in hyacinthis manibus, nisi spes & desiderium celeste accipitur? Et manus domini plene sunt hyacinthis, quia ois eius operario nos ad spem & desiderium superfluum excitat. Hya

rham primam. Manus illius tornatiles aureæ, plena hyacinthis. Venter eius eburneus, distinctus saphyrus. Crura illius columnæ marmoreæ, qua fundata sunt super bases aureas. Species eius ut lybani, electus ut cedri. Guttur illius suauissimum, & totus desiderabilis. Talis est dilectus meus, & B ibi pascatur in hortis, & lilia colligat. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia. Pulchra es amica mea, suauis

intuentis. [Talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus filia Hierusalem] Dilectus, quia per fidem & charitatem illi inheret. Amicus vero, quia me de vinculo peccati redemptam, amicam suam & secretorum suorum conscientiam facere dignatus est. Quem quanto quisque plus diligat, tanto amicitia eius dignus est. Quo abit dilectus tuus o pulcherrima mulierum, quo decli

C perforata, & rubore sui sanguinis quasi colore purpureo respergitur. Sed superior expeditio de hyacintho lapide, melius hic conuenit: quoniam in alia translatione est lapis habetur. Dicitur in manus eius tornatiles plena sunt tharsis. Tharsis autem lapis est, quem nos chrysolum dicimus. Venter eius eburneus, distinctus saphyrus. In membris humani corporis nihil ventre fragilis, nihil tenerius. Ideoque per ventrem fragilitas humanitatis assumpta in Christo accipitur. Ebur autem est os elephanti, qd ait aliam esse castissimum & natura frigidissimum: vnde & a draconia qui calida natura est, vehementer appetitur. Venter ergo sponsi eburneus est, quia assumpta humanitas redemptoris, nullam corruptionem, nullam labem admisit. Peccatum, n. non fecit, nec dolor inuenitus est in eo vilius. Fragilitatem quidem carnis assumptis tri tocius peccati immunitus fuit: sicut ferens aeneus qui a Moyse in deserto exaltatus fuerat. Io. 3. Figuram quidem serpentis habuit: sed malitia veneni caruit. Distinctus saphyrus. Saphyrus lapis est, celi sereni habens colorem: vnde in vidente dñi dicitur. Est sub pedibus eius quasi opus lapidis Saphyri, & quasi celum cum serenum est. Per saphyrus ergo opera diuinatae maternitatis intelliguntur, quia in carne perficiebat. Venter ergo sponsi distinctus est, saphyrus, quia humanitas Christi caelestibus virtutibus resplendebat. Nec plenus dñ est saphyrus: sed distinctus, ita videlicet ut in saphyrus appareret eborum candor, quia sic dñ operatur ea quae erant humanitatis, ut nō relinqueret. Sicut & quondam Maria se querenti non statim se ostendit, sed in specie hortulanarum ap parens, tandem ipse esset qui quereretur aperuit. Exaudit ergo semper dum electos suos, sed in quasi declinat, cu[m] non statim possumus concedere. Bene autem dicitur. Quaremus enim recu[m]. Nam qui sine ecclesia Christum querit, errare potest, proficere nō potest.

C A P . VI.

I Am supra diximus, qui sit hortus Christi, sancta videlicet ecclesia, de qua supra dictum est. Hortus conclusus, soror mea sponsa. Descendit inquit Christus in hortum suum. Hoc est quem ipse preparauit & excoluit, quia virtutum germinibus coleruntur. Et vniuersa via dñi misericordia & veritas. Quae fundata sunt super bases aureas. Hac crura super bases aureas fundata esse dicit, quia omnia qua[m] per Christum vel in Christo agenda erant, diuinis consilio ante mundi configurationem praordinata & praefinita sunt. Aurum, n. quod (vt sapientia dicit) pretiosius est ceteris metallis, diuinis consilio sine risum secutum significat. De basibus ergo aureis columnæ marmoreæ procedunt, quia ab inicio saeculi ordinata est incarnationis, nativitas, passio & surrexatio, ceteraque mysteria saluatoris quibus humanum genus redimeruntur: vnde propheta laudans dñm dicit. Dñe Deus meus honorificabo te, laudem dicam uoni tuo, qui facis mirabiles res, consilium tuum verum fieri. Species eius ut lybanus, electus ut cedri. Lybanus phenice est mons, terminus Iudea contra septentrionem, & est excellens ceteris montibus. Arbores etiæ illius montis & proceritate & specie ac robusto, ceterarum sylvarum ligna praeceps, sicut inquit lybanus ceteris montibus Iudea terra praecellit, ita redemptor noster speciosior est omnibus electis. Quia speciosus forma praeficitur. Et lilia colligat. Hoc est ut sanctas animas virtutis matritate ad perfectum candorem perducantur, de hoc mundo ad se colligant, & secum in eterna beatitudine gaudere faciat. Lilia, n. sanctae sunt animae, virginitatis studia & bonis operibus candidatae. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui subauditur gratia passionis preparo. Et dilectus meus mihi, subauditur gratiam pfectio[n]is vel premium vita aeterna remuneracionis praeficitur, siue ego dilecto meo in mea mansione praefabo, & dilectus meus mihi, quia ipse in me habitat, & me in se habitate facit, sicut ipse in Evangelio dicit. Ego in vobis, & vos in me. Propter hanc amicam meam suauis & decora, sicut Hierusalem] Quare-

INCANTIC. CANT.

C A P V T . VII.

78

bat ecclesiam sponsum suum tamquam absentem; sed ille ut se semper presentem ostenderet, eique de se colloquenti, sequi desiderari semper adesse demonstraret, quo iudicis. [Pulchra es amica mea & decora sicut Hierusalem] Pulchra es, quia macula & rugam peti non habes, sed omni nitore virtutum verbas amica mea, id est, ecclesia vel aia

quæque fideis. Sua-
uis & decora sicut
Hierusalem. Hieru-
salem quæ vispo pa-
cis interpretatur, il-
lam supernam ciui-
tatem designat, in qua
est vera pax & felici-
tas, quam ibi sic gau-
dient sancti de mune
re, ut non sit, quæ do-
leat de corruptione.
Ergo ecclesia quæ
& decora sicut Hierusalem, terribi-
lis ut castrorum acies ordinata.
Auerte oculos tuos a me, quia ip-
si me auolare fecerunt. Capilli tui
sicut grex caprarum, quæ apparue-
runt de Galaad. Dentes tui sicut
greges ouium, quæ ascenderunt de
lauacro. Omnes gemellis foetibus,
& sterilis non est in eis. Sicut cor-
tex mali pupici, sic genæ tuz absq;

Ergo ecclesia quæ adhuc in terris est, vel aia quæq; fidelis, ad similitudinem illius Hierusalem suauis est & decora, quia illam pacem inquantu[m] pot[est] imitatur [Terribilis ut castrorum acies ordinata] Terribilis est ecclesia malignis spiritibus, & est ordinata sicut castrorum acies, cum videlicet vnuſquisque fidelis ordinem suu[m] & vocationem recte custodit. Tres in sunt ecclesiæ ordines, Doctorum, continentiū, & coniugatoriū, quæ species in tribus viris demonstrata est. Noe, Daniel, & Iob. Noe: n[on] qui inter fluctus archa rexit, sanctos doctores significat. Daniel celebs & castus, cōtinētū Iob q[uod] vxore habuit & filios, ordinem co[n]iugatoriū ex primit. Ergo sancta eccl[esi]a ordinata est sicut acies castrorum, quia vnuſcuiusque ordo eccl[esi]æ velut in acie contra hostem malignorum spirituum consistit, dum sancti Doct. prædicationi & doctrina operam impendunt. Continen-tes, dū quæ mundi sunt conténtentes, tm quæ Dei sunt cogitati, & liberi a terrenis cogitationib[us], mente solū Deo vacant. Coniugati eleemosynis & cæteris aequalis vita bonis operibus insi-stant, sicque vtuntur mundo, vt quæ Dei sunt nō deterant. Hæc ergo ordinatissima dispositio eccl[esi]æ terribilis est immundis spi-ritibus, velut acies castrorum ordinata ad bellum, quia imperiu[m] suu[m] & potestatem proferre non cessat vsque ad terminos totius orbis. Sive terribilis est, ut castrorum acies ordinata, quia sic unitate charitatis connexa est & coniuncta, vt nulla ab hostibus peste discordie possit penetrari. Nihil. n. sic terret malignos, quo cha-ritas [Auerte oculos tuos a me, quia ipsi me auolare fecerunt] Ac si diceret. Ego quidem dedi tibi oculos columbinos quibus me intueri & arcana scripturarum penetrare valeres. Sed caue ne illos ad me videndum intendere velis, quia dū in praesenti viuis, non potes. Non. n. videbit me homo & viuet. Cum aut[em] vinculis carnis absoluuta ad me peruenieris, tūc me aperta visione videbis, & implebis, quod in Eu[angelio] re[p]misis. Io. 1.4. Qui diligit me, diligitut a patre meo, & ego diligam eū, & manifestabo ei meip[s]um. Quod aut[em] dicit, quia ipsi me auolare fecerunt, nō est putan-dum, q[uod] quarentes se deserat, & ab illis regedat, cum ipse præci-piat. Quærire & inuenientis. Sed ita potius accipiendum est, quia quanto amplius diuinitatem maiestatis Dei perseruari voluerit, eo amplius intelligit, quia inscrutabilis & incomprehensibilis sit. Et hoc est, quod Psalm. 63. dicit. Acceder homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Ac si diceret. Licer homo ad vi-den-dum Deum cor subleuer, exaltatur Deus, quia quantus sit comprehendendi non potest [Capilli tui sicut Grex caprarum, quæ ap-paruerunt de Galaad] Hi autem superius expositi sunt, sed non pigear iteratio exponere, quos non piguit spiritum sanctum repetere. Ideo bis istos versiculos posuit, vt certissimum & stabile temeremus, quod repetitione confirmari audiremus. Capilli fanētæ eccl[esi]æ multiplex, est subtilium cogitatio-num varietas. Et bene comparatur grægi capraturum. Nam capra peccatoris figura est. Vnde, & in lege præcipitur, vt quicumque per ignorantiam peccauerit & cognoverit reatum suum, offerat pro delicto suo capram in holocaustū. Capilli ergo eccl[esi]a gre-gi capraturum comparantur, quia sancti qui sunt membra eccl[esi]æ omnes reatus cogitationis suæ per dignam pniam & per lachrymas iusta cōpunctionis deflere satagunt. Bene aut[em] de monte Ga-laad, apparuisse dicuntur. Galaad interpretatur acerius testimoniū. Ideoque per Galaad mēns lanctorum designatur, qui sunt acerius testimoniorum, q[uod] omnia quæ secūlū sunt neglexere, & solū desiderant deu[m] sic euidentibus attestantur indicis. Potest et per Galaad ipse Dñs & redēptor noster intelligi. Galaad. n. & mon-tis & ciuitatis est nomen. De monte Galaad grex capraturum ap-paruit, quia eccl[esi]a super Christum fundata est, sicut ipse dicit. Mat. 5. Nō potest ciuitas abscondi super montem posita. Ipse est acerius testimoniorum qui multitudini prophetarum & patriarcharum & genitilium & scriptis testimoniorum perhibet [Dentes tui sicut

F. greg ouium quæ ascenderunt de lauacro Per dentes ecclesiæ sit
ma sermonum eius stabilitas intelligitur, qui bene gregi ouium
comparantur, quæ de lauacro ascenderunt, quia verba ecclesiæ
nihil nisi innocentiam & mansuetudinem sonant, nihil in se fe-
dum, nihil turpe vel immundum retinet, sed lauacro sinceritatis
& puritatis lapant.

occultis tuis. Sexaginta sunt reginæ & octoginta cōcubinae, & adolescentularum non est numerus. Vna est colubā mea, perfecta mea, vna est matri suæ electa genitrici suæ. Viderunt eā filiæ Sion, & beatissimam prædicauerūt, reginæ & concubinæ laudauerunt eam. Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, audientes ab Apóstolo, Eph. 4. Sermonis malus ex ore vestro non procedat. [Oēs gemellis fratribus, & sterilis nō est in eis] Bene autē oēs gemellis fratribus esse dñi, quia sermo sanctoruī nihil aliud sonat & loquitur, nisi qđ ad dilectionem Dei & proximi pertinet. So-

proximi pertinet. So-
lummodo. n. ea san-
cti loqui debent, quæ ad perpetuam corporū & animarum perni-
cent salutem [Sicut cortex malipunici, sic genæ tuæ, abque oc-
cultis tuis] In genis diximus superius sanctorū castam verecun-
diā designari. In cortice mali punici, mysteriū passionis Chri-
sti dicente Paulo A postolo. 1. Thi. 1. Noli erubescere crucē Chri-
sti, nequem vinctū eius. Et quidē magna sunt q̄ in aperto sunt.
Maxima vero sunt illa quæ sunt intrinsecus, hoc est quæ in fui-
to sanctis reservantur [sexaginta sunt reginæ, & octoginta con-
cubinæ, & adolescentularum non est numerus] Reginæ sunt Do-
ctores sancti ecclesiæ qui merito fidei & scie thoro regis æterni
propinquant, & spūiales Deo filios parvunt. Sexagenarius nume-
rus ex denario & senario perficitur. Denarius per senarium mul-
tiplicatus, in sexagenarium consurgit. Et per denarium signifi-
cantur diuina præcepta pp decalogum legis. Senarius vero pro
perfectione ponitur, quia sex diebus perficit Deus opera sua. Re-
ginæ ergo sexaginta dicuntur esse, quia eos significant, vt dixi-
mus, qui perfectione scie & operis pollent, & pp solum amore
conditoris sui & intuitu supernæ remuneracionis, æterna gau-
dia prædicant, sic et idem numerus. I. sexagenarius ex duobus se-
nariis quinques duætis conficitur. Nam quinques duodenii vel
duodecies quini, sexaginta sunt. Reginæ ergo sexaginta esse di-
cuntur, quia illos significant qui in ecclesia constituti quinque
sui corporis sensus iuxta institutionem duodecim A postolorum
caste disponere nouerunt. Concubinæ significant eos qui nō si-
cere Christū prædican, sed pp lucra temporalia, vel pp laudes
populares. Nam & ista sicut & reginæ ad thoru Regis pericli-
ciam accedunt, & filios spūiales generant, sed ad coronā æterni
regni alienæ existunt. Et bene octogenario numero comprehen-
duntur. Nam hic numerus ex denario & octonario conficitur.
Octonarius vero in malo accipit aliq̄ pp quaternarium, quo
quo multiplicatio consistit. Quaternarius. n. c. palia quæque &
præsentia significat pp anni tempora, vel pp quatuor mundi ele-
menta. Recte ergo concubinæ istæ octoginta esse dñr, quia vt di-
ctū est, pp sola temporalia & visibilia prædicant, & spūiales mi-
nus curant. De talibus A postolo dicebat, Phil. 1. Sunt quidam
Christi annuntiantes non sincere &c. donec dicit. In hoc gau-
deo, & gaudebo [Adolescentularū non est numerus] Adole-
scentalia sunt aīg, qua deposita primi hoīs veritate in Christo
renatae sunt. Nec dum tñ sunt nubiles, nec dñ thoro regis aptæ,
quia nec dum ad prædicationem de Christo perfectæ perueniunt.
Quarsi non est numerus, quia infinitus est numerus animarū in
Christi credentiū, nec ab ullo hoīe cōprehendi pōt. Cæterum
Deo numerati sunt oēs electi. Nā apud quē ē stellaris numerus
comprehensionis est, ignorari non pōt electorū numerus [Vna est co-
luba mea] Vna catholica est per vniuersum orbē diffusa ecclesia,
qua ex reginæ & adolescentibus constans jā cōtuberaria habet,
hoc est ēt qui noīe, vel re Docto, dicuntur. Vna est ecclesia, quia
scissurā & scismata, non recipit, sed sicut vñus est Deus, vna est
fides, vñus baptisma, ita vna est gnalis ecclesia. Quæ & recte colu-
ba uocat, quia Spūialis dore qui in spē colubæ apparuit, Christo
sponsata est & sanctificata [Vna est matris sue] Mater hi noīra
illa cœlestis Hierusalē est, de qua A postolus dicit, Gal. 4.
Illa autem quæ sursum est Hierusalē, libera est, quia est mater
noīra. Hæc ergo ecclesia vna est matris sue, quia ad exemplum
illius ecclesiæ quæ jā Christo fruict, ipsa in hac peregrinatione
instituitur & informatur, atque ad illa beatitudinem in qua cum
Christo conregnat peruenire nititur [Viderunt illa filia Sion, &
beatissimā prædicauerunt, reginæ & concubinæ laudauerunt eā]
Quas superius adolescentulas hic filias appellat. Reginas vero
& concubinas in hoc loco, vt superius, intelligamus. Filiae ergo
reginæ & concubinæ prædicant ecclesia, & laudent, quia vñuer
sitas fidelium catholica administrat ecclesia. Ipsa, n. ecclesia quæ ex

multis fidelium constat personis, catholicam, i. vniuersalē efficit ecclesiā [Quæ est ita quæ progreditur quasi aurora consurgens]. In fine quidem sœculi cum plebs Iudaica ad prædicationē Hebreo & Enoch conuerſa fuerit ad Christū, ipsa quoque de ecclesia admirabitur dicens. Quæ est ita. i. quanta & qualis est ecclesia,

C A P . V I I .
Vox est sponsi, qui audiens inuitari synagogam a spōsa sua ecclesia ad fidem, dicit[Quid videbis in Sunamite nisi chorus castorum?] Ac si diceret. Tu quidem o sponsa doles de perditione synagogæ & q̄ tarde ad fidem veniat: sed adest tempus.

que progredit, hoc
est proficit de virtute
in virtutem? Non
n. stare, sed progre-
di de, quia non vno
loco contenta, sed to-
tum mundu calesti
prædicatione occu-
pauit. Quasi aurora
progredit, quia tran-
sactis tenebris infide-
litatis, lumen se veri-
tatis habere ostendit.

electa vt sol, terribilis vt castrorū
acies ordinata? Descendi in hor-
tum nucum, vt viderem pomam cō-
uallium, & inspicerem si floruisse
vinea, & germinassent mala puni-
ca. Nesciui. Anima mea conturba-
uit me propter quadrigas Amina-
dab. Reuertere, reuertere, Sunami-
tis, reuertere, reuertere, vt intuea- B
mur te.

[Pulchra ut luna ,
electa ut sol, tetrica-
lis, ut castrorum acies ordinata] Luna a sole illuminatur. Et ec-
clesia pulchra est ut luna, quia claritate sponsi sui Christi illumi-
natur, & eius gratia resplendet. Siue pulchra est, ut luna in prae-
senti vita, ubi aliqui concessa sibi pace & securitate crescit, aliqui
aduersitatis obscura a decrescit. Electa ut sol, in alia vita ubi
perpetuo splendebit visione conditoris sui, siue electa est ut sol,
quia illu veru sole imitari nisit, de quo scriptum est. Mal. 4. Vo-
bis timentibus nomen meum, orientur sol iustitiae. Hunc solem imi-
tatur viuendo in oī humilitate & iustitia & pietate. Terribilis,
aereis potestatis, ordinata ut castrorum acies. i. charitatis uni-
tate unita, ut nullis temptationibus penetrari valeat [Descendi in
hortum nucum, ut viderem poma conuallii & inspicere si flo-
ruissent vineæ, & germinasset mala punica] Laudata ecclesia,
ad synagogam respondet [Descendi ad hortum nucum] hortus
nucum, est vita praesens. Nam sicut in nuce tegmen quidem du-
rissimum vñ, sed nucleus latet, ita in praesenti vita, nostræ consciencie
clausæ sunt, & non apparent, donec fracta testa corporis ma-
nifestentur. Descendit ergo ad hortum nucum ecclesia, qñ p Doct.
suos vitas singulorum considerat. Vnde sequitur. Ut videré po-
ma conuallium. Poma conuallii, sunt virtutes quæ humilitate
condiuntur. Descendit inquit, ut viderem poma conuallii. i. consi-
derarem sanctos, excellentia quidem virtutum præditos, sed humili-
tate depresso, ut inspicere si florueret vinea, hoc est considerare
qui in studio sanctarum virtutum proficeret [Et germinasset
mala punica] Hoc est ut eos quoque perquirerem, qui iam apti
sunt ad imiliandū passionē Christi. Nā mala punica, ut saepe di-
ctum est, mysteriū Dñicæ passionis significant. Considerat ergo
ecclesia per prælatos suos qui in virtutibus crescent, vel qui iam
ita perfecti sunt, ut imitantes passionem Christi pro illo quoque
idonei sint sanguinem fundere, quales erant illi de quibus Apo-
stolus dicebat, Phil. 1. Vobis datum est, nō solū ut credatis in Chri-
stu, sed ut pro illo patiamini [Nesciui. Aīa mea conturbauit me,
p p quadrigas, Aminadab] Vox est synagogæ, quæ videns tantā
ecclesiæ gratiā, inspecta veritate Euangelii, dolet, qñ non antea
cognoverit fidem Christi, & quasi excusans se, qñ tam tardè con-
uerſa fit, dicit. Nesciui. O sponsa Christi ecclesia, nesciui. i. igno-
raui tantam gratiam & tanta dona spiritualium virtutum tibi a
sponso tuo collata. Anima mea conturbauit me, propter quadri-
gas Aminadab. Conturbata est inquit anima mea sollicitudine
pro tam subita Euangelii prædicatione. Sciebam. n. legem &
prophetias diuinitatis datas, & ideo cum subito vidissim prædicari
Euangelium, conturbata sum propter quadrigas Aminadab.
Aminadab nepos fuit Iude, per quem generatio Christi conte-
nitur. Interpretatur autem Aminadab populus meus spontaneus,
quia cū esset Deus, sponte factus est homo. Cum conditor
esset & creator, sola benignitate sua factus est portio populi sui.
Et est sensus. Conturbata inquit sum propter Euangelii subi-
tam prædicationem, quæ veluti velocissimæ quadrigæ totum su-
bito mundum percolauit. Et bene hanc prædicationem non car-
rum, sed quadrigam appellat, quia Euangelium prædicatio, qua-
tuor Euangelistarum autoritate consistit, & quatuor Euange-
lia quasi quadrigæ sunt noui testamenti, cui præsidet autiga ip-
se Christus temperans & disponens ipse cursum Euangeliorum
[Reuertere reuertere Sunamitis, reuertere, reuertere ut intue-
mur te] Vox ecclesie synagogam ad fidem inuitantis. Reuerte-
re o synagoga ab infidelitate ad fidem, reuertere ab odio ad dile-
ctionem. Sunamitis interpretatur captiuia vel despecta. Talis sy-
nagoga ante aduentum Christi, captiuia videlicet vinculo diabo-
li, despecta a Deo, quia Christum ad salutem suam missum non
cognovit. Reuertere ut intueamur te, id est, pulchritudinem
tua castitatis aspiciamus.

VIdo videbis in Sunamite, nisi choros castrorum? Quam pulchri sunt gressus tui in calciamentis, filia principis. Lunecturæ, feminum tuorum sunt monilia quæ fabricata sunt a artificis. Vmbilicus tuus, crater ornatus, numquam indigens po-

VI. videbis in Sunamite, nisi choros castrorum? **Q**uam pulchri sunt gressus tui in calciamentis, filia principis. Luncturæ, feminum tuorum sunt monilia quæ fabricata sunt manu artificis. Vmbilicus tuus, crater ornatus, numquam indigens per corditer Christum prædicabit cum ecclesia, & pro fide Christi, sylque ad mortem certabit [Quam pulchri sunt gressus tui in calciamentis filia principis] Ab hoc loco incipit sponsus exponens laudes sponsæ suæ. Et notandum, quod a gressibus incipit eius pulchritudinem texere, & in ore laudis eius finit: sicut superius a balsulis coepera. Hoc autem fecit, vel ad pulchritudinem carminis triandam, vel èr quia sic mysterium apertissimum est, quod pulchritudine, quae sunt gressus tui. Vedit ecclesiastum non in uno loco otiose, antem: sed veloci prædicatione totum mundum peragrandem, eo a gressibus coepit eam laudare. Gressus n. ecclesiæ sunt veloci prædicationes Apostolorum, per quos in omnem terram euangelium insonuit. In calciamentis, id est, in patrum præcedentiū templis. Calciamenta ex mortuis sunt a talibus. Et calciamenta ecclesia sunt patrum præcedentiū exempla, quibus gressus habent munitos, ut secura eos imitando & sine offensione gradiantur. Ia principis. Alia translatio, filia Aminadab dicit. Aminadab, superius dictum est, Populus spontaneus dicitur, qui recte figurat Christi tenet. Nam ecclesia, & filia est, & sponsa filia, quia eius unguine redempta eius baptismate est regenerata. Sponsa, quia spiritus sanctus illi est coniuncta [Lunctura feminum, tuorum, sicut monilia quæ fabricata sunt in manu artificis]. In feminis vel fæmoribus solet sacra scriptura generationis propagandem designare: vnde de Iacob legimus. Omnes animæ quæ gressus sunt de fæmoribus Iacob. Femina ergo ecclesiæ sunt, spiritualis generatio, credentes populi per verbum prædicationis et lauacrum baptismatis. Lunctura feminum est coniunctio duorum populorum Iudaici & Gentilis in una fide. Et bene haec iunctio a monilibus comparatur. Nam fides sine operibus mortua est. Acc. 2. Fabricata sunt autem manu artificis, hoc est Dei omnipotens, cuius munere virtus boni operis credentibus tribuitur. His et ille artifex, de quo Paulus Apostolus dicit, Hebr. 11. memoriam Abram faciens, Exspectabat n. ciuitatem manentem, cuius conditor est Deus [Vmbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis] Vmbilicus fragilissima pars est corporis. Et ideo in vmbilicu, fragilitatem nostræ mortalitatis debemus accipere. Crater vero est calix maior, ansas hinc & inde habens, Vmbilicus ergo ecclesiæ, crater tornatilis est, quia quanto magis doctores sanctæ ecclesiæ fragilitatis meminerunt, tanto magis verbi prædicationis insistunt, id est, eleemosynam verbi Dei præentes, ipsi a Deo misericordiam consequuntur. Et bene crater tornatilis dicitur, Torno n. facilius operamur, per quod significatur facilitas erogandi verbum, vel eleemosynam dandi. Non n. moro, vel hæc ita eleemosyna danda est, iuxta quod Salomon dicit, Pro. 3. Ne dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, si statim possis dare. Quod èst torno si non indiget exteriis adhuc ita regula vel linea, sed inerrato ex seipso perficitur. Vmbilicus ergo ecclesiæ crater tornatilis est, quia quicumque vel prædicat, vel eleemosynam dat, pro sola dilectione Dei, & supernæ meritis expectatione hoc facere debet. Nam quicunque vel prædicat, vel proximis miseret ut pro remuneracione temporali, crater quidem est, sed non tornatilis. Et hic crater numquam indigens poculis, quia prædicatoribus numquam deest prædicationis verbi Dei, quia ipse quod prædicant, pocula sciae & virtutem constantia illis subministrat. Vnde Ps. 63. Dominus dabit verbum euangelizantibus, virtute multa [Venter tuus sicut aceruu tritici vallatus liliis] Iadom fragilitas quæ per vmbilicu designata est, ostenditur hoc loco èst per ventrem, quia venter nulla ossum firmitate praemunitur. Bene ergo venter ecclesiæ, aceruu tritici comparatur, quia sancti quanto memores sunt sua fragilitati, eo studiosius ad proferendos honorum operum fructus insistunt. Et recte non compariam tritici, sed aceruu tritici dicit, ut per hoc significet incrementum virtutum, quæ veluti aceruu ab inferioribus ad superiora cre-

I N C A N T I C . C A N T .

seundo descendunt. Nam sicut aceruu in inferioribus lata amplitudine spaciatur, superius vero quadam breuitate contrahitur & acuminatur, ita in ecclesia multi sunt qui indulgenti vivunt, pauci vero qui summa perfectioni insistunt. Plures n. inueniuntur qui de bonis tuis eleemosynā faciunt, quam qui sua omnia pro Dño relinquant. Hic aceruu liliis vallatus dicitur, quod scī bona que faciūt, pro desiderio superiore claritatis & candoris agunt. Nā per illa, ecclesia illa claritas designatur. Potest ēē per ventrem ecclesie, diuinus sons baptismatis accipi, quo fideles in noua creaturā regenerantur. Bene ergo venter aceruu vallato liliis comparatur, quia regenerati fonte baptismatis, docētur bonis infundare operibus, & ad intrendum superna claritatis gloriam semper inhiare [Duo vbera tua sicut duo hinnuli gemelli capreæ. Collum tuū, sicut turris eburnea. Oculi tui, sicut piscina in Ezebon, quae sunt in porta filiae multitudinis. Nasus tuus, sicut turris Libani, quae respicit contra Damascum. Caput tuū, vt Carmelus, & comæ capitatis tui, sicut purpura regis] Guttur tuum sicut vinū optimū, dignum dilectio meo ad potandum.

bat. Interpretatur autem Damascus sanguinis potus, vel sanguinis oculus, Feruntur ibi Abel interfecit. Ideoq; significat potentes huius sc̄culi, quia sanguinis potum sicut, quia voluntarius & illecebris carnis & sanguinis electantur. Significant et aereas potestates quæ animalium nostrarū cruentum sicut. Cōtra Damascū ergo est hoc turris, quia ecclesia semper diabolus & membris illius, adiutorio Christi numerata restituitur. Caput tuū vt Carmelus, & comæ capitatis tui, vt purpura regis iusta canalibus. Caput ecclesie principalias mentis fidelium in intelligitur. Nā sicut capite membra reguntur cetera, ita mentes cogitationes disponuntur. Bene autem caput ecclesie Carmel comparatur. Carmelus n. qui & Carmel dicitur, interpretatur cognitio, vel sc̄ia circuncisionis. Ergo caput ecclesie Carmelo assimilatur, quia nouit, circuncisio aliquando corporaliter celebratur, aunc sp̄ualiter debere obseruari, iuxta qd Propheta dicit, Hier. 4. Circuncidimini Dño in cordibus vestris. Hanc scientiam circuncisionis non habuerunt Iudei, ideoq; reprehenduntur a B. Stephanu, protomartyre dicitur, Act. 3. Dura cura & incircis cordibus & auribus vos temper Sp̄us sancto resistitis. In libro Regum legitur, 3. Reg. 18. p. Helias in monte Carmeli ascenderit, & ibi orando aridam terram caelestibus pluviis irrigauerit post longam tristam annorum & semis siccitatem, quæ historia pulchram redolit allegoriam. Nam Helias qui interpretatur Deus natus, Christum significat, qui cum sit Deus & dñs totius creature, specialiter suus, proprius Deus & dñs est ecclesia. Hic ergo in Carmel ascendit, & per eos aenti mundo gratiarum suarum pluviis tribuit. Recepit ergo, vt dictum est, caput ecclesie Carmelo monte comparatur, quia mens sanctorum quadam conuersatione sublimis est, & Christo in le ascendens præber perficitur virtutum. Et come caput tui, vt purpura Regis iuncta canalibus. Si per caput mens ecclesie accipitur, per comes capitatis cogitationes mentis debemus accipere, quæ afixa de illa procedunt. Purpureus vero color qui sanguinis habet speciem mysticum significat Dñc passionis. Iuxta literam, quod dicit purpura Regis iuncta canalibus, significat lanam iam purpureo colore connectam, & nondum in fila deductam, sed adhuc in canalibus constitutam, quas Greci Baphias vocant. In quibus sanguis Conchiliorum solet defluere, & lanam in purpureum vertere coorem. Mytilice canales isti humilitatem significant sanctorum, in quibus externe Regis purpura tingitur, cum sancti quique humiliatam sui redemptoris imitantur, passionis illius conformes fatigant, quatenus in purpura dignitate vertantur. Laborantes pro Christo mereantur regnare cum ipso. Tincta autem haec purpura esse dicitur, quia sanctorum praecordia fixa sunt & stabilita in timore & amore redemptoris sui, nec inquam a charitate eius separari possit. Quam pulchra es, & quam decora charissima in delictis]. Quam pulchra subaudi in fide, & quam decora in operatione charismata in delictis. Supra dictum est de eadē ecclesia. Pulchritudinem quidem, quæ per candorem eboris designatur, casta & sincera viuedit. Robur vero præstant, qd significatur per Ezebon, qd eandem ecclesiam contra tentacions diaboloi, vel impetus hereticorum muniunt. Oculi tui sicut piscina in Ezebon, quæ sunt in porta filiae multitudinis. Id est ipsi Doctores qui per collum designantur sunt, designantur per oculos. Ipsi n. quas oculari viuierio ecclesiæ corpori prouident, & iter, qd ingredi debeat ostendunt. Hi oculi ecclesiæ copartant p̄ficiens in portæ Ezebon ciuitatem, quia S. Doctores populus in Christu credentes, vitali lavacio abluunt & salutari doctrinæ potu reficiunt. Filia aut multitudinis vocatur Ezebon iuxta literam, ut multitudinem confundentibz inibi populorū, sic & sancta ecclesia recte filia dñi multitudinis, quia numerositatem quotidie colligit genitum. Ezebon aut interpretetur cingulum inerioris: oculi ergo ecclesiæ p̄ficiens Ezebon comparantur, quia S. Doctores neglegit radicis sc̄culi gaudiis, cingulum inerioris se constringunt, quia casta & sobria viuit in hoc sc̄culo, & per suis errabitus defensit, quatenus in presenti faculo lugentes, ad vera & eterna gaudia peruenire possint. In porta aut Ezebon haec piscina est dñs, quia nullus ecclæsia ingredi valet, nisi prius aqua baptismatis abluitur, & inter prefusas huius faculæ illas adipisci desiderat, & cōcine illis satiar. Vnde merito illa quæ talis est, sponso suo Christo charisma esse dñs [Statuta tua asimilata est palma, & vbera tua Botrys]. Statuta ecclesiæ perfecta, est eius restituto. Neque n. virtus incurvatur: sed recta & nobilis consistit. Vnde P̄famista ex persona peccantium dicebat, Psal. 1. 8. Incurvatum & humiliatum sum vsquequaque. Et Propheta sub specie Hierusalem peccati animæ de malignis spiritibus dicit, Esa. 51. Qui humiliauerunt te, & dixerunt aia tua incurvare ut transferamus &c. Sancta ecclesia recta stat, nec inquit incurvatur: consentit audiens ab Apostolo, 1. Cor. 1. 2. Alii datur p̄ sp̄m discretio spirituum. Nasus ergo ecclesiæ turri Lybani comparatur, quia S. Doctores & summum locum in ecclesia tenent, & veluti in Lybano monte consistunt, & defendunt ecclesiæ a malignorū spiritu incurrubus. Haec turris contra Damascū esse dñs. Damascus metropolis est Syria, quæ quondam contra filios Israel, vppote fortissimos & crudelissimos Reges habens, dimicauit.

lud

culis. Venter tuus, sicut aceruu tritici vallatus lilijs. Duo vbera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreæ. Collum tuū, sicut turris eburnea. Oculi tui, sicut piscina in Ezebon, quae sunt in porta filiae multitudinis. Nasus tuus, sicut turris Libani, quae respicit contra Damascum. Caput tuū, vt Carmelus, & comæ capitatis tui, sicut purpura regis iusta canalibus.

H

te cogitationes disponuntur. Bene autem caput ecclesie Carmelo comparatur. Carmelus n. qui & Carmel dicitur, interpretatur cognitio, vel sc̄ia circuncisionis. Ergo caput ecclesie Carmelo assimilatur, quia nouit, circuncisio aliquando corporaliter celebratur, aunc sp̄ualiter debere obseruari, iuxta qd Propheta dicit, Hier. 4. Circuncidimini Dño in cordibus vestris. Hanc scientiam circuncisionis non habuerunt Iudei, ideoq; reprehenduntur a B. Stephanu, protomartyre dicitur, Act. 3. Dura cura & incircis cordibus & auribus vos temper Sp̄us sancto resistitis. In libro Regum legitur, 3. Reg. 18. p. Helias in monte Carmeli ascenderit, & ibi orando aridam terram caelestibus pluviis irrigauerit post longam tristam annorum & semis siccitatem, quæ historia pulchram redolit allegoriam. Nam Helias qui interpretatur Deus natus, Christum significat, qui cum sit Deus & dñs totius creature, specialiter suus, proprius Deus & dñs est ecclesia. Hic ergo in Carmel ascendit, & per eos aenti mundo gratiarum suarum pluviis tribuit. Recepit ergo, vt dictum est, caput ecclesie Carmelo monte comparatur, quia mens sanctorum quadam conuersatione sublimis est, & Christo in le ascendens præber perficitur virtutum. Et come caput tui, vt purpura Regis iuncta canalibus. Si per caput mens ecclesie accipitur, per comes capitatis cogitationes mentis debemus accipere, quæ afixa de illa procedunt. Purpureus vero color qui sanguinis habet speciem mysticum significat Dñc passionis. Iuxta literam, quod dicit purpura Regis iuncta canalibus, significat lanam iam purpureo colore connectam, & nondum in fila deductam, sed adhuc in canalibus constitutam, quas Greci Baphias vocant. In quibus sanguis Conchiliorum solet defluere, & lanam in purpureum vertere coorem. Mytilice canales isti humilitatem significant sanctorum, in quibus externe Regis purpura tingitur, cum sancti quique humiliatam sui redemptoris imitantur, passionis illius conformes fatigant, quatenus in purpura dignitate vertantur. Laborantes pro Christo mereantur regnare cum ipso. Tincta autem haec purpura esse dicitur, quia sanctorum praecordia fixa sunt & stabilita in timore & amore redemptoris sui, nec inquam a charitate eius separari possit. Quam pulchra es, & quam decora charissima in delictis]. Quam pulchra subaudi in fide, & quam decora in operatione charismata in delictis. Supra dictum est de eadē ecclesia. Pulchritudinem quidem, quæ per candorem eboris designatur, casta & sincera viuedit. Robur vero præstant, qd significatur per Ezebon, qd eandem ecclesiam contra tentacions diaboloi, vel impetus hereticorum muniunt. Oculi tui sicut piscina in Ezebon, quæ sunt in porta filiae multitudinis. Id est ipsi Doctores qui per collum designantur sunt, designantur per oculos. Ipsi n. quas oculari viuierio ecclesiæ corpori prouident, & iter, qd ingredi debeat ostendunt. Hi oculi ecclesiæ copartant p̄ficiens in portæ Ezebon ciuitatem, quia S. Doctores populus in Christu credentes, vitali lavacio abluunt & salutari doctrinæ potu reficiunt. Filia aut multitudinis vocatur Ezebon iuxta literam, ut multitudinem confundentibz inibi populorū, sic & sancta ecclesia recte filia dñi multitudinis, quia numerositatem quotidie colligit genitum. Ezebon aut interpretetur cingulum inerioris: oculi ergo ecclesiæ p̄ficiens Ezebon comparantur, quia S. Doctores neglegit radicis sc̄culi gaudiis, cingulum inerioris se constringunt, quia casta & sobria viuit in hoc sc̄culo, & per suis errabitus defensit, quatenus in presenti faculo lugentes, ad vera & eterna gaudia peruenire possint. In porta aut Ezebon haec piscina est dñs, quia nullus ecclæsia ingredi valet, nisi prius aqua baptismatis abluitur, & inter prefusas huius faculæ illas adipisci desiderat, & cōcine illis satiar. Vnde merito illa quæ talis est, sponso suo Christo charisma esse dñs [Statuta tua asimilata est palma, & vbera tua Botrys]. Statuta ecclesiæ perfecta, est eius restituto. Neque n. virtus incurvatur: sed recta & nobilis consistit. Vnde P̄famista ex persona peccantium dicebat, Psal. 1. 8. Incurvatum & humiliatum sum vsquequaque. Et Propheta sub specie Hierusalem peccati animæ de malignis spiritibus dicit, Esa. 51. Qui humiliauerunt te, & dixerunt aia tua incurvare ut transferamus &c. Sancta ecclesia recta stat, nec inquit incurvatur: consentit audiens ab Apostolo, 1. Cor. 1. 2. Alii datur p̄ sp̄m discretio spirituum. Nasus ergo ecclesiæ turri Lybani comparatur, quia S. Doctores & summum locum in ecclesia tenent, & veluti in Lybano monte consistunt, & defendunt ecclesiæ a malignorū spiritu incurrubus. Haec turris contra Damascū esse dñs. Damascus metropolis est Syria, quæ quondam contra filios Israel, vppote fortissimos & crudelissimos Reges habens, dimicauit.

A lud quod vberis sanctis in celestibus dandum est [Et erunt vbera tua sicut botryi vineæ, & odores tui sicut odor malorum] Vbera ecclesiæ sunt, vt superius dictum est. Sancti doctores qui latè simplicis doctrina regeneratos in Christo nutriti. Sed hec vbera botris assimilantur, qd idem doctores perfectiis perfectiora annuntiant, sicut Ap̄stolus loquens simphioribus dicebat: 1. Cor. 3. Non potius loqui rāquam sp̄ualibus: sed quasi carnalibus, rāquam parvulis in Christo. Mane surgamus ad vbera tua sicut otiozus, & dentibus illius ad ru- minandum. Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius. Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, & commo- remar in villis. Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vi- bera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in palman, quæ dicitur: Vnde vbera laetitia plena, quæ vbera in botryis sunt versa cum diceret. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christum Dei sapientiam. Et sapientia loquuntur inter perfectos. Dixi ascendam in palman, appren- dem fructus eius] Ut ostenderetur omnis hæc excellētia & ma- gniudo donorum ecclesiæ Dei gratia prouenire, introductur idem sponsus dicens, A ascendam in pal

Fur in novo testamento qua predicta sunt in veteri. Vnde & in passione sua matris pendens in cruce cum gressu acutum dixit, Io. 19. Consumatum est. Et post resurrectionem suam dixit Apol. 10. Necesse est, ut impleri oia qua scripta sunt in lege & Prophetae de me. Pnt est noua poma & vetera iustorum per longum intelligi, quae vel in veteri testamento vel in novo fuerunt. Dixit ergo ecclesia. Seruauit tibi poma noua & vetera. i. iustos qui vel in veteri testamento praeceperunt, vel in novo subsecuti sunt. Tibi seruauit ut per te proxima suorum laborum recipierent. Nullus noster in orum regnum calorem intrare valuit, nisi per Christum, quia ipse primum ascendit, & sequentibus membris suis calorem aperuit.

C A P. VIII.

Vis mihi dicit te fratrem meum fugientem vbera matris meae, ut inueniam te solum fortis, & deosculer, & iam me nemo despiciat? Apprehendamus & ducamus in domum matris meae, & in cubiculum genitricis meae. Ibi me docebimus, & dabo tibi poculum fuscitatu*m* te. Ibi corrupta est mabit. Probatio dilectionis, exhibito est operis. Et multus malorum granatorum meorum. Malum granatum idem, quod & malum punicum. Dicitur autem malum punicum granatum, eo quod multitudo granatorum sit plena. Malum punicum vero, eo quod in Africâ plurimum abidet. Punica, n. ipsa est Africâ. Habet autem cortice fanguinei coloris, & ideo (ut saepe dictum est) figurâ tenerâ Dñica passionis. Multum ergo malorum granatorum, est dilectio martyrum qui instanti dixerunt Deum, ut pro illo mori non dubarent. Et bene multum dicit, & non aliud poculum, quia multum furentis sum est, ita ut nimis feruore oem formidem de se excoquat & expurget. Dabit ergo ecclesia dilectio multum malorum granatorum suorum. i. ostendit in passionibus sanctorum martyrum quantâ charitate Christum diligat. Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Per leuam (vt B. Greg. dicit) oia prospecta, presentis vita accipiantur, per dexteram vero futura beatissima vita cali accipiantur. Leua ergo spissi ecclesia sub capite habet, & dextera eius illam amplexatur, quia quicunque prospera presentis saeculi pro nihil deputat, cuncta que temporaliter arrident deficere, dum ad Ioram superne beatitudinis visionem tendit, dum illam solummodo amplexari desiderat. Adiuro vos filie Hierusalem per capras ceruque camporum, vt non scilicet neque euigilare faciat dilectam, quoad usq; ipsa velit. Habet ecclesia quodam in se qui baptismo Christi sunt regenerati, & nomine Christianitatis titulati, moribus in & conuersatione saeculo feniunt, & ecclesiam suauissima quiete sopitam inquietare aequadiferendos tuum saeculi excitare nituntur. Hergo tales pro gratia mysteriorum Christi quam percepuntur. Filiae Hierusalem appellantur in hoc loco: cum in moribus contraria agant. Et adiurat eas sponsus, ne suscitent neque euigilare facient dilectam, hoc est ne illam in somno dulcissime quietis positam. i. contemplatione sui conditoris, sua inquietudine excitant & ad sollicitudines & curas saeculi euigilare compellant. Donec ipsa velit, hoc est donec peracto officio debita seruitur, qd in Psalmis hymnis & canticis spissibus exhibet Deo, admoneatur tamen cura corpore fragilitatis ad ea quae sunt saeculi redire. Quae est ita quae ascendit de defecto delicti affluius innixa super dilectum suum? Vox synagogae admirantis ecclesiam de gentibus congregatam. Quae est ista inquit, i. qualis est & quanti meriti, quae ascendit de deserto? derelicta, nauerat a Deo per idolatriam & veritatis ignorantiam. Alendet ergo virtutum gradibus de deserto, hoc est de errore infidelitatis, in quo ad ipsos derelicta fuerat. Delictus affluius, hoc est virtutibus abundans. Innixa inquit super dilectum suum i. fiducialiter in Christo agens, & oes virtutes suas, & cuncta bona ad eius gratiam referens. Sciebas, n. e nihil tuis viribus implore posse, id est cum Apolito dicebat, 1. Cor. 15. Gratia Dei sum id, qd sum. Et notandum est, super dilectum suum. Nam synagoga, solam se putabat habere cognitionem. De ceteris gentilibus in ignorantia Dei constituta. Notus, n. (vt ait Psalmista) in Iudea Deus, Pl. 75. Sed ita mirata synagogae inderit ipsa sponsus & dilectus per id, qd sequitur [Sub arbore malo sustinuit te, ibi corruerat etiama mater tua, ibi violata est genitrix tua] Arbores malum crucem dñicam debemus accipere, ubi qua arbores fuscitata est synagoga, quia ipsa a praevaricatione originalis peccati & a potestate diabolii per crucem Christi redempta est. Ibis fuscitata est, quae peccatis erat mortua. Et bene arbore malo dicit. Nam & supra huic arbori Christi comparauit dicens. Sicut malum inter lingua syuarum, sic dilectus meus inter filias. Ibi corrupta est mater tua, & violata genitrix tua. Matrem & genitricem synagogam maiorem & principalem plebem Iudeorum patet dicit, quales erant Scribe & Pharisei, qui Christum Pilato tradiderunt, qui reliquam plebem tanquam mater & genitrix regere debeat. & erudit, quales erant illi qui suadebantibus ip-

C A P. V T VII.

80

is principibus improbe acclamabant Crucifige eum. Hac ergo mater synagoga sub arbore malo corrupta & violata est, qd se suoque posteros crudeli maledictione continxit dicens. Mat. 25. Saugus eius fugit nos, & fug filios nos. Nâ & isti sub cruce Christi erant, licet non fide & devotione: tñ crudelis vindicta sibi &

ter tua, ibi violata est genitrix tua. Pone me vt signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum, quia fortis est ut mors dilectio, dura ut infernus emulatio. Lampades eius, vt lampades ignis atque flammamarum. Aque multe non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam. B Si dederit homo omnem substantiam domus sua pro dilectione, cu occulta inspiratio, vel exterius aperta prædicatione admonet Deus animam vniuersitatisque fidelis. Et est sensus. Qd per Apostolos meos alio quare ecclesiam de gentibus congregaram, quid faciemus? Idest quo modo illi præcepta celestia commitemus, vtrum videlicet quæque minima, an quo maior efficaciter, perfectiora illi secreto rum celestium mysteria trademus? Nam Deus omnipotens pro mensura & capacitate mentis humanae temperat verbum prædicationis, considerans vires & capacitatem auditoris. Sed synagoga racente, ipse pro ea respondit [Si murus est, edificemus super eum propugnacula argentea, si ostium est compingamus illud tabulis cedrinis] Si inquit foror nostra est murus, edificemus super eam propugnacula argentea, ac si dicaret. Cū caperint Apostoli mei prædicare ecclesiam de gentibus congregata, si tales fuerint auditores qui merito perfectionis murus appellari possint, dum videlicet vel ingenio naturali prædicti, vel philosophica eruditio præstantes, quasi alienos defendere & munire pnt vel defendunt murus, edificemus super hunc talen murum, propugnacula argentea, addamus illis eloquia diuinarum scripturarum. Nam Psalmista dicit 18. Eloqua dñi eloquia casta, argentea igne examinata. Si vero tales fuerint auditores, qui nequaquam honestum reddit, solumque Christo vivens mundo mortuus est. Idem sensus est cum dicit. Dura ut infernus emulatio. Nam sicut infernus eos quos semel recipit nonquam restituit, sed semper retineat, ita verus Christi amor quem semel receperit, nonquam dimittit. Vnde Apolito dicit, Ro. 8. Quis nos separabit charitate Christi? Tribulatio, an famæ, an angustia, an gladius? Sed & de dilectione Christi hoc potest accipi, cuius dilectio fortis fuit, vt mors, quia tantum nos dilexit, ut immortalis pro nobis mortem suscepit. Dura fuit emulatio eius, vt infernus, quia sicut infernus nescit misereri aut a poenis reorum mitigare, sic Christi dilectio non potest cessare, aut viles improbitatis persecutorum removeri ab amore humani generis. Quidam hoc, quod dicitur dura est ut infernus emulatio ad synagogam referunt, quæ gentes emulabatur, & inuidet salutem illarum. Monet enim ego eam Christus hac dicens, vt ab inuidia cestet & salutem ecclesie congregandæ. [Lampades eius lampades ignis atque flammarum] Lampades eius, fæciones, præcordia sunt sanctorum, in quibus velut in vas dilectio inhabitat. He ergo lampades ignis sunt, quia in corde ardenti per amorem. Lampades vero flammarum, quia exteriori lucent per operationem. [Aqua multa non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam] Aquæ & flumina sunt violence persecutorum minæ, vel etiam blandimenta quibus sanctos a charitate Dei separare valebunt. [Si dederit homo omnem substantiam domus sua pro dilectione, quasi nihil pacificauit.] Ex quo ergo hanc pacem reperi, murus esse & habere huberis vice turrim merui [Vinea fui pacifico] id est, dilectio meo, qui verus est pacificus, quia per eum pacificata sunt omnia quae sunt in celis & quae in terra. Inde a Prophetâ, pater futuri facilius pacis appellatur. Esa. 9. In cuius veri pacifici typum, Salomon, id est, pacificus author huius carminis præcessit. Huic ergo sunt vinea videlicet sancta ecclesia [Quæ habet populos] Hoc dicit ut se de ecclesia gentium, non de synagoga ostenderet canere. Nam synagoga vnius tñ gentis fuit. Ecclesia vero habet populos, quia omnes gentes terra capacissimum suum gremium receperit [Tradidit eam custodibus, vir a ferte pro fructu eius mille argenteos] Custodes huius vineæ, id est, sanctæ ecclesiæ

IN CANTIC. CANT.

Eccl^{esi}a sunt Propheta & Apostoli Apostolorumq; successores. Sive etiam custodes sunt angelica virtutes, quæ ab incubis tentationum & demonum eccl^{esi}am custodiunt, vir afferit pro fructu eius mille argenteos. Omnes viros forces dicit & perfectos. Nam vir a virtute vocatur. Fructus eccl^{esi}a est cælestis vita remuneratio, pro qua sancta eccl^{esi}a Tradidit eam custodibus, vir afferit in præsenti laborare pro fructu eius mille argenteos. Vinea mea coram me est. Mille tui argentei quos pro fructu vir afferit, si- gnificare omnia que in hoc mundo possideri possunt. Mille- narius enim numerus, pro summa perfectione & plenitudine ponitur. Vir ergo pro fructu huius vineæ mille afferit argenteos, quia sancti omnia sua relinquent & pauperibus erogant, ut fructus huius vineæ, hoc est supernam mercedem consequantur. Tale est ut illud quod dominus in euangelii parabolâ dicit, Matth. 13. Simile est regnum calorum thesauro abscondito in agro, & reliqua [Vinea mea coram me est] Vox sponsi. Tu inquit dicas quia vineam meam tradidi custodibus, tamen vinea mea semper coram me est, quia licet eam custodibus meis commiseram, ego tamen semper curam illius habeo, nec pro illa sollicitus esse deficio; sed sum cui illa vñq; ad consummationem facili [Mille tui pacifici, & ducenti his qui custodiunt fructus eius] Mille tui subaudi argentei, quos pro vinea dedici fructu, pacifici tibi sunt, quasi dicere. O anima fidelis, noli dubia esse pro æterna mercede, pro qua tua omnia dimisisti, quia mille argentei tibi pacifici sunt, id est, manet pro te illa certa remuneratio, & verum inde fructum consecuta es, & ducenti subaudi argentei pacifici sunt subaudi his, qui custodiunt fructus meos. Sicut per millenarium plenitudo perfectionis, sic etiam per centenarium summa perfectio definatur, quia centenarius de leua in dexterar transferuntur. Ducenti ergo argentei, qui de duplicitat^s sunt centenariis, significant eos qui doctrina & operatione perfecti sunt, qui iuste & pie vivendo, semetipos eritodiunt, & etiam predicando alios conuerunt. His ergo talibus ducenti argentei pacifici sunt, quia duplicata in cælis eis manet remuneratio, de qua videlicet per Dan. 12. dicitur. Et qui ad iustitiam eruditum multos, fulgebit quasi stelle in perpetuas aeternitates. Hos n. duplexiter iubet Apostolus honorari dicens. 1. Tim. 4. Presbyteri qui in vobis sunt, dupli ci honore digni habeantur, maxime qui præsumt vobis & labortant in verbo [Quia habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire vocem tuam] Vox dilecti sponsam eccl^{esi}am alloquenter. Eccl^{esi}a quia habitas in hortis, id est, quia excellens virtutum germinibus insistis. Hortus enim (ponsi ipsa eccl^{esi}a est, quia vt superius lectum est, crebro se promittit eam in hortis visere. Ergo eccl^{esi}a in hortis habitat, qui plantaria virtutum aspidia nutrit. Nec transitorie quasi postmodum recessura ibi tugurium ponit: sed fixa statione ibi habitat. Fac me inquit audire vocem tuam, id est prædicta euangeliū, præceptaque mee legis simul, 2. Cor. 14. Christi bonus odor sumus Deo, in omni loco.

F I N I S .

Series Chartarum:

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T.

Omnes sunt Quaterniones.

R O M AE,
Apud Iulium Accoltum. M. D. LXX.

& promissionem celestium præmiorum annuntiatio. Hoc n. mihi iucundum & delectabile est, vt audiā vocem tuam, hoc est vt audiā te verba salutis æternæ annuntiantem. Sed & amici auscultant, id est, angelici spiritus vocem tuam delectant audire, quos tibi amicos feci per effusionem sanguinis mei, nosque adiutores ac protectores contra malos spiritus intitui. Sive amici, id est, spiritus iustorum auscultat, quos de tuo cœtu ad te in cælestibus aſſumpſi. Et ipsi n. de tua prædicatione &

fratrum salute congregantur. Respondet consilium ipsa sponsa dilecto suo [Fuge dilecte mi, & assimilare caprea hinnuloque cervorum super montes aromatum] Miris responsio. Invitatur ad predicandum, vt sponsus audiat vocem eius. Illa vero horratur sponsum suum vt fugiat. Sed magna est mysterii consequentia. Nam superius predicta fuerat Christi nativitas, cum dixit, quis det te fratrem meum fugientem hubera. Prædicta etiam fuerat eius passio, ubi dictum est, Sub arbore malo suscitauit te. Nunc conpeteret horratur sponsum vt fugiat, hoc est velocissime per ascensionem ad patrem redat. Et est sensus, Iubes me prædicare, vis vocem meam audire. Fuge dilecte mi, id est, impleto incarnationis & passionis tue mysterio reuertere ad cælum, vt non iam te sis hominem, sed sicut Deum super omnia cogitate incipiam. Tunc n. audies vocem meam, quia tunc liberius prædicabo omnium mundo. Et hoc est, quod Dominus in Euangelio dicit, Io. 16. Ego veritatem dico vobis, expedit vobis vt ego vadam. Expediatis n. Apollolis & omni eccl^{esi}, vt Christus rediret, id est, presentiam temporalem absentaret, quia dum in corpore præfens era, non poterat eum spiritualiter amare, & nō poterat eum quem hominem cernebat, vt Deum inuisibilem & vbiique presentem cogitare. At postquam celos ascendit, cepit eum eccl^{esi}a spiritualiter diligere, & sicut Deum iam cogitare & prædicare. Et hoc est, quod Apost. ait, 2. Cor. 5. Et si noueramus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus eum. Ergo dilecte mi, si vis me ita prædicare, refuge, id est, recede ad cælestia, & qui fuisti comprehensibilis per humanitatem, efficeris incomprehensibilis per diuinitatē. Veritatem ne me in præsenti sine tua visitatione relinquis, huiusque te penitus subterbras, similis esto caprea hinnuloque cervorum, super montes aromatum. Sicut inquit caprea & hinnuli cervorum indomita animalia humum consortium fugiunt, tamē crebrius in montibus videntur, sic & tu post tuam ascensionem licet inuisibilis sis, dignare militem sapientis dono tua gratia apparet. Et hoc super montes aromatum. Montes enim aromatum sancti Dei sunt, excellencia sanctæ conuersationis, & celo proximi, & odore ac fama virtutum longe lateque fragrantes. Hinc & Apostolus de se fibis similibus dicit, Phil. 3. Nostra conuersatio in cælis est. Et alibi, 2. Cor. 14. Christi bonus odor sumus Deo, in omni loco.

D I V I T H O M A E A Q V I N A T I S D O C T O R I S A N G E L I C I , I N E S A I A M P R O P H E T A M

E X P O S I T I O .

P R O O E M I V M .

Scribi vīsum & explana eum super tabulas, & B tem eorum longe est a me. Sed tertii tabulis, scilicet cordibus carnalibus, oportuit plane superscribi ad instruendum. Esdræ 8. Apparuit qui legerit eum, quia adhuc vīsus procul & apparet in finem.] Abach. 2. Ex verbis istis, tria posse sunt accipi circa librum Esaïa prophetam, quem p̄e manibus habemas, scilicet author, modum, & materia. Circa

primum tria ponuntur, scilicet author, modum, & materia. Circa

currit enim, est ex

apparuit qui legerit eum, quia adhuc

pedite in fine currēdo deuenire. Est autē

vīsus procul & apparet in finē.

finis triplices, scilicet

finis legis, finis pre-

cepti, & finis vita.

Finis legis Christus est ad iustitiam omni credenti, sicut dicitur ad Rom. 10.

Finis præcepit charitas est ad Timor. 1. Finis uite mors est. Statutum est hominibus se mel mori. Hebr. 9. Dicit ergo, [Vt percurrat qui legerit,] ac si dicat. Ut qui legerit sine impedimento dubitationis percurrat

credo in Christum, credens amet, & in amore perseveret.

Materia tangit, in hoc quod sequitur, [Quia adhuc vīsus procul.] Et est principalius materia huius libri apparitio filii Dei.

Vnde in eccl^{esi}ia tempore aduentus legitur. Est autē triplex ap-

paritio filii dei. Primo, qua apparuit in carne homo factus.

Ad Titum 3. Apparuit benignitas & humanitas salvatoris no-

stris Dei. Secunda, qua apparuit per fidem a mundo creditus.

Ad Titum 2. Apparuit gratia salvatoris nostri Dei omnibus ho-

minibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & secularia

desideria, sobrie, & iuste & pie uiuamus in hoc saeculo &c.

Tertia, qua apparet per spem in glorificatione 1. Ioan. 3. Scimus

quoniam cum apparerit, similes ei erimus. Et ista apparitiones, sunt materia istius libri.

Vnde in prologo dicitur, quia omnis cura eius est de aduentu Christi & vocazione gentium.

Sed certe iste qui postea sic usus est, adhuc suis temporibus pro-

cul erat. Siquidem procul, qui excelsus in maiestatis equalita-

te, Iob 36. Vnusquisque inuenetur procul. Ecce deus magnus

vincens scientiam nostram. Erat etiam procul, quia absconsus in

præfinitione patris, Eph. 3. Quia sit dispensatio sacramenti ab-

sconditu a seculis in deo. Erat etiam procul, quia dilatus in ex-

pectatione patrum. Hebr. 11. Iuxta fidem defuncti sunt omnes

isti, non acceptis reprobationibus, sed a longe eas aſſipientes,

Sed quod erat longe, factum est prope, quia excelsum factum

est inſimum. Verbum enim caro factum est. Ioann. 1. Quod

erat absconditū, factum est publicum, quia viuenterus qui est

in fini patris, ipse enarravit. Qued erat dilatum, in genere est ī a

a sancti possesso in gloria. Matth. 25. Venite benedicti patris

mei percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mun-

di. Sic igitur poterat dicere adhuc vīsus procul [apparet in

fine.] Fuit enim prima apparitione in fine legis: Quia, Vbi venit

plenitudo temporis, misit deus filium suum natum ex muliere,

factum sub lege. Ad Galat. 10. Secunda autem fuit in fine ido-

latris, infra 19. Ecce dominus ascendit super nubem leuem, &

ingredieſ egyptum, & mouebatur simulacra egypti a facie eius.

Sed tertia, erit in fine omnis miseria, quia Absconditū deus om-

nem lachrimam ab oculis sanctorum, & non erit amplius neque

luctus, neque clamor, neque labor, sed neque ullus dolor, quo-

niam priora transierunt. Apoc. 20. Et hæc sunt ultima de quibus Eccl. 48. dicitur de Esaïa. Spiritu magno vidit vīram, &

cōsolatus est lugentes syon vsque in sempiternum. Ostendit fu-

tura & abscondita antequam enuenirent.

S. Tho. Super Esa.

A E I V S

EIVSDEM DIVI THOMAE IN PROLOGVM
BEATTI HIERONYMI EXPOSITIO.

HIC autem opere primitur Hieronymus prologus. In quo tria facit. Primo, ostendit modum dicendi. Secundo, modum prophetandi, ibi. [Dicitur et hoc adi- ciendum.] Tertio, modum tractandi, ibi. [Prophetauit aut.] Modum dicendi ostendit circa orthographiam, ex duobus. Primo, ex ordi- ne verborum. Sedo, ex elegantiâ verbo- rum, ibi. [Ac primum de Esaia &c.] Circa primū tria facit. Pi- mo, remouet ordinē a quibusdam aesti- matū, scilicet metricum. Sedo, demonstrat ordinē a propheta ser- uatum, ibi. [Scilicet &c.] Tertio, ostendit eu- dē modū fē est in sua translatione imi- tātū, ibi. [Vos &c.] Versibus clausulis defen- pros, metro eos aëstimet apud hebreos ligari, & aliquid si- mile habere de psalmis, vel operibus Salomonis: sed qd̄ in Demo- sthenē & Tullio solet fieri, vt per colā scribātur & comata, qui vtiq; proſa, & non versibus conscripſerunt. Nos quoq; utilitati legentiū prouidentes, interpretationē nouā, nouo scribendi genere distinximus. Ac primū de Esaia sciendū, q; in sermone suo disertus sit, quippe vt vir nobilis, & vrbane elegan- tia, nec habens quicq; in eloquio rusticitatis admittit. Vn accedit, vt p̄r cæteris florem sermonis eius, translatio nō potuerit conseruare. Deinde ēt hoc adiiciendū, q; nō tā p̄pheta dicēdū sit, q; Euangelista. Ita n. vniuersa Christi Ecclesiæq; gracio [Tullio] lati- no, oratoribus q. p̄- scriptis q. col. & comata. Tres sūt distōnes in scriptis, coma, col. & periodis, ad similitudinē corporis humani in quo sunt distōnes qdā in partib; vni- mēbi: sicut sūt arti culi, & distincta mē- probra, sicut manus & pedes, & iterū totū corpus: prime distinctionē r̄fideret distinctio que sit p̄ comata, quia comā id est, qd̄ in eo vel divinitate: scđā r̄fideret illa qua est p̄cola, quia colō interpretat mēbiū: fed ad totā r̄fideret periodus. Periodus, n. dī circulario aperi, qd̄ est cir- cū, & odōs, qd̄ est via. Sola atī linea circula complete est, sicut probat Philosphus. Sumuntur aut̄ iste distinctiones in scri- pturis tripliū. Primo, s̄m Iudorum in versibus. Coma est qd̄ post duos pedes sequitur una syllaba, quia est pars alterius verbi, quia tunc decidunt pes vnius, sicut ibi. Gloria laus & honor. Cola, qd̄ accipiuntur duo pedes, sine syllaba sequente, vt carmine dulcia. Sed periodus, qd̄ tota sententia metrice traducātur. Sed modo, in prola s̄m Iudorū & Tullium. Co- ma est, qd̄ imperfectae orationes patasim proferuntur, vt in- ffr. 1. Vñ genti peccatis, populo graui iniuriant, filii scel- eratis, & dī subdistinctio. Cola, qd̄ perfectae orationes eū pauca k proferuntur, quis perfecta non sit sententia, & dī distinctio, vt illud codem. Dericuerunt dñm, Blasphemauerunt sanctum Israel, alienati sunt retrosum. Periodus, qd̄ ex pluribus orationibus constat perfecta sententia. Tertio modo, sumuntur coma a Rabano pro cap. viii, super illud Hier. 48. Auditum su- perbiā Moab, vbi dicit. In superiori provocavit ad paenitentia, i. in superiori cap. Sed secundo modo accipitur his uonā, i. a nobis primo edita de hebreo in latini noue generē feruato, modō qui apud hebreos est, per colā & comata, qui in alijs translationib; nō seruabantur. [Ac primū de Esaia.] Hic often- dit modū dicendi, quantū ad elegantiā verborū. Et circa hoc

PROLOGVS B. HIERONYMI
Præbyteri in Esaiam
Prophetam.

NEMO cū prophetas ver- sibus viderit esse descri- pros, metro eos aëstimet apud hebreos ligari, & aliquid si- mile habere de psalmis, vel operibus Salomonis: sed qd̄ in Demo- sthenē & Tullio solet fieri, vt per colā scribātur & comata, qui vtiq; proſa, & non versibus conscripſerunt. Nos quoq; utilitati legentiū prouidentes, interpretationē nouā, nouo scribendi genere distinximus. Ac primū de Esaia sciendū, q; in sermone suo disertus sit, quippe vt vir nobilis, & vrbane elegan- tia, nec habens quicq; in eloquio rusticitatis admittit. Vn accedit, vt p̄r cæteris florem sermonis eius, translatio nō potuerit conseruare. Deinde ēt hoc adiiciendū, q; nō tā p̄pheta dicēdū sit, q; Euangelista. Ita n. vniuersa Christi Ecclesiæq; gracio [Tullio] lati- no, oratoribus q. p̄- scriptis q. col. & comata. Tres sūt distōnes in scriptis, coma, col. & periodis, ad similitudinē corporis humani in quo sunt distōnes qdā in partib; vni- mēbi: sicut sūt arti culi, & distincta mē- probra, sicut manus & pedes, & iterū totū corpus: prime distinctionē r̄fideret distinctio que sit p̄ comata, quia comā id est, qd̄ in eo vel divinitate: scđā r̄fideret illa qua est p̄cola, quia colō interpretat mēbiū: fed ad totā r̄fideret periodus. Periodus, n. dī circulario aperi, qd̄ est cir- cū, & odōs, qd̄ est via. Sola atī linea circula complete est, sicut probat Philosphus. Sumuntur aut̄ iste distinctiones in scri- pturis tripliū. Primo, s̄m Iudorum in versibus. Coma est qd̄ post duos pedes sequitur una syllaba, quia est pars alterius verbi, quia tunc decidunt pes vnius, sicut ibi. Gloria laus & honor. Cola, qd̄ accipiuntur duo pedes, sine syllaba sequente, vt carmine dulcia. Sed periodus, qd̄ tota sententia metrice traducātur. Sed modo, in prola s̄m Iudorū & Tullium. Co- ma est, qd̄ imperfectae orationes patasim proferuntur, vt in- ffr. 1. Vñ genti peccatis, populo graui iniuriant, filii scel- eratis, & dī subdistinctio. Cola, qd̄ perfectae orationes eū pauca k proferuntur, quis perfecta non sit sententia, & dī distinctio, vt illud codem. Dericuerunt dñm, Blasphemauerunt sanctum Israel, alienati sunt retrosum. Periodus, qd̄ ex pluribus orationibus constat perfecta sententia. Tertio modo, sumuntur coma a Rabano pro cap. viii, super illud Hier. 48. Auditum su- perbiā Moab, vbi dicit. In superiori provocavit ad paenitentia, i. in superiori cap. Sed secundo modo accipitur his uonā, i. a nobis primo edita de hebreo in latini noue generē feruato, modō qui apud hebreos est, per colā & comata, qui in alijs translationib; nō seruabantur. [Ac primū de Esaia.] Hic often- dit modū dicendi, quantū ad elegantiā verborū. Et circa hoc

INCIPIT

INCIPITE EXPOSITIO
DIVI THO. IN ESAIAM

PROPHETA M.

ST E liber dividitur in duas partes, in proce- mium & tractatum. Secunda, incipit, ibi. [An- dite celi &c.] Tertio, concludit excusationem defectus in sua translatione a tali modū, ibi. Vn accedit, [Diferens], i. cruditus in eloquentia appearat. [No- bilis] genere, quia sicut auctor maternus, vel affinis Manasse re- gis Iuda sicut dī hi- storia. [Vn accedit,] Qd̄ pulchre dūr in una lingua, non sonant pulchre trans- flata in alia. P̄tido, quanto ipse p̄r ca- teris prophetis pul- chriō eloquio vñs est, tāto magis trans- flatio a pulchritudi- ne deficit [alo- re], i. dulcedinem & ornatum. [Deinde ēt hoc adiiciendū] fidei modū, p̄hetādi aperte & exp̄lum. Et circa hoc tria facit. Primo, ostendit modū prophetandi qui dicitur est, Sedo, ex modo concludit rationē defectus in antiqua translatione septuaginta, ibi. [Vn coniicio] Tertio, excludit contradi- citionē ambigui- rum, ibi. [Nec igno- ro &c.] Nō tā pro- pheta quaē veitatuē sub eingentate obclu- rans [mytheia]. i. secrete a mystis, p̄cēt teorem, vt in- carnationē, infra 10. Filius datus est nō ob- bād ad passionē, ista f. Tāquā ouis ad occisionē ducerat, & sic agnus corā tondēte obmuta- fecerat. Et multa alia. [Ad liquidū] i. ex- presse [spūte] i. pu- tare polis p̄pter expressionē facti, non quantū ad modū qui magis exprimi p̄t de præteritis, qd̄ sit p̄ comata, quia colō interpretat mēbiū: fed ad totā r̄fideret periodus. Periodus, n. dī circulario aperi, qd̄ est cir- cū, & odōs, qd̄ est via. Sola atī linea circula complete est, sicut probat Philosphus. Sumuntur aut̄ iste distinctiones in scri- pturis tripliū. Primo, s̄m Iudorum in versibus. Coma est qd̄ post duos pedes sequitur una syllaba, quia est pars alterius verbi, quia tunc decidunt pes vnius, sicut ibi. Gloria laus & honor. Cola, qd̄ accipiuntur duo pedes, sine syllaba sequente, vt carmine dulcia. Sed periodus, qd̄ tota sententia metrice traducātur. Sed modo, in prola s̄m Iudorū & Tullium. Co- ma est, qd̄ imperfectae orationes patasim proferuntur, vt in- ffr. 1. Vñ genti peccatis, populo graui iniuriant, filii scel- eratis, & dī subdistinctio. Cola, qd̄ perfectae orationes eū pauca k proferuntur, quis perfecta non sit sententia, & dī distinctio, vt illud codem. Dericuerunt dñm, Blasphemauerunt sanctum Israel, alienati sunt retrosum. Periodus, qd̄ ex pluribus orationibus constat perfecta sententia. Tertio modo, sumuntur coma a Rabano pro cap. viii, super illud Hier. 48. Auditum su- perbiā Moab, vbi dicit. In superiori provocavit ad paenitentia, i. in superiori cap. Sed secundo modo accipitur his uonā, i. a nobis primo edita de hebreo in latini noue generē feruato, modō qui apud hebreos est, per colā & comata, qui in alijs translationib; nō seruabantur. [Ac primū de Esaia.] Hic often- dit modū dicendi, quantū ad elegantiā verborū. Et circa hoc

S. Tho. super Esa. A 2 In

doque ad ipsam rapit eleuatur aliquis etiam existens, in hac mortali vita, sicut fuit in raptu Pauli. 2. Cor. 12. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim &c. vbi dicit glossa, quid vidit sicut illi qui sunt de tercia hierarchia. Nulla autem istarum est visio prophetalis, quia ad ipsam, nec lumen nar- rale, nec lumen fidei sufficit: sed clena- ra, quoniam dominus locutus est. ad ipsam intellexit prophetam per lumē gratia data, quid est donū pro- pheticæ. Nec enim attingit ad videndū dñi ui. Israēl aut̄ me nō cognovit, & populus meus nō intellexit. Vñ sed prout est rō co- rum, que pertinent ad dispositionem hominum in mundo. Similiter non oīs visio corporalis, vel imaginaria dicitur pro- pheticæ: sed illa tantum qua sit per speciem specialiter diuina virtute ad hoc ordinatam, vt sit in signi alicuius futuri, siuevi- dens, siue alio modo intelligentiā accipiat. Author tangit in hoc, qd̄ dicit [Esaie filij Amos.] Et quātū ista Amos fuerit pro- pheta, quia ponitur in titulo prophetia, s̄m regulas hebreo- rum: non tamē est illi qui est de numero 12, prophetarum, qui alijs elementis apud hebreos vterque describitur. Mate- ria tangit in hoc, quid dicit [quam vidit super Iudam, & Hierusalem] quia de his que pertinent ad Iudam, & Hieru- salēm, vt ly, saper, accipiat p̄ de, secundum translationem Symachi, vel pro, idest, contra, secundum septuaginta, vt Iuda sumatur pro terra duarum tribuum, & Hierusalem pro Metropoli illius regionis. Vel Iuda pro forte Iuda, & Hierusalem pro forte Beniamin, quia in forte illius erat quantum ad cor- pus ciuitatis, quod erat in planicie, quātū quantum ad ver- tecim montis, in quo erat turris David, & templum pertine- rent ad domum Dei, sicut potest Iosu 3. haber. [In diebus.] His notificari opus ex tempore. Et ponuntur quatuor reges, quo tempore Esaie prophetam hanc edidit, vnde quidam di- uidunt hinc librum, secundum tempora regum sibi quibus reuelationem accepit. Vt in prima parte ponantur ea, que vi- da sunt tempore Ozie. In secunda, ea quia uisa sunt tempore Joacham in 6. cap. [In anno quo moriuit est rex Achaz] & in- de usque ad finem. 14. ubi dicitur ea, que sunt uisa tempore Ozie. Sed quare non facit mentionem de regibus Israhel, sicut Osee in suo titulo facit mentionem de Hieroboam filio Iosas, cum fuerint contemporanei: Ad quod dicitur, quid iste pro- pheta contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principaliter. Et ideo corum re- ges tantum in titulo habent idel contra utrosque. Item qua- ritur, quare non fit mentio de Manasse rege Iuda, sub quo enī prophetauit, cum confiteretur eum non amilie spiritum proph- etie. Ad quod dicendum, quid omnia quia in hoc libro scripta sunt, temporibus prophetarum vidi. Sed non erat decens, vt prophetā contra duas tribus principal

LIBER E S A I A E .

In anno quo mortuus est rex Ozias, &c. Prima diuiditur in duas. In prima arguit de culpa ex parte auerisio[n]is. In secunda, ex parte conuersio[n]is. Secundo cap. ibi [Verbum , quod vidit, &c.] Prima in duas . In prima arguit in eis peccatum auerisio[n]is a cultu dei . In secunda, a fustitia proximi, ibi [Quo facta est, &c.] Prima in

tres. In prima, incre- genti peccatrici, populo graui ini- pat culpam. In se- quitate, semini nequam, filiis sce- ntaris . Dereliquerunt dominum, [Terra vestra deser- bla] p[er]hemauerunt sanctum Israel, &c. &c.] In tertia, abalienati sunt retrorsum . Su- querit poena mede- l[et]im. ibi [Audite ver- bum domini, &c.]

Prima in tres In pri-

ma quar[us] iudiciu[m] testem. In secunda, arguit peccati deformita- tem, ibi [Filios entriui, &c.] In tertia, ostendit peccatum incorrigibilitatem. ibi [Super quo percutiam vos, &c.] Requirit autem creaturam in testem in iudicium peccati , qui etiam fuerat testis in obligatione praeceptis. Aude[re] cali, & auribus perci- pe ter] Deuteronom. 32. Aude[re] cali, qui loquor. Fuerat enim creatura testis obligations ad praeceptum. Deuteronom. 32. Nunc autem inuocatur, ut arbitre trah[er]et[ur]. Psal. 49. Adiucauit celum defusum, & terram discernere populum eius. Sed quandoque vocabatur, ut instrumentum diuinu[m] u[er]titionis. Sapien. 16.

Creatura creatori suo deferuerunt, excedens in tormentum ad uersus inimicos. Sed videtur inconueniens, quod terra, & celum qua sunt infensibilis creatura, vocentur ad audiendum. Sed di- cendum, quod ad ea, qua sunt rationalis natura vocatur infen- sibilis creatura, propter quinque. Primo, ad ostendandam diuinam potentiam. lob. 38. Conclusi eam terminis. Et Rom. 4. Vocabat ea, qua non sunt tanquam ea, qua sunt. Secundo, per evidenciam.

2. Reg. 12. Ego uero faciam verbum istud, conspectu omnis Israe[li], & in conspectu solis. Et Lue. 19. Dico vobis , quia si hi ta- cebunt, lapides clamabunt. Tertio, ad exaggerandam malitiam. Hier. 2. Obstupescit cali super hoc , & porte eius defolantim vehementer. Quarto, ad magnificandam lexitim. Psal. 95. La- tentur cali, & exultet terra . Quinto ad stupendum tristitia.

Osee 4. Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis qui ha- bitat in eis si diceret, peccatum uestrum est adeo patens, quod ab irrationabilibus si fieri posset conuincetur, & similiiter de aliis. Vel est ibi methonomia, ut ponatur celum pro angelis, & terra pro hominibus [cali] plurale pro singulari. Vel quia ad li- teram sunt plures cali, & unum centrum, quod est terra . [Domini- nus locutus est] Ipsius loquenter audiat, quo loquente faci- estis. Psal. 1. Dicit & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt [Audite cali] quas distantes [perceper]e terra] quasi propinquas [fi- lios entriui] hic ostendit peccati deformitatem . Et circa hoc

I facit. Primo, ostendit contemptum in effice. Secundo, igno- ranciam in intellectu. ibi [Cognovit hos, &c.] Tertio, auerisio[n]em in operis effectu. ibi [V[er]genti peccatrici, &c.] Et feruatur hic ordo, ut ex contemptu aggrevetur ignoranta, id est non ignoranta excuseret contemptum . Contemptum aggrevatur per benefi- cium impensum, vnde circa primum duo facit. Primo, com- memorat beneficium. Secundo, ingratitudinis virtutem. ibi [Ipsi au- tem, &c.] Ponit autem triplices beneficium. Primum est filialis adoptionis, cum dicit. Filius [Exod. 4] Filius primogenitus meus Israe[li]. Secundum, scilicet educationis, ibi [entriui] Sap. 16. An- gelorum esca nutriri potum tuum. Tertium, singularis exal- tationis, ibi [& exaltau]i] Sap. 1. Ostendens per sciam, que tunc fuit, quemadmodum tuos exaltares , & aduersarios eorum ne- caras. Primum quantum ad patrum afflumptionem, & exaltatio- nem. Secundum in filiorum libertatem. Tertium in ho[mo]nium sub- iugationem [Ipsi autem spreuerunt me] Hier. 3. Quomodo si con- temnat mulier amatorem suum, sic contempsit me dominus Israe[li]. Ignorantiam autem aggrevat, per brutorum exemplum. Vnde circa hoc duo facit . Primo inducit cognitionem brutorum. Se- condio, ignorantiam peccatorum, ibi [Israe[li] autem, &c.] Cogno- uit bos, &c. Iquidam confusione[n]e beneficij Israe[li] autem . Arguit in eis duplēcēm ignorantiam, scilicet præcipientis, cum dicit non cognovit me, contra id quod dixerat postfōrem suum, & cōtra sōnē nominis, Israe[li]. Israe[li] n. vidēs dū interpretari. Ioan. 6. Non nouerunt patrem, neque me: & ignorantia legis [& populus meus non intellexit] contra id quod dixerat [præsepe] & quod dixerat [populus] qui legislatoris præceptis subiicitur. Osee 5. Scribam eis multiplices leges mēas, quae velut aliena computata sunt. Effectum autem operis aggrevatur, per confirma- tum vsum, vnde primo ostendit confirmationem . Secundo eo- rum auerisio[n]em, ibi [Dereliquerunt, &c.] Confirmationem offe- dit primo per peccati confusio[n]em, quae inducit habitum. vnde dicit [V[er]genti peccatrici] Sic enim est peccator ex habitu-

F sicut cantor ex arte, vel officio, infra 48. Transgressorem ex ven- tre vocauit te . Secundo per peccati promptitudinem, quae est quasi quelam gratias in peccante. Grego. Peccatum quod per pa[n]iten[tia] non diluitur , mox suo pondere ad aliud trahit. Psal. 13. Veloce pedes eorum ad effundendum sanguinem. Ter-

tio ex peccati suc- ceSSIONE: quia pecca- ta patrum imitan- tes. A planta pedis, usq[ue] ad verticem, & plaga tumēs, nō est circūligata, nec curata medicamine, neq[ue] fota oleo. Terra uostra deserta, ciuitatis yester succēse igni Regionē ve-

Prima in tres In pri-

ma egimus, iniquitatem fecimus: Quarto, quantum ad peccato- rum magnitudinem, cum dicit [Filiis sceleratis] Ezech. 22. Vi- tri detraactores fuerint in te, ad effundendum sanguinem, scelus operari sūt in mediū tui. infra 57. Nunquid non vos filii sceleris, semen mendax? [Super quo addentes, &c.] Hic ostendit peccati incorrigibilitatem, remouens triplicem correctionis mo- dum. Primo illūm, qui est per diuinum flagellum, dicens [Super quo] id est ad quid [addentes] ut felicitate unde corrigo, inde adda- tis peccata. Hier. 2. Frustra percussi filios vestros, sciplinam nō reperirent. Secundo illum, qui est per proximi confilium, vel au- xiliū, cum dicit [Omne caput languidum] quia nullus est idoneus ad succurrentem alteri propter propriam infirmitatem . Et hoc ostendit quantum ad personam regis, vel principis dices

[Omne caput languidum] 1. Reg. 15. cap. Nonne cum p[ro]tul- essem in oculis tuis, caput in tribibus Israe[li] factus es? Quoniam ad personam sacerdotis [Omne cor moerens] Cor enim primo re- cipit vitam ab anima, & transfundit in corpus, quasi medium inter animam, & corpus, ita sacerdos est medium inter deum , & populum. Exo. 18. Tu eris eis in his, quae ad deum perci[n]et. Quan- tum ad personam privati hominis, cum dicit [A planta pedis, usq[ue] ad verticem, &c.] infra 56. Omnes in viam tuam declina- tur, vniuersi que ad auariciam suam, a summo r[ati]one ad no- uissimum. Et notandum, quod inuidoneitas regis ostenditur in langore, quia subuenire non poterat puniendo per potentiam .

Eccle. 7. Noli querere fieri index, nisi virtute valeas irrumperem iniquitatem. Sacerdotis autem inuidoneitas ostenditur in mero- re, per quem fit inuidoneus ad sacrificia quibus expiabat peccata. Leuit. 10. Q[uo]d odo porci comedere eam , aut placere domi- no in ceremoniis, menet lugubri: Psal. 99. Introite in conspe- ctu eius in exaltatione. Priuatus poterat corrige per exemplū: sed id est ostendit inuidoneus per peccatum, quod designatur in priuatione sanitatis [A planta pedis] Psal. 13. Omnes declina- runt simul inuidoneitas facti sunt, sed corrigitur. Tertio ibi [Vul- nus & liu[r]or] remouet modum, qui est per humanum studium, si quis quando aliquis disponit ad gratiam, quae deler peccata

I per bona opera. Vnde dici [Vulnus] culpa patens, & liu[r]or] ini- uida latens [& plaga tumens] supervia inflans [non est circum- ligata] vinculo legis retrahens. Hierem. 2. A scilicet confusione iugum meum, rupisti vincula mea, dixisti, non feruiam, quantum ad primum [nec curata medicamine] charitate sanane, quātū ad scdm Proverb. 10. Vniuersa delicia operis charitas [nec fota oleo] humilitate leniente. Judith 9. Humiliū & manufac- torum tibi semper placuit deprecatio. Ecclesi. 3. Quanto ma- jor es, tanto magis humiliā te in omnibus. Proverb. 3. Respon- sio mollis frangit iram . Iudic. 9. Nunquid possum deserere pinguedinem meam, qua dīr[er]unt, & homines? [Tertia ve- stra, &c.] In hoc comminatur pa[n]em. Et primo ponit puni- tions iudicium. Secundo, consolationis qualēcumque solatium. ibi [Nisi dominus, &c.] Pa[n]em ponit triplicem: primo quan- tum ad destruptionem postfōrem, vnde dicit [Terra vestra de- fessa] quantum ad campestris, quae ita inculta erunt, sicut deser- tum. infra 7. Vepres enim, & spinae erunt in uniuersa terra

K [Ciuitates vestrae] scilicet igni] quantum ad urbana . Amos. 2. Mittam ignem in Iudam, & deuorabit ades Hierusalem. Hierem. 4. Alpexi, & ecce carmelus desertus , & omnes vrbes eius destruēta a facie domini, a facie furoris eius . secunda p[ro]p[ter]a est, quantum ad destruptionem terra nascientium. Vnde dicit [Regio nem, &c.] Deuorant, quantum ad fructus. Deut. 20. Deuorant fru- etiam iumentorum tuorum, ac fruges terrae tuae , donec interea [Desolabitur] Quantum ad destruptionem arborum, & vinearum. Hie. 4. V[er] nobis, quoniam vasti sumus. Tertio, quantum ad captiuitate hominum. Vnde [Derelinquetur] filia syon[i] Hierusalem, vel templum , unde erat custodia totius provinciae, ut solitaria & vt vmbraclum in vinea] post uidebam. infra 5. Vinea omni domini, domus Israe[li] est, & vir iuda germen delectabi- le eius . [Sicut tugurium in cucumerario] post fructus vi- timos

C A P V T II.

3

timis collectos, per quos significat patres. Osee 9. Quasi pri- ma poma ficulnea, in cacumine vidi patres eorum. [Sicut ci- uitatis quae vñstat] quia metropolis erat. Ezech. 33. Vafta- ra est ciuitas, at ille qui venerat de Hierusalem . Hierem. 6. Hec est ciuitas visitationis , omnis calumnia in medio eius,

[Nisi dominus exer- cituum.] Hic ponit stram coram uobis alieni deuorat, & defolabit: sicut in vasilitate hostili. Et derelinquetur filia syon, ut umbraculum in uinea, & Reliquit autem dominus eius fe- dicit p[ro]p[ter]a [Semini ne- quam] id est pessimo f[ac]tum. sicut tugurium in cucumerario : sicut ciuitas qua uastatur. Nisi do- minus? Plenus sum. Holocausta- stris exercituum reliquisset no- bis semē, quasi Sodoma suissem, & quasi Gomorra similes essem".

Galat. 3. Abrahā dicit sunt promissiones , & semini eius. Semini predicationis diffusum, infra 27. Qui ergerunt impetu a Iacob, & floreb[it], & germinabit Israe[li], & implibunt faciem orbis feminæ. Semen lanctorum notium, infra 66. Sicut coli noui, & terra noua qua ego facio stare coram me, sic flabit semen vestrum, & nomen vestrū dicit dominus. [Filios entriui &c.] Hic notanda sunt tria, scilicet: nutritio[n]is be- neficium, exaltationis priuilegium . In gratitudinis contem- ptum. Nutritum quidem tempore legis, quando adhuc haeres partulus erat. Galat. 4. Primo, reficiens promissio[n]es in patri- bus, Galat. 1. Abrahā dicit sunt promissiones . Secundo, gu- bernas iudicis in legislatoribus, Psal. 147. Non fecit taliter omni nationi & iudicia tua non &c. Tertio, defendens auxilijs in iudicibus & regibus. Judith. 2. Deus eorum defendit eos , & eritis in opprobrium vniuersae terre . Quarto, erudit monitus in prophetis. Malach. 2. Et iustificatus est dominus interte, & vixit pubertatis tuae . Quinto, correxit flagellis in hostibus. 2. Malach. 6. Etenim non multo tempore finire peccatoribus ex sententiā agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est indicivm. Sed exaltauit tempore gratiae . Primo, secundum carnis allumpcionem. Hebr. 2. Nusquam angelos apprehendit: sed senes Abrahā apprehendit. Secun- do, per personalem predicationem. Math. 10. Non sum mis- sus, nisi ad oues, quae perierunt domus Israe[li]. Tertio, per suam conueracionem. Ioan. 10. Multa bona opera operatus sum in vobis, propter quod opus vultis melapidare? Quarto, per minaciarum operationem. Io. 5. & Luc. 7. Quia propheta mag- nus surrexit in nobis , & quia Deus visitauit plebem suam. Quinto, per discipulorum predicationem . Psal. 44. Pro patri- bus tuis nati sunt tibi filii, constitutes eos principes super omniem terram. Sed contra[ri]o illi Christum uiperantur. Luc. 4. Nonne hic est filius Ioseph? Secundo, doctrinam improbant. Matth. 26. & Luc. 22. A Galilaea vsque huc, hunc inuenimus D subuentem genit[er] nostram. Vitam blasphemant, Math. 9. Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat magister vester? Miracula peruerunt. Math. 12. In principe demoniorum eiicit de monia. Discipulos occidunt. Math. 23. Ecce mitto te, & tu eris in medio luporum.

c. Sicut ponitur medicina contra peccatum . Et primo conuocat adiendum. Secundo, remouet inuidoneitatem, ibi. [Quo mihi] Tertio, adhibetur salubre consilium , ibi. [Lauantini mundi estote] Conuocat autem ad audiendum. Primo, maiores dicens. [Audite verbū domini principes &c.] Secundo, minores, ibi. [Populus Gomorrha] Sed quare inui- cat maiores ad audiendum , & minores ad p[ro]p[ter]um? Quia ea quae sunt a maioriis auditā, facile percipiunt minores . Item cum relinqueris senem , quare comparat eos Sodomit[er] & Gomorrei, qui penitus consumpti sunt? Et di- cendum, quod quantum ad incorrigibiles comparat propter duo . Primo, propter peccati similitudinem, infra 2. Et p[ro]p[ter] alienis adhuc ferunt, & propter publicationem, infra 3. Pe- ccatum suum , quasi Sodoma pradicauerunt, nec absconde- runt. Et cum fuerint quinque ciuitates subuersae, nihilominus p[ro]p[ter]eis comparatis: qui sunt p[ro]p[ter]eis inter alias. Et hoc est, quod placit nō sicut: amato[rum] sacrificia . Et hoc est, quod placit per se, quod in se habet, vnde amerit, sicut bo[n]um honestum. Quod autem tantum ciuitatis uestrae, & vñstulos anniculus? Numquid placi- cari potest, in milibus arietum, aut in milibus hircorum p[ro]p[ter]eis? Numquid oblationes, de rebus inani- matis, pro quibus omnibus ponit incensum, eo quod hoc erat inter alia dignus: sicut thymiana. Exod. 30. Et communis, quantum ad thus, quod p[ro]p[ter]ebatur, & adiungebatur libet oblationi, & totum Deo incendebatur, infra 66. Qui recordatur thuris , quasi qui benedicat idolo . Sed obi- citur de hoc, quod dicit glo. quod numquā sacrificia eorum amauit, cum p[ro]p[ter]eis ea ad hoc, quod fierent. Genet. Odoratusque est dominus odorem suavitatis . Et ait ad eum. Nequaque ultra maledicam terra propter hominem . Et dicendum, quod in q[ui]libet sacrificio est aliud consideran- dum ex parte offerentis, & aliud ex parte rei oblate . Ex parte rei oblate, sacrificia nostra placent Deo per se . Non autem, quod quantum ad incorrigibiles comparat propter

E Secundo, maiores dicens. [Audite verbū domini principes &c.] Secundo, minores, ibi. [Populus Gomorrha] Sed quare inui- cat maiores ad audiendum , & minores ad p[ro]p[ter]um? Quia ea quae sunt a maioriis auditā, facile percipiunt minores . Item cum relinqueris senem , quare comparat eos Sodomit[er] & Gomorrei, qui penitus consumpti sunt? Et di- cendum, quod quantum ad incorrigibiles comparat propter duo . Primo, propter peccati similitudinem, infra 2. Et p[ro]p[ter] alienis adhuc ferunt, & propter publicationem, infra 3. Pe- ccatum suum , quasi Sodoma pradicauerunt, nec absconde- runt. Et cum fuerint quinque ciuitates subuersae, nihilominus p[ro]p[ter]eis comparatis: qui sunt p[ro]p[ter]eis inter alias. Et hoc est, quod placit nō sicut: amato[rum] sacrificia . Et hoc est, quod placit per se, quod in se habet, vnde amerit, sicut bo[n]um honestum. Quod autem tantum ciuitatis uestrae, & vñstulos anniculus? Numquid placi- cari potest, in milibus arietum, aut in milibus hircorum p[ro]p[ter]eis? Numquid oblationes, de rebus inani- matis, pro quibus omnibus ponit incensum, eo quod hoc erat inter alia dignus: sicut thymiana. Exod. 30. Et communis, quantum ad thus, quod p[ro]p[ter]ebatur, & adiungebatur libet oblationi, & totum Deo incendebatur, infra 66. Qui recordatur thuris , quasi qui benedicat idolo . Sed obi- citur de hoc, quod dicit glo. quod numquā sacrificia eorum amauit, cum p[ro]p[ter]eis ea ad hoc, quod fierent. Genet. Odoratusque est dominus odorem suavitatis . Et ait ad eum. Nequaque ultra maledicam terra propter hominem . Et dicendum, quod in q[ui]libet sacrificio est aliud consideran- dum ex parte offerentis, & aliud ex parte rei oblate . Ex parte rei oblate, sacrificia nostra placent Deo per se . Non autem, quod quantum ad incorrigibiles comparat propter

F Secundo, maiores dicens. [Audite verbū domini principes &c.] Secundo, minores, ibi. [Populus Gomorrha] Sed quare inui- cat maiores ad audiendum , & minores ad p[ro]p[ter]um? Quia ea quae sunt a maioriis auditā, facile percipiunt minores . Item cum relinqueris senem , quare comparat eos Sodomit[er] & Gomorrei, qui penitus consumpti sunt? Et di- cendum, quod quantum ad incorrigibiles comparat propter

G Secundo, maiores dicens. [Audite verbū domini principes &c.] Secundo, minores, ibi. [Populus Gomorrha] Sed quare inui- cat maiores ad audiendum , & minores ad p[ro]p[ter]um? Quia ea quae sunt a maioriis auditā, facile percipiunt minores . Item cum relinqueris senem , quare comparat eos Sodomit[er] & Gomorrei, qui penitus consumpti sunt? Et di- cendum, quod quantum ad incorrigibiles comparat propter

H Secundo, maiores dicens. [Audite verbū domini principes &c.] Secundo, minores, ibi. [Populus Gomorrha] Sed quare inui- cat maiores ad audiendum , & minores ad p[ro]p[ter]um? Quia ea quae sunt a maioriis auditā, facile percipiunt minores . Item cum relinqueris senem , quare comparat eos Sodomit[er] & Gomorrei, qui penitus consumpti sunt? Et di- cendum, quod quantum ad incorrigibiles comparat propter

I Secundo, maiores dicens. [Audite verbū domini principes &c.] Secundo, minores, ibi. [Populus Gomorrha] Sed quare inui- cat maiores ad audiendum , & minores ad p[ro]p[ter]um? Quia ea quae sunt a maioriis auditā, facile percipiunt minores . Item cum relinqueris senem , quare comparat eos Sodomit[er] & Gomorrei, qui penitus consumpti sunt? Et di- cendum, quod quantum ad incorrigibiles comparat propter

J Secundo, maiores dicens. [Audite verbū domini principes &c.] Secundo, minores, ibi. [Populus Gomorrha] Sed quare inui- cat maiores ad audiendum , & minores ad p[ro]p[ter]um? Quia ea quae sunt a maioriis auditā, facile percipiunt minores . Item cum relinqueris senem , quare comparat eos Sodomit[er] & Gomorrei, qui penitus consumpti sunt? Et di- cendum, quod quantum ad incorrigibiles comparat propter

LIBER E S A I A E

placaretur deus, & coleretur diabolus. Et ex alia parte fuit ad dita vna vtilitas ex parte offerentis, vt esset remedium contra idolatriam populo ad hoc prono. Vnde etiam de sacrificiis nihil preceptum est, ante fabricationem idoli. Et hic intelligitur authoritas Hieremias inducta. Tertium tempus fuit sub prophetis in quo ppter peccata populi iam non placebant ex parte offerentis, sed tantum in quantum erant signum. Vnde secundum hoc non placabant deum, sed magis offendebant: quartum tempus est sub gratia, quando iam vius eorum ex toto abolit: est quia veniente veritate cefauit figura.

d. ¶ Hic remouet solennitatum celebrações. Et primo, quantum ad futurum, ponit prohibitiōnēs propositum dicens. [Neomeniam] Psal. 80. Buccinate i neomeniam tuba, in insigni die solennitatis vestre. [Sabbatum.] Exod. 20. [Festivitatis alias] Leuit. 23. Ha sunt feriae domini, quas vocabitis celeberrimas, & sanctissimas. Iniqui sunt corus vestri, infra 48. Ecce in die ieiunii tui inuenient voluntas vestra, & omnes debitorib⁹ vestros repetitis. [Non feram] Secundo quantum ad praefens ponit odium dicens. [Calendas vestras] quod addit supra neomeniam & solennitatis vestras odiuit anima mea] vnde in Psalm. 80. Sunite psalmum, & date tympanum: psalterium iucundum cum cyatharia. Buccinate in neomenia tuba, in insigni die solennitatis vestre. Tren. 2. Oblitione tradidit dominus in syon festinatatem, & sabbatum, & in opprobrium & in indignationem furor sui regem, & sacerdotem. Tertio, quantum ad præteritum ponit tam aliorum cœlestium. Si fuerint peccata vestra, vt cocinum, quasi nix dealbabuntur. Et promittit specialiter mundationem a peccati: quia cœlante causa, cœlast effectus. Duo genera peccati tangit. Primum, quod est ex amore incendente, quod norat in coccino proper intensus ruborem, contra quod ponit candorem niuis frigide. Iob. 7. Si lotus fuero, quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissima manus mea, &c. Secundum, quod est peccatum ex timore mortificante, quod noratur in vermiculo, cuius color accedit ad albedinem. [Et si fuerint rubra quasi vermiculus] contra, quod ponit lanam. Vnde [uelut lana aliqua erunt. Ezech. 27. In multitudine diversarum opum, in laniis optimi coloris. Dan. 7. Vestimentum eius, sicut nix candidum, & capilli eius, quasi lana munda. Tertio, ponit bonorum restituendum. Si volueritis, & audieritis me, bona terra comedetis.] Psal. 13. Credo videre bona domini in terra viventium [Comedetis] infra 65. Ecce serui tui comedent, & vos esuritis. [Quia si nolueritis] Ponit panem contemptus. Et primo ponit contemptum dicens. [Quia si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueris.] Zech. 8. Cogitavi, ut affligerem vos, cum ad iracundiam me prouocarent patres vestri. Secundo comminatur vindicta gladium [Gladius deuorabit vos] Ezech. 2. Gladius euaginabo post eos, & complebo furorem meum: & quiescere faciam indignationem meam in eis. Tertio, ostendit esse immutabile iudicium: quia [os domini locutum est] Numinis. Hic ponit salubre consilium. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit efficacia remedium. Secundo, remedii effectum, ibi [Venite, &c.] Tertio, penam contra contemptum, ibi [Quia si nolueritis, & c.] Remedium consistit in duobus. In fugi mali, & in fœdera boni, ibi [Dicite, &c.] Malum fugatur duplicitate. Primo, per purgationem præteriti. Et quantum ad hoc dicit [Lauamini] Hierem. 4. Laua a malitia cor tuum Hierusalem, ut falsa fias. Vt quequo morabuntur in te cogitationes noxia? Secundo, per cautelam fucuri. Et hoc sit tripliciter. Primo, ut corde mala non cogitet. [Mundi effete] Proverb. 22. Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam laboriorum habebit amicum Regem. Secundo, ut cogitata, opere non implete. Miech. 2. Vt qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris: in luce matutina faciunt illud. [Auferte malum] scilicet opus. Tertio, ut incepta non perficiat. [Quiescere agere peruerse] Hierem. 2. Prohibe pedem tuum a nuditate, & guttur tuum a siti, & in eodem capitulo. Cursor leuis explicans vias suas. [Dicte benefacere] Hic ponit remedium quantum ad sequelam boni. Et ponit ut addiscat. Secundo, ut opere implete, ibi [Subuenite oppreso, &c.] Operatur enim

F alius bonum in ordinando seipsum, & quantum ad hoc dicit. [Disce benefacere] Hierem. 6. Studire Hierusalem, ne forte recedat anima mea a te, ne forte ponam te terram desertam, & inhabitabilem. In ordine ad proximum. Et hoc est, quod dicit [Quærite iudicium] Iob 29. Causam quam ego nesciebam, diligenterissem inuefigabam. Hier.

6. State super vias, & videite, & interrogate me dicit dominus. Si fuerint peccata vestra, vt cocinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra, quasi vermiculus, velut lana alba erunt. Si volueritis, & audieritis me, bona terra comedetis. Iniqui sunt cœstus vestri. Calendas vestras, & solennitatis uestras, odiuit anima mea. Facta sunt mihi molesta. Laborauit sustinens. Et cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos a vobis: & cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam. Manus enim vestra, sanguis non plen⁹ sunt. Lauamini, mundi estote, austere malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Quiescite agere peruerse, discite benefacere. Quærite iudicium, subbatum.] Exod. 20.

[Festivitatis alias] Leuit. 23. Ha sunt feriae domini, quas vocabitis celeberrimas, & sanctissimas. Iniqui sunt corus vestri, infra 48. Ecce in die ieiunii tui inuenient voluntas vestra, & omnes debitorib⁹ vestros repetitis. [Non feram] Secundo quantum ad praefens ponit odium dicens. [Calendas vestras] quod addit supra neomeniam & solennitatis vestras odiuit anima mea] vnde in Psalm. 80. Sunite psalmum, & date tympanum: psalterium iucundum cum cyatharia. Buccinate in neomenia tuba, in insigni die solennitatis vestre. Tren. 2. Oblitione tradidit dominus in syon festinatatem, & sabbatum, & in opprobrium & in indignationem furor sui regem, & sacerdotem. Tertio, quantum ad præteritum ponit tam aliorum cœlestium. Si fuerint peccata vestra, vt cocinum, quasi nix dealbabuntur. Et promittit specialiter mundationem a peccati: quia cœlante causa, cœlast effectus. Duo genera peccati tangit. Primum, quod est ex amore incendente, quod norat in coccino proper intensus ruborem, contra quod ponit candorem niuis frigide. Iob. 7. Si lotus fuero, quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissima manus mea, &c. Secundum, quod est peccatum ex timore mortificante, quod noratur in vermiculo, cuius color accedit ad albedinem. [Et si fuerint rubra quasi vermiculus] contra, quod ponit lanam. Vnde [velut lana aliqua erunt. Ezech. 27. In multitudine diversarum opum, in laniis optimi coloris. Dan. 7. Vestimentum eius, sicut nix candidum, & capilli eius, quasi lana munda. Tertio, ponit bonorum restituendum. Si volueritis, & audieritis me, bona terra comedetis.] Psal. 13. Credo videre bona domini in terra viventium [Comedetis] infra 65. Ecce serui tui comedent, & vos esuritis. [Quia si nolueritis] Ponit panem contemptus. Et primo ponit contemptum dicens. [Quia si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueris.] Zech. 8. Cogitavi, ut affligerem vos, cum ad iracundiam me prouocarent patres vestri. Secundo comminatur vindicta gladium [Gladius deuorabit vos] Ezech. 2. Gladius euaginabo post eos, & complebo furorem meum: & quiescere faciam indignationem meam in eis. Tertio, ostendit esse immutabile iudicium: quia [os domini locutum est] Numinis. Hic ponit salubre consilium. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit efficacia remedium. Secundo, remedii effectum, ibi [Venite, &c.] Tertio, penam contra contemptum, ibi [Quia si nolueritis, & c.] Remedium consistit in duobus. In fugi mali, & in fœdera boni, ibi [Dicite, &c.] Malum fugatur duplicitate. Primo, per cautelam fucuri. Et hoc sit tripliciter. Primo, ut corde mala non cogitet. [Mundi effete] Proverb. 22. Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam laboriorum habebit amicum Regem. Secundo, ut cogitata, opere non implete. Miech. 2. Vt qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris: in luce matutina faciunt illud. [Auferte malum] scilicet opus. Tertio, ut incepta non perficiat. [Quiescere agere peruerse] Hierem. 2. Prohibe pedem tuum a nuditate, & guttur tuum a siti, & in eodem capitulo. Cursor leuis explicans vias suas. [Dicte benefacere] Hic ponit remedium quantum ad sequelam boni. Et ponit ut addiscat. Secundo, ut opere implete, ibi [Subuenite oppreso, &c.] Operatur enim

F alius bonum in ordinando seipsum, & quantum ad hoc dicit. [Disce benefacere] Hierem. 6. Studire Hierusalem, ne forte recedat anima mea a te, ne forte ponam te terram desertam, & inhabitabilem. In ordine ad proximum. Et hoc est, quod dicit [Quærite iudicium] Iob 29. Causam quam ego nesciebam, diligenterissem inuefigabam. Hier.

6. State super vias, & videite, & interrogate me dicit dominus. Si fuerint peccata vestra, vt cocinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra, quasi vermiculus, velut lana alba erunt. Si volueritis, & audieritis me, bona terra comedetis. Iniqui sunt cœstus vestri. Calendas vestras, & solennitatis uestras, odiuit anima mea. Facta sunt mihi molesta. Laborauit sustinens. Et cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos a vobis: & cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam. Manus enim vestra, sanguis non plen⁹ sunt. Lauamini, mundi estote, austere malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Quiescite agere peruerse, discite benefacere. Quærite iudicium, subbatum.] Exod. 20.

CAPUT II.

4

A flioribus voluntas mea in ea. [Syon in iudicio,] per executionem iustitiae, redimitur a calumniantibus. Et reducent ea in iustitia: quia iudicium est reducere ad æqualitatem in qua, consistit iustitia. Psal. 69. Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudi. Hi. 23. Regnabit rex, & faciet iudicium & iustitiam in terra.

[Li conteret &c.] Hic ponitur obsecratorū destrutio. Et circa hoc tria facit. Primo, predict destrutio. Secundo, destructio modi, ibi. [Cœlident &c.] Tertio, aufer euafios sp̄, ibi. [Et erit fortitudo tua &c.] Et quia pœna ordinat cœtra culpā, iō circa primū tāgit culpam duplicitate.

E R B V M quod uidit Elaias filius amos, super Iudam & Hierusalem. Et erit in nouissimis diebus preparatus mons domus domini in uertice montium, & eleuabit super colles. Et fluent ad butiones. Pupillo non iudicant, & causa vidua non ingreditur ad illos. Propter hoc ait dominus Deus exercitum, fortis Israel. Heu, ego consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Et conuertam manum mē ad te, & excoquam ad purum scorian tuum, & auferam omne stannum tuum, & principum. Et pri mo ostendit eos infideles in officiū executione, qd ad suā utilitatē, & nō pli execunq̄. Anios. 6. Vnguento optimo delibuti, bibentes in phialas viñi. Ezech. 4. In iudicando effo pupillis, vt pater, Aut fexus in potencia. [Defendite viduam.] Iob. 20. Au ris audiens beatifica ges pascunt a patribus. Et propter hoc dicit. [Inſideſes.] Secundo, ostendit eos transgredores in maleſactorum receptione. [Socij ſurum] eos defendendo & patrocinio protendo. Oſez. 6. Quasi fauces virorum latro num principes faciunt. Prou. 1. Fili ne ambiſes cum eis. Tertio, ostendit eos coſtriptos in munere receptione, infra 5. Vt qui iustificati impium pro munere, & iustitia iusti aſteris ab eo. Vnde dicit. [Omnis diligit munera] recepta. [Sequuntur retributioſes,] s. promissas vel ſperatas. Quarto, ostendit eos in pau per repulſione. [Pupillo non iudicant, & causa vidua non ingreditur ad eos.] Hier. 5. Causam vidua non iudicauerunt, cauſam pupilli non direxerunt. [Propter hoc, hec dicit dominus tibi.] Hic communit pœnam. Et primo pœla torum. Secundo subditorum, ibi. [Et conuertam &c.] Circa primū ponit tria. Primo punientis potestatē in autoritate, dicens [Dominus] Malach. 1. Si ego vbi ei timor meus, dicit dominus in ministrorum multitudo. [Exercituū] Iob 25. Numquid est numerus militum eius? In fortitudine, [Fortis] Iob. 9. Sapientis corde est, & fortis robore, quis refici ei, & pacem habuit? Secundo, ponit punientis voluntatem, [Heu]. s. eis. [Consolabor,] quia mea consolatio ex punitio corum, infra 6. Dies vltionis in corde meo, annus retributionis meæ veuit. Tertio, ponit pœna crudelitatem. [Et vindicabor de inimicis,] quia sicut hostes puniam vos. Deut. 2. Reddam vltionem hostibus meis, & his qui oderunt me retibusam. [Et conuertam &c.] Hic comunit pœnam subditori. Et primo, ponit punientis preparatio, ibi. Et conuertam manum meam ad te pniendū, quam parendo, quasi plicata teneram. Iob 19. Manus dñi tergit me. Secundo, pœna perfectio. [Excoquam] igne tribulationis [ad purum scorian tuam] quoque aliquid purgandum fit. March. 5. Non exhibe inde, donec reddas nouissimum quadratum. Tertio, pœnam multitudi. [Aufere omne stannum tuum,] quia pro omni peccato, puniā infra 40. Recepit de manu dñi duplicita pro oībus peccati ſuis. [Et restituā &c.] Hic ponit pœna ſequelam. Et primo, quātū ad corruptos, renouationem. Secundo, quantum ad obſtitutos, consumptionem, ibi. [Et conteret &c.] Eodem, n. igne, vt dicit. Aug. autū probatur, & palea ſum. Circa primū tria facit. Primo, promittit renouationem quantum ad pigratorum emendationem. Secundo, quantum ad famæ reſtitucionem, ibi. [Post hoc vocaberis.] Tertio, quātū ad iustitiae obſeruationē, ibi. [Syon in iudicio &c.] Dicit ergo. [Restituā iudices,] quātū ad ſeculare principes, quorum est iudicare populum, & ſeculare tuos, judeſ, ſacerdotes, quorum est consilia Dei manifeſtare populis. Malach. 2. Labia ſacerdotiū eufodiunt ſcientiam, & legem exquirunt ex ore eius, quia angelus dñi exercituum eis. [Vi fuerint prius ſicut Moyses, & Iofue qui Deo plauerunt.] Hier. 3. Dabo vobis pastores iuxta cor meū, qui paſcent vos ſcientia & disciplina. [Et vocaberis, judeſ recuperabis famam, vt dicaris talis qualis ante fueras. [Ciuitas iusti, judeſ, in qua feruatur iustitia, infra 6. Non vocaberis ultra derelicta, nec vocaberis ultra defolata:

nat pœna contritionis, in qua nota pœna p inſtitio. Hier. 17. Dupli pœna conteret, quasi pro dupli peccato. Secundo, ex parte auferionis, quia dereliquerit dñm, cœtra qd or. C dinat pœnam consumptionem dicens, [Consumetur] in quo designat pœna derelictionis. Qd. n. consumetur in nihil vadi, & oīa in nihil deciderent, nī manus dñi ea cœnueret, vt dicit Greg. Hier. 17. Dñe oīs qui te dereliquerunt, confundentur, recedentes a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad conſumptionem peccati. Secundo, quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra idolatriam ordinat consuptionem dicens. [Confundentur ab idolis, judeſ, pp idola, Ps. 96. Confundantur oīs qui adorant ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad conſumptionem peccati. Secundo, quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia dereliquerit vena aquarum videntur dñm. [Confundentur &c.] Hic ponit modum deſtructionis. Et primo quantum ad subtractionem boni, ibi. [Cū fuerit &c.] Circa primū, contra ſculptilis ſculptilis, contra voluptatem erubescuntiam, cum dicunt a te in terra ſeribuntur: quia derel

LIBER E S A I A M

ina promittit salutis remedium, ne gratias sequentis culpe in desperationem inducat, ut secunda ostendit culpa reatum, ibi. [Proiecisti &c.] In tercia, cōminatur pena flagellum, ibi. [Ne ergo dimittas &c.] Circa primum tria ponuntur. Primo, salutis preparatio. Secundo, gentium conuersio, ibi. [Et fluent &c.] Tertio, iudeorum in fine vocatio, ibi. [Dominus Iacob &c.] Circa primū tria ponuntur. Primo salutis tempus, vnde dicit. [Et erit.] It copulat ad precedentē propria, vel ad illud, quod a domino audiuit; sicut dicit Gregorius super principium. Ezech. In noctisimis diebus preparabitur &c.], in tempore gratiae, quod dicitur nouissimum: quia non succedit alia religio, obseruatio. Matth. v. Ecce ego vobis sum, vñque ad consumationem seculi. Genes. viii. Congregavini filij Irael, vt annunciat vobis quae ventura sunt vobis in noctisimis diebus. Sed videtur quod a principio humani generis debuerit ista salus preparari que est, per incarnationem filii Dei, quia quanto morbo per medicinam citius subvenitur facilius curatur. Ad quod dicendum, quod medicina debet offerri secundum conditionem morbi. Et quia peccatum hominis fuit per superbia, qua precepta Dei contempserit, oportuit quod ad salutis medicinam percipiendam p̄cipueretur per humiliatem, vt cognoscet etiam suarum viuum: quia nec lege naturali, nec legi scripta adiutor poterat, sibi prouidere. Et sic tanto humilius, & ardenter iudicium quereret, quanto in se auxiliis, sibi non inueniebat. Secundo, salutantis virtus, cum dicitur. [Mon. domus domini.] In quo domus domini est fundata. Ezech. 3. Dimisit me super montem excelsum. Tertio, salutantis gradus [in verticem montium] idest maiorum. [Et elevabitur super colles, idest, super minores principes; infra 52. Ecce intelligit seruus meus, exaltabitur & elevabitur, & sublimis erit valde. [Et fluent ad eum.] Hic ponitur gentium conuersio. Et circa hoc tria ponit. Primo, ipsam conuersationem. Secundo, declarat conuersationem ordinem, ibi. [Et iudeis populi.] Tertio, promittit conuersationis pacem, ibi. [Et iudicabit gentes.] Dicit ergo, quantum ad primum. [Et fluent,] in quo notatur multitudine & festinatio. [Omnis gentes,] idest, de gentibus omnibus aliqui. Hier. 3. Adducam eos per torrentem aquarum in via recta, & non impingent in ea: ordo conuersationis fuit, quod per vocationem coru qui fuerunt ex Iudeis, gentes conuerse sunt. Et ideo, tria circa secundum ponit. Primo, vocantes. Secundo, vocationem, ibi. [Venite &c.] Tertio, ordinis rationem, ibi. [Quia de syon &c.] dicit ergo. [Populi,] idest, qui ex iudeis [multi] non omnes, in quo notatur paucitas iudeorum conuersorum respectu multitudinis gentium [ibunt] patribus fidei, credentes, dicit 2. Cor. 4. Et nos creditum, propter quod loquimur. [Venite.] Hic ponitur vocatio. Vocabatur autem tripliciter ad fidem eminentiam: vnde dicit. [Venite] per conuenitum. [Ascen damus,] per fidem [in monte dñi,] id est, ad Christum, [& ad dominum Dei Iacob,] idest, Ecclesiast. Hie. 3. Surge & ascendamus in syon ad dominū Deum nostrum. Quia haec dicit dominus. Exultate in laetitia Iacob. Secundo, ad doctrinam, cum dicit. [Docebim os vias suas,] id est, praecepta quibus ad ipsum itur. Can. 8. Ibi me docebim, & dabo tibi poculum ex vino condito, & iustum malorum granatorium meorum. Tertio, ad obedientiam consiliorum. [Et ambulauimus] post eum [in levitis eius.] Hier. 6. Interrogate de semitis antiquis quae sit via bona, & ambulate in ea. Quia de syon. Hie ponit ordinis rationem, dicens: [quia de syon non est de monte syna] exhibet lex [spiritualiter] intellecta, & verbum domini, idest Euangeliū, [de Hierusalem] propter conplementationem pacis. Salus, n. ex iudeis est. Ioh. 4. & infra 29. Qui egreduntur impetu a Iacob, florebunt & germinabit Iael.

b. [Hie promittit conuersis pacem. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit pacis effectuum. Secundo pacis signum,] Et confabunt gladii &c. Tertio, pacis fructum [non leuabit gens.] Effectuum pacis est regis iudicium. Et ideo primo dicit. [Iudicabit gentes,] dando eis iura, & agnites populos,] contingit peccata, infra 11. Iudicabit in iustitia pauperes, & angue in equitate pro manufactis terrarum. Signum pacis est, quod instrumenta belli vertentur, in cultum agri. vnde dicit. [Et confa-

bunt gladios suos in vomeres.] Psal. 46. Arctū conteret, & confingit arma. Fructus est in amotione hostiū, vnde dicit. [Non leuabit gens contra gentem gladium,] infra 26. Vetus error abiit, seruabis pacem, pacem quia in te speranmus. Sed contra, quia postea fuerunt multa bella. Glo, responderet, quod non fuerint, tam magna siue ante. Vnde in repte. An tchrifti quāvis sit fututa magna persecutio: tamen habebunt pacem magna adiuvante, sicut in repte. Diocletiani. Vt melius dicendum, quod reseratur ad pacem stat per Christum, quae complebitur fututo. [Dominus Iacob,] Hic ponit voluntatem gentes, & ibunt populi multi & dicent. Venite ascendamus ad montem domini, & ad dominum Dei nostri. Proiecisti enim populum tuum domum Iacob, quia repleti sunt ut olim, & augures habuerunt ut philistim, & pueris alienis adhucserunt. Repleta est terra argento & auro, & non est finis thesaurorum eius. Et repleta est terra eius, equis, & innu-

catio Iudeorum post conuersationem gentium facta. Vele persona prophetæ, vel ex persona gentium, vt sint in cauda quā fuerunt in capite. Roma. 11. Cœcitas ex parte contingit in Israhel donec plenitudo gentium subintraret, & sic omnes Israhel salu sacerdoti. [Ambulamus] simul & concorditer, vt sit vnum ouile. Ioan. 10. Et sit vnum ouile, & unus pastor in lumine. Ioan. 12. Ambulare dum lucem habetis. [Proiecisti enim &c.] Hie ostendit eorum reatum. Et primo, in generali. Secundo, in speciali, ibi. [Et augures habuerunt &c.] Circa primum duo facit. Primo, ostendit coram a Deo elongationem, cum dicit. [Proiecisti enim,] Et sic continuat Glo. Merito vocandi sunt: Huius proiecisti. Hier. 22. Quare abiecti sunt ipso & seleni genitum, & profici in terrā quam ignorauerunt? Secundo, ponit elongationis causam, [quia scilicet repleta sunt] iniuriant. [vt olim] in Aegypto. Hier. 23. Adulteris repleta est terra. Non enim est causa elongationis a Deo nisi peccatum. Vnde infra 39. Peccata vestra & iniuriant vestra diuulerant inter vos, & Deum. [Et augures.] Hie ponit eorum culpam in speciali. Et præcipue circa idolatriam, quam arguit in eis tripliciter. Primo, quantū ad gentilem conuerstationem. Secundo, quantum ad idolatrie occasionem, ibi. [Repleta est terra &c.] Tertio, quantum ad cultus obseruationem, ibi. [Et repleta est terra.] Gentilem conuerstationem reprehendit in eis in duabus. Primo, quantum ad diuinos & augures quos habebant, vnde dicit. [Augures, idest, pronosticantes futuris ex voce & gemitu atum] habuerunt, vt philistini,] in quibus maxime haec superstitio vigebat, contra id quod precipit. Deut. 18. Causa ne imitari vobis abominationes gentium illarum. Et infra statim. Non inuenietur in eis nisi artios sefcitetur, & obferuer somnia, atque auguria. [Sed videtur quod augures non sit peccatum.] Aves enim meliorem astimationem habent, quam pisces qui sunt magis aquosi. Sed marinari ex motu quorundam pilicium accipiuntur conjecturas, de tempestate futura. Ergo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secundum sua nature capacitationem: & ideo homini dedit rationem, per quam, conferendo potest sibi adiuuenire remedia contra nocua. Et quia in brutis deficit ratio, ordinaria, vt quod ex ratione deficit, natura suppleret; & ideo etiam per aries potest aliquid pronosticari de futuris. Et secundum, quod Deus prouidit vinculique rei, ea quibus possit conferuari in eis, secund

LIBER ESSAIAE

affidibus eius. Secundo, ius, &c. [Et plaudebant.] Glo. ludendo. Ecclesiast. 9. Cum saltarice ne affidibus sis, ne forte pereas in efficacia eius. Tertio, in excessu. [Et ambulatorerunt erecto collo.] Proverbi. 7. Garrula, quietis impatiens, nec valens in domo eostiter pedibus suis. Quarto, lasciuo ornatus [composito gradu.] Glo. Ornatus de rapina pauperum.

Proverb. 7. Ecce occurrit mulier ornata meretricio, preparata ad capiendas animas. [Decalubabit.] Hic comminatur pœnâ. Et primo, quantum ad ablationem ornatum.

Secundo, quantum ad solitum virorum, ibi. [Pulcher rimi quoque viri &c.] Circa primum duo facit. Primo, auferit ab eis ornamenta que sunt signa incepit luxuria & laetitia. In secunda, recompensat signa tristitia & miseria, ibi. [Et erit pro suavi &c.] Circa primum duo facit. Primo, auferit ab eis ornamentum naturale capillorum. Secundo, artificiale, ibi. [In die illa.] Dicit ergo primo. [Decalubabit] quantum ad capillos vestros. infra 3. In cunctis capitibus eius erit calvum, [nudabit,] quantum ad capillos adulteros qui sunt, sicut in dimensione. Deut. 32. De captiuitate nudati inimicorum capit. [In die illa.] Hic auferit ab eis ornamenta artificia. Et primo, ea que pertinet ad ornatum membrorum. Secundo, ea que pertinet ad cultum ornamentorum, ibi. [Actus & specula &c.] Circa primum duo facit. Primo, auferit ea que pertinet ad ornamentum partium. Secundo, ea que pertinet ad ornamentum totius, ibi. [Et meritoria &c.] Circa primum duo facit. Primo, auferit ea que pertinet ad corporis membra. Secundo, ea que pertinet ad sensus organa, ibi. [Olfatoriola &c.] Circa primum duo facit. Primo, auferit ea que pertinet ad inferiores partes corporis. Secundo, ea que pertinet ad membra capitis, ibi. [Et uittas &c.] Dicit ergo primo, quantum ad pedes. [Ornamentum calcaneorum,] quæcumque & specialiter, [lunulas,] id est, quædam picturas factas, in calcaneis de corio deaurato. Cant. 7. Quâm pulchri sunt pedes tui, in calcaneis filia principis. Secundo, quantum ad collum. [Torques,] id est, quædam ornamenta collis, usque ad peccatas pendentes, in honorem victoriae data. Proverb. 1. Vi addatur gratia capiti tuo, & torque collu. Tertio, quantum ad pectus. Dicit. [Montilia,] quælibet ornamenta sed specialiter fibula, quibus munitur pectus, ne vestes aperiatur. Cant. 7. luncture feminum tuorum, sicut monilia que fabricata sunt manu artificis. Quartu, quantum ad brachia, dicit. [Armillas,] ornamenti brachiorum ab armis dicta. Exod. 3. 2. Viri cum mulieribus prebuerunt armillas ad faciendum opus tabernaculi testimoni. [Et mittas,] Hic ponit ornamenta capit. Et primo, quantum ad verticem [mitras,] ornamenti capit ad modum coronæ. Iudith. 10. Impofuit mitram, super caput suum, discriminata crine capitis sui. Secundo, quantum ad capillos dicit. [Discriminata.] Instrumenta quædam de argento, vel auro in modum acuti sunt facta, quibus mulieres dividunt capillos suis, antea frontem, sicut dicit. Iudith, eodem. Discriminata enim capit sicut. Tertio, quantum ad collum tangit duo. Primo, [perifelidas] a peri, quod est circum, & thelon, quod est membrum, quasi ornatus, circa membrum. Aymo dicit, & quod sit ex auro, ad similitudinem armillarum, & ponitur circa collum. Glo. dicit, quod super pedes similes armillas, alii dicunt, quod sunt quidam ornatus positi, circa extremitates vestium, sicut aure frigida, vel pelles aliquæ, vel aliud huiusmodi. Et hoc potest stare, cum viro quoque preditorum: quia sic sunt, & circa collum, & circa pedes. Vestes enim habent talia, & in capitis, & in simbris inferioribus, & sic ornant collum mediate. Nume. 3. 1. Ob hanc causam, offerimus in donariis dominii singuli, quod in aut potius inuenire perifelidas, & armillas, & anulos. Secundo, ponit ornamenti collum immediata, cum dicit. [Murenas,] scilicet quædam catenæ virgulis aureis & argenteis vermiculata in modum murenas, que ponuntur circa collum. Cant. 1. Murenas aureas facient tibi, vermiculatas argento. Et quia collum est medium, inter caput & corpus, ornatis eius, in verumque redundat: & ideo cum viro quoque ponitur. [Et olfatoriola.] Hic ponuntur ea, que pertinent ad organa sensus. Et primo, quantum ad olfaciem, [olfatoriola] quædam pixides in quibus ponebant murenum, & huiusmodi: vel etiam quædam vafa, sicut poma de argento facta perforata ad modum thuribuli, in quibus ponitur ignis, & aliquid odoriferum. Cant. 1. Curremis in odorem vnguentorum tuorum. Secundo, quantum ad auditum, [sinuaires,]

suis compositione gradu incedebat: Decalubabit dominus verticem filiarum syon, & dominus crinem carum nudabit. In die illa, auferet dominus ornamentum calcaneatorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & theristra. Et erit pro sua odo-

los &c. Quarto, discriminalia, & perifelidas, & murenas, & olfatoriola, & in aures, & anulos, & gemmas, in fronte, quibus ornabuntur mulieres Aegyptia. Exod. 25. Accipiet lapides onichinos, & gemmas ad ornandum ephot ad rationale. De gustu, nouit mentionem,

quia instrumentum eius interior est, & non ornatur. [Et mutatoria,] hic ponit ornamenti pertinencia ad totum corpus. Et primo, ad indumentum, & sic dicit. Mutatoria, id est, diuersa vestimentorum paria. Zach. 1. Indui te mutatoria, & dixit. Pante cydarium. Secundo, ad operiendum. Et sic dicit. [pallia,] Gen. 24. At illa tollens cito pallium, cooperuit se. Tertio, ad iacendum. Et sic dicit. [lintheamina,] Ioan. 20. Venit Petrus, & introuit in monumentum, & vidit lintheamina posita. [Et actus,] Hic ponit ea, que pertinent ad cultum ornamentorum. Et primo, ad compontendum. [Actus,] Matth. 19. Facilius est cum melius intrare per foramen acri, quam diutime intrare, in regnum Dei. Secundo, ad discernendum, & specula quibus mulieres discernunt virum sint bene ornatae. Exod. 3. 8. Fecit & labrum æcum cum basi sua de speculis mulierum, que excubabant ante hostium tabernaculi & atrium. Tertio, ad ornamenti operiendum. Et primo, ad operiendum humerosum ornamenti, & syndones,] subtilia velamina quibus operiantur humeri, sicut sit in campania a mulieribus. Proverb. vli. Syndonem fecit & vendidit, & cingulum tradidit Cananei. Secundo, ad operiendum ornamenti capit, [vitæ,] id est, pepla. Vel melius dicendum, quod dicuntur ligamenta, quibus mulieres ligant capillos suis ad modum retis facta, & sic accipiunt. Exod. 24. Colligabi que eam vita hiacintam, felicer lamianam de auro purissimo, vbi scriptum erat nomen secundū domini. Tertio, ad operiendum totius corporis dicit. [Thestrata,] Glo. vestis muliebris tenuissima, & vix perita est in idonea, & inde nominatur. Theria enim, id est, vestes. Et præcipue confuterunt huiusmodi portare mulieres, super serica vestimenta. Gen. 3. 8. Depositi viduatis vestibus, affligit theristrum. De pluribus horum dicitur. Ezech. 1. 6. Vestiti te dilectoribus, calciani te hiacinto, & cincti te byslo, & indui te subtilibus, & dedi armillas in manibus tuis, & torque circa collum tuum, & dedi in aures super os tunum, & circulus in aures tuis, & coronam decoris in capite tuo. [Et erit &c.] Hic sublati ornamenti lascivis, comminatur cultum iniçere. Et primo, quantum ad id, quod est extra, dicit. [Et pro sua odo- re fator &c.] Odor enim ab extra est. Ioh. 1. A fector est fator eius, & ascenderet putredo, quia superbe egit. Secundo, quantum ad id, quod est circa, dicit. [Pro Zona funiculus,] Ioh. 12. Balteum regum disoluerunt, & præcincte funere res corum. Tertio, quantum ad id, quod est supra, sicut. [Pro cruentaria crine.] Quarto, quantum ad id, quod est intra pro fascia pectorali, qua constringuntur vbera, id est, cibramuntur, ne ex magnitudine sua turpitudinem gerant. [Pulcherrimi quoque viri & vitæ.] Hic auferit ei virorum solitum, quantum ad quatuor. Delectantur mulieres in virorum pulchritudine. Et quantum ad hoc dicit. [Pulcherrimi quoque viri ut gladio eadent,] Tren. 4. Candidores nazarei eius nubes, nitidiores lacte, rubicundiores ebœti antiquo, saphyro pulchiores. Secundo, in fortitudine. Et quantum ad hoc dicit. [Et fortes,] infra 2. In caput utrūque traduxerunt robitos eius, suffocerunt domos eius, posuerunt eam in ruinam. Tertio, in dignitate. Et quantum ad hoc dicit, [& meretibus,] scilicet in teritus, & lugebus, scilicet exercitus. Porte eius, id est, iudices sedentes in portis. Tren. 2. Detracte sunt in terra porta eius, & perdidit, & cōtrivit vites eius, regem eius, & principes eius, in gentibus. Quarto, delectantur in virorum iucunditate. Et quantum ad hoc dicit. [Et desolata in terra sedebit,] Tren. 1. Posuit me desolata, tota die meiore conjectam.

Quæritur primo, circa hoc capitulum de hoc, quod dicit. [Affolum,] videtur secundum hoc, quod inquiretur futura ab ariolis sit licetum. Auferte enim illicitum non est pena, sed magis beneficium. Præt. Idem videtur ex glo, quia aliquando vera dicunt: sed a qualibet est accipienda veritas, ergo & ab ipsis. Præt. Cum dæmones sint specula clarissima, secundum intellectum, vt dicit Dionysius, videtur quod in his

qui

CAPUT III.

7

A cum gratia. Similiter si faciat, ut placeat decenter viro suo, quem habet, vel quem accipere debet, & ut ab alijs mulieribus retrahatur. Si autem habeant ornamenta preciosiora, quām deceat ipsas, erit arrogancia, vel quid deformatum viro luxuria, si faciat ad prouocandum ad concupiscentiam sui.

stimentiis nostris operiemur, tandem arguit ea tummodo inuocetur nomē tuum & pro cruentaria crine caluicium, & pro fascia pectorali, cilicium. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortis tui in prælio. Et merebunt atque lugebunt portæ eius, & desolata in terra sedebit.

C A P . I I I .

Ostquām primētum in cap. 2. & 3. In hoc capitulo papheta ponit confationem oppressori. Et diuiditur in duas partes. In prima consolatur eos, cōtra oppressionem mulierum. In secunda, cōtra oppressionem tyrannorum, ibi. [In die illa &c.] Solent autem mulies in tribus molestie esse viris, felicet

in contētu virorum. Et quantum ad hoc dicit. [Et apprehendit septem mulieres virum unum in die illa, dicentes. Panem nostrum comedemus, & ve-

re fētor, & pro zona funiculus, & sunt. Sunt n. quædam futura, quæ habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & præcipue quæ sunt ex libere arbitrio. Et harum præcognitionem nullus habet nisi Deus, cui omnia sunt praesentia, propter stabilitatem sua æternitatis, vel aliquis accipiens a Deo. Et si quidem inspiratione diuina talis prædicentur, erit propria non diuinatio. Si autem per propriam intentionem, & deceptio pp lucrum, sicut faciunt vetus, dicitur diuinatio, & est peccatum. Tum propter mendacium: Dei est. Sunt etiam quædam futura que nō habent causas determinatas in natura, & pr

symonis, & claritatem in auro, & argento, & apparatum copio sum, & oblitus. Secundo, quantum ad abundantiam fructuum. [& fructus terra sublimis] id est terra nascientia in abundantia. Amos v.1. Comprehendet arator messorum suum, & calcator vix mittemet semem, & stillabunt montes dulcedine Psal 84.

Terra nostra dabit fructum suum. Ter- dio eius in spiritu iudicii, & spiri- tu ardoris. Et creabit dominus su- exultatio his qui fal per omnem locum motis [yon, & uati fuerint] redeun vbi inuocatus est, nubē per diē, & tes de captiuitate sumū, & splendorē ignis, flāmantis infra. i. Gaudium & laetitia inuenie- tur in ea, gratiarum actio, & vox laudis. [Et erit omnis, &c.] Hic promittit sanctitatem in spiritualibus. Et circa hoc tria fa- cit. Primo, promittit sanctitatem diuulgationem nomen, quod magis alliebat cupidus glorie, unde dicit. [Et erit,] hoc quod se- quitur temporibus illis. [Omnis qui relatus fuerit in syon] in vita, & residuus in Hierusalem. [Cū]tōrō voce [sanctus voca- bitur] infra. 61. Vos sacerdotes domini vocabimini, ministri dei nostri dicitur vobis, infra 6. Semen sanctorum erit, id quod fletur in ea. Secundo, ponit sanctificatorum signum. [Omnis qui scriptus est in vita in Hierusalem] id est omnis cuius uita, & generationis processio a parentibus scripta est in annalibus, se- cundum quod in Efraim. i. ea. 2. legitur de quibusdam, qui usur- pant sibi officium, & non est numerata genealogia eorum. Ter- tio, sanctificationis modum. [Si abluerit dominus] id est si tamē abluerit [forde]s vitorum, & sanguinem] propter harum effusum de medio eius, non in angulo, in quo nocatur publicetas peccati. [spiritu iudicii] quantum ad sequitatem pœnae [& in spiritu ardoris] id est tribulationis, quantum ad exacerbitatem spiritu*i*. i. vento metphorice, quo purgatur area. Hier. 4. Vetus vestros in viis, que sunt in deserto via filii populi mei ad uenientiam, & omnis saporis suauitatem. [Secundum alias glossas diuiditur sic. In prima, notari gratia plenitudo. In secunda, gracia exaltatio, ibi] in die illa, &c.] In tertia, ponitur subditiorum benigna ga- berna. ibi. [Et erit, &c.] Circa primum tria facit. Primo ponit donorum abundantia. [ep̄tem mulieres] septem dona spiritus sancti, que dicuntur mulieres, quia per eas in deo aliquis genera- tur, & nutritur. Virum unum, id est Christum singulariter, qui solus sine peccato. Ioan. i. Vidimus eum, quasi unigenitus plenus gratiae, & veritatis. Secundo donorum sufficiencia, in perfecta exaltatione. Panem nostrum comedemus, scilicet patre- quo fructu perfecte spiritus sanctus, cui sunt dona, sicut & fi- lius. Ioan. 4. Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui mihi me. In scriptura arrestatione [Et vestimentiis nostris operemur] id est fermone dei, qui dona ornant, & quia eius. Tertio, donorum perfectio per Christum, quantum ad collationem fa- lati. [Non enim tuum sed nominis,] ut sit res nominis. [Inuocetur super nos] id est Hierusalem, qua subiaciens arcis syon, & templo. vbi inuocatus est. [I]liece ratio protectionis. Hier. 14. Tu autem in nobis es domine, & nomen sanctum tuum inuocatum est su- per nos. Secundo, ponitur ipsa protectione. [Nubem] Et ponitur secundum comparationem ad beneficium exhibitum in exitu filiorum Israel de ægypto, quo dicitur. Exod. 13. Numquam deuit eis columna nubis per diem, nec columna ignis per nocte coram populo. Et ideo ponit h[ic] nubem] per diem, quantum ad primum, [& fumum] quantum ad secundum, propter duplex ignis beneficium, scilicet caloris contra frigus: & quantum ad hoc dicit. [fumum] in quo notari flamma, que est ruinas accen- sus, vel quia est effectus caloris, & splendoris contra tembras: & quantum ad hoc dicit. [Et splendorem] infra 10. Et erit lumen Israel in igne, & sanctus eius in flamma. Tertio, ponit protectionis magnitudinem [super oēm gloria] quia protegeret quia protegeret vos deus erit super oēm gloria prius vobis praestit, quasi excedens eā. Aggei. 2. Magna erit gloria domus illius nouissima, & plusquam priuata. [Et tabernaculum] Hic describit, id est beneficium p[ro]metaph. tabernaculi. Vnde ponit ea, ad quia tabernaculum est utilis. Prote- git, n. contra solis gemitus per vmbra. Et quantum ad hoc dicit [in vmbra] dicit ab illa, i. in die. Secundo, protegit contra tempe- statis imperiū præbeens securitatem. Et quantum ad hoc dicit] & in securitate a turbine. [Turbo] n. ell ex collatione quadam vento- rum. Tertio, protegit contra pluviam silicidū per abscon- siones. Et quantum ad hoc dicit, & absconſionē a pluia. Et secundū hoc tercio designatur, persicatio, secundum diuerterum sui gra- dum. infra 31. Erit vir, sicut qui abscondeatur a uento, & celat se a tempestate. Glossa autem tangunt duplex mysterium. [Quida exponit, 7. mulieres pro ecclesiis. Et secundum hoc dividitur capitulum in tres partes. Primo, ponitur despontatio. Secun- do, sponsi exaltatio; id est. In die illa. Tertio, sponsa gubernatio, ibi. [Et erit, omnis, &c.] Desponsatio autem est per fidem, Osee. 2. Sponsabo te mihi in fide. Vnde tria ponit. Primo, fidei communicationem. [Apprehendit] per fidem [septem mulie- res] septem ecclesiæ, de quibus. Apoc. 1. Ioan. septem ecclesiis, que sunt in Asia, gratia vobis, & Pax in quo oēs conciuentur, & in regulâ tetragrammatismo & cubi. [vix] i. Christum. Can. vlti-

F. Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ, & in cubi- culum genitricis meæ. Secundo, propagationem sp[iritu], que est de ferentia sumendo [Panem nostrū comedemus] corpus Christi nobis datum. Ioan. 6. Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, & que est de dono virtutis percipiendis. [Vestimen- tis nostris operi- mur] id est virtuti- bus. Ezech. 16. Ve- stitiu te discoloribus & calciau te haecin- to, & indui te subtilibus, & ornau te ornamenti. Tertio desiderium, que pe- titionem charitatis, que est de consecratione Christiani nominis [Inuocetur tantummodo nomen tuum super nos] vt a Christo dicatur ch[ristian]i. Act. 4. Non est nomen aliud sub celo, in quo oportet nos louos fieri. Et de ablatione carnis. [Aufer oppro- brium nostrum] quod patimur a Iudeis, qui dicunt nos sine le- ge. Iose. 5. Hodie abitili opprobrium ægypti a vobis. [Nota super illo verbo. Panem nostrum quotidiam, quod panis id est corpus Christi dat culpa veniam. March. 6. Panem nostrum superfluentia da nobis hodie, & dimittit nobis debita no- stra. Dat gratia vitam. Io. 6. Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Confirmat ad pugnā. Psal. 103. Panis cor homi- nis confirmat. Confortat ad viam. 3. Reg. 19. Ambulauit in for- titudine cibi illius, 40. diebus, & 40 noctibus. Facit pragmata ipso gloriam. Sap. 6. Paratum de cælo panem præstiti illis fine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suavitatem. [Secundum alias glossas diuiditur sic. In prima, notari gratia plenitudo. In secunda, gracia exaltatio, ibi] in die illa, &c.] In tertia, ponitur subditiorum benigna ga- berna. ibi. [Et erit, &c.] Circa primum tria facit. Primo ponit donorum abundantia. [ep̄tem mulieres] septem dona spiritus sancti, que dicuntur mulieres, quia per eas in deo aliquis genera- tur, & nutritur. Virum unum, id est Christum singulariter, qui solus sine peccato. Ioan. i. Vidimus eum, quasi unigenitus plenus gratiae, & veritatis. Secundo donorum sufficiencia, in perfecta exaltatione. Panem nostrum comedemus, scilicet patre- quo fructu perfecte spiritus sanctus, cui sunt dona, sicut & fi- lius. Ioan. 4. Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui mihi me. In scriptura arrestatione [Et vestimentiis nostris operemur] id est fermone dei, qui dona ornant, & quia eius. Tertio, donorum perfectio per Christum, quantum ad collationem fa- lati. [Non enim tuum sed nominis,] ut sit res nominis. [Inuocetur super nos] id est Hierusalem, qua subiaciens arcis syon, & templo. vbi inuocatus est. [I]liece ratio protectionis. Hier. 14. Tu autem in nobis es domine, & nomen sanctum tuum inuocatum est su- per nos. Secundo, ponitur ipsa protectione. [Nubem] Et ponitur secundum comparationem ad beneficium exhibitum in exitu filiorum Israel de ægypto, quo dicitur. Exod. 13. Numquam deuit eis columna nubis per diem, nec columna ignis per nocte coram populo. Et ideo ponit h[ic] nubem] per diem, quantum ad primum, [& fumum] quantum ad secundum, propter duplex ignis beneficium, scilicet caloris contra frigus: & quantum ad hoc dicit. [fumum] in quo notari flamma, que est ruinas accen- sus, vel quia est effectus caloris, & splendoris contra tembras: & quantum ad hoc dicit. [Et splendorem] infra 10. Et erit lumen Israel in igne, & sanctus eius in flamma. Tertio, ponit protectionis magnitudinem [super oēm gloria] quia protegeret quia protegeret vos deus erit super oēm gloria prius vobis praestit, quasi excedens eā. Aggei. 2. Magna erit gloria domus illius nouissima, & plusquam priuata. [Et tabernaculum] Hic describit, id est beneficium p[ro]metaph. tabernaculi. Vnde ponit ea, ad quia tabernaculum est utilis. Prote- git, n. contra solis gemitus per vmbra. Et quantum ad hoc dicit [in vmbra] dicit ab illa, i. in die. Secundo, protegit contra tempe- statis imperiū præbeens securitatem. Et quantum ad hoc dicit] & in securitate a turbine. [Turbo] n. ell ex collatione quadam vento- rum. Tertio, protegit contra pluviam silicidū per abscon- siones. Et quantum ad hoc dicit, & absconſionē a pluia. Et secundū hoc tercio designatur, persicatio, secundum diuerterum sui gra- dum. infra 31. Erit vir, sicut qui abscondeatur a uento, & celat se a tempestate. Glossa autem tangunt duplex mysterium. [Quida exponit, 7. mulieres pro ecclesiis. Et secundum hoc dividitur capitulum in tres partes. Primo, ponitur despontatio. Secun- do, sponsi exaltatio; id est. In die illa. Tertio, sponsa gubernatio, ibi. [Et erit, omnis, &c.] Desponsatio autem est per fidem, Osee. 2. Sponsabo te mihi in fide. Vnde tria ponit. Primo, fidei communicationem. [Apprehendit] per fidem [septem mulie- res] septem ecclesiæ, de quibus. Apoc. 1. Ioan. septem ecclesiis, que sunt in Asia, gratia vobis, & Pax in quo oēs conciuentur, & in regulâ tetragrammatismo & cubi. [vix] i. Christum. Can. vlti-

lium [sanguinem] mortalium. Ezech. 16. Lavi te aqua, & A bus. In loci præparatione. In palmitum electione. [Et plantar- emu ndau] sanguinem tuum a te, per penitentie differentiationem [spiritu iudicii]. Corinthis. 1. Si nos metipos indicate- mus, non vniue a domino iudicaremus, sed a charitatu passio- ne [spiritu ardoris] id est charitatis sue, qua nulla maior fuit. Io. 15. Maiorē hac dile

ctione nemo habet,

in nocte, Super omne. n. gloriam

mur] id est virtuti- bus. Ezech. 16. Ve-

stiu te discoloribus

& calciau te haecin-

to, & indui te subtili-

bus, & ornau te ornamenti. Tertio

desiderium, que pe-

titionem charitatis, que est de consecratione Christiani nominis

[Inuocetur tantummodo nomen tuum super nos] vt a Christo

dicatur ch[ristian]i. Act. 4. Non est nomen aliud sub celo, in quo

oportet nos louos fieri. Et de ablatione carnis. [Aufer oppro-

brium nostrum] quod patimur a Iudeis, qui dicunt nos sine le-

ge. Iose. 5. Hodie abitili opprobrium ægypti a vobis. [Nota super illo verbo. Panem nostrum quotidiam, quod panis id est corpus Christi dat culpa veniam. March. 6. Panem nostrum

superfluentia da nobis hodie, & dimittit nobis debita no- stra. Dat gratia vitam. Io. 6. Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Confirmat ad pugnā. Psal. 103. Panis cor homi- nis confirmat. Confortat ad viam. 3. Reg. 19. Ambulauit in for- titudine cibi illius, 40. diebus, & 40 noctibus. Facit pragmata ipso gloriam. Sap. 6. Paratum de cælo panem præstiti illis

fine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suavitatem. [Secundum alias glossas diuiditur sic. In prima, notari gratia plenitudo. In secunda, gracia exaltatio, ibi] in die illa, &c.] In tertia, ponitur subditiorum benigna ga- berna. ibi. [Et erit, &c.] Circa primum tria facit. Primo ponit donorum abundantia. [ep̄tem mulieres] septem dona spiritus sancti, que dicuntur mulieres, quia per eas in deo aliquis genera- tur, & nutritur. Virum unum, id est Christum singulariter, qui solus sine peccato. Ioan. i. Vidimus eum, quasi unigenitus plenus gratiae, & veritatis. Secundo, ponitur ipsa protectione. [Nubem] Et ponitur secundum comparationem ad beneficium exhibitum in exitu filiorum Israel de ægypto, quo dicitur. Exod. 13. Numquam deuit eis columna nubis per diem, nec columna ignis per nocte coram populo. Et ideo ponit h[ic] nubem] per diem, quantum ad primum, [& fumum] quantum ad secundum, propter duplex ignis beneficium, scilicet caloris contra frigus: & quantum ad hoc dicit. [fumum] in quo notari flamma, que est ruinas accen- sus, vel quia est effectus caloris, & splendoris contra tembras: & quantum ad hoc dicit. [Et splendorem] infra 10. Et erit lumen Israel in igne, & sanctus eius in flamma. Tertio, ponit protectionis magnitudinem [super oēm gloria] quia protegeret quia protegeret vos deus erit super oēm gloria prius vobis praestit, quasi excedens eā. Aggei. 2. Magna erit gloria domus illius nouissima, & plusquam priuata. [Et tabernaculum] Hic describit, id est beneficium p[ro]metaph. tabernaculi. Vnde ponit ea, ad quia tabernaculum est utilis. Prote- git, n. contra solis gemitus per vmbra. Et quantum ad hoc dicit [in vmbra] dicit ab illa, i. in die. Secundo, protegit contra tempe- statis imperiū præbeens securitatem. Et quantum ad hoc dicit] & in securitate a turbine. [Turbo] n. ell ex collatione quadam vento- rum. Tertio, protegit contra pluviam silicidū per abscon- siones. Et quantum ad hoc dicit, & absconſionē a pluia. Et secundū hoc tercio designatur, persicatio, secundum diuerterum sui gra- dum. infra 31. Erit vir, sicut qui abscondeatur a uento, & celat se a tempestate. Glossa autem tangunt duplex mysterium. [Quida exponit, 7. mulieres pro ecclesiis. Et secundum hoc dividitur capitulum in tres partes. Primo, ponitur despontatio. Secun- do, sponsi exaltatio; id est. In die illa. Tertio, sponsa gubernatio, ibi. [Et erit, omnis, &c.] Desponsatio autem est per fidem, Osee. 2. Sponsabo te mihi in fide. Vnde tria ponit. Primo, fidei communicationem. [Apprehendit] per fidem [septem mulie- res] septem ecclesiæ, de quibus. Apoc. 1. Ioan. septem ecclesiis, que sunt in Asia, gratia vobis, & Pax in quo oēs conciuentur, & in regulâ tetragrammatismo & cubi. [vix] i. Christum. Can. vlti-

G A P . V.

C

A N T A O

dilecto meo

canticum patruelis mei,

vinea sua.

Vinea facta est

est dilecto meo, in cornu filio olei,

Et sepuit eam, & lapides elegit ex

ea, & plantauit vineam elecam.

Et adiecitur turrim i medio eius:

& torcular extruxit in ea.

Et expe-

ctauit, ut faceret vuas, & fecit la-

brucas.

Nunc ergo habitatores

Hierusalem, & viri Iuda, iudicante

inter me, & vineam meam.

Quid est,

quod debui ultra facere vinea-

mea, & non feci ei? An, quod ex-

protectis sunt tria,

scilicet eminē contemplationis in cordi[m] monte syon] Psal.

124. Qui conidunt in domino, sicut mons syon, non conuicti

in terram quam providerant

ei sapientiam, & melle, quae est regia inter omnes terras.

Secundo, ponit præparationem diligenter, quantum ad loci mu-

titonem. Vnde dicit [exp[er]iuit eam] Osee 2. Sepiam viam cuam

spinis, in quo significatur custodia angelorum, & bonorum ui-

orum. Tertio, quantum ad purgationem [lapides elegit] id est di-

ligenter coligit ex ea. Psal. 79. Ecce gentes, & plantauit eam.

C Quantum ad electionem palmitum dicitur [Et planuit eam

electam] id est ex electis palmitibus. Vnde alia translatio habet

[Vinea] ioreth quod est nobilissimum genus uitis, in quo signi-

ficatur bonitas patrum. Hiere 2. Ego te plantau vineam electam,

omne semen uerum. Quantum ad sumptum adficiat, quod per-

tinet ad defensionem dicit. [Aedificauit] in medio eius turim, in

quo denotatur regia dignitas. Ezech. 16. Decora facta es vehe- menter nimis, & profectissim regnum. Can. 4. Turris David edi- ficiata est

primo p̄ximiteg. Luc. 10. Appropians alligavit vulnera eius, fundens vinum, & oleum. Secundo, corporalis munditiae. Zach. 9. Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum in vinum germinans virgines? Tertio, spiritualis latitiae. Psal. 103. Vinū lētificat cor hominis. Tertia, est uinea militantis ecclesiae. Cā. vlt. Vinea fuit pacifico in ea, qua habet populos Et huins viue est vinū primo sacra ablutionis. Numeri. 15. Et vinū ad liba fundenda eiusdem mente. Secundo, fructuosa prædicationis. I'ſaini. 4. A fructu frumenti vini & olei multiplicati sunt. Tertio, depositum confessionis. Can. 7. Guttur tuum, sicut vinū optimū. Quartus, est vinea cælestis patriæ. 3. Reg. 21. Vinea erat Naboth Israelitæ. Et huius vineæ est vinū. Primo, diuinæ fruitionis. Can. 8. Comedi suum cum melle meo, bibi uinsū meum cum laete meo. Secundo, interioris repletionis. Hesler. 1. Vinum quoque, ut magnificientia regia dignum, erat abundans, & præcipuum ponebatur. Tertio, sanctorum congratulationis. Can. vlt. Dabo tibi poculum ex vino condito. ¶ Et nunc ostendam vobis, &c.] Hic profert sententia. Et primo excitat attentionem, vel audienciam dicens [Nunc] Ex quo non vultis sententiam proferre. Ego[ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ] infra. 48. Prædixi tibi ex tunc, antequam venirent indicauit tibi, ne forte diceres: idola mea fecerunt hoc, & sculptilia mea, & conflatilia mandauerunt ista, que audisti vide omnia. Secundo, profert instam sententiam, ut ingratiss auferat beneficium exhibendum cum dicit. [Auferam sepem eius] Et primo auferat beneficium quod pertinet ad custodiā, quæ est duplex, angelorum, & quantum ad hoc dicit. [Auferam sepem eius]. auxilia angelorū, quibus contra hostes protegebantur. Et erit in direptionem gentibus. Eccl. 36. Vbi non est sepes, ibi disripetur possessio. Est etiam custodia prælatorum. Et quantum ad hoc dicit. [diruam miceriā eius] idest præsidia regni, de quibus supra. 2. Et incurvabitur omnis sublimitas hominum [Et erit in conculationem], idest vilis facta. Psal. 79. Destruisti maceriam eius. Secundo, auferat beneficium, quod pertinet ad cultu[m] diligentiam. Vnde dicit [Et ponā eam] desertū. idest relinquam eam incultam sicut desertū. Non purabitur] admonitionis, aut correptionis vomere, quando peccat [Et non fodietur] vt auferantur ab eis occasiones mali, sicut mala herba. [Et ascendent super eam vepres, & spinæ] idest maiora, & minoria peccata, vel vepres peccatorum, spinæ tribulacionis. infra. 7. Vepres enim: & spinæ erunt in vniuersa terra. Tertio, auferat beneficium fertilitatis, contra quod ponit defectū pluvia. Vnde dicit [Et nubibus mandabo ne pluant] Ad literam, vel nubes prædicatores infra 60. Qui sunt isti, qui vt nubes uolant, & quasi columbæ ad fenestras luas. Hiere. 3. Quamobrem prohibiti sunt stille pluuiarum, & serorinus imber non fuit. ¶ Vinea enim domini exercituum, &c.] Hic exponit metaphoram. Et primo, quantum ad vineam. Secundo, quantum ad vineæ causam. ibi [Ex pœtaui vt faceret iudicium.] Circa primum, exponit vineam dicens [Vinea enim mea dominus Israel est] uel tota, vel quantum ad decē tribus, quæ dicta sunt Israel post separacionem regni propter multitudinem. Secundo, quantum ad germē vel palmites [viri Iuda] idest duæ tribus in quibus adhuc obseruabatur cultus dei. Oleæ. 4. Si fornicaris tu Israel, non delinquas saltem iuda. Vel quia ex ipsa principes. 1. Patal. 5. Porro Iudas qui erat fortissimus inter suos fratres, de stirpe eius principes germinati sunt [Expectauit vt faceret iudicium] hic exponit vineæ causam, quæ consistit in culpa, & pena quæ consequitur culpam. Vnde diuiditur in partes tres. In prima ponitur culpa in generali. In secunda pœna, & culpa simul in speciali. ibi [Vt qui coniungitis domum, &c.] In tertia pœna in generali. ibi [In hi, omnibus, &c.] Culpi in generali arguit, quantum ad prælatos, quorum est facere iudicium, in hoc quod dicit [Expectauit] Secundum ordinem beneficiorum [vt faceret iudicium] iuste indicando. & ecce iniquitas [quæ iniquitas iudicii, Eccl. 3. Vidi sub sole in loco iudicium impetratum, & in loco iudicium iniquitatem. Secundo, quantum ad subditos quorum est tenet iustitiam sibi præfixam a prælatis [& iustitiam] quæ est per comparationem ad præcepta legis. [Ecce clamor] tumultus tristantium, uel conqueritionis pauperum, infra 22. Quidnam timent?

F bi quaque est, quia ascendisti, & tu omnis in recta clamoris plena, vrbis frequens, ciuitas exultans? ¶ Vnde qui coniungitis domum domum? Hic ponit culpam eorum in abuso rerum in specialitate, quando eas per partes. Et diuiditur in duas partes. In prima, arguit eos quantum ad ipsam culpam. In secunda, quantum ad peccandi pertinacia, ibi [Vnde qui trahitis, &c.] Circa primum duo facit. Primo, arguit eos quantum ad abusum possessionum, qui fit per avaritiam. In secunda, quantum ad abusum ciborum, qui fit per gulam. ibi [Vnde qui consurgitis, &c.] Circa primum tria ponuntur. primo arguit superflua possessionis multiplicatio, Vnde dicit [Vnde qui coniungitis domum domum, & agrum agro copulatis, & que ad terminum loci] Sicut visque ad viam publicam. Osee. 4. facti sunt principes Iuda, quasi assumentes terminum super eos. Hier. 22. Vnde qui edificat domum suam in iniustitia, & cenacula sua non in iudicio. Amicum suum opprimeat frustra, & mercedem eius non reddet ei. Qui dicit edificabo mihi domum latam, & cenacula spatiose. Mich. 2. Et concupierunt agros, & violenter tulerunt, & domos rapuerunt, & calumniabantur virum, & dominum eius, virum & haeredicatem eius. Secundo, ponitur iudicis interpretatio [Numquid habitabitis vos soli in medio terrae] que lata est, & spatiose, & data multis i possessione. Gene. 5. Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Tertio ponitur pœna cominatio. Et circa hoc duo ponuntur, Primo punientis authoritas, vel potestas. Unde dicit [In auribus nostris sunt hic] uerba [dicit dominus exercituum] Qui potest punire, quem dicam vobis adhuc sunt sonantia [in auribus meis] interioribus in quo notatur verborum certitudo, infra 50. Mane erigit mihi aurem, & audiam, quasi magistrum. Dominus deus aperuit mihi aurem. Ego autem non contradico. Secundo, ponitur pœna severitas. ibi [Nisi dominus fuerint deserta] quantum ad custodiam [& absque habitatore] quantum ad solitudinem domorum. quasi dicat, non quiesceret ira mea. Et est apophesis, quod est defectus orationis. Et ponit ea, in quibus consistunt diuitiae domorum: scilicet in multitudine. Et quantum ad hoc dicit [Multæ] In pulchritudine. Et quantum ad hoc dicit [pulchræ] in magnitudine [grandes] Sophonie 2. Et erit fortitudo eorum in direptionem, & dominus eorum in desertum. Secundo, quantum ad sterilitatem vinearum dicit [Decem iugera vinearum] Iuger, habet in longitudine, 120 pedes, facient lagunculam unam. Alia litera habet batum, quod est eiusdem capacitatis in liquidis, sicut ephi in aridis. Tertio, quantum ad admissionem seminum [Et triginta modii sementis facient modios tres] quia minus colligetis, quam seminastis. Aggei. 2. Cum accederitis ad aceruum modiorum 20. & fierent, 10. Alii habent chorum, vel ephi, quod est decima pars chori. Ezech. 45. Ephi & batus erunt æqualia, & unius mensuræ erunt, ut rapiat decimam partem chori batus, & decimam partem chori ephi.

Hic arguit eorum culpam quantu[m] ad abusum ciborum. Et primo arguit culpam. Secundo, cōminatur pena. ibi [Propterea captiuus &c.] Circa primu[m] duo facit. Primo, arguit gulam, quatu[m] ad suas spes. Secundo, quantum ad effectum. ibi [Et opus domini non respicitis, &c.] Species autem gulæ sunt, que in hoc versu continetur, præpropere, laute, nimis ardenter, studiose. Dicit ergo primo [Vnde qui consurgitis mane] quantu[m] ad præpropere. Eccl. 10. Vnde tibi terra cuius rex est puer, cuius principes mane comedunt. Prover. 23. Quando euigilabo, & rursus vina reperiam. Quantum ad ardenter. Dicit ad ebrietatem [festandam]. Quantum ad nimis, Dicit [& potandum, vñque ad uesperas] Proverbi. 23. Cuius, cuius patriæ, cui ritus, cui souez, cui sine causa vulnera, cui suffosio oculorum? Nonne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis [Ut uino estuetis] ad luxuriam & ad omnia uitia. Quantum ad studiose dicit [Cithara & uinum] studiose quæsitum: quia cum magno studio præparant libi delectationes in cibis. Quantum ad laute, dicit [in conuiuis] in quibus sunt magni apparatus, & electa cibaria. Amos. 6. Qui comeditis agnum de grege, & uitulos de medio armeni. Qui canitis ad vocem psalterii, sicut David parauerunt se habere vasa cantici, bibentes in phialis uinum, & optimo uanguen-

to delibuti. Effectus autem est in consideratione. Et quantum ad hoc dicit. [Et opus domini non respicis] quod facere debetis [nec opera] qua ipse fecit. Proverbiorum, 40. Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas. [Propterea captiuus & cetera.] Hic ponit pœnam respondentem. Et primo quantum ad affectum voluntatis. Vnde dicit. [Propterea] sicut scientia eorum est captiuus per ebrietatem, ita ipse captiuatur. Osee quarto. Conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam. Sed videtur, quod ignorantia non meratur pœnam, quia excusat culpam. Et dicendum, quod ignorantia potest dicere tantum negationem scientiae, & sic nec pœnam, nec veniam meretur, sicut ignorantia geometriae in rusticis. Potest etia dicere priuationem scientiae, ita quod derelinquit debitam aptitudinem in subiecto. Et sic constat, quod nescire illa, qua quis potest, & tenetur scire, vitiosum est. Secundo, ponit pœnam contra species gulae. Et sic ponit famam & sitim, qua respondent ei, quod est proprius quantum ad causam, quia famae causatur ex hoc, quod aliquis tardat nimis sumere cibum, ac si diceret. Vos nimis cito comedebatis: sed tantum tardabitis, quod esurietis. Iterum, responderet illi speciei, qua est ardenter quantum ad genus suum. Est enim famae desiderium cibi. Vnde dicit. [Nobiles eius] quia abundant in cibariis [interierunt in fame & multitudine eius sibi exauerit.] Et ponit sitim contra multitudinem vulgi, qua ad minus aqua sitim extinguere conseruit. Contra nobiles autem, qui abundant in cibariis, quandoque siti grauatis, ponit famam. Treno, quarto. Melius fuit occisis gladio, quam interfectis famæ. Secundo, contra aliam speciem, qua est nimis, ponit insatiabilitatem captiuantium, inde captiuitatem. [Propterea infernus dilatavit] id est mors, vel diabolus [animam suam] quantum ad effectum [aperitus] quani ad affectum. Et loquitur more humano, quia infernus non habet animam. Proverbiorum, 47. Infernus & perditio numquam replentur. Vel infernus dicitur Nabuchodonosor. Abacuh. 2. Qui dilatauit quasi infernus animam suam, & ipse quasi mors, & non adimplevit. Tertio, quantum ad studiosam ciborum præparationem, qua contingit ex quadam elatione, ponit pœnam humiliationis, ibi. [Et descendens:] Et ostendit eos humiliando quantum ad tria. Primo, quantum ad captiuationem. Vnde dicit [Descendent] qua humiliati [ad eum] scilicet infernum captiuitatis [fortes eius] quantum ad potentes [& sublimes eius] quantum ad dinites & aliis bonis eminentes de quibus superbiunt[gloriosisque] quantum ad nobiles & famosos. Hierem. 36. Et omnes nobiles Iuda, occidit rex Babylonis. Oculos quoque Sedechiæ eruit, & vinxit eum in compedibus, ut duceretur in Babylonem. Et infra eodem. Et reliquias populi, qua remauerunt in ciuitate, & profugas qui transfugerant ad eum, & superfluos vulgi qui remanserat, transfluit Nabuzardan magister militum in Babylonem. Secundo, quantum ad captiuorum depressionem. [Et incurvabitur homo] in captiuitate existens quantum ad sublimes, & humiliabitur vir] quantum ad potentes [& oculi sublimi] quantum ad gloriosos. Deuter. 28. In gentibus quoque illis non quiesces, non erit requies vestigio pedis tui. Tertio, quantum ad punientis dei exaltationem. [Et exaltabitur.] Altus apparebit, qui prius despiciebat in iusto iudicio [& deus sanctus] in se [sanctificabitur], id est sanctus apparebit, supra 2. Exaltabitur autem solus dominus in illa die. Quarto, contra speciem, qua est laute, ponit deuorationem bonorum ab hostibus. [Et agni pascentur] id est comedentur ab hostibus vestris [iuxta ordinem suum, quia meliores prius, quantum ad animalia. Et quantum ad terræ nascentia [deserta,] id est agros vestros a nobis desertos [in vberitate] id est facti magis fertiles [aduenæ] Deuter. 28. Adducet te dominus, & regem tuum quem constitues super te in gentem quam ignoras tu, & patres tui: infra eodem. Aduena qui uersatur tecum in terra, ascendet super te, erit q[uod] sublimior. [Misticæ agni,] id est sancti. Doctrina

A dei patris reficiuntur iuxta ordinem, id est capacitatem suam [Aduenæ] gentes, & deserta a Iudeis, sacras scilicet scripturas, versa in vberatem spiritualis intelligentie. [Væ qui trahitis &c.] Hic arguit peccandi pertinaciam. Et primo, arguit culpm. Secundo, comminatur pœnam. ibi [Propter hoc sicut &c.] Circa hoc dico facit. Primo, arguit in generali. Secundo, explicat in speciali. ibi [Qui dicitis &c.] Dicit ergo primo, [Væ qui trahitis] id est protrahitis iniuriam [in funiculis] id est vanis occasionibus: quibus ad peccata homo trahitur, dum per augmentum culpa protrahatur. Proverb. 5. Iniquitates sue capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. Et hoc dicitur quantum ad communia peccata. Quantum autem ad grauiam subdit [& quasi vinculum plaustrum peccatum] id est quo ligatur & trahitur plaustrum, quod maius est. Et designat grauitatem peccati in plaustro. infra. 58. Dissolue colligationes impietas, solue fasciculos deprimentes [Qui dicitis] hic ostendit istas vanitates in speciali, ex quibus peccatum trahebant super se, & hoc quantum ad tria. Primo, quantum ad contemptum iudicis. Secundo, quantum ad excusationem peccati. ibi [Væ qui dicitis &c.] Tertio, quantum ad presumpcionem peccandi. ibi [Væ qui sapientes &c.] Et hic est funiculus triplex, qui difficile rumpitur. Ecclesi. 4. Contemnebant autem iudicis comminationem: propter duo, scilicet propter sententia dilationem. Vnde dicit [Festinet & cito veniet opus] captiuitatis quod comminamini. Eccl. 8. Etenim, quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore villo filii hominum perpetrant mala. Secundo, propter iudicis elongationem. Vnde dicit [Appropriet] quasi diceret. Ipse est in celo, & non potest videre, sed fiat prope. Ezech. 9. Dixerunt enim, reliquit dominus terram, & dominus non vider. [Nota super illo verbo. Et quasi vinculum plaustrum peccatum, quod peccatum dicitur, Primo, funiculus. Et hoc quia trahit. Primo, ad peccatum exemplum. Proverb. 7. Statim eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam, & ignorat quod ad vincula stultus trahatur. Secundo, ad peccandi usum Hierem. 2. D Onager assuetus in solitudine, in desiderio anime sue attraxit ventum, scilicet amoris. Tertio, ad æternæ mortis interitum. Proverb. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Secundo, peccatum dicitur vanitas. Et hoc quia deficit, Primo, ab imitatione diuinæ veritatis. Sapien. 13. Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia dei. Secundo, a consecutione sperati finis. Eccl. 2. Peccarori autem dedit afflictionem & curam superfluam, vt addat & congreget, & tradat ei qui placuit deo. Sed haec vanitas, & casta folciudo mentis. Tertio, a longa duratione temporis. Eccl. 17. Non est mortalis filius hominis, & in vanitatem malitia placuerunt. Sapien. 5. Transierunt omnia illa tamquam umbra, & tamquam nuntius præcurrens. Tertio, peccatum dicitur vinculum, & hoc quia neicitur, Primo, intellectum ne videat. Sapien. 17. Cum enim persuasum habent iniqui, posse dominari nationi sanctæ, vinculum tenebrarum & lige noës cōpediti, inclusi subiectis fugitiui, ppetue prouidentiae placuerunt. Et dum putant se latere in obscuris peccatis, tenebroso obliuionis velamento dispersa sunt. Secundo, manum ne bona faciant. Tertio, pedes ne proficiant. De his duobus Matth. 22. Ligatis pedibus eius & manibus, mittite eum in tenebras extreiores. Quarto, peccatum dicitur plaustrum. Et hoc quia opprimit, Primo, seruitutis onere. Hierem. 16. & seruitus ibi diis alienis, die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem. Secundo, cordis timore. Sapien. 17. Cum sit enim timida nequitia data est in omnium condonationem. Tertio, conscientiae inquierudinem. Ela. 57. Impium autem cor, quasi mare seruens, quod quiescere non potest.

c [Hic ponitur vanitas, quantum ad excusationem peccati. Et primo, quantum ad effectum [malum bonum] Michæl. 7. Malum manus suarum, dicit bonum. Secundo, quantum ad intellectus [Lucæ tenebras] veritatem errore. Ioan. 3. Dilexerunt homines

nes magis tenebras, quam lucem. Tertio, quantum ad effectum sacramentum dulce viram peccati dolorem existimantes. Sap. 14. Et non sufficerat errasse eos circa dei scientiam, sed in magno viuentis scientie bello tot & tam magna mala, pacem appellant.

[Videtur qui sapientes esses.] Hic ponitur tercia vanitas, quantum ad presumptiōnēm peccandi quia est de speculatibus. Primo, de fāspecientia cordis, & in praeceptis. Prover. 3. Ne sis sapiens apud temeritatem, & in praeceptis. [Prudenter] Rom. 12. Nolite esse prudentes apud vosmetipos. Secundo, quantum ad pœnam cordis, quantum ad peccatum, qui potentes esses ad bibendum] iusta sunt se, quod possum multib[us] bibere, & inebriari propter consuetudinem terrae in qua vobis vivi nō sunt: infra 41. Ad me insula gentes fortitudinem mutent. Prover. 2. Lætantur cum maleficerint, & exultant in rebus pessimis. Tertio, quantum ad autoritatem [qui iustificari] id est dicitur vos tantæ autoritatis, quod pro libito vestro potestis iustificare impium, ut quod vobis placet, legis habeat vigorem. infra 10. Va qui condunt leges iniquas, & scribentes iniusticias scripserunt. Prover. 17. Et qui iustificat impium, & qui condemnat iustum. Michez. 3. Et si quis non dederit in ore eorum quippianum, sanctificant super eum præsumptiōnēm. Propter hoc sicut deuorat &c.] Hic comminatur pœnam. Et primo, ponit pœnam consumptum sub metaphora ignis, propter hoc quia iniuriantur trahitis ponentes vobis radicem in peccatis [sicut flamma ignis] exurit stipulam quam attingit [& calor flammæ] exurit illam quæ distat. Persecutio enim capros occidit, & alios affixit. Deute. 32. Foris vstabat eos gladius, & intus panor [sic radix eorum, quasi fauilla] quantum ad ea quibus confidebant, vel patres, vel cognati, & genitores corum]. I. filii, vt puluis ascenderet, quo notatur fortitudo ex causa illis proueniens. Mal. ultimum. Et erunt oes superbi & os facientes impieras stipula, & inflammatib[us] eos Secūdū ponit pœnam processum, & ordinem. Et primo ponit pœnam causam. Vnde dicens [Abieccrūt enim legem] corde contrementes [& eloquio sancti Israel blasphemauerunt] me irridentes. Hierem. 32. Non obedierunt vocis tuae, & in lege tua non ambulaverunt. Secundo, ponit pœnam iustum. Ideo [iratus est] ad modum processus ira in hominibus loquitur. Psalm. 77. Iratus est dominus furore. Tertio pœnam inflictionem [& extendit manum suam] potentiæ ad percutiendum, quam plicatam pertendit tenuerat. Sopho. 2. Et extendet manum tuam super aquilonem & perdet aſſur, & ponit speciam in solitudinem. Quarto, pœnam effectum in internitione maiorum [Conturbati sunt montes] id est maiores p[ro]pter timore glof. dicit, quod loquitur hiperbole. Sed contra ergo excelsit veritatem prophetæ. Et dicendum, quod in aliquibus scripturis sumitur per excessum veritatis simpliciter, in sacra scriptura pro excessu veritatis, secundum opinionem hominum: quasi dicat. Conturbatio erit ultra quam credi possit. Vel aliter hiperbole est quidam tropus, & in tropicis locutionibus aliud est & aliud intelligitur. Vnde non est falsitas quantum ad tensum quem intendit facere, sicut etiam in metaphora, quasi dicat. Ita magna erit conturbatio, quod montes si esset possibile conturbabunten. Psalm. 45. Conturbati sunt montes in fortitudine eius. Et quantum ad vilacitatem corporum [facta sunt morticia] Hierem. 8. Non colligentur, nec sepielentur, in sterquilinium super faciem terræ erunt. Hierem. 16. Mortibus agoratiorum morientur, & non plangentur & non sepielentur, in sterquilinium super faciem terræ erunt.

d. Hic ponit pœnam communam, & ultimam, quantum ad captiuitatem per Romanos. Et circa hoc tria ponuntur. Primo, exercitus præparatio. Secundo, exercitus dispositio, ibi. [Et ecce festinus &c. Tertio, pœnam infiſio, ibi. Et tenebit pre-

dam &c.] Circa primum tria, ponuntur, primo congregantis indignatio. In omnibus his q. d. sicut vos peccatis peccata additis, ita ipse pœnas adiunger, infra 9. Vir fratri suo non parcer, & declinabit ad dexteram, & cliviet, & comedet ad si nitrā, & non saturabitur. Secundo, uxilli erexitio [Et leuabit si gnau] i. uexillum,

muneribus, & iustitiæ iusti aufertribus. Primo, de fāspecientia cordis, & in praeceptis qui sapient. Prover. 3. Ne sis sapiens apud temeritatem, & in præceptis. [Prudenter] Rom. 12. Nolite esse prudentes apud vosmetipos. Secundo, quantum ad pœnam cordis, quantum ad peccatum, qui potentes esses ad bibendum] iusta sunt se, quod possum multib[us] bibere, & inebriari propter consuetudinem terrae in qua vobis vivi nō sunt: infra 41. Ad me insula gentes fortitudinem mutent. Prover. 2. Lætantur cum maleficerint, & exultant in rebus pessimis. Tertio, quantum ad autoritatem [qui iustificari] id est dicitur vos tantæ autoritatis, quod pro libito vestro potestis iustificare impium, ut quod vobis placet, legis habeat vigorem. infra 10. Va qui condunt leges iniquas, & scribentes iniusticias scripserunt. Prover. 17. Et qui iustificat impium, & qui condemnat iustum. Michez. 3. Et si quis non dederit in ore eorum quippianum, sanctificant super eum præsumptiōnēm. Propter hoc sicut deuorat &c.] Hic comminatur pœnam. Et primo, ponit pœnam consumptum sub metaphora ignis, propter hoc quia iniuriantur trahitis ponentes vobis radicem in peccatis [sicut flamma ignis] exurit stipulam quam attingit [& calor flammæ] exurit illam quæ distat. Persecutio enim capros occidit, & alios affixit. Deute. 32. Foris vstabat eos gladius, & intus panor [sic radix eorum, quasi fauilla] quantum ad ea quibus confidebant, vel patres, vel cognati, & genitores corum]. I. filii, vt puluis ascenderet, quo notatur fortitudo ex causa illis proueniens. Mal. ultimum. Et erunt oes superbi & os facientes impieras stipula, & inflammatib[us] eos Secūdū ponit pœnam processum, & ordinem. Et primo ponit pœnam causam. Vnde dicens [Abieccrūt enim legem] corde contrementes [& eloquio sancti Israel blasphemauerunt] me irridentes. Hierem. 32. Non obedierunt vocis tuae, & in lege tua non ambulaverunt. Secundo, ponit pœnam iustum. Ideo [iratus est] ad modum processus ira in hominibus loquitur. Psalm. 77. Iratus est dominus furore. Tertio pœnam inflictionem [& extendit manum suam] potentiæ ad percutiendum, quam plicatam pertendit tenuerat. Sopho. 2. Et extendet manum tuam super aquilonem & perdet aſſur, & ponit speciam in solitudinem. Quarto, pœnam effectum in internitione maiorum [Conturbati sunt montes] id est maiores p[ro]pter timore glof. dicit, quod loquitur hiperbole. Sed contra ergo excelsit veritatem prophetæ. Et dicendum, quod in aliquibus scripturis sumitur per excessum veritatis simpliciter, in sacra scriptura pro excessu veritatis, secundum opinionem hominum: quasi dicat. Conturbatio erit ultra quam credi possit. Vel aliter hiperbole est quidam tropus, & in tropicis locutionibus aliud est & aliud intelligitur. Vnde non est falsitas quantum ad tensum quem intendit facere, sicut etiam in metaphora, quasi dicat. Ita magna erit conturbatio, quod montes si esset possibile conturbabunten. Psalm. 45. Conturbati sunt montes in fortitudine eius. Et quantum ad vilacitatem corporum [facta sunt morticia] Hierem. 8. Non colligentur, nec sepielentur, in sterquilinium super faciem terræ erunt. Hierem. 16. Mortibus agoratiorum morientur, & non plangentur & non sepielentur, in sterquilinium super faciem terræ erunt.

d. Hic ponit pœnam communam, & ultimam, quantum ad captiuitatem per Romanos. Et circa hoc tria ponuntur. Primo, exercitus præparatio. Secundo, exercitus dispositio, ibi. [Et ecce festinus &c. Tertio, pœnam infiſio, ibi. Et tenebit pre-

veniet de terra aquilonis, & geris confugerat a finibus terræ, sagittam & scutum arripit, crudelis est, & non miserebitur. Vox eius quasi mare sonabit. [Aspiciemus in terram.] Hic ponit eorum desperacionem. Et primo quantum ad auxilium de terra [Aspiciemus in terram] Vndeque [ecce tenebrae] quia omnes eos persequebantur.

C A P. VI.

Secundo, quantum ad auxilium de caelo. [Et lux] diuinæ spes [obtenet] a nobis tenebrae est in caligine ei[us]. Hierem. 4. Aspiciens in terram, & ecce vacua erat & nihil, & non erat lux in eis. Et com-

nuntur se propheta in eis per compassionem.

Dicitur OSTERVAM arguit in duabus tribubus culpam, adiuviens pœnam corrigentem, hic comminatur pœnam condonem finaliter, scilicet pœnam obdurans, & id est ipso pœna predictum per modum sententia, & eum solennitate iudicij. Dividitur ergo hoc capitulum in tres partes. In prima, describitur sententia actorum, scilicet iudicij. In secunda, sententia denunciator minister iudicis ibi. [Et dixi. Vnde mihi &c.] In tercia ponitur ipsa sententia, ibi. [Audite audientes &c.] Circa primum duo ponuntur. Primo, iustificationis tempus. Secundo, ipsa iustitia, ibi. [Vnde dominum sedem] Quantum ad primum dicit. [In anno quo mortuus est Ozias] qui 4. Reg. 15. dicitur Azarias, perensis lepro a domino propter hoc, quod voluit vñp[ar]are, sacerdotale officium, ut dicitur 2. Paralypomen. 26. Sed potquam fuit percursus, filius eius Ioachan gubernavit domum Regis & regnum, vñque ad mortem eius, nec ramen dicitur regnare tunc, sed magis vices patris gestisse, sed tunc primo regnauit, quando mortuus est pater eius. Vnde ista visio ostenta est regnante Ioathan, & praecedentia regnante Ozia. [Vnde dominum sedem] hic ponitur iustitia, & primo describitur iudicis solum. Secundo, afflictione ministeri, ibi. [Seraphim &c.] Hec autem visio dicitur a quibusdam fuisse imaginaria, a quibusdam intellectus qualib[us] bonitatis ipsius, sive in reb[us] sensibilibus, sive in imaginibus, sive in speciebus intelligibilibus. Et huiusmodi est visio, qua videtur propheta per lumen prophetæ, & qua videntes per figuram, & figura sensibiles faciliter accipere possunt. Qualitercumque autem sit, oportet hic duo videre. Primo, imaginationem figuræ, vel a propheta vñc, vel ab ipso composta. Secundo, ipsius figuræ significacionem. Ad aliquid enim significandum spiritualiter, inducuntur sensibiles figuræ spirituum in sacra scriptura, sicut dicit Dionysius. & ille erit literalis sensus: sicut in locutionibus metaphoris, non illud quod significatur per verba, sed quod loquens per verba vult significare. Circa primum ergo secundum, quod templum adificatum a Salomon, habuit in altitudine centum viginti cubitos, sicut dicitur 2. Paralyp. 3. Et erat distincta altitude per tres domos: quarum suprema habebat sexaginta cubitos, & vñraq[ue] inferiorum triginta. Et de istis dicitur 3. Reg. 6. Per coelestem ascensionem in medium canaculum, & a medio in tertium. [Vnde ergo solum] domini in supremo canaculo, propter quod dicitur [excelsus] id est [altum] sicut [elevatum] super omnium canacula, & a claritate vultus eius resplendebat medium canaculum. Propter quod dicitur domus plena maiestatis id est gloria eius, [& ea, quæ sub ipso erant,] id est ornamenta throni eius, vel etiam splendor vestimentorum, sive subditorum agmina implebant insumum canaculum, in quod intrabat facerdotes, propter quod dicitur [temp[or]um] t[em]p[or]um. Alii dicunt alter, quod videt solum altum in medio canaculo, quod dicitur domus, quæ plena erat mediis membris & brachiis domini, inferius quod dicitur templum pedibus & tibiis, sed caput & collum præmebant in tertium tabularum. Tertii Regum ultimo. Vnde dominus super solum suum sedem, & omnem exercitum cœli assidentem ei a dextris & a sinistris. Propter uberiorum 20. Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omnem malum in circuitu suo. Circa secundum secundum est, quod huic visione significatum tripliciter a diversa affixatur. Quidam enim, dicunt per sessionem in solo significari oppressionem capitularis futuram, per repletionem domus a maiestate, significari quod hostes qui sub ipsius dispositione erant, essent impleturi templum. Et hoc tangunt historiæ. Hieronymus autem exponit & melius, per fedem significari filii dei maiestatem, propter quod dicitur Ioann. 12. Hoc dixit Elias, quando videt gloriam eius, & locutus est de eo. Per solum significari angelos in quibus fedet deus. Psalm. 79. Qui fedes super Cherubim. Per domum ecclesiam triumphantem, quæ

sub ipso erat, replebant templum. supra alia levatum, in quantum omnia in infinitum exce- alæ uni, & sex alæ alteri. Duabus uelabat facie eius, & quibus uelabat pedes eius, & duabus uolabat. Et clamabat alter ad alterum, & dicebat. Sæc[tus], sanctus, sanctus, d[omi]n[u]s deus dicit 9. capit. de diuinâ statione pre-

ter hoc, quod manet in seculo immobili identitate singulariter fixus. Et dicitur domus, tota creatura, quæ plena est maiestate, in quantum impletur participatione bonitatis ipsius, secundum suam capacitatē. Et per templum videtur intelligere ipsas superiores creaturas, quæ repletæ sunt sub ipso sunt, in quantum bonitates recepta in ipsis, deficiunt a bonitate dei, quæ rāmen videtur proprieitate. Sed contra hoc obicitur. Exod. 33. Non enim videbit me homo & viuet, id est in hac mortali carne viuens. Et Ioan. primo. Deum videt in quantum ergo nec Esas. Ad quod dicendum, quod nec interior, nec exterior visus potest videre nisi moveatur a visibili, & secundum quod perfectus immutatur visibili, melius videt. Et runc perfectissime videt, quando recipit actionem visibili, secundum totam suam virtutem. Et inde est, quod idem videtur diversimodo a diuersis. & interioris & exterius, quibusdam melius & a quibusdam peius. Hoc igitur visibile quod est deus, nihil perfecte apprehendit, nisi quod totum ipsum capiat, & ideo folius se uidet. Vnde celeste secretum dicit Chrysostomus, a quibusdam non videtur in essentia sua sine medio ad hoc, secundum perfectionem, quæ habet a suscepto diuino lumine, attingentibus sicut a beatis in patria, & ab his qui eleuantur per raptum ad illum modum visionis. Ab his autem minus perfectum usum habentibus, videtur secundum similitudines qualib[us] bonitatis ipsius, sive in reb[us] sensibilibus, sive in imaginibus, sive in speciebus intelligibilibus. Et huiusmodi est visio, qua videtur propheta per lumen prophetæ, & qua videntes per figuram, & figura sensibiles faciliter accipere possunt. Qualitercumque autem sit, oportet hic duo videre. Primo, imaginacionem figuræ, vel a propheta vñc, vel ab ipso composta. Secundo, ipsius figuræ significacionem. Ad aliquid enim significandum spiritualiter, inducuntur sensibiles figuræ spirituum in sacra scriptura, sicut dicit Dionysius. & ille erit literalis sensus: sicut in locutionibus metaphoris, non illud quod significatur per verba, sed quod loquens per verbis vult significare. Circa secundum ergo secundum, quod templum adificatum a Salomon, habuit in altitudine centum viginti cubitos, sicut dicitur 2. Paralypomen. 3. Et erat distincta altitude per tres domos: quarum suprema habebat sexaginta cubitos, & vñraq[ue] inferiorum triginta. Et de istis dicitur 3. Reg. 6. Per coelestem ascensionem in medium canaculum, & a medio in tertium. [Vnde ergo solum] domini in supremo canaculo, propter quod dicitur [excelsus] id est [altum] sicut [elevatum] super omnium canacula, & a claritate vultus eius resplendebat medium canaculum. Propter quod dicitur domus plena maiestatis id est gloria eius, [& ea, quæ sub ipso erant,] id est ornamenta throni eius, vel etiam splendor vestimentorum, sive subditorum agmina implebant insumum canaculum, in quod intrabat facerdotes, propter quod dicitur [temp[or]um] t[em]p[or]um. Alii dicunt alter, quod videt solum altum in medio canaculo, quod dicitur domus, quæ plena erat mediis membris & brachiis domini, inferius quod dicitur templum pedibus & tibiis, sed caput & collum præmebant in tertium tabularum. Tertii Regum ultimo. Vnde dominus super solum suum sedem, & omnem exercitum cœli assidentem ei a dextris & a sinistris. Propter uberiorum 20. Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omnem malum in circuitu suo. Circa secundum secundum est, quod huic visione significatum tripliciter a diversa affixatur. Angelus, qui a exteriori loquendo seruit, dominus, quia praedictus loquendi efficaciam tribuit. Cum in locutis ab interiori regitur, & per obsequium angelus, & per inspirationem dominus memoratur. Ad secundum dicendum, quod hoc dicitur propter eminentissimum modum claræ visionis, quo Moyse super alios prophetas vidit, sicut dicitur. Numer. 12. Ad tertium dicendum, quod speculum aexternitatis non dicitur ipse deus, sed ipse species, quæ sunt in anima prophetæ, & dicuntur speculum in quantum resultat in eis dispositio sapientiae aeternæ. [Seraphim stabant.] Hic ponit mini-

S. Tho. super Esa. B. 2. strorum

fforum officiū ordinē. Et primo, describit ministeriorū. Secundo, eorum laudem. Sanctus, Sanctus &c. Circa pri-

mus ponit cōfia. Primo, ponit ministeriorū gradum dicem [Se-

rāphim stabat super illud,] scilicet templum, eo quod hic ordo

inter omnes supremus est, sicut dicit Dionysius in glo. hic. Itē

notatur quod Sera-

phim scripsit per, exercituum, plena est omnis terra m, pluralis est, & neutri generis, & signifat totū agmen illius ordinis, sed Se raphim, singularis numeri est & masculini generis, & signifat vnum tantum de ordine illo, infra habentis ego habito, & regem.

Sup muros tuos Hierusalem constituit custodes, tota die & nocte perpetuo non ta-

cēbunt. Et dicit. [Stabant] erēti per cōtemplationem quasi as-

sistētes. Secundo, ponit ministeriorū ornatū in senario nu-

mero alarum. [Sex ala.] Tertio, alarum usum [duabus fa-

cīem eius] in hebreo est ambigue dictum. Et potest exponi,

quod relabat faciem dei. Et sic accipit Hierony. Vel quod ve-

larent faciem suam, & sic accipit Dionysius, secundum quem

est sensus, quod caput erat velutum & pedes, & medium cor-

pus [duabus volabat] scilicet medius. Ezecl. 1. Vnumquod-

que duabus aliis relabat corpus suum. Et infra eodem. Et audie-

bam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum. Huius

visionis significatum tripliciter accipitur. Hebreus dicit, quod

per duodecim alas intelliguntur duodecim reges, qui praeferunt

populo ab Ozia sub quo usq̄o incepta est, & deinceps, quorū

quatuor tantum iusti fuerunt, scilicet Ozias, Iothan, Eze-

chias, & Iosias. Et ideo, quatuor aliis volabant. Alii autem ue-

recundabant ante confectum dei, & ideo relabat faciem,

quorum quatuor libere regnum posse derunt, scilicet Achaz, Ma-

nasses, Amon, & Iothan, qui a populo reges constituti sunt, &

ha significavit per alas quae erant in capite. Alii vero qua-

tuor, regnum sub seruitute aliorum posse derunt. Vnde & ab

aliis & non a populo reges constituti sunt, sicut Joachim a Pha-

raone, Leontias, & Sedechias, & Godolias, de quo Hieron.

41. Dicitur, quod Hismael & decem viri qui erant cum eo in-

terfecerunt Godoliam, quem praeferunt Rex Babylonis terra.

Prædicti enim tres, constituti sunt a Nabuchodonosor rege Ba-

bylonis. Hieronymus dicit, quod dicuntur alati, vel quia su-

perius comorantur, vel propter uelocitatem ministerii, & in-

telligit per duodecim alas, ministerium perfectionis, qui com-

mendatur in duodenario, sicut duodecim gemmæ in diademate

sacerdotis, & sic de aliis. Et duabus volant &c. qui ea quae fue-

runt anē mundum, vel post mundum nobis celant, & ostend-

unt quae sunt sex etatibus mundi, qui præterita & futura

nobis ignora sunt, sicut præsentia sumus, ut sic hoc referatur ad

actum ministrari. Et quod dicit [stabant] ad hoc, quod deo

assistent. Dionysius alter exponit 13. cap. celest. hierarch. &

4. cap eccl. & dicit, quod dicuntur alati, quia ad similitudinem

volantis, altam contemplationem & liberam habent. Describi-

tur autem triplex binarius alarum, quia Seraphim vident ea,

qua ad ipsos pertinent, quae sunt de prima hierarchia, & qua

ad alias duas eminentius sunt illi, ita quod per vnam alam

intelligatur capacitas naturæ, & per aliam lumen quod partici-

piant a deo, quia his duobus eleuantur. Ea autem, qua ad

hierarchias pertinent, sunt a deo sicut a principio, & in deum

ordinantur, sicut in finem: & vtroque modo non possunt per-

fecte intelligi ab angelis, quod significas velatio. Et sunt in ip-

sis quasi media inter principem & finem, & sic habent per-

fectam cognitionem de ipsis & liberam, & ideo duabus mediis uo-

labant. [Et clamabant &c.] Hic ponit eorum laudem. Et cir-

ca hoc tria facit. Primo, ponit laudandi modum quantum ad

deuotionem, quia [clamabant] ex magnitudine affectionis,

quantum ad concordiam, quia tuerque, & quantum ad ordinem

quia alter ad alterum. Vno enim, accipit ab alio, ut vult

Dionysius. Iob. 38. Vbi eras cum me laudent simul astra ma-

ritum, & in bilare omnes filii dei? Secundo, ponit laudis

canticum, ibi. [Sanctus, sanctus, sanctus.] Tertia laudat,

Personam trinitatem. Sanctus, Sanctus, Sanctus. Vnitatis

maiestatem [Dominus deus exercituum] quia omnibus præ-

est. A pocaly. 4. Sanctus, sanctus, sanctus, dominus deus

omnipotens, qui est, & qui erat, & qui venturus est. Provi-

sionis liberalitatem. [Plena est omnis terra gloria eius.] Quia

usque ad ultimas creaturas, que per terrā intelliguntur exten-

dir diffusionem sua bonitatis. Hieron. 23. Numquid non ca-

lum & terrā ego impleo ait dominus? Et hoc secundum Dio-

nyssum 7. cap. celest. hierach. Hierony. [Plena est omnis terra]

per notarium fidei. Eccl. 42. Gloria domini plenum est opus eius. Nonne dominus fecit enarrare sanctos omnia mirabilia sua, quæ cōfirmavit dominus omnipotens stabilis in gloria sua? tertio, ibi. [Et commota &c.] ponit laudis effectum, scilicet punitionem peccantium, infra 65. Ecce serui mei comedent, &

dominum exercituum, vidi oculis meis. Et uolauit ad me vnu de seraphim & in manu eius calcu lus, quem forci tulerat de al tari, & tetigit os meū, & dixit. Ec ce tetigi hoc labia tua & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.

uos esurietis. Ec ce serui mei bibent, & vos fieris. Ec ce serui mei lauda bunt pre exultatio ne cordis, & vos clamabitis pre do re cordis & pre con tritione spiritus lu labitis. Et signifi carunt templum diri

endum. [Commota

fune superlimitaria cardinum.] Amos 9. Percute cardinem, & commoueantur superlimitaria. [Et domus repleta est fu mo] Combustione a Romanis post agitam fidem Christi. Vel per [fumum] indicat infidelitatem Iudeorum. Per communionem cardinum, amotionem legalium, uel ceremoniarum, que erant quasi umbras claudentes aditum usq̄a tis. [Et dixi &c.] Hic ponit sententia denuntiator. Et primo ostenditur eius humilitas, secundo, eius paucitas, ibi. [Et uolauit &c.] Tertio, authoritas, ibi. [Et audiui &c.] Humilitas in confessione peccati. Confiterit etiam triplex peccatum, in locutionis om̄is. [Vñ mihi, quia tacui] non arguendo Oziam Regem, & sic deplangit culpam [tacui] a laude dei, & sic deplangit damnum, infra. 56. Speculatoris eius cœci omnes, nescienti uniuersi, canes muti non ualeentes latrare, uidentes una, dormientes & amantes somnia. Eccles. 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris, secundo, commissiois [quia vir pol latus ego sum] Eccl. 23. Indicat loquela ne affuseat os tuum. Est enim, in illa verbum peccati, Secundo, ma lorum conuersationis & in medio populi polluta labia habentis ego habeo]. 1. Corinth. 15. Corrumptunt enim bonus mores, colloquia prava. Tertio, peccatum præsumptionis [Regem do minum exercitum vidi oculis meis] qui impurus est non potest intrare templum eius, quanto magis nec ipsum vi deo. Iudicum 14. Morte moriemur, quia vidimus dominum: & hoc fuit reverentia. Sed Iacob dixit Gen. 42. Vidi domum facie ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra, sicut dicitur. Exod. 20. Altare de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] purgationis instrumentum [& in manu eius calculus de altari] holocaustorum. Altare interius erat de terra faciet mihi. Circumquaque autem erat de lapidibus, ubi congregaban tur ignes sacrificii: de his accipit [forci] id est instrumentum ad faciem, & falsa facta est anima mea, & hoc est confidens. Hieron. Felix conscientia, que tantum in locutione pec cavit, non uero uito, fed populi polluta labia habentis. [Et volauit ad me &c.] Hic ostenditur puritas ex peccatorum pur gatione. Et circa hoc tria ponuntur. Purgationis minister. [Volauit ad me vnu de Seraphim] pur

nu regis Syriae, & Samariae, qui primo venerunt contra eum, & obdidentes Hierusalem, tandem deuincentes ipsum, magna partem exercitu, sui experantur, & principem exercitus eius. Item, ex illa victoria confisi, venerunt ut omnino priuarent eum regno, & substituerent alium loco eius: & in hoc fecundo aduentu confolatur eum Esaias.

Et dixit dominus ad Esaiam. Egregere in occursum Achaz tu, & qui derelictus est Israhel filius tuus, ad extremum aquæductus piscinæ superioris, in via agri fullonis, & dices ad eum. Vide ut sileas. Noli timere, & cor tuum ne formidet a duabus caudis tycionam fumigantem istorum, in ira furoris Reginæ Syriae, qua percussus est lepra a domino. 2. Paral. 26. qui tam iustus fuerat, accepserunt audaciam inuidendi, quasi contemnentes diuinum auxilium. [Ascendit] hoc dicitur propter suum terræ, q[uia] iudæa in montanis est. [Phace] qui in terfecit Phacei Rasin. Et adhuc sexaginta Israël, cuius

princeps militiæ erat, & regnauit pro eo. 4. Reg. 15. [Et non potuerunt.] In prima vice, quāvis regem in campo deuinerent, vel loquitor per anticipationem, quantum ad fecundam accessionem. Secundo, ponit denunciationem. Et nuntiauerunt sui exploratores, [domini David] idest dominus regis [dientes]. Requieuit Syria super Esraim idest rex Syrie cum rege decem tribuum, quæ Esraim dicuntur, propter primum regem, qui dicitur fuerat. 3. Reg. 13. Vel propter dignitatem, sunt amiciu[m] iuncti, qui tamen fuerunt prius iniuncti, sicut legitur 3. Reg. v. lxx, & penultimo. Et dicit Syria super Esraim, vt notetur principalitas in regno Syriae, quia fortius erat. Tertio, ponitur denunciationis effectus, perturbatio, scilicet regis, & suorum. [Et communis est cor eius] scilicet regis. Eccle. 12. Sic & cor trepidum in cogitatione facit. Proce. 21. Et paucoperantibus iniuriam. Matth. 2. Audiens autem Herodes rex turbatus est, & omnis Hierolölyma cum illo. [Et dicit dominus ad Esaiam.] Hic promittitur liberatio. Et primo, ponitur promissionis modus. Secundo, ipsa promissio, ibi. [Et dices ad eum &c.] Modus autem ponitur. Primo, quantum ad personam nuntiantem. [Dixit dominus ad Esaiam.] Interius inspirando, vel loquens per subiectum creaturam. [Igredere in occursum Achaz.] Qui forte propter timorem hostium, iterat ut prepararet se ad resistendum. Secundo, quantum ad testem. [& qui derelictus est Israhel] sibi, alio fratre, scilicet Raphe ex matre nobiliore nato, figurae ad Regem Assyriorum, quia non bene receptus fuit ad Achaz, de quo infra 3. Deuter. 18. In ore duorum, aut trium, stabit omne verbum. Tertio, quantum ad locum [ad extremum.] Ad cuius evidentiæ sciendum est, quod quis Hierusalem in montanis est, non abundat aquæ fluuiis, ideo habebat aquas collectas in piscinis, vel ex pluviis, vel ex longinquo fontibus per aquæductus. Erant autem tres piscines in Hierusalem. Una, quæ erat ad vnum sacerdotum, & sacrificiorum, quæ dicitur probatica piscina, de qua Ioan. 5. Secunda, erat in seruis in ciuitate, quæ munda seruabantur ad communem vnum ciuitatem. Tertia, erat extra ciuitatem, quæ habebat aquam immundam, in qua nullones laubabant lanam, & erat ad huiusmodi vñus, & ab illa piscina dicitur totus fullonis ager. Et sic patet quod dicitur in litera. [Et dices ad eum, Hic ponit promissionem.] Et primo, ponit confortationem, Secundo, confortationis rationem, ibi. [A duabus caudis &c.] Tertio, in credulorum condemnationem, ibi. [Si non credideritis &c.] Confortat autem, prohibens timoris figuram. Vide ut sileas. Id est, caute ne timorem cordis exterius prodas. infra 36. In silentio & in sp[iritu] erit fortitudo vestra, codem 32. Et erit opus iustitiae, pax, & cultus iustitiae, silentium, & securitas vñque in semperitum. Et etiam ostendit timoris transiitum [Noli timere] mala futura. [& cor tuum ne formidet] propter memoriam malorum, quæ passus es. infra 43. Noli timere, quoniam ego tecum sum; ab oriente reducam lemen-

F tuum, & ab occidente congregabo te. [A duabus caudis.] Hie ponit confortationis rationem. Et primo, ostendit proponit vanitatem, qui magna proponunt, cum tamen nihil, vel parum possint sustinere [duabus caudis] quia in eis nullum est regnum. Rasin enim interfectus est a Tegalphalafat. 4. Regum 16. & sibi in captivitatem dudu[n]t sed Phacee subiungatur fuit, & postea interfecit a ho[mo]ne, qui postmodum captus est a rege Salmanar, & decembris captiuate.

4. Regum 17. Fumigantiu[m] tunc enim sunt vicini extinctioni. 5. Et sustinimus ei[us] quasi somno quiete[m]t[em], [Ecce auellamus] id est trahamus in potestate nostram. [Filiu[m] Tebeel] ad litera quædam hominem, vel idolum dei nostri. Tebeel, bonu[m] de[us]. Secundo, quantum ad propostum frustrationem. [Hæc dicit dominus,] qui omnino potest, [non erit] & non stabit, quia si deus dabit filii suu[m] ad salutem totius mundi, multo magis potest salvare vos ab istis hostiis. Ro. 8. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Vel quasi causa motiva. Hoc enim quasi mouit dominu[m], q[uia] multa bona illi populo, quâns inuitu[m] concedantur, quia de illo prouiderat filii suu[m] incarnationem. Item obiciunt, quia signum sequens datur ad pretestos, sed incarnatione non fuit facta temporibus eorum, & sic videtur q[uia] nullus sit signum. Ad quod dicendum, q[uia] incarnatione quâns non fuit facta presentibus illis hominibus, fuit tam[m] manente domo David. Unde dicit, [Audice domus David.] Non autem audi Achaz. Item obiciunt, quia signum debet precedere signum; sed incarnatione fuit diu post liberationem illam. Ergo non fuit signum eius. Ad quod dicendum, q[uia] signum quæ sequitur significat, sicut Deut. 18. Hoc habebis signum. Q[uia] in nomine dñi propheta ille predixerit, & nō euenerit, hoc dominus non est locutus. Quandoq[ue] est simul. 2. Reg. 5. Cū audieris sonum gradientis in cacumine piorum, tunc inibis prælum. Quandoq[ue] præcedit, sicut Iudic. 7. de Gedeone, ubi datus est signum, q[uia] vincere debet in his, qui aquâ manibus lambent. Et oportet de necessitate, q[uia] hoc signum sequatur, etiam ēm q[uia] ipsi exponunt. Si nō præcedit, tunc puer fuit natus ante mortem Phacee, q[uia] regnauit 20. annis, cuius 17. anno regnauit Achaz, qui regnauit 16. annis, ergo Achaz regnauit 13. annis post mortem eius. Et Osee regnauit 12. anno Achaz, cuius nono Samaria capta est, qui fuit 6. annis post mortem Achaz, ergo in captiuitate Samarie ad minus habebat puer 19. annos. ergo faliu[m] est, quod infra dicitur, q[uia] puer necesse est vocare patrem & matrem. Item obiciunt, q[uia] in hebreo non est virgo. Sed alia, quæ apud eos significat iuuenculam nubilem, sicut habetur Gen. 24. de Rebæcha, ubi nos habem[us] puerâ decora nimis, & ipsi habet alia. Et iuuençebatur berthula, quod apud eos significat virginem, non oportet, q[uia] manus virgo conciperet, quia poterat esse, q[uia] tunc erat virgo, postea ex feminâ vix corrupta conceperet. Ad quod dicendum, q[uia] nullum signum est, si iuuencula conceperet, & etiam virgo corrupta. Dominus autem aliquod magnum voluit significare, cum dixit, in profundum inferni, tunc in excellum iup[er]a. Ideo autem apud nos ponitur magis alma, quâns iuuençula, quia alma significat virginem secundum nominis originem, & adhuc plus, custoditam, de qua non posuit haberi mali iusplicio: Sed berthula significat secundum vñum loquendi posteriore. Exponunt autem dupliceiter. Quidam de Ezechias, quidam de filio Esiae, quæ singulare manu vocatum. Sed q[uia] primu[m] non posuit stare, sic ostendit, quia Ezechias erat 25. annorum, quando capit regnare. 2. Reg. 18. Et Achaz regnauit 6. annis, 4. Reg. 16. ergo Ezechias erat 10. annorum, q[uia] pater suis incipit regnare, & hi non possunt hinc nasciturus. Præter. Quomodo nescit vocare patrem & matrem, cum 6. anno regni eius capta fuerit Samaria? Iten q[uia] secundum non posuit stare, ostendit, quia hunc nullum signum fuisse. Et præterea filius Esiae, nō fuit dñs iudea, cum tamen dicitur infra 8. terra Iudea est Emanuel possit sive. Et ideo oportet, quod intelligatur de filio dei, secundum hoc ergo tria facit. Primo, promittit signum. [Propter hoc,] quia vos non vultis petere. Ipse dabit signum vobis, [vñ] vestre libera-
tionis. Hoc etiam signum datum est. Luc. 2. Et hoc vobis si-

veniris

A gnum. Inuenietis infantem patinæ in uolutum &c. Secundo, ponit ipsum signum. [Ecce virgo.] Et primo, ponit miraculo conceptio. [Ecce virgo.] manens virgo [concipiet] in partu, [& parer filium.] Secundo, mirabilis generati uocatio. Et primo, quantum ad diuinitatem. [Uocabit] virgo, vel vocabiliu[m] iuda in periculis

nibus fructetis, & in vñiuersis nomen eius Emanuel, q[uia] est interprestatu[m] nobiscum deus. Matth. 1. Vocabilis nomen eius Emanuel. Et hoc totum nullus simile habet in aliis, quia nouis est. Hier. 3. 1. Creatus deus nouum super terram, mulier, & feminæ circundabimur. Butyrum enim & mel manducabit omnis homo, qui telicu[m] fuerit in medio terra. Et erit in die illa, nutriet homo vaccam boum, & duas oves, & præ vertate lactis comedet butyrum. Butyrum enim & mel manducabit omnis homo, qui telicu[m] fuerit in medio terra. Et erit in die illa omnis locus, ubi fuerint mille vires mille argenteis, & spinas,

tum est templum hoc &c. & ideo est super hominem, quia nihil nouum sub sole. Ecl. 1. Vnde concordantia alia non potest haberi de ipsa propria, nisi ipsa historia. Luc. 1. Ecce concipies, & parer filium: significatum Ezech. 44. Porta haec clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eam; quoniam dñs deus Israel in gloriam est per eam. Secundo, quantum ad humanitatem. [Butyrum, & mel comedet.] ad literam cibos viriles, quia ab infante ad modum aliorum se habuit. Sap. 7. Et ego natu[m] accepi cibum aerem, & in similiter factam decidi terram, & primâ vocem similem omnibus emisit plorans. Vel a parte ad totum, ēm regulas tyconij. Per hos enim, omnes humanos cibos intelligit [vt sciat] vt, consecutu[m] est, quia talibus vescens adhuc puer [sciat] reprobare malum sine experimento, & eligeret bonum sine confilio, perfectam habens omnem scientiam. Hoc promiserat diabolus, sed nō soluit. Gen. 3. sed deus gratis dedit. Sap. 7. Ipse n[ost]ri mihi dedit horum, quia sunt scientiam veri, vt sciat dispositionem orbis terrarum, & virtutem elementorum. Vel vt, est causale [vt sciat] i.e. vt ostendat se scire, quia per cibos perduxit est ad perfectam etatis quantitatatem, quia ostendit se scire. Aug. super illud Cant. 4. Mel, & lac sub lingua tua, dicit, q[uia] significat per butyrum humanitatem, quod de terra nutritio[n]e venit. Per mel diuinitatem, quod de ore colligitur.

D Habuit tam[n] natura sine corruptione, sicut butyrum sine caseo, & portavit consuetudinem sine iudicio, quasi mel sine aculeo. Bernar. Illegit puer noster non uirum concipi, quia natura nostra carnis accepit sine corruptione. Similiter apis mel nobis attinet, non milces aculeum. Non n. venit, vt iudicet mundu[m], sed vt saluerit mundus per ipsum. 10. 6. Et sic est euiam caufale. Et hoc est signum de orbe ex parte virginis patricis, & de stirpe sum ex parte dei nascientis, psal. 84. Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Tertio, ponitur signi adaptatio, [qua] antequam sciat. i.e. antequam nascendo scientiam creata auctum est [terra] Samaria, & Syria. 4. Reg. 16. & 17. [Adducet dominus &c.] Hic ponit coniunctionem contra non credentes signum. Et primo, ostendit poena gratitatem. Secundo, poena ordinis, ibi. Et erit in die illa &c. In tercia, p[ro]p[ter] effectu[m] ibi. Et erit in die illa nutrire homo &c. Ostendit autem gratitatem, ex precipienti autoritate. [Adducet dominus,] qui potest est. Exod. 15. Dñs omnipotens nomen eius. Ex p[ro]p[ter] vñiuersitatem [super te] per Tegalphalafat [& super populum tuu[m]] & super domum patris tuu[m],] q[uia] nullum ad posteros tuos, per filios tyronum ex præcedenti compatriatione. [Dies tam mali] & dicuntur mali pp[er] culpam. Matth. 6. Sufficit diei maliitia sua. Ech. 5. Redimenta tempus, quoniam dies mali sunt. Propter p[ro]p[ter]nam, [qui non venerant] a diebus separationis Esraim a Iudea.] 4. Reg. 13. Exequens potestatem [cum rege Assyriorū] Nabuchodonosor quia regn[u]t Chaldeorum, & Assyriorū sub ipso vñum fuit, & a principio vñum fuerat. Assyrii, de Chaldeis egredi sunt. Gen. 10. Hier. 25. Assurum Nabuchodonosor seru[m] meum &c. [Et erit.] Hic ponit p[ro]p[ter]am modum, & ordinem. Et ponit tria. Primo, hostium coniocationem [sibilabit] id est inspirabit [musica], i.e. regi Agypti, qui occidit Israhel. 4. Reg. pen. Et comparatur musica, propter immunditiam idolorum, & luxuria, quæ vñget in Agypto, [in extremo fluminu[m]] quia etiam de ultimis partib[us] Agypti. [& Ap[er]t.] 4. Chaldeis, & Assyriis, q[uia] ab anteriori habebat mel defensionis, & a posteriori aculisti p[ro]ficit. S. Tho. super Esiae. B 4. tionsis.

E

tionis, supra 5. Sibilabit ad eum de finibus terrae. Secundo, hominum multitudinem. [Invenient, & requiescent omnes in terra vallis.] Quia in vallis consueverunt currere aquæ, propter commodum aquarum [in cauenis] propter munitionem [in fructibus] propter ligna [in vniuersis foraminibus] loca domorum, infra 8. Et erit extensio.

alatæ eius implens latitudinem terræ. Tertio, capitulationem. [In die illa radet dominus in nouaculis] id est per regem [in his] id est per hos, scilicet Assyrios. [nonnulla] cula acuta] de qua

Ezech. 5. Sume tibi gladium acutum radente pilos, & assumentis eum, adduces per caput tuum. [caput] regem [pedes] artifices [barbam] milites, qui sunt ad ornatum regis. 4. Reg. vlt. supra 3. Omnem virum bellatorem iudicem, & proprie. Vel loquitur contra Aegyptios, qui erant adiutores [in his] id est, Aegyptios [cōducam]. Ezech. 29. Et diripiet spolia eius, & erit merces exercitu ciuiorū operi, pro quo seruuerit aduersus eam. [Et erit in die illa nutrit.] Hic ponit pene effectum, vel signum destructionis. Primo, in animali paucitate. [vacuum bottm, & duas oves.] propter pauca animalia, supra 5. Et deserita in vberata verba aduenient comedent. Secundo, ex viciatione parecitate [Butyrum, & mel.] propter inopiam panis. Tren. 4. Qui vescebantur voluptauose, interierunt in viis. Tertio, ex paucitate hominum. Primo, in utilitate possessionum. [Omnis locus ubi fuerint mille vites.] Hier. 3. 2. Eme argum argento, & adhibe testes, cum viris data sit in manus Chaldeorum. Prover. 24. Per agrum hominis pigi transi, & per vineam multi vini, & ecce totum repleuerant vitreas, & apparuerant su perficiens eius [pinz. In multitudine latronum] cum sagittis, & arcu] scilicet cum fugientis ingredientur, infra 24. Formido, & fœua, & laqueus super te: & super habitatores terræ. Quartu, in paure hostium, quia colet montes, & dimittit plana. [Et omnes mores.] Hier. 4. 9. Et omnes ciuitates eius erunt in solitudines. Et infra 7. Apprehendere niteris altitudinem collis. Notandum super illo verbo, Vocabitur nomen eius Emanuel, id est nobiscum deus, quod Christus est nobiscum multiplicetur. Primo, tamquam frater, per natura consorcius. Cant. 8. Quis inihi dei fratrem meum fungenetur vbera matris meæ, ut inueniam te foris, & deosculer te? Secundo, tamquam sponsum, per amoris vinculum. Io. 14. Si quis diligit me, seruonem meum seruabit. Tertio, tamquam pastor, per materna consolacionis solatium. Apoc. 3. Ecce ego sto ad ostium, & pulso. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam intrabo ad il lum, & cenabo cum illo. Quarto, tamquam salvator per defensionis auxilium. Hier. 30. Tu ergo ne timeas serue meus Iacob ait dominus, nec paueas Israël, quia ecce ego salvabo te de terra longinqua. Quinto, tamquam ductor per operis exemplum Exod. 3. 2. Dominus solus dux eis fuit. Notandum super illo verbo, [Ecce virgo] qd dicitur [ecce] propter eminentiam singularium, quia supra mulieres, propter virginitatem, vnde dicitur. [Ecce virgo] Secundo, supra virginem, propter fecunditatem, vnde dicitur, [Concepit] Tertio, supra angelos omnes, propter fructus dignitatem, vnde dicitur, [Pariet filii.] JHebr. 2. Numquam angelos apprehendit, sed solum Abrahæ apprehendit.

6. I c. predictit destructionem decem tribuum, in quantum pertinet ad eorum pœnam, quæ facta est per Assyrios. Primo, per Tegalphafar, regnante Phaœcia, & captiuante dua tribus, & dimidiam, quæ erat trans Iordanem, & plurimos de tribu Zabulon, & Neptalem 3. Reg. 3; & postmodum, per Salmanasar, in captiuitatem reducente residuas. 4. Reg. 18. Huius autem tribulationonis etiā duæ tribus fuerunt participes, quia a Tegalphafar afflicti sunt, vt dicitur 2. Paral. 29. & a Senacherib, sicut dicitur infra 3. 6. Non tamen omnino subiugata. Et diuiditur in partes duas. In prima, prædicta tribulationem. In secunda, modum ipsius, & ordinem. cap. 9. [Primo tempore alleuia est &c.] Hoc autem capitulum diuiditur in tres partes. In prima, comminatur de cem tribibus, Assyriorum destructionem. In secunda, predicit in hoc duarum tribuum afflictionem, ibi. [Et ibit per Iudæam &c.] In tercia, confortat eos per futuram liberacionem, ibi. [Congregamini &c.] Circa primum duo facit. Primo, ponit pene prefigurationem. In secunda, signi expressio nem, ibi. [Quia antequam faciat &c.] Hoc autem signum, iudicæ de literam exponunt de filio Isaiae, per cuius nomine dominus signi

ficare volebat decem tribuum destructionem. Et secundum hominum tripliciter confirmat. Primo, scripto. Secundo, testimo nio, ibi. [Et adhibui &c.] Tertio, ipso facto, ibi. [Et accessi &c.] Circa primum tria ponit: scilicet in quo scribendum [librum grandem.] Ad literam enim grandem, ad significandum magnitudinem tribulatio nis. Hier. 3. 6. Tolle volumen libri, & scribes in eo omnia, q locutus sum tibi ad uetus Israël, & iudam. Secundo, quo scribendum magnitudinem tribulacionis. Ad secundum dicendum, quod potest intelligi, scilicet in quo scribendum librum grandem, & scribe in eo stylo hominis. Velociter spolia detrahe, cito prædare. Et adhibui mihi testes fideles, Viam facerdotem, &

C A P . VIII.

a T dixit dominus ad me, Sume tibi librum gran dum, & scribe in eo stylo hominis. Velociter spolia detrahe, cito prædare. Et adhibui mihi testes fideles, Viam facerdotem, &

b Sive volumen, & explana eum super tabulas, vt percurras, qui legere eum. Tertio, quid scribedum, nomen, scilicet vestigia, signans futuram destructionem in brevi. [Velociter spolia, detrahe, cito prædare.] Hæc verba posuisse esse domini ad prophetam, & sic sumunt materialiter. Vel ad hostes, & sic significati, infra 10. Et contra populum furoris mei mandabo illi, vt auseferat spolia, & diuidat prædam. [Et adhibui.] Hic conformatum signum testimonio [testes fideles.] Deut. 19. In ore duorum, vel triu, ster omne verbum. [Et accessi ad prophetissam.] Hic conformatur factum, quia aliquando propheta annunciant futurum verbo, aliquando ante tem, ipso facto, sicut infra 20. Vade, & solue sarcum de lumbis tuis, & calceamenta tua, tolle de pedibus tuis: fecit sic, vades nudus, & disfalcatus. Vnde intelligitur ad literam, quod accessit ad vxorem suam, vnde duo ponuntur. Primo, puer generatio [Et accessi.] Secundo, generatio vocatio, [voca nomen eius, accelerata, quia scilicet in ea ad faciendum. [Detrahe spolia] vt supra. Vel secundum altam literam, Primo, accelerata, spolia detrahe. Et hoc est melius, quia secundum hoc, non est plus quam stterit in scripto. Contra hoc quidam tripliciter obiciunt, quod non possit ad literam intelligi. Primo, quia cum pauca sint, quæ scribi praecipiuntur, non oportebat librum esse grandem. Secundo, quia non est probabile, quod propheta homelus homo, testes adduxerit, quod accedit ad vxorem suam. Tertio, quia Vrias fecit altare idolorum in similitudinem altaris Damasci in templo domini: vnde non sicut fidelis testis. Quarto, quia Zacharias non erat tunc virius, quia Zacharias filius Iohadæ fuerat longe ante intercessus a Ios rege iuda. 2. Paralip. 24. Alius dicitur Zacharias, qui fuit virus de duodecim ppheras, & fuit loge post, in redditu populi de captiuitate, sicut pater Zacha. 1. & per totum, ergo non potuit eum adhibere in testem. Et præterea, remanet simili obiectio sicut primo, quia ipse puer fuit natus ante mortem Phœœ, ergo vt supra probatum est, habebat in captione Samaria ad minus 19. annos, ergo falsum est, quod dicitur Antequam sciat vocare patrem &c. & ideo volunt, qd in telligunt tantum de Christo, sicut & priuum signum. Ut per librum grandem significetur sacra scriptura, de qua habetur Baruch. 4. Hic est liber mandatorum dei, & lex, qua est in exter num. Per stylum hominis, modus prophetæ, vt non omnibus viseque pateat, sed tantum rationabilibus, qui ex figuris pollii significata concipere. Osee. 2. Ecce visionem multiplicauis eis, & in manibus prophetarum assimilatis sum. [Velociter &c.] Nomen Christi, id est circumlocutio nominis, quod est Iesu saluator. Per hoc p̄ detraxit spolia, id est peccatores a potestate diabolii, & prædatus est infernum. de quo infra 5. Ideo dispertiam ei plutimos, & fortis diuidet spolia. Per [Vrā] qui interpretatur lux domini, significatur lex. Prover. 6. Quia mandat lucernam eft, & lex lux. Per Zachariam, qui interpretatur memoria domini, [filium Barachia] qui interpretatur, Benedictio domini, significatur propheta, quia propheta per benedictionem diviniti munera, cognitionem divinitam accepterunt, ut hi, scilicet lex, & propheta sunt testes incarnationis Christi, Luc. vlt. Necesse est impleri omnia, que scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me. Propheetia autem, beata virgo est, quæ prophetauit, dicens, Magnificat anima mea dominum. Lut. 1. Ad quam accessit per propheticam intelligentiam, & per fidem: vel propheticâ dicitur Spiritus sanctus, qui est principium omnis prophetie. 2. Pet. 2. Non enim voluntate humana allata est aliquando propheta: sed Spiritus sancto inspirati locuti sunt sancti dei homines. Apud Hebreos enim, est feminini generis, scilicet Eva, & secundum hoc [conceptus] id est concepere fecit. Quod enim in ea natum est de spiritu sancto est. Matth. 1. [Voca nomen eius,] scilicet Iesus, id est prænominis eius, sic vt supra. Hec autem expostio non est tan ta literam exponunt de filio Isaiae, per cuius nomine dominus signi

K qui interpretatur lux domini, significatur lex. 6. Non tam omnino subiugata. Et diuiditur in partes duas. In prima, prædicta tribulationem. In secunda, modum ipsius, & ordinem. cap. 9. [Primo tempore alleuia est &c.] Hoc autem capitulum diuiditur in tres partes. In prima, comminatur de cem tribibus, Assyriorum destructionem. In secunda, predicit in hoc duarum tribuum afflictionem, ibi. [Et ibit per Iudæam &c.] In tercia, confortat eos per futuram liberacionem, ibi. [Congregamini &c.] Circa primum duo facit. Primo, ponit pene prefigurationem. In secunda, signi expressio nem, ibi. [Quia antequam faciat &c.] Hoc autem signum, iudicæ de

quia magis extorta est, & ex scriptis non habet autoritatem, sic illa. Matth. 1. Nam quidam dicunt non esse inconveniens, si hoc intelligatur ad literam: ita tamen q puer ite sit figura Christi, sicut etiam supra dictum est in quadam glosa, 7. cap. super illud, Ecce virgo &c. Unde potest responderi ad obiectio nes prius factas. Et

Zachariam filium Barachia. Et accessit ad prophetissam & concepit, & peperit filium. Et dixit dominus ad me. Voca nomen eius accelerata, spolia, detrahe, festina prædatæ.

b ¶ Quia antequam sciat puer vo care patrem suum, & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram rege Assyriorum. Et adiecit dominus loqui ad me dicens. Pro eo, quod abiecit populus iste aquas syloë, quæ undant cum silero, & assumpit magis Rasim, & filium Romelia, propter hoc ecce dominus adducet su

c ¶ Congregamini populi, & unicimini, & audite uniuersitatem procul terra. Confortamini, & unicimini, hoc &c. Hic detribuit magis Rasim &c. Proprietate, ut accinge uos, & unicimini, iniuste consilium, & dissipabitur, loqui potest. Et primo ponit metaphoram, & non sicut, quia non bismus deus. Hæc enim ait domi

tum ad diuinum auxilium. [Ecce dominus adducet.] quantum ad impetum [aqua fluminis.] quantum ad robur [fortes.] quantum ad numerum. [& militias.] Secundo, exponit metaphoram. [Regem Assyriorum, & omnem gloriam eius.] id est exercitum eius. infra 6. Ecco populus venient de terra aquilonis, & gens magna conserget. Glosa dicit, quod intelligit de Senacherib. Sed contra: quia ipse non vastauit Samariam, sed Salmanasar, sicut dicitur 4. Reg. 17. Ad hoc dicunt quidam, quod idem dicitur Salmanasar, & Senacherib. Sed pater hoc esse falsum per id, quod dicitur Tob. 1. quod mortuus Salmanasar, regnauit Senacherib filius eius pro eo. Et ideo dicendum, quod regnante Salmanasar iam sene, filius eius erat in exercitu: & idem exercitus est viriisque. Vnde loquitur de tota illa vastatione, quæ facta est per illos reges Assyriorum, quasi de uno persecutore, propter uitatem regni. [Et ascendit.] Hic ponit ipsam pœnam, & seruat metaphoram, quia aquæ abundantes altiores sunt. Vnde dicit, [Ascendit super omnes riuos] id est principes. [& super ripas,] id est terras. Ezech. 3. Ascendit indignatio mea in furore meo, & in zelo meo. [Et ibit per iudæam.] Hic tribulationem ponit redundantem in duas tribus. Et primo, ponit tribulationis redundantiam. [Et ibit.] scilicet aquarum impetus [per iudæam] id est dianiam. [Et ibit] scilicet aquarum impetus [per iudæam] id est per terram iudeæ [inundans] securat metaphoram. Quando enim abundant aquæ, emittunt undas extra alueum suum in agros vicinos. Et dicit, [Ibit.] quia non habebunt perfectum dominium. Hierem. 47. Ecce aquæ descendunt ab aulone, & erunt quasi torrens inundans, & operient terram, & plenitudinem eius, vibes, & habitatores eius. Secundo, per persecutionis abundantiam. [Et transiens vsque ad collum venient.] loquuntur metaphorice, quia dicerebunt tanta abundantia redundabunt, quod si aliquis veller aquas transire, & venirent sibi via quod fuerint prope capititatem, sicut infra 6. Ezech. penult. Et ecce aquæ redundantes a latere dextro. Tertio, exercitus copiam. [Et exit excessio alarum eius.] id est principis eius. [implens] præ multititudine. [latitudinem terræ ruz.] id est iudeæ. [O Emmanuel] Christus, qui de ea nasci venti. Milt enim principes suos Senacherib ad capiendam Hierusalem, infra 3. 6. De his aliis. Ezech. 17. Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis, & varicata, venit ad libatum, & tulit medullam cedri, & summatem frontis eius: & transportauit ea in terram Chanaan in virbe necociatorum posuit illam.

b ¶ Hic ponit signum expostio. Et secundum signatum quantum ad vi sum, infra 29. Et erit vobis visio omnium, sicut verba libri sagittorum. Tertio, in uolatus propter multiplicem sensum. Ezech. 2. Et vidi, & ecce manus misla ad me, in qua erat inuolatus liber. Quarto, amarus, propter laboris studium. Apoc. 10. Et accipit librum de manu angelii, & deuorauit eum, & erat in ore meo quasi mel dulce, & cum deuorasset eum, amaricatus est venter meus. Proverb. 8. Qui mane vigilarerit ad me innuenient me. Quinto, dulcis, quæcum ad affectum. Ezech. 3. Comedit volumen illud: & comedit illud, & factum est in ore meo quasi mel dulce. Sexto, volans, quantum ad intellectum, Zach. 5. Vidi & ecce volumen volans. Jacob. 3. 9. Numquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in ardus ponet nidum suum, infra 29. Et erit vobis visio omnium, sicut verba libri sagittorum. Tertio, in uolatus propter multiplicem sensum. Ezech. 2. Et vidi, & ecce manus misla ad me, in qua erat inuolatus liber. Quarto, amarus, propter laboris studium. Apoc. 10. Et accipit librum de manu angelii, & deuorauit eum, & erat in ore meo quasi mel dulce, & cum deuorasset eum, amaricatus est venter meus. Proverb. 8. Qui me inuenierit, inueniet vitam.

c ¶ Quia dixerat, quod persecutio Assyriorum, aliquo modo

redundaret in duas tribus, hic confortat eos, quia illa persecutio non sunt finaliter captiuitati, nec etiam a decem tribibus, & Syris subiugandi. Et diuiditur in partes duas. In pri

ma ponit puniendorum culpam. Secundo, punientiam poterit, ibi. [Et ecce adducet dominus &c.] Tertio, ponit ipsam pœnam, ibi. [Et ascendit &c.] Dicit ergo primo, [Et adiecit.] Primo, signum darum. [Aqua flum.] Sylœ est qui dicitur, secundum, holtis instructionem, ibi, [Hæc enim ait dominus.] Circa primum duo facit. Primo, ponit irrisio, vel insulatio. Secundum, irrisio ratio, ibi. [Quia nobiscum deus.] Stridet autem legitime, & quiete regnauerunt comparatione regum Israel, qui omnes cogebant populum ad idola. exodus

IN E S A I A M

eitus autem tribus intalescit, scilicet multitudine. Et quantum ad hoc dicit. [O populi,] Syriae, & Samarie. [Congregamini] vestis multi. [& vincemini,] domino contra vos pugnante, per quoscumque suos ministros. Et non solum vos, sed [audite] hoc idem [vniuersa terra.] Et est sacrosmos, idest quedam species tropi, que dici

tur esse quedam ple-
na odio, atque ho-
stilis irrisio. Ioei. 3.
Erumpite, & venite,
omnes gentes de
circuitti, & congre-
gaminis; ibi occum-
bere faciet domini^o
robustos tuos. Se-
cudo, inualescit in
pugnantium fortii-
tudine corporis, &
animi. Et quantum
ad hoc dicit. [Con-
fortamini.] Ioei. 3.
G
nus ad me. Sicut in manu forti
erudiuit me, ne irem in via populi
huius dicens, Non dicatis, coniu-
ratio. Omnia enim, quæ loquitur
populus iste, coniuratio est. Et ti-
mor eius ne timeatis, neq; pauca
tis. Dominum exercituum ipsum
ipsum sanctificate, ipse paucor ve-
ster, & ipse terror vester: & erit vo-
bis in sanctificationem, in lapide
autem offenditionis, & petram scan-
dali, duabus domibus Israel, & in

Infirm^o dicat, quia
foris ego sum. Tertio, in ualescit armorū in munitione [Accin-
gite vos.] Quod pertinet proprie ad gladios, sed inde transumit
ad oīa arma. i. Mach. 4. Accingimini & estote filii potentes, &
estote parati mane, ut pugnetis aduersus nationes has, que cō-
generant disperdere nos, & sancta nostra. Quantum ad consi-
gium. [Inite consilium & dissipabitur.] Job. 5. Qui comprehen-
dit sapientes in astutia eorum, & consilia prauorum dissipat.
Proverbio. 21. Non est sapientia, & non est prudentia non est
consilium contra dominum. Quantum ad præceptum domi-
norū de his, quæ posse cōsilium eliguntur [loquimini verbum
& non fiet.] supra. 7. Ponamus regem in medio eius. Regem
enim quem eligeant annunciant plebi, ut dicit Hierony.
Rationem ponit, interpretando nomen Emmanuel, [quia no-
biscum deus.] Roma. 8. Si deus pro nobis, quis contra nos?
Hier. 3. Et bellabunt aduersum te, & non prævalebunt, quia
ego tecum sum, ut saluē te, & eruam te, dicit dominus.
Hec enim ait &c.] Hic ponitur populi instructio. Et primo
docet, quid non timendum. Secundo, quid timendum, ibi,
[Dominum exercituum &c.] Prima diuiditur in duas partes,
siccet in doctrinæ probationem, & in ipsis traditionem, ibi,
[Non dicatis &c.] Probat autem non esse timendos hostes du-
bileter. Primo, per domini præceptum, unde dicit. Ite vine-
nimi o hostes. [Enim,] id est, quia [haec] quæ dicta sunt, ait do-
minus ad me.] Et ideo ne timeatis. Nume. 23. Non est deus
quasi homo ut mentiatur, nec ut filius hominis ut mutetur.
Secundo, suo exemplo ait, 'Dicit dominus ad me, dicēs advos
que sequentur ad erudiendum vos. [Sicut eruditui me,] id est,
ne imitarer cos in malitia sua, & hoc [in manu forti,] id est, in
tribulatione. Vel non solum docens, quid faciendum: sed etiā
dans gratiam virtutis ad complendum. Tren. 1. De excelso mi-
hi ignis in ossibus meis, & eruditui me. [Ne dicatis &c.] Hic
ponitur ipsa doctrina. Primo, prohibet timoris verbum. [Non
dicatis coniuratio,] duarum gentium, quasi nobis timenda
est. [Omnia enim, quæ loquitur populus iste coniuratio est,]
contra me. Unde si me sociant vobis in coniuratione, tentient
me vobis socium in defensione. Exod. 16. Non contra nos est
murmur vestrum, sed contra deum, infra 50. Stenus simul.
Quis est aduersarius meus? Accedat ad me. Secundo, prohi-
bet passionis motum. [Et timorem eius ne timeritis.] Ti-
mot, & paucor diffundit secundum magis, & minus. Timor
enim facit motum cordis secundum Systolem, sed paucor qua-
si immobilitat cor. psal. 21. Si confistant aduersum me castra
non timebit cor meum. [Dominum exercituum &c.] Hic in-
struit eos, quomodo timendus sit. Et primo ponit legem. Se-
condo, legis absolucionem, ibi. [Signa legem &c.] Circa pri-
mum tria facit. Primo, ponit legis præceptum. Secundo, obe-
dientium fructum, ibi. [Et erit vobis &c.] Tertio, pœnam re-
bellium, ibi. [In lapidem autem &c.] Præceptum autem est, ut
deus honoretur. [Sanctificate dominum exercituum] in vobis
ipsis, & in sanctitate seruatis ei. [ipse paucor videtur] in qua-
ntum dominus. psa. 111. Beatus vir, qui timerit dominū [ipse ter-
ror,] in quantum vltor. Matth. 10. Nolite timere eos, qui occi-
idunt corpus, animam autem nō possunt occidere: sed potius
timete eum, qui potest animam, & corpus in gehennam perde-
re. Hoc exponit Petrus de Christo. i. Pet. 3. Timorem autem co-
rum ne timeritis, & non conturbemini. Etiam videtur inten-
tio prophetæ propter eam, quæ sequuntur. Nota super illo
verbo [Sicut in manu forti eruditui &c.] Quid est manus di-
uina triplex. Primo, est manus diuina potentia. Et haec est tri-
plex. Primo, creantis. Job 10. Manus tuæ fecerūt me, & plasma

uerunt me. Secundo, continentis. psal.94. In manu tua domi
ne omnes fines terrae. Tertio, protegentis. psalm.49. In umbra
manus sua protexit me. Secunda manus est manus iustitiae. &
ista erit triplex. Prima, tangentis, ad probandum. Iob.19. Ma-
nus domini tetigit me. Secunda, flagellantis, ad purgandum.

laqueum, & in ruinā habitatibus Hierusalem. Et offendēt ex eis plūtrimi, & cadent, & conterentur, & irretinentur, & capientur. Liga testi monium, signa legem in discipu lis meis. Expectabo dominū, qui abscondit faciem suam a domo Iacob, & præstolabore um. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi dominus in signum, & in portetum istael, a domino exercituuni, qui habitat in monte Syon.

2. Mach. 6, Nam & si in praesenti tempore a suppliciis ho minum eripiatur: sed manus omnipoten tis nec viuus, nec defunctus effugiat. Tertia, oprimeuntis, ad cōdemnandum; Hebra. 10. horreūt est incidere in manus dei viventis. Tertia manus est manus misericordia. Et ista est triplex. Prima, sanantis.

In b. 5. Ipse vulnerat
& medetur, percutit, & manus eius sanabunt. Secunda, pa-
centis. psal. 94. Populus pasche eius, & oves manus eius. Ter-
tia, coronantis. Sapientia, accipiens regnum decoris, & dia-
dema speciei de manu domini. [Et erit vobis &c.] Hic ponit obe-
dientium fructum in sanctificationem. [sanctos faciet vos.] I
euit. 22. Ego dominus, qui sanctifico vos. [in lapidem.] Po-
nit rebellium impedientium peccatum, sub metaphora viato-
rum. Et primo, ponit occasionem. Secundo, pœnae perceptionem, ibi, [Et ostendit &c.] Occasionem autem ponit, Primo,
quantum ad populum. Secundo, quantum ad principes, ibi,
In laqueum &c. Primum, ponit sub metaphorâ lapidis existen-
tis in via, qui dupliciter impedit viatorem, scilicet per pedis le-
onem, & per calus occasionem. Et similiter Christus fuit in-
redulî ex itudinâ occasio lesionis, & casus, non ex culpa sua,
sed illorum. Dicit ergo, [serit duabus domibus Israel] id est in si-
elibus de decem, & duabus tribubus, vel scribis, & phariseis.
In lapidem offenditionis] quantum ad læstram. Rom. 9. Of-
fenderant enim in lapidem offenditionis. [Et in petram scandali.]
in qua pes impingit ad casum. Scandalum græce, latine pedis
impactio. 1. Cor. 1. Nos autem predicanus Christum crucifi-
cum, iudicis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.
Et quia principes magis Christo resisterunt, ideo quantum ad
eos aggriauat. Et erit [habitantibus Hierusalim] Quæ erat vrbis
principum [in laqueum] sicut animalia capiuntur laques, &
oc est grauius, quam offendit, infra 3. 4. Qui tè explicuerit de
e fonea, incidet in laqueum. [Et in ruinam] quod est magis,
quam casus simplex. Luc. 2. Ecce hic positus est in ruinam. Et
vix occasions quandoque aliquis dequit, & non incurrit:
deo hoc remouet, & ostendit poena perceptionem, & dicit.
Et offendit] contra id, quod dixit, offenditionis, per infidelita-
tem, contra scandalum vero, [cadent] a dignitate regni. Matth.
10. Filii autem regni ciecentur in tenebras exterioreas. [Con-
tegunt] quantum ad ruinam pœnae: famis, & gladij. Matth. 21.
Qui ceciderit super lapidem istum, constringetur. Super quem
ero ceciderit, conteret eum. Quantum ad laqueum dicit.
irretinentur &] funib[us] peccatorum & perplexitat[um], que
non rumpentur. [capiuntur,] a Romanis. Poverb. 5. Funib[us]
peccatorum suorum constringitur. [Ligunt testimonium,] id-
est, innolle prophetiam de Christo obscuritate, ne videant iu-
ni, quia indigni sunt. [Signa legem.] ligante duo significat,
standoque claudere sub sigillo. Et sic dicit. [Signa legem]
eteterem sub figuris. [In discipulis meis,] id est, quousque di-
cipuli mei aperiant predicando per mundum, Dan. 12. Clau-
se sermones, & signa librum usque ad tempus statutum, vel
in discipulis meis] absconde. Quandoq[ue] significat expressio-
nem figure. Psal. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui
omine. Et sic [signa,] in anima discipulis meis. Secundo, ab-
scondi expectationem, [exspectabo.] Michæl. 7. Ego autem ad
omnium aspiciam. Exspectabo dominum saluatorem meum.
Exspectati representationem. [Ecce ego,] scilicet Christus [& pueri
mei] apostoli [quos dedit mihi dominus.] Io. 17. Tui erant &
mihi eos dediti, [in signum,] id est, vt faciant signa [& in por-
tunum.] Miru quod tua magnitudine portendit. Et hoc fieri,
domino qui habitat,] per cultum, vel fidem [In syon.] Ec-
lesia. Zach. 3. Audi Iesu fæcôrds magna, tu & amici tu, qui
habitant coram te: quia potentes sunt. Quidam exponunt
oc de Esaiâ [& pueri] prophetæ secundum noc. inst. 20. Si-
git ambulauit seruus meus Esaias nudus & discalceatus, triu-
anorum signum, & portentum erit super Aegyptum, & su-
per Aethiopiam. Quidam de filiis Esaiâ [& pueri.]

C A P V T IX.

14

d Hic remouet diuinorum communicationem. Et circa
hoc triz facit. Primo, ponitur hostium falsa communica-
cio. [Et cum dixerint,] hostes veltri. [querite a phyonis-
bus] qui vobis prædicunt mala, & nobis bona. Phyton hebrai-
os abyssi. Et dicit Hieron. Quid dicunt ab apolline phyto,

quia hoc genus artis magice inuenitur, per quod videntur mortui suscitari, & de futuris aliquaque praedicere, sicut legitur. I. Reg. 28. Rabanus dicit, *¶* et nomen maligni spiritus. Item Hieronymus dicit, quod dictum Phyton, qui habet diabolum in verbo [& a diuinis,] quia sibi actum dei vendicant in prædictione futurorum, & precipue quantum ad cultum falorum deorum [qui strident] quasi insa

d ¶ Et cum dixerint ad vos, querite a phytonibus, & a diuinis, qui strident in incantationibus suis, numquid non populus a domino suo requiriет uisione pro uiuis, ac mortuis? Ad legem magis, & ad testimoniū. Quod si non dixerint iuxta uerbum hoc, non erit eis matutina lux. Et transibit per ea, & corruet, & esuriet, & cu[m] esurierit, irascetur, & maledicet regi suo, & deo suo. Et suspiciet sursum, & ad terram intuebitur, & ecce tribulatio, & tenebrae, & dissolutio, & angustia, & caligo persequens, & non poterit auolare de angustia sua.

ni. 3. Reg. 18. Cla-
mabant voce magna, & incidebant sciuxta ritu suum cultris,
& lanceolis, donec perfundenter sanguine. Deut. 18. Non sit
maleficus, nec iaculator, nec q[ui] phytones cōsulat, nec ditinios,
& querat a mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur
dominus. Secundo, docetur responsio. [Numquid non popu-
lus &c.] vel [viuis, & mortuis] id est loco deorum vestrorum,
qui sunt simulatus hominum, & mortuorum, & viuorum.
Vel quærimus visionem pro viuis, & mortuis, sicut & vos, sci-
licet a diis vestris, qui sunt similes mortuis. [Ad legem magis]
qua prohibet talia, vel qua docet, quod est expectandum [te-
stimonium] scripturæ. Tertio, ponit inobedientium commi-
nationem. [Quod si non dixerint.] Et facit tria. Primo, comi-
natur pœna. Secundo, in pœna impatientia, ibi, [Et cum esu-
rierit.] Tertio, desperationis tristitiam, & despiciet. Dicit ergo
primo, [Quod si non dixerint iuxta hoc verbum,] responde-
tes, scilicet vel faciemus, quod [non erit eis matutina lux] id
est Christus tenebras pellens. Ioā. 1. Erat lux vera, quæ illumi-
nat omnem hominem venientem in hunc mundum. [Et tran-
sibit per eam.] congregationem ad alios, non manens in eis.
infra. 5.8. Ecce adsum, qui misericors sum dominus deus tuus,
[& corruerit] in dñatione, & verbum dei. [& esuriet.] Amos. 8.
Ecce ego mittam famem in terram, non famem panis, nec si-
nist aqua, sed audiendi verbum dei, vel lux consolationis, [&
corruerit] in damnationem. Sapien., Ruit Hierusalem, & iuda
concidit [& esuriet] pane. [Et cum esurierit] per impatientiam
quantum ad iram cordis [irascetur.] psal. 8. Si nou fuerint
saturati murmurabunt. Quantum ad blasphemiam oris, [&
maledicent.] Apoc. 16. Et blasphemauerunt deum cxli, pre-
dolibus, & vulneribus, & non egerunt pénitentiam ex operi-
bus suis. [Et suspiciet sursum.] Hic ponit desperationis tri-
stitiam. Et primo, expectationem auxiliij. [Suspiciet sursum]
de celo querens auxilium, [& ad terram intuebitur,] ad auxi-
lium de terra. supra. 5. Aspiciet in terra, & ecce tenebrae tribu-
lationis. Secundo, imminentia periculi. [Et ecce tribulatio]
prævisa [& tenebrae] quantum ad consilium resistendis dissolu-
tio] contra confortacionem, [& angustia] quantum ad perple-
xitatem, [& caligo persequens] quantum ad persecutionem.
Tertio, liberationis impossibilitatem ad similitudinem avis ca-
ptæ & non poterit auolare de angustia sua. [Econtrario est de
iustis. vfa. 12. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

C A P . I X .

 Ic ponit destructionis modum, & ordinem. Et primo, secundum diuersitatem punitorum. Secundo, secundum diuersitatem poenarum, ibi. [Verbum misit &c.] Prima, in tres, secundum tres persecutions factas ab Syria, in terram promissionis. Primo enim, Tegalphalasar, regnante Phacee in Samaria, captiuauit duas tribus, & dimidiam, quæ erat ultra Jordane[m], respectu Hierusalem, & de tribu Zabulon, & Neptalin, quæ erant circa Jordane[m] tantum, quod posset æquiperari dimidiae tribui. Et quantum ad hoc dicit. [Primo tempore,] id est tempore prima captiuitatis [terra Za bulon, & terra Neptalin] alluciata id est minorata habitatoribus suis, quod forte remanentibus non fuit multum graue, quia remanserunt eis plures possessiones. Et de hoc sic dicitur. Reg. 2. Secundo, venit Salmanasar nono anno. Osee,

C A P . I X

RIMO tempore alleuia-
ta est terra Zabulon, &
terra Neptalim, & no-
uissimo aggrauata est via maris,
trans Iordanem Galilææ gentium.
Populus, qui ambulabat in tene-
bris vidi lucem magnam, habi-
tantibus in regione umbræ mor-
tis, lux orta est eis. Multiplicasti gé-
tem, non magnificasti lætitiam.
Lætabuntur coram te, sicut qui le-
tantur in messe, sicut exultant vi-
ctores capta præda, quando diui-
dunt spolia. Iugum enim oneris
dæc [aggrauata] id
est graui pôdere tri-
bulationis pressâ.
Est autem duplex
Galilea. Una in tri-
bu Zabulon, alia in
tribu Neptalim, vi-
cina Tyriis, & dici-
tur gentium ista,
vel propter multas
gentes, que habita-
bat ibi, vel propter
dominium, quia
decederat eam Salo-
mon regi Tyri. 4.
Reg. 17. Tertio, ve-
niit Senacherib, &
ciuitates Iuda ce-
pit, & Hierusalem

obsedit, sicut dicitur 4. Reg. 18. Et de ista tertia persecutione loquitur hic [propheta] dicens, [populus] & promittit Iudeis salutem. Vnde duo facit. Primo, promittit salutis gratiam. Secundo, assignat causam, ibi, [Zelus domini exercitum &c.] Circa primum, tria facit. Primo, promittit salutem. Secundo, prosequitur salvationis ordinem, ibi, [Multiplicasti &c.] Tertio, describit ipsum salvatorem, ibi, [Parvulus &c.] Promittit autem eis salutem contra duo: contra perplexitatem, & quantum ad hoc dicit [populus] Iudea [qui ambulabat] id est procedebat in negotiis suis [in tenebris] dubietatis [vidit lucem magnam] diem cōsolationis: & cōtra p̄cenā grauitatem [habitantibus in regione umbra mortis] id est iudez, quia propter grauem persecutionem erat similitudo mortis [lux orta est eis] diuine consolationis. infra 60. Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est [Multiplicasti gentem] hic ponit salvationis processum, & ordinem, quantum ad quatuor. Primo, quantum ad hostium frustrationem. Et quantum ad hoc dicit [Multiplicasti gentem] in exercitu Senacherib, & non magnificasti eis lætitiam, ut implerent, quod proposuerant. Job. 5. Consilia prauorum dissipat. Secundo, hostium spoliationem, quod fuit, quando illis interfecisti ab angelo, sicut dicitur. infra. 36. populus egredius est ad colligenda eorum spolia: vnde comparatur messoribus, & viatoribus [latabuntur] infra. 35. Gaudium, & lætitiam obtinebunt, & fugiet ab eis dolor, & gemitus. Tertio, seruitutis liberationem. Tyranni enim, onerant praeceptis. Et quantum ad hoc dicit [Iugum enim oneris eius] scilicet Senacherib, quod deposituit. Afligunt p̄cens. Et quātum ad hoc dicit [& virginem humeri eius] id est qua humeros verberabant. Spoliant rebus, & idea dicit [Sceptrum exactoris eius] infra. 14. Quomodo cessavit exactor, qui erit tributum? ita hoc faciliter fieri sicut in die Madian] id est sicut Gedeon Madiannitas deiecit. Iudic. 7. Quarto, quantum ad hostium punitionem. Et hæc eueniens [quia omnis violenta predatio cum tumulo] id est violenti predatores, quantum ad documentum, quod inferebant in rebus [& vestimentum mistum sanguine] eorum, quos occidebant, quantum ad documentum inflictum in personis [erit in combustionē] Ad literam enim combusti fuerunt. infra. 10. Et subiecta gloriam eius ardebit succensa, quasi combustio ignis. [Parvulus enim natus est nobis &c.] Hic describit salvato-

rem. Ea primo, quantum ad receptionem. Secundo, quantum ad nominationem, ibi. [& vocabitur.] Tertio, quantum ad protestatem, ibi, [multiplicatur eius imperium &c.] Recipimus autem in natura nostra, in natuitate [Parvulus natus est nobis.] Luc. 2. Euangelio vobis gaudium magnum, quod ex omni populo, quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus in civitate David. Recipimus in notitiam nostram, in patris attestatione. Matth. 17. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audire. Bernar. Pue- lebiter placari potest, facile condonat, pauperes sumus, & parum dare possumus: tamen pro illo parvulo, possumus reconciliari erga Christum parvulum si voluntus [Et filius datum est] Recipimus etiam in diuina reverentia per passionem. Ut in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum. Philipp. 2. [Et factus est principatus.

Id est erit, per quam, principatus exaltatus est. Io. 19. Et bau-
lans sibi crucem exiit in eum, qui dicit Calvaria locutus. Et
vocabitur hic ponit eius nominationem: & primo, nomen ex-
primens sapientiam diuinam [admirabilis] psal. 138. Mirabilis
facta est scientia tua ex me. Vnde omnia opera eius mirabilis
fuerunt, & praeceps
in unione eam duarum
eius, & virginem humeri eius, & sce-
rum naturarum in
vna persona, quantum
ad humanam

[Consiliarius] con-
silia precepit su-
peradversos. Eoche. 6;
Cōsiliarius cibis, ut
vnius de mille. Ex-
p̄imēus poteritiam
diuinam [Deus] fin-
ira 45. Vere tu es
deus abconditus.
Humanam [fortis]
in virtute. Iob. 9. Sa-
piens corde est, &
fortis robore. Ter-
tio, nomen expri-
meat bonitas af-
fluentiam quantum
ad diuinam [pater
futuri seculi] id est
generans filios in
gloriam. Heb. 2. De-
cebat enim eū pro-
pter quē omnia &
per quem omnia, qui
multos filios in
gloriam adduxerat
authorē salutis eo-
rum per passionem
confundari. infra 22. Et
erit quasi pater habitantibus Hierusalem. Quantum ad humānā [princeps] inquantum id est
mēdior. Ipse n. pax nostra, qui fecit vītiā; vñū. Ephe. 2. Gen. 21.
Princeps dei es apud nos &c. [Multiplicabitur.] Hic describit
eius potestatem. Et primo, quantum ad regni magnitudinem.
Secundo, quantum ad regni nobilitatem. [Super solium &c.]
Tertio, quantum ad aternitatem, ibi [Amodo & vñq. &c.] Cir-
ca primū duo ponit. Primo, regni magnitudinem [Multiplicabitur
eius] imperium] Dan. 7. Et omnes reges furentur, &
obedient ei. Quantum ad pacis quietem [Et pacis non erit fi-
nis. infra 26. Scruabis pacē, pacē qā in te sperauimus] Super so-
lium David.] Hic describit regni nobilitatem. [Super solium
David] id est ecclēsā, que significatur in regno David. Luc. 2.
Dabit ei dominus deus, ledēt David patris eius. Quantū ad
effectum regni [vt confirmit] ad resistentē, & corroborēt etiā
ad impugnandum [in iudicio] id est per iudicū. Hier. 25. Re-
gnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium, & iustitiam in ter-
ra. Quantū ad aternitatem [amodo] id est a tempore incarnationis
& vñq. in sempiternum] Dan. 7. Potestas eius, potestas
externa, que non auteretur, & regnum eius, quod non corrumpet.
Ultimo, ponit motuum ad cauſādū [zelus] id est amor
dei patris. Io. 10. Sic deus dilexit mundum, vt filium suū vni-
genitum daret. Iudex ponit hoc de Ezechia. Sed patet; q̄
regnum eius non sūt corroboration in aternū, nec nomina
conveniunt sibi, que significant diuinam eminentiā. Propter
quod 70. subiiciuntur, & posuerunt loco illorū, magni cōsiliū
angelus. [Notandum super illo verbo [Parvulus natus est] q̄
Christus dicit parvulus. Primo, in natuitate propter etatē.
March. 2. Intrantes domum iuuenient puerū cum Maria
matre eius. Secundo, possessione, propter paupertatē, 2. Cor. 8.
Scitis gratiā domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos fa-
cias est egenus cum esset diues. Tertio, corde propter humili-
tatiā. Matth. 18. Dilecti a me, quia misericordia, & humilitas corde,
Quarto, morte, propter mortis visitatē. Sap. 2. Morte turpis-
tima cōdemnēt eū. Notandum super illo verbo, Datus est
nobis. Quid Christus datus est nobis. Primo, in fratre. Can. 8.
Quis mihi det fratrem meū suggestum vbera matris mee. Se-
cundo, in doctore. Iel. 2. Filii Syon exultate, & letamini in do-
mino deo vestrō, quia dedit vobis doctorem iustitiae. Tertio, in
speculatorē. Ezech. 3. Filii hominū, speculatorē dedi te do-
mītū Israel. Quarto, in propugnatorē. Ila. 19. Mitte eis saluato-
rem, & propugnatorem, qui liberet eos. Quinto, in pastorem,
Ezech. 14. Et liberabat super eos pastore vñū, qui pascet eas.
Sexto, in exemplum operationis. Io. 13. Exemplum, n. dedi vo-
bis, vt quamadmodum ego feci, ita & vos faciat. Septimo, in

cibūm peregrinationis. Io. 6. Panis quem ego dabo, caro mea
est pro mundi vita. Octauo, in preciū redēptionis. Matth. 10.
Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare aū
mām suām redēptionē promulsi. Nonō, in p̄mū remu-
nerationis. Apoc. 2. Vincenti dabo coīmedere manū abscēdi-
tum. Item, nota-
dum super illo ver-
bo. [Super humerū
eū] q̄ deus posuit
super humerū Chri-
sti. Primo, peccata,
sic supra satisfac-
tores, infra 53. De-
positus super eū ini-
quitates omnī no-
strum. Secundo, clau-
sem, sic supra sa-
cerdotem, infra 22. Et
dabo clauem do-
mas David, super
humerū eius, &
aperies, & non erit
qui claudat. Tertio,
principatum, sic
supradictorē hic.
Factus est principa-
tus super humerū
eū. Quarto, gloriā,
sic supra triūpha-
torem, infra 22. Et
suspēndā super eū
omnem gloriā do-
mus patrī eius.
b. Hic exequitur
ordinē punitiōnis,
secundū diversi-
tatiē pœnam. Et
primo, commemorat culpam. Secundo, exequitur pœnam, ibi
[Et eleuabit &c.] Arguit autem in eis culpam duplicitē. Pri-
mo, quantum ad tra[n]gōfessionem diuini precepti. Vnde dicit,
[Verbum misit dominus in Iacob] id est in Iuda, vel in toto po-
pulo, vt si Iuda constituerentur dices. Gen. penit. Non au-
feretur scepterū de Iuda & dux de femore eius. Iudic. 9. 1. Re-
gum 15. [& cecidit in Israel] id est frustratum est in Israel, id est
in decem tribūbus, qua dimiserunt dōnum David. 1. Reg.
12. Vel verbū legis vñuerfalter. Oſee 4. Si forniciariis in Irael,
non delinquat latēt Iuda. Secundo, quantum ad executionē
facti, in quantum dicebant se bene fecisse caccati superbia, quia
tumor mētis obficiūlū et veritatis. & ideo dicit [Et sciet
omnis populus Efraim] id est deceun tribūm [& habitan-
tibus Samariam] quantum ad principes populi, scierit id est recogno-
scet se, & culpam suam in pœna, quia oculos, quos culpa clau-
dit, pœna aperiit [dientes in superbia, magnitudine cordis]
inquantū in corde suo super alios se extimabant [& mag-
nitudine] quantum ad p̄fumatiōnē magnorum, quae propo-
nabant [latere] id est reges Iuda, qui erant firmi [cēderentur]
a nobis [sed quadris lapidibus] id est fortibus regibus ex no-
b̄is [cēdūcamus] regnum vestrum [succiderent] scilicet hō-
stes, vt Syri [sycomorus] id est reges Iuda, infiuctuosos [se-
dros] id est sublimes ex nobis [immutabim] id est ponemus
loci illorum. supra 7. Ponamus regem in medio eius, filii Ta-
beel. De superbia eorum, infra 28. Vt corona superbie ebris
Efraim. [Et eleuauit.] Hic exequitur diueritatem pœnam
quantum ad tria, in quib[us] confidebant. Primo, communitatē
contra federationē vicinōrum. Secundo, contra vilitatem
personarū, quā se estimabant habere, ibi [Et disperdet do-
minus &c.] Tertio, contra multitudinem populū, ibi [Suc-
censa est &c.] Circa primū duo facit. Primo, ponit punitiō-
nē. Secundo, vltiorē pœna preparatiōnē, ibi [In omnibus &c.] Cō-
minatur autē pœna fedētiōnē suā metaphora combustionis.
Vnde, primo ponit causam combustionis efficiētē [Succensa est]
ac si dicat, impetas vñtra est, sic ignis accensu ad cōburentiō-
vōs, infra 5. o. Ecce omnes vos accendentes ignem, accendāt flami-
mē, ambulat in lumine ignis vestri. Secundo materialē [ve-
prem.], i. populū vñciōnū, lupia 5. Ascēdens vepres, & spinæ
super eam. Secundo ipam combustionē [succendentur in den-
sitate saltus]. i. sylva, in qua sunt multæ arbores, & significa-
tū multitudō populū, & effectus [convoluetur superbia sumi]. i.
alitudine sumi. Fumus, i. ascēdens ex igne, in voluit cacumi-
na arborū, & tribulatio seditionis obtenebrat vñsum hominū.
Ielis. 1. Ignis comedit speciosa deserti, & flamma succendit om-
nia ligna regionis [in ira] que est, quasi ignis. Num. 1. Indigna-
tiō eius effusa est, vt ignis [et erit populus, quasi esca ignis] infra-

more humano. supra. 1. Et conuertam manū meā ad te, & ex-
coquā ad purum scoriam tuām. Ratio addendi pœnam pœna,
est incorrigibilitas populi. Et hoc est, quod dicit [Ec] pœnam nō
est, &c.] Hierem. 2. Frusta percussi filios veltros, disciplinam,
non repererunt. [Disperdet dominus, &c.] Hic commina-
tiam contra confiden-
tiam de utilitate p-
sonarū. Et primo,
ponit punitiō. Sec-
undo, vltionē p-
sonarū preparatiō. ibi
[In omnibus his,
&c.] Personā autem
viles videbantur,
vel ad defensionē,
& contra hos pri-
mo: uel ad diuinā
misericordia p-
roactionē, & contra
hos. ibi [Propter hoc
super, &c.] Circa pri-
mū tria facit. Pri-
mo, ponit digni-
tas, & culpa, & cul-
pa sub metaphora
[caput] quantum ad
principem [& caudam] quantum ad
populum [incuruan-
tem] contra restitu-
tūm iustitiae] de-
prauantem, vel re-
frenantem. Prophe-
tam, Ezech. 13. Et
violabat me ad po-
pulum meū. Secū
do exponit metapho-
ram [Longeūs] do-
cens mendacium.
Ezech. 22. Prophe-
ta autem eius linie-
bant eos, absque tē-
peramento videntes
vana, & diuinantes
eis mendacia. Ter-
tio, ponit pœna. [Et
erunt sedentes, q̄
beatificari, &c.] fe-
duerūt autem q̄ beat-
ificari, & precipita-
ti [supra. 3. Popule
meus qui beatum te
dicunt, ipsi te deci-
piunt. Oſee. 4. Cor-
rues hodie, & corrue-
tātē etiam propheta tecum. [Propter hoc, &c.] Hic, contra personā viles ad misericordiam p-
roactionē, vel propter carnis integritatē [adolescentiū] scilicet virginibus,
vel propter atatem [& pupillorū] vel propter infirmitatē [vi-
duarū] Et primo ponit Punitiō. [Non miserebitur] Secundo,
ponit ratio, quantū ad simulationē in opere [qui oī hypocrīta est] quantū ad malitiam in corde [et nequā] quātū ad falsi-
tate in ore & vñuerfum os. Job. 8. Spes hypocrite pebit. [In
oībus, &c.] Ut supra exponit [Succensa, &c.] hic, connumerantur
contra confidentiā de multitudine populi. Primo fedōne,
deinde pœna vltiorē p-
parationē. ibi [In oībus, &c.] Circa
primū duo facit. Primo, ponit metaphorā ignis. Secundo famis.
ib[is] & declinabit ad dexterā, &c.] Circa primū duo facit. Primo,
ponit metaphorā. Secundo, expositionē. ibi [In ira domini, &c.] Cōminatur autē pœna fedētiōnē suā metaphora combustionis.
Vnde, primo ponit causam combustionis efficiētē [Succensa est]
ac si dicat, impetas vñtra est, sic ignis accensu ad cōburentiō-
vōs, infra 5. o. Ecce omnes vos accendentes ignem, accendāt flami-
mē, ambulat in lumine ignis vestri. Secundo materialē [ve-
prem.], i. populū vñciōnū, lupia 5. Ascēdens vepres, & spinæ
super eam. Secundo ipam combustionē [succendentur in den-
sitate saltus]. i. sylva, in qua sunt multæ arbores, & significa-
tū multitudō populū, & effectus [convoluetur superbia sumi]. i.
alitudine sumi. Fumus, i. ascēdens ex igne, in voluit cacumi-
na arborū, & tribulatio seditionis obtenebrat vñsum hominū.
Ielis. 1. Ignis comedit speciosa deserti, & flamma succendit om-
nia ligna regionis [in ira] que est, quasi ignis. Num. 1. Indigna-
tiō eius effusa est, vt ignis [et erit populus, quasi esca ignis] infra-

ad huc manus eius extenta. Vt AF-
inimicos] carnē bra-
chii]. i. contanguineos. Secundo, ex po-
nit quantum ad con-
sanguineos [Manas-
ses] effraim, & Ef-
fraim Manasse] q̄ ambo filii fuerunt
Joseph. Tertio, quan-
tum ad hostes [mul-
tiplicabitur, & contra Iudam] Hiere. 9. Omnis fra-
ter supplātā sup-
plantabit, & omnis
amicus fraudulētē
incedet. supra 3. Et
corruet populus vi-
ad virum, nūquā
que ad proximum
suum [In omni-
bus his non est auer-
sus furor eius, sed ad
huc manus eius extē-
ta] Ex pone omnia,
ut supra.

C A P . X.

C sicut feci Samaria, & idolis eius,
sic faciam Hierusalem, & simula-
chris eius? Et erit cum impleuerit
dominus cunctā opera sua in mon-
te syon, & in Hierusalem, visitabo
super fructū magnifici cordis re-
gis Assur, & super gloriā altitudi-
nis oculorum eius. Dixit enim.
In fortitudine manus mea feci, &
in sapientia mea intellexi. Et abi-
li terminos populorum, & princi-
pes eorum deprædati sum, & de-
traxi, quasi potens in sublimi resi-
dentes. Et inuenit quasi niū ma-
nus mea fortitudinem populū, &
sic colliguntur oua, que de-
cipiunt. In prima
LC inci-
pi p̄t cōmī-
nari con-
tra ho-
stes corporaliter per
sequentes alienigenas. Et primo, contra
vastantes, inde contra
vastati congau-
dentes. infra. 14. ca.
[In anno quo mor-
tius est rex Achaz,
&c.] Primo in duas.
In prima, contra as-
syrios captiuantes
decem tribus, & as-
fligentes duas. In se-
cunda, contra Baby-
lonios captiuantes
duas. 13. cap. [Onus
Babylonis, &c.] pri-
ma in tres. In prima
communitatē hostium destruētionē. In secunda, promittit po-
puli reintegratiōnē. ca. 11. [Confitebor, &c.] Hic autem capi-
tulum diuidit in duas partes. In prima, communitatē contra
principes duarum tribūm, qui in assyriō auxilio confide-
bant. Achaz, sub quo hæc visio scripsit est, ut legitur. 10. Reg.
16. In secunda, contra ipsos Assyrios. ibi [Vt assur, &c.] In aliqui
incipiant. ibi. 10. cap. Et tunc eset factor, quia sic hæc pars el-
set inconclusi p̄cedēt. Primo diuidit in duas. In prima,
ponit communiatē. In secunda ostendit vltionē pœna p-
reparatiō. ibi [uper omnibus, &c.] Prima in duas. In prima, agit
cūpam. In secunda, communitatē pœnam. ibi [Quid facies, &c.]
Culpam primum arguit, quantum ad duo, scilicet quantum
ad peruersam legi rationē [Vt qui condunt leges iniquas] e-
cundum quod lex firmatur principis adicto [& iacentes] le-
cūdum quod firmitas scripto: R. o. 10. Ignorantes enim dei iustitiae
& suām quærentes statuere, iustitiae dei nō sunt subiecti. [Quid
facies?] Hic cōminatur pœnam. Et primo auerit euātōis reme-
diū. Et hoc triplex, confidence, secundum propriam potentiam
[quid facies in die de longe uenientis] quantum ad premuni-
tionē hostium, uel quātū ad p̄dictionē prophetarū.
Oſee. 9. Quid facies in die solemissi, in die festiūtū domini.
Naum. 1. Ante faciem indignationis eius, quis stabit? Secundo,
quantum ad potentiam amicitiam] Ad cuius confidētū auxiliū
[i. alitudine sumi]. Job. 6. Ecce non est auxiliū in me, & necessarii, quoque
mei recesserunt a me. Tertio, quantum ad diuitiarum gloriam
[Et vbi derelinquetis gloriā vestram] q.d. quā uobis non pro-
derit. Sap. 5. Quid nobis proficit superbia, aut quid diuitiarum
iacantia contulit nobis? Secundo, exprimit pœna modū. Et
primo

primo captiuitatis [ne incuruemini] supra 2. Et incuruabitur sublimes hominum, & humiliabitur altitudo virorum. Secundo, interficione[Et cum interficiat et datus] Ezech. 32. Omnes hi interfici ruentes gladio[Super omnibus his, &c.] hic ponitur vltioris pene preparatio: vt supra exponatur. [Et Aſfur] In parte ista committitur contra ipos affyrios. Et diuiditur in duas partes. In prima, ponitur hostium opprimendum. In secunda, populi oppressi confortatio. ibi [Propter hoc dici] prima in tres, in prima, arguit culpam. In secunda, committatur panaem. ibi [Propter hoc mittet, &c.] In tercia, ostendit panem effettu. ibi [Ecce, &c.] Culpam autem confitit in transgressione precepti, vel ab vnu authoritatibus. viii de diuiditur prima pars in tres. In prima, ponitur authoritas commissio. In secunda, authoritatis abusio. ibi [Ipsa autem non sic, &c.] In tercia, abutentis elatio. ibi [Et erit cū impluerit, &c.] Circa prima, tria facit. primo, committitur flagellandi officium. Secundo, designat flagellis dignum, ibi [Ad gentem fallacem, &c.] Tertio, imponit flagellandi modum, ibi [Vt auferat spolia, &c.] Circa primum tria designat. Primo, flagellantem [Vt] iubet immittit. ibi [qui es] Virga furoris mei] flagellandi potestatem [baculum] per quem ego flagelli. [in manu corum] id est in potestate. i. in executione. Et flagellationem dignitatem mea] complebitur per eos infra. 14. Contra dominus baculum impiorum, virgam dominantium, edentem populus in indignatione. [Ad gente fallacem, &c.] Hic describit flagellis dignum, & quantum ad culpam. [Ad gentem fallacem] quia non teruat promissum, Exo. 9. Cuncta, quae locutus est dominus faciem. Et quantum ad sententiam [populum furor] i. quem iam iudicauit puniendo [mittit] inspirabat vos esse puniendo. 4. Reg. 18. Dominus dixit mihi, Ascende ad terram hanc, & demolire eam [Ad] i. contra ut auferas, &c.] hic ponit flagellationis modum, quantum ad detractionem rerum [auferat spolia] quantum ad detentionem [distrupiat] quantum ad dominum oppressionem [ponat quasi lumen] pra vilitate. Ps. 17. Vt lumen platearum delebo eos. [Ipsa au tem, &c.] Hic ponitur abusio potestatis concessio, in qua excedit fines mandati. Et primo, ponitur eius propositum. Secundo, ponitur proprie motuum, ibi [Dicer, n. &c.] Circa primu m. primo, committitur flagellandi officium. Secundo, ponitur interficione. Et circa hoc tria facit. Primo, determinat pene modum. Et quantum ad rationis iudicium [non sic arbitrabitur] Et quantum ad cordis pro positionem [non ita estimabitur] hoc est taxabit panaem. Secundo, adauger panaem, & quantum ad modum [ad conterendum] hoc est, omnia disperendum. Et quantum ad numerum [gentium] non paucarum. Imito plurimum, non solum ad illos, ad quos intrebatur. Abach. 1. Ipsa de regibus triumphantibus, & tyranni ridiculi eius erunt. Abach. 2. Cogitasti confusionem domui tuae, concidisti populos multos, & peccauit anima tua. [Dicer, n. &c.] Hic ponitur motuum. Et primo affluit. Secundo, concludit. ibi [Si faciam Hierusalem, & simulachris, &c.] Circa primum, primo affluit seruitur regum. [Nunquid non reges simili, & principes mei sunt?] Abach. 1. Ipsa de regibus triumphantibus, & tyranni ridiculi eius erunt. Secundo, subjugationem ciuitatum [Nunquid non, ut] Carchamis, &c.] infra 37. Vere, n. domine defertas fecerunt reges Assyriorum terras, & regiones earum. Tertio destructionem deorum [Quomodo inuenit manus mea regna idoli? ad] inratice. q.d. quomodo fuit hoc, quod dicit illi non restiterunt mihi? 4. Reg. 18. Qui nam illi sunt in uniuersis diis terrarum, qui eruerunt regionem suam de manu mea, ut possit deus erue-

re Hierusalem de manu mea? Sic faciam Hierusalem, & simulachris suis, &c.] hic concludit primo a gentibus ad rotum populum Israe[sic & simulachra eorum de Hierusalem, & de Samaria] Secundo ex dece tribibus ad duas [Nunquid non sicut, &c.] De iamaria verum dixit, quia colebant idola, sed de Hierusalem abitularat Ezechias 4. Reg. 18. Et forte aliqua remanserunt occule, que inuenit in parte ciuitatis, que tradidit ei Sabin scriba. Vel vocat simulachra arachha, & ea, quae erat in ornatum templi. [Et erit cum impluerit, &c.] hic arget eius superbia. Et primo, ponitur superba glorio. Secundo, gloriandi occasio. ibi [Dixit, n. &c.] Tertio, gloria tis increpat. ibi [Nunquid gloriarib[us] & ea, quae erat in corpore mortui sunt, supra 9. Succedit, quasi ignis impetas, vepe & spina vorabit, & lucet detur in destitute salutis, & conuoluet superbia sumi. [Et erit cum impluerit dominus cuncta opera sua] penas scilicet, quibus vult corrigeri[magnifici cordis, i] quatuor ad praeſumptionem de faciendis [& super gloriam] quantum ad elationem de factis supra. 2. Oculi sublimis humilat sunt. [Dixit, n. &c.] hic ponit gloria occasione olei. Venier in Aiath, transbit in Magron, apud Machmas cōficium.

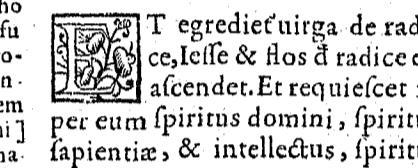
In veritate reliquia conuentur, reliquia in qua Iacob, ad deum fortet. Si enim fuerit populus tuus Israel, quasi arena maris, reliquia conuerterent ex eo. Confumatione abbreuiata inundabit iustitiam. Confumationem enim & abbreviacionem dominus deus exercitum faciet in medio omnis terra. Propter hoc, haec dicit dominus deus exercitum: Noli timere populus meus habitator syon ab Aſfur. In virga enim peccat te, & baculum tuum leuabit super te in via egypti. Adhuc enim paululum modicumq;, & consumabitur indignatio mea, & furor meus, super Icelus eorum. Et suscitabit super eum dominus exercitum flagellum iuxta plagam Madian in petra Oreb, & virginem suam, super mare, & leuabit eam in via egypti, & puer scribet eos. Et erit in die illa, non adiiciet residuum Israel, & hi qui fugerint de domo Iacob inniti super eos, qui percutebit eos, sed innitetur super dominum sanctum Israel. Hic ponit gloria de radice, leſſe & flos à radice ei ascendet. Et requiescerit super eum spiritus dominii, spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus

que fecerat. Et primo, quantum ad facientis conditionem. Secundo, quantum ad facti magnitudinem. ibi [Et abiit, &c.] Tertio, quantum ad faciendi facilitatem. ibi [Et inuenit, &c.] Facientis conditionem ostendit, quantum ad potentiam bellorum. [In fortitudine] Quantum ad sapientiam consiliorum [et in sapientia] Deuter. 32. Sed propter iram inimicorum distulit, ne forte superberint hostes eorum, & dicere: Manus nostra excelsa, & non dominus fecit hac omnia. Facti autem magnifici, penitus ex tribus. Ex multitudine regnum. Vnde dicit [Et abiit terminos] loquitur ad similitudinem eius, qui acquirit multos agros, qui affer terminos, quibus duos polos possessions dividebantur, quādum ad spoliationem principum, [& principes corrum deplorant] Quantum ad subiugationem regum [& detraxi quā potens in sublimi]. in solo regni residentes] Dan. 9. Quos volerat exaltare, & quos volebat humiliare. Facilius autem faciendi determinatur, quādum ad tria. Quantum ad plenariam subiectiōnē. Et inuenit, quādum nidum, &c.] qui est in potestate inuenientis. infra 16. Et erit sicut fugiens, & pulsi de modo uolantes, quādum ad facile destructionē. Et sicut colliguntur oua, &c.] ita de facili. Abac. 2. Et congregabit ad se oīs gentes, & coacerbit ad se oīs gētes, quādum ad subiectiōnē. & nō sicut moueret pennā], i. manū. Pēna uisus se defendit [& aperiens os] ad cōtradicendū [& gannire] quod est vulpiū, vel autūm, ad plangē dum. Ezech. 24. Fili hominis, ecce ego tollo te desiderabile oculorum tuorum in plaga, & non planges, neque plorabis, neque fluent lachrymæ tuæ. [Nunquid gloriantur, &c.] Hic ponitur gloriantis increpatio, quia eriam eis, sicut instrumentum, quod non potest operari, nisi mortis artificis [securis] ad mastandū malos [ex]alabitur terra] ad discernendū bonos a malis [virga] ad corrigendū [baculum] ad sustentandum correctos. Iob. 1. Quid tum contra dominum spiritus tuus, ut proferas de ore tuo huicmodi sermones. [Propter hoc inmitte, &c.] Hic communitor panaem. Et circa hoc tria facit. Primo, communatur panaem iudicium. Secundo, determinat panaem modum. ibi [& subrū] gloriam. Tertio, panae efficiū. ibi [& erit terrore, &c.] in pinguis] potentibus & diuitiis. infra 25. Et faciet dominus exercitum omnibus populis in monte hoc coniunctum pinguis. [Et subtus, &c.] Hic determinatur panae modus, qui fuit per combustiōnem. Et ponuntur tria. Primo, panae species [gloriam eius]. i. multitudine exercitus [subtus]. i. sub uestibus, quia uestimentis illeſis corpora cremaſt sunt, supra. 1. Et erit fortitudo tua, ut fauilla stupre,

suppe, & opus vestrum, quasi scintilla. secundo panaem inferes. A[tem] [Sanctus Israel] deus, vel angelus Michael, cui commissus fuit ille populus. Dan. 10. Ecce Michael vnu ex principibus primis venit in adiutorium meum [in igne] quia perigne puniet eos: Soph. 1. In igne celo eius deuorabitur omnis terra, quia consumationē cū festinatione faciet cunctis habitantibus terrā. Tertio panae patiēs, & quantū ad innores [spina & vepres] que nō mulcē crecent [gloria salutis eius] quantū ad magos qui ppter dignitatem coparat atis arboribus [carme lius ab aia, &c.] quia & in anima, & in corpore mortui sunt, supra 9. Succedit, quasi ignis impetas, vepe & spina vorabit, & lucet detur in destitute salutis, & conuoluet superbia sumi. [Et erit cum impluerit dominus cuncta opera sua] penas scilicet, quibus vult corrigeri[magnifici cordis, i] quatuor ad praeſumptionem de faciendis [& super gloriam] quantum ad elationem de factis supra. 2. Oculi sublimis humilat sunt. [Dixit, n. &c.] hic ponit gloria de radice, leſſe & flos à radice ei ascendet. Et requiescerit super eum spiritus domini, spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus

mendabit vasa sua. Transferunt cursum, Gabaa sedes nostra. Obſtruunt Tharna Gabaa Saulis fugit. Hin in voce tua filia Gallim, attēde Laiſa paupercula Anatoth. Migravit Medemena, habitatores Gabaa confor tamini. Adhuc dies est, ut in No be stetur. Agitabit manum suam super montem filia syon, & collē Hierusalem. Ecce dominator dominus exercitum constringit lagunculam in terrore, & excelsi statuta succidentur, & sublimes humiliabuntur. Et subuententur condensā saltus eius ferro, & libanus cum excelsis caderet.

C A P. XI.

T egrediet uirga de radice, leſſe & flos à radice ei ascendet. Et requiescerit super eum spiritus domini, spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus

C

egrediet uirga de radice, leſſe & flos à radice ei ascendet. Et requiescerit super eum spiritus domini, spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus

C

egrediet uirga de radice, leſſe & flos à radice ei ascendet. Et requiescerit super eum spiritus domini, spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus

C

egrediet uirga de radice, leſſe & flos à radice ei ascendet. Et requiescerit super eum spiritus domini, spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus

C

egrediet uirga de radice, leſſe & flos à radice ei ascendet. Et requiescerit super eum spiritus domini, spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus

C

egrediet uirga de radice, leſſe & flos à radice ei ascendet. Et requiescerit super eum spiritus domini, spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus

C

O si rata deſtructiōne aduersarii, promittitur reingratio populi, qui erat diuinus in duas partes, & dece tribus. Et diuiditur in partes duas. In prima, deſcribitur restaurator. In secunda, promittitur reiſatio. ibi [Et erit in die illa] Hoc autem capitulum tripliciter exponitur

IN E S A I A M

ponitur. Hiero n. & omnes sancti nostri, exponunt de restaura-

tione facta per Christum, & de Christo, ut sit figuratio dictum.

Quidam magistri exponunt de Ezechia, vel Iosua. Similiter si-

gurare accipientes literam. Iudei de suo melius, quem expectat,

volentes cuncta ad literam intelligere. Sed haec ultima stulta est

& fabulosa. Secunda

extorta, sed prima in vniuerso monte sancto meo :

simpliciter vera. Et quia repleta est terra scientia do-

ideo illam prosequitur, alias tangemus

ex latere. Duiditur

In die illa, radix iesle, qui stat in si-

pima pars in tres.

In prima, describi-

bis restatur Chri-

stus, quantum ad natu-

ritatem. In secunda, quantum ad sanctitatem, ibi [Et requie-

scet, &c.] In tertia, quantum ad dignitatem, ibi [In die illa radix, &c.]

Circa primum duo tangit, processum matris et regali serie, vel

progenie [Egregietur virga] virga cui nullus fructus adhuc sit [de

radice iesle] ad literam de progenie iesle, qui fuit pater David.

Num. 2. Orientur stella ex Iacob, & conseretur, virga de Israel.

Quantum ad processum filii ex matre virgine [flos] Christus,

Can. 2. Ego flos campi, & lumen conuallium. Ascendet iesle.

Qui de celo venit super omnes est. Io. 3. Vnde, infra. 19. Ecce domi-

nus ascenderet super nubem leuen, & ingredieretur Aegyptum, &

mouebuntur simillachra Aegypti [de radice iesle] Hier. 23. Su-

fecebat David gerumen iusti, & regnauit rex, & sapientis crux, &

faciet iudicium, & iusticiam in terra. Cum deberet dicere de vir-

ga, dicit de radice, ad excludendum duas herezes. Vna quarum,

dicit, & Christus non habuit veram carnem. Alia dixit, & Christus

habuit veram carnem, sed illa non fuit propagata ab Adam

& a parentibus, & aliis, sed in beata virgine deo creata, aut qd

venit a primis parentibus distincta, sicut lux quadam, nūquam

infesta contagione peccati originalis. Quod totum excludit in

hoc, quod ex parentibus virginis ascendere dicunt, sicut flos ex

radice. Iudei dicunt, qd flos, & virga referuntur ad Christum, & di-

citur virga, propter potestatem, & Hagellationem malorum, & flos

propter honestatem, & consolationem bonorum. Hieron. dicit, qd

de hoc loco fumatur, quod dicitur Math. 2. Nazareus vocabi-

tur, floridus. Similiter exponunt, qui exponunt de Iosia, & Eze-

chia. Eccl. dicit, qd dicuntur descendere ex Iesle, & non ex proximi-

mis parentibus, quia David facta est promissio de confirmatione

tertia dona perficiunt, aut per recessum a malo, & sic est ti-

mor, aut percessum ad bonum, & sic vel secundum vitam con-

templatiuam, vel secundum actuam, si secundum contemplatiuam,

aut secundum contemplationem finis, & sic est sapientia,

qui est de causis aliorum, aut de his, quae sunt ad finem, & sic

est intellectus, sicut de substantiis creatis spiritualibus, & de his

qua est pertinens. Si secundum actuam, aut quantum ad ea,

ad que tenentur omnes, & sic exequens est pietas, qui est beni-

volentia in eas, qui fide, vel imagine dei sunt nuntii, dirigens

sciencia. Aut de his ad que non tenentur omnes, & exequens est

ffortitudo, vt exponat se difficultibus, dirigens vero consilium. Ex

hoc iam patet respondeo ad tertium: quia ordinantur primo, se-

cundum, qd perfections sunt, & hic ordo consideratur, secundum

exitum donorum ad ante, & non secundum, quod recipiuntur.

Tertium patet, qd sapientia dirigit in collectum, quia sapien-

ti est ordinata: & per primi aliquis regulatur, sicut metaphysi-

cus alias scientias, consilium fortitudinem, scientia pietatem, ti-

mor omnibus, quia idem dirigit in accessum ad bonum, & in re-

cessu a malo. Circa quartum secundum, qd Christus habuit

ista dona, secundum excellentissimos vires ipsorum, secundum

quos habentur in patria. Non enim habuit timorem seruire, vt

timaret poenam, vel filiale, vt timeret peccare, sed cunctum timo-

rem, qui est reuerentia, hec. 5. Exauditus est pro sua reuerentia.

Et requiescit, &c.] Hic describit ipsum, quantum ad sanctitatem,

quantum ad tria. Primo, quantum ad habitus necessitatis. Se-

condo, quantum ad rectitudinem operis ibi [Non secundum vi-

sionem, &c.] Tertio, quantum ad effectum rectitudinis. ibi [Ha-

bitabit lupus, &c.] Ostenditur autem perfectio ipsius, quantum

ad habitus gratuitos in tribus. Primo, quantum ad quietem [re-

quiescere] quia non fuit gratia in ipso augmentata. Hierem. 31.

Mulier circundabit iesum, nec interrupta per culpam. 1. Per-

2. Qd peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius:

nec perturbata per pugnam carnis, quia sine originali. Iob. 3.

Expecter lucem, & non videat, nec ortum surgentis aurorae. Io.

1. Super quem videritis spiritum descendenter, & manente

super eum, hic est qui baptizat, quantum ad multitudinem in

vniuersitate donorum [spiritu sapientie.] Qd namque enim omnia

dona donantur. Similiter etiam si considerentur, quantum ad

principium motionis talum donorum, qui est amor. Bonitas enim dei, vt dicit Dionys. est diffusa omnium, quae recipiuntur

in creaturis a deo, quae appropiantr Spiritui sancto. Alii

autem referunt hoc ad sanctitatem Iosiae, & Ezechiae. Iudei ad antichristum. [Non secundum visionem, &c.] Hic ostendit sanctitatem eius, quantum ad rectitudinem operis, & praecepit in indicando: quia hoc est opus regis. Vnde tria ostendit. Primo, libertatem in discernendo. Secundo, iustitiam in exequendo. Ibi [sed indicabit, &c.]

Tertio, constantiam a Sennaar, & ab Emath, & ab insulis maris, & eleuabit signum [Et erit iustitia, &c.] in nationes, & congregabit populi, ad primum. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes, quia tribulatio patientiam operatur.

Vel in conuertenda malis. Apoc. v. 11.

Iuda peribunt, Effraim non armatur, Qui audiit dicat, ve- niti: cora fugam, quae est indicativa timori. Tercio, iustitia inaduentis audaciam [qui abla- statu fuerit] iam so- lido vrens cibo, faciet plus, quia mutat manum suam in

cauernam [regul] id est diaboli, qui est rex super vniuersos filios superbi. Iob. 40. Quia se confundit persecutoribus tyrannorum, sicut multi martyres fecerunt. Iob. 39. Exultat audacter in occursum pergit armatus. Vel referunt ad praedicatorum, qui mittunt manus predicationis ad conversionem peccatorum. Vel [ab yberibus] nouitatis, & voluntatis, quia nouit de hoc gaudent. Secundo, ponit nocendi in potentiam [Non no- cebunt, in monte sancto] id est ecclesia, nisi violentibus. Luc. 10. Ecce dedi vobis potestatum, super omnia & demonia. Matth. vi. Signa autem eos, qui credunt, hanc sequentur. Linguis loquentur nolis, serpentes tollent, &c. Tertio, ponit iuriisque cauam [qua repleta est terra scientia dominij]. Psa. 8. In omnem terram exiit sonus eorum. Ecclesi. 24. Ego sapientia effundi lumina. Iudei exponunt hoc totum factum ad literam. Alii dicunt per hoc significari, quod temporibus illorum regum comitabantur quilibet parvulus audacter illis, qui prius fuerant maledicti in ignem eternum. Matth. 25. Quantum ad caput [spiritu laborum] id est indignatione sua, verbis expresa [in- terfecti impium] id est antichristum. 2. Thes. 2. Reuelatus fuit homo peccati filius perditionis, qui adueratur, & extollitur supra omne, quod dicitur deus, aut quod colitur. Vel diabolus, Iob. 2. Nunc inducit mundi, nunc principem mundi, qui excedit modum humana operationis a deo datum, sicut donu intellexus, quod facit aliqui modo limpide, &clare intueri, quae sunt fidei. Operatio autem procedens a virtute perfecta domino, dicitur beatitudine, que nihil aliud est, quam operatio, secundum virtutem perfectam, vt dicit Philosophus, sicut dicitur Math. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Talem autem operationem necessario sequitur delectatio: quia delectatio est operatio proprii habitus, non impedita, vt dicit Philosophus. Et secundum hoc, dicitur fructus. Vnde dicit Amb. super illud Math. 5. Fructus autem spiritus sunt charitas pax, &c. qui dicuntur fructus, in quantum mentes sincera dilectione recidunt. Circa secundum Iesum, qd numerus horum potest accipi tripliciter, qui dicitur dona perficiunt, aut per recessum a malo, & sic est timor, aut per accessum ad bonum, & sic vel secundum vitam contemplatiuam, vel secundum actuam, si secundum contemplatiuam, aut secundum contemplationem finis, & sic est sapientia, qui est de causis aliorum, aut de his, quae sunt ad finem, & sic est intellectus, sicut de substantiis creatis spiritualibus, & de his qui est pertinens. Si secundum actuam, aut quantum ad ea, ad que tenentur omnes, & sic exequens est pietas, qui est benevolentia in eas, qui fide, vel imagine dei sunt nuntii, dirigens sciencia. Aut de his ad que non tenentur omnes, & exequens est fortitudo, vt exponat se difficultibus, dirigens vero consilium. Ex hoc iam patet respondeo ad tertium: quia ordinantur primo, secundum, qd perfections sunt, & hic ordo consideratur, secundum exitum donorum ad ante, & non secundum, quod recipiuntur. Tertium patet, qd sapientia dirigit in collectum, quia sapien- ti est ordinata: & per primi aliquis regulatur, sicut metaphysi- cus alias scientias, consilium fortitudinem, scientia pietatem, ti- mor omnibus, quia idem dirigit in accessum ad bonum, & in re- cessu a malo. Circa quartum secundum, qd Christus habuit ista dona, secundum excellentissimos vires ipsorum, secundum quos habentur in patria. Non enim habuit timorem seruire, vt

timaret poenam, vel filiale, vt dicitur March. 2. dicentibus. Magister, scimus quia vera es.

Io. 2. Opus ei non erat, vt quis ei testimonium redderet de homine, ipse enim scribat, quid erat in homine. Et hoc non potest exponi de homine puro, sicut dicitur 1. Reg. 16. Homo videt, qua foris parent, deus autem inuenit cor. Et ideo dixerunt discipuli. Iob. 16. Nunc scimus, quia scis omnia. Alii tamen extorte exponunt de illis regibus: quia secundum adulationes ea, quae primo aspectu videbantur, sed diligenter veritatem caute- lae inquirent. [Sed indicabit, &c.] Hic ostenditur iusta- tia in exequendo. Et primo, quantum ad bonos, ius suum distribuendo [judicabit] in die iudicii, & etiam nunc. Iob. 6. Pater omnes iudicium dedit filio [pauperes] de quibus Math. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum. Secundo, quantum ad malos. Et primo, quantum ad membra [Percutie terram] id est terrenos [virga oris sui]. Ita maledicti in ignem eternum. Matth. 25. Quantum ad caput [spiritu labiorum] id est indignatione sua, verbis expressa [in- terfecti impium] id est antichristum. 2. Thes. 2. Reuelatus fuit homo peccati filius perditionis, qui adueratur, & extollitur supra omne, quod dicitur deus, aut quod colitur. Vel diabolus, Iob. 2. Nunc inducit mundi, nunc principem mundi, qui excedit modum, ut possit omnia regni. Ecce dicitur Matth. 6. Adorabunt eum omnes reges terre, omnes gentes servient ei [Et erit sepulchrum eius gloriosum] venerabitur ab omnibus, unde designatum est per sepulchrum, quod fecit in Modyn in monasterium sempiternum, ut aspiciatur ab omnibus trans- scendentibus. Mach. 4. Alii exponunt hoc de Iosia, quia fuit regis in sepulchro regum. [Et erit in die illa, &c.] In parte ista promittit populi regnacionem quantum ad tria. Primo, quantum ad ipsorum liberationem. Secundo, quantum ad liberato- rum conditionem. ibi [& auteretur, &c.] Tertio, quantum ad libera- rationis preparationem. ibi [& deslabit, &c.] Circa primum duo facit. Primo, praemitit liberationem. Secundo, describit libera- tionis modum. ibi [& leuitabit, &c.] In parte ista promittit populi regnacionem quantum ad tria. Primo, quantum ad ipsorum liberationem. Secundo, quantum ad liberato- rum conditionem. ibi [& auteretur, &c.] Tertio, quantum ad libera- rationis preparationem. ibi [& deslabit, &c.]

Circa secundum. Sicut promittit liberacionem. Secundo, describit libera- tionis modum. ibi [& leuitabit, &c.] In parte ista promittit populi regnacionem quantum ad tria. Primo, quantum ad ipsorum liberationem. Secundo, describit libera- tionis modum. ibi [& leuitabit, &c.] Tertio, quantum ad libera- rationis preparationem. ibi [& deslabit, &c.]

D

Ecce ego leuabo ad gentes manum meam, & exaltabo ad populos signum meum [ipsius gentes deprecabuntur] Psa. 71. Adorabunt eum omnes reges terre, omnes gentes servient ei [Et erit sepulchrum eius gloriosum] venerabitur ab omnibus, unde designatum est per sepulchrum, quod fecit in Modyn in

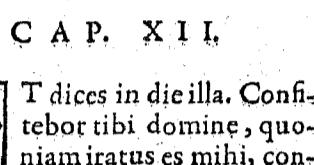
monasterium sempiternum, ut aspiciatur ab omnibus trans- scendentibus. Mach. 4. Alii exponunt hoc de Iosia, quia fuit regis in sepulchro regum. [Et erit in die illa, &c.] In parte ista promittit populi regnacionem quantum ad tria. Primo, quantum ad ipsorum liberationem. Secundo, describit libera- tionis modum. ibi [& leuitabit, &c.] In parte ista promittit populi regnacionem quantum ad tria. Primo, quantum ad libera- rationem. Secundo, describit libera- rationis modum. ibi [& leuitabit, &c.] Tertio, quantum ad libera- rationis preparationem. ibi [& deslabit, &c.]

Circa tertium. Sicut promittit liberacionem. Secundo, describit libera- tionis modum. ibi [& leuitabit, &c.] In parte ista promittit populi regnacionem quantum ad tria. Primo, quantum ad libera- rationem. Secundo, describit libera- rationis modum. ibi [& leuitabit, &c.] Tertio, quantum ad libera- rationis preparationem. ibi [& deslabit, &c.]

temporibus Machabaeorum, quantum ad pri magis. Vel prædicationem Apostolorum, quantum ad secundum. Vel quantum ad prosperitatem, quam etia in futuro dominus eis dabit, quantum ad tertium. [Volabunt quæ velociter impingentes in humeros philistim flagellandos, [per mare] & quia sunt circa mare, & hoc quantum ad pri

mam, & terram. [Similicet] cum eis iam vobis, prædabuntur filios orientis] Assyrii. Hoc non legis factum est. Machabeor. Vel prædabuntur p[er] mare] quia Philistini abundant nautibus [Idumea, & Moab,] qui primo hostes, [præceptu] manus eorum similebunt, non expectates alii faciem secundum mandatum. In quo notatur magna exultatio.

[Et filii Amon, &c.] Hi omnes fuerunt magni aduersarii. infra 49. Ecce isti de lōge

T dices in die illa. Confitebor tibi domine, quoniam iratus es mihi, con-

tudinis potentiam fortitudine mea. Per quam adiuuentias eius. [Vel volabunt] præ desiderio prædicandi [per mare]: quia apostoli navigatione, per mare ad multas gentes peruerterunt. Vel per gentes, quas nominat, omnes intelligit. infra 60. Qui sunt isti, qui veniunt, & qui pubes volant, &c. [Præceptum maius] quia docebant verbo, & exemplo. [Et desolabit, &c.] Hic ponitur liberationis præparatio. Et circa hoc, duo ponuntur. Primo, præparatio, Secundo, vtilitatis consecratio. ibi. [Et erit, &c.] Promittitur autem præparatio, sicut similitudinem ad duplex beneficium, quod exhibuit fui patribus venientibus de Aegypto. Primo, in diuina maris, de quo legitur. Exo. 14. Et quantum ad hoc dicit. [Linguam maris] & dicitur lingua maris, quia sicut dicit Magister in historiis, in egressu aliorum Israël de Aegypto, non fuit diuīsum mare ex uno litorie, sed quasi quedam lingua, quæ circundabat montem quemadmodum [lingua maris], i. medium maris, more Hebrei sermonis, ai omne, quod est in medio, linguam vocat, propter hoc, quæ lingua est in medio omnis. Quod quidem ad literam, non quæ fuit factum, sed significat amotio, omnis impedimenti detinens, quantum ad primam expositiōnē. Vel lingua maris, dicitur Aegyptus, cuius litus lingit mare. Sed quantum ad secundam [lingua maris Aegypti desolabit], i. lingua quæ idola laudabant. Secundum beneficium, in diuina Iordanis, de quo legitur Iosue. 2. Et quantum ad hoc dicit. [Leuabit manum tuam.] Hoc est potentiam suam super flumen. Et percurrit eum in septem riuis, ut transeat per eum calceatus, quantum ad primam expositiōnē, est metaphorica locutio, ut per diuīsum maris, & fluminis, intelligatur omnis impedimenti amotio. Quantum ad secundam, significatur ad literam flumen, ipse Nilus, qui ab Alexandro distulit in septem riuos, qui preparati Romanis est, & adeo prædilatati, ut aqua per riuos, & meatus transeunte transuadari a calceatus posset. i. ab apostoli de quibus. Ephe. vii. calceatus pedes in præparationem euangelii pacis. Vel per flumen significatur regnum Aegypti, quod diuīsum est a Romanis in plures Senatus. [In fortitudine spiritus sui] exercitus Alexандri, vel Romanorum, vel spiritus. I. venti ad similitudinem eius, quod dicitur Exo. 14. Flante vento vehementi, & videnti tota no[n]te. [Et erit via.] Hic ponitur gratiaris actio, pro suscepito beneficio. Quod quidem iam spiritu prophetali propheta uidebat, & populo promittebat. Vnde tria facit. Primo, ceteri catici. Secundo, promittit populo beneficium, ibi. [Haurietis, &c.] Tertio, prædictis decantaturum populum. ibi. [Et dicetis, &c.] Tribus, autem malis præmebantur tunc. i. pro præteritis culpis, diuino furore, pro futuri penit, hostium timore, pro præfertibus malis, cordis dolore. Contra primum, commemorat dei misericordiam. Et ideo dicit. [Confitebor tibi] ego domine, sed est ex nunc laudabo, quia populi nondū videntis beneficium de quo gratias agit, de hoc quod sequitur, [quoniam] primo iuste. [Iratus es mihi, pro peccatis meis] cōueritus est furor tuus in mi-

C A P . X I I .

Hic ponitur gratiaris actio, pro suscepito beneficio. Quod quidem iam spiritu prophetali propheta uidebat, & populo promittebat. Vnde tria facit. Primo, ceteri catici. Secundo, promittit populo beneficium, ibi. [Haurietis, &c.] Tertio, prædictis decantaturum populum. ibi. [Et dicetis, &c.] Tribus, autem malis præmebantur tunc. i. pro præteritis culpis, diuino furore, pro futuri penit, hostium timore, pro præfertibus malis, cordis dolore. Contra primum, commemorat dei misericordiam. Et ideo dicit. [Confitebor tibi] ego domine, sed est ex nunc laudabo, quia populi nondū videntis beneficium de quo gratias agit, de hoc quod sequitur, [quoniam] primo iuste.

[Iratus es mihi, pro peccatis meis] cōueritus est furor tuus in mi-

matina in medio nebulæ. Secundum, o[ste]r, quasi mediator ad reconciliandum, Luc. viii. Stetit Iesus in mediis discipulorum, & ait illis. Pax vobis.

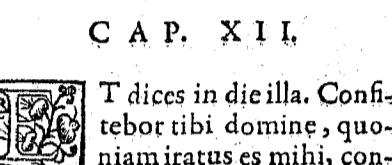
Tertio, quasi minister ad distribuendum, Luc. 22. Ego autem in me digo vestrum sum, sicut qui ministrat.

Hic

sericordiam, & consolatus es me, i. quantum ad misericordiam effectum; præteritum pro futuro, & hoc in redditu populi de Babylonie, & maxime de consolatione facta per Christum. Zach. 8. Sic cogitauit, ut affligerem vos cum ad iracundiam provocarent patres vestri me dicit dominus, & non sum misertus, sic conuersus cogitauit in diebus istis, ut beneficiam domui Iuda, & Hierusalem. Cōtra secundum confitetur deo fiducia. [Ecce deus saluator meus] liberans populum de servitute Babylonis, vel verius, qui saluum facit populum suum. Luc. 1. Ipse enim saluum facit populum suum, a peccatis eorum. Hier. 30. Ne timeas serue meus Iacob, ait dominus, nec paues Israel, quia ecce ego salubro te de terra longinquâ. Contra tertium, diuina for-

uerus est furor tuus, & consolatus es me. Ecce deus saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo. Qui fortitudo mea, & laus mea dominus, & factus est mihi in saltem. Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris, & dicetis in illa die. Confitemini domino, &

G inuocate nomen eius, notas facite in populis adiuuentias eius. Me mentote quoniam excelsum est non men eius. Cantate domino, quoniam magnifice fecit, annunciate hoc vniuersa terra, Exulta & lauda habitatio Syon, quia magnus in medio tui sanctus Israhel.

C A P . X I I I .

Hic communatur contra Babylonios, qui duas tribus captiuerant. Et diuiditur in partes duas. In prima, comminatur hostium destructionem. In secunda, promittit ex hoc Iudeorum consolationem. cap. 14.

[Proprietary, &c.] Prima diuiditur in duas.

Primo ponitur confirmationis titulus, & increpatio [Oñ] i. miseria opprimes Hier. 23. Si interrogauerit populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens. Quod est onus domini, &c. Secundo, ponitur ipsa communatio, ibi. [Super monte, &c.] Prima, ergo diuiditur in partes tres. In prima, ponit vastans exercitus conuocationem. I. Mediorū, & perseru sub Cyro & Dario, qui caperunt Babylonem, sicut legitur. Dan. 5. In secunda, ostendit peccata affitionem. ibi. [Vlilate, &c.] Tertia, subsequente eius desolationem.

[Et erit, &c.] Circa primum, tria ponit. Primo, cōuocat exercitum. Secundo, describit vocatorū aduentum, & indignationis plenus, & ira furoris q[uod] ad ponendam terrā in solitudinem, & peccatores eius

current. Et quidam vnde congreget. Vnusquisque ad populum suum conuertetur, & singuli ad terram suam fugient. Omnis qui inuentus fuerit occidetur, & omnis qui superuenerit caderet in gladio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & vxores eorum violabuntur. Ecce ego sustinebo super eos Medos, qui argentum non querant, nec aurum velint, sed sagittis parvulos interficiunt, & lactantibus vteris

[preciosos] id est rarior. Reg. 3. Sermo deo erat preciosus. [Et vir] qui posuit defendere per confitum. [Obrixi] id est auto rabeo, quod optimum est, supra to. Reliquia saltus ligni eius praepaueantur numerabuntur. Secundo, elementorum commotionem, supra hoc quantum ad hanc potuit esse tempestas in aere, & terremotus in terra. Vel et hyperbole, præ magnitudinem.

D In malorum. Hierem. 4. Afexi terram, & ecce vacua erat, & nihil, calos, & lux non erat in eis. Tertio, quantum ad fugientium dispersionem tam ciuium, & bellatorum, quam etiam capitularum. [Damula] velox animal. Proverb. 6. Erunt quasi dampna manu. Quarto, quantum ad remanentium oppressionem, quæ fuit in tribus. In nece hominum. [Omnis qui inuenitus fuerit,] quantum ad ciues [superuenient] quantum ad extra nos. [Infantes] quantum ad pueros. Hier. 51. Collidant in te senem, & puerum. Secundo, fuit in rerum direptione. [Diripiuntur,] Tren. vltimo. Hæreditas nostra verba est ad alienos, domus nostræ ad extraneos. Tertio, quantum ad violationem mulierum. [Vxores eorum.] Tren. vlt. Mulieres in Syon humiliaveruntur. Ecce ego, &c.] Hic describit hosti ferocietatem, q[uod] nec placit muneribus, [qui argenti] nec electis in sericordia, sed sagittis pueris, nec impotentibus viribus. [Et lacteis] hæreditas pueris. [Et super filios.] Hier. 51. Ecce ego adduxi super eos o[mn]is malum. [Et erit Babylon, &c.] Hic describit subseq[ue]tē desolationē. Et primo, ciuitatis destructionē versu*s*. i. subuersa, sicut Sodoma, de qua Apoc.

E 8. Va, ve ciuitas illa Babylon, ciuitas illa fortis, q[uod] vna horae videtur iudicium tuu. Sed o, quantum ad eius perpetua solitudine [no habebit].] Hie. 31. Ni habitabit, q[uod] tendet aru suu, & no ascendet loriciatus. Tertio, quidam ad solitudinis horrore, q[uod] offeditur ex fuga pastori, nec ponet ibi tentoria, q[uod] certas mansiones non habet, sed p[er] desertu vagatur, nec pastores, q[uod] ouis quantu[m] ad habitat[i]onem bestiarum, & mortuorum, [sed] equiescent ibi bestia. Tertio, quidam ad magnanimitatem, & contererunt, q[uod] in parva diuīsum, vel quidam ad securitate p[er] timoris angustias. [Torsides] Psal. 47. Ibi dolores, ut parturient. Scđo, turbatur quantu[m] ad auxiliū defectu, stupebit ad proximū suū, q[uod] præ stupore non poterū auxiliū ferre, q[uod] exteriū lignu[m] facies combuti[re] propter pallorē timoris, vel ad literam, q[uod] tali morte sunt interfici. Terci. 4. Denigrata est super carbones facies eorum. [Ecce dies, &c.] Hic describit poenā affistorū. Et circa hoc, tria ponit. Primo, pg-

C A P V T XIII.

C A P . X I I I .

A ne magnitudine. [Indignationis] quantum ad misericordie subractionē. [Ira] quantum ad poenæ delectationē. Philosophus. Ita cōtristant, punies vero gaudeniū [furoris] quantum ad impetuō sam vltione, q[uod] furor est ira accensa, infra 30. Ardens furor eius, & grauis ad portandum. Expressit etiā in consolatione subtrac-

tionē, [quoniam] stellæ vel ad literam, quantum ad eorum repetitionem: quia afflictis omnia videntur tenebras. Vel [stellæ] principes [sol] in oru tuo. Rex [luna] regina. Apoc. 6. Sol factus est, quasi facinus cilicinus. Secundum, ponit aequitatem ordinis p[er] eum cōtra culpan, quā cōmitabant in lepisis.

[Visib[il]e] vindicabo [super orbis maria] i. Babylonis: q[uod] erat ea monachia. Vel propter multitudinem vndiq[ue] currentium. Et quantum ad culpan, quā etiam comitabat in subditos, per ma-

lorum oppressionē. [Et contra impios.] Vel p[er] p[ar]titorum irritacionē [infidelium]. Per meliorum molestiōnē [arrogantiam] quā presumebant Aegei, subiugare. Tertio, p[onit] p[unitionis] moderationē. Et ponit qua-

tor, & omnes qui superuenerit caderet in gladio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & vxores eorum violabuntur. Ecce ego sustinebo super eos Medos, qui ar-

gentum non querant, nec aurum velint, sed sagittis parvulos interficiunt, & lactantibus vteris

[Et contra impios.] Vel p[er] partitorum irritacionē [infidelium]. Per meliorum molestiōnē [arrogantiam] quā presumebant Aegei, subiugare. Tertio, p[onit] p[unitionis] moderationē. Et ponit qua-

tor, & omnes qui superuenerit caderet in gladio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & vxores eorum violabuntur. Ecce ego sustinebo super eos Medos, qui ar-

gentum non querant, nec aurum velint, sed sagittis parvulos interficiunt, & lactantibus vteris

[Et contra impios.] Vel p[er] partitorum irritacionē [infidelium]. Per meliorum molestiōnē [arrogantiam] quā presumebant Aegei, subiugare. Tertio, p[onit] p[unitionis] moderationē. Et ponit qua-

tor, & omnes qui superuenerit caderet in gladio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & vxores eorum violabuntur. Ecce ego sustinebo super eos Medos, qui ar-

gentum non querant, nec aurum velint, sed sagittis parvulos interficiunt, & lactantibus vteris

[Et contra impios.] Vel p[er] partitorum irritacionē [infidelium]. Per meliorum molestiōnē [arrogantiam] quā presumebant Aegei, subiugare. Tertio, p[onit] p[unitionis] moderationē. Et ponit qua-

tor, & omnes qui superuenerit caderet in gladio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & vxores eorum violabuntur. Ecce ego sustinebo super eos Medos, qui ar-

gentum non querant, nec aurum velint, sed sagittis parvulos interficiunt, & lactantibus vteris

[Et contra impios.] Vel p[er] partitorum irritacionē [infidelium]. Per meliorum molestiōnē [arrogantiam] quā presumebant Aegei, subiugare. Tertio, p[onit] p[unitionis] moderationē. Et ponit qua-

tor, & omnes qui superuenerit caderet in gladio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & vxores eorum violabuntur. Ecce ego sustinebo super eos Medos, qui ar-

gentum non querant, nec aurum velint, sed sagittis parvulos interficiunt, & lactantibus vteris

[Et contra impios.] Vel p[er] partitorum irritacionē [infidelium]. Per meliorum molestiōnē [arrogantiam] quā presumebant Aegei, subiugare. Tertio, p[onit] p[unitionis] moderationē. Et ponit qua-

tor, & omnes qui superuenerit caderet in gladio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & vxores eorum violabuntur. Ecce ego sustinebo super eos Medos, qui ar-

gentum non querant, nec aurum velint, sed sagittis parvulos interficiunt, & lactantibus vteris

[Et contra impios.] Vel p[er] partitorum irritacionē [infidelium]. Per meliorum molestiōnē [arrogantiam] quā presumebant Aegei, subiugare. Tertio, p[onit] p[unitionis] moderationē. Et ponit qua-

tor, & omnes qui superuenerit caderet in gladio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & vxores eorum violabuntur. Ecce ego sustinebo super eos Medos, qui ar-

gentum non querant, nec aurum velint, sed sagittis parvulos interficiunt, & lactantibus vteris

[Et contra impios.] Vel p[er] partitorum irritacionē [infidelium]. Per meliorum molestiōnē [arrogantiam] quā presumebant Aegei, subiugare. Tertio, p[onit] p[unitionis] moderationē. Et ponit qua-

tor, & omnes qui superuenerit caderet in gladio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & vxores eorum violabuntur. Ecce ego sustinebo super eos Medos, qui ar-

gentum non querant, nec aurum velint, sed sagittis parvulos interficiunt, & lactantibus vteris

dicuntur non veri homines, sed figuram hominis habere, vel dæmonis in tali figura in assumentis corpora, domos desertas tales frequentantes sunt, qui & ambulant per noctem, & inquietant homines diversis modis. [Vlula] x. Iues quætitatis cornuæ, maculis conspersæ, ex hoc dicta, q[uo]d vocem habeant ad modum vlulanum luporum [syrenæ] secundum quos dam serpentes crista ti, & alati. Vel pisces marini ad imititudinem mulierum, vel iues dulciter cantantes [in delubris voluptatis] i. locis in quibus luxuriabantur. infra. 34. Et erit cubile draconum, & pascua strutionum, & occurrunt dæmonia, honocentaurus, & pilosus. Nota super illo verbo, super montem [caliginosum] Quia est multiplex caligo. Primo, ignoratio. Tren-

non miserebuntur, & super filios non parcat oculus eorum. Et erit Babylon illa ciuitas gloria in regnis, inclyta in superbia Chaldaeorum, sicut subuerit dominus Sodomam, & Gomorrah. Non habitabitur usque in finem, & non fundabitur usque ad generationem, & generationem. Nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescet ibi, sed requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus. Et habitabunt ibi strutones, & pilosi saltabunt ibi, & respondebunt ibi ululæ in ædibus eius, & syrenæ in delubris voluptatis.

C A P . X I I I

Syon. Secunda cul-
pa. Psal. 17. Caligo
sub pedibus eius .
Tertia, praesentis pœ-
næ. Tren. 4. Quomo-
do obscuratum est
aurum , mutatus est
color optimus? Quar-
ta futuræ miseriae .
March. 22. Ligatis
manibus & pedibus
mitrite eum in tene-
bras extortiores , &
Luc. 16. Inter nos ,
& vos Chaos ma-
gnum firmatum est ,
vt hi qui volunt hinc
transire ad vos , non possint .

C A P . X I I I

In parte ista, promittit Iudeis liberationem per Babylonis destructionem, quam supra comminatus est. Et dividitur in partes tres. In prima, promittit liberationem. In secunda, predicit liberatorum contra oppressorem, insultationem. ibi [Et erit in die, &c.] In tertia, ponit insultationis confirmationem. ibi [Non vocabitur, &c.] Circa priimum tria ponit, Temporis beatitudinem. Prope est dies domini.] cui omnia sunt praesentia, vel post nostram captiuationem [dies eius] captiuationis. Deut. 32. Iuxta est dies, perditonis, & adesse felnstant tempora. Secundo, ponit liberationis modum, & ordinem. Et primo, quantum ad relevacionem miseria [miserebitur] Michæl. 7. Miserebitur nostri: quantum ad recuperationem diuinæ gratiæ [et eliget] aliquos. s. Deu. 7. Te elegit dominus, quantum ad restitutionem patriæ [et requiescere.] Ezech. 34. Inducam eos in terram suam, & pascam eas in montibus Israel. Tertio, describit liberatorum dignitatē, quam ad extraneorum adhaesionem. [Adiungetur.] Iacob. 4. Appropinquate deo, & ipse appropinquabit vobis: quantum ad honestificam retentionem [tenebunt eos]. Iudeos [populi] apud quos erant captivi, quali portandois intra 49. Et afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt. Vel aliter, quantum ad deductionem eorum, qui adhaeserunt [populi] scilicet Iudei [tenebunt] idest retincebunt [eos] secum ducentos, qui sibi adhaeserunt. Quantum ad hostium subjectionem. [Et possidebit eos versa vice.] Iocel. 3. Conuertam retributionem vestram, in caput vestrum. [Et erit, &c.] Hic ponitur insultatio populi liberati, contra captiuitatem, ianuam destructam. Et primo, ponitur titulus, siue in scriptio continens tria. Tempus [cum requiem dederit [la bore] quo laborasti bellando, & [co cussione] captiuitatis, qua tenebaris carcere, [seruitute] qua oppressa es in terra captiuitatis [lumen parabolam] idest sermonem similitudinariū, qui aliud dicit, & aliud significat. Per ea enim, quæ dicuntur significatur conditio Nabuchodonosor, quantum ad potentiam, culpam, & peccatum, propter quæ potuerunt hac contingere. Et

F si non contingunt. [circa regem Babylonis] Michææ 2. In die illa sumetur super nos parabola, & cantabitur canticum, cum suavitate. Abachuc 2. Numquid non omnes illi super eum parabolam sument? Secundo, ponitur ipsa insultatio. ibi [Quomodo, &c.] Et primo viuorum. Secundo mortuorum. ibi [Infer-

cillas, & erunt capientes eos, qui se ceperant, & subiicient exæctores suos. Et erit in die illa cum requiete dederit tibi deus a labore tuo & a concussione tua, & a seruitute dura qua ante seruisti, sumes parabolam istam contra regem Babyloniae, & dices. Quomodo cessavit exæctor, qui euit tributum? Contrivit dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cædentes populos in indignatione plaga insanabili, subiicientem in furore gentes crudelirer. Cœquieuit, & siluit omnis terra, gauisla est, & exultauit: abies quoq; lætatae sunt sup te & cedri libani. Ex quo dormisti non ascendet, qui succidat nos. Infernus subter te cœturbatus est, in occursum aduentus tui suscitauit tibi gigantes. Omnes principes terræ surrexerunt de soliis suis, omnes principes nationū. Vniuersi respondebunt, & dicent tibi. Et tu vulneratus es, sicut & nos, nostri similis effectus es. Detracta est ad inferos superbia tua, cœcidit cadauer tuū. Subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Quomodo cecidisti de calo lucifer,

Huius, &c.] In uitatio
viuorum tria conti-
net, eius destruc-
tionem cum culpa, quā
commisit in exactio-
ne tributorū. [Quo-
modo cessavit,] In
punitione hominum
per peccatas. [Contrivit]
quā solutio pre-
missæ questionis. In
impugnatiōē regno-
rum [subiicientem.]
Hier. 30. Quomodo
confractus est, & co-
tritus malleus vni-
uersae terræ. Secundo,
cōtinet subsecutam
pacem [conqueuit]
ab illo tumultu [huius]
a fletu [gauisa
est,] in tui destruc-
tione. [Et exultauit] in
sua liberatione. P̄al.
57. Lætabitur iustus,
cum viderit vindictam. Tertio conti-
net principum ala-
critatem. [Abies quoque] per quas si-
gnificatur sublimes
in dignitate. Simile
habetur. Ezech. 32.
Cedri non fuerunt
altiores illo, in para-
diso dei. Dormisti
somno mortis [succi-
dat nos], idest occi-
dar. [Infernus, &c.]

I tio mortuorum, contra Nabuchodonosor. Et primo principum, & potentum. Secundo, aliorum. *[ib] [Qui te viderunt, &c.]* Circa primum duo facit. Primo, ponit internalium occursum, quantū ad ministros panarum, sive officiales. [Infernus] id est diabolus qui prapositus est inferis. *[sūbtu] quia infernus deorsum est, cōturbatus est.*] id est in tumultum versus, quasi dicret: nunquid hoc potuit heri? *infra zo.* Speratlis in calunnia, & in tumultu, & innixi estis super eo. Tertio, quantum ad alios potentes decurrentes. *[Suscitabit tibi gigantes]* facies secum tibi assurgere. Gigantes quantum ad fortis corpore. *infra .26.* Morientes non viuant, & gigantes non resurgent. *[Omnes principes terre]* quantum ad reges, quorum est federe in soliis *[principes nationum,*] quantum ad alios potentes, sed surrexerunt *[vniuersi]* s. infernales gigantes respondebunt, quasi conuenies eos, vel quasi flenti. Secundo, ponit eorum improprium. Et improperant tria. *s. p̄g nam, quā inuenit.* Et quantum ad mortē *[vulneratus es]* morte, vi diuinæ potentie. Psal. 88. Tu humiliasti, sicut vulneratum superbum. Tū, quantum ad mortui humilitatē. Et in anima. *[Detracta es]* Et in corpore *[concidit cadaver]* mortis, tū etiam, quantū ad mortui afflictionē, in inferno. *[Subter te]* In quibus omnes patet inferni designantur. Iudit. vlt. Dabit ignem & vermes, & carnes eorum, ut vrantur, & sentiant vsq; in sempiternū. Secundo, improperant gloriā, quam amisit, tū quantum ad dignitatem regni *[Lucifer]* pulcher inter homines, & alios reges *[mane]* antequam alios monarchas, & quantum ad potentiam belli *[corruisti in terrā.]* Dan. 2. Tu es caput aureū, o rex. Et post te, resurgerat aliud regnum minus te. Tertio, improperant superbiam cordis, quā habuit, quantū ad tria: quantum ad superbiam cogitationē. Secundo, quantū ad peruersam intentionē. *[Eto similis.]* Tertio, quantū ad propoliū frustrationē. *[Veritatem.]* Cogitatio autē erit superba, quia cogitabat usurpare, quae dei sunt, & in errore gētiū, qui credebat homines in deos mutari, & ex principiis fieri stellā, sicut dicitur. 2. Mach. , 1. Patre nostro in terra deos trāslato. Cogitabat etiā usurpare diuinū locū. *[Conscendā in cælū, sup astra cæli,* quia sicut sum super alios principes in terra, ita ero super alias stellas in cælo. Et diuinū cultum *[sedēbo],* i. in templo dei, quod erat in monte Syon, in quo erat testameatum legis, in latitudine

teribus aquilonis] i.in Hierusalem,quæ erat ad aquilonem partem montis. Et diuinum auctum,[super altitudinem nubium]q.d. Ut tonem,fulminem,vel det nubes prophetas,Per celum,regnum Iudæorum, Per astra,Iudæi fulgentes dei cognitione. [Similia.] Ecce peruersa intentio Ezech.28. Nūquid dicens loqueris, deus filios Sap.4.Ex iniquis nasceret iniquitas. [Et consurgat,&c.] Hic ponitur diuinum propositum ad cōplendū. Et primo,ad destruendā Babylonis,quantum ad destructionē hominum[super eos].I.filios Nabuchodonosor [nomē Babylonis] i.famā potentia suę reliquias]filios,[& progeniē]nepotes,& deinceps Iob.18. Non erit

ego sum? Veruntamen-
men.] Ecce frustratio
intentioni. [in pro-
fundū lacū] i.e. in di-
uersissimis pānis.
Iob. 2.1. Ducunt iu-
bonis dies suos, & in
puncto ad infernā
descendent. Qui te
viderint.] Hic penit
insultatio aliarū cō-
muniū personarū.
Et primo, describit
eorū occursum. Oēs
aliarū[qui te viderint]
in pāni[ad te incli-
nabuntur] q.d. tan-
tum eris, infra alios,
q.d. oportebit eos in-
clinari ad hoc, vt te
videant. Sap.6. Potē
tes potenter tormē-
ta patientur. Secun-
do, ponit eorū im-
properiū. Et tria im-
properant. Primo,
culpā quā cōmisit.
[Cōturbauit] in bel-
lis [cōcussit] mutan-
do dñia. [posuit or-
bē desertū] exulādo
homines [vrbes] sub-
uertendo ciuitates.
vincit̄ non aperuit]
vt possent lumen vi-
dere. Ezec. 3.2. Dede-
runt terrorē in terra
viventiū. Secundo
improperant, ferul-
qui mane oriebaris? Corruisti in
terrā, qui vulnerabas gētes. Qui di-
cebas in corde tuo. In cælū cōscen-
dā, super astra dei exaltabo solium
meū, sedēbo in mōte testamenti in
lateribus aquilonis, ascēdā super
altitudinē nubiū, similis ero altissi-
mo. Verūtamē ad infernū detrahe-
ris, i profundū lacū. Qui te videtint,
ad te inclinabuntur, neq; prospici-
cīt. Nāquid iste ē vir, qui cōturbā
uit terrā, qui cōcussit regna, qui po-
suit orbē desertū, & vrbes eius de-
struxit, vincit̄ eius nō aperuit car-
cerē? Oēs reges gētiū, vniuersi dor-
mierūt in gloria, vir in domo sua.
Tu autē proiectus es de sepulchro
tuo, quasi stirps inutilis pollutus,
& obuolutus cū his, qui imperfecti
sunt gladio, & dēscēderunt ad fun-
damenta lacū. Quasi cadauer putri
dū nō habebis cōfortiū, neq; cum
eis in sepultura. Tu.n.terrā tuā di-
sperdidisti, tu populū tuū occidi-
sti. Non uocabitur in æternū semē
peſſimorū. Prēparate filius eius oc-
cisiōni, in iniquitate patrum eorū.
Non consurgent, nec hæreditabūt
terrā, neq; implebunt faciē orbis
ciuitatum. Et cōsurgam super eos
dicit dominus exercituū, & perdā
B Babylonis nomen, & reliquias, &
germen & progeniem dicit domi-
nus. Et ponā eam in possessionem
ericii, & in paludes aquarū, & sco-
pabo eā in scopā terēs, dicit domi-
nus exercituū. Iurauit dñs exerce-
tuū dicens. Si nō ut putauit ita erit,
& quō mente tractauit sic euēniet,
vt conteram Assyriū in terra mea,
& in montibus meis conculcē eū,
& auferetur ab eius iugū eius, &
onus illius ab humero eorū tolle-
tur. Hoc consiliū, quod cogitaui su-
per omnē terram, & hæc est manus
extenta super vniuersas gētes. Dñs
exercituum decreuit, & quis pote-
rit infirmare? Et manus eius exten-
ta, & quis auertet eam? In anno
quo mortuus est rex Achaz, factū
est onus istud. Ne laeteris Philistæa
omnis tu, quoniam comminuta
est virga percussoris tui. De radice
.n.colubri egredietur regulus, &
semen eius absorbens uolucrem.
Et pascentur primogenita paupe-
rum, & pauperes fiducialiter re-
quiescent, & interire faciā in fame
radicē tuā, & reliquias tuas interficiam.
Vlula porta, clama ciuitas,

terū qua corrūtiq[ue] extumulatus a filio suo, qui diuisit cadauer in ducentas partes, & alligauit totidē aiubis de diuersis terris cōgregatis, ne posset resurgere. [Pollutus] sāguine eorū quos occidisti. Hier. 32. Sepul tura asini sepelietur. Terrio, improphan dānum, quod regno suo intulit. [Perdidisti] quia Chaldaei plus tenuissent regnū, nisi fuissent peccata Nabuchodonosor. Punitur n. populus pro culpa principis, sicut patet Prover. vlt. Cuius ratio est: quia populus solet imitari culpam regis. Prover. 29. Princeps qui libenter audit verba mendaci, omnes ministros habet impios. Totum istud D misericordie exponitur de diabolo. [concurrit regna] quasi minister p[otest]er, & culpe, cuius potentia per Christum diminuta est, & in die iudicij ex toto in inferno detrahatur, qui voluit in cœlum cōscēdere, & ad æqualitatem maiestatis diuinæ venire, secundū quod exponitur in glo Nota super illo verbo. [Super astra dei.] Quia sancti comparātur stellis. Primo, propter numerū. Psal. 146. Qui Qui numerat multitudinē stellarū. Dan. 7. Millia milliū ministrabant ei, & decies millies centena millia assūtebant ei. Secundo, pp sitū. Eccl. 43. Species cali gloria stellarū. Phil. 3. Nostra conuersatio in cœlis est. Tertio propter gradū. I. Cor. 15. Stella a stella differt in claritate. Quarto, pp splendoris rutilū. Dan. 12. Qui ad iustitiā erudit plurimos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Quinto, pp ordinatiū motū. Iudicij 5. Stellæ manetes in ordine, & cursu suo, aduersus Sisarā pugnauerū. I. Cor. 14. Oia honeste, & f[ac]tū ordinē stant in vobis. Sexto, pp ter visum. Eccl. 50. Quasi stella matutina in medio nebulæ. I. Io. 3. Nondū apparet qd erimus. Septimo pp figuræ circulū. Apoc. 12. Mulier apparet in celo, & in capite eius corona stellarū. 12. In quo significat perfectio gloriae. Nō vocabis, &c.] Hic cōfirmat insul̄ationē. Et primo, pp heræ vaticiniū. Secundo per diuini propositum. ibi [Et consurgā, &c.] Tertio, per diuini propositi firmamētum. ibi [Dñs exercitū, &c.] Circa primū cōminat tria. Et primo regni amissionē [Semper pessimorū]. i. filii Nabuchodonosor, & filiorū suorū. [Nō vocabit in æternū], i. nō super erit & nomen eius in honore regni. Secundo filiorū occisionē a Medis, & Persis [preparare in iniquitate]. i. p iniquitate. Tertio, impossibilē recuperationē. [Nō cōsurgent facie orbis]. i. Babylonis, q[ue] supra dicta est orbis. Exo. 20. Ego sum deus zelotes, visitans peccata patrum in exactoris eius superflui. Tertio, ponit propositum de destructione cūm populariſ. [Hoc consilium, quod cogitauit super omnem terram.] destruendam, quantum ad deliberationem [manus eius]. i. potentia, quantum ad executionem. Hiere. 29. Sumē calicem vini furoris huius de manu mea. vel [omnem terram.] protegendum ab Assyriis. [Et hæc manus extenta] quæ delecta est. Et sic erit fructus p[ro]p[ter]eæ in omnibus gentibus. [Dominus exercituum, &c.] Hic ostendit, diuini propositi stabilimentum. Et quantum ad D cretum sapientia [decreuit] & quantum ad expletionem potentia [Et manus eius extenta, & quis auertet eam?] Job. 23. Ipse solus est, & nemo potest auertere cogitationem eius, & anima eius quodcumque voluerit hoc facit. [In anno.] Hic comminatur contra hostes de afflictione Iudeorum gaudientes. Et primo contra Philistæos, qui gaudebant de minoratione eorum per mortē Ezechiae. Secundo contra Moabitas, qui gaudebant de eorum destructione per Assyrios, uel Chaldaeos, cap. 15. [Onus Moab, &c.] Prima in duas. In prima, ponitur tempus comminationis [In anno] cuius tempore Philistæi occupauerant quasdam ciuitates de regno Iudeorum, ut dicitur. 2. Paralip. 28. Et tñ Achaz eis resistebat. Et ideo in morte eius lætabantur, quasi licentius Iudeos infestaturi. Secundo, ponitur comminatio[n]e læteris.] Et primo comminatur afflictionem, quam passi sunt sub Assyris, ibi [Villa, &c.] Circa primum tria facit. Primo, n. excludit stultum gaudium [ne læteris] de hoc, quoniam [uirga] i. potestas] percussoris tuis. i. Achaz] comminata est [per mortem. Ecc. 2. Risum reputavi errorem. Secundo, comminatur pena augmentum. [De radi ce. n. colubri egredietur regulus] q.d. Sicut regulus, qui & basilius, plus nocet, quam aliis coluber, quia etiam visu, & flaru interficit, non solū animalia, sed etiam aues volantes, unde [absorbens volucrem] ira Ezechias filius Achaz plus cæteris vos affliger. 3. Reg. 12. Pater meus imposuit vobis onus graue, ego superad dam. Tertio, prædicti p[ro]p[ter]eæ effectum, [& in cunctis,] quantum ad terræ libertatem. Et pascentur primogeniti [i. Iudei] de quibus Exod. 4. Primogenitus meus Israel. Et quantum ad pacis securitatem] fiducialiter, [infra 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiducia. Et effectum in Philistis per contrarium famis, contra primū] interice

IN E S A I A M

radicem. i.eos etia m, qui aliis nutrimenta ministrare debeant. Et occisionis contra secundum. [Et reliquias] ab Ezechia [interfici]. per Assyrios, & Chaldeos. infra 55. Serui mei comedet, & vos clueritis, ter vi mei bibent, & uos huius. [Vlula, &c.] Hic comminatur destructionem p. Assyrios. Et primo, comminatur eorum destructionem. Secundo, Indexorum liberatione. ibi [Et quid respondebitur, &c.] Circa primum tria ponit. Primo, cōmītū naturālē de structionē [porta], i. iudices sedētes in portis. Hiero. 3. Vox ir. viii audita est, ploratus, & vluatus filiorum Israel. Hostium multitudinē [sumus] ex citatus proprie pulvēs [ab aquilone] propter situm Assyriorum ad Philisteos. Hiero. 1. Ab aquilone pandetur omne malū, super omnes habitatores terrae. Tertio, euasione impossibilitatem. [Et nō erit qui effugiat. Tren. 2. Non sicut in die furoris recordatus scabellum pedū eius. Et quid respondebitur.] Hic promittit liberationem. Et primo, ponit interrogatiōnēs nūnū, angelis, prepositis diuersis provinciis, uel de eorum statu solliciti inquirēbant, vel nuntiis ad consulendum Esaiam, sicut legitur, de Hiero. 27. Secundo, ponit responso [quia dominus fundauit syon]. i. iusta protectione firmavit.

C A P . X V .

N v s Moab. Quia nocte uastata est Ar, Moab conticuit, quia nocte vastus est murus, Moab conticuit. Ad torrentem salicū ducēt eos, quoniam circuibit clamor terminum Moab. Vlque ad Gallim vluatus eius, & usq; ad puteum Hellim clamor ei⁹: quia aquæ Dibon, replete sunt sanguine. Ponā enim super Dibon additamenta his, qui fuerint de Moab leonem, & reliquiis terræ.

Vitas eius, & quantū ad diversitatē flentium [super hoc] malum [expedit]. Cad pugnandū, nō tamē lēnes, & etiā simūl cū aliis, sed etiam [ibi] quando stat solitarius anima eius vluabit, quia planetus procedit ex intimitate cordis. Hiero. 48. Super omnē terrā Moab, & in plateis eius omnis planetus. Nota super illo verbo,

[nocte] vastus est murus. [Quia nox, habet obliteratam. Et primo, originalis macula. Iob. 3. Per dies, in qua natum sum: & nox in qua dictum est, cōcēptus est hō. Scđo, actualis culpa. 1. The. 5. Qui dormiūt, nocte dormiūt, nocte fertur. Tertio, infidelis ignorātia. Ro. 13. Nox praeceps, dies autē appropinquauit. Secundo, vero habet horrore. Primo, opprimentis expectationis. Iob. 27. Nox opprimet eum tempellas, Secundo, praesentis afflictionis. Prover. vlt. Non extinguitur in nocte lucerna eius. Tertio, aeternæ damnationis. Sap. 17. Vincula tenebrarum, & longe noctis cōpētū, &c. ppetue

prouidenti⁹ iacuerunt. Tertio, nox habet quietē contemplatiōnis. In qua, primo est feruentis amoris desiderium. infra 26. Anna mea dehēderabit te in nocte. Secundo, debite confessionis sacrifici. Ps. 1. 18. Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Tertio, diuina consolationis silentiu. Sap. 1. 8. Cum, n. quietum silentiu continent omnia, & nos in suo cursu mediū iter haberet, omnipotens sermo tuus domine exiliens de cœlo, a regibus sedibus venit. Cor meus, &c.] Hic ostendit magnitudinem pene, ex compassionē hostium: quia ipsi propheta condolebat [ad Moab], pro afflictione Moab. Hiero. 48. Supra te euigilabo [veteres]. Hic describit penā modū, & ordinē. Et ponit tria. Primo, terra vastationē [veteres]. [fortiudo eius]. sed deferti sunt [vique ad Segor] vna de tribus destructis. Gen. 19. Que erat in terris Moab [vita] propter luxuriam. [Colerantē]. i. triū annorum, quando sunt animalia in suo robo, & seruore, vel [confermantē] quia terra concuſione terremotus, corrūt recedente. Loth. Hiero. 46. Vitula elegans, atque famosa Aegyptus. Secundo, hominum capiūtūtē. [Per ascēsum. n. Luit] quidam ciuius, vel quidam vicus, unde duecebant captiuos [ascēder] Moab captiuos. [Et in via Oronai] cuiusdam ciuitatis de Moab, per quā transiūt [leuabant clamorem contritionis.] Naum. 2. Miles capitū duxit eis. Tertio, agriorum sterilitatē [Aqua. n.]. i. terra Moab, ita erit steriles, sicut locus, iuxta oppidū [Nenir] quod est iuxta mare proper aquas saltas, & amaras. Non quidē propter aquas, sed dei iudicio. [herba] Jam nato [aruit germe] quādū ad ea, quā erant in pullulatione [viror] arborum iam nata. P. 1. 6. Posuit flumina in desertum. [Secundum, magnitudinem, &c.] Hic ponit ratio magitudinis pene, operis peccati, visitatio] ult. Deut. 25. Pro mensura peccati, exit, & plagū modus. [Ad torrentem, &c.] Hic cominatur destructionem per Babylonios, in qua quidam fuerunt captiuati. Et quantum ad hoc dicit Chaldei [ducēt eum, ad torrentem] Euphratēm, iuxta Babyloniam, [salicū] qui iuxta fluuium crevit. Psal. 136. Super flumina Babylonis, illuc sedimus, & fluvius. Quidam fuerunt interfecti, & quantum ad hoc dicit. [Quoniam circuibit clamor] flentium, vel pugnantium Chaldeorum, quia aquæ Dibon] non men ciuitatis in quibus aquis, propter amēnitatem locorū suas luxurias exercebat. 4. Reg. 3. Incurregunt Moabites aquas Dibon. Quidam residui fuerunt diuersis persecutiōnibus afficti. [Ponam, enim, Dibon] ad quam Iudei configuerant hęc [additamen]ta] p. Et erit pro crisanī crine calvū. Tertio, excluditur fletus terminū. Et quantum ad diuerstatiōnē locorū, qui omnis i. omniū modis vluatus] ierit [super tefta eius] quā plaga habebant ad sedēndū. [Et in plateis eius delender in fletu] lab, excelsis in que flens ascendebat, ut in montibus, vallibus flerus sit. [Ezech. 20. clamabit] flens [& Eleale] quā sunt ciuitates, quināmō ter regni Moab. vox corū angusta est, vlique Iasa] quā est alia ci-

Hic

C A P V T XVI.

20

C A P . X V I .

H IC describit penā conditionē. Et ponit duas conditiones. Primo, exquitatem ex parte iudicantis. Secundo, deceptionem ex parte patientis. ibi [Et erit cum apparuerit, &c.] Aeq

C A P . X VI .

ab, ad Moab vniuersus vluabit. His qui letantur super muros cōfici lateris, loquimini plagas sitas, quoniam suburbana Eleboni deserta sunt. Et vineam Sabama domini gentium, exciderunt. Flagella eius, vlique ad Izzer pertenerunt, errauerunt in deserto, propagines eius relatae sunt, transierunt mare. Super hoc plorabo in fletu Iacer, & vineam Sabama. In ebriabo te lachryma mea Ezebon, & Eleale, quoniam super vindictam tuam, & super messem tuā vox calcantium irruit. Et aufereatur letitia, & exultatio de Carmelo, & in vineis non exultabit, neq; iubilabit. Vinum in torculari nō calcabit, qui calcare consueverat, vocem calcantium abulti. Super hoc venter meus ad Moab, quasi cithara sonabit, & viscera mea ad murum cōfici lateris. Et erit cum apparuerit, quod laborauit Moab super excelsis suis, ingreditur ad sanctā sua, vt obsecrat,

vmbra petra prouinētis i terra deferta. Tertio, ppter fructū vberat, Iob. 39. Pe tra fundebat riuos olei. Et nota, q̄ ista petra fuit singularis deferta: quia præcipua quantū ad pri-

mo. Can. 4. Tota pulchra erat amica mea. Secundo, quia prima, quantū ad secundā.

Can. 2. Curremus in odore nūquenō-

rū tuorū Virgo, quātū ad tertīū. sup. 7.

Ecce virgo cōcīpet & parit filū. Nota super illo verbo, se-

mitie. Cu pater filū, & parer misit filū. Primo, sicut sol radiū. Ecl. 43. Triplicer sol exprens mōtes. Secundo, sicut fons fluiū. Ecl. 24.

Ego quasi flauus Doris. Tertio, sicut pater filū. 10. 3. Sic deus dilexit mundū, vt filū unigenitum daret. Audiūmus, &c.] Hic ponit cōfici

pcū cōfili, ex super-

bia procedēt, vnde describit eorū superbis, quātū ad trīta. Primo,

quātū ad diuulgationē. [Audiūmus] quasi publicū. Quātū ad

dignitatem, [superbus] el valde. Quātū ad hoc, q̄ excedit eius dignitatem. [Superbus eius] qua de bonis habēt se extollit. Ecce arroganti⁹. Iqua, non habēt præterēt, indignatio] quā, p̄indictas presumptuose proponit [plusquam fortitudo eius]. Iccīco, &c.] Hic ponit penānū contēmnenūtū. Et primo, puniēdorū fletū. [Moab ad Moab] id est adiūcēnū, de quo supra 15. fatis dicitur. Secundo, describit penā modū. [His qui letantur, lo-

cūtū] in signū domini [de petra deferti] locus in quo nutritur bontes. [In confilium, &c.] Hic ordinat penānū contra cō-

temptū daci cōfili, Et diuidit in tres partes. In prima, pōnit confilium. In secunda, confilii contemptū. ibi [Audiūmus, &c.]

In tercia, pēnam contēmnenūtū. ibi [Iccīco, &c.] Circa primum tria ponit. Primo, horat ad liberationem. ibi [In cōfiliū, &c. qd. delibera qualiter saluari positi. Confilium est ip-

sa quātū, que vertitur inter confiliantes; conciliū, congregatio confiliatorū. [cōfiliū] qua strūtū confiliū habens. Prover. 11.

Salus, vbi multa confilia. Ecl. 32. Omnia fac cū confiliū, & post factū non pānetebis. Secundo, ponit confiliū tenore. [Pone

quātū noctē] in quo hortat ut ad duo. Ad receptionem. Lu-

dorū fugientium, vt locū abconfiliū p̄parat. [Pone

quātū noctē] i. p̄parare te ad occulendum eos, ita in die, ac si in

nocte, vel [in meridie] aperta persecutione, vt fugientes colet.

[Abconde]t abconfiliū non reuelat, vagos. [Hortat] etiā, vt receptos amicabiliter susēt [habitat] in. infra 32. Et eis vir,

sicut qui abconditūt a vento, & cōfiliat se a pēteitate. Tertio, affi-

gnat rationē. ibi [Finitus, &c.] Et primo, ponit quantum ad ho-

lum destrunctionē, ne eōtū timorē dimittat. [Finitus est puluis]

multitudo ex exercitu Sennacherib. [cōsumatus est]. i. occidit a filiis [men] Sennacherib. infra 38. [Defecit] quātū ad potētiam.

Secundo, quantum ad Iudeorū restorationē, vt libentis fa-

ciant, quātū ad regni preparationē [p̄parabit] in misericordia dei, vel regis misericordis [solū] regum Iuda. quātū ad re-

gis pōtestatē. [Sedebit] q̄a quiere regnabit, quātū ad iudicij e-

quātē. [In veritate iudicantis] quātū ad sententia prolacionē

[quātē] quātū ad cauſā discussionē [reddens] quātū ad sen-

tētē executionē. Et hoc potest exponi de Ezechia, uel de Christo, supra 10. Super solū Daudū, & super regnū eius sedebit.

Nota super illo verbo [emitte agnū]. Quia Christus dicitur agnū.

Primo, propter virtē puritatē. Exod. 12. Et agnū sine macula;

maculū anniculus. Secundo, propter mortis mansuetudinē. in-

capitū. Et tunc quasi ex ratione cōclusō, sup. hoc

informatio [ūēter]. i. sensus [meus, quātē cithara] faciens sonū ad

plāctū. Vel quātē cithara auger gaudiū [lēxis] & tristitiam tristi-

būs. Vel propter concordiam, virtute prop̄hetie. [Et erit, &c.]

S. Tho. super Esa.

C 4 Hic

Hic ostendit frustrationis eorum [super excelsum] i. de idolis quibus sacrificabant in excelsis, & quibus sacrificabant in templis, quando erant in timoribus Deutero. 32. Vbi sunt dii eorum in quibus habebant fiduciam [Hoc verbum, &c.] Hic est epilogus [ex tunc] a morte regis Achaz. [& nunc.] Hic ostendit breviter temporis. [in tribus annis] qui erit usque ad destruptionem veltrum, & a morte Achaz. Suo tempore fuit visio huius secundi verbi, vel in quibus duxerit ultra persecutio, vel impugnatio [annis mercenarii] : quia post hos domini redderet vobis mercenarii pro peccatis vestris. Vel qui vindicent magni mercenarii sunt, & dominio patrum. Job. 7. Militia est vita hominis super terram: & quasi mercenarii dies eius.

CAP. XVII.

N IC incepit cōminari contra illos, qui preparabat populo dei occasio- nem peccandi, dum per confidentiam auxilii ipsorum, deo confidere non curabat. Et dividitur in duas. In prima, contra Syros, qui populo decem tribuum auxilium conferebat.

In secunda, contra Aegyptios, qui duabus tribubus. ca. 18 [Vae terra, &c.] Prima in tres. In prima, comminatur destruptionem I syrorum auxilium prominentium. In secunda, decem cibuum in premisso auxilio confidentium, ibi. Et erit in die illa, &c. In tercia, aegyptiorum viroisque destruentium, ibi. [Vae multitudini, &c.] Circa primum duo. Primo, comminatur destruptionem. In secunda, describit destruptionis effectum, ibi. Et cessabit, &c.] Destruptionem autem comminatur. Primo, quantum ad regiam ciuitatem [desine esse ciuitas] per depopulationem hominum. Erit sicut acerbus per destruptionem murorum. Mich. 3. Syon erit, quasi ager. Secundo, quantum ad adjacentem regionem [Aroer] idest illius regni Syriae in qua multe ciuitates sunt, vel [Aroer mitica] quasi sicut loca, in quibus abundanter mitice, que steriles sunt, & derelicta in pastum gregum, ita ciuitates Syriae [non erit] quia propter solitudinem etiam latrones non erunt ibi. Vel quia non erunt ad alium frumentum viles [sive exterrenorum greges a vi- neis, & locis cultis, infra. 34]. Orientur in domum eorum vocie. Et cessabit, &c.] Hic ponitur effectus destruptionis. Et primo, in decem tribubus [ab effraim] Secundo, quantum ad regiam ciuitatem [regnum a Damasco] cessabit, & non erit viterius caput regni. Tertio, quantum ad totam regionem [& reliqua Syria, sicut gloria] ironice, i.e. erunt ignominiosi, sicut filii Israel, infra 31. Dominus inclinabit manum suam, & corrue auxiliator. Erit in die illa, &c.] Hic comminatur destruptionem decem tribubus, in eorum auxilio confidentium. Et primo, quantus ad oppressionem hominum. Secundo, quantum ad desolationem ciuitatum, ibi. In die illa ciuitates, &c.] Tertio, quantus ad sterilitatem agorarum, ibi. Propterea plantabit, &c.] Circa primum duo fecit. Primo, comminatur pœnam. Secundo, ostendit pœnam fructu, ibi. [In die inclinabitur &c.] Comminatur autem pœnam in hominibus. Primo, contra elationis gloria [attenuabitur], i. ad modicu[m], & quasi ad nihil redigetur [gloria] destruktis his, i. quibus gloriantur. Secundo, contra diuitiarum opulentiam [& pinguedem], i. diuitiae quibus carnem deliciose nutritabant. supra 10. Mitet dominator dominus exercitum in pinguis eius tenacitatem, & subtus gloriam eius succensa ardebit, quasi combu[n]t ignis. Et infra eodem capit. Ecce dominator dominus exer-

C A P. X V I .

N U S Damasci. Ecce Damascus desinet esse ciuitas, & erit sicut aceruus lapidum in ruina. Derelictæ ciuitates Aroer gregibus erunt, & requiescent ibi, & non erit qui exterreat. Et cessabit adiutorium ab Effraim, & regnum a Damasco, & reliquie Syriae, sicut gloria filiorum Israel erunt, dicit dominus exercitum. Et erit, in die illa attenuabitur gloria Iacob, & pinguedo carnis eius emarcescet, & erit, sicut cōgregans in messe, quod restiterit, & brachium eius spicas leger. Et erit sicut querens spicas in valle Raphaim, & relinquitur in eo, sicut racemus, & sicut excusio olei, duarum, vel trium oliuarum in summitate ratiū conferebat.

Cōtra abundantia olei, ponit paucitatem oliuarum post excusione [Et sicut excusio olei] Olea, ut dicit Papias, est fructus oliuarum, sed hic, secundum expositionem glo. videatur ponit pro ipsa arbore, duarum vel tris oliuarum in sumitate rami] Deut. 8. Remanebunt pauci numero, [Nota super illo verbo, & pinguedo carnis, &c.] Quia diuitiae diuinatur pinguedo. Primo, propter sterilitatem. Matth. 13. Fallacia diuitiarum. Secundo, propter ueroitatem. I. Th. vlt. Diuitias huic facili pracie non sublim sapere, nec sperare in incerto diuitiarum. Tertio, propter inutilitatem. Eccl. 5. Diuitias cōseruata in malu domini sui. [In die illa, &c.] Hic ponit pœnam fructu [inclinabitur ad factorem suum] exhibendo debitu seruitus cultu [homo] de decem tribubus quicunque fugerit ad Ezechias ad sanctum Israhel resipient [ex] peccando, aliquod auxilium [non resipient lucos & delubra] repila in quibus erant fontes, quasi ad abluendum, infra. 31. In die illa, abicit vir idola argenti sui, & idola auia sui, quia fecerunt vobis manus vestre in peccatis, & locis cultis, infra. 34. Orientur in domum eorum vocie. Et cessabit, &c.] Hic cōminatur desolations ciuitatum. Et primo cōminatur ipsani desolations [sicut aratra] tangit historiam, quomodo ad adventum filiorum Israel, Amorre fugient relinquentes omnia in agris, supra 1. Terra ultra deserta, ciuitates uerba sufficiunt signi. Secundo, ponit desolations ratio [Et eris deserta, quia oblitera es dei saluatoris tui] Deut. 32. Deut. q. de genuit dereliquisti, & oblitus es domini creatoris tuus [Propter plantabis, &c.] Hic comminatur sterilitatem fructuum. Et circa hoc tria facit. Primo, ostendit cultus inutilis laborem, quantus ad vineas [plantatis plantationem infidelem] qui non reddet fructum em labore, vel fidelē ironice, q.d. aut propter malam, quia fecisti exit plantatio tua fidelis? Quantum ad agros [germen alienum] quod ali colligent. supra. 5. Decem ingera vinearū facient lagunculam vnam. Secundo, quantus ad fructus perditio[n]e [In die plantationis tuae labraria] i. quando de plantatione fructum fumere debebas. Et hoc quantum ad vineas. Quantum autem ad agros [mane semen tuum florebit] i. primo pulchrum erit, ut magis doles, vel quia ante tempus florebit, & inutilis erit. Proverb. 20. Hereditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit [Abla est messis] ab hominibus [In die hereditatis] quando in horreo debuit recon-

di, qui moramini interram, cum ele- venientium cum Se[n]a[n]cherib[us]. Quantum ad tumultum colloquientium [tumultus] qui est locutio confusa p[er]cipue mul torum. Quantum ad clamorem pugnatum [sonambu] in pugna, supra 8. Ecce adducit dominus super eos, aquas fluminis fortes & multas. Hierem. 6. Vox eius, sicut mare sonabit, Apocal. 17. Aquæ multæ, populi multi. Tertio, cominatur destruptione. Circa quā primo ponitur ipsa destruptione [& increpabit] occidendo exercitū per angelum [& f[ac]t]u[er] procul in terram suam cum paucis, ut supra 10. habetur. Psal. 9. Increpati gentes, & perit impius. Secundo, ponit similitudinem responsi conditioni, quia superbus erat [rapietur sicut puluis]. Psal. 1. Tamquam puluis, quem proicit uetus a facie terræ, & r[em]ans temporis [sicut turbo] quia de nocte fuit percussus exercitus eius quem vocat tempestatem, cuius praesumbulum in pulu re est turbo ex ventis, qui sunt causa pluviae. 4. Reg. 19. In nocte illa uenit angelus, & percussit exercitum Aegyptiorum. Tertio, ponit destruptionis consumatum [& non subsister] quia ipse inefectus fuit. Ezech. 24. Nihil factus es. Quarto, ponit destruptionis ratio. [Hec est pars corum, qui valuerunt nos] idest possessiones. Et fors diripientium, res mobiles. Psalm. 10. Ignis sulphur & spiritus procellarum, pars calcis eorum. [Nota super illo verbo] Oculi eius ad sanctum Israhel. Quia oculi de bent inclinati ad dominum. Primo, per fidei adhensionem. infra 30. Oculi tui videbunt preceptorem tuum. Secundo, propter spei expectationem. Psalm. 104. Oculi omnium in te sperant domine. Tertio, propter amoris contemplationem. Job. 39. Inde contemplabitur ecam, & de longe oculi eius respiciunt. Quarto, propter gloriæ fruitionem. Matthæi. 13. Beati oculi qui vident, quia vos uidetis. Nota super illo verbo. [Plantatio infidelis.] Quia est, Primo autem. Eccl. 5. Qui amat diuitias fructum non capiet ex eis. Secundo, luxuriosi. Romano. 6. Quem fructum habuitis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Tertio, superbi. Sap. 5. Quid nobis profuit superbia nostra?

Cōtra abundantia olei, ponit paucitatem oliuarum post excusione [Et sicut excusio olei] Olea, ut dicit Papias, est fructus oliuarum, sed hic, secundum expositionem glo. videatur ponit pro ipsa arbore, duarum vel tris oliuarum in sumitate rami] Deut. 8. Remanebunt pauci numero, [Nota super illo verbo, & pinguedo carnis, &c.] Quia diuitiae diuinatur pinguedo. Primo, propter sterilitatem. Matth. 13. Fallacia diuitiarum. Secundo, propter ueroitatem. I. Th. vlt. Diuitias huic facili pracie non sublim sapere, nec sperare in incerto diuitiarum. Tertio, propter inutilitatem. Eccl. 5. Diuitias cōseruata in malu domini sui. [In die illa, &c.] Hic ponit pœnam fructu [inclinabitur ad factorem suum] exhibendo debitu seruitus cultu [homo] de decem tribubus quicunque fugerit ad Ezechias ad sanctum Israhel resipient [ex] peccando, aliquod auxilium [non resipient lucos & delubra] repila in quibus erant fontes, quasi ad abluendum, infra. 31. In die illa, abicit vir idola argenti sui, & idola auia sui, quia fecerunt vobis manus vestre in peccatis, & locis cultis, infra. 34. Orientur in domum eorum vocie. Et cessabit, &c.] Hic cōminatur desolations ciuitatum. Et primo cōminatur ipsani desolations [sicut aratra] tangit historiam, quomodo ad adventum filiorum Israel, Amorre fugient relinquentes omnia in agris, supra 1. Terra ultra deserta, ciuitates uerba sufficiunt signi. Secundo, ponit desolations ratio [Et eris deserta, quia oblitera es dei saluatoris tui] Deut. 32. Deut. q. de genuit dereliquisti, & oblitus es domini creatoris tuus [Propter plantabis, &c.] Hic comminatur sterilitatem fructuum. Et circa hoc tria facit. Primo, ostendit cultus inutilis laborem, quantus ad vineas [plantatis plantationem infidelem] qui non reddet fructum em labore, vel fidelē ironice, q.d. aut propter malam, quia fecisti exit plantatio tua fidelis? Quantum ad agros [germen alienum] quod ali colligent. supra. 5. Decem ingera vinearū facient lagunculam vnam. Secundo, quantus ad fructus perditio[n]e [In die plantationis tuae labraria] i. quando de plantatione fructum fumere debebas. Et hoc quantum ad vineas. Quantum autem ad agros [mane semen tuum florebit] i. primo pulchrum erit, ut magis doles, vel quia ante tempus florebit, & inutilis erit. Proverb. 20. Hereditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit [Abla est messis] ab hominibus [In die hereditatis] quando in horreo debuit recon-

di, quasi fructus hereditatis. Hier. 12. Seminauerunt triticum & meslierunt spinas. Tertio, comminatur pro amissione dolorem [dolebit] q. feminadit, vel dolebitis tu. [Væ multitudini &c.] Hic comminatur aegyptiorum exercitui. Et circa hoc tria ponit. Primo, describit exercitus multitudinem, quantum ad scriptum incidentium. Væ multitudini populoru[m]

coram tempestate. In tempore vegetate, & ecce turbatio in martini, & non subsister. Hæc est pars eorum, qui vastauerunt nos, & fors diripientium nos.

C A P. XVIII.

A vasis papyri] genus iunci de quo siebant capselle ad portandas literas, vel arundines tam magna, quod de eis siebat naues, vt legitur in historia Alexandri, a pyr quod est ignis. Secundo, ponit legationis præceptum, in quo determinat duo. Primo, nuntiandi modum dicens [O angel, idest o nuntii mei [ite ve loces] idest velociter. Secundo, motum ad agentem, scilicet duarum tribuum, quæ ostendit miserabilem ex quatuor. Primo, ex afflictionis magnitudine [concupiscentiam] a proprii firmitate per subiagationem, [& dilaceratam] p[er] p[er]narum afflictionem. Secundo ex pristine dignitate, [terribilem] quoniam [post quem non est alius] potentie comparandus] n[on] autem [expectantem] alienum auxilium [concubatam] quæsi in vilitate redam. Tertio, ex hosti potestate, vel iniurie [cuius di ripuerunt] iniuste

C [flumina] regis aegyptiorum. Quarto, ex loci sanctitate [ad monum] sunt autem puniti, quia eos a cultu dei retrahebant. Eze. 29. Non erunt uicti domini Israhel confidencia, docentes iniuriam. [Omnes habitatores orbis &c.] Hic comminatur pœnam. Et circa hoc ducat. Primo, ponit pœnam evidentiam [videbitis] id est non erit uobis [signum] vexillum. Nabuchodonosor. Hierem. 46. Audierunt gentes ignominiam tuam, & uilis tuus replevit terram, vel hostium copiam [videbitis] existentes in exercitu eius. Ezech. 7. Adducam pestinos de gentibus, & possidebunt domos eorum. Secundo, aufer defensionis confidentiam [qui haec dicit dominus.] Et primo, quia subtrahet eis auxilium sua defensionis [quiescam] non uos adiuuare considerabo, idest videbo quid vos possitis facere. Deuter. 32. Considerabo nouissimum eorum, Secundo, quia hosti bus prebeat auxilium in pugnationis, quantum ad confitum in dubio [sicut meridiana lux] ita evidenter ostendet eis, quid sit deis agendum. Quantum ad reuolum in laboribus [sic ut nubes] P[er]sal. 104. Exaltasti dexteram de primientium eum, latissimasti omnes inimicos eius. Tertio, ibi [Ante messem] describit pœnam metaphoris, scilicet per destructionem fructus in agro. Et ponit tria. Primo, quantum ad fructus, perditionem qui perdit in flore. [Ante messem enim totus.] Similiter Aegyptius antequam poterit haberet, florem sua gloria ostentabat: de qua, infra 40. Omnis gloria eius quasi flos agri. Perdit in ager, quando nondum maturus est humor de quo fieri debet fructus [& immatura] Similiter Aegyptius uicta poterit, quam habebat, presumebat. Perdit etiam in fructu, quando ram in quibus sunt fructus absconduntur [præconditentur], ante fructus maturationem. Job. 13. Laetetur quasi vinea in primo flore P[er]sal. 88. Exaltasti dexteram de primientium eum, latissimasti omnes inimicos eius. Tertio, ibi [Ante messem] describit pœnam metaphoris, scilicet per destructionem fructus in agro. Et ponit tria. Primo, quantum ad fructus, perditionem qui perdit in flore. [Ante messem enim totus.] Similiter Aegyptius antequam poterit haberet, florem sua gloria ostentabat: de qua, infra 40. Omnis gloria eius quasi flos agri. Perdit in ager, quando nondum maturus est humor de quo fieri debet fructus [& immatura] Similiter Aegyptius uicta poterit, quam habebat, presumebat. Perdit etiam in fructu, quando ram in quibus sunt fructus absconduntur [præconditentur], ante fructus maturationem. Job. 13. Substantia festinata minuetur. Secundo, ponit fructus remanentiam ablationem [qui derelicta fuerint] perfecta ab Aegyptiis, ab aegyptiis [ab]scindentur a propria firmitate [& excutientur] de loco suo per Chaldeos, infra 24. Quo si paucus & oleum vel oliva, quæ remanentur existent ex olea. Tertio, ponit ipsius agri desertionem [& relinquentur sicut ager incultus] in quo significatur, cedes hominum, poltquam multa bestias fuerint in terra Aegypti. Ezech. 39. Hæc dicit dominus deus. Dic omni voluceri & uictuerosi autibus, cunctisque bestiis agri. Conuenite perire, concurrite vndeque ad vicitinam meam &c. [In tempore illo verbo] immatura perfectio germinauit. Ezech. 39. Hæc dicit dominus deus. Dic omni voluceri & uictuerosi autibus, cunctisque bestiis agri. Conuenite perire, concurrite vndeque ad vicitinam meam &c. [In tempore illo verbo] immatura perfectio germinauit. Quia est p[er]f[ectio] multiplex. Prima, natura. Gen. 2. Ig[ne]r perfecti sunt cali. Secunda, scientia. Job. 22. Numquid deo comparari potest homo, etiam cum perfecte fecerit scientiam. Tertia, gratia. I. Ioann. 4. Perfecta

C A P. X V I I I .

Ic comminatur contra Aegyptios. Et primo comminatur eorum ponam, per comparationem ad p[er]petuum. In secunda, exequitur p[er]petua modum. ca. 19. [Onus Aegypti &c.] In tertia, designat p[er]petua tempus cap. 20. [In anno &c.] Cira primu[m] tria ponit. Primo, designat culpam, quæ est meritum p[er]petua. In secunda, comminatur p[er]petua, ibi. [Omnes habitatores &c.] Tertio, ostendit p[er]petua fructum ibi. [In tempore illo] Et circa primu[m] duo facit. Primo, describit situm terre in quo superbe confidebant, dicens. [Væ] scilicet imminet, [terra] Aegyptio [cymbalo alarum] propter sonitum Nil, cuius velocitas comparativa motu alarum propter velocitatem, vel propter multitudinem populorum, vel propter protectionis auxilium, quod populo duarum tribuum insonabat, quæ est trans flumen aethiopiam idest vilia Nilum, qui uenit de Aethiopia. Ezech. 29. Ecce ego ad te Pharaon rex Aegypti draco magne, qui cubas in medio fluminis tuorum. Hoc tamen Iudei exponit de Gog, qui habitat ultra Aethiopiam, contra quos restatur propheta. Ezech. 38. Secundo, describit auxiliu quod duabus tribubus promittebant. Et primo, describit nuntiandi modum dicens [qui] scilicet populus aegyptius [mitret legatos] idest nuntios duabus tribubus [in mari id est per mare] & super aquas] fluminis. Vel maris in-

Perfæcta charitas foras mittit timorem. Quarta, gloriæ r. Cor. 13. Cum autem veneris quod perfectum est, evanescitur quod ex parte est. Nota super illo verbo [germen eius] Quia est ger men. Primo, præcœ prælacionis. Ecol. 10. Væ tibi terra cuius rex est puer, & principes manè comedunt. Secundo, doctrinæ erroris. Iudic. Hi autem quæcumque quidem, non fuit alius, a gente expectante, ignorant, blasphemant. Tertio, psumptuosa opinio nis. Rom. 12. Vni enique sicue deus di uisit mensuram. De dei &c. Quarto, prælentes consolati onis. Luc. 16. Re cordare, quia rece pisti bona in vita tua. Nota super illo verbo [Defteretur munus]. Quis est manus multiplex: primo, seuentis dile ctionis. Prover. 21. Manus absconditum extinguit iram, & donum in finu, indignatione maximæ. Secundo, devote orationis. Psalm. 140. Ascendat oratio mea contra fratrem tuum, & vir contra amicum tuum, ciuitas aduersus ciuitatem, regnum aduersus regnum. Et dirumperetur spiritus Aegypti in visceribus eius, & con filium eius precipitabo. Et interrogabunt simulacra sua, & diuinos suos, & phitones, & ariolos, & tradam Aegyptum in manu domi nostre oblationis. Psal. 75. Vouete & reddite domino deo vestro, omnes qui in circuitu ei offertis munera.

C A P . X I X .

Hec ista com minat de struendo Aegyptiorum, prosequens modum aggerum. Calamus & iuncus mat ceteret, nudabitur aliens riui a son te suo. Et omnis fementis irrigua siccabitur, arescit & non erit. Et mœrebunt pescatores, & lugebunt omnes mihi sententes in flumē hamū, & oīdinem. Et dividuntur in partes tres. Et primo, de scribitur pœna preparatio. In secunda, ipsa destruatio, ibi. [Et tradam Aegyptum.] In terza, utilitas consecratio, ibi. [In die illa erunt quinque ciuitates.] Preparatio autem pœna de scribitur, quantum ad quartu: Primo, quantum ad dispositionem hostium [ascendit] in spirando [super nubem] ex qua tempes talem [super] aquam propter agilitatem & promptitudinem. Psal. 17. Nubes & caligo in circuitu eius. Secunda, quantum ad stuporem [gubernantium] deorum, & mœbuntur simulacra] quia contra facti sunt ab Alysiis, vel, quia dare responsum non poterunt; vel, quia nec eodem die apparuerunt [cor Aegypti] idest rex & principes ex quibus totus vigor Aegypti supra. Omne capit languidum, & omne cor magens. Tertio, quantum ad diffensionem resistentium. Quantum ad exercitum contredicitionem [& concurrem]: quantum ad extraneos [Aegyptios] aduersus Aegyptios] quantum ad consanguineos [pugnabunt] viri contra fratrem suum] quantum ad nortos & amicos [& viri contra amicum suum] quantum ad diuersos populos [ciuitatis] ponit voluntatum diuistatens [di rumpetur] idest diuideretur. 8. Et cum dixerint ad vos querite a phitonibus, & a diuinis, qui occidunt in cantrationibus suis. Nota super illo verbo [super nubem] Quia est quæ duplex nubes. Prima, aspergunt carnis. Iob. 38. Vbi eras cum ponetem nubem vestimentum eius, & calcigine illud quasi panis infans oboluverem? Secunda, est virginalis ventris 3. Reg. 18. Ecce nubecula parva ascendet de mari. Tertia, est deuote

mentis. Psal. 65. Magnificentia eius & virtus eius in nubibus. Quarta, iudicaria sedis. Psal. 67. Nubes & caligo in circuitu eius, iustitia & iudicium preparatio sedis eius. 1. eu, nota q[uod] de prima nube, procedit pluia sacramentalis, vel iunctificatio nis. Ioan. 19. De latere domini continuo exiuit sanguis & aqua. De

& expandentes rhetæ super faciem aquarum emarcescunt. Confundentur qui operabatur linum, plebentes, & texentes subtilia. Et erunt irrigua eius flaccientia, omnes qui faciebant lacunas ad capiē dictus pices. Stulti principes Thaneos, lapientes consilarii Pharaonis, dederunt consilium insipiens. Quomodo dicetis Pharaō, filius sapientum ego, filius regum antiquorum? Vbi nunc sunt sapientes tui? Annuntiant tibi, & indicent quid cogitauerit dominus exercitu super Aegyptum. Stulti facti sunt principes Thaneos: emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Aegyptum, angulum populorum eius. Dominus misericordia in medio eius spiritum vertiginis, & errare fecerunt Aegyptum in omnibus opere suo, sicut errat ebrios & voimens. Et non erit Aegyptum op[er]um quod faciat; caput & caudam incurrantem, & refrenantem. In die illa erit Aegyptus quasi mulieres, & stupebunt & timebunt a facie coniunctionis manus domini exercitum, quam ipse mouebit super eam, & erit terra Iuda, Aegyptu in pavorem. Omnis qui illius fuerit recordatus, pauebit a facie consilij domini exercitum, quod ipse cogitauit super eam. In die illa erunt quinque ciuitates in terra Aegypti, loquentes lingua chananea,

gratia diuina. [Et tradam Aegyptum &c.] Hic prosequitur ipsam destructionem. Et primo, quantum ad populi feruitem, Secundo, quantum ad terram defoliationem, ibi. [Et arescit &c.] Tertio, quantum ad sapientum illopore, ibi. [Stulti principes] Thaneos [in manu dominorum crudelium] : assyriorum, scilicet & Chaldeorum, & Romanorum. Deuter. 28. Seruies inimico tuo, quem immisit tibi dominus, in fame, & siti, & nuditate, & omni penuria, & ponit ingens feruum super ceruicem tuam; donec te conterat. Destruktionem autem terrea designat per faciatum aquarum, in quibus Aegyptus ornata, & divisus est, vel quia ira dei preuenit, ut aqua siccarentur, & animalia morentur. Vel loquitur parabolice q. d. Tanta erit tribulatio, quod videbitur etiam aqua siccire. Ponit ergo tria. Primo, siccitas modum [Arescit] idest minuetur. [fluvius] Nodus, vel flumina alii Ezechiel. trigesimo. Faciam alueos fluminis aridus. Secundo, ponit hecatis signum [Calamus, & iuncus] que nutritur in aqua infra. 3. Oret viror calami & iuncis. Tertio, ponit hecatis danum [nudabitur] primo agri cultura [a fonte] idest a principio, vel hoc ad finem. Psal. 106. Posuit flumina in desertum, & exitum aquarum in hunc. Secundo, pescatorum [mœrebunt] pescatores. Ezecl. 29. Prolixiem te in desertum, & omnes pices fluminis tui. Tertio, diversorum artificum [confundentur qui operantur linum] quod nascitur in locis humidis [flaccencia] idest artis [lacunas] viuaria. [Stuti principes &c.] Hic ponit hominum stuporem. Et primo, quantum ad errorem in consilii. Secundo, quantum ad timorem in bellis, ibi [In die illa &c.] Circa primum tria. Primo, irredit sapientum stultam, quantum ad deliberationem [Stulti principes] idest Philosophi [Thaneos] vbi vigebat studium. Hier. 5. 1. A scientia stultus factus est omnis homo. Quatum ad consilium

consilii promulgationem [sapientes] Quantum ad sui cōmendationem [quod dicitis Pharaon] idest quod poteritis dicere, quando putabitis vos male consuluisse hoc, quod vnuquisque velutrum solebat dicere ad sui cōmendationem, ut eius confito credatur [filii sapienti] q. d. haereditate sapientiam possideo, vel discipulus Regum qui an-

tiquius Philosophi & iurantes per dominum exercitū. Ciuitas solis, vocabitur una. & antiqui sunt in nobis, & multo vetustiores quam patres tui. Secundo, tridit regis cōfidentia [Vbi nūc] Et primo, questione, infra 47. Non est qui saluet te. Secundo, respondit [stul]ti emarcuerunt] idest defecerunt, ut iupa. Tertio, irridet populi decepti igniam [Deceperunt] his triz facit. Primo, ponit sapientum deceptionem [Deceperunt] angulum] id est regni in quo multi confunduntur sicut parietes in angulo. infra. 47. Sapientia tua & scientia tua decepit te. Secundo, dei permisso[n]em [domini misericordia] id est metu[m] metaphoris [spiritum vertiginis] id est errores ad modum eius qui patuerit vertiginem. 3. Reg. vlt. Debet dominus spiritu mendaci, in ore omnium prophetarum tuorum. Tertio, ipsius populi errore [et errare] videlicet ne que quo ad principium [caudam] ne que quo ad fine [incurredum] que ad senem [referentem] quo ad iucundem, qui refrenatione indiget, vel lascivientem. 2. Thim. 3. Mali autem homines & seductores, proficiunt in peius. [In illa die &c.] Hic cōminatur timorem robustum. Et primo, ponit timorem [quasi mulieres] infirmi & imbecilles. Hier. 5. Deuotati est robur eorum, & faciunt quasi mulieres. Secundo, rationem [Erit terra iuda] feliciter memoria malorum que fecerunt ei, querentes nos aculei dei, pro quo scient iram dei se incurrisse. 1. Mach. 6. Nunc remeniscor malorum, que feci in Hierusalem. [In die illa &c.] Hic ponit consecutio vel consolatio, scilicet corum conuersio. Et primo, conuersio signum triplex. Quorum Primum, efflamentum, furantes [infra] 65. Iurabit in deo amen, quia obliuio ni tradigunt angustiae priores [ciuitas solis]. Heliopolis [lingua Chananeam] quea confinis est lingua Iudeorū, ut in lingua etiam conuenient cum populo dei. In his enim translati sunt a Nabuchodonosoro quidam Syri, qui lingua propria tenuerunt. Secundum signum, est sacram adiunctionem [altare domini & titulus] quia multis deos colebant, sicut dicitur Act. 27. Hoc [ut dicunt quidam] inplerum est tempore Machaborum, quando multis Iudeis fugientibus in Aegyptum, Onias uolens implore hanc prophetiam, edificauit altare contra præceptum legis, quod est contra illud Deut. 12. Non edificabis mihi altare, deo qui ariauit. Dan. 1. Filii quoque prævaricatorum populi cui extollentur, ut impluant visionem, & corrueant. Unde patet, quod non est iste intellectus, fed de altari edificando ad cultu christianum. Tertiū signi est, quia in uocat dei auxiliū [clamabunt saluatorē] Iesum. Psal. 90. Clamauit ad me & ego exaudiū eū. Secundo, ponit cōuercionem modū. Et primo, quantu[m] ad fidei susceptionē cognoscetur] Hier. 3. 1. Omnes cognoscunt me, a minori usq[ue] ad maiorem, ait Dominus. Secundo, quātū ad sacrificiorū & votorū oblationem [et colement] Malach. 1. In omni loco offeruntur nomini meo oblationes munda. Tertio, quantum ad peccatorum remissionem.

A [Et percūtiet] Primo per multas penas [& sanabit] a peccato. Iob. 5. Ipse vulnerat & medetur, percūtiet & manus eius sanabunt. Tertio, ponit conversionis triplicem effectum, sci licet pacē [In die illa erit via] quod ante non poterat esse per diuersa regna, quæ nato domino iuncta sunt sub Romaniis [ser uior] in mercimoniis suis in uicem, vel q[ui] milites Syri erāt in legionibus Romanis ad custodiā Aegypti supra. Nō levabat gens contra gentem gladium. Secundo, promittit secundum effectum si dei veritatē [In die illa tertius] simul & equaliter Romanis seruient, & in uita pastorum Rō. 10. Non est distinctio Iudei & greci. Tertio, ponit secundum effectū, scilicet benedictionem diuinam [Erit] feliciter Israel [bene dictio] quia per apostolos totus mundus benedictionē dei p[ro]cepit [h[ab]ereditas] q[ui] a ibi natu, & mysteria salutis nostra explavit Psal. 113. Bene dixit domui Israel.

C A P . X X .

Nv s deserti matis. Sicut turbines ab Aphrico veniūt, de deserto venit, de terra horribili. Visio dura, unius. Et primo, ponit designās quoddam, scilicet p[ro]phetum factum. Secundo, facti i significatione, ibi. [Et dixit &c.] Tertio, ostēdit significati effectū, ibi. [Et timebūt &c.] Circa primū tria. Primo, ponit p[ro]phetia tēpus. [In anno Azotū] ciuitas Palestino rum Amos primo. Vbi est Gaza, Geth, Acharon, Ascalon, Azotus [Sargon] qui & Sanacherib secundum Hieronymum, quia sex nomina habuit, quia sunt Sargon, Scach, Phua, Salmanasar, Thegalpalafar, Israel [in manu] in opere verbis concordante. Olœ, 12. In manibus prophetarum assimilatus sum. Secundo, ponit diuinum præceptum [vade & solue.] Eze. 24. Erigit Ezechiel vobis importunum. Tertio, præcepti complementum. [Et fecit sic. Et dixit dominus &c.] Hic ponit significatum prædicti facti. Et primo, quantum ad tempus, quo durabit persecutio [trium annorum] per tres dies quibus nudus iuri, significatione. Ezech. 4. Diem pro anno dedi ibi. Secundo, quantum ad destructionis authorem. [Sic minabit rex.] Ezech. 30. In die illa, egredientur nuntii a facie mea intreribus ad conterendam Aethiopiam confidentem. Tertio, quantum ad destructionis conditionem, in uiueratatem, inuenientem & senentem [in vilitate] nundam] scilicet captiuitatem. Hier. 46. Sanctas non est ibi. [Et timebūt] hic ponit effectum in Iudeis. Primo, timorem [Et timebūt]. Secundo, confusionem. Et con fundentur. [Tertio, utriusque expressionem] & dicit habitator insulae [id est Hierusalem], quia perfectionis fluctibus incanteretur tundebatur, sicut insula fluctibus maris [hecine] in quo confusio [& quomodo] in quo timor, infra. 30. Erit vobis fortitudo Pharaonis, in confusionem.

C A P . X X I .

Hec comminatur contra hostes, qui grauabant eos per rerum subtractionem, qui tamē erant eis aliquo federe iuncti. Et diuiditur in partes tres. Primo, con

tra illos qui erat iuncti amicitiae sedere. Secundo, contra illos qui erant iuncti prælationis iure cap. 22. ibi [Onus &c.] In tercia contra illos, qui erant eis iuncti in negotiationis societate. 23. cap. [Onus tyri &c.] Prima in duas. In prima, contra amicos extraneos. s. Babylonios, qui erant amici & a rebus tâde spoliaue ruit, hunc patet infra.

39. contra amicos, cognatos, ibi [Onus Duma &c.] Carea primum duo facit. Primo, ponitur titulus [Onus maris] i. Babylonis propter sonitum multitudinis populorum sed fertur. I quia in solitudine redigetur Hie. 31. Desertum faciat mare eius, & siccabo venam eius. Secundo, ponitur ipsa proportionis modus accipiens visionis ibi [Hec enim dixit &c.] Circa primum, quatuor designat. Primo, tribulationis grauitatem, ponendo similitudinem [sicut turbinis] vox Babylon. ab Aphrico de deferto quod erat ad me ridens [ita venit] contra me vultus [de terra] scilicet Perinde [shortibili] mihi. Nau. 1. Dominus in tempestate & turbine via eius [visio dura] In persona Babylon. Io. 6. Durus est hic ferno. Secundo, designat vastatorem. Et primo, quantum ad ducis conditionem in infidelitate. Cyrus [qui incredulus] idest infidelis, domino suo Baldassar, rebellans, & Babylonem obsidens, confidens de ipsius esseminatione [infidele] luer agit idest ager videns non posse ciuitatem capi vi, fraude pacem faciens & iurans homagium regi Babylonis a quo inuitatus ad coniugium, de quo Daniel. 5. interfecit eum, & cepit ciuitatem in ducentis milibus per foramen muri, unde flumus intrabat, aqua ipsius in multis partes diuisa, in cludelitate, [qui depopulator] vnde, in poenam crudelitatis suffocatus est in sanguine, & dictum est sibi. Sanguinem sicut, sanguinem bibet. Abacuch. 2. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipsa. Secundo, quantum ad exitus regionem [Asce de Aelam] ciuitas Persica & provincia [Medaba] ciuitas in Media [obside] Babylon vox domini. Hier. 4. Ascendit contra eam omnes gentes. Tertio, hostis potestatem [Onus] genitum eius idest Babylonis vt nec etiam plangere audeat supra eam. Non fuit qui mouere poenam & aperte os, & ganiuers. Vel, quia suos gemere faciet. Quarto, designat ipsius prophetæ compassionem, quam defigunt quantum ad corpus ad quod redundant affectiones mentis, & hoc quantum ad doloris sensum. Propterea repleti sunt lumbi mei dolore idest ita doleo, sicut qui patuerit dolorem in renibus. Psal. 47. Ibi dolores vt parturientis, & quod ad easum [corru] & quod ad turbatum vultum [turbatus] Psal. 76. Turbatus sum in exercitione mea. Secundo, quantum ad afflictionem [semarcuit cor meum] idest affectus tristitia. Hierem. 4. Ventrem meum dolgo. Tertio, quantum ad intellectum fluctuementem [tenebris] idest turbationes præuisse ac si essem in tenebris. Hierem. 50. Omnis qui transibit per Babylonem stupebit, & silebit super vniuersis plagiis eius [Babylon dilecta] tunc temporis, quâmis postea nimica [in miraculum] idest in admirationem. Apocal. 17. Admiratus sum cum vidi semetipsum illam admiratione magna. Quarto, designat destructionis modum, & conditionem dicens [O Babylon pone mensam] in uitando. Cyrus & Darius ad coniugium [contempnare] idest vide [in specula] idest in scriptura manus scribentes, manæ teceli, phare, clara luce domini, scilicet o Cyri, o Dari [Principes comedentes & bibentes] cum eo [surgit] confortati visione arripit clypeum & interfice eum. Hierem. 46. Præparare seum & clypeum. Vel aliter, vt sint verba domini. O prophetæ [Pone mensam] idest ponendam prædicam in specula idest in spiritu prophetæ &c. ut supra. Vel verba Cyri] Pone mensam.

contra amicos, co gnatos, ibi [Onus Duma &c.] Carea primum duo facit. Primo, ponitur titulus [Onus maris] i. Babylonis propter sonitum multitudinis populorum sed fertur. I quia in solitudine redigetur Hie. 31. Desertum faciat mare eius, & siccabo venam eius. Secundo, ponitur ipsa proportionis modus accipiens visionis ibi [Hec enim dixit &c.] Circa primum, quatuor designat. Primo, tribulationis grauitatem, ponendo similitudinem [sicut turbinis] vox Babylon. ab Aphrico de deferto quod erat ad me ridens [ita venit] contra me vultus [de terra] scilicet Perinde [shortibili] mihi. Nau. 1. Dominus in tempestate & turbine via eius [visio dura] In persona Babylon. Io. 6. Durus est hic ferno. Secundo, designat vastatorem. Et primo, quantum ad ducis conditionem in infidelitate. Cyrus [qui incredulus] idest infidelis, domino suo Baldassar, rebellans, & Babylonem obsidens, confidens de ipsius esseminatione [infidele] luer agit idest ager videns non posse ciuitatem capi vi, fraude pacem faciens & iurans homagium regi Babylonis a quo inuitatus ad coniugium, de quo Daniel. 5. interfecit eum, & cepit ciuitatem in ducentis milibus per foramen muri, unde flumus intrabat, aqua ipsius in multis partes diuisa, in cludelitate, [qui depopulator] vnde, in poenam crudelitatis suffocatus est in sanguine, & dictum est sibi. Sanguinem sicut, sanguinem bibet. Abacuch. 2. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipsa. Secundo, quantum ad exitus regionem [Asce de Aelam] ciuitas Persica & provincia [Medaba] ciuitas in Media [obside] Babylon vox domini. Hier. 4. Ascendit contra eam omnes gentes. Tertio, hostis potestatem [Onus] genitum eius idest Babylonis vt nec etiam plangere audeat supra eam. Non fuit qui mouere poenam & aperte os, & ganiuers. Vel, quia suos gemere faciet. Quarto, designat ipsius prophetæ compassionem, quam defigunt quantum ad corpus ad quod redundant affectiones mentis, & hoc quantum ad doloris sensum. Propterea repleti sunt lumbi mei dolore idest ita doleo, sicut qui patuerit dolorem in renibus. Psal. 47. Ibi dolores vt parturientis, & quod ad easum [corru] & quod ad turbatum vultum [turbatus] Psal. 76. Turbatus sum in exercitione mea. Secundo, quantum ad afflictionem [semarcuit cor meum] idest affectus tristitia. Hierem. 4. Ventrem meum dolgo. Tertio, quantum ad intellectum fluctuementem [tenebris] idest turbationes præuisse ac si essem in tenebris. Hierem. 50. Omnis qui transibit per Babylonem stupebit, & silebit super vniuersis plagiis eius [Babylon dilecta] tunc temporis, quâmis postea nimica [in miraculum] idest in admirationem. Apocal. 17. Admiratus sum cum vidi semetipsum illam admiratione magna. Quarto, designat destructionis modum, & conditionem dicens [O Babylon pone mensam] in uitando. Cyrus & Darius ad coniugium [contempnare] idest vide [in specula] idest in scriptura manus scribentes, manæ teceli, phare, clara luce domini, scilicet o Cyri, o Dari [Principes comedentes & bibentes] cum eo [surgit] confortati visione arripit clypeum & interfice eum. Hierem. 46. Præparare seum & clypeum. Vel aliter, vt sint verba domini. O prophetæ [Pone mensam] idest ponendam prædicam in specula idest in spiritu prophetæ &c. ut supra. Vel verba Cyri] Pone mensam,

Fam [Vos Perse accurrite, date equis annos] ut sis parati, tu speculator contemplate] quid fiat in tractatu vos [Principes] mei [commedire] Et hoc fiat, etiam si non sustineatur, quod Cyrus & Darius fuerint in coniugio, vt quidam dicunt, sustinentes festum fieri in ciuitate & delictis vacare, vel per festum discumbebant, vel propter treugas, vel propter victoriæ semel habitam, vel propter adiutorium quod receperat, de nocte aggredi sunt ciuitatem. Nota super illo verbo [contemplare in specula] Quia debet homo in speculo mensis contemplari. Primo, sicut etiam lucra, haec arbitratum. Secundo, ne in eas confidat, considerando earum vanitatem. Ecl. 2. Vidi in omnibus vanitatibus. Tertio, ne de eius superbia, considerando earum imminutam. Quodammodo fuit custos. Venit mane, & nox. Si quae ritis querite, conuertimini, & venite. Onus in Arabia. In saltu ad vesperam dormietis, in semitis Dedanim. Occurrentes sitiendi, ferre aquam, qui habitaris terram Austrum, cum panibus occurrit fugienti. Ad facie enim gladiorum fugient, a facie gladij imminentis, a facie arcus extenti, a facie grauius prelii, quoniam haec dicit dominus ad me. Ad hoc in uno anno, quasi in anno mercenarij & aufere super custodiâ meâ ego sum, stâs totum noctib[us]. Ecce, iste venit a seniore vir biga equitum. Et respondit, & dicit. Cecidit, cecidit Babylon, & contra me vultus [de terra] scilicet Perinde [shortibili] mihi. Nau. 1. Dominus in tempestate & turbine via eius [visio dura] In persona Babylon. Io. 6. Durus est hic ferno. Secundo, designat vastatorem. Et primo, quantum ad ducis conditionem in infidelitate. Cyrus [qui incredulus] idest infidelis, domino suo Baldassar, rebellans, & Babylonem obsidens, confidens de ipsius esseminatione [infidele] luer agit idest ager videns non posse ciuitatem capi vi, fraude pacem faciens & iurans homagium regi Babylonis a quo inuitatus ad coniugium, de quo Daniel. 5. interfecit eum, & cepit ciuitatem in ducentis milibus per foramen muri, unde flumus intrabat, aqua ipsius in multis partes diuisa, in cludelitate, [qui depopulator] vnde, in poenam crudelitatis suffocatus est in sanguine, & dictum est sibi. Sanguinem sicut, sanguinem bibet. Abacuch. 2. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipsa. Secundo, quantum ad exitus regionem [Asce de Aelam] ciuitas Persica & provincia [Medaba] ciuitas in Media [obside] Babylon vox domini. Hier. 4. Ascendit contra eam omnes gentes. Tertio, hostis potestatem [Onus] genitum eius idest Babylonis vt nec etiam plangere audeat supra eam. Non fuit qui mouere poenam & aperte os, & ganiuers. Vel, quia suos gemere faciet. Quarto, designat ipsius prophetæ compassionem, quam defigunt quantum ad corpus ad quod redundant affectiones mentis, & hoc quantum ad doloris sensum. Propterea repleti sunt lumbi mei dolore idest ita doleo, sicut qui patuerit dolorem in renibus. Psal. 47. Ibi dolores vt parturientis, & quod ad easum [corru] & quod ad turbatum vultum [turbatus] Psal. 76. Turbatus sum in exercitione mea. Secundo, quantum ad afflictionem [semarcuit cor meum] idest affectus tristitia. Hierem. 4. Ventrem meum dolgo. Tertio, quantum ad intellectum fluctuementem [tenebris] idest turbationes præuisse ac si essem in tenebris. Hierem. 50. Omnis qui transibit per Babylonem stupebit, & silebit super vniuersis plagiis eius [Babylon dilecta] tunc temporis, quâmis postea nimica [in miraculum] idest in admirationem. Apocal. 17. Admiratus sum cum vidi semetipsum illam admiratione magna. Quarto, designat destructionis modum, & conditionem dicens [O Babylon pone mensam] in uitando. Cyrus & Darius ad coniugium [contempnare] idest vide [in specula] idest in scriptura manus scribentes, manæ teceli, phare, clara luce domini, scilicet o Cyri, o Dari [Principes comedentes & bibentes] cum eo [surgit] confortati visione arripit clypeum & interfice eum. Hierem. 46. Præparare seum & clypeum. Vel aliter, vt sint verba domini. O prophetæ [Pone mensam] idest ponendam prædicam in specula idest in spiritu prophetæ &c. ut supra. Vel verba Cyri] Pone mensam,

et sustinetur, sicut etiam in scriptura manus scribentes, manæ teceli, phare, clara luce domini, scilicet o Cyri, o Dari [Principes comedentes & bibentes] cum eo [surgit] confortati visione arripit clypeum & interfice eum. Hierem. 46. Præparare seum & clypeum. Vel aliter, vt sint verba domini. O prophetæ [Pone mensam] idest ponendam prædicam in specula idest in spiritu prophetæ &c. ut supra. Vel verba Cyri] Pone mensam,

illis superposita erat grauis nox. Tertio, adhibet remedium [si queritis] me [querite] toto corde relinquendo idola. Ut sicut in tribulatione, ita & in prosperitate, infra. 35. Querite dominum dum inueniri potest [Conuertimini] Ioe. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro. [Nota super illo verbo [Custos qd] Quia homo debet se custodire in die prosperitatis a diuitiis. Primo, ne eas eligat, considerando carum vilitatem. Philip. 3. Quæ mithi fuerunt lucra, haec arbitratum. Secundo, ne in eas confidat, considerando earum vanitatem. Ecl. 2. Vidi in omnibus vanitatibus. Tertio, ne de eius superbia, considerando earum imminutam. Quodammodo fuit custos. Venit mane, & nox. Si quae ritis querite, conuertimini, & venite. Onus in Arabia. In saltu ad vesperam dormietis, in semitis Dedanim. Occurrentes sitiendi, ferre aquam, qui habitaris terram Austrum, cum panibus occurrit fugienti. Ad facie enim gladiorum fugient, a facie gladij imminentis, a facie arcus extenti, a facie grauius prelii, quoniam haec dicit dominus ad me. Ad hoc in uno anno, quasi in anno mercenarij & aufere super custodiâ meâ ego sum, stâs totum noctib[us]. Ecce, iste venit a seniore vir biga equitum. Et respondit, & dicit. Cecidit, cecidit Babylon, & contra me vultus [de terra] scilicet Perinde [shortibili] mihi. Nau. 1. Dominus in tempestate & turbine via eius [visio dura] In persona Babylon. Io. 6. Durus est hic ferno. Secundo, designat vastatorem. Et primo, quantum ad ducis conditionem in infidelitate. Cyrus [qui incredulus] idest infidelis, domino suo Baldassar, rebellans, & Babylonem obsidens, confidens de ipsius esseminatione [infidele] luer agit idest ager videns non posse ciuitatem capi vi, fraude pacem faciens & iurans homagium regi Babylonis a quo inuitatus ad coniugium, de quo Daniel. 5. interfecit eum, & cepit ciuitatem in ducentis milibus per foramen muri, unde flumus intrabat, aqua ipsius in multis partes diuisa, in cludelitate, [qui depopulator] vnde, in poenam crudelitatis suffocatus est in sanguine, & dictum est sibi. Sanguinem sicut, sanguinem bibet. Abacuch. 2. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipsa. Secundo, quantum ad exitus regionem [Asce de Aelam] ciuitas Persica & provincia [Medaba] ciuitas in Media [obside] Babylon vox domini. Hier. 4. Ascendit contra eam omnes gentes. Tertio, hostis potestatem [Onus] genitum eius idest Babylonis vt nec etiam plangere audeat supra eam. Non fuit qui mouere poenam & aperte os, & ganiuers. Vel, quia suos gemere faciet. Quarto, designat ipsius prophetæ compassionem, quam defigunt quantum ad corpus ad quod redundant affectiones mentis, & hoc quantum ad doloris sensum. Propterea repleti sunt lumbi mei dolore idest ita doleo, sicut qui patuerit dolorem in renibus. Psal. 47. Ibi dolores vt parturientis, & quod ad easum [corru] & quod ad turbatum vultum [turbatus] Psal. 76. Turbatus sum in exercitione mea. Secundo, quantum ad afflictionem [semarcuit cor meum] idest affectus tristitia. Hierem. 4. Ventrem meum dolgo. Tertio, quantum ad intellectum fluctuementem [tenebris] idest turbationes præuisse ac si essem in tenebris. Hierem. 50. Omnis qui transibit per Babylonem stupebit, & silebit super vniuersis plagiis eius [Babylon dilecta] tunc temporis, quâmis postea nimica [in miraculum] idest in admirationem. Apocal. 17. Admiratus sum cum vidi semetipsum illam admiratione magna. Quarto, designat destructionis modum, & conditionem dicens [O Babylon pone mensam] in uitando. Cyrus & Darius ad coniugium [contempnare] idest vide [in specula] idest in scriptura manus scribentes, manæ teceli, phare, clara luce domini, scilicet o Cyri, o Dari [Principes comedentes & bibentes] cum eo [surgit] confortati visione arripit clypeum & interfice eum. Hierem. 46. Præparare seum & clypeum. Vel aliter, vt sint verba domini. O prophetæ [Pone mensam] idest ponendam prædicam in specula idest in spiritu prophetæ &c. ut supra. Vel verba Cyri] Pone mensam,

A terfectiq; tui &c.] Tertio, ostendit in ipsa poena, obstinationis punitiam, ibi [Et congregabis &c.] Circa primum duo facit. Primo, arguit peccatum duplex idolatriæ [quidam tibi qd ascendit in te] ad sacrificandum idolis [& tu] que speciali actu sancti privilegii gaudebas? Osee 4. Si fornicaris Israhel, non de-

linquac saltem ludia. Et peccatum ri-

xas [lameris poenæ]

supra 5. Es peccatum,

ut faceret vias, &

fecit labrucas. Se-

condo, ad grauandum peccatum po-

nuntur dei beneficium

duplex, scilicet mul-

ticidus hominum [vrbs freques]

Tren-

1. Quomodo fedet

sola ciuitas plena

populo? & pleniu-

minus gaudiorum [ci-

uitas exultans quo-

dam tempore Salomonis præmilia p-

spiritate. Pial. 47.

Fundatur exulta-

tionis vniuersi terre

[Interfecti &c.] Hic

punitur pena. Et

primo, comminatur

homini destruc-

tionem, quâdam ad ob-

sculos qd mortui sunt

fame [non interfe-

cti gladij] sed fame

& tibi. Treno 4. Me

lius fuit occisus gla-

adio, quâd interfe-

ctis & fame. Quantum

ad fugitiuos principes, scilicet qui comprehensis & [ligatis] sicut

legitur Hiero. vlt. [Cuncti principes] Tren. 1. Facti luni princi-

pes eius, velut arietes non inuenientes pascua; quantum ad com-

prehensos in captiuitate qui similiter captiui sunt. [Omnes

qui inuenti sunt, procul fugerunt] in longinquam terram, in

captiuitatem ducti Deut. 28. Deducet dominus in gentem lon-

ginquam. Secundo, ponit prophetæ consolabilem compassio-

nem [recedere] vos prophetæ consolantes [polite incubere] mo-

re consolantium. Hier. 9. quis dabit capitî meo aquam, & oeu-

lis meis fontem lacrymarum, vi possum here interfectos populi

mei? Tertio, ponit paup. modum & ordinem. Et circa hoc tria

ponit. Primo, dei indignationem [dies interfectionis] imminet

[scrutans] faciens scrutari ab hostibus [magistris] faciens ho-

I N E S A I A M

terra fluentes, qui tamen ab hostibus prohiberi poterant, nunc rati, ut numero & misura dispensarentur aqua destruxisti domos, quae erant iuxta murum, ut non impidirent defensores plaustris pascine inferioris, scilicet inter duos muros, quibus cingebatur ciuitas, & aquam instaurast eum scilicet eum secum aquam.

Psal. 13. Deum non invocauerunt. Secundum, quantum ad dominum, qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam praeponit templi, & dices ad eum. Quid tu hic? aut quasi quis hic? Quia excidisti tibi hic se pulchrum, excidisti in excelso memoriae, diligenter in petra tabernacula tibi. Ecce dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus, & quasi amictum sic subleuavit te. Coronans corobabit te tribulatione, quasi pilam mittet in terram latam & spatio fam. Ibi morieris, & ibi erit currus gloriae tuae, & ignominia domini tui. Et expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te. Et erit in die illa, vocabo seruum meum Eliachim filium Helchiae, & induam illum tunica tuae, & cingulo tuo confababo eum, & potestate tuam dabo in manu eius, & erit quasi pater habitantibus Hierusalim & domui iudea. Et reuelata &c. Hie ponitur sententia & posuit legi ex persona domini, haec blasphemia vestra reuelata.

Idest ego audiui [si dimittetur] quasi dicat, non creditis, supra 2. Ne ergo dimittas. Vel ex persona prophetarum, haec vox domini reuelata est. Et haec omnia qua dicta sunt pertinent ad capitulationem per Nabuchodonosor imperante facta. Hac dicit dominus &c. Hic ponit cōminatio contra illos, ad quos pertinet praevaricatio in spiritualibus. Et primo, contra factorem qui tunc erat. Secundo, contra sacerdotalem ordinem, ibi [In die illa] dicit dominus &c. Circa primum duo facit. Primo, prae dicit illius depositionem, quia ciuitate terror concubus tradidit Senacherib, id est inferni partem. Secundo, alterius substitutionem, ibi [Et erit in die illa &c.] Circa primum tria facit. Primo, describit personam ex officio qui habitat in tabernaculo. Sacerdos erat excubare in tabernaculo, ut habeat Nu. 1. [Præpositum] sumnum super decē. Secundo, arguit culpam triplicem, indigne habitationis. [Quid tu hi?] facis in domo mea, indigne tali habitatione. Hierem. 11. Quid est, quod dilectus meus in domo mea facit scelerata multa? De se superbe presumptiois. [Aut quasi qui hic] facis, ultimus te, ac si esses aliquius valoris, cum nihil sis. Zach. 11. O pastor & idem. Curiosi sepulchri adificationis [excidisti] hie in Hierusalem iuxta templum [memoriam] id est epitaphium [in excelso] id est in supremo stitu sepulchri, vel ad literam in alto sepulchrum suum collocauerat ad memoriam suam, sicut habetur 1. Mach. 13. Tertio, comminatur poenam ibi [Ecce dominus &c.] triplicem. Primo captiuationis [sicut asportatur] ligatus & sine labore [gallinaceus] qui pullus ad modum gallinaceus nutrit, castratus existens, qui capones dicuntur [& quasi amictum] leuite super humerum leuitus. Hier. 20. Tu Phasis & omnes habitatores domus tuae, ibis in captiuitatem, & in Babylonem venies, & ibi morieris, ibique sepelieris tu, & omnes amici tui. Secundo, confusionis [coronam] id est loco coronae qua vtebaris cultu pœfici, habebitis tribulationem, [quod pilam] quae non inuenient altam stationem [scutus gloriae tuae] quae ferebaris gloriosus, in confusionem tuam conueris est. Et ignominiam domus domini id est gloria quam habuisti in domo domini, vertebari tibi in ignominiam. Osee. 4. Gloriam eorum in ignominiam commutabo. Tertio, poenam depositionis [Ex expellam] terribili Regum secundo. Efecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset sacerdos domini. [Et erit &c.] Hie ponit alterius substitutionem. Et circa hoc tria ponit. Electionem [Inuocabo] unum de virginis quatuor ut legitur primi Par. 25. 1. Reg. 2. Sufficiabat inihi sacerdotem fidem, qui iuxta cor meum sit. Secundo, ip-

sus consecrationem, [& induam eum] quia cum vestibus pontificalibus consecrabantur, sicut pater. Leuit. 18. de vestibus istis, & Exod. 28. Tertio, conferit iurisdictionem [& potestatem] Et primo, quantum ad potestatem quam habebat in populo, ponens potestatem [& potestatem] scilicet dabo [Psalms 108,

Et claudet; & non erit qui appetiat. Et figam illum paxillum in loco fidelis, & erit in folium glorie domini patris sui, & suspendam super eum omnem gloriam dominus patris eius. Vaforum diuersa genera, omne vas parvulum, a vas crucigerum, usque ad omne vas musicorum. In die illa dicit dominus exercitum, auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fidelis, & frangetur & cadet, & peribit quod pependerat in eo, quia dominus locutus est.

C A P . XXIII.

N vs Tyri. Vlulate naues maris, quia vastata est domus, vnde venite confiuerant, de terra Cethim reuelatum est eis. Tacete qui habitatis in insula, negotiatio Sidonis. Transferantes mare, repleuerunt te. In aquis multis, semen Nili, mesis luminis fruges eius, & aperiet, & non erit qui claudat.

minutum de palo: si cut enim super palum aliquando suppenduntur diuersa vasa, ita ad curam ipsius pertinebant diuersa officia, qui habent vsum diuersorum vasorum in ministerio domus domini [in loco fidelium] scilicet templo. De hoc potestate dicitur. Numer. 2. & 24. [In die illa &c.] hic contra secundum totum, quod destruetum est tempore Sedechia capiuntane Nabuchodonosor. Quia enim dicta sunt de Soba pertinet ad tempus Senacherib [auferetur paxillus] Et uocatur his paxillus, ipsum sacerdotum, quod cessauit tempore capiuntane. Osee 3. Dies multos sedebunt filii Ita fine regi, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, sine Ephod, & sine Teraphim. Nota super illo verbo [Qui habitat in tabernaculo] Sacerdos erat excubare in tabernaculo, ut habeat Nu. 1. [Præpositum] sumnum super decē. Secundo, arguit culpam cupientiam, quod est porcum. Hebreo, vltimo. Habemus alterius de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo defuerunt. Secundum, est temporalis, & naturalis vita, quod est hominis. 2. Pet. 1. Ceterum sum enim, quod velox est deportatio tabernaculi mei. Tertium, est militantis ecclesia, quod est pugniantum. supra 3. Tabernaculum erit in umbraclum dei ab astu. Quartum est contemplatio sapientiae, quod est quietus, Psal. 132. Introibimus in tabernaculum eius. Quia tunc est cœlestis patria sapientiae, quae est omnium beatitudinem infra 33. Oculi tui videbunt Hierusalem ciuitatem opulentam, tabernaculum quod numquam transferri poterit.

C A P . XXIII.

In parte ista communit contra Tyros, qui populo dei iungebant mercionum societate. Et diuiditur in duas. Primo, comminatur destructionem, quae facta est a Nabuchodonosor. In secunda, promittit liberationem, ibi [Et erit post sepiuginta &c.] Circa primum tria ponit. Primo, compatiendum tristitiam. Secundo, timendum fugam. Ibi [Transite &c.] Tertio, destruptionis poenam ibi [Dominus mandavit &c.] Circa primum tria ponit. Primo, dolorem mercatorum ponens eorum planctum [Vlulate naues] scilicet Chartaginenses. Apoc. 17. Mercatores terra, de virtute diuinarum eius diuides facti sunt. Et planctus motuum [vaftara est domus] id est Tyrus [venire consueverat] negotiatio, & etiam cognoscendi modum [de terra Cethim] id est Grecia. 1. Machab. 1. Egressus de terra Cherim Darius. Secundo, ponit stuporem. [Facete] adiungens tria in quibus gloriarabatur, scilicet impun-

tione loci] qui habitatis, [In multitudine mercionum] nego- A requies vestigio pedis tui. Secundo, ponit hostium fortitudinem, [Et ecce terra Chaldaeorum talis populus non fuit] ante eos, [Afu- sur] vel Nabuch. [fundauit eam.] Dan. 4. Nonne haec est Ba- bylon, quam edificauit? Tertio, ponit destructionem, quantum ad captiuationem hominum. [In capiuitatem transduxerunt robustos.] supra 5.

ta est negotiatio gentium. Erubet Sydo ait mare, fortitudo maris dicens. Non parturui, & non peperi, & non enutri iuuenes, nec ad incrementum perduxi virgines. Cum auditum fuerit in Aegypto, dolebunt cum audierint de Tyro. Transite maria, v'luate, qui habitatis in insula. Numquid non haec vestra est, quae gloriabatur a diebus pristinis antiquitate sua? Ducent eam pedes sui longe, ad peregrinandum. Quis cogitauit hoc super Tyrum, quondam corona? Cuius negotiatores principes, institutores eius incliti terræ. Dominus exercitum cogitauit hoc, vt detraharet superbiam omnis gloriae, & ad ignominiam deducret viueros incolitos terra. Transi terram tuam, quasi fluvium familia maris, non est cingulum ultra tibi. Manum tuam extendit sumum mare, conturbauit regna. Dominus mādauit aduersus Chanaam, vt contereret fortes eius. Et dixit. Non adjicies vltra vt glorieris, calumniam sustinens virgo filia Sydon dicens: cum

quantum ad instrumentum, [sume tibi cytharam.] Quantum ad locum. [Circui ciuitatem] quantum ad modum. [bene cane.] quantum ad numerum, [frequenta.] Ponit etiam fructum. [vt memori sui sit] Hierem. 3. Vulgo dicitur. Si dimiserit aures eius [Transite &c.] Hic prædicti fugam cœnit, quantum ad illos, qui Nabuchodonosor impugnante ciuitatem fugerunt in Aegyptum cum nauibus. Et primo horatur ad summum, Secundo, ad fugæ constantiam, vel festinatiam, ibi [Trāsi terram &c.] Circa primum tria, Primo, clementum fugam, [Transite] Vos fugientes [vlulate remanentes supra 16. Derelecta sunt propagines eius, transiuerunt mare. Secundo, remanentur ignominiam [Numquid] Et circa hoc duo facit. Primo, prædicti ignominiam, commemorans primo, pristinam gloriam [Numquid non haec vestra? scilicet ciuitas, ducet?] quantum ad captiuos, Baruc. 4. Delicati mei ambulabunt vias alphas. Tertio, admirationem: ponens, Primo, admirantis questionem, [quis cogitauit coronatum] qui regnum allarum ciuitatum [principes] præ nimiis delitio, Ezech. 26. Qomodo peristi, que habitas in mari vrbis inclita, que fuita fortis in mari, cum habitatoribus tuis? Et subiungit responsionem [dominus exercitum, vt detraharet superbiam &c.] Iob. 40. Dilisperit superbiis in furore tuo, & respiciens omnem arrogantem humiliat. [Transi terræ &c.] Hic horatur ad velociter fugendum. Et primo, ponit exhortationem [transi quas fluvium] quod citio navigio transi. Hier. 46. Vafa transmigrationis fac tibi, habitatrix filia Aegypti. Secundo, assignat rationem ex parte ipsorum. [Non est cingulum ultra tibi] id est fortitudi. Alter ex parte dei [manum suam extendit super mare] super 11. Defolabit dominus linguam maris Aegypti. [Dominus mandavit &c.] Hic comminatur destructionem, Et primo, persecutio flagellum. Secundo, prædicti compassiois planeti ibi [Vlulate &c.] Tertio, determinat destruptionis tempus ibi [Et erit in die illa &c.] Circa primum tria facit. Primo, denuntiat diuinam indignationem, ponens præceptum [mandauit Nabuchod. aduersus Chanā] in qua est Tyrus, 4. Reg. 18. Dōs dixit mihi, ascendit ad terram hanc, & demolire cā. Et finem intentum. [Et dicitur] adiungit vltra vt gloriatur columnam substiens] accipitata de superbia. Hierem. 10. Non gloriatur sapiens in sapientia sua, nec diues in diuitiis suis. Excludit etiam remedium. [In Cethim consurgens transieta, ibi quoque non erit requies tibi.] Deut. 28. In gentibus quoque illis non quiesces, nec erit

C A P .

IN ESAIAM

C A P . X X I I I .

IN parte ista comminatur destructionem totius terræ, vel quæ facta est in singulis regnis & diuersis partibus. Vel que futuræ est in die iudicii, secundum quod supra 14. est dictum. Hoc est consilium quod cogitauit super omnem terram, & hæc manu extæta sup vniuersas g̃tes. Quāmvis quidam hic expōnunt contra hoc opinionem, & affligit faciem eius, & dispergit habitatores eius. Et erit sicut populus, sic sacerdos, & sicut seruus sic dominus eius, & sicut ancilla, sic domina eius. Sicut emēs sic ille qui vendit, sicut fœnector sic is, qui mutuum accipit, sicut q̃ repetit, sic qui debet. Dissipatione dissipabit terra, & direptione p̃dabit. Dominus enim locutus est verbum hoc. Luxit & defluit terra, & infirmata est, defluit orbis, & infirmata est altiudine populi terra. Et terra terfessa est ab habitatorib⁹ suis, q̃ transgressi sunt leges, mutauerunt ius, dissipauerūt ſedus ſempiternum. Propter hoc, maledictio uorabit terram, & peccabunt habitatores eius. Ideoque infaniſt cultores eius, & relinquentur homines pauci. Luxit vinclaria, infirmata est vitis, ingemuerunt omnes, qui letabātur cor de. Cessauit gaudium tympanorū, quieuit sonitus lēuantum, contiuit dulcedo cythara. Cum cantico non bibent vinum, amara erit potio libenitibus illam. Attrita literam, quārū ad ponitos, ad equeans differentes dignitatēs [sic] populus conditione [sic] ferus postilleone [sic] emens.] Io. 3. Parvus & magnus ibi sunt, & seruus libera a domino suo. Quantum ad diuerterem prenātum [dissipationem] ponens rerum amissionem, quantum ad immobilitatem dissipabitur] quantum ad mobilia [predabitur] Hiere. 13. Detolatione defolata est omnis terra, quantum ad potentiam detectionem [luxit & defluit] præteritum pro futuro, id est defluit lugens pro infirmitate, & hoc est. [Infirmata est] ut hoc dictum sit, quantum ad populares. Secundo, quantum ad potētes, [defluit orbis], rectores orbis. supra. 13. Viserabo super orbis mala. Ponit etiā hominum interfessionem, [Et te ira] Psal. 109. Interfecit est terra. Tertio, ostendit pena exquirat, quia transgressi sunt. Et hoc per cōparationem ad culpā. Vnde duo facit. Primo, ponit culpā [leges] scriptas, vel naturales ius [confuetudinis], ſedus amicitia [ſempiternā] quia ex similitudine speciei cauſatum. Oſea. 8. Transgressi sunt auctus meus, & legē meam prævaricati sunt. Soph. 3. Polluerunt sanctuarium meū, in iudee egredi contra legē. Secundo, cōminatur pena pp̃ hoc, quadruplicē. Primo, diuina maledictionis [Maledictio] Hiere. 23. A facie maledictionis luxit terra. Secundo, diuina defensionis [Peccabunt] quod domino eos derelinquente. Rom. 1. Propterea tradidit eos deus in passiones ignominiae. Apoc. vii. Qui in fôrdibus est, fordeat adhuc. Tertio, infatuations. [Ideoque infaniſt] Psal. 57. Conserui sunt in arcu prauū. Quarto, diuinationis [de]linquētur] Deut. 28. Remanebit pauci numero. Luxit vinclaria &c. Hic comminatur subtraſionem gaudiorum, quantum ad malos. Et secundo, gaudia bonorum, ibi. [Quonodo si pauce &c.] Et circa primum, tria. Primo, ponit ceſationē letitia quæ ex tribus erat: vel in ſerilitate rerum. [Luxit videria, deficit, id est eaſa luctus ſuit. supra. 16. In vīneis non exultabit, neque iubilabit, vel in exercito ludorum] cœſabit gaudium] Apoc. 8. Vox cythareorum cytharizantium in cytharis suis, vel in delitiis coniuiriōrum [cum cantico non bibent &c.] supra. 5. Cythara & lyra & tympanum & tybia & vinum in coniuiriōs veftris. Se-

C A P . X X I I I .

Secundus dominus dissipabit terram, & nudabit eam: & affligit faciem eius, & dispergit habitatores eius. Et erit sicut populus, sic sacerdos, & sicut seruus sic dominus eius, & sicut ancilla, sic domina eius. Sicut emēs sic ille qui vendit, sicut fœnector sic is, qui mutuum accipit, sicut q̃ repetit, sic qui debet. Dissipatione dissipabit terra, & direptione p̃dabit. Dominus enim locutus est verbum hoc. Luxit & defluit terra, & infirmata est, defluit orbis, & infirmata est altiudine populi terra. Et terra terfessa est ab habitatorib⁹ suis, q̃ transgressi sunt leges, mutauerunt ius, dissipauerūt ſedus ſempiternum. Propter hoc, maledictio uorabit terram, & peccabunt habitatores eius. Ideoque infaniſt cultores eius, & relinquentur homines pauci. Luxit vinclaria, infirmata est vitis, ingemuerunt omnes, qui letabātur cor de. Cessauit gaudium tympanorū, quieuit sonitus lēuantum, contiuit dulcedo cythara. Cum cantico non bibent vinum, amara erit potio libenitibus illam. Attrita

literam, quārū ad ponitos, ad equeans differentes dignitatēs [sic] populus conditione [sic] ferus postilleone [sic] emens.] Io. 3. Parvus & magnus ibi sunt, & seruus libera a domino suo. Quantum ad diuerterem prenātum [dissipationem] ponens rerum amissionem, quantum ad immobilitatem dissipabitur] quantum ad mobilia [predabitur] Hiere. 13. Detolatione defolata est omnis terra, quantum ad potentiam detectionem [luxit & defluit] præteritum pro futuro, id est defluit lugens pro infirmitate, & hoc est. [Infirmata est] ut hoc dictum sit, quantum ad populares. Secundo, quantum ad potētes, [defluit orbis], rectores orbis. supra. 13. Viserabo super orbis mala. Ponit etiā hominum interfessionem, [Et te ira] Psal. 109. Interfecit est terra. Tertio, ostendit pena exquirat, quia transgressi sunt. Et hoc per cōparationem ad culpā. Vnde duo facit. Primo, ponit culpā [leges] scriptas, vel naturales ius [confuetudinis], ſedus amicitia [ſempiternā] quia ex similitudine speciei cauſatum. Oſea. 8. Transgressi sunt auctus meus, & legē meam prævaricati sunt. Soph. 3. Polluerunt sanctuarium meū, in iudee egredi contra legē. Secundo, cōminatur pena pp̃ hoc, quadruplicē. Primo, diuina maledictionis [Maledictio] Hiere. 23. A facie maledictionis luxit terra. Secundo, diuina defensionis [Peccabunt] quod domino eos derelinquente. Rom. 1. Propterea tradidit eos deus in passiones ignominiae. Apoc. vii. Qui in fôrdibus est, fordeat adhuc. Tertio, infatuations. [Ideoque infaniſt] Psal. 57. Conserui sunt in arcu prauū. Quarto, diuinationis [de]linquētur] Deut. 28. Remanebit pauci numero. Luxit vinclaria &c. Hic comminatur subtraſionem gaudiorum, quantum ad malos. Et secundo, gaudia bonorum, ibi. [Quonodo si pauce &c.] Et circa primum, tria. Primo, ponit ceſationē letitia quæ ex tribus erat: vel in ſerilitate rerum. [Luxit videria, deficit, id est eaſa luctus ſuit. supra. 16. In vīneis non exultabit, neque iubilabit, vel in exercito ludorum] cœſabit gaudium] Apoc. 8. Vox cythareorum cytharizantium in cytharis suis, vel in delitiis coniuiriōrum [cum cantico non bibent &c.] supra. 5. Cythara & lyra & tympanum & tybia & vinum in coniuiriōs veftris. Se-

C A P V T X X V .

25

Fundo, ponit recompensationem tristitie [amara] quia in conuiuis tristitie habebunt, contra delitias coniutorum Amos 7. Convertant felicitates vestras in lacum [Ateria] contravanciam ludorum. Psal. 38. Vniversa vanitas. Eccl. 1. Vanitas vanitatum & omnia vanitas [civitas Babylonis], qualibet anima [Clamor] conquerentium de detestu vini, contra fertilitatem. Amos 5. In omnibus vineis erit planetus. Tertio, cōclueit communationem [detesta] communata in tristitia. Luc. 6. Ṽa vobis, q̃ rideatis, q̃ta flebitis. Proph. 14. R̃isus doloris misericordie [Quo modo &c.] Hic ponit gaudiu[m] bonorum. Et grauabit eam iniquitas sua, & corrueat, & nō adiiciat vt resurgat. Et erit in die illa visitabit dominus super militiam cœli in excelsis, & super reges terræ qui sunt super terram, Et congregabuntur in congregacione unius facis in lacu, & claudentur ibi in carcere, & post multos dies visitabuntur. Et erubescet luna, & confundetur sol, cum regnem pinguium, conuinuum vindemiarum, conuinuum pinguium medullarum, vindemiarum defecata. Et præcipitabit in monte isto, faciem uinculi colligati super omnes populos: & telam quam orditus est, super omnes nationes. Præcipitabit morem in sempiternum. Et auferat dominus deus lachrymam ab omni facie, & oppribrium populi cui auferat de vniuersa terra: quia dominus locutus est. Et dicent in die illa. Ecce Damus deſtinet ciuitas eſe. Mich. 3. Sion, quia ager arabitur, & Hierusalem, qua si acerbus lapidum erit. Vel de Babylo[n]e, ſive de qualibet alia ciuitate gentilium eis aduentantia. [Sup hoc &c.] Hic ponit fructum in tubulatione hominum ad deum. Et primo, ponit duo frigida tubulationis. Primo, laudem, ſicut dabit fortis, qui quantumcumque tibi subiectus, vel populus gentilis fortis in paf

factus es fortitudo pauperi, fortitudo egoen in tribulatione sua, ſpes a turbine, umbraclum ab æstu. Spiritus enim robustorum, quasi turbo impellens parietem. Sic aës in ſiti, tumultum alienorum humiliabis, & quasi calore ſub nube torrente, propaginem fortium marcescere facies. Et faciet dominus exercitum omnibus populis in monte hoc, coniuvium pinguium, coniuvium vindemiarum, coniuvium pinguium medullarum, vindemiarum defecata. Et præcipitabit in monte isto, faciem uinculi colligati super omnes populos: & telam quam orditus est, super omnes nationes. Supra. 17. Ecce Damus deſtinet ciuitas eſe. Mich. 3. Sion, quia ager arabitur, & Hierusalem, qua si acerbus lapidum erit. Vel de Babylo[n]e, ſive de qualibet alia ciuitate gentilium eis aduentantia. [Sup hoc &c.] Hic ponit fructum in tubulatione hominum ad deum. Et primo, ponit duo frigida tubulationis. Primo, laudem, ſicut dabit fortis, qui quantumcumque tibi subiectus, vel populus gentilis fortis in paf

tionibus. Secundo, timorem [timebit te]: qui quecumque [ciuitas] inſfra. 60. Fortitudo gentium venerabit tibi. Secundo, attingat rationem, quam primo ponit: [quia factus es pauperi] qui parvus, & ſi ſufficiens ſibi [eigeno] qui egret. Psal. 93. Factus est mihi dominus in refugium, & deus meus in adiutorium ſpeis mea. Secundo, ponit ſimilitudinem, [ſpes] deſtinationis [a turbine] propter uolentiam persequentiſ ſembraculum] conſolationis, [ab aucto] propter afflictionem perfectionis. infra. 2. Erit vir ſionis, qui amara eſt memoria tua. Tertio, propter diuine dulcedinis defectum. Hiere. 2. Scito, & vide: quia malum, & amarum eſt reliquie te dominum deum tuum. Quarto, propter penitentiam planctum, infra. 38. Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ. Nota ſuper illo verbo [ſecretū]. Quia dei magnalia ſunt ſecreta. Primo, propter corum magnitudinem, Matt. 19. Non omnes capiunt verbum hoc. 10. 3. Si terrena dixi vobis, & non creditis, quonodo si dixerim vobis coelētia credebitis. Secundo propter eorum dignitatem. Match. 13. Vobis datum eſt noſſe mysterium regni dei, ceteris autem in parabolis. Tertio, propter aliorum inidoneitatem. Match. 7. Nolite ſanctū dare canibus. Nota ſuper illo verbo. [Et erit in die illa. Visitabit] Quod eſt visitatio domini, multiplex. Prima, condenationis. Hiere. 8. In tempore visitationis ſua corrunt. Secunda, correptionis. Psal. 88. Visitabo in virga iniusteſ eorum. Tertia, conſolationis. Luc. 1. Visitauit nos oriens ex alto.

CA P . X X V .

Hic ponit gratiarum actionem. Et primo, de populi exaltatione. Secundo, de ipsius iustificatione. Cap. 26. [In die illa &c.] Tertio, de paterna correptione. c. p. 27. [In die illa.] Prima, in duas. In prima, ponit gratia, um aſtio.] Exaltabor te, id est in aliis alte te predicabo.] Confitebor in me ipso gratias agendo. Psal. 9. Confitebor tibi domine in toto corde meo. Secundo, ponit natura gratiarum actionis. [Quoniam fecisti.]

Secundo, quantum ad subtractionem malorum. [Et præcipitabit.] Quantum ad mortis penam, quam nominat vinculum, in quantum iusta dei ſententia, ordinata eſt. Primæ Corinthiorum. 15. Abſorta eſt mors in victoria. Oſea. 13. Ero mors tua o mors, mors tuus, evo interne. Doloris tristitiam. [Et auferet.] Apocalip. 21. Auferet deus omnen lacrymam ab oculis ſanctorum. Confusionis ignoriam. [Et opprobrium.] Supra. 4. Auferam ſepem eius, & erit in direptionem. Quidam refuerunt, hoc ad iudicium præstitum in monte Holofernis,

S. Thaſer Ela. D. fernis,

fernus, qui contra omnes gentes veniebat, & similiter de conuiuo, & ponit gratiarum actionem. [Et dicunt, sustinuimus] patienter expectando. Eccl. 1. Meruentes dominum sustinetis misericordiam eius. Et ponit rationem [quia requiesceret] cùm quoniam malum potest esse. psal. 13. Hæc requies mea in saeculum seculi. Tertio, quantum ad hostium opere, sicut extendit natans ad natum pressionem, scilicet Moabitarum, qui pro somnum, maxime eis infesti erant. Et primo, ponit coram afflictione [Triturabit.] Amos 1. Triturauerunt in plantis ferreis Galaa. Secundo, plenaria subiectio[nem] Excederunt eis quasi prostratus, & petes misericordiam, vel auxiliu. infra 49.

Vultu in terra dimiso adorabunt te. Et munitionem [& munimenta] de quib[us] habeatur, supra 6. Nota super illo verbo [Confitebor nomine.] Quia est multiplex confessio. Prima, humiliatio[n]e, Iac. vlt. Confitemini alterum pecata vestra. Secunda, veritatis. Roma. 10. Corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem. Tertia, laudis, psal. 2. Confitemini domino in cithara. Quarta, gratiarum actionis. supra 12. Confitebor tibi domine, quoniam iratus es mihi: conuersus est furor tuus, & consolatus es me. Item, nota super illo [Amen.] Quia Amen est hebreu, & quandoque est verbum, id est fiat. Deuter. 27. Et dicit omnis populus Amen. Quandoque adverbium, id est vere. Io. 6. Amen amo dico vobis. Quandoque nomen, id est veritas. Apoc. 3. Hec dicit. Amen. Quandoque et grecum, id est fine defecut, ab a, quod est fine, & men, quod est defectus. Rom. 9. Qui est deus benedictus in seculo Amen. Nota super illo verbo [Conunitum pinguium.] Quia est triplex conunitum. Primùm, familiare militaris ecclesia. In quo proponit tria. Primo, amaritudinem passionis. Exod. 12. Comedit illud cum lactucis agrestibus. 1. Cor. 13. Quotiescumque manducabis panem hunc, & calice bibitis, mortem domini annuntiabitis donec veniat. Secundo, dulcedinem dilectionis. Sap. 16. Panem de calo prestiti nisi sine labore: omne delectamentum in se habentem, & omnis sapientia sua statuunt. Tertio, pinguedinem, quantum ad effectum. psal. 22. Impinguasti in oculo caput meum. Secundum, est conunitum pietatum anime. In quo proponit tria. Primo, vinum amoris. Can. 1. Meliora sunt vbera tua vino. Secundo, mel contemplationis. psalm. 118. Quam dulcia fauicibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Tertio, lac deputationis ad crescendum in perfectum. 2. Petr. 1. Rationabilis sine dolo, lac coepiscite. Tertium, est conunitum solenne caelestis curia. In quo proponit tria. Primo, vintum ad ebrietatem. Can. 5. Come dite amici, & bibite, & inebriamini carissimi. Secundo, [mel] ad satietatem. psal. 16. Satiabor cum apparteret gloria tua. Tertio, [lac] ad perfectionem cordis, & anime. Cant. 5. Oculi tui sicut columba super riulos aquarum, que latte sunt lota.

C A P . X X V I .

In parte ista gratias agit de populi iustificatione. Et dividitur in duas. In prima, prædictit iustorum statum. In secunda, ostendit iustitiae fructum, ibi [Vetus error &c.] Circa primum duo. Primo enim, prædictit iustorum fiduciam [In die illa] Post

reditum de captiuitate, & afflictionem Moabitum a Machabeis. Vel post Christi adventum. [O Syon salvator.] Christus, vel iudas Machabeus est [vrys fortitudinis in ea] scilicet protectione [ponetur muris, & antemurale.] Christi tantum. Ad literam, tempore Machab. [muris] id est defendens, vel murus Christus. [Antemurale] scilicet prophete: vel aliter [yon] est vrys [saluator] vel Christus, vel Iudas machabeus. [murus] id est defensus sicut murus. Proverb. 18. Turris fortissima, nomen domini. Zac. 2. Pro mine exalterat manus tua, vt non videant: videant, & confundantur zelates populi, & ignis hostes tuos deuoret. Domine dabis pacem nobis. Omnia enim opera nostra, operatus es nobis. Domine Deus noster, posse erunt nos dominii absque te, tantum in te recordemur nominis tui. Morientes non vivant, gigantes non resurgent. Propterea visitasti, & contriuiisti eos, & perdidisti omnem memoriam eorum. Indulsi genti domini, in curuabit habitantes in excelso, ciuitatem sublimem humiliabit, humiliabit eam usque ad terram, detrahet eam usque ad puluerem. Concubabit eam pes, pes pauperis, gressus egenorum. Semita iusti recta est, rectus callis iusti ad ambulandum. Et in semita iudiciorum tuorum domine sustinuimus te, nomine tuum, & memoria teum, in desiderio animæ. Anima mea, quoniam ira-

ta, allegatur pacis meritum: quia in te sperauimus. Eccl. 1. Quid sperat in domino & confutus est? Secundo, ponitur prophetæ responsio, qui est mediator inter populum & deum. Speratus. Et dividitur in tres. In prima, ponitur pacis promissio. In secunda, pacis imperatio, ibi [Semia iusti &c.] In tercia, imperatoria pacis denunciatio, ibi. [Iustitiam &c.] Circa primū tria. Primo, cōcedit meritum. [Speratus in domino in saeculis] id est semper psal. 27. In ipso sperauit cor meum, & adiutus sum. Secundo, ad iherosolimam deo supplice sperate. Matth. 10. Qui perseveraverit usq[ue] in finem, hic saluus erit. Tertio, propter pacis beneficium, pro destructione hostium [qua invenit] pacis meritum, & pauper. Et alibi 21. Ego sum pauper, & dolens. [egenorum] discipulorum. Semita iusti &c. Hic ponitur quidam disceptatio prophetæ cum domino, ad impetrandum petitorum populi. Et primo, inducit ad puniendum hostes per argumenta. Secundo, per experimenta, ibi [Indulsi &c.] Circa primum, duo facit. Primo, inducit ut puniat. Secundo, ut in persona detineat, ibi [Morientes &c.] Circa primum, tria. Primo, inducit ad iustitiam. Secundo, excludit misericordiam, ibi [Misericordia &c.] Tertio, determinat peccatum, ibi [Et non videbit &c.] Provocat autem ad iustitiam, tria imponens. Primo, iustitia restitutio[n]em, ibi [Semita iusti] id est iustitia. Sapient. 10. Iustum deduxit dominus per vias rectas. Secundo, afflictorum expectationem proponens tria, scilicet ipsam expectationem [in semita] id est, per peccatum iudiciorum tuorum, quibus nos vindicas, & liberas. Psalm. 118. In eternum non obliuiscari iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me. Expectantium

peccatum desiderium. [nomen tuum.] Hier. 23. Hoc est non men quod vocabunt eum, dominus iustus noster. Desiderii afflictionem: [quia die, & nocte] id est omni tempore. Vel in prosperis, & aduersis. [anima mea.] Cant. 3. In lectulo meo, quæsumi quem diligit anima mea. Psalm. 62. Deus deus meus ad te de luce vigilo. Ter-

rito, proponti iustitia rale, scilicet prophe-te: vel aliter [yon] est vrys [saluator] vel Christus, vel Iudas machabeus. [murus] id est defensus sicut murus. Proverb. 18. Turris fortissima, nomen domini. Domini, Zac. 2. Pro mine exalterat manus tua, vt non videant: videant, & confundantur zelates populi, & ignis hostes tuos deuoret. Domine dabis pacem nobis. Omnia enim opera nostra, operatus es nobis. Domine Deus noster, posse erunt nos dominii absque te, tantum in te recordemur nominis tui. Morientes non vivant, gigantes non resurgent. Experi-gimini, & laudate, qui habitatis in puluere: quia ros lucis ros tuus, & terram gigantum derrahes in ruinam. Vade populus meus intra in cubicula tua, clade ostia tua superte. Abscondere modicum ad mo-

mentum, donec pertranseat indi-gnatio. Ecce enim dominus egredietur de loco suo, vt visiter ini-cundo, propter ex-cludit ipsam, propter eius inutilitatem. [& non videat.] Eccl. 8. Quia non proficit cito contra malos sententia, absq[ue] timore villo filii hominum perpetrant mala. Eccl. 30. Equus indomi-tus euadet durus, & filius remissus euadet præcep[er]t, & propter peccati gratuitatem: propter sacri loci prophanationem? [in ter-ra fæciorum.] Psalm. 78. Deus venerant gentes in haretatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum. Hier. xi. Quid est? quod dilectus meus in domo mea facit scelerata multa? [Et non videbit &c.] Hic ponitur disceptatio de poena determinanda: Et primo, dominus interrogat. [Et non videbit] quasi dicat. Nun quid debeo hanc peccatum tibi dare, quod non videat? Vel remissi-ue, & suffici hoc ad peccatum. Secundo, propheta responderet. [Do-mine exaltebor.] Tertio, dominus peccatum determinat spiritua-lem. [Videant, & confundantur.] Apocalip. 1. Videbit eum omnis oculus: si gloria humanitatis, non diuinitatis. Et corpora le. Apocal. 19. Missi sunt in stagnum ignis. Quarto, propheta congaudens consentit, præponens duo bona consequentia ex di-cta peccata, scilicet pacem populi. Ergo [domine] hoc facto [da-bis pacem.] & hoc de te speramus. [omnia enim.] Phil. 1. Deus est qui operatur in nobis velle, & perficer. [operatus es] ope-ra, id est peccatum quibus sufficienter nos purgati, infra. 40. Suffi-cit de manu domini duplicita. Secundo, laudem dei. [Domine deus posse derunt.] Et ideo laudi tua vacare non potuimus. [tâ-tum in te:] non habentes alium deum cui soli vacuimus. Tren-vlii. Seru dominati sunt nostri. Nota super illo verbo. [vrys fortitudinis.] Quid Christus est vrys fortitudinis nostra? quia nos confirmat. Primo in fide. 1. Cor. 3. Fundamentum aliud ne mo potest ponere, præter id quod potum est, quod est Christus Iesus. Secundo, in spe. Heb. 6. Fortissimum solutum habeamus, qui confugimus ad tenetam propositam spem. Tertio, in charitate. Eph. 3. In charitate radicari, & fundari. Luc. 12. Ignem ue-mittere in terram, & quid volo nisi vi ardeat? Quarto, in ope-re. Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis velle, & perficer pro bona voluntate. Quinto, in tentatione. 1. Corin. 10. Fidelis deus, qui non permettit vos tenaci supra id, quod potestis. Sexto, in ac-cusacione. Prim. 10.2. Adiutori habemus apud patrem Iesum Chri-stum. Septimo, in remuneratione. Apoc. 2. Faciam illum colum-nam in templo dei mei. Item, nota super illo verbo [aperire.] Quod aperire debemus portas per meditationem. Primo, infer-nalis miseria, infra. 38. Vadam ad portas inferi. Secundo, iustæ vita. Proue. b. vlti. Laudent eam in portis opera eius. Tertio, celestis gloria. Psal. 147. Confortauit seras portarum tuarum. Item, nota super illo verbo. [Pacem.] Quid tria sunt, que faciunt pacem in presenti. Primo, contemptus temporalis opulentie, infra. 57. Cor in p[er]i quasi mare feruens, quod quiescere non potest. Secundo, subiugatio carnali concupiscentie. Eccl. 44. Pacificantes in dominis suis. Tertio, contemplatio diuinæ sapientie. Psal. 75. In pace factus est locus eius, & habitatione eius in Syon. Item, nota super illo verbo. [Semita iusti.] Quod est via iustitiae recta. Primo, propter itineris breuitatem. Sap. 6. Ambulacione propter additiones regnorum, quæ sibi subiugaverat. [serpentem] propter virulentiam tyrannidem. [vele] propter populorum correctionem a deo. supra. Veh asper vir-uoris met. [In die illa, &c.] Hic ponitur correctio per pro-pria flagella. Vnde primo, prosequitur castigationem. Secun-do, consolationem. ibi [Et erit in die illa &c.] Circa primum, duo facit. Primo, prædictit castigatio. Secundo, modus inqui-ritur. ibi [Indignatio &c.] Circa primum, tria. Primo, prædicta doloris canticum [vineæ] quondam in propheticis, & patriarchis vini. supra. 5. Vineæ domini labo[u]r[u]s, domus israel Tho. super Eliae.

peccatis suis atque gigantes. Vel petit gigantes. Vel petit hostes eorum de cepti, vlti re surgant ad potest. Secundo, ponit exaudientes. [Prop-terea. Psalm. 9. Per-eat memoria eorum cum souitu. Hier. 8. In tempore visita-tionis sua corrunt. [Indulsi &c.]

Hic inducit deum ad iustitiae opus, per experientia inuti-latis misericor-

dia. Tum quantum ad remissionem peccatarum. [Indulsi.] Tum, quantum ad multiplicationem bonorum. [elongati.] Hier. 5. Magnificati sunt, & diuina, & incrassati sunt, & impinguati, & præterierunt sermones meos pessime. Proberb. 1. Pro-speritas tutorum perdet eos. Secundo, vilitatem vindicantis iustitiae. [Domine in angustia.] Ofee. 6. In tribulatione sua mane consurgunt ad me. Hier. 2. In tempore afflictionis dicent: surge & libera nos. [Sicut qua concepit &c.] Hic probat id est per experimentum in Iudaia. Et primo, ponit tribulationis flagellum. [Sicut qua concepit. Ioan. 16. Mulier cum parit tri-tiannam habet. Psalm. 47. Ibi dolores vt parturientis. Secundo, emendationis fructum. [a facie tua.] Hebr. 12. Omnis quide disciplina, in praesenti quidem videtur non esse gaudi, sed mœ-rioris: potest autem fructum pacatissimum exercitatis per eam redditi uultus. [Iustitiam non fecimus &c.] Hic denuntia-tur, impetrata pacem. Et circa hoc, tria facit. Primo, ostenditur ratio dilationis. [Iustitiam non fecimus:] vi alludat ei quod dicitur. Deut. 28. Dabit dominus inimicos tuos, qui confor-gunt aduersus te, corruentes in conspectu tuo. Secundo, ponit promissio restitutionis populi per resurrectionem, sive corpo-rale in die nouissimo, sive a miseria capiuntur. Vnde promi-titur resurrectio. [Viuen mortui.] Ezech. 37. Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis &c. Inducit resurgentibus gra-tiarum actio. [Ex pergitimini.] Dan. 12. Multi ex his qui dor-miunt in puluere terra, euigilant. Et assignatur resurrectio-nis causa vel ratio: [quia ros lucis] scilicet diuina benignitas. D Tertio, ostenditur hostium destruicio. [terram gigantum] id est superborum, & parentium. supra. 17. Erit quasi aceruus la-Babiloni, in gladio. Fortissimum solutum habeamus, qui confu-gimus aduersus te, corruentes in conspectu tuo. Secundo, ponit promissio restitutionis populi per resurrectionem, sive corpo-rale in die nouissimo, sive a miseria capiuntur. Vnde promi-titur resurrectio. [Viuen mortui.] Ezech. 37. Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis &c. Inducit resurgentibus gra-tiarum actio. [Ex pergitimini.] Dan. 12. Multi ex his qui dor-miunt in puluere terra, euigilant. Et assignatur resurrectio-

nis causa vel ratio: [quia ros lucis] scilicet diuina benignitas. D Tertio, ostenditur hostium destruicio. [terram gigantum] id est superborum, & parentium. supra. 17. Erit quasi aceruus la-Babiloni, in gladio. Fortissimum solutum habeamus, qui confu-gimus aduersus te, corruentes in conspectu tuo. Secundo, ponit promissio restitutionis populi per resurrectionem, sive corpo-rale in die nouissimo, sive a miseria capiuntur. Vnde promi-titur resurrectio. [Viuen mortui.] Ezech. 37. Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis &c. Inducit resurgentibus gra-tiarum actio. [Ex pergitimini.] Dan. 12. Multi ex his qui dor-miunt in puluere terra, euigilant. Et assignatur resurrectio-

nis causa vel ratio: [quia ros lucis] scilicet diuina benignitas. D Tertio, ostenditur hostium destruicio. [terram gigantum] id est superborum, & parentium. supra. 17. Erit quasi aceruus la-Babiloni, in gladio. Fortissimum solutum habeamus, qui confu-gimus aduersus te, corruentes in conspectu tuo. Secundo, ponit promissio restitutionis populi per resurrectionem, sive corpo-rale in die nouissimo, sive a miseria capiuntur. Vnde promi-titur resurrectio. [Viuen mortui.] Ezech. 37. Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis &c. Inducit resurgentibus gra-tiarum actio. [Ex pergitimini.] Dan. 12. Multi ex his qui dor-miunt in puluere terra, euigilant. Et assignatur resurrectio-

nis causa vel ratio: [quia ros lucis] scilicet diuina benignitas. D Tertio, ostenditur hostium destruicio. [terram gigantum] id est superborum, & parentium. supra. 17. Erit quasi aceruus la-Babiloni, in gladio. Fortissimum solutum habeamus, qui confu-gimus aduersus te, corruentes in conspectu tuo. Secundo, ponit promissio restitutionis populi per resurrectionem, sive corpo-rale in die nouissimo, sive a miseria capiuntur. Vnde promi-titur resurrectio. [Viuen mortui.] Ezech. 37. Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis &c. Inducit resurgentibus gra-tiarum actio. [Ex pergitimini.] Dan. 12. Multi ex his qui dor-miunt in puluere terra, euigilant. Et assignatur resurrectio-

C A P . XXVII.

In parte ista, commemorat diuinam, & paternam correlio-nem. Et primo, flagellis alienis. Secundo, flagellis propriis. ibi [In die illa &c.] Vnde dicitur. Sapien. 2. Hos quidem tanquam patres mones probata. Circa primum, ponit flagellum Babylon. [gladio] scilicet vindicta [leuiathan] scilicet Na-buchodonosor propter additiones regnorum, quæ sibi subiugaverat. [serpentem] propter virulentiam tyrannidem. [vele] propter populorum correctionem a deo. supra. Veh asper vir-uoris met. [In die illa, &c.] Hic ponitur correctio per pro-pria flagella. Vnde primo, prosequitur castigationem. Secun-do, consolationem. ibi [Et erit in die illa &c.] Circa primum, duo facit. Primo, prædictit castigatio. Secundo, modus inqui-ritur. ibi [Indignatio &c.] Circa primum, tria. Primo, prædicta doloris canticum [vineæ] quondam in propheticis, & patriar-chis vini. supra. 5. Vineæ domini labo[u]r[u]s, domus israel Tho. super Eliae. D 2 est.

est. Secundo, ponit punientis propositum. [Ego dominus, qui seruo eam.] infra 51. Bibisti de manu domini calicem ira eius. Tertio, ponit beneficium, cui ingratuerunt [ne forte visitetur] Sap. 16. Serme tuus domine, qui sanat omnia. [Indignatio &c. Hic inquiritur, punitio modus. Et primo, ponitur iudicis deliberatio.

Secundo, delibera-
ti executio, ibi [Ci-
tatis &c.] Circa pri-
mum, tria. Primo, proponit seuerum
iudicium propoenens
seuientis iram [in-
dignatio non est ini-
hi] quasi infamia, im-
mo iuste indignor,
quia beneficis in-
grati sunt, infra 51.
Pleni indignatione
domini. Et ex ira
determinas auferas
pacem. [Quis da-
bit mihi spinam, &
veprem?] quantum
ad precedentes an-
gustias communica-
ter in ipsis ad inui-
citem exortas, supra 5. Ascendet super eam vepres, & spinæ [in prælio] quantum ad impu-
nitionem hostiū. Hierem. 21. Debello ego vos in ma-
nu extēta, & in bra-
chio forti, & in fu-
rore, & in indignatione,
& in ira grandi. Et percutiam ha-
bitatores ciuitatis huius [succendam] quantum ad destruc-
tionem domorum & cīuitatum. Hierem. 51. Egredietur
virginis indignatio mea. Secundo, po-
nit sententia tem-
peramentum [An-
porius tenebo] qua-
ies, qui fecit eum: & qui forma-
si dicat, retinebo ira-

mean per oppositum. Hiero. 10. Non auerteret iram indignatio-
nis dominus, donec faciat, & compleat cogitationem cordis sui. Et ponit temperamenti fructum, quantum ad bonos, que quilibet faciet, in comparatione ad deum. [Facit pacem] quasi dicas, pacificabit me bonis operibus, infra 32. Erit opus iusti-
tiae. Apoc. 6. Datus est illi gladius magnus. Tertio, fortis pro-
pter punientis potestem, Iob 19. Fugite a facie gladij. Quar-
to, acutus propter ipsius penetrabilitatem, quia vñque ad ani-
mam. Hebr. 4. Vixit est ferro dei, & effigie, & penetrabilior
omni gladio anticipi. Quinto, luctes, ppter equitatē, Nahum 3. Penitus gladio, deonorabit te vir bruchi. Item, super illi verbo
[Leviathan] Nota, quod diabolus dicitur Leviathan, quia ad-
dit. Primo, humana nequitia. Pſalm. 21. Appone iniquitatem
super iniquitatem. Secundo, propria potentia. Matth. 3. Hec
omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Tertio, diuinū iusti-
tia. Gen. 4. Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear.
Quarto, diuinā misericordia. Gen. 3. Triftem blandi illi deli-
niuit. Item, nota super illo verbo [terpentem]. Quia diabolus
lucit serpens. Primo, propter renovationis ingenium. 1. Corinth. 11. Ipse satan transfiguratus in angelum lucis. Se-
cundo, propter incedendi modum. Iob 1. Circuitu terram, &
perambulauit eam. Tertio, propter venenosum morbum. Pro-
verb. 23. In nouissimo mordebit eum coluber. Quarto, pro-
pter inuoluntis modum, Iob 40. Stringit caudam suam, qua-
si cedrum.

C A P . X X V I I I .

In parte ista, cōminatur contra illos, qui contemnabant pro-
phetarum vaticinia. Et primo, contra contemnentes in pre-
fenti. Secundo, contra futuros temporibus Hierem. 30. cap.
[Vx filij defētores &c.] prima in duas. In prima, contra illos
de decem tribubus. In secunda, contra illos de duabus, ibi [ve-
rum vñq; &c.] Circa primum, tria facit. Primo, arguit culpam
exercitus [summitates] metaphorice, i. spicas, per quas signi-
ficantur principes, supra 13. Requiescenti ibi bestia. Vel ad li-

ter, ut sit desolationis signum. i. Machab. 4. Viderunt pa-
tio dirupta. Et homini uni destructionem. [In siccitate] meta-
phora est, id est sicut pisces teruntur in siccitate aestatis. [Mu-
lieres docentes] Ja quibus maxime in peccata populus praci-
pitabatur. supra 3. Populum meum exactores sui despoliage-

uit eum, non parcer ei. Et erit in
die illa, percutiet dominus ab al-
leo fluminis usque ad torrentem
Aegypti, & vos congregabimini
vnus, & vñus filii Israël. Et erit in
die illa, clangetur in tuba magna,
& uenient, qui perditi fuerant
de loco Assyriorum, & qui electi
erant de terra Aegypti, & adora-
bunt dominum in monte sancto,
in Hierusalem.

C A P . X X V I I I .

VAe corona supbię ebriis
Effraim, & florū deciden-
ti gloria exultationis
eius, qui erat in uertice uallis pin-
guissimæ errantes a vino. Ecce ua-
lidus, & fortis dominus, sicut im-
perius grandinis turbo consurgens,
sicut impetus aquarum multa-
rum inundantium, & emularum
super terram spaciosem. Pedibus
concubatur corona superbiae,
ebriorum Effraim. Et erit flos de-
cidens gloria exultationis eius,
qui est super uerticem uallis pin-
guium, quasi temporaneum an-
te maturitatem autumni. Quod
cum aspicerit uidens, statim ut
manu tenuerit, deonorabit illud.
In die illa, erit dominus exerci-
tuum corona gloria, & fertū exul-
tationis residuo populi sui, & spi-
ritus iudicij sedenti super iudicium
eius, qui fecit eum: & qui forma-
si dicat, retinebo ira-

tate. Apoc. 6. Datus est illi gladius magnus. Tertio, fortis pro-
pter punientis potestem, Iob 19. Fugite a facie gladij. Quar-
to, acutus propter ipsius penetrabilitatem, quia vñque ad ani-
mam. Hebr. 4. Vixit est ferro dei, & effigie, & penetrabilior
omni gladio anticipi. Quinto, luctes, ppter equitatē, Nahum 3. Penitus gladio, deonorabit te vir bruchi. Item, super illi verbo
[Leviathan] Nota, quod diabolus dicitur Leviathan, quia ad-
dit. Primo, humana nequitia. Pſalm. 21. Appone iniquitatem
super iniquitatem. Secundo, propria potentia. Matth. 3. Hec
omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Tertio, diuinū iusti-
tia. Gen. 4. Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear.
Quarto, diuinā misericordia. Gen. 3. Triftem blandi illi deli-
niuit. Item, nota super illo verbo [terpentem]. Quia diabolus
lucit serpens. Primo, propter renovationis ingenium. 1. Corinth. 11. Ipse satan transfiguratus in angelum lucis. Se-
cundo, propter incedendi modum. Iob 1. Circuitu terram, &
perambulauit eam. Tertio, propter venenosum morbum. Pro-
verb. 23. In nouissimo mordebit eum coluber. Quarto, pro-
pter inuoluntis modum, Iob 40. Stringit caudam suam, qua-
si cedrum.

C A P . X X V I I I .

In parte ista, cōminatur contra illos, qui contemnabant pro-
phetarum vaticinia. Et primo, contra contemnentes in pre-
fenti. Secundo, contra futuros temporibus Hierem. 30. cap.
[Vx filij defētores &c.] prima in duas. In prima, contra illos
de decem tribubus. In secunda, contra illos de duabus, ibi [ve-
rum vñq; &c.] Circa primum, tria facit. Primo, arguit culpam
exercitus [summitates] metaphorice, i. spicas, per quas signi-
ficantur principes, supra 13. Requiescenti ibi bestia. Vel ad li-

C A P V T . XXVIII.

27

est corona, vel gloria regis. Secundo, culpam gñle [ebritis Ef-
fraim] Num. 3. Inebriaberis, & eris despecta, & querēs tu auxi-
lium ab inimico [Flori decidenti, qui erant] temporibus latrī-
gantes a vino] scilicet idolatria. Ezech. 7. Floruit virga, ger-
minauit amygdalus. Secundo, cōminatur ponam, ibi Ecce va-
lidus &c.] Et circa

hoc, duo facit. Pri-
mo, ponit hostium
fortitudinem [Ecce
validus] quantum
ad fortitudinem ho-
ustum, quos immi-
tit [sic] impetus] supra 5. Propterea
capitius ductus est
populus meus, quia
nō habuit scientiā.
Tertio, destruc-
tio magnitudinem.
Et quantum ad vni-
uersalitatem locorum.
[Et erit in die] id est
ab uno capite vñque
ad aliud, supra 1. A
planta pedis vñque
ad verticem, nō est
in eo sanitas. Et
quantum ad pauci-
tatem hominum re-
manētum [Et vos
congregabimini.] Deut. 28. Remane-
bit pauci numero. [Et erit &c.] Hic
ponit consolationem
per reductionem ad
ipsum. [Tuba] pre-
ceptum regis, supra 18. Ante mes-
sem enim totus ef-
floruit. Nahum 3.
Omnis munitiones tuae, sicut fucus
eū grossis suis. Ter-
tio, ponit iustorum
gloriam, scilicet illo
rum de duabus tri-
bus [in die illa] scilicet
temporibus Ezechiae
destrutio eius, supra 41. Leuabit si-
gnū in nationibus,
& congregabit pro-
fugios Israël. Nota
vixit illo verbo [Va-
stabis dominus in
gladio] Qui vindicta
dei, dicitur gladius
datus. Primo, durus
propter peccata ac-
bitatem. Secundo,
magis propter pa-
nitiorum vñuersali-
tatem. Apoc. 6. Datus
est illi gladius magnus. Tertio, fortis pro-
pter punientis potestem, Iob 19. Fugite a facie gladij. Quar-
to, acutus propter ipsius penetrabilitatem, quia vñque ad ani-
mam. Hebr. 4. Vixit est ferro dei, & effigie, & penetrabilior
omni gladio anticipi. Quinto, luctes, ppter equitatē, Nahum 3. Penitus gladio, deonorabit te vir bruchi. Item, super illi verbo
[Leviathan] Nota, quod diabolus dicitur Leviathan, quia ad-
dit. Primo, humana nequitia. Pſalm. 21. Appone iniquitatem
super iniquitatem. Secundo, propria potentia. Matth. 3. Hec
omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Tertio, diuinū iusti-
tia. Gen. 4. Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear.
Quarto, diuinā misericordia. Gen. 3. Triftem blandi illi deli-
niuit. Item, nota super illo verbo [terpentem]. Quia diabolus
lucit serpens. Primo, propter renovationis ingenium. 1. Corinth. 11. Ipse satan transfiguratus in angelum lucis. Se-
cundo, propter incedendi modum. Iob 1. Circuitu terram, &
perambulauit eam. Tertio, propter venenosum morbum. Pro-
verb. 23. In nouissimo mordebit eum coluber. Quarto, pro-
pter inuoluntis modum, Iob 40. Stringit caudam suam, qua-
si cedrum.

Et fortitudo reuertentibus de bel-
lo ad portam. Verum hi quoque,
præ vino nescierunt, & præ ebrie-
tate errauerunt. Sacerdos & pro-
phetæ nescierunt præ ebrietate, ab-
sorpti sunt a vino, errauerunt in
ebrietate, nescierunt videntem, &
ignorauerunt iudicium. Omnes
enim mensa repleta sunt vomitu-
tibus, & delectabunt se vestrum
cum morte, & pactum vestrum
cum inferno non stabit. Flagellum
inundans cum transferit, eritis ei
inconculcationem. Quādūcūque
pertransierit, tollet vos, quoniam
mane diluculo pertransibit in die
& in nocte, & tantummodo sola
vexatio, intellectum dabit auditui.
Coangustatum est enim stratum,
ita vt alter decidat, & pallium bre-
ue vtrumque operire non potest.
Sicut enim in monte diuisionum
stabat dominus, sic in valle que est
in Gabaon irascat, vt faciat opus
Alienum opus eris, vt ope-
retur opus suum, peregrinum est
opus eius ab eo. Et nunc noli-
te illudere, ne forte constringan-
tur vincula vestra. Consumatio-
nem enim, & abbreviationem au-
diui a domino Deo exercitum,
super vñuersam terram. Au-
ribus percipite, & audite vo-
cem meam, attendite, & audite
eloquium meum. Numquid ro-
ta die arbitri arans vt serat, pro-
scindet, & sarcit humum suum?
Nonne cum adequaret faciem
eius, seret gith, & cimimum spar-
get, & ponet triticum per ordi-
nem & hordeum, & millium, &
super perfutio ob-
seruantia. Secundo, Mach. 6. Cum Liberi sacra celebrarentur,
cogebatur edera coronati Libero circuire. Iten, coronant fan-
tis corona nuptialis, infra 6. Quasi sponsum coronauit me co-
rona. Secundo, triphali. 2. Thym. 2. Non coronabitur nisi qui
legitime certauerit. Tertio, regali, infra 62. Eris corona glorie
in manu dei tui, pſalm. 2. Propterea domus tuae.
Item, nota super illo verbo [corona] quia coro-
natur mali, & bo-
ni. Malo coronatur,
Primo, corona van-
geliæ. Sap. 2. Coro-
nem nos rosis. Se-
cundo, opulentie
reorum. supra 23.
Quis cogitavit haec
super Tyrum quoniam
coronata? Ter-
tio, mundana potē-
tia. Iob 19. Spolia-
uit me gloria mea,
& abstinuit corona de
capite meo. Quar-
to, super perfutio ob-
seruantia. Secundo, Mach. 6. Cum Liberi sacra celebrarentur,
cogebatur edera coronati Libero circuire. Iten, coronant fan-
tis corona nuptialis, infra 6. Quasi sponsum coronauit me co-
rona. Secundo, triphali. 2. Thym. 2. Non coronabitur nisi qui
legitime certauerit. Tertio, regali, infra 62. Eris corona glorie
in manu dei tui, pſalm. 2. Propterea domus tuae.
Item, nota super illo verbo [corona] quia coro-
natur mali, & bo-
ni. Malo coronatur,
Primo, corona van-
geliæ. Sap. 2. Coro-
nem nos rosis. Se-
cundo, opulentie
reorum. supra 23.
Quis cogitavit haec
super Tyrum quoniam
coronata? Ter-
tio, mundana potē-
tia. Iob 19. Spolia-
uit me gloria mea,
& abstinuit corona de
capite meo. Quar-
to, super perfutio ob-
seruantia. Secundo, Mach. 6. Cum Liberi sacra celebrarentur,
cogebatur edera coronati Libero circuire. Iten, coronant fan-
tis corona nuptialis, infra 6. Quasi sponsum coronauit me co-
rona. Secundo, triphali. 2. Thym. 2. Non coronabitur nisi qui
legitime certauerit. Tertio, regali, infra 62. Eris corona glorie
in manu dei tui, pſalm. 2. Propterea domus tuae.
Item, nota super illo verbo [corona] quia coro-
natur mali, & bo-
ni. Malo coronatur,
Primo, corona van-
geliæ. Sap. 2. Coro-
nem nos rosis. Se-
cundo, opulentie
reorum. supra 23.
Quis cogitavit haec
super Tyrum quoniam
coronata? Ter-
tio, mundana potē-
tia. Iob 19. Spolia-
uit me gloria mea,
& abstinuit corona de
capite meo. Quar-
to, super perfutio ob-
seruantia. Secundo, Mach. 6. Cum Liberi sacra celebrarentur,
cogebatur edera coronati Libero circuire. Iten, coronant fan-
tis corona nuptialis, infra 6. Quasi sponsum coronauit me co-
rona. Secundo, triphali. 2. Thym. 2. Non coronabitur nisi qui
legitime certauerit. Tertio, regali, infra 62. Eris corona glorie
in manu dei tui, pſalm. 2. Propterea domus tuae.
Item, nota super illo verbo [corona] quia coro-
natur mali, & bo-
ni. Malo coronatur,
Primo, corona van-
geliæ. Sap. 2. Coro-
nem nos rosis. Se-
cundo, opulentie
reorum. supra 23.
Quis cogitavit haec
super Tyrum quoniam
coronata? Ter-
tio, mundana potē-
tia. Iob 19. Spolia-
uit me gloria mea,
& abstinuit corona de
capite meo. Quar-
to, super perfutio ob-
seruantia. Secundo, Mach. 6. Cum Liberi sacra celebrarentur,
cogebatur edera coronati Libero circuire. Iten, coronant fan-
tis corona nuptialis, infra 6. Quasi sponsum coronauit me co-
rona. Secundo, triphali. 2. Thym. 2. Non coronabitur nisi qui
legitime certauerit. Tertio, regali, infra 62. Eris corona glorie
in manu dei tui, pſalm. 2. Propterea domus tuae.
Item, nota super illo verbo [corona] quia coro-
natur mali, & bo-
ni. Malo coronatur,
Primo, corona van-
geliæ. Sap. 2. Coro-
nem nos rosis. Se-
cundo, opulentie
reorum. supra 23.
Quis cogitavit haec
super Tyrum quoniam
coronata? Ter-
tio, mundana potē-
tia. Iob 19. Spolia-
uit me gloria mea,
& abstinuit corona de
capite meo. Quar-
to, super perfutio ob-
seruantia. Secundo, Mach. 6. Cum Liberi sacra celebrarentur,
cogebatur edera coronati Libero circuire. Iten, coronant fan-
tis corona nuptialis, infra 6. Quasi sponsum coronauit me co-
rona. Secundo, triphali. 2. Thym. 2. Non coronabitur nisi qui
legitime certauerit. Tertio, regali, infra 62. Eris corona glorie
in manu dei tui, pſalm. 2. Propterea domus tuae.
Item, nota super illo verbo [corona] quia coro-
natur mali, & bo-
ni. Malo coronatur,
Primo, corona van-
geliæ. Sap. 2. Coro-
nem nos rosis. Se-
cundo, opulentie
reorum. supra 23.
Quis cogitavit haec
super Tyrum quoniam
coronata? Ter-
tio, mundana potē-
tia. Iob 19. Spolia-
uit me gloria mea,
& abstinuit corona de
capite meo. Quar-
to, super perfutio ob-
seruantia. Secundo, Mach. 6. Cum Liberi sacra celebrarentur,
cogebatur edera coronati Libero circuire. Iten, coronant fan-
tis corona nuptialis, infra 6. Quasi sponsum coronauit me co-
rona. Secundo, triphali. 2. Thym. 2. Non coronabitur nisi qui
legitime certauerit. Tertio, regali, infra 62. Eris corona glorie
in manu dei tui, pſalm. 2. Propterea domus tuae.
Item, nota super illo verbo [corona] quia coro-
natur mali, & bo-
ni. Malo coronatur,
Primo, corona van-
geliæ. Sap. 2. Coro-
nem nos rosis. Se-
cundo, opulentie
reorum. supra 23.
Quis cogitavit haec
super Tyrum quoniam
coronata? Ter-
tio, mundana potē-
tia. Iob 19. Spolia-
uit me gloria mea,
& abstinuit corona de
capite meo. Quar-
to, super perfutio ob-
seruantia. Secundo, Mach. 6. Cum Liberi sacra celebrarentur,
cogebatur edera coronati Libero circuire. Iten, coronant fan-
tis corona nuptialis, infra 6. Quasi sponsum coronauit me co-
rona. Secundo, triphali. 2. Thym. 2. Non coronabitur nisi qui
legitime certauerit. Tertio, regali, infra 62. Eris corona glorie
in manu dei tui, pſalm. 2. Propterea domus tuae.
Item, nota super illo verbo [corona] quia coro-
natur mali, & bo-
ni. Malo coronatur,
Primo, corona van-
geliæ. Sap. 2. Coro-
nem nos rosis. Se-
cundo, opulentie
reorum. supra 23.
Quis cogitavit haec
super Tyrum quoniam
coronata? Ter-
tio, mundana potē-
tia. Iob 19. Spolia-
uit me gloria mea,
& abstinuit corona de
capite meo. Quar-
to, super perfutio ob-
seruantia. Secundo, Mach.

mittendo. Abacuch 2. Si moram fecerit, expecta eum, quia ve- F
niens veniet. Et addit p̄enam [in loquela] id est ita carebitis
intellectu prophetarum , ac si aliquis loqueretur vobis motu
labij tantum, & lingua extranea . Vel statim inferet vobis pla-
gas. De ista locutione, Sap.2. Contumelia, & tormento, inter-
rogemus illum. Se-
cundo , quantum
ad obedientiā. [Cui
dixit] Vnde primo,
ponit preceptum .
[hac requies] Mat
thæ. 25. Quod vni
ex minimis meis fe
cisti, mihi fecisti .
Secundo , contem
ptum [& noluerūt]
Ezech. 3. Dom⁹ au
tē Israel noluit au
dire te, quia nolunt
audire me. Tertio ,
communitur interi
rum [& erit eis] id
est, pro verbis suis ,
viciam in finibus suis ? Et erudit
illum in iudicio, Deus suus doce
bit illum . Non enim in ferris tri
turabitur gith , nec rota plaustrī
super ciminū circuibit , sed in
virga excutietur gith , & ciminū
in baculo. Panis autem cōminue
tur. Verum non in perpetuum tri
turans triturabit illum, neque ve G
xabit eum rota plaustrī, nec vngu
lis suis comminuet eum. Et hoc a
domino Deo exercitum exiuit,
vt mirabile ficeret consilium, &
magnificaret iustitiam.

C. A. P. XXIX

AE Ariel. Ariel ciuitas,
quā expugnauit Dauid.
Additus est annus ad an-
num, soleculitates euolutae sunt.
Et circundabo Ariel, & erit tristis, H.
& mōrēs, & erit mihi quasi Ariel.
Et circundabo quasi sphaeram in
st cum diabolo. Iob 40. Numquid feriet
pies eum seruum sempiternū? Et pa-
inundans] idest persecutio [mendaciū]
prophetæ dicitis mendacium. Psal. 82.
on sunt, & cum hominibus non flagella-
remedium, quod deus sanctis parat, sci-
go] Psal. 117. Lapidem quem reprobaue
crediderit non festinet sed expectet.
erit, expecta eum. Et hoc contra malo-
[Et ponam &c.] Hic excludit vtrumq; di-
ct primo, primum. Secundo, secundum,
] Circa primum tria. Primo, ponit exclu-
[pōnam] Sap. 11. Omnia in numero,
undo, excludit pactum. [Et subuerteret
] . Et ponit quatuor contra omnia, quæ
es hypocrite peribit. Tertio, exclusio-
modo] supra 26. Domine in angustia
gustum &c.] Hic, excludit secundum
ponit in eis impedimentum, quare non
un] loquitur secundum similitudinem
est eodem loco habere virum, & adulce-
cultum exhibere, & diuinum auxilium
non potestis mensæ domini participes es-
sum. Secundo, ponit liberantis aduen-
tiu[nionum] Tangit historiam, quæ ha-
[in valle] Tertio, excludit misericordiæ
us suum] idest, vt misereatur nobis? si-
e. Et respondit [Alienum] Psalm. 144.
er omnia opera eius[Et nūc nolite &c.]
, & salubre consilium. Et primo, prohi-
illudere, vincula] captitatis. Prouer. 3.
, & mansuetus dabit gratiam. Et assignat
actionem enim &c.] [Auribus percipi-
sationem. Et primo, excitat attentio-
. 23. Audite celi quæ loquitor, audiat ter-
ndo, ponit consolationem sub similitu-
[numquid tota die &c.] Per quem ostendit
Dei intentionem, quia vt fructificemus
gith] gentis leguminis simile cymino.
tionem, quia alio modo puni hos, &
modo excutit triticum, & gith] [Et eru-
mentum. Tertio, pœnarium cessationem
corriguntur, [Veruntamen] 1. Cor. 9.
farat. Tertio, ponit expositionem, & hec
18. Mirabilia opera tua.

C. A. P. XXXIX.

IN parte ista ponit comminationem contra populum, sive contra civitatem. Et dividitur in partes duas. In prima, cōminatur pœnam temporalis destructionis. In secunda, pœnam spiritualis execrationis, ibi [Obstupescere &c.] Circa primum, duo. Primo, comminatur destructionem. In secunda, ponit qualitercumque consolacionem, ibi [Et erit sicut somnium &c.] Prima in duas. In prima, ponit destructionem Hierusalem per Babylonios. In secunda, per Romanos, ibi [Et circundabo &c.] Circa priimum, tria. Primo, commemorat pristinam dignitatem. [Ariel] idest leo dei, quia de virtute temporibus Daud, & Salomonis nullum timebat, sicut nec leo. Prover. 30. Leo fortissimus bestiarum, ad nullius parvum occursum: vel propter altare holocaustorum, quod ibi erat, quod consumebat animalia sicut leo. Et sic sumitur Ezech. 43. Ipse autem Ariel quatuor cubitorum &c. Vel forte propter figuram, quia erat sita in modum leonis. [Expugnauit] 2. Reg. 3: Nam leonem, & virsum expugnauit. Secundo, ponit destructionem, ponens tristissimum cessationem [Additus] quasi dicat, multis annis [euro] late, idest perierunt. Osee 3. Sedeunt dies multos absque sacrificio &c. [Obsidione] Et circumuallabo scilicet Chaldaeis, Ezech. 3. Et ordinabis aduersus eam obsidionem &c. Et innuit expugnationem ex tristitia [Et erit tristis.] Tertio, ponit reparationem factam sub Iesu sacerdote magno, & aliis, de qua habetur in Esdra per totum. [Et erit mihi] quasi dicat, Vmbram pristine dignitatis retinens. Sed contra, Aggei, 2. Magna est gloria domus istius nouissimæ, quam prima. Et dicendum, q[uod] hoc dicitur propter hoc, quod fuit visitata ab ipso filio dei corporaliter. [Et circundabo] Hic comminatur destructionem per Romanos. Et circa hoc quatuor ponit, scilicet obsidionem. [Et circundabo quasi sphæram] idest in circuitu. Luc. 19. Circundabunt te inimici tui, vello. Abach, 1. Super omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem. Secundo, obsecorum humiliationem [humiliaberis.] Et humilationis signum [de terra loqueris] idest ita ac si sub terra eses, etiam audieris humiliari, verba ferens phitonis, qui silenter incantabant. Sopho. 3. Anseram de medio tui, maliloquos superbias tue: vel humiliationis meritum, arguens in eis peccatum avaritiae [de terra loqueris] & idolatria [Et erit quasi phitonis.] Tertio, ponit hostium multiuidinem [Et erit sicut puluis] Iocel. 2. Gens ascendit: vel hostium destructionem, sicut supra. 17. Rapietur sicut puluis montium a facie venti. Quarzo, ponit ipsam destructionem [eritque repente] metaphorice, propter hostium ferocitatem, Hiere. 4. Quasi nubes ascendet, & quasi tempestas, currus eius velociores aquilis [Et erit sicut somni] &c. Hic adhibet quandam consolationem ex hostium pena. [Et sicut ros] vana, in nihilum ibunt non reportantes aliquid commodum de destructione Iudea, sicut nec esuriens, vel sitiens ex cibo, vel portu somnia. Eccles. 3. Vana spes, & mēdaciū insensato viro, & somnia extollunt imprudentes. Zach. 12. Ponam Hierusalem lapidem oneris, cunctis populis. Nota super illo verbo [Et erit sicut somnium] Quia aliquid dicitur somnium. Primo, propter vanitatem Eccl. 3. Quasi qui apprehendit umbram, & persequitur ventum, sic & qui attendit ad visa mēdaciā. Hoc secundū hoc visio somniortum. Secundo, propter breuitatem. Job 20. Velut somnium ad uolans non inueniretur. Tertio, propter cognitionis obscuritatem. Job 33. Per somnum in visione nocturna, quando solet sopor occupare homines, & dormiunt in lectulo suo, tunc aperit autres virorū, &

erudiēs eos instruit disciplina. Quarto, propter animā peruer-
satorem, infra 3.6. Dormientes, & amantes somnia. [Obstupe-
scite &c.] Hic comminatur p̄enam exēcationis. Et primo,
predicit exēcationem iudeorum. Secundo, conuersiōnē gen-
tium, ibi [Nonne adhuc &c.] Circa primum duo facit. Primo,
ponit exēcationē.
Secundo, ipsius ra-
tionem assignat, ibi
[Et dixit dñs. &c.] Circa primum tria.
Primo, predicit exēcationem ponē-
ca, quae perturbant iudicium rationis.
[Obstupescite] ex
considerationē ma-
lorum culpa, vel pe-
na. Hier.2. Obstup-
pescite celi super
hoc, & portæ celi
desolamini vchemē-
ter [& admiramini] ex
consideratione magnoru. Ps. 118.
Mirabilia opera tua
[Fluctuate] ex incer-
titudine eligendo-
rum. Iac.1. Qui nō
hesitat, similis est
fluctui maris, qui a
vento mouetur, &
circumfertur [vacil-
lante] ex inconstan-
tia propostitorum.
Iob.4. Vacillantes
cōfirmauerunt ma-
nus tua [Inebriamini] ex anxietate dolorum. Abach.2.
Bibet tu quoque, &
confopire, circum-
dabit te calix dexte-
ra domini. Secun-
do, ponit exēcationis modū [quoniam
muscit] idest sicut
vīnum mistum pro-
pinauit oculos ve-
stros] s. prophetas.
supra 15. Dominus
muscit in medio
eius spiritum verti-
ginis. Tertio, ponit
exēcationis effe-
ctum, quia librum
sacrē scripturę in vi-
fiones omniū pro-
phetarum nō intelligent [Et erit vobis] Apoc.5. Vidi in dexte-
ra sedentis librum signatum &c. [Et dixit dominus &c.] Hic
ponit causam exēcationis, scilicet peccatum ipsorum. Et pri-
mo, in affectu. Secundo, in intellectu, ibi [Vx qui profundi &c.] Circa primum duo facit. Primo, culpam diuinū contemptus.
[Cor autem eius] quia palliant verbis [labii] humanis obser-
uantis [Et timuerunt] Hier.12. Prope es tu ori eorum, & lon-
ge a renibus eorum. Mathe.15. Irritum fecisti mādatum dei,
propter traditiones vestras. Secundo, p̄enam [Ideo ecce ego.
grandi] sectundum eorum reputationem, vel quodam [Peribit
enim sapientia] Abde. Perdā sapientiam sapientium, & pru-
dentiam prudentiū reprobabo. 1. Cor.1. [Vx qui profundi &c.] Hic
ponit peccatum ex parte in intellectu, quia non credebant
dei prudentiam, q̄ scieret ea, quae circa nos aguntur. Et circa
hoc, duo facit. Primo, ponit erroris exēgitatione. D. cebant au-
tem deum latere, propter cordis profunditatem, vbi sua prava
confilia pertractabant. Vnde dicit [Vx qui profundi &c.] Hie
rem.17. Profundū est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Et propter obscuritatem locorum, in quibus prava
opera exercabant. Vnde dicit [Quorum sunt] Io.3. Omnis qui
male agit, odit lucem. Eccles.16. Non dicas, a deo abscondar.
Secundo ponit iulta increpatio [Peruersa est, Nō fecisti] q̄a
deus cognoscit, in quantum est causa rei. infra 55. Vx qui con-
tradicit factori suo. infra 64. Et nunc domine pater noster es
tu, nos vero latus, & opera manuum tua-

A rum omnes nos. [Nonne &c.] Hic prædictit gentium conuer-
sionem. Et circa hoc tria facit. Primo, prædictit conuersiōnem
ad gratiam [Libanus] idest gentes, quia mons erat in terra gen-
tium [in Carmelo] in grātiā, quam iudei per circuncisionē
habebant, quia inter scientiam circuncisionis [in saltū] idest
in sterilitatem, in
qua prius erant gē-
tes, infra 37. Saltū
Carmeli eius ego
fodi, & bibli aquam.
Ad sacram scientiā
[stundi] scilicet gen-
tiles, qui prius non
audierant verba le-
gis. Matth.10. Cæci
vident. Io.9. In iudiciū
veni in hūc
mundū, ut qui non
vident videant, &
qui vident ceciū siāt.
Ad spiritualē lati-
tiam [& addent] Psalm.9. Letabor, &
exultabo in te, psal-
lam nominis tuo al-
tissime. Secundo, as-
signat conuersiōnis
occasionem, vel ra-
tionem, ex casu dia-
boli. [quoniam de-
fecit, qui præuale-
bat] per p̄tentiam
[fillulorū] deceptor p-
astutiam, supra 16.
Consumatus est mi-
ser, defecit, qui con-
culcabat terram, ca-
citatē iudaici popu-
li, quia Cœcitas ex-
parte contingit in
Israhel. Ro.11. [Suc-
cisi sunt, qui vigila-
bāt] studiositas ad
malum. Proverb.4.
Nō enim dormiūt,
nisi male secerint [q̄
peccare] praus exē-
plis, & doctrinis ar-
guenter] quātum
ad disciplinę con-
temptum. Amos.5.
Odio habuerūt cor-
ripientem in porta
[declinauerūt] quā-
tum ad peccati va-
nitatem, quia fru-
stra est, quod nō cō-
sequitur finem. Sap.5. Quid nobis profuit superbia, aut diui-
tarum iactantia, quid contulit nobis? Tertio, ponit iudeos
reuerensem in fine mundi, cum dicit. [Propter hoc, hæc dicit
dominus, qui redemit Abraham.] Gen.12. [Non modo] idest
in hoc tempore [confundetur] bona confusione. Ecl.4. Est cō-
fusio adducens gloriam, & gratiam [filios] A postolos [missi-
tores] idest, qui primo murmurabant. supra 17. Qui egrediun-
tur impetu a Iacob, & florebit, & germinabit Israhel. Vel potest
aliter exponi de prosperitate, quæ eis promittit deltrictio Sa-
nacherib, vel Nabuchodonosor [Carmelus in saltū] idest tā-
ta erit fertilitas terra promissionis, quodd fertilitas [Carmeli] re-
putabatur sterilitas in comparatione eius [fillulorū] Sanacherib,
vel Nabuchodonosor [filios suis] tres pueros in camino ignis,
vel quia pueri ipsorum facient laudem nominis mei, q̄ ipsi in-
tuentute sua non fecerunt.

C. A. P. X X X

In parte ista, comminatus propheta contra illos, qui contemperunt prophetiam Hieremias, cuntes in Aegyptum, contra eius consilium, sicut habetur Hierem. 43. Et diuidit in duas. In prima, comminatur contra iudeos tantum. In secunda, contra iudeos, & Aegyptios simul, de quibus consilium debant, 31. cap. [Vx qui descendunt &c.] Vel secundum globo. In prima parte, prohibet descensum. In secunda, comminatur.

penam contra descendentes. Prima in duas. In prima, ponit comminationem. In secunda, consolationem, ibi [Propterea exceptas] Prima in duas. In prima, arguit contemptum. Secundo, arguit precepti contemptum, ibi [Ideo clamaui &c.] Circa primum, tria arguit in eis. Primo, itineris dispositionem, ponens propositum [ve faceretis cōsilium] te.

vipera, & regulus volans, portantes super humeros iumentorum diuitias suas, & super gibbum camelorum thesauros suos, ad populum, qui eis prodebet non poterit. Aegyptus enim, frustra, & vane auxiliabitur. Ideo clamaui super hoc, Superbius tantum est, quiesce. Nunc ingressus scribe ei super buxum, & in libro diligenter exara ilud, & erit in die nouissimo in testimonium, usque in eternum. Populus enim ad iracundiam prouocans est, & filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei. Qui dicunt videntibus, nolite videre, & aspicientibus, nolite aspicere nos. Et per fiduciam humani auxilii [habentes fiduciam] Hier. 15. Si separaueris precliosum a vili, quasi os meum eris, quia que dixi facere nos. Et per fiduciam humani auxilii [habentes fiduciam] Hier. 17. Maledictus, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Et ponit effectum [Et erit vobis] Osee 4. Gloriam eorum, in ignominia commutato. Vnde quantum ad vię terram, erat enim in Taphnis, que est tantum in alia parte Aegypti, quasi timet in primis terminis remanere. Hiere. 2. Quid tibi erit super eo, propterea erit vobis iniqüitas hac, sicut interruptio causam, & requisita in muro excelso. Quoniam subito dum non speratur, veniet contritio eius, & comminuetur, sicut conteritur lagena figuli contritione perualida, & non

Hiere. 2. Quid tibi erit in via Aegypti, vt bibas aquam turbidam? Et ostendit spiritus in via Aegypti, vt bibas aquam turbidam? Et ostendit spiritus delectum. [Omnes confusi sunt] psalm. 145. Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus. Tertio, delicitur rerum aportationem. [Onus iumentorum] cōminans prius destructionem Aegypti, uel onus filiorum Iuda [iumentorum] propter soliditatem, vel quia sicut iumentares suas deservant [Australi] quia ad Australi fugerunt, vel quia in australi parte erat eorum habitat. [In terra tribulationis] in Aegypti, que Hebreice dicitur megray, quod interpretatur tribulatio, vel angustia. Hiere. 42. Gladius quem vos formidatis ibi, comprehendet vos in terra Aegypti, & fames, pro qua estis solliciti, adhazebit vobis in Aegypti, & ibi morienti. Secundo, ponit asportantium conditionem. [Leena] propter ferocitatem [leo] propter audacie presumptionem [vipera] propter crudelitatem [regulus volans] non quid habeat pennas, sed quia in similitudine hominis, propter velocitatem ad malum faciendum. Sopho. 3. Principes eius quasi leones. Tertio, rerum aportationem [portantes]. Quarto, laboris frustrationem [ad populum] psal. 59. Vana salus hominis. [Ideo clamaui &c.] Hic arguit in eis diuinis precepti contemptum. Et primo, ostendit, quomodo contempserit diuum propter contemptum. In secunda, quomodo contempserit salubre consilium, ibi [quia haec dicit dominus &c.] Circa primum, tria ponit. Primo, diuum propter confirmationem, ibi [Populus enim &c.] Circa primum, tria, Primo, misereri propositum in deo [propterea exceptas] non ex toto defraude vos. Osee 5. Dies multos expectabis me. Secundo, ingratorum iudicium [& ideo exultabitur] id est altus in iustitia apparebit, puniens vos ingratios, suis beneficiis. Supra 5. Exultabit dominus exercitum in iudicio. Tertio, bonorum premium. [Beati omnes] Luc. 12. Vos similes hominibus

F ad iracundiam] quantu[m] ad peccatum transgressionis. Ezech. 2. Noli esse exasperans, sicut domus Israhel exasperatrix est [mendaces] quantum ad peccatum locationis, quia promiserunt Hieremias obedientiam, quam seruare noluerunt, vt habeatur Hier. 42. psalm. 17. Filii alieni merciti sunt mihi [Nolentes]

quantu[m] ad peccatum omissionis. Proverb. 18. Qui obeyerat auctoritate tuam ne audiat legem, orationem eius erit execrabilis. Secundo, ponit contemptum prophetarum, qui dicitur in Hierusalem. Contra tristitiae anxietaatem [Polorans] ante [nequaquam plorabitis] temperem, sed quandoque liberaberis. Supra 5. Auferet laetitiam tuam, ab omnini facie. Contra dei indignationem [misericordia] Psal. 90. Invocabit me, & ego exaudiens eum. Cetera paupertatem [& biri ei dominis] Et est sensus. Modico viatu erunt contenti. Eccl. 29. Initii hominis panis, & aqua: vel quia in redditu de Babylone per nriam passi sunt. militie secundum glo. Secundo, ponit collationem bonorum. Vnde [faciet] Et primo, spiritualium, quantum ad electam doctrinam describens doctorem [Auolare] id est recederet [doctorem] Esdras, cuius doctrina adhuc vntur: vel Christum [post te] sicut fugiens quodam ab infrequentia reuocatur. Ioh. 2. Dedit nobis dominus doctorem iustitiae. Et ponit doctrinam [hac via] Num. 20. Via regia gradium ur. Et etiam, quantum ad debitum dei culturam. [Et contaminabis] in vobis communis rediges. 4. Reg. 23. Contaminauit excellit, & demolitus est ea [vestimentum] omnem ornatum idoli. Secundo, quantum ad temporalia bona. Vnde dicit [egredere] scilicet a spiritualibus ad temporalia. Et primo, promittit terra fertilitatem, promittens cauam [dabitur pluvia] Osee 2. Descendere faciet ad vos imbre, & effectum, quantum ad cibos hominum [panis frugum] Gen. vltimo. After panis pinguis. Psal. 47. Adipe frumenti satiat te; quatinus ad pacem armorum. [Pascetur agius] quantum ad oves [Tauri] quantum ad boues, & in virtute nota fecunditatem, ponens filios. Et quantum ad annona[m] iumentorum [& puli astrorum] magnum ordeum cum palea purgatum, quod prius comunitum comedebant. Secundo, promittit aquarum vertentem. Et erunt Iudei dicunt haec ad literam esse compenda, in fine mundi [multorum] scilicet Romanorum, secundum eos, quod est fabulosum. Vel potest esse metaphorica locutio, vt per aquam significaret confortatio, quam post redditum de capiuitate, & Babylonie destructionem habuerant. Vel misericordia doctrina Christi. infra 41. Aperiunt in iupenitibus fluminis, & in medio camporum fontes. Tertio, calix claritatem. [Et erit lux solis sicut lux septem dierum] tantum in uno, quantum modo septem, quasi septempli. Vel sicut fuit in primo septenario dierum. Haec iudicii fabulosae ad literam dicunt tempore aurea Hierusalem. Sed melius est, quod ad futuram sanctorum gloriarum referatur, post mundi innovationem. Vel metaphorica, & hyperbolica, ad statim populi referatur. Psal. 146. Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Nota super illo verbo. [Et panes frugum] Quia verbus dei est panis. Primo, arcus, propter oblerandum dulcitudinem, Matth. 7. Arca est via, quae dicit ad vitam. Secundo, ubi inusitatus, propter fructus utilitatem. infra 55. Quomodo descendit imber de celo, & illuc ultra non revertitur, & inebriat terram, & germinare eam facit, sic est verbum, quod egreditur de ore meo. Tertio, pinguis, propter delectationis suavitatem. Gen. vlt. After panis pinguis. [Ecce nomen domini &c.] Hic consolatur eos ex hoitum punitione. Et circa hoc tria ponit. Primo, iudicis punientis aduentum. Secundo, ponit modum. [Et audiunt faciet] Tertio, punctionis locum, ibi [Preparata est &c.] Circa primum tria. Primo, aduentum [venit]

minibus expectabibus dominum suum. [Populus enim &c.] Hic exequitur misericordia beneficium. Et primo, in eorum exaltatione. Secundo, in hostium oppressione, ibi [Ecce nomen domini &c.] Circa primum, duo. Primo, sublationem malorum contra exilij captivitatem. [Populus enim] tempore Zorobabel. Vel potius misericordia iudicium de alto potentie sua. Vel ad destruendos Babilonios, per Medos a longe venientes. Hierem. 5. Ecce ego adducam super vos gentes de longinquo [nomen domini] filius, quantum ad primam expositionem. vel quia redundans est in gloriā ipsius, quantum ad secundum, & tertium. Secundo, ostendit venientis zelum, ponens iram in corde, per antrapospatos [& ardēs furor] furor est ira accensa. Incendiatur autem, vel quādū ad vehementiam desiderii. Et quādū ad medium collī, ad perdendas gentes in nihilum, & frenum ad quādū ad qualitatēm populi. Canticum erit vobis, sicut vox sanctificata solemnitatis: & lātitia cordis, sicut qui pergit cum tibia ut intrer in montem domini, ad fortēm Israel. Et auditam faciet dominus gloria uocis suæ, & terrem brachii sui ostenderet in comminatione furoris, & flamae ignis deuoratis. Allidet in turbine, & in lapide grandinis. A uoce enim domini pauabit Assur uirga percussus, & erit transitus uirga fundatus, quam requiesceret faciet dominus super eum, in extinctionem adducet, supra 2. Ibit per Iudam in undans furor. Tertio, ponit indignationis effectum. In malis destruendis gentium [ad perdendas gentes] Psal. 2. Domine in civitate tua, imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Et celsitudinem tyrannorum. [Et frumentum erroris] Ioh. 30. Frenum posuit in os metum. Ponit etiam effectum in bonis in laude oris. [Canticum erit solemnitatis] quia in tribus solemnitatibus in Hierusalem cum laetitia. Luit. 33. Cluitatem solemnitatis nostra, oculi rui videbunt. Et in inuiditate cordis. [In levitia cordis] infra 51. Gaudium, & lātitiam obtinebunt, & fugient ab eis dolor, & genitrix. Judith vltimo. Erat autem populus domini iudeus. [Et auditam &c.] Hic describit pauperum modum, Et circa hoc tria facit. Primo, describit pauperem modum, quantum ad pauperis actum [vocis sue] per quam apparabit gloriōsus [& terrem brachii] per similitudinem irati, qui his modis comminatur. Ioh. 40. Si habes brachium sicut deus. Et quantum ad instrumentum [& flamma ignis] quia ad literam Assyri combusti fuerunt [& in lapide grandinis] forte tēpētis aliqua curva. Vel significantur diuersae pauperes in die iudicii. Psal. 10. Igne, sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis cortis. Secundo, ponit pauperis infestationem ostendens eius honorem. [A voce enim] pauperie durationem, [Et erit transitus fundatus] id est firmatus. Tertio, pauperum exultationem [In citharis in bellis præcipuis] quae sola diuina virtus geruntur. Psal. 7. Labitur iustus cum uidenti vindictam. [Preparata est &c.] Hic describit pauperem locum. Et primo, ipsum dispositionem [Tophet] vallis filii Eboron gehenna, quia conseruabatur ibi ignis ad sacrificia in lapidis de Tophis. Eadem est vallis Gerhemantis, in qua destruxit est exercitus Senacherib. Vel significatur per ipsam infernum. Vnde Iudei coniuncti ibi esse infernum, quia ex duabus palmis, quae ibi sunt, semper emittunt fumus [ab hei] id est ab initio: vel a secundo de secundum Iudeos, que hasunt tantum hei. Vnde nudius tertius. De hac valle habetur Hier. 7. & 19. [A rege] deo, supra 5. Dilatauit infernum animam suam. Secundo, pauperum diuersitatem [inuenientis eius, digna] impiorum, vel illi de exercitu Senacherib [flatus] id est voluntate metaphorice. Psalm. 10. Igne sulphur [spiritus procellarum, pars calicis eorum]. Nota super illo verbo. [Ecce nomen domini] Quia filius dei est nomen patris. Primo, quo manifestatur. Ioan. 17. Manifestauit nomen tuum hominibus. Secundo, quo honoratur. Matth. 6. Pater sanctificetur nomen tuum. Tertio, quo innocatur. Ioan. 16. Quæcumque petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Item super illo verbo [venit de longinquo] quod venit de longinquo. Primo, propter diurnam expectationem.

tionem. Hebr. 11. Iuxta fidem destinati sunt omnes isti, non receptis reprobationibus, sed a longe eas aspicientes. Secundo, propter meritorum nostrorum imperfectionem. Ephes. 2. Veniens euangelizavit pacem, uestibus qui longe fuitis. Tertio, propter temporis dilationem. Num. 24. Videbo eum, sed non modo, intuebor illum, sed nō proprie. Quar

tympanis, & citharis, & in bellis praeceps expugnabit eos. Præparata est enim ab heri Tophet, & a rege præparata, profunda, & dilata. Nutrimenta eius ignis, & ligna multa, flarus domini sicut torrens sulphuris succendens eam.

C A P . XXXI.

VAE qui descendunt in Aegyptum ad auxilium in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt, & super equitatus, quia prævalidi nimis, & non sunt confisi super sanctum Israel, & dñm non requiserunt. Ipse aut sapiens adduxit malum, & verba sua non absulit. Et consurget contra domum pessimorū, & cōtra auxilium operantū iniquitatē. Aegypius hō & non Deus, & equi eoru caro, & nō spiritus. Et dñs inclinabit manum suā, & corruet auxiliator, & cadet, cui præstatur auxiliū, simulq; oēs cōsumentur, quia hēc dicit dñs ad me, Quomodo si rugiat leo, & catus leonis sup̄ predam suā, cum occurrerit ei multitudo pastorū a voce eorum nō formidabit, & a multititudine eoru nō pauebit, sic descendet dñs exercitus, vt prælieretur super mōte Syon, & sacer collem eius. Sicut aues volantes, sic proteget dominus exercituum Hierusalē, protegens, & liberans, transiens, & salvans. Conuertimini, sicut in profundū recesseratis filij Israel. In die, n. illa abiiciet vir idola argēti sui, & idola au

C A P . XXXI.

IN parte ista, cominatur utriusque simili, scilicet Aegyptius, & Iudeus. Et circa hoc, duo facit. Primo, ponit comminationem. Secundo, consolationem, ibi [Quia haec dicit dominus &c.] Circa primum, duo ponit. Primo, culpam ex confidencia humani auxilij [in equis sperantes] psal. 32. Talax equus ad salutem, in abundantia virtutis sua non saluabitur. Et ex contemptu diuinū auxilij, ibi [Et non sunt confusi] Contra in psal. 19. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine dei nostri sp̄eraui. Secundo, cōminatur pena [Ipse aut] Et primo, cōtra contemptū diuinū auxilij. Secundo, ponit dei lapienti, & sententiæ firmatae [et verba nō absulit], i. nō punita, q̄ per prophetas cōminatur. Num. 23. Nō est deus vt homo, vt mentitur, nec vt filius hois vt mutetur. Et subiungit pena, [Et contra auxilium operantū] Iob 4. Qui habitat domos, vt supra. [Quia haec dicit dñs &c.] Hic ponit consolationē, promittens per deum liberationem ab hostiis, a quibus per Aegyptios liberari nō poterit. Et circa hoc, tria facit. Primo, ponit Iudeorū defensionē sub similitudine leonis defensoris, dicens. Vos, & Aegyptius peribitis, in quibus cōfidebatis me cōfēcta [Quia haec dicit dñs] qui solus saluat [vt plectat] tamq; defensor contra illos, qui impediabant adficationē templi, post redditum de captiuitate. Vt contra Assyrios. Olee 13. Ego ero eis quasi legna, sicut pardus in via Assyriorum. Et sub similitudine auis protectoris [sicut aues] Matth. 23. Quoties

F volvi congregare filios tuos, sicut gallina cōgregat pullos suos sub aliis, & nolivisti? Deut. 32. Sicut aquila provocata, ad volandum pullos suos, & super eos volans. Secundo, ponit hostiū destrucionem, promittens consilium ad hoc prævidendū [Conuertimini sicut in profundam &c.] Prover. 18. Impulsus cum in profundū, veniet peccatorum, cōtemnit. Ro. 6. Sicut exhibuitis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire inuiditatem in sanctificationem. Et ponit complementum [In die illa] supra 2. In die illa proficer homo idola sua. Et ponit fructum, scilicet ipsius destrucciónem, in quantum ad occidōrum necē [in gladio]. Deut. 32. Gladius me⁹ deuorabit carnes. Et quā lat se in tempestate, sicut rini aquarum in siti, & vmbra petre promiuentis in terra deserta. Non caligabunt oculi yidentium, & aures audiēti diligenter aufcultabunt, & cor stultorum intelliget sciētiā, & lingua balborū velociter loquetur, & plane. Non vocabitur ultra is, qui insipiens est, princeps, neg; fraudulentus appellabitur, maior. Stultus, n. fatua loquetur, & cor eius faciet iniquitatē, vt perficiat simulationem, & loquatur ad dominum fraudulentē, & vacuā faciat animam esurientis, & potū sibi tienti auferat. Fraudulēti, vasa pessima sunt. Ipse enim cogitationes concinnauit ad pēndendō mites in sermone mendacij, cum loqueretur pauper iudicium. Princeps uero ea, quæ digna sunt principi cogitabit, & ipse super duces stabit. Mulieres opulenta surgite & audite uocem meam, filiae cōfidentia

ri sui, quæ fecerunt vobis manus, & cithara, & in bellis præceps expugnabit eos. Præparata est enim ab heri Tophet, & a rege præparata, profunda, & dilata. Nutrimenta eius ignis, & ligna multa, flarus domini sicut torrens sulphuris succendens eam.

C A P . XXXII.

VAE qui descendunt in Aegyptum ad auxilium in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt, & super equitatus, quia prævalidi nimis, & non sunt confisi super sanctum Israel, & dñm non requiserunt. Ipse aut sapiens adduxit malum, & verba sua non absulit. Et consurget contra domum pessimorū, & cōtra auxilium operantū iniquitatē. Aegypius hō & non Deus, & equi eoru caro, & nō spiritus. Et dñs inclinabit manum suā, & corruet auxiliator, & cadet, cui præstatur auxiliū, simulq; oēs cōsumentur, quia hēc dicit dñs ad me, Quomodo si rugiat leo, & catus leonis sup̄ predam suā, cum occurrerit ei multitudo pastorū a voce eorum nō formidabit, & a multititudine eoru nō pauebit, sic descendet dñs exercitus, vt prælieretur super mōte Syon, & sacer collem eius. Sicut aues volantes, sic proteget dominus exercituum Hierusalē, protegens, & liberans, transiens, & salvans. Conuertimini, sicut in profundū recesseratis filij Israel. In die, n. illa abiiciet vir idola argēti sui, & idola au

C A P . XXXII.

HABEAT tercia pars comminationis, in qua prosequitur liberationem ab hostiis, qui tunc eis imminebant. Et primo, prædicti eam per modum prophetie. Secundo, narrat per modum historiae. 36. cap. [Et factum est &c.] prima in duas. In prima, prædicti Iudeorū prophetat. In secunda, hostium destructionem. 33. cap. [Vae qui prædaris &c.] Circa primum, duo. Primo, prædicti liberatorū statum, quantum ad regis aquitatem, ibi [regnabit rex] Ezechias. Hier. 23. Regnabit rex & sapienti, quantum ad populi prosperitatem: quantum ad consolationem in tribulatione. [Et erit vir] supra 4. Tabernaculum erit in umbra aculei, & quantum ad emendationem in spiritibus [non caligabunt] vi prius, propter peccata regis, & populi [videntium] i. prophetarum, fed apertas a dño vienes accipient [et aures] i. subditorum [aufcultabūt] implentes præcepta dñi per prophetas [cor stultorū] qui prius in idolis errabunt [balborum] prophetarum, qui prius obserue, & in enigmate loquebantur. Sap. 10. Sapientia aperuit os mutoru, & linguas infantium fecit discetas. Et etiam quantum ad cōflectam liberatem, i. tyrannis [Non vocabitur qui insipiens] i. Senacherib, cui prius tributa soluebant, sicut patet 4. Reg. 18. Ezech. 34. Errauit eos de manu regis Assyriorum. Secundo, exequitur liberationis modum [stultus enim] Et p̄sequitur afflictionē. Secundo, liberationē, ibi [donec effundatur] Circa quod

quod duo facit. Primo, describit hostem persequentem. Secundo, persecutionem, ibi [mulieres &c.] Circa primum tria. Primo, ipsius regis nequitam, quantum ad blasphemiam oris [stultus] feliciter Senacherib [facta] verbis blasphemie, infra 37. Prover. 15. Os fatorum ebullit stultitiam: quantum ad

duplicitatē cordis [scilicet facit] p̄mittens populo bo nam terram sad do minus fraudulerter] dicens se illius consumata est enim vindemia, collectio ultra non ueniet Obscurus pescite opulentę, conturbamini confidentes, exuite uos, & confundemini, accingite lumbos uestros. Super ubera plangite, super regione desiderabili, super uinea fertili. Super humum populi mei spine, & uepres ascendente, quanto magis super omnes domos gaudii civitatis exultantis i. Domus enim dimissa est, multitudo urbis relata est, tenebræ, & palatio facta sunt super spelunculas, vīque in æternū. Gaudium onagrorum pascua gregum, donec effundatur super nos spiritus de celo. Et erit desertū in Chermel, & Chermel in saltum reputabatur, & habitabit in solitu dine iudicium, & iustitia in Chermel sedebit. Et erit opus iustitiae Raphaeles, de quo

infra 36. [conciuinabit] idest component, Cinnus, est genus positionis ex diversis speciebus cōpositus pauperiū iudeiū. Psal. 49. Os tuum abundat in malitia, & lingua tua cōcinnabat dolos: Tertio regnantis Ezechie prudentiam [Principes], quia precepit, quod nō illi aliquis responderet, supra 1. Restituit primi cōp̄tū tuos, vt fuerint prius. [Mulieres &c.] Hic defensit persecutionem inflictam, quantum ad tua. Primo, quantum ad fructuum amisionem, excitans attentionē [Mulieres] que facile potest plorare [opulentia] que plorandi materialē habentis ex bonorum perdītione. Vel [mulieres] idest vos iudeiū imbeciles. Psalm. 48. Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Et ponit temporis determinationem [post dies] aliquot, [annum viuum] Psal. 21. Quoniam tribulatio proxima est, non est, qui adiuvet. Et ponit fructuum amisionem [consumata] destructa [collectio] frugum [non venier] in domos nostras ab agri. Hier. 48. Ablatā est letitia de Carmelo, & de terra Moab, & vinum de torcularibus sustulī. Secundo, quantum ad camporum vastationem, indicens planctum [obscurus pescite] Baruch 4. Exi me stola pacis, supra 22. Et vocavit dominus in die illi ad flumen. Et prædicti damnum [super humum] supra 5. Ascendet super eum vepres, & spine. Tertio, quantum ad desolationem [quanto magis] feliciter stendit eff [cōcinnitas] exultantis scilicet Hierusalem, cuius inferior pars sicut tradita Assyriis. Iep̄ia 22. Vrbs frequens cōcinnitas exultantis. Et desolationis magnitudine, quantum ad dominos, quia redacte in perpetuas tenebras, sicut accedit in adūcis ruinosis [Et tenebris] Iob 12. Palpabit in tenebris, & non in luce. Et quantum ad agros [gādium onagrorum] qui morantur in magnis solitudinibus. Hier. 2. Onager affuetus in solitudine. [Donec effundatur] Hic prosequitur liberationem. Et primo, ponit iudeorum consolationem. Secundo, hostium destructionem, ibi [Grando autem &c.] Tertio, propheta congratulationem, ibi [Beati, qui seminatis &c.] Circa primum tria. Primo, ditinum consolationem. Hoc dico contingens, vastante terram Senacherib [donec spiritus] diuinā confortatio. Ezech., 7. Scieris, quia ego dominus, quia intromittam in vos [spiritum], & uiuetis. Quarto, consolationis modum, & ordinem, quantum ad terrenā fertilitatem [Et erit deserto] idest terra vestra prius deserta, erit ita fertilis, sicut Charmelis, cuius fertilitas rep̄tabilitate sterilitas comparatione terre vestre. supra 29. Idem habetur, quantum ad iustitiam observationem. [Et habitabit] supra 1. Syon in iudicio redimetur, & reducent eam in iustitiam. Et quantum ad pacis tranquillitatem [Et erit opus] idest effectus [silentium] quia sine tumultu cōfitionum, & bellorum, supra 26. Domine dabis pacem nobis.

dentes, percipite auribus eloquiū meum. Post dies, & annos, & vos conturbemini confidentes. Conseruare cōstat in pulchritudine pacis, & in tabernacula ex abundanti aqua. Grandio autem in descensione saltus, & humilitate humiliabit ciuitas. Beati, qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis, & asini.

C A P . XXXIII.

VAE qui prædaris. Nonne & ipse prædareris? Et quia spernis, nō ex ipse sp̄ne

ris. Cū consumaueris depredationē, depredaberis, cum fatigatus de sieris cōtemnere, cōtemneris. Dñe miserere nostri, te enim expectamus, esto brachium nostrum in mane, & salus nostra in tempore tribulationis. A uoce angeli fugerunt populi, & ab exaltatione tua

C faciunt appetibilem. Primo, firmitas diuinæ potentie. Psal. 14. Qui confidit in domino, sicut mons Syon, non commouebitur in æternū: qui habitat in Hierusalē. Secundo, puritas propriei consientie. Prover. 3. Ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus nō impinget. Tertio, remor hostilis nequitie. Io. 16. Confidite, ego vici mundum. Item nota super illo verbo, [Beati, qui seminant super aquas] Quia doctrina domini est aqua. Primo, quia abundat, Eccl. 24. Ego sapientia effudi flumina. Secundo, quia refrigerat. Prover. 25. A qua frigida anima sicuti. Tertio, quia fecundat, infra 55. Quoniam descendit imber de celo, & illuc ultra non reverterit, sed inebriat terram, & germinat. D eam facit, sc̄c erit verbum, quod egredietur de ore meo. Quartu, quia velociter portat, Io. 4. Fiet in eo fons aqua salientis in vitam æternam. Quinto, quia singulis se conformat. Prover. 5. In plateis aquas tuas diuide.

C A P . XXXIII.

IN parte ista, incipit prædicere hostium destructionē. Et primo, ipsam destructionem. Secundo, destructionis effectum, 35. cap. [Liberabit &c.] Prima in duas. In prima, prædicti destructionem hostium principaliū, feliciter Assyriorum. In secunda, aliorum eis auxiliantium, 34. cap. [Accedit &c.] Circa primum duo. Primo, prædicti destructionem Assyriorum. In secunda, ingratitudinem iudeorum, ibi [Laxani sicut &c.] Circa primum, duo facit. Primo, prædicti Assyriorum destructionem. Secundo, invitat omnes ad tantū facti considerationem, ibi

B [Audite &c.] Circa primum, duo facit. Primo, prædicti pena, quam a deo percepit. Secundo, quam alii ipsi contulit, ibi [Ecce videntes &c.] Circa primum tria facit. Primo, comminatur Assyriis destructionem, ponens questionem. [Nonne] Et respondit [cum consumaueris fatigatus] quasi dicat credio affectus de multis victoriis. Matth. 7. In qua mensē mis̄it fr̄tit, remetietur vobis. Apoc. 13. Qui in gladio occidit, Secundo, in persona populi, petit a deo confirmationis confirmationē. [Dominus miserere.] Eccl. 3. Glorificat manū, & extende brachium, Psal. 59. Da nobis dominum auxilium de tribulatione. Tertio, ponit petitionis impliacionem. Primo, ponens destructionem Assyriorum, quantum ad exercitus. [A voce angeli] multos interficiens [populi] Assyrii, qui residui fuerunt. supra 31. Et panebunt principes eius fugientes, quantum ad spoliōrum directionē. [Et congregabuntur] a iudeis [vestra] o Assyrii, supra 10. Latabunt coram te, sicut qui latentur capita præda, quando diuidunt spolia. Secundo, destructionis fructum, scilicet dei gloriam

riam [Magnificatus.] Psal. 56. Magnifica est vñque ad celos misericordia tua, & vñque ad nubes veritas tua. Et hominum gratiam in rectitudine actus similevit] scilicet dominus [iudi-
cio] quod est execrario iustitie [fides] que est fundamentum iustitie. Supra 1. Syon in iudicio iudicetur, & reducetur eam in iustitia. Ofer 2. Sp 5

sabo te mihi in tu-
sticia, & fide: quan-
tum ad perfectionem
intellexit [dixit] sapientia in
salutis, sapientia in
humanis. Prover. 3.
Preciosior est sapientia. Quantum ad or-
dinationem affectus? [timor] Eccle. 1. Ti-
mor domini, delet peccatum. Nota
super illo verbo [di-
vinitas salutis] quia nos habemus diui-
tias. Primo, in Deo. Coll. 1. In ipso sunt omnes thesauri sa-
pientiae, & scientiae dei absconditi. Se-
condo, in seipso. Pro-
verb. 30. Preciosior est cunctis opibus
sapientiae. Tertio, in sacerdotiorum collegio
supra 13. Preciosior
est vir auro, & ho-
mo mundo obizio. Ecce videtes clama-
bunt &c. Hic ponit pœnæ, quæ alii
intulit. Et primo, decribit pœnam ab
ipso infictam, quan-
tum ad perturbatio-

dispersæ sunt gentes. Et congrega-
buntur spolia vestra, sicut colligit
brucus, velut cum fossa plena fue-
rint de eo. Magnificatus est do-
minus, quoniam habitabit in ex-
celso, implebit Syon iudicis, & iu-
stitia, & erit fides in temporibus
suis. Dinitia salutis, sapientia, &
scientia, timor domini ipse est the-
saurus eius. Ecce uidentes clama-
bunt foris, angeli pacis amare fle-
bunt. Dissipate sunt uite, cessau-
it transiens per semitam, irritum
factum est pactum, proœcitur ciu-
tates, non reputavit homines. Lu-
xit, & clanguit terra, confusus
est libanus, & obsorduit. Et factus
est Saron sicut desertum, & con-
cussa est Basan, & Carmelus. Nunc
confurgam dicit dominus, nunc
exaltabor, & nunc sublimabor. Co-
cipiet ardorem, & parietis sti-
pulum, spiritus uester ut ignis no-
rabit eos. Et erunt populi quasi de
incendio cinis, spinæ congregatae
igni, comburentur. Audite qui
longe estis, quæ fecerim, & cognoscite
vicini fortitudinem meam.

Hierusalem habitationem opulen-
tem hominum [videtis] exercitus magnitudinem [foris] qui
habitant in suburbis. Angelus iuglatur Ezechias ad Rap-
pacific, infra 36. Hier. 8. Ecce vox clamoris filia populi mei [de
terra longinquæ.] Quantum ad solitudinem viarum [disparat-
ta.] Tren. 1. Via syon lugent, eo quod non est qui veniat ad
solemnitatem. Quantum ad infiducionem pacorum [irritum
factum est pactum] scilicet quo Senacherib Ezechiam assecu-
uerat. Et ideo [proœcitur] quasi contempnens eorum amicium
[In 5 repauit] presumptione cordis sui. Job 39. Absorbet ter-
ram, nec reputat tuba sonare clangorem. Quantum ad defru-
ctionem regionum [luxit, & clanguit] Et ponit præcipue certi-
ties regiones. Secundo, ponit diuinam resistentiam conatus
eius [nunc consurgam] Et circa hoc, tria ponit. Ex parte dei re-
sistenteris propositum [nunc] scilicet post tanta mala, qua fecit
Ios 10. Contra improbos [scilicet] contra impreciosos inopum
& geminatum pauperum nunc exurgam, dicit dominus. Secun-
do, ponit frustratum Assyriorum confitum [concepit] id est
cogitabitis alios ardere [parietis stipulam] id est hoc sequitur,
quæ vos comburemini [spiritus uester] id est in dignitate vorabit
scilicet carnem sub corio. psal. 12. Lacum aperuit, & esfudit eū,
& incidit in foueam quam fecit. Tertio, ponit resistentia, sive
pœna modum. [Tertio] eritis populi quia ad literam corpora eo-
rum sunt in cincte redacta [spina] id est Assyrii, quia alios lace-
rabant. Malach. 3. Calcabitis impios, cum fuerit cinis sub plâ-
ta pedum eorum [Audite &c.] Hic inuitat ad tanti facti consi-
derationem. Et primo, ad considerandum liberantis diuinam po-
tentiam magnitudinem. Secundo, ad considerandum liberare
ciuitatis dignitatem, ibi [Respicere Syon &c.] Circa primum, duo.
Primo, in uitia ad considerationem sua potentiae. [Audite] in-
fra 49. Audite insula, & attendite populi de longe. Secundo,
ostendit potestis signum [contriti sunt peccatores] Assyrii. I.
Hier. 19. Conteram populum istum, & ciuitatem istam sicut con-
teritur vas figuli. [Quis potest &c.] Hic inuitat ad considera-
ndum idoneitatem eius, qui habitat eum deo, ut ab ipso semper
protectetur illas. Et primo, inquirit idoneum. Secundo, ex-
cludit indignum, ibi [Vbi est literatus &c.] Circa primum, tria
facit. Primo, ponit questionem [cum igne deuorante] Deo, s.
ut ab ipso non deuoretur sicut Assyrii. Deut. 4. Dominus deus
tuus ignis consumens es. Secundo, ostendit idoneitatem remo-
duis tria, ad quæ iudei proui erant, scilicet aquariorum, quantu-
m

Iudei

Iudei totum fabulose referunt ad auream Hierusalem. Secundo,
quantum ad immunitatem malorum. [Non transbit remigium]
quorumliber hostium, qui quandoque conseruerant per mare
terram promissionis inseitare. Trieris nauis habens tres ordi-
nes remorum. Et assignat caulam [Dominus. n. iudex] iudicat

ab adversariis. Zacha. 9. Ecce rex tuus
qui venit tibi misericordia.

[Laxati &c.] Hic
predicit ingratorum
Iudeorum destru-
ctionem, primo a Roma
nus factam. Et ponit
tria. Primo, impotenciam
ad resistendum
[laxati] i.e. preparati
[funiculi] ut te
contra Romanos de-
fendas. Loquitur in
similitudinem nauis
quæ paratur ad eum
nam [panis] Ge-
nes. vlt. Afer panis
Piguis. Tertio, quan-
tum ad dei visionem,
[regem] id est deum.
Can. 3. Egredimini
filii Syon, & videite
regem Salomonem
in diademate, qua
coronauit eum ma-
ter sua. Quarto, qua-
tum ad affectionem
sanctam, i.e. contem-
pnum terrenorum
[oculi eius, de lœge]
qua[si] lœge sub se po-
statam per indigna-
tionem. Et quantu[m]
ad diuinam subiec-
tionem. [Cor tuu[m]
timorem] filiale. Ecl. 1. Timor domi-
ni delectabit cor. Et
postea h[ec] exponi-
tum quæcum ad eos, qui
habitauit cum deo in
presenti ecclesia, vel etiam in triumphante. Vel aliter, [terram]
scilicet viuentium, psalm. 16. Credo videre bona domini in ter-
ra viuentium [de longe] quæsi longe supra dignitatem naturæ,
vel donecitatem multorum, &c. in sp[iritu] futuro in re, & sic fe-
tenter est tercia. Nota super illo verbo [spiritus uester ut ignis]
quia deus dicit ignis. Primo, purgans. Matt. 3. Baptizabit
vos spiritu sancto, & igne. Secundo, inflammas. Luc. 12. Ignis
veni mittere in terram. Tertio, condemnans. Deut. 32. Ignis
succensus est in furore meo, & ardebit vñque ad inferni ini-
fima. Item, nota super illo verbo. [Iste in excelsis habitabit] &
sunt habitant cum deo. Primo, propter prætitatem actionis.
psalm. 100. Oculi mei ad fidiles terre ut sedcent mecum. Se-
cundo, per hegemoniam amoris. Ioan. 14. Si quis diligit me, ferme
nem meum seruabit. Tertio, per eminentiam contemplationis.
Philip. 4. Nostra contemplatio in talis est. Quarto, per gloriam
fructus. psalm. 83. Beati qui habitant in domo tua domine.
[Vbi est literatus &c.] Hic excludit in dignum quantum ad illos,
qui præcipite digni videbantur. Et primo, eminentes in sa-
pietia [vbi est literatus] eruditus in philosophia. [vbi legis ver-
ba] eruditus in scientia diuinæ [doctor] in fruens alios in erudi-
tione. Et secundo, ponit comminationem populorum, po-
nens iudicis. Dei iudicationem [qua] indignatio. [Super] 14.
Hoc est manus extenta super omnes gentes. Hominum necem
[interfecit eos.] per autoritatem [dedit] q.d. alia ad inter-
cidendum, sicut executoribus. Zach. 1. Ego tradam homines, vñ
quemque in manu proximi sui. Cadaverum abiectionem [inter-
cedi] proficiuntur. [Hier. 22. Sepultura asini sepelitur. Iob. 2.
Ascendit factus eius, & ascenderet putredine eius, qui superbe egit.
Secundo, quantum ad tyrannorum cessationem [tabescunt mon-
tes] i.e. tyranni [a sangue]. i.e. propter culpæ effusi sanguinis. in-
fra 64. A facie tua montes defluxerunt. Tertio, quantum ad de-
structionem idolorum. Et circa hoc, tria facit. Primo, ponit cessa-
turum idolorum auxilium. [Tabescunt, celorum] aerorum. i.
demoni, vel ad literam, spiritus qui presidebat syderibus sum op-
tionem gentium. supra 16. Movebunt simulachra Aegypti. Et in
coſiliis, in qua[u]tus, si diuinabit in astris. [Et cōplacabunt] i.e. sicut
in libro platico non potest aliquid legi, ita nec in celo poterunt
mala eis futura præuidere. Apoc. 6. Celum recessit sicut liber in
volutus. Secundo, ostendit cœfatur idolarum cultu. [Et omnis
militia] vel facilitatē impletions predicatorū. Apoc. 6. Stellæ
de celo occiderunt super terram. Tertio, ostendit vñtuſq; effe-

A ctū: [qm̄ gladius] i.e. vñtuſq; inebratus est in celo]. i.e. abundat
in dēmonibus vñtuionem exercui, qui idolis præsidebat. Deut. 32.
Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladii mei devorabit car-
nes. Nota super illo verbo. [Accedit.] Quia h[ec] accedit ad deū
per susceptionē gratia. Ro. 5. Accedit habemus per ipsum ad

Deum. Secundo, per
cōspirationē diuinæ
sapietiae. psal. 33. Ac-
cedit ad Deū & il-
luminamini. Tertio,

per ministerium obe-
dientia. Eze. 4. Filii

Sadoch, qui accedit

de filiis Leui ad do-
minū, ut ministrent ei.

Quarto, per spiri-
tu concordia. Bph. 2.

Per ipsum habemus

accessum, ambo in

vno spiritu ad pa-
trię. [Ecce super Idu-
mam &c.] Hic com-
minatur specialiter

Idumæis, qui cū ho-
stibus contra Hieru-
salem venerunt, si-
cu dicis in Abida,

q[ui] capiebant alieni
exercitū, & circa ho-
ria facit. Primo, cō-
minatur hominum

intersectionē. Secun-
do, terra destruc-
tionem. ibi [Converte-
tur &c.] Tertio, po-
nit vñtuſq; confir-
mationē. ibi [Respi-
ce &c.] Circa primū

tria. Primo, decribit

pœnae aquirat. [Ec-
ce super Idumam]

ad opprimendā in-

terfectionis]. i.e. digni a me interfici. Hier. 49. Angeli pacis

adduxerunt contra eum. Secundo, describit intersectionem quantum

ad mediocres, ponens intersectorum diversitatem [gladius: agno-
rum] i.e. per quæ omnia intelliguntur diversi gradus intersectorū

Ezech. 21. Hic est gladius intersectionis magna, qui obstupeſce-
re eos facit. Et necis magnitudinem [victima] id est quæ sicut

in coniugio magni regis, quæ multa animalia interficiuntur.

Ezech. 39. Ego immolo vobis victimam. Et quantum ad mai-
ores, ponens eorum occisionem. [Et descendit] in mortem [vni-
cornes] animali est in quantitate, & tactu atrocissimum, habens

coru vnum. Vnde significat potentes monarchos. Iusta. 5. De-
scendent fortes eius, & sublimes eius glorioſe eius ad eum.

Et occisionis magnitudinem. [Inebriabitur.] psal. 101. Inter-
fecta est terra in sanguinibus. Tertio, ponit pœna rationē. [Dies

iudicii Syon] i.e. iudicetur Syon de Idumæis. infra 63. Dies vi

terris in corde meo, annus retributionis meæ venit. Tamen se-
cundum glo. [Syon] id est contra Syon. Vnde omnia sequentia

exponit de destructione Hierusalæ facta per Romanos. [Et con-
vertentur &c.] Hic ponit comminationem, quantum ad terræ

destructionem. Et circa hoc, tria facit. Primo, prædictio destruc-
tionis. Secundo, ponit comminationem populorum, po-
nens iudicis. Dei iudicationem [qua] indignatio. [Super] 14.

Hoc est manus extenta super omnes gentes. Hominum necem

[interfecit eos.] per authoritatem [dedit] q.d. alia ad inter-
cidendum, sicut executoribus. Zach. 1. Ego tradam homines, vñ

quemque in manu proximi sui. Cadaverum abiectionem [inter-
cedi] proficiuntur. [Hier. 22. Sepultura asini sepelitur. Iob. 2.
Ascendit factus eius, & ascenderet putredine eius, qui superbe egit.
Secundo, quantum ad tyrannorum cessationem [tabescunt mon-
tes] i.e. tyranni [a sangue]. i.e. propter culpæ effusi sanguinis. in-
fra 64. A facie tua montes defluxerunt. Tertio, quantum ad de-
structionem idolorum. Et circa hoc, tria facit. Primo, ponit cessa-
turum idolorum auxilium. [Tabescunt, celorum] aerorum. i.
demoni, vel ad literam, spiritus qui presidebat syderibus sum op-
tionem gentium. supra 16. Movebunt simulachra Aegypti. Et in
coſiliis, in qua[u]tus, si diuinabit in astris. [Et cōplacabunt] i.e. sicut
in libro platico non potest aliquid legi, ita nec in celo poterunt
mala eis futura præuidere. Apoc. 6. Celum recessit sicut liber in
volutus. Secundo, ostendit cœfatur idolarum cultu. [Et omnis
militia] vel facilitatē impletions predicatorū. Secundo, ponit

destructionem idolorum. Et circa hoc, tria facit. Primo, ponit cessa-
turum idolorum auxilium. [Tabescunt, celorum] aerorum. i.
demoni, vel ad literam, spiritus qui presidebat syderibus sum op-
tionem gentium. supra 16. Movebunt simulachra Aegypti. Et in
coſiliis, in qua[u]tus, si diuinabit in astris. [Et cōplacabunt] i.e. sicut
in libro platico non potest aliquid legi, ita nec in celo poterunt

mala eis futura præuidere. Apoc. 6. Celum recessit sicut liber in
volutus. Secundo, ostendit cœfatur idolarum cultu. [Et omnis
militia] vel facilitatē impletions predicatorū. Apoc. 6. Stellæ

de celo occiderunt super terram. Tertio, ostendit vñtuſq; effe-

In parte ista, ostendit quomodo Ezechias contra blasphemias humilitate, & orationibus pugnauit. Et circa hoc, tria facit. Primo, recitat quomodo petit orationis locum, assūmēs

C A P. XXXVII.

bim. Psal. 79. Qui sedes super cherubim, manifestare coram Ego
fraim, Beniamin, & Manasse. Sed cum tabernaculum sit dispo-
situm secundum exemplar cœlestis curie, ut sumitur Exod. 15.
videtur quod male dicatur sedere super cherubim, sed magis
super thronos. Et dicendum, quod sedet super cherubim, &

gis Assyriorū . Ecce tu audisti omnia, quæ fecerunt reges Assyriorū omnibus terris , quas subuerterunt, & tu poteris liberari? Numquid eruerunt eos dii gentium, quos subuerterunt patres mei, Gozam, & Haran, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thalassar ? Vbi est rex Emath, & rex Arfad, & rex urbis Sepharuaim, Ana, & Aua? Et tulit Ezechias libros de manu natiōrum, & legit eos, & ascendit in domum domini , & expandit eos coram domino. Et orauit ad dominum dicens . Domine exercituum Deus Israel, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus omnium regnorum terræ, tu fecisti cœlum, & terrā. Inclina dñe aurem tuā, & audi, & aperi oculos tuos & vide, & audi omnia uerba Senacherib, quæ misit ad blasphemandū Deum viventē. Vere. n. domine deseritas fecerunt reges Assyriorū terras, & regiones earū , & dedetunt deos eorum igni: Non. n. erant dii, sed opera manuum hominū, lignū, lapis , & cōminuerunt eos . Et nunc dñe deus noster saluā nos de manu ei⁹, ut cognoscant omnia regna terræ, quia tu es dominus solus. Et misit Esaias filius Atmos ad Ezechiam dicens. Hec dicit dominus de⁹ Israel. Pro quibus rogasti me de Senacherib rege Assyriorū , hoc est uerbū, quod locutus est dominus super eum. Despexit te, & subsannauit te uirgo filia Syon , post te caput mouit filia Hierusalem. Cui exprobasti, & quem blasphemasti, & super quem exaltasti uocem tuam , & leuasti altitudinem oculorum tuorum? Ad sanctum Israel. In manu seruorū tuorū , exprobasti do-

[Et nunc domine] Iudic. 9. Omnes gentes cognoscant, quia tu es Deus, & non est alius præter te. Tertio, propheta promittit orationis exauditionem per nuntios. [Et misit Esaias] Et circa hoc, duo facit. Primo, promittit hostium destructionem. Secundo, ciuitatis liberationem, ibi [Propterea hac dicit &c.] Circa primum, tria. Primo, ponit comminationem. Et primo, destructionis interitum. Secundo, ponit signum, ibi [Tibi autem hoc erit &c.] Tertio, ostendit destructionis fructum, ibi. [Et erit quod saluatum &c.] Circa primum, duo. Primo, cōminatur pœnam confusioneſ contra contemptum Iudeorum, [Despexit] quādō tibi noluit respōdere [mouebit] in futuro, quando aliis occisis, cum paucis fugies. supra 33. Qui spernis, nonne & ipse sperneris? lob 22. Videbunt iusti, & letabuntur, & innocens sublannabit eos. Secundo, cōminatur in teritū destructionis contra culpam, quā in Deum commiserat. Et circa hoc, tria facit. Primo, ponit culpam. Secundo, assumit diuinam potentiam, ibi [Numquid nō audisti &c.] Tertio, cōcludit pœnam, ibi [Ponam ergo &c.] Circa primū, agit ipsum de duobus peccatis. Primo, de blasphemia. [Cui exprobasti] Verba Ezechie ad Senacherib, quasi dicat, non miki, sed Deo. Infra

¹ See also the review by G. S. Ladd, *Journal of Economic Literature*, 1990, 28, 1111–1143.

33

Infra. 59. Super quem lufisti, super quem dilatastis os, & elec-
tis linguam? Secundo, arguit ipsum de superbia, quam conce-
perat ex magnitudine rerum factarum. [Et dixisti. In multitu-
dine] quasi mea & non Dei virtute. [Iuga Libani] summitates mo-
rium idest potentum. Deut. 32. Manus nostra excelsa, & non
A Senacherib in Aegyptum comedant [quæ sponte nascentur],
vt 4. Reg. 20. scilicet ex grana conculcatis vngulis equorum,
& quadrigis. Vel quecumque repereris in horreis, prius ante ob-
sidionem congregata. Vel quæ leueras, secundum sepe uiginti, i.
quæ remanerunt conculcata in agris. [In secundo anno] existente

dominus fecit haec omnia. Ex magnitudine præpositorum. [Et succidam excellens] portentes in Iudeis [altitudinem] domum domini [saltum:] populum; Zacher. 11. Aperi Libane portas tuas, & comedet ignis cedros tuos. Ex multitudine pugnatorum. [Ego fodi] quasi dicat, tamen habeo exercitum, quod non sufficit mihi aqua quam inuenio, nisi puto eos fodiat; vel metaphorice cōsolatiōes omnium gentium ego siscaui. Ioe. 2. Quasi ortus voluptatis, terra coram eo. Natura super illo verbo. [Leua ergo orationem.] Quia leuatur oratio. Primo, per eminentiam contemplationis. Psal. 120. Leuavi oculos meos in montes, unde venier auxilium mihi. Secundo, per feruorem affectus. Tren. 3. Leuemus corda nostra cum manibus ad dominum in celo. Tertio, propter lachrymas conpunctionis. Psal. 5. Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meū rigabo. Quarto, per studium bonarū operationum. Psal. 120.

mino, & dixisti. In multitudine quadrigarum meorum ego ascendi altitudinem montium, iuga Libani, & succidā excelsa cedrorū eius, & electas abietes illius, & introibo altitudinem summitatis eius, saltū Carmeli ei⁹. Ergo fodi & bibi aquā, & exiccaui vestigio pedis mei omnes riuos aggerum. Numquid non audisti, quæ olim fecerim ei? Ex diebus antiquis ego plasmaui illud, & nunc adduxi, & factum est in eradicatione collium compugnantium, & ciuitatum munitarum. Habitatores earum breuata manu contremuerunt, & confusi sunt, facti sunt, sicut scēnum agri, & gramen paucum, & herba tectorum, quæ exaruit antequam matureretur. Habitationem tuam & egressum tuum, & introitum tuum ego cognoui, & insaniam tuam contra me. Cum fureres aduersum me, superbia tua ascendit in aures meas. Ponam ergo circulum in naribus tuis, & frenum in labiis tuis, & reducā te in via per quam venisti. Tibi autem hoc erit signū. Comede hoc anno, quæ sponte nascuntur, & in anno secundo pomis vescere. In anno autem tertio, seminate & metite, & plātate vineas, & comedite fructū earum. Et mittet id quod saluatū fuerat de domo Iuda, & quod reliquū est radicem deorsum, & faciet fructum sursum, quæ de Hierusalē exhibunt re-

liquiae, & saluatio de monte Syon, Zelus dñi exercituū faciet istud. Propterea haec dicit dominus de rege Assyriorum. Non intrabit ciuitatem hanc, & nō iaciet ibi sagittā, & non occupabit eam clypeus, & nō mittet in circuitu eius aggerem. In via qua venit, per eam reuertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur dicit dominus. Et protegam ciuitatem istam, vt saluem eam, propter me & propter Dauid seruum meū. Egressus est autem angelus domini, & percussit in castris Assyriorū centum-octogintaquinque millia. Et surrexerunt mane, & ecce omnes cadaveria mortuorū. Et egressus est, & abiit. Et reuersus est Senacherib rex Assyriorū, & habitauit in Nineue. Et factum est cum adoraret in templo Neroch deum suum, Adram melech, & Sarafar filij eius percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Ararath, & regnauit Asarhaddon filius eius pro eo.

C A P. XXXVIII.

H N diebus illis egrotauit Ezechias usque ad mortem, & introiuit ad eum Esaias filius Amos propheta, & dixit ei. Haec dicit dominus. Dispone domui tuę, quia morieris tu, & non viues. Et conuerit Ezechias faciem suam ad parietem, & orauit ad eo in Aegipto, quia per annum sterit, quæ nihil recolliges cuī nihil seminaueris [pomis.] Vel que sponte nascuntur, vt in libro. 4 Reg. 20. Et in isto secundo, anno, destruetur Assyrius & sic in tertio anno habebis potestarem seminandi & congregandi. Vel secundum Andream, hoc est cohiliū. [Ecce hoc erit signum] referuntur ad præcedentia. [Et mittit.] Hic ponit destructionis fructum. Primo, ponens similitudinem arboris, quæ multos fructus affert, si in terra profundantur radices. Hierem. 17. Erit quasi lignum, quod ad humorem mittit radices. Secundo, ponit expositionem [quia de Hierusalem] infra 46. Dabo in Syon salutem, & in Hierusalē gloriam meam. Tertio, assignat rationem [zulus. Propterea &c.]. Hic promittit liberationem. [Non introibit.] Sicut proposuit supra. 8. Initio consilium & dissipabitur, loquimini verbū, & non fieri. Et assignat rationem. [Et protegat, propter me.] infra .

C A P. XXXVIII.

uenus corda nostra
cum manibus ad do-
minum in celo. Ter-
tio, propter lachry-
mas conpunctionis.
Psal. 5. Lauabo per
singulas noctes le-
ctum meum, lachry-
mis meis stratum meū
rigabo. Quarto, per
studium bonarū ope-
rationis . Psal. 140.
Eleutatio manuum mearum, sacrificium vespertinū. [Numquid
non audiisti &c.] Hic assernit diuinam potentiam, loquens in
persona ipsius dei. Et primo, quantum ad æternam præordi-
nationem [quæ olim Iab æterno fecerim] idest proposuerim
facere. Et de exaltatione & de destructione [illud] malum pœ-
nae, quod per ipsum inferre præaudi & prædeterminau. Secundo,
quantum ad æterni præpositi temporalem executionem. [Et nūc
adduxi, collum] principum [compugnantium] adiuicem [bre-
uiata] idest retracta [manu] mea ab auxilio eorum, vel diminu-
ta manu ipsorum a sui auxilio. [Et herba testorum.] Psal. 128.
Fiat sicut frenum rectorum, quod prius q̄ euellatur exaruit. Terti-
o, quantū ad omnium factōrum cognitionem [habitationē] idest
sedem regni. [Introitum] in terram Iudeorum . Iob. 34. Ocu-
li eius super vias hominū, & omnes gressus eorū considerat. [Po-
nam ergo &c.] Hic concludit pœnam [circulum] sicut bubalo
[frenum] sicut equo, idest potentia diuinitatis refrenando Iob. 30.
Pharetram suam aperuit & affixit me, & frenum posuit in os
meum. Nota super isto verbo. [Ponam frenum.] Quia est fren-
um. Primo, discretionis. Iacob. 3. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Secundo, diuinæ gubernationis, infra
48. Laude mea infrenabo, te ne inteteas. Tertio, diabolice de-
ceptionis. supra 30. Frenum erroris, quod erat in maxillis popu-
lorum. Quarto, æternæ damnationis. Psal. 31. In camo & fre-
no maxillas eorum constringe. Quinto, temporalis afflictionis.
Iob. 30. Pharetram suam aperuit & affixit me, & frenum po-
suit in os meum. [Tibi autem hoc erit signum &c.] Hic ponit si-
gnum. Venerat enim exercitus Assyriorum imminēte melle. Un-
que post tempus seminationis. Vnde etiam seminare non po-
tuerunt. Sic ergo eis dicitur, quod illa anni parte residua, eunte

ius. Propterea &c.]
Hic promittit libera-
tionem. [Non intru-
bit, supra. 8. Inite
confilium & dissipā-
bitur, loquimini ver-
bum, & non fiet. Et
assignat rationem.
[Et protegam, pro-
pter me.] infra.
48. Propter me fa-
ciam, vt non blasphemem. [Et propter David.] Psalm. 131.
Propter David seruum tuum, non auertas faciem Christi tui.
[Egressus est autem & ceter.] Hic ponit pœnam, quam a deo
sustinuit. Et primo, quartum ad exercitus occisionem. [Et per-
cussit.] supra 33. A uoce angelī fugerunt populi, & ab exal-
tatione tua dispersæ sunt gentes. Secundo, quantum ad re-
siduorum perturbationem, & fugam. [Et surrexerunt. supra.
33. Ecce turbatio. Tertio, quantum ad ipsius occisionem.
[Et factum est cum adoraret] Adramelech, & Sarazar primo-
geniti eius inuidentes fratri minori, quem substituere vole-
bat, qui erat ex alia matre natus. Et sic iustus de angustia
liberatus est.

E

C A P. X X X V I I I.

S. The: SUPER Esa. F. falsum

falsum, nec fuit immobili veritate denuntians rerum eventus. Et dicendum, quod cum omnium que sunt in toto decursu temporis rationes ab eterno in deo fuerint, quedam fuerint indicatae rebus, que explicantur per opus naturae & voluntatis; quodam apud se tantum retinuit, ut ea quæ vellent in actum educeret. Videntes igitur prophetae in speculo aeternitatis, videtur de virtutis quantum deus vult reuelare. Fuerant igitur Ezechieles reuelata illærationes, que rebus indicatae erant, quæ causæ secundæ inferioris faciunt, scilicet naturales & meritorias, secundum quas infirmitas Regis ad mortem ordinata erat. Et etiam quantum ad sensum, quem in verbis prophetæ habuit, verum dixit: quia secundum causas inferiores ita erat. Similiter etiam quantum ad alium sensum, quem spiritus sanctus intellexit, verum dixit, quia mortuus fuit illi ingratis diuinis, dum post modum deo debitas gratias egit, sicut & Ninius subversione quantum ad statum iniustitiae, ut dicit Augustinus. [Et conuerit &c.] Hic ponit liberationem. Et circa hoc, non videbo dominum deum in terra viuentium, ea hoc, ita ponit,

Primo, orationis preparationem [ad parietem] templi. Et circa hoc, duo. Primo, ponitur Ezechieles oratio. Secundo, salutis promissio, ibi [Et factum est &c.] Tertio, gratiarum actiones. ibi [Scriptura regis &c.] Cira primum, tria ponit. Primo, orationis preparationem. [Ad parietem] templi, vel dominum suum, ut deuterius & secretarius oraret. Psal. 85. In die tribulationis meæ clamauit ad te, & exaudiisti me. Secundo, ponit ipsam orationem. [Et orauit, memento.] Ut pro bonis que feci vitam mihi concedas. Dicitur enim deus oblitus, quando non retribuit [in veritate] cultus tuus [corde perfecto] quantum ad amorem. Sed contra. Prouer. 20. Quis potest dicere, mundum est cor meum? Et dicendum, quod non dixit sibi esse cor perfectum simpliciter, sed quantum ad hoc, quod protegit idola ut dicitur. 4. Reg. 18. Eccl. 1. In die malorum ne immemor sis bonorum. Tertio, ponit orantis compunctionem. [Et fleuit.] Mat. 6. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Iudi. 10. Humiliū & manus tuorum semper tibi placuit deprecatio. [Et factum est &c.] Hic ponitur salutis promissio. Et primo, ponit orationis auditionem. [Factum est, Jane quam exiret media partem atri 4. Reg. 20.] Audiu orationem. [Iuxtra 30. Secundo, ponit promissionem. [Ecce ego adiungam.] Psal. 60. Dies super dies regis adicias. Tertio, ponit confirmationem per signum, [hoc autem erit in sole] id est per motu soli [ex linea] quibus secundum motionem naturalē copubatur. 10. horas. Et reuerlus] felicitate subito, & sic ille dies artificialis habuit. 22. horas, sed reduplicatus secundum glossam, si autem successus sic remeauerit per 4. & iterum per 4. venit. Et sic dies ille habuit. 32. horas tere triplicatas secundum Diony. Hoc autem factum est, vel omnibus alijs celestibus corporibus retroeunditis, vel soleri breviore viam, aut velocior motum dicendum est habuisse, ut ad situum suum simul cum alijs perueniret. Ecclesi. 46. At non in iracundia eius impedivit Sol, & una dies facta est quasi duo? Et huius signum competit signato. Job. 11. Cum te confundam, putaveris, orieris ut lucifer. [Scriptura Ezechieles.] Hic ponitur gratiarum actionem, pro salute promissa. Et primo, ponit titulum, [Scriptura] scilicet haec est, Secundo, ponit canticum. [Ego dixi] in quo, tria facit. Primo, plangit periculum, quod evasit. Secundo, commenrorat beneficium, quod perceperit, ibi [Domine si sic &c.] Tertio, perficit complementum, quod deus promisit ibi. [Domine si sic &c.] Hic commemora-

dominum, & dixit. Obscuro domine, memento queso, quo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis, fecerim. Et fleuit Ezechieles fletu magno. Et factum est verbum dñi ad Ezechiæ dicens. Vade & dic Ezechieles. Haec dicit dominus deus David patris tui. Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas. Ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos, & de manu regis Asyriorum eruant te, & ciuitatem istam & protegant eam. Hoc autem tibi erit signum a domino, quia faciet dominus verbum hoc, quod locutus est. Ecce ego reuerti faciam in veritatem. Domine uia patior, responde pro me. Quid dicam, aut quid respōdebit mihi cum ipse fecerit? Recogitabo mihi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ, decem lineis. Et reuersus est sol decem lineis, per gradus quos descenderat. Scriptura Ezechieles regis Iuda, cum agrotasset, & conuoluisset de infirmitate sua. Ego dixi, in dimidio dierum meorum, vad ad portas inferi. Quæsi residuum annorum meorum. Dixi, non videbo dominum deum in terra viuentium, ei, nequemors laudabit te, non

muli patris sui. Etsam, quantum ad vita breuitatem. [Præcisa est velut a texente, dum adhuc] texendo telum imperiale. Et primo, quantum ad mortis continuam expectationem [de manu], scilicet dicebam [vñque ad velferam finies me,] morte. Et cunctam non metuens [sperabam] iterum [vñque manu] simul cum morte dolor agititudinis finies [quasi leo sic contriuit] langor, vel ipse deus per dolorem agituidinis. Job. septimo. Si dormiero, dicam quando consurgam, & russum expectabo vesperam, & replebor doloribus vñque ad tenebras. Secundo, quantum ad spesi dilationem, vñ ponit triplicem sperantis conditionem: [sicut pullus hirundinis] expeditus matrem, quia non videt, [ut columba] Nahum, secundo. Anciles minabantur gementes, ut columbe. Ponit etiam spesi dilationem. [Attenuari sunt] quasi fatigati [suspiciuntur] per ipsum. Prouerbiorum, decimotertio. Spes qua differt, affligit animam. Psal. 12. Leuati oculos meos ad montes, vnde veniet auxilio nihili. Ponit etiam, quandam cum deo disceptationem. [Dominus vim parior,] quod dicat, violentia si mihi, ultra merita affligo. [Responde] fide in beatis preme, quid dicam [quasi in le reuerlus, quid possem contra deum proponere, aut quid respondebo] quando oportet ad interrogata respondere, cum ipse fecerit [me,] vel pœnam meam? Job. 7. Si volueris contendere cum eo, non poteris respondere vnum pro mille. Tertio, quantum ad præteritorum recordationem. [Recogitabo tibi omnes annos] in quibus bona pastus sum, vel in quibus tibi peccavi. Job. 7. Loquar in tribulatione spiritus mei. Nota super illo verbo [attenuari sunt oculi.] Quia oculi attenuantur. Primo, per depressionem, supra. 2. Oculi sublimes hominem humiliantur sunt. Secundo, per luminis oppressionem. Prouerb. 26. Qui scrutator est maiestatis, opprimitur a gloria. Tertio, propter cogitationes prauitatem. Job. 35. Omnes homines vident eum, vñquisque intuetur procul. Item super illo [suspicientes in excelsum.] Quia sunt oculi excelsi. Primo, per cordis elationem. Psal. 130. Domine non est exaltatum cor meum, neq; elati sunt oculi mei. Secundo, per iniquitatem curiositatem. Job. 18. Quasi magna cogitans, attoritos habet oculos. Tertio, per contemplationem. infra 40. Leua in excelsum oculos. & vide iudeitatem, que veniet tibi. [Domine si sic &c.] Hic commemora-

morat beneficium quod suscepit. Et primo, correptionem [si sic] cam] cellularia [verbum] res digna verbo [in omni potestate sua.] Quantum ad ea quæ erant in templo, quæ quidem erant in potestate Regis usurpata. Ecclesi. 11. Non omnem hominem inducas in domum tuam. Multa enim sunt infideles dolosi.

Tertio, ponit elationis reprehensionem. [Et introiuit.] Et pri-

mo, ponit culpæ in-

quitionem, & in-

nitimationem. [Non

fuerit res.] Prouer. 20.

Sic aqua profunda,

scilicet confitit in cor-

de viri. Secundo, co-

minatur poenam [&

dicit Ezechieles] quantu-

rum ad amissionem

rerum [omnia quæ

in domo.] Hier. 27.

Hæc dicit dominus

ad vos. Ecce ego de-

diomnes terras istas

in manu Nabuchodonosor regis Baby-

lonis] quantum ad fi-

liorum seruitem,

[& de filiis] quod

dicunt impletum in

Danieli & focus,

non quia corpore,

sed mente & officio

tales fuerunt. Deut.

28. Filii tui & filiae

tua, tradentur alteri

populo. Tertio, po-

nit poena accepta-

tionem. [Et dixit

Ezechieles,] supra 26.

Domine dabis pacem,

qua in te speramus.

C A P . XXXIX.

N In tempore illo misit Me rodach Baladan filius Baladan rex Babylonis, liberos & munera ad Ezechiam. Audierat enim, quod egrotasset, & conuoluisse. Lætatus est autem super eis Ezechias, & ostendit eis celum aromatum, & argenti, & aurum, & odoramentorum, & vnguenti optimi, & omnes aporhecas suppellectilis sua, & vniuersa quæ inuenta sunt in thesauris eius. Non fuit verbum, quod non ostendat eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua. Introiuit autem Esaïas prophetæ ad Ezechiam regem, & cognoscet generatio-

altera. [Domine saluum me fac &c.] Hic petit expleri promissum [saluum me fac] ab Asyris & a languore. Psal. 33. Benedic dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Et iussit Esaïas &c.] Hic ponit sanacionem ordinem, & hic transpositionem, & debet esse ante signi dacionem, ut patet. 4. Reg. 20. Sed quia non intendit historiam, sed prophetiam, quæ ad prophetiam pertinet, primo posuit: & primo, ponit curationis modum [chataplasma] id est emplastrum [vulnus] a deo inflatum, vel vices ex humoris corrupto carne aperta. Dicunt enim, quod laborabat morbo regio qui dicitur lupus, cuius nesciunt & vna dulcis, ut curatio tota diuina potest attribueretur. Alii dicunt, quod erat apostema, quod est ex humoribus intus collectis nondum carne scissis, ad cuius maturationem nesciunt, ut offendatur non esse semper supereruca necessaria medicina. Ecclesi. 38. Pigmentarius faciet pigmenta tauriatis, & medicina conseruat sanitatis. Secundo, Ezechieles ponit signum. [Et dixit Ezechieles. Quod erit signum?] 1. Cor. 1. Iudei signa pertinet, Graci sapientiam querunt.

C A P . X X X I X .

H Ic ponit amicorum gratulationem, ostendam in missione huiusmodi, & munerationem. Et circa hoc, tria facit. Primo, ponit nuntiorum missione. [Rex Arabie] qui tunc suberat Asyris [libros] id est epistolæ [audierat] sed maxime propter signum, quod in foliis reuersione viderat. Psalm. 71. Vivere & datur ei de auro Arabie. Secundo, ponit ipsius Ezechieles elationem, inde conceperat, ponens elationis lætitiam. [Lætatus] contra hoc, quod habebat Job. 31. Si lætatus sum super multis diuitiis meis, & quia plurima reperit manus mea. Et elatione in opere, in ostentationem diuitiarum suarum [& ostendit celum aromatum] que dicuntur species odoriferæ. Etiam locum, ubi sepeliebantur Reges, vel inferiorem partem domus salutis, quæ erat ex alabastro, ubi optime huiusmodi conservant [apothe-

sis] per conuersationem. [Quoniam completa] quantu[m] ad p[ro]p[ri]etatem finitionem [suscipit] loquitur secundum tempus post captiuitatem. Hier. 17. Duplici contritione conture eos don me. Sed contra. Nahum. 1. Non surget duplex tribulatio. Et dicendum, quod duplicitur, quantu[m] ad poenam corporis & animæ, sicut & culpa in vñisque est. [Vox clamantis in deserto.] Hic promittit consolatorem. Et circa hoc, tria facit. Primo, promittit præparationem. Secundo, ostendit prophetam firmitatem ibi. [Vox dicens &c.] Tertio, prænuntiat consolatorem venientem, ibi. [Tunc mōte &c.] Circa primum, tria. Primo, inducit præparatio[n]em. [Vox clamantis in deserto.] I. Ioannis Baptista, hæc erit [paratus] per conuersationem a malis in solitudine vñiorum. Amos. 4. Preparare in occursum dei tui. Secundo, predicti expletio[n]em [Omnis vallis] sequens metaphoram in valle, quæ est mōtuosa, facit laborem. Unde dicitur vallis exaltabitur, ut adæquetur montibus, & totum sit planum est distort, lacu[m] propter. Et quantum ad hoc dicit serunt prana] si est lapidosa, tacit pedum dolore, & quātum ad hoc dicit [alp[er]a in vias] per S. Tho. super Esa.

B 2 quād

quod significatur & pusillanimitas vertex in securitatem, superbia in humilitatem, nequitia in rectitudinem, crudelitas, in mansuetudinem. Hierem. 31. Dirige cor tuum in viam rectam in qua ambulasti. Tertio, ostendit preparationis utilitatem, [Et reuelabitur gloria] id est filius. Hier. 33. Curabo eos & reuelabo eos deprecatione pacis [videbit] id est

mini duplicita, pro omnibus peccatis suis. Vox clamantis in deserto. quoniam de iudicii Apoc. 1. Videbit eum omnis oculus. Quidam si exponit. [Vox] dei clamantis hoc est [preparare in deserto] id est in terra Iuda olim deserti [viam domini] scilicet ad veniam dum ad templum, vel in deserto quod est inter Babylone, & Iudam. [Omnis vallis.] Per hos ostendunt omnia impenitentia remoueri, ut libere populus revertatur [gloria] In destruptione Chaldeorum, per quam gloriosus apparet. [Vox dicitur &c.] In parte ista, ostendit prophetia firmatatem, per comparationem ad hominum fragilitatem. Vnde dominus primo indicit clamorem, qui significat expressam & planam annuntiationem [clama] infra 48. Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. Secundo, indicit culpam humanam fragilitatem, interrogante propheta, [Ecce dixi, quid clamabo?] timens ne contra populum suum aliquid clamare praecipiat, & domino respondeat [Omnis caro.] Iacob. 1. Exortus est sicut cum ardore & affectu sonum. Tertio, ostendit diuinum verbi firmatatem. [Vete.] Luc. 21. Caelum & terra transibunt, verba autem mea non tranhibunt. [Super montem &c.] Hic predicit consolatores venientes. Et circa hoc, tunc facit. Primo, dominus indicit prophetam annuntiationem. In secunda, determinat aduentus promissionem ibi. [Ecce dominus &c.] Circa primum determinat, quis, cui, qualiter annuntiat. Quis quia habet officium [qui euangelizas] Rom. 10. Quomodo praedicabunt, nisi nuntiantur? Modum designat, per tria. Primo, per loci altitudinem, ut bona nuntiantur de longe audiatur [super montem] mystice Christum, vel caelestem conuersationem & contemplationem. supra 2. Venite ascendamus ad montem domini, infra 42 De vertice montium clamabunt. Secundo, per vocis clamorem [Exalta in fortitudine] vt multi audiant, plane constanter praedicando, infra 48. Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. Tertio, per cordis fecuritatem [Exalta noli timere] Hieremias primo. Ne times a facie eorum, quia ego tecum sum. Cui sit annuntiandum dereminat, quantum ad tria: quantum ad regni pronuntiam. [Die cunctis] quantum ad provincias metropolim [qui euangelizas] Hierusalem quantum ad ciuitatem reges [Syon] ubi templum & dominus Regia. infra 41. Primus ad syon dicere, ecce adsum, & Hierusalem euangelizans dabo. Act. 13. Vobis oportet praedicari verbum dei, sed quia repelletis illud, ecce conuertimur ad gentes. [Ecce deus &c.] Hic ponit aduentus dei promissionem [ecce] in promptu [deus noster] venier. supra 35. Deus noster ipse veniet & saluat nos. [Ecce dominus &c.] Hic ostendit venientis conditionem. Et primo, ostendit quod veniet fortis ad bellandum [in fortitudine brachii] fortitudine in die iudicii. Vel in primo aduentu in potestate miraculorum, vel in destructionem Babylonis. Iob. 31. Si habes brachium sicut deus. Secundo, quod veniet in Iudeus ad remunerandum. [Ecce merces, opus illius coram illo,] quia in facultate voluntatis. Sapien. 5. Iusti autem in perpetuum vivent, & apud dominum est merces eorum. Tertio, ostendit quod veniet puer ad confundendum [sic] pastores ad pacendum erubentes gregem suum pastorem. Ezech. 34. In pacuisse uberum pascam eis. Hierem. 3. Dabo vobis pastores qui pacent vos. Ad congregandum dissentientes [in brachio] Ioann. 10. Alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ouili, & illas oportet

me adducere, & fieri vnum ouile & virus pastor. Ad portandum deficienteis [in simili] Luc. 15. Cum inuenierit eam, alleutum super humeros suos gaudens. [Quis mensus est &c.] Hic ostendit diuinam potestatem. Et primo, affruit eam contra idolatrii errores, qui diuinae potentiae derogabant creaturam creatori sequendo Rom. 1.

Seruerunt creature potius quam creatori. Secundo, contra desperationem Iudeorum, qui diuine potentiae derogabant diffidendo ibi. [Leuate in excelsum oculos &c.] Circa primum, duo facta. Primo, ostendit dei potestatem. Secundo, excludit errorem ibi. [Cui ergo similis &c.] Circa primum, tria. Primo, ostendit diuinam potentiam. Secundo, simili & sapientiam in comensurazione facultatis & creationis omnium. Facit enim omnia in numero, quantum ad multitudinem productorum, in mensura, quantum ad determinationem sub proprio esse, in pondere, et quantum ad inclinationem in fine. Sapien. 11. [Pugillo] id est faciliter, sicut quia pugillo, qui est manus clausa, mentitur: [palmo] id est faciliter, qui est manus extensa. [Quis appendit &c.] Iob 26. Qui extendit aquilonem supernum, & appendit terram super nihilum, quia nulla extero terrena, alias estet quies terrena violenta [super aquas] quantum ad situm, quia aquis circundatur. Psal. 103. Super stabilitatem suam. Quantum ad propriam causam quietis, quae est natura propria [tribus digitis] id est faciliter, vel tribus proprietatis, grauitatis, siccitatis, & immobilitatis [libratur] libratos fecit proprio pondere. Secundo, ostendit sufficientiam, potentiam, quia non indicet adiuuare. [Quis adiuuit.] Ceteri Philosophi ponentes mediantebus primis carnis ultima creatura esse, quia non indigeret confilio ut quis cibarius] ut ibi daret confilium [cū quo] ut ab ipso petret instruxit eum forma operis [semper iustitia] naturalis, quia omnibus rebus præfixit, ut nullas res sua natura metas excederent [scientiam] de cognitione rerum creatarum, & viuientiarum & particularium, ceteri Philosophi via prudenter iuxtam ad mundum gubernationem. Iob. 26. Cuius adiutor est nūquid imbellis & sufficiens brachium &c. Tertio, ostendit ipsius excellenciam, quia excedit omnem gentium multitudinem [Ecce gentes quasi stilta] parua guta [stulta] cadens de scula quae secundum nos est vas aquaticum scientibus aptum, quae pro nihilo reputatur [momentum] quod inter brachia statera est, quod de facili inter virumque inclinatur. Iob. 26. Cū vix parua scintilla fermonis eius audiuerimus, quis poterit conitrum magnitudinem illius sustinere? Ostendit etiam, quod excedit omnem condignum honorem, & præcipue quantum ad oblationem & Libani. id est ligna Libani quibus abundat, quia nemorosus est [& animalia] quibus abundant, quia pascuus. Mich. 6. Quod dignum offert domino ostendit etiam quod excedit omnem creaturam præfectionem, & naturalem, quia esse ipsorum respectu dei, est non esse. Dicit enim Dionysius in libro diuinorum nominibus ca. 12. quod quantu participia excedunt non participia, & quantum participationes participia, tamquam qui est principium participium, excedit & participationes & participia. [Omnis gentes,] & quantum ad perfectiones superadditas, quae quodam modo sunt impletas, & quasi nihil. Hier. 4. Aspexi terram, & ecce vacua erat & nihil. [Cui ergo &c.] Hic excludit errorē. Et primo, tridet errorē, quantu ad operatus intentionē, quia volebant deum facere. Ergo ex quo deus potens est [cui similem] loquitur secundū errorē illorum, qui ipsas similitudines deos putabat. [Aut quā imaginē] quantu ad illos, qui putabat ea deos, quorū sunt similitudines, ut solem, vel lunam. Exod. 15. Quis similis tui in fortibus domine, qui similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis & faciens misericordiam? Et quantum ad stultitiam operationem, quia in vili materia nobilis-

robustissimam formam inducere volebant. [Numquid sculpti?] Sap. 4. Incomutabile nomen dei, lignis & lapidis immutabili. Secundo, convincit errorem. Et primo, ex lege naturali distante. [Numquid non sciens?] naturali ratione idola non esse deos, & lege scripta prohibente. [Numquid non annunciatur] Roma.

10. Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terrenae verba eorum. Cōuinct etiam ex consideratione creaturarum terrestrium, quantum ad creationem [Numquid non intellexisti fundamenta terrae] ab ipso esse fundata, id est illud terra, & habitatores eius sunt quasi locuste. Qui ex tendit velut nihil celos, & expandit eos sic ut tabernaculum ad inhabitandum. Qui dat secerorum scrutatores, qui si non sunt, iudices terra velut inanes fecit. Et quidem neque plantato, neque sato, neque radicato in terra truncu eorum. Repente fluit in eos, & aruerunt, & turbo quasi stipulam auferet eos. Et cui assimilatus me, & adequaquis dicit sanctus? Leuate in excelsum oculos vestros, & videte quae creaturae omnium magnitudinem terrenam, vel ipsius. Ex creatione etiam creaturarum celestium [qui extitit] quantum ad cali magnitudinem velut nihil substantiae subtilitatem [sicut tabernaculum] sibimet in quo, Primo, virtus eius relucet inter corporalia, quantum ad virtutem. Vel quasi in habitacione angelorum & sanctorum, quantum ad dignitatem. Vel etiam totius creaturae inferioris, quantum ad ipsorum claritatem. Hierem. 4. Praeparat orbem lapidem, coniunctis tertio eos, quantum ad magnorum subiagationem, ponens ipsorum destructionem qui sunt magni. Vel secundum scientiam [qui dat secerorum scrutatores] scilicet philosophos. Vel secundum potentiam [judices] id est principes philosophos. Regem in decoro suo videbunt. Secundo, propter odoris subtilitatem. Luc. 16. Vbi fuerit corpus, illi congregabuntur & aquilæ, in quo feror dilectionis. Can. 1. Curremus in odorem vnguentorum tuorum, Tertio, propter loci sublimitatem. Prou. 3. Trias sunt mihi difficultas, & quartus penitus ignoro. Via aquile in celo, in quo studium caelestem conuersationis. Philip. 3. Nostra autem conuersatio in celis est. Quartus, propter motus velocitatem. Tercius. Velociores fuerunt persecutores nostri aquilæ, in quo promptitudo bona operationis. Prouer. 22. Vidiisti hominem velocem in operibus suis. Quinto, propter renouationem. Psal. 102. Renouabitur sicut aquila inventus ipsa, in quo studium emendationis & perfectus. Cor. 4. Licet is qui foris est vetus homo corrumpatur, is qui intus est renouatur de die in die. Sexto, propter membrorum pulchritudinem. Ezech. 14. Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis & varietate uenit ad libanum, in quo decor virtutum. Can. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Septimo, propter filiorum solicitudinem. Deuter. 32. Sicut aquila pronoscans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, in quo solicitude sanctorum. Corint. 11. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non voro?

testas aeterna, que non auferetur, & regnum eius quod non corrumperet. Scientiam in comprehensibilitatem. [Neque est inuestigatio.] Roman. 11. O aliquid diuinorum sapientie & scientie dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles via eius. Secundo, per magna, que in aliis facit. Et primo,

in illis quos contortum transibit? Numquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus, dñs qui creauit terminos terræ, & quantum ad illum, qui prius fortis fuerat, & defecit [his qui non sunt] quantum ad eos, qui non fuerunt fortis. Roman. 3. Vocab ea, q̄ non sunt i. Cor. 1. Que infirma mūdū sunt elegit deus, ut confundat fornicationem. Secundo, ostendit fortitudinem, & robur multiplicatum. Deficient pueri, & lababunt, iuuenes in infirmitate cadent. Qui autem sperant in domino manifestabunt fortitudinem, assumēt penas sicut aquila, currit & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient.

Aceant ad me insulae, & gentes mutent fortitudinem. Accedat & tunc loquatur, humil ad iudicium propinquemus. Qui suscitauit ab oriente iustum, vocauit eum, ut sequeretur se? Dabit in conspectu eius gentes, & reges obtinebit. Dabit quasi pulchritudinem agilitatem. [Qui autem sperant in domino mutabunt] fideliter. Secundo, robors a deo dat, indeficiens agilitatem. [Qui autem gladio eius, sicut stipulam vento raptam arcui eius. Parsequetur eos, transibit in pace, semita in peribus eius non apparebit. Quis haec operatus est, & fecit, vocans generationes ab exordio? Ego dominus, primus, & nouissimus ego sum. Viderunt insulae, & tunc current ut etiam continuo incessu, ambulabunt] supra. Non est deficiens, neque laborans. Nota super illo verbo [afflument pennas ut aquila]. Quia sancti comparantur aquilis. Primo, propter volatus altitudinem. Iob. 39. Numquid ad preceptum tuum eleuabit aquila, & in arduis ponet nūquid suum? in quo eminentia contemplationis supra 37. Regem in decoro suo videbunt. Secundo, propter odoris subtilitatem. Luc. 16. Vbi fuerit corpus, illi congregabuntur & aquilæ, in quo feror dilectionis. Can. 1. Curremus in odorem vnguentorum tuorum, Tertio, propter loci sublimitatem. Prou. 3. Trias sunt mihi difficultas, & quartus penitus ignoro. Via aquile in celo, in quo studium caelestem conuersationis. Philip. 3. Nostra autem conuersatio in celis est. Quartus, propter motus velocitatem. Tercius. Velociores fuerunt persecutores nostri aquilæ, in quo promptitudo bona operationis. Prouer. 22. Vidiisti hominem velocem in operibus suis. Quinto, propter renouationem. Psal. 102. Renouabitur sicut aquila inventus ipsa, in quo studium emendationis & perfectus. Cor. 4. Licet is qui foris est vetus homo corrumpatur, is qui intus est renouatur de die in die. Sexto, propter membrorum pulchritudinem. Ezech. 14. Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis & varietate uenit ad libanum, in quo decor virtutum. Can. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Septimo, propter filiorum solicitudinem. Deuter. 32. Sicut aquila pronoscans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, in quo solicitude sanctorum. Corint. 11. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non voro?

C A P . X L I .

Hic incipit eos confortare ad firmam expectationem ex dei promittentis dilectione. Et dividitur in tres partes. In prima, ostendit diuinam dilectionem ex beneficio, que patribus exhibuit. In secunda, ex filio quem eis promisit 42. capit. [Ecce seruus &c.] In tercia, consolationes quasi inter diueras angustias predicti 43. capit. [Et nunc hæc dicit dominus &c.] S. Tho. super Esa. B 3. Intendit

Pater in me manens ipse facit opera [& seruauit] ne morte detinereris. Psalm. 15. Non dabis sanctorum ruum videre corruptiō nem. [Dedi te] quasi mediatorem. Gen. 9. Arcum meum ponā in nubibus, & recordabor fēderis mei, quod pepigi tecum [in lucem] quasi illuminatorem. supra. 11. Habitantibus in regio ne umbra mortis, lux orta est eis. Ioan. 1. Erat lux vera, quae illuminat omne hominem venientē in hunc mundum. Ostendit etiam officiū utilitatem; cōtra infidelitatē. [vt apērires]. Ioan. 9. Ego, in iudiciū in hunc mundum veni, vt qui non vident videant, & qui vident cœciant. Contra peccati servitutē [vt cœceres]. Zach. 9. Tu aut in sanguine tuo, aduxisti vincitos de lacu. Tertio, ex missione contra diuinatatis singulatitudinem, quantum ad potentiam. [Ego dominus]. Psal. 57. Dōs nomen est illi.

Exo. 6. Nōmē meum Adonay [gloriā] qua dōs dico. Luc. 2. Gloria in excelsis deo. Et quantū ad scieniū [que prima fuerūt] infra. 4. Ex tunc prædicti illud. [Hac etiam referunt ad Dariū. Cantate domino &c.] Hic initiat ad gratiarum actiones. Et primo, indicit laudem, supra. 24. Audiuitis gloriam iusti, vel propter inclusionem maris [qui descendunt] scilicet nautes [plenitudo eius] scilicet mari, id est omne illud quod implerūt laudes deum. Psalm. 106. Qui descendant mare in nubibus, facientes operationem in aquis multis, I pū viderunt opera domini, & mirabilis eius in profundo. Vel propter conuerterunt in desertis [leuet.] vocem suam in laudem dei [deservit]. Id est habitatores eius, maxime quantum ad Israelitas [in dominibus] more aliarum nationum, qui primo erat per desertum. Vel [eodem] filius Ismaelis. supra. 35. Exultabit deserta & iunia, & exultabit solitudo. Vel propter habitationē in montanis [laude habitatores petri] illius ciuitatis in Palestina, que in petris posita est. Vel cuiuslibet montis, infra. 55. Montes & omnes colles cantabunt domino. Inuitat hos de quibus minus videant, quod ad laudandum deum conuentur. Secundo, pre dicet diuina laudiū dūlūgationem. [Pōtent domino gloriam] in aliis, non solva in sc̄p̄is, infra ultimo. Mittam ex eis qui falaciū fiverunt ad gentes & ad Ap̄hricā, & ad gentes quae non noverunt me. Miltice, totum hoc de conuersione gentium ad fidem. [Dominus sic fortis &c.] Hic predicit per Christi aduenientiū, futurū casum. Et circa hoc, quatuor ponit. Primo, ponitūm [Dominus sic fortis] ad impugnandum Iudeos per Romanos. Exod. 15. Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen eius [zelum] vltorius. Proverb. 6. Zelus & furor viri, non parcat in die vindictæ. Secundo, ponit iram [Vesterbitur] per tribulationes quas eis immitteret. Contra id, quod supradictum est, supra eodem [non clamabit]. Primo, cum manūtudine viens. Et contemporibz indignationē ostendit. Iob. 36. Tonabit vox magnitudinis sue, & non inue stigabitur cum auditā fuerit vox eius. Tertio, ponit iustitiam quia iustum est vt cuiusdiu ex peccatiōni p̄ficiēt impenitentes, omnes simul absurbeat [Tacui semper filii.] Iob. 3. Nonne disimilani, nonne filii, nonne quieui? [Patiens fui.] infra 30. propterea expectat vos deus, vt militeretur vlt̄ri [sicut parturient] proferat disimilatum dolorem, sicut mulier conce p̄tum infantem. Vel sicut parturient dolebo de tam graui p̄ficiā. Quarto, ponit peccatum quantum ad homines. [Desertos faciam mōtes] maiores [colles] mediocres [germen] populares. Ezech. 35. Mōtem! Sey! deserto & desolatum dabo, & auferam de eo euētū & redecentū. Et quantum ad libratiō nem omnis doctrinā vel consolationis. [Ponam flumina.] Psal. 206. Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in siti. Po tell etiam hoc referri ad destructionē hostium Iudeorum, per Dariū & Cynam. [Et educam &c.] Hic ponit reparationem honorum, quantum ad tria. Primo, quantum ad reparationem viuis. [Educam cecos] scilicet gentiles [in viam] Christum, vel legis præceptum, vel etiam Iudeos secundū aliam expositionē.

F. Prou. 11. Ducā te per semītā equitatis. Secundo, quantū ad il luminationem intellectus Ponam te Lu. 1. Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent. Tertio, quantum ad directionem affectus [praua] scilicet supra. 40. Erunt praua indre cta, & alp̄a in vias planas. [Nota super illo verbo, ponam flumina] Quia est multplex aqua. Prima effuse lacrimę. Hier. 10. Qui dabitis capite meo aqua, & oculis meis fonte lacrimarum? Secunda, baptismalis munditię. Ioan. 3. Nisi qui renat fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest videre regnum dei. Tertio, spiritualis gratia. Ioa. 7. Qui in me credit, fluminā de vētre ei fluat aqua viua. Quarta, diuinā sapientia. Eccl. 24. Ego sapientia, effudi flumina. Quinto interne leticie. Pro. 5. Bibit aquam de cisterna tua, fluentia putentia tui [Nota super illo verbo Dedi te in sc̄odus] Quia Christus dicitur datus in fodus. H. Primo, conservanda salutis. Gen. 9. Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fēderis mei. Secundo, explēndē promissionē 2. Corin. 1. Quo quoniam promises de fūt, omnes in illo sunt. Tertio, diuinā dilectionis. Ioan. 3. Sic deus dilexit mundum, vt filium suum unigenitum daret. Quartu, cœlature legis. Psalm. 36. Holocauſt & pro peccata noluiti [venundatus] in seruū peccati pro dilectione temporalis boni 4. Rē. 21. Venundatus es vt faceres malum contra deū. Hic verba &c. Hic ostendit Iudeorum perueritatem. Et primo, ponit eos ingratū ad beneficū. Secundo, duros ad præcepta ibi [Surdi audite &c.] Tertio, obstinatos inter flagella ibi [Quis est in vobis &c.] Circa primū duo. Primo, ostendit magnitudinē D. offendit eorum duritiam, vocans eos furdos & cecos in mente. Excaecat eos malitia eorum. Sap. 2. quām habent oculos & aures corporis apertas. [Qui apertas.] Hier. 6. Aude popule stulte, qui non habes cor, qui habentes oculos non vident & aures, & non auditis supra 6. Excaecat cor eorum, ne intelligant, & aures eorum agrauant, oculos eius claudit, ne forte videat oculus, & auribus suis audiatur, & corde suo intelligat, & conueratur & sane eum. Secundo, ostendit indutatorum sc̄lūtū propter hoc, q̄ in præceptis, eorum utilitatem dominus intendebat. Vnde ponit intentionē domini [& dominus voulit eum] populum: & ipse populus [magnificaret legem] dei in corde tuo, cu stodiē ipſa [vt dominus extolleret] populi 1. The. 4. Hic est uoluntas dei sanctificatio vestra. Secundo, ostendit eorum animi conditionē, quia in sc̄pis peccabat [ipse autem dñe rep̄tus] a demonibus per diversa peccata, & ideo [vastitas] ab hostiis alii etiam occasionē peccati p̄fabant [laqueus] id est occasio ne ad peccandum [iuueniū] impientium Oſce 3. Laqueus & efficiēt speculationē, & sc̄tū rēte expansum super Tabor: & quia peccata occultabant [in dominibus carcerū] id est in secreto cordis. In corde & corde locuti sunt. Psalm. 11. Tertio, ponit peccatum [facti sunt in rapinam nec est qui eruat] bellorum opera [nec est qui dicat] orationis instantia. Ecc. vlti. Circundevit me vndique, & non erat qui adiuuaret. Vel incipit ibi. Ponam [in dominibus carceris] vt expofatur ad literam [Quis est in vobis &c.] Hic ostendit eos in corrigitibz per flagella, quia etiam causam flagellorum non recognoscunt. Et circa hoc, tria facit. Primo, inquirit recte sentientem, innuens paucitatem [futura] que preannuntiat de suris suppliciis. Oſce vlt. Quis, sapientis & intelligentia, intelligens & sc̄it hoc? Secundo, determinat veritatem, quantum ad poenæ actorem. [Qui sedebit.] 1. Regum 2. Dominus mortificat & vivificat, deducit ad inferos, & reducit. Secundo, quantum ad culpam [ipse est cui] Bachus. 4. Iustitias ipsius nelicerunt neque ambulauerunt per viam man-

mandatorū dei. Et quantum ad poenam. [Et effudit.] Psal. 68. A cumq; inuocauerit nomen dñi, saluus erit. Tertio, promulgat liberatio nē præceptū. [Edic.] Jo Tyre [foras] extra terram capti uitatis populu. Iudeorum Hier. 5. Audi popule stulte, qui nō habes cor, qui habentes oculos non videntis, & aures & nō audiuntis. [Omnes gentes, &c.] Hic excludit diuinitatis confortiū.

Et primo, ostendit

aliorum deorū fallūtate per modū iudicii, ponens gentium ad idola cōfessum. [Congregate sunt.] tu vnum enotem. Psal. 13. Omnes declinauerunt, simul inuitiles facti sūt, p̄tētē diuinitatis signifacutum. [Quis ex vobis?]. i. quis deorū vestrorū? uel loquitur ad idola, & petit testimoniū.] Dētestes, & iūtificentur] iuste dicantur dī & testes [audiāt] ab eis forūs & dicant] pro nobis [testē monūtum.] supra 41.

Non est annūtias, neq; p̄dicens, neq; audiuntis sermones meos. Secundo, p̄tētē dicit suę diuinitatis veritatē. Et primo,

quantum ad scieniam, Secundo, quantum ad potētiam. ibi [Vos testes, &c.]

Circa primū, duo facit. Primo, dat teſtimoniū. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victimis tuis, non glorificabit me bestia agri, dracones, & strutiones, quia dedi in deferto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Populū istū ſormauit mihi, laudem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocauſtū, & victim

tio, aduersitatis. Psal. 68. Intrauerunt aquæ, vsque ad animam meam, in quibus suffocantur per impatientiam. Quarto, mundane potestatis. Apoc. 17. Aquæ super quas sedebat, in quibus suffocantur per superbum. [Vos testes, &c.] Hic ostendit veritatè diuinatatis, quantum ad potentiam. Et primo, dat testimonium, [Vos testes] Ioan. 8.

Ego principium, qui & loquor vobis. Secundo, dat potentie signum in puniendo [& non est qui de manu mea] Deu. 32. Non est qui de manu mea possit ervere. Et in operando. [Operabor] Iosupha 14. Dominus exercitum decrevit, & quis poterit istud mirare? [Hec dicit dominus, &c.] Hic ponit dilectionis signum: quia pro eis Babylones in nauibus gloriatus propier multitudinem aquarum, destruxit Semiram. [Hec dicit dominus, qui dedit, &c.] Hic commemorat beneficia præterita, quando egressi sunt de Aegypto in eorum gubernatione [in mari] Iubro. Exod. 14. Ilaquis torretibus Mamon. Numeri 21. In Jordane. Iosue. tertio, & quantum ad hostium destruptionem [qui edidit] qui dirigit currus Pharaonis. Exo. 15. Eleli principes eius submersi sunt in mari ru bro [quasi] Iunum. In momento succidit. Secundo, promittit multo maiora. Et circa hoc, tria facit. Primo, ostendit futurorum beneficiorum magnitudinem, ex priorum comparatione. [Ne invenimus] q.d. non sunt digna, ut in memoria habeantur, in comparatione futurorum. Ea que retro sunt obliuiscantur, ex horum nouitate. [Ecce ego facio nova] inaudita. Apoc. 21. Ecce nouo facio omnia. Ex eorum deterioratione. [Ponam in deserto] i.e. in terram Iudeorum, quia fuit prius deserta, viam eum ad festinabunt. [Frumenta] consolationis. Psalm. 106. Postur deserto in flagra aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum. Et si exponantur hæc ad literam, de liberatione de caputitate Babylonie dicuntur maiora, quæ liberare de Aegypto, non propter maiora miracula, sed quia Reges de quorum potestate liberauit eos, poteriores Pharaone fuerunt, vel sunt prius magis distanti uenerunt. Si autem referatur ad liberationem factam per Christum, constat, quæ nihil ira admirabile praescerat in seculis præteritis. Secundo, ostendit beneficiorum vilitatem in genibus. [Et glorificabit me beata agri] id est gentilis bestialiter vivens conuersus ad Christum, vel videns, quomodo Iudeos liberat. Psalm. 150. Bestia, & vniuersa pecora, serpentes & volucres pennata. Et in Iudeis [vt dare] potum doctrina, & consolationis. Tertio, assignat rationem [populum], i.e. in laudem meam. Proverb. 16. Vniuersi posteri semetipsum operari dominus. [Non me inuocasti, &c.] Hic excludit merita Iudeorum, ad consequenda tanta beneficia. Et circa hoc, tria facit. Primo, excludit meritum. Secundo, dat responsionem locum, ibi [Reduc me, &c.] Tertio, removet quendam respödēdi modūm, [Pater tuus, &c.] Circa primum, tria facit. Primo, excludit meritum [Non me inuocasti, ut hæc omnia dare], vel quia non toto corde deo offerebatur, sed partim deo partim idolis, in quia deo non offerebant, vel quia spes temporalis retributionis faciebant, vel quia post adventum Christi accepta non fuerunt. Mal. 3. Quis est in vobis qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito? Psalm. 49. Numquid manducabo carnes raporum, aut sanguinem hyrcorum porabo? Secundo, ostendit ipsorum reatum. [Verumtamen seruisci] q.d. semel me ostendit, cum me offendentes non pu-

CAP. XLIV.

T nunc audi Iacob serue meus, & Israel quem elegi. Hæc dicit dominus faciens, & formans te, ab utero auxiliator tuus. Noli timere serue meus Iacob, & rectissime quem elegi. Effundam enim aquas super fitientem, & fluëta super aridam. Effundam spiritum meum, super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam, & germinabunt inter herbas, quasi salices iuxta præterfluentes aquas. Hæc dicit domini ego sum, & ille vocabit in nomine Iacob. Et hic scribet manus sua domino, & in nomine Irael assimilabitur. Hæc dicit dominus rex Irael, & redemptor eius dominus exercitum. Ego primus, & ego nouissimus, & absque me non est deus. Quis simi-

tiebam, supra. 1. Facta sunt mihi molestia, laborani sustinens. Inquit more humano. Tertio, ostendit datum gratis beneficium lego sum. [Psal. 24. Proprius nomen tuum propitiaberis peccato meo] [Reduc me, &c.] Hic responsioni dat locum. [Reduc] q.d. Recogita, quæ tibi te certum narrat siquid habes] ad te excusandum, vel me accufandum [vt iustificeris]. i.e. vt videaris iustus. [Pater tuus, &c.] Hic remouet, quandam via respondendi. Pollent, n. allegare patrum innocentiam, sed cō hoc dicit [Pater]

Abraham petens lignum de promissione dei, quasi dubitan. Gen. 15. [Inter pretes] Moyles, & Aaron ad aquas con tradictionem. Num. 11. [Contaminavi] id est contaminari punit [ad intermissionem] quia omnes in deferto mortui sunt excepto Caleph. & Iosue. Psalm. 43. Peccatum cum paribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Nota super illio verbo. [Reduc in memoriam] Quia deum debemus in memoriam. Quia deum debemus in memoriam. Primo, quantum ad misericordiam que fecit, ad uenerandum. Psalm. 104. Memento miserabilium eius, quæ fecit. Secundo, quantum ad beneficia, quæ dedit, ad regarandum. Ecl. v. Memoratus sum misericordia tua, & cooperationis tua, quæ a facculo sunt, quoniam eritis hispentes te, & liberas eos de manu angustiarum, domine deus noster. Tertio, quantum ad tormenta, quæ sustinuit, ad compatiendum. Tren. 3. Recordare paupertatis meæ, ab inuidiis, & felicis. Quarto, quantum ad precepta quæ dedit, ad obseruandum. Psalm. 102. Memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.

CAP. XLIV.

H ic tertio confortat eos ex idolorum vilitate, ne forte credarent, q.d. per ea possent diuinæ promissiones impetrare. Et diuiditur in duas. In prima, excludit timorem. In secunda, ostendit idolorum vilitatem, ibi [Hæc dicit dominus, &c.] Circa primum tria. Primo, excitat attentionem. [Audi Iacob quæ elegi] Ieprobato Esa. Mal. 1. Iacob dixi, & tu aures odio habui. Secundo, excludit timorem. [Hæc dicit dominus formans te] in fine 49. Hæc dicit dominus, formans me, ex utero seruum sibi. [Rectissime] quod sonat hoc nomen Irael, quantum ad nominis significacionem, sed quasi per Ethimolum. dicitur vir videns [I]vir[R]a videns [Hel] deum. Tertio, ponit promissionem [Effundam]. Et primo, promittit diuinum beneficium, quantum ad temporalia. [Effundam aquas] i.e. consolationis. Eze. 3. Effundam super vos aquam mundam, quantum ad spiritualia. [Effundam spiritum] benedictionem, quantum ad bonorum multiplicacionem. Ios. 2. Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Secundo, ponit beneficii fructum, quærum ad bona temporalia. [Et germinabunt] i.e. multiplicabuntur ex abundante prosperitate. [Sicut arbor ad multitudinem aquæ] supra 35. Germinans germinabit, exalbit la tabunda, & laudans. Ponit etiam effectum donorum spiritualium. [Ille dicit dominus ego sum] quia quilibet se deo subiectum confitebitur [scribet] artificis domino, ad honorem domini, uel deus, eg o ium] portans scripturam, quæ pertinet ad cultum dei. [Assimilabitur] alienigena in colendo deum, vel erit strenuus, sicut Iacob. Hier. 3. Patrem vocabis me, & post me ingredi uero celabis. Hæc dicit dominus, &c. hic ostendit

dit idolorum vilitatem. Et circa hoc, tria facit. Primo, ostendit idolorum defectum. Secundo, ex hoc reuocat eos ad suum cultum. ibi [Memento, &c.] Tertio, promittit coletibus se, liberationis beneficium. ibi [Hæc dicit dominus, &c.] Circa primum, duo facit. Primo, arguit contra idola ex diuina operatione. Secundo, ex

idolorum formacione. ibi [Quis formauit] i.e. vt videaris iustus. Circa priimum, duo facit. Primo, proponit lug deitatis singularitatem [ego sum] Apoc. 1. Ego sum alpha, & omega, principium & finis. Secundo, adhibet probationem [Qui sum] Et circa hoc tria. Tertio, ponit dividuum actum in annuntiatio futura, & ordinem præteritorum [non nouerim] prædestinando. Ecc. 33. Domine deo nostro, oia sunt agnita, antequam fiunt. Secundo, assignat deitatis signum testibus confirmatum. [Non li timere] q.d. ne loquimini pro me, quasi deficitam probationem mea diuinitatis. Tertio, concludit idolorum defecitum. [Núquid est?] Et primo, ponit questionem [absque me] Deu. 32. Vide, & ego sum solus, & non sit aliud deus præter me. Secundo, ostendit idolum faciam, ante truncum ligni procidam. Pars eius ciniis est. Cor insipiens adorabit illum, & non liberabit anima suam, neque dicet, Forte mendacium est

[Plantes idol] i.e. factores eorum [nec sunt] ullius potentie, vel quia intentionem suam non consequuntur, volentes suis manibus deum fingere, vel erit quia idolum nihil est. [Imantissima] idola, q.sunt, vel magna & veneranda, vel ex pretiosiori materia. Tertio, ostendit testimonium falsitatem. [Ipsi testes] idolum [quia non vident] & ramen dicunt ea esse deos. D. [Quis formauit, &c.] hic ostendit, quod non sunt dii ex eorum formatione. Et circa hoc, duo facit. Primo, proponit formationem ad excludendum diuinitatem. Secundo, formationis modum ad gratiarum actionem. [Faber ferrarius.] Circa primum, duo facit. Primo, proponit formationem intendens, hæc ratione. Quod factum est ab homine, non est deus, &c. [Quis] q.d. nullus [ad nihil] iulud [vile] Baruch ultimo. Ipsa qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Secundo, prædictis operantur confusionem. [Eee omnes principes eius] idolorum cultores, cui uenerint ad indicum [habent] quasi iudicandi. [Ex hominibus] id est de numero hominum Psalm. 6. Confundantur omnes qui adorant sculptrilia [Faber ferrarius, lumen &c.] Hic ostendit eorum vilitatem, ut non solum non sint dii, sed etiam quædam vana. Et primo, proponit modum, quantum ad idola, quæ habent de metalli [in brachio sue] i.e. fortes iustus percutiunt [surier, & deficiunt] quasi dicere, deus quem facit non potest sibi succurrere, qui tam factori suo maxime tenetur, supra 41. Confortabit faber ferrarius percutiens malo. Secundo, quantus ad ea quæ siebant, [arufex lignarius] Et primo, ponit idoli vilitate, ponens causam efficientem cum instrumentis suis [normam] regulam ad rectificandum ligna [in runcina] instrumentum recurvum ex latere, ad curvandum ligna [angularibus] id est in figura quadrangulata, vel est instrumentum ad huiusmodi figuræ facienda. [Circino] id est torus, quantum ad causam formalem. [Et fecit imaginem] quantum ad materialem. [succidit cedros] quas etiam ad viles viles vntunt. Hierem. 10. Lignum de salto præcedit, opus manu artificis. Secundo, ostendit artificis cæritatem. [Nescierunt] pars eius, ligni de quo factum est idolum. [cipi] quia combustum forte in dextera mea. Jdest in operatione. Sap. 13. Non erubet le loqui cum illo, qui sine anima est. Nota super illo, perbo [effundam spiritum meum] Quia datur spiritus incipientibus. Primo, in principium vivificationis. Eze. 37. Ingressus est in ea spi-

ritus, & reuixerunt. Secundo, in lauacro renovationis. Tren. 3. Per lauacrum regenerationis, & renovationis, quem effudit in nos abunde. Tertio in privilegium adoptionis. Rom. 8. Non accipisti spiritu seruitus in timore, sed accipisti spiritum adoptionis filiorum dei. Secundo, datur proficiens. Primo, ad instruendum intelle

ct. Ioan. 14. Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittit pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Secundo, ad resciendum affectum. Ecclesi. 24. spiritus meus super mel dulcis. Tertio, ad diuina acta. Roma. 8. Spiritus addiuuat in firmatatem. Tertio, datus perfectus. Primo, in beneficium libertatis. 1. Corin. 3. Vbi spiritus domini ibi libertas. Secundo, in vinculum unitatis. Ephe. 4. Solliciti seruare uirtutem spiritus, in vinculo pacis. Tertio, in pignus hereditatis. Ephe. 1. Signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostra. [Memento horum, &c.]

Hæc dicit dominus redemptor tuus, et formator tuus ex vetero. Ego sum dominus faciens omnia, extendens celos solus, stabilens terram et nullus me cù. Irrita faciens signa diuinorum, et ariolos in furor vertes. Cōuertes sapientes retrorsum, et scientiam eorum, & ne intelligentiam in corde suo. Non recognit in mente sua, neque cognoscit neque sentiunt ut dicant, Medietatem eius combussum igni & coxi super carbones eius panes, coxi carnes & comedunt, & de reliquo ei idolum faciam, ante truncum ligni procidam. Pars eius ciniis est. Cor insipiens adorabit illum, & non liberabit animam suam, neque dicet, Forte mendacium est

quia qui fecit omnia

ipse est, & Irael sceptrum hereditatis eius, dominus exercitum nomen illi. Et quantum ad prædictum beneficium, vel promissum [dele] ut nubem] ut nebulam, id est facile. Sap. 2. Transierit via vestra, tanquam vestigium nubis, & sic nebulam dissolvetur. Secundo, ponit reuocationem [euere] Hier. 3. Reuertere aduersarix Irael ad me, ait dominus, & non auertat faciem meam a vobis. Secundo, pro reuersione uirat totam creaturam ad gratiarum actionem. [Faber ferrarius.] Circa primum, duo facit. Primo, proponit formationem intendens, hæc ratione. Quod factum est ab homine, non est deus, &c. [Quis] q.d. nullus [ad nihil] iulud [vile] Baruch ultimo. Ipsa qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Secundo, prædictis operantur confusionem. [Eee omnes principes eius] idolorum cultores, cui uenerint ad indicum [habent] quasi iudicandi. [Ex hominibus] id est de numero hominum Psalm. 6. Confundantur omnes qui adorant sculptrilia [Faber ferrarius, lumen &c.] Hic ostendit eorum vilitatem, ut non solum non sint dii, sed etiam quædam vana. Et primo, proponit modum, quantum ad idola, quæ habent de metalli [in brachio sue] i.e. fortes iustus percutiunt [surier, & deficiunt] quasi dicere, deus quem facit non potest sibi succurrere, qui tam factori suo maxime tenetur, supra 41. Confortabit faber ferrarius percutiens malo. Secundo, quantus ad ea quæ siebant, [arufex lignarius] Et primo, ponit idoli vilitate, ponens causam efficientem cum instrumentis suis [normam] regulam ad rectificandum ligna [in runcina] instrumentum recurvum ex latere, ad curvandum ligna [angularibus] id est in figura quadrangulata, vel est instrumentum ad huiusmodi figuræ facienda. [Circino] id est torus, quantum ad causam formalem. [Et fecit imaginem] quantum ad materialem. [succidit cedros] quas etiam ad viles viles vntunt. Hierem. 10. Lignum de salto præcedit, opus manu artificis. Secundo, ostendit artificis cæritatem. [Nescierunt] pars eius, ligni de quo factum est idolum. [cipi] quia combustum forte in dextera mea. Jdest in operatione. Sap. 13. Non erubet le loqui cum illo, qui sine anima est. Nota super illo, perbo [effundam spiritum meum] Quia datur spiritus incipientibus. Primo, in principium vivificationis. Eze. 37. Ingressus est in ea spi-

ritus, & reuixerunt. Secundo, in lauacro renovationis. Tren. 3. Per lauacrum regenerationis, & renovationis, quem effudit in nos abunde. Tertio in privilegium adoptionis. Rom. 8. Non accipisti spiritu seruitus in timore, sed accipisti spiritum adoptionis filiorum dei. Secundo, datur proficiens. Primo, ad instruendum intelle

ct. Ioan. 14. Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittit pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Secundo, ad resciendum affectum. Ecclesi. 24. spiritus meus super mel dulcis. Tertio, ad diuina acta. Roma. 8. Spiritus addiuuat in firmatatem. Tertio, datus perfectus. Primo, in beneficium libertatis. 1. Corin. 3. Vbi spiritus domini ibi libertas. Secundo, in vinculum unitatis. Ephe. 4. Solliciti seruare uirtutem spiritus, in vinculo pacis. Tertio, in pignus hereditatis. Ephe. 1. Signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostra. [Memento horum, &c.]

Hæc dicit dominus redemptor tuus, et formator tuus ex vetero. Ego sum dominus faciens omnia, extendens celos solus, stabilens terram et nullus me cù. Irrita faciens signa diuinorum, et ariolos in furor vertes. Cōuertes sapientes retrorsum, et scientiam eorum, & ne intelligentiam in corde suo. Non recognit in mente sua, neque cognoscit neque sentiunt ut dicant, Medietatem eius combussum igni & coxi super carbones eius panes, coxi carnes & comedunt, & de reliquo ei idolum faciam, ante truncum ligni procidam. Pars eius ciniis est. Cor insipiens adorabit illum, & non liberabit animam suam, neque dicet, Forte mendacium est

quia qui fecit omnia

ipse est, & Irael sceptrum hereditatis eius, dominus exercitum nomen illi. Et quantum ad prædictum beneficium, vel promissum [dele] ut nubem] ut nebulam, id est facile. Sap. 2. Transierit via vestra, tanquam vestigium nubis, & sic nebulam dissolvetur. Secundo, ponit reuocationem [euere] Hier. 3. Reuertere aduersarix Irael ad me, ait dominus, & non auertat faciem meam a vobis. Secundo, pro reuersione uirat totam creaturam ad gratiarum actionem. [Faber ferrarius.] Circa primum, duo facit. Primo, proponit formationem intendens, hæc ratione. Quod factum est ab homine, non est deus, &c. [Quis] q.d. nullus [ad nihil] iulud [vile] Baruch ultimo. Ipsa qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Secundo, prædictis operantur confusionem. [Eee omnes principes eius] idolorum cultores, cui uenerint ad indicum [habent] quasi iudicandi. [Ex hominibus] id est de numero hominum Psalm. 6. Confundantur omnes qui adorant sculptrilia [Faber ferrarius, lumen &c.] Hic ostendit eorum vilitatem, ut non solum non sint dii, sed etiam quædam vana. Et primo, proponit modum, quantum ad idola, quæ habent de metalli [in brachio sue] i.e. fortes iustus percutiunt [surier, & deficiunt] quasi dicere, deus quem facit non potest sibi succurrere, qui tam factori suo maxime tenetur, supra 41. Confortabit faber ferrarius percutiens malo. Secundo, quantus ad ea quæ siebant, [arufex lignarius] Et primo, ponit idoli vilitate, ponens causam efficientem cum instrumentis suis [normam] regulam ad rectificandum ligna [in runcina] instrumentum recurvum ex latere, ad curvandum ligna [angularibus] id est in figura quadrangulata, vel est instrumentum ad huiusmodi figuræ facienda. [Circino] id est torus, quantum ad causam formalem. [Et fecit imaginem] quantum ad materialem. [succidit cedros] quas etiam ad viles viles vntunt. Hierem. 10. Lignum de salto præcedit, opus manu artificis. Secundo, ostendit artificis cæritatem. [Nescierunt] pars eius, ligni de quo factum est idolum. [cipi] quia combustum forte in dextera mea. Jdest in operatione. Sap. 13. Non erubet le loqui cum illo, qui sine anima est. Nota super illo, perbo [effundam spiritum meum] Quia datur spiritus incipientibus. Primo, in principium vivificationis. Eze. 37. Ingressus est in ea spi-

ritus, & reuixerunt. Secundo, in lauacro renovationis. Tren. 3. Per lauacrum regenerationis, & renovationis, quem effudit in nos abunde. Tertio in privilegium adoptionis. Rom. 8. Non accipisti spiritu seruitus in timore, sed accipisti spiritum adoptionis filiorum dei. Secundo, datur proficiens. Primo, ad instruendum intelle

ct. Ioan. 14. Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittit pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Secundo, ad resciendum affectum. Ecclesi. 24. spiritus meus super mel dulcis. Tertio, ad diuina acta. Roma. 8. Spiritus addiuuat in firmatatem. Tertio, datus perfectus. Primo, in beneficium libertatis. 1. Corin. 3. Vbi spiritus domini ibi libertas. Secundo, in vinculum unitatis. Ephe. 4. Solliciti seruare uirtutem spiritus, in vinculo pacis. Tertio, in pignus hereditatis. Ephe. 1. Signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostra. [Memento horum, &c.]

Hæc dicit dominus redemptor tuus, et formator tuus ex vetero. Ego sum dominus faciens omnia, extendens celos solus, stabilens terram et nullus me cù. Irrita faciens signa diuinorum, et ariolos in furor vertes. Cōuertes sapientes retrorsum, et scientiam eorum, & ne intelligentiam in corde suo. Non recognit in mente sua, neque cognoscit neque sentiunt ut dicant, Medietatem eius combussum igni & coxi super carbones eius panes, coxi carnes & comedunt, & de reliquo ei idolum faciam, ante truncum ligni procidam. Pars eius ciniis est. Cor insipiens adorabit illum, & non

IN : E S A I A M

C A P . X L V.

Dicitur. Ostquam confortauit eos ad summam expectationem promissorum diuinorum, In parte ista incipit protelus qui diuinis promissiones, ad eorum consolationem. Et diuiditur duas.

C A P . X L V

H Aec dicit dñs Chfo meo Cyro, cuius apprehēdi de xterā, ut subiiciā ante faciē eius gentes, & dorsa regū vertā. Et aperiā corā eo ianuas, & portæ nō claudē. Ego anteibo, & glorio gos terræ humiliabo. Portas areas cōteram, & vectes ferreos cōfringam. Et dabo tibi thesauros absconditos, & archana secretorum, vt scias, quia ego dominus, qui vo co nomen tuum deus Israel pro pter seruum meum Iacob, & Israel electum meum. Et vocauit e nomine tuo, assimilauit te, & non cognouisti me. Ego dominus, & non est amplius. Extra me nō est deus. Accinxī te, & non cognouisti me, vt sciāt hi qui ab ortu solis, & qui ab occidente, qm absq; me non est deo. Ego, dñs, & nō est alter formās lucem, & creans tenebras, faciens pacē, & creās malū. Ego Dñs faciēs omnia hęc. Rorate cali desuper, & nubes pluant iustū, aperiatur terra, & germinet saluatorem, & iustitia oriatur simul. Ego dominus creaui eum. Vx qui contradicit factori suo, testa de Samiis terra. Nū quid dicit latum figulo suo, quid facis, & opus tuum absque manib; est? Vx qui dicis pati, quid generas, & mulieri quid parturis? Hęc dicit dominus sanctus Israel, plastes eius. Ventura interrogate me, super filios meos, & super opus manuum mearum mandate mihi. Ego feci terram, & hominē super eam creaui. Ego & manus regiā dignitatē, quia apud eos regos vngebant [apprehēdi dextera]. Quali auxiliator operū ipsius [gentes] diuersas. Deu. 28. Dabit dñs inimicos vestros in manus vestras, vel pp fortitudinē, & quantū ad hoc dicit [annuntiabo] patans victoriat tua locū, immittēdo terrorē tuū aduersariis [gloriosos] potentes supra alios sicut Babylonios [portas areas] potentissimas ciuitates. Psal. 106. Contrivit portas aetas, & vectes ferreos confregit, vel pp absconditionē, & quantū ad hoc dicit. [Et dabo tibi thesauros] diuersorū regnoriū, quorū ciuitates cepit. Iob. 12. Reuelat profunda de tenebris, & abscondita producit in luce. Secundo, ponit beneficij fructū. Et primo, in ipso. Secundo, in aliis ibi [Sciant hi qui ab oriente, &c. Circa primum, duo. Primo, ponit potestatis fructum a deo requisitū in Cyro. s. suę cognitionis vt scias, quia ego] Rom. 4. Vocat ea, quæ nō sunt tanq; ea, quæ sunt, & populi liberatio nis [pp seruū meū] vt s. liberes eū de captiuitate. Secundo, ostendit istud beneficium, ex parte ipsius Cyri, ex parte frustatū. [Et vocauit] prædicendo nomē tuum [assimilauit] hoc in aliis sanctis meis, quorum nomina prius a dño prædicta sunt [nō cognouisti me] esse tantū dēi verū, permanens in idolis [Accinxī] fortitudine. Prover. 1. Vocauit & renuistis accipere disciplinā. [Vt sciant, &c.] Hic ostendit fructū in aliis. Et primo, ostendit qd in aliis quæ rit suę cognitionis fructū. [Qui ab oriente]. i. habitantes p totū mundū. Quodcōpletū fuit in hoc, qd Cyrus epistolis suis laudē dei scriptis vbiq; vel quia oēs dēi collaudauerunt videntes Iudæorū liberationē. Psal. 82. Sciant quia nomen tibi dñs, tu solus

altissimus, super oēm terrā. Secundo, proponit sūx diuinitatis, argumentū, qđ cognoscī potest in hoc, qđ potest affligere, & liberare [ego dñs. Luce] diē in cōsolatiōne[malū] penæ. Amos. 3. Nō est malū in ciuitate, quod dñs non fecerit. Eccl. 4.1. Oia fecit dñs duplicita, vñū contra vñū. [Rorate cæli, &c.] Hic describit natui

mea tetenderunt cælos , & omni
militia eorum mandaui. Ego su-
scitavi eum ad iustitiam , & omnes
vias eius dirigam . Ipse adificabit
ciuitatem meam , & captiuitatem
meam dimittet non in precio , ne-
que in muneribus , dicit dominus
deus exercituum . Hæc dicit do-
minus . Labor Aegypti , & nego-
ciatio Aethiopæ , & Sabaim viri
sublimes , ad te transibunt , & tui
erunt Post te ambulabunt , vinclati
manicis pergent , & te adorabunt
teq; deprecabuntur . Tantum te est
deus , & nō Deus absq; te . Vere tu
es Deus absconditus Deus Israel sal-
uator . Confusi sunt , & erubuerunt
oēs simul , abierunt in cōfusione fa-
bricatores errorū . Israel saluatus est
in dño , salute æterna . Non cōfunde
mini , & nō erubescetis , vsque in sæ-
culū sæculi , qā hēc dicit dñs créas
cælos . Ipse deus formans terram ,
& faciens eam , ipse plastes eius .
Non in vanum creauit eam , vt ha-
bitareretur formauit eam . Ego do-
minus , & non est aliud . Non in
abscondito locutus sum , in loco
terræ tenebroso . Non dixi semini
Iacob , frustra querit me . Ego do-
minus loquens iustitiam , annun-
tiatis reēta . Congregamini , & ueni-
te , & accedite simul , qui saluati e-
stis ex gentibus . Nescierunt qui le-
uant signum sculpturæ suæ , & ro-
gant dominum non saluantem .
Annuntiate , & uenite , & confi-
liamini simul . Quis auditum fe-
cit hoc , ab initio ? Ex tunc prædi-
xit illud . Numquid non ego dñs ,

sicut lutū non contradicit figulo, ita nec Iudæi deberent deo cō-
tradicere, nō credentes posse consurgere qui Babylonios supera-
rent [de Samiis] vasis fictilibus, quis huius ars, in Samos ciuitate
inventa est [ablq; manibus] quasi absq; iecta operatione manus ,
vel sicut lagenæ manus habent. R.o. 10. Numquid dicet figura-
tum ei, qui fecit illud? Sub metaphora patris generantis [vñ qui
dicit patri .] Quia ego sum pater creans Cyrum, & sicut mater
concipiens ipsum, in proposito. Et ideo non debitis in hoc mihi
contradicere, sicut nec matri generanti. infra 66 . Numquid ego
qui alios parere facio, ipse non pariam dicit dominus? si ego qui
generationem cæteris tribuo, sterilis ero ? vel loquitur contra il-
los diuinos, qui ex ortu Cyri multa pronunciabant mala futu-
ra, dicentes melius esse si non nasceretur, vel contra illos de Iu-
dexis, qui dicebât, Ad quid generamus filios, vt in captiuitate na-
scantur? [Hæc dicit dominus, &c.] Hic ponit liberatoris utili-
tatem . Et primo, quantum ad liberationem Iudæorum. Se-
condo, quantum ad cōversionem gentium, ibi [Quia hæc di-
cit, &c.] Circa primum tria. Primo, ostendit suam ad prædicen-
dum furura autoritatem. [ego] scilicet Cyro [plastes] factor
[filios meos] Iudæos liberatos, vel alios quoescunq; volo nasci-
turos, & non idola . Secundo, prædictit liberationem, ostendens
suam potestatem, qui promittit, ego feci militia eorum,] scilicet
cælorum [mandau] præsignando suum officium, & naturam, su-
pra 40. Qui educit in numero militiam eorū: & exequentis dire-
ctionem [ego suscipi] ad dignitatē [eum] Cyru, præteritū pro-

C A P V T X L V I .

39

A cipium, nascentis ortum, nativitatis fructum. Principium est triplex. primum cœlum rorans quasi principium effectuum, sci licet quia trium personarum. propter quod pluraliter dicitur [cœli.] Pater, filium mittendo. Gala. 4. At ubi venit plenitudo temporis, misit deus filium suum. Filius, carnem assumendo. Philippi. 2. Humilitas.

lip. 2. Humilia-

C A P. XLVI.

G Onfractus est Bel, contritus est Nabo, facta sunt simulachra eorum bestiis & ilmentis. Onera vestra graui pondere, vsque ad lastitudinem cōtabuerunt, & contrita sunt simul. Non potuerunt saluare portantē, & anima eorum in captiuitatem ibit. Audite me domus Iacob, & omne residuum domus Israel. Qui portamini a meo vtero, qui gestamini a mea vulua. Vsque ad senectam ego ipse, & vsque ad canos

Quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo. Iustorum desiderium. Psal. 103. Ponit nubem ascensum tuum. Mal. 3. Statim veniet ad templum sanctum dominator quem vos queritis, & angelus testamenti quem vos vultis. Terrium principium, est terra germinans, quod est principium conceptionis beatissima virgo de qua in Psal. 84. Terra nostra dabit frumentum suum, Cuius aperiatur affectus, ad inueniendum gratia praeuilegium. Luc. 1. Ne timeas Maria. Prouerb. Ultimo. Multe filiae congregauerunt divitias, tu super gressa es vniuersa. Intellexisti, ad credendum angeli verbum. Luc. 1. Beata quae credidisti, quam perficietur in te, quae dicta sunt tibi. Vterus, ad concipendum dei filium. Luc. 1. Ecce concipies in utero, & paries filium, sed ortus comparatur rori, pluuiæ, & germini. Quia Christus est ros ad refrigerandum, supra 18. Sicut nubes roris in die messis. Pluuiæ ad fecundandum. Psalm. 84. Descenderet, sicut pluuiæ in vellus. Germen ad fructificandum. Hierem. 23. Suscitabo David. Germen iustum, Fructus est iustitia, quæ cum illo oritur tripliciter, quam opere impletum. Matth. 3. Sic decet nos implere omnem iustitiam, quam sermone docuit. infra. 62. Ego qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad salvandum, quam promunere dedit. 1. Corin. 1. Factus est nobis sapientia, & sanctificatio, & iustitia.

C - A . P . X L V I .

Hic prædictis destructionem hostium eos captiuantium; scilicet Babyloniorum, quantum ad duo, in quibus glorabantur. Primo, quantum ad idolorum destructionem. Secundo, quantum ad regni cessationem infra 47. Descede, sede in puluere virgo filia Babylon, &c. Prima, in duas. In prima, prædictis idolis Babylonis destructionem, quantum ad fractionem statuarum [conftractus est] Ezech. 4. Demoliat aras vestras, & succidam lucos. Et quantum ad asportationem metallorum, quia Perse frusta auri, & argenti secum deculerunt. Ponens ex parte asportantium, lassitudinis incommodum [bestiis] & iumentis, scilicet equis, & camelis in quibus metalla grauia deferebant, vel cultoribus vestris, qui sunt bestiæ, imagines bestiarum adorantes. Hierem. 16. Seruietis diis alienis, ligno, & lapidi. Ponens subuentionis desecatum ex parte idolorum [contabuerunt]. i. defecerunt. s. idola [portantem]. s. bestiam, vel colentem hominem se. Ponens etiam captiuitatis opprobrium. [Et anima eorum]. s. idolorum metaphorice. i. numen eorum, vel gentilium, quia idola sicut animam suam amabant. Osee. 10. Siquidem & ipse in Assur delatus est, minus Regi vltori. Secundo, reuocat Iudeos ad suam venerationem, reliqis idolis [audite me.]. Et primo, reuocat eos ad suum cultum. Secundo, reuertentibus promittit liberationis beneficium. ibi annuntias ab exordio, &c.] Circa primum, tria. Primo, ostendit eis suam dilectionem ex affectuosa supplicatione [A meo vtero.] idest, ita supplicant in mea misericordia affectuose, in deserto, & in aliis locis in quibus contra me peccasti, sicut mater filium. Prover. 30. Quid dilecte vredi mei? Job 38. De cuius vtero eglesia est glacies, & de celo gelu, quis genuit? Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens. Ex supplicationis continuitate [vsque ad senectam] vestram, idest vsque ad finem mundi. Psal. 70. Vsque ad senectam, & senium, deus ne derelinquas me. Ex supplicatione

nis ratione. [Ego feci] dignum est, ut qui fecit conservet. Deu. 32. Expandit alas suas, & aspergunt eos, atque portant in humeris suis. Secundo, ostendit idolorum vilitatem, ostendens operantur idola fortitatem, & quantum ad intentionem, quia volunt aqua re deo facturam [cui assimilatis]. Et quantum ad operationem, quia cōducēbant artifices ad faciendum deum ex auro: quia sicut aurum in facie repulerat. [Qui cōfertis.] Hier. 10. Opus manū artificis vniuersa hęc ostendens etiam opere rum. fidolorum ipsorum imbecilitate quia per se, nec moveri, nec stare possunt [portant illū]. Baruch, vlt. Videbitis in Babylone deos aureos, & argenteos, & lapideos: ostēdēs etiam eorum vilitatē, sed cum clamauerint. [Sap. 13. Pro vita quidem rogat morecum, & in adiutorium inutilem innotescat. Tertio, cōcludit renocationē [Memorante.] Istud prae dictum de dilectione mea, & vilitate idolorum [prioris sculi.] In quo multa beneficia vobis consuli. Psal. 76. Cogitauit dies antiquos, & annos aeternos in mente habui. [Annuntians ab exordio, &c.] hic promittit conuerteris ad ipsū, liberationem a capiuitate. Et circa hoc, duo facit. Primo promittit liberationem, ponens prouincias potestas [an nūtians nouissimū] quodcumque futurū in nouissimis temporibus. Eccl. 42. Annuntians, quia præterierunt, & quia superuenientia sunt, reuelabunt vespigia occulitorum: ponit etiam prenuntiationis firmatam, dicens: statim implibet [volūtas] huius placit. Eccl. 21. Consilium eius, sicut fons vite. Psalm. 113. Omnia quæ cuncte voluit fecit dominus. Et ponit liberationis ordinem: vobis ab oriente [aem] Cyrum, propter velocitatem victoriae, vel Christum, supra 41. Quis suicitur ab oriente iustum? Secundo, ibi [audite me] promittit liberationis propinquitatem, ponens, Primo eorum indignitatem, ne suis metitis alerentur [duri cor dejad bene operandum] longe propter multitudinem peccatorum. Eccl. 3. Cor durum male habebit in nouissimo. Secundo, prædicti propinquitatem [prope feci.] Id est faciat, præteritum pro futuro iustitiam. Babylon pro vobis per Cyrum, vel [iustitiam] Christi, infra 56. Luxta est falsa mea, vt venias, & iustitia mea, vt reueletur. Tertio, ponit loci determinationem. [Dabo in Syon, gloriā.] Beneficia, unde gloriosus apparebo, vel Christum qui est gloria patris. Aggei. 2. Magna est gloria huius domus nouissimū, plusquam prīmū. Nota super illo verbosona vestra pondere graui. [Quia peccatum quemadmodum onus fastigat. Primo, propter solitudinem in excogitando. Proverb. 4. Non dormiunt, nisi male fecerint. Secundo, propter laborem in exequendo. Sap. 5. Lassari sumus in via iniustitiae. Tertio, pro-

C A P . X L V I I .

Descende, sede in puluere virgo filia Babylon, sede in terra. Non est solium filiæ Chaldaeorum: quia ultra non vocaberis mollis, & tenera. Tolle molam, & mole farinam, denuda turpitudinem tuam. Discoperi humerum, reuelala crura, transflumina. Reuelabitur ignominia tua, & supputabant menses, vt ex eis annunciant ventura tibi. Ecce fatti sunt quasi stipula, ignis com-

te vastata, vel propter teneritudinem deliciarum [solium] dignitas regia mollis, sicut reging solent esse. Hester ultimo. Praeteritudo corpus suum sustentans, q. d. non eris viterius regina. Luc. 1. Deposit potentes de se, & exaltavit humiles. Secundo, quantum ad ignominiam, quam incurrit [tolle molam], qd erat opus ancillarum, quasi in collo eius per significati acti [denuda turpitudinem]. Id est membra turpia, vel ad libidinem homi, vel transiens pedibus tuis flumina. Oltre 4. Gloriam eorum in ignominiam dabo. Et ostendit huius ignominiae auctorem [victoriam] capiam, quamvis potens redemptor noster. Vox populi de eius seruitate liberati. supra 35. Dominus victionem adducat retributionis. Tertio, quantum ad confusioneis verecundiam [sedē, rati] scilicet illę qui erubescit non audet loqui, nec coram hominibus apparet. 2. Reg. 2. Impii in tenebris conticecent. [Statu]tum sum. Hic ponit eorum culpam, quae est causa talis pax. Et ponit tres species, Primo, dominis crudelitatem contra Iudeos, ponens concessam potestate. [Statu]tum sum propter peccata eorum volens eos punire. [Contaminauit] te contaminari permisit hereditatem populū Israel, supra 19. Hæreditas mea Israel Hierem.

C A P V T . X L V I I I .

C A P . X L V I I I .

40

Hier. 12. Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam. Et apud potestatis abusione [non possum super senem] qui est etiam hostibus miserendus. Tercio, Facies senum non erubuerunt. Secundo, cordis elationem, [Et dixisti] ponendo superbam cogitationem in sempiternum] Apoc. 18. In corde suo dicit. Sedeo regna. Ponens etiā superborum fatuam, qui non excoegerunt futura. [Non possum hanc] quæ tibi superueniet. Eccl. 11. In di bonorum, ne immemor sis malorum. Et Eccl. 7. In omnib[us] operib[us] tuis menorare nouissima tua, & in æternū ex ipso vita pedicit. Tertio, qualis ad diuinę locationem auditorium, vt diligenter attendat. Oltre 12. Diccam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Quarto, qualis ad diuinorum eloquiorum thesaurum, vt ipsum conservet. Psal. 118. In corde meo abscondi eloquio tua, vt non peccem tibi. Quinto, ad diuinę pacis, & refectionis cananculum, propter cuius oppositū de quibusdam dicitur. Plat. 27. Loquuntur pacem cum proximo, suo, mala autem in cordibus eorum.

C A P . X L V I I .

Hec predicit regni Babylonis deitungionem. Et circa hoc, tria facit. Primo, comminatur deictionis pñnam. Secundo, ostendit culpari ibi [Itratus sum &c.] Tertio, aufer euacionis fiduciam, ibi [Stet, &c.] Circa primum, tria. Primo predicit eorum deiectionem, quanti ad gloriam, quam amiserunt [Descende.] De altitudine tue potentia [scđe.] Sit ut vilius, & abiecta.

[virgo] quia non ante vastata, vel propter teneritudinem deliciarum [solium] dignitas regia mollis, sicut reging solent esse. Hester ultimo. Praeteritudo corpus suum sustentans, q. d. non eris viterius regina. Luc. 1. Deposit potentes de se, & exaltavit humiles. Secundo, quantum ad ignominiam, quam incurrit [tolle molam], qd erat opus ancillarum, quasi in collo eius per significati acti [denuda turpitudinem]. Id est membra turpia, vel ad libidinem homi, vel transiens pedibus tuis flumina. Oltre 4. Gloriam eorum in ignominiam dabo. Et ostendit huius ignominiae auctorem [victoriam] capiam, quamvis potens redemptor noster. Vox populi de eius seruitate liberati. supra 35. Dominus victionem adducat retributionis. Tertio, quantum ad confusioneis verecundiam [sedē, rati] scilicet sapientes vobis [non sunt præsumpti, quibus calchant]. fed quibus tota ciuitas comburatur, vel quis tempore frigoris combusta fuit ciuitas, ut simil frigore, & igne puniretur. vel non sunt in te præsumpta sapientia. Eccl. 21. Stuppa collecta synagoga peccantium, & consumatio illorum flamma ignis. Secundo, excludit spem de negociationibus [negotiatione] quibus etiam abundabant, vel magi, qui sibi mendacia pro veritate vendebant. supra 13. Vnusquisque ad proximum suum stuperbit, facies combustæ vultus eorum.

Hic promittit populi liberationem. Et dividitur in duas. In prima, promittit liberationem. In secunda, exequitur liberationis ordinem, infra 49. [Audite insula, &c.] Prima in duas. In prima, excitat attentionem, commemorans in quibus gloriantur. Signarem generis, quia ex fanēs patribus [de aquis] i. semine. Contra, quod Mat. 3. Ne velitis dicere, patrem habem⁹ Abrahā. Privilegiū diuinæ cognitionis, [qui iuratis] suocates nomen eius] recordamini] quātum ad cognitōne, plus non in veritate [scđis] supra 29. Populus hic labis me honorat, cor autem eorum lōge est a me. Cultum sacræ religionis [de ciuitate sancta] i. Hierusalem, in qua cultus sacrificiorum [vocati] Hierusalem muris, secundū Machab. 5. Non propter locum gentem, sed propter genetum locum elegit dominus. Secundo, pro mittit liberationem [Priori extunc.] Et circa hoc, tria facit. Primo, ostendit dei promittentis maiestatem, ex præmissione fuorum. Secundo, ex creatione rerū ibi [Audi me Jacob, &c.] Circa primum, tria. Primo, assignat prænuntiationis quorundam futurorum rationem, ponens ipsam prænuntiationem, [priora] que, si iam præterierunt [ex tunc, quādo adhuc erant futura.

[repente] quantum ad alios, quibus non sunt prænuntiata. Eccl. 42. Annuntians quæ præterierunt, & quæ superuenientia sunt, reuelans vespigia occulitorum. Ponens in huius rationem, quæ sumitur ex eorum conditione, quam primo ponit [scđi, n. i. aberno]. Durus ad resipiscendum a malis [ceruix] i. ceruicostas proprii sensus neruus feruens, quoniam non potest flexi, frons tua propter inuercundiam. A & 7. Dura ceruice, & incircuncis coribus, & auribus, vos semper spiritu saluto restitistis. Deute. 31. Ego scio contentionem tuam, & ceruicem tuam durissimā. Hierem. 2. Frons meretricis facta est ei, noluit erubescere. Et deinde ex hoc, elicit rationem [prædicti] quæ dicit. Quia pronus eras ad idolatriam [prædicti] ne beneficia mea idolis ascriberes. Osee. 2. Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi. Ponens prænuntiatorum manifestationem [quæ audisti] i. me p̄dicta tibi [vide] impleta. Psal. 47. Sicut audiūmus, sic vidimus in ciuitate domini virtutum. Secundo, assignat rationem ab consilio quorundam futurorum, ponens primum, ipsam ab consilio. Sicut dicitur est, quædam futura prædicti. Sed quædam futura [conseruata sunt] i. in mea præscientia [quæ nescis] quia non tibi reuelauit [nesci] i. in tempore [creare] sunt. i. in effectum producta [& non extunc] quæ p̄dicti ea [& ante dicim] impletiois ipsorum [& non audisti] nec a me [nec ab idolis]. 4. Reg. 4. Do minus calauit a me, & non indicauit mihi. Assignat ciuitati huius rationem [ne forte] q. d. Ideo non reuelauit, vt sentires defectū tuum, & deorum tuorum in hoc, q. d. de futuris non potes sentire, vel

uel præscire, nisi quæ tibi reuelabo [cognoui] propria industria, [nec audiisti] ab idolis, aperta a me. Psal. 63. Accedit homo ad cœlum, & ex albitur deus. Ponit etiam eorum conditionem, ex qua dicta ratio elicetur. [Scio n. ex ventre] i.e. a tempore quando portabam te per defertum, sicut in ventre. Exod. 32. Cerno, & populus, iste populus dure cervicis, fit supra. 34. Prauerato rem ex vtero vocavit te. Tertio, excludit quandam obiectio[n]ib[us]. [Propter nomen] Poffer, n. aliq[ue] querere, ex quo tam duri sunt, quare ergo eis bona promitis, & fecisti? Et huius obiectio[n]is, Primo, ponit responso nem, commemorans tria beneficia eis exhibita [propter nomen meum] non propter meritum tuum [longe faciam] vel fe ci liberando a penit. Eze. 36. Non propter vos faciam domus Israel, sed propter nomen meum, quod pollois in g[ener]ibus ad quas intrasti [& laude] i. obligauit e[st] ad ceremonias, & laudes meas ne sacri ficia idolis offerens, interires. Psal. 40. In camo, & freno maxil las eorum constringe, qui non approximant ad te. [Ego ex coxi] volens purgare per tribulationes [sed non quasi argenti] qd[em] purgatur, tu autem non correc[t] es. Hier. 6. Fructu confituit confitator. [Elegi] purgans. s. te per pauperatatem, p[ro]niens te spoliacione rerum. Greg. Quos infinitas reru vulnerat, medicina paupertatis sanat, & hoc paternae corrigitudo. Primo, ponit re ipsionis ex positione [propter me, ut non blasphem] ne dicat impotens salvare populum, quem elegi mihi [& glori] ne scilicet idola, ne fortiora iudicentur. supra. 42. Gloriam meam al teri non dabo, & laudem meam sculptibus. [Audi me, &c.] Hic ostendit diuinam maiestatem ex creatione rerum: proprium opus [vocabo] imponens proprium nomen [stabunt] parati ad obedientiam. supra. 40. Quis appendit mole terre tribus digitis. [Congregamini, &c.] Hic pre[d]icit, ipsius prosperitate. Et primo, ostendit huius facti alii ab confessione [quis de eis] i. idols, q. d. nullus. supra. 41. Quis annuntiabit ab exordio, vt sciamus? Secundo, ipse predictus ipsius prosperitatem [dominus dilexit eum] i. Cyrus promouens ipsum in regnum [in Babylon] capiens ipsam [brachium] i. per virtutem meam interficiens eos. Tertio, ostendit prosperitat[em] ex diuino auxilio. [Ego, directa] K non simpliciter, sed ad hoc, q. Babylonem destrueret, alias non posset exponi de Cyro, sed canum de Christo, nec de Hierusalem, quia ille idolatria fuit. Psalm. 106. Deduxit eos in viam regiam, vt irent in civitatem habitacionis. [Accedite ad me, &c.] Hic promittit liberationem. Et circa hoc, tria facit. Primo, exigit attentionem ponens diuinam autoritatem [non in abscondito] sed tunc cum populus audiebat voces. Exod. 10. A principio legis data. [Ex tempore] præterito [antequā fierent] quæ prædicta sunt [ibi eram] præfensi, illis futuris, per id nunc eternitas manens in terra successione temporis, vel in persona illi, sibi eram] scilicet in tempore, secundum diuinitatem. Po-

facite hoc, & efferte illud, vsq[ue] ad extreme terræ. Dicite. Redemit dñs seruū suū Iacob. Nou sitierunt in deserto cū educe et eos. Aquam de petra produxit eis. & scidit petram, & fluxerū aqua. Nō est Pax impiis, dicit dominus.

C A P . X L I X .

A Vdite insulæ, & attendite populi de longe. Dñs ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus est nōs mei. Et posuit os meū, quasi gladiū acutum, in umbra manus sue proximitate, & posuit me, sicut sagittaria electa. In pharetra sua abscondit me & dixit mihi. Sernus meus es tu Israel, q[ui]a in te glorificabor. Et ego dixi. In vacuum laboravi, sine causa, & vane fortitudine meam consumpsi. Ergo iudicium meū cum dño, & opus meum cū deo meo. Et nunc, h[oc] dicit dñs formas me ex utero seruū sibi, ut reducā Iacob ad eum, & Israel nō cōgabatur. Et glorificat[em] sum in oculis dñi, et de meus factus est fortitudo mea. Et dixit. Parum est, vt sis mihi seruū ad fulcitandas tribus Jacob, et faces Israēl conuertendas. Dedi te in lucē gentium, vt sis salus mea, vsq[ue] ad extremum terre. H[oc] dicit dñs redemptor Israel, sanctus eius ad contemptibilem animā, ad abominationem gentium, & circādabis tibi eos quasi sponsa. Quia desperata tua, & solitudines tue, & terra ruinae tue, nunc angusta erunt præ habitato-ribus, & longe fugabuntur, qui

nus prouidit, vel prouidebit, sicut quando egessi sunt de Aegypto. Psalm. 104. Percusit petram, & fluxerunt aqua. Tertio, auferimpiis pacis solarium. [Non est pax] 4. reg. 9. Quid tibi, & paci respondit Iehu? Nota super illo verbo. [Elegi te in camino] non paupertatis. Quia paupertas confort multa. Primo, peccatorum recognitionem. Secundo, virtutum conuerionem. Eccle. 10. Pauper gloriatur per disciplinam, & timorem suū. Ter tio, cordis quietem. Tob. 5. Sufficiet nobis paupertas nostra, vt diuitias comparemus hoc, quod videbamus filium nostrū. Quarto, desiderii impletionem. Psalm. 9. Desiderium paupertatis exaudiens dominus. Quinto, diuinæ dulcedinis participatio[n]em. Psalm. 63. Parati in dulcedine tua pauperes deus. Sexto, exaltationem. 1. reg. 2. Suscitans de puluere egenum. Septimo, cælestem hæreditatem, Mat. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.

C A P . X L I X .

A N part[em] istam, exequitur magis in speciali liberationis ordinem. Et circa hoc, tria facit. Primo, populus co[n]fiteretur accepta beneficia. Secundo, accipit promissione de futuris ibi. [Ego dixi, &c.] Circa primum, quatuor beneficia confitetur. Primo, priuilegium diuinæ electionis. Et continuatur ad id, quod dixerat, supra propheta populo, ut annuntiaret. Vnde statim subiungitur vox populi annunciantis, & dicentis.

dicentis. [Audite ab vtero] eligens me in ipsis patribus. Psal. 21. De ventre matris meæ dens meus es tu, ne discesseris a me. Secundo, efficacia orationis [Et posuit os mei] oratione, quasi gladium penetrantem v[er]ique ad aures dei & viscera misericordie. Ephe. vltimo. Et gladium spiritus, quod est verbum dei. Tertio, auxilium diuinæ protectionis [vmbra] idest, sub protectione ignorantiarum & gubernans re in via. Operum, contra infirmitatem operari. Psalm. 16. Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua ingredieris. Ostendit etiam ex culpa, ludo eternum d[omi]num. [Vt in am] d[omi]na m[er]ita mea]. Seruauit ea [sicut flumen] abundans [sicut gurgites] Psalm. 80. Si populus me audiret me, & Israel si in viis meis ambulasset. Pro nibilo fitur inimicos e[st] ri humilitatem, & super tribulat[em] eos. misifsem manū meā. Tertio, ibi [Igredimini, &c.] Predicit liberationem. Et circa hoc, tria facit. Primo, indicit eis a caritate exitū, ita certus de liberacione, ac si esset p[re]sens. [Egregimi] Ap. 18. Egregimi de illa omnes, qui habitatis in illa. Et indicit, quod annuntiat[em] dei beneficium. [An nunciate]. Hierem. 31. Adducam eos ab aquilone. Ponit etiam captiuorum revercionem. [Ecce isti de longe] idest ab oriente, mari, occidente. Hierem. 31. Laudate celi. Psalm. 68. Laudent illum celi & terra, mare & omnia reptilia in eis. [Et dixit Syon &c.] Hic excludit eorum dubitationem. Et primo, illam quæ oriebatur ex diuina indignatione. Secundo, illam quæ ex eorum derelictione, ibi. [Et dices.] Tertio, illâ, quæ oriebatur ex hostium potestate, ibi. [Nū quid &c.] Circa primum, duo. Primo, ponit dubitationem [dereliquisse a uxilio, & ideo non possunt sperare liberationem]. Baruch. 4. Derelicta sum sola. Secundo, excludit eam per limitudem maris. [Numquid potest?] Tertio, adhibet promissionem de ciuitatis inflatione. Et Primo, quantum ad reædificationem murorum, ponens diuinum propositum. [Ecce in manibus] quasi dicat ita teneo te in memoria, sicut qui scribit aut facit aliud signum in manu sua, vt sit ei memoria aliquis rei muri cuius quasi iam video reædificationem murorum tuorum. Psalm. 89. Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hecera, quæ praeterit. Et expletions modum [venerunt] stratores, idest redificatores, scilicet Zorobabel, & Iesus & alii, iam in oculis meis [discipantes] Chaldaei. Zacharia 4. Manus Zorobabel fundauerunt domum istam, & manus eius perficiunt eam, & ieiiciunt quia & car. Secundo, quantum ad habitationem virorum. Et circa hoc, tria facit. Primo, prædicat ciuitum adunationem [leua in circuitu]. Baruch. 4. Circumspicit Hierusalem ad orientem, & vide ueuenitatem quæ veniet tibi. Secundo, ciuitatis rehabilitatione, often d[omi]s quod habitat[ur]. [Vino ego,] modus iuramenti [velut ornamento] scilicet sponsa velibus, sic vrbs ornatur ciuitibus, infra. 5. Inde te vestimento salutis, ostendens quod habitatoribus impletur, [quia deserta] quantum ad habitatores [solitudo] quantu[m] ad cultores, [ruina] quantum ad muros destructos. Zach. 2. Absque mura habitat[ur]. Tertio, etiam ostendit quod ab hostiis vacuabitur [longe]. Tertio, prædicat habitatore multitudinem. [Ad haec dicent filii sterilitatis] idest, qui nati sunt quando te sterilem credebas, vacuata habitato[rum] infra. 5. Dilata locum tenet[ur] tui. [Et dices in corde &c.] Hic excludit secundam dubitationem. Et primo, ponit admirationem [& dices] præ admiratione [sterilis], quia non erat in me viri, qui filios generarent [deservita] diuinu[m] auxilio, infra. 5. Quis audiuit vñquam tale? Secundo, excludit dubitationem, ponens modum multitudinis habitatorum. [Hoc dicit dominus] quantum ad quatuor. Primo, quantum ad diuinam inspirationem [Ecce levabo manum] quasi in signum [& ad populos exaltabo signum meum] supra. 1. Leuabit signum in nationibus. Secundo, quantum ad honorificam reductionem [& afferent filios in vlnis] in quo significatur auxilium, quod a genibus habuerunt. [Reges nutriti] prouidentes tibi in necessariis, Baruch. 6. Adducet dominus illo. Quarto, assignat huic rationem. [Et scies quia ego.] Psalm. 30. In te domine speravi non confundar in eternum. [Numquid tolle[re] &c.] Hic excludit tertiam dubitationem. Et primo, ponit ipsam [a forti] Nabuchodonosor. Secundo, excludit eam [quia hec dicit dominus. Primo,

Christo, qui fuit in passione cont[em]ptus, & quasi seruus iudicatus, infra. 13. Vidimus eū & nō erat apectus, & defiderat eum, despici & nouissimum viroru[m]. Sed postmodum a regibus adoratus. Psalm. 71. Adorabunt eū omnes reges terra, omnes gentes seru[er] ei [in tempore placito]. s. tempore gratia. 2. Cor. 6. Ecce nūc tempus acceptabile, ecce nūc dies iusti. Secundo, ponit liberationem cō sequētia, promittens liberat[em] bonit[er] cōpias [super vias paciē tur] id est, ita abundat cōsolationibus p[ro]ficiunt, sicut oves in pascuis, quando erant in via præter solitum inuenirentur. Ezech. 39. Requiecent in herbis virentibus: quātum ad malorum carentiam, & defectus] nō

absorbabant te. Adhuc dicent in auribus tuis, filii sterilitatis tuae. Angustus est mihi locus, fac spatiū mihi ut habitem. Et dices in corde tuo. Quis genuit mihi istos? Ego sterilis & non patiens, transmigrata & captiuata, & istos quis entruit? Ego destituta & sola, & isti vbi hic erant? H[oc] dicit dominus deus. Ecce leuabo ad gentes manū meam, & ad populos exaltabo signum meum. Et afferent fi-

lios suos in vlnis, & filias suas super humeros portabunt. Et erunt reges nutritii tui, & reginae nutrices tui. Vultu in terra dimissu adorabunt te, & puluere p[ro]p[ri]o tuorum ligent. Et scies quia ego dominus, super quo nō confundetur

B qui expectat eū. Nūquid tolletura fortis præda, aut quod captū fuerit a robusto saluū esse poterit? Quia h[oc] dicit dñs. Evidē & captiuatas a forti colletur, & qd ablātū sue-

C esurient] & nocumenti illati, [vñ] tribulationis [& sol] tyran ni faciens ipsam. Psalm. 120. Per diem sol non vret te, neque Luna per noctem. Et assignat vñisque cauam [quia miserator, aquarum] consolationum. Psalm. 22. Dñs regit me, & nihil mihi deerrit, in loco paluæ ibi me collocavit. Tertio, promittit ipsam liberationem, ponens tria, scilicet aliorum preparationem. [Et ponam omnes montes] idest, principes auxiliabunt vobis ad reuertendam supra. 40. Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Ponens etiam captiuorum revercionem. [Ecce isti de longe] idest ab oriente, mari, occidente. Hierem. 31. Laudate celi. Psalm. 68. Laudent illum celi & terra, mare & omnia reptilia in eis. [Et dixit Syon &c.] Hic excludit eorum dubitationem. Et primo, illam quæ oriebatur ex diuina indignatione. Secundo, illam quæ ex eorum derelictione, ibi. [Et dices.] Tertio, illâ, quæ oriebatur ex hostium potestate, ibi. [Nū quid &c.] Circa primum, duo. Primo, ponit dubitationem [dereliquisse a uxilio, & ideo non possunt sperare liberationem]. Baruch. 4. Derelicta sum sola. Secundo, excludit eam per limitudem maris. [Numquid potest?] Tertio, adhibet promissionem de ciuitatis inflatione. Et Primo, quantum ad reædificationem murorum, ponens diuinum propositum. [Ecce in manibus] quasi dicat ita teneo te in memoria, sicut qui scribit aut facit aliud signum in manu sua, vt sit ei memoria aliquis rei muri cuius quasi iam video reædificationem murorum tuorum. Psalm. 89. Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hecera, quæ praeterit. Et expletions modum [venerunt] stratores, idest redificatores, scilicet Zorobabel, & Iesus & alii, iam in oculis meis [discipantes] Chaldaei. Zacharia 4. Manus Zorobabel fundauerunt domum istam, & manus eius perficiunt eam, & ieiiciunt quia & car. Secundo, quantum ad habitationem virorum. Et circa hoc, tria facit. Primo, prædicat ciuitum adunationem [leua in circuitu]. Baruch. 4. Circumspicit Hierusalem ad orientem, & vide ueuenitatem quæ veniet tibi. Secundo, ciuitatis rehabilitatione, often d[omi]s quod habitat[ur]. [Vino ego,] modus iuramenti [velut ornamento] scilicet sponsa velibus, sic vrbs ornatur ciuitibus, infra. 5. Inde te vestimento salutis, ostendens quod habitatoribus impletur, [quia deserta] quantum ad habitatores [solitudo] quantu[m] ad cultores, [ruina] quantum ad muros destructos. Zach. 2. Absque mura habitat[ur]. Tertio, etiam ostendit quod ab hostiis vacuabitur [longe]. Tertio, prædicat habitatore multitudinem. [Ad haec dicent filii sterilitatis] idest, qui nati sunt quando te sterilem credebas, vacuata habitato[rum] infra. 5. Dilata locum tenet[ur] tui. [Et dices in corde &c.] Hic excludit secundam dubitationem. Et primo, ponit admirationem [& dices] præ admiratione [sterilis], quia non erat in me viri, qui filios generarent [deservita] diuinu[m] auxilio, infra. 5. Quis audiuit vñquam tale? Secundo, excludit dubitationem, ponens modum multitudinis habitatorum. [Hoc dicit dominus] quantum ad quatuor. Primo, quantum ad diuinam inspirationem [Ecce levabo manum] quasi in signum [& ad populos exaltabo signum meum] supra. 1. Leuabit signum in nationibus. Secundo, quantum ad honorificam reductionem [& afferent filios in vlnis] in quo significatur auxilium, quod a genibus habuerunt. [Reges nutriti] prouidentes tibi in necessariis, Baruch. 6. Adducet dominus illo. Quarto, assignat huic rationem. [Et scies quia ego.] Psalm. 30. In te domine speravi non confundar in eternum. [Numquid tolle[re] &c.] Hic excludit tertiam dubitationem. Et primo, ponit ipsam [a forti] Nabuchodonosor. Secundo, excludit eam [quia hec dicit dominus. Primo,

F ponens

pones liberationis beneficium] & captiuitas [scilicet Iudeorum].
Iob. 29. Conterebam molas iniqui. Secundo, liberationis modum, ponens hostium detractionem [eos] scilicet Chaldeos [iudicauerunt] iniuste. Soph. 3. Ego interficiam oes qui afflixerunt te. Et ponit p[ro]m[on]t[er] determinationem. [Et cibabo] vel propter diffensionem, h[oc]c supra. 10. Vnde quis que carnem brachii sui vocabit. Vel propter mortuorum multitudinem, quia vnde cadet super sanguinem alterius ac si vellit bibere. Vel propter tam[en] tunc. Tertio ponit liberationis fructum. [Et sci- et omnis caro.] tupa. 40. Videbit omnis caro salutare dei nostri.

C A P . L.

Hinc incipit remouere impedimenta liberationis. Et primo, remouer impedimenta. Secundo, apponit remedia. cap. 53. [Quis credidit &c.] Cira primum, remouer tria impedimenta. Primo, diuinorum beneficiorum. Secundo, abiectionem personarum cap. 1. [Audite me &c.] Tertio, copiam rerum. cap. 52. Consurge &c.] Cira primum, tria. Primo, excludit impedimentum. Secundo, ponit seipsum in exemplum. [Dominus dedit &c.] Tertio, concludit salubre consilium, ibi. [Quis ex vobis &c.] Cira primum, duo. Primo, excludit defectum diuinorum beneficiorum ex parte diuinae voluntatis. Secundo, ex parte diuinae potestatis. [Numquid abbreviata &c.] Cira primum, tria. Primo, excludit diuinam voluntatis defectum, quasi non vellit ex seipso deus benefacere, excludit duplex modum alienationis: scilicet modum alienandi vxorem, qui erat per libellum repudi, sicut dicitur Deut. 24. Quod quid[em] deis permisum est, ad duriam cor dis ipsorum. Matth. 19. ibi. [Quis est hic &c.] Sed contra Hierem. 3. Pro eo quod mocheta esset Israe[li] dimissem eam. Et dicendum, quod dominus quantum est in se non repudavit eos, sed ipsi per peccata sua deum dimiserunt. Excludit etiam modum alienandi postulationem [aut quis est] quasi dicat, vos qui ellis mea hereditas. supra. 19. Hereditas mea Israe[li]. [V]enidij quoniam portius saluau. Vnde patet ex quo non alienauit vos a domino meo, quod paratus sum benefacere quantum ex me est. Secundo, ostendit humanae voluntatis peccatum. Psalm. 50. Ecce enim in iniquitatibus conceperis sum, & in peccatis conceperis matre mea. Rom. 7. Ego enim homo carnalis sum, venimus sub peccato. Tertio, ponit argumentum [quia veni] per inspirationem [vocabu] per prophetas. Proverb. 1. Vocau & renui- fias accipere disciplinam. [Numquid abbreviata?] Hic excludit defectum, ex parte diuinae potestatis. Excludens, Primo, potestatis defectum [abbreviata] ut etiam longinquos non sublicere mihi possim? [paruula] contra potestates. infra. 59. Ecce non est abbreviata manus domini. Secundo, ponit diuinam potentiam signum. [Ecce.] Primo, in aquis [in]crepatione] id est iussione [faciat] vel volero sicut feci in exitu Israe[li] de Aegypto. Exod. 14. de mari rubro. Psalm. 105. Incepit mare rubrum & exicatum est. [ponam flumina] sicut Arnon. Numeri. 21. & Iordanem. Iosue. 1. [Compute] sicut. Exod. 7. quod aqua verba sunt in sanguinem, Psalm. 105. Conuerter aquas eorum in sanguinem & occidit pisces eorum. Secundo, ostendit signa suae potentiae in celis [induam celos] aereos [tenebris] sicut in Aegypto factum est, ut haberet Exod. 10. psalm. 146. Qui operit celum nubibus. [Dominus dedit &c.] Hic ponit seipsum in exemplum. Et primo, quantum ad beneficium percepti gratiam. Tunc, quantum ad eloquientiam [s]ingulam cruditatem sufficiat] conformatio[n]ibus, Iob. 4. Vacillantes confirmauerunt manus

tua, & genua debilita roboraisti. Tunc etiam, quantum ad sapientiam [erigit] ad attendendum [mane] a principio predicationis mea, vel a principio etatis. Vel quia tunc solitus erat orare. Psal. 62. In matutinis meditabor in te. [Aperuit] ad intelligentem. Psalm. 84. Audiam quid loquatur in me dominus deus.

March. 2. Magister vester vnu est Cheistus. Secundo, ponit seipsum in exemplum, quantum ad obedientiam [ego autem non contradic] sed recipio & accepto pro ipsius inspiratio[n]em [retor] nō abiit a bono proprio fita. supra. 45. Vnde qui contradicit factio[n] suo. Ponit etiam obediendi conscientiam, quia obediens pro nullo periculo dimisit [corpus meum dedi] del, ex posuit me ut talia pateter. Vel forte ad litera haec passus est fed in Christo plena impletu est. Mat. 26. & 27. Hierem. 12. Dilectus dilectus anima in manus inimicorum. Tertio, ponit seipsum in exemplum, quantum ad fiduciam, quam in deo habebat. Primo, ponens parata defensionem. [Dominus deus auxiliator meus. Quis est qui cōdēnet me?] Ecce oēs quasi vestimentū cōterent, tinea comedet eos. Quis ex vobis timens dominū, audiens vocem serui sui? Quis ambulauit in tenebris, & nō est lumen ei? Speret in nomine domini. Attende ad Abraham patrem vestrum & ad Sarā quae peperit vos. Quia vnum vocavi eum, & benedixi ei, & multiplicaui eum. Consolabitur ergo dominus Syon, & consolabitur omnes ruinas eius. Et ponit desperatum eius quasi delicias, & solitudinem eius quasi hortum domini. Gaudium & letitiam inuenietur in ea, gratiarū actio & vox laudis. Attende ad me populus meo, & tribu mea me audite. Quia lex a me exierit, & iudicium meum in lucem populorum requiescerit. Prope est iustus meus, egressus est salvator meus, & brachia mea populos indicabunt. Me insula expellunt, & brachium meum sustinebunt. Leuat in celum oculos vestros & videbat sub terra deorsum, quia cali sicut fumus liquefacti, & terra sicut vestimentum atteretur, & habitatores eius sicut hec interribunt. Salus autem mea in semiperpetuum erit, & iustitia mea nō est. [sic] q[uod] violenter, non secundum cursum naturae. [cauernam] scilicet Saram, cui desiderant fieri mulierib[us]. Gen. 18. Rom. 10. Non considerauit corpus suum, cum esset emortuus. In quo ostenditur, quod deus potens est secundare [quia vnum vocavi] Gen. 12. & concludit diuinam consolationis beneficium [consolabitur] quācum ad redificationē ciuitatis omnes ruinas] Zec. 14. Confolamini super malo, quod induxit in Hierusalem in omnibus quācum ad culturam agrorum [& ponet deserto] id est terrā velutā, quā prius erat deserta. Et quantum ad laetitiam hominū [gaudiu] supra. 30. Cāticum erit vobis. Tertio, executionis modū. [Attende ad me. Et primus, ponit diuinam intentionē [lex] praeceptū Cyri de liberatione populi iudicū] ex iustitia domini promulgata in luce] consolationem. Iupia. 9. Habitancib[us] in regione vmbra mortis, lux orta est eis. Secundo, ponit iudicū propinquitate [prope] eis iustus] scilicet Cyrus, vel Christus. [E]grediu[ti] in præscientia mea. supra. 46. Prope feci iustitiam meā & non elongabu[ti] salus mea & nos morabimur. Tertio, ponit iudicū utilitatem [brachia] potentes [mea] virtute. Cyrus & Darius [inful] Diuerse gentes in me sperabunt, vidētes populi liberationē supra. 42. Ponit in terciū iudicū. [Leuat in celum &c.] Hic ostendit diuinam promissionis firmitatem, per cōparationē ad creaturā mutationē. Vnde, Primo, ponit creature utabilitatē [langue] quantum ad figurā, & quantū ad substantiam. Et humiliat dicendū de aliis. P[ro]prio iusto tu domine terrā fundasti, & opera manū tuarū fani caeli. Secundo, diuinam promissionis firmitatem [sa-

meum. Nota super illo verbo. [In doloribus dormieris.] Quia peccatores dolent in morte. Primo, propter corporalium amissione. Iob. 27. Diues cum dormierit, nihil secum afferet. Secundo, propter conscientie contradictionē. Sap. 5. Panitentiam agētes, & pra angustia spiritus gemētes. Tertio, propter futurę glorię desperationē. Ite.

duā celos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum. Dominus dedit mihi lingua eruditā, ut sciam sustinere eum qui lapidus est, verbo. Erigit mane, mane erigit mihi aurem, & audiam quasi magistrum. Dominus deus aperuit mihi aurorem, ego autem non contradico, retrostum non abiit. Corpus meum dedit percutientibus, & genas meas vellentibus. Faciem me am nō auerti ab increpantibus, & conspuantibus in me. Dominus deus auxiliator meus, & ideo non sum confusus. Ideo posui faciem meam ut petram durissimam, & scio quoniam non confundar. Iuxta est qui iustificat me. Quis cōtradicet mihi? Stenus simul. Quis est aduersarius meus? Accedat ad me. Ecce d[omi]nus deus auxiliator meus. Quis est qui cōdēnet me?] Ecce oēs quasi vestimentū cōterent, tinea comedet eos. Quis ex vobis timens dominū, audiens vocem serui sui? Quis ambulauit in tenebris, & nō est lumen ei? Speret in nomine domini. Attende ad Abraham patrem vestrum & ad Sarā quae peperit vos. Quia vnum vocavi eum, & benedixi ei, & multiplicaui eum. Consolabitur ergo dominus Syon, & consolabitur omnes ruinas eius. Et ponit desperatum eius quasi delicias, & solitudinem eius quasi hortum domini. Gaudium & letitiam inuenietur in ea, gratiarū actio & vox laudis. Attende ad me populus meo, & tribu mea me audite. Quia lex a me exierit, & iudicium meum in lucem populorum requiescerit. Prope est iustus meus, egressus est salvator meus, & brachia mea populos indicabunt. Me insula expellunt, & brachium meum sustinebunt. Leuat in celum oculos vestros & videbat sub terra deorsum, quia cali sicut fumus liquefacti, & terra sicut vestimentum atteretur, & habitatores eius sicut hec interribunt. Salus autem mea in semiperpetuum erit, & iustitia mea nō est. [sic] q[uod] violenter, non secundum cursum naturae. [cauernam] scilicet Saram, cui desiderant fieri mulierib[us]. Gen. 18. Rom. 10. Non considerauit corpus suum, cum esset emortuus. In quo ostenditur, quod deus potens est secundare [quia vnum vocavi] Gen. 12. & concludit diuinam consolationis beneficium [consolabitur] quācum ad redificationē ciuitatis omnes ruinas] Zec. 14. Confolamini super malo, quod induxit in Hierusalem in omnibus quācum ad culturam agrorum [& ponet deserto] id est terrā velutā, quā prius erat deserta. Et quantum ad laetitiam hominū [gaudiu] supra. 30. Cāticum erit vobis. Tertio, executionis modū. [Attende ad me. Et primus, ponit diuinam intentionē [lex] praeceptū Cyri de liberatione populi iudicū] ex iustitia domini promulgata in luce] consolationem. Iupia. 9. Habitancib[us] in regione vmbra mortis, lux orta est eis. Secundo, ponit iudicū propinquitate [prope] eis iustus] scilicet Cyrus, vel Christus. [E]grediu[ti] in præscientia mea. supra. 46. Prope feci iustitiam meā & non elongabu[ti] salus mea & nos morabimur. Tertio, ponit iudicū utilitatem [brachia] potentes [mea] virtute. Cyrus & Darius [inful] Diuerse gentes in me sperabunt, vidētes populi liberationē supra. 42. Ponit in terciū iudicū. [Leuat in celum &c.] Hic ostendit diuinam promissionis firmitatem, per cōparationē ad creaturā mutationē. Vnde, Primo, ponit creature utabilitatē [langue] quantum ad figurā, & quantū ad substantiam. Et humiliat dicendū de aliis. P[ro]prio iusto tu domine terrā fundasti, & opera manū tuarū fani caeli. Secundo, diuinam promissionis firmitatem [sa-

lus] quā promitto, vel quia hoc ex me nāquā decriit, quin sim patratus saluare & iustitiae facere Luc. 22. Cālum & terra trāsib[us], verba autē mea nō transibunt. [Audite me &c.] Hic excludit impedimentū, quod timeri poterat ex oppressionē, quantū pertinet ad potestatē opprimentū. Et circa hoc, duo facit. Primo, ponit ut domini cōfortatio.

Secundo, prophetæ disceptatio ibi. [Cōsurge &c.] Circa pri- mū, Primo, excitat appetitio[n]ē. [Qui scitis iustitiam] id est iustitiae, & innitat super deum suum. Ecce vos omnes accidentes ignem accincti flammis. Ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis quas succendistis. De manu mea factum est hoc vobis. In doloribus dormietis.

C A P . LI.

VIDE me qui sequimini quod iustū est, & quętitis dominum. Attende ad petrā vnde excisi estis, & ad cauernam laci de qua precisi estis. Attende ad Abraham patrem vestrum & ad Sarā quae peperit vos. Quia vnum vocavi eum, & benedixi ei, & multiplicaui eum. Consolabitur ergo dominus Syon, & consolabitur omnes ruinas eius. Et ponit desperatum eius quasi delicias, & solitudinem eius quasi hortum domini. Numquid non tu per cōfusisti superbum, vulnerasti draconem? Numquid non tu siccasti mare, aquam abyssi velmentis? Qui posuisti profundū maris viā, ut transire liberati. Et nunc qui redempti sunt a domino, revertentur, & venient in Syon laudantes, & latitiae semipitera suae capitā eorum. Gaudium & latitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus. Ego, ego ipse consolabor vos. Quis tu vt timeas ab hoīe mortalī, et a filio hominis, qui quāsi fēnū ita arcesset, & oblitus es dñi factoris tui, qui terredit caro[n]a. [Nota super illo verbo] ponet deserto ei[us]q[ue] iustitias. Quia sancti, h[ab]it[us] duplices delicias. Primisq[ue], q[uod] cōsistit, Primo, in plena dei vitio[n]e. Iob. 22. Tunc, super cōpore deliciae attinet, Se cōdo, in p[er]fecta dilectione. Tertio, i copia refectione. Quartu, in eminēti auctoritate. Secunda, gra- tie, q[uod] constitut, Pri-

mo, in perceptione diuini luminis. Psalm. 148. Nox illuminatio mea, in delitio[n]e meis. Secundo, in p[ro]posito vel sollicitudine boni operis. Ecc. 1. Non recordabor diei vni. Tertio, in ornatu virtutum. Cant. 7. Quā pulchritud[us] & decora in delitio[n]is. Quartu, in quiete cordis. infra. 58. Vocabet is labiatum delicatum. [Consurge &c.] Hic proponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Secundo, domini in resp[on]sio, ibi. [Ego ego &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit suam petitionē, in qua inuocat diuinam potestiam brachium [& brachium domini] id est virtus dei. [Consurge &c.] Hic ponit prophetā ad p[ro]p[ter]ā disceptatio[n]em, ut conqueritur quod hostes populū, alij quādiu divina fortitudine cōsumantur. Vnde primo, ponit prophetā p[ro]p[ter]ā. Sec

omnis gloria eius; quasi flos ager. Tertio, dei protegentis patera tem. [Et oblitus &c.] Deut. 32. Deum qui te genuit dñequefisti, & oblitus es domini creatoris tui? Quarto, hostis insula- tionem. [Vbi est tribulans] Nabuchodonosor vel Senacherib. Tob. 20. Si ascenderit in celum superbia tua, inde derraham te. Tertio, ostendit consolationis ordinem & in vmbra manus meæ protexi te, ut plantes celos & fundes terram, & dicas ad Syon, Populus meus es tu. Excire, eleuare, con surge Hierusalem, quæ bibisti de manu domini calicem iræ eius. Vtque ad fundum calicis soporis bibisti, & porasti vtque ad feces. Non est qui sustinet eam ex omnibus filiis quos genuit, & non est qui apprehendat manum eius, ex omnibus filiis quos enuictiuit. Duo sunt quæ occurrerunt tibi. Quis contristabitur super te? Vanitas & contritio, & famæ & gladius. Quis consolabitur te? Filii tui proieciunt, dormierunt a capite omniū viarum sicut* oryx illaqueatus, pleni indignatione domini, increpatione dei tui. Incircus audi hæc paupercula, & ebria, non a uino. Hæc dicit dominator tuus, dominus, & deus tuus, qui pugnauit pro populo suo. Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meæ. Non adjiciam, ut bibas illum ultra. Et ponam illum in manu eorum, qui te humiliauerunt, & dixerunt animæ tuæ, Incuruere ut transamus, & posuisti ut terra corpus tuu, & qua faci. Primo, ponit præteritam afflictionem. Secundo, promittit liberationem, ibi. [Ecce tuli &c.] Circa primum, tria. Primo, ostendit pœnae culmum. Vtque ad fundum, quasi ad ultimum pœnarum perpellit soporis. Id est mortis. Psalm. 74. Calix in manu domini vini meri, plenus misericordia. Secundo, excludit omne humanum re medium, scilicet defensionis. [Non est qui sustenter] liberationis non est qui apprehendat [compationis] duo in rebus, [vaf] ciuitatis cuius effectus est famæ, in personis [contritio] cuius ultimum est gladius occidens. Hierem. 15. Qui ad gladium ad gladium. Et consolacionis. [Quis consolabitur] Tren. 1. Non est qui consolauerit eam, ex omnibus charis eius. Tertio, ostendit huius rationem [filii tui proieci] a terra sua [in capite viarum] quasi existentes in via, quodam decebatur in captiuitatem oryx animal immundum, id est mus aquaticus, vel animal multum dormiens, scilicet glis, vel quædam avis quæ est in Africa, vel Oryx onigis animal mœdum, simile capreæ, de quo Deut. 14. & 70. All. Beta quæ est quædā herba cito Solis ardore deficiens, uel genus olerum uisimissimum. [Ecce &c.] His promittit liberationem. Et circa hoc, duo facit. Primo, eorū liberationem [inebriamini & nō a vino] sed amaritudinem penarum. Tren. 3. Replevit me amaritudinibus, inebrivit me absinto [qui pugnauit] in exitu de Aegypro. Exod. 14. Dominus enim pugnauit pro uobis. Secundo, hostius punitio[n] & ponam illum [dixerunt animæ tuæ incuruare] sub porstria nostra, adeo te valem tractantes, sicut lutum quod concuca-tur. Psalm. 93. Populum tuum domine humiliauerunt, & hereditatem tuam ve-xauerunt.

C A P . L I I I .

Hic excludit tertium impedimentum liberationis, quod poterat dubitari, & ex inopia rerum promittere eis gratiam liberationem. Et dividitur in duas partes. Primo enim, prædictit liberationem Iudeorum a Babylonis. Secundo, libera-tionem gentium a peccatis ibi. [Ecce intelliget &c.] Cir-

ca primum, duo. Primo, prædictit liberationem. Secundo, liberationem ordinem ibi. [Parauit dominus &c.] Circa primum, tria. Primo, promittit liberationem gratuitam. Secundo, assignat liberationis causam ibi. [Quia haec dicit deo minus deus &c.] Tertio, indicit liberatis legitiam ibi. [Quam pulchri &c.] Promittitur autem eis liberatio, tribus modis. Primo, ab oppressione hostium quantum ad bona quæ recuperauerunt, con-surge a debilitate, quæ hostibus resistente non poterat. Et ideo dicit [inducere fortitudine] sicut ac mis militaris [Syon] in qua erat ad defensionem ciuitatis [con surge] a miseria quam incurrit, isolantibus hostibus. Et video dicit [inducere vestimentis gloria tua] gloriam ciuitatis, et frequentia ciuitatis, pulchritudine virorum de quibus gloriantur. Et ista, Primo, sicut ad protegendum, infra. Et inducit me dominus vestimentis salutis & indumento iustitiae circumdit me. Secundo, ad caletacendum. Procer, vltim. Non timebit dominus suus a frigoribus nivis, omnes enim do-micili eius vestiti duplicitibus. Tertio, ad ornandum. Apoc. 3. Vestimentis albis induaris, ut non apparet confusio nuditatis tuae. Hæc vestimenta, Primo, debent esse candida in honestate operis. Eccl. 9. Omni tempore vestimenta tua sine candida. Secundo, munda in rectitudine intentionis, supra. 9. Vestimentum mistum sanguine, erit in combustionē & cibis ignis. Tertio, odoriferum per famam diuulgationem. Can. 4. Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuri. [Item, super illo verbo. [Solute vincula]] Nota, quod sunt vincula a quibus soluit deus. Primo, mundana solitudinem. Iob. 39. Quis dimisit onagrum liberum & vincula eius quis soluit? Secundo, carnalis amoris. Eccl. 7. Inueni amariorum morte mulierem, & vincula eius plena sunt dolo. Tertio, peruersi actionis. Psalm. 106. Eduxit eos de tenebris & umbra mortis, & vincula eorum disrupti. Quarto, prava confuetudinis. supra. 5. Vt qui trahitis iniuriam ad iniuriam, & quasi vinculum plausi peccatum. Item, sunt vincula a quibus deus non soluit. Primo, charitatis. Osse. 11. In finiculis charitatis thraxi eos. Secundo, diuina legis. Hierem. 2. A loculo confegisti iugum. Tertio, diuina infusio[n]is. Eccl. 6. Subiicit humerum tuum & porta illam, & ne accederis in vinculis eius. [Parauit dominus &c.] Hic exequitur liberationis ordinem. Et primo, ponit manifestum dei auxilium [brachium] scilicet virtutem suam, quam omnes in hoc facto aduertere potuerunt. Psalm. 97. Viderunt omnes fines terræ, salutare dei nostri. Secundo, indicit captiuos egredientes [recedentes] scilicet de Babylonie [pollutum] nolite inter eos pollutos conuersari. Apoc. 18. Exite de illa populus meus. Tertio, docet egrediendi modum, quantum ad puritatem. [Mundamini] facerentes, quantum ad securitatem [in tumultu exhibitis] scilicet bellis, sicut de Aegypro, quantum ad aduentorem [præcedet] qui dux [& congregabat] quasi pastor. Ezech. 36. Tollam quippe vos de gentibus, & congregabo vos de vniuersis terris, & reducam vos in terram vestram. [Ecce intellegit &c.] Hic prædictit liberationem gentium a seruitute peccati, per filium dei factam. Et primo, describit liberatorem, quantum ad gratiam eminentiam [intelliger] quantum ad sapientiam plenitudinem [seruus] secundum naturam assumptam, Christus. Philip. 2. Forma seruaciens. Prou. 4. Acceptus est regi minister intelligens [exalcatibus] quantum ad virtutum operationem. Psalm. 20. Exaltare domine in uirte tua [eleuabitur] quantum ad ascensionem. Psalm. 8. Quoniam elevata est magnificencia tua, super celos. Ephe. 4. Qui descendit ipse est, & qui ascendit. [Et sublimis] sedens ad dexteram patris, supra. 4. Erit germen domini in magnificencia & gloria, & fructus terra sublimis. Et quantum ad passionis ignominiam [sicut enim obsequuerunt] exemplis, miraculis, & doctrinis. Matth. 12. Stupebant omnes turbæ super doctrinam eius & miraculis, quæ facebat [inglorios erit] in passione [et forma] spiritus sui decor. Psalm. 21. Ego sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectione plebis. Secundo, præ-

si viam transseuntibus.

C A P . L I I I .

GONSURGE consurge, induere fortitudine tua Syon. Induere vestimentis gloria tua Hierusalem ciuitas sancti, quia non adiicitur ultra ut pertranseat per te incircus & immundus. Executere de paluere, consurge, sede Hierusalem. Solue vincula collis tui captiuia filia Syon, quia hec dicit dominus. Gratus venundat estis, & sine argento redimemini. Quia haec dicit dominus deus. In Aegyptum descendit populus meus in principio; ut colonus esset ibi, & Assur absque villa causa calumniatus est eum. Et nunc quid mihi est hic, dicit dominus? Quoniam ablatus est populus meus gratis. Dominatores eius iniuste agunt dicit dominus, & iugiter tota die nomen meum blasphematur. Proprius hoc, sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquerabar, ecce adsum. Quam pulchri super montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis

20. Non intrabit in ea aliquid coquinatum. Secundo, promittit liberationem a vilitate inhabitantium, quia de celi sunt de pauperibus terræ sicut dicitur. 4. Reg. vlt. & Hier. vlt. [Excute de puluere] vilitatis [con surge] resistentis aduerlaris eius, & tunc deinde [fede] quieta. [Reg. 2. Sustiens de puluere egenum. Ter] tio, promittit liberationem a detentio[n]e captiutorum, præcedens liberationis beneficium. [Solute vincula] id est exi de captiuitate. Leui. 26. Confrigi catenui ceruicu velstrarum, vel ambularetis erexit. Et ostendit liberationis modum quia haec dicit dominus. Gratus venundat estis, qd nullu beneficia vobis preſtitæ, qui vos captiuauerunt [edimis] a captiuitate. Babylonis per Cyru. Psal. 44. Vendidisti populu tuu sine precio. [Quia haec dicit &c.] Hic assignat liberationis duas causas, scilicet calumniam populi, & blasphemiam dei. Et primo, allegat calumniam in Aegyptu, in principio in patribus. Gen. 46. & 47. [Vt colonus] & ita aliquod ius habebant opprimendi eos ex beneficio impenis. [Et ait] sub quibus etiam Chaldaei includuntur [ab]que illa causa nulla beneficia eis praestans. Si ergo liberationem abegit quid miti est? id est, quid impedit quod non liberem Hierusalem? Secundo, sententiam pronunciavit [qui ablatus est] de terra sua] dominatores qui fibi dominii usuppanuerunt, scilicet Chaldaei. [Et] quoniam [iugiter blasphematur] quia non possim populu mei libe rare. Eze. 3. Sanctificabo nomen meum magnifico, quod punitio est inter gentes [proper hoc in die illa] liberationem [qui loqueretur] promittens ad exterritum. Baruch. 3. Post haec in terris viuis est, & cum hominibus conueritus est. Heb. 1. Multipharis multique modis, olim deus loquens patribus in prophetis, nouissime diebus istis locutus est nobis in filio, si exponatur misericorde de aduentu Christi. [Quam pulchri &c.] Hic indicit liberatis letitiam. Et primo, describit letitiam, quantum ad receptionem nuntiorum qui venientes de Chadaea et nuntiuerunt [pulchri] quia pulchrum & delectabile erat populo, talia annuntiantis audire [super montem] ut multi audiant [prædicantis] publice [pacem] a Cyro restitutam [bonum] subfidi promisi [salutem] a capititate regnabit] quia ultra tantum deus in te regnabit, quia ipsum colos

oles in templo reparato. Secundo, describit letitiam quantum ad inspectionem speculatorum, qui inde redeentes videbant, po-nens exultationis vocem. [Vox] letitie resonabit Act. 4. Una-nimiter eleuauerunt vocem ad deum Et letitie ratione [quia oculi] quasi oculis suis videbunt capiios venientes. supra. 33. Oculi

eu videbunt Hieru-salem, præceptorem tuum. Tertio, quam cum ad aduentum ca priorum [gau-dete] supra. 33. Letabitur delecta & exultabit solitudo. No-stra super illo verbo. [Inducere vestimentis.] Quia sancti ha-bent vestimenta vir-tutum de quibus glori-antur. Et ista, Primo, sunt ad protegendum, infra. 6. Tertio, contra peccatores, qui quibus] ictic gentibus [no- era] per prophetas [videbunt] corde [audierunt] ipsius personaliter predicanter, infra. 6.

Ecce ego ad gentes

meus, exaltabitur & leuabitur & sublimis erit valde. Sicut obsti-puerunt super te muli, sic inglorius erit inter viros aspectus eius, & forma eius inter filios hominum. Illeasperger gentes multas, super ipsum continebunt reges os suu. Quia quibus non est narratum de eo viderunt, & qui no[n] audierunt contemplati sunt.

C A P . L I I I .

HIC incipit po-nere remedia, contra dicta impedi-menta. Et primo, contra peccatum pro-mittit Christi pas-sionem. Secundo, contra depressio-nem promittit exaltationem. cap. 54. [Lauda sterili &c.] Tertio, contra pau-

pertatem, gratiam rerum fruitionem ibi. Circa primum, duo. Primo, ostendit altitudinem mysterii, quia ne auditui facile creditur [auditui] de his, quia de Christo a re audiuntur. Abach. 2. Domine audiuit auditum cum & timui. Nec facile videtur. [Et brachium] scilicet filius dei, dei virtus. Iob. 39. Si habes brachium sicut deus? Secun-do, contra depreßio-nem promittit exaltationem. cap. 54. [Lauda sterili &c.] Tertio, contra pau-pertatem, gratiam rerum fruitionem ibi. Circa primum, duo. Primo, debent esse candida in honestate operis. Eccl. 9. Omni tempore vestimenta tua sine candida. Secundo, munda in rectitudine intentionis, supra. 9. Vestimentum mistum sanguine, erit in combustio-ne & cibis ignis. Tertio, odoriferum per famam diuulgationem. Can. 4. Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuri. [Item, super illo verbo. [Solute vincula]] Nota, quod sunt vincula a quibus soluit deus. Primo, mundana solitudinem. Iob. 39. Quis dimisit onagrum liberum & vincula eius quis soluit? Secundo, carnalis amoris. Eccl. 7. Inueni amariorum morte mulierem, & vincula eius plena sunt dolo. Tertio, peruersi actionis. Psalm. 106. Eduxit eos de tenebris & umbra mortis, & vincula eorum disrupti. Quarto, prava confuetudinis. supra. 5. Vt qui trahitis iniuriam ad iniuriam, & quasi vinculum plausi peccatum. Item, sunt vincula a quibus deus non soluit. Primo, charitatis. Osse. 11. In finiculis charitatis thraxi eos. Secundo, diuina legis. Hierem. 2. A loculo confegisti iugum. Tertio, diuina infusio[n]is. Eccl. 6. Subiicit humerum tuum & porta illam, & ne accederis in vinculis eius. [Parauit dominus &c.] Hic exequitur liberationis ordinem. Et primo, ponit manifestum dei auxilium [brachium] scilicet virtutem suam, quam omnes in hoc facto aduertere potuerunt. Psalm. 97. Viderunt omnes fines terræ, salutare dei nostri. Secundo, indicit captiuos egredientes [recedentes] scilicet de Babylonie [pollutum] nolite inter eos pollutos conuersari. Apoc. 18. Exite de illa populus meus. Tertio, docet egrediendi modum, quantum ad puritatem. [Mundamini] facerentes, quantum ad securitatem [in tumultu exhibitis] scilicet bellis, sicut de Aegypro, quantum ad aduentorem [præcedet] qui dux [& congregabat] quasi pastor. Ezech. 36. Tollam quippe vos de gentibus, & congregabo vos de vniuersis terris, & reducam vos in terram vestram. [Ecce intellegit &c.] Hic prædictit liberationem gentium a seruitute peccati, per filium dei factam. Et primo, describit liberatorem, quantum ad conuenientiam coloris & aliorum circumadiacentium. Habet squideum speciem, Quia speciosus forma praefiliis hominum, sed latebat proper infirmitatē afflumpia. Ha-bebat decorem, quia fortitudo & decor indumentum eius. Proverb. vltimo. Sed latebat proper paupertatem seruatam, vniuersitatem. Cantic. 2. Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis & facies tuas decora. Et ideo nos qui tunc increduli, & posse conuersari, in quoru[m] persona loquitur [uidimus eum] corporaliter. [et non erat aspectus] magnificus, secundum quod dicitur, quod species Priami digna est imperio. Secundo, ostendit eius humilitatem officium. Secundo, humiliati contemptum. ibi. Et quasi absconditus &c.] Tertio, humiliatio[n]is fractum, ibi [Ipse autem vulneratus &c.] Circa primum, duo. Primo, ostendit eius humilitas, quantum ad absconde[n]dum, maiestatis [non est ei spes] quantum ad afflu[n]tiam interiorum bonorum [neque decor] quantum ad afflu[n]tiam exteriorum. Species enim proprie recipit pulchritudi[n]em, quantum ad conuenientiam membrorum, sed decor, quantum ad conuenientiam coloris & aliorum circumadiacentium. Habet squideum speciem, Quia speciosus forma praefiliis hominum, sed latebat proper infirmitatē afflumpia. Ha-bebat decorem, quia fortitudo & decor indumentum eius. Proverb. vltimo. Sed latebat proper paupertatem seruatam, vniuersitatem. Cantic. 2. Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis & facies tuas decora. Et ideo nos qui tunc increduli, & posse conuersari, in quoru[m] persona loquitur [uidimus eum] corporaliter. [et non erat aspectus] magnificus, secundum quod dicitur, quod species Priami digna est imperio. Secundo, ostendit eius humilitatem officium. Secundo, humiliati contemptum. ibi. Et quasi absconditus & desideratus cunctis gentibus. Et in dignitate contra quod [uidimus, eum despectum] in glorium [nouissimum virorum] pro-prietatis terræ sublimis. Et quantum ad passionis ignominiam [sicut enim obsequuerunt] exemplis, miraculis, & doctrinis. Matth. 12. Stupebant omnes turbæ super doctrinam eius & miraculis, quæ facebat [inglorios erit] in passione [et forma] spiritus sui decor. Psalm. 21. Ego sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectione plebis. Secundo, præ-

S. Tho. super Esa. F 3 eum

etum [scientem infirmitatem] per experimentum. 2. Corinthiorum, vltimo. Nam & si crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute dei. [Et quasi absconditus, &c.] Hic ostendit humiliati contemptum. Et primo, quantum ad maiestatem absconsam in subtraktione honoris [quasi absconditus] latens manifestas sub infirmitate carnis. [Vnde nec & desiderauimus eum, despectu, reputauimus eum] nouissimum virorum, uitrum dolorum, & scientem infirmitatem. Et quasi absconditus vultus eius, & despectus, vnde nec reputauimus eum. Vere tu es deus absconditus, Secundo, quantum ad infirmitatem ostensam, ponens infirmitatem, signum [vera] sive verus homo [languores infirmitates, sicut famem, sitiem, tulerit] sustinuit [dolores] sensibiles in passione, & tristitiam [vel languores] peccata abstulit a nobis, vel loco nostris, penas sustinuit, prima Petri secundum. Peccata nostra pertulit, super lignum. Ponens etiam contemptum. [Et nos reputauimus eum, quasi leporum] immundum, & peccatorum, & ideo [percussum a deo] pro peccatis suis, quantum ad penas [& humiliatum] quantum ad ignominias. Iob. vigesimo secundo. Propter malitiam tuam plurimam, & infinitas iniquitates tuas. Item, nota super illo verbo, [brachium domini cui reuelatum est]. Quia Christus est brachium. Primo, ad flagellandum demones. Psalmus 88. In brachio virtutis tue, dispersi inimicos tuos. Secundo, ad supportandum debiles. supra 40. In brachio suo levabit agnos. Tertio, ad defendendum fideles. Sapientia, quinto. Dextera sua teget eos. Item, super illo verbo [virgultum] Quia Christus est virga! Primo, ad percutiendum. Numeri 23. Orientur stellae ex Iacob, & confugerent virga de Israel &c. Secundo, ad sustentandum. Psal. vigesimo secundo. Virga tua, & baculus tuus, ipsa me confortat. Tertio, ad dirigendum. Psalmus 44. Virga directionis, virga regni tui. Item, super illo verbis radix de terra. Quia Christus est radix. Primo, propter absconditionem. Ecclesiastici. Radix sapientiae cui reuelata est? Secundo, propter nutrienti ministracionem. Hierem. 17. Erit tanquam lignum, quod ad humorem mitit radices. Tertio, propter totius arboris sustentationem. Roman. 11. Non tu radicem portas. [Ipse autem vulneratus, &c.] Hic ponit humiliationis, sive passionis fructum. Et primo, assignat rationem mouentem [ipse autem] non sicut paciunis [sed vulneratus] spinis, clavis, lanca, propter iniquitates nostras tollendas. [Attributus] Flagellis, lapis. Vely vulneratus] quantum ad id, quod dicit percussum [attributus] quantum ad id, quod dixit, humiliatum. Tertio. 4. Spiritus oris nostri Christus dominus, captus est in peccatis nostris. Secundo, ostendit utilitatem consequentem in reconciliatione pacis [disciplina pacis] ideo, ipse pro nobis disciplinam correctionis sustinuit, per quam pacem, habemus acceplum ad Deum. Roman. 5. Si enim cum iniunxi esse misericordiam reconciliati sumus deo per mortem filii eius, multa magis reconciliari, salvi erimus in vita, &c. Et in restitutione perdita sanitatis [fluore] quem ex virginis habuit. prima Petri 2. Cuius liuore sanari elitis. Psalmus. 102. Qui propitiatus omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Tertio, ostendit necessitatem imminentem ex parte nostra: quia omnes infirmi. Vnde omnes medico indigent, & nullus alias sufficiens remedium prabere poterat. Romanorum 3. Non enim est distinctione, omnes enim peccaverunt, & egent gloria dei. [Omnis nos, quasi oues] primi Petri secundo. Eratis aliquando, sicut oues non habentes pastorem. [Oblatus est, &c.] Hic ostendit, pacientis manutencionem. Et primo, proponit ipsam manutencionem. Et primo, quantum ad voluntarium sui oblationem [oblatus est] Deo, scilicet patri pro nobis hosti, [quantum] ipse voluit. Psalmus. 53. Voluntatis sacrificabo tibi. Ioannis 10. Ego pono animam meam, & iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso. Secundo, quantum ad patientem passionem [non apparet os suum] quasi contradicens, & contendens, vnde etiam coram Herode nihil respondit. Luc. 22. Secundo, ponit similitudinem [sicut: outis ad occisionem] quia sine resistencia occisus [et quasi agnus] sine contradictione iniuriam passus. Hieremias. 12. Ego quasi agnus, qui portatur ad vi-

etimam. Item, notandum super illo verbo [nouissimum]. Quia Christus fuit nouissimus. Primo, propter doloris acerbitatem. Tercorū 3. O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor, sicut dolor meus. Secundo, propter mortis turpitudinem. Sapientia, secundo. Morte turpis summa condemnemus eum. Tertio, propter impositi crimini magnitudinem. Proverb. 30. Subtilissimus sum virorum, & sapientia hominum non est mecum. Item, super illo verbo [vrum dolorum] quod Christus fuit plenus doloribus. Primo, propter mortis acerbitatem, supra, primo. A plantata pedis, usque ad verticem non est in eo sanitas. Secundo, propter gratiarum effusionem. Ioannis 1. De plenitudine eius nos oēs accipimus gratiam, pro ḡa &c. Tertio, propter nostram obligationem. 2. Corinth. 5. In hoc Christus mortuus est, ut iustificati per gloriam ipsius, &c. [De angustia, &c.] Postea humilitate passionis, hic incipit ponere exaltationis gloriam, quae est passionis præmium, sicut dicitur. Phil. 1. Proprie quod, deus exaltavit illum. Et primo, quantum ad euafonem periculorum. Secundo, quantum ad ultionem hostium. ibi [Et dabit impios, &c.] Tertio, quantum ad iustificationem hominum, ibi [Si posuerit, &c.] Quarto, quantum ad victoriam rebellium, ibi [Ideo disperiat, &c.] Circa primum, dicitur ponit, Primo, ponit præmiū. [De angustia] passionis. [De iudicio] in iusto, quo ab aliis iudicatus est [sublatus est] in resurrectione. Propter 11. Iustus de angustia liberatus est. Secundo, ponit meritum, ponens patientis dignitatem, ut ex conditione pœnae meritum passionis penitur. [Generationem] eternam qua de patre, sine matre, vel tempore, qua de matre, sine patre [quis] quasi dicat, nullus naturali ratione, & si aliquaius inspiratione diuina. Eccl. 43. Q uis vidit eum, & enarrabit? ponens etiam illam passionem [quia abscessus est] per mortem a Iudeis [de terra viuentium] de hac vita. Hierem. 12. Venite mirtamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium. Ponens etiam ex parte dei patris, passionis acceptiōem. [Propter scelus percusus] ideo percuti permis. [Et dabit impios, &c.] Hic ponit humilationis, sive passionis fructum. Et primo, assignat rationem mouentem [ipse autem] non sicut paciunis [sed vulneratus] spinis, clavis, lanca, propter iniquitates nostras tollendas. [Attributus] Flagellis, lapis. Vely vulneratus] quantum ad id, quod dicit percussum [attributus] quantum ad id, quod dixit, humiliatum. Tertio. 4. Spiritus oris nostri Christus dominus, captus est in peccatis nostris. Secundo, ostendit utilitatem consequentem in reconciliatione pacis [disciplina pacis] ideo, ipse pro nobis disciplinam correctionis sustinuit, per quam pacem, habemus acceplum ad Deum. Roman. 5. Si enim cum iniunxi esse misericordiam reconciliati sumus deo per mortem filii eius, multa magis reconciliari, salvi erimus in vita, &c. Et in restitutione perdita sanitatis [fluore] quem ex virginis habuit. prima Petri 2. Cuius liuore sanari elitis. Psalmus. 102. Qui propitiatus omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Tertio, ostendit necessitatem imminentem ex parte nostra: quia omnes infirmi. Vnde omnes medico indigent, & nullus alias sufficiens remedium prabere poterat. Romanorum 3. Non enim est distinctione, omnes enim peccaverunt, & egent gloria dei. [Omnis nos, quasi oues] primi Petri secundo. Eratis aliquando, sicut oues non habentes pastorem. [Oblatus est, &c.] Hic ostendit, pacientis manutencionem. Et primo, proponit ipsam manutencionem. Et primo, quantum ad voluntarium sui oblationem [oblatus est] Deo, scilicet patri pro nobis hosti, [quantum] ipse voluit. Psalmus. 53. Voluntatis sacrificabo tibi. Ioannis 10. Ego pono animam meam, & iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso. Secundo, quantum ad patientem passionem [non apparet os suum] quasi contradicens, & contendens, vnde etiam coram Herode nihil respondit. Luc. 22. Secundo, ponit similitudinem [sicut: outis ad occisionem] quia sine resistencia occisus [et quasi agnus] sine contradictione iniuriam passus. Hieremias. 12. Ego quasi agnus, qui portatur ad vi-

Ipse diripiet thesauros omnis vas desiderabilis. Psalm. 67. Rex virtutum dilecti dilecti, & specie domus dividere spolia. Secundo, ponit subiectio[n]is rationem, quantum ad morte[] pro eo quod tradidit] & quantum ad genus mortis [et cum selec[t]is]] Luc. 23. Et crucifixi sunt cum eo duo nequam. Psal. 97. Extimatus sum cum descendentebus in laetitia tuae obliuisceris, & opprobrij viduitatis tuae non recordaberis amplius. Quia dominabitur tui qui fecit te, dominus exercitum nomen eius, & redemptor tuus sanctus Israel, deus omnis terræ vocabitur. Quia vt mulierē derelictam & marentem spiritu vocavi te dominus, & vxorem ab adolescentia abiecit. Dixit deus tuus. Ad punctū in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis cōgregabo te. In momento indignationis abscondi facie meā parum per a te, & in misericordia sempiterna misericordia sum tui. Dicit redemptor tuus dominus. Sicut in diebus Noe istud mihi est, cui iurauit ne induceret aquas diluvij ultra supra terram, sic iurauit vt non irascar tibi & non increpem te. Montes enim commouebuntur & colles cōtremitescet, misericordia autē mea nō recedat a te, & fædus pacis meæ non mouebitur. Dixit miserator tuus dominus. Paupercula tempore conuulsa absque villa confolatione, ecce ego sternam per ordines lapides tuos, & fundabo te in lapphritis. Et ponam iaspidem pro pugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos, & omnes terminos tuos in lapides desiderabiles. Vniuersos filios tuos doctos a domino & multitudinem pacis filiis tuis, & in iustitia fundaberis. Recede procul a calumpnia, quia non timebis a paurore: quia non appropinquabit tibi. Ecce accola veniet, qui non erat mecum, vel per montes & colles, mundi potentes. Psalm. 45. Non timebimus dum turbabitur terra. Nota super illo verbo [landa sterilis]. Quia est sterilitas, Primo, peruersæ actionis. Iob. 15. Congregatio hypocrita sterilis. Secundo, sacra contemplatio. Gen. 29. Rachel erat sterilis. Tertio, Temporalis tribulationis supra. 49. Adhuc dicene in auribus tuis filii sterilitatis. Item, nota super illo verbo [dilata tentorium] Quia dilatarū est cor. Primo, propter hospitium magnitudinem. Hierem. 23. Numquid non cælum & terram ego implico, dicit dominus? Secundo, propter numerum multitudinem, infra. 6. Videbis & dilatabitur cor tuum. Tertio, Propter via expletione. Psal. 118. Viam mandatorum tuorum cucuri. Itē, nota super illo verbo [in miserationibus magnis] Quia misericordia futura magna sunt. Primo, quia iustitiae Rom. 8. Exstimo, quod nō sunt cōdignæ passiones huius réporis, ad futurā gloriā que reuelabitur in nobis. Secundo, quia aeterna. 2. Corin. 4. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ aut nō videtur aeterna. Tertio, quia perferit. Luc. 1. Ecce n̄ est hoc beatā me dicet oēs generationes. Quar to, quia in plures extense, Luc. 14. Homo quidā fecit canā magnam, & vocauit multos. Quinto, quia integræ. A poc. 20. Absterget deus omne lacrimam a oculis sanctoru[m]. Paupercula &c.] Hic promittit prosperitatem, contra aduersitatem. Et commemo rat aduersitatem primitam [paupercula] Hierusalem spoliata bonis [tempore] aduersitate, supra. 18. Ad gentem connubiam & dilaceratā mittit te. Secundo, promittit prosperitatē futurā S. Tho. super Eliz.

IN E S A I A M

& quanto ad affluentiam bonorum propoenit metaphoram. Ecce ego sternam [quasi] in pavimento lapides preciosos, significans homines virtutibus eminentes per ordinem [numquemque] in ordine suo. Et explanans ipsum, quantum ad scientia diuinæ doctrinam [vniuersos doctos.] Hiere. 31. Dabo legem meā in sceribus eorū, & in corde eorū scribam eam. Quantū ad pacis abundantiam [multitudinem] Psal. 118. Pax multa diligētibus legē tuam. Et quantum ad opem iustitiam [in] iustitia. Supra. 1. Syō in iudicio redime, & reducent eam in iustitiam. Secundo, quantum ad carentiam malorum promittens. Primo per culorum euasōnem [recede] .1. recedes, quia calumniam nō patieris. Psal. 71. Huius libabit calumniam. Secundo, Extraneorum occasio[nem]. [Ecce accola,] quia multi adhæserunt de gentibus ex eundem de captiuitate. infra 56. Nō dicat filius adueniē, q[ua]d adhæret domino dicens, separatione dividet me dominus a populo suo. Tertio. Promittens hostiis destructionem. [Ecce ego] Et primo, ostendit promittens potestem proponens similitudinem [fabrum] perfec-torem qui luffat in ignem tribulationis vase contrarias, secundum voluntatem suam. Iob. 41. Halitus eius prunas ardore facit, & flamma de ore eius egreditur. Et expones ipsam. [Ego creauis]. Reg. 2. Dominus mortificat, & vivificat. Secundo, ponit promissionem. [Omnis vas] id est omnem filium dissipabit, quantum ad impugnantes verbis. supra. 49. Et erunt, quasi non sint.

C A P . L V .

Hec est hereditas seruorum dñi, & iustitia eorū, apud me dicit dominus. Omnes sicut venire ad aquas, & qui non habetis argentum proferite, emite & comedite. Venite, emite absque argento, & absque villa commutatione vinum, & lac. Quare appenditis argentum nō in panibus, & laborem vestrum non in saturitate. Audite audientes me, & comedite bonum, & delecatibut in crassitudine anima vestra. Incline aurē vestrā, & venite ad me, audite & viuet aīa vestra, & feriam vobis pāctū sempiternum, misericordias David fidelis. Ecce testē populū dedi eum, ducem ac

Fnum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificātis me. Tertio, promittens potestem. Et primo, ponit similitudinem. [Et feriam pactū sempiternū] sicut David veras promissiones feci, vt in sempiternū semen suum permaneatur, sic & vobis faciam. Secundo, explicat ipsam, ostendens quid

David fecerit. Ecce

praeceptorē gentibūs. Ecce gentem quam nesciebas vocabis, & gentes quae non cognoverunt te, ad te curant propter dominum deum tuū & sanctū Israhel, quia glorificavit te. Querite dominum dum inueni potest, in uocate eū dum prope est. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad dominum, & miserebitur eius, & ad deū nostrum, quoniam multus est ad ignorandum. Non enim cogitationes meae, cogitationes vestre, neque via vestra, via uestrā dicit dominus. Quia sicut exaltantur celi a terra, sic exaltata sunt via mea a viis vestris, & cogitationes meae a cogitationibus vestris. Et quomodo descendit imber, & nix de celo, & illuvialia non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit ea, & germinare ea facit, & dat semen serenti, & panem comedenti, sic erit verbum meū, quod egredietur de ore meo. Non reuertetur ad me vacuu, sed faciet quecunq[ue] volui, & prosperabit in his ad quae misi illud. Quia iustitia egrediemini, & in pace deducemini. Montes, &

ponit reuersionis fructum, scilicet misericordiam [& reuertatur, quoniam multus id est multiplicis misericordie ad ignorandum. Ioh. 2. Conuertimini ad dominum deum vestrum, quia benignus & misericors est, paciens, & multa misericordie, & praestabilis super malitia. Quis scit si conuertatur, & ignorat, & relinquit post se beneficē? Quarto, excludit misericordia impedimentum, [non enim cogitationes] q. d. vos impi, ego plus, vos vltionem cogitatis, ego misericordiam. Ezech. 18. Numquid viam mea non sunt eque domus Israhel, & non magis vi vestra prava sunt? [Ecce quomodo, &c.] Hic ostendit promissionis firmatatem. Et primo, ponit diuini verbi efficaciam [ad me vacuum] id est sine fructu. Olee. 6. Veniet, qui imber nobis temporaneus, & serotinus terra. Secundo, ponit continentiam quantum ad latram remissionem de Babilo. [qui in latitia.] Psalm. 104. Eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in latitia. Quantum ad aliorum congratulationem [montes & colles] potentes, & populares, laudantes in vobis dominum, vel est hyperbole terra vestra, & exulta reuersione congratulans. Quantum ad bonorum multiplicata[m] restituitionem [pro]ficiuntur id est, priora pauca erant respectu futurorum. Aggei. 2. Erat gloria domini huius nouissimæ, plus quam prima [saluincula] a saliendo dicit, quæ cardus leporinus dicitur. Tertio, ponit consequentia dei gloriam. [Et erit Deus nominatus] vndeque, & semper gloriosus pro liberatione vestra [in signum eternum] ad quem confingit, sicut ad signum salutis. supra. 49. Ecce ego leuabo ad gentes signum meum. Item, nota super illo verbo: omnes scientes venire ad aquas, quod diuina doctrina, Primo, dicitur aqua. Et hoc primo, quia insirmos sanat. Ecc. 15. Aquæ sapientiae, potabit illum. Secundo, quia inquinatos mundificat. Eze. 36. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Tertio, quia scientes faciat. Io. 4. Siquis bibet ex aqua quæ ego dabo ei, non sicut in æternum. Secundo, dicitur vnu. Et hoc primo, quia pungit arguendo, supra. 1. Vnu tuum misit eft aqua. Secundo, quia incendit exhortando. Psa. 104. Eloquii dñi inflammatu eū. Tertio, quia inebriat cōtolando, infra vlt. Inebriamini ab uberioribus cōsolatiōnib[us] vestre. Tertio, dicitur lac. Et hoc primo, pp pulchritudinem.

Gen.

C A P A V T . L V I .

Gen. penultimo. Neptaliū cervus emissus dans eloquia pulchritudinis. Secundo, propter dulcedinem. Can. 2. Sonet vox tu in auribus meis: vox enim tua dulcis. Tertio, propter suā mendī facilitatem. Petri 1. Quasi modo geniti infantes lac concupiscit.

C A P . L V I .

Hec postquam promiserat liberacionē a malis, incipit promittere salutem in collatione bonorum. Et diuiditur in partes tres. In prima, ponit salutis præparatio. In Secunda, salutis promissio, c. 60. [Suge illuminare &c. In tercia, salutis colla, multa discretio. cap 63. [Quis est iste &c.] Hic in dicit en præparatio nem, ad conueniādam dictam promissionem. Et primo, dat temporis cōgratatem, querendi diuinum consilium. [Quo]xite, dominū dū inuenire potest] antequād adueritas, vel mors veniat. Secundo, docet querendi modum. [Derelinquat impius] peccata in deū [iniquus] peccata in p̄ximum. supra. 1. Aufert malum cogitationum vestram ab oculis meis. Tertio, ponit reuersionis fructum, scilicet misericordiam [& reuertatur, quoniam multus id est multiplicis misericordie ad ignorandum. Ioh. 2. Conuertimini ad dominum deum vestrum, quia benignus & misericors est, paciens, & multa misericordie, & praestabilis super malitia. Quis scit si conuertatur, & ignorat, & relinquit post se beneficē? Quarto, excludit misericordia impedimentum, [non enim cogitationes] q. d. vos impi, ego plus, vos vltionem cogitatis, ego misericordiam. Ezech. 18. Numquid viam mea non sunt eque domus Israhel, & non magis vi vestra prava sunt? [Ecce quomodo, &c.] Hic ostendit promissionis firmatatem. Et primo, ponit diuini verbi efficaciam [ad me vacuum] id est sine fructu. Olee. 6. Veniet, qui imber nobis temporaneus, & serotinus terra. Secundo, ponit continentiam quantum ad latram remissionem de Babilo. [qui in latitia.] Psalm. 104. Eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in latitia. Quantum ad aliorum congratulationem [montes & colles] potentes, & populares, laudantes in vobis dominum, vel est hyperbole terra vestra, & exulta reuersione congratulans. Quantum ad bonorum multiplicata[m] restituitionem [pro]ficiuntur id est, priora pauca erant respectu futurorum. Aggei. 2. Erat gloria domini huius nouissimæ, plus quam prima [saluincula] a saliendo dicit, quæ cardus leporinus dicitur. Tertio, ponit consequentia dei gloriam. [Et erit Deus nominatus] vndeque, & semper gloriosus pro liberatione vestra [in signum eternum] ad quem confingit, sicut ad signum salutis. supra. 49. Ecce ego leuabo ad gentes signum meum. Item, nota super illo verbo: omnes scientes venire ad aquas, quod diuina doctrina, Primo, dicitur aqua. Et hoc primo, quia insirmos sanat. Ecc. 15. Aquæ sapientiae, potabit illum. Secundo, quia inquinatos mundificat. Eze. 36. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Tertio, quia scientes faciat. Io. 4. Siquis bibet ex aqua quæ ego dabo ei, non sicut in æternum. Secundo, dicitur vnu. Et hoc primo, quia pungit arguendo, supra. 1. Vnu tuum misit eft aqua. Secundo, quia incendit exhortando. Psa. 104. Eloquii dñi inflammatu eū. Tertio, quia inebriat cōtolando, infra vlt. Inebriamini ab uberioribus cōsolatiōnib[us] vestre. Tertio, dicitur lac. Et hoc primo, pp pulchritudinem.

A chos. [Qui custodierint] quantum ad cultum religionis elegerint quantum ad obediētiam legis tenuerint] quantum ad obseruantiam promissionis abstinentia malis [moris] habitationem in muris ciuitatis mea [nomen melius] q[uod] seru met, & sancti vocabuntur [a filiis] id est quasi multis filios generasset. Et quanti in muris meis locum, et nomen ad extranos. [Et filios] id est dabo priuilegia in quib[us] Iudei gloriantur [uecolant] quantum ad spiritualem cultum [& diligent], quasi filii, [ut] sine ei in seruos, & gloriantur in ipsis dominio.

B Et hec quidem fuerunt impleta in reuersione populi de captiuitatem, plenaria in conuersione gentium ad fidem Christi, sicut exponi. Secundo, quantum ad omnes generaliter. [Omnem custodientem sabbatum ne polluat illud, et tenentem fœdus meum adducam eos in modum sanctum meum, et latificabo eos in domo orationis mea. Holocasta eorum, et victimæ eorum placent mihi super altari meo, quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis: ait dominus deus qui congregat dispersos Israhel. Adhuc congregabo ad eu[m] congregatos eius. Omnes bestiae agri veniente ad deuorandum, vniuersæ bestiae saltus. Speculatoras eius ceci omnes nescierunt vniuersi, canes muti non ualentes latrare uidentes vanas, dormientes, et amantes somnis, et canes impudentissimi nescierunt saturitatem. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam. Omnes in uiam suā declinauerūt, vnuquisque ad auaritiam suam

rationis ordinem. Et primo, quantum ad templi venerationem. [Quia domus mea,] Ioan. secundo, & Matt. 21. Domus mea domus orationis vocabitur. Secundo, quantum ad populi congregationem [ait dominus] Deus Israhel [congregat] gentes ei adhærentes. Psal. 146. Aedificans Hierusalem dominus, dispensaciones Israhel congregabit. Nota super illo uero [& dabo eis nomen melius] quod famili habent nomen. Primo, ex predestinatione, supra. 49. Dominus ab utero vocauit me, de matre mea recordatus est nomen mei. Secundo, ex divina adptione. Prima. Io. 3. Videat qualem charitatem dedit nobis deus pater, ut filii dei nominemur, & simus. Tertio, ex gratia infusionis. Apoc. 2. Tenet nomen meum, & non negat sibi mea. Quarto, ex mentis renouatione. Apoc. 2. Vincent, dabo manna ab conditum, & dabo illi calcum candidum, & in calculo nomen nouum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Nota quod nomen dei est diligendum. Primo, quia magnum ad timendum. Mal. 3. Magnum est nomen meum in gentibus, dicit dominus. Secundo, quia sanctum ad uenerandum. Lucas 1. Fecit mihi magna, quia potens est, & sanctum nomen eius. Tertio, quia dulce ad meditandum, supra. 26. Nomen tuum, & memoria tuum in desiderio anime. Quarto, quia copio sum ad uenerandum. Cant. 1. Oleum effuum nomen tuum. Quinto, quia efficax ad imperandum. Ioan. 15. Quodcumque petieris patrem in nomine meo, dabit uobis. Sexto, quia uirtuosum ad salvandum. Act. 4. Nō est aliud nomen sub celo, in quo oporteat nos salvos fieri. Septimo, quia occultum ad sciendum. Prou. 3. Quid est nomen eius, & quod est nomen filii eius si nosti? Omnes bestiae agri &c. Hic communiter contemnitibus salutis defectū. Et primo, designat occisionis poemam. [Omnes bestiae ad deuorandum,] eorum cadavera. Secundo, ponit culpani. Et primo, platorū quād ad defectū in régime, & prouisionē particularū. [Speculatores.] Posti sunt enim prelati ad cauendū populo a periculis, sicut speculator ab hostiis nescierunt.] p[er]icula prævidere. Matt. 15. Sinite illos: ceci sunt, & duces eorum. In coruptione uiuorum [uniuersi] canes, latrare] contra vitia. Psa. 37. Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sic uetus non aperiens os suum. In admonitione agendorum [videntes vanas] promittentes eis prospera; cum imminenter aduerfa. Et ita in peccatis nutrientes. Ezech. 22. Prophete eius liniebat eos absque temperamento. In spoliatione rerum, [& canes impudentissimi.]

issimis] quas sine aliquo pudoris freno subditos bonis suis spoliates, & numquam satiantur. Psal. 58. Famen patientur, & canes. Et quantum ad defectum, in scientia perfectione. [I] psalmi intelligentiam legis & prophetarum. Pror. 1. Intelligentia gubernacula possidebit. Psal. 81. Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Secundo, culpam subditorum vel communiter omnium. Et primo, quem ad propriam voluntatem, quod pertinet ad superbiem sonnes in viam suam]. Hier. 16. Vnusquisque ambulat in prauitate cordis sui malorum, ut non audiat. Secundo, quanum ad eorum cupiditatem, quod pertinet ad auaritiam. [Vnusquisque] que ambulat in prauitate cordis sui malorum, & erit sicut hodie iactamur in talibus, cras multo amplius. Hier. 6. A minore usque ad maiorem, omnes auaritiae student. Tertio, quantum ad voluptatem, quod pertinet ad carnis concupiscentiam. [Venite & eric] id est si hodie iactamur in talibus, cras multo amplius. supra 22. Et ecce gaudium & luxuria, occidere virtuosos & ingulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum.

C A P . L V I I .

Hic ostendit diuersitatem obediens diuinis consiliis ab illis, qui non obediunt, quatum ad euacionem periculorum. Et primo, assignat diversitatem. Secundo, ponit virtus partis confirmationem, ibi [Qui autem fiduciam &c.] Circa primum, duo. Primo, promittit iustis a periculis quietem. Secundo, austeriis impensis euacionis sibi. [Vos autem accedite &c.] Circa primum, duo facit. Primo, ponit iustorum tribulationem, quia sine aliqua reputatione occiduntur [colliguntur], praeterea vita & terra sua captiuos ac si non essent iusti [a facie malitiae] id est a praesentia malorum. Abiit. 1. Quare resipici contemplari, & tales concilantem impio iustitorem se vel [a facie malitiae] id est ne in malitia mutarentur. Sap. 4. Raptus est, ne malitia immutaret cor eius. Secundo, promittit eis quietem [Veniet pax in cubili] id est in domo sua securum erit, vel quiete cordis sui. Iob. 5. Scies quoniam pacem habeat habitaculum tuum. [Vos autem accedite &c.] Hic autem iustis euacionis sperni. Et primo, arguit ipsorum culpam. Secundo, austeriis euacionis fiduciam, ibi [Ego autem annuntiabo &c.] Circa primum, duo. Primo, arguit peccati peruersitatem. Secundo, in peccato obstinationem, ibi [In multitudine &c.] Circa primum, duo. Primo, arguit in eis blasphemiam, ponens peccati contumaciam, inquantum hoc partes suos, imitabatur [s] illi auguratrix] quia contra meum preceptum anguris intendebat [adulteria] inquantum me derelicto adhucerebat alienis. Osee. 2. Iudicare matrem vestram iudicate. Ponens etiam peccati speciem [Super quem lusisti] quia dicat, super deum blasphemantes ipsum. Secundo, arguit in eis idolatriam. Et primo, ponit consuetudinem. [Numquid non] supra 1. Vx genti peccatrix, populo graui iniquitate, semini nequam, filii sceleratis. Secundo, ponit peccati speciem [Qui consolamini] Aggravat autem in eis peccatum idolatria, ex tribus. Primo, ex locorum diversitate, Secundo, ex diuini fidei violatione, quia [uxta me] Tertio, ex peccandi auiditate [Dilexisti fratrum]. Diversitas autem locorum in quibus sacrificabantur, ostenditur tripliciter. Primo, quantum ad loca amena. Secundo, quantum ad loca sublimia [super montem]. Tertio, quantum ad loca familiaria

a summo usque ad nouissimum. Venite sumamus vinum & impleamur ebrietate, & erit sicut hodie sic & cras, & multo amplius.

C A P . L V I I .

Trus perit & non est qui recogit in corde suo, & viri misericordia colliguntur, quia non est qui, intelligat. A facie enim malitiae, collectus est iustus. Veniat pax, requiescat in cubili suo, qui ambulauit in directione sua. Vos autem accedite, hoc filij auguratrix, semper adulteri & fornicaria. Super quem lusisti, super quem dilatasti os, & eieciisti lingua? Numquid non vos filij scelesti, semen mendax? Qui consolamini in diis subter omne lignum frondosum, immolantes parvulos in torrentibus, subter eminentes petras? In partibus torrentis pars tua, haec est sors tua. Et ipsis effundi libamen] qd ad humida [sacrificium] quantum ad secunda supra 1. Cōfundimini ab idolis vestris. Iustum dei indignationem [nū quid?] Hier. 5. Nā quid non super his visitabo dicit dominus? [Super monte] hic ponit loca sublimia, in quibus immolabunt [cubili] loquitur ad similitudinem meretricis, quae se amatoribus prostruit 4. Re. 17. Fecerit sibi statuas & fornicari sunt in eis. [Et post ottimum &c.] hic designat loca familiaria, quia iuxta introitum domorum idola ponebant, ut in magna memoria haberent. Ezech. 8 Adduxit me in Hierusalem in visione iuxta oibum interius, quod recipiebat ad aquilonem, ubi erat statuum idolum cali &c. [Quia iuxta me &c.] Hic aggrauat peccatum, ex diuini fidei violatione, quo desquam sponta coniuncta erat. Et sibi loquitur sub similitudine adulterae, quia ampliæ lectum, ut iuxta virum, adulterum suscipiat, & cum eo facie pactum de contrahendo dimisso viro, in quo significatur, quod in templo idola coluit. Ezech. 16. Facta est quasi mulier adultera, quae super virum suum inducit alienos. [Dilexisti &c.] Hic aggrauat peccatum, ex peccato similitudine. Et primo, quantum ad prouinciam peccatum manu apta id est sine aliquo impedimento. Hierem. 3. Frons meretricis facta est ei, noluit erubescere. Secundo, quantum ad studium placendum, quia ornata le [& ornata te] id est, thymiam meum proponens in eorum cultum. Proverb. 8. Asperbi cubile meum myrra, & aloë, & cinamomo. Tertio, quantum ad sollicitudinem iustitiae [Misisti legatos] quia etiam a longinquis terrena iusta idola congregabat, & sic humiliata es usque ad inferos] id est, quia ad profundum peccatorum. Ezech. 23. Infaniuit in amatores suos. [In multitudine &c.] Hic ostendit in peccatis, obstinationem. Primo, quia non reuocabunt peccati labore [in multitudine] id est in multiplici cultu idolorum. Sap. 5. Lassiti sumus in via iniquitatis & perditionis. Secundo, quia non reuocabantur temporali prosperitatem. [Vitam manus] id est, ad manus habebas unde posles vivere, & ideo non rogasti me, sed sollicita pro diuinitate tuis idola [timuisti] mei obliteri. Iob. 21. Duce in bonus dies suos, & in punto ad inferna descendunt. Tertio, quia non es reuocata diuina expectatione [& mei non es, racens] dissimilans expectans regi misericordiam. Sap. 11. Dissimilans peccata hominum, properat proutientiam supra 40. Exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Syon. Ut continue [ne cesses] infra Super muros tuos Hierusalem constituti custodes, tota die & nocte non tacebunt. ut clare & aperte [qua tuba] Osee. 8. In gutture tuo fit tuba. Et denunciations verbum [Annuntia, celebra] quantum ad maiora [opera] idola [congregati] ex diuersis gentibus. Deut. 32. Surget & opulentur vobis, & in necessitate vos protegant. [Qui autem &c.] Hic confirmat diversitatem. Et primo, quantum ad iustos. Secundo, quantum ad iniustos. [Impi autem]

[Et post hostium.] Circa primum, quatuor. Primo, desiderante locorum amenitatem, vel ex umbra arborum [qui consolamini, ni] Hier. 2. Sub omni ligno frondoso tu proternabatis metrictis; vel ex vertate aquarum [immolantes parvulos] id est filios tuos. Ezech. 16. Tulisti filios tuos & filias tuas, quas generali mithi, & immolasti eis ad de

vorandum. Secundo, peccati dilectionem. [In partibus torrentis pars] quasi dicas, hos fortes tua repudias Sapie. 20. Vbiique reliquias signa legit nostra, quoniam haec est pars nostra, & haec est pars foris nostra. Dilatasti cubilem tuum, & pepigisti cum eis fedus. Dilexisti stratum eorum manu aperta, & ornasti te regio vnguento, & multiplicasti pigmenta tua. Misisti legatos tuos procul, & humiliata es usque ad inferos. In multitudine via tua laborasti, nec dixisti, Quiescam. Vitam manus tuae inuenisti, Propterea non rogaisti. Pro quo solicita timisti, quia mentira es, & mei non es recordata, neque cogitasti in corde tuo, quia ego tacens & quasi non videns, & mei oblitera es. Ego annuntiabo iustitiam tuam, & opera tua non proderunt tibi. Cum clamaueris, liberent te cogredi tui, & omnes eos auferent ventus, tolleret aura. Qui autem fiduciam habet mei, hereditabit terram, & possidebit montem sanctum meum, & dicam, Viam facite, præbete iter, declinate de semita, austere offendicula de via populi mei. Quia haec dicit excelsus & sublimis habens aeternitatem, & sanctum nomen eius in excelso & in sancto habitat, & cum contrito & humiliata spiritu, ut viuiscet spiritum humilium & viuiscet cor contritorum. Numquid super his, non indignabor? Super montem excelsum, & sublimem posuisti cubile tuum, & illuc ascendisti, ut immolares hostias. Et post ostium & retro possum, posuisti memoriale tuum, quia

Adduxit me in Hierusalem in visione iuxta oibum interius, quod recipiebat ad aquilonem, ubi erat statuum idolum cali &c. [Quia iuxta me &c.] Hic aggrauat peccatum, ex diuini fidei violatione, quo desquam sponta coniuncta erat. Et sibi loquitur sub similitudine adulterae, quia ampliæ lectum, ut iuxta virum, adulterum suscipiat, & cum eo facie pactum de contrahendo dimisso viro, in quo significatur, quod in templo idola coluit. Ezech. 16. Facta est quasi mulier adultera, quae super virum suum inducit alienos. [Dilexisti &c.] Hic aggrauat peccatum, ex peccato similitudine. Et primo, quantum ad prouinciam peccatum manu apta id est sine aliquo impedimento. Hierem. 3. Frons meretricis facta est ei, noluit erubescere. Secundo, quantum ad studium placendum, quia ornata le [& ornata te] id est, thymiam meum proponens in eorum cultum. Proverb. 8. Asperbi cubile meum myrra, & aloë, & cinamomo. Tertio, quantum ad sollicitudinem iustitiae [Misisti legatos] quia etiam a longinquis terrena iusta idola congregabat, & sic humiliata es usque ad inferos] id est, quia ad profundum peccatorum. Ezech. 23. Infaniuit in amatores suos. [In multitudine &c.] Hic ostendit in peccatis, obstinationem. Primo, quia non reuocabunt peccati labore [in multitudine] id est in multiplici cultu idolorum. Sap. 5. Lassiti sumus in via iniquitatis & perditionis. Secundo, quia non reuocabantur temporali prosperitatem. [Vitam manus] id est, ad manus habebas unde posles vivere, & ideo non rogasti me, sed sollicita pro diuinitate tuis idola [timuisti] mei obliteri. Iob. 21. Duce in bonus dies suos, & in punto ad inferna descendunt. Tertio, quia non es reuocata diuina expectatione [& mei non es, racens] dissimilans expectans regi misericordiam. Sap. 11. Dissimilans peccata hominum, properat proutientiam supra 40. Exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Syon. Ut continue [ne cesses] infra Super muros tuos Hierusalem constituti custodes, tota die & nocte non tacebunt. ut clare & aperte [qua tuba] Osee. 8. In gutture tuo fit tuba. Et denunciations verbum [Annuntia, celebra] quantum ad maiora [opera] idola [congregati] ex diuersis gentibus. Deut. 32. Surget & opulentur vobis, & in necessitate vos protegant. [Qui autem &c.] Hic confirmat diversitatem. Et primo, quantum ad iustos. Secundo, quantum ad iniustos. [Impi autem]

Evasionem autem bonorum a periculis, confirmat ex tribus. Primo, ex diuina mansuetudine promittens euacionem, quantum ad patrum restituionem. Qui confidunt in idolis, opera eorum non proderunt eis. [Qui autem terram] promissionis. Psal. 36. Mansueti autem hereditabunt terram. Et quantum ad via expeditiōnē [& di- cam] scilicet principiū pīpū Medorum] viā facieſ ēgredieſt, & flatus ego faciam. Propter iniquitatē avaritiae eius iratus sum, & peccussi ei. Abscondi a te facie meā & idignatus sum. Et abiit vagus in via cordis sui. Vias eius vidi, & sanauit eū, & reduxit eum, & reddidi consolationes ipsi, & lugētibus eius. Crea tu fructum labiorū pacē, pacē ei, q̄ longe est, & qui prope dixit dominus, & sanauit eum. Impi autem quasi mare seruens, quod quieſcere non potest, & redūdant fluctus eius in conculationem, & lutum. Non est pax impiis dicit dominus deus.

C A P . L V I I I .

Lama, ne cesses, quasi ruba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo sciera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Me etenim de die in die querunt, & scire vias meas volūt, quasi gens, quae iustitiam fecerit, & iudicium dei sui non derrēne pastore. Iob. 22 Numquid tamē caput suum, & sarcum & cinerem sternere? Numquid istud vocabis ieunium, & diem acceptabilem domino? Nonne hoc est magis ieunium quod elegi? Disfolute colligationes impietatis, sole falciculus deprimentis. Dimitte eos qui contracti sunt liberos, & omne onus dirumpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Cum videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Tunc culpa crudelitatis [& omnes debitores] ad literas, ut diu possent insistere causis agendis, vel ad eius consequentiū. Et cum culpa vanitatis in saluando misericordiam. [Vias eius vidi] oculo misericordia [ipsi] quantum ad principes [lungenibus] quantum ad Iudeos, aut quantum ad aduenas adiutores, vel quantum ad terram & habitatores. Psal. 103. Qui propitiat omnibus iniquitatibus suis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Tertio, cōfirmat ex prophetarum præmonitione. [Creatui] quasi ex nihilo eos restringens [laborum] prophanerat, qui haec predixerunt [qui longe] in captiuitate dispersi sunt. Ephes. 20. Et veniens euangelizauit pacem his qui prope, & his qui longe. [Impii autem &c.] Hic confirmat quod dixerat de malis, per quam similitudinem. Et primo, ponit ipsam [seruens] id est semper fluctuans [redundat] ad litus ubi lutum faciunt, & concularunt. Et concludit propositum. [Non est pax] ut scilicet canticus. [Nonne hoc est &c.] hic adhibet vtile consilium. Et primo, quantum ad studium pietatis, in proximis. Secundo, quantum ad cultum religionis, in deum, ibi [Si auerteris &c.] Circa primum, duo facit. Primo, ponit pietatis consilium ut cedant calumnia [colligationes] falsas causas, quibus autem pauperes obligabant fieri [falciculos] id est de primis. [Quantum ad penas quibus obligabant [qui contracti] longa seruitutis onus] seruitur. Matth. 23. Alligant onera gravi & importanter, dixit autem suo noluit ea mouere. Et ut intendant misericordia, exortans ad misericordiam quantum ad famelicos [frangere,] id est si modicum habeas, quantum ad vagos [& egenos] quantum ad nudos [cum videris.] Et ponit exhortationis causam, & carnem, quia scilicet est eiusdem speciei tecum. Iob. 5. Visitans speciem tuam non peccabis. Secundo, ostendit consilii fructum. [Et erumperit.] Et primo, quantum ad efficaciam meritorum Tum, quantum ad opera virtutū [qua] mane lumen tuum, scilicet merita tua clare patet in primis, quia modo a domino non aspecta conquereris [colliger] de captiuitate, vel in misericordia protectione. Psalm. 36. Educat quae lumen iustitiae tuam, & iudicium tuum tamquam meridiem. Tum, quantum ad suffragia [sunt] invocabis, supra 30. Ad vocem clamoris tui statim ut dierit, respondet tibi. Secundo, quantum ad confectionem bonorum. Et primo, resumit meritū. [Si absuleris catenam,] qua pauperes opprimis. [Edgitum extendere,] detrahendo & comminando. [Cum effundis

C A P . L V I I I .

Hic excludit inutile remedium, quo se preparare ad salutem volebant. Et primo, indicat denuntiationis officium, ponens denuntiandi modū, ut alte & fine timore deprimente [clama] supra 40. Exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Syon. Ut continue [ne cesses] infra Super muros tuos Hierusalem constituti custodes, tota die & nocte non tacebunt. ut clare & aperte [qua tuba] Osee. 8. In gutture tuo fit tuba. Et denunciations verbum [Annuntia, celebra] quantum ad maiora [opera] idola [congregati] ex diuersis gentibus. Deut. 32. His qui lætantur super muros costi laetari, loquimini plagias suas. Secundo, propria excludit in persona domini inutile remedium. [Me etenim.] Et circa hoc, duo facit. Primo, excludit remedium in quo confundantur, hortatur ad ea, in quibus deficitibant, ibi [No ne hoc est &c.] Circa primum, duo. Primo, ostendit confidentia eorum præsumptionem, quantum ad etiam in quibus confundantur, scilicet in lacra scientie inquisitione. [Me etenim quare runt] in scripturis [vias] præcepta & voluntates meas [quasi gens,] id est ac si essent parati ad faciendum. Iterum, in oratione [rogant me iudicatio,] id est ut indicem pro eis contra aduersarios [appropinquare] Ioseph. supra 29. Appropinquat populus iste ore tua, & labii suis glorificat me. Iterum, confundantur in ieuniorum obseruatione [qua re ieunauimus & non aspexi,] id est pro eis contra aduersarios [appropinquare] Ioseph. supra 29. Appropinquat populus iste ore tua, & labii suis glorificat me. Iterum, confundantur in ieuniorum obseruatione [qua re ieunauimus & non aspexi,] id est gratum [humiliauimus] quantu ad circumstantia ieuniorum, exteriori humiliatio nes nescihi. Scientia approbationis. Mal. 3. Vanus est qui servit deo, & quod emolumentum quia custodiūm precepta solvit. Secundo, ostendit bonorum dictorum, reprobationem. Et primo, reprobationis causam, quae est culpa voluntatis. [Ecce in die, voluntas] in his quae carni placent. Eccl. 18. Post cōcupiscentias tuas, non eas. Item, culpa crudelitatis [& omnes debitores] ad literas, ut diu possent insistere causis agendis, vel ad eius consequentiū. Et cum culpa vanitatis in saluando misericordiam. [Volas ieunare ut audiatur] propter laudem hominum. Matth. 6. Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum, vel [ut audiatur] fides, si vultus quod oratio vestra adeo exaudiatur. Psalm. 101. Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. Secundo, ostendit bonorum insufficientiam. [Numquid tale?] quia non eligit per se pannum vestram, neque ad afflictionem carnis, quod tangit in hoc, quod dicit [per diem] rotam [affligere.] Neque quantum ad abiectionem exterioris humiliatis, quod tangit in hoc, quod dicit [qua circulum.] scilicet caput ad pedes inclinare, vel circundare seicut monachii faciunt, non in quantum ordinatur ad virtutem mentis. Matth. 6. Cum ieunatis non fieri sicut Hippocratis eritis. Iob. 2. Scindite corda vestra & non vestimenta vestra. [Nonne hoc est &c.] hic adhibet vtile consilium. Et primo, quantum ad studium pietatis, in proximis. Secundo, quantum ad cultum religionis, in deum, ibi [Si auerteris &c.] Circa primum, duo facit. Primo, ponit pietatis consilium ut cedant calumnia [colligationes] falsas causas, quibus autem pauperes obligabant fieri [falciculos] id est de primis. [Quantum ad penas quibus obligabant [qui contracti] longa seruitutis onus] seruitur. Matth. 23. Alligant onera gravi & importanter, dixit autem suo noluit ea mouere. Et ut intendant misericordia, exortans ad misericordiam quantum ad famelicos [frangere,] id est si modicum habeas, quantum ad vagos [& egenos] quantum ad nudos [cum videris.] Et ponit exhortationis causam, & carnem, quia scilicet est eiusdem speciei tecum. Iob. 5. Visitans speciem tuam non peccabis. Secundo, ostendit consilii fructum. [Et erumperit.] Et primo, quantum ad efficaciam meritorum Tum, quantum ad opera virtutū [qua] mane lumen tuum, scilicet merita tua clare patet in primis, quia modo a domino non aspecta conquereris [colliger] de captiuitate, vel in misericordia protectione. Psalm. 36. Educat quae lumen iustitiae tuam, & iudicium tuum tamquam meridiem. Tum, quantum ad suffragia [sunt] invocabis, supra 30. Ad vocem clamoris tui statim ut dierit, respondet tibi. Secundo, quantum ad confectionem bonorum. Et primo, resumit meritū. [Si absuleris catenam,] qua pauperes opprimis. [Edgitum extendere,] detrahendo & comminando. [Cum effundis

deris] per compassionem [repleueris] per necessarium subventionem. Secundo, promittit primum [Orietur in tenebris] id est, aduersitas in lucis prosperitatis, ignorantia in lucem scientia mutabuntur, quantum ad spiritualia [& requiem] quantum ad mala temporalia. Multiplicatione vero bonorum interiorum spiritualium [impiebit splendoribus] scilicet virtutibus, vel consolationibus [& offa tua] quantum ad corporalia. Et bonorum exteriorum [& eris quasi ortus] proprius prosperitate, vel omnium bonorum indeficiemus. Num. 24. Quam pulchra tabernaacula tua Iacob. Secundo, quia non ad patria reaificatio[nem]. [Et adificabatur] post redditum de captivitate [seculorum] id est, ciuitates scilicet, deserta i pri stis seculis [fuscatibus] superadiscendo antiquis fundationis, supra 44. Qui dico Hierusalem habitaribus, ciuitatibus Iudea, edificamini. Tertio, quantum ad famam restituacionem. [Et vocaberis adficator sepium.] id est, impedimentoorum peccati [in quietem] vel in gentem, scilicet, femitas peccati in quietem conuertens. Osee 2. Se pia vias tuas spinis. [Si : uerteris &c.] Hic ponit ciblum, quantum ad cultum religione in obseruatione sabbati. Et primo, ponit confitum [pedem] ne opera prohibita facias [vocaberis sabbatum] id est, celebrans huius sabbatum, quantum ad exercitium honorum operum. Exo. 20. Memento ut diem sabbati sanctifices. Alia littera habet [vocaueris] & eis sensus idem. Secundo, ponit suatum. [Tunc delectabatur] quantum ad bona spiritualia [in sabbatum] reducendo in terram tuam, quia monuox est [cibabo] quantum ad fructum honorum terra. Iob. 22. Tunc super omnipotentem dei misericordiam etiatis afflues. Nota super illo verbo. [Quasi tuba exalta] quia praedicatione et tuba. Primo, quia exaltat ad vita statum. 1 Corin. 15. Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti. Secundo, quia horratur ad bellum 1. Corin. 14. Si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? Tertio, quia nunciat viri incessum. supra 27. Clangerunt in tubis. Quartu, quia vocat ad confitum. Osee. 8. In gutture tuo sit tuba. Quinto, quia induxit ad festu. Pl. 80. Buccinate in Neomeni tuba, in igni die solemnitatis vestra. Item, nota super illo. Si abfuleris de medio tui catenam] quia est multiplex catena. Primo, pietatis. Eph. v. Pro quo legatione fungor in catena ista. Secundo, iniquitatis. Sapi. 17. Vna enim tenebrarum catena, omnes erant colligati. Tertio, paupertatis. Iob. 36. Simulatores & callidi prouocant iram dei, ne que clamabunt cum vindicta fuerint. Morietur in tempestate anima eorum, & vita eorum inter effematos. Quartu, seruitus. Hier. 18. Catena lignea contrististi, & facies pro eis catenas ferreas. Quinto, carcereis. Ecl. 4. De carcere catenisque, interdum quis egreditur ad regnum.

C A P . L IX.

Hic ponit præparationem ad salutem percipiendam, ex parte ipsius saluantis. Et primo, ponit salutem necessitatem. Secundo, præparationem, ibi. [Et vidit dominus &c.] Circa primum, duo. Primo in persona domini necessitatem salutis offendit, miseriam populi ostendens. In secunda, respondet populus miseriam suam recognoscens, ibi. [Propter hoc elongatum &c.]

F. Circa primum, duo facit. Primo, ostendit miseriam causam. Secundo, ipsam miseriam, ibi. [Vastitas & contrito &c.] Circa primum, duo. Primo, excludit causam falsam, vel ex defectu virtutis dei, vel ex defectu cognitionis ipsius, quia præcepis non audiret [neque aggrauata] supra 50. Numquid abbreviata, & parvula facta est manus mea ut non possim redimere, aut non est in me virtus ad liberandum? Secundo, astruit causam veram, scilicet ipsorum culpa. Primo, tangens ipsam in generali [sed ini- quitates] quantum ad maiora [diu- tientur] quasi murus, vel nubes sine posita [peccata] quantum ad cõmunitam. Deut. 32. Ait abscondam faciem meam ab eis. Secundo, prolequitur in speciali [Manus enim vestrum] & lingua vestra iniquitatem satur. Non est qui inuocet iustitiam, neque est qui iudicet vere, sed confidunt in nihil, & loquuntur vanitates. Concepunt laboris, & peperunt ini- quitatem. Oua aspidum ruperunt, & telas araneas texuerunt. Qui come- derit de ovis eorum morietur, & quod confortum est erumpet in regulum. Tele eorum non erunt in veltimentum, neque operientur operibus suis. Operae eorum opera inutilia, & opus iniqualitas in manibus eorum. Pedes eorum ad malum currunt, & festinant, ut effundant sanguinem innocentium. Hoc est in obseruatione sabbati, iniquitatem] ut quam alios opprimebant, quantum ad operationem [manus vestrae sanguine innocentium, quos occidit] [digiti] quantum ad minorum iniustias, vel quantum ad diligenter operationis, subtra. 1. Manus enim vestra, sanguine plena sunt. Quantum ad locutionem [la- bia vestra locuta, iniquitatem] ut addatur iustitia deformitas. Iob. 6. Non inuenies in lingua mea iniqualitatem. Et quantum ad iustitiae omissionem non est qui inuocet. Quantum ad prælatos quorum est iudicare. Hier. 5. Querite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium. Secundo, tangit astutiam per quam decipiebant. Et primo, tangit ipsam, inquantum per astutiam intendebant sui promotionem [sed confidunt in nihil] in vanis consiliis, vel in idolis [& loquuntur] vanitatem cordis, verbis exprimentes. Amos 6. Qui latamini in nihil. Et inquantum per ipsam intendebant aliorum oppressionem [concepit] laborem] id est cum labore excogitauerunt vias nocendi, vel aliis labore induxerunt [pepererunt] explicatione operis. Psa. 12. Concepit dolorem, & peperit iniqualitatem. Secundo, adaptat quandam metaphoram. Et primo, ponit ipsam, quantum ad ipsam astutiam. Et quantum ad aliorum depressionem [qua aspidum] id est consilia venenosa [ruperunt] in publico, opera scilicet producentes. Deut. 32. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile. Et quantum ad suam promotionem [& relas] id est cogitationes inutilis ad sui promotionem. Osee. 8. Qyoniam in aranearum tela erit vitulus Samaria. Ponit iterum metaphoram, quantum ad effectum astutie, quantum ad primum [qui comedet] confitens factum [de ovis] consilii, cōfotum] diu præparatum sollicito [in regulum] quasi a longinquis etiam interficeret, quodammodo volante. Et quatum ad secundum [tela eorum] id est, sicut tela aranearum non valent ad veltimentum, ita eorum consilia ad nihil valent eis, nisi promoveant supra, decimonono Confidentur qui operabantur lignum, plectentes & texentes, subtilia. Secundo, exponit. Et primo, quantum ad operationem. [Opera eorum inutilia] quatum ad vnam partem [opus iniqualitas] quantum ad aliam, supra 57. Opera eorum non proderunt eis. Secundo, quantum ad cogitationes. [Pedes eorum] id est affectiones, quantum ad vnam partem. Prout. 1. Pedes eorum ad malum currunt, cogitationes] quantum ad aliam. Michæa. 2. Vnde qui cogitatis iniuste.

C A P . L IX.

SC. Cce non est abbreviata manus domini, ut saluare nequeat, neq; aggrauata est auris eius ut non exaudiat: sed ini- quitates vestre diuiserunt inter vos, & deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius a vobis ne exaudiaret. Manus enim vestrae polluta sunt sanguine, & digitus vestri iniqualitate. Labia vestra locuta sunt mendacium, & lingua vestra iniqualitatem satur. Non est qui inuocet iustitiam, neque est qui iudicet vere, sed confidunt in nihil, & loquuntur vanitates. Concepunt laboris, & peperunt ini- quitatem. Oua aspidum ruperunt, & telas araneas texuerunt. Qui come- derit de ovis eorum morietur, & quod confortum est erumpet in regulum. Tele eorum non erunt in veltimentum, neque operientur operibus suis. Operae eorum opera inutilia, & opus iniqualitas in manibus eorum. Pedes eorum ad malum currunt, & festinant, ut effundant sanguinem innocentium.

Ibia vestra locuta, iniquitatem] ut addatur iustitia deformitas. Iob. 6. Non inuenies in lingua mea iniqualitatem. Et quantum ad iustitiae omissionem non est qui inuocet. Quantum ad prælatos quorum est iudicare. Hier. 5. Querite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium. Secundo, tangit astutiam per quam decipiebant. Et primo, tangit ipsam, inquantum per astutiam intendebant sui promotionem [sed confidunt in nihil] in vanis consiliis, vel in idolis [& loquuntur] vanitatem cordis, verbis exprimentes. Amos 6. Qui latamini in nihil. Et inquantum per ipsam intendebant aliorum oppressionem [concepit] laborem] id est cum labore excogitauerunt vias nocendi, vel aliis labore induxerunt [pepererunt] explicatione operis. Psa. 12. Concepit dolorem, & peperit iniqualitatem. Secundo, adaptat quandam metaphoram. Et primo, ponit ipsam, quantum ad ipsam astutiam. Et quantum ad aliorum depressionem [qua aspidum] id est consilia venenosa [ruperunt] in publico, opera scilicet producentes. Deut. 32. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile. Et quantum ad suam promotionem [& relas] id est cogitationes inutilis ad sui promotionem. Osee. 8. Qyoniam in aranearum tela erit vitulus Samaria. Ponit iterum metaphoram, quantum ad effectum astutie, quantum ad primum [qui comedet] confitens factum [de ovis] consilii, cōfotum] diu præparatum sollicito [in regulum] quasi a longinquis etiam interficeret, quodammodo volante. Et quatum ad secundum [tela eorum] id est, sicut tela aranearum non valent ad veltimentum, ita eorum consilia ad nihil valent eis, nisi promoveant supra, decimonono Confidentur qui operabantur lignum, plectentes & texentes, subtilia. Secundo, exponit. Et primo, quantum ad operationem. [Opera eorum inutilia] quatum ad vnam partem [opus iniqualitas] quantum ad aliam, supra 57. Opera eorum non proderunt eis. Secundo, quantum ad cogitationes. [Pedes eorum] id est affectiones, quantum ad vnam partem. Prout. 1. Pedes eorum ad malum currunt, cogitationes] quantum ad aliam. Michæa. 2. Vnde qui cogitatis iniuste.

C A P V T . L X.

A Timeant & paueat oēs deum Daniel. Secundo ponit salutationis vel vltionis mysterium [cum veneris quasi fluvius] propter magnitudinem virtutis & fortitudinis, vel Chellus minister. Psa. 45. Fluminis impetus lacerat ciuitatem dei. Tertio, firmatus pactum [hoc fœdus meū] spiritus prophetæ [leminis cui] quā tum ad alios prophetas, & apostolos in quibus ei ipsius ritus, quā habeditas per successionē seminis vadis. Iocel. 2. Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophebant filii veteri & filii vestra. [Nota fug illo verbo] Iniquitates vestrae diuiserunt inter vos & dei. Quia peccatum diuidit. Primo, a proximo per dilensionē. Luc. 11. Omne regnum in seipsum diuolum defolabitur. Secundo, a seipso per contrariam affectionem Osée. 10. Diuolum est cor eorum, non interibunt. Tertio, a deo per auerionē. Hiereni. 2. Me dereliquerunt fontem aquæ vitae, & fodierunt sibi cisternas dissipatas. Quarto, a sanctorum collegio per dissimilitudinem. Iulpa 56. Separatione diuidit me domino a populo suo. Nota super illo verbo. [Semitæ eorum incurvata] juxta est curvitas. Primo, culps. supra 51. Incurvare, vt transfigamus. Secundo, miseria. Psa. 37. Misericordia sum ego, & incurvatus sum. Tercio, tristitia. Baruch. 2. Anima qua est tristis super magnitudinem mali, & incedit curva Quarto, fraudulentia. Ecc. 12. Huius malius vadat curvus, adiice animum tuum & custodi te a ballo. Quinto, iustitia. Iob. 9. Deus cui resistere nemo potest, sub quo curvant qui portant orbem. Nota super illo verbo. [Quasi fluvius violentus] quod Christus est fluvius violentus. Primo, propter aquarum multiitudinem. Psa. 64. Flumen dei repletum est aquis. Secundo, propter amoris seruorem. Daniel. 7. Fluvius igneus rapidusque, egreditur a facie eius. Tertio, propter cursum velocitatem. Psa. 45. Fluminis impletus lacerat ciuitatem dei. Quarto, propter originis altitudinem. Apocalyp. 22. Ostendit milii fluvium aquæ viue, splendidum tamquam chrysalium, procedentem de sede dei & agni.

C A P . L X.

Hic ponit salutis promissionem. Et primo, quantum ad iucunditatem cap. 61. [Spiritus dominus &c.] Tertio, quā tum ad gloria honorem. cap. 62. [propter syon &c.] Circa primum, duo. Primo, ponit cōsolationem in generali suo metaphora luminis, ponens ipsius luminis ortum. [Surge] de pristina misericordia [iudicium] alicuius saluantis [vir] saluans lugens [apo]stolus] contristatus, vel angustiatus. Ponens eriam, armorum aspidum priorem [& saluans sibi brachium] id est virtus, ut nihil contra patitur, vel populum ad cultum suum [iustitia, confirmata] ut vltionem constanter exequatur sindicatus est iustitia] sicut enim miles confirmatur armis, ita opus suum confirmat iustitia & proposito saluandi. Sap. 5. Induet pro thoro illuminans re. Sap. 17. Solis illis suppetia erat gravis vox & imago tenebrarum, vel [templa] infidelitatis, & peccatorum [populos] infideles [Orietur] quā fœdus iustitia, uel ad queram eius

elius [gloria] miracula eius . Ponit etiam lumen effectum . [Et ambulabunt gentes] ad cognitionem & devotionem dei , videntes beneficia tibi a deo data [in splendore ortus tui] qualis oriens , rutilans sicut stella . Vel [in lumine] idest in fide Christi Secundo , ex equitur consolacionem per partes . Et primo , promittit multipliencia prosperitate . Secundo ,

ges in splendore ortus tui . Leua in circuitu oculos tuos & vide , oes isti congregati sunt , venerunt tibi . Filii tui de longe venient , & filiae de latere surgent . Tunc videbis & afflues , & mirabitur & dilatabitur cor tuum , quando converta fuerit ad te multitudine maris , fortitudo gemitum venerit tibi . Circumspicitas tria . Primo , promittit prosperitatem , quantum ad cōgregationē filiorū , qui primo , in diuerſas partes per captiuitate dispersi erant . Leua in circuitu , de latere] de regionibus propinquis latibus . Baruch , 5 . Surge Hierusalem , & sta in excelsō , & circumspice ad orientem , & vide collecōs filios tuos ab occidente sole vifque ad occidentem . Vel referendum est , ad cōgregationē diuerſarum gentium , subvenit ecclesia [filii] in fide fortiores debiliores [de latere] Christi in cruce aperta , vñ sacramenta salutis emā nauerunt , vel lac [fugient] iudicioris doctrina . Secundo , quantum ad seruitum populum . Tunc videbis , quando conuersi servienti tibi in mercimonio [multitudine maris] scilicet negotiatores maris [foritudo] reges & principes tibi pacem ministriates & munera , vel de conuersione gentium ad ecclesiam . Job , 22 Tunc super omnimē delitiis afflues . Tercio , quantum ad copiam diuinarum . Et primo , quantum ad mercimonio ponens iumenta [in undatio] idest abundantia ad similitudinem inundatis aqua [camelorum] quibus mercimonio ferebantur . In quib[us] mistice diuites ad fidē cōvertiq[ue] & onus diuitiā , proieciunt gibbū peccati [dromedarii] animal camelo minus , sed velocius . In quo gentes ad fidem velociter conuersa [Median & Eph] regiones ultra mare talibus abundantes . Ponit etiā praeſta mercimonio [omnes de Saba] ciuitas in extremis Aethiopie . Quod etiam impletum est tempore Christi . Math . 2 . Psalm . 71 . Reges Tharsis & insula munera offerēt , reges Arabum & Saba dona adducent . Secundo , quantum ad munda animalia , secundum quod cedebat in vīnum ciborum [Omine pecus Cedar] filius Ismaelis , vnde terra nomen habet , pecoribus abundans , [Nabaoth] alias filii [ministrabunt] cedentes in vīnum tuum , vendit populo qui est in te . Et secundū quod cedebant in vīnum sacrificiorum . [Offerentur super placabili] in quo ego placer . Per altare significatur fides , per arctices duces gregis , apostoli & eccliarum praelati , per pecus , simplices . Aggei . 2 . Implebo domum istam gloria , Nota super illo verbo . [Illuminare Hierusalem] Quia ecclie illuminatur In nomine . Primo , sacræ doctri[n]e . Proverb . 6 . Mandatum lucerna est , & lex , lux . Secundo , spiritualis intelligentia . Cor . 4 . Deus qui dixit lumen de te nebris splendescere , ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientie claritatis dei , in faciem Iesu Christi . Tertio , gratia . 1 . Pet . 1 . Si autem in luce ambulamus sicut & ipse est in luce , societatem habemus adiuvicem . Quarto , gloria . Psalm . 3 . In lumine tuo videbimus lumen . Quinto , iustitia . Tobia . 5 . Quale gaudium est mihi qui in cenebris sedeo & lumen cali nō video ? Sexto , diuina substantia . Tim . vlt . Qui solus habet immortalitatem , & lucē habitat inaccessibilem . Qui sunt isti &c . Hic ostendit modum veniendo in dictam prosperitatem . Et pri-

mo , quantum ad ciuitatis restorationem . Secundo , quantum ad populum extraneorū subiectionē , ibi [Et veniet ad te &c .] Tertio , quantum ad diuinarum multiplicationem . [Pro vere afferant aurum .] Circa primum , duo ponit . Primo , restaurationem ciuitatis , quantum ad adiunctionem habitatorum , ponens venientem ad restaurandum sub admisio[n]e diuinarum , q[uod]a

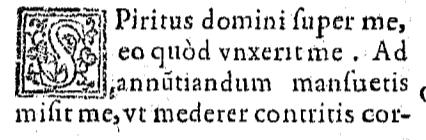
ratione [vt nubes] non claudentur , vt auferatur a te fortitudo gentium & reges eorum adducantur . Gens enim & regnum quod non seruerit tibi , peribit , & gentes solitudine vastabuntur . Gloria Libani ad te venient , abies , & buxus , & pinus simul ad ornandum locum sanctificationis meaz , & locum pedū meorū glorificabo . Et venient ad te curi filii eorum , qui humiliauerūt te , & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi , & uocabunt te ciuitatē domini , Syon sancti Israhel . Pro eo q[uod] fuisti derelicta & odio habita , & non erat qui per te transire , ponam te in superbiam cœlorum , gaudium in generationem & generationem . Et fuges lac gentium , & mamilla regum lactaberis . Et scies , quia ego dominus saluus es , & redemptor tuus fortis Iacob . Progre afferam aurum , & pro ferro afferam argentum , & pro lignis & pro lapidibus ferrum . Et ponam visitationem tuam , pacem , & præpositos tuos , iustitiam . Non audiatur ultra iniquitas in terra tua , iustitas & cōtritio in terminis tuis

xit eos cum argento , & auro . Mistice largum eloquens [aurum] sapientia conuersorum ad fidem . Secundo , ponit restaurationem ciuitatis , quantum ad adiunctionem murorum & adificabunt . Et primo , quantum ad adiunctionem ciuitatis . Secundo , quantum ad adiunctionem templi [gloria Libani] . Circa primum , duo . Primo , ponit ciuitatis rediptionem . [Et adificabunt] prebendo auxilium [reges] Cyri & Darius prebendo impensis , & licentiam adiificanti . Mistice , gentiles ecclesiæ dei adificant , & reges ecclesiæ seruunt . Et adiungit rationē ex diuina iustificatione [In iustificatione percussi] capitulo uiu[m] iustitiae libando . Mistice , percussi per execrationem Iudeorum , vel tribulationibus [misericordia] per conuersionem gentium . Vel in pace ecclesiæ restituta , supra 54 . In momento iustificationis abscondi parumper faciem meam . Secundo , ostendit ciuitatis rediptionem securitatem . [Et aperientur] cœlante timore hostiū & proprie necessitatē venientiam ad adorandum in Hierusalem , & hoc effe uteratur .] Mistice [porta] ministri qui alios in fidem & ecclesiæ introducent , parati in prosperis & aduersis ad recipiendum conuersos ad fidem . Apoc . 20 . Porta eius non claudetur . Et assignat rationem . [Gens enim] hoc non videbat impletum ad literam , nisi intelligatur illos Iudeos fulle qui eius dominum recognoscant , & propere a populo dei venientabunt . Sed mistice , ensis patet . [Gloria Libani &c .] Hic ponit rediptionem adiectorum templi . [Gloria Libani] quae est [abies , locum] scilicet templum [pedum] in quo adorant reges , ad pedes . Mistice , per locum ecclesiæ , per duas arbores , diuites fides conuersi ad fidem . [Et venient &c .] Hic ostendit modum consequendi dictam prosperitatem , quantum ad subiectionem populorum . Et primo , ponit ipsam subiectionem . [Et venient ad te .] Quod impletum est temporibus Machabæorum , qui multos de vicinis hostibus subiugauerunt . Mistice , filii tyranno[n]um quondam ecclesiæ persequentiū , ecclesiæ famulantur . Psalm . 109 . Donec ponam inimicos tuos , scabellum pedum tuorum . Secundo , ponit subiectionis rationem . [Pro eo quod fuisti] iustum est ut post angustias consolare [in iustificatione] altitudinem [sacerdotum] per multa cœla . Quod estiā mistice ecclesiæ conuenit . Tob . 2 . Post tempellatum tranquillū

fact . Tertio , ponit subiectionis utilitatem . [Et fuges] idest , pingendo terræ ad te in mercimonio deferetur , & oblationibus , [nam illa] defensione in auxilio regum Tyri per lac misericordia suæ doctrina , per reges apostoli . Supra 49 . Erunt reges nutriti tui . [Et pro arte &c .] Hic ponit modum restaurationis , quam

& occupabit salus muros tuos , & portas tuas laudatio . Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem , nec splendor Lunæ illuminabit te : sed erit tibi dominus in lucem sempiternam , & deus tuus in gloriam . Non occidet ultra sol tuus , & luna tua nō minuetur , quia dominus erit tibi in lucem sempiternam & complebitur dies lucis tui . Populus autem tuus omnes iusti in perpetuum hereditabunt terram , germen plantationis mea opus manus meæ ad glorificandum . Minimus erit in mille & parvulus in gentem fortissimam . Ego dñs , in tempore eius subito facia istud .

C A P . L X I .

Pirus domini super me , eo quod vxerit me . Ad annuntiandum mansuetus misit me , vt mederer contritis cor

peccata remittendo , si de Christo . Psalm . 146 . Qui sanat contritos corde , & alligat contritiones eorum . Et quantum ad illos , qui erant in captiuitate detenti , quibus annuntiat liberationis beneficium . [Et prædicare captiui] ad literam , vel sub diabolico & propriis erroribus . Supra 49 . Ut dices his qui vinclū sunt . Exite . Et liberationis tempus [& prædicare annū placabile] quantum ad liberationē Iudeorum [vñtione] quantū ad Chaldaeos . Vel tempus gratiae , in quo de diabolo vñtione accepit eius potestarem reprimens . Ioan . 12 . Nunc iudicium est mundi , nunc principes mundi huius , efficietur foras . Et quantum ad eos qui sunt tristitia abhorti , quibus annuntiat gaudium [vt consolaret omnes] generaliter [vt ponetur Syon] specialiter . Eccl . 48 . Spiritu magno uidet vñtima : & gaudi signum dum signa tristitiae vertuntur in signa laetitiae , & haec est [et daret eis] supra 28 . In illa die erit dominus corona gloria . [Et vocabuntur &c .] Hic prædicti gaudi materialia . Et primo , quantum ad adiectorum reparacionem , ponens readiificantum conditionem [vocabunt in ea] scilicet Hierusalem præcepto , & permissione Cyri [fortes iustitiae] ad faciendum iustitiam constantes , non commori combinationibus aduersariorum , vel Apololi . Et adiectorum reparacionem [& adificabunt] prædicti viri , vel Apololi . Supra 48 . Et adificabuntur in te deferta saeculorum . Secundo , quantum ad possessionem conferationem . [Et stabunt alieni] hoc ad literam potuit impleri , vt aliqui aduenient in his vñtibus feruntur occuparentur , sicut de Gabonitis : vel mistice genitiles , vel prædicatores sancti ecclie , qui custodiunt & excolunt ipsam eccliam meritis & doctrinis . Note super illo verbo . [Vñxerit me .] Quia Christum vngit deus pater . Primo , oleo sacerdotalis digitatis , quasi sacerdotem ad sacrificia offerendum . Eccl . 45 . Vñxit eum oleo sancto . Secundo , regalis potestate , quasi regem ad gubernandum . 2 . Reg . 12 . Ego vñxi regem & principem populi mei . Tertio , immensam fortitudinem , quasi pugilem ad pugnandum . 2 . Reg . 1 . Q[uod] modo abiectus est clupeus fortium , clupeus Saul , & Ionachus quasi non sit vñctus oleo ? Quarto , eminentis iunctitatis , quasi liberalem ad misericordiam . Psalm . 101 . Iucundus homo qui miseretur & comedat . Psalm . 44 . Vñxit te deus tuus oleo laeticie præ confortibus tuis . Item Christum vngit seruus devotus . Primo , lachrymis compunctionis . Math . 6 . Vnge caput tuum , & faciem tuam laua . Secundo , vnguento devotionis . Luc . 7 . Haec autem vnguento vñxit pedes meos . Tertio , oleo pure intentionis . Eccl . 9 . Omni tempore sunt vestimenta tua candida , & oleum de capite tuo non deficit . Quarto , oleo laudis & gratiarum actionis . Gen . 29 . Surgens Iacob mane sumptu lapidem & erexit in titulum , fundensque oleum desuper &c . [Vos autem sacerdotes

C A P . L X I .

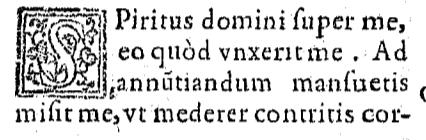
I I c promittit populo iunctitatem . Et dividitur in duas

partes . In prima , gaudium promittit . In secunda , popu-

lus promissionem suscipit , & gratias agit , ibi . [Gaudens gaudebo in domino &c .] Circa primum , duo . Primo , officium ad annunciatum gaudium accipit . Secundo , gaudium rationem , seu manteriam prædit . [Et vocabitur .] Circa primum , duo . Primo , sicut gitter propheta donum . [Spiritus domini super me] Elaeani [vñxerit] replens munere propheta .

1 . Pet . 1 . Non enim volitate humana alata est aliquando prophetia , sed spiritu inspirante locuti sunt tuncti dei homines . Vel de Christo , de quo supra 11 . Requiescerat super eum spiritus domini . Et in psal . 44 . Vñxit te deus tuus oleo exultationis pro cōsoribus tuis . Secundo , tangitur propheta vel Christi actus in gñationē & gñationē . Et stabūt in ea fortes iustitiae , plantatio domini ad glorificandū . Et adificabunt deserta a seculo , & ruinas antiquas erigunt & instaurabunt cœtuas & dissipatas , in gñationē & gñationē . Et stabūt in mille & parvulus in gentem fortissimam . Ego dñs , in tempore eius subito facia istud .

C A P . L X I .

Pirus domini super me , eo quod vxerit me . Ad annuntiandum mansuetus misit me , vt mederer contritis cor

peccata remittendo , si de Christo . Psalm . 146 . Qui sanat contritos corde , & alligat contritiones eorum . Et quantum ad illos , qui erant in captiuitate detenti , quibus annuntiat liberationis beneficium . [Et prædicare captiui] ad literam , vel sub diabolico & propriis erroribus . Supra 49 . Ut dices his qui vinclū sunt . Exite . Et liberationis tempus [& prædicare annū placabile] quantum ad liberationē Iudeorum [vñtione] quantū ad Chaldaeos . Vel tempus gratiae , in quo de diabolo vñtione accepit eius potestarem reprimens . Ioan . 12 . Nunc iudicium est mundi , nunc principes mundi huius , efficietur foras . Et quantum ad eos qui sunt tristitia abhorti , quibus annuntiat gaudium [vt consolaret omnes] generaliter [vt ponetur Syon] specialiter . Eccl . 48 . Spiritu magno uidet vñtima : & gaudi signum dum signa tristitiae vertuntur in signa laetitiae , & haec est [et daret eis] supra 28 . In illa die erit dominus corona gloria . [Et vocabuntur &c .] Hic prædicti gaudi materialia . Et primo , quantum ad adiectorum reparacionem , ponens readiificantum conditionem [vocabunt in ea] scilicet Hierusalem præcepto , & permissione Cyri [fortes iustitiae] ad faciendum iustitiam constantes , non commori combinationibus aduersariorum , vel Apololi . Et adiectorum reparacionem [& adificabunt] prædicti viri , vel Apololi . Supra 48 . Et adificabuntur in te deferta saeculorum . Secundo , quantum ad possessionem conferationem . [Et stabunt alieni] hoc ad literam potuit impleri , vt aliqui aduenient in his vñtibus feruntur occuparentur , sicut de Gabonitis : vel mistice genitiles , vel prædicatores sancti ecclie , qui custodiunt & excolunt ipsam eccliam meritis & doctrinis . Note super illo verbo . [Vñxerit me .] Quia Christum vngit deus pater . Primo , oleo sacerdotalis digitatis , quasi sacerdotem ad sacrificia offerendum . Eccl . 45 . Vñxit eum oleo sancto . Secundo , regalis potestate , quasi regem ad gubernandum . 2 . Reg . 12 . Ego vñxi regem & principem populi mei . Tertio , immensam fortitudinem , quasi pugilem ad pugnandum . 2 . Reg . 1 . Q[uod] modo abiectus est clupeus fortium , clupeus Saul , & Ionachus quasi non sit vñctus oleo ? Quarto , eminentis iunctitatis , quasi liberalem ad misericordiam . Psalm . 101 . Iucundus homo qui miseretur & comedat . Psalm . 44 . Vñxit te deus tuus oleo laeticie præ confortibus tuis . Item Christum vngit seruus devotus . Primo , lachrymis compunctionis . Math . 6 . Vnge caput tuum , & faciem tuam laua . Secundo , vnguento devotionis . Luc . 7 . Haec autem vnguento vñxit pedes meos . Tertio , oleo pure intentionis . Eccl . 9 . Omni tempore sunt vestimenta tua candida , & oleum de capite tuo non deficit . Quarto , oleo laudis & gratiarum actionis . Gen . 29 . Surgens Iacob mane sumptu lapidem & erexit in titulum , fundensque oleum desuper &c . [Vos autem sacerdotes

operationis tuae que a seculo sunt. Secundo, prosequitur propositiu[m]. Et primo, cōmemorat beneficia, quācū ad euātōnē pēculiorū cōmemorauit singulae & ectione. [Et dixit] scilicet deus [ve]ritamē] quāamus ipsi cōtra me essent[nō negantes]. f. Abraham, vel non negātes, quia salte fidē mēa tenent. Exod. 15. Fortitudo mea dominus & laus mea dominus, Et quantū ad diligētē protectionē [in omni tribulatione,] Et ipse est tribulatus tibi per cōpassiōnē, vel [non est] statim, sed dīlūlē ēt aunc, vt quasi videret si corri gereretur & angelus facies] de facie mēa videns [saluauit] quā si dux eorū per defērē. Psal. 90. Angelis suis mandauit de te, vt custodiāt te in omnibus viis tuis. Et quantū ad paternam dilectionē. [In dilectionē regem] ab Aegypto [portauit] in defētō [xuaui] idest, exaltauit super alios in terra promissōnis. Secundo, cōgitat beneficia quātū ad remissionē culparū. Et primo, ponit culpā. [Ipsi autē affixerunt spiritū eius] scilicet dei, vel [sancti] Moyis, per diuersa iurū. Psal. 105. Et vexatus est Moyes propter eos, qui exacerbauerunt spiritū eius. Secundo, ponit poenam. [Et conuersus est in inimicū] scilicet deus. Tren. 2. Factus est dominus velut inimicus. Tertio, ponit indulgentiā. [Et recordatus] tandem [Moyis] qui pro eis orauit. Exod. 32. Aut dimittit eis, aut dele me de libro in quo me scriptisti. Psal. 104. Memor fuit in seculum testamenti eius, verbi quod mandauit in mille generationes. [Nota super illo verbo. [Torcular calcaui].] Quia ex torculari crucis fluxit. Primo, fanguis ad redimendū. 1. Pet. 1. Non corruptibilis auro vel argento redempti effigie de vana vestra conuerſatione, sed precioso sanguine Iesu Christi. Secundo, aqua ad emundandum. Psal. 77. Eduxit aquam de petra. Ezechi. 36. Effundam super vos aquam mundam. Terzo, oleum ad sanandum. Iob. 29. Petra fundebat mihi riuos olear. Quarto, mel ad solidandum. Deut. 32. Ut sigeret mel de petra. Quinto, vinum ad confortandum. Prou. 3. Vino torcularia redundabunt. [Vbi est qui eduxit?] Hic plangit eadem beneficia eis subtrahita. Et primo, plangit beneficiorū defēctū. [Vbi est qui eduxit?] Moyes, vel deus [cum pastoribus] Maria & Aaron [Vbi est, sp̄] ritum tuum] cui] Moy, quod legitur Nume. 11. [Ad dexterū] prospere. [Qui sc̄idit] vbi est spiritus. Psal. 135. Qui diuiniare rubrum in diuinatione. Et vbi est qui eduxit [quasi equum] scilicet sine impedimentoē descendētē, in offerto curru eius] populi. Sapient. 19. Erat mari rubro, via sine impedimentoō. Secundo, inclinat iudicis affectum. Et primo, perit audiētiam. [Attende de celo] 3. Reg. 8. Tu exaudies de celo factō tuo. Secundo, prouocat ad misericordiam [Vbi est zelus] quo dilexisti nos Psal. 88. Vbi sunt misericordiae tuę antiquę domine. Tertio, proponit misericordia cauam. [Tu enim pater noster, & Abraham nesciuit nos] adhuc viuus, quia nec nos tunc eramus. Vel etiam modo, nolens orare pro nobis, quia non inuocamus ipsū: vel secundum. August. quia mortali, etiam sancti, nesciunt quid agatur erga vios. Sed hoc intelligendum est, quantum ad virtutem cognitionis humanae, non quantum ad irradiationem diuinī luminis. Dicit. 32. Ipse enim est pater tuus qui possebit, & fecit & creauit te. [Quare errare &c.] Hic proponit mala culpā [errare de viis] mandatis [sc̄if] permitendo non immitiens gratiam, & non corrīgens [indurans] permisisti. Rom. 9. Cuius vult miserebitur, & quem vult indurabit. Secundo, proponit mala poenā. Et primo, petet misericordiam [conuertere] de ita ad misericordiam [propter seruos] patres nostros Psal. 79. Conuerte domine v̄isquequo, & deprecabilis esto super seruos tuos. Tren. vlt. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur, innoua dies nostros sicut a principio. Secundo, ponit misericordiam quantum ad seruitutem [quasi nihilum] idest sine resistētia. supra, 26. Dñe deus noster pofederunt nos domini abſque te: quātū ad sanctōrum prophanationē [& hostes nostrī] quātū ad honoris p̄ficiū amissōnē [facti sumi] sine rege, sine templō in principio jī Aegyptō, vel etiam ante vocatiōnē Abraham. Hierem. 13. Tu autem in nobis es domine, & nomen sanctū tuū inuocatum super nos, ne derelinquas nos domine.

C A P . L X I I I .

Hic porrigit petitionem. Et primo, petit iudicis presentis. Secundo, petit misericordiam, ibi [Ecce tu iratus &c.] Circa primum, duo. Primo, ponit petitionem. Secundo, petit implorationem, ibi [Descendisti &c.] Circa primum, duo. Primo, petit iudicis aduentum [dirumperes,] figurare loquitur, quasi super celos habitant, vel exinanites temetipsum defonens maiestate, & carne al fumeres. Psal. 143. Inclina celos tuos & descende, Secundo, ponit aduentus effectū in creaturis sensibiliis, scilicet in montibus. [A facie tua montes] quasi ardenter igni, vt notum fieret nomine tuum inimicis tuis, a facie tua gentes turbarentur. Cum feceris mirabilia, non sustinebim⁹. Descēdisti, & a facie tua mōtes de fluxerūt. A faculo nō audierūt, neque aurib⁹ percepserūt. Oculus nō vidit de⁹ abīq; te, q̄ prepræparasti expe-

res, potentes & superbi, supra. 34. Tabescunt montes in tortuōne tua. In aquis, [quaerūt ardenter] quia totus igneus es, si velles. Sapient. 16. Quodam tempore, aqua super virtutem ignis exarabat. Vel per aquas, populi. Apoc. decimofixto. Aque multa, populi multi. Secundo, effectū in hominibus. Et primo, in gentibus [a facie tua,] [Psal]mus 64. Turbabuntur gentes & timbūt. Ad literam, [commouebuntur,] Vel referendum ad conuersationē gentium post Christi aduentum. Secundo, in Iudeis [cum feceris, non sustinebim⁹] idest nos qui secūi sumus, videre & audire p̄ stupore, sicut terrī furent, Exod. 20. [Vel non sustinebim⁹] aduentum, credentes etiam in viis miraculis. [Descendisti &c.] Hic ponit petitionis implorationem. Et primo, quo ad adventum. [descendisti,] ad iudicandum nos, p̄terit futūro. Vel in uterū virginis. Vel melius, secundum literam sūmū p̄nit effectus probationē, quasi dicat. Si modo descendisti, hac contingenter quā etiam contigerunt, quando descendisti, vi liberae populū tuum de Aegypto. Exod. quarto. Psalmus 17. Inclinauit celos & descendit, & caligo sub pedibus eius. Secundo, quantum ad effectū. Primo, in miraculis [a facie tua montes defluxerunt] scopuli Arnon. Numeri. 2. Misticū Iudei, vel dæmones. Secundo, in beneficis. Et primo, ponit beneficiorū magnitūdinem. [A faculo non audierunt,] quia nūquā similia visa sunt, vel audita, quia Deus Iudei fecit, & sanctis in gloria faciet. 1. Corinthiorum. 2. Oculus non vidit, auris non audiuīt, & in cor homini non ascēdit, quia p̄parauit deus diligenter se. Secundo, quantum ad beneficiendi promptitudinem. [Occurrunt] lēxānti in auxiliū, dum adhuc erat in petendo vel veniendo ad te] [aerant] in te. Misticū, Symeonī, Luc. 2. [Ecce tu iratus &c.] Hic ponit misericordiam. Et primo, ostendit periclit necessitatē. Secundo, porrigit petitionem, ibi [Et nunc domine &c.] Circa primum, duo. Primo, ostendit necessitatē ex imminētia mali, quātū ad culpam, tum, ex malorum p̄petratione. [Ecce tu iratus, & peccauimus] p̄posteros ordo, ideo iratus, quia peccauimus, & omnes [saluabim⁹,] tua misericordia. Et quantum ad bonorum imperfectionē, [& facti sumus,] vniuersa iustitiae. Quia alii peccatis inculoti. Iob. 9. Si lotus fuero quasi quis nūuis, & fuerit velut mundissimā manus mea, ramen in lobis intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea. Et quantum ad poenam. [Et cecidimus,] interfici, vel a statu dignitatis, [abfūlerunt] a terra nostra. Iob. 13. Contra folium quod a vento rapitur, ostendit potentiam tuam. Secundo, ostendit necessitatē quantum ad effectū auxiliū. Et primo, humani. [Non est qui inuocet, & teneat te] p̄cibus. Canti. 3. Tenui eum nec dimittam. Secundo, diuini. [Abfūlerūt faciem tuam] misericordia tua [in manus,] idest in opere, iuxta illud. Mors & vita in manu domini. Proverbiorum. 18. Deuter. 32. Abfūlāt faciem meam ab eis, & considerabo nouissima eorum. [Et nunc domine &c.] Hic ponit misericordiam. Et circa hoc, duo facit. Primo, petit misericordiam, assignans rationem. [Pater noster es tu,] Hierem. decimocuarto. Sicut lūtū in manu figuli, sic nos in manu dei. Iob. 10. Memento quælo, quād. Sicut lūtū feceris me. Et porrigit

C A P V T . L X V .

porrigit petitionem. [Ne irasceris, fatigū] idest nimis, vel secundum quād merita nostra exigunt. Psal. 43. Ne memineris iniquitatum nostrarū antiquarū, cito anticipent nos misericordie tuae. Secundo, proponit misericordiam. [Ecce] domine omnes nos] sumus [sancti] idest, sanctuarī templi, scilicet Hierusalem. Tren. 1. Manū suā misericordia ad omnia delit. Occurristi latenti et facilius. Occurristi latenti et facilius iustitiam, in iūs tuis recordabuntur tui. Ecce tu iratus es, & peccanūt, in iūs tuis semper, & saluabim⁹. Et facti sumus, vt immundi oēs nos, & quasi pannus mēstruatē vniuersa iustitiae nostrae. Et cecidim⁹ quasi solū vniuersi, & iniquitates nostrae abstulerūt nos. Non est q̄ inuocet no b̄ men tuū, qui cōsurgat & teneat te. Abscondisti faciē tuā a nobis, & allisisti nos in manu iniquitatis nostrae. Et nūc domine pater noster es tu, nos vero lutum, & factor noster tu, & opera manuū tuarum, oēs nos. Ne irasceris dñe satiis, & ne v̄ltra memineris iniquitatis nostrae. Ecce, respice, populus tuus omnes nos. Ciuitas sancti tui facta est deserta, Syon deserta facta est, Hierusalem desolata. Domus sanctificationis domini, qui oblitū estis electi mei, & servi mei habitabant ibi. Et erunt campestria in cavales gregum, & vallis Achor in cubile armentorum populu meo, qui requisiuerunt me. Et vos qui dereliquistis dominum, qui oblitū estis montem sanctū meum, qui ponitis Fortunā mēsam, & libaris super eam, numerabo vos in gladio, & omnes in cōdē corruētis, pro eo quād vocāt & non respondit, locutus sum & non audistis, & faciebat malum in oculis meis, & quā nolui elegistis. Propter hoc, hēc dicit dominus deus. Ecce servi mei comedent, & vos esurietis. Ecce servi mei bibent, & vos s̄iātis. Ecce servi mei letabuntur, & vos confundemini. Ecce servi mei letabuntur, p̄ exultationē cordis, & vos clamabitis p̄ dolore cordis, & p̄ contritionē spiritū vñlabilitis, & dimittetis nonne uestrū in iuramentū eleētis meis, & interficiet te dominus deus, & seruos suos uocabit nomine alio. In quo qui benedictus est super terram, benedicetur in deo, Amen. Et qui iurat in terra iurabit ī deo, Amē, quia obliuioni traditā, vel qui dicit deo [recede,] Iob. 21. Qui dicunt deo. Recede a nobis, scientiam viarū tuarū nōlūm⁹. Isti sumus erunt in furore meo, & nō erūt in memoria priora & nō erūt in partes duas. In prima, pronuntiat sententiam discretionis. In secunda, determinat modum executionis. cap. 66. Hēc dicit dñs &c. Circa pri- mū, duo. Primo, promittit responsiōnē, ostendens r̄ndēns op̄porūtūtē. [Quaerunt] qd. hactenus vos Iudei nō queberatis a me, led ab idolis. Ex quo queritis, respondēbo. Misticū de cōuerſione gentiū. Ro. 10. Inueniūt sum a non quātūtibus. Et ponit promissiōnē. [Dixi, ecce ego ad gentem,] Respondēbo. s. Iudicis, vel ad gentes conuertas conuertas. Can. 8. Ego dilectō meo & dilectus meus mīhi. Secundo, sententiat discretionē. [Ex pandi manus.] Et primo, sententiat discretionē malorū a bonis, pp̄ peccata transgressionis. Secundo, propter peccata omissionis [Ecce qui dereliquis.] Prima, in duas. In prima, cōminatur ma-

lis supplicia. In secunda, promittit bonis p̄fētia, ibi [Hēc dicit dñs &c.] Circa primū, duo. Primo, arguit transgressionis culpā. Secundo, cōminatur p̄fētia. [Isti sumus erūt. Culpa ipsoī arguit ex tribus. Primo, ex beneficiorū magnitudine. [Expandi] dando multa beneficia [tota die] tōto tempore ex quo eos mīhi assumi- p̄f. Misticū in cruce Hier. 16. Vnusquis est coram me. Non tacebo, Sed red que ambulat viam non bonā. Secundo, ex peccātū contiuuiate. [populus, ante faciem,] quia omnia nuda & aperta sunt oculis eius, Hebr. 4. Vel quia in templo idolū ponebāt. Deuter. 32. Ipsi he pro uocauerūt in eo q̄ nō est dens. Tertio, ex peccatorū diversitate, vel graviatē q̄tū ad quatuor. Primo, quantum ad cultū idolū [Qui imolant] idolū [in hortis] qui in locis volupuosis idola colebāt [super lateres] super altaria ex late ribus constrūta, vñlātū sacrificis suūtūtē possent, supra 1. Confundentur ab idolis suis. Secundo, quo ad studiū divinationū [qui ambulant in se pulchris] vt habeat responsiones a mortuis [& delubris] cōfēplis idolozū, diluē do dīctis, quia putabāt oīa abluī. Vel p̄pter fontes qui ibi erant ad ablūendas hostias. Et sacerdotēs [dormītū] super pellest hostiarū ad diuinū. Eze. 6. Conferunt delubra vñlātū. Tertio, q̄tū ad immunitū ciborū [qui comedūt, & ius prophanū] porciūnū. infra vñlātū. Qui comedebat carnem suillām & abominiationē & mure, simul consumentur. Quarā, quantum ad contemptū iuſtorū qui dicunt] siu adorātibus idolū, vel qui dicit deo [recede,] Iob. 21. Qui dicunt deo. Recede a nobis, scientiam viarū tuarū nōlūm⁹. Isti sumus erunt & c.] Hic cōminatur p̄fētia. Et primo, p̄fētia diuītūtē [suūtū] idest sumus igne consumētur, & incendētur ira mea. Deut. 32. Ignis succēsūt est in furore meo, & ardebit vñlātū ad inferni nouis sumis. Secundo, p̄fētia certitudinē. [Ecce scriptū est] qui firmiter in memoria p̄fētū, & in p̄fētione p̄fētia. [Non tacebo] dissimulans. Hier. 17. Peccatū Iuda scriptū est stilo ferreo, in vñlātū adamantino. supra 42. Tacui, semper silui. Tertio, p̄fētūtē multitudinem, quia pro omnibus peccatis patrum [sed reddam] Exo. 20. Ego sum deus zelotes, visitans peccata patrum in filios. [exprobauerūt] adorando in excelsis. Et p̄ peccatis etiā idōla iuuenturis ipsoī, & remētāt, quasi commensurabo p̄fētā culpā. supra. 40. Recepit de manu domini duplicita. [Hēc S. Tho. super Efa. G 2 dicit]

dicit dominus &c.] Hic promittit bonis præmia. Et primo, quantum ad conseruationem a malis [granum] vix [benedictio] idest, placet deo vt pro benedictione referue eti [propter seruos] patres nostros [totum] genus Iudeorum. supra 17. Erit sicut congregans racemos in vindemia. Secundo, quantum ad promotionem in bonis. Et primo, quantum ad feminis ascendens super cor, sed gaudebitis & exultabitis vsque in tempore. [Et ad uacuam de Jacob] I supra 50. Nisi dominus exercitus interficeret nos, reliquias nobis femen, quasi Sodoma fuissimus. Secundo, quantum ad hæreditatem, quando hæreditatē pacernas restituionem. [Bi hæredi tabut.] Eze. 36. Hæreditate posse debuit te, & eris hæreditas eorum. Tertio, quantum ad pacernas vberatorem, [Et erit capite fratre, & vallis Achor] ab illo denominata, quia ibi lapidatio. Iosue. 7. Osee. 2. Da bo est vallum Achor ad aperiendam spem. [Et vos dereliqueritis] Hic discernerat malas a consolatore, non ad consolatorem, & alius habitat, non plantabunt, & alius comedet. Secundum, n. dies ligni, erunt dies populi mei, & opera manuum eorum inueterabunt. Electi mei non laborabunt frustra, neq; generabunt in cōturbatione, quia ierem bene dictorū domini est, & nepotes eorum cum eis. Eruntq; antequam clamet ego exaudiam, adhuc illis loquentibus ego audiam. Lupus & agnus pascetur simul, & leo & bos comedent paleas, & serpenti puluis. [Et vos] Iudei. Fortuna deo Aegyptiorum, [menam] tangit ritum quo celebratur, quia in fine anni parabatur sibi mensa, omnibus cibis referita. Deut. 32. Dereliquerit deum factorem suum, & recesserunt a deo salutari suo. Ponens etiā poemam [numerab] quasi dicat, vt nullus remaneat, quin op- primatur. Hier. 44. Caden in gladio & fame. Secundo, quia renocati non obedierunt. Ponens culpan [pro eo quod vocauit.] Prouer. 1. Vocauit & reuictis acciperi disciplinam. Et cominatur discretionis penam. Primo, in latietate corporis. [Propter hoc dicit dominus.] Pfa. 33. Dinites eguerunt, & esurierunt, inquieti sunt aut dñi non minuerunt omni bono. Secundo, in letitia cordis. [Ecce serui mei letabuntur.] Tertio, in diuersitate nominis. Et primo, ponit quae fructum sit nomen impiorum [Et dimitteris, in iuramentum] vt confirment dicta sua, non est illi ut accidat mihi fecit ille. Hier. 44. In gladio & fame morientur, & erunt in iustitudine, & in miraculum, & in maledictionem, & in opprobriū. Et deinde ponit quale sit futurum nomen bonorum. [Et seruos, nomine] scilicet nomine Iesu, est nomen [A]mēfideliter supra. 62. Vocabitur tibi nomen nouum, quod os dñi nominauit. [Quia obliuionis &c.] Hic promittit viva præmia. Et primo, in gñali quantitate ad amotionem malorum [qua obliuionis] non defectu cognitionis, sed successione honorum supra 54. Confusionis adolescentia, obliuisceris. Et quantitate ad restaurationem honorum. [Ecce, ego creo celos nouos] noua de celo auxilia terram nouam nouam de terra beneficia. Vel ad diem iudicii, quando mundus ad gloriam sanctorum innouabitur. Apoc. 21. Prima abiurunt. Secundo, in speciali [quia ego creo Hieros] Et primo, quantum ad cordium incunditate [Hierusalem] terricrem, sed magis cœlestē exultationē] emphaticē, vt tota gaudiū sit absorta supra 35.

C A P . L X V I .

Ac dicit dominus. Cœsum sedes mea, terra autē scabellū pedum meorū. Quia est ista domus quam adificabitis mihi, & quis iste loc⁹ requiectionis mea? Omnia hec man⁹ mea fecit, & facta sunt vniuersa ista dividimatur. Hier. 44. Caden in gladio & fame. Secundo, quia renocati non obedierunt. Ponens culpan [pro eo quod vocauit.] Prouer. 1. Vocauit & reuictis acciperi disciplinam. Et cominatur discretionis penam. Primo, in latietate corporis. [Propter hoc dicit dominus.] Pfa. 33. Dinites eguerunt, & esurierunt, inquieti sunt aut dñi non minuerunt omni bono. Secundo, in letitia cordis. [Ecce serui mei letabuntur.] Tertio, in diuersitate nominis. Et primo, ponit quae fructum sit nomen impiorum [Et dimitteris, in iuramentum] vt confirment dicta sua, non est illi ut accidat mihi fecit ille. Hier. 44. In gladio & fame morientur, & erunt in iustitudine, & in miraculum, & in maledictionem, & in opprobriū. Et deinde ponit quale sit futurum nomen bonorum. [Et seruos, nomine] scilicet nomine Iesu, est nomen [A]mēfideliter supra. 62. Vocabitur tibi nomen nouum, quod os dñi nominauit. [Quia obliuionis &c.] Hic promittit viva præmia. Et primo, in gñali quantitate ad amotionem malorum [qua obliuionis] non defectu cognitionis, sed successione honorum supra 54. Confusionis adolescentia, obliuisceris. Et quantitate ad restaurationem honorum. [Ecce, ego creo celos nouos] noua de celo auxilia terram nouam nouam de terra beneficia. Vel ad diem iudicii, quando mundus ad gloriam sanctorum innouabitur. Apoc. 21. Prima abiurunt. Secundo, in speciali [quia ego creo Hieros] Et primo, quantum ad cordium incunditate [Hierusalem] terricrem, sed magis cœlestē exultationē] emphaticē, vt tota gaudiū sit absorta supra 35.

C A P . L X V I .

Hic determinat modū executionis dicit senectus. Et primo, [specialiter q̄d ad Iudeos. Secundo, vniuersaliter quanto ad oēs, ibi] Ego autē opera eoru & cogitationes &c.] Prima, dñi dñe i das. In prima, excludit falsā cōfidentiā. In secunda, ppone & de terminat dñi sūam, q̄d ad modū executionis, ibi] Audite verbum dñi &c.] Circa primum, duo. Primo, excludit falsā fiduciā a tēpli sanctitate ostenditē, non esse dei locū, ex dei magnitudine qui oīa impleret, sedes] dñi quia multū participat de bonitatibus ipsius, sicut fides magnā partē sedis habet ferra scabelli q̄a terra minima parsipat de bonitate ipsius, fides ex teima pars ad scabellū puenit, vel per epli sanctos, per terrā terrā nos. 3. Reg. 8. Si cœlū & cœli calorū nō te capiūt. Hier. 23. Cœlū, & terriā ego impleo, ex quire, Q̄ uia in loco quicquid vniuersum que, cuius est locus, deus autē nō quicquid in aliquo, sed oīa in ipso sicut ab ipso facta] Et quis est locus? Et dat veile remediu. [Ad quem autē, pauperculum] idest humilem qui se parū reputat, quantum ad præsentia [contritum] de peccatis præteritis [tremementem] quantum ad propositum defuturis faciendis. Ecl. 15. Oculi eius ad timentes eum. Secundo, excludit confidenciam quam conceperant, ex ritu sacrificiorum. Et primo, ponit ipsorum reprobationem. [Qui immolat bouem] ac si diceret ita sunt abominabiliā ipsorum sacrificia, ac si aliquid contra legem facerent, A quia eadem idolis offerebant [qui benedicta] laudat & veneratur. supra. 1. Ne offeratis ultra sacrificium fructa. Secundo, ostendit reprobacionis rationem. Primo, ponens culpam. [Hec omnia elegerunt] scilicet sacrificia ambulantia in viis suis malis. Proverb. 2. Letantur dñi male fecerint, & exultant in tribus peccatis. Secundo, cōmiseratur poena. [Vnde & ego] Prouer. 3. Illusores ipse detinet. Job. 3. Timor quem timebam euēnit mihi, & quod ve rebar accidit. Tertio, arguit peccantiū dñi. [Quia vo cavit.] Prouer. 1. Vocaui & renuiſis. [Au] solabor vos, & in Hierusalem consolabimini. Videbitis & gaudebitis vestrum, & oīa vestra quasi hærbā germinabunt. Et cognoscetur manus domini seruus eius, & in dignabatur inimicis suis. Quia ecce dominus in igne veniet, & quasi turbo quadriga eius, redde in indignatione furorem suum, & increpationē in flama ignis. Quia in igne domin⁹ dñjdicabit, & in gladio suo ad omnem carnē, & multiplicabūtur interficiēt a domino. Qui sanctificabūtur & mūdos se putabāt ī hortis post ianuā intrinsecus, qui comedebat carnē suillā, & abominationē & murē, simul consumetur dicit dominus. Ego autem opera eorum & parebit. supra. 5. Fd̄linus velociter veniet, & nō est deficiens, neque laborans in eo. Et prædicens eoru confusōnem. [Ipsi autē cōfundentur] hoc modo [vox populi] timenās [vox domini] quantum ad hostium tumultus. Soph. 1. Vox dei domini amara. Secundo, exequitur promissionem quantum ad bonorum abundātiā. Et primo, ad populi redūcationem ponens promissionē. [Antequam parturiret] id est subito, & simili filii Hierusalem congregabuntur ad ipsam, sicut si mulier subito filium pareret, non præcedente partu. supra. 37. Venerunt filii viseque ad partu, & virtus non est parandi. Mififice, exponit de parte beata. Virginis, & de partu ecclesiæ in conuersione fideliū, & de parturitione aeternæ generationis. Et inducit admiratiū questionē. [Quis audiret vnuquā tale &c.] Et primo, ponit responsōnem ex persona domini. [Numquid ego, non pariam] congregans Iudeos, vel fideles conuentus, vel filium ab aeterno generans. Simile, Pfa. 93. Qui plantauit auren non audiet, aut qui fixit oculum non considerat. Et hec argumenta tenet, si illud quod est perfectionis in creaturis attribuit deo, remoto omni eo quod imperfectionis est. Secundo, promittit congregatis immensam consolationem. Et primo, inquirat alios ad congratulationem. [Letamini cum Hierusalem, mea] sicut in obiecto gaudi, ponēs conditionem congratulantium, quantum ad affectum [qui diligitis.] Can. 5. Comedite amici & bibite, & inebriamini charismati. Quantum ad affectus signum [qui luget] Matth. 5. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Et congratulationis fructum. Quantum ad participationē letis, vel pacis, vel vnguis. supra. 1. Meliora, sunt vbera tua vno. Quantum ad participationem gloriae [vt mulgeatis] quasi mulgentes lac. Iob. 22. Tunc super opinione delitiis afflues. Secundo, promittit copiosam collationem pacis. [Quia haec dicit dominus, declinabo, & abundanter] Et vocatur abundantia, sicut annus descendens cum magno impetu venit, nec redundat. Et gloriæ [& quasi torrentem] Tertio, promittit consolationis plenam perceptionem. Primo, quantum ad gentium administrationē quam sugerit in gloriam gentium, [I] quia ipsi reges gentium confortabuntur, & sustentabunt vos. Vnde sequitur. [ad vbera.] Millice, loquitur de Apostolis qui in gloriam gentium vel-

conquerarum delectari sunt, & eas quasi ad vbera blandis admonitionibus portauerunt. Secundo, quantum ad diuinam protectionem. [Quomodo scui mater.] Hebrei. 12. Obliti estis consolationis, que vobis tamquam filii loquitur dicens. Filii noli negligere disciplinam domini, neque fatigeris cum ab eo argueris. Tertio, quantum ad bonorum fruitionem, [vi debitis] bona a deo vobis data, ossa vos qui in aduersitate si cut ossa arida eratis. Ezech. 37. Oīa arida, audite verbū domini. Vel videbitis diuinam essentiam. Ecl. 11. Dulce lumen & delectabile oculis Solem videre, [ossā] quasi hærbā germinabunt in resurrectionem. [Et cognoscetur &c.] Hic promittit malis supplicia. Et primo, comminatur peccatum, Ponens iudicis indignationem [manus] affligens impios in servis, vel [manus] consolacionis, [si feruis] per effectum. supra. 28. Indignatio non est mihi. Ponit etiam peccata magnitudinem [quia ecce domin⁹ in igne] quo ciuitas comburenda erat, vel quo mundus purgandus. Pfa. 96. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammat in circuitu ini micos eius [quadriga] exercitus Chaldaeorum, in quib[us] quasi venit deus, vel angelii qui cum ipso ad iudicium venient. Ponit etiam punitorum multitudinem [mul tiplicabuntur.] supra. 34. Victimā enim domini in Boſra & in effigie magna in terra Edom. Secundo, improprietate culpam [qui sacrificabantur] putantes se mundare ab immundis aquis, vel etiam sacrificiis idolorum [in hortis] in quibus idola colebant, vel voluntariē se exercabant, vna cum mulieribus more pecudum coarentes. Vel [post ianuam] ad literam [murem] gloriæ, contra legem. Leuit. 11. supra. 65. Comedent carnem suillam, & ius prophaniū. [Ego autem &c.] Hic prosequitur modū descriptionis, quantum ad omnes communiter. Et primo, indicit vnuquā iudicū [opera & cogitationes] pro viris qui iudicant [venio] in die iudicii. Vel diuersa regna hostium vel tritorum & in vobis malos destruens [venient] Hierusalem post vtrum reditum, vel ad iudicium, vel ad fidem. Ioh. 3. Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo vñdidisti eos. Secundo, ponit citationem. [Et ponam in eis] id est Iudeis qui erunt cum Zorobabel & aliis ducibus. [Signum] adiunctum Cyri [ad gentes] ad quas dispersi erāt Iudei, [Lidiā, tenētes sagittā] quia sunt boni sagittarii [gloriā mē] que apparebit in verna liberatione. supra. 11. Leuatib[us] ligni in nationibus. Vel [signū] crucis ponit in apostolis post oīs ad dei conuertant, quasi ad iudicium præparantes. Tertio, ponit iudicandorum præparationem. Et primo, quantum ad bonos. Secundo, quantum ad malos. [Et egredientur & videbunt.] Prima, in duas. Primo, quantum ad Iudeos ponens hominēs reuersionem. [Adducunt in equis] per quae significat, subsidia, quasi gentibus reuertentes habuerunt. Baruch. 5. Adducit hos dominus ad te. Vel significantur diuersa conditio[n]es eorum, qui conuertuntur ad fidem, sicut exponit Glosa. Secundo, reuersionis exaltationem. Primo, quantum ad diuinam. [Et affinam] quod ad ligiam implenum est in Iudeis, & etiam in apostolis. supra. 61. Vos sacerdotes domini vocabimini, ministri dei nostri dicitur vobis. Secundo, quantum ad seminis conseruationem. [Quia sicut cali noui, sic stabit] in perpetuā. Hierem. 31. Si defecerint leges iste coram me dicit dominus, tunc & semen Israel deficit. Vel sancti stabant in eternū innouati sicut calum & terra. Tertio, quantum ad glo-

IN E S A I A M

riæ durationem. [Et erit mensis] quasi mensis mensi, & festum festo in veltra prospexitate succedit, supra. 29. Additus est annus ad annum, & solennitates euolutæ sunt. Militice, ecclesia post finem, & qui est spiritualis, post carnalem. Secundo, quantum ad gentiles. [Et veniet omnis] quia de diversis nationibus venebant Hierusalē ad dominum adorā- cati sunt in me. Vermis eorum nō dum. Psalm. 65. Om morietur, & ignis eorum non ex- nes gentes venient & adorabunt coram te domine, vel in die iudicii. [Et egredietur &c.] Hic ponit se- cundum iudicium, quantum ad malos. Et primo, pœna ema- nationem. [Et egredientur] venientes Hierusalem. [Et videbunt] in monumentis antiquis & in campis, ossa mortuorum patrum.

supra. 34. Interfecti eorum prossidentur, & de cadaveribus eorum ascenderet scorpius. Vel sancti videbunt damnatos in damnatio- nem cadentes. Secundo, ponit pœna durationem. [Vermis eorum] conscientia, qua etiam mortui torquebuntur. Et signis ju- ferni. Iudith. 16. Dabit ignes & vermes, incarnes corū. Tertio, de pœnis delectatio- tingueretur, & erunt usque ad satie- mē, quantū ad viden- tes. [Et erunt, usque ad faciem omnī carnī] idest sanctis. Psal. 57. Lerabitur iustus cum viderit vindictam. Aquibus pœnis nos liberet, qui incipere & consumare dedit, Iesus Christus dominus noster. Cui est honor & gloria in secula secula- rum. Amen.

F I N I S.

Series Chartarum.

A B C D E F G.

Omnes sunt Quaterniones, præter G, qui est Duernio,

R O M AE,

Apud Iulium Accoltum. M. D. LXX.

D I V I
T H O M A E A Q V I N A T I S
D O C T O R I S A N G E L I C I ,
I N H I E R E M I A M P R O P H E T A M

E X P O S I T I O .

P R O O E M I V M .

I c est fratum amator & populi Israel. Hic est qui multum orat pro populo & vniuersa sancta ciuitate, Hieremias propheta dei. 2. Machabgo. ultim. Verba ista sunt Onia summi facerdotis ad Iudam Machabrum, in visione Hieremiam commentantis. Ex quibus quatuor possunt accipi circa praesens opus quo dñe p̄ manibus habetur, scilicet author, materia, modus, & vtilitas. Circa authorem, tria designat praesens authoritas, scilicet officium, affectum, & actum. In officio ostenditur prophetalis dignitas. Vnde dicit Hieremias propheta domini. In affectu, fraterna charitas. Vnde dicit. Hic est fratum amator. In actu, compassionis pietas. Vnde dicit. Hic est qui multum &c. Dicitur autem propheta dei ad differentiam aliorū, qui non sunt prophetae dei. Sunt enim quidam prophetae cali, quidam prophetae diaboli, quidam prophetae dei. Prophetae cali sunt, qui ex figuris cali in motibus siderum futura coniuncte student. Et de ipsis dicitur. Esa. 47. Stent & faluent te augures cali &c. Et ad hunc modum prophetiae reducitur omnis diuinatio, qua sit per alias causas vel signa in rebus naturalibus inuenta. Prophetae diaboli sunt, qui ex revelatione demonum aliqua futura cognoscunt, quæ quidem vt dicit Augustinus, ipsi demones cognoscunt experientia longi temporis, vel perspicacitate naturæ, vel revelatione superiorum spirituum. Et de ipsis dicitur. infra. 2. Prophetæ prophetauerunt in Baal &c. prophetæ autem dei sunt qui mediatis angelis, vt dicit Dion. de futuris a deo illuminationem accipiunt. Vnde Cassio. dicit. quod prophetia est diuina inspiratio rerum eventus, immobilia veritate denuntians. Et ideo dicitur. Luc. 1. Tu puer propheta altissimi vocaberis &c. Primo prophetia contemenda est, quia vana: nō enim habet immobilem veritatem. Effetus enim recipiunt contingiam a causis proximis, non necessitatem a causis primis. Et ideo dicitur. Hierem. 10. A signis cali nolite metuere. Secunda, est fugienda omnino, quia deceptio & pernicioса. Zach. 13. Pseudo prophetas & spiritum immundum auferam de terra. Tertia, est sequenda & tenenda, quia illuminatio. 1. Petr. 1. Habeamus firmorem prophetici sermonem, cui benefacit attentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco. Dicuntur autem isti sancti prophetæ, prophetæ dei, propter tria. Primo, quia a Deo inspirati. Iocel. 2. Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filia vestre. Econtra de falsis prophetis, qui per spiritum suum loquuntur dicitur. Ezech. 13. Vx prophetis insipientibus qui sequuntur spiritum suum &c. Secundo, qui a deo missi. Matth. 23. Ecce ego mittos ad vos prophetas & sapientes &c. Esa. 29. Et nunc misisti me dñs &c. Econtra de falsis prophetis, infra. 23. Non mittebam eos & ipsi currebant &c. Tertio, quia dei testificati. Huius omnes prophete testimonium perhibent &c. Esa. 44. Vos etsi testes mei. Affactus autem ostenditur seruens fraterna charitate, Vnde di-

cit, hic est fratum amator. Affactus autem prophetarum, tripliciter variatur. Quidam enim sunt amatores lucris. Esa. 56. Dormientes & amantes somnia & canes impudentissimi, nescierunt saturitatem &c. Quidam amatores favoris humani, de quibus Mat. 23. Amant primos recubitus in cenis, sed tertii sunt amatores populi, qui orat pro populo & vniuersa sancta ciuitate, Hieremias propheta dei. plentes illud apostoli ad Heb. viii. Charietas fraternalitatis neat in vobis, & hospitalitatem nolite obliuisci. Primi, spoliabant diuitiis. Michæl. 3. Hæc dicit dominus super prophetas qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus, & prædicant pacem. Ezech. 13. Violabant me ad populum mei propter pugillum ordei & fragmen panis, vi interficerent animas que non moriuntur, & vivificant animas que non vivunt, mentientes populo meo credentes mendacis. Secundi, decipiebant blanditiis. Ezech. 22. Prophetæ eius liniebant eos abique temperamento videntes vanam, & diuinantes ei mendacium. Sed tertii instruebant veris doctrinis, infra. 3. Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina. In actu autem ipsius, ostenditur pia cordis passio eius ad populum suum, ibi [Hic est qui multum.] Est oratio eius multa sive magna, tripliciter. Primo, altitudine contemplationis, infra. 18. Recordare quod steterim in conspectu tuo vt loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis. In conspectu eius astare eis per contemplationem prætio esse. Secundo, suis magna ex magnitudine compassionis. Tren. 2. Conturbata sunt viscera mea, effusum est in terra iecur meum. Tertio, fuit magna affiditatem temporis, quia ante captionem & post. Vnde Iac. v. Multum valer depræcatio iusti astida. Et haec tria, scilicet prophetalis dignitas, fraternalis charitas, & compassionis pietas, necessaria sunt prophetæ. Cum ergo prophetæ constitutur quæ medius inter deum, & populum, sicut dicitur Deut. 5. Ego sequester & medius sum, inter deum & vos, oportet quod per donum prophetie coniungatur deo, sicut dicitur Sapientia. 7. Per nationes, in animas sanctas se transferet, & per charitatem vinculum iungatur populo. Ephe. 4. Solliciti seruare unitatem spiritus in vinculo pacis. Et sic orando, causam populi referant ad deum, & prædicando causam dei ad populum. Ex his autem tribus, statim apparent alia tria. Ex officio enim pater modus, procedit enim per similitudines & figuram, qui proprius modus prophetarum est. Numeri. 13. Si quis fuerit inter vos propheta domini in visione apparebo ei, & per somnum loquar ad illum. Ex affectu patet vtilitas. Sicut enim dicitur Ecclesi. 6. Amicus fidelis medicamentum vita, & immortalitatis. Est enim finis bene vivere, & ad immortalitatis gloriam pervenire. Sed materia appetit ex actu. Est enim materia secundum sensum historicum capiuitas populi, quæ compassionis orationem excitabat. Vnde dicitur Baruch. 2. Anima in angustiis & spiritus anxius clamant ad te.

S. Tho. super Hier. A. EIVSDEM

EIVSDEM DIVI THOMAE IN PROLO-
GV M BEATI HIERONYMI
EXPOSITIO.

VIC autem libro Hieremie, qui librum de hebreo in latinum translulit, premit pio hunc in quo more rhetorico tria facit. Primo, reddit attentes Secundo, dociles facit, ibi [Hic vaticinari &c.] Tertio, benevolos, ibi [Quod nos mensura &c.] Redde autem attentes, duplicter. Primo, ex scriptura profunditate. Secundo, ex scribentis auctoritate, ibi [Sacerdos ex facerdotibus.] Circa primum, duo facit. Primo, commendat profunditatem mysterii, quo equat ipsum aliis prophetis, ibi [Sed sensibus par est, quippe qui eodem spiritu propterea est.] Et causam ostendit, vnitatem spiritus inspirantis, ibi [Quippe qui eodem spiritu prophetauerit.] I. Corin. 14. Spiritus ei, qui loquitur mysteria. Iob. 32. Inspiratio omnipotens dicit in intelligentiam. Secundo, excusat rusticorum, qui est vnde hodie viculus tribus ab Hierosolymis distans millibus sacerdos ex facerdotibus, & in matris vtero sanctificatus, virginitatem. Tertio, ostendit ex tribus. Primo, ex genere simili & dignitate, ibi [Sacerdos ex facerdotibus.] unde fuim erat docere legem. Malach. 2. Labia facerdotis custodiunt scientiam, & legem redirent ex ore eius. Secundo, ex priuilegiata sanctitate. Et in matris vtero &c.] Vnde dicitur, cap. 1. Antequam exires de vul-

ua sanctificauit te. Tertio, ex carnis integritate [virginitate] que probabatur ex hoc quod dicitur, infra. 16. Non accipies uxore in loco isto, & non erunt tibi filii. [Hic vaticinari &c.] Hic reddit dociles determinans tempus [capitulatum urbis, non solum spiritu futuram sed & oculis carnis,] presentem: & determinans materiam, quia scilicet non decent tribibus, sed tantum duabus prophetauit. [Nam enim &c.] 4. enim Reg. 17. patet, quod decem tribus capitales sunt a rege Assyriori tpe Achaz regis Itidae [colonia] idest alienigena ad incolendum terram adducti [planxit] in Teneis. [Q] uod nos mensura &c.] Hic reddit benevolos ex persona sua, tribus locis. Primo, de bonis a se factis aarancia dicens [quod nos mensura] singulis scilicet verbis, i.e. teras ordinatis prescribentes, quantum ad Teneis, per ordinem, quatuor ad ipsius librum Hieremie. Secundo, canticorum diluit, excusans se de Baruch. Tertio, ostendit quod primo, ponit assumpti laboris cam [Et hac patior &c.] Ceterum, q.d. nisi essent processus vestre, poteram coru tabiem nihil transferendo, euadere.

INCIPIT

Incipit tractatus prophetarum, qui sub tribus regibus profec-
taverunt, & qui ex illis sunt suscepti. Primo, in duas. In prima, ponit
prophetarum officio. Secunda, ostendit executionis modum, ibi Tu ergo accinge. In prima, in duas. In prima, constitutur
prophetarum officio. In secunda, designatur sibi prophetus sua ma-
teria, ibi [Et factum est verbum &c.] Prima, in duas. In prima,
narratur prophetarum preparatio. In secunda, don prophetarum col-
latio, ibi [Et misit &c.] Prima, in tres. In prima, ponitur prepara-
tio ex parte domini. In secunda, ponitur contradictione prophetarum.
ib[Et dixi. A. a. a.] In tertia, contradictionis repulso, ibi [Et di-
xit dominus.] Circa primum, tria. Primo, ponitur prophetarum pre-
paratio [factum est verbum] vel exterior per subiectam creatu-
ram, vel interior per inspirationem. Psal. 84. Audiam quid lo-
quatur in me dominus deus [te formata] in ipsa enim natura for-
mantur, deus operatur formam, scilicet sicut causa prima in secun-
da. Iob. 10. Pelle & carnis vesilli me [nou]i notitia approba-
tio. Esa. 49. Dominus ab vtero vocavit me, de ventre matris meae
recordatus est nominis mei. Secundo, ponitur priuilegiata san-
ctificatio [& antequam] Eccl. 49. Male tractauerunt illum, qui a
ventre matris consecratus est propheta &c. Tertio, ponitur offi-
ciis praordinatio [Et prophetam, dedi] scilicet in mea ordinatione.

INCIPIT EXPOSITIO
DIVI THOMAE IN HIEREMIAM

PROPHETAM.

Sta liber more aliorū prophetarū, in duas partes diuidit, scilicet in titulum & tractatum, qui incipit; ibi [Et factum est &c.] In titulo, duo facit. Primo, describit auctorem. Secundo, prophetarū tempus, ibi [Quod factum est.] Describit autem aucthor, tripliciter. Primo, ex nomine [Verba Hieremias] duplice hęc sūt.

Incipit Hieremias prophetas. Cap. 1.

HIEREMIA prophetæ, filij Helchiae de sa-
cerdotibus qui fuerunt in Anathoth, in terra Beniamin.

Quod factum est verbum domini ad eum, in diebus Iosias filii Amon regis Iuda, interdecim anno regni eius. Et factum est in diebus Iosachim filii Iosias regis Iuda, vnde ad consumationem undecimi anni Sedechia filii Iosias regis Iuda, vnde ad transmigrationem Hierusalem, in mense quinto.

Cet factum est verbum domini ad me, dicens, Priusquam te for-

matrem in vtero noui te, & ante-

Num. vi. De ipsis verbis dicitur Esa. 59.

Verba mea nō deficiunt. Scindit est autem quod quidam prophetæ

intitulatur ab actu interiori. Vnde dicitur. Vito Esaia. Vel visio.

Abdi. Quidam ab actu exteriori, & si intitulatur per verbum,

sicut hic. Quidam a materia comminationis, & sic intitulatur

per Onus, sicut Abacuch & Nahum.

Hec describit prophetarū tempus, quia sub tribus regibus pro-

phetauit, de quibus habetur. 4. Reg. 20. & deinceps. Sed cum

supra dixerit, verba, quare hic singulariter dicit, verbum? Ad

quod, dicendum, quod verba prophetarū suntque multa in se,

sed sunt vnu in sua origine, quia a verbo increato originantur.

Sed cum illud verbum sit eternum, ut dicitur Ioh. 1. quo modo

dicitur factum? Et dicendum, quod non dicitur factum simpli-

citer, sed ad aliquem, non quidem mutatione facta in verbo, sed

in eo cui per verbum fit revelatio: secundum quem modum, di-

citur deus factus refugium nostrum. Item, queritur, quare non

fit mentio de aliis duabus regibus, scilicet Iosachim filio Iosias, &

de Iosachim filio Iosachim, qui & alio nomine Leconias dicitur

est. Et dicendum, quod vnde istoru regnauit tantu[m] tribus men-

ibus, ut dicitur. 4. Reg. 24. Et quia sacra scriptura non curat minu-

tias, copiatur cum temporibus aliorū regum [mēto quinto] quo

fuit destruēta, sicut mense quarto capitulo, ut dicitur, infra. 39.

Cet hoc incipit tractatus iphis libri. Et primo, iniungitur Hieremias prophetandi officium. Secundo, ponitur prophetarum iam co-

stituti, vaticinium, ibi [Et factum est] ca. 2. Prima, in duas.

In prima, ostendit executionis modum,

ib[Et Tu ergo accinge.] Prima, in duas. In prima, constitutur

prophetarum officio. In secunda, designatur sibi prophetus sua ma-

teria, ibi [Et factum est verbum &c.] Prima, in duas. In prima,

narratur prophetarum preparatio. In secunda, don prophetarum col-

latio, ibi [Et misit &c.] Prima, in tres. In prima, ponitur prepara-

tio ex parte domini. In secunda, ponitur contradictione prophetarum.

ib[Et dixi. A. a. a.] In tertia, contradictionis repulso, ibi [Et di-

xit dominus.] Circa primum, tria. Primo, ponitur preparatio

[factum est verbum] vel exterior per subiectam creatu-

ram, vel interior per inspirationem. Psal. 84. Audiam quid lo-

quatur in me dominus deus [te formata] in ipsa enim natura for-

mantur, deus operatur formam, scilicet sicut causa prima in secun-

da. Iob. 10. Pelle & carnis vesilli me [nou]i notitia approba-

tio. Esa. 49. Dominus ab vtero vocavit me, de ventre matris meae

recordatus est nominis mei. Secundo, ponitur priuilegiata san-

ctificatio [& antequam] Eccl. 49. Male tractauerunt illum, qui a

ventre matris consecratus est propheta &c. Tertio, ponitur offi-

ciis praordinatio [Et prophetam, dedi] scilicet in mea ordinatione.

Esa. 44. Dedit te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extre-
num terrae. Citata sanctificationem in utero, quatuor vide-
mus. Primo, tempus. Et videtur quod ante infusionem anima pos-
sit esse huiusmodi sanctificatione, per illud quod dicit glo. Ambro-
fi Luc. 1. Nondum inerat spiritus vite, & iam inerat spiritus gra-

zia. Præterea hic dicitur quā exires de vulva sanctificauit tur. Prīusq[ue] te formā rem in utero noui, & intelligitur de spiri-
tuallī noctis, quā est approbationis, ergo

ante formationem, gratiā habuit. Ecō tra, videat quod nō antequā ex utero nascatur, quā dicit Aut. Non potest re-
nasci nisi iam natus? nullus autem habet gratiā nisi renatus, quā per gratiā fit q[uod] filius dei, ergo nec gratiam sanctificationis. Ad hoc dicendum, quod sanctificatione de qua loquimur sit per gratiam, cuius subiec-
tum est anima. Et ideo ante infusionem anīmū nō potest esse, sed post infusionem ante nativitatem ex utero, ut ex speciali priuilegio. Ad primum dicendum, quod spiritus vite dicitur, ibi aet exterius, libere respiratur, vel dicitur inesse spiritus vita si de anima accipiatur, quando innotescit. Ad aliud dicendum, quod intelligitur de notitia approbationis, quā est secundum prædestina-
tionem ad gratiam, & non dicitur secundū præsentem iustitiam.

Ad aliud dicendum, quod nullus potest renasci lege cōmuni, regeneratione quā est per sacramenta antequā sit natus, quia nō subiacere potest operationibus ministeriū ecclie, per quos huūmodi gratia dispensatur. Sed deus potentiam suā non alli-
gaūt sacramētis, & ideo ipse potest speciali priuilegio aliquē in utero sanctificare. Secundo queritur, quibus conueniat sanctifi-
cationis ista. Et videat quod Christo, de quo dicitur hic in glo. q[uod] ante vulva exiret, sanctificatus est in utero. Sed contra. Sa-
ctificari est de non sancto fieri sanctū. Sed ipse nūquam fuit non sanctus. ergo &c. Item, videat, quod conueniat rebus inanimatis per id, quod dicitur in Psal. 45. Sanctificauit tabernaculū suū al-
tissimum. In costruēt est, quod huiusmodi nō sunt suscepti gra-
zia. Et dicendum ad primum, quod non sicut dicitur dupli-
citer. Vel priuariet, & sic requiritur existēta subiecti, & sic Chri-
stus nō cōuenit: aut negariet, & sic cōuenit Chfo de nō sando fie-
ri sanctū, quia anteē effet hō, non erat sanctus sanctitate crea-
ta. Ad aliud dicendum, quod sanctū dicitur, uno modo, cultui diū
no dicatus, & sic res anime & inanimatae sanctificari possit. Aliū
quando autem sanctū dicitur, firmū, vel mūdū, vel a peccato, vel
a carnali actū. Et talis sanctificatione est per gratiā, & tantū in ho-
minibus possibilis. Cū aut oīs sanctificatione ordinetur ad illā san-
ctissimā filii dei conceptionē, convenienter mater in cuius utero
celebrata est illa conceptionē, sanctificata fuit, & Ioh. baptista qui
adhuc clausus utero, clausum iu utero ostendit, & Hieremias qui
inter alios expressus modum illius sanctissimā conceptionis differuit, infra. 21. Cœavit dominus nouum super terram, feni-
na circumdabit virum. Queritur tertio, de effectu sanctificationis. Et sciendum est, quod sanctificatione ordinatur contra im-
munditiam peccati originalis, quo est considerate reatum ca-
renientis visionis ex carentia debita iustitiae, & hunc tota-
liter amonit, quantum pertinet ad impedimentum personæ, licet
nondum est solutum pretium, quo amonetetur in impedimentū
nature. Est etiā considerare somit, qui est pronitas ad omne mā-
lū, & hic quidē manet, sicut habitus impeditus non inclinat ad id
ad quod est, sed in aliis inclinat ad veniale, quā nō ad inor-
tale: in beata autē virgine, ad neuter horū. Quarto, queritur de
comparatione gratiē sanctificationis ad gratiam sacramentalem.
Et dicendum, quod simpliciter præualeat gratia sanctificationis.

S. Tho. super Hier. A. 2. nis

IN HIEREMIA M

is, quia post gratiam sacramentalem manet inclinatio ad peccatum mortale. Sed secundum quid praeualeat gratia sacramentalis, scilicet quo ad impressionem characteris, & huiusmodi. Et dixi. Hic ponitur prophetae contradic^{tio}. Et primo, possum suum stuporem, A, propter defectum vitae, A, propter defectum scientie, A,
propter defectum eloquendi, E, E. Cum obstantibus domi-

d ¶ Et factum est verbum domini ad me, dicens. Quid tu vides Hieremia? Et dixi. Virgam vigilantem ego video. Et dixi dominus ad me. Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo, ut faciam illud.

e ¶ Et factum est verbum domini secundo ad me, dicens. Quid tu vides? Et dixi. Ollam succensam ego video, & faciem eius a facie aquilonis. Et dixit dominus ad me. Ab aquilone pandetur omne malum, super omnes habitatores terrae. Quia ecce ego conuocabo omnes cognationes regnorū aquilonis ait dominus, & uenient, & ponent unusquisque solium suū in introitu portarum Hierusalem,

cationis, ad quod
salias se obtulit. Etā. 6 ostendit Gregorius in glos. illa. Officium
q[ui] pdicationis alii laudabiliter appetunt, ad q[ui] alii laudabili
re cunguntur &c. quia hic ex amore quo cerebatur in deum, dā
contemplationis timebat, & ille per dilectionem proximi,
dutem proximoru[m] cupiebat. Nec tamen ille ante purgationem
obtulit, nec ille pertinaciter recusavit. [Et dixit dominus]
epellit hanc contradictionē. Et quia ille allegabat pueritiam,
omittit tria, contra tres defectus puerorum. Pueri enim sunt
constantes. Et contra hoc promittit constantiam [noli dice-]
] te excusando [ad omnia] exequendum. infra 10. Non est
ominis via eius, nec viri est ut ambulet & dirigat gressus suos.
rouer. 3. In omnibus vijs suis cogita illum, & ipse diriger gres-
sus tuos. Item, promittit eloquentiam contra hoc, quod pue-
sunt elingues. [Et inuersa.] Sapient. 10. Sapientia ape-
nit os minorum & linguas infantum fecit dissipatas. Promit
audaciam contra timiditatem puerorum. [Ne timeas, vt
uam te.] Non quod angustis carcas, sed quod omnia patien-
ter feras. Psalm. 22 Non timebo mala, quoniam tu tecum
[Et misit dominus] His offert prophetæ donum per modum
cramenti. Vnde primo, ponit actio. [Misit dominus] Ima-
maria visione, ut humana n[ost]ra embra videns puer non ex pauesce-
t, per quam signatur liberalitas diuinæ bonitatis. Psal. 103.
periente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Non
utem purgatur ante ignito calculo, ut Elias. quia pro-
pter pueritiam, & sanctificationis gratiam, peccata nulla habe-
t. Secundo, ponuntur verba. [Et dixi &c.] Quæ tria con-
ser. Primo, exprimit donum [Ecce dedi.] Psalm. 67. Do-
minus dabu[is] uerbū euangelizantibus, virtute multa. Secundo,
tendit gradum. [Ecce constitui te super gentes] diuersas qui-
os prædictauit, quasi mediator inter ipsas & deum. Exo. 7. Ec-
constitui te deum Pharaonis. Psalm. 17. Constitutes me in
put gentium. Tertio, exponit officium [vt euellas] mala,
quantum ad radicem [destruas] quantum ad malæ ordinacio-
nes machinationem [disperdas] malorum aduinationem [dissi-
sas] mali defensionem [adfixes] bona, quantum ad ordinem
plantæ [quantum ad radicem]. Non enim indigent exteriori
unimine quasi sepe. Eccl. 49. Consecratus est propheta, euer-
te, eruere, & perdere, & iterum ædificare & renouare.
¶ Hic determinat materiam ad quam specialiter prophetan-
m constituitur, scilicet destructionem Hierusalem & capti-
vatem populi. Et primo, ostendit prophetæ certitudinem.
Secundo, ostendit ipsam captiuitatem, ibi. [Et factum est.]
pit. 2. Circa primum, tria. Primo, ponitur prophetæ
citatio ad videndum. [Quid tu vides] quasi dicat, ex quo
prophetæ es, tuum est videre 1. Regum. 9. Qui nunc dicitur
prophetæ, olim dicebatur videns. Secundo, ponitur visio. [Et
xi. Virgam] quasi vigam in manu domini paratam ad per-
tendendam [video] imaginaria visione. Tren. 1. Vigilauit iu-
ni iniquitatum mearum in manu eius, conuolutæ sunt & im-
sisæ collo meo. Quidam intelligunt virginem vigilantem, vir-
ginem latronum ad attrahenda spolia de domibus per fenestras.

F dum ipsi vigilant aliis dormientibus, sed primum melius. Tertio, ponitur expositio. [Et dixit, bene] quasi dicat, congruunt veritati. [Vigilabo] tollicitus ero. Elia. 55. Verbum quod egreditur de ore meo.

d ¶ Et factum est verbum domini ad me, dicens. Quid tu vides Hieremia? Et dixi. Virgam vigilantem ego video. Et dixi dominus ad me. Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo, ut faciam illud.

e ¶ Et factum est verbum domini secundo ad me, dicens. Quid tu vides? Et dixi. Ollam succensam ego video, & faciem eius a facie aquilonis. Et dixit dominus ad me. Ab aquilone pandetur omne malum, super omnes habitatores terrae. Quia ecce ego conuocabo omnes cognationes regnorū aquilonis ait dominus, & uenient, & ponent unusquisque solium suū in introitu portarum Hierusalem,

Babylonis, qui ad aquilonem erat re-
spectu terræ sanctæ [habitatores terra] Hierusalem, vel alia-
rum adiacentium quæ per ipsum vastæ sunt. infra 10. Ecce ve-
niit commotio magna de terra aquilonis, vt ponat ciuitates Iu-
da solitudines & habitacula draconum. Secundo, prosequitur
totum rei ordinem. Et primo, ponitur exercitus conuocatio, [quia ecce ego conuocabo] inspirando [Regnum] subiectorum Nabuchodonosor. Esa. 5. Leuabit signum in nationibus procul. Secundo, ponitur ciuitatis obsidio. [Et venient, soli] tentorum [in introru portarum] quasi usque ad muros obside-
bunt. Esa. 22. Equites ponent sedes suas in porta, & repelabun-
tur operimentum Iudeæ. Vel ponit ipsam capinationem urbis.
Et tangitur id, quod habetur, infra. 39. Ingressi sunt omnes prin-
cipes regis Babylonis, & sedetur in porta media. Tertio, ponitur
habitantium punio [& loquar iudicia] non verbis, sed par-
nis. Ezech. 16. Iudicabunt te iudicis adulterarum & effunden-
tium sanguinem. [Tu ergo accinge.] Hic docet exercendi mo-
dum. Et primo, ut prompte exequatur [accinge lumbos tuos]
qui qui parat se ad velociter eundum. Job. 40. Accinge si-
cut vir lumbos tuos. Secundo, quod secure. Et circa hoc, Pri-
mo, excludit timorem. [Ne formides.] Ezech. 3. Ne timeas
eos neque metuas a facie eorum, quia dominus exasperans est.
Ezai. 51. Quis tu ut timeas ab homine mortali, & a filio homi-
nis, qui quali foensi ita arescit & oblitus est domini factoris sui,
qui tenet ca los & fundavit terram, & formidasti tota die a
facie furoris eius, qui te tribulabat & parauerat ad perendum?
Vbi est nunc furor tribulantis &c. Secundo, prouinit forru-
dinem ad resistendum. [Ego quippe &c. in ciuitatem] ad alios
sustentandum [in columnā. Esa. 50. Dominus dedit mihi lin-
quam eruditam, vt sciā sustentarem eum qui lapsus est, verbo.
& ut in se non deficit [& in murum areum.] Ezecl. 3. Ut ada-
mantem & ut silicem dedi faciem tuā. Tertio, promittit holkiū
frustrationem [& bellabunt, & non præualebunt] non poterit
te a veritate auertere. infra 15. Dabo te populo huic in murum
eneum, fortem, & bellabunt aduersum te, & non præualebunt,
quia ego tecum sum: ut saluem te, & eruam te, dicit dñs. Circa
prædicta sciēdum, primo, qd al cuius deus potest habere notitiā,
Approvalis ut dictum est, Prædestinationis. Eccl 23 Dño deo an-
tequā crearentur omnia sunt agnita, sic & post perfectum respi-
cit oīa. Prædestinationis. Tim. 2. Nouit dominus qui sunt eius,
Gratiæ infusionis. Io. 10. Cognosco meas & cognoscunt me meq.
Specialis familiaritatis. Exo. 33. Et te ipsum noui ex noī: Glori-
ficationis. Eccl. 44. Cognovit illum in benedictionibus suis, &
dedit illi hereditatim. Item notandum, qd aliquos tangit do-
minus corripiendo. Job. 19. Miseremini mei, miseremini mei
salem uos amici mei, quia manus domini terigit me, A peccatis
mūdando. Matth. 8. Et Iesus tetigit eum dicens. Volo mun-
dere. Gratiam infundendo. Cantic. 5. Dilectus meus misit
manuū suam per foramen, & uenter meus intrenuit ad tactū
eius. In gratia cofortando. Danielis decimo. Et ecce manus
tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos
manuum mearum. Fervorem excitaendo. Psalmus 142. Tangit

C A P V T . II.

montes & fumigabunt. [Item notandum, quod anima peccatrix dicitur olla, propter concupiscentiae seruorem. Iob. 40. Ferne- scere faciet quasi ollam profundum maris, & ponet quasi cum vnguenta bullunt: propter operis carnalitatem. Mich. 3. Offa eorum confregerunt & conciderunt sicut in lebete, & quasi car- nem in medio olla: A mo, sumit rationem ex dei pietate [clama] aperte pronunci- [Hierusalem] habitatotum ipsius. Et ponit tria, quæ mouen- ad pietatem. Primum, est puritas ætatis adolescentiam tuam in qua sponsæ vehementius amantur, quæfuit quando egredi- bantur de Aegypto. Osce. 2. Et canet ibi iuxta dies iuuentu- tis suæ, & iuxta di-

a C A P. I I

Facies omnium sicut nigredo ollae. [Item notandum, quod prædicta olla succeditur, Igne inordinati amoris. Psal. 79. Incensio igne & suffosia, ab increpatione vulnus tui peribunt. Ira & contentio. Esa. 50. Ecce omnes vos accendentes ignem, accidisti flammis. Aeter næ dænamis. Deu. 32. Ignis successus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni nouissima. [Item notandum, quod diabolus dicitur Aquilo, propter temeritatem impetu. Ecclesiast. 43. Vox tonitrui eius verberauit terram, tempestas aquilonis & congregatio spiritus: quia impedit boni operis fructum. Can. 4. Surge aquilo & veni austro, perfla hortum meum & fluent aromata illius: quia siccata lachrymarum fluuium. Prover. 25.

T factum est verbum domini ad me, dicens. Vade & clama in auribus Hierusalem, dicens. Hæc dicit dominus. Recordatus sum tui miserationis adolescentiam tuam, & charitatem desponsationis tuae, quando secuta es me in deserto, in terra qua non seminatur. Sanctus Israel domino, primitiae frugum eius. Omnes qui derorant eos, delinquentia mala uenient super eos, dicit dominus. ¶ Audite verbum domini domus Iacob, & omnes cognationes domus Israel. Hæc dicit dominus. Quid inuenierunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongauerunt a me & ambulauerunt post vanitatem, & vani facti sunt? Et non exerunt, Vbi est dominus qui ascedere nos fecit de terra Aegypti, qui transduxit nos per desertum, per terram inhabitabilem & inuiam, per terram situm, & imaginem mortis, & terram in qua non ambulauit viuere neque habitauit homo. Et indu-

Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem. Item notandum, quod munitur ecclesia vel anima, Diu no auxilio. Zach. 2. Ego ero eis ignis in circuitu, & in glor iera in medio eius. Angelorum praesidio. Esa. 33. Munitio nes faxorum sublimitas eius. Sanctorum patrum exemplo. Cant. Turris David collum tuum, quæ adificata est cum propugnali s. Fratris subfido. Prou. 18. Frater qui adiuuat a fratre, qui ciuitas firma. Sacramentoru remedio. Cant. 8. Ego murus, & via mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quali pacem reperi

a C A P. I X

Hic incipit vaticinium ipsius Hieremias, iam in propheta
officio constituti. Et dividitur in partes tres. In prima
praedicit captiuitatem futuram. In secunda, plangit iam factam
Trenis. In tertia, inducit iam captiuatos ad poenam in lib. Baruch
Prima, in duas. In prima, praedicit captiuitatem per modum pro-
phetiae. In secunda, narrat eam per modum historie. In cap.
Filius vnius anni. Prima, in duas. In prima, prophetat ad popu-
ludorum. In secunda, ad diuersos populos gentium, quia illis
propheta constitutus est, ut patet ex praecedenti parte. Et hoc
46. [Quod factum est verbū &c.] Prima, in duas. In prima, pe-
nit prophetia ad populū captiuandū, ante captiuitatem. In secunda
ad reliquias captiuitatis, post captiuitatem. ca. 39. [Anno. 39. &
Prima, in duas. In prima, ponitur Hieremias prædicatio.
Secunda, audientium contradic̄tio. ca. 34. [Verbum quod
etū est &c.] Prima, in duas. Primo, ponit comminationem.
Secundo, consolationem. ca. 30. [Hoc verbum quod factum
est &c.] Prima, in duas. In prima, ponit veram commina-
tionem. Secundo, excludit falsam consolationem. in cap. 27. [principio regni &c.] Prima, in duas. In prima, ponitur com-
minatio ad populū vniuersaliter. In secunda, ad maiores spe-
liter. 20.c. [Et audiuit Phassur &c.] Prima, in duas. In prima,
ponit comminationem. In secunda, propheta quasi compatit
interponit suam orationē. ca. 14. [Quod factum est verbū &c.]
Prima, in duas. In prima, per iudicium conuincit culpā.
In secunda, reuocat ad penitentiam. ca. 3. [Vulgo dicitur: &c.]
Prima, in duas. In prima, assignat tantę dignationis rationem
eo scilicet quod non statim post culpam, vindictam inferat,
iudicio contendat ut reuocet. In secunda, prolequitur iudicio
reuectionis. 21. [Gloria &c.] Prima, in duas. In prima,
ponit iudicium de reuocatione. In secunda, ponit iudicium de
reuectione.

A mo , sumit rationem ex dei pietate [clama] aperte pronunci
[Hierusalem] habitatorum ipsius . Et ponit tria , quæ mouen
ad pietatem . Primum , est puritas ætatis [adolescentiam tuam
in qua sponsæ vehementius amantur , quæfuit quando egredi
bantur de Aegypto . Osce . 2 . Et canet ibi iuxta dies iuuentu

xi vos in terram Carmeli , vt co-
mederetis fructum eius & bona
illius . Et ingressi contaminastis
terrā meam , & hæreditatem me-
am posuistis in abominationem.
Sacerdotes non dixerunt , Vbi est
dominus , & tenentes legem ne-
scierunt me , & pastores præuari-
cati sunt in me . Et prophetæ pro-
phetauerunt in Baal , & idola se-
cuti sunt .

c Propterea adhuc iudicio contendam vobiscum , ait dominus , & cum filiis uestris disceptabo . Transite ad insulas Cethim & uide te , & in Cedar mittite & considerate , quæ feri non poteris . Vnde nec difficultate itineris retrahebaris , quāuis quidam murmurantes dixerint . Num. 20. Adduxisti nos in locum

rate uehementer, & uidete si factum est huiusmodi, si mutauit gens deos suos. Et certe ipsi non istum pessimum, qui seru non potest &c. Secundo, sumit rati-

gens deos, nos. Et certe pri non
sunt dii. Populus uero meus mu-
tauit gloriam suam, in idolū. Ob-
stupefcite celi super hoc, & por-
te eius desolamini uehementer, di-
cit dominus. Duo enim mala fecit
populus meus. Me dereliquerunt
fontem aquæ uiuæ, & foderunt
sibi cisternas dissipatas, quæ conti-
nere non ualent aquas.

**populus eius, lac
funiculus hereditatis eius. Osee. 9. Quasi prima poena sicut
nece in cacumine eius, vidi patres eorum. Secundo, excludit con
minationem hostis [omnes qui deuorant eos] secundum legem quae
habet Leu. 22. 9 primitias solis fæcerdotibus comedere licebat
Psal. 13. Qui deuorant plebem meam, sicut escam panis.**

b ¶ Hic prosequitur iudicii ordinem. Et primo, ponit accusat
né. Secundo, repellit excusationé, ibi [Ego te plátui &c.] Prim
in tres. Primo, exaggrat cùlpas eorū, ex beneficiorū ingratiitu
ne. Secúndo, ex facti enormitate, ibi [Propterea adhuc &c.] Terti
ex mētis obstinariōne, ibi [Nūquid seruus &c.] Circa primū, tri
Primo, purgat a se culpam ne in iusta videatur ingratiitudine.

22

a C A P . I

FT factum est verbum domini ad me, dicens. Vade & clama in auribus Hierusalem, dicens. Hæc dicit dominus. Recordatus sum tui miserationis adolescentiam tuam, & charitatem responsationis tuæ, quando secundum me in deserto, in terra qua non seminatur. Sanctus Israel dominus noster, primitiæ frugum eius. Omnes qui deuorant eos, delinquentes alia uenient super eos, dicit dominus.

Audite verbum domini domini Iacob, & omnes cognationes omnis Israel. Hæc dicit dominus. Quid inuenierunt patres vestri in iudei iniquitatibus, quia elongauerunt me & ambulauerunt post vanitatem, & vani facti sunt? Et non erunt, Vbi est dominus qui ascenderet nos fecit de terra Aegypti, qui transduxit nos per desertum, per terram inhabitabilem & inuiam, per terram situm, & imaginem mortis, & terram in qua non ambulauit nisi que habitauit homo. Et indu-

luuias, & facies tristis linguam detra-
quod munitur ecclesia vel anima, Diu-
go ero eis ignis in circuitu, & in glo-
borum praesidio. Esa. 33. Munimen-
.Sanctorum patrum exemplo. Cant.
um, quæ ædificata est cum propugna-
.18. Frater qui adiuuat fratrem, qui
orū remedio. Cant. 8. Ego murus, & vi-
o facta sum corā eo quali pacē reperi-
erit.

C A P. I X

ipius Hieremias, iam in prophetis
Et dividitur in partes tres. In prima
utram. In secunda, plangit iam factam
iam captiuatos ad penitentiam in lib. Baruch
a, praedicit captiuitatem per modum pro-
at eam per modum historie. In cap.
in duas. In prima, prophetat ad populum
ad diuersos populos gentium, quia illis
vtr pater ex precedenti parte. Et hoc
rbus &c.] Prima, in duas. In prima, pro-
captiuandus, ante captiuitatem. In secunda
post captiuitatem. ca. 39. [Anno. 39. &c.]
ima, ponitur Hieremias praedicatio.
contradiccio. ca. 34. [Verbum quod
in duas. Primo, ponit comminationem
em. ca. 30. [Hoc verbum quod factum
In prima, ponit veram comminationem
et falsam consolationem. in cap. 27. [
ma, in duas. In prima, ponitur conso-
les alter. In secunda, ad maiores spe-
phassur &c.] Prima, in duas. In prima
In secunda, propheta quasi compatit
e. ca. 14. [Quod factum est verbū &
rima, per iudicium conuincit culpam
penitentiam. ca. 3. [Vulgo dicitur. &
ma, assignat tantæ dignationis rationem
im post culpam, vindictam inferat,
ruocet. In secunda, prolequitur iudicium
et sententia. In prima, ponitur
propositio. In secunda, iudicium
et sententia.

[Quid inuenient &c.] mali scilicet, quia nihil elongauerunt] go tempore recesserunt [vanitatē] idola, quae non profundunt cultu ribus. Michæ. 6. Popule meus quid feci tibi, aut quid molesti fui tibi? responde mihi. Secundo, ponit beneficiorum abundatiā, præcipue tangens eductionem de Aegypto. Et tangit h[abitu] beneficium, tripliciter. Quantum ad locum unde eduxit [& nō dixerunt vbi est] quærentes me toto desiderio [ascendere] propositū terræ. infra. i. i. Eduxi eos de terra Aegypti. Quātum ad v[er] per quam duxit [qui transdixit per desertum] imaginē mortis, quia p[ro]p[ter]o aspectu, mortem comminabatur. Deut. 8. Duxit tu fuit in soliditatem. Et quantum ad terram in quam induxit, induxi vos in terram Carmeli] propter similitudinem fertilitatis, non quod mons iste sit in terra promissionis. Num. 1. 4. Tu ra quam circuivimus valde bona est. Tertio, ponit ingratitudinis culpam. Et primo, quo ad omnes communiter [Et ingre] contaminantis idolis. Ps. 10. Imperfetta est terra in sanguinibus & contaminata est in operibus eorum. Secundo, quo ad prælatorum specialiter [sacerdotes] quorum est ducere in deum [tenentes] d[icitu]ratores [pastores] principes, quorum est ab idolatria reuocate. E[st] 56. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam.

c. ¶ Hic exaggerat culpā eorū, ex facti enormitate. Et primo, p[ro]ponit quod intēdit, scilicet iudiciū [Adhuc cōtēdā] super enormitate, sicut p[ro] in gratitudine [cū filiis] qui malitiā patrū imitatiū. Michæ. 6. Iudiciū dñi cū populo suo, & cū Israel diiudicabitur. Secundo, exequitur propositū, ostendens in iudicio peccati enormitatē. Et primo, ex cōparatione cultorū [trāsite] per cōsiderationem [Cethim] occidentales vltra Cyprum, vel ciuitas nominis Ced[ar]i, vbi habitant Ismaelite [si mutauit gens] quasi dicat, non manu[m] tu[m] quæda erit nisi quædam comparatione aliorum dampni suorum.

S. The Super-Hier.

nat obsidendi modum [quasi ciuitates] sine aliqua resistentia vnde obdidentes. Luc. 19. Circundabant te inimici tui vallo, circundabant te, & coangustabant te vndeque. Tertio, ponit obdictionis meritum, [Vt te tua] id est actiones [os] vndeque ad interiora ossa peruenit. Iob 22. Propter malitia tuam plurimam, & infinitas iniquitates tuas &c.

Hic praeedit sicut de destructione in plebe Iudeorum. Et primo, ponit timorem, qui significatur ex defensione virbi [sequitur] scilicet Chaldaei. Esa. 21. A facie gladiorum fugerunt, a facie gladii imminentis, a facie arcus extenti, a facie grauis praeliti. Et quantum ad inhabitacionem montium [ingressi sunt ardua] Hier. 18. Reliquae ciuitates, & habitare in terra habitatores Molab, & estote quasi columbae nidiificans in tumulo ore foraminis. Secundo, ponit sequitur frustratione ab idolis. [Tu autem valetata, cum vestieris] ad similitudinem metrictis quae parat se ut placet amatoribus, ita ornabat aras idolorum ut eis placenter. [Tibio] id est vnguentu croci coloris, quo mulieres supercilium tingunt, scilicet dicitur 4. Re. 9. Quia Iezabel depinxit oculos tuos fibro, & ornauit caput suum &c. Prou. 5. Occurrerunt illi mulier in ornatu meretricio &c. Et ab amicis praecepit Aegyptius, in quibus confederati sunt [continebant] Tren. 1. Omnes amici eius spreuerunt eam. Tertio, ponit dolorem sicut in partem [voce puerorum] que primo filii partur & gratius dolor. Psal. 47. Ibi dolores, & captiuitate. supra 2. Frustra percussi filios vestros, discipulam non receperunt. Agger 2. Percussi vos vento & erugine & grandine omnia opera manu vestrum, & non fuit in uestibus qui reuertere regit ad me, dicit dominus. Nec confusione [Indurauerunt] qui dicunt, non immutantur verocundia. Eze. 3. Omnis qui proponit deum? Israel atra fratre est, & duro corde.

Hic ostendit malitiam praetitorum & quærite in plateis

super eam in gyro, quia mea ira cunctam provocavit dicit dominus. Vt te & cogitationes tuae fecerunt haec tibi. Ita malitia tua, quia amata, qui tetigit cor tuum. g. [Ventrum meum, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbatus sunt in me. Non facebo, quoniam vocē buccinæ audiuit anima mea, clamorem præliti. Contritio super contritionem vocata est, & vastata est omnis terra. Repente vastata sunt tabernacula mea, subito pelles meæ. Vnde quo videbo fugientem, audiam vocē buccinæ? Quia stultus populus meus me non cognovit. Filii insipientes sunt, & ve cordes. Sapientes sunt, vt faciant mala, bene autem facere nescierunt. h. [Aspexi terram & ecce vacua erat & nihil, & caelos & non erat lux in eis. Vidi montes & ecce montes uebantur, & omnes colles cōturbati sunt. Intuitus sum & non erat homo, & omne uolatile celi recessit. Aspexi & ecce Carmelus deferrus, & omnes vrbes eius destruetæ sunt a facie domini & a facie

a C A P . V.

Circuite vias Hierusalem, & aspice, & considerate, & quærite in plateis

let. Et sicut in morte filii [inter morientes]. Psal. 47. Ibi dolores, ut parturientis &c. Notandum, quod multiplex est circuncisio, scilicet mentis, & prauis cogitationibus. Leuit. 26. Donec erube facie incircuenda mens eorum. Cordis, & prauis affectionibus, Roman. 2. Circuncisio cordis in spiritu non litera. Oris, a prauis locationibus. Exod. 6. Incircuensis labitis ego sum. Auris, a detractione & prauis verbis. infra 6. Incircuensis aures eorum & audire non possint. Carnis, significans circumcisioem a carnibus concupiscentias. Gen. 17. Circuncidetur carnem percuti veluti, ut sit signum fedoris inter me & vos. Item, notandum quod lauator cor, aqua baptismatis. Ezech. 16. Lani te aqua, & emundauit sanguinem tuum ex te, lachrymis compunctionis. Psal. 4. Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum rigabo, Vino diuum amoris. Gen. 49. Lauabit in vino stola sua, & in sanguine tua pallium tuum, Laete diuinus sermonis. Cantic. 5. Oculi eius sicut columba super riuulos aquarum, que lacte sunt late. Ardore correctionis. Esa. 4. Si abhierit dominus sordem filiarum Syon, & sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicii & in spiritu ardoris. Sanguine dominica passionis. Apoc. 7. Lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni.

a C A P . V.

Hic excludit remedia, in quibus confidere poterant. Et primo, hominem sanctificare. Secundo, regia virbis fortitudinem. cap. 6. [Confortamini.] Tertio, divini cultus religione. ca. 7. [Verbum &c.] Circa primum, duo. Primo, ostendit eorum malitiam in generali. Secundo, prosequitur virtus in specie ibi. [Super quo tibi propitius] Circa primum, duo. Primo, odit culpam. Secundo, communatur peccatum, ibi. [Idcirco percussi &c.] Circa primum, duo. Primo, ostendit malitiam praetitorum. Secundo, subditorum, ibi [Ego autem dixi &c.] Circa primum, duo. Primo, proponit dominus vniuersalem populi malitiam, quantum ad prauitatem actionis [virum] etiam vnum faciente iudicium] id est, iuste se habentem ad proximum suum, secundum regulam iusti iudicij [querentem fidem] id est fideliter agere [propitius] non tantum propter decem, sicut dixit Abraham de sodomitis. Gen. 18. sed poterat dici, Non est qui faciat bonum, non est usque ad vnum. Psal. 13. Et quantum

2d

ad peruerstatem actionis in his, si qua bona exterius videbantur. A d. [Quia si eriam, falso] quia in corde dominum non venerabatur sic ore ostendebant, vel quia ad literam periturae supra 4. Iurabit viuit dominus in veritate, & in iudicio, & in iustitia. Esa. 29. Populus hic labitis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Sed propheta confirmat dñi sententiam. Et primo, ponit sententiam veritatem. [Dominus, fidélis] id est quod recte est, quasi dicat, recte iudicari. Prouer. 16. Omnes via hominum patet oculus eius, spiritum ponderat est dominus. Abac.

1. Mundi sunt oculi cui ne videas malum, & respicere ad iniuriam non potest. Secundo adiungit populi incorrigibilitatem, quia nemendatur percutisse [percutisti] leuis flagellis [non dolor] de peccatis suis. Attribuitur illis, & iudicium dei sui. Ibo ergo ad optumes, & loquar eis. Ipsius enim cognoverunt viam domini, & iudicium dei sui. Et ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula.

b. [Ego autem dixi. Forsan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam domini & iudicium dei sui. Ibo ergo euuenient illis.] Hic dicit dominus deus exercitu. Quia locuti estis verbum istud, Ecce ego do verba mea in ore tuo in igne, & populus isti in ligna, & vorabit eos. Ecce ego adducam super vos gentem de longinquu domino Israel, ait dominus, gentem robustam, gentem antiquam, gentem cuius ignorabis linguam, nec intelleges quid loquatur. Pharetra eius quasi sepulchrum patens, vniuersi fortes. Et comedet sogetes tuas, & panem tuum deuorabit, filios tuos & filias tuas, comedet gregatum, & armenta tua, & comedet vineam tuam, & sicum tuam, & manu egeno & pauperi non porrigebat. Et absoluas eas, sicut vidisti. Ponens etiam concupiscentia feruorem. [Et qui amatores quando stillerunt sunt in tempore luxuria] tunc semper illi quia ad hoc opus iumenta specialiter emituntur. [Hinc

nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus. Ponens etiam penæ recompensationem, vbi comminatur vindictam [Numquid super his] corrigit peccata eorum a penitentia [animis] affectus. Sopho. 1. Visibilo super viros defixos in fiscibus suis. Et determinat peccatum, quantum ad destructionem mutorum. [Ascendite] Jo Chaldaei. Et quantum ad destructionem hominum [autem propagines] id est filios qui ex his propagantur, sicut ex propagatione vires. Deut. 28. Defrusterunt regi muri tui firmi atque sublimes in quibus habebas fiduciam, in omni terra tua. Et resumit penæ causam [quia non sunt] ab alienati in ipso per peccatum. Esa. 24. Praeparantes prævaricari sunt, & prævaricatione transgessiorum prævaricati sunt. Tertio, agit in eis peccatum blasphemiam. Et primo, ponit culpam quantum ad blasphemiam in deum. [Negauerunt dominum] negantes prouidentiam ipsius, super ies inferiores. [Non est ipse] cuius natus omnis fuit. Neque veniet] quamvis contra ipsum peccauerimus. Tren. 3. Quis est ille qui dividit fieret, domino non iubebat? Et Eze. 9. dixerunt. Derequirit dominus terram, & dominus non videt. Et quantum ad blasphemiam in prophetas [in ventu] id est in vanum. [Responsum] diuinum. Iob. 6. Ad increpandum tantum eloqua concinnatis, & inuentum verba proficeris. Secundo, comminatur peccatum. Et primo, ponit peccatum contra blasphemiam in prophetas [Hec ergo] quae sequuntur [in ignem] id est dabo verbis tuis efficaciam, ut ipsa verba tua quae ignes comburant. infra 23. Numquid non verba mea sunt quasi ignis ardens dicit dominus? Et contra blasphemiam in deum, determinans hostium conditionem, quia potenter. [Ecce ego de longinquo] scilicet Chaldaea [robusta] viribus [antiquam] quia ipsi præfuerit Nembroth gigas. Unde, exercitata ab antiquo in armis. Item, ostendit gentem, inexorablem.

bilem gentem cuius ignorabilis lingua. Item, armis muniram [pharci] quia prompte inde sagittas emicunt. Et quia ibi apparent sanguinolenta, sicut cadavera in sepulchris. infra 50. Ecce populus veniet ab aquilone, & gens magna & reges multi convergent a finibus terra &c. Et ponit poena infestationem. [Etia comedet] Deut. 28.

Adducet super te do minus gentem di lo gingo, & de extre mis teria finibus in similitudine aquila volantis in impetu, cuius lingua intelligere non posse, ramen cum misericordia admitione. [Verunturam] supra 4. Confirmationem au tem non faciam. Secundo, refutum poena causam. [Quia si dixeritis] infra 16. Etsiam vos de terra hac in terram quam ignoratis vos & pa trices vestri.

e Hic ostendit populi peccantibus stulti tam. Et primo, proponit ipsam [Audi popule, oculus, & exteriores [nō videntis] corde. Esa. 6. Ex caca cor populi hu ius. Secundo, probat. Et primo, ex co paratione infen sibilium creaturarum, propoenens earum obe dientia. Me ergo. [Arenam] litus [co]mouebuntur. fluctus scilicet, id est quānus commoueātur. Job. 38. Circundedi illud terminis meis. Et populi inobedientiam. [Populo autem.] Ezech. 2. Noli esse exasperans sicut domus exasperatrix est. Secundo, probat ingratitudinem beneficiorum, ponens ingratitudinem [recesserunt, temporanca] in principio post seminationē [serotinam] tēpore maturationis fructuum dñi] scilicet [cuso dientem]. Et beneficiorum cessationem. [Iniquitates vestra] Esa. 59. Peccata vestra diuinerunt inter vos & deūm uestrum.

f Hic prosequitur culpam prælatorum, quae est frequenter causa culpa subditorum. Et ideo dicit. [Quia inueni et c.] Et circa hoc, duo facit. Primo, arguit ipsorum culpam, quantum ad violationem iustitiae. Secundo, quantum ad peruersitatem doctrinae. Ibi. [Stupor.] Circa primum, duo. Primo, ostendit eorum iniustitiam, quantum ad iniustiam & fraudulentem oppressionem pauperum, ponens dolum. [Insidiantur.] Psal. 9. Infidulatur ut rapiat pauperem [plena dol] diuitias quas dolo conquiserunt. Et dol effectum in multiplicatione diuitiarum. [Ideo magnificati] in honoribus [ditati] in diuitiis. infra. 17. Perdit souit que non peperit, feci diuitias, sed non in iudicio. Et in multiplicatione peccatorum. [Et prætererunt] Deut. 32. In crassitate est dilectus, & recalcitrauit, incrasatus, impinguatus, dilatatus. Secundo, ostendit eorum iniustitiam, quantum ad iusti iudicii omisionem [causam vidua]. Esa. 1. Pupillo non iudicant, & cauſa vidua non ingreditur ad eos.

g Hic comminatur poenam. Deut. 32. Reddam vltione ho ritibus meis, & his qui oderunt me retribuam. h Hic arguit peruersitatem doctrinae. Et primo, ponit ad mirabilem culpam [stupor] id est stupenda res [prophetæ] prophe tabant mendacium] quorum erat veritatem docere. Ezech. 22. Prophetæ eius liniebant eos abque temperamento, videntes va na, & diniantes eis mendacium. [Applaudebant] consentientes mendacis, quorum erat prophetas corriger. infra 29. Dedit te dominus facetatem pro Ioseph sacerdote, vt sisdux in domo domini &c. Et nunc, quare non increpasti Hieremiam Anathotem qui prophetat vobis &c. [Et populus meus.] Ecl. 10. Quia his recte ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Secundo, innuit admirabilem poenam. [Quid igitur] in nouissimo] scilicet capiuntatis, vel mortis. Esa. 27. In mensura contra mensuram

cum adiecta fuerit, judicabit eam &c. Notandum, quod est multi plex paupertas, scilicet Terrena possessionis. Iacob. 2. Non est deus elegit pauperes in hoc mundo, diuitias in fide & hæredes regni, quod repromisit deus diligentibus se. Humilitatis. Ma. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.

Afflictionis. Pl. 21.

Ego sum pauper & dolens, salus tua domine suscepit me. Cognitionis. Apoc. 3. Necis qui tu es pauper. Imperfætio nis. Tren. 3. Ego vit videns paupertatem mean in virga indi ginationis eius. Itē nonandum, quod multi plex est visitatio, scilicet Consolationis. Luca. 1. Visitavit nos oriens ex alto. Correctionis. Psal. 88. Visitabit in uirga iniquitates eorum. Damnationis. infra 8. In tempore visita tionis sua corrunt, dicit dominus. Con gregans congregabo eos ait dominus. Itē nonandum, quod verbum dei dicitur ignis. Quia illuminat. Ps. 18. Lucerna pedib[us] meis verbum tuum. Quia inflamat. Psal. 104. Eloquitur domini inflammat eum. Quia intime penetrat. infra. 20. Et fa tus est feruo domini in corde meo qua signis astuans, clau fulq; in offib[us] meis. Hebr. 4. Viuus est

fermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio anticipi, & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & dilatator cogitationum & intentionum cordis. Quia liquefacit. Pl. 147. Emittet verbum suum & li quefacit ea, sicut spiritus eius, & fluent aqua. Quia consumit inobedientes. Esa. 30. Labia eius repletæ sunt indignatione, & lingua eius quasi ignis devorans. Ioh. 15. Si non venissem & locutus non fuisset eis, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

a C A P . VI.

G Onfortamini filij Beniamini in medio Hierusalē, & in Thecu clangite buc cina, & super Bethacaren leuate vexillū, quia malū visum est ab aquilone & contrito magna. Speciosæ & delicate assimilaui filiam Syon. Ad eam venient pastores & greges eorum. Fixerunt in ea tentoria in circuitu, & pascer vnuquisque eos, qui sub manu sua sunt.

I ferme dei & efficax, & penetrabilior omni gladio anticipi, & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & dilatator cogitationum & intentionum cordis. Quia liquefacit. Pl. 147. Emittet verbum suum & liquefacit ea, sicut spiritus eius, & fluent aqua. Quia consumit inobedientes. Esa. 30. Labia eius repletæ sunt indignatione, & lingua eius quasi ignis devorans. Ioh. 15. Si non venissem & locutus non fuisset eis, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

a C A P . V I.

Hec excludit secundum remedium in quo confidere poterit, scilicet in fortitudine viris regis, cuius destructione prophetat in hoc cap. Et circa hoc, facit duo. Primo, ponit ci uitum præparatio, ad refendū [Confortamini] ut designet quō seiuicem aduentum hostibus exortabuntur. Vel iriōrie dicit, filii Beniamini quia Hierusalē in forte illius tribus erat. q̄tum ad superiorē partem, sed quantū ad inferiore, in tribu Iudea. Iosue. 15. Ascenditque per cōvallem filii Enon ex latere Ie bufei ad meridiem. Hec est Hierusalē. [Et in Thecu clangite Bethacaren] loca munita prope Hierusalē. supra 4. Leuate signū. Secundo, ponit ipsius ciuitatis destructionem. Ibi [Speciosæ &c.] Et primo, ponit conditio hostium vastantium, lūb quibusdam metaphoris. Secundo, describuntur aperte & exprefte, ibi. Hec dicit dñs, [Circ. primū] duo. Primo, describit viris ob fidio, ad eam uenient pastores] metaphorice, principes Caldeorum quasi ubertate pascuorum illecti. infra. 12. Pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculauerunt partem meam [Fixerunt] ad obfidionem urbis. Tertio, describit exercitus debita ordinatio. [Pascet] id est gubernabit [sub manu] potestate. Di ueris enim turmis, diueris principes erant.

a Hic

b Hic ponit congressio ad capendum urbem. Et circa hoc, tria ponit. Primo, congregandi præceptum [Sanctificate] id est formare, vel sanctum ostendit & iustum, quæ dei voluntate assumptum. Et est vox principum ad milites. Michæ. 3. Si quis non dederit in ore quipiam, sanctificant super eum prælum.

Secundo, ponitur cō

gredientium deside rium, quod ostendit in tribus. In mu nire exhortationes sur gite] vox militum adiuuicem [ascenda mus] ad impugnam dum quāuis in mon te sitam: & quia nō retrahunt temporis importunate, neque calore dieſ in meidie] neque hor ore noctis in nocte] Et quia conquerun tur de temporis bre uitate. [Vx nobis] dies in qua erat tem pus apud ad bellā dum. [Longiores] quāto enim sol magis appropinquat ad zenit capit, tanto fit longior uirga in parte opposite Eta. 10. Confortamini, adiutor dies est vi in Nobe stetur. sed se cundum gloſ. [Vx nobis] dicitur ex per sona populi timoris noctis infidis, quia etiam in meridiē re filtere viā valebat. Tertio, ostendit egredi modum [quia hæc dicit dominus] quia securi postulat illud.

d Hic dicit dominus exercitum. Usque ad racemum colligēt, quasi in vinea reliquias Israel.

e Hic ostendit consiliū dati contemptum. Et primo, prophe

ta quæ idoneum consiliū auditorem. [Cui loquar] fructuosa verba domini. [Contestabor] adiurabo, in quo significat charicatio

mentum. Esa. 28. Quem debeat scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Secundo, ostendit inuiditatem, quia audire

noluerunt. [Ecce in

circumſta,] quasi gentiliſ fabulis ple

ne. A. & 7. Dura cer

uite, & incircunci

cordibus & auribus.

Et quia etiam audi

ta contemnit. Ecce verbum.] infra.

g A minore quippe usque ad ma

iorem, omnes avaritiae student, &

a propheta usque ad sacerdotem,

cuncti faciunt dolum.

Et curab

ant contritionem filiæ populi mei

cum ignominia dientes. Pax, pax,

& non erat pax. Confusi sunt quia

abominationes fecerunt, quia potius confusione non sunt confusi,

& erubescere nescierunt. Quam obre cadet inter ruentes, in tempore

visitacionis sua corruerit, dicit dñs.

h Hic dicit dominus, State su

per vias & videte, & interrogate de

semitis antiquis qua sit via bona,

ambulate in ea, & intuenietis res

gerium animabus vestris.

i Hic dicit dominus, State su

per vias & agros, Ecc.

36. Excita furorem

& effunde ira. [Par

ulum] nulli parcatur

tertii, ponit p̄cepti comple

mentum, & quantū ad personas, & quan

tum ad possesiones.

[Vir enim cū mu

liere] uxore. Tren

orum ultimo. He

reditas nostra verba

est ad alienos, domus nostræ ad extraneos.

j Hic ponit causam destructionis. Primo, anaritiae. Secundo,

inobedientiam, ibi. [Hæc dicit dominus, State &c.] Tertio, sacro

rum abulum, ibi. [Vi quid mihi thus &c.] Circa primum, tria.

Primo, ponit culpam, ponens anaritiae fiduciam in defiderando

sonnes auritiae student.] Esa. 56. Omnes in viam suam declinaverunt, vñquisque ad auritiam suam a summo usque ad no

uissimum. Dolum in consequendo [& a propheta] Psal. 37. Do

los tota die meditabantur. Et dolositas modum, quia adulando [& curabat] scilicet verbis excusando culpam & excludendo

pœnas. Ezech. 13. Prophete Irael qui prophetat ad Hieru

salē, & videte ei visionem pacis, & non est pax ait dominus deus.

Secundo, ponit inuercundiam etiam inter pœnas [confu

sunt] penitatis confusione] salubri, quæ pœnitentiam provocet.

Ecl. 4. Est confusio adducens peccatum & est confusio adducens

gloriam & gratiam. Tertio, comminatur pœnam. [Quam

obrem, cadent] ipsi prophetae [inter ruentes] plebeos [cor

morte, vel capititate, ipsi sociati in pœna, a quibus

non sunt diuisi in culpis.

h Hic ponit ipsorum inobedientia. Et primo, ponit culpam,

scilicet inobedientiam p̄cepti de imitatione sanctorum, ponens

præceptum [state super vias], considerare diuerſas operationes

bonorum & malorum, vt vtrorumque progressum & exitum vi

dearist [antiquis] quæ sanctorum veltigis sunt tritæ. Tren. 3.

Scrutemur vias nostras, & queramus & revertamur ad dominū.

Vel [super vias] prophetæ: p̄cepti fructum [& inuenietis re

frigerium] Psal. Transtuius per ignem & aquam, & induxi

stis in refrigerium. Math. 11. Discite a me, quia mitis sum

& humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Et p̄

cepti contemptum. [Et dixerunt &c.] Et etiam quantum ad in

obedientiam p̄cepti, de obedientia prælatorum. [Et constitu

speculatorum] prophetæ & principes [vocem tuba] prædicatio

rem iporum. Ezech. 3. Fili hominis speculatorē dedit te domui

Israel & audies de ore meo verbū & annuntiabis eis ex me. Se

condo,

cundo, comminatur peñam. Primo, excitans audientiam [ideo audit, congregatio] omnium nationum. Isa. 1. Audite celi & aribus percipe terra. Secundo, comminatur peñam. [Ecce ego] Isa. 3. Fructum adiumentorum suarum comedet.

i. ¶ His ponit facrorū abusum, inquantum peccatis polluti, deo sacrificia offerre prae-

fumebant, quæ propter hoc accepta nō erant. Et circa hoc, duo. Primo, ex hoc quod non sunt accepta, designat ipsorum culpam. Et quantum ad ea quæ offerebantur in altare thymiamatis. [Ve quid mihi thus de Saba] regio vbi nascitur thus, [calamus] cinnamomum quod ponebatur in thymiamate, cuius compposito habetur. Exod. 30.

[Longinqua] scilicet India. Isa. vlt. Qui recordatur thus, quasi qui benedicit idolo. Et quantum ad altare holocaustorum. [Holocaustata] Isa. 1.

Holocausta arietum & adipe pinguiū, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum, nolui. Secundo, ponit peñam. [Propterea hec dicit dominus.] Isa. 3. Corruerit populus vir ad virū, & vnusquisque ad populum suum.

k. ¶ Hic describit aperte hostes venientes. Et primo, defribit hostium conditionem. Secundo, populi incorrigibilitatem, ibi. [Probator &c.] Circa primum, tria. Primo, describit hostes gentem fortis, multitudine [gens magna] & armis [fa-

gitam] crudelis est, quasi mare] & vt voce terreat: & intentione, [& super equos.] infra. 50. Ecce populus veniet ab aquiloni, gens magna & reges multi confugerent a finibus terræ. Arcu[m] & scutu[m] apprehendente, crudeles sunt, & immisericordes. Secundo, ponit ex fâna, Iudeorum timorem [audiuimus famam, dissolutu[m]] pra timore nihil facere possumus. Psalm. 47. Ibi dolores ut parturient. Et timoris effectum. [Nolite exire.] Deut. 32. Foris vastabunt eos gladius, & intus paucus. Tertio, horrunt ad premitentia dolorem [filia populi] accingere] supra. Super hoc accingit vos cilicis, plangite & vulgate, quia non est aures ira furoris domini a vobis.

l. ¶ Hic ostendit populi incorrigibilitatem. Et primo, inducit prophetæ testimoniū [probatoriū] vt quasi experimentum dictas eorum duritiam, dum eos fletere ad bonum non uales. Propter k. ueb. 27. Diligenter agnoscat vultum pecoris tui, tuosque greges confidere. Secundo, ponit vniuersale peccatum omnes isti principes [Aes & ferrum] quasi dicat, non solum sunt immundi, sed recte sunt immunditia, sicut ferrum & aes est immunditia argenti. Vel ferrum propter duritiam, & propter impatiens, quia tremulū est. Job. 40. Ossa eius velut fistule eris &c. Psal. 13. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis. Tertio, ponit incorrigibilitatis exemplum. [Detecit sufflatorium.] Argentum enim admittitum plumbo in fornace ponitur, & sufflante argentario feces consumuntur & argentum melioratur, sed plumbum minuitur. Ibi autem positi in fornace tribulatrices, consumpti malis quasi plumbo, non sunt correcti [frustra] verbum dei [conflausit conflator] deus, vel prædictor. Eccl. 2.

F In igne probatur aurum & argentum, hoñines vero recipibles in camino humilationis. Quarto, concludit reprobationis argumentum. [Argentum reprobum.] Tren. vlt. Sed præciosis repulisti nos, iratus es contra nos vehementer. Notandum, quod peccatum dicit frigus. Quia extinguit calorem dilectionis.

a C A P. VII.

V Erbum quod factum est ad Hieremiam a domino, dicens: Sta in porta domini, & predica ibi verbū istud, & dic. Audite verbū domini omnis Iuda qui ingredimini per portas has, vt adoretis dominum. Hec dicit dominus exercitum, deus Israel. Bonas facite vias vestras & stadia vestra, & habitabo vobis in loco isto. Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes, Templo domini, templum domini, templum domini est. Quoniam si benedixeritis vias vestras, & stadia vestra, si feceritis iudicium inter virum & proximum eius, adūna & pupillo, & vidua non feceritis caluniam, nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, & post deos alienos non ambulaveritis in malu[m] vobis meti p[ro]p[ri]is, habitabo vobis in loco isto in terra quam dedi patribus vestris, a seculo usque in seculum. Ecce vos cōsideratis vobis in sermonibus mendacij, qui non proderunt vobis, Fari, occidere, adulterari, iurare mendaciter, libare Baalim, & ire post deos alienos quos ignoratis. Et venisti & stetisti coram me in domo hac, in qua inuocatū est nomen meum, & dixisti, Liberati sumus, eo quod fecerimus oēs abominationes istas. Numquid ergo spelūca latronum facta est domus

a C A P. VI I.

I Hic excludit te, tui remedium, in quo poterat confidere, scilicet de cultu diuinis religionis. Et primo, quoniam ad templi laetitiam. Secundo, quāsum ad orationem deuotionem, ibi. [Tu ergo noli &c.] Tercio, ibi. [Hec dicit dominus] inquit scilicet de cultu diuinis religionis, & non fuit qui aliceret &c. Et concludit similem peñam, quantum ad destructionem loci [ficiam domui] infra. 26. Dabo domum itam sicut Sylo, & virum hanc dabo in maledictionem cunctis genitibus terræ. Et quāsum ad captiuationem populi [profecti vos] infra. 23. Vos dispersi gregem meum, & elecitis eos, & non visitatis eos.

b. ¶ Hic excludit remedium orationis. Et primo, profert sententia [ve astumas] letiam ab eis rogatus & non obstat, quia oratio sanctorum, quodammodo detinet & excludit dei scientiam. Sapient. 18. Properans homo sine querela deprecari pro populis, properans feruntur sicut scutum, orationem, & per incusum de p[ro]tectionem allegans restitit ita, & finem imposuit necessitati, ostendens quoniam tuus es filius. Isa. 64. Non est qui inuocet nomen tuum, qui confugat & teneat te. Sed contra. Iob. 9. Deus cuius ira resistere nemo potest. Respondet, quod verum est, virtus robore, fed oratione & humiliante [qui non exaudiat] more cuiuslibet domini, qui non vult faciem ferunt rogantem. 4. Reg. 17. Tellificatus est dominus in Israel & in Iudea per manum omnium prophetarum & videntium, dicens. Reuertermi a viis vestris peccatis, & custodite precepta mea, & ceremonias iuxta omnem legem quam præcepisti patribus vestris, & fecit misi ad vos in manu seruorum meorum prophetarum. Qui non audierunt, sed indurauerunt ceruicem suam, iuxta ceruicem patrum suorum, qui noluerunt obediens domino deo suo. Prædicat etiam, eos non obedituros sibi [Et loqueris] Ezech. 3. Domus Israel, nolunt audire te, qui nolunt audire me. Omnis quippe domus Israel atrita fronte est, & duro corde. Isa. 65. Vocauit & non respondistis, locutus sum & non audistis, & faciebatis malum in oculis meis, & qui noluit elegistis. Secundo, infert confusionem [Et dices ad eos] supra. 2. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt [fides] domini. Rom. 10. Credere creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Vel fidelitas ad proximum. Proverbiorum 20. Virum fidelem quis inueniet?

d. ¶ Hic comminatur eis peñam. Et primo, præsignat eam facta [Tonde capillum] finile, Ezech. 5. Tertiā partem pilorum ignis ciburas in medio ciuitatis, iuxta completionem die rum ob sidionis, & assunes tertiam partem, & concides gladio in circuitu eius. Tertiā vero aliā, disperges in ventum generalem

A [Numquid me] Iob. 26. Si peccaueris, quid nocebis ei? Psalm. 12. Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipsius descendet. Tertio, comminatur peñam, ideo haec dicit dominus supra. 4. Ne forte egrediatur virginis indignatio mea, & succendatur & non sit qui extinguat, propriæ malitiam cogitationum vestrum.

c. ¶ Hic excludit sacrificiorū fiduciā. Et primo, excludit sacrificiorū curā, ponens leiu-

tiam [Holocaustata] quasi dicat, sic ut victimarum maior pars cedit in v[er]sus vestros, ita holocausta vobis ex toto comedite, quia carnis consuptione non debet. Plal. 49. Num quid manducabo carnes taurorū, aut fanguinem hircorū portabo? Et ponit cau- lam [qua non sum locu]tus cum patribus vestris, & non præcepi eiis in die qua eduxi eos, & locutus sum ad vos, mane confurgens & loquens, & non audistis, & vocauit vos & non respondistis, faciā domui huic in qua inuocatum est nomen meum, & in qua vos habeatis fiduciam, & loco quē dedi vobis & patribus vestris, sicut feci Sylo, & proicias vos a facie measicut p[ro]p[ri]i omnes fratres vestros, vniuersum semen Ephraim.

b. ¶ Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudē & orationem, & non obsulas mihi, quia non exaudiam te. Nonne vides quid isti faciunt in ciuitatibus Iuda, & in plateis Hierusalē?

C Tren. 3. Scrutemus vias nostras, & grazias, & reuertanar ad dominum. Virtutum. Prouer. 16. Viam sapientia monstra[re] b[ea]ti tibi, & duca te per feminas aequitatis. Doctorum. Via eius via pulchra & omnes semita eius pacifica. Ipse Christus. Io. 14. Ego sum via, veritas, & vita.

D a C A P. VI I.

I Hic excludit te, tui remedium, in quo poterat confidere, scilicet de cultu diuinis religionis. Et primo, quoniam ad templi laetitiam. Secundo, ad patrem succendentem ignem, & mulieres conspurgent adipem, vt faciant placet reginae celi, & libent diis alienis, & me ad iracundiam prouocent. Numquid me ad iracundiam prouocant, dicit dominus? Nonne semetipos, in confusione vultus sui? Ideo haec dicit dominus deus. Ecce furor meus & indignatio mea cōflatur super locum istū, super viros & super iumenta, & modum hominis foliici, qui summo mane surgit ad explēda opera sua, vel quia tempus illud congruum est ad contemplandum, & suscipiendum verba sapientiae, pro corpore iam quietato [vocatu] Prouer. 1. Quia vocauit & renuisti, inuocauit, & non fuit qui aliceret &c. Et concludit similem peñam, quantum ad destructionem loci [ficiam domui] infra. 26. Dabo domum itam sicut Sylo, & virum hanc dabo in maledictionem cunctis genitibus terræ. Et quāsum ad captiuationem populi [profecti vos] infra. 23. Vos dispersi gregem meum, & elecitis eos, & non visitatis eos.

b. ¶ Hic excludit remedium orationis. Et primo, profert sententia [ve astumas] letiam ab eis rogatus & non obstat, quia oratio sanctorum, quodammodo detinet & excludit dei scientiam. Sapient. 18. Properans homo sine querela deprecari pro populis, properans feruntur sicut scutum, orationem, & per incusum de protectionem allegans restitit ita, & finem imposuit necessitati, ostendens quoniam tuus es filius. Isa. 64. Non est qui inuocet nomen tuum, qui confugat & teneat te. Sed contra. Iob. 9. Deus cuius ira resistere nemo potest. Respondet, quod verum est, virtus robore, fed oratione & humiliante [qui non exaudiat] more cuiuslibet domini, qui non vult faciem ferunt rogantem. 4. Reg. 17. Tellificatus est dominus in Israel & in Iudea per manum omnium prophetarum & videntium, dicens. Reuertermi a viis vestris peccatis, & custodite precepta mea, & ceremonias iuxta omnem legem quam præcepisti patribus vestris, & fecit misi ad vos in manu seruorum meorum prophetarum. Qui non audierunt, sed indurauerunt ceruicem suam, iuxta ceruicem patrum suorum, qui noluerunt obediens domino deo suo. Prædicat etiam, eos non obedituros sibi [Et loqueris] Ezech. 3. Domus Israel, nolunt audire te, qui nolunt audire me. Omnis quippe domus Israel atrita fronte est, & duro corde. Isa. 65. Vocauit & non respondistis, locutus sum & non audistis, & faciebatis malum in oculis meis, & qui noluit elegistis. Secundo, infert confusionem [Et dices ad eos] supra. 2. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt [fides] domini. Rom. 10. Credere creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Vel fidelitas ad proximum. Proverbiorum 20. Virum fidelem quis inueniet?

d. ¶ Hic comminatur eis peñam. Et primo, præsignat eam facta [Tonde capillum] finile, Ezech. 5. Tertiā partem pilorum ignis ciburas in medio ciuitatis, iuxta completionem die rum ob sidionis, & assunes tertiam partem, & concides gladio in circuitu eius. Tertiā vero aliā, disperges in ventum generalem

IN HIEREMIAM

tionem furoris.] Esa. 10. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra propulum furoris mei, mandabo illi. Secundo, determinat verba. Et primo, presumit idola trix culpam, aggrauans ea ex loco sacro, quia fecerunt [offendicula] idola [in domo] scilicet in templo, & in loco publico & aperto [& adficauerunt que non praecepit] quasi dicat, non tam gravia praecepit eis.

Vnde patet, quod etiam a me recellerunt, Psa. 105. Immolauerunt filios suos, & filias suas daemonis, carnes filiorum suorum & filiarum suarum, quas adficauerunt sculpitibus Chanaan. Secundo, committit peccatum: & primo, quantum ad infestationem vitrorum. Secundo, quantum ad effusionem cadaverum, ibi [In tempore illo &c.] cap. 8. Tertio, quo ad electionem remanentium, ibi. [Et eligant magis &c.] Circa primum, tria. Primo, ostendit infestationem locum, [Ideo ecce dies venient] vbi peccauerunt, ibi puniatur, infra 19. Ecce dies venient dicit dominus, & non vocabit amplius locus iste Tophet & vallis filii Ennon, sed vallis infestationis. Secundo, excludit sepulturæ officium, [Et erit mortuicinium] scilicet tamen vel a reliquis aliqui vel ab hostiis non valentibus sustinere fatorem, Psa. 78. Posuerunt mortalium seruorum tuorum escas volatilibus cali, carnes sanctorum tuorum bellis terra. Terrio, excludit viuuersam gaudium, [Et requiesceret] Tren. vlt. Defecit gaudium cordis nostri, virtus est in lucum chorus noster: quia omnia atterantur magnitudinem occisionis. Nota, quod deus habitat nobiscum, Per fidem confirmationis. Ephe. 3. Habitare Christum per fidem in cordibus vestris &c. Per fratrem dilectionis concordiam. Mat. 18. Vbi fuerit duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Per preceptum obediencie. Io. 18. Si qui diligit me, lemnem meum ferabat, & pater meus diligit eum, & ad eum venientes, & mansionem apud eum faciem. Per deuotam contemplationem eminentiam Apoc. 3. Ego sto ad oculum & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi, intrabo ad eum, & cœabo cum illo & ipse mecum. Item nota, quod quondam est templum historicum. Psa. 137. Adorabo ad tēplū sanctū tuum, & cōfitebor nomini tuo Allégorici, ipsa ecclesia 1. Cor. 3. Templi dei sanctū est, quod estis vos. Tipeū, ipse iustus. Cor. 6. Nescitis quā mēbra vestra tēplū sunt Spiritus sancti? Anagogicū, ipse deus. Apoc. 20. Dns deus omni potest tēplū illius est &c. Item nota, quod vocē dñi debemus audiēre. Illum diligendo charitatem amore, quia boni nō st̄. Deut. 6. Diliges dominū deū tuūm ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Et seruendo cultus religione, quia dominus. Deut. 10. Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Psa. 2. Seruite domino in timore. Post eū cuncto precepto obseruatione, quia pater, supra 3. Patrem vocabis me, & post me ingredi nō cessabis. Illū querendo recta intentione, quia finis. Sopho. 2. Quærere dñm omnes mansueti terra, quia iudicium eius est operari. Eum adorabo debito honore, quia factor nō st̄. Matth. 5. Dominum deum tuum adorabis.

C A P . VII I .

Hic comminatur cadaverum effusionem. Et primo, ponit ipsam effusionem. [Elicet ossa] credentes autem, non cognovit.

C A P . VIII.

SN tempore illo ait dominus, eiicient ossa regis Iuda, & ossa principiū eius, & ossa sacerdotum, & ossa prophetarum, & ossa eorum qui habitavēt ab hostiis non valentibus sustinere fatorem, Psa. 78. Posuerunt mortalium seruorum tuorum escas volatilibus cali, carnes sanctorum tuorum bellis terra. Terrio, excludit viuuersam gaudium, [Et requiesceret] Tren. vlt. Defecit gaudium cordis nostri, virtus est in lucum chorus noster: quia omnia atterantur magnitudinem occisionis. Nota, quod deus habitat nobiscum, Per fidem confirmationis. Ephe. 3. Habitare Christum per fidem in cordibus vestris &c. Per fratrem dilectionis concordiam. Mat. 18. Vbi fuerit duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Per preceptum obediencie. Io. 18. Si qui diligit me, lemnem meum ferabat, & pater meus diligit eum, & ad eum venientes, & mansionem apud eum faciem. Per deuotam contemplationem eminentiam Apoc. 3. Ego sto ad oculum & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi, intrabo ad eum, & cœabo cum illo & ipse mecum. Item nota, quod quondam est templum historicum. Psa. 137. Adorabo ad tēplū sanctū tuum, & cōfitebor nomini tuo Allégorici, ipsa ecclesia 1. Cor. 3. Templi dei sanctū est, quod estis vos. Tipeū, ipse iustus. Cor. 6. Nescitis quā mēbra vestra tēplū sunt Spiritus sancti? Anagogicū, ipse deus. Apoc. 20. Dns deus omni potest tēplū illius est &c. Item nota, quod vocē dñi debemus audiēre. Illum diligendo charitatem amore, quia boni nō st̄. Deut. 6. Diliges dominū deū tuūm ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Et seruendo cultus religione, quia dominus. Deut. 10. Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Psa. 2. Seruite domino in timore. Post eū cuncto precepto obseruatione, quia pater, supra 3. Patrem vocabis me, & post me ingredi nō cessabis. Illū querendo recta intentione, quia finis. Sopho. 2. Quærere dñm omnes mansueti terra, quia iudicium eius est operari. Eum adorabo debito honore, quia factor nō st̄. Matth. 5. Dominum deum tuum adorabis.

C A P . VII I .

Hic comminatur cadaverum effusionem. Et primo, ponit ipsam effusionem. [Elicet ossa] credentes autem, non cognovit.

C A P V T I X.

9

vel aliquid talium inuenire Esa. 18. Tu autem projectus es de se pulcro tuo, quasi stirps inutilis, pollutus & obvolutus cum his, qui interficiunt sunt gladio &c. Secundo, efforum dispersionem [& expandent ea] 4. Reg. 17. Adorauerunt viuversam militiam cali. Sap. 11. Per quae peccat quis, per hanc & torquetur. Tertio eorundem vil-

tae qui condunt leges iniquas, & scribentes, iniustitiam

fatu mortis, & scripterunt &c. Ter-

ti, ponit peccata Cō-

sul sunt præteriti

pro futuro. Iob. 12.

Adducit cōglarios

in fultum finem &

iudices in stuporem,

& refutum causam

[Verbum domini]

Ecc. 1. Fons sapientiae

terminus est.

A poc. 9. In diebus il-

lis querunt homi-

nes mortem & non

inueniunt eam, & de-

siderabunt mortis, &

fugier mors ab eis.

c. ¶ Hic ostendit eo

populus meus,

qui non habuit sci-

entiam. Osee. 4. Quia

tu scientiam repulsi-

sti, ergo te repellam

ne sacerdotio funga-

ris mīhi.

e. Hic ostendit au-

aritatem. Et primo, po-

nit peccata [hæredi-

bū] id est qui forti-

ter, & secure quasi

hereditatem propri-

ten. Deuter. 28.

Vxorem accipies, &

alius dormiet cū ea.

Secundo, ponit cul-

pam. Et primo, au-

aritrix desiderat,

qua [a minimo, se-

quuntur] quasi finē.

Esa. 1. Omne caput

languidum & omne

cor mortens, a planta

pedis vñque ad verti-

cem non est in eo fa-

nitas. Secundo, ponit dolum in consequendo [A propheta.]

Tertio, doli modum. [Eccl. 13. Viuiscabant ani-

mas eorum, & violabant me ad populum propter pugillum or-

D dei & fragmen panis, ut irsicerent animas quae non moriun-

tur, & viuiscerent animas quae non viuunt, mentientes populo

meo credentes mendaciis.

f. ¶ Hic ostendit inuercundiam. Et primo, verecundia causa-

[confusi sunt] q.d. poenas patiuntur quibus confundi deberent.

Ecc. 4. Est confusio adducens peccatum. Secundo, ostendit in-

uercundiam [a minimo] supra 2. Frons mulieris meretricis facta

est tibi, nolivisti erubescere. Tertio, peccata [sic circa] vt supra

6. Tren. 1. Cum caderet populus eius in manu. &c.

g. ¶ Hic ponit peccata supra peccata prædictam simile. Et pri-

mo, ponit domini sententiam, quantum ad hominum afflictionem

[congregabo] in Hierusalem obsidens, infra 12. Congregabo eos

qua[us] gregē ad viuimā, & sanctificabo eos in die occisionis, & qua-

rum ad fructum direptionem] nō est vna] vobis, sed hostibus q[uod] vestra vobis videntibus, comedebit [prætergressa] ab eis in manus hostium. Abach. 3. Ficus enim non floribet, & non erit germen in vineis. Secundo, ponit populi miseriā [quare sedemus.] Vt ponit eorum præparationem, ponens multum exhortationem [quare sedemus] in locis vñbūm quāsi quieti [fleam] quāsi

stupentes, vel a tumultu belli, supra 4. Congregamini & inge-

diamini. Et exhortantium rationē, dum præudent penam [qua] dominus deus noster filere st̄. Tren. 3. Replevit me in amaritudine, inebriavit me abstinio. Et confitentur culpam [peccatum] Psa. 43. Peccauimus cum patribus nostris, iniuste- egimus, iniquitatē fecimus: & recognoscunt expectationis ful-

tritam. [Et expectauimus] secundum dicta pseudo propheta-

rū [bonum] meritū pacis. Prou. 10. Expectātū iustorū letitia, spes autem impiorū peribit, ponit etiam hostium per-

secutionem & famam [A Dan] supra 4. Vox annuntiatis, ponit etiam effectum fame [A voce omnis terra] hiperbolice vel me

thanomice. Psalm. 17. Commota est & contremuit terra. Et etiā infidem per eos peccatum. [Et venerunt &c.] plenitudinem scir-

pietatis fructus. Psalm. 78. Comederunt Jacob & locum eius desolauerunt. Et excludit medicinam [qua ecce ego, serpentes] Chaldaeos [quibus non est incantatio] quia nullo modo placari possunt. Secundo, ostendit iniustitiam [Vere mendacium] vel male scripturas expondo, vel iniquas leges condendo. Esa. 10. Vt qui condunt

leges iniquas, & scribentes, iniustitiam

fatu sunt mortales, & scripterunt &c. Ter-

Vere mendacium operatus est, stili-

lus mendax scribarū. Confusi sunt

sapientes, perterriti & capti sunt.

Verbum enim domini proiecerūt,

& sapientia nulla est in eis.

e. ¶ Propterea dabo mulieres eorum

exteris, agros eorum hæredi-

bū, Quia a minimo usque ad ma-

ximum omnes auaritiam sequunt,

a prophetavſq; ad sacerdotem, cun-

cti faciunt mendacium. Et sanabāt

cōtritiones filiæ populi mei & ad

ignominiam dicentes, Pax, pax

cum non esset pax.

f. ¶ Confusi sunt quia abominatio-

nem fecerunt, quinimum cōfusione

non sunt confusi, & erubescere ne-

scierunt. Idcirco cadent inter cor-

rentes, in tempore visitationis C

suæ corrident, dicit dominus.

g. ¶ Congregans congregabo eos,

ait dominus. Nō est vna in vitibꝫ,

& non sunt fucus in fulcinea, foliū

defluit & dedi eis quae præterrefa-

ta sunt. Quare sedemus? Conne-

nite & ingrediamur ciuitatem mu-

nitam, & fileamus ibi, quia domi-

nus deus noster filere nos fecit, &

potum dedit nobis aquam fellis.

Peccauimus enim domino. Expe-

cem non est in eo fa-

nitas. Secundo, ponit dolum in consequendo [A propheta.]

Tertio, doli modum. [Eccl. 13. Viuiscabant

populi mei. Et quantum ad culpam [Quis dabit] q.d. mallem in solitudine habitare, quām peccata ipsorum videbantur [dilectio] viatorum] defl., in qua quāmis nullus habet, diversi tamen trāfēnt, vel in solitudine de diversis viatoribus, per quam scilicet, vel nullus, vel ratus transiit. infra 12. Reliqui domum meā, dimisi hereditatem mean. Secundo, de dīne diuersorū viatorum? Et dere scribitur populi con diriō[quia omnes.] Et primo, quantum ad culpā. Secundo, quantū ad pgnā, ibi. [Propter hoc &c.] Circa primū, duo. Primo ponit peccatum quod est ex violatione alieni thori. [Adulte i sūt] supra 5. Vnusquisque ad vxorem p̄ximi sui hiniebat. Ex transgressionē paciū humani, vel diuinū [cætus præuaricato rum] q.d. ad hoc cō furauerunt. Esa. 24. Præuaricantes præuaricantes sunt, & præuaricati transgres forū p̄uaricati sunt. Ex locutione mendacii [extenderunt lingua suam quāsi arcum] ex quo sagitta dolos verbi. Osee. 7. Reuerſi sūt vt client abligo iugō, facti sunt quasi arcus dolos. Secūdo, exaggratū ipsum & primo, ex augmēto culparum [Confortati, in terra] idest in terrenis peccatis, vel in terrenis bonis priuati caelestibus. Ps. 72. Zelau super iniquos, pacem peccatorum videns [de malo] peccatum pccato addentes. Osee 4. Maledictum & mendaciū, homicidium & furtum & adulterium inundaverunt, & sanguinem tenigunt. Secundo, ex conditione peccantium, quia etiam inter coniunctos ad quos magis tenentur opera charitatis extenderē. Et primo, consulit caelum [vnusquī] se a proximo qui coniungit aliquid ciuiū, vel spirituali cōmunicatiōne fratre qui coniungit naturali federe Michæl. 7. Nolite credere amico, nolite confidere in duce. De secundo, assignat cām ex parte fraudulentie: & primo, ponit fraudis peccatum, [quia omnis frater supplans] alienam rem iniuste suripiēs. Gen. 27. Supplantavit me in altera vice &c. in modo faciendo, quia [connivens] amicus.] Esa. 32. Fraudulent, vala pessima sunt. Et in verbo [& vir faciem] Iob. 12. Qui derideatur ab amico suo sicut ego, inuocabit deum & exaudiēt eum: iustū tempus vocat perleueriant. Secundo, assignat rationē, quia assuet ad mendaciam [docuerunt] per consuetudinē, & studio si ad mala opera [laborauerunt] Prou. 4. Non enim dormiunt nisi maleficerint, & non caput rompiat ab eis nisi supplantarent. Sap. 5. Laſlati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulapimus vias difficiles, viam autem domini ignorauimus. Tertio, inducit conclusionem [Habitatio tua] Hieremias, vel o Hierālēm [doli] idest dolos populū. Ezeq. 2. Incredibili & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitat. b ¶ Hic ponitur conditio populi miseranda, quantum ad penā. Et primo, ponit sententiā. Secundo, determinat penā, ibi [Super montem &c.] Circa primū, duo. Primo, ponit sententiā [cōflabo] sicut aurum in igne, vel sic, ut saltē mēndetur. Eccl. 27. Vasa figili probat fornax, & homines iustos, tentatio tribulatio nis. Secundo, ostendit sententiā iustitiam. Primo, excludens misericordia viam [Quid enim] q.d. nō refat aliquid nisi ut puniā, omnibus aliis vīs expertis. Esa. 5. Quid est quod vīra debui facere vinea mea, & non feci ei? Secundo, proponit culpam [Sagite-

Fta] quā a longe percutit, & vīque ad intimā penetrat. Prouer. 26. Verba futuronis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad incīma cordis, & 25. Iaculum & gladius & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falso testimonium. Psa. 63. Sagittæ parvularum facta sunt plaga eorū, & infirmata sunt contra eos lingue eo rum. Psa. 27. Qui loquuntur pacem cū p̄ximo suo, nāla autē in cordibus eorum. Tertio concludit p̄znam, [Num quid tu per] vt supra 5. c ¶ Hic determinat penā in speciali. Et primo, determinat penā. Secūdo, ad ipsas lamentarices indicēt lū [audite] Esa. 32. Mulieres opulentiae surgite & audite vocem meā & c. Et determinās cām, quia [ascendit mors] idest Chaldeæ morte inferēs, in quo designatur velocitas ipsorum, & fortitudine, qui nō contenti intrare per os, per recta & fenestrās confundebāt. Ioel. 2. Domos confundent, p̄ fenestrās intrabunt quā fur. e ¶ Hic ponit penā quantū ad ipsa cadavera, quā remāserunt inhumata, [q̄d] q̄d a mēte q̄ vile qdā negligit Esa. 5. Facta sunt morticīna eorū, quasi stercor in medio platearū. f ¶ Hic excludit euasōnē falsū fiduciam. [Non glorietur] q̄ per hoc credens se liberari [in sapientia] quā precipua est inter humana bona anima & fortitudine] precipua inter humana bona corporis [diuitiis] quā precipua sunt in bonis exterioribus, 1. Reg. 2. Nolite multiplicare loqui sublimis, gloriantes. Et ostendit veram fiduciam. [Sed in hoc, scire] per cognitionē in intellectu [nos] per experientiam dulcedinis in affectu. Psa. 61. In deo salutare meum, gloria mea & spes mea in deo est. 2. Cor. 10. Qui gloriatur in domino glorietur. Et assignat causam [quia ego, misericordia] ut vos liberem [iudicium] ut honestes opprimam [iustitiam] ut sit equalitas [placent] in vobis. Michæl. 6. Indicabo tibi o homo quid sit bonum, & quid dominus requirit a te. Utique facere iudicium & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum deo tuo. Secundo, excludit fiduciam legalium cærimoniarum, & circumcisōnē specialiter quae precipua est, quia etiam ex patribus est, quia est imperfetta, ex patribus & non in corde. Unde simul cum incircūsis puniūtur. [Ecce dies venit.] Act. 7. Dura ceruice & incircūli auribus & cordibus &c. Nota q̄ homo nō debet gloriar in sapientia. Quia transitoria, Esa. 29. Peribit sapientia a sapientibus & intellectu prudētiū eius abscondetur. Quia imperfecta. Ezeq. 8. Intellexi quid omnium operū dei, nū possit inuenire rōnē eorum quā sunt sub sole. Quia noxia, 1. Cor. 8. Scientia inflat, charitas vero edificat. Quia laboriosa, Eccl. 1. Ita multa sapientia multa indignatio, Et qui addit scientiā, addit & laborem. Item, non debet gloriar in fortitudine. Quia fragilis, Iob. 6. Nec fortitudo lapidum, fortitudo mea, nec caro mea ænea est. Quia frequenter inutilis. Eccl. 10. Vidi sub Sole, nec velociter esse cursum, nec fortitudo bellum, nec sapientia panem, nec doctorum diuitias, nec artificium gratiam, secundum tempus calumpe in omnibus. Quia non domino acceptabilis. P. 142. Non in fortitudine equi voluntatem habebit, neque in tibis vīti beneplacitum erit ei. Quia peccati occasio. Sap. 2. Sit autem fortitudo nostra lex iniustiæ. Quod enim infirmū est, inutile inuenitur. Item non debet gloriar in diuitiis. Quia transitoria. Iacob. 15. Diuitia vestra putrefacta sunt, & vestimenta vestra a tinea commota sunt. Quia insufficiētes. Proverbiorum, 16. Quid prodest stulto habere diuitias, cum sapientiam emere nō posset? Quia verbum dei impeditus. Matth. 6. Fallacia diuitiarum sufficit verbum, & sine fructu efficitur. Quia noxia. Eccl. 2. Divisa congregata in malum domini sui.

ad po-

ad populum indicēt presentem iustum [deducat.] Tren. 2. De adīcū quasi torrentē lachrymas per diem & noctem & non des reū tibi, neq; taceat pupilla oculi tui. Et predicēt futurū q̄ est quasi materia presentis [quia vox audita est] spiritu prophētia, vel ponit præteritū pro futuro. infra 31. Vox in excellio audiāta est. Et assignat cām [quō] vox planā gentiū in Syon [valletat] quantū ad stationē regionis [cōfub] quantū ad ferūtūtēm] dereliquiūs] quantū ad captiuitatēm] supra 4.

c ¶ Hic determinat penā namā in speciali. Et primo, determinat penā. Secūdo, ad ipsas lamentarices indicēt lū [audite] Esa. 32. Mulieres opulentiae surgite & audite vocem meā & c. Et determinās cām, quia [ascendit mors] idest Chaldeæ morte inferēs, in quo designatur velocitas ipsorum, & fortitudine, qui nō contenti intrare per os, per recta & fenestrās confundebāt. Ioel. 2. Domos confundent, p̄ fenestrās intrabunt quā fur. C

e ¶ Hic ponit penā quantū ad ipsa cadavera, quā remāserunt inhumata, [q̄d] q̄d a mēte q̄ vile qdā negligit

Esa. 5. Facta sunt morticīna eorū, quasi stercor in medio platearū.

f ¶ Hic excludit euasōnē falsū fiduciam. [Non glorietur] q̄ per hoc credens se liberari [in sapientia] quā precipua est inter humana bona anima & fortitudine] precipua inter humana bona corporis [diuitiis] quā precipua sunt in bonis exterioribus, 1. Reg. 2. Nolite multiplicare loqui sublimis, gloriantes. Et ostendit veram fiduciam. [Sed in hoc, scire] per cognitionē in intellectu [nos] per experientiam dulcedinis in affectu. Psa. 61. In deo salutare meum, gloria mea & spes mea in deo est. 2. Cor. 10. Qui gloriatur in domino glorietur. Et assignat causam [quia ego, misericordia] ut vos liberem [iudicium] ut honestes opprimam [iustitiam] ut sit equalitas [placent] in vobis.

D Michæl. 6. Indicabo tibi o homo quid sit bonum, & quid dominus requirit a te. Utique facere iudicium & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum deo tuo. Secundo, excludit fiduciam legalium cærimoniarum, & circumcisōnē specialiter quae precipua est, quia etiam ex patribus est, quia est imperfetta, ex patribus & non in corde. Unde simul cum incircūsis puniūtur. [Ecce dies venit.] Act. 7. Dura ceruice & incircūli auribus & cordibus &c. Nota q̄ homo nō debet gloriar in sapientia. Quia transitoria, Esa. 29. Peribit sapientia a sapientibus & intellectu prudētiū eius abscondetur. Quia imperfecta. Ezeq. 8. Intellexi quid omnium operū dei, nū possit inuenire rōnē eorum quā sunt sub sole. Quia noxia, 1. Cor. 8. Scientia inflat, charitas vero edificat. Quia laboriosa, Eccl. 1. Ita multa sapientia multa indignatio, Et qui addit scientiā, addit & laborem. Item, non debet gloriar in fortitudine. Quia fragilis, Iob. 6. Nec fortitudo lapidum, fortitudo mea, nec caro mea ænea est. Quia frequenter inutilis. Eccl. 10. Vidi sub Sole, nec velociter esse cursum, nec fortitudo bellum, nec sapientia panem, nec doctorum diuitias, nec artificium gratiam, secundum tempus calumpe in omnibus. Quia non domino acceptabilis. P. 142. Non in fortitudine equi voluntatem habebit, neque in tibis vīti beneplacitum erit ei. Quia peccati occasio. Sap. 2. Sit autem fortitudo nostra lex iniustiæ. Quod enim infirmū est, inutile inuenitur. Item non debet gloriar in diuitiis. Quia transitoria. Iacob. 15. Diuitia vestra putrefacta sunt, & vestimenta vestra a tinea commota sunt. Quia insufficiētes. Proverbiorum, 16. Quid prodest stulto habere diuitias, cum sapientiam emere nō posset? Quia verbum dei impeditus. Matth. 6. Fallacia diuitiarum sufficit verbum, & sine fructu efficitur. Quia noxia. Eccl. 2. Divisa congregata in malum domini sui.

Hic ostendit populi dignitatem, ut ex hoc appareat eorū cuius pagina maior, & poena maior. Et dividitur in tres partes. In prima, ostendit eorum dignitatem, ex diuina maiestate. In secunda, ex diuino feedere. ca. 11. [Verbi] quod factum &c. In tercia, ex diuina in circuncisi sunt corde.

Vdite verbū qd̄ locutus ē dominus super vos, dom̄ Israel. Hec dicit dñs. In prima, ostendit dignitatem eorum in cōparatione ad alios.

p̄ populos, ex hoc ipso q̄ verbum dñi colebant. In secunda, cōminatur penā, q̄a cultū dei repulerūt p̄ idolatria, ibi. Cōgrega. gregā &c. Circa primū, duo. Primo, ostendit differentiā deorum. Secundo, ex hoc concludit de strictionē cultorū, ibi. [Stul? &c.] Circa primū, tria. Primo, discernit deum verū a falsis diis, q̄d ad dominii maiestatē. Secundo, q̄d ad distributionē, ibi. [Doctrina &c.] Tertio, quantū ad dignitatem veritatis, ibi. [Sic ergo dicitis &c.] Circa primū, duo.

b ¶ Nō est similitus tui dñi, magnū es tu & magnū nomē tuū in fortitudine. Quis nō timebit te, o Rex gēritū?

Tuū est, n. decus. Inter cōstos sapiētes gentium, & in vniuersis regnīs eorū, nullū est similitus tui. Pariter in sapientes & fatui probabuntur.

Primo, ostendit idolorum vanitatem & infirmitatē. Secundo, diuina maiestatem, ibi. [Non est simili &c.] Circa primū, duo. Primo, p̄ponit p̄ceptū vt nō slectantur ad idolatriā, neque genitū imitationē [iuxta vias] quece celestī magnitudine [a lignis celi] qd̄ in eis diuinitatē creditis, vel q̄ necessitatem habent super ea quae dependent ex libero arbitrio. Deut. 4. Ne forte elevatis oculis ad celum, videoles Solem & Lunam & omnia alia celi, & errore deceptis adorares ea, & colas quae creauit dominus deus in ministeriū cunis gētibus, quae sub celo sunt. Secundo, p̄bat propositum, proponens idolorum vanitatem [leges populū] quibus ad idolatriam se obligant [yang] q̄a inutiles & sine veritate diuina scientia. Sap. 13. Vanū fūt̄ oēs homines, in q̄ bus non subest scīa dei. Et hanc vanitatem probat, ex substantia vilitate. Quantū ad materiam, quia lignū. Esa. 44. Succidit cedros, tulit ilicē & querum quā slecterat inter ligna salutis. Quantū ad causam, cōficiētē principalē [opus manus] & instrumentalem [in ascīa]. Sap. 3. Infelices sunt & inter mortuos spes ilorum est, qui appellauerunt deos opera manū hominū &c. Esa. 44. Fecit illud in angulatibus, & idcirco tornauit illud, & fecit imaginem viri quā speciosum hominem habitantem in domo: Quantum ad formam, decoris [argento] Baruch, vltimo. Ligna corū polita a fabro, ipsa etiam inaurata & inargentata, falsa sunt & non possunt loqui: & compositionis [clavis & malleis]. Esa. 41. Confortauit faber viriis percutiens malleo eum, qui cu debat tunc tempore, dicens gl̄orū bonum est, & confortauit eū clavis ve non moueretur: probat etiam ex operis infirmitate, q̄a non habent operationem sensitivam neque intellectuū [In his milititudinem plasmē] quā neque intelligit quāmis decora sūt & nō loquerūt̄ quātū ad actum rōnīs [portata], s. ab aliis [cedere].

Qd̄ ad operationē sensitivā, Esa. 13. Os habēt & nō loquētur, oculos habēt & nō vidēbunt. Aures habēt & nō audient, narēs habent & non odorabunt. Manus habēt & nō palpabunt, pedes habēt & nō ambulabunt, nō clamabūt in gutture suo. Tertio, concludit intentum. [Nolite, ergo timere] quedam, n. colabantur vt benefacerēt, quedam ne male. Esa. 41. Bene quoque aut male si potest facite, & loquēmur, & videamus simūl.

b ¶ Hic ostendit diuina dominatio[nis] maiestatē. Et primo, ostendit singularem potentiam [magnus] in seipso [& magnū nomē] in hominū opinione. Et ex hoc concludit timorē. [Quis non timebit] supra 5. Me ergo non timebitis ait dominus, & a facie mea nō dolebitis? Secundo, ostendit suam singularē sciām. Ex primo, excludens sapientiā equalitatēm stūm est. Apoc. 7.

S. Tho. super Hier. B. 2. Benedicō

d. ¶ Hic ostendit quod transgressi sunt peccando in ipsum prophetam. Et hoc quidem quod dicitur ad literam conuenit Hieremiam, q. in odiū populi venit, p. p. mala quae predicebat. Sed perfectio Hieremias figurabat passionem Christi sicut dicit illa gl. [Vide] auct hoc superiori sententiae contraria, in qua quae dicta sunt, persona Christi apertus non est.

Hie remans &c. Sed oēs propheta in typum saluatoris plerique gesserunt, & qd in p. senti in Hieremias cōpletū est, hoc in futurum de domino prophetavit. Circa ergo tria. Primo .n. propheta proponit culpam aduersiorum. Et primo, communis culpa reuelationem [demonstrati] interiori reuelatione [ostendit] exterioribus signis [studia] machinatio nes eorum cōtra me. Esa. 8. In fortis manu sua erudit me, ne irem iā viae populi huius &c. Et proponit reuelationis necessitatem, quia per se cogitationem scire non poterat, nec suspicari propter suam innocentiam, quae talia non merebatur. [Et ego quasi agnus, & non cognoui] Christus etiam secundum hominem in via cognitionis illam accepti a deo, qua omnia sciuit per gloriam visionis, sicut alii accipiunt ea quae sciunt per gratiam reuelationis. Esa. 53. Quasi agnus corā rōtende se obmutelcat, & non aperit os suum. I. Cor. 9. Quis, n. scit hominem que sunt hominēs, nisi spiritus hominis qui est in ipsis? Psal. 93. Dns scit cogitationes hominū, qm̄ vane sunt. [Mittamus lignū] dicit taxum, vt si venenatus moriatur [eradikamus], ita q. nella memoria ipsius remaneat, sicut in tabula rata precedentes scripturae. Mistice [mittamus lignū] dicit corpus Christi in lignū crucis, vel lignū in panem, i. per lignū crucis scandalū doctrinā eius suscitatus, quae panis est. Esa. 53. Quia abscessus est de terra. Secundo, propheta petit vindictam allegans auctoritatem & potentiam p. quam potest, [Tu autem dñe sabbaoth]. i. exercitum, Iustitia per quam vult [qui iudicas iuste] Scientia per quā scit [& probas renes] id est affectiones [corda] id est cogitationes [ex eis] ex persona Christi, qui, sibi nō sunt, pro aliis enim orat. Luc. 23. Pater noscere filios, quia nesciunt quid faciūt. Tren. 3. Vidi domine iniquitatem illorum aduersum me, iudicā iudicium meum. Et assignat causam [tibi enim reuelauit] nō quasi nescienti, sed tamē causam meam in te ponens. Psal. 23. Ia. Ha. scit videtur, Secundo, cōminatur pena. Primo, prædicens visitationem. [Propterea hēc dicit dñs.] Psal. 88. Visib[il]e in virginis iniquitatibus eorum, in verberibus peccatorum. Secundo, pena determinationis. [Iuuenes eorum] infra 1. Qui ad gloriam ad gloriam, qui ad famam ad famam; &c. Tertio, punientis potestatis [inducant, n. ego scilicet qui possum] infra 17. In due super eos diem afflictionis, & duplice contritione cōtere eos, Mistice per viros Anathoth, qui interpretatur obedientia, significatur viri Hierusalem, qui quondam domino obediens, Christi postea persecuti sunt. Nra quod sanctus dicitur oīua. Propter pinguedinem, in quo deuotio. Rom. 11. Socius radicis & pinguedinis oliue factus es. Propter olei nōtorem, in quo contemprio. Zach. 4. Ibi sunt duo filii olei, qui afflunt dominatori vniuersae terre. 3. Reg. 6. Fecit in oraculo duos Cherubim lignis oliuarum, decem cubitorum altitudinem. Propter foliorum vi torem, in quo virtus mensis. Gen. 8. Reversa est columba ad vespere, portans ramū oliue viribus solitis in ore suo. Propter feritatem, in quo abundantia honorum operum. Psal. 1. Ego autem sicut oliua fructuosa in domo dei, speravi in misericordia dei in aeternum, & in lacrimis facili. Propter pulchritudinem, in quo sanctorum gloria. Ezech. 24. Quasi oliua speciosa in campis, & quasi platea exalta sum iuxta aquas. Osee 14. Erat quasi oliua gloria eius, & odor eius vt Libani.

a C A P. XII.

Hic propheta disputat de punientis iustitia. Et primo, ponitur propheta disputatio. Secundo, domini responsio, ibi. [Reliqui domum &c.] Circa primum, tria. Primo, caput benevolentiam ex persona iudicis, iustus quidem. Psal. 118. Iustus domine & redemptum iudicium tuum. Et ex honestate causa. [Verum tamen &c.] Iob. 13. Ad omnipotentem loquar, & disputare cum deo cupio. Et sic iterum eorum tenet locum oppositum. Sed Abrahācū tener locum respondens, capit. 2. Super custodiā meā labo, & figam gradum super munitionem. Secundo, proponit causam quantum ad aduersarios, proponens eorum prosperitatem, quantum ad temporalia, ut ad temporalia processus, [impiorum] per infidelitatem [qui prævaricantur] contra legem agendo [& inique agunt] contra proximum. Iob. duodecim. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant deum, cum ipse dederit omnia in manus eorum. Psal. 72. Zelaii super iniquos, pacem peccatorum videns. Et quantum ad prosperitatem augumentum [planta] in bonis temporalibus, & per similitudinem arboris [& radicem miserunt] confirmatis prosperitatibus [proficiunt], sicut arbor crescit per augmentum prosperitatis. [Ex faciūt fructū] impletantes opere, quod mente disponunt lob. vigesimo primo. Quare impii viuent, sublimati sunt confortatique diuitiis. Et proponit eorum iniuriam. [Prope es tu, a tenibus] affectibus, quae duo simili videntur aduersari diuinæ iustitiae. Esa. vigesimono. Populus hic labii me honorat, cor autem eorum longe est a me: in quo datus intellegi, quod imperfecti bonus, imperfecti attributionem recipiunt. Ex parte autem sua dat intelligere iustitiam. [Et tu domine, nō] ab aeterno [vidisti]. I. quomodo ambo coram te. Et si enim hēc loquar, non tamē in his scandalum patior. supra. 1. Priusquam te formarem in viro nouo te. Et das intelligere correctionem. [Probat] ponis probatum, inuentus sum tecum ambulans. Psal. 16. Probasti cor meum & visitasti nocte, igne me examinati, & non est inueni in me iniquitas. Tertio, ostendit ponam per modum imprecationis. Et primo, imprecatur pena infestationem. [Congrega eos] quasi dicat, quia iustus es non potest esse, quod impio non punias. Ideo ergo ita eos in prospexitibus exaltas, sicut qui impinguati gregem ad occisionem. Ergo, ex quo impinguari sunt & iniulti sunt, [congrega eos] in quo significatur, quod pascali tempore, quādo ad festum conuenierant in urbe, oblesse sunt [sanctifica eos]. Loquitur per similitudinem animalium, quae occidebantur ad imolandum. Esa. 34. Vistima domini in Boſa, & interfectio magna in terra Edon. Et excludit penam dilationem, quia rem pus est vt puniantur in propria personis, non in professoibus, neque in terra nascientibus. [Vique quo lugebit]. Psal. 103. Posuit flumina in desertum & exitus aquarum in sicim, Terram fructiferam in sanguinem a malitia inhabitantium in ea in animalibus. [Consumptum est animal]. Ezech. 49. Dixerunt, dereliquerunt dominus terram, & dominus non videt. Secundo, quasi exaudiens, contra puniendos ponit iustificationem. Et primo, ex parte hostium, quantum ad potentiam. [Si cum peditibus] quasi dicat. Si vicina gentes que pedes pugnant, tibi multum labores fecerunt, quomodo poteris reflexti Chaldeis & Aegyptiis, qui equi poteris sunt? Iob. 6. Qui timent priuinan, irruerunt super eos mixi. Et quantum ad captiuicatis terram [cum autem] dicit, est etiā in terra tua semper pacem habuisses, quid facies quando eris trans Jordanem, cuius gurgites sunt tumentes, quia scilicet superbi sunt? Ecl. 10. Qui gloriarunt in substantia, paupertate vereatur. Secundo, quantum ad sanguine iunctos, cōmemoras pristinā iniuriam [nam & fratres]. Idaūi [domus]. Moabites & Amonite. Cantic. 1. Filiū matris meae pugnauerunt contra me. Et indicit cautela. [Ne credas, cum locuti] quasi volentes ubi fe-

A b secederari ad resistendum Chaldeis, infra 27. Fac tibi vinecula & chatenas & pones eas in collo tuo, & mittes eas ad regem Edō, & ad regem Moab &c. supra 10. Vnusquisque a proximo suo se custodiāt, & in omni fratre suo non habeat fiduciam, quia omnis frater supplantabit & omnis amicus fraudulenter incedet, & vir-

fructum. Prope es tu ori eorum, & longe a renibus eorum. Et tu domine nosti me, vidisti me, & probasti cor meum tecum. Congrega eos quasi gregē ad victimā, & lanctificā eos in die occisionis.

Cundo, pena consolationem, ibi. [Hēc dicit dominus &c.] Circa primum, duo.

B Et sic iterum eorum tenet locum oppositum. Sed Abrahācū tener locum respondens, capit. 2.

Super custodiā meā labo, & figam gradum super munitionem. Secundo, ponit peccatum auxiliū desituationē [domum],

C felicitatem templū, vt non defendam [hēc reditatem] populum Israēl. Esa. 19. Hēc reditas autem mea Israēl. Supra 9. De reliquā populum meū, & recedam ab eis, quia omnes adulteri sunt, cœsus prævaricatori &c.

Et quantum ad hostium oppressionem [dedit dilectionem] dedit Iudeos, quos quasi animam meam dili-

gebam. Secundo, ponit culpam. Primo, significat culpe magnitudinem [facta est mihi hēreditas] scilicet populū [qua si leo] serox ad impugnandum me [voce] blasphemia.

Psal. 9. Infidit in abscondito, quasi leo in speluncā sua. Secundo, miratur animi instabilitatem. [Numquid quis discolor] quasi dicat, quandoque mihi, quandoque idolis adherens [cincta] sordibus peccatorum [per totum] quia omnes mali sunt. 3. Reg. 18. Vlquequo claudicatis in duas partes? Si dominus ipse est deus, sequimini eum &c.

D Vel potest esse sensus. Numquid can ita chara teneo? sicut hūi modi aues pulchræ, vt tandem non abiciam? vt discoloribus ad decorum referatur. Ezech. decimosextō. Veliū te discoloribus, & calciaū te hyacinto. Vel hoc quod dicit, reliqui domini &c. possunt esse verba propheta, qui te annuntiarent verbum dei, mortis periculo se exposuit, & domum & patriam reliquisti, & ea a compatriotibus suis quasi leonibus, & variis do- litate, & plenis malitia, iniurias perpessas fuit. Mistice, sunt verba Christi, qui dominum & patriam relinqueret dicitur in mūdum venienti, quia ad modum relinquenter te habuit, quando in infinitate abscondit maiestatem [hēreditatem] celestem patet. Prosperantur impii, Propter hēreditatis amissionem. Gen. vigesimo quinto. Dedit Abraham Israēl filio suo cuncta que possederat, filii autem concubinarum largitus est munera. Propter imperficiatam remunerationem. Math. 6. Amen dico vobis, ceperunt mercede suā. Quia non sunt digni diuina correctione. Ezech. decimosextō. Requiescit indignatio mea in te, & auferetur zelus meus a te. Osee. 10. Non visib[il]e super filias vestras cum fuerint fornicatae, & super sponas vestras cum adulterauerint. Hebreorum 12. Si extra disciplinam estis cuius particeps, facti sunt omnes. ergo adulteri, & non filii eius. Proper morbi desperationem. Tren. 2. Magpa est velut mare contritio tua. Quis medebitur tui? infra 30. Insanabilis frater tua, pestis plaga tua. Propter eorum defectionem. Psal. 72. Veruntamen proprios dolos posuisti eis, deieci eis dum alle uarentur. Rom. 1. Propter quod tradidit eos deus in reprobum sensum, vt faciant ea quae non conueniunt &c.

E b Hic comminatur penam sterilitatis. Et primo, seminis frustrationem [seminauerunt] quasi dicat, semina corrumpentur. Matth. 13. Nonne bonum temen seminasti in agro tuo? Vnde ergo haberat zizania? Esa. 4. Expectant ut facient vias, & fecerunt labras. Secundo, ha. reditatis amissionem. [Hēreditatem] non proderit, quia ab hostibus surripieunt. Tren. vītimo. Hēreditas nostra verā est ad alienos. Tertio, concludit confusione. [Confundemini] scilicet proper defectum fructuum. Esa. 24. Luxit vindicta infirmata est vias, ingenuerunt omnes qui lætabantur corde.

F d Hic ponit consolationem ex hostium pena. Et circa hoc, tria. Primo, ponit eorum transmigrationem [qui tangunt hēreditatem] iadendo eam. Zach. 2. Qui tangit vos, quasi qui tangit pupillam oculi mei, supra 1. Ecce constituit te hodie super gentes & super regna, vt euellas, & defrues, & dispersas, & dissipas, & adfices, & plantes &c. Secundo, eorum educationem [& cū euiles] tollā nos de gentibus. Ezech. 36. Tertio, ponit eorum instructionem ex promissione bonorum, si beneficerit. Et erit si erit, adificabunt] quasi dicat, cōputabunt inter populum meum, quod proprius ad conuersiōnem & cōmissionē penam. [Quod si non audieritis, perditionē] perpetua. Esa. 5. Si volueritis & audieritis me, bona terra comedetis. Nra, quod prælati destruerat populum, pp operis peruersitatem. supra 10. Quia

g quā ego īmolo vobis, vidimam granadem super montes Israēl, vt comedaris carnes, & bibatis sanguinem. Carnes forū comederis, & sanguinem principium terræ bibetis &c. Holium afflictionem, quācum ad interfectos [pastores multi] dedit principes Chaldeorum, supra 6. Ad eam veniēt pastores

g & greges eorum [vīneam] domum Israēl. Esa. 5. Vineā enim domini, domū Israēl est. Vel [pastores] principes pastori [demoliti sunt] per occisionem. Et quantum ad oppressos seruitute, & capiūtate [concūlauerunt] Esa. 5. Auferam lepem eius, & erit in directionem. Et terra desolationē [dederunt portionē, luxuriant super me] quāvis tarde. Osee. 2. Et dicit, vadāt & reuertar ad vitum meum priorē, quia bene mihi erat tunc magis q. nunc. Secundo, ponit peccatum caufam [desolatiōne, & perditione] dei mandati & beneficēcia. Esa. 5. Propter hoc captiuus dedit populus meus, quia non habuit scientiam. Tertio, ponit peccatum mensuram. Primo, ostendens multitudinem hostium [super omnes vias] quasi dicat omnes vias implent [deserti] quod est inter Hierusalem & Babyloniam. supra 4. Ventus vrens in viis quae sunt in deserto. Et terra desolatiōne, & luxuriant super me] quāvis tarde. Osee. 2. Et dicit, vadas, & reuertar ad vitum meum priorē, quia bene mihi erat tunc magis q. nunc. Secundo, ponit peccatum caufam [desolatiōne, & perditione] dei mandati & beneficēcia.

C E c Venite congregamini omnes bestiā terre, properate ad deuorandum. Pastores multi demoliti

C per occisionem. Et quantum ad oppressos seruitute, & capiūtate [concūlauerunt] Esa. 5. Auferam lepem eius, & erit in directionem. Et terra desolationē [dederunt portionē, luxuriant super me] quāvis tarde. Osee. 2. Et dicit, vadas, & reuertar ad vitum meum priorē, quia bene mihi erat tunc magis q. nunc. Secundo, ponit peccatum caufam [desolatiōne, & perditione] dei mandati & beneficēcia.

C E d Hēc dicit dominus aduersum oēscivos meos pessimos, qui tangunt hēreditatē, & capiūtate [concūlauerunt] Esa. 5. Auferam lepem eius, & erit in directionem. Et terra desolationē [dederunt portionē, luxuriant super me] quāvis tarde. Osee. 2. Et dicit, vadas, & reuertar ad vitum meum priorē, quia bene mihi erat tunc magis q. nunc. Secundo, ponit peccatum caufam [desolatiōne, & perditione] dei mandati & beneficēcia.

C E e Hēc dicit dominus aduersum oēscivos meos pessimos, qui tangunt hēreditatē, & capiūtate [concūlauerunt] Esa. 5. Auferam lepem eius, & erit in directionem. Et terra desolationē [dederunt portionē, luxuriant super me] quāvis tarde. Osee. 2. Et dicit, vadas, & reuertar ad vitum meum priorē, quia bene mihi erat tunc magis q. nunc. Secundo, ponit peccatum caufam [desolatiōne, & perditione] dei mandati & beneficēcia.

C E f Hēc dicit dominus aduersum oēscivos meos pessimos, qui tangunt hēreditatē, & capiūtate [concūlauerunt] Esa. 5. Auferam lepem eius, & erit in directionem. Et terra desolationē [dederunt portionē, luxuriant super me] quāvis tarde. Osee. 2. Et dicit, vadas, & reuertar ad vitum meum priorē, quia bene mihi erat tunc magis q. nunc. Secundo, ponit peccatum caufam [desolatiōne, & perditione] dei mandati & beneficēcia.

C E g Hēc dicit dominus aduersum oēscivos meos pessimos, qui tangunt hēreditatē, & capiūtate [concūlauerunt] Esa. 5. Auferam lepem eius, & erit in directionem. Et terra desolationē [dederunt portionē, luxuriant super me] quāvis tarde. Osee. 2. Et dicit, vadas, & reuertar ad vitum meum priorē, quia bene mihi erat tunc magis q. nunc. Secundo, ponit peccatum caufam [desolatiōne, & perditione] dei mandati & beneficēcia.

C E h Hēc dicit dominus aduersum oēscivos meos pessimos, qui tangunt hēreditatē, & capiūtate [concūlauerunt] Esa. 5. Auferam lepem eius, & erit in directionem. Et terra desolationē [dederunt portionē, luxuriant super me] quāvis tarde. Osee. 2. Et dicit, vadas, & reuertar ad vitum meum priorē, quia bene mihi erat tunc magis q. nunc. Secundo, ponit peccatum caufam [desolatiōne, & perditione] dei mandati & beneficēcia.

C E i Hēc dicit dominus aduersum oēscivos meos pessimos, qui tangunt hēreditatē, & capiūtate [concūlauerunt] Esa. 5. Auferam lepem eius, & erit in directionem. Et terra desolationē [dederunt portionē, luxuriant super me] quāvis tarde. Osee. 2. Et dicit, vadas, & reuertar ad vitum meum priorē, quia bene mihi erat tunc magis q. nunc. Secundo, ponit peccatum caufam [desolatiōne, & perditione] dei mandati & beneficēcia.

C E j Hēc dicit dominus aduersum oēscivos meos pessimos, qui tangunt hēreditatē, & capiūtate [concūlauerunt] Esa. 5. Auferam lepem eius, & erit in directionem. Et terra desolationē [dederunt portionē, luxuriant super me] quāvis tarde. Osee. 2. Et dicit, vadas, & reuertar ad vitum meum priorē, quia bene mihi erat tunc magis q. nunc. Secundo, ponit peccatum caufam [desolatiōne, & perditione] dei mandati & beneficēcia.

C E k Hēc dicit dominus aduersum oēscivos meos pessimos, qui tangunt hēreditatē, & capiūtate [concūlauerunt] Esa. 5. Auferam lepem eius, & erit in directionem. Et terra desolationē [dederunt portionē, luxuriant super me] quāvis tarde. Osee. 2. Et dicit, vadas, & reuertar ad vitum meum priorē, quia bene mihi erat tunc magis q. nunc. Secundo, ponit peccatum caufam [desolatiōne, & perditione] dei mandati & beneficēcia.

C E l Hēc dicit dominus aduersum oēscivos meos pessimos, qui tangunt hēreditatē, & capiūtate [concūlauerunt] Esa. 5. Auferam lepem eius, & erit in directionem. Et terra desolationē [dederunt portionē, luxuriant super me] quāvis tarde. Osee. 2. Et dicit, vadas, & reuertar ad vitum meum priorē, quia bene mihi erat tunc magis q. nunc. Secundo, ponit peccatum caufam [desolatiōne, & perditione] dei mandati & beneficēcia.

C E m Hēc dicit dominus aduersum oēscivos meos pessimos, qui tangunt hēreditatē, & capiūtate [concūlauerunt] Esa. 5. Auferam lepem eius, & erit in directionem. Et terra desolationē [dederunt portionē, luxuriant super me] quāvis tarde. Osee. 2. Et dicit, vadas, & reuertar ad vitum meum priorē, quia bene mihi erat tunc magis q. n

sultate egerunt pastores, & dominum non quiescunt, propterea F si incolerunt, & omnis grecorum dispersus est. Propter do- ficitur ipsa reditio. [Et factum est post dies plurimos ad signi- ficiandum quod multis annis in captivitate erunt. infra 29.] Ce- ceperint impleri in Babylonie septuaginta anni, visitabo vos, & scelerabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum. [Tolle inde.] Sic ego reducam populum. Ezech.

a C A P . XIII.

Sicut dicit dominus ad me. Vade & posside tibi lum- bare lineum, & pones il- lud super lumbos tuos, & in aqua non inferes illud. Et possidi lum- bare iuxta verbum domini, & pos- fuit circa lumbos meos. Et factus est sermo domini ad me secundo, di- cens. Tolle lumbare quod possedi- sti, quod est circa lumbos tuos, & surges vade ad Euphrat, & abscon- deris qui derelicti non audierunt, & carnes pinguis comedet, vnguis eorum dif- soluet.

a C A P . XIII.

Hic ostendit po- puli dignitatem ex divina adhesione. Et dividitur in duas partes. In prima, ponit similitudinem. In secunda, similitudinem adaptacionem. [Et factum est verbum domini &c.] Circa primum, tria. Primo, significatur populi aliquam partem ad diuinam familiaritatem, ubi ponitur domini iustitia. [Vade] ad literam, ad locum ubi talia videntur, quia ipse deus prior ad populum venit. I. Ioan. 4. Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos [possidet] a me, ut proprie- tie possideas, sicut do- minus hereditatem. Esa. 19. Hereditas autem mea Israel [ibid] in vnum tuum, sicut populus in gloria dei, Esa. 43. Populum istum formauit mihi, laudem meam narrabit. [Lumbare] quod lumbis adhuc erit, in quibus conceperit amori- sis: sic est populus in amore diuinum afluxus. Osee. 1. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. [lineum] quod rude de terra tollitur, sed cultu humano decoratur, sic ille popu- lis cultu diuino. Eze. 16. Transiens autem per te, videt conculari in sanguine tuo &c. [Et in aquam] Iob. 38. Accinge si- gut vir lumbos tuos, interroga te, respondere nubis. Vbi eras quia ponebam fundamenta tenui &c. Et quia per facta prophetarum & non solum per utramque diuinam militiam exprimuntur, unde dicitur Osee. In manibus prophetarum assimilatus sum: ponitur etiam praecipit impetratio [possidet] in quo notatur prophetae obediencia. Gen. 6. Noe vir iustus atque perfectus fuit in generatio- nibus suis, cu deo ambulauit &c. Secundo, significatur populi repulso. [Et factum est, tolle] a te sic abiret populus a me. Vade ad Eu- phrat, [per quod significatur potestis Assyriis & Chaldeis] per quos capiuitus est populus. Esa. 8. Adducet super eos deus aquas diuinis fortis & multas, Regem Assyriorum & omnem gloriam eius. Et ascendens super omnes riuos eius, & fluit super yniuersas ripas eius, & ibit per Iudam in undas, & transversus yps; ad collum veniet. [Abfessus sic populus, quod aquis absconsus absorbebitur. infra 5.] Absorbuit me, quibus draco replevit ven- trem suum teneri ydipe mea, & eiecit me [in foramine] ne cu aqua deflueret, in quo significatur, quod de populo reliqua futu- ra esent, & non corpus periret. supra 5. Consumationem autem non faciam. Tertio, significatur populi reditio, ubi primo signi-

ficatur ipsa reditio. [Et factum est post dies plurimos ad signi- ficiandum quod multis annis in captivitate erunt. infra 29.] Ce- ceperint impleri in Babylonie septuaginta anni, visitabo vos, & scelerabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum. [Tolle inde.] Sic ego reducam populum. Ezech.

16. Tollam quippe vos de genibus, & congregabo vos de virtutis terris, & adducam vos in terram vestram. Scen- do, significatur populi dispositio. [Et ecce computructa] sic populi potentia, & pulchritudo con- sumpta erat. Eze. 15. Numquid vilie erit ad opus? Erat enim factum quod non audieritis, in absconditu- sive. supra. 8. Ex- pectavimus pacem, & non erat bonum, & non medebat, & ecce formido. Et designas peccatum, contra consilii contemptum, po- tens prophete compa- sionem. [Quia si non audieritis, in absconditu- sive] quasi docuisti eos aduersum te, & erudisti in caput tuum. Numquid non dolores apprehendent te, qua si mulierem parturientem? Quod si dixeris in corde tuo, Quare ve- nerunt mihi haec? Propter multi- tudinem iniquitatis tuae reuelata sunt verecundiora tua, polluta sunt plantae tuae. Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus uarietates suas & vos poteritis be- nefacere cum didiceritis malum. Et disseminalo eos quasi stipula, que yeto raptatur in deferto. Hec fors tua parsque mensura tua a me dicit dominus, quia obliterata es mei, & confusa es in mendacio. Unde & ego nudauit semora tua contra faciem tuam, & apparuit ignomi- nia tua, adulteria tua, & hinni- vagia in montibus.

Secundo, dat idem consilium ad regem, invitans ad humilitatem [Dic regi] scilicet Ieronimi & dominatrici scilicet matrem eius, quia cum mare se tradidit Nabuchodonosor. 4. Reg. pen. [Sedetur in terra] in signum humiliantis. Esa. 47. Descente, sed in puluere virgo filia Babylon, sed in terra. Et assignat rationem ex regni amissione [signum] de capite. Tren. ultim. Cecidit corona capitis nostri. Ex vrbium oblatione [Civitates austri,] qui sunt Iudea ad austrum erat. Iosue. 15. [Qui aperiat] obli- diopoli solens scilicet Aegyptius. Et ex populi capitiatate straf- lata est. Tren. 1. Migravit Iudas, propter afflictionem & mul- titudinem seruitur, habitavit inter gentes, nec inuenit re- quiem. Tertio, ponit idem consilium ad regiam ciuitatem. Et primo, inducit ad humiliatem. Secundo, miratur oblini- nationem, ibi [Vt in tibi Hierusalem,] Inducit autem ad humiliatem ex quatuor. Primo, ex hostium potestate, proponens hostium potestiam, [levata] per considerationem, [qui] contra fortis. supra. 6. Ecce populus venit de terra aquilonis, gens magna co- surgit a finibus terrae &c. [Ab aquiloni] Et excludens subditos fidu- ciis [ibi est grecus] Iouasi multitudine populi qui tibi erat subiecta quia fidicunt. Cuius regalis & fæderalis non poterit tibi proderelle. Ezech. 34. Ecce ego ipse super pastores. Requiram grægem meū de manu eorum, & celsare faciam eos, ut ultra non pascant græ- gem meū, nec pascant amplius pastores fæderis, & libera- bo grægem meū de ore eorum, & non erit ultra eis in escam. Et assignans cuiusdam, quia in manus hostium tradidit, tollens excusationem [qui dices] ad excusationem tui. Iob. 9. Si vo- lueris contendere cum eo, non poteris respondere ei. Et assignas rationem. [Tu enim docuisti] dum eos in auxiliu tuum vocas, conditiones tuas eos scire fecisti. supra. 2. Infuper malitias tuas docuisti vias tuas. Vel capigit ostensionem thesauri ad Ezechia factam nuntius Regis Babilonis. Esa. 39. Secundo, ex dolorum afflictione, communans dolorem. [Numquid non?] supra. 4. Vo- cavit quasi parturientis audiui, angustias, ut puerpera. Et assignans rationem ex peccatorum multitudine. [Quia si dixeris, venierunt] in penam [verecondioria] turpissima peccata [plan- gal] affectiones. Iob. 22. Propter malitiam tuam plurimam, & immitis iniquitatis tuas. [Vel tangit hic, quod duobus suis in captivitate pedes, & etiā in transitu signorum oportebat eos membra turpia denudare, & nudū pedes. Et ideo plante eorum polluebantur luto & puluere. Esa. 47. Dependa turpitudinem tuam, discooperi numerum, reuelua crura, trans humina, reue- labitur ignominia tua, & videbitur oprobrium tuum. [Et ex- pectantiam] oblationem, [si immutare] quasi dicat difficulter potestis converti. [Aethiops] propter naturalem infestationem peg- gau [pattus] propter dolomitatem vel diversitatem peccatorum.

A [Cum diceris] propter consuetudinem. Prover. 23. Prover- biu[m] est. Adolescentis iuxta viam suam, & cum lenuerit, non re- cedes ab ea. Tertio, inducit ad humilia tem ex futura captiva- tionem, comminans captivitatis dispersionem. [Et disseminabo.] Psal. 82. Deus meus ponit illos ut rotam, & hinc stipulam ante faciem venti &c. Di-

te oculos vestros & uidete, qui ye- nitis ab aquilone. Vbi est grec qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? Quid dices, cu[m] visitauerit te? Tu enim docuisti eos aduersum te, & eruditus in caput tuum. Numquid non dolores apprehendent te, qua si mulierem parturientem? Quod si dixeris in corde tuo, Quare ve- nerunt mihi haec? Propter multi- tudinem iniquitatis tuae reuelata sunt verecundiora tua, polluta sunt plantae tuae. Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus uarietates suas & vos poteritis be- nefacere cum didiceritis malum. Et disseminalo eos quasi stipula,

B te, oculis vestros, scelus fornicationis tuae. Super colles in agro, vidi abominationes tuas. Vt tibi Hierusalem. Non mundaberis post me. Vique quo agnoscere?

a C A P . X I I I .

C **V**ero factum est uerbum domini ad Hieremiam, de sermonibus siccita- tis. Luxit lumen, & portæ eius cor- querunt & obscurante sunt in terra, & clamor Hierusalem ascendit. Maiores miserunt minores suos, aquam venerunt ad hauriendum. Non inueniunt aquam, reportaverunt uasa sua vacua. Confusi sunt & afflitti, & operuerunt ca- pita sua propter uastitatem terræ, quia non venit pluvia in terram.

D **C**onfusi sunt agricultores, operue- runt capita sua. Nam & certa in agro peperit & reliquit, quia non metipsum recognoscere. [Et apparuit] etiam alii. Ezech. 16. Nudabo ignomi- niam tuam coram eis, & videbunt omnes turpitudinem tuam &c. Et assignat rationem. [Super colles] quasi dicat, quia publice peccasti, publice pu- nies. supra. 2. In omni colle sublimi & sub oculo fronte dobro prosterneba- ris meretrix. Ultimo admiratur oblationem [Vt tibi, vique- quo post me] ventas, vel post me ambulare te factas. Psalm. 4. Filii hominum viquequo graui corde, ut quid diligitis vanita- tem & queritis mendacium? Nota, quod vinum militice aliud ho- num, aliud malum. Est enim bonum vinum, Sapientia contem- plationis. Proverb. 9. Bibite vinum quod miseri vobis. Diuini amoris. Cant. 8. Dabo tibi poculum ex vino conditio, & mu- stum malorum granatorium ueorum. Compunctionis. Psalm. 59. Potastis nos vino compunctionis. Est autem vinum malum fra- dulenta deceptionis. Deut. 32. Fel draconum vimum eorum, ye- penum alpidum in fanahile. Carnalis delectationis. Apoc. 18. De vino fornicationis eius biberunt omnes gentes, & reges.

D **I**nducit autem ad humiliatem, ibi [Vt in tibi Hierusalem,] Inducit autem ad humiliatem ex quatuor. Primo, ex hostium potestate, proponens hostium potestiam, [levata] per considerationem, [qui] contra fortis. supra. 6. Ecce populus venit de terra aquilonis, gens magna co- surgit a finibus terrae &c. [Ab aquiloni] Et excludens subditos fidu- ciis [ibi est grecus] Iouasi multitudine populi qui tibi erat subiecta quia fidicunt. Cuius regalis & fæderialis non poterit tibi proderelle. Ezech. 34. Ecce ego ipse super pastores. Requiram grægem meū de manu eorum, & celsare faciam eos, ut ultra non pascant græ- gem meū, nec pascant amplius pastores fæderis, & libera- bo grægem meū de ore eorum, & non erit ultra eis in escam. Et assignans cuiusdam, quia in manus hostium tradidit, tollens excusationem [qui dices] ad excusationem tui. Iob. 9. Si vo- lueris contendere cum eo, non poteris respondere ei. Et assignas rationem. [Tu enim docuisti] dum eos in auxiliu tuum vocas, conditiones tuas eos scire fecisti. supra. 2. Infuper malitias tuas docuisti vias tuas. Vel capigit ostensionem thesauri ad Ezechia factam nuntius Regis Babilonis. Esa. 39. Secundo, ex dolorum afflictione, communans dolorem. [Numquid non?] supra. 4. Vo- cavit quasi parturientis audiui, angustias, ut puerpera. Et assignans rationem ex peccatorum multitudine. [Quia si dixeris, venierunt] in penam [verecondioria] turpissima peccata [plan- gal] affectiones. Iob. 22. Propter malitiam tuam plurimam, & immitis iniquitatis tuas. [Vel tangit hic, quod duobus suis in captivitate pedes, & etiā in transitu signorum oportebat eos membra turpia denudare, & nudū pedes. Et ideo plante eorum polluebantur luto & puluere. Esa. 47. Dependa turpitudinem tuam, discooperi numerum, reuelua crura, trans humina, reue- labitur ignominia tua, & videbitur oprobrium tuum. [Et ex- pectantiam] oblationem, [si immutare] quasi dicat difficulter potestis converti. [Aethiops] propter naturalem infestationem peg- gau [pattus] propter dolomitatem vel diversitatem peccatorum.

a C A P . X I I I .

E **H**ic incipit propheta interponere orationem suam, pro eis post aliquam flagella, Et diuidetur in duas partes. In prima, ponit quadam disceptationem propheta cum domino, ad impen- dum modum. In secunda, ponit finalis determinatio- ne. ca. 15. [Et dixit dominus ad me &c.] Circa primum, duo. In prima, ponit populi afflictio[n]em, quia est orationis occasio. In se- cunda, ponit propheta cum deo disceptationem, ibi [Si iniquita- tes] Circa primum, duo. Primo, ponit propheta titulum. Hoc est [verbum] interioris revelationis [quod factum est, de sermo- nibus] exterius annuntiandis. [Siccitas] quæ imminentia capiuntate eis superuenient. Vel de sermonibus siccitas, id est de sic- citate sermonibus digna. Secundo, prosecutus siccitas incō- modum. Et primo, quantum ad afflictionem hominum, quæ- tum ad poros penitentia, ponens tristiam. [Luxit Iudea] affli- tia hu[er]i. Esa. 24. Luxit vindemia & infirmitas est viuis, & inge-

IN HIEREMIAM

miserit omnes qui lætabantur corde. [porta] Iudices qui in portis sedebant corruerunt a præstina lætitia [obseveratæ sunt] id est in uoluntate tenebris tribulationis. Tre. 2. Defixa sunt in terra portæ eius, perdidit & contrivit vester eius. Vel quia præ nimia siccitate muri dissoluebantur, & ita cadentibus portis, properat aquæ defectu reparari non poterant [clamor] conqueſtationis & platus. Esa. 24. Clamor erit super vino in plateis, deserta est omnis lætitia, translatum est gaudiū terræ. Et affigat tristitia causam [Maiorates.] Esa. 41. Egeni & pauperes queruntur quæ & non sunt, lingua eorum sita auit. Et quantum ad derelicitatem terre, plam in possessionibus [confusi, operuerunt] in signum dissensionis. supra. 12. Confundemini a fratribus vestris, propter furoris domini, ut in cultoriis [quia] non venit.] Ioh. 1. Confusi sunt agricoli, vluvialerunt vini pres, super frumento & ordeo quia pellit messis agri, via confusa est & fuis elongavit. Secundo, ponit afflictionem luctu animalium, quantum ad cerosos. Nam & cera a quæ cultum circa cultum filiorum soliciatur. Iob. 39. Num und nos tibi pars paras ibicum in petris, et parturientes certas obseruasti? Et quantum ad onagros. [Et onagri] qui tamen in situ sustinent. Psal. 103. Exspectabunt onagri in siti sua. [in rupibus] in quibus magis flat ventus [traxerunt] in siti refrigatum [quasi dracones] qui propter siti, ventum trahunt. supra. 2. Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ traxit ventum amoris sui.

Hic incipit orare ad deum pro populo. Et primo, inducit argumentum misericordie, ex diuina conditione. Secundo, ex prophetarum prænunciatione, ibi. [Et dixi A, a, a. Tertio, ex præstite populi dilectione, ibi. [Numquid proiiciens &c.]] Circa prius, duo. Primo, ponit prophetæ oratio in qua proponit tria, misericordiam confitens [si iniquitates nostræ responderint] in cœnam. Esa. 59. Multiplicatae sunt iniquitates nostræ coram te, peccata nostra responderunt nobis. Et enarrans elementiam sibi peccauimus.] Psal. 45. Adiutor in tribulationibus quæ inenerunt nos nimis. Deinde proponit constantiam, [Quare quasi colonus] ac si dicat. Indignum constantiæ tuæ est, vt vineam tuam relinquis, quasi colonus alienum agrum. [Quasi viator] dum tuam, quasi viator nocturnum hospitium. [Quare futurus] hæreditatem tuam quasi homo vagus & indeterminata manus, proprium habitaculum. supra. 12. Reliquum domum meam, K misi hæreditatem meam. Proponit etiam potentiam. [Et vt vir] quasi dicat indecens est potentia tua, vt non salues quos semel protectionem suscepisti. Num. 14. Dicent Aegyptii. Non poterat introducere populum in terram pro qua ivranaerat, idcirco excedit eos in solitudine &c. Et proponit ei debitum esse illorum virain. Tu autem in nobis] quasi in hæreditate [& nomen tuum], sic ut sub nomine regis, subditi defenduntur. 2. Corinth. Inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Et concludit [ne derelinquas nos, ne tua constantia & potentia blasphemetur]. Psalm. 26. Ne derelinquas me domine, neque despicias me deus salutaris meus. Secundo, ponitur domini responsio. [Hæc dicit dominus.] Primo, proponit culpam [qui dilexit mouere pedes] affectus, properat incongruum in honore & de malo in malum. Ponetur a-

Mulier vaga, quietis impatiens, nec valens¹ in domo consistit; pedibus suis. Vel mittens in Aegyptum pro auxilio. Esa. 30. Aegyptus frustra & vane auxiliabitur. Ideo clamauit super hoc, superbia tñi est, quiesce Secundo, cominatur pñenā, [Nunc recordat pñenā inferēs. Ps. 88. Visitabo i virginis iniqüitates eorū, & i verberib⁹ peccata eorū. Tertio, excludit remedia. Et primo, orationem [Et dixit dominus. I]upr. 7. Tu ergo noli orare pro populo hoc, ne assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te. Secundo, ieiunium [cum ieiunauerint.] Esa. 56. Quare ieiunauimus, & non aspexisti, humiliauimus animas nostras & ne fecisti? Tertio, sacrificii. Si obrulerint.] Malach. 1. Non est mihi voluntas in vobis dicit dñs exercituum, & munus nō suscipiam de manu vestra. c ¶ Hic sumit argumentum, a prophetarum prænuntiatione. Et primo, ponitur propheta allegatio [A, a, a] Pro tripli pñenā; quim immediate terigerat [prophetæ] falso [pacem veram] diuturnam & non simulatam ab hostibus. supra. 4. Ergo ne decepisti populum istum & Hierusalē dicens, pax erit vobis? & ecce peruenit gladius que ad animam. Secundo, ponitur domini responsio. [Et dicit dominus.] Et primo, ostendit prophetatum falsitatem, quantum ad actionem quam assumunt. [Non misit] ad exequendum. Non præcepit] iniungendo officium [neque locutus sum] inspando prophetæ donum. Infra. 23. Non mitrebat prophetas, ipsi currebant, non loquebar ad eos & ipsi prophetabant. Et quantum ad pacem quam prædicabant. [visionē mendacem, septionem cordis] id est verba excogitata ad seducendum, Ezecl. 10. Vident vana, & diuinant mendaciū dicentes, ait dominus, mi dominus non miserit eos. Secundo, cominatur pñenā tñ prophetis prædicantibus, quām populo credent. [Ideo hæc dicit dominus.] Esa. 9. Erunt qui beatificant populum istum sedentes, & qui beatificantur precipitati. Tertio, annuntiat ut populo prophetæ compassio. [Et dices ad eos, méi] vel vestri. Et indicitur planetus penitentia. Tren. 2. Deduc quasi torrenti lachrymas. Cuius ratio assignatur [quoniam contritione] opter multitudinem occisorum [pessima] propter incorrigibilitatem [vehementer] propter continuitatē. Esa. 30. Commiuam eos sicut conteritur lagena signi, contritione perculit. Et assignat contritionis modum, quantum ad penam occisorum [si egressus] foris. [Et si introiero] per considerationē. Tren. 1. Oris interficiet eos gladius, & intus pauci, iuuenem simul & virginem, lactentem cum homine sehe. Quantum ad captiuitatē prophetæ quoque.] supra. 9. Disperdi eos in gentibus, quas non nouerunt ipsi & patres eorum.

¶ Hic sumit argumentum, ex pristina populi dilectione. Et circa hoc, tria. Primo, miratur dilecti populi repulsionem ad tempus odium. [Numquid prouiciens] quasi dicit, mirum videbam. Tren. vlt. Sed prouiciens repulisti nos, tratus es contra nos hemeter. [et nulla sit sanitas.] Esa. 14. Plaga insapibili subtiliter in furore gentes. Secundo, ponit recognitionē pñenā. Exspectauimus.]upr. 8. Exspectauimus pacem, & non erat pacem, tempus medelæ, & ecce formido. Et culpa cognoscitur.]Psalm. 50. Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Tertio, ponitur petitio. [Nostros

C A P V T . X V.

les.] Psalm. 43. Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsa-
nationem & derisum his, qui in circuiri nostro sunt. Quarto,
petitionis ratio ex templi sanctitate. [Solii gloriae] scilicet pro-
positiori & archæ, in quibus gloriosum te miraculis & reuelationibus ostendisti. Infra. 17. Solium gloriae altitudinis a prin-
cipio, locus sanctificationis nostræ ex-
pectatio Israel. Ex idolorum debilitate.
[Numquid, aut cœli] per se quasi cau-
se primariae. Iob. 3.3. Quis est pluvia pa-
ter, aut quis genuit filii
tas roris? Ex dei po-
testate [Nône tu es?
fecisti] hæc, pluuias
& omnia huius si-
pria. 10. Ad vocem
tuam dat multitudo
nem aquarum in cœ-
lo, & eleuat nebulas
ab extremitatib[er] ter-
ræ. Notandum quod
quædam est pax fal-
sa. Sap. 14. In ma-
gno viuentes inci-
nitate bello, tot & râ
magna mala, pacem
appellant. Quædam
fraudulenta. Psa. 23.
Qui loquuntur pacem
cum proximo, mala
autem in cordibus eo-
rum. Quædam tran-
storia. 1. Thess. vlt.
Cum enim dixerint
pax & securitas, tunc
repentinus eis super
ueniet interitus &c.
Item notandum, q[uod]
nisticæ triplex est fo-
lium. Quoddam est
foliū gloriae, & hoc quadrupliciter, scilicet, Naturæ sublimitate.
Esa. 6. Vidi dominum sedentem super solium excelsum & ele-
vatum, & plena erat omnis terra maiestate eius. Pacis tranquili-
tate. Supra. 3. Vocabunt Hierusalem folium domini, & con-
gregabuntur ad eam omnes gentes in nomine domini in Hieru-
salem &c. Scientia profunditate. Ezech. 10. Et vidi & ecce in
firmamento quod erat super caput Cherubin quasi lapis Zaphi-
rus, & quasi species similitudinis folii apparuit super eum. Du-
cationis æternitatæ. Tren. vlt. Tu autem domine in æternū per-
manebis, solium tuum in generatione & generationem. Aliud
solium clementiae, preparantem ad dei obedientiam. Esa.
2. Figam illum Paxillum in loco fidelis, & erit in solium glo-
riae domini patris sui, & suspendam super eum omnem gloriam
patris sui. Ad iustitiam sententiam. Prouer. 16. Iustitia firma-
tur solium regis. Ad proximorum misericordia. Esa. 16. Et pre-
parabitur in misericordia folium, & sedebit super eum in veri-
tate in tabernaculo Dauid. Ad humilitatis gratiam. Ezech. 43.
Locus solii mei, & locus vestigiorum meorū, ubi habito in me-
lio filiorum Israel in æternum. Quoddam vero est solium iusti-
tiae, preparantis ad disceptandum. Iob. 23. Quis mihi tribuat
cognoscam & inueniam illum, & veniam vsque ad folium eius?
Ad malum corrigendum. Prouer. 20. Rex qui sedet in folio iu-
dicii, dissipat omne malum intuitu suo. Ad incorrigibiles condé-
nandum. 2. Reg. vlt. Vidi dominum sedentem super foliū suū,
& omnem exercitum cœli assidentem ei a dextris & a sinis-
tris. Ad bonos defendendum. Esa. 9. Super solium Dauid & su-
per regnum eius sedebit, vt confirmet illud & corroboret in iu-
sticio & iustitia, amodo & vsque in sempiternum

A seipso orationem fundit, ibi [Væ mihi mater &c.] Circa pri-
mum, duo. Primo, repellitur oratio. Secundo, ponitur repul-
sionis ratio, ibi [Quis enim miserebitur.] Circa primum, duo. Primo, ponitur repulso orationis, [Si steterint Moyses &
Samuel] qui efficaces fuerunt in orando, eo quod de populo so-
liciti & pro inimicis
exorauerunt . De
Moyse habebet. Exo.
22. De Samuele. 1.
Reg. 12. [anima]
affectus, ac si dicat,
nō est ex defectu orati-
onis quod oratio non
exauditur, sed ex de-
fectu populi pro quo
oratur. Ezech. 14. Et
si fuerint tres viri isti
in medio eius Noe,
Daniel, & Iob, ipsi
in iustitia sua libera-
bunt animas suas:
Et infra. Et si fuerint
tres viri isti in me-
dio eius, non libera-
bunt filios, neque fili-
lias, sed ipsi soli li-
berabuntur. Secun-
do, repulso gentis:
pro qua orabatur. Et
primo, quantum ad
terminū a quo. [Ei-
ce ostende electos es
se [a facie] vt me nō
videant, & mea præ-
sentia non defendan-
tur. Gene. 4. Ecce
electis me hodie a fa-
cie terræ, & a facie
tua abscondar &c.
Secundo, quantum
ad terminū ad quæ,
ponens quadruplex
periculum. [Quod si
dixerint, ad mortem] pestilentia, quasi dicat, diuersi, his di-
uersis penitentiis. Ezech. 5. Tertia pars tui peste morietur,
& famæ consumetur in medio tui. Et tertia pars tui, in gladio
cadet in circuitu tuo. Tertia vero partem tui in omnem ventum
dispergam, & gladium evaginabo post eos. Et excludit consola-
tionis remedium, sepulturæ contra mortuos [& visitabo, quæ-
tuor] species dictas, scilicet gladium &c. Et superaddam [canes.]
Supra. 7. Erit morticinium populi huius in eib[us] volucribus cœ-
li & bestiis terræ, non erit qui abigit. Et misericordia, quantū
ad captiuos, [Et dabo eos in feruorem] idest in feruore odii.
[propter Manassem] qui multa mala fecit. 4. Reg. 21. Vnde, eodem.
23. Veruntamen nō est auerius dominus ab ira furoris sui
magni, quo iratus est furor eius contra Iudam, propter irritatio-
nes quibus prouocauerat eum Manasses. Punitur autem popu-
lus pro peccatis Regis, tum, quia malus pro peccatis populi re-
gnare permittitur. Iob. 34. Qui regnare facit hominem hypo-
cryptam propter peccata populi: tum, quia populus sequitur pec-
cata Regis. Eccl. 10. Qualis rector ciuitatis, tales & inhabitan-
tes in ea. Prouer. 29. Princeps qui libenter audit verba menda-
ci, omnes ministros suos habet impios.
b [Hic assignatur repulsionis ratio. Et primo, ponitur quæsti-
onis admittitio, & excluditur. Primo, misericordia iudicis. [Quis
miserebitur.] Secundo, satisfactio alicuius compatiens, [aut
quis contristabitur.] Tertio, oratio mediatoris alicuius, [aut quis
ibit] ex quo deus repulit, & in tot peccatis es. Osæ. 1. Voca no-
men eius absque misericordia, quia non addam ultra miserer-
em domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorum. Secundo, assignat
rationem repulsionis. Et primo, ex ingratitudine, ponens cul-
pam. [Tu dereliquisti] FG. primo. Declinavimus domini, bla-

Ic ponit bialis & fetialis repulso orationis prophetæ, pro populo. Et primo, ponit orationis depulso. Secundo, ostendit opul' obstinatio, quæ est causa huius. cap. 17. [Peccatum Iu- a &c.] Circa primum, duo. Primo, interdicit prophetæ, ne pro opulo ore. Secundo, præcipit ut eorum, quasi excommunicata orum, consortium vitet. ca. 16. [Et factum est &c.] Circa pri- num, duo. Primo, ponit repulso orationis prophetæ pro po- ulo orantis. Secundo, quasi desperans de salute populi, pro ror eius, sed adhuc manus eius extenta. Secundo, ex obtin- tione. Et primo, quia non flectuntur precibus, ponens culpam [laborau]i quasi dicat, toties rogani ut conuerteremini: quasi dicat, laborassent si possibile fuisset. Isa. 43. Servite me fecisti in peccatis tuis, præbusili mihi laboreni in iniquitatibus tuis. Et pœnam. [Et disperdam, ventilabro] Exercitu Chaldaeorum quasi paleas de area [in portis terræ] idest usque ad extrema ter- ræ: porta enim est extrema pars domus vel ciuitatis. Luc. 3. Cu-

ius vicitur in manu eius, & purgabit aeris suā, & cōgregabit tricū i horreū sūi, paleas autē cōbūt igni extingibili. Secundo, quia non corrigitur flagellis. Et primo ponit duritiam, pōnens flagella in generali [Interfici & perdi] captiuando. supra. 2. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non reciperunt. Et in speciali quantitate ad multires, quae sunt magis miserabiles & fribiles in amissione virorum. [Multiplicata super arenam.] hiperbole, quā dicat, innometabiles. Esa. 9. Pū pillorū eius & vi dūrum, non miterebitur. Et in amissione filiorū: vñigeniti. [Et induxi valatorē] inter se fōrētēm filii [meridie] quo poterū hostiū, qui non ex insidiis, sed aperte pugnant [repen]te] in quo impotētia ad resistētū, qui non pracaerūt. Eza. 30. Subito dum nō speratur veniet contritio eius &c. Et etiam quantum ad mortem plūriū si litorū simil, pōnens mortem pōlis [infirmata] filiis orbat, qui fōrūtēdō sūt matri. Reg. 2. Donec sterili perit plurimos, & que multos habebat filios infirmata est. Et tristitia matris, [de fecit anima] propter mentis stuporem. [Occidit ei fol] letitiae, propter tristitiae dolorem, que obfusca facit cor [confusa] intus. [Erubuit] extra, deficiente hoc in quo gloriabatur. Amos. 8. Occidit sol meridie, & tenebrecē faciā terrā in die luminis. Secundo, cōminatur panem. [Et residuum] felicitate pōdīstis flagellis. Deut. 28. Tradere dominus corruenteū ante hostes tuos, & per vnam viam egredieris contra eos, & per septem fugies, & dispergeris per omnī regna terra.

c. ¶ Hic propheta qui si detiperas de populo, orat pro seipso. Et primo, ponit ipius conquitio, pōnens adūtiorum diſcordiam. [Vt nihil] i inimicū ex hoc q̄ natūrū sum[rix] idest propter quem rixa fit, eo quōd vitia & mala p̄nuntio [discor di]alitiae me impugnabitis, & alii defendebitis. Hoc etiam in Christo complevit eft. Iob. 10. Quare de vñia edixisti me, qui viuā confundis ellē, ne oculis me videberet? Excludit de scordia caūlā, que maxime soleat contrahētis omnes. Non fānerau, omnes in delictis.] Pr̄lm. 28. Maledicent illis & te benedices, qui infugiat in me confundant, seruas autem tuus letabitur. Secundo, ponit domini consolatio [dicit dominus.] Et primo, quantū ad salutem propriā in promotione sui & suarū in bonis [Si non reliqua] id est q̄ adhuc tibi, non enim habuit filios, vt infra. 26. in bonum erunt. Aposopētis, supplendum, non mihi eredatur. Et quantum ad liberationem a malis [Si non occurrit] paratus ad auxilium. 2. Corinth. 1. Benedicetus deus & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarū, & deus tortis consolationis, qui consolatur nos in omni tribulacione nostra. Secundo, quantum ad adūtiorum afflictionē, comminans hostem implacabilem. Et primo, excludit hostium cordiam, quia cum propheta concordare voluerunt [Numquid] Iudeorum populū qui eft [ferrum] propter duritiam [& as] propter impatientiam [sc̄derabitur, ferro ab aquilonē] id est a Chaldeis, quā dicat, non. Supra. 6. As & ferrum vñuerū corrupti sunt. Defecit suffarorū in igne, consumptum est plumbum. Vel tu ferrum, dura prædicans illis qui sunt ferrum & as, fæderari non posse. Iob. 15. Nolite mirari si odit vos mundus, sciote quoniam me priorem vobis odio habuit. Secundo, excludit confederationis fidicā, tum ex munib⁹, diuitias, gratis] quā dicat, nihil tibi proderunt [in omnibus] id est pro omnibus. Nahum. 2. Diripe argentum, diripe aurum, & non est finis diuitiarū ex omnibus vasis desiderabilibus, tum etiam ex precebus [Et adducam] quā dicat, non poteris eos rogare, quia nō intelligent. Esa. 5. Leuabit signum in nationibus procul, & si-

abilitad eft de finib⁹ terrae. Tertio, assignat causam [quia ipsius] Deut. 32. Inis succensus eft in furore meo, & ardebit usque ad inferni nouissima, deuorabitque terram cum germine suo, & mortuum fundamenta comburet.

d. ¶ Hic ponit prophetā petītio. Et primo, ponit ipsius orationē. Secundo, domini responso, ibi [pp] hoc dicit &c.] Circa primū, tria. Pri, nō ponit diuinę cōsolutionē [latum], proponens diuinam cognitionē [Tu sis] quid patior & quid feci [Recordare] per effectū misericordiae. Tren. 3. Recorde paupertatis & transgressionis mee, absinthii & fellis, pēti consolationē [& visita me] cōfondādo. Iob. 10. Visitatio tua cōfudit spūrū meū. Et excedit dilationē. Non sibi in patientia. Ecel. 8. Alisimus enim est patiens redditor. Secundo, allegat meritum, proponens op̄ probrium in quod pro deo cōfudit patiens, ponens solitudinem patiens, & nos. In diuinā dilectione ostensa per passionē. Gal. vlt. Mihī abicit gloriati nō in cruce domini nostri Iesu Christi. In diuinā cognitione. Supra. 9. In hoc gloriorur qui gloriatur, scire & nos. In diuinā imitatione. Ecel. 23. Magna gloria est sequi dominū, longitudo enim dierum alium ab eo.

a C A P . XVI.

Hic interdictus dominus prophetā, damnati populi consortium. Et primo, ponit sententiam. Socundo, assignat causam, ibi [Et cu annuitaueris &c.] Circa primū, duo. Primo, interdictus fribili cōfondit matrimonialis coniugii, ponens iussionem. [Non accipies vxorem] 1. Corinth. 7. Solitus es ab uxore, nō quādere uxorem. Et assignans rationem [quia hac dicit] ex vñueritate pōnitorum, quia nulli ētati, nulli parcer sexui [super filios & filias] infra. 51. Collidam in te virum & mulierem, & collidam in te senem & puerum, & collidam in te iuuenem & virginem. Ex diueritate pōnitorum, communans mortem. Ex causa interiori [mortibus agrotationum] peccati scilicet & diuinis lagoribus. Et adiungit congrua sepulcrum [Nō plangētur] 1. Corinth. 11. Ideo inter eos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi, infra. 32. Non plangentur & non colligentur, neque sepeliantur, sterquilinum super faciem terra faciunt. Ex causa exteriori [& gladio] ex infulti hostiū [fame] ex defēctū necessitatis. Et adiungit congrua sepulcrum [Et erit cōdauer] supra. 14. Erunt proiecti in viis p̄rā fame & gladio, & non erit qui sepeliat eos, ipsi vxores eorum, filii & filiae eorum. Secundo, interdictus confortum socialis coniugii [Hec enim dicit dominus] Et primo, interdictus coniugii tristitiae, quod in consolatione pro mortuis fieri solet: vbi ponit prohibito [ne ingreditaris] neque sicū plangēs, neque sicut consolans. Secundo, assignans ratio ex ablari pacis [quia abstulī pacem mē] quam felicitate ad eos habebat, indignatus eis. Vel, quā me auctore adiunxim, & ad alios habebant. Esa. 7. Non est pax impia, dicit dominus. Ex comminatione mortis [mortē] Iob. 3. Parus & magnus ibi [unt, & seruus liber a domino suo]. Ex celiatione officiū funeris, quia carebunt obsequio sepulcrū [non sepelientur] supra. 8. Non colligentur & nō sepeliantur, in sterquilinum super faciem terra erunt. Plantū etiam familiae [neque plangentur, neque se incident] vulnerantes, quod Iudeis prohibitum est. Deut. 14. Non vos incidentis, nec faciatis calu-

A tium super mortuum. Sed Iob tonso capite cadens in terrā &c. Iob. 1. Non peccauit quia gentilis erat. Carebunt etiam coniugio parentē, quod a cōfanguineo lugentibus fieri solet [Et nō frangent.] Prover. vltim. Date siceram magentibus, & vinum, his qui amaro sunt animo. Bibant & obliuiscatur a gelatis iūe, & doloris sui non re-

cordentur amplius.

Secundo, interdictus coniugii letitiae.

Et primo, ponit prohibito. [Et domum coniugii] neq;

propter societatem, neq; propter comedionem. 1. Corin. 5.

Si qui frater nominatur inter vos est fornicator, aut au-

rus, aut idolis seruens, aut maledicēs, aut ebriosus, aut rapax, cum huīus-

modi nec cibū suū sume.

Secundo, ponit ratio [quia hāc dicit dominus].

Tren. vltim. Defecit gaudium, cordis, mortis, verus est in luctū chorus noster.

infra. 5. idem.

b. ¶ Hic assignatur causa p̄dīcte p̄pēz.

Et primo, ponit ratio [Quare locutus est] P̄ou. 30.

Talis est via mulieris adulteria, quae co-

medit, & terges os

sum dicit, Nō sum operata malum. Se-

cundo, ponit ratio [Domi-

nini responsio [Di-

ces ad eos] Et primo,

ponit culpā in trā-

greſſione patrū [quia

dereliquerūt] supra.

secundo. Me dereli-

quarunt fonte aqua-

viae, & foderunt si-

bi cisternas dissipata-

tas, quae cōtinere nō

valent aquas. In imitatione filiorū, ne possēt le excusare

per id quod dicitur. Ezech. 14. Patres comederunt vnam acer-

bam, & dentes filiorū obstupuerunt. [Sed & vos] March. 23.

Implete mensuram patrum velorum. Secundo, cominatur p̄nēam.

Et primo, ponit p̄gnā communionē, quantum ad ea

p̄tuitātē [Et eīciam vos] & quantum ad seruitūtē [Et ser-

uitētē] serviendo eorum cultoribus. Tren. 1. Migravit Iu-

das propter afflictionē & multitudinē seruitūtē, habitavit in-

ter gentes, ne inuenit requiem. Deut. 28. In gentibus quoque illis non quietes, neque erit requies vestigio pedis tui. Secun-

do, promittit consolationē ponens iuramentū quasi signum.

[Propterea ecce dies] quā dicit, hoc maius beneficium repa-

bitis, quā quōd liberat eftis de Aegypto. Et illus quasi oblit-

hoc semper in memorā habebit. Esa. 43. Ne meminerit prio-

rum & antiqua in tuncamini infra. 23. idem. Et explicans be-

neficium [Et redūcam] Ezech. 36. Tollam quippe vos de genti-

bus, & congregabo vos de vñueris terris, & reducam vos in

terrā veltrā. Tertio, ponit captiuitatis conditionē [Ecce

ego] Et primo, describit captiuitatem Babyloniorū [p̄scatores]

felicitate Chaldeos, qui quasi in mari prosperitatis & voluntatis

vñuerentes, eos ceperunt. Abach. 1. Facies homines quasi pisces

maris, & quasi reptilia non habentia ducem. Et Romanorū [Et

post hē mittam, venatores] felicitate Romanos, qui eos quasi be-

fitas, pro crudelitate homicidi venati sunt. Tren. 3. Venatione

ceperunt me quā auem inimici mei gratis. Secundo, assignat

captiuitatis rationē, ponens cognitionē culpa [quia oculi

mei] Proverb. 16. Omnes via hominum patent oculis eius, p̄s-

tricū p̄sonū [Et reddam primū] id est ante dictam consolationē [duplicē] sc̄i-

licet quantum ad cultum idolorū, propter quod sequitur quia

contami-

contaminauerunt. Et quantum ad peruersitatem morū & abominationis Psal. 105. Interfacta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum. Tercio, ponit captiuitatis utilitatē, scilicet conversionem gentium, vel eorum qui cum Iudeis sub Zorobabel in Hierusalem reuersi sunt, vel eorum qui ad fidem Christi sunt converti, quia exortas ex parte contingit in Israhel, donec plenitudo gentium iraverit, & sic omnis Iuda, el saluus fieret. Ro. 11. Circa quod tria facit. Primo, ponit prophetę exultationem, designata in confessione diuina laudis [Domine fortudo] ad alios debellandum [robur] ad perseuerandum [refugium] si deficiam. Psal. 17. Diligat te domine fortitudine mea, dominus firma mentum meum & refugium meum. Secundo, ponit gentium conversionem [ad te gentes]. Esa. 42. Cātate domino cantici nouum, laus eius ab extremis terrarum, & dicent. Vere mendacium scilicet idolum, quod diuinatatem & auxiliū merititur, supra. 3. Vere mendaces erat colles, & multitudine montium. Et pristini erroris confutatio [Numquid faciet, & ipsi] scilicet homines facientes. Sap. 15. Quomodo enim sibi similem homo poterit de fingere? Tertio, affigit conversionis bonum [Idcirco] idest ut gentes convertantur [eis] Iudeis [per vicem hanc] quasi dicat, vltius non parcam [manū] correctionis, vel [eis] Iugentibus [manū] Christū. Psalm. 9. Cognoscetur dominus iudicia facies, in operibus manuum suarum comprehensos est peccator. Item, Psal. 143. Emite manum tuam de alto &c. Notandum quod quādā est manus, Diuinæ dispositionis. Sap. 7. In manu eius, & nos & sermones nostri, & omnis sapientia, & operum scientia disciplina. Diuinæ liberalitas. Psalm. 103. Aperierte te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Diuinæ protectionis. Esa. 49. Sub tegumento manus sua protexit me. Diuinæ correctionis. Psalm. 38. A fortitudine manus tua ego defeci in incipiencibus. Diuinæ liberationis. Iob. 5. Percutit & manus eius sanabunt. Diuinæ operationis. Ecl. 36. Glorifica manus & brachium dextrum. Et diuinæ condemnationis. Ad Hebreos. 19. Horribiliter est incidere in manus dei viuentis.

C A P . X V I .

Hec ostenditur explicite populi obstinationem, quae est reprobationis causa. Vnde primo, ostendit eorum obstinationem malitiam. Secundo, confundatur peccatum. 19. cap. 1. Hec dicit dominus &c. In prima, duo. In prima, ponit oblationis causa. Secundo, probatur ipsa oblationis per experientiam. 18. cap. [Verbum quod factum est &c.] Prima, in duas. In prima, ponit causas oblationis. In secunda, reuocat eos ad cultum pristinæ religionis, ibi [Hec dicit dominus &c.] Circa primū, duo. Primo, tangit vnam causam scilicet affectum iniquitatis, ponens culpam, in qua ponit exemplum [peccatum Iuda] duarum tribuum [scriptum est] idest affectu eorum, ita profunditus impremissum, praepucie idolatria, sicut scriptura quae sit ferreo filio [in vngue] idest in adamante, qui est lapis politus ad modum vnguis. Zach. 7. Cor suum poluerit ut adamante, ut non audirent legem & verba quæ misit dominus exercitum in spiritu suo sancto per manum prophetarum priorum. Vel peccatum, idest fententia pro peccato. Et exponit peccati affectum [exaratum] idest profundatum [super latitudinem] idest super cor dilatatum in affectione peccati. Vnde cor sic dilatatum, est loco adamantis [& cornua] aratum, idest idolorum

Funt loco filii ferrei. Precepit n. deus ut ex altari procederet, quatuor cornua, in quibus penderet craticula: Exod. 27. Et simile fecerant in aris idolorum. Otee. 8. Multiplicauit sibi Ephraim altaria ad peccandum, facta sunt ei arcæ in delictum. Ponit et affectus signum in successione prolis [Cum recordati] in affectu recinetes, in diversitate loci [arant] que in ciuitatibus constructa sunt supra. 2. Sub oī ligno fidoto, tu prosternebas meretrix. Et adiungens: & scilicet bonorum direptio, nem quae pertinent ad necessitatem vite [fortitudinem] idest bona in quibus putabas te forte esse sicut arena & calix. Supra. 15. Diuitias tuas & thesauros in direptionem dabo gratias in oibus peccatis tuis, & terminis tuis, i cū malitia tua ita perit ad culum idolatria excedit patres initens in omnibus locis idola colentes, tunc [fortitudinem] & bonum quæ pertinet ad cultum idolatria excedit fauor tuus in quibus idola colabant. Ezech. 6. Ecce ego inducam super vos gladium, & disperdim excelsum vestrum, & demoliar aras vestras, & confringentur sumus.

ris ad quas eleci eos, & reducam eos in terram suam, quā dedi patribus eorum. Ecce ego mittam eis multos venatores & venabunt eos de omni monte, & de omni colle, & de cauenis petrarum, quia oculi mei super omnes vias eorum. Non sunt absconditi a facie mea, & non sunt occultata iniurias eorum ab oculis meis. Et reddam primum duplices iniurias & peccata eorum, ga

ECC A T V M Iuda scriptum est styllo ferreo, in vnge adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum, & in cornibus ararum eorum. Cum recordari fuerint filii eorum ararum suarum, & lucorum suorum, lignorumque frontendentium in montibus excelsis, sacrificantes in agro, Fortitudinem tuam, & omnes thesauros tuos in direptionem dabo, excelsa tua propter peccata in vniuersis finibus tuis. Et reliqueris sola ab hereditate tua quam dedi tibi, & seruire facia te inimicis tuis in terra quā ignoras. Quoniam ignē succendi in furore meo, vsque in æternum ardebit. Hec dicit dominus. Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachii

lachra vestra, & deiciam interfectos vestros ante idola vestra. Comminatur etiam captiuitatem [relinqueris] Hierusalem [ab hereditate] a populo tibi subiecto. Vel, o gens a terra dum in captiuitatem ibis. Tren. 1. O uomodo fedet iola ciuitas plena populo, facta est quasi vidua domina gentium, principes prouinciarum facta est sub tributo. Comminatur & feruntur: [Et servire] Deut. 28. Seruus inimico tuo quem immisisti tibi dominus, in fame & siti & nuditate & omni penuria, & ponet iugum ferreum super cervicem tuam, donec te conterat. Et tangens proximam pñam cauam, scilicet diuinam isam, quae est voluntas nūnendi [quoniam ignē] Deut. 32. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vixque ad inferni nouissima. Secundo, tangit alia cauam, scilicet impunitatis. [Maledictus] Promitterebat autem sibi impunitatem, ex tribus. Primo, ex potentia amicorum, scilicet Aegyptiorum. Et hanc. Primo, tollit. Secundo, ex multitudine diuitiarum. Et hanc, ibi [Perdix fuit quia non &c.] Tertio, ex incredulitate diuinorum comminationum. Et hanc, ibi [Ecce ipsi dicunt &c.] Circa primum, duo. Primo, ponit discretionem eorum qui confidunt in domino, & in hominibus. Secundo, inducit discretionis authorem, ibi [Prælim est &c.] Circa primum, duo. Primo, ponit maledictionem [Maledictus] quasi malo additus [Et ponit carnem brachium] idest fortitudinem, in quo ponit spes irrationalitatis, quia per carnem signatur humana fragilitas [Et a domino recessit] in quo ostendit ratio maledictionis. Licer. n. confidere in homine sub deo, non tam in relinquendo deo. Et hoc dicit proper Iudeos, qui deo contemptu, in Aegyptis spem ponebant. Esa. 31. Vnde qui descendunt in Aegyptum ad auxilium in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multe sunt, & super equis quia prævalidi sunt, & nō sunt confisi super lanū Israel, & dominū non requiserunt. Psalm. 145. Nolite confidere in principibus, in filiis hominum in quibus non est salus. Et ponit maledictionis similitudinem [Erit enim quasi myrtæ] quae viles habentur. Simachus, quasi lignum instructuolum in longitudine [Non videbit] quia ante liberationem de captiuitate, fere omnes mortui sunt [Sed habitabit] in quo ostenditur horrors loci captiuitatis, non quod in se malus esset, sed eis quia seruitute opprimebantur [in locis in desertis] quod non collitur, sed est siccus aeris qui facit arbores infuctulos, [salsuginis] quantu[m] ad siccitatem terra, ex adiustione humoris a sole. Psal. 105. Posuit

Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in siti. Secundo, ponit benedictionem eorum, qui confidunt in diuino auxilio. Et primo, ponit benedictionem [Benedictus vir, fiducia] ut sciaret in quoquo cōfidebit, cōfidebit rō, sit deus. Psal. 2. Cum exarserit in brevi ira eius, beati omnes qui confidunt in eo. Esa. 30.

Beati omnes qui exceptant eum. Secundo, ponit similitudinem sumptum ex ariore. Primo, quantum ad radicum firmatam. Et erit quasi lignum meretrix. Et adiungens: & scilicet bonorum direptio, nem quae pertinent ad necessitatem vite [fortitudinem] idest bona in quibus putabas te forte esse sicut arena & calix. Supra. 15. Diuitias tuas & thesauros in direptionem dabo gratias in oibus peccatis tuis, & terminis tuis, i cū malitia tua ita perit ad culum idolatria excedit fauor tuus in quibus idola colabant. Ezech. 6. Ecce ergo inducam super vos gladium, & disperdim excelsum vestrum, & demoliar aras vestras, & confringentur sumus.

& a domino recedit cor eius. Erit enim quasi myrtæ in deserto, & non videbit cum venerit bonus, sed habitat in siccitate in deserto, in terra salsuginis, & inhabitali.

Benedictus vir qui cōfidebit in domino, & erit dominus fiducia eius. Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorē mittit radices suas, & non timebit cum venerit aestus. Et erit solium eius viride, & in tempore siccitatis non erit sollicitum, nec aliquando desinet facere fructum. Praeum est cor hominis & inscrutabile. Quis cognoscet illum? Ego dominus scrutans cor, & probans renes, qui do vnicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum adiunctionum suarum.

b. Perdix fuit, quæ non peperit. Fecit diuitias & non in iudicio. In C adiudicio dierum suorum derelinquit eas, & in nouissimo suo erit insipiens. Soli gloria altitudinis a principio, locus sanctificationis nostraræ, expectatio Israel. Domine omnes qui te derelinquisti confundentur, recedentes a te in terra scribentur, quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium, dominum. Sana me domine & sabor, saluum me fac & saluum ero, quoniam laus mea tu es.

c. Ecce ipsi dicunt ad me. Vbi est filium sancti Israhel, & scimus illud?

Amos. 5. Vx defiderantibus diem domini. Ad quid enim vobis? Secundo, ponit incredulorum insufflatum [Vbi est verbum] quasi dicat, non venit. Esa. 5. Qui dicit scilicet citio, veniat opus eius ut videamus, & appropiet ei veniat cōfilium sancti Israhel,

d. Hec dicit dominus. Custodi te animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbathi, nec inferatis per portas Hierusalem, & in porta filiorum populi mei, per quam ingrediuntur reges Iuda & egrediuntur, & in cunctis portis Hierusalem, & dices ad eos. Audite verbum domini reges Iuda, & omnis Iuda, cunctique habitatores Hierusalem, qui egredimini per portas istas.

e. Hec dicit dominus. Custodi te animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbathi, nec in

feratibus diem domini. Ad quid enim vobis? Secundo, ponit credulorum insufflatum [Vbi est verbum] quasi dicat,

f. Hec dicit dominus. Custodi te animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbathi, & omne opus non facieris. Sanctificate die sabbathi, sicut præcepisti patribus vestris. Et non audierunt nec in-

clinarunt aurem suam, sed indurauerunt ceruicem suam ne audiatur me, & ne acciperent disciplinam. Et erit si audieritis me dicit dominus, ut non inferatis one-

D autem pro minimo est ut a vobis judiceret, vel a humano die. Et quantum ad veritatem prædicationis [Tu sis, in conspectu tuo], quāvis non eorum. Iob. 16. In calo est testis meus. Tercio, ponit ipsius perfidio. Et primo, petit salutem [Non sis tu mihi] quasi dicat, solium indignationem tuam timeo. Iob. 9. Auferat a me virginem suam, & pauper eius non me terreat. Matth. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Sed potius timete eum, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Secundo, petit incredulis afflictionem in corde, ex confusione de culpa [Confundatur.] Psal. 39. Confundantur & reuerantur, qui querunt animam meam ut auferant eā. Et timor peccati [paucent] Pro. 4. Pauper his qui operantur malum. Sapient. 17. Cum enim sit timida nequitia, data est in omnium condannationem. Et in corpore [Induc super eos, afflictionis] in vita [contere] per mortem [duplici] gladio & falso, vel anima & corpore.

E b. Hec tangit secundum, vnde scilicet spes impunitatis provenientib[us], scilicet diuitiarum abundantiam. Et primo, tangit fiduciam malorum que est in diuitiis, sub similitudine perditis, que oua aliena furantur, & super ea incubant, et tandem a pullis deseruntur, tangens injuriam congregacionem [perdix souit] Et exponit [fecit diuitias] Abrah. 2. Vnde ei qui multiplicat nos sua. [Vñsequo] & aggrauat contra se densum lugubrū. Et ipsa amisionem [in dimidio] quia in iuuentu[m] morietur. Vnde quia adhuc ipso viuentis eas amittere, diripientibus Chaldeis [In nouissimo] idest in diuino iudicio, vel in morte, quando invenientur ei diuitiae nihil profuisse [erit] idest apparebit. Psalm. 48. Et relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in aeternū. Iob. 12. Ipse nouit decipientem & eum qui decipitur. Secundo, ponit spem iustorum, quæ est in cultu diuino [solium glorie] idest, ex peccato & fiducia populi Israhel, est tempus & arca & proprieitorum, in quibus intelligitur cultus diuinus, quod dicitur [solium glorie altitudinis] ibi enim gloria domini in revelationibus apparet a principio legis data [locus sanctiificationis] idest in quo sanctificamur, vel quem sanctificasti coram nobis & pro nobis, supra. 14. Soli gloriam recordare, ne irrumptum facias fidelis tuum nobiscum. Et adiungit pream discedentium ab hac fiducia, ponens ponam. [Dominus omnes, in terra]

ad

g. Hec dicit dominus. Cufodite a peccato [portare] exatra ciuitatem [pondera] mercium [Et opus] seruile, pertinens vel

ad

ad seruitutem culpa, vel ad seruitutem pœnae, quia etiam ab il-
lis quæ peccata non erant, tenebant abstinere, a quibus omni-
bus non tenemur abstinere, sed secundum præceptum ecclæ-
sia ordinantis de hoc [sanctificat] ut bonis operibus vacetis.

Exod. 20. Memento ut diem sabbathi sanctifices Nehemiah vlt.

Vidi in Iuda calcan-
tes in sabbatho, por-
ta per portas ciuitatis huius in die
sabbathi, & si sanctificaueritis diē
sabbathi ne faciat in eo oē opus,
ingredientur per portas ciuitatis
huius, reges et principes sedentes
sup soli David, & ascéderent in cur-
ribus & equis, ipsi & principes eo
rū, viri Iuda & habitatores Hieru-
salē, & habitabitur ciuitas hæc, in
sempiternū. Et venient de ciuitati-
bus Iuda in circuitu Hierusalē, &
abierunt in volup-
tibus & prauitate
cordis sui mali &c.
Secundo, promittit
obediētibus præmī
[Et erit si audieritis]
quantum ad tria, in
quibus ciuitas glorio-
sa erat, scilicet in di-
gnitate regni. Et quā-
tum ad hoc [ingre-
dientur] Esa. 1. Re-
stitutuim iudices tuos
ve fuerunt prius, &
consiliarii tuos si-
cut antiquitus. In
multitudine populi.
Et quantum ad hoc
[& habitabitur] Esa.
62. Non vocaberis
vrra derelicta, &
terra tua non voca-
bitur amplius deso-
lata. Et quantum ad
religionem templi
[Et videntem de ciuitatibus, ab australi] etiam ab Aegypto. Esa.
60. Offerentur super placibili altari meo, & domum maiestatis
meæ glorificabo. Tertio, comminatur contemnitibus incen-
dium [Si autem non audieritis, in portis] quia portas intræ-
tes Chaldaei, ignem miserunt in ciuitatem. Esa. 1. Succendetur
verique simus, & non erit qui extinguat. Nota quod sancti fru-
stificant. Per sapientiam contemplationem. Ecl. 6. Quasi is qui
arat & qui seminat, accede ad eam, & sustine bonos fructus illius.
Per charitatem seruuent. Cant. 5. Veniat dilectus meus in horum
sum, vt comedat fructum pomorum suorum. Per laudes conser-
fationem, Heb. 13. Per ipsius offeramus hostiam laudis semper
deo, id est fructum laborum confitentium nomini eius. Per me-
ritiorum operationem. Psalm. 84. Etenim dominus dabit benigni-
tatem, & terra nostra dabit fructum suum. Per proximorum cō-
uerzionem. Ioan. 15. Ut exatis & fructum asceratis, & fructus
vester maneat. Item notandum, quod sequitur aliquis Christum.
Per carnis integratatem. Apoc. 18. Virgines enim sunt, & sequi-
tur agnum quocumque lerit. Per cordis intentionem. Philip. 3.
Sequitur si quo modo comprehendam. Per tribulationis passionem.
1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exem-
plum, vt sequamini vestigia eius. Per mandatorum obserua-
tionem. Iob. 23. Vestigia eius securus est pes meus, viam eius cu-
stodiui & non declinavi ex ea. Per gloria receptionem. Ecl. 23. Ma-
gna gloria est sequi dñm, longitudo enim dñrū assumetur ab eo. E

Hic ostendit obstinationem ipsius populi, quasi per experi-
mentum. Et primo, quia contemnunt predicationem. Se-
condo, quia persecutur prædicatorem, ibi [Et dixerunt &c.] Circa primi, duo. Primo, ponitur prædictio reuocationis eos ad pe-
nitentiam. Secundo, ponitur contemnitus desperatio, ibi [Qui
dixerunt. Desperauimus &c.] Circa primum, duo. Primo, desi-
gnat dominus prophetia reuocationis locum [in domum figuli]
vt ex ipsius operis similitudine, prophetia sumeretur. In quo si-
gnificatur & descendenti in consideratione sua infirmitatis, ver-
ba domini reuelantur. Sap. 1. Cū simplicibus sermocinatio eius
[Descendi] accessi in inferiorem partem ciuitatis, vbi huiusmo-

di artifices morabantur. Secundo, ponitur reuelatum verbum.
Et primo, ponit similitudinem. Secundo, ex similitudine sumit
rationem, ibi [Repente &c.] Circa primum, duo. Primo, ponit
factum figuli vnde similitudo sumitur, ponens vasis de-
structionem [& ecce ipse] Ecclesiast. 38. Figulus sedens ad opus
sum, & conuertit
pedibus suis rotam
qui in solicitudine
positus est semper p
pter opus suum, &
innumeræ est omnis
operatio eius. Et de-
struet vasis restaura-
tionem [conuersu-
que] Sapien. 19. Fi-
gulus molle terram
præmens, laboriose
tingit ad vasis no-
trum vnumquaque
vas, & de eodem luto
figit quæ mundu-
sum in vasis va-
& similiter quæ his
sunt contraria. Secu-
do, ponit similitudi-
nis adaptacionem [&
factum est] Et primo
mo, ponit quatuor.
[Numquid] Esa. 64.
Et nunc domine, pa-
ter noster es tu, nos
vero lucum, & factio
noster tu, & opera
manuum tuarum om-
nes nos. Secundo, o
sponto [Ecc. sicut
lutron] Sapi. 7. In
manu ipsius & nos
& sermones nostri,
& omnis sapientia,
& operum scientia
disciplina.

b [Hic sumit ratio-
ne ex predicta simi-
litudine. Sed obicit
ad quod omnia opera
figuli, & ibi audies verba mea. Et
descendi in domum figuli, & ecce ip-
se faciebat opus super rotam, &
contra id quod dicitur hic, illud quod habetur Numeri. 23. Non
est deus vt homo vt metiat, neque vt filius hominis, vt mutet.
Sed hoc non potest esse mendacio, quod aliquis dicat fumum,
quod non eniat, neque sine mutatione, si penitentiam agat.
ergo &c. Ad quod dicendum, quod est duplex prophetia secun-
dam Hieron, in glo, super Mat. ca. 1, scilicet prædefinitionis,
in his quæ non dependunt ex libero arbitrio, sed tantum ex dei di-
positione quæ immutabilis est, & idem hanc necessitatem omnibus
modis evenire. Alia est præscientia, de his erit quæ libero arbitrio
non subiaceat, sed procedunt a deo, secundum quod deus præ-
finaliter euentum vniuersusque rei. Et sic etiam euenteriu*m* diuina
non mutatur, facta mutatione in homine, sed non in deo. Et
ideo penitentia accipitur non secundum mutationem diuina di-
positionis, sed diuina sententia prolatæ, secundum causas inferiores.
Et ideo dicit [repente] & subito loquens de deo ad simili-
tudinem hominis. Dicitur enim aliquis repente loqui, quando si
ne præmeditatione loquitur. Hoe autem cōvenit quando tantum
ad præsens, amissa futuri cōsideratione, respici. Circa hoc ergo,
duo facit. Primo, ponit diuina sententia reuocabilitatem, in malis
ponens sententia pronuntiationem [vt eradicet] auferendo oēm fir-
mitatem, supra. 1. Confitit te hodie super gentes & super regna,
vt euellas & destruas & dispersas & adficias & plantas.
Et sententia reuocationis [si penitentia] Osee. 11. Conuersus
est in me cor mei, pariter concurbarat et plenitudo mea. Et in bo-
nis, ponens sententia promulgationem [Et subito] Iob. 22. Si re-
ueueris fueris ad omnipotentem, & dñe facias, & longe facies iniqui-
tatem a tabernaculo tuo. Et reuocationem h fecerit malis. Ezech.
18. Si auerterit se iustus a iustitia sua & fecerit iniquitatem iux-
ta omnes abominationes quas operari solet impius. Numquid
viuet? Omnes iustitia eius quas fecerat, non recordabitur, in pra-
varicatione qua præuaricatus est, & in peccato suo quod pecca-
uit, in ipse morietur. Secundo, inducit cognitionem. Et primo,
proponit ex cogitationem pœnam [Nunc ergo, fingo] sicut figulus
[malum] pœna. Esa. 45. Ego dominus faciens pacem & creans
malum. Secundo, concludit penitentiam [reueratur, viaeope-
ra studia] cogitationes [dirigite] recta facite. Ezech. 33. Conuer-
timini vasis vestris penitentia.

c [Hic

d [Hic ponitur contemnitus desperatio. Et primo, ponitur de-
spatio desperatum [supra. 2. Dixisti, desperauis nequaquam fa-
ciā, adamavi quippe alienos & post eos ambulabo. Secundo, ponit
desperatio cōdēnatio] Ideo haec dicit] Et primo, arguit in eis
hortibile culpā in cōparatione gētiū [Interrogat gentes] supra. 2.

Transite ad insulas
Cethym & videte,
& in Cedar mirtite,
& considerate vehe-
mētum, & videte si fa-
tū est hmō, si muta-
vit gēs deos suos. Et
certe ipsi non sunt
dii. Ezecl. 5. Cōstēp̄t
iudicia mea vt plus
eller impia q̄ gētes
& precepta mea vil-
tra q̄ terra, q̄ in cir-
cūtū e sunt. Ex simili-
tudine in sensibi-
liū quæ ordinē sibi a
deo præfixū tenet
[Numquid de petra?] Et notandum q̄ Liban⁹
est mōs magnus, &
hēt in similitute ma-
gnā latitudinem, in
qua sunt agri & spe-
lūcæ petrarū, in qua
radius solis nō
peruenit, cōseruantur
nubes perpetuæ [uel
ly] nō fluit de Li-
bano, & aliis alius
mōib⁹, quasi dicat,
non. Ecle. 3. Didici
quod omnia opera
quæ fecit deus per-
seuerat in perpetuū.
Non possumus eis
quicq; addere nec
auter, quæ fecit dominus vt timeatur. Ex conditione operum,
Quia inutilis [frustra libantes] cōsiderat idolis. Roman. 6. Q̄ em
ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nungerubetis?
Quia nocua, & impingentes idē offendentes. Esa. 60. Impe-
gnatus in meridie quasi in tenebris caliginosus quasi mortui, Quia
turpia in semitis seculū scilicet idolatriæ post quas seculum to-
rum vadit. Iob. 22. Numquid semitat faculorum custodire cu-
pis quam calcuerunt viri iniqui, qui sublati sunt ante tempus
sum, & fluius subiectum fundatū eorum, qui dicebāt deo,
recede a nobis &c. Et difficilē vt ambularent, non trito] a san-
ctis patribus. Vel quia vana peccata excogitant. Sapien. 5.
Ambulauimus vias difficiles, viam autem dominū ignorauimus.
Numeri. 20. Via tripla gradium. Secundo, comminatur stu-
pendam pœnam. Primo, quantum ad terræ desolationem [vt fie-
ret] vt consecutivæ. Tren. 1. O vos omnes qui transiis per viam
attende & videte, si dolor sicut dolor meus. Secundo, quantu-
m ad gentiū destructionem [sicut ventus] qui omnes fruges de-
sciscat [inimico] Babylonico. Iupra. 4. Ventus vrens in quis
sunt in deferto via filiæ populi mei, non ad ventilandū & ad
purgandū. Tertio, diuinū auxiliū cōfessionem [dorsum] ad mo-
num hominis irati. Deus. 32. Abſcondam faciem meam ab eis,
& considerabo nouissima eorum. Psalm. 33. Ut quid domine re-
pulisti in finem, iurat est furor tuus super oves pasue tuo?
d Hic ostendit reuocationem obſtitutio, ex eo quod persequebantur
predicatores eorum in figuram perfecitionis Christi. Et primo,
ponit aduersariorū persecutio, ponens persequendi consilium
[Venite] Sapien. 2. Dixerunt impi cogitantes apud se non re-
ste. Et infra. Circumueniam iustum, quoniam inutilis est no-
bis, & contrarius est operibus nostris &c. Persecutio argumen-
tum [Non enim peribit lex] legis dispositio [fermo] diuinæ re-
lationis, quasi falso hoc futurum prædictum. Econtra Ezech.
7. Peribit lex a sacerdote, & consilium a senioribus. Et per-
sequendi modum [lingua] destrahendo & accusando [Non atten-
damus] quasi timentes communicantes ipsius. Psalm. 63. Exa-
cuerunt vt gladium linguas suas, firmauerunt fibi fermonem
nequam. Ecles. 28. Flagelli plaga linorem facit, plaga autem
lingue communet ossa. Secundo, ponit prophetæ oratio.
Et primo, petit audienciam [attende, ad me] id est ad mea me-
rita. Tren. 3. Audies opprobrium eorum domine, omnes cogita-
tiones aduersum me. Secundo, proponit ingratitudinis cul-
pam, ponens ingratitudinem [Numquid redditur] qualia dicat,

A non est consuetum, non est iustum [soueam] deceptionem, vt tol-
lerent vitam meam. Psal. 108. Posuerunt aduersum me mala pro
bonis, & odium pro dilectione mea. Et ingratis proba-
tionem [Recordare] 2. Mach. vltim. Hic et fratrū amator &
populi Israhel. Hic est qui multum orat pro populo & vniuersa

sancita ciuitate, Hie-
remias propheta dei,
Tertio, imprecas p̄-
nam. Et primo, pe-
na iustificationem, quā
tum ad putos [pro-
pterea da filios] su-
pra. 15. Qui ad gla-
dium ad gladium, &
q; ad famē ad famē,
& qui ad captiuat-
ē ad capiuitatem.
Quantum ad matri-
monio ventes [saint
vixores] Osee. 9. Da
eis vnuam fine libe-
ris & vbera arentia.
Et quatum ad viros
bellicos [juuenes,
clamor] planetus.
Esa. 15. Clamorem
cōtritiois leuabūt.
Secundo, pœna oē-
culationem, vt p̄-
cauere non possint
[Adduces, latronē]
Nabuchodonosor;
qui subiit super eos
veniat. Abdias. Si fu-
res intrassent ad te,
si latronē p̄ noctē,
quomodo conticu-
les? Et assignat ra-
tionem [quia fode-
runt] quasi dicat, iu-
stum est vt decipian
tor qui me decipere voluerūt. Psalm. 56. Laqueū parauerunt
pedibus meis, & incurvauerunt animā meā. Et inducit proba-
tionem [Tu autem] Tren. 3. Vidi domine iniquitatem illorū
aduersum me, iudicia iudicioneum. Secundo, excludit senten-
tia reuocationem, excludens misericordiam [Ne propitiariis] mi-
tando a culpa [Non delectatur] liberando a poena. Psalm. 108.
In memoriam redat iniquitas patrum eius in cōspectu domini,
& peccatum matris eius non deleatur. Et imprecatur penā [sic
coruentes, abutere] id est in malum vtere, vel contra confituci-
dū clementia tue. Esa. 3. Ruit Hierusalē & Iudas concidit
quis lingua eorum, & adiuuentiones eorum contra dominum, vt
procurent oculos iniquitatis eius. Notandum, quod est quidā
sibilis bonus, Diuina inspirationis. Zach. 1. Sibilabo eis & cō-
gregabo illos, quia redemi eos. Humilis confirmationis. 3. Reg.
19. Post sibilis bonus autem tenuis. Compassionis. infra. 49. Om-
nis qui transibit per eam stupebit, & libilabit super omnes pla-
gas eius. Item est sibilis malus, Inique persuasions. Sapien. 17.
Serpentum sibilatione commoti, tremebunt peribant. Insulatio-
nis. Tren. 2. Omnes transiunt per viam sibilauerunt, &
moverunt capita sua super filiam Hierusalē. Hæcne est vrbs
dicentes perfecti deo, & gaudium vniuersa terra? Et stuporis.
infra. 25. Ponam eos in stuporem & libilum & in solitudines
semipiternas. Item super illud verbum [vt loquerer pro eis bo-
num] nota quod Christus loquitur pro nobis bonum. Ad impe-
trandum veniam. Luc. 23. Pater ignoscit illis, quia nesciunt
quid faciunt. Ad excusandam culpam. 1. Ioan. 2. Ad vocatiū
habet apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est pro-
pitatio pro peccatis nostris. Ad heb. 12. Acceditis ad testa-
mentum nō mediato Iesum, & sanguinis aspercionem. me-
lius loquenti, quam Abel. Et ad imperrandam gloriam. Io.
17. Volo vt vbi ego sum & illi sint mecum, vt videant clarita-
tem meam, quam dedisti mihi.

Hic cominatur consumatam pœnam. Et primo, designat
prædications locum [ad valle, porta sibillis] vbi figuli habi-
tabant. Et prædicabis ibi verba] Ezech. 3. Audies de ore
meo verbum, & annuntiabis eis ex me. Secundo, ponit prædi-
cationis verbum. Et primo, in loco a deo prædicto. Secun-
do, in templo, ibi [Venit autem &c.] Circa primum, duo.
S. Tho. super Hier. C. Pri-

contra vitā ministrum, qui scilicet vitā conservauit, [ad] iudicat clā-
mōrem, scilicet mortis [v]r̄ fieret, lēp̄l̄ph̄m] quāsi non compa-
tarū est in̄ hominēs [Conceptus aeternus] qui scilicet pum
quām ad debitū partū perueniēt. Iob. 3. Quare nō in vultu
mortuū sum, egredius ex vtero, non statim periit? Secundo, ponit
ur maledictio[n]is rā
tio. [Quare de vul-
tu.] Iupr. 15. Vē mi-
hi mater mea, quare
genitū me vītū rā
x̄, vītū discordia
in vītū sa tēta? i,
Mach. 2. Vē mihi, vt
quid nātū sum vide
re contritionēm po-
puli mei, & cōtritionē
mūciatis sancte
& federa illi cōda-
tur in manib[us] ini-
mīcorū. Nota super
illud verbū. Sedu-
xili me domine &c.
Et inualūisti &c.
Quia dominus sedi-
cit, Trahēdo perfa-
mōib[us]. 1. Corin. vlt.
Cum effem alutus,
dolo vos cepi. Alli-
giendo consolationib[us]. Apoc. 10. Cum
daurassēm eū, amari-
cūtū est vēter meo.
Conforādo promis-
sionib[us], supra. 4. Er-
go ne decepisti popu-
lū istū & Hieru-
salem, & cōgregabo
ea in medio ciuitatis huius, & de-
bellabo ego vos in manu extēta, &
in brachio fortī & in furore & in
indignationē & in ira grādi, & per-
cutiā habitatores ciuitatis huius,

b [H]omines & bestiæ, pestilenta
magna morientur. Et post hoc ait
dīs, Dabo Sedechiam regem Iuda
& seruos eius, et populū eius, et
qui derelicti sunt in ciuitate hac a
peste, & gladio, & fame, i manu Na-
buchodono[n]or regis Babylonis, et
in manu inimicorū eorū, & in ma-
nu quārentium animā eorum, &
percutiēt eos in ore gladii, & non
flectetur, neque parcer, neque mi-
serbitur. Et ad populū hūc dices,
Hec dicit dominus. Ecce ego ad te
habitatorē vallis solidā atq[ue] cā-
pelsris ait dominus, qui dicitus,
Quis percutiēt nos, & quis ingre-
dierit domino[n]as? Et visitabo su-
per vos iuxta fructū studiorū ve-
strorū dicit dominus, & succendā
ignē in saltu eius & deuorabit om-
nia in circuitu eius,

a C A P. XXI.

Verbū qđ factū est ad Hier-
emiam a domino, quando
misit ad eū rex Sedechias
Phatūr filii Melchies, & Sophoniā
filii Maasiā sacerdotē dicēs. Inter-
roga pro nobis dām, quia Nabu-
chodonosor rex Babylonis prælia-
tur aduersū nos, si forte faciat dñs
nobiscū secundū omnia mirabilia
sua, et recedat a nobis. Et dixit Hier-
emias ad eos. Sic dicit Sede-
chia, Hec dicit dominus Irael. Ecce
ego cōuertam vāl belli, quæ
in manib[us] vestris sunt & quibus
vos pugnatis aduersum regē Baby-
lonis, & Chaldeos qui obliūdēt vos
in circuitu murorū, & cōgregabo
ea in medio ciuitatis huius, & de-
bellabo ego vos in manu extēta, &
in indignationē & in ira grādi, & per-
cutiā habitatores ciuitatis huius,

b [H]omines & bestiæ, pestilenta
magna morientur. Et post hoc ait
dīs, Dabo Sedechiam regem Iuda
& seruos eius, et populū eius, et
qui derelicti sunt in ciuitate hac a
peste, & gladio, & fame, i manu Na-
buchodono[n]or regis Babylonis, et
in manu inimicorū eorū, & in ma-
nu quārentium animā eorum, &
percutiēt eos in ore gladii, & non
flectetur, neque parcer, neque mi-
serbitur. Et ad populū hūc dices,
Hec dicit dominus. De-
scende in domū regis Iu-
da, & loqueris ibi verbū
hoc, & dices. Audi verbū domi-
ni rex Iuda, qui sedes super solium
Daudi, & serui tui, & populū
tuus, qui ingredimini per portas
istas. Hec dicit dominus. Facite iu-
dicū & iustiū, & liberate vi op-

cem Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te! id est ac
cum Hierusalem [habitati] vallis solidā
Etat enim Hierusalem in latere montis versus vallē Arnon. Er-
go pars erat in valle. Vel dicitur despe[ci]tū, scit. Esa. 22. Onus
vallis visionis &c. Et etiam ex monte habebat soliditudinem, for-
titudinem, & firmitatem. Et ex fructiferis vallis habebat fer-
tilitatem. Et superbā audaciam. [Qui dicitis?] Abdiā. Qui di-
cat, ad meū p[er]ceptū v[er]o ad
inferni nouissima. Tertio, excludit sal-
fam fiduciā, ponens cōfidentiā cām. [Be-
ne] ego ad te

yardam congregatis latrunculis vicinarum gentium intravit Hierusalem, & frangens pacem, interfecit eum. Quo sepulto in sepulchris Regis a populo terra, Nabuzardam indignatus fecit eum effodi, & proici bestiis deorum. Secundo, contra principes ipsius ponens eorum contritionem. [Ascende Libanum] montem templi [in Basan]

qua subiecto monte, quia non audisti vocem meam. Omnes pastores tuos pascet ventus, & amatores tui in captiuitatem ibunt. Et tunc cōsumderis & erubescas ab omni malitia tua, qua sedes in Libano & nidiicas in cedris. Quomodo congregasti cum venienti tibi dolores, quasi dolores parturientis?

c. Viuo ego dicit dominus, quia si fuerit leonidas filius Iacob regis Iuda anulus in manu dextera mea, inde uellam eum. Et dabo te in manu quarentium animā tuā, & in manu quorū tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu Chaldaeorum. Et mittā te & matrē tuā que genuit te, in terrā alienā in qua nati nō es, ibique moriēti. Et in terrā ad quam ipse levant animam suā ut reuertar illuc, & non reuertentur. Nūquid vas fītiale atque contritum, vir iste Ieonias? Numquid vas absque omni voluptate? Quare abiecti sunt ipsi & semen eius, & proiecti sunt in Aegypti. Osee.

12. Ephraim pascitvē

tum, & sequitur astum. Tertio, comminatur contra ipsam ciuitatem regalem, confusione. [Et tu qui fides] in quo designatur superbia. Roman. 6. Quem ergo fructum habuisti tunc in illis, in quibus nunc erubescis? Et dolore, [Quomodo con- genuisti] præteritum pro futuro [parturientis]. Psalm. 47. Ibi dolores vt parturientis.

c. Hic ponitur comminatio contra Ieoniam. Et primo, comminatur captiuitatem. Secundo, sterilitatem, ibi [Terra &c.] Circa primum, duo. Primo, ponitur captiuitatis comminatio, quia comminatur dignitatis amisionem, & diuinī auxiliī destitutio- nem. [Si fuerit] quantumcūque in loco murato sit, quānus rex populi mei [enīllam] privando ipsum dignitatem sua, & auxilio meo. Apoc. 2. Amouebō candelabrum tuum de loco suo nisi peccatum egeris. Comminatur etiam hostiū seruitorem [& da bo te.] Tren. 1. Dedit me dominus in manu de qua non potero effugere. Comminatur etiam captiuitatem [& mitram]. Baruch. 3. Quid est Israel, quod in terra inimicorum es? Inuenierat in terra aliena. Secundo, ponitur comminatio admiratio, [num- quid] quāsi nullam soliditatem virtutis, vel potestim habens volupitate? quia dominus in ipso non delectatur. Eccl. 21. Cor fatus quasi vas contractum, & omnem sapientiam non tenebit.

d. Hic comminatur sterilitatem, quia nec tenebit fructum presentis prosperitatis. [Terra] quāsi dicat, ex quo homines non audiunt, faltem in sensibili obediunt. Vel est mechonoma, continens pro contento. Et dicit ad maiorem explicationem. Vel propter tres partes terrae. Deut. 22. Audiat terra verba oris mei. Scribe [quasi sententiam, quae scripto traditur] in memoria conseruet, supra. 17. Pētū Iuda scriptū est stilo ferro in vngue adamantino. [sterilem,] quia mente non concipiet ea quae libi forent virilia, non prosperabitur in operibus suis. Erit etiam steriles, quantū ad fructum successionis in dignitate regali. [Neo enim erit vir,] qui sit purus homo. Christus enim de semine eius fuit, sed fuit deus & homo. Matth. 1. Nec illo regnandi modo rex fuit, sed regnat aeternalius ad dexteram dei patris [poterit statim habeat] quasi regiam. Quia Zorobabel nepos eius, rex populi non fuit. infra. 36. Non erit ex eo qui fedeat super soli Dauid &c. Nota super illud. Nolite fieri super mortuum, quod non multum plorandum est super mortuum. Propter planctus inutilitatem. Eccl. 38. Ne derelicias in tristitia cor tuum, sed repelle eam a te. Propter mortis communictatem. 2. Reg. 14. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, que non

repertuntur. Propter culpæ immunitatem. Sapien. 4. Raptus est ne malitia mutaret intellectum illius, aut ne fictio deciperit animam illius. Propter laboris quietem. Apoc. 14. Amodo iam dicit spiritus, vt requiescat a laboribus suis. Propter gloria consecutionem. 2. Corinth. 5. Scimus enim, quod si terrena domus nostra huius habitationis disoluatur, quod edificatio nē ex deo habemus, domum non manu factam, sed aeternā in calis, Item super illud. Omnes pastores tuos pascet ventus, Nō quod pastores ecclesiæ quā doque pascit. Vetus elationis. Esa. 57.

Veritas est pastoribus qui dispersi & dilacerat gregem pascuimē dicit, dominus. Ideo hac dicit dominus deus Israel ad pastores, qui pascunt populum meū. Vos dispersi gregem meum & eieciſtis eos & non visitastis eos.

b. Ecce ego visitabo sup vos malitiam studiorum vestrorum, ait dominus. Et ego cōgregabo reliquias gregis mei de oīb⁹ terris ad quas eieciro eos illuc, & cōuerterā eos ad rura sua, & crescerē & multiplicabū tur, & suscitabo sup eos pastores, & pascent eos. Nō formidabūt vltra, & non pauebunt & null⁹ q̄ret

a C A P . X X I I .

Hic ponitur cōminatio, cōtra oīs principes in generali. Et primo, ponitur cōminatio contra malos principes. Secundo, ponitur discreto bonorum a malis, ibi [Ostendit mihi dominus. cap. 24. Prima, diuiditur in duas. Primo, ponitur cōminatio contra præminentēs in populo ex autoritate regimini, scilicet prælatos. Secundo, contra præminentēs in populo ex priuilegio diuinae repellationis, scilicet prophetas, ibi [Ad prophetas &c.] Circa primum, duo. Primo, arguit culpam. Secundo, comminatur peccatum, ibi [Ecce ego &c.] Circa primum, duo. Primo, ponitur populi dispersi [diligerunt] expellendo de terra sua [dilacerant] occidendo vel spoliando, vel propter tyrannidem quam in eos exercebant, vel quia fuerunt occasio, vt. populus haec ab hostiis patetur, dum in peccatis viventes, populus a peccatis non retrahebant. infra. 50. Grex perditus factus est populus meus, pastores eorum se duxerunt eos, feceruntque vagari in moribus. Secundo, ponitur peccatorum increatio [ideo hec dicit dominus, eiec̄tis] occasionaliter, vel propter tyrannidem. Ezech. 34. Cornibus vestrīs ventilabat, & infirmā pecora, donec dispergeret foras.

b. Hic comminatur peccatum. Et primo, ponit contra pastores cōminatio. [Visitabat] supra. 21. Visitabo super vos iuxta frumentum studiorum vestrorum. Secundo, ponitur consolatio dispersi gregis] ego cōgregabo] vbi. Primo, ponit congregatiōne. Ezech. 34. Educām eam de populis, & cōgregabo eam de terris &c. Et statim prosperitatem, [& crescere.] Genes. 1. Crescite & multiplicamini & replete terram. Secundo, promittit eis prælatorum emendationem. Et primo, promittit eis sollicitos principes, ponens pastorum solitudinem.] Et suscitabo, quando iam in nihilum decideritis [pastores.] Eſtrām & alios secundum quosdam. Sed melius Apofolorum. supra. 3. Da bo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina. Et sollicitudinem valitatem, scilicet securitatem [non formidabunt] quantum ad signa timoris exterius [& non pauebunt] interius. [& nullus queretur ex numero], quāsi dicat, nullus de numero ecclesia timebit, vel deficit ex negligencia Apofolorum. Vel refutatur ad numerum prædictiorum. Joan. 17. Nemo ex eis persit nisi filius perditionis. Ita tamen securitas nō perficietur i-vita illa, sed perficietur quoniam Perfecta charitas foras mitit timore. 1. Io. 4. Confutabatur autem in futu-

A factū est cor meū rāquam cera liquefēns, in medio vēntris mei. Esa. 29. Obſupſcere & admiramini, fluere & vacillare, inebriamini & non a vino, mouemini, & non in ebrietate &c. Secundo, ponitur populi dissipatio. Et primo, quantum ad culpæ magnitudinē [adulterii,] idolatria scilicet & alii peccatis [ter- ra] Iudeorū. Esa. 2. Repleta est terra ei⁹ idolis &c. Secundo, quantum ad peccata illationē, quia [fa- cie maledictionis]. Esa. 24. Luxit & defluxit terra, & infirmata est &c. Ter- tio, quantum ad obſtinationem, factus ē, quia ad malū para ti sunt pro peccatis. Pro. 1. Pedes eorū ad malum currunt. [diffinitis] fortitudini sanctorū patrum, qui in servitio dei se ipsos exercebat. Pro- uer. 15. Cor flutorū diffimile erit.

e. Propter hoc ecce dies veniunt dicit dominus, & nō dicent vltra; Viuit domin⁹ qui eduxit filios Israēl de terra Aegypti, sed viuit domi- nus qui eduxit & adduxit semē domi- nū Israel de terra aquilonis, & de cūctis terris ad quas eicerat eos illuc, & habitabunt in terra sua. d. Ad prophetas. Cōtritū est cor meum in medio mei, contremuerunt omnia ossa mea. Factus sum quasi vir ebrius, & quasi hō madus ad vino, a facie domini & a facie verborum sanctorū eius, quia adulteris repleta est terra, quia a facie maledictionis luxit terra, aresa- cta sunt arua deserti. Factus est cuius eis eorum malū, & fortitudo eorum dissimilis.

e. Propheta namque & sacerdos polluti sunt, & in domo mea inueni malum eorum, ait dominus. Idcirco via eorum erit quasi lubri- cum in tenebris, impelunt enim, & corrūt in ea. Afferā enim super eos mala, annūm visitationis eorum. Pater nō iudicarē quā- quam, sed omne iudicium dedit filio [& iusticiā] quā docuit seruandam. Matt. 5. Nisi abundauerit in finia vestra plusq; scribarum & phariseorum, non intrabi- tis in regnum cœlo- rum. Et ad implendū auxilium gratia. Vnde ponit aduentus vtilitatem, quantum ad salutem a penalitate. [In diebus illis saluabitur.] In primo aduentu, particulariter. In secundo aduentu, vniuersaliter, quando Qis Israēl saluēt. Ro. 11. Esa. 10. Si fuerit numerus filiorum Israēl quasi arena maris, reliquia conuerterent ex eo. Et quādum ad securitatem [& Israēl] & hoc exponentium est, vt supra. Esa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculo iustitiae, & in reuerte opula Iuda dicit, quantum ad duas tribus, Israēl, quantum ad de- cem, ad significandum quod in fide Christi concordes erunt. Osee. 1. Et ponit sibi met caput vnum &c.

f. Hic offendit beneficium magnitudinē, ex hoc quod ob hec beneficiis, obliuioni traderit pristinum beneficium. Et potest referri ad liberationem factam per Titum. Vel melius ad liberatio- nem factam per Christum. Esa. 43. Ne memineritis priorum, & antiqua ne iuste amini &c.

g. Hic ponit cōminatio cōtra prophetas, sicut titulus ipsedēclarat. Et primo, ponitur cōminatio cōtra prophetas. Secundo, cōtra prophetarū irrisionē, ibi. [Si igi] Circa primum, duo. Primo po- nit prophetarū deceptionē. Secundo, ponit deceptionē diversitatē, ibi. Hac dicit dominus &c. Circa primum, duo. Primo, ponit effec- tum deceptionis in populo. Secundo, ponit deceptionē pro- phetarū peccati, ibi. Prophetā &c. Circa primum, duo. Primo, po- nit prophetā compassio super futura contritionē, quā designat per contritionē cordis [contritū] per tremore corporis. Contremue- runt, sicut solet turbatis accidere. Per impedimentū cognitionis [factus sum ebrius] qui nō habet vsum rationis, & hoc ex magni- tudine stuporis [Madidus a vino,] qui habet quidērationis v̄s, sed impedimentū properū multā potationē, [a facie domini] a pre- sentia revelationis ipsius, qui mihi se iratum contra Iudeos dicit. Verborū sanctorum eius, quibus mihi culpam ipsorum notifi- cauit & penam prædictit. Psal. 21. Dispersa sunt omnia ossa mea,

S. Tho. luper Hier.

IN HIEREMIAM

ras, & seruiamus eis, non audies verba prophetæ illius aut somniatoris &c. Secundo, inducitur pro causa prophetarum deceptio, quantum ad presumptam authoritatem, quia se nuntios dei mentebant [visionem cordis.] Ezech. 13. Va prophetis insipientibus qui sequitur spiritu suum & nihil vident &c. Quantum ad falsam promissionem [dicuntur]

[blasphemati.] supra. 6. Curabant contritione filii populi mei cum ignominia dicentes, pax, pax, & non erat pax. Et quantum ad errorem probationem.

[Quis enim affuit]

[quia enim. Esa. 40. dicitur, Quis consiliarius eius fuit, vo-

lebat debilitare cō-

minations propheta-

tarum, ne eis crede-

retur quasi diuina-

consilia ignorantib;

peruerit intelligentes, quia per verbum illud non excluditur cognitio diuinorum consiliorum per revelationem, sed per humanum ingenium comprehensionem.

[Et videt quasi pre-

fens [considerauit]

quasi absens. Matt.

22. Erratis nescientes scripturas. Secun-

do, ostendit eorum falsitatem. Et primo,

quantum ad falsam

promissionem, ponens

peccatum. [Ecce turbo]

dispergunt captiuos

tempore gravis

affectionis [impiorum]

quibus pacem pro-

tebant. Vnde constat

eos non esse bonos pro-

phetas. Deut. 18. Qd

in nomine domini pro-

pheta ille predixerit, & non euenerit, hoc dominus non est locus.

Psal. 66. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu intonitum eius. Et excludit misericordiam. [Non reuertentur.] Esa. 55. Sic erit verbum quod egredietur de ore meo. Non reverteretur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, & prosperabitur in his ad quæ misi illud. Et inducit peccatum effectum [in nouissimum] quando penas sustinueritis [intelligere] per experimentum. Psalm. 9. Cognoscet dominus iudicium faciens. Secundo quantum ad presumptam authoritatem [non mittebam.] supra. 14. Non misi eos, & non præcepis, neque locutus sum ad eos. Tertio, quantum ad falsam probationem. [Si stetissent, sicut vere propheta] auerteris, sicut populum, vel ipsos prophetas. supra. 15. Si conuerteris, conuertam te.

g. [Hic ponit alium modum deceptionis per somnia. Ecce circa

hoc tria. Primo, induc probant diuinum testimonium, ostendens testem idoneum, quia habet scientiam remotorum [e] vicino] ve-

rantur quæ in celis sunt cognoscæ, vbi fedes mea dicitur, vel èr

bona & non mala quæ a me longinquæ sunt. Sap. 8. Attigit a fine usque ad finem fortiter & disponit omnia sua ueritatem. Et quia ha-

bet scientiam occultorū. [Et si occultabitur vir in absconditum] co-

gitationem, vel locoru. Ecl. 16. Nō dicas, a deo abfodar, & ex summo, quis mei memorabatur? Et probat utriusque. [Nō quid nō ce-

lum & terra] & ita nō a me cognitione remotū [implo] quasi

interius penetrans & ita nō mihi occultū. Esa. vi. Celū mihi

sedes est, terra aut scabellū pedi meorū. [Audiri] Ecl. 34. Vana

spes & mendacium viri infensato, & somnia ex tollunt impruden-tes. Secundo, increpat deceptionis vitium, quantu[m] ad culpa con-

tinuitate [v] quequo illud.] Psal. 4. Filii hominū v[er] quequo gra-

ui corde, vt qd diligenter vanitate & quarciū mēdaciū? Et quantu[m]

ad intentionem operis vel operatio[n]is [qui volunt facere.] Ezech.

13. Violabant me ad populu[m] meū præpter pugillā ordei & frag-

men panis, vt interficerent animas quæ nō moriuntur, & vivi-

carent animas quæ nō uiuit, mētientes populo[m] meo &c. Tertio,

autem

F inducit vera doctrinæ pcepta. [Propheta q[ui] h[ab]et somniū narre] q[ui] dicat, quicunque gradus propheticæ visionis. Ro. 12. Vnicum sic fit deus diuīstis mensura fidei &c. Et ponit rationē [quid paleis ad tricicum] quasi dicat, verba mea sunt triticum ad rehædum.

supra. 14. Inuenti sunt sermones tui & comedisti eos, & factum est

mihi verbum tuū in gaudium & laetitiam cordis mei. Psa. 118.

Quām dulcia fuci-

b[us] meis eloquia tua, super mel ori meo.

E[st] [signis] ad accende dū. Psal. 118. Ignitū eloquium tuū vehemēter. Et iterū 104.

Eloquū domini inflammat eum. [malileus] ad emolliendū dura corda. O[ste] 6.

Proprietate dolai in prophetis, & occi-

di eos in verbis oris mei. Et ideo nō sunt miscendi spinis. 2.

Corin. 6. Quæ societas luci ad tenebras, au[tem] quo[rum] conuenientia Christi ad belial?

H[oc] si igitur interrogauerit te populus iste, uel propheta aur[icularia] sacerdos dicēs, quod est onus dñi? dices ad eos. Vos estis onus. Proiiciam quippe vos, dicit dominus. Et pro-

phetæ & sacerdos & populus qui

dicit, Onus dñi, uisitabo supervirū

illum & super domū eius. H[oc] dicitis unusquisque ad proximū, &

ad fratrem suum. Quid respondit dñs, & quid locutus est dñs? Et onus domini ultra nō memorabitur, quæ onus erit unicuique sermo suus.

H[oc] Propheta qui habet somniū nar-

ret somniū, & qui habet sermonē meū, loquatur sermonē meū uere.

Quid paleis ad triticū, dicit dominus?

Nō quid non uerba mea sunt

quæsi ignis dicit dominus, & quæsi

malleus coiterens petram?

I

adhesione. [ecce ego, miraculus.] ampullosis verbis. Esa. 69. Vi-

entes vanæ, dormientes, & amantes somnia.

i. [Hic comminatur contra prophetarum irrationes. Sicut enim

Esa. 28 temporis irridebant, Manda, remanda, expæcta, re

expæcta &c. Esa. 28. ita modo verbum quod Esaia adiunqueret

quæ ad designandum poenam grauitatem, scilicet onus domini, iridebant. Vnde circa hoc, tria facit. Primo, increpat irriden-

tum populum communianus peccatum ad interrogantes [in-

terrogauerit] irrisorie [vos estis onus.] Vi per quæ quis peccat per hoc & torquatur. Sapien. 11. Esa. 1. Facta sunt mihi molestia, laboravi sustinens &c. Et quantum ad colloquē

tes. [Et propheta.] Psalm. 88. Vistabo in uirga iniquitates il-

lorū, & in verberibus peccata eorum. Secundo, prohibet irrisiones

verbōrum. Et primo, ponit præceptū, in quo ostendit modus lo-

quendū. [Hoc dicit.] Et prohibetur irrisio, [quæ onus domini,

onus erit] id est pro verbis suis graui poena obligatur. Matth. 11.

Ex verbis tuis justificaberis, & ex verbis tuis codenaberis. Et assi-

gnatur irrisio ratio & perueritatis quæ dicat, id est prohibeo,

quæ in derisum perueritatis, & cōcludit. [Hoc dices.] Ezech. 31.

Audiunt sermones tuos & non faciunt eos, quia in cantici oris

sui vertunt illos. Tertio, cōminatur poenam. Et primo, poenam ca-

priuariatis. [Ecce ego] loquitur ad simili[r]udinem eius, qui graue

pondus in altum tollit, vt fortius cadere faciat. Apoc. 18. Suflit uetus angelus fortis lapides quasi molarium magnum, &

misit in mare dicens, hoc impetu mitretur Babylon ciuitas illa

magna, & ultra non inuenietur. Secundo, poenam confusio-

nis & dabo vos.] Et potest referri ad penam successio[n]is. Vel

ad ignominiam quæ in capiuitate delecti sunt. Et ignominia

dicitur peccatum, vel opprobrium non dignum nominari, sup-

era. 20. Confundent uellementer, quia non intellexerunt

opprobrium sempiternum, quod numquam delebitur. Nōa super illud, Ecce dies venient &c. Quid tempus gratia dicitur di-

es. Propter luminis apparitionem. Rom. 13. Nox præcessit dies

autem

CAPUT XIII. ET XV.

21

A autem appropinquarent, abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Propter solis calorem 2. Reg. 11. Cras erit vobis salus. Propter itineris securitatem. Ioan. 11. Siquis ambulauerit in die non offendit, quia lucem huius mundi videt. Si autem ambulauerit in nocte offendit, quia lux non est in eo.

Proprietate vigilantiæ, & sobrietati. Thefa. 5. Qui enim dormit nocte dormit & qui ebri sunt, non ebri sunt.

a CAP. XXIII.

H[oc] ponit di

H[oc] in isto malo-

rum principiū a bo-

nis, ubi quadam simi-

litudine. Et primo,

ponit similitudini-

nis ostensor, ponens

visionem. [O[ste] 6] et

imaginationem. [Ecce

ta] imaginaria visione, vel argumentali, & ve-

de fictibus quæ ante

templum vendebantur, propria fuisse

retur. Simile supra.

18. de argumento fi-

guli. Nume. 12. Si

quis fuerit inter vos

propheta, in visione

apparebo ei, vel per

sonnum loquar ad

illum. Postquam trāfult

trāfult, incluens] argenti-

arium, qui la

pides argentei vel au-

ro includit. Et hoc

habetur, secundum

historiā 4. Reg. 23.

Esa. 3. Ecce domina

tor dominus exerci-

tū afferat a Hiero-

rusalem & ab Iuda

validū & forte.

Sicut fucus he bona, sic cognoscam trāmigrationem Iuda quam

emisi de loco isto in terram Chal-

deorum in bonum, & ponam oculi

los meos super eos ad placandum.

Et reducam eos in terram hanc, &

neque inclinabis aures vestras, vt

audiretis cum diceret, Reuerti-

mini vnuquisque a via sua mala

IN HIEREMIAM

nens præceptum. [Reverentimi &c.] Esa. 55. Derelinquit impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & revertatur ad dominum & miserebitur eis, & ad deum nostrum quoniam multus est ad ignorandum. Et promissum. [Et habitabit] Esa. 2. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Secundo, indicit caecitatem malis futuris, ponés uiniatis eis adoretisque eos, neq; me præcepimus. [Nolite ad iracundiam provocetis in operibus manuū vestrarum, & non affligam uos. Et non audistis me dicit dominus, ut me ad iracundiam quatum a facie gladij, quem ego mittam in ter eos. Et accepi calicem de manu domini, & propinuai cunctis gentibus ad quas misit me dominus, Hierusalem & ciuitatibus Iudea & regibus eius, & principibus eius, ut darem eos in solitudinem, & in stuporem & in sibilum & in maledictionem, sicut est dies ista. Pharaoni regi Aegypti, & seruis eius & principibus eius & in omni populo eius, & vniuersaliter generaliter cunctis regibus terra Austris, & cunctis regibus terra Philistiim & Ascalonis & Gazæ & Accarði Azotii & reliquis Idumeæ & Moab & filiis Amon, & cunctis regibus Tyri & vniuersaliter regibus Sidonis, & regibus terra insularum qui sunt trans mare, & Dédan & Themæ & Buz, & vniuersaliter qui attonsi sunt in communitate ministeriū diuinæ uoluntatis exercitabat. §. 6. Ecce populus venit de terra aquilonis, gens magna corsurgit a finibus terra. Et deserens pœnam imminentem, quantum ad interfectionem hominum, & interficiam, in solitudines sempiternas. Perdamque ex eis uocem gaudii, & uocem latitiae, uocem sponsi & uocem sponsi, uocem mole, & lumen lucernæ. Et erit vniuersa terra eius in solitudinem & in stuporem, & seruent omnes gentes iste regi Babylonis, septuaginta annis. Cumque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis & super gentem illam dicit dominus iniquitatem eorum, & super terram Chaldaorū, & ponam illam in solitudines sempiternas. Et adducam super terram illam omnia uerba mea que locutus sum contra eam, omne quod scriptum est in libro isto, quecumque prophetauit Hieremias aduersum omnes gentes, quia seruerunt eis cum essent gentes multæ & reges magni. Et reddam eis, secundum operæ eorum, & secundum facta manuua suarum.

c. ¶ Quidam sic dicit dominus exercituum, deus Israel. Sume calicem in oculis vestris & in diebus vestris, uocem gaudi & uocem latitiae sponsi, & uocem sponse. Et describens etiam pœnam durioram. [Et seruent 70. annis] Tantum enim regnum Chaldaorū durabit. Esa. 57. Non in perpetuum irascer, quia spiritus a facie mea egredietur &c. Secundo, ponit pœnam quam Chaldaei sustinuerunt [Cuius impleti.] Et primo, ponit comminationem [Visitabo] Apoc. 4. Qui in capiuitatem duxerit, in capiuitatem ibit, & qui gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Secundo, comminationis certitudinem. [Et adducam omnia que locutus sum contra eā] Esa. 13. 21. 46. & 47. [Prophetavit Hieremias] infra 50. 51. [Quia seruerunt]. tamen ipsi in superbiam abusū sunt Dei beneficio. Tertio, ostendit pœnam equitatem. [Et reddam eis. Psa. 27. Secundum opera manuum eorum tribue illis, reddre retributionem eorum ipsi. Quoniam non intellexerunt opera dñi, & in opera manuum eorum defracti illos, & non edificabis eos.]

c. ¶ Hic ponit prædictæ comminationis reuelatio sub imaginaria visione. Et primo, ponit visionem. Secundo, exponit, ibi. [Et tu prophetabis &c.] Circa primum, duo. Primo, mitit eum ad propinquandum. Secundo, invitatur illi quibus propinquabatur ad bibendum, ibi. Et dices eos &c. Circa primum, duo. Primo do-

CAPUT XXVI.

A Et excludit salutis viam. [Et peribit fuga.] Tren. 1. Abierunt abfide fortitudine, ante faciem subsequentis. Secundo, quanquam ad subiectas terris [vix clamoris.] Et primo, ponit p. similitudinem deuastationem virium [quia vastauit dominus pacem eo rum] id est ciuitates & villas: seruans metaphoram gregis [co ticerum] quasi dicit, in nihilum redat. Et sunt ut de eis ser mo non fiat [pacis] qua tempore pacis præclaræ erant. I. Ignis comedit spe ciola deserti, & flamma succedit omnia ligna regionis. Et quantum ad defra

a C A P . XXVI.

N principio regni Iohannem filij Iosæ regis Iuda, factum est verbum istud a domino, dicens. b. ¶ Hæc dicit domin⁹. Sta in atrio domus domini, & loqueris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniūt ut adorent in domo domini, vniuersos sermones, quos ego mandavi tibi ut loquaris ad eos. Noli subtrahere verbum, si forte audiatur & cōuertantur vnuſquisque a via sua mala, & peniteat me mali quod cogitauit facere eis, propter malitia studiorum eorum. Et dices ad eos, Hæc dicit dominus. Si non audieritis me, ut ambuletis in lege mea quam dedi nobis, ut audiatis sermones seruorum meorum prophetarum, quos ego misi ad uos de nomine confurgens, & dirigens, & non auditifis, Dabo domum istam sicut Sylo, & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terre.

c. ¶ Et audierūt sacerdotes & prophetæ & omnis populus Hieremiam loquentē verba hæc, in domo domini. Cumque compleset Hieremias loquens omnia, quæ præceperat ei dominus ut loqueretur ad vniuersum populum, apprehenderunt eū sacerdotes, & prophetæ & omnis populus, dicens. Morte moriatur.

¶ Quare propheta uit in nomine domini dicens. Sicut Sylo erit domus hæc, & uerbis ista desolabitur, eo quod non sit habitator. Et congregatus est omnis populus aduersus Hieremiam, in domo domini.

[In principio regni &c.] Titulus p. patet.

b. ¶ Hic ponit prophetam. Et diuiditur in tres partes. In prima, ponit iudicium [quia in domino] Mich. 6. Iudicium dominum cum populo suo, & cum Israel diuiditur. Et iudicium modum [impios tradidi.] Esa. 1. Quia si me ad iracundiam provocaveritis, gladius deuorabit vos, quia os domini locutum est. Secundo, ponit pœna præceptum & ordinem [Hæc dicit dominus] Et primo, ponit pœna præceptum, [Ecce egredietur] quæ una gens aliena impugnabit, & ipsa ab alia impugnabit, & sic deinceps summittatibus [a maxime potenter, sicut Chaldaeis Græci &c. Ecl. 10. R. regnum a gente transferatur, propter iniustitias & iniurias & contumelias, ac diuersos dolos, infra 30. Ecce turbo domini, furor egrediens, procella ruens in capite impiorum conquiescat. Secundo, ponit tribulationis effectum, quia priuabuntur vita. [Et erunt interficti domini] id est a domino, supra 2. Gladius domini deuorabit ab extremo terra, quæ ad extrellum eius. Et carebunt sepulchra [non plangeretur] supra 16. idem.

f. ¶ Hic comminatur, contra principes gentium. Et primo, quantum ad personas, præsignas pœnam [Vlulate] quæ non valentes dolorem verbis exprimere, sed elevatione vocis. Esa. 3. Gladius domini repletus est sanguine, incrasatus est adipe de sanguine agnorum & hircorum & de sanguine medullatorum articulorum & optimates] qui sunt diuites & principes in populo,

[quia] supra 18. Si pene

nitentiam erit gens illa a malo suo properet quod locutus sum aduersus eam, agam & ego penitentiam super malo, quod cogitauit ut faceret ei. Tertio, ponit prædictiois verbum [& dices] supra 7. Faciam domini huic in qua inuocatum est nomen meum, in qua vos habetis fiduciam, & loco quem dedi yobis & patribus vestris, sicut feci Sylo, & præciam vos a facie mea, sicut præcias omnes fratres vestros, vniuersum semen Ephraim.

c. ¶ Hic ponit persecutio. Et circa hoc, quatuor ponit. Primo, prædictiois auditum. [Et audierūt] Eze. 33. Audient sermones tuos & non faciunt eos, quia in canticum oris sui vertutis illos. Secundo, iniquum consilium [cumque ue] Sap. 2. Morte turpissima condemnemus eum. Amos. 5. Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem perfecte abominati sunt. Ter-

tio,

in ciuitate in qua inuocatum est nomen meum ego incipio affligeare, & uos quasi innocentes & immunes eritis. Non eritis immunes. Gladius. n. ego uoco super oēs habitores terra, dicit dñs exercitu. e. ¶ Hic ponit expositio visionis. Et primo, contra gentes. Secundo, contra gentium principes ibi. [Vlulate &c.] Cirea primum, duo. Primo, ponit comminationem, ponens diuinam indignacionem [Dominus de excelso] i. de altitudine sui iudicis rugi et] terribili er quæsileo iratus. Amos. 3. Leo rugiet. Quis non timebit? Peruenit sonitus vsque ad extrema terra, quia iudicium domino cum gentibus. Iudicatur ipse cū omni carne. Impios tradidi gladio, dicit dominus. Hæc dicit dominus exercitum. Ecce afflito egreditur de gente in gentem, & turbo magnus egreditur summitatibus terra, & erunt interficti cuncti in die illa a summo terra vsque ad summum eius. Non plagerit, & non colligetur neque sepellientur, in sterquiliniū super faciem terra iacebunt. f. ¶ Vlulate pastores & clamate, & aspergite vos cinere optimates gregis, quia completi sunt dies veltri ut interficiami, & dissipatiōes vestras, & cadetis quasi vase pretiosa. Et peribit fuga a pastoribus, & salutatio ab optimatibus gregis. Vox clamoris pastorū & v'lulatus optimatum gregis, quia vastauit dominus pœnas eorum, & cōticerunt arua pacis a facie iræ furoris domini. Dereliquerat quasi leo tabernaculum suum, facta est terra eorum in desolationem a facie iræ columba, & a facie iræ furoris domini.

d. ¶ Hic ponit cōspiratio principum, contra prophetam. Et diuiditur in tria. Primo, ponit pœna iudicium [Et audierunt sacerdotes &c.] In secunda, ponit persecutio, ibi. [Et audierunt sacerdotes &c.] In tercia, ponit liberatio, ibi. [Et audierunt principes &c.] Occasio autem fuit, ex predicatione. Vnde, Primo, designat predicationis locū. [Sta. in atrio] supra 7. Sta. in porta domus domini, & prædicat ibi. [Vniverſitas &c.] Secundo, quantum ad predicationis fructum. [Noli subtrahere] quantum ad emendationem culpæ [& conuertatur] & quantum ad remissionem pœnae [& penitentiam] supra 18. Si penitentiam erit gens illa a malo suo properet quod locutus sum aduersus eam, agam & ego penitentiam super malo, quod cogitauit ut faceret ei. Tertio, ponit prædictiois verbum [& dices] supra 7. Faciam domini huic in qua inuocatum est nomen meum, in qua vos habetis fiduciam, & loco quem dedi yobis & patribus vestris, sicut feci Sylo, & præciam vos a facie mea, sicut præcias omnes fratres vestros, vniuersum semen Ephraim.

[quia] supra 18. Si penitentiam erit gens illa a malo suo properet quod locutus sum aduersus eam, agam & ego penitentiam super malo, quod cogitauit ut faceret ei. Tertio, ponit prædictiois verbum [& dices] supra 7. Faciam domini huic in qua inuocatum est nomen meum, in qua vos habetis fiduciam, & loco quem dedi yobis & patribus vestris, sicut feci Sylo, & præciam vos a facie mea, sicut præcias omnes fratres vestros, vniuersum semen Ephraim.

c. ¶ Hic ponit persecutio. Et circa hoc, quatuor ponit. Primo, prædictiois auditum. [Et audierūt] Eze. 33. Audient sermones tuos & non faciunt eos, quia in canticum oris sui vertutis illos. Secundo, iniquum consilium [cumque ue] Sap. 2. Morte turpissima condemnemus eum. Amos. 5. Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem perfecte abominati sunt. Ter-

tio,

tio, sive nequitas argumentum [quia prophetauit] quasi dicat, videtur falsum dicere, cum dominus locum istum elegit 3. Reg. vii. Ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum. Quarto, populi concursum. [Et congregatus] Eccl. 10. Qualis rex est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Eodē. 7. Nō te immittas in populum, neque alliges duplicita peccata.

d. ¶ Hic ponitur Iuda verba haec, & ascenderunt de domo regis in domum domini, & federunt in introitu porta domus domini noua. Et locuti sunt sacerdotes & prophetæ ad principes & ad omnem populum, dicens. Iudicium mortis est viro huic, quia prophetauit aduersus ciuitatem istam auditis auribus uestris. Et ait Hieremias ad omnes principes, & ad uniuersum populum, dicens. Dominus misit me ut prophetarem ad domum istam, & ad ciuitatem hanc, omnia verba quæ audistis. Nunc erit bona facie vias uestris, & studia vestra, & audite uocem domini dei uestrorum, & penitebit dominus mali, qd locutus est aduersum uos. Ego autem ecce in manibus vestris sum, facite mihi quod bonum, & rectum est in oculis vestris. Verum tamen, scitote & cognoscite, quia si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vestimentos, & contra ciuitatem istam, & habitatores eius. In ueritate enim misit dominus ad vos, vt loqueretur in aurib⁹ vestris omnia verba haec. Et dixerunt principes & omnis populus ad sacerdotes, & ad prophetas. Non est viro huic iudicium mortis, quia in nomine domini dei nostri, locutus est ad nos.

e. ¶ Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ, & dixerunt ad omnem ceterum populi loquentes. Michaæl de Morashî fuit propheta in dieb⁹ Ezechie regis Iuda, & ait ad omnem populum Iuda, dicens. Hæc dicit dominus exercituum. Syon quasi excusat culpam [dominus misit me] unde non sum culpandus de his quæ dixi. Eccl. 3. Ne reuera sis proximum tuum in casu suo, nec retineas verbum in tempore salutis. Esa. 48. Et nunc misit me dominus & spiritus eius. Et mitigat ira, ostendens remedium. Nū ergo] Iupiter 18. Reuertatur ualiquis via sua mala, & dirigit viae vestras & studia vestra. Responde humiliter, quia confiterit potentiam [Ego autem] Prou. 15. Responsum molliſt angit iram, sermo diuſus suscitat futorem. Responde etiā constanter, quia prohibet iniuriam [Veruram] Gen. 4. Vox sanguis fratris cui clamat ad me de terra. Et quia confirmat sententia [In ueritate] Ag. 4. Si iustum est in conspectu dei vos potius audire quam deum, iudicat. Tertio, ponitur sententia promulgatio [Et dixerunt] Et primo, sententia promulgatur per principes. [Nō est iudicium] Lut. 23. Ecce nihil dignum morte actuum est ei. Secundo, sententia confirmatur per seniores, quorum est antiqua facta scribere. Iob. 12. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.

F. ¶ Hic ponitur reffatio furoris populi contrâ Hieremiam, per verba seniorum. Et primo, proponunt exemplum iusti ad imitandum circa factum Michaæl, ponentes ipsius predicationem [Michaæl]. Unus de duob⁹ prophetis minoribus [de Morashî] ad differentiam Michaæl filii Yela, de quo 3. Reg. vii. [Syon] Michaæl. Autem principes Iacob & duces domus Israel. supra. Et dabo Hierusalé in aceruus arenae, & cubili draconum, & ciuitates Iuda, dabo in desolationem, eo quod non sit habitator. Et populi conversionem. [Num. 4. dñs. supra 6.] Interrogate de semitatis antiquis quæ sit via bona & ambulare in ea, & inuenientis refrigerium animab⁹ vestris. Et inducunt conclusionem [Itaque non facias.] Paf. 12. Conuertetur dolor eius in caput eius, & in vertice ipsius iniquitas eius descenderet. Secundo, proponit exemplum iniustiæ ad cauedum, ne malis mali adiungant. [Ibrachio] quod dicit applicationem potestis ad opus. Esa. 42. Firmas terræ & qua germinant ex ea. Et concludens concendi auctoritatem [Et dedi eam ei] homini vel cuique. Daniel. 4. Dominatur excelsus regno hominum, & cuique uoluerit dat illum. & ostendens confessionem factam a deo Nabuchodonosor, quantum ad homines. [Et nisi iraque] Dan. 5. Deus altilissimus, regnum & magnâ gloriam, & honorem, dedit Nabuchodonosor patrio. Et propter magnificientiam quam dederat ei, vniuersi populi tribus & litigie tremebant, & metuebant eum &c. Et quantum ad bestias [Insuper & bestias] & et locutio hiperbolica. Vel per bestias significat feroces homines, qui sub eo fuerunt. Vel qui subiectis hominibus, etiam bestiæ eis subiecta illi subduntur. Vnde Daniel 4. Bestiae requiecebant sub umbra arboris, per quam signabatur Nabuchodonosor. Alio modo ostendit potentiam eius, ex genti subiectione. [Et seruiet] Eze. 13. Nō ascenditis ex aduerso, neque opposistis murum pro domo Israhæl ut flaretis in prælio, in die maiorum. Tertio, proponit manifestum arguendum per loci a maioris quia qd magis vñ non fieri, vt seruata uasa remaneant, nec ergo qd min. vt. si aportata referuntur. [Quia haec dicit dñs ad colunas] uas quæ fecit Salomon in portico [& ad bases] earum [& ad mare] vas in quo seruabant aquam ad ablutionem sacerdotum, quod erat positi supra bases, de quibus omnibus habetur. 3. Reg. 7. Et resumit [qua haec dicit dominus] p. vñ vasa templi, quia non mouerat nisi vala, quæ erant in portico. 1. Mach. 2. Vasa gloria eius captiuæ ad ducta sunt. Et promisit in longum tempus futurum, eorum reportationem. [Et afferrit temporibus Cyri 2. Esdr. 2. Cyrus rex protulit vasa sacra domini, quæ transluit Nabuchodonosor de Hierusalem, & consecravit ea idolo suo. Et profecens ea Cyrus rex Persarum tradidit Mithridato, qui erat super thesauros ipsius; per hunc autem tradita sunt Salmanasar, præfidi Iudez.]

nos faciamus malum grande, cōtra animas nostras. Fuit quoque vit prophetans in nomine dñi, Vrias filius Semei de Cariathiarum, & prophetauit aduersus ciuitatem istam, & aduersus terram hanc, iuxta oīa verba Hieremias. Et audiuit rex Ioachim, & omnes potentes & principes eius verba haec, & qd sicut rex interficeret eum. Et audiuit Vrias & timuit, fugique & ingressus est Aegyptum. Et misit rex Ioachim viros in Aegyptum, Helnath filium Achobor & viros cum eo in Aegyptum. Et eduxerunt Vriam de Aegypto, & adduxerunt eum ad regem Ioachim, & percussit eum gladio, & proiecit cadaver eius in sepulchrum vulgi ignobilis. Igitur manus Aicham filii Saphan fuit cum Hieremias vt nō traduceret in manus populi, & interficeret eum.

C A P. XXVII.

In principio regni Ioachim filii Iosæ regis Iuda, factum est verbum istud ad Hieremiam domino, dicens. Hæc dicit dominus ad me. Fac tibi vincula & catenæ, & pones eas collato, & mittes eas ad regem Edom, & ad regem Moab, & ad regem filiorum Amon, & ad regem Tyri, & ad regem Sidonis, in manu nuntiorum qui venerunt Hierusalem ad Sedechiam regem Iuda, & praecipies eis ut ad dominos suos loquantur. Hæc dicit dominus exercituum deus Israel. Hæc dicitis ad dominos vestros. Ego feci terram, & homines, & iumenta quæ sunt super faciem terræ in fortitudine mea magna, & in brachio meo extento, & dedi eis qui placuit in oculis meis. Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas, in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, serui mei. Insuper & bestias agri dedi ei, vt seruant illi. Et seruent ei omnes gentes, & rursum sententia executio de liberatione Hieremias. [Igitur manus] Et planum est.

C A P. XXVIII.

Hic præmisso claro titulo, excludit falsas consolationes prophetarum. Et primo, in generali; Secundo, descendendo ad quosdam speciales prophetas, ca. 28. [Et factum est &c.] Circa primum, duo. Primo, excludit consolationes prophetarum generalium. Secundo, prophetarum Iudeorum, ibi. [Et ad Sedechiam &c.] Circa primum, duo. Primo, præsignat prophetiam tacto [facit] in signum seruicis gentium [in manu nuntiorum] quia

qui missi fuerat ad cōsiderandum le regi Hierusalem, vel ad restitendum Nabuchodonosor. Osee. 12. Ego visiones multiplicaveram. & in manibus prophetarum assimilatus sum. Eze. 3. Et tu fili hominis. Ecce data sunt super te vincula, & ligabut te in eis, & non egredieris in medio eorum &c. Secundo, exprimit eam verbo [Et præcipies]

qui missi fuerat ad cōsiderandum le regi Hierusalem, vel ad restitendum Nabuchodonosor. Osee. 12. Ego visiones multiplicaveram. & in manibus prophetarum assimilatus sum. Eze. 3. Et tu fili hominis. Ecce data sunt super te vincula, & ligabut te in eis, & non egredieris in medio eorum &c. Secundo, exprimit eam verbo [Et præcipies]

Inducit autem eos ad subdendum se regi Babylonis, cōtra consilium prophetarum, tripliciter. Primo, ex Nabuchodonosor potentia, quæ ostendit duobus modis. Primo, ex diuina concessione, pennis rerum creationem. [Num. 4. dñs. supra 6.] Interrogate de semitatis antiquis quæ sit via bona & ambulare in ea, & inuenientis refrigerium animab⁹ vestris. Et inducunt conclusionem [Itaque non facias.] Paf. 12. Conuertetur dolor eius in caput eius, & in vertice ipsius iniquitas eius descendere. Secundo, proponit exemplum iniustiæ ad cauedum, ne malis mali adiungant. [Ibrachio] quod dicit applicationem potestis ad opus. Esa. 42. Firmas terræ & qua germinant ex ea. Et concludens concendi auctoritatem [Et dedi eam ei] homini vel cuique. Daniel. 4. Dominatur excelsus regno hominum, & cuique uoluerit dat illum. & ostendens confessionem factam a deo Nabuchodonosor, quantum ad homines. [Et nisi iraque] Dan. 5. Deus altilissimus, regnum & magnâ gloriam, & honorem, dedit Nabuchodonosor patrio. Et propter magnificientiam quam dederat ei, vniuersi populi tribus & litigie tremebant, & metuebant eum &c.

b. ¶ Et ad Sedechiam regem Iuda, locutus sum secundum omnia vestba haec, dices. Subiicie colla vestra sub iugo regis Babylonis, & seruete ei & populo eius, & viuetis. Quare mortemini tu & populus tuus, gladio & fame & peste, sicut locutus est dominus ad gentes qd seruire noluerit regi Babylonis? Non audire verba prophetarum dicentium vobis, Non seruicietis regi Babylonis, quia mendacium ipsi loquitur in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda de Hierusalem in Babylonem, & omnes optimates Iuda, & Hierusalem. Quia haec dicit dominus exercituum deus Israel, ad vaſa quæ derelicta sunt in domo domini, & in domo regis Iuda & Hierusalem. In Babylonē trāferentur, & ibi erunt usque ad diem uisitationis sua, dicit dominus. Et afferri faciam ea, & restitu in loco isto.

C A P. XXVIII.

T factum est in anno illo, in principio regni Sedechiam regis Iuda, in anno quarto, in mensi quinto, dixit ad me Hananiæ filius Azur, prophetæ regi Babylonis, in domo domini, corā

supra 21. Qui egressus est vos, viuetis &c.

D. ¶ T factum est in anno illo, in principio regni Sedechiam regis Iuda, in anno quarto, in mensi quinto, dixit ad me Hananiæ filius Azur, prophetæ regi Babylonis, in domo domini, corā supra 21. Qui egressus est vos, viuetis &c. Secundo, petit veritatis indicium [Et si propheta] qd minus est, sicut remanerunt non aportari occurrido deo orōibus, vt credatur eis qd minus est, sicut aportata reportari. Eze. 13. Nō ascenditis ex aduerso, neque opposistis murum pro domo Israhæl ut flaretis in prælio, in die maiorum. Tertio, proponit manifestum arguendum per loci a maioris quia qd magis vñ non fieri, vt seruata uasa remaneant, nec ergo qd min. vt. si aportata referuntur. [Quia haec dicit dñs ad colunas] uas quæ fecit Salomon in portico [& ad bases] earum [& ad mare] vas in quo seruabant aquam ad ablutionem sacerdotum, quod erat positi supra bases, de quibus omnibus habetur. 3. Reg. 7. Et resumit [qua haec dicit dominus] p. vñ vasa templi, quia non mouerat nisi vala, quæ erant in portico. 1. Mach. 2. Vasa gloria eius captiuæ ad ducta sunt. Et promisit in longum tempus futurum, eorum reportationem. [Et afferrit temporibus Cyri 2. Esdr. 2. Cyrus rex protulit vasa sacra domini, quæ transluit Nabuchodonosor de Hierusalem, & consecravit ea idolo suo. Et profecens ea Cyrus rex Persarum tradidit Mithridato, qui erat super thesauros ipsius; per hunc autem tradita sunt Salmanasar, præfidi Iudez.]

E. ¶ Qui illi nunti posse dicere, quare talia fuit genti int̄ ea ad rebellionem non dixit, hic respondet se eis eadem dixisse. Et primo, ponitur admonitus ipsius ad regem, Secundo, ad sacerdotes & ad plebem, ibi [Et ad sacerdotes &c.] Circa primum,

A duo. Primo, ponit bonum consilium, ponens ipsum [Subiicie colla] 1. Pet. 2. Serui subditæ eloto in omni timore dominis, nō tantum bonis & modetis, sed etiam discolis. Et proponens imminens periculum [Quare moriemini] supra 21. Qui habitauerit in urbe hac, morietur gladio & fame & peste, qui autem egessus fuerit, &

istum locutus sum, dicens. Hæc dicit dominus. Nolite audire verba prophetarum vestrorum, qui proprieatis anima sua quasi spoliū. Secundo, excludit falsum consilium prophetarum. [Nolite audire sacerdos bus de causis.] Primo, propter fallacie promissionem [quia mendacium] Eze. 22. Prophetæ cius liberabat eos ab ira tē peramento, videntes vanas, & diuinantes eis mendacium, dices. Hæc dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec dicit dominus exercituum ad colunas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uaforum, quæ remanerunt in ciuitate hac quæ cōtulit Nabuchodonosor rex Babylonis cum transferret leconiam filium Ioachim regem Iuda, & in Hierusalem, in Babylonem. Quia haec d

Secundo, ad quosdam qui prophetabant captiatis in Babylonia, cap. 29. [Et haec sunt verba &c.] Circa primum, duo. Primo, ponitur falsa consolatio falsi propheta. Secundo, falsitatis improbatio per Hieremiam, ibi. [Et factum est vobum &c.] Circa primum, duo. Primo, ponitur falsa consolatio, quam falsus propheta fecit verbo. Secundo, quam fecit factio, ibi. [Et tulit &c.] Circa primum, duo. Primo, ponitur falsa consolatio. Secundo, Hieremias respuso, ibi. [Et dixit Hieremias &c.] Circa primum, duo. Primo, ponit falsa propheta titulum, in quo designatur tempus [In anno quarto] prophet Hananias propterea. Opinione: locus [in domo domini] supra 23. In domo mea inueni malum eorum, ait dominus. Secundo, ponit falsum consolacionis verbum. [Hæc dicit dominus] Et primo, promittit libertatem [contrivit] id est: ut propter certitudinem dicit in pterio simperium] quod contineat quidem erat, sed non tunc. Esa. 9. Cöpütreces iugum a facie olei. Secundo, predicit impletionis propinquitatem [Adhuc duo anni die rum] ne creditur arianiorum, sicut illud Ezech. 4. diem, p anno. Diem inquam p anno dedi tibi. Et primo, quantum ad reportationem vobis [ego referri faciam] de quorum catione. Tren. 1. Matum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius. &c. Secundo, quantum ad liberationem principum suorum. [Et Ieroniam] contra id quod supra ea, precedentem dictum est. supra 22. Terra terra audi sermonem domini.

b. ¶ Hic ponit Hieremias responsio. Et primo, demonstrat suum affectum, optans impleri quod ipse dicebat [Amen] id est fiat. Michaeas. 2. Vnam non enim vir habens spiritum, & mendacium potius loquerer. Nec obstat quod sciebat dominum contrarium velle, quia hoc opatio sub conditione intelligenda est. K. Nec obstat quod sciebat dominum contrarium velle, quia hoc opatio sub conditione intelligenda est, & feliciter si deus vellet, & quia in hoc voluntatem divinam conformata, quod vult quod deus esse vult. Secundo, ne videatur falsi consentire, proponit veritatis signum [Veruntamen audi.] Et sumitur hoc signum. Deut. 18. Quod in nomine domini propheta ille prædixerit & non euenerit, hoc dominus non est locutus. Sed ipse videtur a contrario sensu arguere. Et videtur quod non valeat, quia est destruictio antecedentis. Et præterea contra rium habetur, Deuter. 13. Si surrexerit in medio tuo propheta, aut qui somnium vidisse se dicat & prædixerit signum [aut portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi. Eamus & sequamur deos alienos quos ignoras & seruamus eis, non audies verbi propheta illius, aut somnioris &c.] Et dicendum, quod argumentum efficax est ad ostendendum eius falsitatem, & hoc ipse intendit.

c. ¶ Hic confirmat prophetiam suam, facto. Et circa hoc, tria. Primo, ponit facti similitudinem [tulit & frègit] in signum fractionis imperii Babylonie. Secundo, exponit similitudinem [Et ait Hananias] Hoc longe post futurum erat. infra 30. Conteram

F iugum illius de collo tuo, & vincula eius disiungam. Tertio, designatur Hieremita humilitas, quia patienter & libenter sustinuit & abiit. Psl. 37. Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargitiones.

d. ¶ Hic ponitur falsitatis improbatio. Et primo, excludit falsam consolacionem, facti similitudinem [cōficiunt] sacerdotibus & omni populo, dicens. Hæc dicit dominus exercitum deus Israel. Contrini iugum regis Babylonis. Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum istum omnia uasa domini, que tulit Nabuchodonosor regis Babylonis de loco isto, & trastulit ea in Babylonem. Et leconiam filium Iosachim regem Iuda & omnem transmigrationem Iudea, qui ingressi sunt in Babylonem ego conuertam ad locum istum, ait dominus. Conterram enim iugum regis Babylonis.

b. ¶ Et dixit Hieremias propheta ad Hananiam propheta, in oculis sacerdotum & in oculis omnis populi, qui stabat in domo domini. Et ait Hieremias propheta. Amem. Sic faciat dominus. Suscitare dominius verba tua quæ prophetasti, ut refererat uasa in domum domini, & omnis transmigratione de Babylonie ad locum istum. Veruntamen audi uerbū hoc, quod ego loquor in auribus tuis, & in auribus vniuersi populi. Propheta quod fuerit ante me & ante te ab initio, & propheta taurerunt super terras multas & super regna magna de prælio & de afflictione, & de fame, propheta quod vaticinatus est pacem, cum venerit verbum eius, tunc scietur propheta, quod misit deus in ueritate.

c. ¶ Et tulit Hananias propheta catena de collo Hieremias propheta, & confregit eam. Et ait Hananias in conspectu omnis populi, dicens. Hæc dicit dominus. Sic confringā iugum Nabuchodonosor regis Babylonie. [Et Ieroniam] contra id quod supra ea, precedentem dictum est. supra 22. Terra terra audi sermonem domini.

b. ¶ Hic ponit Hieremias responsio. Et primo, demonstrat suum affectum, optans impleri quod ipse dicebat [Amen] id est fiat. Michaeas. 2. Vnam non enim vir habens spiritum, & mendacium potius loquerer. Nec obstat quod sciebat dominum contrarium velle, quia hoc opatio sub conditione intelligenda est. K. Nec obstat quod sciebat dominum contrarium velle, quia hoc opatio sub conditione intelligenda est, & feliciter si deus vellet, & quia in hoc voluntatem divinam conformata, quod vult quod deus esse vult. Secundo, ne videatur falsi consentire, proponit veritatis signum [Veruntamen audi.] Et sumitur hoc signum. Deut. 18. Quod in nomine domini propheta ille prædixerit & non euenerit, hoc dominus non est locutus. Sed ipse videtur a contrario sensu arguere. Et videtur quod non valeat, quia est destruictio antecedentis. Et præterea contra rium habetur, Deuter. 13. Si surrexerit in medio tuo propheta, aut qui somnium vidisse se dicat & prædixerit signum [aut portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi. Eamus & sequamur deos alienos quos ignoras & seruamus eis, non audies verbi propheta illius, aut somnioris &c.] Et dicendum, quod argumentum efficax est ad ostendendum eius falsitatem, & hoc ipse intendit.

c. ¶ Hic confirmat prophetiam suam, facto. Et circa hoc, tria. Primo,

ponit facti similitudinem [tulit & frègit] in signum fractionis imperii Babylonie. Secundo, exponit similitudinem [Et ait Hananias] Hoc longe post futurum erat. infra 30. Conteram

plete terram. Et ut intendat his, quæ pertinent ad tranquillitatem pacis. [Et quærere pacem] Baruch. 1. Orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis, & pro vita Balashar filii eius &c. 1. Timoth. 2. Obscurum primū omnium fieri obsecrations, populaciones, graciarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate &c. Secundo, excludit consilium falsum & in utili [Hæc enim dicit dominus,] Et militidinis expositionem. [Quia hæc dicitur] Et primo, excludit vanum fiduciam, quam ex prophetarum predictione cōcepterat. Secundo, excludit stultam poniuentiam, ibi. [Quia hæc dicit dominus &c.] Circa primū, tria. Primo, excludit falserum & prophetarum dictum, q[uod] in breui liberacione promitebant [Non vos seducat propheta] qui ex nomine domini vobis loquitur [Et diuinus] qui demonum responsa aperit. Ezech. 13. Vx prophetis insipientibus qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Secundo, dicit liberacionis tempus, quantum ad consolationem, [Quia hæc dicit dominus, visitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum.] Ego enim scio cogitationes, quas cogito super vos, dicit dominus. Quia hæc dicit dominus. Cum ceperint impleri in Babylonie se tuaginta anni, visitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum. Ego enim scio cogitationes, quas cogito super vos, dicit dominus, cogitationes pacis & non afflictionis, ut dem vobis finem & patientiam. Et inuocabitis me & uiuetis, & orabitis me, & ego exaudiā vos, & quæretis me & inuenietis. Cum quæseritis me in toto corde vestro, inueniar a vobis, dicit dominus. Et reducam captiuitatem vestram, & cōgregabo vos de vniuersis gentibus, & de cunctis locis ad quæ expuli vos, dicit dominus. Et reuerti uos faciam de loco

ple

Ela

sa filij Saphan & Gamaria filij Hel

chis, quos misit Sedechias rex Iuda

ad Nabuchodonosor regem Babylonem, dicens. Hæc dicit dominus ad regem, qui sedet super solium David & ad omnem populu habitatorem urbis huius, ad fratres vestros, qui nō sunt egredies in transmigrationem.

B b. ¶ Hæc dicit dominus exercituū. Ecce mittam in eos gladium, & famem, & pestem, & ponam eos qui si fucus malas, quæ comedi non possunt, eo quod malæ, hæc dicit dominus, sic dabo Sedechiam regi Iuda, & principes eius & reliquias Hierusalem qui remanerunt in urbe hac, & qui habitat in terra Aegypti &c. Et aspergat causam [eo quod nō audierint], scilicet, ut se tradent Nabuchodonosor, & a peccatis carent, supra 21. Mane cōsurgens, cōficitur, & non audierunt nec inclinaverunt aurem, sed abierunt unusquisque in prauitate cordis sui malorum &c. Secundo, inducit intentam conclusionem [Vos ergo] ne felicitate vobis in nomine meo, & qui emisi de Hierusalē in Babylonē.

C. ¶ Hæc dicit dominus exercitum deus Israel ad Achab filium Colie & ad Sedechiam filium Maasias, qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter. Ecce ego tradam eos in manu Nabuchodonosor regis Babylonie, & percutiet eos in oculis vestris. Et affumerunt

D. ¶ Hæc dicit dominus omni transmigrationi Iudea, quæ est in Babylonie, dicentium. Ponat te dominus sicut Sedechiam & sicut Achab, quos frinxit rex Babylonis in igne.

e. ¶ Hic inuenit eam ipsos falsos prophetas. Et primo, contra quosdam assertores falsitatis. Secundus, contra quendam impugnatores veritatis, ibi. [Et ad Semiam &c.] Circa primū, tria. Primo, ponit iporum depreffio in culpa [tradam eos] ut scilicet occasione puniti habeant, quos primo, in potestate habebat. Tren. 1. Dedit me dominus in manu de qua non potero effugere. Secundus, ponit ipsorum peccatum in officio [Et percutiet] infra 30. Insanabilis fractura, pessima plaga tua. Tertio, ponit consequens maledictio [Et affumeret eis] Dicunt autem Hebrei, hos esse duos senes de quibus haberit Dan. 13. Vnde ex hoc loco volunt ostendere illum fabulosum esse. Ibi enim dicuntur a populo occisi, hic autem a Nabuchodonosor. Et præterea, ibi dicuntur lapidati, hic igne occisi. Et dicendum ad primū, quod virumque potest esse regnum: quia Nabuchodonosor occidit auctoritate, a Daniele conuictos, & populus, executione sententia. Ad secundum dicendum, quod quilibet peccatum dignissimum est afflictionem, & hoc precipue propter militidinem culpa adulterii. Osee. 7. Omnes adulterantes quasi elibanus succensus a coquente. Iob. 31. Ignis est visus ad perditionem deuorans, & omnia eradicans geninina.

f. ¶ Hic ponit culpam. Et primo, adulterium [stultitiam] id est rem stultam [& mechatim sunt] Daniel. 12. Sic faciebas filiis Israel

Israel, & ille timentes loquebantur vobis, supra 5. Vnusquisque F ad vxorem proximi sui huiciniebat. Secundo, mendacium. [Et locuti sunt] dicebant enim proximam esse liberationem, & Christum de eis esse nasciturum, ut sic mulieres in adulterium deciperent. supra 23. Non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.

e ¶ Hic ponit iudicium iustitiam. [Iudicium] ad infingendam pœniā [et] ad cōuincendam culpam, quia diuino ntru & miraculo deprehēsi sunt. Daniel. 13. Suficitur dominus spiritu pueri innoiri, cui nomen Daniel. &c.

f ¶ Hic inuehitur contra impugnatorum veritatis, quia cum esset pseudo propheta & populi vicinam liberationem promitteret, iratus contra Hieremiam propter epistolam, quam in Babylonē misit, scripsit in Hierusalem literas ad principem sacerdotum contra Hieremiam. Et circa hoc duo. Primo, ponit veritatis impugnationem. Secundo, poniens contra ipsum cōminatio, ibi. [Et factū est verbum &c.] Circa primum, dicens. Primo, ponit tenore epistole [pro eo, q̄ misisti] Est detectio fa locutio, quasi patieris, quod postmodum quidam quisib[il]dum interpositi dicunt. In qua epistola, tria facit. Primo, commemorat prædecefforis exemplum [Dominus dedit te pro Ios. iada] qui interfecit falsos sacerdotes, ut tu similiiter facias de Hieremia falso propheta. Reg. 11. Secundo, commorat officium [vt sis dux, super omnem vitam arreptuum] qui a spiritu immundo arreptus propheta actum usurpat. Pertinebat enim ad sacerdotis officium, discernere inter spiritus. Ioan. 4. Nolite omni spiritu credere, sed probate spiritus si ex deo sint, quoniam multi pseudo prophetæ exierunt in mundum &c. Quedam etiam accusat, scilicet epistola Hieremias [Quia super hoc] quia non est contentus nobis mala prædicere. Amos. 5. Odit habuerunt corripientes in porta, & loquentem perfecte abominati sunt 3. Reg. vii. Ego odi eum quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Iemias. Secundo, ostendit quomodo peruerit ad notitiam prophetæ [legit ergo] ut impropereat sibi. supra 20. Factus est mihi fermo domini in opprobrium, & iheridum tota die.

K g ¶ Hic ponit contra ipsum cōminatio. Et primo, arguit culpam [pro eo, q̄ nō preperauerat]. Esa. 28. Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protrecti sumus. Et dirigunt sermo ad capiendum per quandam aliam epistolam. Secundo, comminatur pœnam [idcirco]. Et primo, quantum ad filios [nō erit] quasi dicat, non relinqueret in populo superstitem. Exo. 20. Ego sum dominus deus tuus fortis zelotes, visitans iniuriam patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me &c. Secundo, quantum ad ipsum. [Et non videbit supra 17. Erit enim quasi mirice in deserto, & non videbit cum veneri bonum. Tertio, resumit causam [quia prævaricationem] quia verbis suis prævaricatus est contra dominum loquens, promittens prospera, domino prædicente aduersa. Job. 39. Numquid qui contendit cum deo, tam facile conquiescit?

P oſt cōminationem, hic incipit consolationem ponere. Et primo, ponit consolationem ad omnes communiter. Secundo, specialiter ad ciuitatem regiam,

quia prævaricationem locutus est aduersus dominum.

Secundum, Cō verbū quod factū est ad Hieremiam a domino, dicens. Hec dicit dominus deus Israēl, dicens. Scribe tibi omnia verba, quae locutus sum ad te in libro. Ecce enim dies venient dicit dominus, & conuertā conuersionem populi mei Israēl & Iuda ait dominus, & conuertā eos ad terram, quam dedi patribus eorum & possidebunt eam.

b ¶ Et hęc uerba, quae locutus est dominus ad Israēl, & ad Iudā. Quoniam hęc dicit dominus. Vocē terroris audiuius, formido, & non est pax. Interrogat & videte si generat mafculas. Quare ergo videtis sacerdos librū istū, in auribus Hieremij prophetae.

c ¶ Et factū est verbum domini ad Hieremiam, dicens. Mitte ad omnem transmigrationē, dicens. Hec dicit dominus ad Semēiā Nehelamiten.

Circa primum, duo factū. Primo, ponit tenore epistole [pro eo, q̄ misisti] Est detectio fa locutio, quasi patieris, quod postmodum idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

lamiten, & ego non misi eum & fecit uos confidere in mendacio,

idcirco hęc dicit dominus. Ecce ego visitabo super Semēiā Nehe-

dem genere [& erit dux] hoc refertur ad Zorobabel, vel ad Christum. Osee. 2. Dabo eis vinitores. Secundo, eorum sanctitatem. [Et applicabo eum & accedet] per iustitiam. [Quis enim iste est] in quo offenditur author applicandi, quia nullus applicatur nisi a deo tractus. Ioseph. 6. Nemo potest venire ad me nisi pater qui misit me traxerit eum. Tertio, tanquam iustitia vilitate. [Et eritis mibi.] Eccl. 10. Qualis est rector ciuitatis, tales, & inhabitantes in ea.

d. ¶ Hic ponit modum vindictae. Et primo, comminatur poenam [Ecce turbos,] ut dispersat sicut commotio aeris puluerem, & captiuitatem [procella] ut absorbeat per mortem, sicut fluvius maris [impiorum] qui affixerunt Iudeos, & qui de malis non sunt emendati, & qui sequestraverunt, peccatores permanentes. Esa. 30. Erat transitus virga fundata, qua requiescere faciet dominus. Hoc dicit dominus. Invenit gratiam in deserto populus, qui remanserat gladio. Vader ad requiem suam Israel. Longe dominus apparuit mihi, Et in charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans. Secundo, excludit misericordiam. [Non auerteret]. Esa. 5. In omnibus his non est auersus furor domini, sed adhuc manus eius extenta. Tertio, promittit scientiam horum. [In nouissimis] quando feliciter omnia ista contigerint. Psalm. 9. Cognoscetur dominus iusticia faciens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

C A P . XXXI.

Sed tempore illo dicit dominus. Ego deus vniuersus cognitiobus Israel, & ipsi erunt mihi in populum. Hoc dicit dominus. Invenit gratiam in via recta, & non impingent in ea, quia factus sum Israeli pater, & Ephraim primogenitus meus. c. ¶ Audite verbum domini gentes, & annuntiate in insulis quae procul sunt, & dicite. Qui diffiperit Israel congregabit eum; & custodiet eum sicut palmar gregem suum. Redimet enim dominus Iacob, & liberabit eum de manu potentioris. Et venient, & lanabuntur in monte Syon, & confluunt ad boschum super frumento, & vino, & olio, & factu-

funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. supra 2. Regardatus sum qui miseris adolescentiam tuam & charitatem de sponsationis tuae. Tertio, promittit recordationem ad prosperitatem statum. Et primo, promittit prosperitatem, quantum ad reparacionem gentis. [Rursumque edificabo]

] secundum metha-

phoram, qua dicitur

domus Israel, supra

24. Edificabo eos,

& non destruam, plâ-

tabo eos & non euellam;

quantum ad iu-

cunditatem cordis;

[virgo Israel, orna-

beris tympanis tuis]

ideat ornata incedes

ludens ad ratiorem

parti. Esa. 30. Leti-

tia cordis, sicut qui

pergit cum tibia, ut

intraret in monte do-

muni ad fortis Israel.

Et quantum ad tra-

nsillitatem pacis;

[Adhuc plantabis vi-

neas in montibus Sa-

marie] propter tres

ciuitates quae addi-

tae sunt Iudeis 1. Machi-

10. [Plantabunt, do-

nec tempus veniat.]

quasi dicat, proper-

te viator huius non

preoccupabunt tem-

pus vindemiae. Esa.

6. Plantabunt vineas

& comedent fructus

earum. Secundo, asser-

nat prospexitatio-

riam. [Quis ecce

dies] in quo significa-

re reuersio ad culm-

del, ad quem mutuo

se exhortantur [in

Syon] & non in Be-

thel ad vitulos Hieroboam. 2. Reg. 12. Et Ioseph afer-

danus ad monte domini & ad domum dei Jacob, & docebit nos

vas & ambulabimus in semitis eius.

b. ¶ Hic presequitur operationis ordinem. Et circa hoc, duo facit. Primo, promittit prosperitatem gentis. Secundo, ampliationem ciuitatis, ibi. [Ecce dies venient &c.] I Prima, in tres. In prima, consolatur decem tribus. In secunda, duas, ibi. [Hoc dicit dominus &c.] In tercia, vrasque, ibi. [Ecce dies venient &c.] Prima, in tres. In prima, ponitur destruicti populi restauratio. In secunda, restauratio ordo, ibi. [Quia hoc dicit dominus, exultate &c.] Circa primum, tria. Primo, promittit eis restorationem ad religionem cultum. In tempore illo vel post redditum de Babylone [vniuersis] quantu ad illos de decem tribus, qui duabus adhaeruerunt, vel quantum ad omnes, quia omnis Israel filius fuit, postquam plenitude gentium introierit. Ad Roma. 11. Apoc. 20. Ipsi populus eius erunt, & ipse deus cum eis erit eorum deus. Secundo, promittit restorationem ad nativitatem locum, promittens renovationis beneficium [populus a gladio] Babylonis [in deserto] in terra ciuitatis in qua deo deforti videbantur, per quam purgari ad terram suam redierunt, sicut per defortum ad terram, promissionis quondam. [Inuenit gratiam] id est hanc misericordiam apud deum, quod [vader ad requiem] id est ad terram suam, in qua pacifice requiescat: quod potest mystice exponi quantum ad primogenitus Israel. Exod. 4. Ioseph autem Ioseph data sunt primogenitura, sicut dicitur 1. Paral. 5. in quo Ephraim manasse praeklaus est. Gen. 48. unde resiliuntur Ephraim primogenitor esse. c. ¶ Hic ponit diuulsum liberacionis. Et primo, excitat getes ad attencionem. [Audite] vt oes in ipso cōficiat qui taliter liberare potest. Esa. 49. Audit infelix & attendite populi de longe. Secundo, promittat populi liberationem, non impediens diuina indigatio ne, quia qui dispersit, Esa. 40. Sicut pastor gregem suum pacet, in brachio suo congregabit agnos, & in bnu suo leubat, feras ipse portabit. Nec impediens detinendum potestate. [Redemus] quondam ab Aegyptis & [potentioris] I. Chaldaei. Psal. 71. Liberavit pauperem a potestate, & pauperem cui non erat adiutor. Tertio, promittit

promittit liberatis prosperitatem. Et primo, quantum ad oes, promittit religionis debitam obseruantiam [in nomine Syon] non in Bethel ad vitulos. Esa. 51. Qui redempti sunt a deo reverentur, & venient in Syon laudantes, & leticia sempiterna super eam.

rum fertilitatem quae-

rum ad terrae nascen-

cia que in cibum no-

strum producuntur, &

condiuntur, quantum

ad aialia. [Et cofluunt

& laudabunt] deum

[Super frumento, vi-

no] Ge. 27. Frumento

vino & oleo stabili-

um. Et possidentur

sicut iuuenculus in domi-

ni, & conuertar, quia

tu dñs deus meus. Postquam nō cō-

uertisti me egi pānitētiā, & postq

ostēdisti mihi, percussi fēmū meū.

Cōfūsum sum & erubui, qm susti-

nūisti opprobriū adolescētē meē.

f. ¶ Si fili⁹ honorabilis mihi Ephra-

im, si puer delicatus, quia ex quo

locutus sum de eo, adhuc recorda-

bo eis. Idcirco conturbata sunt

viscerē mea super eum, miserias mi-

serebor eis, ait dominus.

g. ¶ Statue tibi speculam, pone ti-

bi amaritudines. Dirige cor tuum

in viam rectam, in qua ambulasti.

h. ¶ Reuertete virgo Israel, reuert-

ete ad ciuitates tuas istas. Visque-

quo delitii dissolueris filia vaga?

Quia creauit dñs nouū super terrā,

Femina circundabit virum.

i. ¶ Hic dicit dñs deus Israel. Ad-

migrat⁹. Castigasti me dñe & erudi-

to⁹. C. ¶ Numquid non

puer honorabilis] q. d.

Numquid non

puer delicatus] p. d.

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

[filii⁹ honorabilis]

¶ Hic ponit pānitētiā ex parte populi

IN HIEREMIAM

Ostendat iusta, tria facit. Primo, ponit beneficiorum exhibitionem in liberacione miraculosa [vsque ad diem hanc] tua signa compleuntur. Vel tua fortitudo in salutem Israël & aliorum, apparet. Psal. 77. Fecit miracula in terra Aegypti, in campo Thaneos. Et in habitatione opulenta. [Et dedidit] Ier. 20. Posidere terrā eorum quā dabo vobis in hæreditatem, terram fluentem lacte & melle. Secundo, ponit iuguritatem, [Et ingressi sunt] Deut. 32. Incrastinatus est dilectus & recalcitrauit, incrastinatus, impinguatus, dilatatus. Dereliquit deum factorem suū, & recessit a deo salvatori suo. Esa. 1. Fi lios enierunt & exaltavi, ipsi autem spernerunt me. Tertio, pente in inflictione. [Et euenerunt.] Aba. 1. Ipse super omnē munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam.

e. ¶ Hic miratur diuinam iussionem [& tu dicis mihi] quod mirum es, cum non sit nunc tēpus emendi. Ezech. septimo. Qui emit non leteatur, & qui vendit nō lugeat, quia ira super omnē populum eius.

f. ¶ Hic ponit domini responsio. Ec primo, proponit potestiam suam. [Nūquid mihi difficile?] Gen. 18. Quare rūta Sarra vxor tua dicens, Num vero paritura sum anus? Nūquid deo quicquā effidicile? Secundo, ostendit ex tali potentia iuste infligunt pœnā, prædicentes pœna [pœna, hæc dicit dominus] supra 19. Erunt domus Hierusalem, & dominus regum Iuda sicut locus Prophetæ, immundus. Et subiungit culpam, ostendens culpas cōtinuitatem. [Erat, n. facientes ab adolescentia nostra, vsque ad diem hæc. Ostendens erat culpa vniuersitatem] quando exierunt de Aegyptio. supra 3. Peccauimus nos & patres nři ab adolescentia nostra, & reges eorum, & principes eorumque ad utrīcū, non est in eo sanitas. supra 21. Posui faciem meam super ciuitatem hanc in malum, & non in bonum, ait dominus. Ostendens erat culpa gravitatem, quantum ad diuinum contemptum. [Et verterunt per inobedientiam ad modum contemptum. Zach. 7. Verterunt ad me scapulas recedentes, & aures suas ag-

rum, & sacerdotes, & propheta eorum, viri Iuda, & habitatores Hierusalem. Et uerterunt ad me terga, & non facies, cum docerem eos & erudirem diluculo, & nollent audire ut acciperent disciplinam, & posuerunt idola sua in domo, in qua inuocauit est nomen meum, ut polluerent eam, & adificauerunt excelsa Baal, que sunt in ualle filii Ennon ut initiant filios suos, & filias suas Moloch, quod non mandaui eis, nec ascēdit in cor meū, ut facerent abominationum hanc, & in peccatum deducerent Iudam. Et nunc propter ista, hæc dicit dominus deus Israel ad ciuitatē hanc, de qua uos dicitis, quod tradatur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste. Ecce ego congregabo eos de vniuersis terris ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi, & reducam eos ad locum istum & habite eos facia confidenter, & erunt mihi in populum & ego ero eis in deum, & dabo eis cor unum, & uiam unam, ut timeant me uniuersis diebus, & bene sit eis & filiis eorum post eos, & feriam eis pacem sempiternum, & non definā eis benefacere, & timorem meum dabo in corde eorum ut non receendant a me, & latabor super eis cū bene eis fecero.

g. ¶ Et plantabo eos in terra ista, in ueritate, in toto corde meo, & in tota anima mea, quia hæc dicit dominus. Sicut adduxi super populum istum omne malū hoc grande, sic adducā super eos omne bonum, quod ego loquor ad eos, & possidebunt agri in terra ista de qua uos dicitis, quod deferta sit, eo quod non remanerit homo & iumentum, & data sit in manus Chaldaeorum. Agri emerunt pecunia & scriben- tur in libro, & in primet signū, & testis adhibebitur in terra Beniamin, & in circuitu Hierusalem, in ciuitatibus Iuda, & in ciuitatibus montanis, & in ciuitatibus campestribus, & in ciuitatibus quæ ad astrum sunt, quia conuertat captiuitatem eorum, ait dominus.

b. ¶ Hæc dicit dominus. Adhuc au- dietur in loco isto, quem vos dicitis esse desertum, eo quod non manuā cōiecturatio- suscipiari. Esa. 48. Audita tibi feci noua ex tunc, & cōseruata sunt quia nescis. Secundo, ponit prophetia verbū. Et primo, ponit promissio quo ad populu. Secundo, quo ad regnum & sacerdotium, ibi. [Ecce dies &c.] Circa primū tria. Primo, promittit infi- plaga curationē. Secundo, cordis iunctitudine, ibi. [Hec dicit dominus, adhuc &c.] Tertio, pacis tranquilitatem, ibi. [Hec dicit dominus exser- tuū &c.] Circa primū tria. Primo, tangit vulnus in flūtu [quia hæc dicit dominus] qđ ad destruētū adficiorū [ad domos] Tra. 2. Precipitavit dominus, nec pepercit, oīa speciosa Iacob, destruxit in furore suo munitiones virginis Iuda, & deiecit in terrā. Et qđ ad occisionem hominum & ad gladiū venientiū in auxiliū in Hierusalem, vel de regno duarū tribuum. [Et im- pleant] occisioniter, qđ ex eis fiduciā assument, restituerunt holibus, & interficiunt [Abſcondēt faciēt]. I. subtrahens protec- tionē. Eze. 39. Scient gétes qđ in iniquitatibus suis capta sit dominus Israel, & qđ dereliquerit me & qđ absconderim faciēt meā ab iis. Secundo, promittit curationis beneficiū in generali. [Ecce ego obducā] supra 30. Obducā cicatricē tibi, & a vulneribus tuis la- rabo te. Et in speciali, qđ cum ad orationē exauditionē [& reue- abo] implendo intentū [deprecationē] qua a me pacē adiuicē, & veritatem religionis petuerunt. Esa. 39. Fiat tñ pax & veritas in diebus meis. Quantū ad patria restituitionē. [Et cōuertā] supra 30. Cōuertā cōversionē tabernaculū Iacob, & teles ei⁹ si- fererob. Quantū ad peccati remissionē, Em purgationē a culpa ei⁹ emundabo] Eze. 36. Mundabimini ab oīis inquinamētis

b. ¶ Hæc dicit dominus. Adhuc au- dietur in loco isto, quem vos dicitis esse desertum, eo quod non manuā cōiecturatio- suscipiari. Esa. 48. Audita tibi feci noua ex tunc, & cōseruata sunt quia nescis. Secundo, ponit prophetia verbū. Et primo, ponit promissio quo ad populu. Secundo, quo ad regnum & sacerdotium, ibi. [Ecce dies &c.] Circa primū tria. Primo, tangit vulnus in flūtu [quia hæc dicit dominus] qđ ad destruētū adficiorū [ad domos] Tra. 2. Precipitavit dominus, nec pepercit, oīa speciosa Iacob, destruxit in furore suo munitiones virginis Iuda, & deiecit in terrā. Et qđ ad occisionem hominum & ad gladiū venientiū in auxiliū in Hierusalem, vel de regno duarū tribuum. [Et im- pleant] occisioniter, qđ ex eis fiduciā assument, restituerunt holibus, & interficiunt [Abſcondēt faciēt]. I. subtrahens protec- tionē. Eze. 39. Scient gétes qđ in iniquitatibus suis capta sit dominus Israel, & qđ dereliquerit me & qđ absconderim faciēt meā ab iis. Secundo, promittit curationis beneficiū in generali. [Ecce ego obducā] supra 30. Obducā cicatricē tibi, & a vulneribus tuis la- rabo te. Et in speciali, qđ cum ad orationē exauditionē [& reue- abo] implendo intentū [deprecationē] qua a me pacē adiuicē, & veritatem religionis petuerunt. Esa. 39. Fiat tñ pax & veritas in diebus meis. Quantū ad patria restituitionē. [Et cōuertā] supra 30. Cōuertā cōversionē tabernaculū Iacob, & teles ei⁹ si- fererob. Quantū ad peccati remissionē, Em purgationē a culpa ei⁹ emundabo] Eze. 36. Mundabimini ab oīis inquinamētis

CAPUT XXXIII.

28

a vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabō vos. Et fīm absolūtionē a pœna. [Et propitiū.] Psal. 1. 02. Qui propitiatur oībus ini- hem. [Et possidebunt agri] Esa. 34. Vñq; in æternū possidebūt eam, in generatione & generatione habitabunt in ea. Secundo, cō tractū libertatē. [Agreemente pecunia.] Psal. 125. In cōuerten- do dñs captiuitatē Syon, sicut sumus si- cut consolati.

a CAP. XXXIII.

Hic ponit con- folatio speciali- ter ad duas tribū, & sp̄cipe qđ ad Hieru- ralē vbi erat sedes regni & sacerdotii. Et circa hoc, duo. Pri- mo, ponit sp̄heria titulū, in quo ponit sp̄heria carcerē. [Cū adhuc clausus] a Se- decchia. Secundo, vi- spectu precedētis vi- sions fecido fa- ce. Promittit auto- ritatē. [Hec dicit do- min⁹, facturus] sicut artifex sp̄parado ma- teria [formaturus] ducēdo ad cōplemē- rū formas paratur] ordinando ad finem. [Dñs nomen eius.] quia ipse singulari- ter dñs omnū est. Psal. 82. Qđ nomen tibidīs, tu solus al- lūsum super oīem terrā. Promissionis firmitatē & magni- tudinē. [Clama ad me] p. populo oīram [& exaudiā te] qđ vt male nō inferā, sed vi post mala illata li- berā. Et sic nō est cō- trarium ei quod fu- prā 7. dñs ēt. Tu ergo noli orare p. po- pulo hoc, & nō al- mas pro eis laudē & orōnem, & nō ob- ūs mīhi, & spreuerunt me. Et erit mīhi in nomen, & in gaudium, & in laudem, & in exultationem cun- dīs gentibus terrā, quæ audierint omnia bona quæ ego facturus sum eis, & pauebūt, & turbabuntur in vniuersis locis, & in omni pace, quā ego faciam eis.

b. ¶ Hec dicit dominus. Adhuc au- dietur in loco isto, quem vos dicitis esse desertum, eo quod non manuā cōiecturatio- suscipiari. Esa. 48. Audita tibi feci noua ex tunc, & cōseruata sunt quia nescis. Secundo, ponit prophetia verbū. Et primo, ponit promissio quo ad populu. Secundo, quo ad regnum & sacerdotium, ibi. [Ecce dies &c.] Circa primū tria. Primo, tangit vulnus in flūtu [quia hæc dicit dominus] qđ ad destruētū adficiorū [ad domos] Tra. 2. Precipitavit dominus, nec pepercit, oīa speciosa Iacob, destruxit in furore suo munitiones virginis Iuda, & deiecit in terrā. Et qđ ad occisionem hominum & ad gladiū venientiū in auxiliū in Hierusalem, vel de regno duarū tribuum. [Et im- pleant] occisioniter, qđ ex eis fiduciā assument, restituerunt holibus, & interficiunt [Abſcondēt faciēt]. I. subtrahens protec- tionē. Eze. 39. Scient gétes qđ in iniquitatibus suis capta sit dominus Israel, & qđ dereliquerit me & qđ absconderim faciēt meā ab iis. Secundo, promittit curationis beneficiū in generali. [Ecce ego obducā] supra 30. Obducā cicatricē tibi, & a vulneribus tuis la- rabo te. Et in speciali, qđ cum ad orationē exauditionē [& reue- abo] implendo intentū [deprecationē] qua a me pacē adiuicē, & veritatem religionis petuerunt. Esa. 39. Fiat tñ pax & veritas in diebus meis. Quantū ad patria restituitionē. [Et cōuertā] supra 30. Cōuertā cōversionē tabernaculū Iacob, & teles ei⁹ si- fererob. Quantū ad peccati remissionē, Em purgationē a culpa ei⁹ emundabo] Eze. 36. Mundabimini ab oīis inquinamētis

c. ¶ Hic promittit eis iucunditatē. Et primo, tempore. [Vox gaudii] supra 25. Perdā ex eis vo- cē gaudii & vocē læ- titiae, vox sponsa, vox molæ, & lumen lu- cem. Secundo, sp̄i- tuale expressam di- uinis laudibus [Vox dicentium] Esa. 5. 1. Gaudium & lætitia inueniet i ea, gratia rū actio, & vox lau- dis. Thob. 13. Per oīesvicas ei⁹, alluia cantabī. Et in obla- tionibus [& portan- tiū] Esa. 19. Colent eū in holīs & mu- neribus, & vota uo- uebunt domino, & soluent. Tertio, affi- gnat rationē. [Re- ducam] J. Tren. vlt. Innova dies nostros sicut a principio.

d. ¶ Ecce dies venient dicit dominus, & iuscitabo verbum bonum, quod locutus sum ad domum Is- rael, & ad domum Iuda. In diebus illis & in tempore illo germe- nare faciam Dauid germen iusti- tiae, & faciet iudicium & iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confiden- ter. Et hōc est nōmen quod voca- būt eum, Dominus iustus nōster. Quia hæc dicit dominus. Non interibit de Dauid vir, qui sedeat super thronum domus Israel.

e. ¶ Hic promittit eis pacis tranquilitatē, quā significat p- securāt patrī ha- bitationē. [Transibū] quā dicat, tanta le- curitate potētur, &

ques suas libere numerate poterunt. Ezech. trigesimo quarto. In pacuis vberimis paciam eos, & in montibus excelsis Israel, erunt pacua eaurū.

f. ¶ Hic ponit consolatio, quantum ad regnum & sacerdotium. Et primo, promittit virtusq; restitutio. Secundo, ponit promissio confirmationē, ibi. [Et factū est &c.] Circa primū, duo. Primo, promittit restitutio. Secundo, sacerdoti, ibi. [Et de facerit obitu &c.] Circa primū tria. Primo, tangit vulnus in flūtu [quia hæc dicit dominus] qđ ad destruētū adficiorū [ad domos] Tra. 2. Principitavit dominus, nec pepercit, oīa speciosa Iacob, destruxit in furore suo munitiones virginis Iuda, & deiecit in terrā. Et qđ ad occisionem hominum & ad gladiū venientiū in auxiliū in Hierusalem, vel de regno duarū tribuum. [Et im- pleant] occisioniter, qđ ex eis fiduciā assument, restituerunt holibus, & interficiunt [Abſcondēt faciēt]. I. subtrahens protec- tionē. Eze. 39. Scient gétes qđ in iniquitatibus suis capta sit dominus Israel, & qđ dereliquerit me & qđ absconderim faciēt meā ab iis. Secundo, promittit curationis beneficiū in generali. [Ecce ego obducā] supra 30. Obducā cicatricē tibi, & a vulneribus tuis la- rabo te. Et in speciali, qđ cum ad orationē exauditionē [& reue- abo] implendo intentū [deprecationē] qua a me pacē adiuicē, & veritatem religionis petuerunt. Esa. 39. Fiat tñ pax & veritas in diebus meis. Quantū ad patria restituitionē. [Et cōuertā] supra 30. Cōuertā cōversionē tabernaculū Iacob, & teles ei⁹ si- fererob. Quantū ad peccati remissionē, Em purgationē a culpa ei⁹ emundabo] Eze. 36. Mundabimini ab oīis inquinamētis

g. ¶ Hic ponit consolatio, quantum ad regnum & sacerdotium. Et primo, promittit restitutio. Secundo, ponit promissio confirmationē, ibi. [Et factū est &c.] Circa primū, duo. Primo, tangit vulnus in flūtu [quia hæc dicit dominus] qđ ad destruētū adficiorū [ad domos] Tra. 2. Principitavit dominus, nec pepercit, oīa speciosa Iacob, destruxit in furore suo munitiones virginis Iuda, & deiecit in terrā. Et qđ ad occisionem hominum & ad gladiū venientiū in auxiliū in Hierusalem, vel de regno duarū tribuum. [Et im- pleant] occisioniter, qđ ex eis fiduciā assument, restituerunt holibus, & interficiunt [Abſcondēt faciēt]. I. subtrahens protec- tionē. Eze. 39. Scient gétes qđ in iniquitatibus suis capta sit dominus Israel, & qđ dereliquerit me & qđ absconderim faciēt meā ab iis. Secundo, promittit curationis beneficiū in generali. [Ecce ego obducā] supra 30. Obducā cicatricē tibi, & a vulneribus tuis la- rabo te. Et in speciali, qđ cum ad orationē exauditionē [& reue- abo] implendo intentū [deprecationē] qua a me pacē adiuicē, & veritatem religionis petuerunt. Esa. 39. Fiat tñ pax & veritas in diebus meis. Quantū ad patria restituitionē. [Et cōuertā] supra 30. Cōuertā cōversionē tabernaculū Iacob, & teles ei⁹ si- fererob. Quantū ad peccati remissionē, Em purgationē a culpa ei⁹ emundabo] Eze. 36. Mundabimini ab oīis inquinamētis

S. Tho. super Hier. D 4 regnū

IN HIEREMIAM

regni durationem [Quia haec dicit dominus, vir] Christus, & membrum ipsius. Daniel. 7. Potestas eius potestas aeterna quae non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.

e ¶ Hic ponit restorationem sacerdotiorum. Et sicut regnum restau- ratur in ipso Christo, & in membris eius, ita & sacerdotiorum. Ip-

se enim sicut rex, ita

& sacerdos est. Psal.

109. Tu es sacerdos i-

nsecnum, secundum

ordinem Melchis- dech.

Et membra sua

reges & sacerdotes

fecit. Apoc. 5. Fecisti

nos deo nostro re-

gnum & sacerdotores,

Ephes. 5. Scipsum

obtulit hostia deo,

in odorū suavitatis.

Et membra ipsius,

spirituales hostias

deo offere facit. Eze-

ch. 44. Sacerdotes &

leuiti filii Sadoch,

qui custodierunt ca-

remoniā sanctuarī

mei, cum errarent fi-

li Israel a me, ipsi

accident ad me, vt

ministrarent mihi, &

stabunt in cōspectu

meo, vt ostenderent mi-

hi adipem & languine-

m, ait dñs deus.

f ¶ Hic ponit p̄mis-

sionis confirmationē.

Et primo, ex

creaturarū dura-

tione. [Si irritum]

quasi dicat, non po-

test esse irritum vs-

que ad finem mun-

di. Psal. 88. Ponā in

seculum sc̄culi semē

eis, & thronū eius,

sicut dies cali. Secū-

do, earum multitudinem

[Ecce enumera-

rari non possunt stel-

la cali] nisi a solo

deo, ita & numerus

electorū foli deo est

cognitus. Gen. 22.

Multiplicabo semen

tuum sicut stellas ce-

li, & velut arenam q-

est in littore mari.

g ¶ Hic repellit ho-

litum irrisio[n]em. Et

primo, ponit in-

filtratio[n]. [Due cognatiōes]

] scilicet

regalis & sacerdotalis,

vel decem & dua

tum tribuum. Psal.

70. Qui custodiebat

animam meam, con-

filium fecerunt in

vni dices. Deus

deleriuit eis, persequimini & cōprehendite eis, quia non est qui

eripiat. Secundo, ponit improbatio[n]. [Hec dicit dñs.] Ro. 11.

Numquid reputis deus populum suum? Absit &c.

a C A P . XXXIIII.

Q V I A Indai adeo obstinati erant, quod nec terrebantur

tristibus, nec fleabantur latēs, decenter eius communi-

onem & consolacionem, & tertio, cōtraditionē audientium often-

dit. Et primo, in transgressione sententia. Secundo, in destruc-

tionē scripturæ. ca. 36. [Et factum &c.] Tertio, in persecutione p-

ropheta. ca. 37. [Et regnauit &c.] Circa primum, duo. Primo, con-

uincuntur de transgressione, factio. Secundo, exemplo. 35, cap.

[verbū &c.] Ostendit autem eos transgresores ex hoc, quod

ētiam pactum, quod ipsi cum deo fecerat de liberatione seruorū

secundum legem nō seruauerit. Diuiditur autem in partes duas. Primo, ponit quoddā alleuiamentū malorum post foderū pactionē. Secundo, ponit cōminatio[n] post pacē initī transgres-

sionem, ibi. [Verbū quod factum est &c.] Circa primum, duo.

Primo, ponit prophetā titulū, in quo delicit tempus quando

Nabuchodonosor. I-

supra 1. Ecce ego cō-

gregabo oēs cogni-

tiones regnorū aqui-

lonis ait dñs, & ve-

nient, & ponēt vnu-

quisque solium suū

in Introitu portā

Hebreūm, & os eius cum

ore tuo loquetur, & Babylonem

introib[us]. Atamen audi verbum

domini Sedechia, rex Iuda. Hec di-

cit dominus ad te. Non morieris

& nox in tempore suo, & pactum

meum irritum esse poterit cū Da-

uid sermo meo vt non sit ex eo fi-

lius, qui regneti throno eius, & le-

uita & sacerdotes ministri mei. Si-

cūt enumerari non possunt stellæ

celi, & metiri arenæ maris, sic

multiplicabo semen Daud serui

mei in gladio, sed in pace morieris, &

secundum combustiones patrum

tuorum regum priorum, qui fue-

runt ante sic comburent te, & Væ

domine plangent te, quia verbum

hoc ego locutus sum, dicit dñs. Et

locutus est Hieremias propheta ad

Sedechia regem Iuda vniuersa

verba hæc in Hierusalem, & exerci-

tus regis Babylonis pugnabat con-

tra Hierusalem, & contra omnes

ciuitates Iuda, que reliqua erant,

contra Lachis & cōtra Azecha. Ha-

ec enim supererant de ciuitatibus Iu-

da, vrbes munīta.

b ¶ Verbum quod factum est ad

Hieremiam a domino, postquam p-

cusuit rex Sedechia fedus cum om-

ni populo in Hierusalem, prædicās

qui dimitteret vnuisque seruum

sum, & vnuisque ancillam suam,

Hebreūm & Hebreā liberōs, &

nequaquam dominarentur eis, idest

in Iudeo & fratre suo. Audierunt

ergo omnes principes & vniuer-

fus populū, qui innierat pactum

vt dimitteret vnuisque seruum

sum, & ancillam suam liberōs, &

vrilla non dominarentur eis. Au-

dierunt igitur, & dimiserunt. Et cō-

ueri sunt deinceps, & retraxerūt

seruos suos & ancillas suas, quos

dimiserunt liberōs, & subiugau-

erunt in famulos & famulas.

c ¶ Et factum est verbum ad Hier-

emiam a domino, dicens. Hec di-

cit dominus, deus Israhel. Vade &

loquere ad Sedechiam regem

Iuda, & dices ad eum. Hec dicit do-

minus. Ecce ego tradam ciuitatem x

trangessio. Secundo, contra transgredientes cōminatio[n], ibi. Fa-

citum est verbū &c.] Circa primum, tria. Primo, ponit pacē

[Postquam percussit rex Sedechia fedus] & est postquam frēgit

[vt dimitteret vnuisque] secundum legem. Exo. 21. Si emerit

seruum Hebreūm, sex annis serueri tibi, in septimo egredie-

tur liber grācis. Et Leui. 25, prohibetur quod retineat de fra-

tribus suis vt seruos, neque opprimat per potentiam seruitu

famulorum, sed quasi mercenari & coloni erunt. Secundo, po-

nuit pacē ad tempus obseruatio[n]. [Audierunt.] Psalm. 105. Ci-

to fecerunt oblii fuit operum eius, & non sustinuerunt confi-

lius eius. Tertio, ponit pacē transgressio [Et conuersi sunt

Osee. 7. Reuersti sunt vt esent absque Hugo, fācti sunt quasi cō-

serus dolosus.

c ¶ Hic comminatur contra transgredientes. Et primo, port

culpa

CAPUT XXXV.

29

A cundo, ponit inobedientium condemnatio[n]. Et factū est &c.] Circa primum, tria. Primo, ponit experientiū iussio a domino ad prophetam [Vade, Rechabitārum] qui dediti erant studio scri- priū, & ideo a vino abstinebant, de quibus Paral. 2. Cognatio[n] scribarum habitantium in labes, canentes atque resonantes

& in tabernaculis

commorantes. Hi

sunt Cinei qui vene-

runt de calore patris

domus Rechab [sexē

dram] quasi camerā

IN HIEREMIA M

¶ patris spiritualis. Heb. 12. Patres quidē carnis nostre eruditores habuimus & reverebamur eos , num multo magis obtemperabi mus pari spirituum & viuemus? Et cōparationis probatio, quia illis obedientibus, hi non obedierunt [Ego autem] supra. 7. Locus sum ad vos mane consurgens & loquens , & non audiatis. Vocabui vos , & non

respondistis mihi. Se cundo, promittūt ut p̄m̄ia. Et primo, promittit inobedientibus p̄nām̄. [Idcirco] Proverb. 1. Quia vocabui & remittis, extendi manūm̄ & non fuit qui aspiceret, despe xisti omne consilium meum , & increpatiōes meas neglexisti. Ego quoque in interiū vēlto ridebo, & subannabo tūvobis id qd̄ timebatis aduenieret &c. Secundo, inobedientibus misericordiam [Domini] autem Rechabitarū. 1. Reg. 15. Melior est obediētia quam vīctimā, & aufere rē, quam dōfēre adi p̄m̄ atētū.

a C A P. XXXVI.

Hic primo ponit scripture descrip̄io. Secundo, scripturę destructio, ibi [Rex autem &c.] Tertio, restauratio, ibi [Et factū est &c.] Circa primum, tria. Primo, ponit scribēdi p̄ceptum [Tolle volumen] Abachi, 2. Scribe vītū & ex planā eum super tabulas , vt percurrat qui legerit eum. Secundo, ponit scripturę fructū [Si forte] Exech. 6. Si impius egere p̄nētēt ab omnib⁹ peccatis suis que operatus est , & custodierit omnia p̄cepta mea , & fecerit iudicium & iustitiam, vita vīuet & nō morietur. Tertio, scripture ministerium [Vocuit ergo] Apoc. 1. Quodvīdes scribe in libro , & mitte septē ecclesiās, quae sunt in Asia .

b Hic ponit de nūtiatio ad plēbem . Secundo, ad principes, ibi [Cumque audisset &c.] Tertio, ad regem , ibi [Et dixi &c.] Circa primum, Primo, ponit de nūtiatio ad plēbem . Secundo, ad principes, ibi [Cumque audisset &c.] Tertio, ad regem , ibi [Et dixi &c.] Circa primum, Primo, ponit de nūtiatio ad regem , ibi [Tulit ergo] Tertio, ponit scripture recitatio [Et dixerunt] Act. 20. Non enim subterfugi, quod minus annūciāt apportatio [Tulit ergo] Tertio, ponit scripture recitatio [Et dixerunt] Act. 20. Non enim subterfugi, quod minus annūciāt

ponit de nūtiandi modus, quantum ad locum [in domo domini] qui est locus deuotio[nis]. Esa. 56. Domus mea dominus oratio nis vocabatur cunctis populis, ait dominus deus . Quantum ad tempus [in die ieiuniū] quod est tēpus contritionis. Esa. 58. Nō hoc est magis ieiuniū, quod elegi? Disolue colligationes im piecatis , folue fasci culos deprimitis .

Dimitte eos qui con fracti sunt liberos, & omne on⁹ dissumpe. Frange eflurienti pā nem tuam , & egenos vagosque induc in domum tuam ; cum videris nudum operi eum , & carnem tuā ne deflexeris. Quan tum ad audiētēs eu diente populo] quan tum ad aduenias [in super] Denūtiatio[nis] fructū, ponens vītūlē [Si forte ca dat] idētē accepteris. Et cōfēctūtae sanctae [Et reuerteris, quoniam magnus] 4. Reg. 22. Magna ira domini succen fa est cōtra nos, quia nō audieris patres nostri verba libri hūiis, vt facerent omne quod scripti est nobis. Secundo, ponit p̄ceptiū complētū, quantum ad actū [Et fecit Baruch] H̄eb. vlt. Obedite p̄ceptis vestris & subiacetē eis. Quantum ad tēbus [Factū ell̄lo el. 2. Sanctificate Eccl̄iam, coadūtate fēnes , congregate parvulos & fugentes vībra . Quātū ad locū] [legit̄que Baruch, port̄ nouā] quam fecerat Ios̄. 2. Paral. 27. [In vestibulo superiori] i. in superiori parte atrii, in quo faciōtes immolabāt. 2. Eſdr. 9. Legerit in volumine domini dei sui, quater in die & quater in nocte .

c Cumque audisset Micheas filius Gamaria filii Saphan omnes sermones domini ex libro, defecdit in domum regis ad gazophila tiū scribā. Et ecce ibi omnes principes sedebāt, Elisama scribā, & Dalaia filius Semeia, & Helnathan filius Achobot, & Gamarias filius Saphan, & Sedechias filius Hanania, & vniuersi principes. Et nun tianit eis Micheas omnia verba, quae audiuit legētē Baruch ex volumine in auribus populi. Misérūt itaq; omnes principes ad Baruch, Iudi filium Nathani filii Selemia filii Chusi, dicētes. Volumē ex quo legētē audiebit populo, sume in manu tua, & veni. Tulit ergo Baruch filius Neria volumē in manu sua, & venit ad eos. Et dixerunt ad eū.

apportatio [Tulit ergo] Tertio, ponit scripture recitatio [Et dixerunt] Act. 20. Non enim subterfugi, quod minus annūciāt

C A P V T XXXVII.

omne consilium dei vobis. Et lectionis effectus [Igitur cum audiētē] supra. 23. Numquid non verba mea sunt quasi ignis ardēns dicit dominus, & quasi malleus concrens petras?

d Hic ponit de nūtiatio ad regem. Et primo, ponit de nūtiatio[nis] preparatio. Exponunt enim de nūtiandi proposi

tum [Nūtiare debet

mus] quia ipse p̄tē peccata populi corri

gere. Prou. 20. Rex

qui sedet in folio iu

dici, dissipat omne

malum intuēt suo.

Perseruantur editio

nis modum . Vnde

primo, ponit qua

stis [Et interrogauer

unt, quomodo] vt ex

modo scītē, vtrū

diuino sp̄itu edita

scriptura est. 1. Io

an. 4. Nolite omni

spiritui credere, sed

probate spiritus an

ex deo sunt, quoniam

multi p̄seudo pro

phetae exierunt in

mundū. Et ponit

responſio [Dixit

autem Baruch, quālē

legēs] sine impedimento & p̄meditatio

ne. Mart. 10. No

lite cogitare quoniam

do, aut quid loqua

mini. Dabitur enim

vobis in illa hora qd̄

loquamini. Non nō

vos elis qui loqui

mini, sed spiritus pa

tri velti qui loqui

tur in vobis, sup̄a.

1. Ecce dedi verba

mea in ore tuo &c.

Et datum ablūcio

nis consilium [abſcō

dere] timētes de per

tinacia & crudelitate

regis. 3. Reg. 18.

Nūquid non indi

cātū est ibi domino

meo quid fecerim ,

cum interficeret Ie

zabel prophetas do

mini, quād abſcon

derim de prophetis

domini centū vi

ros , quinquagēnos

& quinquagēnos in

spēlīcis , & pauerū

eos pane & aqua? Et

nunc tu dicas. Wade

& dic domino tuo,

Adell Helias vt in

terficiat me? Secun

do, ponit de nūtiatio

[Et ingressi sunt] 3. Ap̄ien. 6. Ad

vos ergo o reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, ne

excidiatis . Tertio, ponit scripture recitatio [Misit itaque] Iob. 29. Cumque federem quās rex circumstante exercitu, erāt tamen iugētū consolator .

e ¶ Hic ponit scripture destruc̄io. Et circa hoc , duo, Primo,

ponit scripture destruc̄io. Secundo, scribentium persecutio,

ibi [Et præcepit &c.] Circa primum, tria. Primo, ponit di

ſpolio ad destruc̄ionem [posita erat] in domo liūe, habebat

enim propter delitias domos ad hyēmentē speciales , & aſtatem

Amos 3. Percutiam domū hyēmentē cum domo aſtua, & peri

bunt domus ebūneq; & dissipabuntur ædes multæ . Secundo,

ponit destruc̄io [Cumque legit̄ pagellas] paruas paginas

[scalpello] culello, quo parabat pēnā. Esa. 3. o. Auferte a me viā,

declinate a me semitā, cesseret a facie vestra laetus Israel. Et sic

fecerunt , quod facere non debuerunt , omiserunt etiam quod

A facere debuerunt [Et non timuerunt] exemplo Ios̄. 4. Reg. 22. Cum audif̄er rex verba libri legis sc̄lit velimēta sua &c. Ter tio, ponit principū cōtradic̄io[Veruntamen] simile 2. Reg. vlt. Obtinuit sermo regis verba Iob & principū eius &c.

f ¶ Hic , ponit scribentium persecutio. Et primo, ponit

iniquum p̄ceptū [vt cōprehenderēt]

Secundo, ponit di

vinum auxiliūm ab

sc̄dīc̄] & fecit quād

inueniri nō possent.

Psalm. 33. Custodit

dominus omnia off

orum, vnum ex his

non contererit.

g ¶ Hic ponit scri

ptūrē restauratio. Et

primo, ponit re

staurandi p̄ceptū

[Rursum tolle] fu

pra. 1. Pugnabū ad

uersum te & nō p̄s

ualebunt , quia ego

recum sum ait domi

nus, vt liberēt se.

Cundo, destruenti cō

minatur interitū, ibi

[Et ad Ios̄. 1. Reg. 22.]

Vnde arguit culpam

[Tu cōbuslerat] Pro

verb. 29. Viro qui

corripiētē dura cer

uice contēminat, repē

tinus ei superueniet

interitus, & eum sa

ritas non sequerit.

Et comminatur p̄

nam [propterea hac

dicit dominus] Re

galis successionis ter

minationem [Non

erit] sup̄a. 22. Non

erit de semine ei⁹ vir,

qui sedeat super so

līum David, & potē

statem habeat vltra

in Iuda. Cadaveris

abiectionem [cadav

er] & sepulcra ali

ni. Esa. 14. Tu autē

projec̄t̄ es de sepul

cro tuo quasi stirps

inutilis, pollutus &

obuolitus cum his

qui inerfecti sunt

mum, duo. Primo, ponitur consultatio. Secundo, ponitur prophetae dispensatio illis respondit, ibi [Et factum est &c.] Circa pri-
mum, tria. Primo, descriptio consultantium conditionem [Con-
stitutus] 1. Reg. 24. [& non obediuit] ut tribulum regi Babylonis solueret, & peccatis cessaret. Matth. 22. Reddite quod sumus Cœ-
farii Cœfari, & q̄ sit
dei; deo [serui] fami-
liares [populus] Ec-
clesi. 10. Secundum
iudicem populi, sic
& ministris eius, &
qualis rex est cœ-
tatis, tales & inhabi-
tantes in ea. Secun-
do, ponitur consulta-
tio [Et misit rex, ora
pro nobis] vt indicet
nobis, quid agere de
beamus, & ab hosti-
bus liberemur. Esa.
37. Leua ergo ora-
tionem pro reliquis
qua reperta sunt.
Tertio, ponitur con-
sultantia ratio: si
ducia enim sumper-
rāt, ex propheta li-
bertate, quē nondū
affligerant [Hier-
emias autem ambula-
bat i medio populi]
& ex profisionis solu-
tione [figurū exerci-
tus] Exiuerat enim
rex Aegypti vt libe-
rare Iudeos. Quo-
denito, tamen exer-
citus redit. Esa. 36.
Ecce confidis super
baculum arundineū
contra dictum illū, su-
per Aegyptum &c.
b. ¶ Hic ponitur pro-
phetae responsio. Et
primo, excludit Aegyptiorum auxiliū [Ecce exercitus] Esa.
30. Aegyptus frusta-
& vane auxiliab. Secundo, prædicti Chaldaeorum redit. Chaldaei, qui non abibunt. Sed
& si perculeritis omnem exercitū Chaldaeorum, qui præliatur aduersum vos, & derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati, singuli de térito suo consurgent, & incendent ciuitatem hanc, igni.

c. ¶ Ergo cum recessisset exercitus Chaldaeorum ab Hierusalem propter exercitum Pharaonis, egressus est Hieremias de Hierusalē vt iret in terra Beniamin, & diuideret ibi possessionem in conspectu ciuiū. d. ¶ Cumq; peruenisset ad portam Beniamin, erat ibi custos portæ per vias, nomine Hierias filius Sele- I

[Et redit Chaldei. Nolite decipere] filia spe. Tren. 1. Vocaui amicos meos, & ipsi deceperunt me. Terio, excludit impedimentum [sed si perculeritis] Deut. 32. Quomodo per- quebatur vnuſ milie, & duo fugabant decem milia? Nonne ideo quia dñs deus tu⁹ vñedit eos, & dñs cõclūit illos?

e. ¶ Hic ponit occasiōnem sumptum ex facto [Et divideret ibi possidens] quā emerat, id est distinguebat ab aliis agris. Vel distribueret alii ut ipse sine solitudine remaneret. 2. Corinth. 6. Tamquam nihil habentes & omnia possidentes.

d. ¶ Hic ponitur falsa suspicio. Psal. 26. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas libi.

e. ¶ Hic ponitur perfecutionem in tribus. In captione. Tren. 3. Venatione ceperunt. In flagellatione [caſum] simile Actuum. 8. Hebr. 1. Ludibria & verbera experti. Et incarceratione. [Ita- que ingressus] Psal. 87. Aestimatus sum cum descendentibus in lacum. [Ergastulum] & est propriæ career in quo dominatur quis ad aliquod opus. Secundo, ponitur liberatio. [Mittens.] Et

circum hoc, tria. Primo, ponitur liberationis occasio, ponens re-
gis interrogacionem [putas ne est sermo,] scilicet prænuncians
futura, tibi renelatus? Esa. 8. Numquid non populus a deo suo
requirit visionem, pro viuis ac mortuis? Et ponit responditionem
[Et dixit Hieremias.] 3. Reg. 14. Ego autem missus sum ad te
durus nuncius. Se-
cundo, ponitur libe-
ratio peritio. [Et
dixit Hieremias ad
regem] vbi monstrat
inuistā pœna. [Quid
peccauit.] Iob. 6. Nō
inuenies in lingua
mea iniurit, nec
in fauibus meis ful-
tum regis exauditionem. [Et dixit rex Sedechias.] Vnde nō
excusat quāmis minus peccauerit. Ioh. 19. Propterea qui
tradidit me tibi, nō peccatum habet. Ponit etiam solicitem
executionē. [Tulerunt ergo, lacum] cisternam sine aqua. Psal. 87.
Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebris, & in umbra mor-
tis. Et designat pro-
phetae intermissionem. [Et descendit.]
Pla. 68. Infelix sum
in lino profundi, &
non est substantia.
Tertio, ponitur libe-
ratio. Hic duo ponit.
Primo, quid libera-
tur a carcere. Secun-
do, quid liberatur
a mortis timore, ibi
[Et misit Rex &c.]
Circa primum, qua-
tuor. Primo, descri-
bit petentem. [Ab-
de-melech], i. seruus
regis, significans, q̄
dicit propter humili-
tatem. Rom. 1. Pan-
lus seruus Christi Ie-
su & Aethiops. ¶
pp̄ter carnis mortifica-
tionem. Psalm. 67.
Aethiopia preuenient
manū eius deo. Cät.
1. Nigra sum sed for-
mula. [Vir] propter
animi virtutem. [Eu-
nuchus] propter ca-
stitatem. Matth. 19.
Sūt eunuchi qui scip-
pos castraverunt pp̄
regnum celorum [qui
erat] Philip. 3.
Nostra coueratio in ca-
lis est. Sapien. 3. Spa-
do qui non est opera-
tus per manus suas
iniquitatē, nec co-
gitauit aduersus deū
nequissima. Da bitur
enim illi fidei donū
electum, & sors in
templo dei accepti-
fum. Secundo, po-
nit petitionem, desi-
gnans petitionis lo-
cum [poro rex, Be-
niamin] qua scilicet
decebatur in tribum
Beniamini. Et ponit
petitionem. [Et egrē-
fus ē, nō enim fuit]
quaſi dicat. Ex quo
inclusus est, panis de-
fecit. Vel non erat
necessarium includi-
cum omnes obfessi,
& in penuria simus.
Sapien. 11. Per qua-
quis peccat, per hac
& torqueat. Tertio,
ponitur impetratio.
¶ præcepit itaq; rex]

Quarto, ponitur executio. [Assumptis ergo, computruerant]
propter tribulationes, quas sustinuerunt. Hebr. vltimo. Memen-
tote præpositorum qui vobis locuti sunt verbum dei, quorum
intuentes exitum, conuersationis imitamini fidem. vel quia ad
literam, moliores sunt [per funiculos] præceptorum dei. Eccles.
4. Funiculus triplex difficile rumpitur. [In vestibulo careeris]
ideat in atrio. Dicitur enim vestibulum, domus ante cameram
regis, vbi custodiuntur vestes. Vnde omne atrium, vestibulum
dicitur.

b. ¶ Hic liberatur a timore mortis, concessa sibi securitate a re-
ge. Et primo, ponitur securitatis pactio. Secundo, paſti obser-
vatio, ibi [Manit ergo, &c.] Circa primum, duo. Primo, ponit

A tur mutua peticio. Petit enim rex diuinum responsum vel con-
ſilium [In terrogo] 3. Reg. vlt. Iterū atque iterum te adiuro ve-
non loquaris mihi nisi quod verum est in nomine domini. Et
propheta perit securitatis promissum. [dixit auctem.] Luc. 22.
Si vobis dixerit, non credetis mihi &c. Potest enim legi interro-
gative, vel remissi-
ve. Secundo, ponit
tur mutua solutio.
Primo, enim rex dat
securitatis promissū
[iuravit, si occidat]
male mihi accidat.
Esa. 42. Ego domi-
nus vocau te in iu-
flitia, & apprehendi
manum tuam, & ser-
uavi te. Secundo,
propheta dat salutis
conſilium. Et circa
hoc, quatuor facit.
Primo, ponitur ſalu-
bris prophetæ exhorta-
tio. [Et dixit He-
remias.] Et datur re-
gi optio eligendi bo-
num vel malum. Ec-
cles. 15. Ante homi-
num vita & mors, bo-
num & malum, quod
placuerit ei dabitur
illi. Secundo, ponit
ur regis excusatio.
[Et dixit rex, pro-
pter Iudeos] quoruſ
bona deſtruuerat, pro-
pter hoc quod ad
Chaldeos contuge-
rat supra. 10. Vnuſ
quiſque a proximo
ſuo feſtigabat, &
in omni fratre suo
non habeat fiduciā.
Quoniam omnis fra-
ter ſupplantans ſup-
plantabat, & omnis
amicus fraudulenter
incedit. Tertio, po-
nitur reſponsionis ex-
cluſio. [Respondit
Hieremias.] in qua
excludit timor, si cō-
ſilium audiat. [Non
te tradent.] Esa. 1.
Si volueritis, & au-
diueritis me, bona ter-
re comedetis. Ponit
cominationem ſi au-
dere contentat. [Quia
ſi nolueris] commina-
tur autem mulierū
infūluationem. [Ecce
omnes mulieres
dicent.] Infūlanta-
do autem impro-
perante ſtultum amī-
corū conſilium. [Se-
duxerunt] quantum
in ſe fuit [& præna-
luerit] q̄a eis credidi
ſtū [pacifici tui] qui
pacem tibi promittebant. Esa. 4. Popule meus qui beatum te di-
cunt, ipſi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dilipant. con-
ſequens dannum. [Demerferunt te in cæno] peccati. [In lubri-
cum] pœna. Psalm. 34. Fiant via illorum tenebre & lubricum. Et
eorum recessum [& recedebant a te]. Eccles. 6. Est amicus secundū
tempus ſuum, & non permanebit in die tribulationis. Comini-
natur etiam captionem familiæ. [Ecce omnes vxores.] Esa. 39. De
filii tuis qui exhibunt de vtero, quos genueris tollent, & erit eu-
nuchi in palatio regis Babylonis. Et personæ proprie. [Et tu nō
effugieret] Tren. 2. Non fuit in diu furois domini, qui effugieret
& relinqueretur. Comminatur etiam vrbis captionē [& ciuita-
tem] Amos. 1. Succendam ignem in muro Rabaa, & deuorabit
eles

Exodus eius. Quarto, perit a rege confilii dati occultatio. [Dixit ergo rex &c.] Et circa hoc tria facit. Primo, petit occultari confilium. [Nullus sciat.] Thob. 12. Sacramentum regis abscondere bonum est, opera autem dei reuelare & confiteri honorificum est. Secundo, docet cælandi modum. [Si autem audierint] vt veritatem raseat, & falsum non dicat. Prover. 10. Qui moreret. Venerunt ergo omnes principes ad Hieremiam, & interrogauerunt eum. Et locutus est iuxta omnia verba, que præcepit ei rex. Et cessauerunt ab eo. Nihil enim fuerat auditum.

c Mansit vero Hieremias in vestibulo carceris, usque ad diem quo capta est Hierusalem. Et factum est ut capteretur Hierusalem.

2 CAP. XXXIX.

Hec ponitur introitio reliquarum populi post ipsius populi captiuitatem. Et dividitur in tres partes. In prima, ponitur captiuitas. In secunda, reliquiaria consuetudine, ca. 40. [Sermo &c.] Tertio, reliquiaria instructio, ca. 42. [Et accesserunt &c.] Circa primum, duo. Primo, ponitur populi captiuitatis. Secundo, quorundam liberatio, ibi [Et de plebe &c.] Circa primum, tria. Primo, ponit obfidiōne. [Et obsidebant.] Esa. 29. Circundabo quasi spheram in circuitu tuo, & iaciam contra te aggerem, & munimenta ponam in obfidiōne tuam. Secundo, ponit captionem urbis. [Vnde decimo anno, mense quarto, scilicet Iulio, Tamen combusta est mense quinto, septima die mensis, sic habetur. 2. Reg. vlt. Quinta mensis.] contra 2. Reg. vlt. dicitur, quod nonna mensis. Et potuit esse quod quinta die ceperunt homines fugere præfame, & nonna, ciuitas aperta est, culibus ablatis. Et quia primo ceperunt antemurale. Et tunc habebant urbem quasi captiam, & postea ceperunt urbem, unde se quittarunt in porta media] id est medio duorum murorum, vel quae erat inter duas portas ex eadem parte ciuitatis. supra. 1. Ponit vnuquisque solium suum in introitu portarum Hierusalem, & super muros eius in circuitu, & super viuieras urbes Iuda. Ponit etiam captionem regis, designans fugam. [Cūque videlicet eos Sedechias, inter duos muros] qui coniungebantur muro ciuitatis iuxta domum regis, & cingebat hortum regium, inter quos erat & via, & porta secundum æquidistantiam ab utroque. Ten. 1. Facti sunt principes eius velut a iectes non inuenientes pacem, abierunt abique fortitudine ante faciem subsequentes. Et subiungit captionem. [Et persecutus.] Tren. 4. Velocio-

res fuerunt persecutores nostri aquilis exili. Tertio, ponit captiuum condemnationem. Et primo, regis & principum, in occisionem. [Et captum] regem, scilicet in sententia pronuntiationem. [Et locutus.] Ezech. 16. Indicabo te iudicis adulteriarum & offensionis principum.

[Et occidit.] Sap. 6.

Potest potenter tormenta patientur. Et oculorum cæcitat[em] oculos quoque, ut duceretur in Babylonem.]

4. Reg. 25. idem.

Secundo, condemnationem urbis in destructionem. [Dominum quoque.] Tren. 2. Precepit autem omnia mea eius, dissipavit munitiones eius, Tertio, condemnationem plebis in transmigrationem. [Et reliquias.] Baruch. 4. Delicati mei ambulaverunt vias asperas, ducti sunt enim ut gressi rectus ab iniunctis.

b

¶

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

H

& vota vobebunt domino & soluent. Secundo, ponit occisionem, primitus dolum in tristitia simulatione. [Egressus est plorans.] Ecol. 12. Et si humiliatus vadat curvus, abice animatum & custodi te ab illo. Et infraudolento consilio. [Cum autem occurrisset.] Prouer. 26. Lingua fallax non amat veritatem, & os lubricum operatur ruinas. & sciente, venerunt viri de Sychem, subiungit homicidium [qui cum venissem] Tren. 3. Lapla est in lacum vita mea, posuerunt lapidem super me. Osee. 3. Sanguinem teigit. Tertio, ponit quorundam liberationem, propter promissionem diuitiarum quas se habere dicebant. [Decem autem viri.] Prouer. 13. Redempcio animas viri diuitiae multae, qui aut pauper est, incorporatione non sustinet. c. ¶ Hic ponit cadauerum intumulacionem. [Afa rex.] 3. Reg. 16. dicitur q. Afa fecit costrui Gabaa Beniamin in masphat, de his quae preparauerat Baasa ad edificandum contra ipsum Rama, & forte fecit in munitionem loci cisternam aliquam. Psalm. 87. Aetimatus sum; cu descendenteribus in lacum, factus sum sine adiutorio inter mortuos liber. d. ¶ Hic ponit captiuationem. Et primo, ponit remanentium captiuos [reliquias] quia quosdam interfecerat qui erat de Godolai familia. Efa. 5. Dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vello termino. Secundo, ponit liberatio, primitus liberaantium preparationem [Audit.] Prou. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui traduntur ad interiorum liberare necesse. Et subiungit captiuorum liberaionem. [Cumque videat.] Prou. 11. In bonis iustiorum exaltabitur ciuitas, & in perditione impiorum erit laudatio. Et subdit captiuantis evasione. [Hismael autem, cum octo] duobus interfecit. Efa. 33. Vnde qui prandis, non & ipse paberis? Tertio, ponit eorum timore. Et circa hoc duo. Primo, ponit timoris signum, scilicet propositum fugiendi. [Tulit ergo.] Prou. 28. Fugit ipius, nemine perlequente. Secundo, ponit timoris incitatium [timabant enim] Sap. 17. Semper enim presumit seua, perturbata con-

F scientia. Job. 15: Cum pax sit, illa semper insidias suspicatur. a. C A P. X L I I.

Hic incipit populi congregati instruacio. Et dividitur in partes duas. Primo, ponit populi instruicio generalis. Secundo, specialis Baruch. ca. 45. [Verbi &c.] Circa primum, duo. Primo, ponit prophetam instruicio. Secundo, populi contradictione. ibi [Hoc est autem &c.] Circa primum, duo. Primo, ponit instruicionis petitio. Secundo, ponit instruicio, ibi [Cum autem completi &c.] Circa primum, duo. Primo, ponit orationis suffragia, ubi ponit petitio [cuncta] quasi dicant, locum habeat apud te. Ecol. 37. Oratio humiliantis eis, nubes penetrabili, & donec propinquet non consolabitur, & non dilcedet donec aliquid apficatur in quo captiuitate benevolentiam [& ora pro nobis]. Vbi petunt beneficium. Esa. 37. Leua orationem pro re liquis quae reperte sunt, quia derelicti in quo slectunt ad misericordiam. Deut. 28. Remanebit pauci numeri, qui pri eratis sicut altra celi pro multitudine. [& annuntiet] In quo expeditum orationis fructus. [Dominus.] Efa. 8. Niquid non populus a deo suo requiri visionem pro viuis ac mortuis? [vix] quia non in Aegypti ire decreuerat, supra. Non est hominis via eiota, nec viri est ut ambulet & dirigat gressus suos. 2. Paralip. 20. Cum ignoremus quid agere debamus, hoc solum habemus resolutum ut oculos nostros dirigamus ad te. Ponitur etiam propheta promissio. [dixit] promittit autem orationes. [Ecce ego.] 1. Reg. 12. Abite a me peccatum hoc in domino, ut cestum orare pro vobis. Et denunciatorem [omne verbum.] A& 20. Non enim subterfugi quo minus annuntiar omne consilium dei vobis. Secundo, promittunt obediem, quam tamen servari non erant. [Et illi dixerunt] simile. Exod. 19. Cuncta que locutus est nobis dominus, faciemus.

b. ¶ Hic ponit instruicio. Et circa hoc tria. Primo, inducit reuelantis

reuelatis autoritatem. [Hec dicit dominus] quasi media tor inter vos & deum, deferens orationes vestras ad deum, & respondens ipsius ad vos. Deut. 5. Ego sequester & medius fui inter deum & vos in tempore illo, ut annuntiarem vobis verba eius. Secundo, hortatur ad quietem dupliciter, excludingendo mali diuinorum punitionis: ponens promissum [dicabo] bona conseruando [plantabo] confirmando. Et excludingens impedimentum [iam enim placatus] quasi dicant, locum habeat apud te. Ecol. 37. Et placatus est dominus ne faceret malum aduersus populum suum. Psalm. 102. Non in perpetuum iratur, neque in extenua comminabitur. Et excludit timorem hostiles persecutio, faciens se curitatem. [Nolite timere.] Esa. 51. Quis tu, ut timeas

A solliciti adhaerabit vobis in Aegypto, & ibi moriemi. Omnesque viri qui posuerint faciem suam ut ingrediantur Aegyptum ut habitent ibi, morientur gladio, & fame, & peste. Nullus de eis remanebit; nec effugiet a facie mali, quod ego asceram super eos. Quia hic dicit dominus exercitum, deus Israel. Sicut conflatus est furor meus & indignatio mea super habitatores Hierusalem, sic conflabitur in dignatio mea super vos, cum in gressu fueritis Aegyptum. Et eritis in iustitiam, & in stuporem, & in maledictum, & in opprobrium, & nequaquam ultra videbitis locum istum. Verbum domini super vos reliquia luda. Nolite intrare Aegyptum. Scientes scietis, quia obtestatus sum vobis hodie, quia decepitis animas vestras. Vos enim misisti me ad dominum nostrum dicentes, Ora pro nobis ad dominum deum nostrum, & iuxta omnia quaecunque dixerit tibi dominus deus noster, sic annuntia nobis, & faciemus. Et annuntia vobis hodie, & non audistis vocem domini deiestri super viuieris, pro quibus misit me ad vos. Nunc ergo scientes scietis, quia gladio, & fame, & peste, moriemi in loco ad quem voluistis intrare, ut habitaretis ibi.

Explicit expositio literalis S. Thomae de Aquino Ord. Praedicatorum, super Hieremiam: quam morte praeventus complere non potuit.

S. Tho. super Tren. 2

D I V I
T H O M A E A Q V I N A T I S
D O C T O R I S A N G E L I C I ,
I N T R E N O S H I E R E M I A E
E X P O S I T I O .

P R O O E M I V M .

Cecis manus missa est ad me in qua erat liber inuolutus. Et expandit illum coram me, qui erat scriptus intus & foris, & scripta erant in eo lamentationes, & canticum, & via. Ezech. 2. cap. Ex verbis istis quatuor possunt accipi circa praefons opus lamentacionum Hieremias: scilicet author, modus, qualitas, & materia.

Cecis manus missa est ad me in qua erat liber inuolutus. Et expandit illum

In autore designatur benignitas. Unde dicitur. [Eccl. manus missa est.] Hoc manus sapientia dei est, qua omnia facta sunt, sicut dicitur in Psal. 102. Omnia in sapientia fecisti. Ipsa est quae intellectum appetit ad videndum. Ezech. 40. Facta est super me manus domini, & adduxit me illuc in visionibus dei. Ipsa est quae linguam expedit ad loquendum. Hierem. 1. Misit manum suam & tetigit os meum & dixit dominus ad me. Ecce dedi verba mea in ore tuo. Ipsa est quae manum dirigit ad scribendum. Daniel. 5. Apparuerunt digiti quasi hominis, scribentes. Qui sunt prophetae, & alii doctores in quibus sapientia dona diuidimur, ut rorum, quod homo tradendo diuinam sapientiam, exterioris agit ministerio, ipsa interiori persicit auctoritate. Esa. 26. Omnia opera nostra operariuntur in nobis. Corinthiorum, 3. Non quoddam sufficiens sumus cogitare aliquid ex nobis tamquam ex nobis, sed sufficiens nostra ex deo est. Haec quidem sapientia tam alta est, ut dum nos in infimo sumus, nihil ab ipsa possimus accipere, nisi nobis mitteretur. Et ideo benignitas auctoris designatur in misericordia manus. Roma. 1. O altitudine diuinitatis sapientiae & scientiae dei. Mititur quasi nubes preposta tripliciter. In rerum creatione, ex quibus perpenditur. Roma. 2. Inuicibilis dei per ea, quae facta sunt, intellecta conspicuntur. Sapient. 13. A magnitudine speciei & creaturae, poterit horum creator videri. Mittitur etiam interna inspiratione. Sap. 7. Per nationes in animas sanctas se transiret, amicos dei & prophetas ipsa constituit. Misericordia est eminentissime in incarnatione, quando coram oculis corporibus inuisibilis sapientia apparuit. Sap. 7. Mitte illam de celis sanctis tuis, & a sede magnitudinis tuae vt mecum sit, & mecum labore, ut sciatis quid accepimus sit coram te omni tempore. In modo offenditur difficultas. Unde sequitur. [In qua erat liber inuolutus.] Est idem iste liber inuolutus, ornatus verborum: unde & metrica descriptus & rhetorica est ornamenti coloratus. Proverbio. 1. Lingua sapientum ornat scientiam. Est etiam inuolutus, profunditatem misericordiarum 2. Corinthior. 13. Spiritus enim loquitur misericordia: & Apostolus dicitur in persona omnium qui sacras scripturas ediderunt. Vobis datum est nostre misericordia regni dei. Matth. 13. Est etiam inuolutus, varietate similitudinum, sicut & ceteri prophetarum libri. Proverbio. 1. Animaduertit parabolam & interpretationem, verba sapientum, & enigmata eorum. Ossee 12. Ego visiones multiplicauis, & in manibus prophecuarum assimilatus sum. Et hoc signatum est per tria inuolumenta, quibus vasta sanctuarum inuoluebantur. Num. 4. Per velum enim quod diversis coloribus & pulchra varietate

I N C I P I V N T T R E N I : I D E S T
L A M E N T A T I O N E S H I E R E M I A E .

HIC autem opere praemititur propositum, in quo describitur tempus [Postquam in captiuitatem] auctor [sedet Hieremias] more plangentis, quasi in terra. Esa. 41. Descende, sed in pulvere virgo filia Babylon. Materia [planxit lamentatione.] Hierem. 9. Super montes aspernum fletum ac lamentum, & super speciosa deserta planum, quoniam incensa sunt &c. Aut thoris affectus [lamento animo] infra. 3. Replevit me amaritudinis & inebria. Hunc me absinthio.

I N C I P I V N T T R E N I , I D E S T
l a m e n t a t i o n e s H i e r e m i a e .

Tfactum est postquam in captiuitatem redactus est Israhel, & Hierusalem deserta est. Hicit Hieremias propheta flens, & planxit lamentatione hac in Hierusalem: & amaro animo suspirans, & cluans, & dixit.

DIVIDITVR iste liber in partes duas. In prima, propheta deplorat populi miseriariam. In secunda, oratione conuenit se ad diuinam misericordiam. cap. 5. [Recordare &c.] Prima, dividitur in tres. In prima, plagi miseriariam seruitur. In secunda, miseriariam destruuntur. 2. cap. [Quo modo obicitur.] In tertia, miseriariam obsidionis. 4. cap. [Quo modo obscuratum.] Prima, in duas. In prima, deplorat propheta genesis sua defectionem. In secunda, inducit plebis, vel ciuitatis questionem, ibi [O vos omnes qui transitis] Prima, in duas. In prima, plangit seruitutem. In secunda, prosequitur per partes, seruitutis magnitudinem, ibi [Migravit Iudas &c.] Circa primum, duo facit. Primo, ostendit populi seruitutem seu abiectionem, quantum ad anthonitem gloriam. Secundo, quantum ad violationem amicitia, ibi [Plorans plorauit &c.] Ostendit autem gloriam suam, ex verbis. Primo, quis populo ciuibus [Quomodo fedet] vilis & defecta [falsa] desolata habitabitoribus. Baruch. 4. Ego autem derelicta sum sola, exi me stola paci [plena] quandam. 2. Paral. 1. Iuda & Israel innumerabiles. Esa. 22. Urbis frequens, ciuitas exultans. Secundo, quia honorata principibus: erat enim ciuitas regalis, & sacerdotalis [Facta est quasi vidua] Regibus, vel sacerdotibus. Esa. 48. Venient tibi duo haec simul in una die sterilitas, & viduitas [Dominum gentium] quandam ei subditarum. Ezech. 5. Ista est Hierusalem in medio gentium posita. Tertio, dictata tributis [Princeps provinciarum] quas tributariorum fecerat. 2. Reg. 8. Factus est Moab & Syria. Danid seruitus sub tributo, vel in quas Salomon regnum suum diuferat, singulis singulis prepositos preponens. 3. Reg. 4. Iam et sub tributo Chaldaeorum. Proverbio. 12. Manus fortium dominabitur, quia autem remissa est, tributis seruitur. Huic autem versui preponitur litera [Aleph] quae interpretatur doctrina, ad ostendendum quod qui populus caruit doctrina dei in obseruatione, quam tenebat in cognitione, ideo captiuatus est. Esa. 6. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. Scinditum est etiam, quod cum plerisque utratus coloribus & locis rhetorice in hac lamentatione, est quartus locus conquestionis. Allegorice [ciuitas] praesens ecclesia [plena populo] ex diuersis gentibus congregata. [Domina gentium.] Idei obedientium [Princeps provinciarum] diuferarum ecclesiarum, quibus viuendi vitam decernit [facta est] folia [destituta angelorum custodia, vel auxilio] vidua subtrahit poni praesentia [tributaria] tyrannis exposita. Moraliter [ciuitas] anima plena populo] bonari affectionis [Domina gentium] vitorum [Princeps provinciarum] sensu [defolata] bonorum suffragiis [vidua] sponsi amplexibus [sub tributo] vitorum.

a C A P . I .

A L E P H .

Vomodo sedet sola ciuitas plena populo, facta est quasi vidua domo.

Cratio [Ex omnibus charis] priuatis affectionibus [spreuerunt] ratio pravae delectationis.

c [Hic prosequitur miseriariam seruitutis per partes, vt ostendat ipsius magnitudinem. Et dividitur in duas partes. In prima, plangit ipsam, quantum ad dominum oppressionem. Secundo, quantum ad bonorum directionem, ibi [Manum suam misit &c.] Prima, in duas. In prima, plangit oppressionis miseriariam.

In secunda, ostendit miseriariam rationem, ibi [Peccatum peccauit &c.] Circa primum, duo facit. Primo, plangit eorum miseriariam, quantum ad praefectionem quae sustinebant. Secundo, quantum ad præterita quæ recogitantur, ibi [Et recordata est &c.] Circa primum, tria ponit. Primo, miseriariam seruitutis quantum ad fugientes. Secundo, quantum ad remanentes, ibi [Via Syon lugent &c.] Tertio, quantum ad captiuos, ibi [Facti sunt hostes eius &c.] Circa primum, tria ponit. Primo, fugam [Migravit] fugientes a terra sua ad terras vicinas. Propter afflictionem [in personis & multitudinem seruitutis] in tributis, quam in terra sua a Chaldaeis patiebantur. Esa. 16. Habitabant apud te profugi mei. Moab esto latibulum eorum. Esa. 21. Qui habitat terram autri, cum panibus occurrere fugienti: a facie enim gladiorum fugerunt, & a facie gladii imminentis. Secundo, plangit fugientem imminentem angustiam [habitauit inter gentes] Moabitas, & Imaelitas [nec inuenit requiem] quia ibi quoque angustiam passa est ab illis. Deut. 28. In gentibus quoque illis non quiesces, neque erit requies vestigio pedis tui. Terro, prædictis angustias, superueniente hostium potentia [Omnes persecutores] Chaldaei [inter angustias] quas ab illis ad quos fugerant patiebantur, sicut in Aegypto. Hierem. 24. Gladius quem vos formidatis apprehenderet vos in terra Aegypti, & fames pro ea estis solliciti, adhæreibit vobis. Ezech. 6. Qui querunt eam non deficiunt, [menstruus eius quarent eam.] Huic versui preponitur litera [Gimel] quod interpretatur plenitudo: quia ex multitudine peccatorum facta sunt plenitudinem misericordia, Matth. 23. Et vos implete mensam patrum vestrorum. Luc. 6. In qua mensa mensa fuerit, temeriter vobis. Decimus conquestionis locus. Allegorice [Iudas] ecclesia qua Christo coniungitur [migravit] de hostibus in hostes apud quos requiem peti [non inueni] sed ab omnibus ad libitum opprimitur. Moraliter [Iudas] anima quae deum confiteri debet [migravit] ad vita [inter gentes] via, vel dæmones [requiem] illeudentibus vitiis, vel dæmonibus [persecutores] dæmones [apprehenderunt] in morte.

d [Hic plangit miseriariam remanentium. Primo, quantum ad peregrinos quibus frequentabatur [via] lugent, luctum

E

excitare

Tho. super Tren.

excitant [ad solemnitatem] triplicem, Pascha, Pentecosten, scenophegia. Esai. trigesimotertio. Diffusae sunt viae, cessavit transiens per semitam, irritum factum est pactum. Secundo, quantum ad personas quibus ciuitas ornabatur, scilicet principibus. [Omnis portæ eius] quia iudicia in portis siebant. Esai. tertio, Miserent atque lugebant porta ei, & desolata in terra sebent. Sacerdotibus [Sacerdotes] Iocel. 2. Inter vestibulum & altare plo- rabant sacerdotes. Virginibus [Virgines eius squallidae] & deturpati. Iob. 30. Squalent calami- tate & miseria, & manducabant her- bas arborum. Machab. primo. Et in- gemituerunt principes. Tertio, quan- tum ad populum, quo replebatur [Et ipsa] plebs, vel ci- vitas. Ruth. 1. Valde amaritudine me replevit omnipotens. Huic præponitur li- tera. Deleth, idest tabulari, quia plan- git destructionem te- pli, habent tabu- lata cedrina & deau- rata, ut dicitur. 3. Reg. 6. Orauus locus conqueſtioneis. Allegorice [via] ducentes, ad celum [Syon] propterea & pre- dicatores [ad solemnitatem] caelestis patria [porta] prælati ecclie, introducentes [Sacerdotes] qui facia ministrant [Vir- gines] qua in ecclie prima gradus oblineri: iſi omnes pro peccatis concuicuntur, quibus concussi, & ipsa plebs subdita, amaritudine tepletur. Vnde Exod. 32. Moyes tabulas fregit. Moraliter, Vie sunt animæ virtutes ad solemnitatem contemplationis. Portæ, sensus, Sacerdotes, animæ in sanctitate diuina religionis. Virgines in puritate conscientia, quibus concussi ipsa anima viriorum amaritudine opprimitur.

e [Facti sunt hostes eius in capite, inimici eius locupletati sunt, quia dominus locutus est super eam, propter multitudinem ini- quitatum eius. Parvuli eius du- citi sunt in captiuitatem, ante facie tribulantis.]

H. E.

c [Facti sunt hostes eius in capite, inimici eius locupletati sunt, quia dominus locutus est super eam, propter multitudinem ini- quitatum eius. Parvuli eius du- citi sunt in captiuitatem, ante facie tribulantis.]

V. A. V.

f [Et egressus est a filia Syon, omni- nis decor eius. Facti sunt prin- cipes eius velut arietes non inueni- tes pascua, & abierunt absque for- titudine, ante facie subsequentes.]

Z. A. I.

g [Recordata est Hierusalem die rum afflictionis sua, & prænari- git destructionem tem- pli, habent tabu- lata cedrina & deau- rata, ut dicitur. 3. Reg. 6. Orauus locus conqueſtioneis. Allegorice [via] ducentes, ad celum [Syon] propterea & pre- dicatores [ad solemnitatem] caelestis patria [porta] prælati ecclie, introducentes [Sacerdotes] qui facia ministrant [Vir- gines] qua in ecclie prima gradus oblineri: iſi omnes pro peccatis concuicuntur, quibus concussi, & ipsa plebs subdita, amaritudine tepletur. Vnde Exod. 32. Moyes tabulas fregit. Moraliter, Vie sunt animæ virtutes ad solemnitatem contemplationis. Portæ, sensus, Sacerdotes, animæ in sanctitate diuina religionis. Virgines in puritate conscientia, quibus concussi ipsa anima viriorum amaritudine opprimitur.]

e [Hic plangit oppressionem, quantum ad captiuitatos. Et pri- mo, plangit captiuitatem minorum. Secundo, maiorum, ibi [Et egressa est &c.] Circa primum, tria proponit. Primo, ho- stium exaltationem in potentia [hostes] scilicet Chaldaei [in capite] quasi principantes ipsi. Et quantum ad diuitias [locu- plerat sunt] Deut. 28. Ipsa erit in caput & tuersi in cœnâ. Secundo, assignat exaltationis rationem [quia dominus locutus est] quasi sententias contra ipsam, in primis gentibus ad ve- niendum, vel prædicens per Moyen. Et hoc [propter multi- tudinem iniquitatum] Hierem. 28. Loquar aduersus gentem & aduersus regnum vt destruam, & disperdam illud. Tertio, pro- ponit captiuitatem [Parvuli eius] idest parvuli de populo. Esai. sexto. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. Allegorice [hostes] heretici, deficien- te scientia in ecclie [facti sunt in capite] prævalentes in con- tentiobus [locupletari] eloquentia [Dominus locutus est] permisive [parvuli] incipientes [in captiuitate] ab ecclie abducti. Moraliter [hostes] dæmones [in capite] intentionem corruptientes [locupletari] multipliciter peccatorum [locu- tus] permittens [parvuli] motu & affectu tribulantibus dæ- monis. Psalm. 12. Qui tribulant me exultabunt si motus fuerit. Hic præmitur litera. He, idest isti sunt iudicia, quæ domini per Moysem dixerat. Et octauus locus conqueſtioneis. Hoc quod dicitur [propter multitudinem] est prima pars assumptæ conditionis generalis, quæ dicitur conceſſio.

f [Hic plangit maiorum captiuitatem. Et circa hoc, tria facit. Primo, proponit ornamentorum amissionem [A filia Syon] idest Hierusalem [omnis decor] quantum ad vasa que- abla sunt, & thesauros & principes & sacerdotes cum Ioachime nepote Isiae. 4. Reg. 24. Ezech. 19. Auferentur vasa de- coris tui. Secundo, indigentia virtualia [facti sunt prin- cipes eius velut arietes non inueni-tes pascua] nec sibi, nec populo, quia defecit etiam panis in ciuitate, quando obſide- tur tempore. Sedechia sic ut dicitur. Hierem. trigesimoquarto. Esai. 6. Nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti-

F exaruit. Tertio, ponit captiuitatem principum [& abigunt absque fortitudine] non potentes resisteres ante faciem subsequenti] fugientes, sicut legitur Hierem. vltimo. Fugaci sunt principes in campis Iericonitis. Psalm. 37. Dereliquit me vice tua. Huic versu præponitur litera,

tem. Omnes portæ eius destructæ, sacerdotes eius gementes, virgi- nes eius squalide, & ipsa oppressa amaritudine.

H. E.

c [Facti sunt hostes eius in capite, inimici eius locupletati sunt, quia dominus locutus est super eam, propter multitudinem ini- quitatum eius. Parvuli eius du- citi sunt in captiuitatem, ante facie tribulantis.]

H. E. T. H.

h [Peccatum peccauit Hierusa- lem, propterea instabilis facta est. Omnes qui glorificabat eam spre- querunt illam, quia viderunt igno- miniam eius. Ilsa autem gemens,

conuersa est retrorsum. T H E T. H.

i [Sordes eius in pedibus eius, nec recordata est finis sui. De- posita est vehementer, non habens consolatorem. Vide domine affli- tionem meam, quoniam erectus est inimicus.]

I O T. H.

k [Manum suam misit hostis ad oīa desiderabilia eius, quia vidit

citat tedium [prævaricationis] idest peccatorum, quæ excitant conscientia remorsum [desiderabile] idest prosperitatem, quæ causant & incidunt concupiscentia desiderium. Et, trigesimoquarto. Recogitabo tibi annos meos, in amaritudine anima mea. Secundo, proponit passionem præfessionem malorum [cum eam caderet] Psalmus. 21. Tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet. Tertio, contemptum hostium videbant, fab- batha] & omnia quæ ad cultum religionis pertinebant. Machab. primo. Dies feli eius conuersi sunt in luctum, Sabbathi eius in opprobrium, honores eius in nihilum. Expositiones li- terarum loci rhetori, & sensus multici, sufficienter tanguntur in glossis.

h [Hic ostendit causam tante miseriae. Et primo, proponit ipsum peccatum. Secundo, peccati progressum, ibi [Sordes eius & car.] Circa primum, duo facit. Primo, proponit peccatum [peccatum] anthonomafice infidelitaris, & idolatriæ. Proverb. decimoquarto. Miseros facit populus pecca- tum. Secundo, ponit peccati effectum. Primo, instabilitas miseriarum [Propterea instabilis] idest non stetit in terra sua, sed captiuita est, & fugit in alias regiones. Esai. 14: quingue ag- mo septimo. Impii quasi mare seruens, quod quiete non pos- test. Secundo, confusio ignominiam [omnes qui glorifica- bant] benedicabant tempore propteritatem [ignominiam] ad- verterunt. Iob. 29. Auris audiens beatificabat me, & oculus videns, testimonium reddebat mihi. Tertio, cordis tristitiam [ipsa autem gemens, conuersa est retrorsum] a prosperitate, in deo propecebat. Psalm. 69. Conuertantur retrorsum & erubescant, qui volunt mihi mala.

k [Hic ponit peccati progressum. Et primo, ponit culpam [Sordes] scilicet peccatorum [in pedibus] scilicet in affectibus, quasi ad progrediendum in peccato [hinc] scilicet mortis, vel iudicii diuini. Eclesist. 8. Memorare nouissima tua, & in eternum non peccabis. Secundo, ponit peccatum [Deposita est] a statu dignitatis [vehementer] idest in extremam miseria. Psalm. 58. Disperde illos in virtute tua, & depone eos. Tertio, exposcit misericordiam [vide domine] scilicet miseri- cordia affectu. Psalm. 118. Vide humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus.]

voluta

A vestra verba sunt in ruinâ. Secundo, ponit istorum pro- phationem [quia videt] scilicet plebs Iudeorum: ac si dice- ret, hoc ordine potuit fieri ut omnia auferentur, etiam quæ in templo erant. 1. Machab. 2. Santa in manu extraneorum fa- cta sunt. Vel aliter [videt] scilicet dominus [gentes] Sacerdotes verbo, sed gentiliter viuentes, quando in templo idolum posue- runt [de quibus pra- ceperas] Leuit. 22.

quid, Homo erit de stirpe Aræ in quo est macula, non vesetur de sanctificatis domino. & si quia eo- tra haec fecerunt du- ci sunt in captiuitatem secundum quod culpa est causa penæ.

l [Hic ponit spo- liationem bonorum, quatum ad ea, quæ ipso in distrahant, & aduersum me tēpū ut contereret electos meos. Tercia. L A M E C H.

m [O vos omnes qui transitis per viam attendite, & videte, si est dolor, sicut dolor meus. Quoniam vindemiauit me ut locutus est do- minus, in die furoris sui.]

M. E. M.

n [De excelso misit ignem in offi- bus meis, & erudituit me. Expan- dit rete pedibus meis, conuertit

p [Abstulit oēs magnificos meos dominus de medio mei, vocauit aduersum me tēpū ut contereret electos meos. Tercia. L A M E C H.

q [Idcirco ego plorans & oculis meus deducens aquas, quia longe factus est a me consolator, con- vertens animam meam. Facti sunt filii mei perditæ, quoniam inua- luit inimicus. Tercia. P. H. E.

r [Expandit Syon manus suas, non est qui consoletur eam. Mandauit dominus aduersum Iacob, in circuitu eius hostes eius. Facta est Hierusalem quasi polluta men- struus inter eos. Tercia. P. H. E.

s [Vigilauit iugum iniquitatum meum in manu eius, conuo- catus distrahente. Dederunt precio- sa, ad refocillandum] non ad satiandum] [animam] vilém vitam, sic legitur de Aegyptis. Gen. 43. Tertio, provocat deum, ad pieatam [Vi- de domine] Hierem. 2. Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas? Et hoc vitium ponitur, ex personis ipsius ciuitatis vel plebis, quæ quasi prophetæ propounderunt miseriam suam, au- diens sustinere amplius non possit, sed in verba, lamentacionis singulans prorumpit.

t [Hic ponit coniectio ex parte ipsius ciuitatis & plebis. Et primo, conqueritur ad astutes de leuitate iudicis. Se-

condo, ad iudicem de crudelitate hostis ibi [Vide domine &c.] Circa primum, duo facit. Primo, proponit seueritatem iu- dices in generali. Secundo, prosequitur in speciali, ibi [Ab- fulit omnes &c.] Circa primum, tertia facit. Primo, po- nit captiuitatem eorum, qui erant eminentes dignitate [magi- ficos] principes, quorum est magna facere? quæ alii rema- nentibus ipsi captiuitat sunt. Esai. 3. Aufert dominus a Iuda & Hierusalem validum & fortem. Secundo, eos qui erant eminentes in virtute [vocauit aduersum me tempus] aptum destruendum, ut contereret electos virtute præmitiones. Psalm. 74. Cum atespero tempus, ego iustitia iudicabo. Exod. 32. Ego autem in die ultiorum visitabo, & hoc peccatum eorum. Ecclesiast. 32. Omnia tempus habent! Tertio, cordum afflictionem, qui præmebant puritate, vel etiam pieatæ [for- maliter] id est afflictionem [virginis] ad literam, vel ipsi plebi, quæ visque tunc quasi virgo fuerat, quæ fuit etiam capti- uata. Hierem. vigesimoquinto. Celestina quasi ealcantum con- tinetur aduersus omnes habitatores terræ. Hic debet præscri- bi litera secundum gloss. sed melius est quid in sequenti prescri- bat, quia per eos vaddit. Tercia. P. H. E.

u [Hic plangit consolationis subtractionem. Et primo, ponit doloris magnitudi- nis [attendite] Dum enim autem considerav- es nullum simile patet. Maximus etiam fuit, qui maxima- misse: spiritualia, scilicet & temporalia. Hierem. 8. Super- contritione Hierusalem contritus. Tertio, ponit dei indi- gnatio, quæ est ratio doloris; quæ fuit vindicta iugum, captiuitas & intersectis habitatoribus, hec vinea racemis. Esai. 6. Vinea domini exercitum, dominus Israel est. Psalm. 79. Vin- demauerunt eam omnes qui prætercederunt viam [locutus est] communendo per prophetas. Tercia. P. H. E.

v [Hic ponit seueritatem disciplinae, inquantum quasi ma- gister duris castigationibus erudituit. Et primo, ponit seueri- tatem in corrugando commissaria [de excelso] id est in altero con- flio suo [igne] afflictionis, vel quo ciuitas & castrum ad li- teram combulta sunt [in obsibus] id est in potentiis & mu- nitionibus, & si per grauia flagella [erudituit me] Esai. vi- gelmoctauio. Et tantummodo vexatio sola dabat intellectum

Secundo, ostendit seueritatem in cauendo futura [ex pandit rete] id est impedimentum quo a peccato retraxit. Quidam 12. Sepiat viam tuam spinis. Tertio, ostendit seueritatem in subtrahendo consolationis beneficia [posuit me] quæ di- cat, nullam consolationem post flagella adhibuit, sicut sole- magister pueris facere. Baruch. 4. Adduxit mihi deus iustum magnum.

w [Hic ostendit rigorem iustitiae ipsius dei, in quantum index est. Et circa hoc, tria facit. Primo, ponit diligenter pecca- torum considerationem [Vigilauit] quasi vigilanter considera- ri iugum afflictionis, mihi pro peccatis mei manibus im- ponendum. Hierem. 1. Quid tu vides Hieremias? Virginem vi-

gilantem ego video. Secundo, ponit du- ram penitentiam afflictio- nem, scilicet, ini- quitates ad modum catena indolubili- li vinculo impositæ, dum pro his poenâ patior. Psalm. 37. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus gravis gravis sunt super me. Tertio, excludit euacionem,

A. I. N. q [Idcirco ego plorans & oculis meus deducens aquas, quia longe factus est a me consolator, con- vertens animam meam. Facti sunt filii mei perditæ, quoniam inua- luit inimicus. Tercia. P. H. E.

r [Expandit Syon manus suas, non est qui consoletur eam. Mandauit dominus aduersum Iacob, in circuitu eius hostes eius. Facta est Hierusalem quasi polluta men- struus inter eos. Tercia. P. H. E.

s [Vigilauit iugum iniquitatum meum in manu eius, conuo- catus distrahente. Dederunt precio- sa, ad refocillandum] non ad satiandum] [animam] vilém vitam, sic legitur de Aegyptis. Gen. 43. Tertio, provocat deum, ad pieatam [Vi- de domine] Hierem. 2. Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas? Et hoc vitium ponitur, ex personis ipsius ciuitatis vel plebis, quæ visque tunc quasi virgo fuerat, quæ fuit etiam capti- uata. Hierem. vigesimoquinto. Celestina quasi ealcantum con- tinetur aduersus omnes habitatores terræ. Hic debet præscri- bi litera secundum gloss. sed melius est quid in sequenti prescri- bat, quia per eos vaddit. Tercia. P. H. E.

t [Hic prosequitur iugum iniquitatum meum in manu eius, conuo- catus distrahente. Dederunt precio- sa, ad refocillandum] non ad satiandum] [animam] vilém vitam, sic legitur de Aegyptis. Gen. 43. Tertio, provocat deum, ad pieatam [Vi- de domine] Hierem. 2. Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas? Et hoc vitium ponitur, ex personis ipsius ciuitatis vel plebis, quæ visque tunc quasi virgo fuerat, quæ fuit etiam capti- uata. Hierem. vigesimoquinto. Celestina quasi ealcantum con- tinetur aduersus omnes habitatores terræ. Hic debet præscri- bi litera secundum gloss. sed melius est quid in sequenti prescri- bat, quia per eos vaddit. Tercia. P. H. E.

u [Hic prosequitur iugum iniquitatum meum in manu eius, conuo- catus distrahente. Dederunt precio- sa, ad refocillandum] non ad satiandum] [animam] vilém vitam, sic legitur de Aegyptis. Gen. 43. Tertio, provocat deum, ad pieatam [Vi- de domine] Hierem. 2. Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas? Et hoc vitium ponitur, ex personis ipsius ciuitatis vel plebis, quæ visque tunc quasi virgo fuerat, quæ fuit etiam capti- uata. Hierem. vigesimoquinto. Celestina quasi ealcantum con- tinetur aduersus omnes habitatores terræ. Hic debet præscri- bi litera secundum gloss. sed melius est quid in sequenti prescri- bat, quia per eos vaddit. Tercia. P. H. E.

v [Hic prosequitur iugum iniquitatum meum in manu eius, conuo- catus distrahente. Dederunt precio- sa, ad refocillandum] non ad satiandum] [animam] vilém vitam, sic legitur de Aegyptis. Gen. 43. Tertio, provocat deum, ad pieatam [Vi- de domine] Hierem. 2. Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas? Et hoc vitium ponitur, ex personis ipsius ciuitatis vel plebis, quæ visque tunc quasi virgo fuerat, quæ fuit etiam capti- uata. Hierem. vigesimoquinto. Celestina quasi ealcantum con- tinetur aduersus omnes habitatores terræ. Hic debet præscri- bi litera secundum gloss. sed melius est quid in sequenti prescri- bat, quia per eos vaddit. Tercia. P. H. E.

w [Hic prosequitur iugum iniquitatum meum in manu eius, conuo- catus distrahente. Dederunt precio- sa, ad refocillandum] non ad satiandum] [animam] vilém vitam, sic legitur de Aegyptis. Gen. 43. Tertio, provocat deum, ad pieatam [Vi- de domine] Hierem. 2. Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas? Et hoc vitium ponitur, ex personis ipsius ciuitatis vel plebis, quæ visque tunc quasi virgo fuerat, quæ fuit etiam capti- uata. Hierem. vigesimoquinto. Celestina quasi ealcantum con- tinetur aduersus omnes habitatores terræ. Hic debet præscri- bi litera secundum gloss. sed melius est quid in sequenti prescri- bat, quia per eos vaddit. Tercia. P

IN TRENOS

S. Hic plangit captiuitatem. Et circa hoc, tria facit. Primo, confitetur iudicis iustitiam [iustus dominus] Daniel. 9. Iustus dominus deus noster in omnibus operibus suis, qui facit. Secundo, captat auditorum benevolentiam, provocans eos ad compassionem [Audite obsecro] Hierem. 4. Audite ciuitates Syon. Tertio, plangit captiuitatem miseriae [virgines meæ & iuuenes mei] qui potuerunt propter robur atatis famis morte evadere. Hier. 51. Implovet ventrem suum teneritudine mea & cecit.

C Hic plangit consumptionem eorum, qui famam in obsidione mortui sunt. Et primo, præmitit amicorum deceptiōnem [amicos] Aegyptios, quia non adiuuerunt sicut sperabam. Efa. 30. Aegyptus fructu & vaux auxiliabitur, ideo clamaui super hoc. Secundo, ponit consumptionem ex hoc occasionatam [Sacerdotes] de quibus videtur magis indignum [consumpti fame] Efa. 5. Nobiles enim interfuerunt fame. Tertio, assignat consumptiōnis rationem [qua quererunt] ad refocillarent animas suas.

C O P. H. V. Vide domine quoniam tribulor, conturbatus est venter meus. Subuersum est cor meum in metipsa, quoniam amaritudine plena sum. Foris iterficit gladius, & domi mors similes est.

R E S. G. Confregit in ira furoris sui omne cornu Israel, auerterit retrorsum dexteram suam a facie inimici, & succendet in Jacob quasi ignem flammæ deuoratis in gyro.

S I. N. D E L E T H. C. Audierūt quia ingemisco ego, & non est qui confortetur me. Omnes inimici mei audierunt malum meum, latari sunt, quoniam tu fecisti. Adduxisti diem consolacionis, & sicut similes mei.

T H A. V. Y. Ingredietur omne malum eorum coram te, & deuindemia eos qualierunt sibi non populo. Ezech. 34. V. pastoribus Israel, qui pauebant semetipos.

V Hic incipit conqueri ipsi iudici. Et circa hoc, tria facit. Primo, exponit propriam miseriam. Secundo, accusat aduersiorum culpan, ibi [Audierunt quia &c.] Tertio, petet vindictam, ibi [Ingredietur omne malum &c.] Circa primum, tria facit. Primo, excitat attentionem [Vide domine] Psalm. 30. Misere mei domine, quoniam tribulus. Secundo, proponit dolorem sub metaphorâ doloris interioris & angustiae cordis [conturbatus] quam exponit [quoniam amaritudine] Hierem. 4. Ventrem meum doleo. Ruth. 1. Valde amaritudine me repluit omnipotens. Tertio, assignat doloris rationem [foris interficit] Deut. 32. Foris vastabit eos gladius, & intus pavor.

X Hic accusat aliorum culpam. Et circa hoc, tria facit. Primo, accusat adiutoris defectum [Audierunt scilicet Aegyptii & aliis de quibus confidebant]. Hierem. 31. Vox in excelso auditiva est, lamentationis fluctus & planctus. Secundo, accusat inimicorum gaudium [omnes inimici] Psalm. 12. Qui tribulant me exultabunt si motus fuero. Tertio, quasi securus de diuina iustitia, prædictum eorum interitum [adduxisti] hoc est adduces proprii certitudinem [consolacionis] mihi [similes] dolores & afflictiones. Esa. sexagesimoquinto. Ecce serui mei comedet & vos erubetis.

Y Hic petit vindictam. Et primo, reducit culpam in memorian. Ingredietur omne malum [peccatum]. Psalm. 108. In memoriam redat, iniquitas patrum eius in conspectu domini, & peccatum matris eius non deleatur. Secundo, petit ponam [deuindemia] supra eodem. Vindemiant me dominus ut locurus est in die furoris sui. Tertio, assignat caulam [multi enim genitus] propter mala que ab ipius patior. Hier. 8. Dolor meus super dolores.

C A. P. I. I. H. Ie. plangit destructionem ciuitatis, populi, & totius regionis. Et dividitur in duas partes. In prima, deplorat

F destructionem. In secunda, excludit populi desperationem [cap. Ego vir videns &c.] Prima, in duas. In prima, plangit destructionis miseriam. In secunda, convertit se ad imperandam diuinam misericordiam, ibi [Clamauit cor euri &c.] Circa primum, duo facit. Primo, plangit generali destructionem. Secundo,

sicut vindemiasi me, propter iniqutates meas. Multi enim gemitus mei, & cor meum maxens.

A C A. P. I. I. A L E P H. G. V. O M O D O obtexit caligine in furore suo dominus filiam Syon, proiecit de celo in terram inclitam Israel, & non est recordatus scabelli pedum suorum, in dies furoris sui?

B E T H. C. P. Ræcipit dominus nec percipit, omnia speciosa Iacob, destruxit in furore suo munitiones virginis Iuda, & deiecit in terrâ. Polluit regnum, & principes eius, & domi mors similes est.

I M E L. C. Confregit in ira furoris sui omne cornu Israel, auerterit retrorsum dexteram suam a facie inimici, & succendet in Jacob quasi ignem flammæ deuoratis in gyro.

D E L E T H. D. Tendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis, & occidit omnem, quod pulchrum erat visu in

H E T H. E. Beatus populus cuius dominus deus eius contra quod dicit [Non est recordatus] in bonum [scabelli] templi in qua adorabatur sic ut rex ad scabellum pedis. Ezech. 43. Locus solii mei & locus vestigiorum pedorum meorum, ubi habito in medio filiorum Israel in exterum.

I B. Hic prosequitur in speciali ea, qua circa destructionem acciderunt. Et primo, plangit destructioni adiuncta. Secundo, destructione consequentia, ibi [Cui comparabo & cat.] Circa primum, duo facit. Primo, plangit destructionem adiutoriorum communium. Secundo, eminentium, ibi [Et dissipauit quasi ortum & cat.] Circa primum, duo facit. Primo, plangit destructionem adiutoriorum, qua pertinent ad robur regis. Secundo, eorum qua pertinent ad vium populi, ibi [Tendit arcum suum & cat.] Circa primum, duo facit. Primo, plangit destructionem. Secundo, resistentium impotentiam, ibi [Confregit & cat.] Circa primum, tria facit. Primo, plangit eorum destructionem, qua sunt ad decorum [omnia speciosa] Iocel. 1. Ignis comedit speciosa defteri. Secundo, eorum qua pertinent ad fortitudinem [destruxit munitiones] Esa. vigesimoquinto. Munimenta sublimum tuorum tuorum, concidere, & humiliabuntur & detrahentur ad terram usque ad pularem. Hierem. trigesimoertio. Hoc dicit dominus ad domos viris huius & ad domos wegis Iuda, quae destruetur sunt. Tertio, concludit regni derupationem [Post regnum] Ezech. vigesimoquarto. Pollyerunt decorum tuum, interficiunt & detrahentur, & morietis in interitu occisorum in corde maris.

C A. P. I. I. E. Hic ostendit rehonesti imponentiam. Et primo, excludit robur humanum [cornu] idest potestarem. Psalmus. 74. Omnia cornua peccatorum confundantur. Secundo, auxilium diuinum [auertit] quasi a defensione, & qua prius eos defendebat. Psalmus. 73. Ve quid avertis manum tuam & dexteram tuam. Tertio, concludit terra incendiun [Ec succendit eum] & non intellexit,

D Hic plangit destructionem eorum, qua pertinent ad vium populi. Et primo, eorum qua pertinent ad decorum. Secundo, eorum qua pertinent ad defensionem, ibi [Factus est dñs &c.] Circa primum,

CAPUT II.

36

M tria facit. Primo, ostendit diuinam indignationem sarcum]. Id est iudicium, vel exercitum Chaldaeorum, vi qua si longinquus feriret [firmatur] ad percutiendum [dexteram] vi feriat de proprie Psalm. 7. Ni si conuicti fueritis gladium tuum vibrare, arcum suum retendit & parauit illum. Secundo, ponit poenam inflictingem Occidit] destruxit [œdē pulchrū] homines, edificia, & alia huicmodi. Numer. 21. Quām pulchra tabernacula tua Iacob. Tertio, ostendit poenam magnitudinem: & quantū ad copiam sive numerū [Effudit] Et quantū ad acerbitatem [qua signem] vel quantum ad spicē, qua civitas cōbusta fuit. Deut. 32. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usq[ue] ad sterni novissima. Psalm. 68. Effundit super eos iram tuam & in indignationem furoris sui,

N o est lex: & prophetæ eius non inuenierunt visionem a dño. I O T H. a perditione. Luxitque antemurale, & murus pariter dissipatus est.

H E.

T E T H. e Factus est dominus velut inimicus, præcipitauit Israel. Præcipitauit omnia mena eius, dissipavit munitiones eius, & repleuit in filia Iuda, humiliatum, & humiliatum.

B V. A. V.

F Et dissipauit quasi horrum tenetum ad specie, qua civitas cōbusta fuit. Deut. 32. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usq[ue] ad sterni novissima. Psalm. 68. Effundit super eos iram tuam & in indignationem furoris sui, regem & lacerdotem.

Z A. I.

G Reputit dominus altare suum, maledixit sanctificationi sue, tradidit in manus inimici muros tui regem & lacerdotem.

H E T H.

H Defecerunt præ lacrymis oculi mei, cōturbata sunt viscera mea. Effusum est in terra iecur meum in plateis oppidi.

L A M E C H.

I Matribus suis dixerunt, Vbi est triticum & vinum? cum deficeat, quantum ad principes spirituales portæ, & exponit regem & c. In gentibus intergentes.

Psal. 106. Contra portasreas, & rectes ferentes cōstregit. Efa. 3. M̄rebunt atque lugebunt portæ eius, & desolati erunt. Secundo, quantum ad principes spirituales portæ, & exponit regem & c. In gentibus intergentes.

M a l a c i.

J Custodiunt scientiam, & legem requirunt prophetas [& prophetæ eius] Psal. 73. Nam non est propheta & nos non cognoscet amplius.

K

H Hic plangit destructionem eorum, qui sunt miserables propter reuidentem conditionis: & primo senum [Sederunt in terra, conticuerunt] qua sunt signa magna tristitia. Iob. 2. Sederunt cum eo in terra lex diebus, & nemo loquebatur ei verbum. Videbant enim dolorem esse vehementem. Secundo, quantum ad virginis filia Syon qua erant in are, vel iuxta templum filia sacerdotum [consperserunt] in signum tristitia [virgines Hierusalem] quantum ad illas qua habitabant in ciuitate [accinctæ] abiecerunt in terram] præ confusione & timore [virgines, Iuda] quantum ad illas, qua per regnum vindique habitabant. Efa. 3. Erat pro laui odore fector & pro zona funiculus, & pro crispi calice caluitum.

L

I Hic plangit illos, qui sunt miserables propter defectum aetatis. Et primo, tangit regum mortem. Secundo, mortis ordinem, ibi [Matribus suis &c.] Circa primum, duo facit. Primo, ostendit suam compunctionem ex lacrymarum effusione [defecerunt] quasi ultra non valentes here. Hierem. 9. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis mei fontem lacrimarum? Ex viscerum cōmotione [conturbata sunt] qua tantum doleo, sicut est dolor conturbationis viscerum, vel quia peruenit vīque ad intimam cordis. Hier. 31. Conturbata sunt viscera mea super eum, quantum ad iecur effusione! Effusum est in terra iecur meum! id est ita doleo ac si effusum esset: vel quia amor meus cuius sedes in epate, ad terram, proiectus est, illis quo amabis prostratis. Osee. 13. Rumpa interiora iesorum, & consuma eos. Secundo, cōpassionis misericordiam [super contritione oppidi] id est Hierusalem, quia vilis facta est, vel cuiuscumque alterius. Hier. 51. Collidam in te senem, & puerum, iuuenem, & virginem.

M

J Hic exponit ordinem mortis, ut magis misericordiam exciterit. Et primo, illorum petitionem a matribus [Vbi est] quæ defecit. Date nobis ad comedendum, infra. 4. Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Secundo, petendi neccitatem [cum deficerent] præ famæ moterentur [in plateis] qua omnibus videntibus & non valentibus proferre medium. Hierem. vigesimoprimo. Omnis qui habitauerit in vība hac, morietur gladio & fame. Tertio, amarissimam mortem [exhalauerunt] 4. Reg. 4. Posuit eum illa super genua sua vīque ad meridiem, & mortuus est.

S. Tho. super Tren.

E 4. Hic

IN TRENOS

A Hic post multas consequentia destructionem, quae. s. solent provenire post peractum negotium; primo, excludit plaga curationem. Secundo, ponit videntis admirationem, ibi [planxerunt super te, &c.] Tertio, indicis commendationem qui talem vindictam inculxit, ibi [fecit dominus &c.] Circa primum, duo facit. Primo, ostendit plagam incurabilem. Secundo, assignat causam, ibi [Propheta tui &c.] Circa primū, duo facit. Primo, ostendit quod non potest lenitus consolabitor, virginis filia Syon? Magna est enim velut mare contritio tua. Quis me debitur tui?

M E M.

A Cui comparabo te, vel etiā assimilabo te filia Hierusalem? Cui exequabo te, & consolabitor, quem praeciperat a diebus antiquis. Destruxit & non pepercit, & latrificauit te inimicū, & exaltauit cornu hostium tuorum.

N V M.

I Prophetae tui viderunt tibi falsa, & falsa, nec aperiebantiniquitatem tuam, vt te ad penitentiam provocarent. Viderunt autem tibi assumptiones falsas, & ceteriones.

S A M E C H.

P Plauserunt super te magis omnes transeuntes per viam: si bilauerunt & mouterunt capita sua super filiam Hierusalem. Hecce est vires dientes, perfecti decoris, & gaudium vniuersae terrae?

P H E.

Q Aperteurerunt super te os suum omnes inimici tui, si bilauerunt & tremuerunt dentibus suis, & dixerunt, Devorabitus. En ista est dies quam expectabamus, inuenimus, vidimus.

R E S.

U Vide domine & considera, quae videntia uera ita ergo ne comedet mulieres fructū suū, parvulos ad mēlorū palmā? Si occidit in sanctorio dñi, sacerdos & propheta?

O Hic signat eam incurabiliter: quia. s. medicis suo propere curare neglexerunt. prophetas. Et prius oī crudelitas ē propheta. q̄d. ad fallā quā predicabant [videtur] vide se dicebat [falsū] & falsa: qui scilicet erat in deo, q̄d. deos peccatorū non punieret. Ezecl. 22. Propheta eius linibat eos ab iis temperante. Pe. 2. Fuerunt nā p̄fido Prophetas: sicut & in nobis erunt magistri mendaces. Et quantum ad ea quā reciebant [nece] apiebant. Esa. 5. 8. Clama, neccles, q̄d. tu rubi exalta vocem tuā: annuntia populo meo sclera coram. Secundo, exponit cuiusmodi fallā videbam [Viderunt autem tibi assumptiones]. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

T Hic docet orandi modum. Et circa hoc, duo facit. Primo, docet modum orandi, in quantum ad tempus [con]fusione] de somno domini. Secundo, inuitat ad lachrymam multitudinem [Deduc quasi torrentem] Hier. 2. Dedicant oculi nostri lachrymas: & palpebra nostra defluant aquis. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

C Hic docet orandi modum. Et circa hoc, duo facit. Primo, docet modum orandi, in quantum ad tempus [con]fusione] de somno domini. Secundo, inuitat ad lachrymam multitudinem [Deduc quasi torrentem] Hier. 2. Dedicant oculi nostri lachrymas: & palpebra nostra defluant aquis. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

P Hic ponit admirationē. Et primo amicorū, Secundo iniuriorū; ibi [Aperuerunt super te &c.] Circa primum, ponit compassionis amicorum admirationē. Et secundū, ex parte ipsius, & alii [si bilauerunt] derrahendo solum. Plausu manuum [plaue]runt omnes transeuntes per viam] terra rurales videntes terra vastitatem. Si bilo [si bilauerunt] motu capitis [& mouterunt capita sua] verbo [Hecce est vires perfecti] quia in spiritualibus & temporalibus. Erat nā, ciuitas regalis & sacerdotalis [vniuersa terra] quia cōuenientebat vndiq̄ in solenitatis. Psal. 47. Fundantur exultatione vniuersa terra, mons Syon la tera aquilonis, ciuitas regis magni. Esa. 2. 2. Vires frequens, ciuitas exultans. Hier. 22. Pertransibunt gentes multa per civitatem hanc: & dicet vnuquisque proximo suo. Quare fecit dominus sic ciuitati huic grandis?

Q Hic ponit insultationem hostiū [aperuerunt] accusando nisi inimici idūmā, Moabita & aliis [si bilauerunt] derrahendo solum. cōminando, [de]vorabitus] insultando. Psal. 2. 1. Aperuerunt super me os suum, sicut leo apies & rugiens. Hier. 5. 1. Conredit me, deuorauit me Nabuchodonosor rex Babylonis. Psal. 34. Di xerunt euge anima nostrā, viderunt oculi nostri.

R Hic ponit iudicis commendationē. Et primo, ponit constantia in proposito [fecit dominus] quā cogitauit. Esa. 5. 4. Hoc est con-

E silium quod cogitauit, Secundo, ostendit verax in verbo [sc̄m, pleurū] precepere enim destructionē populi [a diebus antiquis]. Deut. 2. 8. Vel etiam per priores prophetas. Numeri. 23. Dixit & non faciat, locutus est & non implebit? Tertio, ostendit iusta in facto [Destruxit] Iudaam. Et non pepercit] quasi delerens rigorem iustitiae [corru]n] potestate. Psal. 88. Ex aliaſtī dixie rā deprimitū cum, quem praecepere a diebus antiquis. Destruxit & non pepercit, & latrificauit te inimicū, & exaltauit cornu hostium tuorum.

A I N.

T Hic fecit dominus quā cogitauit, complevit sermonem suū, quem praecepere a diebus antiquis. Destruxit & non pepercit, & latrificauit te inimicū, & exaltauit cornu hostium tuorum.

S A D I.

G Clamauit cor eorum ad dominum, super muros filie Sion. Deduc quasi torrentem lachrymas per diem & noctem, non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

C O P H.

T Consurge, lauda in nocte in principio vigiliari, effunde sicut aquam cor tuum ante cōspectum domini. Leta ad eum manus tuas pro anima parvulorum tuorum, defecerunt qui fame in capite omnium compitorum.

R E S.

U Vide domine & considera, quae videntia uera ita ergo ne comedet mulieres fructū suū, parvulos ad mēlorū palmā? Si occidit in sanctorio dñi, sacerdos & propheta?

O Hic prodire doceat. Psal. 118. Clama in toto corde ex audi me domini. Secundo, inuitat ad lachrymam multitudinem [Deduc quasi torrentem] Hier. 2. Dedicant oculi nostri lachrymas: & palpebra nostra defluant aquis. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

P Hic signat eam incurabiliter: quia. s. medicis suo propere curare neglexerunt. prophetas. Et prius oī crudelitas ē propheta. q̄d. ad fallā quā predicabant [videtur] vide se dicebat [falsū] & falsa: qui scilicet erat in deo, q̄d. deos peccatorū non punieret. Ezecl. 22. Propheta eius linibat eos ab iis temperante. Pe. 2. Fuerunt nā p̄fido Prophetas: sicut & in nobis erunt magistri mendaces. Et quantum ad ea quā reciebant [nece] apiebant. Esa. 5. 8. Clama, neccles, q̄d. tu rubi exalta vocem tuā: annuntia populo meo sclera coram. Secundo, exponit cuiusmodi fallā videbam [Viderunt autem tibi assumptiones]. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

T Hic docet orandi modum. Et circa hoc, duo facit. Primo, docet modum orandi, in quantum ad tempus [con]fusione] de somno domini. Secundo, inuitat ad lachrymam multitudinem [Deduc quasi torrentem] Hier. 2. Dedicant oculi nostri lachrymas: & palpebra nostra defluant aquis. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

P Hic signat eam incurabiliter: quia. s. medicis suo propere curare neglexerunt. prophetas. Et prius oī crudelitas ē propheta. q̄d. ad fallā quā predicabant [videtur] vide se dicebat [falsū] & falsa: qui scilicet erat in deo, q̄d. deos peccatorū non punieret. Ezecl. 22. Propheta eius linibat eos ab iis temperante. Pe. 2. Fuerunt nā p̄fido Prophetas: sicut & in nobis erunt magistri mendaces. Et quantum ad ea quā reciebant [nece] apiebant. Esa. 5. 8. Clama, neccles, q̄d. tu rubi exalta vocem tuā: annuntia populo meo sclera coram. Secundo, exponit cuiusmodi fallā videbam [Viderunt autem tibi assumptiones]. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

T Hic docet orandi modum. Et circa hoc, duo facit. Primo, docet modum orandi, in quantum ad tempus [con]fusione] de somno domini. Secundo, inuitat ad lachrymam multitudinem [Deduc quasi torrentem] Hier. 2. Dedicant oculi nostri lachrymas: & palpebra nostra defluant aquis. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

P Hic signat eam incurabiliter: quia. s. medicis suo propere curare neglexerunt. prophetas. Et prius oī crudelitas ē propheta. q̄d. ad fallā quā predicabant [videtur] vide se dicebat [falsū] & falsa: qui scilicet erat in deo, q̄d. deos peccatorū non punieret. Ezecl. 22. Propheta eius linibat eos ab iis temperante. Pe. 2. Fuerunt nā p̄fido Prophetas: sicut & in nobis erunt magistri mendaces. Et quantum ad ea quā reciebant [nece] apiebant. Esa. 5. 8. Clama, neccles, q̄d. tu rubi exalta vocem tuā: annuntia populo meo sclera coram. Secundo, exponit cuiusmodi fallā videbam [Viderunt autem tibi assumptiones]. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

T Hic signat eam incurabiliter: quia. s. medicis suo propere curare neglexerunt. prophetas. Et prius oī crudelitas ē propheta. q̄d. ad fallā quā predicabant [videtur] vide se dicebat [falsū] & falsa: qui scilicet erat in deo, q̄d. deos peccatorū non punieret. Ezecl. 22. Propheta eius linibat eos ab iis temperante. Pe. 2. Fuerunt nā p̄fido Prophetas: sicut & in nobis erunt magistri mendaces. Et quantum ad ea quā reciebant [nece] apiebant. Esa. 5. 8. Clama, neccles, q̄d. tu rubi exalta vocem tuā: annuntia populo meo sclera coram. Secundo, exponit cuiusmodi fallā videbam [Viderunt autem tibi assumptiones]. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

T Hic signat eam incurabiliter: quia. s. medicis suo propere curare neglexerunt. prophetas. Et prius oī crudelitas ē propheta. q̄d. ad fallā quā predicabant [videtur] vide se dicebat [falsū] & falsa: qui scilicet erat in deo, q̄d. deos peccatorū non punieret. Ezecl. 22. Propheta eius linibat eos ab iis temperante. Pe. 2. Fuerunt nā p̄fido Prophetas: sicut & in nobis erunt magistri mendaces. Et quantum ad ea quā reciebant [nece] apiebant. Esa. 5. 8. Clama, neccles, q̄d. tu rubi exalta vocem tuā: annuntia populo meo sclera coram. Secundo, exponit cuiusmodi fallā videbam [Viderunt autem tibi assumptiones]. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

T Hic signat eam incurabiliter: quia. s. medicis suo propere curare neglexerunt. prophetas. Et prius oī crudelitas ē propheta. q̄d. ad fallā quā predicabant [videtur] vide se dicebat [falsū] & falsa: qui scilicet erat in deo, q̄d. deos peccatorū non punieret. Ezecl. 22. Propheta eius linibat eos ab iis temperante. Pe. 2. Fuerunt nā p̄fido Prophetas: sicut & in nobis erunt magistri mendaces. Et quantum ad ea quā reciebant [nece] apiebant. Esa. 5. 8. Clama, neccles, q̄d. tu rubi exalta vocem tuā: annuntia populo meo sclera coram. Secundo, exponit cuiusmodi fallā videbam [Viderunt autem tibi assumptiones]. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

T Hic signat eam incurabiliter: quia. s. medicis suo propere curare neglexerunt. prophetas. Et prius oī crudelitas ē propheta. q̄d. ad fallā quā predicabant [videtur] vide se dicebat [falsū] & falsa: qui scilicet erat in deo, q̄d. deos peccatorū non punieret. Ezecl. 22. Propheta eius linibat eos ab iis temperante. Pe. 2. Fuerunt nā p̄fido Prophetas: sicut & in nobis erunt magistri mendaces. Et quantum ad ea quā reciebant [nece] apiebant. Esa. 5. 8. Clama, neccles, q̄d. tu rubi exalta vocem tuā: annuntia populo meo sclera coram. Secundo, exponit cuiusmodi fallā videbam [Viderunt autem tibi assumptiones]. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

T Hic signat eam incurabiliter: quia. s. medicis suo propere curare neglexerunt. prophetas. Et prius oī crudelitas ē propheta. q̄d. ad fallā quā predicabant [videtur] vide se dicebat [falsū] & falsa: qui scilicet erat in deo, q̄d. deos peccatorū non punieret. Ezecl. 22. Propheta eius linibat eos ab iis temperante. Pe. 2. Fuerunt nā p̄fido Prophetas: sicut & in nobis erunt magistri mendaces. Et quantum ad ea quā reciebant [nece] apiebant. Esa. 5. 8. Clama, neccles, q̄d. tu rubi exalta vocem tuā: annuntia populo meo sclera coram. Secundo, exponit cuiusmodi fallā videbam [Viderunt autem tibi assumptiones]. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

T Hic signat eam incurabiliter: quia. s. medicis suo propere curare neglexerunt. prophetas. Et prius oī crudelitas ē propheta. q̄d. ad fallā quā predicabant [videtur] vide se dicebat [falsū] & falsa: qui scilicet erat in deo, q̄d. deos peccatorū non punieret. Ezecl. 22. Propheta eius linibat eos ab iis temperante. Pe. 2. Fuerunt nā p̄fido Prophetas: sicut & in nobis erunt magistri mendaces. Et quantum ad ea quā reciebant [nece] apiebant. Esa. 5. 8. Clama, neccles, q̄d. tu rubi exalta vocem tuā: annuntia populo meo sclera coram. Secundo, exponit cuiusmodi fallā videbam [Viderunt autem tibi assumptiones]. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

T Hic signat eam incurabiliter: quia. s. medicis suo propere curare neglexerunt. prophetas. Et prius oī crudelitas ē propheta. q̄d. ad fallā quā predicabant [videtur] vide se dicebat [falsū] & falsa: qui scilicet erat in deo, q̄d. deos peccatorū non punieret. Ezecl. 22. Propheta eius linibat eos ab iis temperante. Pe. 2. Fuerunt nā p̄fido Prophetas: sicut & in nobis erunt magistri mendaces. Et quantum ad ea quā reciebant [nece] apiebant. Esa. 5. 8. Clama, neccles, q̄d. tu rubi exalta vocem tuā: annuntia populo meo sclera coram. Secundo, exponit cuiusmodi fallā videbam [Viderunt autem tibi assumptiones]. Tertio, inuitat ad lucis coniunctam [Per diem ac noctem], in propositis & in aduentis; vel ad laterum omni tempore, ait, vel habuit. Ezecl. 15. Dedicant oculi tui lachrymam per diem ac noctem.

T Hic signat eam incurabiliter: quia. s. medicis suo propere curare neglexerunt. prophetas. Et prius oī crudelitas ē propheta. q̄d. ad fallā quā predicabant [videtur] vide se dicebat [falsū] & falsa: qui scilicet erat in deo, q̄d. deos peccatorū non punieret. Ezecl. 22. Propheta eius linibat eos ab iis temperante. Pe. 2. Fuerunt nā p̄fido Prophetas: sicut & in nobis erunt magistri mendaces. Et quantum ad ea quā reciebant [nece] apiebant. Esa. 5. 8. Clama, neccles, q̄d. tu rubi exalta vocem tuā: annuntia populo meo sclera coram. Secundo, exponit cuiusmodi fallā videbam [Viderunt autem tibi assumptiones].

G Hic ponit argumenta ad excludenda desperationem. Et primo, ex divina misericordia. Secundo, ex divina iustitia, ibi. [Et conteret sub pedibus.] Tertio, ex divina potentia, ibi. [Quis est qui dixit?] Circa primum, duo facit. Primo, ostendit diuinam misericordiam, quantum ad collationem beneficiorum. Secundo, quantum ad relaxacionem paenarum.

riit finis meus, & spes mea a dño. Z A I.

G Recordare paupertatis & tristitia dominus. Caph. Quia si abiecit & miserebitur, secundum multitudinem misericordiarum suarum. Zai. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. Zai. Hec recordes in corde meo, i deo sperabo.

H E T H.

H Misericordia domini, quia non sumus consumpti, quia non deserunt miserations eius. Heth. Non diluculo, multa est fides tua. Heth. Pars mea dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum.

T E T H.

I Bonus est dominus sperantibus in eum, anima querenti ictum. Teth. Bonum est praestolari cum silentio, saltare domini. Teth. Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua.

I O T H.

K Sedebit solitarius & tacebit, quia leuauit se super se. Ioth. Ponet in puluere os suum, si forte sit spes. Ioth. Dabit percutienti se maxillam, furarabitur opprobriis.

N V N.

O Scrutemur vias nostras, & que ramus, & reuertamur ad dominum. Nun. Leuamus corda nostra cum manibus ad dominum, in calos. Nun. Nos inique egimus, & ad nos recipiunt [me] memoria memor ero] scilicet beneficiorum [& tabescet] deficeretur admiratione vel desiderio. Psal. 41. Hec recordatus sum & studi in me animam meam. Tertio, concludit fiducia, [Hec] scilicet beneficia. Eccl. vlt. Memorat sum misericordia tua dñe.

H Hic ponit experientiam diuina misericordia, in praefacto.

Et primo, ponitur ipsum recognitio [misericordia domini] quasi non puniens ac si immisericors, quia citra condignum puniuit,

non ad nihilum redigens nos. Hier. 10. Corripe me domine,

veruantur in iudicio non in furore, ne forte ad nihilum rediges me.

Secundo, ponitur huius a domino approbatio [nouo di-

lculo] id est aperte ego dominus [tua] id est Hieremias, qui in-

ter supplicis recognoscis beneficia. Matth. 15. Magna est fides tua.

Tertio, ponit intentam conclusionem [pars mea dominus,] quia ipsum mihi alii spretis in partem elegi. Psal. 2. Dominus pars hereditatis mea & calicis mei.

I Hic ostendit diuinam misericordiam, ex expectatione futu-

rum. Et primo, ponit expectationem. Secundo, expectatio-

nis conditionem ibi. [Sedebit &c.] Circa primum, tria facit. Pri-

mo, ponit expectationis fructum [bonus] quasi propria bona dif-

funders. Psal. 72. Quam bonus Israel deus his, qui recte sunt cor-

de. Secundo, ponit expectandi modum. [Bonum est praestolari

cum silentio] patiente, sine murmure. Esa. 30. In silentio, &

spes, erit fortitudo vestra. Tertio, expectationis tempus [bonum

est viro, iugum] timoris domini & amoris. [ad adolescentia] vt fer-

nes & ad facilius ad bonum affuerat. Prou. 12. Adolescens iuxta via suam, etiam cum seneretur non recederet ab ea.

K Hic ponit expectantis conditionem. Et primo, quantum

ad altitudinem contemplacionis. [Solutarius] ve non impedia-

rebit [scilicet] a tumultibus cogitationum & desideriorum, quia

per hoc [leuauit se supra se] & ad diuinam consideranda. Osee.

2. Ducas eam ad altitudinem & loquar ad eum, vel in hoc

ostendit expectantis detectionem, quia manet ad expectandum

[solutarius, tacebit] quia abiecius & [leuauit] superbiendo. Se-

condo, quantum ad humiliatem locutionis [pone in pulue-

re] humiliter loquens. Esa. 29. De humo audieret eloquium tuum. Tertio, quantum ad patientiam tribulationis. [Dabit p-

erit] ut parabitur dare. Matth. 5. Si quis percuferit te in via

maxilla praeceps & alteram [faturabit] delectabitur, quasi per

hoc veniam sperans. Rom. 5. Non solum autem, sed & gloriā-

mur in tribulationibus nostris. Esa. 59. Corpus meum dedi per

exigentibus, & genas meas vellentibus.

F Hic ostendit diuinam misericordiam, quantum ad relaxacionem paenarum. Et primo, ponit a pena absolutionem [non repeller] quia non semper punier. Psal. 94. Non repeller dominus pelebem suam. Esa. 28. Non in perpetuum triturans, triturabit illum, nec vexabit illum. Secundo, sumit ad hoc rationem ex diuina pietate [quia abiecit & miseribet] p[er]petuum percusserit ad corrugandi consolari. Tho. 63. In correctione fuerit, ad misericordiam peruenientem licet & ex hominum amore. Non enim humiliauit id est de posuit ab amore suo Psal. 35. Filii auctoritate hominum, in tegmine alarum taurum sperabunt.

G Hic sumit argumentum a diuina iustitia, ibi. [Oculus meus afflictus &c.] Cira primum, duo. Primo, confitetur culpam, ne sequens pena vergat in iudicis crudelitatem [sinque] peccando contra proximum [ad iracundiam] peccando in deum [in exorabilis] quia non flexibilis ad orationes nostraras. Hier. 7. Tu ergo noli orare pro populo isto, neque allumas orationem & laude, quia te non exaudiat. Ioh. 9. Peccatores deus non exaudit, sed si quis cultor dei est, hunc exaudit. Secundo, apponit peccati. P[er] primo, tribulationibus diuersis, & ad vitium occidit. Propter, 6. Quia zelus, & furor viri non parcer in die vindictae. Secundo, q[ui] tam ad peccantium orationem repulsionem [oppoſitum nubem] id est peccata nostra, apponens ea, contra orationem nostram. Esa. 59. Peccata vestra diuiserunt inter vos & deum vestrum. Tertio, quantum ad ipsorum dispersionem [eradicacionem] quasi eradicator a firmitate prectionis tue, & indignatione tua plenos. Sap. 4. A iniuste ventorum eradicabuntur, confringent tamen inconsueta. q[ui] Hic captat benevolentiam ex parte aduersarii, excitanus contra ipsum, indignationem ex me, que libi intulit. Et primo, ponitur parsatio ad capiendum. Secundo, ipsa captiatio, ibi. [Venatione &c.] Circa primum, tria. Primo, hostium preparatio [aperiuerunt] quasi preparati ad devorandum. Psal. 21. Aperiuerunt super meos siuum, sicut levi rapiens & rugiens. Secundo, ponitur prophetarum deceptio per quos contra hostes muniri debuerunt [formido] causa formidinis ante captiuitatem [& laqueus] in captiuitate [contrito] post captiuitatem. [Vaccinatione] falorum prophetarum. Esa. 24. Formido & fœua, & laqueus super te, qui habitator es terra. Tertio, ponitur sua comparsatio [Diuinitates] quasi pro singulis miseris plorans. Psa. 118. Exiit aqua sum deduxerunt oculi mei. Scindunt tamen, quod illi tres versus secundum quoddam debent præponit præcedentibus, ut Phe. 1. Ain, præter solitum morem.

H Hic ponit prophetarum comparsatio. Et primo, quantum ad exteriorum plantum [afflictus] lachrymas [nec tacuit] a lachrymis, requies, & tribulationibus populi. Hier. 9. Dederunt oculi mei lachrimas, quia vox lamentationis auditia est de Syon. Et plantus terminans donec resipiceret misericordia oculo. Psa. 142. Quoniam profexit de excelso laus suo. Secundo, quantum ad interioris doloris aculeum [oculus meus] videns de predicatione terreni depravatum est animam meam [s]polians ea letitia, vel plangens, totum dolorem cordis exterius traxit.

I Hic ponit afflictio, in qua incidentur. Et primo, ponitur ipsa captiatio [venatione] quasi infideli, ingenios, & viribus operantes [animici] scilicet Chaldaei [gravis] quia scilicet nihil eos deferant, nihil mihi proferant. Esa. 52. Asur abfice villa causa calunitatus est eum. Hier. 19. Post haec mitram venatores multis, & venabuntur eos. Secundo, ponitur captorum incarcerationis [lapsa est in lacum] carceris & capitulatus. Psal. 87. Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebris & in umbra mortis. Tertio, incarcerationum afflictio. [Inundauerunt] multiplicata sunt [aque] tribulationum [dixi] desperans impatiens. Iona. 2. Omnes gurgites tui super me transierunt.

J Hic captat benevolentiam, ex iudicis persona. Et primo,

CAPUT III.

A ostendit eius misericordiam ad miseros. Secundo, ostendit ipsius iustitiam, ibi. [Iudicasti domine &c.] Circa primum, tria ponit. Primo, miserationem orationem. [Inuocauit] alias in angustiis existens [de lacu nouissimo] de maximis tribulationibus, sicut in Aegypto, & in libro Iudicium frequenter. Eccles. 5. Inuocauit dominum patrem domini mei ut non derelinquat me. Secundo, ponit orationis misericordem exaudiitionem [voce mea audisti] ita & nunc [ne auertas.] Psalm. 6. Exaudiuit orationem meam, dicit orationem mea suscepit. Tertio, commoratur post audiram orationem, confortationem. [Appropiatus quasi in die] confitinas me auxilio tuo, & ita nunc. Iob. 11. Pone me iuxta te. Esa. 11. Ne times, seruus meus, quia ego tecum sum, ne declines.

S I. N. x Audisti opproprium eorum domine, omnes cogitationes aduersum me. Syn. Labia insurgentium mihi & meditationes eorum, aduersum me tota die. Syn. Sessionem eorum & resurrectionem eorum vide, ego sum psalmus eorum. T H A V.

y Redde eis vicem domine, iuxta opera manu suarum. Thau. Dabis ei scutum cordis, laborem tuum. Thau. Persequeris in furore, & conteres eos sub cælis domine.

C A P U T . I V .
A L E P H.

S A D E .
f Venatione ceperunt me quasi autem inimici mei gratis. Sade. Lapla est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me. Sade. Inundauerunt aqua super caput meum, dixi, Perij.

C O P H .
t Inuocauit nomen tuum domine de lacu nouissimo. Coph. Vocē supra t. Intre omne malum coram te & vindemia eos, sicut videmias me.

S E C O N D U M .
D x Hic accusat peccatum eorum. Et primo, q[ui] ad iustitatem operis [visi domine] q. d. non possum ne gare tibi notum, super t. Intre omne malum coram te & vindemia eos, sicut videmias me.

y Redde eis vicem domine, & dispergi cauam meam. [vidisti] Hic capitata benevolentiam ex parte aduersarii, & conteres eos sub cælis domine.

**C A P U T . V .
A L E P H .**
vomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt

Secundo, accusat furorem eorum. [Vidisti omnem furorem.] Hier. 28. Venite cogitemus contra Hieremiam cogitationes. Tertio, accusat peccatum oris [audisti opprobrium.]

D x Hic accusat peccatum eorum. Et primo, q[ui] ad opprobrii irrogationem [Audisti opprobrium] q. d. non indiget probatione. Dan. 9. Hierusalem & populus tuus opprobrii sunt oibus circuitum nostrum. Secundo, q[ui] tam ad comminationes [labia insurgentum.] Psa. 37. Qui inquirebat mala mihi locuti sunt vanitates. Tertio, quant ad irrisione & insultationem [leprose] qua fedet in cœlio ad me defruendis [resurrectionem] exaltationem [psalmus coru.]

E x Hic accusat peccatum eorum. Et primo, q[ui] ad opprobrii irrogationem [Audisti opprobrium] q. d. non indiget probatione. Dan. 9. Hierusalem & populus tuus opprobrii sunt oibus circuitum nostrum. Secundo, q[ui] tam ad comminationes [labia insurgentum.] Psa. 37. Qui inquirebat mala mihi locuti sunt vanitates. Tertio, quant ad irrisione & insultationem [leprose] qua fedet in cœlio ad me defruendis [resurrectionem] exaltationem [psalmus coru.]

F x Hic accusat peccatum eorum. Et primo, q[ui] ad opprobrii irrogationem [Audisti opprobrium] q. d. non indiget probatione. Dan. 9. Hierusalem & populus tuus opprobrii sunt oibus circuitum nostrum. Secundo, q[ui] tam ad comminationes [labia insurgentum.] Psa. 37. Qui inquirebat mala mihi locuti sunt vanitates. Tertio, quant ad irrisione & insultationem [leprose] qua fedet in cœlio ad me defruendis [resurrectionem] exaltationem [psalmus coru.]

G x Hic accusat peccatum eorum. Et primo, q[ui] ad opprobrii irrogationem [Audisti opprobrium] q. d. non indiget probatione. Dan. 9. Hierusalem & populus tuus opprobrii sunt oibus circuitum nostrum. Secundo, q[ui] tam ad comminationes [labia insurgentum.] Psa. 37. Qui inquirebat mala mihi locuti sunt vanitates. Tertio, quant ad irrisione & insultationem [leprose] qua fedet in cœlio ad me defruendis [resurrectionem] exaltationem [psalmus coru.]

H x Hic accusat peccatum eorum. Et primo, q[ui] ad opprobrii irrogationem [Audisti opprobrium] q. d. non indiget probatione. Dan. 9. Hierusalem & populus tuus opprobrii sunt oibus circuitum nostrum. Secundo, q[ui] tam ad comminationes [labia insurgentum.] Psa. 37. Qui inquirebat mala mihi locuti sunt vanitates. Tertio, quant ad irrisione & insultationem [leprose] qua fedet in cœlio ad me defruendis [resurrectionem] exaltationem [psalmus coru.]

I x Hic accusat peccatum eorum. Et primo, q[ui] ad opprobrii irrogationem [Audisti opprobrium] q. d. non indiget probatione. Dan. 9. Hierusalem & populus tuus opprobrii sunt oibus circuitum nostrum. Secundo, q[ui] tam ad comminationes [labia insurgentum.] Psa. 37. Qui inquirebat mala mihi locuti sunt vanitates. Tertio, quant ad irrisione & insultationem [leprose] qua fedet in cœlio ad me defruendis [resurrectionem] exaltationem [psalmus coru.]

J x Hic accusat peccatum eorum. Et primo, q[ui] ad opprobrii irrogationem [Audisti opprobrium] q. d. non indiget probatione. Dan. 9. Hierusalem & populus tuus opprobrii sunt oibus circuitum nostrum. Secundo, q[ui] tam ad comminationes [labia insurgentum.] Psa. 37. Qui inquirebat mala mihi locuti sunt vanitates. Tertio, quant ad irrisione & insultationem [leprose] qua fedet in cœlio ad me defruendis [resurrectionem] exaltationem [psalmus coru.]

K x Hic accusat peccatum eorum. Et primo, q[ui] ad opprobrii irrogationem [Audisti opprobrium] q. d. non indiget probatione. Dan. 9. Hierusalem & populus tuus opprobrii sunt oibus circuitum nostrum. Secundo, q[ui] tam ad comminationes [labia insurgentum.] Psa. 37. Qui inquirebat mala mihi locuti sunt vanitates. Tertio, quant ad irrisione & insultationem [leprose] qua fedet in cœlio ad me defruendis [resurrectionem] exaltationem [psalmus coru.]

L x Hic accusat peccatum eorum. Et primo, q[ui] ad opprobrii irrogationem [Audisti opprobrium] q. d. non indiget probatione. Dan. 9. Hierusalem & populus tuus opprobrii sunt oibus circuitum nostrum. Secundo, q[ui] tam ad comminationes [labia insurgentum.] Psa. 37. Qui inquirebat mala mihi locuti sunt vanitates. Tertio, quant ad irrisione & insultationem [leprose] qua fedet in cœlio ad me defruendis [resurrectionem] exaltationem [psalmus coru.]

cunda, arguit insultantium laetitiam, ibi. [Gaudie & latare &c.] Circa primū, duo. Primo, plangit populi afflictionem. Secundo, resiliendī impotentiam, ibi. [Cum adhuc sustineremus &c.] Prima, in duas. In prima, plangit populi miseriā in generali. Secundo, exequitur per partes, ibi. [Sed & lamiæ &c.] Circa primū, duo. In prima, ponit metaphoram. lapides sanctuariorū in capite omnium platearum.

In secunda, expōnit, ibi. [Filiij Syon &c.] Puerunt Iudei eminētes in tribus.

b. Filii Syon incliti & amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vafa testea, opus manū figuli?

G I M E L.

c. Sed & lamiæ in idauerūt mammam, lactauerunt carulos suos. Filiia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.

I O H T.

D E L E T H.

d. Adhæsit lingua laetentis ad palatum eius in situ, parvuli pétierunt panem, & nō erat qui frageret eis.

H E.

e. Qui vescebantur voluptuose, inteterunt in viis, qui nutriebantur in crocēs, amplexati sunt stercore.

V A V.

f. Et maior effecta est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorū, quæ subuersa est in momento, & non ceperunt in ea manus.

Z A I.

g. Càdidiōres Nazarei eius nūe, nitidiores lacē, rubicūdiores ebo re antiquo, sapphiro pulchriores.

H. lapides sanctuariorū dispersi per caput platearum] diuersarum gentium 1. Machi.

4. Tulerunt lapides contaminationis in locum innundum. b. Hic exponit quod supra dixerat [incliti] quia ex genere fānum [auro primo] tēlīcē sapientia. Sap. 7. Omne aurum in comparatione illius aera est exigua [in vasta testea] id est populum fragilem & vilem. Esai. 64. Et nunc domine pater nōler es tu, nos vero luctum.

c. Hic prosequitur miseria per partes. Et primo, ponit affiōnē obſidionis, glutam ad famē. Secundo, ciuitatis captionem & deſtructionē, ibi. [Compleuit dñs &c.] Tertio, ciuitum captori irriſionē, ibi. [Adhæſit &c.] Circa primū, quatuor. Primo, tangit famem parvulorum. Secundo, famem delicotorum, ibi. [Qui vescebantur &c.] Tertio, famem deo cōfectorum, ibi. [Càdidiōres &c.] Quarto, immenſam famē ipsarum marum, ibi. [Manus mulierum &c.] Circa primū, duo. Primo, famē laetitiam. Secundo, parvularū & adolescentiū, ibi. [Parvuli pétierunt] Circa primū, duo. Primo, defecūt laetus. Secundo, defectus effētū, ibi. [Adhæſit &c.] Lamis mōtra quædā habentia corpora feminæ, pedes equinoꝝ, laniantiō dīta, quia filios suos lanāt. Crudelis] quædā brutus de quo, Iobi 39. Induratur ad filios suos quædā tūtū sui, fructu laborauit nullū timore cogēre. Et compāratur his mulierēs Hierusalem, non pp. crudelitatem affectus, sed propter similitudinem actus, quia lac filii non prēbabant, quod erat ex defectu nutriti.

d. Hic ponit effectus, scilicet puerorum. Adhæſit. Propter sic citatē, [Parvuli] qui iā crescentes solidō cibō vir poterāt, nec lacē egabat. Amos. 8. Deficiēt virginēs pulchritudē & adolescentēs in situ, supra; i. Matribus suis dixerat, vbi est tritum & vinum?

e. Hic ponit famen delicate nutritorū. Et primo, ponit famis afflictionem. Secundo, ponit comparationem, ibi. [Et maior effētū &c.] Fames autem ostendit, duobus signis: mortis in teſterunt] & vilium commissione. [Qui nutriebantur] ab ore subtrahit cibariis. Complexauit fierorū id est auide sum pferunt vilia cibaria, vel ad literam 4. Reg. 7. Simile. Iob. 6. Animæ esurienti, etiam amara dulcia esse videntur.

f. Hic exaggerat pēnam in comparatione ad pēnam Sodomorū [maior effētū] maior in poena offensa, & maior fuit culpa propter ingeātudinem, & propter faſciorū prophanationem, & maior poena, quia diuturnior. Ezeic. 16. Non fecit So-

doma foror tua ipsa & filia eius hicut fecisti tu, & filia tua. Mat. 11. Terra Sodomorū remissus erit in die iudicii q̄ cibi. Iob. 9. Si flagellat occidat femel, & de poenis in nocentum non rideat, Glo. Moraliter de peccato simulationis, quod est māius peccati, peccato sodomorū. Contrarium est quod dicitur, Esa. 3: super illud, Peccatum iū sicut Sodoma predi- cantes per plateas [cacci] Exercāt enim eos malitia corum. Sap. 2. [Intrare] templū [lacinas suas] vestes lacivas ad modū ioculatorum a lacerō laceras, dictas; in quo offendit quod à vo lupratis non offenda- bant, vel secundum aliam literam, lacini- as, & planius est.

Esa. 59. Manus veſtre polluta sunt san- guine, digiti veſtri iniquitate, vel po- ret exponi de illis, qui excacati corporaliter, fuerū ab ho- filibus capri, qui domi- nus modi queritur deceptio, & gloria apud alios. Et qui- dem matus dicitur non impliciter, sed quantum ad effectū deceptio, vel q̄ tum ad materiā, q̄ circa spirituali pec- catū, in quibus qui falsificat facit, plus est accusandū quān- qui violat numīna ut dicit Philosoph.

C A P H.

i. Compleuit dominus fūorem suum, effudit irā in indignationis fūa. Et succedit ignem in Syōh, & deuorauit fundamenta eius.

L A M E C H.

j. Non crediderunt reges terræ, & viuēti habitatores orbis, quo- mutatus est in nigre- dinem peccati, & tri- stitia 2. Machi. 3. Fa- cies & color immu- tatus est. Tertio, emi- nebant in cultu re- ligionis. Ideo dici- tur [lapides sanctua- ri] dispersi per caput platearum] diuersarum gentium 1. Machi.

4. Tulerunt lapides contaminationis in locum innundum. b. Hic exponit quod supra dixerat [incli- ti] quia ex genere fānum [auro primo] tēlīcē sapientia. Sap. 7. Omne aurum in comparatione illius aera est exigua [in vasta testea] id est populum fragilem & vilem. Esai. 64. Et nunc domine pater nōler es tu, nos vero luctum.

c. Hic prosequitur miseria per partes. Et primo, ponit affiōnē obſidionis, glutam ad famē. Secundo, ciuitatis captionem & deſtructionē, ibi. [Compleuit dñs &c.] Tertio, ciuitum captori irriſionē, ibi. [Adhæſit &c.] Circa primū, quatuor. Primo, tangit famem parvulorum. Secundo, famem delicotorum, ibi. [Qui vescebantur &c.] Tertio, famem deo cōfectorum, ibi. [Càdidiōres &c.] Quarto, immenſam famē ipsarum marum, ibi. [Manus mulierum &c.] Circa primū, duo. Primo, famē laetitiam. Secundo, parvularū & adolescentiū, ibi. [Parvuli pétierunt] Circa primū, duo. Primo, defecūt laetus. Secundo, defectus effētū, ibi. [Adhæſit &c.] Lamis mōtra quædā habentia corpora feminæ, pedes equinoꝝ, laniantiō dīta, quia filios suos lanāt. Crudelis] quædā brutus de quo, Iobi 39. Induratur ad filios suos quædā tūtū sui, fructu laborauit nullū timore cogēre. Et compāratur his mulierēs Hierusalem, non pp. crudelitatem affectus, sed propter similitudinem actus, quia lac filii non prēbabant, quod erat ex defectu nutriti.

d. Hic ponit effectus, scilicet puerorum. Adhæſit. Propter sic citatē, [Parvuli] qui iā crescentes solidō cibō vir poterāt, nec lacē egabat. Amos. 8. Deficiēt virginēs pulchritudē & adolescentēs in situ, supra; i. Matribus suis dixerat, vbi est tritum & vinum?

e. Hic ponit famen delicate nutritorū. Et primo, ponit famis afflictionem. Secundo, ponit comparationem, ibi. [Et maior effētū &c.] Fames autem ostendit, duobus signis: mortis in teſterunt] & vilium commissione. [Qui nutriebantur] ab ore subtrahit cibariis. Complexauit fierorū id est auide sum pferunt vilia cibaria, vel ad literam 4. Reg. 7. Simile. Iob. 6. Animæ esurienti, etiam amara dulcia esse videntur.

f. Hic exaggerat pēnam in comparatione ad pēnam Sodomorū [maior effētū] maior in poena offensa, & maior fuit culpa propter ingeātudinem, & propter faſciorū prophanationem, & maior poena, quia diuturnior. Ezeic. 16. Non fecit So-

o. Secundo, ponit insufficientem emendām, quia abstinentiam ab ingressu templi se satisfacere credebat. [Errauerūt] vagantes per plateas [cacci] Exercāt enim eos malitia corum. Sap. 2. [Intrare] templū [lacinas suas] vestes lacivas ad modū ioculatorum a lacerō laceras, dictas; in quo offendit quod à vo lupratis non offenda- bant, vel secundum aliam literam, lacini- as, & planius est.

R E T H.

o. Errauerūt cacci in plateis, poluti sunt sangrine. Cumq; non posse intrare, tenueſt lacinas suas.

S A M E C H.

p. Recedite polluti clamauerūt eis, recedite, abſit, nolite tangere. Iurgati quippe sunt, & cōmōti dixerunt inter gentes: Non addet vltra uti habiteret illeis.

T H A V.

q. Facies domini diuisit eos, non addet ut respiciat eos. Facies faceret dōrum non erubuerūt, & heque se- num miseri sunt.

A I N.

r. Cum adhuc subsisteremus de- fecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanū, cum respiceremus attentī ad gentem, qua saluare nos nō poterat.

S A D I.

s. Lubricauerunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum, appropinquauit finis nōster, com- pleti sunt dies nōstrī, quia venit fi- nis nōstrī.

C O P H.

t. Velociores fuerunt persecuto- res nostri aquilis cali, super mon- tes persecuti sunt nos, in deserto in fiduciā sunt nobis.

D E R.

u. Lubricauerunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum, appropinquauit finis nōstrī, com- pleti sunt dies nōstrī, quia venit fi- nis nōstrī.

P R I.

v. Lubridates nostra verba est ad alienos, dom⁹ nōstrā ad extraneos. Pupilli facti sumus, absque patre, matres nostra quasi vidue. Aquam nostrā pecunia bibimus, ligna no- strā pretio copārūmus. Ceruci bus nostris minabamur, lassī non dabatur requies. Aegyptō dedimus manū & Assyriis, vt saturare-

w. Prima, in duas. Pri- mo, exponit miseria populi, quantum ad mājā quā incurserunt ad bōia quā amissorū, ibi. [Senes de portis &c.] Circa primū, ad diuini auxiliū deſtructionē. Secundo, quantū dū. Primo, excitat attentionem. [Recordare] attendit ad miseria meas, supra 3. Recordare paupertatis & transgressionis meā.

x. Recordare] quasi dicat, in notitia tēnēre] id est notitia redi- citum] Esa. 30. tumultuabitur puer contra tēnēm, & ignobilis contra nobilis. Vt possint esse verba prophetae de hostibus.

y. Hic excludit euadendi facultatem, concludens quatuor p̄ quis posse euadere. Primo, auxilium amicorum [cum adhuc subsisteremus] ex pectaremus auxilium nostrum vanū] scilicet Aegyptiorum. Esa. 31. Aegyptus frustra & vane abiliter. Secundo, excludit propriarum virium.

z. Lubricauerunt] quasi, præ debilitate non poteramus firmi- ter stare, ac si tenebra lubrica. Psal. 34. Fiat via iliorū tenebrae & lubrici, & angelus domini perseguens eos. Hier. 24. Via iliorū erunt quā lubrica in tenebris. Et ideo appropinqua- uit finis] scilicet captiuitatis, vel mortis, & iādem [completi sunt]. Eze. 7. Finis venit, venit finis. Tertio, excludit fugē remedii.

aa. Tangit histrio ian his, quæ dicit Hier. vlt. quō Chaldæ comprehendētur. Sedechiam fugientem per viam solitudinis. locutio hiperbolica. Abach. 2. Volabunt quasi aquila festi- nans. Quarto, excludit protectionem regum.

bb. Spiritus oris] quo respirabam us inter angustias, [Christus dominus] Iohes [capitus est] interfecit est ab Aegypti 4. Re. 24. [Pro peccatis nostris] quia ipse iustus erat, vel potest exponit de Sedechiam, secundum consequentiam historie, vel melius de Christo. Esa. 53. Ipse vulneris est propter iniquitates nostras [in umbra] protectione. Cantic. 2. Sub vmbra illius qui em- defideraueram iedi.

cc. Hic comminatur insultibus, & principiū Idumæis. Qui bus primo, comminatur, Et secundo, Iudeos consolatur, ibi. [Completa est &c.] Circa primū, duo. Primo, excludit lati- tiam. [Gaudie] iuritio. 2. Reg. 1. Nolite annuntiare in Ger- sa, locaqueuntur, vel [dedimus manū] auxiliū poplūtantes. Hie rem. 2. Quid tibi in via Aegypti, vt bibas aquam tuibidam & [Patres nostri] Hic exaggerat feruitum. Et primo, ex conditio-

IN TRENOS

ne seruientium, quia pro peccatis allorum, puniuntur [& non sunt] quia sunt mortui. [Portauimus] poenam eorum substatentes, Sed contra Ezecl. 18. Quid est quod inter vos veritus para bolam in prouerbium dicentes, Patres nostri comedenter vras acerbas, & dentes filiorum obſtruuerunt? Solutio. Exo. 20. Ego sum deus zelotes &c.

His qui oderunt me mur pane. Patres nostri peccaueribam. Secundo, runt, & non sunt, & nos iniq[ue]ta-exaggerat ex conditio[n]e dominantium. [Serui dominati s[unt] s[unt] n[ost]ri, non s[unt] qui te fecerunt Moabite, & Idumei, & alii vicini, quorum prius dominati fuerant. Propter 30. Per tria mala mouet terra. Per seruum cum regnauerit, per filium cum saturatus fuerit &c. [In animabus.] Hic ponit afflictione famis, & obsecratione primo penuria. [In animabus] id est in periculo animalium nostrorum; felicitate nostra fugientes in deserto a facie

gladii Babylonis, vel quod onerantes se vi etiam libus periculis se exponebant ut hostes insequebentes in deserto effugerent: vel quia nimio labore ad conquirendum cibum corpus suu consumebant. Esa. 21. Qui habitat in terra austri cum panibus occurrerunt fugienti. Secundo, ponit famis officium: [Pellis nostra exulta.] Fama defecata [tempaffatum] quia obsecuti & fugientes famem paf si sunt diu. Osee. 5. Omnes adulterantes quasi clibanus succensus a coquente, Iob. 9. Pelli mea consumptis carnis, adhaesit os meum. [Mulieres] Hic defecdit ad speciales personas. Et primo ad mulieres [humilauerunt] corrumpendo eas. Deut. 28. Vixorem accipies, & alias dormier cum ea: filia tua tradentur alteri populo videntibus oculis tuis. Secundo, quantum ad principes. [Principes manus] quasi in ecclae ad manifestandum diuitias suas. Deut. 28. Adducet super te gentem de longinquitate & de extremis finibus terrae in similitudinem aquile cum imperio, cuius intelligere linguam non possis, genteem procacissimam quam non deferat leni, nec misereatur parvuli. Tercio, quantum ad iuuenes [adolescentibus] Iobel. 4. Pofuerunt puerum in postribulo, & puellam vendiderunt pro vino ut biberent. [Senes de portis] Hic ponit milieiam, quantum ad bona quae decerent. Et primo, quantum ad officia personarum [de portis deteferunt]

F quasi ad exercendum iudicia in portis [de choro] quasi non reizant: quod erat officium dominorum. Mach. 2. Trucidari sunt senes eius in platea, & iuuenes eius ceciderunt gladio. Secundo, quantum ad exercitum gaudiorum. [Defecit gaudium] Amos. 4. Convertam festiuatatem vestram in luctum, & omnia cantica veltra in plausum. Tertio, quantum ad gloriam dignitatis: unum. Et primo, quantum ad gloriam regni [cedidit corona,] Iob. 19. Spoliavit me gloria mea & abstulit coronam de capite meo. Secundus, quantum ad gloriam templi, ponens super hoc tristitiam. [Propterea mastu, contenebras sunt.] prae multitudine lacrimarum. Hier. 8. Dolor meus super dolorem. Et tristitia causam. [Propter montem Syon] ubi templu [vulpes ambulauerunt] quasi in locis desertis. Mich.

3. Syon quasi ager arbitur, & Hierusalem quasi aerauus lapidum erit, & mons templi in excelsa filiarum. [Tu autem domine.] Hic consertit iam se ad petendum. Et primo, confertur ipsam maiestatem, quantum ad eternitatem substantie [in eternum permanebis].] Et quantum ad durationem regalis gloriae [solium tuum.] Psalm. 100. Tu autem domine in eternum permanebis, memoriale tuum in generatione & generationem. Secundo, miratur indignationem, [quare in perpetuum.] Esa. 49. Numquid oblitus potest mulier infancem suu, vt non misereatur filio veteri sui? Tertio, porrigit petitionem, [Converte non domine.] Hierem. triglimoprimo. Converte me domine & convertar, quia tu es dominus deus meus. Sed contra. Za. h, primo. Convertermi ad me &c. Et dicendum, quod utrumque est verum propter hoc, quod ad opus meritorum exiguitus liberis tribirii preparatio, & gratia iuficio. [In nova dies nostros, Iob. vigesimono. Quis tribuat ut sim iuxta mentes pristinos, secundum dies quando deus custodiebat me? Quartu, ponit preendi necessitatem. [Sed proiciens repulisti nos,] Hierem. decimoquarto. Numquid proiciens abiecisti Iudan, aut Syon abominata est anima tua? Quare ergo percussisti nos, ut nulla sit sanitas?

F I N I S.

Series Chartarum.

A B C D E

Omnes sunt Quaterniones.

R O M AE,

Apud Iulium Accoltum. M. D. LXX.

